

70

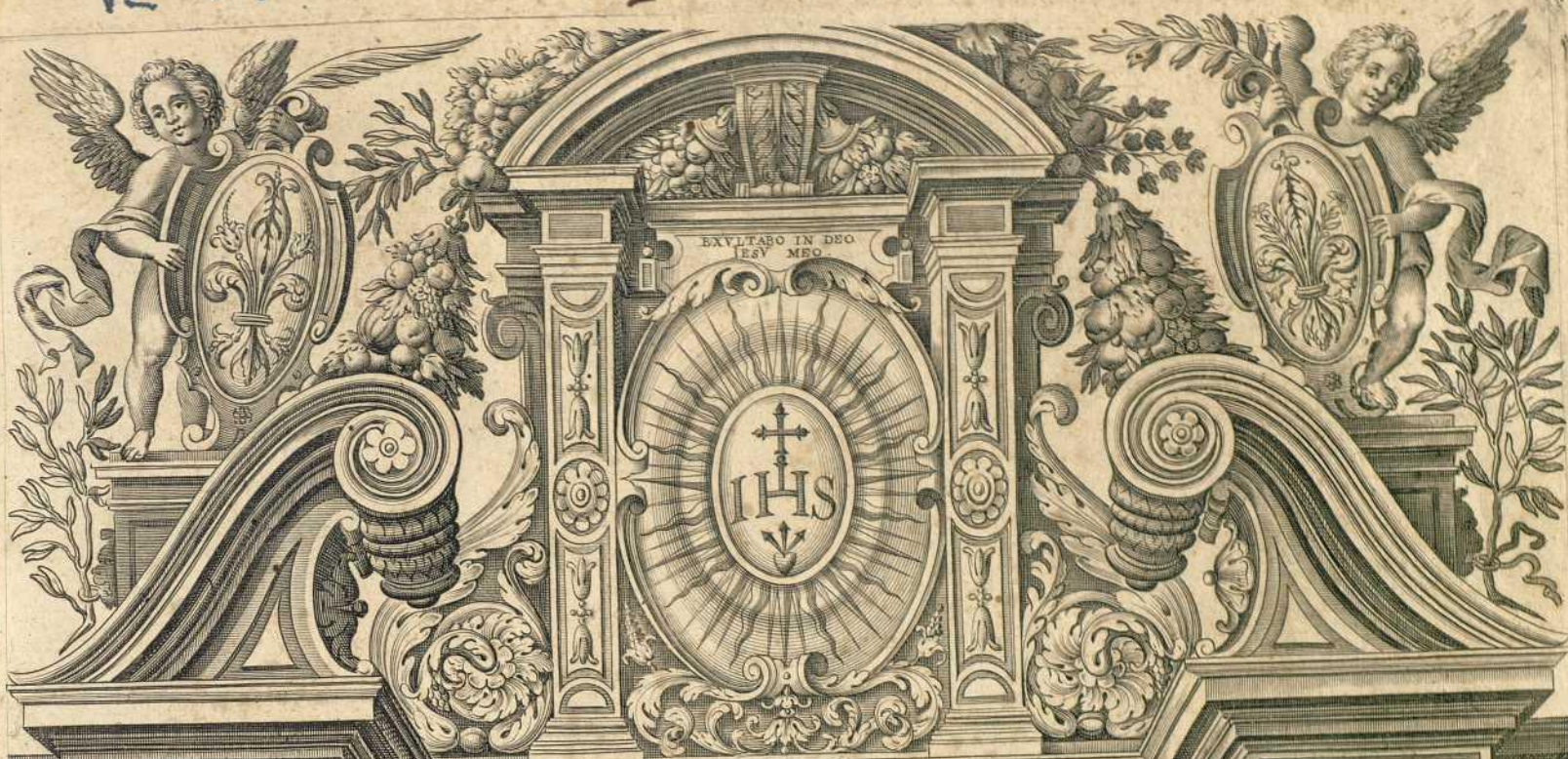
Biblioteca Universitaria	
GRANADA	
Señal	A
Edición	15
Vol.	122

G. a. 4.

G.

11832551

Del Col. de la Compañia de Jesus de Guayaquil

GASPARIS

SANCTII

CENTVMPVTEOLANI,

E SOCIETATE IESV

THEOLOGI,

IN COLLEGIO COMPLYTENSIS

Sacrarum literarum quondam Interpretis.

IN LIBRVM IOB

COMMENTARII

cum Paraphrasi.

NVNC PRIMVM PRODEVNT.

*Indicibus cum Locorum Scriptura, Regularum,
& Prouerbiorum; tum rerum
memorabilium illustrati.*

Cum Priuilegio Regis.

L. V. G. D. V. J.

SVMPST IACOBI CARDON ET PETRI CAVELLATI

M. D. C. XXV.

1840

Journal of the ...

95-2704

De la ...

SANCTION

CHARTER ...

...

...

...

...

...

...

ILL^{mo} & EXCELL^{mo} DOMINO D.

DIDACO DE LOS COBOS,
Luna, & Guzman, Marchioni de Ca-
marasa, Comiti de Ricla, & Sabote,
Philippi IV. Regis Catholici à secreto
cubiculo, & Seren^{mi} Infantis Ferdinandi
Cardinalis Toletani cubiculario primo.

GASPAR SANCTIVS SOC. IESV S.

OFFERO tibi, ac dedico, PRINCEPS EXCELLENTIS-
SIME, hosce in Iobum commentarios, in quibus mihi mul-
tum, ac diu laboratum est. Opus quod exire gestit, neque
tamen sine patrono audet in lucem, hominumque con-
spectum: & cum ab auctore ignoto auctoritatis, & gratiæ
nihil habeat, illam à tui nominis amplitudine ambit, & expectat. Quod
ut faciam duo mihi animum addunt, & ut reor, ab audacia vendicant.
Nam licet is sit horum commentariorum auctor, quem si agnosceres, ma-
gno suo merito, à tua tutela, conspectuque repelleres; tamen eo me nomi-
ne, fat scio, amanter amplexabere, quod illius religionis alumnus sum,
tametsi tanta indignus compellatione, quam tu & amasti semper, neque de
illa tuenda, ac liberaliter ornanda studium, & animum abiecasti. Deinde
quia in augustissima, atque lectissima foemina D. Anna Felice de Guzman,
matre tua, illæ maiorem in modum emicuerunt virtutes, quas in Iobo admi-
rabar maximè; quas dum accuratiùs expendes, viuum quoddam intueberis
maternæ virtutis simulacrum. Quod tibi iterum, ac sæpius recognoscere,
iniucundum non erit, & ad omne pietatis genus mirificum habebis, &
domesticum exemplar.

Cum excudendis viri sanctissimi Iobi commentariis, eiusque rebus præ-
clare gestis explorandis operam darem diuturnam, & non prorsus inertem,
in eoque tam in florente, quam in afflictâ fortuna, in ætate tam iuuenili,
quæ non semper efferuescentes cohibet impetus; quam in senili, quæ ad fe-
rendas molestias minus solet habere roboris, & constantiæ, specimen vide-
rem honestæ disciplinæ, mihi ipsi quodam modo gratulabar, quod illum

EPISTOLA DEDICATORIA.

ex omnibus librum elegissem, in quo mihi ipsi proponerem aliquid, quod è tam præclaro exemplari in meis moribus exprimerem; & aliis ostenderem, quomodo contra aduersantis fortunæ impetus ita se compararent, vt neque duris frangerentur incommodis, neque labori cederent desperatione deterriti; neque exanimati, ac fracti mœrori succumberent. Vtrumque enim spectauit Dominus, cum Iobum & antiquis sæculis, & nostro etiam æuo virtutum omnium viuum quoddam, & nunquam non recens exemplar exhibuit. Cum hæc omnia in huius libri commentatione longa contemplerer, occurrebat sæpe quod ego aliquando videram, & ab externis non rarò, & à domesticis frequenter audieram, de eximiis, heroicisque virtutibus D. Annæ Felicis de Gusman Genitricis tuæ, quæ in omni ætate, ab ipsis etiam, vt aiunt, incunabulis, ad ætatem vsque senilem sic religiosæ vitæ rationem instituit, vt omni etiam ætate formam tradiderit, & modum religiosè viuendi. Cumque in tanta longa ætate multa viderit, pertuleritque, in quibus illius prudentia, virtus, atque constantia explorari potuere, sic se in prosperis modestè composuit, vt nunquam animum extulerit insolenter, sic in aduersis se gessit moderatè, ac fortiter, vt virile semper robur præstiterit, neque magnanimos vnquam spiritus abiecerit. Id ego admirabar in Iobo; sed neque in Heroide hac, & Hispanarum fœminarum Principe matre tua, Princeps Illustrissime, minora video, sanè non dissimilia virtutum documenta. Quæ ne tibi, qui tantam parentem nactus est, & Societati nostræ, quæ illam iure suo, eoque perquam optimo matrem appellat suam, assentatus videar, & non potius verè, sincereque locutus; quæ Iobus ipse de se, aut de Iobo sacra refert historia, quomodo cum parentis optimè, præclarè, ac religiosè gestis moribusque sanctissimis mecum ipse contulerim, paucis expediam.

Princeps erat Iobus, & Rex inter Orientales, si non maximus, aut primus, certè cum primis, & maximis comparandus. Ad hæc accedebat prudentiæ tantum, atque sapientiæ, vt illo loquente silerent omnes, neque illius in deliberando sententiæ quicquam opponerent. Tanta de illo erat apud omnes ingenij, atque integritatis opinio. Sic autem ille de se ipso capit. 29. *Qui me audiebant expectabam sententiam: & intenti tacebant ad consilium meum. Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum. Expectabant me sicut pluiam, & os suum aperiebant, quasi ad imbrem serotinum.* Nihil in hoc genere videbatur dici posse sublimius, nihil magis illustre. Sed hoc idem in hac Heroïdum suæ ætatis non infima vtrumque videre mihi videor. Si nobilitatem spectem, & natalium eius præclara lumina, fuit D. Anna Felix de Gusman ex illa Gusmanorum familia, quæ non Hispaniam solùm, sed totum etiam orbem fidelitatis ad illud tempus nunquam audire, & magnarum virtutum eximia gloria, & singulari quadam admiratione compleuit. Quæ tot peperit Metinæ Sydoniæ clarissimos Duces, &c. Ex qua propagata est excellentissima Domus Comitum de Oliuares, quorum primus fuit illius Pater Dominus Petrus de Gusman, filius D. Ioannis de Gusman cognomento Boni, qui sextus in antiquissimæ illius, & illustrissimæ domus decus, & amplitudinem successit.

Cumque de hac tam augusta fœmina, quæ tot Heroïum in se præclara monumenta, & decora expressisse, & conglobasse videtur, dici possent plurima tam illustri prosapiâ non indigna, & quæ vix assequi posset historicus stylus, ego plura non dicam, quia illa non admittit hoc breue scribendi, & dedicandi genus, & vbi plurima sunt dictu, audituque dignissima,

EPISTOLA DEDICATORIA.

fima, pauca dixisse iniuriæ deputant, qui rectè, atque prudenter de rerum historia, aut etiam oratoria narratione iudicant. Deinde quia hîc commemorare illa tantùm studeo, non quæ communia sunt generis, sed quæ propria tantæ Principis ornamenta, eaque strictim stylo non exuberanti atque sublimi, sed moderato, ac tenui, & illa libare, quæ maximè probabat prudentissima fœmina, quæque à religioso calamo peti & expectari possunt. Deinde quia si hîc monumentis historico more mādare voluissem, id quod ab eximiis natalibus accepit ornamenti, & adhuc quod accessit ex D. Francisci de Los Cobos Marquiorus de Camarasa, & Comite de Ricla, & ab Hispaniarum Regibus Philippo II. & III. Præfecto prætorianæ custodiæ, connubiali nexu, & ex suscepta ingenua, ac religiosa sobole, qualem Iobus sibi, regnòque restitutus suscepisse traditur, multò maius videbatur futurum esse volumen, quàm quod impleret, qui tibi à me consecrari gestiunt, in Iobi librum elaborati commentarij.

Quanta Iobi prudentia fuerit audiuius. Quanta nunc in lectissima fœmina fuerit, videamus. Vulgatum erat, & ipsis etiam peregrinis & hospitiibus notum in Regia curia, quod perinde est ac si dicas in Hispania tota, in Marchesia de Camarasa illud esse iudicium, eam in rerum administratione prudentiam, vt in dubiis rebus explorandis, in extricandis implexis, & impeditis aliorum consilio non egeret: neque in tractandis causis, quas habuit grauissimas, patrono iuris, legumque consulto, nisi id rerum gerendarum consuetudo, & legitima ratio postularet. Scimus in rebus dubiis, quarum videbatur difficilis exitus, & impeditus nodus, cuius nulla inueniebatur opportuna solutio, à viris etiam grauissimis, & Consultissimis solitam esse consuli non infrequenter; & successu ipso tandem probari, non insipienter, ac frustrà ad illud extremum ventum esse consilium. Nemo nescit quanta in Philippo eius nominis Secundo fuerit prudentia: quàm acre in rebus explicandis, intelligensque iudicium, quod in ætate iam grandæua, multorum annorum experientia confirmarat, & auxerat, sed illud etiam notum est multis, qui id publicè non obscure testantur, cum viros haberet ætate, sapientia, atque iudicio graues, quos ad consilium adhiberet, tantum Regem, cuius esset in toto terrarum orbe præter cæteros nobilitata prudentia, ad consilium aduocare solitum admirabilem hanc fœminam, neque de grauissimis quibusque rebus quidquam statuere, donec illius accederet extrema sententia. Illud ad extremum erat omnium de Marquesiæ prudentia, ingeniique acie, ac maturitate iudicium, vt quicquid ex illius ore caderet oraculum esse crederent, neque vltèrius putarent esse deliberandum. Cui perquam belle conuenit quod de Gorgonia sorore prædicabat Gregorius Nazianzenus, dum illam oratione funebri laudaret: *Quid, inquit, illius ingenio acutius? Quippe cuius consilio non hi tantum, qui genere illam attingebant, quique ex eadem plebe, atque eadem caula erant, sed vicini etiam omnes communiter vtebantur; eiusque præcepta, & admonitiones pro firma, & inuiolabili lege ducebant.*

Miramur in Iobo, cum tanta inter Idumæos majestàte, cum tanta opinione sapientiæ, quæ efferre solent insolenter aliorum spiritus, tantam esse modestiam, tantam erga abiectos, & sordidos humanitatem, vt neminem à suo conspectu, imò neque à consuetudine familiari respueret. Sed neque minus admiramur in hac Heroide, & tot nobilitata nominibus tan-

EPISTOLA DEDICATORIA.

tam fuisse modestiam, ut nihil de se magnum, nihil cogitaret eximium, cum tamen nihil in illa non magnum, nihil non eximium alij cognoscerent. Quem unquam humilem non est amplexa liberaliter? ad cuius aspectum ulcerosi, ac fordidi nauseavit unquam? quem indigentem, & supplicem, à sua humanitate reiecit? quis ab illius conspectu mœrens egressus est, qui non recepit aliquod vel à consilio, vel ab auxilio, si eo indigeret, neque leue, neque vulgare leuamentum? Hoc ego nobilitatis eximiae, & Regij & non illiberalis animi documentum arbitror illustre, ferre posse aut magnam, florentemque fortunam, aut magnum nobilitatis, ac sapientiae nomen, quod commendat, atque auget aut vulgi praedicatio, aut communis opinio: & cum aspirat fortunae aridentis aura, quae leues, ac vulgares spiritus inflat, & effert immoderate, stare apud se constantes, & immobiles animos, neque se cogitatione, aut sensu supra infortunatam, & ignobilem hominum multitudinem attollere. Hoc de se praedicabat olim Iobus capit. 31. *Si putavi aurum robur meum, & obrizo dixi: Fiducia mea. Si letatus sum super multis diuitiis, & quia plurima reperit manus mea.* Hoc de se ipsa praedicare potuit Augusta, & verè fortunata Marchesia; cui non ista vulgaris, sed altior alia, atque caelestis fortuna potentiùs afflavit, quae tam abfuit longè, ut sibi de vulgari fortuna, & fugacium rerum possessione blandiretur, ut illam eo tantum signo à domestica, & ancillari turba distingueres, quod se magis, quam ancillas suas haberet in potestate, suosque affectus moderaretur accuratiùs, & diuinæ omnino voluntati subiiceret. In eo verè Regina ac Domina, quod neque cupiditati unquam, nec voluptati seruiret; sed se totam diuino alligaret imperio, cui seruire regnare est, & quae alij gloriam esse putant, & ornamentum, ipsa magnam putabat ignominiam: & quasi insigne aliquod dedecus execrabatur, & horrebat, neque admittebat nisi coacta, idque ingenuo pudore suffusa facie. Si quidquam de se, suisve rebus honestius audiret, quod recusare non poterat; quia salutationes in Regia curia tam frequentes, quam molestae sunt (neque omnes qui salutatum veniunt in res diuinas, aut humanas eodem afficiebantur modo) ferebat ægerrimè, & contra de se ea rependebat humilitatis momenta, quae detergerent, si quid adhærere vanitatis posset ex eo inani salutationum officio. Est ea Societatis nostrae consuetudo laudabilis, ut domuum, collegiorumque fundatoribus in foundationis constituto die cereo porrecto fundatae domus beneficium recognoscat, & recentem semper conferuet memoriam. Quem diem sic horrebat liberalis, humilisque fundatrix, sicut alij expectare possent, & expetere illud suae religiosae liberalitatis illustre testimonium. Quare nostrorum non tam inuitata, quam coacta precibus, ex suo religioso conclau, vbi audire solebat Missarum sacra, & longum tempus in orationis otio consumere, egrediebatur pudibunda, ita ut non difficile inuitam illam prodisse cognosceres. Et si quid à concionatore nostro, de sua liberalitate, ac meritis in nostram Societatem honestius audiret, dimisso in faciem velo, & obduratis auribus suo sibi pudori consulebat.

Dicebat Iobus, secum pariter miserationem esse natam, neque tempus fuisse in tota aetate vacuum à liberali clementia, neque sibi ex ciborum usu quicquam fuisse iucundum, nisi cum pupillo haberet, atque inope commune. Magna hæc in Iobo, sed in nostra Marquesia non inferiora, quae ut de omnibus officiosè mereretur, eam accepit ab inge-

nua natu

EPISTOLA DEDICATORIA.

nuā natura pronitatem, ut non minus diceret innatam illi esse misericordiam, quā propensiones alias, quæ naturam consequuntur humanam (Physici passiones appellant) quas à natura diuini illius est tantum facultatis, qui naturæ auctor est, & ipsam quoque potest dissoluere naturam. Largiebatur Iobus pupillo, atque inopi ex sua mensa Regios cibos, à quibus tamen ipse non abstinerebat. Largiebatur Marquesia cibos, quibus luculenta, & splendida instruebatur mensa, à quibus tamen sic abstinerebat, quasi ad ipsam nulla ratione pertinerent. Et cum illis copiosa, & lauta domus abundaret deliciis, quæ nobilem, atque morosam gulam, & multorum possent ingluuiem explere, ipsa tamen non tam sumendis sibi, quā aut domesticæ, atque ancillari turbæ, aut externæ, atque indigenti multitudini largiendis epulis pascebatur. Nam quemadmodum, quo erat animo clementi, ac molli, cum fame torqueretur aliena; & si esurientem cerneret, ipsa quoque non minus esuriret, sentiretque in se ipsa non leuiter alienæ famis detrimenta, sic etiam dum alienam sedaret, & expleret famem, suam quoque affatim expleisse videbatur; neque sibi villo modo satis putabat esse factum, nisi prius egenorum familaris esse factum agnosceret. In qua, qui illius familiaris viuendi rationem intuebantur, & illi quibus internos animi sensus ipsa doctrinæ gratia aperiebat assidue (alieno enim arbitratu suas malebat actiones moderari, quā suo) verum esse re ipsa experti sunt, quod magnus docuit Gregorius libro 30. Moralium cap. 26. miserorum nempe damna ad potentium, ac fortunatorum animos per commiserationem benignitatemque transferri: *Ille, inquit, perfecte tribuit, qui cum eo, quod afflicto porrigit, afflicti quoque in se animum sumit, ut prius in se dolentis passionem transferat, & tunc contra dolorem illius per ministerium concurrat.* Transferebat enim in se alienum dolorem, & inopiam, & ad Apostoli similitudinem, & exemplar infirmabatur cum infirmis, neque minus studiosè ad leuandos infirmorum dolores incitabatur, quā si ipsa iisdem laboraret incommodis. Imò, quod mirere magis, sibi ipsi deerat, ne aliorum siue necessitati, siue commoditati deesset. Vnde id consecuta est, quod de seipso testabatur Iobus, ut alioqui perituri pauperis, super ipsam veniret benedictio, & assidua precatio. Quam videtur exaudisse Deus, cum defuisset nunquam, quod liberali manu clementer impenderet, & quatuor excitatis, egregièque dotatis religiosorum domibus æterna suæ pietatis monumenta reliquerit. Quarum Societati nostræ, cuius commodis studio inuigilabat impenso, tres excitauit; Cazzorlanum, Guadigensem, & domum probationis Madritanam, quam amauit, ornauitque præcipuè, in qua ad finem vsque vitæ iucundissimè vixit, cui ossa sua (supremum quod potuit donum) commendauit. Quod plurimi facit tota nostra Societas, & quasi munus aliquod è cælo datum religiosè veneratur.

De pietate in Deum multa de se Iobus, qui ne quid in ipsius animo eueniret, quod non probaret Deus; aut quod aliquid etiam leuissimum ab illius possessione decederet, oculis suis seueram indixit legem, ne virginem viderent, ne aliquid in mentem per oculos irrumperet, quod animum lenocinio turpiore ad humanam cogitationem inflecteret, minusque diuinæ habitationi redderet idoneum. Qua in re admirabile fuit quod ad idem consilium adhibuit studium, cum nihil esse vellet in se

EPISTOLA DEDICATORIA.

rebusque suis, quod non esset religioni ac diuinæ dispositioni consecratum. Quare ne qua pars vitæ deflecteret à Deo, & ab affectu sui occupatione absorberetur humana, non prius rem aggrediebatur ullam, quàm Deo commendaret serió, cuius in omnibus gloriam intuebatur; & illum quasi suorum consiliorum ducem, & magistrum de ipsius imperio, ac voluntate confuleret. A quo ne vnquam aberraret religiosus animus, & constans in eo hæreret cogitatio, circumfusam se meditabatur à Deo, cuius oculos nihil quantumcumque ab humanis oculis absconditum, latere poterat, cuius maiestas vbicumque locorum occurfabat assiduè quasi seueram rerum, etiam minimarum rationem exigeret. Quo id efficiebat religiosissima fœmina non difficilè vt se totam Deo lubens impenderet, & nihil vellet ex se, suisque rebus, quoad posset, & liceret religioni, & pietati non esse deuotum. Ornamenta omnia, muliebrésque delicias, (quas mundum muliebrem Latini vocant) quas tanti faciunt nobiles, & elegantes fœminæ, quarum philocalon est atque munditiæ studiosum ingenium, adeò non amauit, vt ab se abdicaret omnino, dum licuit, & in meliorem formam, & vsum commutatas religioni, atque altari seruire fecerit. In quos vsus maiora, amplioraque bona, facultatésque contulerit, suæ commoditatis, atque salutis, si non omnino immemor, ita tamen studiosa parum, vt illius curam omnino deposuisse videatur; Testantur illius pietatis variis in locis excitatæ memoriæ, tria nostri ordinis erecta domicilia, & Carmelitidum monasterium discalciatarum vnum, quæ vt magnificè, & luculenter instrueret, neque labori, neque sumptui, neque sibi ipsi, ac vitæ immortalitate dignissimæ pepercit. Quod vt auderet, & exitu fœlicissimo perficeret, illius sibi proponebat exemplum, sicut in aliis omnibus habuit familiare, qui, vt Cor. 2. c. 8. dicit Apostolus, *cùm esset diues, pro nobis egenus factus est.* Neque minori curauit studio; vt quæ sua Deo consecraret, consecraret suos. Quàm filiorum institutioni inuigilauerit, tu melius nosti, Princeps optime, ad quem, vt pote ad primogenitum, pars maternæ illius sedulitatis maxima pertinuit. Testis est frater tuus Illustriss. D. D. Petrus de Guzman, qui nunc Aragoniæ senatui Vicecancellarius meritissimè præest. In quo expectare licet, cum ingenij iudiciique præstantia ingenuos mores, & maternæ educationis insigne documentum.

De sorore tua Francisca eadèmq; verè sanctimoniali, quæ à Christi plagis, oblita gentilitij nominis, nomen assumpsit, non est, quòd omnia persequar ornamenta, aut religiosæ vitæ argumenta præclara, cùm hæc in suæ religionis monumentis, quæ typis mandata piorum teruntur manibus, non vltimum obtineant locum; vbi præter illustrationes à Deo frequentes, & varias, alia legimus grauissima sanctitatis indicia, quæ satis ostendunt, qualia fuerint in materno sinu infantilis ætatis incunabula, & maternæ disciplinæ prima rudimenta. Cùmque illos non tam sibi, atque familiæ propagandæ, quàm Deo genuisset, eò incumberebat diligentius, vt ad pietatem, in qua spectatur vera, Christianaque nobilitas, magis, quàm ad nobilitatem illam, quæ cum impietate sæpe coniungitur, informaret. Sanè de familia tota id frequenti sermone ferebatur, sic esse à prudentissimam, ac religiosissimam matrem familias institutam, vt viuere potius domestici viderentur in claustro ad seueram disciplinam, quàm in aula, splendidaque, ac copiosa domo, vbi mores esse solent, neque nimis honesti, neque parum in omnem licentiam dissoluti. Neque id domestici faciebant inuiti, cùm familiare

EPISTOLA DEDICATORIA.

familiare haberent domesticum exemplum, à quo occurfabat quotidie perfectissima forma honestæ disciplinæ, quod in Dña quam amabant, obseruabantque, faces addebat ad capessendū sanctitatis studium potentissimas.

Quàm verò diuinæ voluntati seipsam serio, ac libenter impenderit, norunt illi quibus suas ipsa cogitationes impertita est, & qui familiari congressu illius studia, & mores agnouerunt. Quòd si ex sermone viri prudentis interno affectus ad quos humana solertia non aspirat, explorandos putant, quam Deo omnino deditam existimabimus illam, in cuius ore nihil leue, nihil ioculare, nihil denique non à Dei consuetudine familiari, id est, ab oratione profectum audiebatur. Loquebatur cum Deo frequenter, ac diu, de Deo, rebúsque diuinis frequentissimè. Neque vnquam ab hoc suauissimo animorum pabulo recedebat, nisi quando sui status, atque officij necessaria ratio postulabat. Sed neque tunc prorsus à Deo aberat, cum illud sciret à Deo impositum esse munus: & sanctorum monitis, & exemplis didicisset relinquendum esse Deum, propter Deum, quia tunc Deo propius & fructuosius inhæremus, quando ab oratione, & amplexu mystico ad Dei mandatum fideliter præstandum attentionem & mentem auocamus. Porrò sic orationi vacabat constanter, ac diu, vt totas sæpe noctes traduceret insomnes. Quòd obseruarunt ex nostra religione nonnulli, qui cum variis temporibus sub nocturnum silentium templum adirent, in quò suum sibi habebat, quòd altare maximum spectaret, familiare conclaue, sæpe ibi deprehendebatur; quòd obseruatu difficile non fuit, cum aut verba orantis, aut vocem singultantis, aut tussientis strepitum audirent; cumque ad matutinum vsque tempus orationem produceret, non tamen ad solis ortum ab oratione recedebat; sed audiebat quotquot eo die ad altare maximum sacra fierent.

Neque defuit, in quo egregium athletam Iobum imitata exemplum ederet patientiæ singulare. Mitto quàm acerbè, ac diu tentata fuerit illius valetudo, quàm non solum patienter, sed etiam alacriter, varia non tantum corporis, sed etiam animi cruciamenta pertulerit: illud ego magis miror, quòd non alij maiori studio cupiant, captentque voluptates, & mollia naturæ blandimenta, quàm ipsa respuent: Neque minore contentione, & cura afflictiones corporis molestas ambierit, quàm alij eas auersantur, & horrent. Vidimus Iobum abiectum, & pauperem ferentem æquo, atque patienti animo paupertatis, & abiectiōis incommoda, necessariò tamen cum illorum ab amicis, atque cognatis leuamenta quæreret: videmus hoc ipsum, quòd horrebat Iobus, desiderantem, & quærentem delicatam fœminam, cui à fortuna omnia adessent naturæ subsidia, & deliciae omnes, & sensuum lenocinia abundè suppetere. Verè pauper spiritu, cui satis erat, superque quòd extremam aliis patientibus inopiam non videbatur satis esse futurum, cum aliis splendidam instruxisset mensam, ipsa sibi tenuem frugalémque parabat alimoniam, quæ famem accenderet magis, quàm exple-ret, heluellas videlicet, & lentem, edulium, & naturâ suâ insipidum, neque ita artificiosè conditum, vt ab arte sumeret, quam non haberet à natura suauitatè. Neque semel accidit, vt tacitè curaret sibi vt è ciborum reliquiis, quæ pauperum multitudini famelicæ ac sordidæ ad ostium nostrum de more porrigebantur, aliquid sibi occultius afferretur, vt ieiuniis, senectute, ac morbis attenuatum corpus parco illo, & vili alimento reficeret. Quòd si suo obsequeretur studio, & sua se voluntate regeret,

non

EPISTOLA DEDICATORIA.

non aliena (quod non semel Illi , qui ipsi erat à confessionibus , affirmavit) ad aridum panem nihil adhiberet obsonij. Quo magnorum Principum illustre renouavit exemplum, qui ex eo præclaro ac simili paupertatis amore, maiorem sibi quàm ex Regio nomine gloriam pepererunt. Neque maior vestimentorum cura, aut lectuli fuit. Habebat quidem lectum, vt lautam decebat, & splendidam fortunam, splendidum, & lautum, in quo si quando illam oppressisset necessitas, breues ducebat, & quasi furtiuos somnos, qui sanè lectus, si externam spectares speciem, mollis videbatur, & his qui suo sibi genio immoderatiùs indulgent, accommodatus; at ita rigens erat, & asper subiecta tabula, vt lassata membra, & ossa vix sibi cohærentia collideret potius, quàm recrearet, & foueret. Et quasi leuis foret, hæc tanta corporis, ac diuturna vexatio, addebat tamen aliquid, quod breuem illam, necessariamque quietem, quietam prorsus, atque pacatam esse non sinebat. Vt enim vestita interdum aut Deo, aut domesticis curis inuigilabat, sic etiã noctu vestita, modicam illam, interruptamque quietem vicumque capiebat. Quod cum fecisset antea sæpe, dum licuit, ad extremum vitæ tempus, quasi legitimum esset, atque solemne hoc durum afflictionis genus, per totos viginti tres annos perpetuò seruauit: libet hîc de Illustrissima hac & patientissima fœmina quàm verissimè dicere, quod de Gorgonia sorore huic quàm simillima exclamando dixit Nazianzenus: *O animam, corpus penè sine cibo, velut materiæ expers, retinentem, vel vt rectiùs loquar, ô corpus etiam ante disunctionem mori coactum, vt anima libertatè nancisceretur, nec à sensibus impeditenti quicquã acciperet! & noctes insomnes, & stationem ex die in diem desinentem! O tenera membra humi prostrata, ac præter naturam sese exasperantia!* Hæc de Gorgonia Nazianzenus; hæc nos de Marchisia non minori iure. Hoc Bernardus longum putabat, durumque martyrium, quod non à tyranno atque carnifice subiit religiosus, sed à seipso, qui multo in seipsum læuit pertinacius & durius, dū pœnas infligit sibi, & necessaria subducit vitæ subsidia, quàm omnis tyrannorum armata feritas, & truculenti inclementia carnificis. Durum antiqui expressere in suo Tatalo supplicium, cum illum in medio aquarum gurgite statuerunt sitientem, cum tamen illi neque arentia labra liceret ablucere, & inter generosos arborum fructus, quos tamen extrema confectum fame nefas esset attingere. Tale sibi supplicium indixerunt vltro qui ab his commodis abstinerunt, quibus abundabant, & quibus inferior, & subdita familia ad satietatem vsque fruebatur. *Quid, inquit Bernardus, mirabilius aut quod martyrium grauius est, quàm inter epulas esurire, inter vestes multas, & pretiosas algere? paupertate premi inter diuitias quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus?* Hoc verum paupertatis, atque patientiæ perfectæ, ac veræ documentum est. Non sanè mirandum est, atque laudabile, si quisquam humi cubet, & sub aperto cœlo, cum frigida est, atque horrida tempestas, si domo caret, & lecto, neque si nudus incedat, aut malè siue ignominiosè vestitus, cum vestimentorum nulla sit copia: aut sitiat, vel esuriat si neque bibendi datur, aut edendi potestas: hæc subire cogit non paupertatis, sed dirum necessitatis imperium, cum ea quibus caret in eo rerum articulo desiderat valde, & impenso sibi pararet pretio, aut ab inuito raperet, si aliter sibi comparare non posset. Quibus in paupertate avarus est animus, in ciborum inopia inhians ingluuies, in extrema nuditate summum ornamentorum, & elegantiaë desiderium. Explicuit hoc perbellè Seneca epist. 42. quorum hîc verba repetam, quia & veras virtutes non obscure docent,

EPISTOLA DEDICATORIA.

cent, & Illustrissimæ Heroidis ornamenta commendant. *Multorum*, inquit, *quia imbecilla sunt latent vitia, non minus ausura, cum illis vires suæ placuerint, quàm illa quæ iam fœlicitas aperuit. Instrumenta illis explicanda nequitia desunt. Sic turò serpens etiam pestifera tractatur, dum riget frigore. Non desunt tunc illi venena, sed torpent. Multorum crudelitas, & ambitio, & luxuria, ut paria pessimis audeat, fortuna favore deficitur. Eadem velle eos cognosces, da velle quantum possunt. Quid non potuit, quæ tam erat nobilis, tam potens, tot fortunæ atque naturæ cumulatâ muneribus? à quo non abstinuit, cum nihil tentatu foret, obtentûque difficile? Quid non est aggressa à quo vehementer abhorrere solet delicata, ac mollis natura mortalium? Sed quod ab eius animo dira necessitas non exprimeret, expressit, & naturæ bonitas à bonis (hoc enim est Gusmanorum familiæ illustre cognomentum) deriuata natalibus, & singularis pietas, & innata clementia: quæ vrgent pios, & ingenuos spiritus multo vehementius, quàm si dura instimularet necessitas, aut tyrannorum inclementia compelleret.*

Dixi breuiter, quæ longiore forent, & magis exculto referenda præconio: dicent alij, opinor, accuratiùs, & pluribus. Ego ut potui minus quàm vellè eruditè ac longè: non minori tamè quàm alij Illustrissimæ (tuæ ne dicam, Princeps optime, an nostræ parentis?) præclara gesta ornandi desiderio. Sed quod ego pluribus explicare non potui, explicuit paucis Nazianzenus in oratione funebri patris sui, vbi, dum Nonæ matris ingenium, prudentiam, & pietatem expressit, veram, & viuam matris tuæ, ac nostræ depinxit imaginem. Sic autem ibi de matre Nazianzenus: *Cum aliæ fœminæ rei familiaris augendæ laude, aliæ pietatis gloria excellant (vtrumque enim assequi difficile est) vtroque nomine mulieres omnes superauit, tum quòd vtrumque horum ad summum vsque præstiterit, tum quòd sola duo ista complexa fuerit. Rem enim domesticam solertia, & industria sua iuxta leges mulieri forti à Salomone statutas ita auxit, quasi pietatem colere nesciret: Deo rursus, ac diuinis rebus ita sese addixit, tanquam à rerum domesticarum procuratione plurimum abesset. Neque ab alterutro horum quicquam impedita est, quominus alterum impleret, quin potiùs vtrumque alterius ope fulciuit & confirmauit. Quod de sua matre Nazianzenus, id de tua nos eodem iure, ac meritò affirmare possemus. Hæc est effigies parentis optimæ, & verum illius, & germanum elogium, quale de muliere forti habemus à Salomone egregiè descriptum. Cui illud addam quod de muliere forti cecinuit Salomon, & in matris suæ elogio omisit Nazianzenus: *Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt. Quod faciunt illi, qui propriè illius filij vocantur, dum maternæ virtutis in suis moribus similitudinem exprimunt, quo à filiis parentes nullum possunt maius habere præconium: & in eo sanctissimæ matris genuinam prolem se esse fatentur, quia sanctitatem illam præ se ferunt, quam ex illius exemplo, & sanctissima disciplina hauserunt. Faciunt item complures alij non naturæ, sed pietatis filij, quos illa non minus indulgenter, & liberaliter aluit in tribus domibus, quas pro illorum habitatione construxit, quos dum ipsa viueret singulari humanitate, ac liberalitate complexa est, & annuis redditibus in posterum ad necessarios sumptus abundè prouidit. Hi igitur quotidie referunt, quas debent gratias, referentque, ut spero, quandiu hæc stabunt domus, id est, immortales, & æternas. Et quod sibi contigisse prædicabat Iobus ab his, quos ille vestimentis induerat, & alimento pauerat: *Si non benedixerunt latera eius, & de cælleribus omnium meorum calefactus est. Hoc idem agnoscet mater eo in loco, vbi cum***

cæli

EPISTOLA DEDICATORIA.

cœlitibus beatum agit ævum ab his quorum latera vestimento confouit, calefecitque. Quod ego nunc omnium nomine præstare studeo, dum illius memoriam stylo meo qualicumque renouo, quod mihi iam pridem erat in votis, & nunc primùm facio, dum illius in Iobi commentariis imaginem intueor. Quam in tuo nomine, Princeps Excellentissime, apparere volui, tum quia audire aliquid de parentum gloria ingenuis filiis non potest esse non iucundum : tum quia id quoque tibi debet, neque obscure præ se fert nostra Societas, quem de se optimè cogitantem sciat, neque magis maternæ nobilitatis, & bonorum, quàm benevolentia in nostrum ordinem, & eximia pietatis hæredem. Quare ut illa omnia nostra licet exigua, & inornata accipiebat hilariter, neque hæc licet rudia, & vilia respiceret, nisi ea fortasse de causa, quod de suis meritis aliquid audiret honestius; sic puto accepturum te non illibenter, qui illius expressisti mores, & ingenium, si quid tibi minus elaboratum, & excultum obtulero, consulturumque benè meam siue inurbanitatem, siue audaciam; cum id agam præcipuè, ut tuo studio ac voluptati seruiam, & Societatis nostræ animum multorum meritorum, memorem gratumque profitear. VALE Princeps Optime, quem Deus Opt. Max. nobis quàm diutissimè præstet incolumem.

PRÆ

P R Æ F A T I O

AD LECTOREM.

VALIS, quantisque fuerit inter Idumæos vir sanctissimus Iobus, quem Deus patientiæ singulare quoddam exemplar esse voluit, non est cur à me audias, benigne Lector, cum res sit usque adeo celebrata, & nota, ut nimis ille, si quisquam est, in omni eruditione peregrinus, & hospes censeri debeat, cui ignotum sit, quàm vir hic eximius fuerit assidue, quàm acerbè iactatus, & qualia hominibus in perferendis malis documenta dederit. Quod suis ipse verbis non semel explicuit; & nos in nostris commentariis, de illius, in laboribus, tolerantia non pauca. In quibus licet huius libri proprium, & genuinum sensum consecutemur, non tamen sic toti habemus literalisensui, ut non aliquando ipso admonente textu, ad morales sensus excurramus, non tamen immodicè, nostri muneris ubique memores. De obscuritate libri satis egimus, opinor, accuratè Prolegomeno 9. ubi illius causas aliquot adduximus, quas inde petere promptum est. Aliam tamen hinc addemus, quam tibi esse exploratam, & tua nonnihil, & nostra multo magis intererit.

Scipsere in hunc librum, aut nulli ex antiquis Patribus, aut non nisi paucissimi commentarios: aut certè, quod mihi videtur non improbabile, cum scripsissent illos, exciderunt tamen, neque ad nostram peruenere memoriam. Non dubito scripsisse Hieronymum in librum Iob, luculentum aliquid, quod ipse testatur in suis commentariis super Amos ad illud cap. 5. v. 19. Innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber. Tunc, inquit, mordebit nos coluber, qui in præsentì loco Nahas, in Iob appellatur Leviathan; de cuius natura, & terrore multiplici plenius in ipso volumine diximus. An ipse in Iob luculentos ediderit commentarios, ignoramus; tractatum esse hunc locum luculenter, ab ipso docemur. Sed si quid ille scripsit periisse arbitror, sicut alia magnorum Patrum interièrè monumenta præclara. Hos sanè commentarios, qui tomo octavo sub Hieronymi circumferuntur nomine. Hieronymi non esse multis probat Marianus Victor, in quadam ad illius commentarios præfatione. Quod quidem ex illorum stylo, & commentandi modo non ineptè coniectat docetque ita visum esse compluribus aliis. Certè visum est nuper Cardinali Bellarmino in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis. Hoc autem opus Bedæ tribuitur à Victorio: ab aliis Philippo cuidam Hieronymi discipulo; de quo nihil habemus exploratum, ac certum. Ego cum ex illis commentariis aliquid produco, Hieronymum plerumque testor, licet aliorum nomina interdum appellem: quia tanti Doctoris nomen libenter audio, & ab illo, sententiæ quam amplector, non leuis conciliatur auctoritas. Commentariorum, qui prefixum habent Origenis nomen, communis hominum sensus alium cognoscit auctorem, cuius tamen nomen aut ignorat aut silet. Idem alij iudicant de S. Thomæ commentariis, qui Angelico Doctori suppositi creduntur ab aliquo, qui tamen à quocumque fuerint elaborati, contemnendi non sunt, cum singularem habeant doctrinam, & ingenij plurimum: in his est Bellarminus lib. 2. de Scriptor. Ecclesiast. cuius est idem de S. Thomæ, Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Et de Origene in ea commentatione iudicium. De utroque dubitat, & iisdem verbis suam de utroque sententiam pronunciat. id te benigne Lector, scire volui, ne quid tibi mirum, aut alienum videatur, si quando aliter à me, & ab aliis aliter atque aliter locum aliquem allegari videas: quia de illorum scriptorum nominibus nihil quisquam habet omnino certum.

Scriserunt etiam alij Græci Patres, sed pauca, & strictim, quorum verba breuem quandam nexuere catenam, quæ Græcorum dicitur Patrum, quam Latinam fecit nuper ex nostra Societate Paulus Comitulus. Sed quæ ibi legimus, neque multa sunt, neque pro tanti libri obscuritate, ac mole satis videntur curioso Lectori allatura subsidij. Scripsit Augustinus Annotationes quasdam, sed admodum breues in librum Iobi, quas tamen ipse parum probat, aut potius retractat, & damnat. Et penè suas esse negat, cum scriptæ fuerint parum accurate, & excidisse potius, inuito auctore, quàm ab illo in lucem, publicumque conspectum produsse videantur. Quare in Augustino, Augustinum agnoscere non libet. Nunc Augustinum de seipso, & de illarum Annotationum iudicio loquentem audiamus lib. 2. Retractationum cap. 13. Liber, inquit, cuius est titulus, Annotationes in Iob, utrùm meus habendus sit, an potius eorum, qui eas, sicut potuerunt, vel voluerunt redigere in vnum corpus descriptas de frontibus codicis, non facile dixerim. Et paulò post, Postremò tam mendosum comperi opus ipsum in codicibus nostris, vt emendare non possem, nec editum à me dici vellem, nisi quia scio fratres id habere, quorum studio non potuit denegari. De Gregorio id dico, quod negare potest nemo, grauissimos edidisse commentarios diuinum aliquid vbique spirantes. In quibus licet mirificam tanti Doctoris sanctitatem agnoscere, & admirabile de virtutum, vitiorumque natura, de religionis studio, religiosoque progressu doctrinam. Sed cum id spectet magnus Doctor, non adeò curauit, commentarij vt essent literæ tenaces. Atque ideo non magno mihi fuere subsidio, qui id curauim maximè in hoc meo qualicumque labore, vt germanos è litera sensus eruerem. Quod fecerunt alij item in hoc nostro sæculo, quibus habende sunt gratia, quòd rem tentauerint non adeò expeditam, & facilem, & ab aliis pene omnibus ad hæc vsque tempora derelictam. Quod meum in his commentarijs studium fuerit, nuper audisti, quantum opera, atque studij posuerim ipse mihi sum conscius, & tu ipse nonnihil ex hac antiquorum commentariorum inopia coniectare poteris. Quid in hac contentione penè continenti, ac longa consecutus fuerim, neque cogitare audeo. Id velim tibi persuadeas eò me incubuisse præcipuè, tibi vt aliquam asferrem commoditatem, & usum; quod si obtinere non potui, boni, credo, consules voluntatem, & operam. VALE.

*Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in
Prouincia Lugdunensi.*

IOANNES FORERIVS Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianiss. Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque superiorum permissione imprimant: permittit IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT, Lugdunensibus Bibliopolis, vt librum hunc inscriptum, *Gasparis Sanctij Soc. IESV Theologi, in lib. Iob Commentarij cum Paraphrasi*, ad sex primos annos imprimere, ac liberè diuendere possint. Datum Lugduni 12. Nouembris 1624.

I. FORERIVS.

APPROBATIO THEOLOGORVM.

NOS infra scripti Sacræ Theologiæ Doctores fidem facimus, nos librum qui inscribitur, *Gasparis Sanctij Soc. IESV Theologi, in lib. Iob Commentarij cum Paraphrasi*, perlegisse, in quo nihil fidei orthodoxæ Catholicæ, atque Apostolicæ contrarium animaduersum. Lugduni 14. Nouembr. 1624.

FR. ROBERTVS BERTHELOT Episc. Damasci.

DE VILLE.

R. D. D. Thomæ de Meschatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Archiepiscopatu Lugdunensi: Opus inscriptum, *Gasparis Sanctij Soc. IESV Theologi, in lib. Iob Commentarij cum Paraphrasi*, à Theologis approbatum vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni 20. Nouembr. 1624.

MESCHATIN LA FAYE.

Summa Priuilegij à Christianissimo Galliarum Rege concessi.

LUDOVICI XIII. Galliarum & Nauarræ Regis Diplomate fancitum est, ne quis in regno suo, alijsve locis ditioni suæ subiectis, intra decem annos, à prima editionis die computandos, excudat, vendat, excudendum, vendendumque quouis modo, & ratione curet librum, qui inscribitur, *Gasparis Sanctij Soc. IESV Theologi, in lib. Iob Commentarij cum Paraphrasi*, præter IACOBVM CARDON & PETRVM CAVELLAT, Bibliopolas Lugdunenses, aut illos, quibus ipsimet concesserint. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regiâ omnibus suis subditis, eundem librum extra regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbi-cumque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dictorum IACOBI CARDON & PETRI CAVELLAT. Idque omne sub confiscatione librorum, alijsque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis die 11. Decembris 1624.

De mandato Regis,

Signatum

RENOVARD.

I N D E X

LOCORVM SCRIPTVRÆ SACRÆ.

quæ in his Iob Commentariis explicantur.

PRIMVS NUMERVS PAGINAM,

Secundus columnam, Tertius numerum

marginalem, litteræ A, B, C, D, E,

columnæ partem indicant.

Genesis.

- M**ORTE morieris. 139.
2.9.c
6. Noe vir iustus, atque perfectus in generationibus suis. 19.1. 2.d
7. Rupti sunt omnes fontes abyssi magna. 454. 2.33.e
49. Ruben primogenitus meus; tu fortitudo mea. 486.1.18.c

Exodi.

16. Sedebant super ollas. 246.1.7.c

Leuitici.

6. Quidquid tetigerit carnes eius sanctificatur. 502.2.37.d
10. Et super omnem cætum oriatur indignatio. 28.2.51.b
13. Contaminauit eum Sacerdos. 96.1.15.d

Numeri.

26. Super Iordanem contra Iericho. 246.1.7.c

Deuteronomij.

14. Non vos incidetis, neque facietis caluitium. 37.1.108.d
22. Ne quæ nascuntur ex vinea pariter sanctificentur. 502.2.37.d

Iosue.

10. Sol ne mouearis. 465.2.85.e

Iudicum.

5. Qui ascenditis super nitentes asinos. 22.2. 17.c

Regum I.

27. Virum & mulierem non viuificabat Dauid. 25.2.34.b

Regum II.

1. Necros, nec pluuia veniat super vos. 63.2. 12.c

8. Et unum ad viuificandum. 25.2.34.b
22. Apparuerunt effusiones maris. 455.1.34.b

Regum III.

19. Tolle animam meam, 64.1.13.b

Iob.

3. Non computetur in diebus anni. 4.1.14.c
19. Quis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei. ibid.b

19. Qui præcipit soli, & non oritur. 3.2.2.76.e
Psalmodum.

9. Patientia pauperum non peribit in fine. 28.2.a

4. Irascimini, & nolite peccare. 32.2.76.e

13. Quoniam Dominus in generatione iusta est. 78.2.87.d

17. Dilatasti gressus meos. 246.2.a

21. Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Deum. 29.1.a

28. Vox Domini preparantis ceruos. 471.1.c

30. Statuisti in loco spatioso pedes meos. 246.2.a

36. Quia peccatores peribunt. 79.2.87.d

38. Anima mea cognosceret nimis. 140.1.13.c

43. Quoniam humiliasti nos. 79.2.87.e

49. Iumenta in montibus, & boues. 487. 2.27.c

71. Donec auferatur luna. 207.2.17.c

83. Facti sunt, vt stercus terra. 51.1.c

86. Fundamenta eius in montibus sanctis. 39.2.123.d

89. Priusquam montes fierent. 217.1.13.b

103. Facta est Iudæa sanctificatio eius. 39. 2.123.c

103. Fundasti terræ stabilitatē suam. 140.2.a

109. Sede à dextris meis. 370.1.35.a

118. Sicut vter in pruina. 201.2.67.c

136. Super flumina Babylonis. 246.2.a

142. Et similis ero descendens in lacum. 28.2.51.b

143. Tange montes, & fumigabunt. 33.1. 77.a

Prouerborum.

10. Ante colles ego parturiebar. 217.1.13.b

17. Nec percutere iudicem qui recta iudicat. 28.2.a

30. Et scientiam sanctorum nouit. 28.2.51.b

Eccle

INDEX LOCOR. S. SCRIPT.

Ecclesiastici.

21. Qui edificat domum suam impendiis alienis. 274.2.38.e
 22. Luctus mortui septem dies. 57.1.75.c
 24. A mari abundabit cogitatio eius. 346.1.c
 Isaia.
 2. Cuius spiritus in naribus eius. 477.1.36.a
 6. Excæca cor populi huius. 76.1.e
 16. Venter meus quasi cithara sonabit. 77.1.79.d
 23. Et merces eius sanctificata Domino. 502.2.37.e
 23. Non parturivi, & non peperivi. 274.2.b
 51. Cæli sicut fumus liquefceret. 139.2.11.e
 53. Et desiderauimus eum. 28.2.51.c
 Jeremiæ.
 1. Vt euellas, & destruas. 96.1.15.e
 9. Vocate lamentatrices. 70.2.47.c
 20. Maledicta dies, in qua natus sum. 63.2.12.e
 31. Vox in excelsis audita est. 249.1.22.b
 44. Donec penitus consumantur. 334.1.22.c
 Threnorum.
 3. In virga indignationis eius. 39.2.123.e
 3. Quasi signum ad sagittam. 232.1.19.c
 Ezechielis.
 43. Facies hircum pro peccato. 126.1.51.a
 16. Sceleratius agens ab eis. 346.1.d
 21. Omnia genua fluent aquis. 502.1.34.d
 Danielis.
 5. Vnusquisque secundum suam bibebat aetatem. 275.2.45.d
 Osæ.
 13. Cognoui te in deserto. 39.1.119.d
 9. Et mortuus est. 139.2.9.b
 10. Ex diebus Gabaa peccauit Israel. 346.1.36.c
 14. Erumpet radix eius. 357.2.a
 Amos.
 7. Vellicans sycamoros. 365.1.9.e
 9. Qui tanget terram, & tabescet. 33.1.77.a
 Micheæ.
 6. Quia eduxi te de terra Aegypti. 39.1.119.d

Nahum.

1. Conuiuium pariter potantium. 275.2.45.d
 Abacuc.
 1. Immolauit sagena sua. 28.1.49.d
 3. Ficus enim non florebit. 139.2.10.d
 3. Contriti sunt montes seculi. 217.1.13.c
 I. Machabæorum.
 1.2. Vinam natus non essem. 64.1.13.b
 Matthæi.
 4. Quia nunquam noui eos. 78.2.86.b
 11. A diebus Ioannis Baptista regnum caelorum vim patitur. 64.2.17.c
 18. Tenens suffocabat eum. 232.1.18.a
 388.2.35.d
 21. Dicite quia Dominus his opus habet. 78.2.86.b
 27. Et hymno dicto. 29.1.a
 Luca.
 Et erant semper in templo laudantes. 57.1.76.e
 2. Positus est in signum. 232.19.c
 Ioannis.
 4. Quia non habet virum. 78.2.86.c
 20. Domine si tu sustulisti eum. 39.2.123.e
 Actorum.
 13. Sparserunt puluerem super caput suum in caelum. 57.1.74.b
 27. Quarta decima die ieiuni permanetis. 57.2.77.b
 28. Ultio non finit eum viuere. 58.2.80.b
 I. Corinth.
 Comprehendam sapientes in astutia eorum. 14.2.56.e
 4. Aut ab humano die. 157.2.9.e
 3. Colaphis cedimur. 231.1.13.c
 II. Corinth.
 5. Pro nobis peccatum fuit. 126.1.51.a
 11. Si quis in faciem vos cedit. 231.1.13.c
 Hebræorum.
 7. Sine patre, sine matre, sine genealogia. 64.2.17.c

I N D E X

REGVLARVM SACRÆ
SCRIPTVRÆ, QVÆ IN
HIS COMMENTARIIS
CONTINENTVR.

PROPRIORVM nominum
in variis linguis magna
mutatio. 6.1.23.e
In terra promissionis va-
riæ dialecti. 6.2.24.b
In imagine non est necesse, vt omnia
cum exemplari consentiant. 9.2.36.e
Interdum bonus in re non bona, imò &
malus in re mala typus est rei bonæ.
10.1.b
Quæ execrationes videntur interiectio-
nes dolentium sunt. 11.1.40.b
Scriptura non omnia quæ ab aliis dicta
refert, vera probat. 14.2.55.c
A tempore & loco in quo aliquid fit, no-
men sumit, id quod in eo tempore, aut
loco est. 21.1.9.b
Id dicitur acceptum quod non est amif-
sum. 25.2.34.b
Quæ dura sunt, molliori vocabulo ab
amico exposita. 26.2.39.a
Negatio quæ præcessit posteriori sæpe
membro repetenda. 28.1.50.e
Et post negationem sæpe potius negat
quàm affirmat. ibid.2.51.b
Voces multæ contrarias habent signifi-
cationes. 31.1.67.b
Consuetudo seu habitus per tempus fu-
turum significatur. 32.1.73.d
Per futurum sæpe res significantur præ-
teritæ. ibid.d
Conditionalis particula sæpe omiffa. 32.
276.e
Relatio sæpe fit non ad expressa verba,
sed ad cogitationem. 39.2.123.d
Aduerbia localia non solum locum sed
tempus, personam, & conditionem si-
gnificant. 40.1.124.b
Rerum quæ iam exoleuerāt nomen ser-
uant, quæ illarum loco suffectæ sunt.
47.1.b
Datum ab aliquo dicitur illud, à quo ab-
latum non est. 49.2.35.c

Totum tempus dicitur positum in ali-
quo opere, ac loco quando tunc poni-
tur, cum legitimè solet. 57.1.76.d
Quæ leuia sunt aut rarò fiunt, negantur
fuisse. 57.2.77.a
Id dicitur non esse quod non cognosci-
tur, & esse defuisse, quod excidit ex ho-
minum memoria. 64.2.17.c
Principium passiuum præteriti pro no-
mine verbali in bilis. 67.1.29.c.294.
1.6.b
Id velle dicimur, licèt horreamus, quod
ex eo sequitur quod optamus. 85.1.14.a
Res non ab eo quod habet, sed ab eo,
quod habitura est, nomen assumit. 85.
1.15.b
Simulantur illa, quæ fieri solent non in-
frequenter. 94.2.7.d
Id dicitur fieri ab illo qui faciendum de-
nunciat. 96.1.15.d
Possessor pro re possessa. 97.2.22.b
Nova forma augēdæ sententiæ. 101.1.44.c
Verba quædam per aduerbia explican-
da. 122.1.24.c
Illi actio tribuitur, qui fuit occasio. 130.
1.a
Actus primus pro secundo. 139.2.9.b
Voces aliquando non cum proximis, sed
cum remotioribus ligātur. 140.1.13.c
Multa suis locis omiffa, quæ alibi ex oc-
cassione dicuntur. 147.1.52.b
Id fecisse dicimur quod factum declara-
mus. 151.2.80.e
Ex patrio idiomate sæpe scriptores vo-
ces adhibent, cum lingua loquuntur
aliena. 157.2.8.d
Id curare, aut velle dicimur, quod opera
nostra natura sua postulāt. 175.2.42.d
Epitasis est in affirmatione, & negatione
contrarij. 186.2.44.d
Scriptura aliquando ad hominum cogi-
tationem se accommodat. 207.2.17.c
Causa moralis pro Physica 224.1.56.a
In

INDEX REGVLARVM.

- Inutilia censentur, ac si non fuissent. 225.1.64.c
 Quæ magna sunt Dei esse dicuntur. 260. 2.33.d
 Id dicitur non esse, cuius nullus est aut speratur vsus. 274.1.35.c
 Imperatiuus modus pro futuro. 282. 1.a
 Masculinum genus fœmineum concipit. 283. 2. a
 Illud aliquis habere dicitur, à quo proximè abest. 293.2.5.c
 Actio, & passio pro illius termino seu materia. 294.2.12.e
 Nomen rebus imponitur ab eo quod plerumque conringit etiam si absit. 322.2.a.
 Cùm ex magno numero aliqui excipiuntur, omnes dicuntur aliquid operati vel passi. 334.1.22.c
 Deus tunc dicitur scire, aut recordari, cùm aliquod horum reddit documentum. 347.2.50.e
 Multa suis locis non tradita, quæ ex aliis locis discimus. 349.2.59.a
 Illa opera dicuntur aliquem laudare, aut accusare, quæ sunt virtutum, aut vitiorum monumenta. 388.1.34.e
 Antecedentia turpia per consequentia honesta significantur. 405.1.27.b
 Quæ primo quoque tempore fiunt, manè fieri dicuntur 452.2.22.c
 Quod proprium est temporis, his, qui aliquid in tempore faciunt accommodatur. 453.1.a
 Quando, cùm, & similia non expressè illud tempus significat in quo aliquid factum fuisse dicitur. 453.1.25.d
 Actio pro illius obiecto. 421.2.14.a
 Absolutum pronomen pro reciproco, & contra. 430.1.27.e 223.2.55.d
 In translatione aliquando seruatur genus originalis linguæ. 437.1.6.a
 Multa Scriptura recitat ab aliis dicta quæ non probat, & ideo de fide non sunt. 438.1.14.c
 Hebræi de ipsis quasi de tertia persona loquuntur. 497.1.1.b
 Hypallage apud Hebræos vsitata. 498. 2.9.c
 Expiatio seu excusatio culpæ pro ipsa culpa. 502.2.37.c
 In consequenti id, quod necessariò præcedit, intelligitur. ibid.
 Nomina à populo imposita, quæ pro propriis vsurpantur. 515.2.26.c

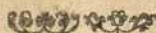
INDEX

I N D E X

PROVERBIORVM.

- S*uper pupillum irruere. 115.
2.49.c.
- Salina deglutienda negata
facultas continetentem la-
borem significat. 125. 2.
47.a
- Aranearum tela pro re futili. 131. 1. 8. e
335. 1. 28. d
- Aqua quæ præterit, pro re, cuius omnino præ-
terit memoria. 172. 2. 27. e
- Australis procella, pro eo quod citò transit.
173. 1. 28. c
- Oritur lux in vesperæ, pro insperata fœlicitate.
173. 2. 31. c
- Occidit sol in meridie, pro subito infortunio.
ibid. d
- Titio pro re molesta & futili. 180. 1. 8. c
- Lucernam accendere, seu splendere, pro fœlici
fortuna. 246. 1. b
- Via lata aut angusta, pro vita erumnosa, aut
lata ibid. 8. e
- Folium, & stipula sicca, pro re futili, 199.
1. 54. b
- Vter veterascens, aut in pruina, pro re futili.
201. 2. 67. b
- Odor pro re leui. 206. 2. 12. b
- In ventum loqui. 214. 2. 2. a
- Percutere maxillam, pro contumelia. 213. 1.
13. b
- Positus quasi in signum, pro dolorum, & con-
tumeliarum scopo. 232. 1. 19. b
- Digitum ori imponere. 282. 2. 5. b
- Pulus, & palea ante faciem venti. 285. 2. a
- Viatoribus notum, pro vulgari. 287. 2. 34. c
- Domus tineæ, aut aranearum, pro re vili.
335. 1. 28. d
- Tabernaculum, seu umbraculum, pro re mo-
mentanea. ibid. 229. a
- Lux & aurum, pro rebus maximè pretiosis.
503. 2. 42. c

IN LIBRUM IOB

COMMENTARII.

QUOD in aliis Commentariis, quos ad hoc usque tempus in lucem dedi, perpetuò, & quasi legitime seruaram, id etiam in hoc opere, cuius expositionem aggredior, faciendum mihi existimaui, ne aut à meipso dissiderem, eo mutato ordine, quem videbam aliis non improbari, & quia aliter videbam aliquid omissum iri, quod studiosus lector à me non sine stomacho, atque offensione requireret. Præmissi enim quædam Prolegomena, siue præludia, quæ in principio posita aditum aperirent ad reliqua, & rebus non admodum apertis facem præferrent, quod accidere sæpe ex ipsa experientia quotidiana didicimus. Id igitur agamus.

PROLEGOMENON I.

An hæc vera sit historia: vel tantum parabola ad patientiæ exemplar conficta.

VSitatum fuit in omni ætate, ut in personis fictis veræ virtutis exemplar proponatur. Quomodo in suo Hercule patientiæ atque laboris gloriosi documenta posuere Gentiles: Homerus in Agamemnone prudentis Imperatoris, in Achille robusti atque animosi ducis, in Vlysse astuti & callidi hominis expressit exemplar, quem imitatus Maro quod de Agamemnone in Iliade, de Vlysse in Odyssæa cecinit Homerus, id in Æneam trāstulit in Æneide, ut in persona magna ex parte conficta Imperatoris optimi, & laboris patientissimi propositam haberemus imaginem, quod etiam in minore Cyro fecisse existimatur Xenophon.

Sunt qui putent, sicut nullus fuit Hercules, talis certè, qualem spectamus in fabulis, sic etiam nullum fuisse Iobum in natura rerum, sed fictum quoddam patientiæ simulacrum, à quo homines dis-

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

Acerent quo animo suscipere debeant aduersa, & in rerum vicissitudine & conuersione subita retinere constantiam. In his sunt Hebræorum nonnulli, quos deinde secuti sunt Hæretici, Anabaptistæ, & Lutherus: Cur in eam cogitationem venerint, ea fortasse ratio est, de Hebræis quidem, quia durius accipiunt quemquam, nisi ex suo genere, Sanctum appellari, cum suo generi immani quadam ambitione, ut alia plurima, etiam sanctitatem ascribant. Hæretici verò, quia illi molliores sunt, & suo sibi abdomini ac voluptati impensius dediti; quam ut duram illam Iobi conditionem probent, quæ illum tam apud homines illustrem reddidit, & apud Deum patientiæ laude & gloria coronauit.

CHorum rationibus velle satisfacere pudor est, cum umbram potius obtendant inanem, quam aliquid firmamenti solidi. Dicunt enim qui contra sentiunt, historiam non satis aptè carminibus includi, porro librum hunc poëticis numeris esse compositum, cōmunis est, & vera sententia: Sed non vident isti res verè gestas in omni lingua in numeros poëticos, & in seueriores Scripturæ leges esse coactos, de profanis satis probat Ilias Homeri, Maronis Æneis, & alia quæ plurima poemata, quæ licet aliquid fabulosum admisceant, ordinem tamen & leges sequuntur historiæ. Neque id alienum est ab historia sacra, atque canonica, in qua nonnulla suis locis inseruntur, metricis alligata legibus, tunc præsertim cum sit ex occasione ab historica narratione digressio: ut constat ex Exodo, ubi transmisso mari Rubro canticum interponitur triumphale, & Deut. cap. 32. Iudic. 5. & lib. 2. Reg. cap. 22. & lib. 2. Paralip. cap. 16. aliquid etiam numerosum inseritur, & illud benè longum. Immo, ut nonnulli putant, & ipsa indicat loquendi forma, benedictiones Iacob Gen. 49. & Moysis Deut. c. 33. carmine constant perpetuo.

3. *Vera historia carminibus composita.*

A At

1. *Magna exempla & vita documenta in parabolis olim ex fabulis inclusa*

2. *Qui negant Iobi esse historiam, & cur.*

At quis ideo historias illas esse inficiabatur? At dicent, ibi narrationem historicam solutam esse à poëticis numeris, neque interposita carmina obstare, quominus in historiarum numero censeantur. Idem ego dicerem in hoc libro, vbi etiam non pauca video, vt etiam alij videntur, tradideruntque, quæ pedibus currunt solutis; Illa videlicet, quæ verè vocari possunt historia, qualia sunt in libri principio vsque ad caput 3. & in fine cap. 42. & aliis opinor locis, vt in capitum multorum exordiis, vbi disputantium proponuntur nomina, aut aditus ad disputationem aperitur: vt cap. 32. vbi sex versus videntur esse ab omni lege metrica soluti. Et quidem nihil est in toto libro quod ad vitam morèsq; pertineat Iobi, id est, quod historicum sit, quod non sit oratione soluta, aut liberiori cõpositum. Si quid præterea est, non tam ad Iobum spectat, quam ad ea, de quibus est suscepta disputatio: illa autem historica non sunt, sed graues conglomeratæ sententiæ, quæ sicut alia plurima eiusdem generis inclusa numeris & facilius retinentur memoria, & aptiora sunt, vt cantentur à iuuenili turba, & in hominum cœtu familiaritè vsurpentur.

5.
Cur de Iobo nihil proditum ab externis,

At dices, si hæc historia est, & non potius commentitium aliquod patientiæ & religionis exemplar, cur de Iobo nihil ab historicis audimus, cur tantum vbiicumque de tanto tamque admirabili principe silētium? Sed est solutio facilis, nam de antiquissimis illis temporibus præter Moysen, qui res gestas monumentis mandauerit, habemus neminem, nisi qui postea acceperunt à Moysè, quæ ipsi posteritati tradiderunt. Et quidem Iosephus, nam hic vnus nobis officere posse dicebatur, cur Iobi meminisset, non erat, cum ipse de Antiquitatibus Iudæorum agere statuisset, neque Iobus ad rempublicam Iudæorum pertineret, cum ex alieno genere, vt suo dicemus loco, profectus fuerit.

6.
Qua in libro Iobi videri possunt vltra fidem,

Quibusdam aliqua in hoc libro eiusmodi visa sunt, vt in parabolam potius quam in historiam veram conuenire possint, aut quia videntur decora parum, vt quod ad concilium, cui Deus præfuisse traditur, admissi fuerint Angeli, & cum his etiam Satanæ interfuerit, & ea libertate locutus fuerit, vt Deo ipsi contradixisse videatur; cum illa eleuat, & extenuat, quæ Deus in Iobo tantopere commendat, aut quia in eo libro multa leguntur supra historicam fidem;

A vt cum tantus vir tam potens, & lautus, tam omnibus charus, tam ceciderit repente, & grauius, vt in sterquilinio iacuerit inter suos, quod vxor illius, id est Regina, non solum ancillare obierit ministeria, sed ad alienam confugerit misericordiam, & supplex in suo Regno stipem rogarit; neque amici, viri vtique principes, qui consolandi gratia venerant, & vt videtur penè necessarium, vt illius calamitatem subsidio leuarent opportuno, paterentur iacere tandiu in sterquilinio vlcerosum, & nudum, neque illum ad eum redactum rerum articulum verborum acerbitate multo exulcerarent vehementius.

B Hæc illis graua videntur. Sed quod ad priorem partem attinet, si hæc ratio quicquam valeret, probaret etiam librum 3. Regum, aut certè caput illius vltimum historicum non esse, quia in illo simile traditur fuisse concilium. Plurima eorum quæ in illum locum adduximus, ad hunc nodum exoluendum faciunt. Sed si statuamus, quod eo loco diximus, quodque Scholastici doctores communiter probant, Angelum ibi, sicut alibi millies, diuinam representasse personam: nihil ibi apparet admirabile ac nouum; cum dæmones cum Angelis bonis congregari audeant, & illis in rebus etiam grauib; aduersari, vt in Regnorum, hominumque conuersione experimur quotidie, & nos pluribus docuimus in nostris Commentariis super Danielem c. 10. ad v. 13. vbi principes Persarum atque Græcorum malos Angelos esse ex multorum sententia putabamus.

7.
Qua de Iobo tradita supra fidem non sunt.

Angeli Dei personam representant.

D Neque illud admodum premit in oppositum, quod multa hinc apparent supra historicam fidem, vt quod tanta Iobi potestas & gloria repente ceciderit, quod sic fuerit contemptus à suis, vt in sterquilinio tandiu iacuerit, quod neque à cognatis, neque ab amicis, in illa erummosa conditione leuamenti aliquid habuerit, sed quicumque nouerit traditam esse Satanæ potestatem in omnes Iobi facultates, & ea quæ hominum opinione numerantur in bonis, vna excepta vita, in qua nulla Satanæ à Domino facultas data: non mirabitur tam amplam, & luculentam domum tam grandi ac subita collapsam ruina, & hominum animos bene atque ad eum tantum Dominum ac parentem molliter affectos abalienatos esse repente, & non solum inclementer & dure, sed etiam superbe atque ignominiosè tractasse. Non erat Iobus minus

8.
Cur in Iobo tanta rerum & amicorū mutatio.

minus luculentus & potens, aut minus de suis, réque publica officiosè meritis David, & tamen relictus est & proditus à suis, & totius penè Regni conspiratione expetitus ad mortem, & quo tempore in parentis caput impias manus armauit Absalon.

9.
Iob in sua
paupertate
& dolore
cum Deo co-
operatus.

Accedit quòd cùm Sanctus Iobus placuisse Deo cognouisset, ut ipse nudus & eger pateretur relictus à suis, immo ab illis hostilem in modum appetitus, ipse in seipsum cooperari cum Deo voluit, & illum locum, & quasi stadium tam duri certaminis eligere, quod putabat ad diuinam cogitationem opportunum magis. Quare sterquilinum elegit, ut cruciaretur fœtore, & soli duritie, vbi ut homo, qui benè diuinum nouerat ingenium, salutem sperabat propinquam magis, & si placeret Deo, prioris fortunæ restorationem.

10.
Iobus Christi
typus.

Ad extremum addo in Iobo florente primùm, deinde abiecto, & à domesticis & amicis exagitato ac prodito, ac tandem ad maiorem gloriam reuocato, expressam esse Christi Saluatoris imaginem, qui non minus ab illis, apud quos nomè obtinuerat illustre, derelictus est, imo & exagitatus acerbissimè, quàm Iobus. quòd si Christus à cognatis, immo & à parente derelictus est, & ad illam carnificinam, & ignominiam adactus ad quam non peruenit Iobus: quid miremur, si in typo accidisse videamus, & quasi in vmbra quod in signato, atque adumbrato historicè ac verè contigisse negare potest nemo.

11.
Iobi non pa-
rabola, sed
vera histo-
ria.

Quòd autem hæc vera sit historia, & non tantùm, ut somniauit Lutherus, argumentum fabulæ, quod viri patientis proponit exemplar, multa docent, quæ adducit noster Salmeron Prolegom. 10. can. 25. Cardinalis Bellarminus lib. 1. de verbo Dei c. 5. in quinta heresi, & Pineda item noster in præfatione ad Iob cap. 1. & plures alij, cùm idem tractant argumentum. Primum, quia id scriptura sacra docet, dum illa tradit de Iob, quæ in fictam & quasi scenicam personam conuenire non possent. Tobix c. 2. v. 12. vbi Tobias exemplum dicitur patientiæ, sicut Iobus. Cùm autem nemo dicat Tobix fictam esse personam, sic etiam cùm eodem ponatur Iobus loco, atque ordine, dicere nemo poterit fictam esse, non veram, illius personam. Ezechielis c. 14. v. 14. *Etsi fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, Daniel & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas.* & Iacob. c. 5. *Patientiam Iob au-*
Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A *diistis, & finem Domini vidistis, quia misericors & miserator Dominus, qui reddidit ei omnia bona duplicata.* Quis hæc in fictâ, scenicâque personam conferat, nisi delirus aut somnians? quo præterea modo fieri possit, aut etiam cogitari, si Iobi ficta esset, & non omnino vera persona, ut eius alicubi notaretur sepulcrum, notaretur dies in quo illius renouatur coliturque memoria in Romano calendario ad sextum, & in Græcorum Menologio ad octauum Iduum Martij. **Q**uin & olim hodièque de Beato Iobo Missæ sacrum habemus, quod ad solam tanti nominis vmbra institutum nefas est cogitare. Adde quòd, ut putat Chryostomus tomo 2. homil. 1. de diuite & Lazaro, in principio tunc iudicanda est historia, nō parabola, quando nomina adhibentur propria, personarum nimirum, locorum, & quæ digito demonstrari possunt. Sic autem ibi Chryostomus: *Reprehensus fuerat Iesus à Phariseis, quia auari erant: propterea ponit exemplum, immo in exemplum parabola, veritatem. Neque enim in parabola dicenda nomina sunt. Parabola illæ sunt vbi exemplum ponitur, & tacentur nomina, vbi autem dicitur Abraham, & Propheta, & Lazarus, & Moyses, hic verus Lazarus, si verus est Abraham, verus est & Lazarus.* Cur ergo hanc non existimemus historiam, in qua tot occurrunt nomina sic indiuidua, ac certa, ut ad alia accommodari nequeant. Audimus enim Iobum & Hus illius patriam, amicorum nomina, & loca vnde ipsi profecti, & ad extremum filiarum nomina, quas reuocata priore conditione suscepit. hæc aliquid indicant certum, & non hominum sola cogitatione formatum.

12.
Quo signo
parabola ab
historia secer-
nitur.

PROLEGOMENON II.

Quis huius libri autor.

Questio hæc admodum est impedita, & varia, neque aliquid est in illa certum quod sequamur. Quidam, ut refert Isidorus lib. 6. Etymol. c. 12. existimant ab aliquo Propheta scriptum esse librum, neque illum nominat: Alij amicos Iobi postquam à Deo reprehensi sunt, qui existimantur his laudibus compensare voluisse, quas prius intulerunt iniurias. Alij Iobi ipsum suæ ipsius historiæ scriptorè putant, alij Moysen. Ego prius quàm meam affero coniecturam (nam mihi omnino diuinandum est, sicut etiã aliis, neque enim aliter res agi potest, dū illæ tractantur quæstiones, quas vnde-

13.
Libri Iobi
autor quis.

Singulorum
dierum gesta
à Regibus
notari solen-
tia.

cumque tenebræ circumfundunt) obseruo quemadmodum in lib. Reg. commentariis Proleg. i. latè disserui, consueuisse principes quæ singulis diebus gesta fuerant notare diligenter, ex illisque conficere cōmentarios memoriæ gratia, quæ Diaria, seu Ephemeridas vocabant, quæ ab Hebræis dicuntur דברי הימים *dibre ha-iamim*, id est, verba dierum, nempe singulorum. Ex his collecta fuit Regum historia, liber Paralipomenon, & alia, vt opinor, historiæ, de quarum scriptore non cōstat, vt Machabeorum, Iudith, Esther. Quæ cōsuetudinem antiquissimam esse etiam temporibus Iobi, ipse videtur significasse non obscure, cum dixit cap. 19. *Quis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei? quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo, & plumbi lamina, vel cæte insculpantur in siliice.* Quasi dicat, vellem hæc, quæ patior ac loquor, scriptis de more mandare, ne hoc quod in meis rebus præcipuum est, maximèque memorabile, aut debeat, aut obscuret obliuio. Quod ego facere non possum, tum quia à molesto impeditus morbo, tum quia omnis abest ad scribendum facultas. Neque est præterea vllus ex his qui mihi quondam erant assidui, qui hoc officium præstet. O vtinam haberem qui ista referret in annales, neque horum sineret perire memoriã. Sed clariùs c. 3. v. 6. vbi cum ageret de die natali suo, ait; *non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.* Ac si dicat, non scribatur, dum mei annales instituuntur, & suis quæque notantur diariis, quid hoc die, qui mihi inauspicatus fuit, acciderit, &c.

15.

Has ephemeridas, seu verba dierum, scribere potuit ipse Iobus, postquam saluti & splendori antiquo & sibi ipsi quodammodo restitutus est. Sicut de suis rebus commentarios, seu Diarias obseruationes edidit Iulius Cæsar, aut alij qui Iobo fuerunt cōmentariis, aut certè amici Iobi, posteaquæ illius innocentia, laudatore Deo, cognouerunt. Post verò Moyse, seu alius Propheta, vt dicebat Isidorus supra, ex illis commentariis ordinarunt historiam, sublatis illis, quæ diuina illustratione docti, aut minus vera, aut necessaria minus iudicauerunt. Quod item postea Iobus ipse facere potuit, qui vt dicemus statim, Propheta fuit, & diuino suggerere Spiritu, sicut Prophetarum alij, sua ipsorum scripta posteritati prodiderunt.

16.

Moyse libri Iob scriptor esse statuitur.

Sed est verisimilius ex his commentariis seu diariis obseruationibus, aut illustratione diuina aliter edoctum Moysen

A historiam hæc totam adornasse: quod facere potuit facile, & quia diu vixit in ea regione, in qua quid Iobo in ea rerum conuersione contigerit, non difficile cognoscere potuit, & eo tempore vixit, quod Iobi ætatem proximè consecutum est: vixit enim annos quadraginta in terra Madian, vbi uxorem duxit Sephoram filiam Iethro sacerdotis Madian, & inter Madianitas adeò nobilis vt à nonnullis Madianitarum Rex existimatus fuerit. Sanè Iosephus lib. 2. Antiq. c. 5. magno in honore apud Madianitas fuisse tradit.

B Hunc aliqui huius libri scriptorem esse putant. Bellarminus lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Iob, ita rem definit, sicut à nobis proposita est: ait enim à Iobo res ipsius gestas fuisse notatas Arabica lingua, & à Moyse postea ex illis librum, quem nunc habemus, fuisse compactum, addito tamè principio, & fine, in quibus vtraque Iobi fortuna continetur, de qua nihil à Iobo videtur esse relictum. Quod autem à Moyse compositus fuerit liber ille, ideo probat, quia scriptus Hebraicè, quod si à Iobo, Arabico potius, aut Idumæo idiomate exaratus fuisset; deinde quia nisi à Moyse, vel ab aliquo Propheta, seu saltem ex Hebraico genere compositus non esset, numquam ab Hebræis foret in canonem admissus. At Iobus Idumæus fuit, vel Arabs, non Hebræus.

C Mihi placet quod Bellarmino visum est, quod etiam prius Origeni placuit, & nonnullis aliis, librum quem nunc habemus à Moyse fuisse compositum, quod probat Hebraicum idioma, cuius rei nonnulla coniectura sumitur ex Arabismis, quos Hieronymus inuenisse se dicit in hoc libro; nam licet eos sumere potuerit ex commentariis seu singulorum dierum obseruationibus, quas notauit aut Iobus ipse, aut aliquis ex Arabum, seu Idumæorum genere (quæ de re non curio, cum nihil habeamus, quod faciat hoc quàm illud magis verisimile) tamè cum ille diu, non minus annis quadraginta inter Arabes, seu Madianitas, qui aut iidem sunt, aut certè non admodum diuersi, commemoratus fuerit, aurisque audiendis Arabicis sermonibus assuetas haberet, nihil mirum si Hebraicus fermo, quem Hebræus ipse ab Hebræis didicerat, aliquid redoleret Arabicum, Sunt præterea aliqua, quæ, vt notauit Origenes, cognosse nemo poterat, nisi spiritu afflatus Prophetico, quæle fuit venisse Satanam ad Dominum, & inter illos initum esse colloquium, & tandem permissam à Domi-

17.

18.

Cur in libro aliqui Arabismi.

no Satanæ facultatem in omnia bona Iobi, vna excepta vita, in quam nihil Satanæ licere voluit. Adde quòd Moyfes ignorare non potuit quod omnibus, qui in Arabia, aut Idumæa tunc agebāt, non poterat non esse manifestum, cum res esset omnibus sæculis admirabilis, & propter personæ dignitatem maiorem in modum celebrata. Et ipse paulo postquam Iobus vtramque subiit rerum vicissitudinem, in regionem illam venit, in qua non minus annis quadraginta commoratus est.

19. *Moyfes eruditus & eloquens.*

Et si humana consideres ad historiam conscribendam subsidia, habuit Moyfes, si quisquam eo tempore, quam maxima; nā disciplinas didicit Ægyptias omnium optimè, priusquam aufugiens ab Ægyptiis sese ad Madianitas, seu Arabes reciperet. ita de Moyse Stephanus Actor. cap. 7. v. 22. *Sustulit eum (nempe Moysem) filia Pharaonis, & nutriuit eum sibi in filium, & eruditus est Moyfes omni sapientia Ægyptiorum.* Habuit præterea naturalem eloquentiam, & vim ad persuadendum potentissimam, de qua Stephanus idem statim, *Et erat potens in verbis & in operibus suis.* Et Moyfes ipse Exod. cap. 4. vers. ereptam sibi ex diuino colloquio fatetur eloquentiam, quam sibi significat fuisse non vulgarem. *Non sum, inquit, eloquens ab heri, & nudiustertius, & ex quo locutus es ad seruum tuum; ac si diceret eam eloquentiam, quæ videbatur inesse mihi non exigua, tuus mihi sermo, & conspectus eripuit.*

20. *Liber Iob, & Genesis compositus videtur à Moyse cum esset pastor in terra Madian.*

Ex his ad sententiam quam ex auctoribus amplectuntur non pauci, non leuis videtur sumi posse coniectura; neque est improbabile tam librum Genesis, quem ante reditum in Ægyptum cõpositum fuisse nō est improbabile, quem librum Iobi eo tempore à Moyse fuisse elaboratum, in quo Madianitæ fœderi greges sequebatur in deserto; vt autem diuina illustratione instructus illa didicit, quæ multis antè sæculis contigerant, quæ non aliter cognosse potuit; sic etiam eodem illustratus lumine cognouit: & Domini de Iobi patientia testimonium, & factam Satanæ facultatem vt, vna excepta vita, in reliqua illius bona quiduis auderet, quod videtur indicare Origenes lib. 1. in Iob proximè à principio. *Super hæc omnia, o amici, inuenimus in antiquorum dictis, quod cum magnus ille Moyfes in Ægypto à Deo fuisset missus (alio opinor tempore, quam cum missus fuit vt ab Ægyptia vindicaret seruitute) &*
Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A *vehementem afflictionem filiorum Israel videret, & consolari eos ab anxietate lamentabilis eorum afflictionis, qua illos Ægyptij affligebant, minimè valeret, vehementes illos Iob dolores pro consolatione illis enarrauit: necnon in scriptura eos ponens, adhuc cum essent recentiores, illi populo dederit, vt per cognationes, & tribus suas hæc legentes, vehementes atque terribiles illos beati illius viri dolores audientes inuicem se consolarentur, & cum patientia atque gratiarum actionibus mala, quæ eos circumdederunt, sufferrent, & vt bonam remunerationem Domini, quam Iob post tolerantiam largitus est, audientes etiam ipsi liberationem sperarent, & beneficia beatæ mercedis laborum suorum expectarent.* Hæc Origenes, quæ misit, vt diximus, ex Arabia, vbi tunc fœderi gregibus pastoritiam operam nauabat. Non enim ignorabat, quid tunc contribules sui in Ægypto paterentur, quando ipse, quia ea de causa occidisset Ægyptium, expecebatur ad mortem, quam vt declinaret in fines secessit Madian.

PROLEGOMENON III.
 De genere & patria Iobi.

D E genere inter auctores non omnino constat, quidam Israelitam esse putant, de familiâ Nachor fratris Abrahæ: alij Idumæum, de genere Esau. Quæstionem dubiam reddidit nomen Hus, quod regionis cuiusdam nomen est, Idumææ videlicet, seu Arabiæ, & cuiusdam de cognatione Nachor. Hebræi à Nachor potiùs quàm ab Esau ortum esse putant, quia fortasse indignè ferunt in populo, quo cum ipsis ab incunabulis intestinum fuit, & quasi naturale dissidiū, virum tantum extitisse, cuius tantopere videbant sanctitatem laudari, & immortalipræconio celebrari patientiam. quorum sententiam probat & sequitur Hieronymus in principio commentariorum Iob. Quod etiam Bellarminus tenet in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Iob. Et præter alia, quæ parum, meo iudicio, in illam sententiã habent momenti, quia qui Idumæum esse Iobum existimant, illa præsertim adducuntur ratione, quia quidam Iobab, quem Iobum arbitrantur Genes. 36. v. 33. natus esse dicitur ex genere Esau. quæ ratio videtur esse leuis: non enim apud Latinos solum diuersum apparet esse nomē, vt constat, sed multo magis apud Hebræos; ille enim qui natus dicitur ex femine Esau Gen. 36. v. 33-

21. *Genus & patria Iob.*

& iterum lib. 2. Paralip. c. 1. v. 44. יֹבָב *Jobab*, vocatur, ille autem, de quo hoc libro, & Ezechiel. capite decimoquarto, יֹבָב *Job*.

22.
Job genere Idumæus.

Sed est cōmunis sententia, & meo iudicio, vera, Idumæum fuisse Iobū, quod aperte docuerunt septuaginta in fine totius libri, vbi dicunt Iobum in Arabiæ atque Idumææ finibus habitasse, duxisseque uxorem Arabissam, quod è Syro codice sumptum esse dicitur. Quod licet Hieronymus suprā, quia in Hebræo non habetur, parum curet, suo certè pondere non caret. Et quidem tãquam aliquid ex Scriptura sacra à multis assumitur, qui neque ignobiles sunt, neque pauci. Origenes suprā, Chrysostomus homil. 2. de patientia Iob, in principio. Augustinus libro decimo octauo de ciuitate capite quadragesimo septimo, qui omnes ex Esau genere Iobum dicunt esse prognatum. Idem tenet Gregorius Papa lib. 1. Moral. c. 3. Neque Hieronymus alienus est ab hac sententia, tom. 3. ep. 126. ad Euagrium: & tom. 9. ep. 20. ad Tarasiā, vbi Iobum contra quàm censuerunt Hebræi, Idumæū fuisse non obscurè docet. Rationes autem infirmæ non sunt. Nam primum licet Nachoris filium legamus esse Hus, at regionem nullam inuenimus Hus appellatam, nisi eam, quæ est in Idumæa. Thren. c. 4. v. 21. *Latere filia Edom, que habitas in terra Hus.* Deinde quia amici Iobi, qui ad illum venerunt consolationis gratia, omnes fuerunt Idumæi, & vt apparet, Iobi ipsius & inter se vicini, alioqui non simul ex compacto conuenissent eodem tempore. At fuisse illorū vnum Idumæum facile ex illius patriæ nomine cognoscitur. Elephaz Themaites vocatur, at Theman, vnde illi datum est nomen, esse in Idumæa, constat ex Ierem. c. 48. vbi cum exagitaret Idumæos, sic ait de illorū ciuitate præcipua, & sapientium virorū alumna: *Nunquid non ultra est sapientia in Theman: perit consilium.* Et idem penè repetit c. 49. contra Idumæam, Themaitis porrò vicini videntur esse Buzitæ, qui nimirum de Buz, qualis fuit alius amicus Iobi Eliu. de quo Iob. capite trigesimo secundo versic. secundo, quia Buz simul cum Theman ponitur à Ieremia capite vigesimo quinto versic. 23. Cæterum terram Hus septuaginta vocant terram Ausitidem, *אֲשִׁיטִים*

23.
REGVLA.
Proprium
nominum in
variis lin-
guis magna
mutatio.

Quod verò Hebræicè *Jobab*, & *Iob*, diuersa sint, aut diuersa videantur nomina, non admodum refert. Primum, quia non est hæc, potissima ratio, quæ cogi-

tationem istam persuadet; deinde quia passim videmus in omnibus ferme nationibus nomina etiam propria exigub interdum interuallo ita mutari alio atque alio flexu, vt diuersa omnino videantur. Vnus Iacobus exemplo nobis esse poterit pro omnibus, qui apud Hispanos alicubi *Diego* dicitur, alicubi *Iago*, alibi *Xaime*; quàm variè in aliis nationibus profertur, non disputo, cum alij *Iaque*, alij *Iacome*, alij aliter nominent. Apud Hebræos idem dux Israelitici populi vocatur Iosue, Ose, Iesus, & singulis prouinciis suæ propemodum diuersæ sunt dialecti, quæ in eadem voce aliquid addunt, detrahunt, aut inuertunt. Sanè qui erant in summi sacerdotis atrio ex pronuntiatione, aut mutatione vocis Petrum Galilæum esse cognouerunt, dixeruntque Matth. capite vigesimo sexto versic. septuagesimo tertio. *Verè & tu ex illis es (nèpe Galilæis) nam & loquela tua manifestum te facit.* de hac dialectorū diuersitate in terra Israelide diximus in nostris commentariis super Acta ad illud c. 2. v. 6. *Quoniam audiebat vnusquisque lingua sua illos loquentes*, vbi diximus linguā Hebraicam fuisse in suis etiam finibus valde corruptam. Quanto magis putabimus mutatas esse voces, aut corruptas in alienis. Hanc eandem quæstionem tractauimus in nostris commentariis in libro primo Paralipomenon capite primo versiculo quadragesimo quarto.

24.
REGVLA.
In terra promissionis
varia dialecti.

PROLEGOMENON IV.

An Iob fuerit Rex.

Communis est veraque sententia Iobum proprium esse Regem, quam ego veram esse puto, & ita Scripturæ sacræ consentaneam, vt videtur satis piè negari non posse. Neque hîc quæro an illa fuerit Iobi in suo qualicumque Regno potestas, qualem nûc habent in Europa principes magni, quos Reges appellamus, quibus subsunt alij, qui interdum latè dominantur, & populos interdum copiosos, & lautos subiectos habent, quibus ius dicunt, & indicunt tributa; quales sunt qui Duces, Comites, Marchiones, & Barones vocantur. Nam dummodo vni tantum imperitent populo, sicut in Europa passim occurrunt plurimi, Reges salutantur. Sanè olim Reges vocabantur, qui vni tantum populo præerant, licet parum esset, aut habitatoribus frequens, aut opibus, vel auctoritate florens; quales multi fuerunt in Græcorum

25.
Iob Rex.

Reges olim
vocati, qui
non admodum
potentes apud
Gentiles.

corum & Troianorum exercitu. Rex fanè vocatur Laërtes, & illius filius Vliffes, & illum Homerus, vt refert Tullius in libro de senectute, stercorantem agros inducit, hunc alij vomere terram subigentem. Et quidem apud profanos, quicumque diues esset, & potens, re siue pecuaria, siue rustica, aut alio quouis modo, etiam si populum haberet nullum, cui imperaret, Rex appellabatur; quales erant illi, quos alij sibi patronos elegerunt. Quod nomen saepe in ea significatione Martialis vsurpat, sic libr. 2. epigr. 48.

Quem Regem & Dominū prius vocabam.
Et libr. 4. epigram. 40.

Sollicitus donas, Dominū, Regemq; salutas.

Immo omnes Regis fratres & sorores Reges alicubi & Reginae vocantur. Sic de Cypriorum politia Aristoteles, qui libr. 3. politic. cap. 10. & 11. nomen Regium ad plura explicat iuxta diuersarum regionum consuetudinem: quare duces & patres familias Reges dicebantur, & matres familias Reginae, quod indicat Plautus in Truculento, vbi duas ancillas, quarum antea fuerat honesta conditio, domi suae dicit fuisse Reginae.

Quod autem qui potentes sunt, & se paululum sustulerunt à turba in Scriptura sacra dicantur Reges, illud ostendit, quod cum terrae promissionis non totum spatium, neque adeo magnum subegisset Iosue, occidisse tamen dicitur c. 12. Reges triginta unum. Alij praeterea multi subacti sunt & interfecti post obitum Iosue Iudic. c. 1. & in his Adonibezec, qui septuaginta Reges alios subegerat, quos mensae suae reliquiis sustentabat. Hi autem neque late dominari poterant, neque admodum esse potentes. Sanè Genes. ca. 14. pro quinque ciuitatibus quae erant in mari, aut prope mare mortuum, à quibus ille tractus dictus est Pentapolis, totidem Reges numerantur, qui à quatuor aliis vicinis Regibus superati sunt, quorum tam fuerunt infirmæ vires, vt ab Abrahamo, & illius vernaculis superati fuerint, & spoliati præda, quam ex Pentapoli secum aberant.

His similem existimo fuisse Iobum, & illius amicos, qui Tobiae capit. 2. vers. 15. Reges appellantur. Quid enim suspicemur aliud cum illius numerentur bona; quae potius videntur alicuius privatae domus, locuples vitae familiaeque subsidium, quam aulae Regiae facultates, & ornamenta, de quibus sic capit.

A 1. vers. 3. *Et fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingente asinae, ac familia multa nimis.* Hæc copiosi patrifamilias videtur potius, quam splendori Regis, ac lauti descripta possessio. Hæc habemus ex illo capit. 2. vbi etiam dicitur *magnus inter omnes Orientales*; neque illa quae hinc commemorantur exigua sunt, cum Arabum Orientaliumque tenuitate comparata. Quam autem Idumæorum & Arabum, qui Arabiam inhabitant Petream, seu desertam, res sit angusta, & tenuis facultas, constat ex Abdia, & Ieremia capit. 49. 15. de Idumæa. *Ecce paruulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines.* Quare qui talia in ea regione possedit, qualia nunc diximus habuisse Iobum, Rex procul dubio saluari potuit.

Neque Regij nominis desunt in hoc libro coniecturae graues, quas adduxerunt Serarius in cap. 2. Tobiae quaestion. 6 & Pineda in cap. 1. Iob in quadam quaestion. de hac re. Mitto codices Septuaginta, qui capit. 2. in aliquibus editionibus habent: *In capite enim usque ad pedes insanabilis, & doloribus plenus, & nudus super fumum sedet, qui paulo antè potens & Rex erat.* vulgata editio eius rei multa nobis affert documenta c. 29. v. 7. sic Iobus de seipso loquitur vt Regiae aut supremæ dignitatis signa quaedam ostendat. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabam cathedram mihi, videbant me iuuenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabant, principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.* & v. 16. *Pater eram pauperum, & causam, quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Conterebam moles iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Hæc omnia satis probant in Iobo Regiam dignitatem. Et ibidem v. 25. *Si voluissem ire ad eos, sedebam primus, cumque sederem quasi Rex, circumstante exercitu, eram tamen marentium consolator.* illud quasi Rex, non indicat similitudinem, sed veritatem. Sicut illud Ioan. c. 1. *gloriam quasi unigeniti à patre.* Plura exempla inuenies in Scriptura, quae quia passim obuia, prudens omitto, & cap. 12. Elephaz sic loquitur cum Iobo ac si Rex esset, aut tyrannus.

Sed huic cogitationi multa incommo-
dant quae minus aptè videntur in illam
conuenire. Primum si Rex est, quomodo
in Regno suo adhuc florente (tantum enim
tempestas in Iobi familiam, domum, &

A 4 in pe

26.
Item apud
Hebraeos.

27.
Iob qualis
Rex.

28.
Iob opera
Regia.

29.

in pecudum & armentorum greges irruisse dicitur) in sterquilino iacuit, quasi nullus in ciuitate foret locus honestior, qui eadentem exciperet, & dolorem leuaret acerbissimū. Maxime si verum est quod in septuaginta translatione legimus, & quæ nuper est à Sixto correctæ, extra ciuitatem iacuisse Iobum, & subdiali in loco, & uxorem paulo ante Regnam ancillari opera, aut emedicatō quæsiisse cibū. Adde quod opes quas habuit ingentes nō tam sibi proprias, quàm cum aliis omnibus habuit communes, neque de re vlla videtur cogitasse magis, quàm vt aliorum leuaret inopiam & miserorū commoditati seruiret, quod ipse satis expressit c. 29. à v. 15 & c. 31. à v. 16. vbi viuam quādam intuemur imaginem eius, qui nō tam sibi, quàm populo afflicto. & tenui videtur esse natus, *Oculus inquit, fui cæco, & pes claudō, pater eram pauperum, & sine gauī quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci, si comedi bucellā meam solus, & nō comedit pupillus ex ea, &c.* Quis ergo credat hos omnes non curasse de domo & lecto, vbi vir vsque adeo misericors iaceret in sua infirmitate cōmodiūs. Primò quis credat hos subsannando atq; insultādo addituros esse morbo aliquid acerbitalis: de quorū petulantia crudeli ac barbara ipse multis queritur c. 30.

30.
Cur Iobus à suis, in sua calamitate desertus.

Graua hæc apparent, & à nomine & dignitate Regia prorsus aliena. Sed duo nobis credibilia faciunt, quæ difficilia factu esse existimantur. Primum Diaboli aduersus Iobum facta potestas, deinde in Iobo quasi in typo Christi Seruatoris extrema patiētis proposita effigies. Vt enim qui multis à Christo cumulati fuerint beneficiis, illumque sæpe effulēque laudauerāt, postea in illum insultauere procaciter, & sæuierunt vehementer, sic hoc ipsum quàm simillima forma antecessit in typo, & vt verè dixit Christus his, qui vinctum ipsum ad impium tribunal, & diram ignominiam trahere nitebantur, *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum;* sic etiam hoc ipsum insultantibus, & inclemētibus dicere potuisset Iob, quia re vera permissū est Satanæ, vt quiduis auderet in Iobi siue facultates, siue familiā, siue honorē, denique in omnia quæ ad illū aliquo modo pertinerēt, vna excepta vita, quā furori Satanico noluit esse subiectam. Vt autē Satanæ excitare potuit incendium, quod tactas oues, puerosque consumeret, & ventum vehemētē, qui domum sterneret, & geniali in mensa filios opprimeret, & incitaret Sabæos, at-

A que Chaldæos, qui seruos occiderent, & greges armentorum abigerent; sic etiam incitare potuit subiectum populū. quantumuis à Domino suo beneficiis ornatum, vt insultaret iacenti, tantorum officiorum immemor, neque illius sermone beneuolo, ac liberali manu solaretur, ac leuaret inopiam. Quod facile obtinere potuit insidiator callidus ab hominibus, quibus quasi naturalis esset mentis stupor, qui neque vrbānitatem colūt, neque quid exigat officij ratio admodū laborāt.

B Neque ratio defuit, quæ homines ingenio tardo, ac rustico adducere poterit, vt ab eo alienarēt animos, & linguam ad cōuitia procuderēt, quem de se nouerant prolixè meritū. nā cum viderent illū tā acerbè, ac subito à Domino percussū, quod non putabāt sine illius meritis accidisse, sic secum meditabātur, eum, quē Deus tam diro deformasset vlcere, fucū tantum habuisse sanctitatis, nō verā sanctitatē, & eo tempore sublatā esse laruā, qua homo van⁹ & ambitiosus suā hominib⁹ innocētiam vēdebat. Accedebat quod viri sapientes, qualis erat Eliphaz Themanites (Themanitē autē apud Idumæos & Arabes eam habuere sapientiæ laudē, qualem apud Græcos Athenienses olim, apud Gallos Parisienses, apud Hispanos Complutēses & Salamaticenses doctores) acerrimè exagitabat Iobū quasi blasphemum, & impium, quod etiā fecerunt focij, viri item sapiētes, nihilo benignus. Quæ ratio grauissima fuisset nisi illa amicorū reprehensio fuisset sub finē persecutionis: neque ipsa vxor, quæ esse solet plerūq; conscia non eorū solum quæ fecit, sed etiā quæ cogitauit vir. Notū est enim illud de quo Tiraquellus l. 10. cōnubiali, omnium quæ vir meditatatur & tentat, præsumi vxorem esse cōsciam; cum ergo viri illi & natura stolidi, & alioqui malitiosi nōssent, quid viro suo cōiunx obiecisset, & illud idem, & nōnulla adhuc grauiora exprobrasse sapiētes, multo ipsi peiora de Iobo suspicati, talia dixerunt feceruntque, qualia de illorum inurbanitate barbara Iobus ipse c. 30. conqueritur.

31.
Iobī sanctitas existimata fucata.

E Adde rationem aliā, quæ apud illiberales animos potentissima est. multi enim sunt, qui venalem habent amicitiam, neque illam colunt, aut colere se simulant, nisi cum ex illa cōpendij aliquid apparet: quod cum primū sperari nō potest, amicitia manifestè proditur, & officium deseritur. De his amicis est illud Eccl. c. 6. v. 10. *Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis,* quæ sententia sæpe, & grauior

32.
Amici multi quando fortuna durat.

grauiter vsurpatur à profanis; vnum pro omnibus accipe Ouidium lib. 1. de Tristibus Eleg. 8.

*Donec eris felix multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Aspicis ut veniant ad candida tecta columba,
Accipiat nullas sordida turris aues.
Horrea formicæ tendunt ad inania numquam,
Nullus ad amissas ibit amicus opes.*

PROLEGOMENON V.

An Iobus fuerit Sanctus, & an aliquando peccauerit.

33.
Iobus Sanctus.

DE sanctitate nemo pius dubitare potest, cum in Calendario Romano illius recolatur memoria ad diem sextum Iduum Maij, & in Græco Menologio ad octauum, & Deus per Ezechielem c. 14. v. 14. Sanctum appellat Iobum longis post eius mortem sæculis. Huc faciunt omnia, quæ Prolegomeno 1. diximus, vt probaremus historiam veram in hoc libro, non fabulam contineri. Tota difficultas est an aliquando peccauerit.

Sunt qui negant, eo adducti argumento, quòd eo tempore, quo vehementer iactabatur, cum malis mala subinde succederent, quando oppugnatur maximè patientia & prodigij instar existimatur, si quis pram in illo vexationum articulo dolori non succumbat, tamen constantiam retinuit, neque verbum dixit vllum, in quo quisquã modestiam, aut vllam constantis animi tranquillitatem requireret. Sic enim c. 1. v. 22. *In omnibus his non peccauit Iob labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.* Hæc Iob⁹ cum bonorum, filiorumque iacturam passus est; similia dixit cum ex vlceroso corpore saniem testa raderet in sterquilinio decumbens, lib. 2. c. 10.

34.
In Iobo peccata quadã leuia.

Alij peccasse dicunt Iobum leuiter tamen, quod fecerunt sæpe viri sanctissimi, vbi autem plurima sunt, eaque non vulgaria merita, peccata leuia, in quæ septies in die cadit iustus, non magis deformant virtutum pulchritudinem, quàm næuus in facie venustatem alioquin eximiam, aut vox vna inelegans, & iunctura semel atque iterum inconcinna, & durior urbanam, elegãtem, & longam orationem. Quòd autem peccarit Iobus saltem leuij, ac veniali culpa, non solum Iobus ipse fatetur c. 39. v. 35. *Vnum locutus sum, quod vltinam non dixissem.* & c. 42. v. 6. *Idcirco ipse*

A me reprehendo, & ago penitentiam in fauilla & cinere; Sed etiam Deus c. 38. vers. 2. vbi sic ad Iobum; *Quis est iste inuoluens sententiam sermonibus imperitis?* & c. 39. v. 32. item ad Iobum; *Numquid qui contendit cum Deo tam facile conquefeit? utique qui arguit Deum debet respondere ei.* Tunc autem Iobus videtur cõtendisse cum Deo, & illum arguisse, cum dixit c. 6. *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statere: quasi in arena maris hæc grauior appareret.* Ab his non videtur abfuisse culpa saltem leuis, quam ipse maiori illustratus lumine tandem agnouit, & seipsum reprehendit, quod eiusmodi verba in summo etiam dolore aliquando dixisset: ita putat Salmeron Prolegomeno 10. can. 24. Hæc verò quæ leuia sunt, maximè cum illustrissimis essent intermixta virtutibus, & lucidissimis patientiæ illuminata coloribus, non impediunt quo minus Iustus appelletur Iobus, immo etiam quòd dicatur peccasse nūquam, neque stultum aliquid in labiis habuisse; cum ex vsu Scripturæ, quæ leuia sunt, & numero pauca, cum maximis aut plurimis comparata instar obtineant nihili, vt sæpius à nobis obseruatum est; tametsi huius loci, vt suo dicemus loco, alia expositio sit.

Sed huic sententiæ, quæ leuia in Iobo peccata deprehendit, duo incommodat, neque illa leuia. Alterum est, quia in eo qui Christi typus est, in eo præsertim loco, ac tempore, in quo Christi magis apparet effigies; nō videtur decens vlla vel leuissima peccati suspicio, aut impatientis animi significatio; alioquin non esset effigies vera, immo neque honesta, cum aliud videamus in vmbra, idque parum honestum & pulchrum; aliud in eo quod adumbratur. Alterum est, quia non videtur leue, aut veniale peccatum maledixisse diei suo, & ea dixisse, quæ cap. 3. legimus, aut iniustitiæ Deum accusasse, quòd longè supra merita pœnas inflixisset, vt habemus cap. 6.

E Ad priorem questionem non est difficilis solutio, cum typus aut effigies non ideo amittat nomen, aut naturam quod leuiter aberret à prototypo, aut non omnes illius partes assequatur, & exprimat; immo quam vllus vmquam sic expressit imaginem, vt qui attentius aspexerit, nō in eo aliquid reprehendat, & notet, quod non satis refert propositū exēplat. Deinde si spectes alias Christi vmbas, quæ in Scriptura sacra fuere non pauca, in ipsa etiã actione, in qua illustrè illud expresserunt

36.
REGVLA.
In imagine non esse necessario ut omnia cum exemplari consentiant.

ferunt exemplar, inuenies aliquid quod non agnosces in adumbrato Christo. Exemplo tibi sint Isaac, Iacob, Samson, Dauid, Ionas, immo, vt docent Hieronymus epistol. 131. ad Rufinum, August. libr. 22. contra Faustum Manichæum, Gregor. libr. 3. Moral. cap. 21. Eucherius in libr. 1. Regum, qui suam sententiam variis confirmarunt exemplis, nõ solus bonus in re omnino bona, sed etiam malus in re mala typus esse solet rei bonæ. vide quid nos pluribus in nostris commentariis super Zachariam c. 13. ad illud v. 6. *Quid sunt plage istæ in medio manuum tuarum.*

REGVLA.
Interdum bonus in re bona, imò & malus in re mala typus rei bonæ.

37.

Posterior quæstio longè est difficilior, in qua diu & sæpe laborauerunt interpretes, tentaruntque illas variis expedire rationibus. quare ego illas afferã, quæ pluribus placent, & eo mihi nomine placere debent: dicam deinde quod minus mihi videtur impeditum, non quod alia improbem, aut meã alijs venditem, aut persuadeam, quid enim de tenui ingenioli mei facultate pollicear, sed vt ex multis prudens lector habeat, quid summat. aut respuat.

38.

Falsò amici Iobi adscribitur quòd putarint in futura vita neque esse virtutis præmium, neque vitium supplicium.

Prima sententia est Lyræ in principio cap. 3. qui putat hæc dixisse Iobum non ex sua sententia, sed accommodatè ad alienam, quam tamen ipse non probabat; immo illam in sua disputatione reprehendit. Putabant enim (ait Lyræ) amici Iobi, qui oratione magis quàm decebat acerba mœrentis exulcerabant animum, Deum in hac vita aut compensare sanctorum merita, aut castigare peccata: neque quicquam aut præmij iustus, aut supplicij fontibus in futura vita esse partum, vnde concludebant peccatorem esse Iobum, & non nisi fucaram habere sanctitatem, quando post tot documenta misericordis atque innocētis animi tam esset à domino iactatus vehemēter. Quæ sententia supposita magis quàm probata cū miseris hominibus, quos morbus debilitat, fames attenuat, & potentiorum hominum iniuria & potestas opprimat, actum dicit futurum fuisse benignius, si nunquam nati forent (cū nihil in posterum spectarent optabile) quàm si sublata spe mercedis, & otij vitam traherent ærumnosam & ægram, quæ non ineptè à sapientibus posset cum morte commutari: Quod autem de omnibus affirmat & dolet, id pro omnibus simul in seipso declarat, quia sibi cum miseris causam videt esse communem. Quasi dicat, inauspicata fuit dies illa, quæ exoriri numquã

A debuit, in qua natus fuit homo, qui laboribus exercetur, & cruciatur assiduus, quos nulla Deus mercede compensabit. Simili argumento ex errore non dissimili vsus est Paulus 1. Cor. c. 15. v. 13. *Si resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit: si autem Christus nõ resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Placeret quidem hæc explicatio Lyræ, si ex verbis, quæ ipse attribuit amicis, Iobus occasionem fumeret aut argumentandi materiam, sed non fuerunt vsque adedò stulti amici Iobi, quos cõstat non fuisse insipientes, neque quando Iobus natalitio dici aliquid durum imprecatus est, aliquod ab illis audierat, quod hanc illorum ignorantiam proderet.

B Alij hanc vocẽ sentientis putat esse naturã, non eius, quæ ratione atque cõsilio efferuescentes animi motus moderatur. Sanè naturæ aut fortunæ detrimēta sentire, aut non dolere, cū plagã acceperit ingentē, eius est cuius corpus stupor quidam belluinus & animum dira quadam immanitas occuparit. Dolor autem & afflictio vehemens vocem exprimit grauis doloris testem, etiam si ratio contra sentiat, imò quod patitur eligat, & amet, & vitam amittat multo libentius, quàm sibi eripi patiatur dolēdi materiã. Ad hũc igitur naturalem humanitatis sensum referunt aliqui has Iobi querelas, quæ voces quidem sunt sentientis, non intelligentis, atque moderantis naturæ: Sicut aut strenuus miles & gladiator robustus gemunt interdum accepto vulnere, & cū doleant, gemantque neque vulnus alligant, neque vitæ conseruandæ desiderio aut aciem deserunt, aut mortem euitant, quam ante oculos obuersari vident. ita putat S. Thomas in capite 3. Iob Lẽctione 2. & cum illo plures alij. Simile aliquid accidit Ieremiæ capit. 15. & cap. 20 habemus exemplum optimum in Christo, cuius in suo labore Iobus referebat imaginem: nam cū crucem appeteret, & illa quæ tãtopere horrebat humanitas vsque adedò, vt quamlibet morã instar existimaret esse mortis, & ex eorum desiderio clamaret coarctari se, id est, spiritum suum affligi vehemēter, donec suo se sanguine baptizaret; nihilominus ita horrebat mortem, & dirum illius genus naturæ sentientis infirmitas, vt tæderet, paueretque, suumque dolorem sanguineo sudore testaretur, & voce habitūque maximè significante oraret, vt à se propinati calicis amara portio transfret.

39.

Sed

40.
Quomodo
Iob in ex-
ecrationibus
liberatur à
culpa.

Sed dices, vocem illam Iobi impatien-
tis esse animi, neque enim tantum do-
let, sed etiam malum aliquod impreca-
tur diei, in qua natus; & nocti, in qua
conceptus est, quod non videtur à gra-
ui aliqua culpa liberari posse. De hac re
agemus suo loco pluribus: Sat modò
fuerit in presenti notasse quod in re non
admodum dissimili diximus in nostris
commentariis in librum 2. Regum ad
illud cap. 1. *Montes Gelboë nec ros, nec
pluuia veniat super vos.* & ad illud Iere-
miæ 28. vers. 14. *Maledicta dies in qua na-
tus sum*, nempe his aut similibus dicen-
di modis, in quibus aliqua apparet exe-
cratio, tantum significari dolorem acer-
bissimum, neque valere aliud quam in-
teriectionem *heu, hei, v.e.* quod putauit
Theodoretus in locum citatum Iere-
miæ. & Chrysostomus in catena ad cap.
3. Iob. Neque videtur verisimile, viros
hosce tantos, tamque illustratos diuino
lumine execrationes has diras intorque-
re voluisse, aut in res inanimatas, quæ
peccauerunt nihil, aut in tempus illud
quod iam omnino perierat, neque pati
aliquid poterat ab execratorio illo, dirò-
que conuitio. Sed de hoc suo loco plu-
ribus: vide interim Abulensem in lib.
2. Reg. cap. 1. quæst. 16. vbi docet, Dau-
idem non peccasse, cum montibus vide-
tur sterilitatem & sitim imprecatus.

REGVLA.
Quæ execra-
tiones vi-
dentur in-
teriectiones
dolentium
sunt.

41.

Alij putant Iobum non suam hinc so-
lius calamitatem deplorare, sed commu-
nem, quæ ab originali labe emanauit in
longam Adami posteritatem, cum au-
t in ex infecto fõte exitium, & mortem,
heu nimium celerem hauserit infelix, se-
ràque posteritas, diem illum antiquum
execratus est Iobus tanquam malorum
ingentium originale seminarium. Alij
censent Iobum peccatorum omnium
sustinere personam, & ita execrari diem
suum natalitium; quomodo peccato-
res, qui ideo videntur nati, vt volupta-
riis sensibus nimium intemperanter in-
dulgeant, execrari deberent diem illum,
qui ipsos primùm nascentes vidit. quan-
do neque de Deo cogitant, neque ad il-
lius se legem, & voluntatem attempe-
rant. Qui sanè piè sentiunt, & Iobum
nostrum non solum ab omni vindicant
labe, sed etiam eo nomine maximè com-
mendant, cum aliena lugeat peccata, &
offensum esse Deum tam piè doleat &
amarè. Sed sanè si quod præcessit, se-
quiturque proxime, accuratè consideres,
nisi durè admodum verba contorqueas,
inuenies de suo tantum arumoso statu

Agere Iobum, non de communibus, aut
alienis; neque tamen ideo ab eo in hac
execrationis specie grauem aliquam cul-
pam esse commissam.

PROLEGOMENON VI.

An Iobus fuerit Propheta.

PROphetam appellant clarissima Ec-
clesiæ lumina Gregorius lib. 17. mo-
ral. cap. 1. *Sanctus* (inquit de Iobo) *per vul-
nera & verba sic loquatur sua, vt etiam no-
stra significet, & plerumque per prophetiæ spi-
ritum futura narret, presentia transcendat.*
Aug. serm. 2. de natiuitate tom. 10. *Simili-
ter*, inquit, *& Iob prædicat eximius. Propheta-
rum; Et in carne mea videbo Deum. quod de
illo tempore prophetauit, quando Christi dei-
tas habitu nostræ carnis induta est.* Hiero-
nymus ad Pammachium aduersus erro-
res Ioannis Hierosolymitani post me-
dium, Iobum peophetâ fuisse dicit; cum
enim adduxisset illud Iob c. 19. *Scio enim
quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo
die de terra surrecturus sum, & rursus cir-
cundabor pelle mea, & in carne mea videbo
Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi
mei conspecturi sunt, & non alius.* statim
subdit: *Quid hac prophetia manifestius? nul-
lus tam apertè post Christum, quàm iste ante
Christum de resurrectione loquitur.* Idem pe-
nè iterum epistola ad Paulinum. Hoc ip-
sum apertè legit Martyrologium Roma-
num ad diem decimum Maij, & Græco-
rum Menologium ad diem octauum eius-
dem mensis; quam sententiam Baronius
ad illum locum in additionibus dicit ef-
se communem. Quæ porrò vaticinia ce-
cinerit, commemorat Hieronymus lo-
co nuper citato, ex cap. 19. & Gregorius
lib. 14. moral. cap. 26. ab illo Christi in-
carnationem dicit esse prædictam.

42.
Iob propheta.

Deinde non tantum homo verbis, sed
etiam factis prophetat, & signis, quod fe-
cit Isaias, Ieremias, Oseas, Ezechiel, Za-
charias, qui in se ipsis futurarum rerum
signa quædam edidere prognostica; ne-
que alio modo de Christo prophetauit
Abel, nisi quia innocens propter inui-
diam, occisus fuit à fratre qui tamen
Matth. cap. 23. inter Prophetas videtur
numerari. At si quæ passus est Iobus, &
quæ post passionem consecutus fuit, at-
tentè consideres, videbis in illo patientis
Christi, & deinde resurgentis, atque glo-
riofsi non adumbratam, & obscuram, sed
viuam quandam, & spirantem imagi-
nem. Percussus ita fuit aut lepra, aut alio
mortis

43.
Iob cyprus
Christi.

mortis genere ita luculenter, ut in toto corpore nihil esset à dolore vacuum. Talem Isaias intuebatur Christum c. 53. qui derelictus dicitur, & despectus à suis, & ab illis illusus quibuscū antea familiariter vixerat, & amicè: quod idē etiā accidit Christo. Satanæ traditus est, & Christus tenebrarum potestati. post durum certamen, post squalorem, & ignominiam ad gloriam rediit, & splendorem ex quo excidisse videbatur, & multo ampliora consecutus, quàm ante perdidit, in quo gloriam illam & splendorem expressit, quem post passionem Christus rediuius obtinuit. Quare si vllus typicè Christum adumbravit, hic sanè omnium maximè, atque ideo in hoc prophetandi genere princeps fuit. Hæc optimè Beda in principio libri Iob, *Sanctus, inquit, Iob, vir summae patientiæ & virtutis, Deique testimonio appellatus, multa de Christo Domino prophetauit, cuius etiam ipse personam figuratiter gessit.*

PROLEGOMENON VII.

Quæ sint antiquorum patrum de Iob sententiæ, atque præconia.

44.
Iob sacerdos.

Primū Iobus Sacerdos esse dicitur, quo id iure consecutus fuerit, incertum nam sacerdotes olim fuisse, alibi Reges, alibi primogenitos, satis ex humana, sacraque litteratura constat. Sanè duo fuerūt sacerdotes in Scriptura: alter Rex Salem Melchisedech, alter primogenitus Esau, qui cum primogenij prærogativa sacerdotale quoque munus vendidisse creditur. Sacerdotem vocant Origenes libr. 1. Hieronymus epistola ad Eua-
grium, Chrysostomus in catena ad illud cap. 42. ver. 8. *Sumite ergo vobis septem tauros.* vbi idē etiam sentit Olympiodorus.

45.
Iob martyr, neque in eo genere Apostolis inferior.

Vocatur Martyr à Chrysostomo homil. 5. de patientia Iob, & homil. 34. in Matth. Apostolis non inferior in laborum tolerantia. An verò propria fuerit in Iob Martyrij ratio, neque ipse disputat Chrysostomus, neque de re nobis laborandum est. *Date, inquit Chrysostomus, veniam liberè loquenti, si non fuit maior Apostolis Beatissimus ille Iob, certè nec minor, meo iudicio, fuit. Nam Apostolis non parua erat consolatio, cum scirent se Christi causa tormentis vexari. Quod remedium tanti erat, tantamque vim ad subleuandos in passionibus quotidie Apostolos retinebat, ut ubique firmè id positum esse à domino videamus, crebrò enim scriptum inuenies, propter*

A *me, & gratia mei, etsi me patrem familias Beelzebub vocauerunt. Ille autem tali consolatione omnino carebat. Et idē Chrysostomus Iob constantiam, & robur admiratus homilia prima de patientia Iob tomo primo audacis esse animi dicit velle oratione explicare, quàm ille se in perferendis laboribus strenuum præstiterit. Quis, inquit, tentabit immensum laudum pelagus ingredi? quemadmodum enim sana mentis nemo audebit vniquam maris pelagus humanis pertransire pedibus; sic nec ex sapientibus quisquam summèque peritis tentabit quandoque nobilis illius ac beatæ animæ laudes audientibus enarrare.*

B Philosophum appellat Suidas verbo Iob post longū tanti viri & strenui luctatoris elogium, illumque luciniam appellat multo suauius in suo libro cantillantem, & grauius quàm post illum in sua Philosophia Plato, quem diuinum appellauit antiquitas, aut Homerus, quo nemo melius heroum gesta suauiusque cantauit. *Habes, inquit, huius Philosophi librum multo Platonica & Homericæ lusciniæ cantillantem argutiùs.*

46.
Iob sanctitas, & philosophia.

C Augustinus libro 18. de ciuitate cap. 47. sic de Iob, quem priùs virum sanctum & mirabilem vocarat, *nec indigena, inquit, nec profelytus, id est, advena populi Israel fuit, sed ex Gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est.* qui diuino sic laudatur eloquio, ut quod ad iustitiam, pietatēque attinet, nullus ei hominum suorum temporum coæquetur.

47.

PROLEGOMENON VIII.

De huius libri stylo, auctoritate & lingua.

Obseruauimus suprà Proleg. 1. quædam in hoc libro soluta, quædam numerosa compositione constare. Quæ propriè historica sunt, ut duo priora capita, & omnium postremum, soluto incedunt gressu; reliqua omnia astricto & numerofo. Ita Hieronymus epistola ad Paulinum, *Iob, inquit, exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur? prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur.* Et præfatione prima in Iob. *A principio voluminis vsque ad verba Iob, apud Hebræos prosa oratio est. Porro à verbis Iob, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus sum; & nox, in qua dictum est: Conceptus est homo; vsque ad eum locum, vbi ante finem voluminis scriptum est: Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in farina, & cinere; hexametri versus sunt, dactylo,*

48.
Quis stylus & genus orationis.

lo, spondeoque currentes, & propter lingue
idioma crebro recipientes, & alios pedes non
earumdem syllabarum, sed eorumdem tempo-
rum. Ego tam in Iob, quam in Psalmis &
Canticis, & Ieremie lamentationibus, cū
aliis fermē omnibus, numeros arbitror
esse poëticos, sed, vt verum fatear, licet
in ea re non segniter aliquandiu labora-
rim, nullam legem inuento, quæ in eo
numero scribendi genere perpetua sit.
Neque credo de antiqua Hebræorum
poësi quicquam posse certum definiri.
Illud vnum affirmare audeo, sic à Iobo,
seu à Moyse potius Iobi concinnatas
fuisse sententias, vt dulce aliquid, & har-
monicum resonarent. Sic sanè putabat
Suidas supra dum Iobi librum magis di-
cit esse vocalem, & argutum, quàm Pla-
tonis Homerique Iulciniam. Et Hiero-
nymus præfatione priori in librum Iob
ait etiam si pedum numeri interdum so-
luti videantur, ibi tamen rithmum ap-
parere tinnulum & dulcem.

49.
Qua lingua
scriptus liber
Iob.

Qua lingua scriptus fuerit diximus
Proleg. 2. vbi de huius libri auctore non
pauca. Vbi putabamus à Iobo ipso, vel
ab aliis, qui Iobo fuerunt à commenta-
riis: seu certè ab amicis, quæ singulis
contigere diebus, relata esse in com-
mentarios, seu ephemeridas memoriæ
gratia, lingua patria, nempe Idumæa,
seu Arabica, certè peregrina: & inde
à Moyse Hebraico sermone concinna-
tam historiam, in qua ex originali lin-
gua aliqua retenta sunt, aut certè pa-
rum immutata vocabula. Sanè Hiero-
nymus de sua translatione sic loqui-
tur præfatione priori in Iob. *Hæc au-
tem translatio nullum de veteribus sequi-
tur interpretem, sed ex ipso Hebraico, A-
rabicoque sermone, & interdum Syro, nunc
verba, nunc sensus, nunc utrumque resonabit.*
Et præfatione in Daniele dicit librum
Iob cum Arabica lingua plurimam ha-
bere societatem, Syrum autē sermonem
non illum intelligit Hieronymus, qui ex
Hebraico Chaldaicoque conflatus est
idiomate, qualem post solutam capti-
uitatem Babylonicam habuerunt He-
bræi, neque enim illum agnouit Iobus
aut Moyse, à quibus compositus est li-
ber, quem Hieronymus multa post sæ-
cula fecit Latinum, sed qui Syriæ pro-
prius erat, quæ Israeliticis fines proxi-
mè attingit. De quo pluribus Origenes
in principio commentariorum libri Iob.

50. Vt autem dicebamus supra ex Orige-
ne, hunc librum ex peregrina lingua in
Hebraicam translatum à Moyse, siue
Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A cūm greges pasceret in Arabia seu Ma-
dianitica terra, siue in Ægypto, vt pu-
tabat Origenes loco citato proximè: vt
tanti viri exemplo Hebræi ab Ægyptiis
afflicti contra quotidianas ærumnas ob-
durarent: sic Ecclesia in feralibus sacris,
& mortuorum inferiis aliquid cavit ex
hoc libro satis accommodatum ad vi-
uorum solatium, & mortuorum salutare
subsidiū. Addit autem Origenes cita-
to loco, vbi aliquid acciderat aduersum
& lugubre, aliquid ex hoc libro reci-
tari solitum. *Adhuc (inquit), vsque ad
hodiernum diem Beati Iob tolerantia an-
te eos qui sunt in dolore, luctu, atque
planctu, legitur pro consolatione atque ex-
hortatione dolorum illorum, & pro abla-
tione angustie cordis eorum. Similiter au-
tem & in conuentu Ecclesia in diebus san-
ctis legitur passio Iob, in diebus ieiunij, in
diebus abstinentie, in diebus in quibus tan-
quam compatiuntur hi, qui ieiunant, & absti-
nent, admirabili illi Iob in diebus in quibus
in ieiunio, & abstinentia sanctam Domini
nostri Iesu Christi passionem sectamur.*

C De autoritate huius libri nemo du-
bitat, nisi qui Scripturæ sacræ bellum
iam pridem indixerunt hostile: quales
fuerunt Talmudistæ Doctores hæretici,
præsertim Anabaptistæ, & qui hanc fa-
bulam esse putant, non veram histo-
riam; & omnium maximè Lutherus,
qui fabulam putat, & ab historica reiicit
fide, quasi multa contineat prorsus in-
credibilia. Sed hæc à nobis supra Prole-
gomeno 1. refutata sunt.

51.
Huius libri
quanta au-
thoritas.

D
PROLEGOMENON IX.
De obscuritate huius libri.

E Obscurum esse hunc librum docuit
Hieronymus præfatione priori in
Iob. & obscuritatis tradidit causam ibi-
dem, & epistola ad Paulinum. Quædam
sumuntur ex linguarum proprietate,
& figurato dicendi genere, quod quia
alienis vitur, & translatis à propria si-
gnificatione vocabulis, non potest esse
non obscurum; præsertim cū res ipsæ,
vnde translatio sumitur, incertæ sint. De
hoc genere sic Hieronymus in ea præfa-
tione. *Hæc translatio nullum de veteribus
sequitur interpretem, sed ex ipso Hebraico
Arabicoque sermone, & interdum Syro nunc
verba, nunc sensus, nunc utrumque resonabit:
Obliquus etiam apud Hebræos totus liber fer-
tur, & lubricus, & quod Græci Rhetores vo-*

52.
Huius libri
obscuritas.

B cant,

cant, ἐοικυῖα τῷ μὲν & *οὐ*, dum qui aliud loquitur aliud agit, ut si velis anguillam vel murenu- lam strictis tenere manibus, quanto fortius presseris tanto citius elabitur. Hæc autem figurata in varios patent sensus quasi ænigmatica quædam species, in quibus multa latent sententiarum semina. Variæ autem linguæ varias habent meta- phoras, varia proverbia, quæ non facile assequitur illarum proprietatum igna- rus.

53.
Materia hu-
ius libri dif-
ficilis, &
varia.

Aliam obscuritatis causam attulit Hieronymus ibidem ad Paulinum non iam ex linguarum proprietatibus, ac figuris, sed ex ipsa materia quæ valde gravis est, atque difficilis, & ex ipso disceptandi modo, qui Dialecticus est; & illas servat leges, quas in Socratica schola nemo servaret accuratius. Sic autem ad Paulinū: *Job exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur. Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur. Omnesque leges Dialecticæ propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat, singula in eo verba plena sunt sensibus.* Ad alias obscuritatis causas & interpretationum impedimenta accedit quod neq; à Scriptura, neque ab aliqua alia historia aliquid potest lucis assumi, quod tenebras discutiat, quas liber hic legentibus passim offundit. Quis vnquam ex prophanis huius historiæ meminit? In sacris vnum aut alterum verbum audimus in quo tantum discimus Sanctum esse, atque patientem Iob, & amicos eius fuisse Reges, insultasseque iacenti. Hæc autem pro tantæ molis libro quanta sunt? Stylus quoque propheticus, etiam si abfuissent Poëtici numeri, novas inuoluisset difficultates; ut ignorare non possunt qui in Prophetarū euoluendis oraculis versati sunt. Quam verò varia sit, multiplèxq; materia, quis non videt? Quam sepe de diuina natura, de moribus, de re astrologica, ac physica siue ab Iobo, siue ab eius amicis indutus sermo? Quare qui dignè opus istud versare atque explicare voluerit, sciētiarum omnium circulum absoluerit necesse est. De huius libri obscuritate & illius causis vide Salmeronem Prolegomeno 10. quinquag. 2. ca. 24. & Pinedam in præfatione, cap. 8.

PROLEGOMENON X.

An liber hic sit Canonicus.

54.
Liber hic
Canonicus.

Oρθοδοxi ac pij nunquam de huius libri canonica fide dubitarunt;

quam illi attribuerunt antiqui Patres, & sacra Concilia in Canonicorum censum retulerunt. Nihil hîc dico de quibusdam laciniis quæ in Septuaginta codicibus reperiuntur, quas nō habent Latini. De his enim alia ratio est, in quibus canonicæ fidei pōdus sacra Concilia nō agnoscunt.

Canonicum librum esse negant Talmudistæ & Anabaptistæ, & alij quidam eiusdem fœcis homines, qui fabulosum dicunt esse figmentum, non veram historiam. Quod ideo sibi persuadent, quia multi hîc, illi videre se putant quæ nemo sanus crederet, quæ nos Prolegom. i. numeravimus, confutauimusque. Quod si aliqua minus vera aut certa in tot tamque prolixis disputationibus ab amicis Iobi, aut ab ipso etiam Iobo dicta sunt, quod, meo iudicio, negari nō potest, cum Deus ipse inuenerit quid in amicis, quid in ipso Iobo reprehendat, illa quæcumque fuerint non efficiunt quo minus hic liber in sacrorum librorum canonem referri non debeat. Cum enim scriptor facer aliorum refert orationem, & verba, refert quidem illa fideliter, non tamen probat; quare illa dicta fuisse de fide est, non tamen semper canonicæ fidei pōdus habent, quæ dicta narrantur. Alioqui expungendi essent prorsus à canone multi libri, in quibus à sacro historico aliorum mendacia, aut ficta commenta referuntur; qualia fuerunt quæ David dixit cum Saulis vāsanum furorem declinaret, ad Sacerdotem Achimelec lib. 1. Reg. c. 21. aut ad Achis Regem Geth. c. 27. & 29. & lib. 2. c. 1. Amalecita multa mentitus est, dum narrat Dauidi Saulis mortem, ut eo loco probauimus, & plura alia variis Scripturæ locis: nemo tamen ideo negabit libros illos canonicæ fidei pondus habere. Quæ verò fuerint quæ Deus in hac Iobi amicorumque disputatione reprehenderit, obseruauimus supra Prolegomeno 5. & suis postea locis latius exponemus.

At dices, si in amicorum Iobi verbis error aliquis est licet rarus, & leuis, quomodo illorum verba Paulus allegat, 1. Corinth. 3. vers. 19. *Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum, scriptum est enim; Comprehendam sapientes in astutia eorum.* Verba sunt Eliphaz cap. 5. vers. 13. Respondeo non hoc loco Paulum aut primum, aut solum assumere sententiam ex libris qui maximis interdum erroribus abundant. Sanè Actor. c. 17. v. 18. ex Arati *Φαροπέριος*, & aliis, quæ multis sciant fabulis, testimonium sumpsit; *In ipso* (inquit) *vinimus, mouemur & sumus, sicut & sunt errores, quidam*

55.
Canonicam
fidem huic
libro quidā
iderrahunt
impie.

REGVLA.
Scriptura nō
omnia quæ
ab aliis di-
cta referi ve-
ra probat.

56.
In verbis a-
micorum Iobi
aliquando
error.
1. Cor. 19.

Aliquando
Paulus testi-
monia sumit
de libris ubi
sunt errores,
quidam

quidam vestrorum Poetarum dixerunt. Et de Epimenide, ut est communis interpretum sententia, sumpsit illud ad Titum cap. 1. vers. 12. *Cretenses semper mendaces, mala bestiae, ventres pingues.* Quod à proprio Cretensium Propheta dictum fuisse dixit ibidem Paulus. In hoc porrò loco Pauli ad Corinthios satis indicatur hunc librum Iobi esse Canonicum; sic enim illum locum ibi citat quomodo citare illa assolet quæ ex Scriptura sumit, ait namque, *scriptum est enim*, quæ verba adhiberi non solent nisi cum ex Scriptura sacra verba promuntur. Et cum his verbis alia coniungit, quæ negare potest nemo canonicæ fidei habere pondus cum sint ex Psalmo 93. & iterum (dicit, nempe Scriptura) *Domini nouit cogitationes sapientum, quoniam vana sunt.*

PROLEGOMENON XI.

Quòdnam sit argumentum huius libri.

57.
Huius libri
argumentum.

VARIA in hoc libro tractantur argumenta, ut sit opere in longo, maximè dramatico, id est, in quo variæ personæ loquentes inducuntur: sed omnia eò spectant, ut probent diuinam in rebus esse prouidentiam quæ virtutes premio, peccata verò suppliciis compenset: putabant enim amici Iobi, quibuscum prolixa ille & acri disputatione congregitur, iniustum esse Iobum, & peccatorem, cuius tantum esset externa quædam, & laruata sanctitas, non solida & vera. In eamque cogitationem ideo feruntur, quia repente vident miserabili casu ex fortuna sublimi cecidisse, abactis, partim à prædonibus, pecudum & armentorum gregibus, partim demisso cœlitus igne consumptis: oppressis filiis ruente domo; denique ipsum graui atque horribili plaga sic esse fœdatum & abiectum, ut facile quiuis intelligeret non ab humana manu, sed à diuina, & scelerum vitrice

fuisse percussum. Iniustum porrò fuisse Iobum, ea sibi ratione persuadent, quia cum graue in se sensit diuinam manum, quasi doloris impatiens diem suum exaceratur natalitium, & vitam odit. deinde quia suam ipse iustitiam, & innocentiam prædicat, quod minimè cum viri iusti constantia, atque modestia conuenit. Quare summam, statumque disputationis, quæ vim totam controuersie continet in hac breui ratiocinatione constituunt. Deus sapiens est, & iustus: ergo nouit quis sit peccator, utpote sapiens: & ut iustus castigat illum, quem sceleris reum esse nouit. Cum ergo tam seuro iudicio castigarit Iobum, consequens est, ut ille magnis se sceleribus obligasse videri possit. ut hæc confirmet hi non tam consolatores & amici, quam molesti accusatores, multa dicunt de Dei sapientia, multa de iustitia, ac tandem movent, ut seipsum peccatorem agnoscat quo seuerum, & offensum Deum ad lenitatem & miserationem inflectat. Hic amicorum in hac longa disputatione scopus & intentio. At Iob contra grauius ostendit in hac vita oriri solem, & occidere super bonos & malos, id est, bona vtrisque, & mala esse communia, neque tamen ideo aut impunita fore peccatorum scelera, aut iustorum opera sua sibi mercede caritura, cum exacta temporaria hac vita, adhuc supersit compensandi merita, aut puniendi peccata tempus & facultas: ut autem doceat se non ideo tam duris vexari modis, quia id exigat scelerum multitudo, & grauitas, supplicij acerbiter ampliat, innocentiam commendat suam; & si quid est ab illo in aliquo genere peccatum, illud extenuat, & præ malorum pondere dicit esse leuissimum. Hæc summa totius operis complexio est. Hæc longæ disputationis subiecta materia. cuius ad finem Deus arbiter est, & suo iudicio controuersiam definit.

58.
Cur Iobus
ab amicis
iudicatus iniustus.

59.
Deus non saluum in hac
vita peccatores affligit.

IN CAP. I. LIBRI IOB.

ARGUMENTVM.

DESCRIBITVR primùm Iobi fortuna prior, cui nihil ad honestatē nominis, nihil ad fœlicitatem summam deesse videbatur, cum sanctitas esset & maxima & nota: & his abundaret humane vitæ commodis, quæ homines reddunt fortunatos. Accedebat ad hæc numerosa soboles, & filiorum tanta studiorum, animorumque cōsensio, vt ordine certo, & stabili mutua sibi conuiuia condicerent, parente non inuito, & pro ipsius peractō conuiuiorum circulo sacrificante. Accidit autem, vt quadam die inter Angelos coram Deo se quoque sisteret Satanas, qui commendatum à morum probitate, & eximia sanctitate Iobum fucata sanctitatis accusat. Cui Deus, vt solidam esse sanctitatem probet, & non solum inauem sanctitatis speciem, facultatem Satanae concedit in ea Iobi bona quæ dicuntur externa, ita tamen, vt in illius corpus nihil liceret. Quam ille facultatem sic arripuit auidè, vt illum opibus, familia, & filius momento temporis exuerit. Neque repentinus ille malorum conflictus ab illo vocem vllam expressit impatientis animi, sed modesti, & grati, qui diuinum agnosceret beneficium, illudque & laudibus celebraret ipse, & ab omnibus celebrari cuperet.

CAPVT I.

A PARAPHRASIS.

1. **V**ir erat in Terra Hus, nomine Iob, & erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

2. Natiq̄ue sunt ei septem filij, & tres filia.

3. Et fuit possessio eius, septem millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingentæ asinae, ac familia multa nimis, eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

4. Et ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, vnusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres forores suas vt comederent & biberent cum eis.

1. **V**ir erat in terra Husitide, quæ est in Idumæa, nomine Iobus, animo sincero, & simplici, summa in alios equitate, & fide, & religiosa in Deum obseruantia, qui longè aberat, vt quicquam, quod offensionis Deo, atque hominibus esse posset, ad animum admitteret.

2. Hic verò ex uxore Regina prolem suscepit generosam, & pulcram, quo hominum opinione existimari potuit fortunatus. Nati sunt enim septem filij, & tres filia, qui numerus ad Regiæ domus splendorem, & parentum delicias luculentus fuit.

3. Accedebat ad hæc rei pecuaria, & rustica amplitudo maxima, qualem in Orientali illo tractu nullus obtinuit; habuit enim septem ouium milia, tria millia camelorum, asinas quingentas, & pro colendis agris bouum quingenta paria, quæ totidem iugis terram vertebant, & seruorum ad domesticam, rusticamque curam numerosam familiam, cumque his accederet, & vitæ probitas, & ingenij suauitas, Principem inter Orientales Reges locum obtinebat.

4. Magnus accessit cumuus ad fœlicitatem Iobi ex filiorum ingenuis moribus, & magna inter se, & cum parente concordia, quæ illorum bene constitutum animum non obscure produunt. Nam mutuis se conuiujs inuitabant, sic inter omnes partiti humanitatis officium, vt alij alios in domos suas suis quique diebus accerferent, & tres sorores ad commune illud, & geniale conuiuium aduocabant,

5. Cùmque in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos, confurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim: Ne forè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus.

6. Quadam autem die, cùm venissent filij Dei vt assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

7. Cui dixit Dominus: Vnde venis? Qui respondens, ait: Circuiui terram, & perambulauit eam.

8. Dixitque Dominus ad eum: Nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra, homo simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

9. Cui respondens Satan, ait: Nunquid Iob frustra timet Deum.

10. Nónne tu vallafti eum, ac domum eius, vniuersamque substantiam per circuitum, operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra.

11. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

12. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce, vniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan à facie Domini.

13. Cùm autem quadam die filij & filia eius comederent & biberent vinum

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A 5. Transacto septendiali spatio, quo septem fratrum quilibet officio suo satisfecerat, admonebat per nuncios religiosus pater, vt se ad holocaustum, quod pro ipsorum expiatione immolandum erat, maturè disponerent. Nam ille de more, exacto illo conuiuiorum circulo, primo mane pro eorum singulis offerebat victimas. Timebat enim ne qua labes ex illo conuiuio filiorum animis adhaesisset; quia aut ex animo nõ egissent gratias pro acceptis à Domino beneficiis, aut ex rerum abundantia insolenti sibi spiritu placuissent.

B 6. Accidit autè quadã die, vt cùm Angeli, qui filij dicuntur Dei, sese corã Domino sisteret, vt inter illos impurus etiã spiritus appareret.

7. Ad quem Deus, cùm rogaret, vndenam locorum ad illum confessum aduenisset, se totum orbem peragrassè, & terram vniuersam lustrassè respondit.

8. A quo rursus sciscitatur Deus, an in Iobi mores, & vitam attentam considerationem intenderit; animaduertitque, quando totũ à se orbem lustratum esse dicit, neminem esse in terra, qui cum Iobo animi simplicitate, morũ probitate, vitiorum fuga, virtutis studio, & singulari in Deũ obseruantia conferri possit.

C 9. Satanas ad hæc, qui vt inuidus est alienæ laudis, sic illam omnibus modis eleuare, & obscurare conatur; Iobum accusat, quòd in eo, quod videri externa specie poterat religionis studium, non tam spectarit diuinam gloriam, quàm priuatæ commoditati seruerit.

10. Quid mirum, inquit, si tantopere Iobuste, o Domine, placatũ sibi, atq; propitiũ velit, cùm tu illum, & domum, totamq; substantiam patronus, & iustus circũstas, neq; solum illius fortunas presens tuearis, sed liberali, ac munifica manu nouis ubiq; augeas incrementis.

D 11. Nunc autem quam prius manum liberalem ad benedictionem extendisti, eandem ad plagam, & maledictionem conuerte, & rebus illius sublati, aut afflictis de illius in solida religione constantia experimentum cape. Inuenies profecto conuersum animum, & pro simulata religione, verã in eius ore blasphemiam, & impietatem fuisse deprehendes.

E 12. Vt ergo Satana de Iobi religione vera, & sanctitate constaret, eidem illius probationem, & seuerum permittit examen. Quare bona omnia Iobi, opes, armenta, filios, totam deniq; familiã illius potestati subiecit. Tãtũ in Iobi personam illius furori nihil licere voluit. Ille verò cum primũ hanc à Domino facultatem accepit, exiliit alacer ex illo confesso vt res turbaret Iobi quàm posset maximè, & certo probaret experimento fucatam esse religionẽ, quam in Iobo Deus tantopere laudarat.

13. 14. 15. Cùm autem de more Iobi filij in primogeniti domo conuiuũ obirent splendidũ,

B 3 in quo

in domo fratris sui primogeniti;

14. Nuncius venit ad Iob, qui diceret; Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos;

15. Et irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio, & quasi ego solos ut nunciarem tibi.

16. Cùmque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cælo, & tactas oues puerosque consumpsit, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.

17. Sed & alio adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & ego fugi solus ut nunciarem tibi.

18. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit: Filiis tuis, & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,

19. Repentè ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quattuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt, & effugi ego solus ut nunciarem tibi.

20. Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adorauit, & dixit.

21. Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

A in quo & vini, & ciborū pro Regia facultate affatim erat. Quod etiā tēpus de filiorum iā dudū explorata, probatāq; cōcordia, nō poterat Iobo nō esse iucundū, oppressit illū subitus, & dirus nūcius qui dixit irruisse Sabæos, & incussione vehemēti, & subita abstulisse boues, qui subigēdis agris dabāt rusticā operā, & asinas, qui propè pascebant, & ab iisdē præterea percussos esse seruos, quibus res illa pastoritia, & rustica foret commissa, neque ex tāta multitudine, præter se vllum esse reliquum, à quo cladem illam ingētem, & subitam acciperet.

B 16. 17. Vix dū iste Iobi animū dura hac legatione percusserat, cū alius statim adfuit, qui ab igne cælitus demisso tactas dixit esse oues, & ad vnā omnes esse cōsumptas. Simul cū illis, qui pascentis gregibus præerant, & se tātum ex ea multitudine, ut cladē illā perferret, fuisse superstite. Nondū omnino quid accidisset, nūcius ille retulerat; cū adfuit subito alius à quo didicit tres Chaldaeorū cuneos in Camelorum greges irrupisse, quos abegerunt secum percussis item seruis, quos eorum ille custodia præfecerat. Neque vllum inopinatum illud euasisse periculum, præter eum, qui prædam illam, cladēque nunciaret.

C 18. 19. Nondū hic excefferat, cū alius aduenit, qui Iobi animū non tā lætuoso nuncia, quā horribili quodā fulmine percussit, qui retulit totā ipsius progeniē, quæ cōiuuī gratia in primogeniti conuenerat domū oppressā esse repētino casu. Ingruisse dicebat à regione deserti, id est, ab Australi plaga vehementē ventū, qui domū à quattuor angulis concussit, & impulit; quæ tandē ab imis fundamētis euulsa oppressit liberos intentos geniali mensa, & incautos obtriuuit. Neque ex numerosa familia, quæ cōiuuātibus aderat ministerij gratia, præter illum, qui lamentabile casum annunciaret, quemquā communē illā ruinā effugisse,

D 20. 21. Audierat Iob^o direptas facultates, & opes, & tamen nullū dederat doloris, aut perturbationis signū: cū autē filios interiisse didicit, surrexit statim, vestimēta cōscidit, caput abrasit, & se quamprimū in terrā abiicit. Non corruit exanimatus ab eo acerbissimo nuncio quasi vim doloris sustinere non posset, sed ut Dominū agnosceret illū, à quo esset tam graui vulnere percussus, & illū supplex adoraret, à quo illorū honorū aliquandiu accepisset vsurā.

E Quare illū laudat, optatq; ut ubicumq; locorum diuinū nomē celebretur, neq; indignatur ereptā sibi esse cū aliis bonis dilectam, & generosam prole, cū idem qui sustulit, liberali manu antea omnia concefferit. Neq; durū putat exire se nudū ex hac luce, in quā antea nudus susceptus est. Quod autem discisis vestibus, & attonsa coma, in terram se sordidatum abiecerit, non tam fecit perturbatio ac dolor, quā

quàm pietas, & laudabilis patriæ consuetudo, quæ mortuis ea ratione parentare solet.

22. Cùmq; hæc omnia grauissima esset, & eo modo, atq; ordine congesta vulnera, vt ferreos etiã animos emollire, & in lugubres questus, & impatiētes, ac turbidas voces excitare possent, Iobus tamen in eo tot aduersitatum concursu loquutus est nihil contra Deum, quod aliquam, siue peccati, siue insipientiæ, aut etiam immodestie speciem haberet.

22. In omnibus his non peccauit Iob labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

Verf. I. Vir erat in terra Hus, nomine Iob.

1.
Duo prima
capita ser-
mane soluto
composita.

Hæc duo priora capita, vt diximus, edit Moyse illustratus à diuino lumine. Sicut etiam scripsit eodem, vt putabat Origenes, tēpore Genesim; cuius arcana nisi prælucente diuina luce neq; posteritati proderent, neq; nosse aut odorari potuisset. Sunt autē hæc duo capita, quia historiã continent, sermone composita soluto ac libero, & omnino Hebraico idiomate; quia nõ expressa ex verbis dierū, seu cōmentariis de rebus Iobi: secus est de aliis, in quibus non tam res gestæ, quàm colloquentium, & disputantium verba referuntur. quæ, vt diximus Prolegomeno primo, graues continent sententias, quæ commodè numeris illigantur poetiis, hærentque tenaciùs, vbi semel infederunt memoriæ.

2.
Fecit autem Moyse non diuino solum illustratus lumine, sed etiam humanis instructus disciplinis, quod historici alij & solent & debent; vt priusquam, quod de aliis sibi explicandum proposuerunt, aggrediantur, communia quædam præmittant, quæ propriis deinde aliquid afferant commendationis & lucis: qualia sunt genus, patria, tempus quo quis vixit, & similia. Sed quia sanctitatem Iobi ostendere voluit magnus hic historicus, satis habuit patriam prodere, in qua ostensum est genus saltem commune, vt ex eo prudens lector coniceret quàm ille esset celebrandus, cuius mores, neque maiorum impietas, neque sociorum aut Gētilium improbitas, neque illius gentis quasi naturalis, & inuerecūda in peccando licentia corrumpere potuerunt. Neque enim, vt docet hīc Gregorius, magnum est bonum esse inter bonos, at illud est prodigij simile quemquam inter eos, quibus vilis est & odiosa religio, religiosum esse, neque quicquam habere religione prius. Ex hoc loco sæpe in Scriptura sacra viri iusti laudantur. Magnæ laudi datur Noe quòd in corruptissimo sæculo, in quo omnis caro viam suam corruperat, puram tamen & inculpatam egerit vitam. Sic enim cum Chrysofomo accipio illud Genesim cap. 6. v. 9. *Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit.* de quo ille hom. 23. in Genesim non longè post medium, vt ex tempore & collatione cum aliis illustriorem nobis iustum exhiberet, inquit, *Noe perfectus in generatione sua, in tempore illo, in generatione illa peruersa, qua in tantum malitia degenerauit, qua neque vestigium virtutis sibi reliquum facere voluit.* In illa igitur generatione, in illis temporibus iustus ille non solum virtutem præ se tulit, sed & ad tantum virtutis culmē peruenit, perfectus & in omnibus absolutus, & id quod antea dixit bene agere inter virtutis hostes & inter eos, qui virtutē prohibent manus

Sanctè inter
vulos vixisse
magna laus.

A semper virtutis pondus testatur. Hæc Chrysofomus, qui in eadē homilia multis probat quàm sit rarum, atque laudabile inter improbos sanctè vixisse, & contra improborum impetus in colenda virtute retinere constantiam. *Verisimile (inquit) est omnes illos (nempe qui virtutum abiecerant studium, & pudorem exuerant) ridere, reprehendere, subsannare, & debacchari, & fortè, si etiam possibile fuisset, dilacerare voluisse. Semper enim contra virtutem insanit malitia.* Eodem nomine laudatur Lot à Petro epist. 2. cap. 2. verf. 7. quòd apud Sodomæos, vnde omnino profligata fuerat cum virtutibus aliis continentia, & pudor, continuerit tamen, seruaritque puram ab illis vitiiis, quæ tunc in regione illa corruptissima impune grassabantur. *& iustum Lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. Aspectu enim, & auditu iustus erat habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant.* Vbi obseruo non sine causa Lot aspectu, atque auditu appellari iustum: quia duo hi sensus ab improborum societate venenum hauriunt; & pestem in eorum quæ viderunt, audieruntque formas ad animū transmittunt. Sanè admirabile est & rara in terris auis à visis, auditisque non tangi, audire quotidie sibilantem anguem, basilicum videre, aut videri à basilico, & nihil ab angue, aut basilisco pati: aut sic obserare duo hæc animi ostia, vt cum passim occurrant, non tamen in animum irrumpant turpes rerum imagines. Non leue est Episcopi Pergami, nec vulgare præconium illud, de quo Ap. 2. v. 13. *Scio vbi habitas, vbi sedes est Satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidē meam.* Eodem laudatur nomine Tobias cap. 1. v. 5. *Qui in captiuitate positus viam veritatis non deseruit, & cum irent omnes ad vitulos aureos, hic solus fugiebat consortia hominum, & cum omnes ederent ex cibis Gentilium, iste custodiuit animam suam, & nunquam contaminauit est in escis eorum.* Plura in hanc sententiam exempla producerem nisi res esset clara, & ab aliis diligenter exposita. Sed illud non omittam coniunxisse Deum Ezech. cap. 14. verf. 14. viros tres quasi præcipuæ, notæque sanctitatis, quorum apud ipsum plurimum valeat oratio, qui tamen omnes inter impios piè, & inter sceleratos sanctè vixerunt. *Si fuerint viri isti in medio eius, Noe, Daniel & Iob, &c.* Quomodo Noe in generationibus, id est, sæculis corruptissimis vitam instituerit inculpatam & puram, diximus nuper. De Daniele certum est, qui in Babylonia, quæ vitiorum omnium erat alumna; & Satanæ sedes, non minus vixit religiosè, quàm si à Sanctorum cœtu recessisset, nunquam, & inter Re-

3.

Aspectus, &
auditus pestē
ad animum
transmittit.

Eorum, qui
inter impios
sanctè vixe-
runt, grata
vita, & effi-
cax oratio.

gias epulas, quas abundè à regia liberalitate paratas habuit; nihil quæsiuit aut optauit aliud quàm legumina quædam, & puram aquam, neque quicquam sibi porrigi voluit nisi quod patria religio pateretur. Habuit autem tunc præclarum abstinentiæ testimonium, cum inter aulicas delicias, & lautas mensas frugalem elegit parsimoniam, & tenuem victum: neque maius habere religio potuit quàm quotidianis exemplis eorum, quorum non poterat euitare confortia, & in dignitate, Regiæ proxima, quæ plerumque inimica modestiæ & sanctitati est, non potuisse corrumpi.

4. Quòd autem hoc idem Iobo nostro acciderit, nemo ferme dubitat, qui inter Idumæos habitauit, de quibus nihil audimus nisi à pietate, & humanitate, à moribus denique liberalibus alienum. Contra quos sic strenuè, & constanter obduruit, vt nihil traxerit ab illorum improbitate, nihil de sua in Deum religione remiserit. Sed quæret aliquis, quomodo si Iobus Rex fuit, atque ideo imperio subiectos sibi populos coercere potuit, illos permittit vitam agere ab omni disciplina solutam, & in omne vitiorum genus liberè profusam. Laborauit, opinor, Sanctus Iobus, vt quam ipse colebat religionem, amplecterentur alij, dissolutosque mores ad iustitiam, & pietatem traderet; Sanè cap. 29. plurima ipse de se narrat, quæ studium summum indicant optimi ac vigilantis Regis, & quàm esset contra omnem iniquitatem acer, & vehemens, ostendit vers.

12. *Eo quòd liberafsem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiutor. & vers. 17. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Hæc tamen strenua vigilansque custodia non perfecit ne multi essent in hominum cætu sibi subdito illiberali ingenio, & moribus longè ab omni humanitate distortis. Quare ab illis aut aliqua potuit inolescere labes, aut certè retardari ac debilitari religio. Sed fuerunt alij in ea regione in vicinis cognatisque populis, & fortasse omnes quibus nulla de humanitate, modestia & religione cura fuit, inter quos diu commoratus est Iobus; à quibus nullam contraxisse labem magnæ virtutis, atque constantiæ documentum est. Sanè Chrysostomus in catena perditissimam vocat Ausitidem regionem, id est, Idumæam aut Hus, vbi commoratus est Iobus. *In primis, inquit, laudationem intueri quòd tale germen produxerit Ausitis. Eiusmodi enim quendam virum frugi in Arabia reperi, vbi omnes corrupti erant, vbi nullum non extabat exemplum improbitatis, est admiratione perquam dignum.* Eadem Origenes latius lib. 1. parum à principio; vbi cum dixisset Ausitas, id est, Husitas, aut Idumæos fuisse impios, iniustos, infideles, obscænos, insatiabiles: addit talem inter illos extitisse Iobum, *Qualis fuit Melchisedech in medio Cananæorum, sicut Abraham in medio Chaldaeorum, sicut Noe iustus inter gigantes sceleratos, tanquam columba inter rapaces aquilas, tanquam agnus in medio luporum diripientium; tanquam stella in medio nubium teterrimarum, erat iustus inter iniustos, inter profanos Sanctus, inter obscænos mundus, pius inter impios, bonus inter malos, tanquam Smaragdus in luto, tanquam margarita in arena.* Hoc ipsum docerè videtur ipse Iobus cap. 30. dum ait, *frater sui draconum, & socius struthionum.* An Iobus idem sit qui Genes.

Iob laborabat, vt omnes sibi subditi essent iusti, neque tamen obit.

5. Idumæorum, & Arabum perditissimi mores.

A 36. dicitur Iobab, diximus Prolegomeno 3. Neque de nomine Iobi aliquid occurrit, quòd hic referri plurimi interfit.

Erat vir ille simplex, ac reclusus, & timens Deum, & recedens à malo.] Miraculi instar visum est antiquis vt inter Scythas incultos, & barbaros, quibus lusus esset cædes, & præda, & mores alerent ferinos potius, quàm humanos, nasceretur ac viueret Anacharsis, cui ingenium esset ingenuum & mite, & talis prudentia atque iudicium, vt Græcis Philosophis; quos disciplina patriæ, atque artes instruxerant, non iudicaretur inferior: in quo nihil à patria stupidum, nihil ab hominum conuictu barbarum, ferinumque reperiebatur. Est quod in nostro Iobo admiremur magis, qui cum inter homines ageret dolosos, & callidos; syncetos tamen aluit, & simplices mores; recta semper ingressus est via, neque serpentis in morem sinuosos confectatus est, & obliquos anfractus, quod faciunt homines fraudulentis, & quibus inest Spiritus veteratorius & duplex. Rectam ideo dicitur ac simplicem ingressus viam, quia Deum semper obseruauit ac timuit: vnde malum exhorruit, quod Deo displicet, neque vnquam à diuina voluntate recessit. Quæcumque via à Deo recedit, recta non est; quæ verò non est recta, sed in varios flexus sinuata, simplex esse non potest, quia ex multis & interdum sibi contrariis videtur esse composita.

C Simplex Hebraicè dicitur *דן תם*, quod à nostro interprete non vno modo redditur, modò enim conuertit *innocentem*, modò *perfectum*, modò *integrum*, modò *immaculatum*, modò *sanum*, quæ omnia vox Latina *simplex* aut significat, aut inuoluit. Quod enim ex vna simplici materia elaboratum est, non ex variarum rerum admixtione compactum magis videtur firmum, ac solidum, & si quod est vitium statim manifestat, & prodit. quod non accidit rebus, quas naturæ variæ in vnum aliquod opus coagmentarunt; in quibus aliquid latere potest ac solet, quod nõ finit opus illud esse diuturnum, vnde quod simplex est, innocuum, sanum & immaculatum appellari potuit.

D Septuaginta vbi vulgatus *simplex*, ipsi vocem *דן תם*, quæ latissimè patet, tribus nominibus expresserunt; quia vnum totam illius significationem, & vim assequi non poterat. erat, inquit, homo ille *ἀληθινός, ἀμωμος, ἀπαθής*, id est, verax, sine querela aut immaculatus, & simplex. Quid sit simplicitas ista, aut veritas, quæ nihil fingit aut fucat, explicuit optimè Cicero de finibus, vbi totam vtriusque vocis vim, & naturam complexus est, & aptè contrariorum oppositione declarauit. *Vera, inquit, diligimus, id est, fidelia, simplicia, constantia.* En simplicitatis & veritatis & vocis Hebraicæ *דן תם*, optima descriptio, & summa complexio: nunc eadem magis explicat à contrariis. *Tum vana, falsa, fallentia odimus, vt fraudem, periurium, malitiam, iniuriam.* Hi porò qui mentiri, simulare ac dissimulare didicerunt, duplicis cordis esse dicuntur: quia nõ idem est animi, atque verborum sensus, & quia vultus sæpe simulat, quod non est in animo, & lingua modò ait, modò negat, quod mendacis hominis proprium est, in qua perquam rara est dictorum constantia; fit vt qui neque veraces sunt, neque simplices, bifrontes appellentur, atque bilingues. Hòs detestatur Deus, qui vias ingrediuntur

6.

7. Quis dicatur simplex.

8.

grediuntur tortuosas & prauas; neque simplici vtuntur oratione, Prouerb. 8. versic. 13. *Viam prauam, & os bilingue detestor.* Neque his sua impertit consilia, neque sermonem confert familiarem, & gratum, aut cœlestibus imbuat disciplinis, Sap. 1. vers. 5. *Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum.* Hunc enim abominatur Deus, & cum simplicibus assidue loquitur, Prouerb. 3. vers. 32. *Abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.* Non ergo otiosa est vox simplex in ipso narrationis exordio quæ ostendit, quàm se Deus, qui simplices amat, assiduum Iobo familiarémque præbuerit, in quo vera dicitur fuisse simplicitas.

Et rectus. Rectitudo & simplicitas mira inter se contentione conueniunt. Neque fieri potest vt per rectam incedat viam, qui ab ea, quæ modò dicebamus, simplicitate deflexerit; simplicitatem cum rectitudine, aut, quod idem est, cum via recta coniungit Dominus. Via porro recta illa est, quæ à diuina lege aperitur, & sternitur. Ab hac via habet animus simplex quoddam fortis sit; quia illi adstat Deus, & consilio regit, & auxilio roborat & protegit, Prouerb. 10. vers. 29. *fortitudo simplicis, via Domini.* Ab hac via recta homo, qui per illam ingreditur, rectus nominatur, ea figura quæ id quod in loco aut tempore continetur, nomen sibi assumit à tempore & loco. De tempore exempla sunt obuia, quia nox opportuna est insidiis, furtis, adulteriis, atque ideo quia homines noctu plerumque aliorum vite, fortunis, pudori insidiantur, fit vt nocturnus dicatur insidiator, fur & adulter: & qui manè surgit, matutinus dicitur. Sic de Ænea Virgil. libr. 8.

Nec minus Æneas se matutinus agebat. & qui sub vesperum venit, vespertinus hospes dicitur ab Horatio l. 2. satyr. 4.

Si vespertinus subito te oppresserit hospes. Eadem figura ab Habacuc cap. 1. vers. 8. lupi dicuntur vespertini, quod loquendi genus familiare est Græcis. De loco autem, licet non ita, vsitatum tamen, sic littoreos, aut littorales eos dicimus, qui in littoralibus habitant locis, vt pisces, volucres, Deos. Sic prauos, qui per vias incedunt flexuosas, & prauas. Sic puto homines appellari rectos qui viis insistant rectis, quæ nimirum Deum intuentur vnum, neque ab eo vnquam aliorum deflectunt.

Ac timens Deum. Timor, horror, & similia, obseruantiam sæpe ac religionem significant, quam exhibemus Deo, quem Dominum agnoscimus, & ab illo & speramus prospera, & timeamus aduersa. Sanè quod Deuteron. 6. vers. 13. dicitur, *Deum tuum timebis,* Christus Math. 4. vers. 10. explicuit, dicens: *Deum tuum adorabis.* Horrere, & horrorem pro religione ac veneratione sumi, docuit Seruius ad illud Virgilij lib. 1. Æneid.

Horrentique atro nemus imminet umbra. Horrorem Lucanus pro religione sumpsit, cum dixit:

Arboribus suis horror inest. Quare Religiosus hoc loco vocatur Iobus, qui verum Deum sanctè coluerit & ad eius se voluntatem totum attemperarit; vnde consequens fuit, vt illa amaret, quæ Deo putabat esse grata, illa despiceret odissimè, vt aiunt, cane peius & angue, quæ sciret à Deo reprobari damnarique, atque ideo recedebat à malo, & tanquam à fa-

cie colubri fugiebat peccatum.

Vers. 2. *Natiue sunt ei septem filij, & tres filia.* Eò videtur spectare hæc tam numerosa sobolis & tot bonorum enumeratio, vt appareat quanta fuerit Iobi rerum iactura, quam grauis status, fortunæque conuersio: quæ saxeum pectus emollire posset, & ex arida spongia, aut præduro silice lachrymas exprimere: vt hinc attentus lector intelligat, quanta fuerit tanti viri patientia, quem sine vilo suo merito videt tam acerbè iactari.

Vers. 3. *Et fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum: quingenta quoque iuga bouum, & quingenta asina.* Quomodo Iobus Rex habitus fuerit, cum nihil videatur habuisse amplius quàm copiosus paterfamilias, qui re abundat pecuaria & rustica, diximus supra Proleg. 4. Hic autem addo Regibus olim indecorum non esse rusticis se exercere ministerijs, & ex rure colendo pascendoque grege captare compendia. Sanè Sangar Iudic. c. 3. v. 31. Philistinorum multos strauisse dicitur vomere, eo videlicet instrumento, quod domesticum habuit & familiare. Quàm verò Principibus rustica cura indecora non sit, docet Columella lib. 1. de re rustica in præfat. & Varro lib. 2. de re rustica capite primo. Quibus gratulata terra quod se à nobili manu exerceri sentiret, vberimos reddebat optimosque proventus. Audi Plinium lib. 18. cap. 15. *Quenam ergo tanta vbertatis causa erat? Ipsorum tunc manibus imperatorum colebantur agri, vt fas est credere gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore, siue illi eadem cura semina tractabant, eademque diligentia arua disponebant, qua castra.* Cum vnctus esset à Samuele Dauid in regem, rediit ad pascua, & Saul Rex iam renunciatus, secutus est boues: nec dedignatus, sicut antea fecerat, terram aratro subigere. vide quæ diximus in nostris Commentariis ad cap. 1. lib. 1. Reg. vers. 5.

Septem millia ouium. Regio illa abundat multo pecore, quia pascua habebat alendis gregibus opportuna; quam ideo sibi elegerunt transiordanæ tribus, nempe Ruben, Gad, & dimidia tribus Manasse, quia magnos alebant greges, quibus regio illa & pabulorum satis, & statione præbuerat idoneam, Numer. c. 32. Sanè Moabitæ & Medianitæ nulla re magis abundabant, quàm armento, & pecore: vt docet socer Moyse Iethro, & Mesa Rex Moab, quorum alter copiosos habuit greges, quos aluit Moyse, alter Regi Israel soluebat quotannis centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus suis. lib. 4. Reg. cap. 3. In hac porro regione, aut non certè procul, habitauit Iobus; vbi armentorum ac pecorum præcipua possessio est, & ex ea non exiguus quæstus. Quare dum earum regionum tam à profanis, quàm à sacris scriptoribus mentio fit, pabulorum ac pecorum sæpe nomen auditur. Isai. cap. 6. vers. 7. *Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi.* & Ezechiel. 27. vers. 31. in Tyri emporium ex ea regione magnam vim pecorum comportari dicit. *Arabia & vnuerse Principes Cedar ipsi negotiatores manus tuæ cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te negotiares tui.* & Cantic. 1. tabernaculorum Cedar nomē audimus, quod Cedarenos pastores esse docet. De hac regione Diodorus lib. 3. Biblioth. c.

9. Quis dicatur rectus.

REGVLA. A tempore, & loco in quo aliquid fit, nomen sumit id quod in tempore ac loco est.

10. Timor idem quod Religio ac obseruantia.

11. Rustica opera Regibus etiam olim non indecora.

13. Idumæi, Arabes & Mediani a pecore abundant.

7. pecorum adeo fertilis Arabia est, ut nationes plurimas vitam pastorum ducentes enutriat.

14.
Regio trans
Iordanem
Camelocalis.

Et tria millia Camelorum.] Arabiam & totam illam regionem camelis abundare, docuit Plinius l. 8. c. 18. cuius rei habemus illustre testimonium 1. Paralip. cap. 5. v. 21. vbi transiordanæ tribus, idest, Ruben, Gad, & dimidia tribus Manasse, ex Agareis, qui vicini sunt Idumæis, copiosam dicuntur prædam abduxisse. In qua quinquaginta Camelorum millia numerantur, quorum usus varius tum ad onera portanda, quæ vehunt ingentia, ut sæpius audivimus, & cum incredibile celeritate, tum ad usum bellicum, ut refert Vegetius l. 3. de re militari c. 23. tum maxime ad potum. Nam cum ea regio arida sit, & aqua crassior, quæ ut sine molestia potari possit, admixto

Camelorum
lac pro potu.

Cameli lacte potabilis fit, ut docet Arist. lib. 6. de histor. animal. c. 26. Lac autem in aliquibus regionibus adhiberi pro potu ex Scriptura discernimus, Is. c. 55. v. 1. *sitientibus vinum propinatur, & lac.* Ezech. c. 25. *Ipsi comedent fruges tuas, & ipsi bibent lac tuum.* & 1. Cor. 13. tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi. Neque Iahel Iudic. c. 4. aliquid Sifaræ porrexit infolitum, cum sitienti lac dedit, quod ipse hausit ut sitim, qua tunc laborabat, extingueret. Habent autem Cameli ad potum illum maximum in locis etiam aridis perpetuum usum. Nam sitim diu ferunt, quatridduo, videlicet, ut tradit Arist. l. 8. hist. c. 18. neque crassa aut lutulentam aquam horrent, aut fastidiunt, sicut animantes alia; imò puram aquam, si quando occurrerit, non bibunt nisi prius vngula turbata. Cum autem in siti aquam inuenerunt, usque adeo longè bibunt, ut & sitim sedent præteritam, & ad futuram se largè comuniant, ita Plinius l. 8. c. 18. Quare vbi alia siue pecudes, siue armata, arida geitant vbera, Cameli tamè habent lacte distincta. Quod autem lac præcipue Camelorum adhiberetur ad potum, docet nunc Æthiopum consuetudo, à quibus ego illud accepi, qui etià nunc lac Camelorum bibunt. Porro quibusdam nationibus lac esse pro potu, docuit Homerus, qui quosdam populos γαλακτοπόδας esse dicit. quod item Galenus tradidit l. 2. ad Glaucanem.

15.
Cameli sitim
diu ferunt.

Cameli tur-
bidam amant
aquam.

16.

Quingenta quoque iuga bouum.] Hoc loquendi modo significari arbitror habuisse lobum agros, quos coleret, neque minus curasse rem rusticam quam pecuariam. Cum iuga dicit bouum significat gregem non destinatum macello, aut nutritum ad lobolem, sed iugo, aratroque deuotum aut plaustrali loro. Quod expressum est clarius statim v. 14. dum nuncius ait, qui ad Iobum retulit abductos à prædonibus greges; *Boves arabant, & asina pascebantur iuxta eos.* Dum quingentorum meminit iugorum, tantum agrorum Iobum possedisse docet, quantum quingentis bouum iugis arari potest, & ex disciplina rustica ad satum disponi. Sic enim nostrates loquuntur agricolæ cum aratorum locupletum latifundia definiunt. dicunt enim aliquæ habere verbi gratia *sete iugas de terra.* idest, tantum agrorum, quantum subire possint apteque disponere septè iuga bouum. Hoc mihi videtur vero magis simile: nam quod aliqui dicunt tot significari iugera, quot iuga nominantur, minimè credo cuiquam probatum iri, qui hæc paulo expenderit attentius. Quid enim tantum est quingenta habere iugera, id est, quantum vno die arare possunt bouum quingenta iuga, id est, bouum quingenta paria: est enim iugerum spatium illud quod vno die ab

Iuga bouum
qui.

uno iugo bouum exarari potest. At agri non femel ad satum, sed iterum ac sæpius vomere subigendi sunt. In hac sanè significatione sumpsit Cicero, cum dixit, quosdam arare singulis iugis, alios multis. Neque si tantum centum haberet iugera Galesus, diceretur inter Ausonios agrorum fuisse ditissimus, de quo sic Virg. lib. 7. *Æneid.*

— Ausoniisque olim ditissimus aruis;

Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat aratris.

Non itaque hoc loco sermo est de bouum gregibus, qui ad varios usus nutriuntur in pabulis, sed de lobi latifundiis, ad quorum cultum quingenta bouum iuga, siue paria necessaria fuerunt.

Et quingenta asina.] De his asinarum gregibus, qui ab his qui rei armentariæ atque pecuariæ studiosi sunt nutrirî consueuerunt, egimus pluribus in nostris commentariis ad l. 1. Reg. c. 9. vbi perisse dicuntur asinae quas Saul filius Cis eo quærebat tempore quando à Samuele designatus est Rex. Alebantur autem antiquis illis sæculis asinarum greges; cum enim equorum tunc rarus esset usus, quia quadrigæ, ac currus perquam rari ad tempus usque Salomonis, illorum usu etià honestum sustinebant asini, qui non solum ferebant onera, aut trahebant aratrum, sed magnorum etiam principum corpora cum dignitate portabant. Quare sæpe audimus Principes ascendisse asinos, sicut Abraham Gen. 22. v. 3. & iudicem Israel, aut illorum filios, sedisse super asinos, qui non minus eo tempore alebantur delicate, ac molliter ad gloriam, quam nunc ad Principum delicias, & ambitiosum fastum nutriuntur equi. Sanè Iud. c. 5. de Principibus ac iudicibus Israel dicitur, *Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in iudicio.* Et de lair iudice Israel scribitur Iud. 10. habuisse triginta filios, totidem civitatum Principes ascendentes super triginta pullos asinarum. Et Abd. Iud. 12. suscepisse traditur quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes ascendentes super triginta pullos asinarum. Cum igitur ad Sarunas & iugum honestioresque usus alios idonei illo sæculo iudicarentur asini; quorum illi subiugales, hi nitentes, nil mirum si viri etiam Principes qui aliorum animalium numerosos aluerunt greges, asinarum quoque greges numerosos aluerint. Sic Abraham Gen. 12. vers. 16. habuisse dicitur oves, & boues, asinos, & asinas, & camelos. Sic Gen. 36. Ana pauisse dicitur asinas in deserto. Sic Iacob Gen. 32. v. 15. qui ex suis gregibus ad fratrem Esau misit camelos 30. vaccas 40. tauros 20. asinas 20. & pullos earum 10.

Quam verò sub id tempus copiosi fuerint asinorum greges, docet illa præda quam Numer. c. 31. v. 33. de Madianitis tulit Israel; à quibus erepta dicuntur *ouium sexcenta septuaginta quinque millia, bouum septuaginta duo millia, asinorum sexaginta millia,* & aliis in locis non paucis cum bouibus & ouibus asinorum quoque nomen audimus.

Hic ad extremum addo antiquis, idest, melioribus annis, census ac opes in re pecuaria ac rustica numerari, & illum censeri locupletem magis qui pluribus abundabat aut gregibus, quos pasceret, aut agris, quos coleret. quæ diuitiarum ratio minus erat fraudibus obnoxia. Nam quæ ex usura, ac fœnore aut negotiatione cœpedita captat, mille se calumniis, & iniuriis implicat. Quare dum Iobi possessio in iugis bouum, idest, in agris & in armamento & pecore numeratur, significatur illum abfuisse procul ab iniuria, cum locupletem domum, & copiosam familiam non vectigalibus immodicis, neque exactio

17.
Asinarum
olim frequens,
& honestus
usus.

18.
Duo asino-
rum genera.

19.
Census olim
in re pecuaria
ac rustica.

Census à pe-
core, & iure
magis abest
ab iniuria.

exactione dura, sed suâ industria atque soletia sine cuiusquam incommodo honeste sustentant. Quod verò neque subditorum suorum labore aut sumtu, aut eorum bobus aut asinis agros suos coluerit, quod faciunt communiter, & suo plerumque iure principes alij, ipse docuit cap. 1. vers. 13. vbi dicit neque seruum fraudatum esse mercede, neque illi irrogatam iniuriam. *Si contempsi, inquit, subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea cum disceptaret aduersum me. & clarius vers. 38. Si aduersum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci eius deflent: si fructus eius comedi absque pecunia, & animam agricolarum eius affluxi, pro frumento oriatur mihi tribulus, &c.* Quare quàm verissimè opinor in iudicium cum suis venire potuit, & illud dicere quod aliquot post sæculis Samuel. 1. Reg. cap. 12. v. 3. *Loquimini de me coram Domino utrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem si de manu cuiusquam pignus accepi; & contemniam illud hodie, restituamque vobis.*

20.

Erātque vir ille magnus inter omnes Orientales.] Orientales illi dicuntur populi, respectu Palæstinæ & Ierusalem, qui Syriam spectant, Armeniam & Arabiam. Sanè Balaam Syriam, quam Hebræi appellant Aram, Orientalem esse dicit. Sic autem ille Numer. cap. 24. *De Aram hoc est, Syria, adduxit me Balaam de montibus Orientis.* ex qua regione profecti fuerunt Magi, qui Matth. cap. 2. vt Christum adorarent Hierosolymam venerunt. Magnus porrò dicitur inter Orientales: quo tamen illis præstaret omnibus, Scriptura non exprimit. Est tamen verisimile magnum hoc loco dici in eo genere quod proximè antecesserat, nempe his rebus quæ eo tempore numerabantur in bonis numerosis, videlicet pecorum armentorumque gregibus, egregiis latifundiis, & quæ nuper pluribus explicuimus. Sed nihilominus puto illum quoque haberi magnum gratia apud omnes quos tibi nonis quotidie beneficiis obligarat, auctoritate, prudentia, sanctitate, quorum vbi-cumque locorum præclara documenta dederat: quæ ipse de se prædicat cap. 29. & 31.

Iob magnus
inter Orientales.

21.

Officiosa
conuiuia
concordiam
alunt.

Vers. 4. *Et ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, vnusquisque in die suo.*] Magnus accessit cumulus ad felicitatem Iobi ex filiorum ingenuis moribus, & magna inter se, & cū parente concordia: quæ illorum optimè constitutum animum non obscure produunt. illa enim per orbem iterata conuiuia, annuente, vt apparet, & probante patre, satis docent inter illos bene conuenire, abesse inuidiam, & illam intercedere charitatem, quæ facit communes esse facultates, communes gaudendi, atque dolendi causas, quæ eò adigit concordēs, vt officij certent, & amoris illecebris multo ardentius atque constantius, quàm illi certant armis, & bellicis machinis, qui odio inter se dissident, & in mutuam eandem impotentèr anhelant. Est autem pater ille fortunatus, cū illi ingenua contingit & bene morata soboles, de qua Proverb. 23. & 24. *Exultat gaudio pater iusti: qui sapienter genuit laudabitur in eo.* Illum porrò gratum parenti filium, qui que illi mille comparat voluptates, putat apud Stobæum serm. 77. Hierocles, qui talia parentibus assidue præstat, qualia Iobo filij sui ac filij præstitisse ex his, quæ Scriptura tradit, existimare possumus. Ceterum, inquit, animis parentum nostrorum lætitiā imprimis

22.

Pater fortunatus ab ingenua prole.

A *procurabimus: quæ inde maximè oborietur, si probi fuerimus, & si dies noctesque cum eis conuersemur, & si nihil impediatur ne etiam simul ambulemus, simul vngamur, simul denique edamus & bibamus.* Ex quo facile quibus intelliget quàm ægre tulerit Iobus talium filiorum iacturam quos momento temporis inopinatus casus abripuit.

Hæc porrò conuiuia inter cognatos obiri solita illum habuerunt vsus vel maximum, vt si aliquid inter illos esset diffidij, componeretur ibi amicorum, & cognatorum arbitrio; nec deduceretur ad forensè tribunal, & distraheret animos, quos natura melior antè conglutinarat. Fuit sanè conuiuij quoddam genus, quod Græci vocauerunt charistia, cui illi tantum accubebant, quos coniungeret sanguinis, generisque communio. vbi laudabant concordēs animos, & malè illis precabantur, qui vinculum à natura constrictum seditione, atque odio, natura ipsa repugnante, dissoluerent. De quo caristico, & propè dixerim Eucharistico conuiuio egit Valerius lib. 2. c. 1. *Conuiuium*, inquit, *solemne maiores instituerunt, idque charistia appellauerunt, cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: vt si qua inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ & inter hilaritatem animorum fauoribus concordia adhibitis tolleretur.*

C Hæc eadem pluribus Ouidius lib. 2. Fastorum. *Proxima cognati dixerunt charistia chari, Et venit ad socios turba propinqua Deos. Scilicet à iunulis, & qui periere propinquis, Protinus ad riuos ora referre iuuat: Postque tot amissos quidquid de sanguine restat Aspicere, & generis dinumerare gradus. Innocui veniant, procul hinc procul impius esto Frater, & in partus mater acerba suos. Tam alidæ fratres absint, & Iasonis vxor; Et qui ruricolis semina tosta dedit.*

Hoc credo consilio filij Iob non inuito, imò vt opinor, auctore, & hortatore parente communia hæc & quotidiana inire conuiuia, vt amorem quem in seuit sanguinis communio, consuetudo aleret, atque perficeret. In hoc fratrum toties iterato conuiuio, & in Romanorum charistiis, de quibus proximè, videre mihi videor Eucharistiæ nostræ adumbratam imaginem. Consanguineos nos facit Christi sanguis, cuius in Eucharistia participes sumus; ita Paulus 1. Corinth. v. 16. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est: & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est: Quoniam vnus panis, vnum corpus, multi sumus omnes, qui de vno pane participamus.* Vt autem Christi corpus, & sanguis consanguineos nos, & concorporeos efficit cum Christo, vt dixit Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. & ideo sicut sanguinis corporisque communitas inter fideles charitatem conciliat, sic illà iterata communio confirmat & roborat. Sanè concilium Tridentinum sess. 13. cap. 4. Eucharistiam vocat *signum vnitatis, vinculum charitatis, pacis atque concordia symbolum.*

Vnusquisque in die suo.] Sicut animis fratres studiisque consenserant, sic etiam bona voluerunt esse communia, atque ideo mutuis se conuiujs prouocabant, atque ita inter se dispensabant officia vt alius alio non esset inferior, aut tardior in eo, quod humanitatis aut officij ratio postulabat. Suus enim cuique designabatur dies, & orbe peracto idem redibat ordo, quare

23.
Charistia
quod conuiuiorum
genus.

24.
Eucharistia
concordiam
generat.

25.

do, quare æqualis erat omnibus & labor & sumptus.

26.
Filia Iobi
virgines.

Et mittentes vocabant tres sorores suas.] Sorores istæ, vt apparet, nondum erant viris coniugali vinculo copulatæ, licet aliter existimari Origenes, & Caietanus: quia neque alienus videtur ad illas epulas accersitus, neque viri paterentur vxores suas à se distrahi, & alienas mensas toties obire. Quod si illarum mariti conuiuio illis simul cum coniugibus accumberent, minus essent liberales, & belli, si officij inmemores & gratiæ non eodem ordine vxorum suarum fratribus conuiuium instruerent, quod sanè, si litteram attentius expendas, non videntur fecisse. Erant igitur adhuc sorores illæ puella, & virgines in paternâ domo, vnde impetratâ prius à parente veniâ ad domos transibant fratrum suorum.

27.

Sed hæc duo nobis explicanda sunt, alterum est an hoc toties iteratum conuiuium singulis institueretur continuisque diebus, ita vt septem fratres septem hebdomadis dies impleverent conuiuando, & his transactis sequentem hebdomadam eodem orbe, atque ordine repeterent, neque vllâ toto anno hebdomada, vllus esset dies à conuiuio vacuus. Teneat quidam, in quibus est S. Thom. & Dionysius; alij sunt, qui indicant, obscure tamen. Tenet aperte Pineda. Ego magis inclino quò Caietanus, Eugubinus, Stunica, Origenes, & quidâ ex Hebræis, qui putant non omnium hebdomadam diebus singulis, sed aliquarum aut vnus fortasse in singulis annis. Sicut in omnibus ferè nationibus vsus obtinuit, vt quibusdam diebus solemnibus sibi mutuo amici conuiuia indicant, suamque genialibus epulis beneuolentiam testentur. Quod vsitatum esse inter Hebræos sit verisimile ex lib. 1. Reg. c. 20. vbi solemnibus diebus, quales sunt Calendæ, Saul cognatos & Principes ad communem secum mensam vocabat. Sic autem ibi Dauid ad Ionatham. *Ecce Calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo iuxta Regem ad vescendum.* Calendis autem, aliisque festis diebus, quasi legitimum esse sociale conuiuium, aut docet, aut innuit illud Numer. 10. vers. 10. *Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Calendæ, canetis tubis, &c.*

28.
Frequentia
conuiuia nō
laudantur.

Hanc ego sententiam cur potius amplectar, neque pauca sunt, neque, meo iudicio, leues rationes. Prima, quia ad testandam, confirmandamque beneuolentiam satis videtur graue testimonium & pondus, si aliquibus hebdomadibus in anno, nempe in Calendis, aut in diebus singulorum fratrum natalitijs genialis instrueretur mensa. Deinde, quia otiosorum est vita splendidis vacare epulis, quæ laxant animos, & molliunt, & spiritus alunt intemperantes, & ad alia voluptatum genera proclines: Neque parentes optimi seuera atque religiosa disciplina parerentur iuueniles animos, qui non tam dissolute laxandi, quam coercendi seuerè videbantur, diffinere, ac liquefieri in illa conuiuioꝝ & voluptatum quotidiana licentia. Quod vir sanctissimus, & suarum filiarum, earumque, vt putabamus, virginum, vt par erat, vigilantissimus custos, sineret illas quotidie extra domum vagari, & quam alijs possent studijs vtilibus, & honestius, eam operam compositionibus & conuersionibus impedere. Quod si illas alligatas esse dicamus coniugali nodo,

29.
A conuiuio
famina ab-
esse debent.

quis credat maritos laturos esse patienter, vt à se coniuges ad conuiuium abirent, ibique sese cum fratribus oblectarent: dum ipsi despecti, & soli manerent domi, nonne fuisset honestum magis, ac iustum coniugum suorum conciliare, & retinere fidem, quam cum fratribus, etiam si id putaretur necessarium, cum tanto periculo captare cõcordiam? aut pateretur bonus pater tantam quotidianis illis epulis à filiabus suis maritis, siue iniuriâ, siue molestiam inferri?

Quod si quotidianas epulas statuas, pro illa voluptate, quam affert consuetudo non ita frequens, magnam omnes ex illa assiduitate molestiam haurirent. Accidit persæpe, vt quæ rara placent, assiduitate vilescant, & illa fastidiamus, imò & horreamus sæpe, quia frequenter oblata, quæ prius magnam nobis voluptatem attulerant. Habebant filij Iobi, opinor, sicut ipsorum pater, rem pecuariam, & rusticam, quibus serui, si ipsi abessent, operam darent aut segnem, aut inutilem. Quare vt optimum patrem familias decet, illos inuisere, & rem propius curare, & administrare vigilanter oportuit. fuerunt præterea alia procerum, & nobilium opera, quæ deserere nulla ratione licuit, quæ obire non possent fratres illi dū quotidianum coguntur obire conuiuium. Adde quod illi vxores videntur duxisse, aliter enim domos non habuissent à paternâ separatas, in quibus pro fratribus mensas insternerent: sed neque amanti viri aut ingenui videbatur vxores domi solas micrentesque relinquere, & voluptari atque epulis operam dare. Hæc mihi non leuia videntur, vt putem non omnes in anno toto, sed aliquas, illasque non ideo frequentes hebdomadas conuiuio illis destinatas.

29.

Alterum hæc expediendum, quomodo, cum in omnibus ferme nationibus, in quibus ciuili viget disciplina & honestatis ratio, fœminæ in virorum conuiuio interesse non soleant, imò neque in eadem domus parte simul habitare, in hac tamen familia à tam sancto ac vigilante patre religiosè, atque sapienter instituta, tres virgines in ætate, vt apparet, puellari ad virorum conuiuia sapius inuitatè conuenerint. Quod fœminæ apud Græcos prohibeantur virorum assidere mensis, docuit Cicero actione 3. in Verrem. quod item apud Hebræos & Persas in vsu fuisse docet Herodis, & Asflæri instructæ mensæ, quibus ipse etiam vxores non accubere, sed seorsum à viris inire conuiuia: neque tantum mensas fœminæ, sed etiam domus membra à virorum habitatione habere diuersa, quæ enim continebat fœminas *γυναικωνίτις*, quæ autem viros *ἀνδρωνίτις* dicebatur. Quod si hæc omnia in decora sunt fœminis, multo magis sunt indecora virginibus, quæ hoc inter alia à Nazjanzeno habent documenta, ne aliorum adeant domos, & mensas fugitent alienas.

30.
Fœminæ in
virorum con-
uiuio esse nō
debent.

Hæc quàm verissima sunt, & maximè virginibus obseruanda, nihilominus cum sciret pater sanctus, & prudens quanta esset filiorum modestia, quàm casta atque honesta disciplina, neque de filiarum continentia dubitaret, permisit quod in alijs non probaret, castas, & verecundas filias apud castos, & verecundos fratres dinerfari. Neque quibus fœminarum custodia seuera fuit, à cognatorum consuetudine

31.

dine omnino cauendum existimabant. Quare, ut ait Æmilius Probus in sui operis proœmio, apud Græcos fœmina neque in conuiuium adhibebatur, nisi propinquorum, neque sedebat, nisi in interiori parte ædium, quam supra Gynæconitidem appellari diximus, quo accedebat nemo, nisi propinqua cognatione coniunctus. Adde quòd in familia ad omnem honestatem, sobrietatèque composita non erant mensæ, ut in asotorum conuiuuiis, splendidæ, & frequentibus ferculis, & immodicis onerata poculis; sed frugales potiùs, quæ temperantem vitam sustentarent potiùs, quàm inflammarent libidinem, atque ad eò nihil erat quod ab eiusmodi conuiuuiis virginalis pudor, & honestus cauere debuerit.

32. Verſ. 5. *Cumque in orbem transissent dies conuiuuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos.* Trãfacto septemdiuali spatio, quo septem fratrum quilibet suo de more officio satisfecerat, eò tēdebat parentis optimi intēta sedulitas, ne qua ex eo conuiuio in filiorum animis hæreret labes, atque ideo, ut ad consueta opera expiati à contracta macula redirent, sanctificabat eos, & oblato de more sacrificio religiosè purgabat. Hic porrò dicendi modus nò obscure indicat, nò omnibus diebus celebratum esse hoc familiare & septemdiuale conuiuium, ita ut vno exacto circulo alius statim continenter rediret, essentque omnes dies geniales & læti: sed aliquas esse hebdomadas in anno, easque fortasse non multas huiusmodi conuiuuiis destinatas, postquam sacrificium illud expiatorium succedebat.

33.
Sacris non
nisi mundi
interesse de-
bent.

Dicitur autem Iob misisse ad filios: nēpe nuncios, aut mandata, quibus edocti eluerēt scelus, si quod ex ciborum aut poculorum intemperantia contraxissent. Hoc autē est sanctificari filios; aut certè disponi ut interessent holocausto, quod pro ipsis diluculo offerre constituerat; sacris autem quibusdam ex Gentilium populo, non nisi puri interesse poterant; vnde tritum illud in Gentiliū sacris, *Procul hinc, procul este profani*, quod esse vsitatum Gentilibus, docet Tertullianus in Apologetico. Inter Hebræos res est magis nota, qui varias habent purificationes, ut vti possint aut interesse sacris, de quibus Leuit. c. 22. Nu. c. 19. Quòd verò *sanctifico* interdū idē valeat quod *preparo*, aut *dispono*, docuimus pluribus ad illud Hierem. c. 1. *Antequam exires de vulua, sanctificauit te.* Quod multis confirmauimus exemplis. Ex illis tu hæc pauca accipe. Sanctificari dicitur bellum quod Solymitanis intulerunt Chaldæi Jerem. c. 6. quia illud Deus ad puniēda Iudæorum peccata conflauit. Et sanctificati milites, Persæ videlicet, & Medi, Isaiæ c. 13, & Sophon c. 1. quia ad stragem Chaldæorum, plectendāque illius gentis impietatem conscripti sunt. Denique quæ ad aliquod opus sacrum destinantur, disponuntur, licet inanimata fuerint, sanctificari dicuntur, dummodo in illa præparatione aliquid sacrū intercedat. Sed sunt alia exempla accommodata magis Ioan. 11. v. 55. quidam dicuntur sanctificati priusquā Pascha comederent; *Proximum*, inquit, *erat Pascha Iudæorum, & ascenderunt multi de regione Hierosolymam ante Pascha, ut sanctificarent seipſos.* & Ioan. 18. v. 28. *Iudæi non introierunt in pratorium, ne pollueretur, & ab illa sanctitate excideret, quā ad agni paschalis esū exigebat religio,* Exo. 19.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

Sanctifico
idē quod
preparo aut
destino.

A v. 10. iubet dominus vt sanctificetur populus, & præparetur ad Domini aduentū. Sic autem ibi Deus ad Moysen. *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, lauentque vestimenta sua, & sint parati in diem tertium: in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai.* Idē quoque fecit Iacob Gen. 35. v. 3. cum excitare voluit altare in Bethel, & ibi Domino sacrificiū offerre: sanctificauit enim familiam suam, idoneamque reddidit, quæ interesse posset sacrificiis, quæ tunc Domino immolare parabat, & Samuel lib. 1. Reg. c. 16. vers. 5. *Sanctificauit Isai, & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium.* vide quæ nos in nostris commentariis ad illum locum.

B Hæc mihi explicatio nò displicet, sed est alia fortasse non aliena, quam priusquam produco, obseruo iuxta Hebræorū consuetudinem illud dici acceptū, quod non est amissum, sic ille dicitur viuificatus à latrone, vel ab hoste, qui ab illorum alterutro interfectus non est, l. 1. Reg. c. 27. *Virū & mulierem non viuificabat Dauid;* id est, omnes occidebat, & 2. Reg. 8. *Mensus est Dauid duos funiculos; unum ad occidendum, & unū ad viuificandum,* id est, designauit Dauid quā ex superatis hostibus essent occidendi, quæ uerba seruādi. Neque in hoc ipso verbo *sanctifico* desunt exempla, 1. Reg. 21. v. 5. vbi cum Sacerdos daturus Dauidi propositionem panis, de comedentium munditia & sanctitate quæsiisset, nempe quam lex exigit, respōdit Dauid porrò: *Via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis; quasi diceret, panis iste sanctus licet hoc modo comestus à laicis polluat, hodie tamen non polluetur seu omittet sanctitatem in vasis, id est, in illis, qui manducauerint; necessitas enim profanis alioqui vasis sanctitatem conciliat.* & Exod. 19. v. 15. iussit Deus vt populus ad aduentum suum sanctificaretur à Moysē. Inter alia quæ Deus præcipit populo ad sanctificationem, edixit etiam, ne appropinquarent vxoribus, id est, ne exciderent à sanctitate. Sic ergo illa mihi cogitatio non displicebat; vt curauerit

34.
REGVLA.
Id dicit ac-
ceptum, quod
non est amif-
sum.

D Iobus ne filij polluerentur in illo officioso conuiuio, id est, ne peccarent, atque ideo assidua ad illos mādāta dabat per seruos, dicebātque, quid ab illis maximè curatum vellet, vt ab illo loco, in quo lapsi sunt plurimi, illi se integros, sanctosque seruarent, ita indulgerēt epulis, ne temperantiæ transgrederetur fines; sic gustarent vinum, ne quisquam in illis sobrietatem requireret, ne esset vlla in verbis incauta libertas: denique vigilans esset modestiæ continentiæque custodia. Neque satis se paterno officio sedulitatisque fecisse existimabat, si his monitis seruaret à lapsu, nisi etiam illos quoad fieri posset, oblati sacrificiis, & interpositis precibus expiaret à culpis. Hæc tamen explicatio eo laborat incommodo, quòd hæc Iobi ad filios admonitio non exacto septemdierum circulo fieri debuit, sed singulis conuiuui diebus, cum quotidie illa possent peccata committi, à quibus filios sibi cauere studebat. Quare placet magis explicatio prior. Obseruant hîc ex interpretibus aliqui Iobi modestiam continentemque grauitatem, cui cum illa filiorum congregata societas non esset molesta, abstinuit tamen à conuiuuiis, & cum coram ipse melius posset, per seruos tamen dedit mandata, quibus illos ab omni contineret intemperantia.

C Conſur

35.

Consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis.] Noctu, credo, finiebatur illud sociale symposium, quo finito cum primùm per tempus licuit (nam per nocturnum tempus neque legitimum erat, neque rei sacrificiali latis opportunum, id est, cum primùm illuxit, pro filiorum erratis, si qua fortasse intercesserunt, holocaustum obtulit. Quod illud fuerit, aut quibus peractum ceremoniis, incertum, cum Iobus, utpote Gentilis, & Idumæus, Israelitarum legibus non teneretur; neque si Hebræus esset, ullos haberet legitimos à Deo designatos ritus, cum multis annis antecessisset legem, quam de sacrificiis Moyses accepit à Deo. Habuere quidem homines ante legem, imò in ipso mundi exordio, sacrificandi consuetudinem, ut constat ex sacrificiis Abelis, & Cain, Noe, Abraham, & aliorum qui fuerunt ante legem, quod ipsa naturalis ratio docuit. vide ea de re S. Tho. 2. 2. q. 85. Hoc porò sacrificium simile videtur fuisse illi, quod in antiqua lege offerebant Hebræi.

Sacrificium Iob.

36.

Ut autem in illo septendiali spatio quilibet fratrum vnum sibi diem assumebat, in quo fratres sororesque lauto exciperet conuiuio, sic pater sibi assumebat octauum, ut in illo sanctificaret filios, quod officium ipse obibat ante horam illam, in qua mensæ assidebant inuitati. Hi enim conueniebant ad sextam, cum ad occasum inciperet inclinare dies; ille ante primam, cum sol potius promitteret, quam efficeret diem: id enim valet diluculum. Quot holocausta Iob obtulerit pro filiis, nihil nobis certum Scriptura ostendit: est autem verisimile sicut è suo semine decem fuere cõiuuæ, sic etiam decem immolatas fuisse victimas quod Hebraicus textus non obscure aut docet aut indicat *ספר עולם* *mispar eulam*, quod explicuerunt Septuaginta, dicentes, *secundum numerum eorum*, & ita sentiunt è recentioribus multi, ex Patribus Cyprianus de opere, & eleemolyna *ut in hac vita saculari alendis, sustinendisque pignoribus, quo maior est numerus, hoc maior & sumus est, ut & in vita spiritali atque celesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa, sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat, quantumque erat in domo pignorum numerus tantus dabatur Deo.* Hæc autem victima videtur esse vitulus, ut indicant Septuaginta, ex quibus alij quoque sumpserunt, licet non videantur ex textu Hebraico exprimere potuisse. Porò cum studium magis, celeritatemque significare volumus, consurgere aliquem dicimus *manè, diluculo, matutino, aut solem anteuertere*, quasi illi curæ nihil putet esse præuertendum.

Quos victimas, & quædo oblata à Iob.

37.

Filiis Iob religio visa.

Dicebat enim ne forte peccauerint filij mei.] Ex his multi colligunt, & meo iudicio, prudenter & acute, quam religiosè ac piè Iobi illa copiosa soboles fuerit à primis annis instituta, quando in illa nullum videt opus à ratione & sanctitate distortum, nullum violati officij, aut contemptæ religionis exemplum. Quare cum nihil in filiis aut vidisset ipse, aut ab aliis audiisset externum, de internis dubitat, illaque sacrificiis expiare studet; nequid in religiosa domo esset vel occultissimè quod diuini nõ probaret oculi, & internos filiorum animos inquinaret, id enim indicat illud quod proximè subditur, *in cordibus suis.*

38.

Et benedixerint Dea in cordibus suis.] Hic locus variè à variis tentatus & explicatus est, quorum

A huc afferre sententias longum esset. illas tãtùm afferam quæ magis sunt cõmunes; & quæ propius videtur ad veritatè accedere. Prima explicatio communis est, quæ per antiphrasim, id est, contrarium sensum, aut per euphemismum, qui mali ominis declinandi gratia aliquid minus aut etiã contrariũ adhibet: ex quo tamen veram & propriã intelligentiã haurimus. Horrent quidẽ homines, si quãdo de amicis aut cũ amicis loquuntur, illa nominare quæ tristia sunt, aut mali aliquid sonãt, aut portendunt. quale est funus, mors, captiuitas. quare aut ista vitantur, aut aliquid eius loco supprimitur, quod mali ominis verbum aut continet, aut indicat. Siluit apud Ouidium in epistola Laodamiæ cum loqueretur Protefilao, *mortuus*, & eius loco suffecit metum, nempe de morte.

Euphemismus quis.

39.

REGVLA. Que dura sunt mitiori vocabulo ab amico expressa.

B *Sive (quod heu timeo) sine superstes eris.*] Id est, siue mortuus fueris, siue viuus. Sic verbũ *uiuo* in præterito pro mortuo ponitur. Quare vixisse dicimus illos quos mortuos esse significamus. Triste est Reges aut consules ab hoste captos, non ita fuisse redemptos: atque ideo ut à consulibus nomẽ illud triste remoueret Cicero, non dixit captos fuisse consules, sed redemptos, qui tamen nisi capti fuissent, non essent redempti. Maledicendi verbum iniuriam dicit, & si iactetur in Deum prorsus execrabilem: quam ut à Deo separent Hebræi pro *maledico* contrarium illius adhibent, dicuntque *benedicere Deum*. & ita exponunt alia loca huius, atque secundi capituli, vbi cum Deo benedictio coniungitur. Ita Hieron. epist. 34. ad Iulianum, & Ambrosius l. de Nobuthe c. 11. & S. Thomas hic.

An aliquando benedico pro maledico.

C Hæc explicatio ideo mihi non probatur, quia hæc figura in sacra Scriptura rarior est. deinde quia de filiis suis tantum scelus Iobus suspicari non poterat, quos sanctè à primis annis instituerat, quorum penitus mores, & ingenia nouerat. Maledictio porò, quæ non ab hilari & fausto, sed ab irato, & tristi plerumque nascitur, non videbatur esse timenda ab illis, qui tunc in illo concordia atque amico cœtu dies agebant geniales, & latus, quique potius gratias agerent pro beneficiis, quam linguam in maledica verba procuderent, quasi aliquid aduersum accideret ab irato Deo quod sanè Iobus non ignoraret, atque ideo aliam reddidisset causam oblata sacrificij, non quòd latentem aliquam cogitationem timeret.

40.

D Martinus de Roa lib. 1. singul. cap. 9. in verbo *benedico* aliquid videt quod discessum significat, & quoddã apostasiæ genus. Ut enim cum amicum videmus illum salutamus, precamurque fausta; sic etiam cum ab illo discedimus; valere eum iubemus, salutem optamus, & quacumque numerantur in bonis. Hunc autem cõgressum primum, seu digressum ab amicis, seu amica vota per verbum *benedico* significamus, quod probat, quia Gen. cap. 47. ver. 7. cum ingressus esset Iacob ad Regem Ægypti, benedixit illi, & ver. 10. *Benedicto Rege egressus est foras*, & adducit dicendi modum, quo frequenter videntur Hispani, cum alium domo, aut à sua familiaritate dimittunt, tunc enim dicunt, *echar la bendicion*, illis quos omnino iubent à se facescere. Est sanè acuta hæc cogitatio; illam tamen infirmat illa ratio, quam contra priorè expositionè adduximus; grauius enim est hoc scelus, quam ut de filiis bene moratis religiosus patet suspicari

41.

susplicari posset. Neque articulus ille, quando omnia succedebat ex voto, sic afficere posset inuitatos v̄ Deo valediceret, & ab illo recederet; sed potius vt magis adhereret Deo, à quo quidquid esset bonu, proficisci à parente didicerant. Nisi fortè dicamus illos tam esse deditos abdomini suo, tã vini Veneris que voluptate captos, vt verum Deum, qui non patitur harum rerum intemperantiã, abiiciant, & ad Bacchi Venerisque castra transfugiant. Sed quis hæc credat?

42. Sanctus Damascenus in propria item significatione sumit verbum *benedico*, ita vt reuera cõiuã benedixerint Domino, nõ tamẽ ab hac benedictione peccatum absit: quia ideo benediciunt & gratias agunt, quia illis flagitiosum aliquod opus ex voto successit. Quo modo si quis gratias agat Deo, quod sua cū adultera libidinẽ expleuerit, quod alienis opibus furto sublati patrimonio auxerit, quod pater occisus fuerit, ad cuius ipse hæreditatem inhiabat. Sic Zachariã cap. 11. quidam qui alienos occiderant greges, vendebantque impune, & cùm grauissimum in eo peccatum admitterent, dicebant tamen, *benedictus Deus, diuites facti sumus*. In eam sententiam grauer Bernardus ser. 13. in Cant. *Vsu*, inquit, *quodam magis quàm sensu vel affectu personare in ore multorum gratiarum actionem aduertere est: in tantũ vt homines quoque sceleratissimi, ad quaque flagitia & facinora sua, soleant Deo gratias agere, quod bene prosperẽque, vt quidem ipsi sapiunt, cesserit sibi in adimplerone peruersarum voluntatum suarum. Audias (verbi gratia) furem cùm impia machinationis malẽ cupitum manipulum reportarit, exultantem clam & dicentem; Deo gratias, non inanes vigilas feci, nocturnum laborem meum non perdidit. Similiter qui hominem interfecit, nonne gloriatur, & refert gratias quod preualuit aduersus amulum, aut de hoste se vindicauit? Et nihilominus, adulter tripudians gestit in Dei laudes quod diu optato concubitu potius sit. Non ergo omnis gratiarum actio accepta est Deo, nisi quæ de cordis pudica, & mera simplicitate procedit.* Hæc Bernard. Quæ solutio non eo, quo superiores, laborat incommodo, neque longè abest ab illa quæ nobis probatur magis: vbi hæc latius explicabitur. Alia ab aliis adducuntur, quæ lubens omitto, & ad illam accedo, quæ minus mihi difficilis est.

43. A conuiuio raro abest peccatum.

Et primũ obseruo in conuiuio, in quibus abesse non solet intemperantia, & illa præsertim, quæ est à vino, multis posse peccari modis, vel quia vbi Ceres regnat, & Bacchus, ibi quoque Veneris regnum est, & lingua in omnem verborum licentiam laxari solet: Quæ enim moderatio vbi regnat ebrietas? Quare cùm durum esset in conuiuio cum modestia atque omni virtute certamen, timere potuit homo prudentissimus ne qua ex parte filiorum esset reuerata religio. De populo, qui magistrum habuit optimum Moysem & Deum moderatorem, & ducem, dicitur Exodi 32. *sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere*, quo ludo significatur non solum actionum, sed etiam verborum intemperantia.

44. Superbia ex benefactis masculiam sumit.

Obseruandũ item, superbiam eius esse naturã, vt ex ipsis etiã virtutibus vires assumat, aut saltem materiam incrementi. Quare viri prudentes, qui illius nouerunt callidum ingenium, in ipsis etiam benefactis insidias metuunt. Dixit hoc Augustinus epistol. 56. ad Dioscorum. *Vitia*, inquit, *cetera in peccatis, superbia vero in recte* Gasp. Sancti Comment. in Iob.

A factis timenda est: ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate omittantur. Deinde obleruandum, ex diuitiis oriri plerumque ambitiosum fastum, & spiritum superbiã. Sic Augustinus idem tom. 10. lib. 50. homil. homil. 13. *Vermis diuitiarum est superbia: difficile est vt non sit superbus, qui diues est*. Quare non sine causa timebat Iobus ne filios tunc fortunatos, & diuites vermis ille potentibus familiaris impeteret; & ideo, licet nihil in eo conuiuio videret dissolutum, nihil ab ea disciplina alienum, quã ipsis indiderat, timere poterat ne de se magnificẽ sentirent, & eo laborarent morbo, quem vix ipse, qui patitur, agnoscit.

Diuitia superbiam generant.

Hoc verò significari arbitror in illa benedictione, quã Domino conuiuantes filij impedere dicuntur. Benedictio quippe fortunã sequitur ridentem, & lautam quẽ licet gratias verè interdum agat largitori, sæpe tamen in fucata gratiarum specie inanis quẽdam tegitur umbra, & vana cogitatio, quæ sibi homo de sua felicitate blanditur. Quod fecit Phariseus ille Lucẽ c. 18. v. 11. qui vano inflatus spiritu agebat Deo gratias, quod esset hominibus aliis sanctitate superior, dicebatque, *Deus gratias ago tibi, quia non sic sicut ceteri hominũ, raptores, iniusti, adulteri, vel etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo*. Quod etiam fecerunt alij apud Zachariã cap. 12. v. 5. qui cùm ex rapina diuites facti essent quasi illud à Domino oblatum accepissent, & non potius à violentiã, vel fraude, benedicebat Domino, dicebantque, *Benedictus Dominus, diuites facti sumus*. Hoc ergo in filiis timebat sollicitus pater, ne illis contingeret quod fortunatis aliis & diuitibus videbat esse familiare, ne Deo benedicerent quomodo prædatores illi aut fraudulentis apud Zachariã, aut cogitatione sua inflatus Phariseus apud Lucam gratias agebat Deo, in quo magis sibi de sua sanctitate, aut fortuna gratulabantur. Et iuuat hanc coniecturam, quia diuina laus interdum exultantis animi significatio est, & vicem habet interiectionis. Sic *Alleluia* idẽ valet quod *laudate Deum*, & tamen apud Hebræos interiectio est. Quod ex eo constat, quia à septuagesima ad Paschã *Alleluia* omittitur, & eius loco dicitur, *Laus tibi Domine, Rex æternæ gloriæ*, quæ idẽ ferme valet. Quod eo sine dubio consilio factũ est, quia *Alleluia* vim habet & vsum interiectionis, quæ literam significat, non autem eius interpretatio Latina, *Laus tibi Christe*.

45. Benedictio, seu laus Dei interdum ex spiritu superbo nata.

46. Halleluia interiectio exultantis. Cur à septuagesima ad Paschã omissum.

Ab hoc se peccato in suis opibus, & pinguiori fortuna vendicabat Iobus cùm dicebat, ca. 31. v. 24. *Si putauit aurum robur meum, & obrizo dixi fiducia mea*. Quibus verbis significat illud diuitũ commune vitium, vt spem omnem in pecunia collocent, cui nihil subest non venale. Et quasi omnia habeat domi parata, lætatur, & eo maxime quia manu sua, id est, industria, & labore alia sibi pepererint. Et ideo subditur, *si lætatus sũ super multis diuitiis meis, & quia plurima reperit manus mea*. Quod statim explicat magis, & vulgata Scripturæ phrasi, quã etiã frequenter adhibet profani, ridetẽ, & luculẽ fortunã fulgẽte sole, & claro lunẽ splendore significat. Notũ est enim, sicut in tenebris, & nocte significatur ærũnosa, sic etiam in luce ac die prosperam & lætam significari conditionẽ. & ideo addit, *si vidi solem cùm fulgeret, & lunam incedentem clarẽ & lætaturum est in abscondito cor meum*. Ac si dicat, si con-

47. Diuitia Iobo non inflarunt spiritus

templatus sum afflantem mihi perpetuò fortunam, ingentes opes, aliorum gratiam, quo loco, atque honore apud alios sum, & alia quæ in bonis numerantur, quorum est mihi incòparabilis copia, & in corde meo tacitè letatus sum, quasi hi fuerint non à diuina concessi, sed à meâ mihi manu atque solertia comparati fructus: & ideo manibus meis id acceptum retuli, easque propemodum adorauit.

48. *Osculum obsequium & ueneratione importat.*

Quod satis apertè indicat quod proximè subditur, *Et osculatus sum manum meâ ore meo.* osculari manum idem est quod venerari aut colere, quasi ab illa singulare aliquod beneficiû accepseris. Quod cum còmune fuerit omnibus ferè gentibus, quibus osculû amoris & adorationis genus est, tamen id fortasse magis fuit Idumæis familiare; de quorum moribus nihil habemus nisi in Scriptura, quod ego uiderim. Certè gentè esse uanissimam, quæque putaret habere à se contra omnes inimicorû machinas præsidij satis docet Ierem. c. 49. v. 16. & Abdias v. 3. qui sic ad Idumæu populû, *Qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?* Quod verò barbari & arrogantes populi suas manus aut gladium, aut si quod aliud habuere suæ felicitatis instrumentum, pro Diis coluerint, atque ea, ut est uetisimile, Gentilium more osculati fuerint, docuimus in nostris commentariis super Habacuc c. 1. v. 11. ad illud, *Hæc est fortitudo eius Dei sui;* Sanè Virgilius ex insolentia & barbarorû more inducit Mezentium lib. 10. dexteræ suæ ac telo à quibus sperabat uictoriam diuinam, uirtutem, & numinis vim, & nomen tribuentem.

49. *Barbari diuinam uirtutem sua manus aut armis tribuunt.*

Dextram mihi Deus, & telum, quod mihi sine libro, Nunc adsint.

Quod de Capaneo Staius lib. 2. Thebaidos, *Virtus mihi nomen & ensis.*
& iterum de Capaneo lib. 10,
Ades mihi dextera tantum
Tu præsis belli, & inuitabile numen,
Te uoco, te solum superum contemptor adoro.

Cæneus hastam suam inter Deos numerari iussit, & per illam iuramentum concipi, unde prouerbiû, *Cænei hasta,* & apud Plutarchum in Pelopida Alexander tyrannus hastam qua Poliphthanem occidit, acram esse uoluit. coronis ornauit, & quasi Deum sacrificiis, id est, diuinis honoribus profecutus est. Ne uero in sacris desunt exempla. Nabuchodonosor suis armis, quibus subiugauit populos, & uictorias obtinuit, quæ sagana, & retis nomine signifi- cavit Habacuc, sacrificium obtulit, de quo Habacuc cap. 1. uersiculo decimosexto, *Propterea immolauit sagana sua, & sacrificauit reti suo.* Sic ergo Iob dicit, se manum suam osculatum non esse, id est, non egisse illi gratias, quasi ab ea tanquam à Deo diuitias & opes accepisset. Et id timebat in filiis, quod ipse in se tantopere execrabatur, ne propter diuitias immoderate lætarentur interius, & dum laudant Deum, quod in euentu prospero fieri solet etiam ab impiis, suæ tamen industriae, & meritis gratulentur. De hoc loco agemus post pluribus ubi hæc nostra cogitatio constabit magis.

50. *REGVLA: Negatio quæ præcessit saepe in posteriori membro reperiatur.*

Hæc mihi cogitatio non displicet, sed addam aliam quæ alicui fortasse non improbabitur: quæ sanè mihi difficilis non est, imò omnium maxime mihi uidetur expedita. Quam priusquam produco ostendo particulas negantes qualis est *nan, ne, neque,* & quæ sunt huius gene-

ris, quæ in priori membro præcesserunt, subaudi- di saepe in posteriori, exempla sunt plurima, quæ tu inuenies apud Pagninum l. 4. f. c. 14. Pla. 9. v. 19. ubi uulgatus, *quoniam non in fine obli- uio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.* Hebr. est in secundo hemistichio, patientia pauperum peribit in finem, ubi uulgatus iuxta regulam illâ addidit *non,* quæ particula in Hebræo non erat. Prou. 17. v. 26. ubi uulgatus, *Non est bonum damnum inferre iusto, nec percutere iudicem, qui recta iudicat.* Hebr. est in altero hemistichio, percutere Principes propter rectitudinè, ubi *neq;* additur à uulgato, *Quod* adeo inter Hebræos certû, & uisitatû est, ut Gràmatici doceant *uau,* id est, cõiunctionem & post negationè aut dictionè negatiuâ, nõ affirmare, sed negare; quia negatio, quæ antecessit, iterari debet. Atq; ideo, ut uidimus, noster interpret negationè addidit, ubi nulla in Hebr. codice erat negatio; quam interdum omittit, ubi constat subaudiendam esse necessariò, ut Prou. 30. v. 3. *Non didici sapientiam, & scientiã sanctorû noui.* id est, neque scientiam noui: quâ negationè addidere postea Sixtiani codices Psal. 142. v. 7. *Non auertas faciem tuâ à me, & similis ero descendentibus in lacum;* id est, *ne similis sim descendentibus,* & Leuit. 10. v. 6. *Vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini & super omnè cœtû orietur indignatio.* id est, *& ne super omnem cœtû.* Iuxta hanc regulam explicabamus olim in nostris cõmentariis illud Isai. 53. v. 2. *Vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum.* id est, neq; desiderauimus eum; quia ea specie uidimus, ut non putaremus esse desiderabilem, aut dignum, in quem oculos conuerteremus: usque adeò erat aspectu scædato, humili ac despicibili. Quo dicendi modo aliquando utuntur Latini, quale est illud,

Nescia mens hominum fati sortisque futura,
Et seruare modum rebus sublata secundis.
ubi repetenda vox illa negatiua *nescia, & nescias seruare modum.*

His positis sic ego locû istû accipio. Peracto septendiali conuiuio offerebat Iobus pro filiis holocausta, dicebat enim, fieri posse ut in eo aliquod peccatu esset admissum à filiis, aut saltè omissa gratiarû actio, quæ bonorum omnium Deû authorem & largitorem agnoscit: sic autè iuxta traditâ regulam locum conuerto, *ne fortè peccauerint filij mei, & non benedixerint Deum in cordibus suis, seu, uel non benedixerint Deum.* Notû est enim & per saepe vim habere coniunctionis disiunctiua. Siue enim peccauissent filij siue gratiarû officiu omisissent; offerendû pater pro filiis sacrificiû putabat, quod esset expiatoriû, si interuenisset peccatû, si uerò omissa gratiarû actio, gratulatorium, seu pacificum. Tamen in omisso debito gratiarû officio aliquid uidetur intercessisse, quod expiari posset. Licet enim Iobus ante datâ legè esset, neque illi adeò speciali aliqua ratione indicta esset post epulas gratiarû actio, ipso tamen naturali lumine cognouerat honorû largitori debitû esse gratiarû officium, quod credo filiis suis religiosus pater seuerè præceperat. Sanè id Hebræos in mandatis habuisse cõstat ex Deut. c. 8. v. 10. *Ut cum comederis, & satiatus fueris benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.* & statim accommodatè ad statum filiorum Iob. uersiculo 11. *Ne postquam comederis, & satiatus fueris, domos pulcras adificaueris, & habitaueris in eis, habuerisque*

51. *REGVLA: Et post negationem saepe potius negas quàm affirmas.*

52.

53.

Gratiarum actio post cibû Hebræis præcepta.

habueris que armenta boum, & ouium greges, & si eleuetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui. Hanc legem seruarunt olim timētes Deum, quique videti noluerunt beneficiorum immemores, de quibus Pl. 21. *Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eū.* videtur autem ad gratiarum actiones post epulas certum aliquem hymnum fuisse compositū, qualis ille fuit quem peracta cœna Christus cū discipulis modulatus est: de quo Matth. ca. 26. ver. 30. *Et hymno dicto exierunt in montem oliueti.* Hęc nostram expositionem indicat Chaldaus, dum ita conuertit, *Ne forte peccauerint filij mei, & non obauerint in nomine Domini in cordibus suis.* vbi in posteriori hemistichio negationem posuit, quæ in priore præcesserat.

54. Sic faciebat Iob cunctis diebus. Illis nempe, in quibus filij ad cōmunes & sociales epulas cōueniebant. Neque enim, vt diximus suprā, veri putabamus simile omnibus diebus anni continenter obiri solitum esse conuiuū quod videretur molestiæ plus quàm voluptatis allaturū: neque tam illa assiduitate cōglutinādos quàm dissoluēdos animos, cūm rara placeant & amētur magis, frequentia ipsa assiduitate vilescant.

55. Ver. 6. *Quodam autē die cūm venissent filij Dei vt assisterent coram Domino, adfuit inter eos etiam Satan.* Hactenus vidimus Iobum fortunatum & inclytum, auctum opibus, filiis, copiosa familia, quique inter omnes Orientales nomen haberet eximium, & talem gloriam, qualē in ea regione nemo. Nūc iā videmus ē tanto loco atque splendore ita deiectum, vt nihil excogitari posset, si hominū iudicia consulas, infortunatū magis, nihil sordidum magis & abiectū. Ne verò quis putet tantum virum, tamque Deo gratum in tot infortunia casū cecidisse; consultatio quædam præmittitur, in qua Deus ita quædam Satanæ in Iobum permittit, vt alia neget, ne quisquā putaret de Iobo Deū nō curare, aut dæmoni in Iobū pro sua libidine omnia licuisse.

56. De hoc iudicio varię sunt hominum sententię. Simile aliud habuimus lib. 3. Reg. c. 22. v. 22. vbi Deus visus est Michæ de Achab deceptione, familiari consultatione deliberans, vbi inter Angelos bonos adfuisse quoque dicitur Satan, qui id sibi negocij suscepit, vt Regem deciperet. Neque aliter nobis hęc quàm eo loco decidenda est quæstio. Primum voluit Deus ostendere quantum Iobi virtutem faceret, amarētque, quam aliis etiam omnibus notam esse voluit; vt haberent illustre quoddam ad imitandum exemplar, vt indicat Tobias capit. 2. versicul. 12, atque ideo permisit Satanæ qui Iobi prælarē gestis inuidebat, vt suos stimulos in eius ignominiam & dolorem exereret, neque quicquam præter vitam illius conatibus exemit. Hoc Dominus consilium Moyfi significauit, qui, vt antea diximus, huius historiæ author fuit; quæ tribus præsertim capitibus continetur, duobus primis, & vltimi bona parte, nam reliquis non quid fecerit, passūve fuerit Iobus, sed quid dixerit, audieritve ab amicis, continetur. Vt enim aliis sæpe Prophetis oblata sunt rerum quædam imagines, quæ futura portenderent, in quibus ipsi cognouerunt prædixeruntque certos rerum euentus, eodem etiam modo Prophetæ Moyfi præterita Iobi gesta, sic fuerunt oblata, quemadmodum ab ipso postea prodita fuerunt. Est autem quæ-

Moyfi venelatum consilium, cui adfuit Satanæ

57. Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A stio an visio hæc solum fuerit imaginaria, quales in somnis obiici solent meræ rerum imagines, quæ symbola sunt rerum, non res ipsæ, quæ oblata dicuntur. Quales fuerunt visiones quædam, seu spectra obiecta Isaiæ, Hieremiæ, Ezechieli, Danieli, Zachariæ, quæ cūm aliquid certum portenderent, eorum tamen similitudines hieroglyphicæ, aut nudæ tantum imagines visebatur. Quidam ita existimant accidisse hoc loco, ita vt neque qui hęc dicuntur filij Dei cū Domino conuenerint deliberaturi de Iobi statu, ac meritis, neque in illud cōciliū sese miscuerit Satanæ. Illud tamen spectrum ideo propositum Prophetę, quia significabat optimè & Domini de Iobo paternam prouidentiam, & dæmonis in illum inueteratum odium, & durā in persequendo pertinaciam. Ita putant Gregorius, Origenes, S. Thom. & è recentioribus plerique; alij contrā verè conuenisse Angelos Dei, & cum illis Satanam, & illa omnino verè contigisse, vt sonat littera. ita putant Athanasius in quæstionibus ad Antiochum quæst. 8. August. annotationibus in Iob, Nazianzenus, & alij quidam.

Ego primū hanc sententiā posteriorem improbandam non puto, quia id sonat littera, quæ quando in sua proprietate explicari potest, deferenda non est. Neque hęc existimandum est defuisse in Iobo, eiusque liberis, atque familia siue defendendis, siue oppugnandis pugnam inter angelos bonos illorū custodes, & inter malos, quibus id à tenebrarum Principe datum est negotij, vt illorum insidiarentur vitæ, atque ruinæ, & quàm possent maximè traherent in sempiternum interitum. Qui autem hęc Satan vocatur, ille fortasse est, qui assiduus fuit Iobo, ex quo primū in lucem hanc prodiit, & illum ex eo tempore ad hunc vsque articulum insectatus est. De quo infra cap. 40. v. 10. *Ecce Behemoth quem feci tecum.* vbi quidam datum esse dicunt à tempore natiuitatis Iobo dæmonem, qui ab eius latere nunquam recedat. Sed de hac expositione postea suo loco pluribus. Fuit ergo concilium angelorum, qui appellati sunt filij Dei, inter quos etiam fuit Satanæ, & in eo illa hinc inde verba commutata, quæ sacer prodidit historicus. Sed in hac sententia illud obseruandum maximè, illum, qui Deus dicitur, quique Iobi laudat virtutem, dæmonique in eius fortunas, & corpus potestatem tradit, non esse Deū, sed Angelum, qui tamen ibi nominatur Deus, quia Dei in eo concilio personam repræsentat. Esse verò Angelum, qui in Testamento veteri sæpenumero dicitur Deus, est cōmunis Theologorū sententiā, de qua vide S. Th. 2. d. 8. q. 1. ar. 6. Suar. lib. 6. de Angelis c. 20. Vasq. 1. p. d. 185. c. 2. Qua de re nos pluribus in nostris cōmētariis super Acta ad illud c. 7. v. 38. *Et cū angelo qui loquebatur ei in mote Sina.* Quare nil mirū si in eo concilio dicatur esse dæmō, & cum Deo liberè locutus, si qui eo loco dicitur Deus, angelus est, quo cū dæmoni est assidua concertatio, vt diximus super Daniele c. 10. vbi Principem Persarum, atque Græcorum Angelos diximus esse malos, qui cum Gabriele diu pugnauerunt.

Sed neque videbant aberrare plerimi ab optima coniectura qui existimarēt eas tantum esse meras rerum imagines, & abesse omnino substantias illas, quæ eiusmodi repræsentantur imaginibus, sicut alias multas in scriptura sacra

58. Verisimile est verè conuenisse Angelos & cum illis Satanam.

Angelus est saepe qui in scriptura dicitur Deus.

59.

fatamur necesse est. Quod, ut ita iudicent, illud non difficile persuadet, quia spectrum istud aliquid indicabat futurum, neque enim tunc passus fuerat Iobus illa, quæ illi Satanas, consecutus à Deo facultatem, infixit incommoda. At hæc visio multis post annis oblata est Moyfi trecentis ferme annis postquam his Iobus perfunctus est malis, neque iam Iobus erat in mundo, in quem Satanas suos acueret stimulos, & à Deo quæreret nocendi licentiam. Quare neque Dæmon esse potuit, qui peteret, neque Deus, qui facultatem daret, neque Angeli, qui de Iobo consulerent, cum eo in statu iam esset Iobus, ut neque vexari posset à dæmone, neque necesse esset ab Angelorum sedulitate defendi. Quare meræ illæ videri potuerunt imagines, quæ docerent sicut pictura solet, quod esset Dei de Iobi religione iudicium, quæ dæmonis improbitas, & pertinax furor; & quemadmodum dæmon ausus esset nihil, quod non prius esset concessum à Domino. Verum hæc cogitatio minus, quàm aliæ, placet. Cur Angeli dicantur filij Dei, ostendi pluribus in nostris Commentariis in Daniele ad illud cap. 3. & species quartæ similis filio Dei. In quo sensu sumpsit postea Iob. c. 38. v. 7. ubi eras cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. Sep. omnes Angeli Dei. Dicuntur autem filij Dei propter pulchritudinem, aut quia sicut serui Dominos suos patres, sic seruos suos Domini filios appellant.

60.

Verf. 7. Cui dixit Dominus, unde venis? Apparuit, opinor, Satanas eo habitu quasi magnum aliquod opus absoluisset anhelanti similis, exerta, linguâ, hiantibus faucibus, sicut canis in æstu, aut quando venatione longa, scopulosa & ardua citato cursu montium iuga conscendit. Ab illo igitur infensus oculis & toruo vultu Angelus qui Dei in confessu personam referebat, quærît unde veniat. Ad quem ille?

61.

Cur Angeli dicantur filij Dei.

62.

Princeps fuit Dæmon qui Iobum oppugnavit.

Circuivi terram, & perambulavi eam. De Angelorum motu multa Scholastici Doctores, sicut etiam de illorum locutione, quæ non sunt mearum partium. Ex hac responsione fit verisimile dæmonem istum non esse quemlibet ex illo cœtu, sed Principem cui parerent alij, cuique non vna ciuitas, aut prouincia, aut vnum hominum genus concessum est, ut illud oppugnaret, aut suis qualibuscumque legibus moderaretur, sed in totum orbem patebat quàm latissimè, illius imperium, atque ideo circuibat terram, & perambulabat; sicut Rex qui imperij fines, & passibus lustrat, & imperio continet. Et pater familias qui domum suam & agros inuisit, & res domesticas ac rusticas suo, ut libet, arbitrariu dispensat.

63.

Quis quidam magna Iobi.

Verf. 8. Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, &c.] Cum tam essent lati vniuersi fines, infinita prope hominum multitudo: Neque deessent alij viri sancti, qualis fuit Iacob, & Isaac, in quorum sæculū incurrisse supra Iobū putabamus; Dei tamen oculos rapuit ad se homo quidam Idumæus, qui suos mores ita composuit, ut solum amaret quod placeret Domino, & nihil non horreret, quod improbaret aut damnaret Deus. Qui fortasse Satanae plus doloris attulit, dum illius aut continet terrores, & illecebras, aut detegit, & declinat insidias. Cuius gloriâ, dum inuidia rûpitur, obscurare ita-

det, & illa tot ornamenta animi Dei potius sedulae custodiæ & benignitati tribuit, quàm Iobi constantiæ, & fortitudini, cum illi protegente Deo nihil acciderit, quod illius têtare potuerit, aut vexare patientiam. Porro Deus, seu potius Angelus Dei nomine, illa in Iobo commendat, quæ in principio sacer prædicauit historicus, dum vocat hominem simplicem, & rectum, &c. ex qua visione sine dubio sumpsit Moyfes, si modò ille historiæ huius auctor est, illustre illud elogium, vbi illa eadem verba in hac visione non semel audiuit, prius hoc loco, deinde c. 2. v. 3. vbi dicitur, *vir simplex & rectus, timens Deum, & recedens à malo.* Toridem autem verba numerauit in principio Moyfes.

Verf. 9. Nunquid Iob frustra timet Deum.] Eleuat Satanas Iobi virtutem, ut est inuidus alienæ laudis, & docet eum non tam Dei volûtari, aut oculis, quàm suis commodis voluisse seruire. Dû enim Dei gloriæ cõsuluisse videri vult, suæ consulit: est enim illud obsequiû quod simplex apparet, & rectum omnino mercenarium. Quid autè mirum si Deum Iobus timeat, id est, obseruet & colat (id enim valet *timeo*) cum ab eo habeat quòd floreat, & viuat, quòd numerosos alat armètorum greges, quòd nemo illis aduerfetur cõmodis, quòd in Oriète nullus inueniatur fortunatior. Hæc igitur ut augeat, atque cõseruet, Deû colit, si hæc absint, nihilo aliis erit sãctior, nihilo magis de Dei veneratione sollicitus.

Verf. 10. Nonne tu vallafti eum, ac domum eius, vniuersamque substantiam per circuitum.] His verbis singularis Dei beneuolentia & paterna sedulitas ostenditur. Qui sicut prouidus pater familias vineam non solum colit, & elapidat, ne quid vitibus noceat, aut pronentus impediatur: & muros circumfundit, ne quis irrumpat; & vineam populatur, & perdat, quod se fecisse cecinit Deus Isai. cap. 5. sic Deus ipse fidelis custos omnes circumuallauit Iobi greges, domos & agros ne quid vel à domestico fure, vel ab externo hoste, aut aperta vi, aut occulta fraude patiatur. Quod optimè norat Satanas ipse, qui cum nocere cuperet Iobo, eumque ad impatiētiam, aut immoderatum alium affectum pertrahere, ita tamen illius bona à Deo circumuallata sensit, ut haberet apertum nihil, per quod in eius possessiones irumperet: sperabat tamen si rationes illius turbaret, & statum illum fortunarum dissolueret, futurum ut eum ab illa etiã constantia & cõtinentia deiiceret, propter quã à Deo tantopere commendatum videbat. Illud porro quod additur, *operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra*, significat à Deo non seruari solum quæ Iobus habuit bona tam domi, quàm foris, sed etiam augeri. Benedictio etenim Dei vim addit rebus fœcunditatis, & externa abigit impedimenta, quæ faciunt, ut minus sint rerum exitus fortunati, sicut contra diuina maledictio omnia exurit, & sternit, & ipsa etiam eradicat genimina, à quibus sperari nihil potest humanis commodis opportunum.

Verf. 11. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet.] Ad illud vsque tēpus nihil, ut apparet, viderat dæmon rebus, rationibusque Iobi à Deo cõtigisse contrarium. Viderat semper diuinam manum ad benedicendum extensam, ad ferendum contractã, ad plagam & vastitatem intentam nunquam viderat. Quare videre studet qualem se Iobus præstet in aduer

64.

65.

Deus bonorum custos.

66.

Qua regis sapia fortuna prospera, prodiit aduersa.

aduersa, qui tam se in prospera fortuna religiosum præbuerat. Et ideo rogat Deum, vt quam prius ad benedictionem manum extenderet, nunc illam conuersam extendat ad plagam, & rebus illius sublatis, aut afflictis de illius in vera religione constantia periculum faciat. Fœlix namq; status multa persape contegit vitia, quæ prodit ærumnosus. Porrò tangere ex vsu Scripturæ aliquid indicat molestum & graue, quòdque homines detrimento afficit, vel dolore. quod ipse docuit Iobus cap. 19. cum dixit, *Manus Domini tetigit me*; quia familiam mihi, opes, & salutem, & ipsum prope corpus ademit. Gen. 26. vers. 29. sic Abimelec ad Isaac. *Ne facias nobis quicquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te tæderet.* Hæc porrò petitio, quæ nihil, aut paululum à Deo obtinere vult, grauissima est: cum nihil esse velit dæmon in bonis Iobi, cui pareat seuera Domini manus. Neque Deus abruit Satanæ postulatis, cum omnia tetigerit vsque adeo durè, vt omnino contriuerit.

67. *Nisi in facie benedixerit tibi.* Verbum *benedico* communiter interpretes pro *maledico* sumunt, siue per antiphrasim, vt paulo antè ad vers. 5. dicebamus, siue quia, vt putat ad eundem versum Eugubinus hoc verbum ex eorum numero est quod mediam habeat significationem, seu, quod idem est, duas inter se contrarias: vt *sacer*, quæ vox *sanctum* & *execrandum* valet, *iudico*, & *visuo*, *ulciscor*, & similia, quæ fauorem significant & contrarium studium; plurima sunt apud Græcos, vt *ἀνέθεμα*, *ἀνίο*, *ἀγαιζω*, plura apud Hebræos, vt *שׂוּר* *cadat*, de quibus nos ad illud Isai. c. 23. *Et erant merces eius sanctificata Domino.* Quocumque id modo contingat communiter interpretantur authores illud *benedico* per *maledico*. quasi dicat Satanæ, tam longè futurum, vt benedicat Iobus Deo, quem religioso assidue prosequitur cultu, vt indignatus potiùs, & impatiens quòd de spe concepta futurorum, & de præsentium bonorum possessione deiecerit, maledicat Deo, & in illum impudenter, & libere, non aliter atque in fortunarum suarum prædonem inuehatur. Quasi dicat Satanæ, non in maiori veneratione esse Deum apud suos, aut etiam futurum apud Iobum, cuius sanctitatem tantopere commendat, quàm sunt apud gentes mendaces Dij, aut vana potiùs Deorum simulacra, & inanes vmbre. Vt enim Gentiles Deos suos laudant, cum aliquid successerit ex voto (vnde in illorum laudes compositi sunt hymni & instituta sacra) & iidem illi si quicquam ipsis aduersum acciderit, Deos suos execrantur, & eo modo accipiunt, quo viles solent atque mendaces serulos: sic etiam Dei serui, cum graues illis manus fuerint impositæ, in Deum inflammantur hostiliter, & conuitia iactant, & bonorum obliti quando aliter non possunt maledica lingua pœnas exigunt illatæ plagæ. Neque ex illo eximit numero Iobum, licet tunc veræ existimeretur sanctitatis exemplar. Tange, inquit, bona illius paululum, & nisi laudes in maledicta conuerterit, sicut profanum, & impium hominum genus, mendax habeat & stultus, aut aliquid simile. Erat autem hoc vsitatum valde inter Gentes, vt si quid minus succederet ex voto, vt conuitiis Deos suos lacesserent, aut etiam verberibus afficerent, aut ad terram alliderent. Ex eorū cõsuetudine dixit Maro ecloga 5.

Tango, varios habet vsus in scriptura.

REGULA. Voces multe contrarias continent significationes.

Benedico pro maledico.

68. Quomodo Gentiles suos Deos accipiunt.

A *Cum complexa sui corpus miserabile nati, atque Deos atque astra vocat crudelia mater.* Et idem hominem, quem religiosum inducit, vt pium, accusantem inducit Deos suos lib. 2. *Æncid.*

Quem non incusauit amēs hominūque, Deūq; Illud hic obseruauit Origenes, aliter hic locutum esse Diabulum, aliter Moysen illius sermonem retulisse. Ille cum esset impius & inuerecundus, verbum *maledico* cum Domino coniunxit, quod non facerent pij atque obseruantes Deum. At Moyses ita Diaboli mentem, & sententiam expressit, vt moderaretur verba. *Moyses, inquit, magnus homo Dei non ita scripsit sicut Diabolus locutus est, sed decentius ac benignius, utpote deuotus Dei famulus. Diabolus enim crudeliter, ac nequiter locutus est, & vt plus ad iracundiam, vt putabat, prouocaret Deum, non dixit, si non in faciem te benedixerit, sed, si non in faciem tibi maledixerit. Moyses verò illicitam, atque crudelē Diaboli vocem immutans dixit, in faciem tibi benedicet.*

Hanc ego explicationem, quia plurimi probant, non improbo, imò potiùs commendo; non ita tamen vt excludam alias, quas aliis, non tamen ita multis, probari video; vta vt benedico in sua propria sumatur significatione. Quòd si ille dicendi modus, què adduxit Roa, vsitatus esset in scriptura in ea significatione, atque vsu, quem ille probat, non malè in Diaboli sententiam conueniret, qui id curat maxime, vt vanam tantum & fucatam ostenderet Iobi religionem quæ commoditatem spectat suam, quæ vbi cessaret facile mutaret religionem, quam non tam haberet insitam animo, quàm simulatam in facie. Atque ideo, si malè cederet res pecuaria, Pana coleret, aut syluestrem aliquem Deum, quem pecorum tutelæ præficeret delusa gentilitas. Si ager non redderet cum vsura, quod accepit semen, si vinea sterilis, si oliua infœcunda, aliena sibi deligeret numina, quibus spem suam & fructus commēdaret, Cererem videlicet, Bacchū, & Palladem, aut si quos alios habuere harum rerum præsidēs Idumæi, aut cognati, & vicini populi, & tūc diceretur Iobus benedixisse Deum, id est, dixisse, *uale*, quod tunc demum fit, cum ab aliis discedimus, etiam cum in illos fuerimus durius animati. Sed hanc sententiam paulo antè reiecimus propter rationem aliam: nunc verò ideo hic quoque non placet; quia in scriptura vsitata non est, nisi cum ab amicis officij gratia beneuolè digredimur, illisque bene precamur & cupimus.

S. Thomas aliter exponit, & illud, *si non benedixerit*, in præterito statuit, non in futuro, quod si ita esset expositio, neque aliena esset, neque difficilis. Sic autem ibi S. Thomas. *Et benedictio proprie sumatur, & sit sensus: si tu paululum eum tangas, prosperitatem terrenam scilicet auferendo, hoc tibi accidat, nisi manifestum fiat, quòd antea benedixerit tibi, non in vero corde, sed in facie, id est, ad apparentiam hominum.* Quasi dicat, benedictionem illam non tam esse hautam ex imo pectore, quàm formatam in ore, quæque potiùs speciem habeat, quàm benedictionis veritatem & pondus. Quæ benedictio oculos spectat hominum, quibus placere studet, aut si Dei spectat oculos & iudicium, ita tamen se gerit quasi Deus externa tantum vi-

69. Quia dæmon per maledico, Deus per benedico retulit.

70.

71. Benedico in propria significatione sumendum.

deat; quæ verò sunt in animo, aut non cognoscat, aut certè non curet. Quod obiiciebat Christus Pharisæis, & Scribis Math. 15. v. 7. *Hypocrita, inquit, bene prophetavit de vobis Isaias dicens; Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Hypocritas vocat, quia larvatam habent sanctitatem, & tantum personatum obsequium. Non aliter atque hypocritæ, id est, histriones: qui nõ tam sunt personæ suæ auctores, quàm actores alienæ. Hoc obsequij genus vocat Apostolus *ὄφθαλμοδουλείαν*, id est, oculare servitium, ad Ephes. cap. 6. quod vulgatus transtulit, ad *oculum servientes*. Cui statim opposuit, *facientes voluntatem ex animo*. Quod peccati genus horrebat Iobus in filiis, quando dixit paulo antè: *ne forte peccaverint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*: id est, (vt suprà explicabamus,) ne benedixerint in cordibus suis, externa tantum benedictione contenti: quod perinde esset, atque si animo Deo non benedixissent. Quod autem de hac benedictione interna, & ex animo loquatur ibi Iobus, ex eo fit probabile; quia de externa, atque vocali, dubitare non poterat: cum ipse apertè ab ipsis filiis, aut à servis, qui coniuventibus aderant, nosse potuerit. De interna autem benedictione quis nosset? De hac igitur dubitabat Iobus: & de illa tantum vehementer timebat.

Obsequium externum larvatum est.

72. Benedicere in faciem externum indicat vultum.

73. REGVLA. Consuetudo, seu habitus, per tempus futurum significatur.

REGVLA. Per futurum sæpe res significatur præterita.

Quam igitur Iobus metuebat in filiis, quæ nimirum formaretur in ore; non quæ ex animo puro, ac simplici prodiret benedictio: hæc Diabolus fuisse in Iobo suspicatur: & tunc illius faciendum, dicit, esse periculum: cum Deus aut auferat, aut parcè largietur bona: quibus larga prius Iobum cumularat manu. Tunc enim erupturum dicit; quod latebat intus, & proditurum, qualis esset externa benedictio. Benedixisse porrò in faciem, idem est, quod apertè, & vt dixit Paulus ad oculum: ita vt imago quædam appareat, non pondus obsequij.

Hæc mihi sententia probatur omnium maximè. Neque quòd in Hebraico textu tempus sit futurum, huic nostræ cogitationi admodum incommodat. Notum est enim apud Hebræos, consuetudinem, atque habitum per tempus futurum explicari: vt docuimus in nostris commentariis in Isaiam cap. 57. num. 55. Et quòd futuro tempore res significetur præterita, obuia docent exempla: plurima inuenies apud Pagninum lib. 3. institutionum cap. 12. immo & futurum sæpè cõsuetudinem indicat, & frequenter, & interdum adhibetur pro verbali nomine: quod actionem significat frequentem, & vsitatam, quasi ex instituto. id nos olim docuimus in explanatione Psalm. 67. ad illud, & *species domus diuidere spolia*: vbi illud *diuidere* temporis diximus esse futuri in Hebræo, sumique pro verbali nomine, *diuisore*. Osee cap. 5. v. 13. & iterum cap. 10. vers. 6. vbi apud vulgatum legimus, *Regem ultorem*, Hebr. est. *יִרְעֹב* ierob, quod verbum esse communiter creditur futurum temporis, & idem valere, quòd *ulscetur*. Osee capite 6. versicul. 9. *in via interficientium*; Hebr. *in via interficient*. Habacuc. 3. vers. 16. vbi vulgatus, *Ad populum accinctum nostrum*, Hebr. est, *Accinget eum*. Ad hunc igitur modum Diabolus cum Iobum accuset apud Deum: & faciem illius eleuet, & obscurat: non semel, aut iterum dicit, laudem Dei esse tantum in facie, id est, in ipso verborum sono, qui audi-

ri potest, & abesse procul à simplici corde: sed hoc illi semper fuisse familiare, quia semper Deum suis commodis fauentem habuit. Quòd si Deus illius votis difficilem se præberet, tunc Dæmon intelligeret non à corde pio, & grato frequentem illam benedictionem prodire; sed in ore, & faucibus inani spiritu, & artificiosa simulatione formari. In quæstione cõtrouersa, & dubia hæc mihi maximè explicatio probatur.

Vers. 12. *Ecce vniuersa quæ habet in manu tua sunt: Tantum ne in eum extendas manum tuam.* Nõ solum Deus Satanam testem esse vult animi perfecti, & simplici amici sui Iobi, sed illius patientiæ vexatorem, & stimulum: ne fortè spiritus ille nequam aliquid suspicaretur esse doli, quo pati videretur, aut bonorum iacturam, aut corporis cruciatus: & tamen neque in corpore vllam accepisset plagam, neque in suis facultatibus detrimentum. Quare illius potestati, ac manibus Deus omnia permittit, vt perdat, ac dissipet. Neque filios exemit ab hac facultate, quorum interitus paterna viscera maximè conturbat, & lacerat. Tantum amici sui personam, illius furori, atque odio non vult esse subiectam; Licet illam postea vexandam permiserit: vt statim dicemus.

Quæri hoc loco posset, an Satanus à Domino petierit sibi, vt liceret in omnia Iobi bona liberè grassari, & pro sua libidine disperdere: vel cum ille postulasset nihil, quidquid tamen ipsi in illa bona colliberet, à Domino fuisse concessum. Priorem partem videtur amplexus Augustinus tractatu 6. in ep. 1. Ioannis. *Diabolus (inquit) petiit Iob, & accepit. Petiit Apostolus, vt auferretur ab eo stimulus carnis; & non accepit. Sed Apostolus magis exauditus est ad salutem, etsi non ad voluntatem; Diabolus exauditus est ad voluntatem, sed ad damnationem. Ideo enim concessus est iste tentandus, vt, eo probato, esset ille cruciandus.* Vbi Sanctus Doctor multis probat, non satis diuinam benignitatem probari, si quisquam, quod petit, statim obtineat; neque contra offensionem, si quisquam optata, ac postulata non impetret. Quod alibi sæpè docet, notum est illud ab irato Deo sæpè concedi, quod propitius negarat.

Sed sanè hoc non videtur è sacro textu colligi posse: cum hîc Diabolus nihil petat apertè, sed tantum dicat, tunc cognitum iri Iobi virtutem futilem esse atque fucatam, cum ab ornando illo Deus contraxerit manum, aut illam ad plagam, seu duram aliquam vexationem extenderit. Cum autem dicit; *extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet*; Non petit sibi, vt permittatur Iobus spoliandus, & torquendus; imò neque vt Deus ipse aliquo modo tangat, & torqueat eum, sed in tormento, vel vexatione tanquam in fornace exploratum iri, quantum Iobus in virtute, ac solida religione profecerit. In *extende autem, & tange*, ego conditionalem particulam subaudio, in hunc sensum: si extenderis manum tuam, & tetigeris, cuncta, quæ possidet, tunc experiere, & quòd autem sit conditionalis aliquando, imò sæpè numerò suppleatur, obuia docent exempla. Paucæ ex multis accipe. ex hoc ipso libro c. 9. vers. 7. *Qui præcipit soli, & non oritur*, id est, si soli præceperit, ne oriatur, non orietur. Eandem particulam subaudit Genebrardus ad illud Psalm. 4. ve. 7. *Ira scimini, & nolite peccare*, id est, si ira

REGVLA. Conditionales particula sæpe omittitur.

74.

75.

76.

ira

iraſci contingat, cauetè à peccato. Ioan. cap. 7. *Quæretis me, & non inuenietis*, id eſt, ſi quaſieritis. Amos c. 9. v. 5. in hoc ipſo verbo optimum nobis præbet exemplum: & *Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, & tabeſcet*: id eſt, ſi terram tetigerit, tabeſcet. Et adhuc magis accommodatè Plalm. 143. v. 6. *Tange montes, & fumigabunt*, id eſt, ſi tetigeris. in hanc ego ſententiam explicui illud Abacuc cap. 3. v. 17. *Ficus nõ florebit, & non erit germen in vineis, mentitur opus oliuæ, & arua non afferent cibum. Abſcindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præſepibus. Ego autem in Domino gaudebo*. id eſt, ſi ficus non flourerit, ſi vinea nõ germinauerit, ſi oliua, ſi agni opem meam feſellerint, ſi greges perierint: lat mihi erit ad omnem voluptatem, & gaudium ſpes in Deo ſeruatore meo. Hic porro dicendi modus apud profanos eſt obuius. Sic enim ſane Comicus: *Negat quis, nego; ait, aio*: id eſt, ſi negat, nego; ſi affirmat, affirmo. Simile item illud apud eundem: *Vocat, veniendum eſt; eiicit, abeundum*. id eſt, ſi vocat non poſſum recuſare quin veniam; ſi eiicit, non poſſum non abire.

77. *Egreſſusque eſt Satan à facie Domini.*] id eſt, ab eo concilio, cui præerat Angelus, qui Domini ſuſtinebat perſonam, quique inter filios, id eſt, inter ſeruos Dei primum in eo conſeſſu tenebat locum. Egreſſus dicitur à facie Domini (vt dicit Albertus Magnus & ex eo Dionyſius) quia illius poteſtas, quæ magna eſt, à Deo erat magna ex parte ligata: atque ideo eſſe dicitur coram Domino, licet numquam abeſſe poſſit ab illo, qui nuſquam non eſt: accommodatè ad hominum ſenſum, & cogitationem, qui cum, qui ligatus eſt, ab alio tenetur, ne liberè vagetur, alligatum illi eſſe meditantur: & cum abiſſe videtur, ſolutum putant, & ab eo egreſſum, à quo captus tenebatur. Sic ergo egreſſus eſt à facie Domini quomodo equus eſt carceribus, canis à columna, cui erat alligatus, incarceratus à vinculis. Vide quæ diximus infra.

Vix permiſſum Satanæ fuerat in Iobi opes atque familiam, vt vellet, graſſaretur hoſtiliter; cum inflammatus inuidia, & furore rabidus rem aggreditur ea feſtinatione, atque ardore, vt momento temporis eam ediderit ſtragem, quæ non videbatur diebus paucis fieri potuiſſe. Exiit ergo à facie Domini, neque vllum præterea verbum expectare voluit, quia ſuo voto ſatis putabat eſſe conſeſſum, cum ſperaret fore, vt impatiens doloris, & iacturæ tam amplæ, atque ſplendidæ familiæ illud proderet ſimulatæ ſanctitatis compreſſum intus vitium, cuius illum apud Deum nuper accuſauerat.

79. Verſ. 13. *Cum autem quodam die filij, & filia eius conſiderent, & biberent vinum.*] Vini ideo, credo, meminifacer hiftoricus, vt oſtenderet hilare eſſe, & geniale conuiuium illud, quo primogenitus fratres ſuos, & ſorores exceperat; vinum enim cor exhilarat. Eſt autem durior ille caſus, quo quis repente ex fortuna ſumma ad infimam delabatur, ex ſummo gaudio ad ſummum, & inopinatum angorem, ex vita denique fælici, & lauta ad repentinam, & miſeram mortem. Hoc modo amplificauit Maro Troiæ incendium, & excidium lamentabile, quod antecceſſit proxima ex libertatis opinio-

A ne concepra ingens exultatio. Neque fuit admodum diſſimilis caſus Eupolis, quem cum noua nupta in ipſo coniugali complexu prima nocte corruens domus oppreſſit. De quo Ouidius in Ibin.

*Sit tibi coniugij nox prima nouiſſima vite,
Eupolis hoc perit, & noua nupta modo.*

Verſ. 14. 15. 16. 17. *Boues arabant, & aſina paſcebantur iuxta eos, & irruerunt Sabæi.*] Eodem, vt apparet, tempore ex variis conflata regionibus, ac Gentibus tempeſtas irruit. Quando eodem tempore de ſingularum interitu, ſeu prædatione nuntium accepit. Nam, vt conſtat ex textu, cum adhuc vnus loqueretur eſt nuntiis ingrediebatur alius, atque alius continenter, qui dolentem hominem respirare non ſinerent: nec ſatis eſſet orij, vt ita ſe laboribus aſlueretur, vt ſe ad alios ſubinde confirmaret, ad omnemque fortunæ viciffitudinem, ſiue ludibrium obdueretur. Venerunt autem nuntij non ſimul, licet ſimul videatur accepta plaga, (vltimam excipio, de qua poſtea) quia alij alijs diſtabant magis à Iobi domo: atque ideo necelle fuit vt alijs alij citiùs aduenirent. Boues, & aſinæ in eodem erant tractu, illi terram vomere vertentes, hæ proximè in paſcuſis, in quas eſt regione propinqua irruerunt Sabæi, qui abſtulerunt omnia, & aratores, ac paſtores omnes percufferunt, eo tantum à cæde ſuperſtite, qui durum illud nuntium ad dominum perferret. Cum hæc accepiffet Iobus, alius ſtatim ſeruus adfuit, qui ab igne cælitus demiffio tactas eſſe dixit oues, & ad vnum omnes fuiſſe conſumptas. A quo etiam abſumpti ſunt, qui gregem curabant, eo tantum ſeruato, à quo de diro illo incendio doctus eſt. Non tamen omnino quid accidiffet, nuntius ille retulerat, cum nuntius alius adfuit, à quo didicit tres Chaldæorum cuneos in camelorum greges irrupiſſe, quos abſtulerunt ſecum, percuffis item ſeruis, quorum cuſtodia, ac cure, crediti fuerant; e quorum numero vnus fuit tantum reliquus, qui prædam, clademque nuntiaret.

89. Verſ. 18. *Filius tuus, & filiabus veſcentibus, & bibentibus vinum, &c. repente ventus vehemens irruit à regione deſerti, &c.*] Si primo loco Iobus de filiorum morte nuntium accepiffet, minus tuliffet ægrè aliorum iacturam, cum non tam ſibi, quam filiis congregaſſet opes, quos rebus omnibus ornatos eſſe cuperet. Sed moleſtiùs ferret aut ab hoſte ſublata, aut ab igne conſumpta fuiſſe reliqua, cum illis amiſſis inornatos eſſet relicurus filios, & ſine rebus ad hoſtæ vitæ ſubſidia neceſſariis. Atque ideo vltimo loco filios oppreſſit; vt probat nuntius, qui omnium vltimus filios interiſſe nunciauit. Quod ex loci diſtancia prouenire non potuit, cum domus eſſet, vt apparet veriſimile, proxima in vrbe; alia verò maxime diſtancia, quia in agro lociſque deſertis.

Ventus iſte à deſerto irruiffè traditur, ab illo nempe, cui nomè illud per antonomafiam datū eſt: quod & vocatur Auſter, ſeu Phara, à quibus graues ſolent excitari procellæ. Sic nos in noſtris commétariis ſuper Abacuc explicabamus illud c. 3. v. 3. *Deus ab Auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharam.* Quod probat illud Iſai. cap. 28. verſiculo 2. *Sicut turbines ab Africo veniunt, de deſerto veni (nempe tempeſtas) de terra horribili.*

Hoc

88.

89.

90.

A deſerto
ventus ve-
hemens, &
tempeſtas.

Hoc ipsum docet Iobus infra cap. 9. ubi cum Arcturo, Orione, & Hyadibus turbidis atque procellosis signis coniungit, interiora Austri, siue, vt Septuaginta transtulerunt, promptuaria Austri. Vnde nimirum tanquam e suis conceptaculis tempestates erumpunt, sicut de rupe Aolia fabulantur Poetae. Sic autem ibi Iob, qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora Austri. & iuuat quod idem ait c. 37. ab interioribus (nempe Austri) oriatur tempestas. Puto autem tempestatem ab Austro sumi pro tempestate maxima: sed hic proprie ab Austro, id est, a deserto Pharam incubuisse tempestatem illam, quae diruit domum, & absorbit Iobi filios.

91.
Vetus vnus
quomodo
quatuor an-
gulos conu-
ters potest.

Vers. 19. *Et concussit quatuor angulos domus.* Difficile est statuere, quomodo ventus vnus quatuor angulos, qui totidem spectant mundi partes, conuelleret, ac disturbare potuerit, cuius nulla occurrit Physica ratio, nisi dicamus aliquid in illo Australi vento fuisse supra illius naturam: aut fuisse turbinem, qui seipsum magno circumagitur, & glomerat impetu; & totam circumambit domum: aut certe aliquem ibi intercessisse (permittente Deo) Dæmonis operam, qui vehementissimum illum ventum perflantem a deserto circumduceret, & in quatuor domus angulos impingeret. Quod fieri posse ab Angelis docent Doctores Scholastici in 1. p. S. Thom. q. 110. art. 2. & 3. Vide Suárez lib. 4. de Angelis capit. 27. & S. Thom. in hoc capit. lectione 3.

92.
Venti, qui
detecerunt
domum Iobi,
dæmones
credidi.

Quidam hos ventos esse dæmones putant, qui immixti ventis impressionem in angulos fecerunt vehementem. ita putat Origenes lib. 1. in Iob. *Quatuor (inquit) angulos, id est, quatuor partes tetigit: ob hoc vt ostenderet ferocitatem & insaniam, & intemperantiam quoque, atque crudelitatem, cruenta ionem, atque animum suum homicidalem. Nam omnes nequissimi dæmones, vt relaxati sunt, & mox vt permissionem acceperunt, continuo omnes generaliter ab omnibus partibus super domum ipsam irruerunt festinantes, atque aduersum inuicem rapientes, quis primus hanc iniquitatem acciperet, quis primus hoc homicidium perpetraret. Ob hoc ergo per quatuor partes irruerunt nequissimi dæmones tanquam leones de insidiis prorumpentes, ingentem vnusquisque eorum sibi repuzans dolorem, si prior illo alter praeceperet ad eius perditionem. Hæc Origenes. Sed est verisimilior communiorque sententia, verum esse, ventum excitari, tamen a Dæmone, eoque modo, atque impetu ab illo circumactum, vt in omnes incumberet angulos, illisque concuteret, atque disiceret: aut certe glomeratum turbinis in modum, ita vt nulla esset pars domus, quam non verberaret, donec tandem sterneret totam vno impetu & casu.*

93.

Chrysostomus homilia 1. de patientia Iobi: & Origenes lib. 1. in Iob, dicunt sic a ruina domus omnes Iobi filios contactatos fuisse, vt non potuerit vnus ab alio internosci. Vterque hanc stragem, atque ruinam eleganter atque dolenter exprimit: & in hoc casu multis modis lamentabilem virtutem tanti Athleræ admirabilem agnoscit. Qui, vt par est, domum adiit, vt ex ruinis collapsa domus filiorum corpora, vt cum honore sepeliret, extraheret. Sed neque filiorum, neque hominū penè reliquias inuenit. *Circumsedit, (inquit Chrysostomus) & quæsiuit*

A liberorum membra, inuenitque vinum, & sanguinē, panem, & manum, & puluerem. Et excipit quancunque quæren manum, quandoque pedem, quandoque caput cum puluerem a materia, quam abstraheret cum lapidibus, cum lignis: & quandoque quidem venires; quandoque ne intestinorū partem: viscera cum materia confusa. Sedit autem celsior ille luctator dispersa liberorum membra legens: cauensque ne forte masculinis membra feminea coniungat. In hunc modum plura Origenes. Quod hoc loco hi duo magni Doctores meditantur, accidit olim, vt ait lib. 2. de orat. Cicero: cum enim conclauē, ubi quidam epulabantur, cecidisset, ea ruina oppretos fuisse dicit inuitatos: quos cum humare vellent sui, neque possent obtritos internoscere, Simonides ex eo quod meminisset, quocorum loco quisque sedisset, eorum quemlibet demonstrasse. Quod ex eo tempore rhetores obseruarunt quasi præcipuum artificiosæ memoriæ documentum.

Hic nobis quærendum, an ista omnia, quæ rerum omnium, atque aded filiorum stragem attulerunt Iobo, constata fuerint a Dæmone, an a Deo causisque naturalibus immissa. De hac re nihil habemus ex Scriptura certum. est tamen non leuis coniectura, a Diabolo has tempestates fuisse commotas, ab illo inuectos esse Chaldæos, & Sabæos, qui boues, asinas, & camelos abducerent: missum ignem de cælo, qui oues tangeret, & consumeret: excitatum ventum vehementissimum, atque ita vibratum, temperatumque, vt ambitet domum, & quatuor angulos illius concuteret. Quod enim hæc, & similia possit dæmon, nisi illius Deus reprimat potentiam, tenent communiter Scholastici, vt paulo antè dicebamus: laxatam porrò esse dæmonis manum & solutam potentiam antè ligatam quoad bona, familiamque Iobi: & deinde quoad eius corpus, vna excepta vita, satis constat e textu. Id verò significatum esse in egressu Satanæ a facie domini, docuit Albertus Magnus: facies (inquit) Domini hoc loco vocatur præsentia diuinæ potestatis iniquam diaboli voluntatem prementis, id est, ab optata malitiæ actu impediens. Sic egressus est Satan ab obligatione, seu coarctatione potestatis illius, vt non impeditus possit exercere suæ malitiæ voluntatis. Hoc idem tenuit Dionysius, & Hugo. Quare non longè post laxatam potestatem acciderunt omnia, quæ in hoc, & sequenti capite commemorantur. Quia non diu differre voluit dæmon vexationem, quam iam diu contra Iobum moliebatur; sed cum primum potuit, totus in illum hostiliter incubuit. Hoc indicat interpretum loquendi modus, qui hæc a dæmone comparata, atque excitata dicunt. Sed de igne speciatim apertè Chrysostomus tom. 1.

E homilia 1. de patientia Iobi. ubi de aliis vexationibus hoc idem videtur sentire. quod item tenet Dionysius, & Lyra. De ventis, quibus concussa est, & subuersa domus, iam antea diximus.

De Sabæis indicat Chaldæus Paraphrastes, qui ita vertit, pro eo quod vulgatus reddidit, *Et irruerunt Sabæi, & venit repente Lilib Regina Zameran, & tulit eos.* Est autem ליליב Lilib, vt putant quidam Hebræorum Magistri, strix, lemmures, furia, dæmon; ij maxime, qui in syluis habitant, locisque desertis. Vide Eliam in tishbi, in voce ליליב, & Pagninum in voce ליליב de Chal-

94.

Dæmonis in
rebus natu-
ralibus ma-
gna potestas.

Quo sensu
dicatur Da-
mon egressus
a facie Dei.

95.
Lilib quid
apud Chal-
dæos.

Chaldæis nihil habemus, quod ego viderim, ex autoribus. vox tamen *אשר* *casdim*, quæ Chaldæos significat, idem etiam valet quod prædatores, imò & quod dæmones: vt docuit Hieronymus ad illud Isai. c. 48. *vt auferret semen Chaldæorum*. Sanè ita putat Origenes lib. 1. in Iob, cuius verba statim adducemus. imò, vt ex Origene refert Pineda cap. 5. sect. 6. num. 1. (apud quem tamen ego non inuenio) ipsi etiam vermes, qui Iobi arodebant carnes, dæmones fuerunt, quorum vis erat ad nocendum maxima, & ad omnem dolorem acerbissima.

96. *Quæcumque vixerunt Iobum, aut bona diripiunt, dæmones existimantur. vt prædatores, & veni etiã.*
 Hæc omnia coniungit Origenes lib. 1. vbi Iobum cum Dæmone in hunc modum loquentem inducit. *Ex te hæc, (ô Diabole) & non ex Deo: ex tua iniquitate, & non ex creatoris missione: de te ipso hæc loqueris, infelix Diabole. Tu videlicet es ventus ab eremo veniens: tu quatuor angulos domus tetigisti, atque filiorum internecionem fecisti: tu es qui aliquando in hostes prædantes te transfigurasti: aliquando in ignem de cælo cadentem: nonnunquam autem in tres turmas equitum: sicut & nunc in procellam venti quatuor angulos domus tangentem, & ipsam domum à fundamentis subuertentem, & eos qui intrinsecus erant interficientem, &c.* Neque ratio deest, aut certè grauis aliqua coniectura, quæ hæc suadeat. De vento iam diximus: qui si à sua tantùm natura regeretur, non videbatur vno tempore, atque impetu in quatuor simul angulos impingere potuisse. De reliquis illa communis, & grauissima ratio: quia non videbantur causæ, quæ à natura, vt ventus, & ignis, & aliæ, quæ à ratione requiruntur, vt Sabæi, atque Chaldæi, sic esse attemperatæ, vt eodem die simul omnes in Iobi fortunas conspirarét, & alia omnia relinquerent intacta. At dices, ex Chaldæa, & Saba excitatos à Diabolo cuneos illos latrunculorum, qui Iobi greges auerterent, & seruos occiderent. quibus persuaserat magnam in illis locis esse prædam: & magnum ex illa futurum esse lucrum. Sed si sequenti die, aut proximo (vt est communis opinio) hæc transacta sunt: quomodo vno aut altero die, à facta dæmoni facultate conflata sunt copiæ, & longo spatio eo vsque perductæ: Quòd si adhuc vigeas, die isque in illis Idumæorum finibus grassari tunc illas vtriusque nationis prædabundas cohortes: & facile à cacodæmone posse in illas regiones instigari. Respondeo, mirum nihilominus videri tam esse ad dæmonis votum paratos prædones, vt haberet ad manum: & cum impetum facerent in diuersos greges, emitti eodem tempore de cælo ignem, & de deserto ventos excitari, qui quod attingere non potuerunt prædones, id omne perderét, & in vnum omnino Iobum coniurati sequirent.

98. Hæc mihi superiora faciunt non prorsus incredibilia: sicut neque uxorem Iobi iniquè contra maritum fuisse locutam; sed per illam dæmonem, (qua de re agemus postea suo loco) sed à magis communi sententia non recedo, & potius arbitror, hæc omnia conflata, aut excitata à Dæmone; imò & ab illo vim ad nocendum additam, quæ fecit, vt quæ venti, & flamma nõ possent, illa facile dæmone in illis cooperante, perficeret, & vis esset in vermibus ad rodendum acrior, & ad dolorem inferendum vehementior.

99. Explorandum item est, an nuncij, qui de pecudum, armentorumque strage, & filiorum cæ-

A de Iobum docuerunt, homines fuerint, aut potius dæmones. Chrysof. hom. 1. de paciẽtia Iob: dæmones esse putat quod negat Origenes li. 1. in Iobum. Chrysofomus ex recetioribus nonnulli sequuntur. Olympiodorus nõ improbat: sequitur Stunica. Rationes habes apud Chrysofomum, & Stunicam, quæ non ita graues sunt, vt omnino conuincant, suadent tamen. Quia mirum est vnum tantum, qui nuntiaret, in communi prædatione, ac cæde fuisse superstitem, & omnibus eadem penè data verba: & ita cursum temperasse, vt alius alij ita succederent, vt vnus oratio, alterius continenter orationem exciperet: ne daretur Iobo ex priore dolore respirandi locus. Et in quarto nuncio peculiaris inuenitur ratio: quia ille retulit filios Iobi cum ederent, & biberent oppressos esse subitò ruina domus, quam ventus ab eremo perflans à quatuor angulis fuditus euertit. *Vt discas* (inquit Chrysofomus) *quod homo non erat, qui hoc Iobo narrabat, sed ipse Diabolus hominis in speciem transformatus. Cum omni diligentia aduerte, quod dicit: filiis tuis, & filiabus vescentibus, &c. Vnde nouisti, dic mihi, ô nuncie, quoniam ventus venit de deserto, & excussit quatuor angulos domus: Si homo es, & intra domum fueras, quomodo quæ extra facta sunt, videras? Idem de hoc postremo nuncio videtur Origenes sentire; nam cum prius dixisset lib. 1. in Iob. Non Angeli fuerunt, vt quidã arbitrantur, neque & spirituales dæmones, sed homines quidã ex famulis Iob conseruati ab aduersario, atque successi à Diabolo, ad dicenda omnia, atque faciendâ, per quæ possent Iobum subuertere ad Dei blasphemiam. Sed eodem lib. paulo post indicat Diabolum esse, qui domus ruinam, & filiorum mortem annunciauit. Sic autem cum hoc nuncio Iobum loquentem inducit: *Dicis, quod ab eremo veniens spiritus, hoc est, ventus, & tangens quatuor angulos domus deuicit eam, & filios meos interfecit: sed mentiris* (inquit) *ô Diabole, & me non irridebis. & paulo post: de te ipso loqueris, infelix Diabole: tu videlicet es spiritus ab eremo veniens, tu quatuor angulos domus tetigisti.**

D Plerique homines esse putant hos nuncios, & Iobi seruos: aut quia id docent expressè; aut quia ita loquuntur, vt de seruis videatur institutus sermo. Neque rationes, quas supra adduximus, vehementer premunt in oppositum. Quid enim impedit, quo minus quando domus corruit, seruus ille exierit domo, videritque discumbentes conuiuas comedentes, & bibentes vinum. Tunc autem videre potuit quomodo cecidisset domus: & quia paulo antea comedentes videret, neque dubitaret durare adhuc, atque calere conuiuium, dicere verè potuit: Cum comederent, & biberent; quod idè est atque cum assiderent mensæ, domum repente corruisse. Alia omnia præstare potuere nuncij, etsi homines esset eo modo, quo mox explicabim⁹.

E Ego primùm communem amplector sententiam, & homines esse arbitror Iobi seruos: & quarto loco seruum primogeniti filij, aut aliorum, qui socialem operâ epulis darent. Illos tamè arbitror exagitatos à Dæmone ad illud modum, quo agitari solent energumeni, & magno impetu adductos ab obsidete, aut assistente Dæmone: & ita attemperatum cursum, vt eo ordine, quo accidissent omnia, Domino suo narrent, qui maiorem videretur allaturus dolorem, & deiecturus eum à perpetua vitæ constantia: ac tandem

Nuncij, qui dicit Iob retulerunt, dæmones existimantur.

100.

101. Veri similis est nuncios fuisse homines, exagitados tamen, aut instructos à Dæmone.

Mirum da-
monis artifi-
cium ad ve-
xationē Iobis.

102.

ac tandem adducturus ad verba blasphemia. Pri-
mum narrant externa bonorum facultatūque
naufragia, abacta, seu occisa pecora cum seruis,
qui rem curabant pecuariam, & rusticam: deinde
filiorum mortem. Eo enim tempore grauior
existimari poterat illa iactura, viuis adhuc filiis,
quorum causa plerumque bona comparantur à
patribus: doleat enim tunc filiorum inopiam;
quos illa maximè plaga perculerat. Post audi-
tam filiorum stragem minus haberet acerbita-
tis, aut fortasse nihil, cum prior plaga sensum
illi doloris abstulisset, inducto sensuum stupo-
re, aut in priorem plagam, eamque omnium a-
cerbissimam ablorpta cogitatione.

Deinde cum à primo nuncio didicisset Iobus
arātes boues, & rusticos seruos aut ablatos, aut
occisos, & spem futuræ messis, aut omnino, aut
magna ex parte sublatam videri, suspicari po-
tuit Deum ipsius commoditatis abiicisse curā:
neque ab illo quicquā in posterum sperare o-
portere, cum iam interruptum esset vallū, quod
dominus ipsius agris, & bonis stabile præte-
derat, ne cui ad prædam, seu conculcationem pa-
terent. Quod norat Satan, cum dixit supra, *non-
ne tu vallasti eura, ac domum eius, vniuersamque
substantiam per circuitum*. Deinde cum dixit, lap-
sum de cælo ignem, & ab illo ouium greges esse
consumptos, & ventos excitatos, & ab illis cō-
uulsam à fundamentis domū, & obrutos filios:
id omnino significare studet, Deum non solum
non curare ampliùs, aut custodire bona tanquā
tutorem, & patrem ab hostili manu, sed etiam
mutasse animum eo vsque beneuolū, & spiritus
imbibisse hostiles, & quod vis nulla potuisset
præstare humana, in ipsius dānū, & exitiū crea-
turas armasse; quibus neque mens esset, aut sen-
sus, qualis fuit ignis è cælo, aut vêtus è deserto:
quibus vnus Deus videbatur imperare potuisse.

103.

Hæc porrò continenter Iobo nunciata sunt,
vt simul coniuncta nullo interiecto spatio gra-
uiorem haberent petitionem: neque spatium
darent respirandi, seipsum colligendi, vt diui-
nam recognosceret manum, quam priùs libe-
ralem fuerat expertus: & meditaretur quod iam
pridem assiduè versabat in animo, non esse re-
cusandum, ab illius manu esse iucundè acci-
piēda mala, à qua iamdudum accepisset bona.
Et cum ad extremum illud aduenisset fulmen
de filiorum repentina cæde, sui iam impos ne-
que vlla meditatione repressus linguam in Deū
exerceret blasphemam, & impiam, quod cupie-
bat dæmon: vt homo in quo sibi Deus tanto-
pere placuerat, minus appareret fidelis, dura illa
tentatione probatus. Hoc planè Diabolicū arti-
ficiū fuit, qui eo tēpore nuncios mitti simul,
aut adesse curauit, & illis verbis instruxit, quib⁹
vires acciperet illa tentatio. Ita penè omnes
interpretes, S. Thomas, S. Gregorius, Chryso-
stomus, Origenes, & è recentioribus plerique.

104.

Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua. Audierat Iobus direptas facultates, & opes: & ta-
men nullum dederat perturbationis, aut dolo-
ris signum, quia illa omnia aliena putabat, &
fortunæ, iniuriisque tam temporum, quam ho-
minum obnoxia. Cum autem filios periisse au-
diuit, præstare illorum funeri voluit, quod con-
suetudo, & charitas exigebat à patre, ne pietati
defuisse videretur, & legi, & suo exemplo non
probare, quod tot sæculorum consuetudo fir-
mauerat. Quare cum ad hunc vsque articulum

sedisset immobilis, tunc sui omnino compos,
prudensque id fecit, quod si omisisset, in omniū
gentium reprehensionem incurreret. Neque
externa illa signa, doloris acerbitas, aut impo-
tentia animi, sed mos multis iam sæculis inue-
teratus expressit. Quod autē in dolore scindan-
tur vestes, & quæ deinde fecisse Iobus dicitur,
docent tam sacra, quam profana monumēta, vt
nos pluribus ostēdimus in nostris cōmentariis
in Ioelē, ad illud c. 2. *Scindite corda vestra, & nō
vestimētavestra*. Scidit Iacob vestimēta sua Gen.
36. cum Iosephū filiū à bestia laceratū audiret.
Scidit David, in funere Saulis, c. 1. & iteram in
funere Abner, cap. 3. iussit vt omnes vestimenta
scinderent: quod & fecerūt Ezechiaē legati l. 4.
Reg. 1. 18. & ipse Ezechias c. 19. cum audissent,
quā impiè contra Deum loquerentur Assyrij,
& quā grāde Hierosolymē immineret excidiū,
quod esse vſitatum, & quasi legitimū in luctu
docuit locus nuper citatus ex Ioelē, & Ieremias
c. 36. vbi miratur cōbusto, ac lacerato libro regis
à Ioacim, neque timuisse, neque discidisse vesti-
menta, qui tunc aderant, quasi id ferret illius
populi consuetudo. Neque id vni Hebræorum
populo proprium fuit, sed commune cum aliis.
Probat hoc Achab lib. 3. Reg. cap. 21. qui in vi-
tæ, religionisque modo, nō procul aberat à Gē-
tibus. & Iobus qui vt vidimus, Gentilis erat, ex
Idumæorum genere, & imitatus creditur sua
gētis mores in suorū funere. Hoc fecisse Lacedæ-
monios, re à Mardonio infeliciter gesta, au-
thor est Herodotus l. 1. item Sabinos, Liius l.
1. ex hac consuetudine Virgilius in summo do-
lore, ac desperatione Latinum regem inducit
diuisa veste lugentem vxoris deformē suspen-
dium, lib. 12. *Æneidos*.

-- *It scissa veste Latinus*

Coniugis attonitus fatis, vrbisque ruina.

Et illius item vxorem in simili dolore hoc
idem fecisse docet:

Purpureos moritura manus discindit amictus.

Hæc, puto, ratio Iobum adduxit, vt propria
sibi manu vestimenta concerperet, sicut etiam
vt tonderet caput, & in terram se, & sordes
abieceret, licet in eo consilio non nihil vis a-
cerbissimi doloris effecerit.

Et tonsa capite corruens in terram adorauit. Hoc
quoque vſitatum in dolore graui, aut tonde-
re sedato animo comas, aut impotenti atque
furioso lacerare; ita vt nudum ostendatur
caput à capillis; quos totondit consuetudo: aut
euulſit, seu lacerauit dolori admixtus furor. Di-
lacerari in dolore, nec sine dolore pilos, siue ex
barba, siue ex capite, exempla docent apud sa-
cros, profanosque non pauca. Quæ nos addu-
ximus ad illud Michææ c. 1. *decaluare, & tondere
super viros deliciarum tuarum*. De sacris est illud
Esther. c. 14. *omnia loca, in quibus antea latari con-
sueuerat, crinium laceratione compleuit*. idem fecit
Esdras lib. 1. ca. 9. cum populum suum audiisset
cum Gentili populo miscuisse cōnubia. *Cum au-
dissem (inquit) sermonem istum, scidi pallium meum,
& tunicam, & euelli capillos capitis mei, & barba.*
& multis locis in graui dolore, ac metu, caluitij,
seu decaluationis nomen audimus: vt Amos c.
8. Isai. c. 15. Ierem. c. 7. Ex quo constat quā sint
hæc apud Hebræos familiaria.

Quod hanc legem, vel consuetudinem exter-
ni quoque populi coluerint, multi docent. De
Persis probat Quintus Curtius l. 3. vbi fœminæ,
quæ

Iobo qualis
luctus in fi-
liorum fu-
nere.

105.

Vestes in fu-
nere & dolo-
re conscindi
solita.

106.

Apud He-
bræos in do-
lore graui
caput tonde-
ri solitum,
aut capilli
euelli.

107.

Item apud
Gentiles.

que Darij Regis vxori iam captiuæ aderant; his rebus sui doloris dederunt documenta: *Ingens (inquit) circa eam nobilium fœminarum turba constiterat laceratis crinibus, abscissaque veste pristini decoris memores.* id quoque Phrygibus, atque Italalis fuisse vsitatum indicat Virgilius. De Italalis in Lauinia l. 12. vbi diru matris suspendiu luget.

*Filia prima manu flauos Lauinia crines,
Et roseas lacerata genas.*

De Phrygibus in Curiali matre l. 9.

*Euolat infelix, & fœmineo ululatu,
Scissa comam.*

De Græcis Hom. qui in dolore Agamænonê vellête inducit capillos l. 1. Iliad. & Cicero l. 3. Tusculanarû q. *Sunt (inquit) varia, & detestabilia genera lugedi, padores, muliebres lacerationes genarû, pectoris, feminum, capitis percussiones.* Hinc ille Agamemnon Homericus, & idem Accianus.

Scindens dolore identidem intonsam comam.

Sed est alius modus nudandi capitis à suo naturali vestitu, non à furore, & impotentia; sed à pietate, & officio, qui nõ rã expectat cruciatu, aut cum cruciatu fit, quàm cõsuetudinem. Qui non vnguibus fit, sed tedatè, aut cum tondetur forfice, aut cù tonsoriis cultris ad cutim vsque raditur. Et hoc modo posteriori arbitror resecuisse sibi comam Iobu, sedato quidem animo, licet non sine dolore graui de filiorum interitu cõcepto, obsecutus patriæ potius cõsuetudini, quàm dolori suo, què de diuina prouidentia altior quèdã cogitatio moderabatur. Quod autè hoc esset in suorû funere Idumæis familiare, ex eo fit verisimile, quia Deus Leuit. c. 19. & Deut. c. 14. iubet populo suo (vt ab aliis, opinor, secernat) ne sibi super mortuos caluitiu faciat, id est, ne tondeat comam. Quasi dicat, populi alij, qui diis alienis supplicant, in suorum funere comam sibi attondent; vos autem, quos ego mihi in populû elegi, aliud erga mortuos pietatis officium exhibete. Loquebatur autem, (vt ego suspicor) de vicinis populis, quorum Hebræi mores, & superstitiones quotidie intuebatur, ne ab illis peregrinas contraherent sordes. Nam de aliis, qui longius aberant, nõ videbatur tantopere esse metuendû. De his igitur ait Dominus Deut. c. 14. & c. 19. Leuit. *Filij estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, neque facietis caluitium super mortuos, quoniam populus sanctus es Domino tuo.* Si ergo id Idumæorû ferebat cõsuetudo, qui fines attingebant Israeliticos, ex quibus ortus Iobus: non est improbabile eorum potius consuetudini, quàm suo dolori parere voluisse. Quod verò gentes detonsam sibi comam, aut eodem quo mortuorum cadauera sepulcro cõdiderint, aut in eandem coniecerint pyram, in qua mortuorum cremabantur corpora, diximus super Ieremiam c. 16. exempla habes plurima apud Alexandrum Neapolitanum lib. 3. cap. 7.

Corruens in terram adorauit, & dixit. Non deiecit Iobum doloris magnitudo, sed ipse vltro se, vt adoraret Deum, in terram abiicit. Et què admodum, quia Deo placere vidit, vt ipse vitã ageret inopem, abiectam, & ægrã, Deum ipsum adiunxit, dum vestiméta discindit, & manet nudus, dum comam detondet, & manet sordidus, dum testa saniem radit, vt dolorè augeat, ita vltro seipsum abiicit in terram, & paulo post cubat in sterquilinio, vt magis videatur despiciabilis. Est autem ad mores grauis Origenis illa cogitatio, quæ lib. 1. in Iob spirituali athle-

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

tæ præclara proponit exempla: vt se ad dura spiritualis pugne discrimina comparet, siue vt cum Deo congregiatur legitimè, aut cum hoste communi constanter, & vtiliter. Et primùm obseruat cum bellum instaret, quod iam odorabatur non futurum sine sanguine, statim surrexisset. Qui status constantiam indicat, & alacritatè ad pugnam. Neque enim, qui iacet, aut sedet conuicti viribus potest, aut se ad firmitatè intèdere, vt vtiliter inferre possit, aut declinare vulnus. Sic, inquit, cum surgeret secum meditabatur Iob: *Nunc belli tempus, nunc approbatio, nunc victoria acceptio, nunc coronarum compositio, nunc retributionis expectatio.* Quam ad rem, vt cõmodius pugnaret, vestiméta cõscindit, & se antagonistæ suo nudu opposuit, vt cù nudo pugnaret, ne hac in parte cõgrederetur inferior, & impeditus cù expedito certans indecorè succuberet. Ob hoc (inquit) *conscidit, vt expeditior, atque constãtior extitisset in pralio, vt illa, quæ retardat, deponeret, & illa, quæ impediunt, à se proiiceret.* Nã & verè talis est mos in aliquibus Gentibus, vt cum ad durum praliu venerint, tunc nimiru scindentes vestiméta sua cum furore, atq; indignatione current contra aduersarios intèperanter nudo pectore cù fiducia se offerentes, vt est Syroru gens. item verò alia barbaræ gentes spoliantes se, &c. Aut etiã fecit Iob quod illi solèt: qui cõtò sciãt in pugna maximè nauali futurû esse superiorè aduersariu, si qua fuerint ornamenta, aut cõmoda, quæ ventura timet in hostiles manus, illa aut in mare proliciunt, aut incendio tradunt, aut alio quouis disperdunt modo: ne saltem in illis victorem hostem cum ignominia graui triũphare videant. Atque ideo vestiméta cõscidit, ne integra possideret hostis, & dum integras vestes retinere vult, & illas perdat, & cum illis dignitatem & animam. Quã ad rem similitudinem commodam adducit ex illius temporis cõsuetudine, illorum qui in sepulturam inferri se iubent cum pretiosa veste, discissa tamen, & ad alios vsus inutili, ne fortè, quod sæpe contigisse scimus, latrones pretiosarû vestium cupiditate capti dum illas captant, corpus effodiant, proiectumque foras ignominiosè putrescat. Mortuum se cõsiderabat Iobus, neque ad se pertinere putabat quicquid habuit prius, neq; quod adhuc reliquum erat è naufragio: atque ideo illud conscindit, ne quid habeat quod sibi ex defuncti bonis vèdicet Diabolus, & in quo quasi heres, aut prædator exultet. Quod præclaru documentu est his, qui pro mortis articulo sibi, ac suis bonis sapienter consultum esse volunt, vt nihil relinquunt; in quod auidas, atque rapaces manus Diabolus iniiciat. Sic autem Iobum cum Diabolo loquentè inducit: *O maligni, & iniqui aduersarij, mortuum me existimatis: anticipo in pretiosam meam sepulturam conscindere preciosas, atque regales meas vestes, vt ne post mortem gaudeatis eas possidentes.*

Hoc eodem artificio, aut luctadi genere vsus videri potuit contra Deum, quod non tam cõtra Deum, quàm cum Deo contra seipsum pugnare visus est. Considerauit enim quod in illo duro certamine Deo propositum esset & quid illud certaminis exordium aut minaretur, aut promitteret; atque ideo, vt propugnatorem, ac patronum haberet, quem seuerum, & gratem experiri cœperat, in seipsum quasi in infestissimû hostem arma sumit, & auxiliares Deo manus præbet. Videbat Iobus, aut meditari poterat placere

108.
Tondit comam Iobus & scidit vestes non tam vi doloris quàm ratione & consuetudine adductus.

109.
Iobus quomodo se ad certamen & tentationem parat.

110.

111.
Quomodo viriliter cù Deo pugnamus contra nos.

D placere

placere Deo, ut ipse nudus esset ab omnibus, aut vitæ subsidiis, aut dignitatis ornamentis. Atque ideo quicquid reliquum habebat à naufragio, prudens libensque proiicit, siue ut cum Deo faceret, à quo spoliari se putabat, siue ne quid retineret eorum, quæ, quia Diabolus non abstulit, à Diabolo cœcilla poterant videri. quomodo latro his existimatur dedisse vitam, quibus non abstulit. Ita hoc loco Origenes, qui Iobum cum Diabolo loquentem inducit: *Ecce à maligni, peculiū consumpsistis, filios perdidistis, substantiam diripuistis, nec quicquam aliud nisi solum corpus, atque hanc vestem mihi reliquistis. Tollite, (inquit) & hanc vestem, proiicite etiam hanc vobis. Nihil apud me remaneat ex his, qua in potestatem nequitia vestra data sunt: Non sit mihi ex vobis hoc beneficium, oleo peccatorum non ungetur caput meum.*

112. Videbat præterea, aut ex initio pugnae coniectare poterat, ut in omnia bona, atque familiam sæuitum fuerat, sic quoque in corpus suū iri sæuitū; & quia plagas expectabat, & vulnera, non tegit corpus, sed potius nudat, & disponit ad plagam. Et facit ipse prius, quod faceret licitor, qui vestes detrahit, & reum constringit, ne & si velit, possit repugnare, aut detinere plagam. Sic autem Iobus iam nudus dixisse videtur Deo id quod dixisse Diabolo meditatur Origenes. *Ecce (inquit) & ipsum corpus nudum, detectum paravi ad pœna supportationem, ad dolorum tolerantiam: torque, contunde, verbera.*

113. Videbat strenuus hic, & sapiens athleta sublati ornamentis omnibus lauta, ac regiæ domus sibi in posterum ignominiam parari: vsque adeo illam non horret, quia id à Domino prouenire meditatur, ut ipse præterea vltro aliquid ad ignominiam addat. Neque enim tantum passus, ut è regio capite regium detraheret insigne; quodcunque illud esset ab hominum ambitione excogitatum: sed & naturale detrahit ornamentum deorsum coma: qua humanum caput ad honorem, & venustatem natura vestiuit: Notum est illud:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine capus: Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Eodem consilio (ut suo dicemus loco) è regia excessit domo, & in deserto loco in sterquilinio sibi hospitium elegit, & ad dolorem, quæ sibi morborum afferebat vis dira, & multiplex, addebat non parum, dum testarum fragmentis ex visceribus saniem, & vermes detergebat.

114. *Corruens in terram adorauit.* Non cecidit exanimatus Iobus quasi subito illud fulmen mentem ademisset, & sensum, aut vim doloris sustinere non posset: sed ut Dominum agnosceret illum à quo esset tam graui vulnere percussus: & illum supplex adoraret, à quo illorum bonorum aliquandiu accepisset vsuram, & à cuius bonitate, quod adhuc viueret, & spiraret, haberet. Qua in re delusit prorsus spectationem Satanæ, qui id cupiebat maximè, moliebatúrque, ut malis subinde ingeminatis, illum ad impia verba, & blphemiam impelleret.

115. *Verf. 12. Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Nihil putabat Iobus earum rerum, quas turbo, flamma, & prædonū violentia sustulerat, esse suam. Atque ideo in eo naufragio nihil sibi periisse meditabatur. Illud putabat esse suum quod quocunque pergeret, ferebat secum; quod nimirum nascens

A extulit in lucem; reliqua omnia reputabat aliena: atque ideo inferri sibi iniuriam non putabat, si talis tunc esset; qualem illum principio natura produxisset. Deinde considerabat magnus hic Philosophus sibi necessariò illa esse relinquenda, quæ tunc essent ablata. Et ideo sapienter ratiocinabatur illa sua non esse, quando neque ipse secum attulit nascens, neque, si maximè vellet, conseruare potuit. Quocirca, cum ortum consideraret, & obitum, id est, principium, & finem, ad hæc extrema, quod erat, ætatis mediū attemperabat, conformabatque: neque ab his quicquam institutū viuendi formam deflecebat: vnde fiebat, ut rectam ageret, & simplicem; non tortuosam, & vanā. Quemadmodum ab vno puncto in aliud recta ducitur linea, nisi se curuata in latera distorqueat. Et ideo in Iobum optimè conuenit elogium illud in principio positū: *simplex & rectus, & timens Deum, & recedens à malo.* De hac Iobi philosophia dicemus plura ad illud cap. 3. *Temor, quem timebam, euenit mihi.*

Quod ad litteram attinet, obscurum est, quænam sit illa mater, de cuius utero Iobus nudus egressus est: neque enim videtur esse illa, quæ propriè dicitur mater: illa nempe, in cuius visceribus parentis opera conceptus est, nam illuc reuerturus esse dicitur, vnde egressus est: at in matris uterū reuerti non potuit. Quare de hac re variè sentiunt, & loquuntur interpretes. Quidam terram esse putant, quæ communis est mater, & varia illi matris nomina accommodant: & primū vocari matrem quidquid aliquid producit, & sustinet, obscurum non est. Stirps, & radix plantæ mater vocatur à Marone lib. 12.

Cum semel in syluis imo de stirpe recisum Matre caret.

Quo loquendi modo vtitur Plinius l. 12. c. 5. quo & nomine vocatur terra, ex qua multiplex funditur plantarum species: idem lib. 11.

Qualem virgineo demessum pollice florem, Cui neque vulgor adhuc, nec diu sua firma recessit, Non iam mater alit tellus vireſque ministrat.

E Et sicut terra mater plantarum dicitur, quia illos in suo concipit gremio, suo sustentat succo: sic & mater appellatur omnium animantiū. Sic sanè Apuleius de mundo: *Genetrix atque alitrix animantium omnium tellus.* Plinius libr. 2. capit. 6. sic de terra: *Cui vni rerum natura partum eximia propter merita cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, ut cælum Dei, qua nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: nonnisi complexa gremio iam à relieua natura abdicatos, tunc maximè, ut mater operiens: Hæc & hominum dicitur mater à Varrone ex Epicharmo: *Ista terra gentes omnes peperit, & resumit denuo.* A quo dicendi modo Scriptura non abhorret, Ecclesiast. cap. 40. vers. 1. *Iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepultura in matrem omnium.* De hac matre locum istum accipit Chrysostomus. *Cuius (inquit) uteri merzinit? nempe primi illius opificis, suaque è terra coagmentationis primi parentis opificium imitantis. Nudus è terra diuino munere conformatus sum, minimè fucatus: nulla re superuacanea oneratus, ac prope dixerim à materia concretionem secretus. ergo nudus quoque reuertar illuc.**

Quò

Ille rectus qui extrema cum primis coniungit.

116. Terra mater dicitur.

117.

Quo: nempe ad locum plangore liberam. Si enim ad eum uterum, qui in promptu est, cogitationem traduxeris, crediderisque maternam aluum, unde extristi, tibi rursus subeundam esse, rationis decorum, atque verborum apta consecutio perierit. Hanc sententiam probat S. Thom. hic, & dixit Iob, *Nudus egressus sum de utero matris meae* (scilicet terrae, quae est communis mater omnium) & *mundus reuertar illuc* (id est, in terram) idem putat Eugubinus.

118.

Terra mater hominum, quia ex illa formatus Adam.

Ego primum hanc cogitationem non improbo: & puto Iobum de terra omnium parere, atque atrice locutum esse: Eo sensu, quo terram nostram, & matrem appellamus regionem illam, in qua parentes nostri nati sunt: licet plurimae interfint generationes, quae a regione illa procul abierunt, neque nouerunt unquam. Sic qui e Cantabria oriundi longa auorum serie extra Cantabriam vixerint, patriam tamen suam, & matrem Cantabriam appellant. Et quidem ex hac consuetudine, ut refert Liuius la. pythium oraculum respondit, illum summum Romae habiturum imperium, qui omnium primum matrem oscularetur. Quod cum Brutus homo cautus, & prudens intellexisset, osculatus est terram, & adeptus imperium. Matrem Troianorum appellauit Virgilius regionem illam, quae multis antea saeculis Troianorum sanguinis parentem tulerat. Quae & seram posteritatem genuisse traditur, quia parentem genuit, de quibus Maro libro 3. Aeneid.

*Dardanide duri, quae vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere laeo
Accipiat reduces: antiquam exquirite matrem.*

119.

Qua faciunt patres filius attributa.

Neque nouum est, aut inusitatum, ut posteris, quantuncumque a maiorum suorum saeculo distantibus, quae maiorum sunt gesta tribuantur, ut si quis Iudaeos hoc tempore praesentes laudaret, aut reprehenderet, optime diceret: vos rubrum mare sicco vestigio traiecistis, caelesti cibo pasti, & fonte de silice fluenti potati, Cananaeis eiectis terram lacte, melleque manantem habitastis; & tamen ad idolorum cultum animum adiecistis. Cum tamen qui talia de se audiunt, nihil horum fecerint, tentauerintque. Tale est illud Osee c. 13. cum ageret cum sui temporis hominibus, *Ego (ait) Deus cognoui te in deserto in terra solitudinis.* & Mich. c. 6. *Popule meus quid feci tibi: aut quid molestus fui tibi: responde mihi. Quia eduxi te de terra Aegypti, & de domo seruientium liberaui te, &c.* Sed hi, quibus tunc per Oseam loquebatur Deus, neque in deserto fuerunt, neque in Aegypto commorati sunt.

120.

Cum ergo Adam, a quo ortum se Iobus cognouerat, terram haberet matrem: eandem sibi matrem communi gemitum more meditabatur. Et sicut Adam in terra formatus, & quasi in terrae utero conceptus, nudus emerit: & in terrae gremium cum e viuis excessit, nudus reuersus est, sic Iobus qui parentis sui suam sibi conditionem esse cogitabat, ex utero terrae natum se esse dicit; nudum & inopem: neque magis ornatum in sepulchrum, quae vteri similitudinem, & nomen habet, reuersurum.

121.

Terra natus, aut terra filius pro ignobili, ac sordido.

Et fortasse hoc loquendi modo vitem se Iobus, sordidumque considerat, quasi non aliud sibi genus, aut alio agnoscat natales quam puluerem, argillam, & lutum: quod, ut res est vilissima, sic ad rerum vilissimarum amplificationem adhiberi solet. Est autem tam in sacra, quam in prophana Scriptura vsitatum, ut qui ignobiles

Gasp. Sancti Comment. in Iob.

A censeantur, aut sordidi, illi autem terra nati, aut terrae filij per conuitium dicantur: idque proverbiali specie. De prophanis exemplis habes plurima apud Adagiographum in proverbio, *terra filius*. De sacris est illud Psalm. 48. *Quisquam terrigena, & filij hominum simul in unum diues, & pauper.* Vbi communi interpretum consensu terrigenae homines sunt ignobiles, sordidi, nulla generis nobilitate commendati. Vbi vulgatus *terrigena*, Hebr. est, בני ארץ bene Adam, quod idem ferme est, atque filij terrae, quia Adam terrenum aliquid sonat. Haec pro Chrysoctomi, S. Thomae, Eugubinique sententia; quam e recentioribus aliqui non improbant.

B

Ego primo loco illam matrem intelligo, quae proprie vocatur mater; quae Iobum concepit, decemque menses gestauit in utero: lactauit infanem, & gestauit in vlnis. Neque, meo iudicio, quicquam incommodat, quod illuc reuersurus esse dicatur. Nam hic modus, licet valde videatur implexus, solutiones tamen habet non difficiles. Prima est, priori loco matrem proprie sumi, posteriori metaphoricè. Neque nouum est, ut nomen proprium cum figurato eodem filo, atque eadem oratione coniungatur, ut si dicas, *presbyterum non esse presbyterum*, ita ut altero loco sacerdotem, in altero senem intelligas, & similia, aut potius eodem exemplo de puero, qui simul, atque natus est, obiit, legisse memini; de tumulo fuisse ad tumulum translatum. Vbi secundo loco, tumulus proprie, priori figurate pro utero vsurpatur. Neque durus videatur terminus, si de eodem infante quis diceret, e matris gremio ad matris, id est, ad terrae sinum fuisse traductum. Neque fortasse aliud sibi voluit Iobus, quam quod Eccles. capitul. 5. versicul. 14. *Sicut egressus est nudus de utero matris suae, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo.* & Eccles. 40. vers. 1. *Iugum graue super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulture.* Quod item dixit Paulus 1. ad Timoth. 6. *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quin neque auferre quid possimus.* Et huc conspirant interpretum, & Patrum plerique, quae explicatio neque aliena videtur, neque a textu distorta.

D

Aliiter posset expediri nodus, si quod in Scriptura sacra frequens est, *illuc*, referri dicamus non ad aliquid, quod prolatum voce, aut notatum est in Scriptura; sed ad id, quod secum aliquis cogitatione versat. Vnde saepe contingit, ut relatiuum sine vilo antecedenti ponatur: quia aliquid intuetur non expressum, sed in animo reconditum. Exemplis abundamus: Pf. 86. *Fundamentum eius in montibus sanctis*, scilicet Hierosolymae, quam amabat: & tunc animo cõteplabatur David. Et Ps. 105. *Facta est iudaea sanctificatio eius*, id est, Dei. Thren. c. 3. *Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis eius*, id est, Dei, cuius horrebat iram. Et clarius Ioa. 20. Magdalena, *Domine si tu sustulisti eum*, id est, Christum, de quo nullum verbum antea cum hortulano existimato: quia in Christo erat tota: neque de alio nisi de Christo cogitabat. Sic fortasse Iobus ad illud retulit relatiuum *illuc*; quod ipse tunc tacitus in animo versabat. Aut enim cogitabat de Deo, a quo illatam plagam illam meditabatur, aut de terra, in quam se resolutum iri cogitabat: aut in sepulchrum breuiter inferendum: maxime cum iam sese in terram abiiecisset; imò &

D 2

amplexus

122.

123.

REGVLA.
Relatio semper fit non ad expressa verba sed ad cogitationes.

amplexus teneret. Quare sensus esse potuit: Nudus egressus sum de utero matris, & nudus reuertar ad Deum. Quod summi beneficii loco pono, cum nihil iam habeam in terra, cui adhaerescat animus, aut quod retardet cursum, ad Deum incitatum. Neque hanc plagam videtur tulisse grauius, qui infra capit. 19. versicul. 26. dicebat, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum, &c. Reposita est haec spes mea in sinu meo. Nysenus oratione de quadraginta Martyribus, & Clemens in catena ad hunc locum: Nudus (inquit) reuertar illuc, nimirum ad Deum: ad illum, inquam, beatum finem, & requietem. Quasi diceret, si nudus reuerturus ad Deum, neque ex terra quicquam ad illum allaturus sum, cur doleam, si illis rebus spoliatus, quas necessario relicurus sum, neque cum ad Deum venero illis indigebo?

124.
REGVLA.
Aduerbia lo-
calia non so-
lum locum,
sed tem-
pus, personam,
& accidētia
significant.

Aliter item explicari potest: sed antequam ad explicationem accedo, obseruo, aduerbia localia non solum connotare locum, sed etiam tempus, personam, statum, & conditionem, quomodo dicimus: *Huc causa deducta est*, id est, ad hanc conditionem, seu statum: *eō miserii; peruenimus*, id est, ad illam calamitatem, *pauperes nati sumus*, & *primum parci*, & *anguste nutriti; illuc tandem post varias rerum vicissitudines reuersi sumus*; id est, ad paupertatem, & rerum angustias. Quare sine vlla vi referri potest aduerbium *illuc* ad priorem statum: ita ut sit sensus, ad nuditatem illam reuertar, quam primum nascens in mundum intuli. ita S. Thomas in secunda explicatione. *Potest (inquit) & aliter intelligi, ut quod dicitur de utero matris meae, accipiatur ad litteram de utero mulieris, qua genuit eum: quod autem dicitur, nudus reuertar illuc, intelligitur, in illum statum, quem habuit in utero matris.* Et quidem qui statum, quem in matris visceribus habuit, meditatus fuerit attentius, si quid in externis commodis aduersum accideret, facile suum dolorem consolari poterit, cum illis antequam videret lucem caruerit, neque conditionem habere possit angustam magis, & infelicem, quam habuit, cum lateret in materno claustro, quasi in ergastulo, ac tenebris. de statu atque habitu in utero, diximus in nostris Commentariis ad illud cap. 18. lib. 3. Regum de Elia, *posuit faciem suam inter genua sua.*

Ex his explicationibus postrema placet magis, & attemperatē ad eam subditur.

125.
Dominus dedit, dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est.] Considerarat Iobus aliena esse quaecumque habuisset antea, & nunc omnia fuerunt repente sublata. Quod ex eo collegerat, quia neque à principio habuit, cum nudus esset susceptus in lucem; & licet omnis vis abisset, & iniuria, nudus tamen esset abiturus à luce. Et ideo quicquid habuit, diuinæ liberalitati referebat acceptum, quodque illud idem à Domino fuisset ablatum, non putabat iniuriam. Quare sapienter dicit: Si Deo placuit illa prius humana commoda largiti gratuito; non esse mirandum, aut dolendum, si eidem placuerit, illa eadem auferre. Quare tam longē fuit, ut quod optabat, & omni artificio moliebatur Diabolus, ut succenseret Deo, aut offensi animi documentum ederet, ut potius illi gratias ageret,

A quod dedisset; non autē indignaretur, quod eriperet, cum dedisset; non autē abstulisset aliena. Quod autem fecit Iobus, id naturali tantum illustratus lumine docuit Seneca ad Polybium cap. 29. *Iniquus est, inquit, qui muneris sui arbitrium danti non relinquit: auidus, qui non lucri loco habet, quod accepit; sed damni quod reddidit: ingratus est, qui iniuriam vocat finem voluptatis: stultus, qui nullum fructum esse putat bonorum, nisi praesentium, qui non & in praeteritis acquiescit, & ea indicat certiora, quae abierunt, quia de illis, ne desinat, non est timendum.* Et iterum ibidem cap. 30. *Si quis pecuniam redditam soluisse se moleste ferat, eam praesertim cuius usum gratuitum receperat, nonne iniustus vir habebitur? Cogita incundissimum esse, quod habuisti, humanum quod perdidisti.* Hoc idem paucis Origenes lib. 1. *Dedit sua, abstulit sua; postquam sum usus, mutuantis gratias ago.*

126.
Sic nomen Domini benedictum,] Nomen pro eo sumi, cuius est nomen, res est satis nota; & nos plura attulimus exempla ad illud Cant. 2. *Oleum effusum nomen tuum.* Sed haec peculiaris est ratio, cur pro Deo Dei sumatur nomen; quia cum laus, aut vituperatio à lingua sit, cum eius coniungitur nomine, qui laudatur, aut vituperatur. Id ergo videtur Iobus velle, ut cum vbique terrarum Dei audiatur nomen, illum laus, & benedictio comitetur, & ab illo procul absit maledictio, conuiuium, & quidquid aliquid sonat indecorum & turpe.

127.
Vers. 22. *In omnibus his non peccauit Iob labiis suis: neque stultum quid contra Deum locutus est.*] In Hebræo non est, *labiis suis.* Atque ideo omnes alij interpretes à vulgato illud omittunt; sanè Septuaginta ita legunt: *In omnibus his, quae acciderunt ei, nihil peccauit Iob coram Domino.* & omnes patres Graeci iuxta hanc lectionem sic Iobum à peccato liberant, ut etiam dicant, nullam in eo fuisse cogitationem à peccato foedatam; vulgatus tamen interpretis habuit magis correctos, aut illud consulto addidit explicationis gratia: ut ostenderet non assecutum daemone quod optabat, quodque tot captabat machinis, nempe, ut in Deum maledicam exereret linguam, & probaret ideo à Iob cultum esse Deum, quia illum expertus fuerat beneficium, & eorum, quae liberali manu largitus fuerat, custodem, & vindicem. Sumpsit autem ex cap. 2. versicul. 10. vbi dicitur in labiis non peccasse. Non itaque vulgata lectio negat, quod docet Hebræus textus, quem nunc habemus, & Septuaginta seniorum antiqua translatio; Sed tantum, longē aliter accidisse daemone; quam ipse cogitaret: & pro maledictione, quam audis expectabat auribus, benedictionem, & laudem audiuisse. Neque tantum diaboli ignea vis, & ardentes sagittae, quam Iobi in tanto conflictu constantiae, & diuinæ laudes vulnerarunt. Sic Origenes libro primo, *Non tantum tetigerunt Iob Diaboli sagittae, quantum Diabolum vulnerauerunt Iob gratiarum actiones.*

128.
Porro cum dicitur Iob in his omnibus non peccasse, non ideo existimandum est, postea omnino fuisse à peccatis saltem leuioribus immunem, ut supra diximus Prolegomeno 4. quia nihil scriptor sacer de eo, quod deinde sequitur, affirmat,

affirmat, sed de eo, quod hunc rerum articulum ancecessit. Et quidem prodigij simile est, subito illo tot malorum concursu, & rerum omnium tam misero, ac repentino naufragio, neque de sua mente fuisse commotum, neque in vnum verbum stultum erupisse. Multa hic de Iobi incredibili constantia dicunt interpretes, & Patres. Ego vnum adducam Chryostomum, qui Diaboli pugnam, & Iobi victoriam miro quodam artificio descripsit, tom. 2. homil. 27. ex variis in Matthæum locis dicit, *Et fortiter colluctatus est diabolus, sed atletam vincere non potuit: immanes suscitauit fluctus, & firmissimam petram mouere non potuit: machinationes suas adhibuit, & turrem validissimam non strauit; arborem concussit, & poma non decerpit: & ramos quidem confregit, sed radici nihil nocuit: parietem perforauit, sed thesauros auferre non*

Iob non peccauit labiis suis ante congressum cum amicis. Grauis pugna Iobi cum Diabolo.

A potuit. Neque id mirum; cum illum sui cognitio, & cœlestium spes proposita in illo duro certamine firmaret. Sic enim altè in sua vilitate radices egerat, vt vehemens procella non conuelleret. Sic in cœlestibus spei suæ defixerat anchoram, vt inde illum nullus turbo deiiceret. Et quanto sursùm attollebatur sperans; tantum deorsum per suam cognitionem seipsum demittebat, illi omnino similis quercui, in qua fortissimi viri constantia describitur à Marone lib. 4. Æneid.

B Ac veluti annosam valido cum robore quercum Alpini Borea nunc hinc, nunc flatibus illinc Exuere inter se certant: It stridor, & altè Consternunt terram concusso stipite frondes, Ipsa heret scopulis: & quantū vertice ad auras Ætherias; tantum radice in tartara tendit.

ARGUMENTVM CAP. II.

In illa tentatione perfecisset nihil Satan, eorum quæ mente conceperat, & spe certissima deuorarat, rediit iterum ad eundem confessum, in quo coram Deo Angeli sicut antè consliterunt, dixitque non videri mirum si externis spoliatus bonis laudaret Iobus Deum, cum retineret adhuc vitam, & ab omni vulnere corpus incolume. In quibus ne quicquam à Deo pateretur aduersum illum laudabat, laude tamen non religiosa, ac pia, sed plane mercenaria. Quare Deus, vt veram Satan credat esse laudem, veram, solidamque virtutem, in corpus quoque Iobi licere permittit, quicquid animo collibuerit, modò ab illius nece rabiem, stimulosque contineat. Exeruit ille statim omnes aculeos, nihil reliquit in toto corpore à saniosis vlcerebus vacuum, sic ab amicis, morborumque leuamentis exiit vt nihil haberet præter acutum tegule fragmentum, quo saniem raderet ab exeso corpore. Neque illum mouit à sua constantia importuna, & procax uxoris oratio, quam ideo grauer, modeste tamen, & amice corripuit. veniunt ad extremum amici consolandi gratia, quominus tamen septemdiuali spatio loquerentur, fecit stupor, & dolor ex cruciatu Iobi vehementi conceptus.

CAPVT II.

A PARAPHRASIS.

1. **F**actum est autem, cum quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, & staret in conspectu eius.

2. Vt diceret Dominus ad Satan: Vnde venis? Qui respondens, ait: Circuiui terram, & perambulauit eam.

3. Et dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit eis similis in terra, vir simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra.

1. 2. Cum autem à prima tentatione aliquot intercessissent dies, accidit, vt sicut antea, Angeli coram Deo consisterent, & inter eos ipse quoque assisteret Satan. A quo cum interrogaret Dominus ex quo venisset loco, se totam terram lustrasse, & eam peruagatum esse respondit.

3. Ad quem Deus: numquid considerasti, quod prius audieras à me in terra reperiri neminem, qui cum Iobo simplicitate, & puritate animi, & studio colenda virtutis, & aberrandi ab omni improbitatis specie cõferri possit. Ecce adhuc spoliatus bonis, & abs te omni artificio prouocatus ad malum, innocentiam tamen retinet, neque ab illo sanctitatis statu depulsus est, in quo antè in prosperitate consliterat. Quare cum eorum quæ optabas, nihil consecutus fueris, frustra à me in illius bona facultatè impetrasti: frustra tuas in illū vires contulisti.

4. Cui respondens Satan, ait: Pellem A
pro pelle, & cuncta quæ habet homo da-
bit pro anima sua.

5. Alioquin mitte manum tuam, &
tange os eius & carnem, & tunc videbis
quòd in faciem benedicat tibi.

6. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ec-
ce in manu tua est, veruntamen ani-
mam illius serua.

7. Egressus igitur Satan à facie Do-
mini percussit Iob ulcere pessimo, à plan-
ta pedis vsque ad verticem eius.

8. Qui testa faniem radebat, sedens in
sterquilinio.

9. Dixit autem illi vxor sua: Adhuc
tu permanes in simplicitate tua? benedic
Deo & morere.

10. Qui ait ad illam: Quasi vna de stul-
tis mulieribus locuta es, si bona suscep-
imus de manu Dei, mala quare non su-
scipiamus? In omnibus his non peccauit
Iob labiis suis.

4. Cui respondit Satanas, benedictionem
illam, & laudem non tam ex animo proue-
nisse religioso, & pio, quàm ex studio reti-
nendi vitam, & tuendi corporis valetudi-
nem, de qua multo laborabat magis, quàm de
alia quauis commoditate externa. Quæ ut
homo tueatur, ac seruet, subibit omnia rerum
dispendia non grauata.

5. Quare manum tuam extende ad os, &
carnem illius, aut certè permittite mihi, ut li-
ceat in illius corpus liberè scuire, & tunc ex-
periere an quondam te, & nunc recens, ex a-
nimo coluerit, & vnde illa, quæ videri potuit
B benedictio, prouenerit.

6. Non recusat Dominus conditionem, gna-
rus qualis duri certaminis futurus esset exitus.
Quare nativam Iobi pellem, id est, corpus
& ossa Dæmoni crucianda permittit, ut illam
quàm vellet acerbissimè subigat, ac laceret,
ita tamen ut vita parcat & animam ser-
uet.

7. Non diu distulit demon, quod tam cu-
piebat ardentè, aut segnem esse voluit, &
otiosam, quam recens acceperat à Domi-
no facultatem. Quare exiit statim, &
totum Iobi corpus ita percussit, ut pars il-
lius nulla ab ulcere pessimo maneret im-
C munis.

8. Qui è adactus miseria, & solitudinis
fuit, ut haberet nullum magis opportunum,
aut molle diuerticulum, quàm è fimo, & sor-
dibus congregatum aceruum in quo non lin-
teo delicato, & mundo stillantem ex ulceri-
bus tergebat faniem, sed acuto & aspero ra-
debat regularum fragmento.

9. Ad quem accessit instigata à demone, &
grauiter animo commoto coniunx, quæ cum
videret virum suum in ea dolorum excarni-
D ficina laudantem nihilominus dominum,
cum offensione, & irrisione subamara dixit:
I nunc, & in laudando Deo perseuera stulte
planè, & frustra, ut tute ipse, nisi mens ab-
sit, experiri potes, quando post tot laudes,
nihil iam tibi reliquum est, nisi ut mise-
rum hunc spiritum, quem agrè ducis, tandem
exhales.

10. Ad quam sedato animo Iobus: Dum
verba hæc loqueris doloris, & molestiæ, ut
apparet, impatiens, tuam videris deposuisse
personam, modestam videlicet, & piam, &
E alienam suscepisse, Gentilis nimirum, & Idu-
mæa femina. Neque enim à tuo ingenio reli-
gioso, & pio sperari poterat, tam aliena à tua
disciplina, & tam leuis oratio. Si Deum ad
hoc vsque tempus tam liberalem & fauentem
habuimus, cur si eundem nunc seuerum ex-
periamur, & durum, indignemur? si bona
suscepimus incunda, cur mala non putemus
subeunda patienter? in omnibus, quæ hucus-
que

11. Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suthites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, & consolarentur.

12. Cūque eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt, scissisque vestibus sparserunt puluerem super caput suum in cælum.

13. Et federunt cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.

A que acciderunt, licet ad ignominiam grauiam, ad dolorem acerba; nullum tamen edidit Iobus aut impatientis animi signum, aut offensionis argumentum. Neque verbum dixit vllum, in quo appareret aliqua species vel leuissima peccati.

B 11. Longo autem tempore postquam Iobum afflixit dura illa vexatio accesserunt tres Idumai Principes, & amici Iobi, sicut inter illos antè conuenerat, ut Iobum tam asperè iactatum inuiserent, & qua possent ratione solarentur. Eliphaz Themanites, Baldad Suites, Sophar Naamathites, omnes & sapientie laude, & Regio nomine conspicui.

C 12. Cūque procul aspicerent, tanta erat fortuna vultusque mutatio, non cognouerunt eum; cū tamen didicissent esse Iobum, quem antea florentem opibus, & regia dignitate, & forma maiestate conspicuum agnouerant, illius vicem claro, lugubrique clamore profecuti sunt, scissis de more vestimentis, & sparsa super caput, & in cælum sursum iactato puluere.

13. Et ut ostenderent sibi cum Iobo dolorem illum esse communem, sederunt in puluere prope illum septem diebus, & totidem noctibus, neque interea eorum, que meditati venerant, quicquam locuti sunt, ne mærore afficerent, quem dolore vehementi cruciari videbant.

Verf. I. Factum est autem cū quadam die venissent filij Dei, & starent coram Domino, venisset quoque Satan.]

1. **M**O e exordium ad finem vsque verf. 3. explicatum est cap. 1. verf. 6. neque aliquid est, quod additum esse magni nostri interfit. Tantum hinc querendum, quantum interfuerit inter priorem, & posteriorem confessum, vbi primū Satanæ in bona Iobi externa data fuit potestas: Deinde in corpus, excepta tantum vita; de qua re nihil omnino certum. Modus tamen dicendi non parum temporis interiectum insinuat. Factum est (inquit) cum quadam die. Si eodem contigisset die, aut tertio, vel quarto, aliter credo scriptor sacer dixisset. Sic enim nos loquimur cū numerum dierum ignoramus. Si tamen exiguum intercessit tempus, ignorari non solet. Scriptura porrò sacra verborum modum ad hominum consuetudinem accommodat. Autores nihil certi definiunt. Interlinearis eadem die rediisse dicit Satanam inter filios Dei, Origenes lib. 1. post primam Iobi victoriam. idem S. Thom. indicat dum ait, dies hic per diuersas operationes distingui: Sicut in principio (inquit) Genesis secundum diuersa rerum genera, que creabantur, diuersi dies describuntur. Neque id videretur improbable si Satanæ ingenium, calliditatemque consideres. Nam & odium in Iobum, & ardens inuidia, quæ illum cessare non sinebant: & quia pugnator acer, & bellis iam pridem assuetus, experientia norat, quantum sit in celeritate

A momenti, & vrgeri cōtinenter hostem, antequam à pertinaci congressione respiceret, & interposita mora ad noua se rursus certamina confirmet.

B Sed plus apud me momenti habet dicendi modus, qui non exiguum docet interiectū moræ. Neque Satanæ, qua est superbia, auderet victus Domini iterum subire conspectum, cū edidisset nihil eorum, quæ se cōsecuturum iactarat, & quorum spem certā animo conceperat. Imò ut affirmat Iulianus in Catenâ; venit in medium Angelorum quasi captus: nam illum pudebat fugamque meditari. Verū cū ed aspiraret, ut Iobum, quē Deus tantopere commendarat, à statu deiiciat, & contra Deum subditos antè spiritus illius armaret, videretque in affligendo corpore plurimum esse momenti, idque sibi à Domino non esse concessum, vicit pudorem affligendi hominis immensa libido: & iterum venit in Dei conspectum; neque verbum loquitur vllum, ne Iobi constantiam; & suam infirmitatem, & ignominiam proderet, donec à Domino interrogatus est, qualem illum antagonistam foret expertus.

3. Verf. 3. Et adhuc retinens innocentiam.] dixerat Dæmon in priori confessu tunc Iobum ostensurum apertè, quo animo coleret, ac benediceret Deum, cū Deus illius tetigisset bona, id est, vel auferret, vel attereret, quæ prius dederat, conseruaret, ornaret; sustulit Dominus ex-

2. Aliquot dies videntur intercessisse inter primam, & secundam tentationem.

terna omnia, quæ numerantur in bonis momento temporis: neque tamen mutato rerum statu, ac conditione mutatus est patientis animus, neque minus, aut segnius benedicit Domino, quam cum adhuc esset fortuna integra. Satanæ igitur insultat Dominus, quia superatus est à mortali manu. Neque cum omnes admouisset machinas, conuellere potuit, aut mouere de statu antagonista suum. En (inquit) fracta sunt vires, neque quicquam abs te tanta contentione perfectum est. Stat adhuc turris integra ariete, muralique tormento verberata crudeliter. Erectam video rupem in medio mari, cui nihil tot fluctus, tamque violenter allisi nocuerunt: concusserunt vehementer incitati venti generosam arborem, & incuruescente vbertate, & pondere baccharum, neque tamen è multis pomum vnum amisit. En quod abiit inimica rabies, inueteratum odium, furoris, & inuidiæ inflammatae faces. Hæc, & plura continent pauca illa verba, quibus humano modo Deus Satanæ ambitiosos spiritus deridet.

Tu autem commouisti me aduersus eum. Humano modo loquitur Deus, sicut in Scriptura milites cum talia dicit qualia patiuntur homines. Decreuerat quidem Deus seruum suum Iobum, quem fidelissimum atque constantissimum esse cognouerat, variis exercere modis, ut mundus haberet quod imitaretur, propositum exemplar. Quia verò id fecit, cum Diabolus Iobi sanctitatem in suspicionem vocaret, ut re ipsa experiretur quatus esset vir Iobus, quam sincero, ac recto animo coleret, ac benedixisset Deo: Ideo dicit Deus à Diabolo se fuisse commotum, ut Iobum affligeret: quia in rerum articulo illum affligere, & probare decreuerat. Neque proprie Deus commotus dicitur quasi à priori mente à Diabolo depulsus, aut furore percitus, ut in Iobum tam seuerè sauerit; sed ut bene Greg. lib. 3. Moral. c. 2. Scriptura ad hominum ingenium accommodatè de Deo loquitur, quia nos ferire, nisi commoti nescimus: ipsa diuina percussio commotio vocatur, & ad nostra verba diuina voce descendit, ut eius factum ab homine, utcumque capiatur.

Ut affligerem eum frustra. Illud frustra non respicit Dei intentionem: nam reuera Deus id est cumulatè consecutus, quod sibi proposuerat. Nam non solum illud sæculum habuit, quod imitaretur, exemplar, cum aliquid occurreret aduersum & durum, sed etiam ad nostrum usque tempus, omnis ætas, in qua sepe recens est, & viuax tot laborum memoria, quæ ad mundi usque postremam diem nulla obliterabit obliuio. Neque si Iobum aspicias, frustra afflictus est, quia (ut putat hoc loco Gregorius) non exiguos cepit ex hac dura vexatione prouentus. Percussus esset frustra, si nihil perfecisset in Iobo labor ille, quem admodum si vas obductum rubigine, & ex frequenti usu, aut collisione contritum, aut distortum, nihil accepisset à fornace, quæ rubiginem excoquit, nihil ab artificis opere: qui quod in vase quassatum est, & vitium, consolidat, & reficit. Sed Deus per Ieremiam frustra se laborasse dicit c. 6. v. 39. cum metaphoricum vas, id est, populum Iudaicum, tundendo, & conflando reficere non potuit. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra confluxit conflator: malitia enim eorum non sunt consumptæ. & c. 2. v. 30. frustra percussisti filios vestros, disciplinam non receperunt. Hoc itaque sensu non afflixit Dominus frustra Iobum,

5. Frustrà quid factum dicitur.

A quando ex fornace, & incude exiit tandem egregium illud vas, & purum magis, & eximius calaturis excultum.

Sed si ad Dæmonis animum, & consilia respicias, frustra afflictus est Iobus: cum id quod optabat, suo frustratus voto, consecutus non sit: emicuit enim magis Iobi virtus, quam obscurare tentatione voluit. ita S. Thom. & cum eo interpretum plerique. Gregor. lib. 3. Moral. c. 2. Ideo frustra dicit afflictu esse Iobum, quia sine villo suo merito acerbè vexatus est. Vbi paucis, ea penè omnia complexus est, quæ nos hic pluribus explicuimus. Aperta (inquit) alius virtutis exempla non daret, si ipse sine tentatione permaneret. Et statim, Beatus Iob & non frustra percutitur, quia augetur meritum; & tamen frustra percutitur, quia nullum punitur admissum. frustra enim percussus est, cui culpa non reciditur, & non frustra percussus est, cui virtutis meritum cumulatur. Neque longè hinc abit Origenes lib. 2. in Iob, ubi inutilis Dæmoni; Iobo autem vtilissima dicitur illa vexatio. Diabolus (inquit) sine causa petiuit (nempe res Iobi) nihil enim peregit, neque perfecit, cum res eius perdidit, nisi suam despectionem, atque humilitatem ostendit. Iob verò hac res non sine causa prouenit; sed ad ingentem gloriam, & laudem huius rei perditio prouenit coram Deo, & Angelis eius.

Verf. 4. Pelle pro pelle, & cuncta, quæ habet dabit homo pro anima sua. Imminuit adhuc Diabolus Iobi sanctitatem, quam adhuc mercenariam esse vult. Quia licet bona amiserit externa, adhuc tamen superest, quod possit amitti: quodque homines omnium maxime seruatum esse cupiunt, salutem nempe corporis, & vitam, quam emunt rerum omnium dispendio non grauatur. Ait ergo Diabolus eo spectare Iobi benedictionem, & religionis, ut ipse interpretatur, nudam speciem, non ut Deum veneretur, & coleret, sed ut vitam conseruaret, quæ sola ex illo miserabili naufragio relicta est: cui timebat vehementer, cum tam inopinatè, ac breui numerosa familia foret extincta, neque se magis tutum esse cogitabat. ita putat S. Thom. & Olympiodorus cum Chryostom. in catena.

Quid sit pellem pro pelle, obscurum est, & variè ab authoribus expositum. in sensu plerique continentur, in explicando illo, rationeque reddenda non item. Sensus est, nihil in humanis præferendum esse vitæ, quam ut homo tueatur, facile ferre rerum aliarum quancumque iacturam. Quæ sententia, si humanas tantum rationes intueamur, verissima est: & ipsa docet experientia, cuius quotidie noua occurrunt exempla. Quædam Origenes adducit lib. 2. Hi, qui nauigant ne absorbeantur ab æstuante pelago, absorberi patiuntur opes, quas magno labore, atque impendio quæsierant, atque ideo illas non grauatur in mare proiciunt. Neque quisquam dubitat medicos accersere, medicinas vendicunque conuehere rerum suarum dispendio, si aliter vitam non putat retinendam. Et quemadmodum amputatur rami, qui quasi membra sunt arboris, & prognati filij, ne senescat, & pereat: sic & homines membra sibi vti, atque lacerari patiuntur, ne à vita decedant: & suos aliquando filios lacerant, & comedunt, ut vitam redimant, cum in extremum periculum deductam esse vident. Hæc itaque sententia satis est explorata, ratio verò nominis obscura.

Quidam

6.

7.

8.

Vita omnibus charior.

9.
Pellis cur
pro pecunia,
aut humanis
commodis
usurpata.

Quidam in pelle omnia bona contineri, putant. ita Cyprianus Cisterciensis: eamque suae cogitationis rationem adducit, quia Iobi temporibus nondum erat inuentus pecuniarum usus, ob eamque rem apud Idumaeos pelles pecuniarum usum obtinebant. Quae explicatio eo laborat incommode, quia ante saeculum illud, in quibus Iobus vixit, Abrahami, & Iacobi temporibus pecuniarum usus inuenitur. Fieri tamen potuit, ut pecunia eo tempore diceretur pellis, quia olim pellibus necessaria vitae commoda comparabantur. Et quod in aliis rebus usu venit, mutatis rebus, antiqua tamen rerum nomina manent immutata. Vino quidem, & sale feruorum annuae compensabantur operae; Vnde mercedes annuae congiaria dicebantur, atque salaria. Nunc mutata mercede licet aere, aut argento pensentur seruales operae, salis tamen, & congiij retinent nomen: & salarium nostro etiam tempore, & congiarium frequenter audimus. Et magis ad hanc cogitationem accommodate, pecora olim pro pecunia fuerunt, unde deductum fuit pecuniae nomen. Sed licet haec vera sint, neque huic expositioni quicquam incommodet, quod superioribus saeculis frequens esset pecuniarum usus; tamen alia coplura huic cogitationi minus fauent. Cur enim pelles pecuniarum obtinerent vices, cum essent alia plurima, quae hunc usum praestare potuissent multo melius. Permutationes factas esse scimus ante signatum aes, aut etiam rude. Sed tunc non solum pelles, aut pecora, sed illa etiam omnia, quae hominibus usui esse poterant, permutationi suberant. Deinde quae hominibus esse poterat ex illa permutatione commoditas, si pellis permutaretur cum pelle?

10.
Pecunia magna potestas.

Minus abs re, meo iudicio, diceret, qui in pelle pecuniam intelligeret, quae olim alicubi signabatur in pelle, aut corio: cum autem pecuniae obediant omnia, & pecunia omnia, siue vitae subsidia, atque deliciae, siue pacis ornamenta comparentur, qui pecuniis abundat, rebus abundat omnibus. Potens est, ut expugnare possit omnia: pulcher, honestus, quem saluant, venerantur, & comitantur omnes. Sanè quam verissimum est, quod apud Ecclesiast. cap. 10. legimus: *pecuniae obediunt omnia.* Quod inter proverbia adduxit Adagiographus, ubi ex profanis adducit non pauca. Dixit ipsa rerum experientia doctus Cicero lib. 3. in Verrem: *nihil esse tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit.* Et explicatiùs Horatius lib. 2. Satyra 3.

--Omnis enim res
Virtus, fama, decus, diuina, humanaeque pulchris
Diuitiis parent, quas, qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens ne etiam, & Rex,
Et quidquid volet.

Pelles publico characterè consignatae.

Et lib. 1. epist. 6. eadem ferme repetit. Augustinus praeterea de doctrina Christiana lib. 1. cap. 3. pecuniae nomine quidquid est in rebus significari docet. *Totum quod homines in terra habent, & quorum domini sunt, pecunia dicitur, quia antiqui quod habebant, in pecoribus habebant.* Quare, si ut est omnium penè gentium conspirans, & multiplici experimento iam dudum confirmata sententia, in pecuniis esse omnia, qui pecunias, id est, pelles publico characterè signatas tradiderit, amiseritque, ille tradidisse, aut amisisse omnia censerì potest.

A Quod verò varia nationes olim, inter quas fortasse numerari possunt Idumaei, pro aere, corio, in coemendis distrahendisque rebus vterentur: neque apud illos aliud esset pecuniarum genus, id nobis explorandum est. Coriacea pecunia meminit Plutarchus in vita Numae, & Hieronymus contra Rufinum, ad quem sic scribit: *cum montes auri pollicitus fueris, ne scorteam quidem nummum de thesauris tuis proferas.* Donatus in illud Virg. lib. 1. Aeneid.

*Mercurique solum facti de nomine byrsam
Taurino quantum posset circundare tergo.*

Tradit pecuniam ex corio bubulo praescis temporibus fuisse, & à pecore tunc primum duxisse, deinde adhuc mutata materia, retinuisse vocabulum. Sic autem à quibusdam expositum dicit Virgilianum carmen: tantum agri emptum à Didone, quantum nummi valerent, qui ex corio bubulo cudi potuissent. Lacedaemonios coriaceo usos esse numismate, docet Nicolaus *περί ἐθνῶν*, & ex eo Stobaeus cap. 42. & aperte Seneca de beneficiis lib. 5. cap. 14. *Es* (inquit) *alienum habere dicitur, & qui aureos debet, & qui corium forma publica percussum, quale apud Lacedaemonios fuit.*

Alij in pelle vitam intelligunt: & hunc esse sensum arbitrantur, usque adeo homini charam esse suam vitam, ut praeter illa reliqua contemnat omnia, pellem nempe pecorum, id est, vitam, pellem item filiorum, quos periisse nihil habet pèsi, dummodo illorum morte suam vitam redemerit. Quae sententia vera est, quia homini nihil est charius quam ipse sibi. Quare cum vitam Iobus adhuc retineret suam, facile fert sublatos esse numerosos armentorum greges, oppressos esse filios, ruente domo, & ab omnibus omnino fuisse nudatum.

Alias explicationes omitto ne longus sim: & quid ipse sentiam iam expediam. Et primum non respuo, quae modò produxi, licet in illis aliquid inueniam, quod minus probem, & deinde puto quod alij etiam ante me, hoc esse proverbiù illis saeculis, & Idumaeis forsitan praecipue familiare, quo significant antiqui, pro tuenda vita omnium rerum iacturam esse subeundam non illibenter.

Praeterea antiquissimis saeculis vestes fuisse pelliceas, ipsa rerum natura docet, quia illa tempora fuerunt rudia, quae inuentis potius, & oblati à natura tam in cibis, quam habitaculis, & corporis tegumentis, quam artificio aliquo quaesitis, & ornatis utebantur. Quare dico, ut dicit Plinius lib. 7. cap. 56. specus fuere pro domibus: quia illae relictæ fuerant à natura: neque vlla indigebant hominum molitione. Cibis erat quem vltro terra funderet, siue ex herbis, siue ex arborum fructibus. Donec (ut docet Plinius supra) Eurialus, & Hypelbeus fratres domus construxere lateritias, & Doxius luteas, exemplo sumpto ab hirundinibus. Et Ceres artem molendi, coquendique frumenta reperit. Vnde Panificij existimata est Dea. Neque vinum ante Noe tempora cognitum est. Prophani vini usum Libero, seu Baccho ascribunt. De quibus Maro lib. 1. Georg.

*Liber, & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculâque inuentis Achelœia miscuit vuis.*

Vt ergo haec habuerunt antiqui non ab artis aliquo lanicinio, sed à natura, quae simplicior est;

11.
Corium pro pecunia.

12.

13.

14.

E pellibus ad longa saecula vestes hominum.

Cibus olim, & domus à natura; non ab arte.

est: neque tam amat, aduocatque, quam respuit hæc artificum nimis delicata, & ambitiosa cōmentaria: sic & quæ accepit à Deo ab ipsis parentum nostrorum incunabilis integumenta, pelles nimirum belluarum, ad longissimum utque tempus cum simplicitate retinuit: donec artem ducendi fila ex lino, ac lana, & texturum opus hominum siue elegantiae studium, siue mollietates inuenit. Quis autem inuenit, incertum valde est. Neque credo aliquid affirmarunt antiqui, nisi coniectando. Lyra in c. 4. Gen. & Abulensis ibidem q. 4. vers. 22. Noënam filiam Lamech, & sororem Zubal Cain lanificium inuenisse tradunt ad conficiendas vestes, cum ante illud tempus belluarum pellibus tegeantur. Sed unde id accepit Lyra non dicitur, neque ego inuenio. Rabbīnorum hoc credo commentū esse, qui cum noui aliquid afferant, & ad plantum; de rerum fide non admodum laborant. Profani hoc ad Palladem referunt, cuius solertia opus adscribunt textile. Plinius lib. 7. cap. 56. hoc artificium Arachnæ, & eius filio Costeria tribuit.

15. Quicquid de indumentorum inuentoribus, & eorum ætate sit, constat antiquissimis sæculis quàm diutissimè pellicea integumenta durasse. Hic communis hominum sensus, qui in suis siue historiis, siue in scenis & ludis antiquos homines pellibus induunt: quod referunt, atque imitantur antiqui temporis consuetudinem. Sic fanè Pollux cap. 18. & comicos senes, & vetulas *Αἰθόπας*, inducunt, id est, pellibus. Dij, qui à gentilibus prima mundi ætate vixisse existimantur, nudi plerumque, aut pelliceis vestibus induti finguntur. Bacchus fingitur cum Tigridis exuuio, cum leonis Hercules, & Heroës antiqui aut cum pelle sola, aut pelle dignitatis gratia vestibus inducta. Sic Virgilius de Euandro lib. 8. *Æneid.*

Heroës antiqui, & senes in scena vestiti pellibus inducuntur.

Demissa ab læua Panthera terga retorquens.
Et de Rege Aceste lib. 5. *Æneid.*

-- Occurrit *Acestes*

Horridus in iaculis, & pelle Libitidis urfa.

Paridem Homerus lib. 3. pardi pelle, & Agamemnonem leonis induit, quos posteri deinde imitati sunt. Indutum leonis exuuio Annibalem inducit Silius lib. 15. & conscripti patres primis Romanæ reipublicæ temporibus (vt cecinit Propertius) pelliceis utebantur tegumentis, qui ideo vocantur Pelliti.

Curia prætexto, qua nunc nitet atra senatu
Pellitos habuit rustica corda patres.

Lucretius primæuos homines dicit vixisse nudos (qua in re procul dubio fallitur,) nec nisi longo post tempore vestes habuisse, easque pelliceas.

Nec dum res igni scibant tractare, neque uti
Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum.

16. Neque tantum Heroës dignitatis gratia adhibuerunt sibi ferarum exuias, sed etiam Heroïdes, id est, illustres fœminæ: quia id sibi futurum putabant ad dignitatem. De Camilla puella Regia Virgilius lib. 11. *Æneid.*

Heroïdes pellibus vsa.

Pro crinali auro, pro longa regmine palla
Tigridis exuuia per dorsum a vertice pendens.

Et lib. 1. *Æneid.* Venerem, quam nympham venatricem facit, inducit de fororibus venatricibus quærentem.

-- *Monstrate mearum*

Vidistis si quam hic errantem sorte sororum,

A *Succinctam pharetra, & maculosa regmine lincis.*

Deinde obseruo *cutem*, seu *pellem* aut *pelliculam* sumi pro toto animali, rem nimirum continentem pro contenta. Quod etiam Latini obseruant; & modus loquendi illis familiaris non obscurè docet, *curare pelliculam*, idem est, atque indulgere genio, & suam curare valetudinem, ita vt nihil in toto corpore agrè habeat, quod intra pellem, seu cutem continetur. Horatius lib. 2. *Satyra* 5.

Pelliculam curare iube.

Et *Epistola* 2. lib. 1.

In cute curanda plus æquo operata iuuentus.

Et iterum *epistola* ad Albinouanum:

B *Me pinguem, & nitidum bene curata cute vises.*

Quem sensum explicuit Hispanus, qui dum alicui significat esse suæ vitæ, aut valetudinis curam, hoc declarat modo: *cuyda, o mira por su pellejo.*

Ad extremum obseruandum id quod supra dicebamus ex Sancto Thoma, & Chrysolomo, & Olympodoro ex Diaboli siue sententia, siue malitia ideo spoliatum Iobum à rebus aliis, nempe ab armentorum gregibus, & lauta, atque numerosa familia benedixisse Deum, & quicquid erat reliquum obtulisse: vt vitam, quam solum retinebat, ex illo naufragio conseruaret potius, quam quod amaret Deum, aut illum eo sacrificio venerari vellet.

C His omnibus ita constitutis explicationem

aggredior, eo mihi gratam minus quod authorum patrocinio caret, à quo non parum acciperet momenti. Si vt superiorum temporum ferebat consuetudo, Iobus tegumento vteretur pelliceo, ita vt quam discidit vestè, pellis esset, explicatio quam informare studeo, minus esset difficilis. Tunc enim dixisse Diabolus videri potuit, non esse mirum discidisse Iobum pellem, id est, vestem, quam tunc pelliceam habuit, & eam obtulisse, quandoquidem de sua pelle videbat agi, id est, de sua vita, cuius periculum oblata pelle declinare voluit. & ideo dedit pellem externam pro natua, & propria, & Deum à quo abhorrebat animus, simulata laude profecutus est. Hæc Diabolus.

D Non puto Iobum vestitum esse pellibus,

quemadmodum Adam, aut qui priora mundi sæcula viderunt. Tunc quia illius ætas elegantior erat, & cultior: neque Regia, neque regia proxima conditio syluestrem illum cultum patiebarur. Tum etiam, quia iam fertilis erat lana, & linum, & ars inuenta, quæ habilia corpore tegumenta, imò & preciosa quædam ornamenta conficeret. Sanè velamen oculorum, quod dedit Saræ Abimelech Genes. 20. ex pellibus non erat, quando pro illo emendo mille accepit argenteos Abraham. Neque aptè in pelliceas vestes conuenirent ornamenta ex auro, quæ data sunt Rebecca pro nuptiali cultu. Et vestis polymita, quam dedit Iacob filio suo Ioseph., non videtur esse potuisse pellicea. Adde quod ab ipso Iobo discimus sua ætate opus fuisse texturum ca. 7. v. 6. *dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succiditur.*

E Sed est eadem omnino ratio, si pellem habuit externam aliis inductam vestibus, qua-

lem, vt nuper dicebamus, habuerunt Heroës: & quæ erat regia, aut splendida dignitatis insigne. Quam cum Iobus dirupit, abiecisse videbatur, quam apud suos habuit dignitatem, & locum

17.

Cuis, seu pellicula pro toto animali.

18.

19.

20.

Iobus non videtur vestem habuisse à pellibus.

21.

locum maximè cum se pariter abiecisset in terram. Quo significabat nihil sibi esse cum sublimi statu, sed omnia voluisse reddere illi, à quo se habuisse eo corporis habitu profitebatur. Quòd si neque hoc posteriori modo vestem Iobus habuit pelliceam, non tamen ideo nostra laborat explicatio. nam (vt paulo ante dicebamus) vltimatissimum est in omni natione, ac lingua, vt mutata materia nomen tamè antiquum retineatur. Quo modo annua militum, aut seruatorum stipendia nominantur *congiaria*, siue *salararia*, quia vino, & sale illorum quòdam operæ pensabantur. Et hoc ipsum verbum *pensio*, quod mihi excidit, propriè erat æris rudis, quod olim à libripède pèdebatur, seu pèsabatur. Nunc autem eo frequenter vtimur cum pecunia signata numeratur. Atque ideo ad antiqua tempora respectantes dicimus pendere pecuniam, metiri stipendia. Rudioribus sæculis ex carice, & calamo fiebant scriptoria instrumenta, quæ stylis, & graphiis successerunt. Nunc illa licèt, vt iam pridem fert vsus, ex auium pennis concinentur, aut etiam, vt lautiorum hominum vanitas induxit, ex auro fiant, vel argèto; nihilominus retento antiquo nomine calami vocantur. Duo habemus exempla à Seneca libr. 5. de beneficiis cap. 13. & 14. Pyxis capsella est ex buxo, quæ ideo ab Hispanis *buxeta* dicitur. Sed quia hæc ad continenda vnguenta antiquissimum olim, & aptissimum vsum præbuit, fit, vt quodcunque vasculum, quod talem habuit vsum ex quacunque materia perfectum appelletur pyxis, sicut etiam ab Hispanis *buxeta*. Olim ex ære percusso, aut interdum rudi fiebat moneta, quod nomen postea in re nummaria datum est auro, & argento, aut etiam corio, quod quibusdam nationibus pro pecunia fuit. Sic debitor dicitur esse sub alterius ære, aut æs alienum contraxisse. *as* (inquit) *alienum habere dicitur, & corium forma publica percussum*. Sic etiam cum multis sæculis vestes essent non ex lana textili, sed ex pellibus, quid miram si vestis ex quocunque textu, seu materia fiat, pellis vocetur.

22.

Cum autem pellis referri possit ad omnia bona, quæ Iobo siue à prædonibus, siue ab igne cœlesti, siue à ventorum turbine erepta, atque subuersa sunt, ita vt Iobus dummodo suam retineat pellem, id est, incolumitatem, & vitam, de suorum pecorum, aut filiorum pelle non laborat, quia libèter commutaret pro sua. Quod plerique sentiunt & fortasse benè, tamen potiùs arbitror referri debere ad illa quæ post auditam filiorum cædem, & bonorum omnium direptionem, ipse vltro sibi eripuit, & Deo obtulit, vt diximus suprà ad illud capit. 1. vers. 20. *scidit vestimenta sua, & tonsio capite corruens in terram adorauit*. Conscissio enim vestium, & capitis tonsio, & in terram abiectio, non fuit nata à subita consternatione impotētis animi, sed ab antiqua meditatione, qua se, suæque omnia largitori eorum iam antè traderat. Quare vestimenta, quæ Diabolus nunc pellem vocat, dum conscindit, Deo reddit, à quo ipse meditabatur reliqua fuisse concessa, atque sublata. Atque ideo dixit, *Deus abstulit*. & cum tonsus esset, & stratus humi, id est, exautoratus, & vilissimus hominum, quidquid habebat reliquum dignitatis, diuinæ dispositioni subiecit & licèt acerrimè tentatus, stetit tamè, & antiquam retinuit innocentiam, quam cele-

A brauit Deus, obiecitque demoni quodammodo insultans, quòd tam dura vexatione non potuerit durissimum athletam vel ad vnum tantum verbum adigere, quod impietatis aliquid oleret.

Quòd verò hæc tantum, aut præcipuè respexerit demon, ex eo coniecto, quia refutare voluit verbum illud *adhuc retinens innocentiam*, id est, subuersis opibus, extinctis filiis, (id enim valet illud *adhuc*) adhuc tamen iustus est, & recedens à malo: adhuc quod reliquum habuit mihi tradit; adhuc pellem, id est, corporis tegumenta conscindit: adhuc terram amplexus adorat: neque vnquã magis aut subditus; aut deditus mihi; quàm cum tuos in illum stimulos adegisti, & ornamentis omnibus, & vitæ subsidiis spoliasti.

His commodè subiicit demon, quòd Iobus pellem externam laceret, id est, vestimenta, offeratque Deo stratus humi: quod laudet Deum, quòd gratias agat, quòd pronus veneretur, mirum non esse, cum adhuc supersit, quod seruatum velit: pro cuius possessione nullam homines iacturam recusant, nullum non aggrediuntur laborem. Quod si velit experiri Iobi virtutem, & sincerum animum, tunc obtinebit facile, cum non externam laceret pellem; sed internam, & propriam lacerari videat. id est, cum sibi à diuina potestate liceat corpus percutere: & plagis ad ignominiam fœdis, ad dolorem acerbis, & deformare turpiter, & cruciare vehementer.

In pelle porro non tantum intelligi vitam quod plerique censent, sed corpus, facile ex eo colligere posse videor: quia ex ea pelle Demon voluit experimentum capi, in quam videbat nihil sibi à Deo fuisse permissum. Quod autem cuperet ipse significauit, cum addidit, *mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem: & tunc videbis*, &c. Cuius Deus petitioni sic arripit, vt alteram partem concesserit; alteram negauerit. Concessit, vt carnem tangeret, & ossa; iussit tamè vt ab illius anima, id est, vita, omnino temperaret. Hæc mea cogitatio est, in qua nihil impeditum, aut difficile videtur; quam ita propono, vt alias non improbem, imò potiùs lectori maximè commendem.

Et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.] Quid sit in faciem benedicere, explicuimus c. 1. ad versum 11. Illud *benedicat*, tempus indicat quod antecessit proximè. Cum stratus humi cecinit Iobus, sit nomen Domini benedictum. Quod quia proximè auditum fuerat, Scripturæ more iudicari pro presenti potuit. Aut fortasse ex quo plagam illam ingentem accepit, diuinas laudes nunquam intermiserat. Sed adhuc in ipso articulo laudabat dominum: illique se totum, & quicquid habebat reliquum, offerebat. Ait ergo Diabolus, tetigisti adhuc illa, quæ Iobum non tangunt, tange os, & carnem, & tunc apparebit simulatam esse, ac mercenariam laudem, non tam è corde sincero ac pio, quàm ex cupiditate atque ambitione profectam.

Huc vsque Diabolus: cuius verba, si rationes expendas tantum humanas, quæque nihil intuentur sublimiùs, quàm verissima sunt. Neque enim homo quicquam seipso charius habet. Quare pro pelle propria, id est, pro corpore, vt illum seruet à plaga, atque dolore vacuum, facile patitur aliarum rerum detrimentum, & multo

REGVLA.
Rerum, quæ
iam exoleuerunt,
nomen
seruant, quia
illorum loco
suffecta
sunt.

23.

24.

25.

26.

27.

Pro vita facile contem-
nuntur reli-
qua.

multo magis pro vita, cui vel ab hoste, vel à morbo, vel ab alia naturæ, aut fortunæ necessitate periculum timet. Dixit itaque quòd ipse, vt est humanarum rerum, aut studiorum scrutator acerimus, optimè nouerat, *cuncta, qua habet homo dabit pro anima sua.* Nemo vnquam dubitauit, cum aliter non potest, omnes opes latroni tribuere, vt ex illius manibus liceat incolumem abire. Recusauit nullus merces proicere, ac ornamenta omnia, vt liber à fluctibus enatet in litus. Facile quis iam appetenti tauro, vt in Hispanorum ludo sæpe videmus, pallium abiicit, & nudus mauult saluus euadere, quam oneratus pallio miserè perire.

28. Sed; vt dixi, hæc humanæ rationes sunt, nam qui diuina expectat, præ quibus humana hæc adedò vilia sunt, vt omnino sordescant, facile pellem ipsam vitamque contemnunt, cum de meliori pelle, ac vita vident esse periculum. Et sicut casto adolescenti Iosepho difficile non fuit pellem, id est, pallium relinquere in adulteræ manibus, ne castitatem & fidem Domino suo debitam, id est, longè meliorem, pellem amitteret. Sic qui ad stolam immortalitatis aspirant, non dubitant stolam illam deponere; quæ corrumpit, & non tam munit, & roborat, quam debilitat animam.

Pro beatitudine relinquenda, & sustinenda omnia.

29. Sic faciunt quotidie innumeri propè prudentium greges, qui vitam abiiciunt suam, quam nimirum hauserunt ab Adamo, vt induerent Christum. Neque legi iam obsequuntur membrorum, sed ab spiritu & à maiori, ac meliori Domino reguntur. Qui serpentis prudentiam imitati pellem dant pro pelle, licet angustæ, atque asperæ rimæ, & sentes implexæ subeundæ sint, vbi pellem hiberno situ squallidam, & scabram exuant, vsque ad oculos: ita vt seipsos retexuisse, atque exuisse videantur; quod faciunt non grauatè, vt pellem induant nouam; & nitentem. De quibus Tertul. lib. de pallio: *Serpens (inquit) quod sortitus est, conuertit corium, & auum, si quidem vt senium persensit: in angusta se stipat, parietes specum ingrediens, & cute egrediens (id est, egrediens ab antiqua cute, & quodammodo à seipso) ab ipso statim limine erasus, exuuiis ibidem relictis, nouum se explicat cū squamis, & anni recursant.* Quid aliud religiosi faciunt dum artam ingrediuntur viam, quæ ad vitam ducit, nisi vt à seipsis egressi per rerum omniū abdicationem, & omnino nudi per angustos aditus ad meliorem pellem, verumque reporem enitantur. Est autem illud ad hoc institutum obseruandum maximè, serpentibus dum senecta deponitur lacerari oculos, & caudam amputari. Quæ tamen (vt autor est Aristoteles libr. 8. hist. animalium cap. 17.) renascuntur iterum. Quod aptè explicat quid religiosi viri ex hac commutatione consequantur, qui eruunt sibi oculos, quos hybernus situs in subterraneis latebris credidit aut cæcos, aut obtusos; & assumunt perspicaces, & firmos, qui longè contemplantur: neque illos aut alta fugiunt, aut lucida perstringunt. Esse verò serpentum perspicacem, & firmam oculorum aciem, ipsum indicat nomen; dicitur enim aut *ὄφης* ab *ὄψα*, aut draco à *δρακων*, vtrumque autem cernere significat. vnde ortum prouerbum *ὄφθαλμὸς ὄμμα*, id est, serpentis oculus, pro nimis acuto.

Serpentis acuta oculorum acies.

30. Vers. 6. *Ecce in manu tua est: verumtamen ani-*

mam illius serua.] Non recusat Dominus conditionem, gnarus qualis futura Iobi constantia, qualis futurus esset exitus vexationis duræ. quare natiuam Iobi pellem, id est, corpus, & ossa dæmoni permittit vt illam quam vellet acerbissimè subigat, ac laceret: ita tamen, vt animam seruet, id est, parcat vitæ, quam ad extremum vbi perfunctus fuerit longo certamine munerare vult. Multi hîc de spirituali morte sermonem esse putant. Et in his Gregorius, Origenes, Olympiodorus; quod sanè videtur durum: nam Deus non prohiberet dæmoni, quòd in ipsius potestate non esset. At Dæmon nisi vltro velit homo, non potest in peccatum inuitum trahere. Suadere quidem & latrare potest; at persuadere nisi homo velit, aut mordere non potest. Deinde non prohibet ne omnes adhibeat machinas, vt illum ad peccandum inducat: neque enim quicquam posset, aut tentaret dæmon, quod sibi non prius foret à Domino permissum. Et ea omnia quæ ad oppugnandum Iobum comparauit tormenta, eò spectabant omnia, vt antagonistam suum ad verbum impelleret blasphemiæ: vt reipsa probaret non tam esse iustum, quam prædicabatur à Domino. Quod non esset assecutus nisi Iobus tentationi succumberet, & ad animam peccatum admitteret.

Alij in animam Iobi Diabolo potestatem negatam esse dicunt: quia licet Diabolus nequeat hominem ad peccatum trahere, id est, ad animæ mortem; potest tamè illi variis nocere modis, & sic afficere vt ad virtutum opera sit inepta, & pro eo statu meritorum incapax, vt si illius obscuretur debiliteturque facultas; quibus ligatus neq; meditari possit, aut velle honesta, aut ea facere, quibus Deus in cælo paratū habet præmium. Hoc verò aliquo modo tangere est animam, & licet non deducitur ad mortem, eò tamen adigi potest, vt censi possit infirma, ita ex Rab. Salom. refert Lyra, & Eugubinus. Tenent apertè Didymus, & Olympiodorus, vterq; in catena: & expressè Cassianus col. 7. c. 12. quæ est Abbatis Ier. vbi cum docuisset, quomodo Diabolus obscurate mentem, atque infatuare posset sicuti vini exuperatis æstu, aut morbo, aut graui aliqua capitis collisione contingit, addit, *Quod ne Beato Iobo Diabolus, qui carnis eius acceperat potestatem, moliretur inferre præcepto Domini prohibetur dicentis: Ecce trado eum in manus tuas; tantum animam eius custodi, tantummodo eum amentem ne facias debilitato anima domicilio.* Eadem penè Didymus in catena. *Qua in re duo Deus præcipuè spectasse videtur, si vera est Cassiani, Didymique sententia. alterum ne Iobi illa tam acerba vexatio, aliquo tempore excideret inutilis, quando nimirum induto mentis stupore, neque sentiret, neque cum pareretur dænum, neque cum sui foret impositus, laudaret Deum, & talia ederet virtutis documenta, qualia integris sensibus, & sui omnino compos omnibus dedit. Vbi Dei mirabilem in suos prouidentiam agnosce, qui nec punctum temporis suis perire vult, neque partem laboris minimam carere mercede.*

E

Alterum ne sibi voluptatem illam eriperet, quam ex illo certamine capiebat. Dum spectaret agonistam strenuum multis confossum plagis; stantem tamen erecto animo, & hostem ipsum prouocantem, offerentem vltro iugulum, & obuersante ante oculos morte, laudantem Deum,

Qua potestas sit Diabolo denegata in animam Iobi.

31.

Mens hominis quo modo possit infatuari à dæmone.

Deus nullam laboris nostri partem carere vult mercede.

32.

Ex Iustorum in tribulationibus patientia magnam Deum voluptatem capit.

Deū, & illius in se triumphū gloriose canentē. ita de Iobo Chryf. in Catena. *Obserua* (inquit Deus Satane,) *ne quid in vita ratione patiamur, etenim si de medio eū sustuleris, theatrū nobis non plaudet amplius.* Dixit hoc idē Seneca adeo sapiēter, & piē, vt si Gētili quādā nomina summoueas Christianū putes. Sic autē ille de diuina prouidētia c. 2. vbi docet cur bonis viris mala aliquādo accidāt. *Spectant* (inquit) *Dij magnos viros colluctantes cū aliqua calamitate. Nobis interdum voluptati est, si adolescens constantis animi irruentem feram venabulo excepit, si leonis incursum interritus pertulit.* Tantōque spectaculum est gratius quanto id honestius fecit. Non sunt ista quæ possunt Deorum in se vultum conuerrere, sed puerilia, & oblectamenta humana leuitatis. *Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo Deus. Ecce par Deo dignus vir, fortis cum mala fortuna compositus, utique si & prouocauit. Non video, inquam, quid habeat in terris Iupiter pulchrius, si conuerrere animum velit, quam vt spectet Caronem iam partibus non semel fractis, stantem nihilominus inter ruinas publicas erectum.* Hæc Seneca. Et quid idem diceret, si Iobum nostrum nosset, aut de illo accepisset talia, qualia de illo prodit non humana, quæ sæpe fallax, sed Spiritus sancti certa fides?

Pulchra Seneca de patientia sententia.

33. Deus nō permisit Diabolo, vt anima Iobi stuporē, aut phrenesim induceret.

Quod si Iobi menti stuporem indidisset Diabolus, aut vllū induceret morbū, qui phrenesim affert, non maiorem Deo voluptatē afferret certamē illud nobilis athletæ, quàm belluarum pugna, aut hominis, qui venabulo traicit syluestre feram: quæ Seneca nuper oblectamenta vocauit puerilia humanæ leuitatis. Is enim qui stupore captus est, aut efferatus phrenesi, vt sensus aliquid habeat, mentis tamen aut nihil habet, aut aded obscuratum, & debile, vt verè possit amens, id est, sine mente existimari. Quid ergo Deus voluptatis caperet, si lacerare feram, aut exagitari à venatore cerneret? Non sanè magis si virum videret iustum, commotum tamen mente, & sui omnino impotem à Dæmone torqueri: vbi quia nulla est libertas, aut rationis vsus, neque habet Deus, quid laudet, aut probet: aut vlla videt merita, quæ mercede compenset. Stupidum autem hominem truncum appellamus, stiptem, aut saxum. Quare qui hominem compūgit, lacerat, ac versat, cui inest stupor, similis est illi, qui saxum tundit, qui lignum dedolat, qui truncum decorticat, aut flammis abolet. Ex quo labore si alia desint, quæ hoc opus honestant, quæ Deo voluntas? Hinc igitur Deus tam seuerè præcipit Dæmoni, ne anima aliquo modo debilitata, ac læsa in phrenesim Iobum, aut mentis stuporem inducat, vt Deus in tanto viro habeat, quo se oblectet, & quod debita mercede compenset. Quomodo verò Dæmones excecere possint, atque infatuare homines, docet Martinus del Rio lib. 2. disput. magicarum quæst. 24. illum tu vide: neque enim mihi aut orium est, aut voluntas ea de re pluribus disputandi.

34. Anima pro vita, aut pro loco homine.

Hæc sententia non omnino displicet, tamen placet magis illa, quæ in anima totum hominē, aut etiam hominis intelligit vitam. Quod in Scriptura sacra frequentissimū est: *anima alicuius pro eo sumitur, cuius est anima. vt, anima Petri, per Petro; eo sensu dicitur, qui amat animā suam, id est, seipsum: anima iumentorum pro iumentis; pro vita millies. Hinc illud, anima in manibus meis, & iustorum anima in manu Dei sunt.* Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A Hinc illud Eliæ lib. 3. Reg. cap. 10. *tolle animam meam, id est, occide me: & proximè, pellem pro pelle dabit homo pro anima sua.* Iubet ergo Deus Dæmoni, vt ita suam in Iobum potestatem, & sæuitiam exerceat, vt vitæ parcat: & hominem excruciet, non extinguat. Hæc communis est sentētia. ita paulò antè citatus Chryf. S. Thom. & omnes penè recentiores. Neque ratio deest, quia vt Deus voluit Iobi patientiam omnibus sæculis esse notam, vt haberent illustre ad imitationem exemplar, vt in Dæmonis tentatione ac laborū tolerantia non deficerent: sic etiā voluit, vt benignitatis suæ atque fidelis prouidētiæ extaret exemplum, quod homines in media fornace, & dolorum carnificina confirmaret, & ad omne certamē adeundum alacres redderet, & audaces; cūm videretur certamē nō esse sine brauiō, & labori largā propositam esse mercedē. Neq; enim si extinctus esset à Dæmone noster Iobus, ea quæ sublata fuerant antè, duplicata recepisset à Domino, neque vitam postea produxisset fœlicē, & lōgam, quæ longæ posteritati diuinā cōmendaret liberalitatē & fidem.

Iubetur porrò Diabolus Iobi seruare vitā, nō quomodo is, cui alicui datur tutelaris, & custos, qui attētus inuigilat, ne quid clientī suo accidat aduersi. Quid enim boni sperari ab eo possit, qui tāquā leo rugies circuit, quærēs quē deuoret? Quæ salus ab illo, qui hiārīb⁹ faucib⁹ ad nostrā cædem totus anhelat? Quid ouis speret à voraci lupo? Quid ceruorū hinul⁹ à leone famelico? sed ea ratione à Dæmone seruatur vita quomodo à latrone seruatus dicitur, qui spoliatus licet ab illo, tamē interfectus nō est. Latro enim illi dedisse dicitur, qui nō abstulit vitā. Qui modus loquēdi à Scriptura sacra alien⁹ non est: in qua viuificatus ille ab eo dicitur, à quo vita priuatus non est. Vide quæ diximus in nostris cōmentariis ad lib. 1. Reg. ad illud c. 21. *Sanctificabitur in vasis; & c. 27. ad illud, vinum, & mulierem non viuificabat David.*

35.

REGULA. Illud ab aliquo datum dicitur, à quo ablatum nō est.

Verf. 7. *Percussit Iob vlcera pessimo à plāta pedis vsq; ad verticē capitis.* Cū primū facultatem accepit Dæmō in Iobi corpus antè negatam, vt erat hostili quadā rabie, atque furore percitus, egressus à facie Domini (quo sensu à nobis obseruatū est sup. c. 1. v. 12. ad eadē verba) corpus à vestib⁹ iā antea cōscissis nudū sic acerbè, latēq; percussit, vt à vertice capitis ad plātā vsq; pedū ab vlcere pessimo nihil vacuū reliquerit. Quod sit istud vlcus, nemo certò definire potest, quia nihil Scriptura certò definit; sed vniuersè vlcus appellat pessimū: cui⁹ generis variæ sūt formæ. Neq; signa, quæ sacra proponit historia, eiusmodi sūt, vt certū aliquē morbū latētē prodāt, cū multis morbis cōmuniā sint: qui & turpiter fœdāt, & vehemēter cruciāt hominū corpora. Nā, quod corp⁹ soluat in sanie, & scateat vermib⁹, q; totū vlcerosū, & putre, q; grauē aspiret halitum, id à multis morbis prouenire potest.

36.

Quo morbo vexatus Iobus.

Quidā in Iobo non vnum aliquod, sed multa morborum genera videre se putant: quorum sententiam sicut probare non possumus nisi diuinādo, sic neq; improbare aut volumus, aut audemus. Quare ab hac disputatione prudens absteineo: videat qui volet Pinedā nostrum, qui hac de re latissimè, & Origen. lib. 2. in Iobum vbi mirificè Iobi dolores, & sordes amplificat. Verf. 8. *Qui testa sanie radebat.* Mirè amplificat morbi vim, & Iobi in ea calamitate solitudinē: quādo nemo illi operā p̄stat necessariā ad siccāda vlcera,

37.

Doloris & vlcerum Iobi amplificatio.

E da vlcera,

vlcera & sanie[m] detergendam à toto corpore A manantem. Qui nihil habuit in tam angusto articulo commodius quàm durum è regula fragmentum; quod ad illud opus planè miserabile non aliena, sed sua sibi manu admouebat. Hic multa se nobis offerunt expendenda, quæ hunc Iobi statum, & Diabolo æstantem rabiem vehementem exaggerant. Qui eò adduxit hominem, in quem illi Deus potestatem fecit: vt cum eum miserum reddiderit, & omnium opera siue ad animi solatia, siue ad doloris leuamentum indigentem: tamen sic est ab omnibus derelictus, vt nulli miserabilis videri potuerit: tetra enim species, & ex vlceroso, ac tabido corpore grauis anhelitus arcebat omnes. Neque si maximè cuperent ad illum accedere, permittebat odor, qui ex eo non tam viuenti corpore, quàm putri cadauere expirabatur. Quod ipse confessus est Iobus c. 19. v. 17. *Halitum meum exhorruit uxor mea.* Quo loco queritur ab omnibus se fuisse desertum, qui pià ac misericordem operam præstare debuerunt.

38. Deinde obseruandū tantam vim esse humoris illius purulenti, tantā in eo statu Iobi paupertatem, vt necessarium fuerit testa detergi, quomodo domus à fimo, & fordibus emundari solent, quæ nemo manu tangere audet, nauscente stomacho, & ipsa horrente natura. Quare cum lenius posset manu cōtrectare vlcera, & à sanie, taboque siccare, ipsa tamen vlcerū fæditas, & ex tetro aspectu concepta nausea faciebat, vt testaceo frusto acuro, & aspero radere maluerit, quàm manu leni, & tactu benigno magis, cum dolore lōgè leuiori mundare. Nisi quod piè nõnulli meditatur, sicut priùs disciderat vestes, vt magis esset nudus, quia se nudū esse Deo placere cogitabat: sic etiam dolorē illū vltro sumere voluit, quia dolores illos infligi sibi à Deo meditabatur. Vel certè, quia sic dolor contraxerat articulos, & man^o sic exederat morbus, vt ad omnē vsū redderet inutiles. Quare testa manuū subiit ministeriū: & vt cūmque digitis apprehensa radebat potius, quàm tergebat vulnera. Hæc duo posteriora docuit Orig. l. 2. dum dicit vsque ad vngues pollicum peruasisse morbū, neque vllā fuisse partē à grauissimo dolore vacuam. Quocirca frustra adhiberet digitos, & vngues, quorū non minor squalor, & dolor erat, quàm in reliquo corpore. Deinde docet, ideo sūpisse testā, vt dolorē auerteret. Non (inquit) accepit molle aliquid, vt abstergeret molliter: sed accepit testam durā, asperam, vt raderet cum dolore sanie, & non extingeret blandè. Cuius rei rationem reddentē, Iobū ipsum inducit, & cum dæmone earū rerū architecto hunc in modum loquētē: *Ecce ò malignissime Diabole. sicut tunc cum rem familiarem, & filios mihi auferres: tunc denique ego quod supererat, vestē atque comam capitis conscindens atque tondens tibi proieci, vestem post rem familiarem, & comā post liberos. Sic etiā nunc cum me sauisima plaga percuteres, quod tibi superfuit huius doloris, hoc nimirum ita abiicio, hac testa dolores pronocando, atque exaggerando, atque exasperando.* Ab hoc non dissentiūt Gregor. Sanct. Thom. Apoll. in catena. Lyra, Dionys. Hugo, Albertus, Quod si verum est quod Tertull. docet libr. de patientia capitul. 14. multo est hæc tot authorum cogitatio verisimilior. Cum enim dixisset idem ferme quod modò Origenes addit vsque adeò non declinasse, aut lenisse dolorem molliori aliquo fo-

Iobus vltra sibi dolorem assumpsit.

39. Iobus cum Deo contra seipsum facit.

40.

mento, vt etiam sibi nouas doloris causas accereret: *Dissecabat* (inquit) *malus*, id est, Diabolus, cum Iob immundam vlceris sui redundantiam magna æquanimitate distringeret, cum erumpentes bestiolas inde in eosdem specus, & pastus foraminose carnis ludendo renocaret. Hic Chrysostomus pulchrè de hac Iobi sanie, ac testa cogitat, & loquitur, in quibus aliquid pretiosum, & expetendum maximè latere significat, quasi margaritā videat in concha cōclusam, vnguētum in pyxide, in arca thesaurum: *Testam* (inquit) *accepit, quæ sanies seruarietur; decuit ipsum dicere habentem testam illud 2. Corint. 4. habemus thesaurū hunc in vasis fictilibus.* Verè thesaurus est, qui corpus attenuat, qui exteriorem hominem corrumpit; interiorē renouat.

B *Sedens in sterquilinio.*] Pro sterquilinio Hebraicè est, אפר, Ephraim; quam vocem tam noster quàm interpretes alij, modò puluerem, modò cinerem vertunt. Quare quidam locum esse putant lugentibus, aut pœnitētibus idoneū: qui ideo iacere dicuntur in squallore, ac fordibus. & huc fortasse respexit Iobus ipse dū c. 42. ait, *Inspiciens locutus sum: idcirco ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.* Et eodem, quo Iobus habitu, ac loco sedisse existimari possunt ipsius amici: qui sedisse dicuntur in terra, & conscidisse vestes, & super caput suū sparsisse puluerem, vt socij viderentur doloris, & luctus, & quadam illius cōditionis cōmunionē, aut cōmunionis specie dolorem illius amicè solarentur. ita ex recentioribus putant Varablus, & alij, licet obscurius. Est tamen communis omnium consensus in sterquilinio iacuisse Iobū, id est, in fimeto, & coaceruato stercore. Quod eo consilio fecisse existimatur, vt sicut radendo vulnera regulæ fragmēto, dolorē acuebat; sic cōtempto lecto, & molliori recubitu, vt antiquam dignitatem, & splendorem abiiceret, illum elegit locum, vbi canum, & iumentorum cadauera putrescunt.

Hoc Iobi præclarum opus mirificis encomiis efferūt Patres; & in describēdis doloribus, quos in illa palestra, aut potius carnificina pertulit, quodammodo luxuriant. Multa hinc afferri poterant ex Chrysostomo, Gregorio, Hieronymo epi. 34. Basilio orat. de patiētia. Addo tamen ex multis, quæ adducit Origenes, pauca, tu ab eo plura pete; ex lib. 2. *Omne corpus, & membra iusti illius vno circumdata erant dolore: omnia vsque ad ipsa pedum vestigia vno vulnere destillabant, vna putredine detentus erat, iisdem vermibus scatebat: iacere non poterat, sedere non valebat; requiem non habebat, resumptionem non inueniebat: & quod erat omnium maximum super hac vniuersa fame, & siti necabatur. Nam manibus cibum sibi, vel potum ad os porrigere non poterat: tamen si manibus ad os porrigere valeret, ore, ac labijs, putredine ac vermibus plenus recipere non valebat. Attestatur idem ipse dicens paulo post: Scatere video escas meas tanquam odorem leonis.* Eadem penè Chrysostomus homil. 5. ad populum. Dirum sanè ac miserabile spectaculum, os exesum ab vrente morbo manans sanie: quod non tam recreatur, quàm exulceratur à cibo: quia à saniosa manu non sine grauissimo dolore per summam difficultatem admouetur.

Hoc mihi certius est, quod de aceruato stercore dicebamus: quia eò conspirat frequens interpretum sententia. Neque tamen ideo mihi videtur improbabile quod suspi-

Vermes Iob^o amare videtur non horere.

41.

Magnum Iobi humilitatis exemplū.

42.

Descriptio exulcerati corporis.

43.

Sterquilinum quid.

cabar in commentariis super Hieremiã ad illud cap. 16. *In sterquilinum super faciem terra erunt.* ut enim sterco non solum dicitur fimus; sic etiam sterquilinum non semper est fimetum. Est autem sterquilinum locus immundus quæcumque in illum locum sordes congerantur. Terra sanè, & puluis, in quibus miseri, atque lugentes sedent, etiam si in illis obscæni nihil sit, aut confecti, & digesti iam cibi animalium nullæ reliquæ, sterco appellatur. Et illa paulo sit immundior, nihil obitat quominus posset sterquilinum appellari: illud indicant psal. 112. vbi quid eo loco terra significet posteriùs hemistichium ostendit, quod per epexegetim priorem partem continet, & declarat: *Suscitans de terra inopem, & de stercore erigens pauperem.* quã priùs sterco, postea sterco vocat. & 1. Re. 2. *Suscitavit de pulvere egenum, & de stercore eleuavit pauperem;* vbi similis est epexegetis. Sic ego putabam in citato Ieremiã loco sterquilinum vocari partem illã terrã, in quam mortuorum cadauera proiecta sunt, aut vbi in illa strage ceciderunt. Neque aliud esse puto sepultura asini sepeliri, quod de Ioachim dicitur Ier. c. 22. quã super terram inhumatum iacere, vbi coruos pascat, & laceretur à canibus. Neque enim in eo quod proprie sterquiliniũ dicitur, putrescunt asini, sed in eo plerumque loco, in quem eos cadere contigerit. Certè qui, duce Silara, ceciderunt de Madian, quia insepulti mæserunt, facti sunt sterco terra: atque ideo illa cadauerum congeries appellari iure optimo potuit sterquiliniam. De quibus Pl. 82. *Disperierunt in Endor, facti sunt, ut sterco terra.* Hebraicè, *facti sunt sterco.* Quare in sterquilinio dici potest iacuisse Iobus, qui eo erat in statu, sic ab atra lue liquefactus, atque cõsumptus, ut vocari non posset homo, sed spiras cadauer, aut hominis mortui viuum simulacrũ: quia ibi ex sanie, ac tæbe madebat solum putridæ carnis frustis fœdè constratum: ex quibus non leuior aspirabat fœtor, quã exhalat fimus, aut putre cadauer. Hæc mihi placeret maximè; nisi contra staret communis autoritas.

44. Iobi sterquilinum videtur fuisse extra ciuitatem.

Hic quæret aliquis an in ciuitate, aut in domo sua iacuerit Iobus, an verò extra ciuitatem sub cœlo? In ciuitate regiãq; domo, ac sua nõnulli putant: quia neque legunt domum illam regiam fuisse subuersam: neq; palluros esse credit cognatos, aut ciues, de quib; ipse fuerat optimè meritis, quasi mortuũ canẽ, aut moribundum asinũ excubare foris in sterquilinio; quod non vnus Iobi foret, sed commune dedecus ciuitatis. Sed est illa sententia recepta magis, quæ retrũ illud, & obscænum hospitium extra ciuitatem constituit, idque non pariete, non velo ac stramine tectum, sed omni ex parte apertum, ac subdiale, ita ut omnes cœli, ac tẽporis iniurias admitteret. Ita multis in locis Chrysostomus homil. 4. in Iob. & tom. 5. homil. 14. Orig. l. 2. in Iob. Beda, Polychronius, ac Apollinaris in catena, & ex recentioribus Eugubinus, & Pineda. Quam sententiam cõfirmat magis Septuaginta translatio: vbi disertis verbis dicitur Iobus extra ciuitatem illud diuersorium habuisse, & pernoctasse sub dio. Neque ratio defuit, quæ tot authores in illam cogitationem induxerit.

45.

Prima dæmonis insidiosa malitia, quæ ciuibus, atque cognatis persuasit, quo magis derelictum hominem ad desperationem adigeret, seu ad verba blasphemiæ, ut illum tanquam cõmune contagiũ, & publicã pestẽ euitarent, & foras

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A eiicerent: ne ex illius familiaris, atque incauto congressu in publicũ damnũ contagio serperet. Id verò ita contigisse ipse docet Iob. c. 6. & 19.

Alterata est ipsa Iobi necessitas: quia, ut dicit Chrysostomus, neque illi à dæmone relicta domus est, quam euertisse existimari potest, sicut euertit illã, vbi ipsius filij agitabant sociale cõuiuiũ. Neque incredibile est huic pepercisse, cum in omnia bona antagonista sui potestãtẽ haberet, & à domus ruina non leuẽ videretur plagã accepturũ. Cum igitur nullã haberet domũ, & omnes illũ tanquam pestem horrerent, ne quid oblato hospitio tetrius inhalaret, & suggerente dæmone grauiora metuerent, quã ipsa morbi natura minabatur; necessariò illi in aliquẽ desertum locum abeundum fuit.

Tertia, quia fortasse sicut postea Israelitis edictũ fuit, ut extra castra eiiceretur leprosus, nequid ab illo noxiũ reliqui contraherent. Leu. 3. v. 46. Sic fortasse idẽ cautũ erat apud Idumæos. Quod, ut opinor, nõ minus Iobus seruaret, quã Israelitæ: apud quos tantũ habuit ponderis, & publica salus, & legis obseruãtia, & Rex Azarias qui & Ozias 1. 4. Reg. c. 15. & 56. 2. Par. c. 26. separata habuerit domũ ab aliis, quia leprosus, neq; ad mortẽ vsque fuerit ad aliorum societãtẽ admissus. Quod si ita esset, Iob; qui Rex, qui custos legũ, & vindex erat, qui salutis publicæ curator, & patriæ Pater, non exigeret à seipso, quod reliqui è populo, ipso agente rege, subire debuisset?

Quarta, quia id exigebat, etiam si nihil esset à lege perscriptum, patriæ, & subditorum charitas, quorũ ipse salutẽ cauere debuit. Ut ergo nihil ab ipsius cõgressu pateretur commissus sibi populus, pati ipse voluit, & ignominiam summam, & eo carere leuamento, quod in ea dolore videbatur fere non exiguum. Eam rationem adducit Origenes lib. 2. *Sedebat (inquit) super aceruum stercois extra ciuitatem: me solum, inquit, circumdant mala mea: mihi soli molesta sunt mea vulnera. Non efficiet, inquit, etiam aliis execratio, ne sim his, qui intra ciuitatem sunt, abominatio: ne exacerbentur etiam ciues ciuitatis propter meos dolores.* Hæc pia est cogitatio, & quidẽ, qui omnibus placere studuit, & quibus potuit modis cõmodare, verisimile est noluisse quicquã, si in hominum cœtu cõmoraretur, esse fastidio.

Alia ratio adducitur ab Origene supra, Chrysostomo homil. 4. de Iob. Polychronio ad hunc locum in catena, ideo voluisse in loco iacere humili, & extra ciuitatem: ibique patienter pertulisse omnia tam honoris, quã valetudinis incommoda, quia illa passurum esse Christum præuiderat, & illius se esse typum cognouerat: quæ cogitatio illi magnã in tot laboribus consolatio fuit. Tum quia gloriosissimum fuit seruatoris stigmata in suo corpore gestasse; quod Paulus in summi honoris ac beneficij loco statuebat: tum quia Christi ignominiam, ac mortem mortalitate, ac gloria compensandam norat. Vnde sperabat statum illum suũ arumnosum, & sordidum non dissimiles habiturum exitus. de quibus cap. 19. vers. 27. *Scio quod redemptor meus viuũt: & in nouissimo de terra surrecturus sum, &c. reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Quam spem, sicut proposito quantolibet pretio non venderet: sic etiam puto, neque fimetum illud cum lautorum hominum deliciis, & regio splendore commutaret.

Cum breuis esse studeam, vix tamen à meipso impetrare possum, ut ab isto Iobi sterquilinio

46.

Leprosi extra ciuitatem eieci.

Cur Iobus extra ciuitatem esse voluit.

47.

48.

Qui Christum patienter spectat, omnem ignominiam libenter subit.

Quomodo se homo ad labores, & mortem comparare debet.

49.

nio recedam. Ex quo plures, magisque preciosas gemmas sumit pius, & attētus lector, quam in thij stercore inuenit ille, qui Latinorum Poëtarum existimatur Princeps. Sicut diu se ad illa corporis, & quæ vulgò putantur infortunia, cōp̄rauerat Iobus, quæ postea pertulit, ex quo id affectus est boni, vt secundam fortunā moderatē, & aduersam ferret nō impatienter, vt dicemus pluribus ad illud c. 3. *Timor quē timebā, euenit mihi*. Sic etiā mortē ipse secū diu ac sepe meditat⁹, imo quoad eius fieri potuit, nō semel expertus, ad mortē se viuus, ac sepulturam præparabat. De quo sic Orig. l. 2. in Iob: *Sedebat, inquit, super acervum stercoreis: stercus supra stercus, putredo supra putredinem. Nā quia omnis homo putredo, & filius hominis vermis, is, qui in putredine vermium est conuersus, sedet in putredine stercoreis. Quod efficiuntur omnes homines post exitum anime putredo, & vermis. Hoc, inquit, (Iobus) praueniens adhuc anima in corpore posita, ego effectus sum. Similia habet Didymus ad hūc locum in catena. Optimē Gregor. l. 3. Mor. c. 4. *Beatus Iob vt considerationem suæ fragilitatis etiam ex circumstantiis traheret, & ante oculos suos vim suæ despectionis auerget, non qualibet in terra, quæ penē ubique munda reperitur, sed in sterquilinio sedisse perhibetur; in sterquilinio ponebat corpus, vt ex terra assumpta, quæ esset carnis substantia, bene proficiens perpenderet animus. In sterquilinio ponebat corpus, vt etiam ex loci fetore caperet, quo d festinē corpus ad fetorem rediret. Hæc eadem repetit Hugo: & addit, à tugurio, & sordibus magis esse ad cælum, quàm à palatio, & throno expeditam viam. Quid timeret mortem Iobus, qui se mortalem esse didicerat, & omnia penē iam esset expertus, quæ mors hominibus inferre, aut auferre solet? Cū esset ab externis fortunæ bonis, ac filiis, & ab amicis nudus, sic à morbo putris, vt cadauer potius, quàm animatum corpus censeret possit? Et nequid huic statui deesset, sepulturam sibi delegit: eamque, vt mos illius tēporis ferebat, extra ciuitatem, non ex precioso marmore, quia se Regem esse non putabat, neque hominem quidem, sed hominis potius corpus exanime, sed sterquilinium, vt stercus cum stercore, & odorem pestilentem, & grauem cum odore graui, itēque pestilente coniungeret.**

Elegit item sterquilinium, quia acie sibi certamen futurum intelligebat, aut cum Deo, à quo se percussum, & spoliatum putabat; aut cū Dæmone, cuius vim, & calliditatem & ingeniū cognouerat. Humilitas enim, & propriæ vilitatis profunda cognitio, extorquet à Domino arma de manibus. Neque Deus illum hostili percutit, aut infensa manu, quem abiectum videt: neque sibi iam ampliùs repugnantem; quod de leone tradunt historici rerum naturalium. Vide Plinium l. 8. c. 18. Ouidius l. 3. Tristiū eleg. 5. *sauire negat leones in animalia prostrata: quod non attribuit ignobilioribus animalibus.*

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:

Pugna suum finem, cū iacet hostis, habet.

At lupus, & turpes instant morientibus vrsi,

Et quacunque minor nobilitate fera est.

Neque Diabolus habere solet potestatem in humilem, qui ferre non potest humilitatis telum, à quo ipse impetus debilitatur, & frangitur. Præda Diaboli familiaris superbus est; humilis Diaboli laqueos, aut euitat, aut rūpit, neq; ruine patet, qui sublimia non amat. Quinimo non habet vnde deiici à potentiori possit.

A Qui altam molitur siue veram, siue cogitatione solum informata molem, id agit, vt inde grauiorem sibi lapsum struat. Ergo sterquilinium elegit Iob⁹, quia statio illa magis est munita; & aduersarij cautiùs & frangit impetus, & eludit insidias. Superauit Diabolus Adam in paradiso per vxorem, cuius in virum, & potestas maxima, & molliores illecebræ. Tentauit in sterquilinio Iobum, adsciuit sibi in adiutoriū coniugem: quam à se reprehensione dura repulit Iobus, qui multo hīc in sterquilinio; quàm ille in paradiso tutior: magis inter dolores, & sordes, obuertante antē oculos mortis imagine; quàm ille inter delicias: necdum dānatus morte potentior. Quare ille vxoris blandimento succubuit; hic vxorem aded non audiuit, vt etiam à suo conspectu ignominiosè repulerit, cōiutio graui, & dura admonitione percussā. Libet hīc ad extremum addere quod de Iobi sterquilinio religiosè culto tradit Chrysof. homil. 5. ad popul. in principio. *Ex simo, inquit, Iob viso omnem quis capiet utilitatem, & disciplinā multam & exhortationem ad patientiæ rationem. Itaque multi nunc longam, & transmarinā nauigationem à terra finibus in Arabiā abeunt; vt simū illum cernāt: & cōspicari terrā deosculantur, quæ illius viatoris certamina, & cruorem omni auro pretiosorem suscipit.*

C Veri. 9. *Dixit autem illi vxor sua.* Oppressit Diabolus filios, & filias Iobi, qui cōdolere possent, & vxorem reliquit, per quam illum oppugnaret, & obtineret quod olim ab Adamo per Euam: norat enim quid posset in viros vxorum indulgentia mollior, & longa, atque intima vitæ, ac thalami consuetudo. Et per illam obtinere se posse credebat quod per alios modos longè grauissimos obtinere non potuit. Est qui puter hanc non fuisse vxorem Iobi, sed dæmonem, qui vxoris assumpta specie, vt tentationi aliquid accederet gratiæ; à qua momentum nō leue est, ad blasphemiam illum, & diuini nominis execrationem instigabat. ita dicit Chrysof. tomus in catena aliquibus fuisse persuasum.

D Sed neque id tacuisset Scriptura, neque simpliciter appellasset vxorem. Illud certius deceptam esse à Diabolo, vt ipsa virum postea deciperet, sicut priùs in eundem finem Euam deceperat: quam verbis instruxit in eam curam potentissimis, quæ virum in desperationem inducerent, & ad blasphemias voces incitarent. Cuius orationem expressit Septuaginta translatio, quæ etiam si ab vxore non esset, maximam tamen ad inclinandam animam ad omne consilium quantumuis temerarium, & audax, pōdus habuisset: quam nos orationē mox adducemus. Imò aliqui putant, vt dæmo olim per serpentem, sic etiam nūc per vxorem fuisse locutum, & sicut Energumeni, nō tā sua, quàm Dæmonis verba ignari omnino, & sui prorsus impotes effantur: sic etiā hanc fœminā, intus agēte Dæmone, locutā existiment. Sic Chryf. ho. 3. in Iob: *Verè, inquit, Diaboli verba sunt hæc quousque torquentis vxorem. Clariùs Orig. l. 2. Dixit ad eum vxor eius; vxorem dixit dixisse, sed verè Diabolus dixit. Sic namque & olim ait: Dixit serpens ad mulierem, serpentem dixit dixisse, sed non serpens dixit, sed Diabolus, qui per serpentem locutus est. Dixerat autem paulo ante illud sibi sumendum instrumentum ad sternendum eo vsque indomitū athletam, quod antē expertus fuerat potentissimum. Confugiam (inquit) ad antiqua mœna, per quæ Adam seductum supplantauit, ibi serpentem.*

E

50.
Preparatio
ad mortem.

51.
Quomodo
cum Deo pug-
nandum,
aut cum Dæ-
mone.

Leo non sa-
uit in pro-
stratos.
Humilitas
spiritualem
athletam ar-
mat.

Locus humi-
lis statio ad
pugnandum
optima.

Iobi sterqui-
linium reli-
gionis gratia
visitari solē-
tum.

52.

Dæmon à nō
nullis credi-
tur vxoris
Iobi speciem
sumpsisse.

Vxor Iobi à
Dæmone in-
citata, & in-
structa.

53.

Per os vxoris
Dæmon locu-
tus existi-
matur.

pentem me induens ad Euam locutus sum, deinde per Euam locutus Adam seduxi. Habet etiam Iob vxorē, qua me induens subtiliter per illā eū seducā.

54.

Deinde pluribus ostendit, quemadmodū sapē per feminas locutus excitavit odia, mores corrumperit, perturbavit nō solū domos, ac vicinos, sed etiā rēp. sparseritq; vberimavitiōrū semina, & scintillas, quæ magna interdū attulerunt incendia. Quot Dæmon per mulieres inuenerit mala, quot seminauerit, & ad incrementū adduxerit hæreses, diximus in nostris commētariis super Acta ad illud c. 13. *Cōciterunt mulieres religiosas, & honestas.* Porro cognitās esse Iobo latentes in vxore Dæmonis insidias, ipse docet Orig. nō lōgē pōst quē hoc modo cum vxore loquētē inducit: *Cur teipsā vas Diaboli effecisti? cur teipsā habitacionē maligni præparasti? cur Diabolus locutus est per os tuū, infatuās primū mentē tuā, atq; anima tuā intellectū.* Quare sicut Isaac eodē propē tēpore vocē agnoscebat Iacob, & man^o Esau: sic Iobus in vxoris voce manus videbat, id est, opera, atq; insidias Diaboli, vocē autem vxoris.

Mulieres maximē dæmoni instrumētum.

55.

Rationē vxoris longam tradit Septuaginta translatio, quā agnoscunt Orig. Chrysof. Basil. oratione de patientia, & tolerantia; qui omnes orationē illam exponunt, & amplificānt; sicut etiā plerique eorū Patrum, quorum in catena testimonia citātur, vt habent Sixtiani cōdices, hæc sunt. *Tempore autē multo transacto dicit ei vxor eius: quousq; sustinebis, dicens: Ecce permaneo tempus adhuc parvū, spectās spem salutis meæ: ecce enim delatū est memoriale tuū de terra filij; & filia mei veteri dolores, & labores, quos in vacuum laboravi cum erumnis, tu verò in putredine vermium sedes pernoctās sub dio; & ego errans, & ancilla locum ex loco, & domū ē domo expectans solem quādo occidet, vt requiescā ab erumnis, & doloribus, qui me nunc premunt. Sed dicito aliquod verbum in Dominū, & morere.* Hæc, vt dixi, Græci Patres admittunt, & quidā illorū luculenter explicant. Vnū tantū adducā Basil. orat. 1. citata, vbi complexus est omnia, illustratūque cōmentatione breui. *Cum hosti nihil iam relinqueretur, quod deinde faceres, ad veteres suas insidias descendis, vxorisq; illius mentē ad insaniam, ac nefandam sententiam adducens, illius opera atbletam frāgere conabatur. ac sanē illa quidem longo dolore renūciāns, capite in terrā demisso iusto astabat, manus ob ea, quæ intuebatur cōcuriens, & pietatis fructus illi exprobrās. Recensēbat præterea veterem illam abundantiam rerum omnium; præsentia verò mala ostendebat, ac qualem ex quælibet adeptus esset vitam. & cuiusmodi modi pro multis sacrificiis, ac victimis mercedē a Demino accepisset, idē eadem ipsi inculcabat. Vt suprabat autem semper verba animi parui, ac demissi plēna, atq; simul calia, quæ & virum fortem cōmouere, & animum quāuis generosum inflectere possent: Erabunda, & serua vagor, dicebat, Regina seruitutem seruis, & ad seruorum meorum manus respicere coacta sum; quæ quondam multos benignē nutriui, nunc ipsa ex alienis nutrior. Ac sanē, inquit illa, longē honestius, & cōuenientius esset, si te ipsum ē medio tollerēs, gladium iræ creatoris aciendo, quā res aduersas equo animo sustinendo, molestiā & tibi, & coniugi proferres. Hæc Basil. eodem ferme modo Chryl. & Orig.*

Ratio vxoris ad Iobum.

A tequam vexationem, de qua nuper pateretur, & totidem cū meliori fortunā, & sibi ipsi restitutus est: Quorum ibi refert nomina, & dicit illa tā his, qui prius, quā qui posterius geniti, fuisse communia; sed illius pseudo-Philonis fides leuissima est. Vide historiam Schol. c. 92. in Gen. vbi ab Hebræis aliquid refert fabulosū. Neque video quomodo Dina Iobo nubere potuerit, cū inter Idumæos, & Israelitas mortales fuerint inimicitia. Et quidē si Iob^o ex genere fuit Esau, & ab eo quartus, nō videtur Dinā potuisse ducere, nisi iā vetulā, effcētā, & parum rei vxoria idoneam, & minus iam fœcūdā, quā vt eniti potuerit filios quatuordecim, & sex filias. Neque Iobus Rex vxorē duceret, quā esse à Sichem antē violatā ignoraret nemo; cū illius stupri æternum extaret monumentū, in ciuitatis ruinis, quam in vltionē stupri occisis Sichimitis euerterūt filij Iacob. Multo magis probabile est, fuisse ex Arabia, ex patria nimirum Iobi, aut illi vicina: quia id plerūq; accidit, vt cōtribulē quisque ducat; atque vicinā, non ex lōginquo sibi vxorē accersat. Hoc habemus in codicibus Græcis Septuaginta, & Sixtiani, c. 42. vbi Iobi vxor Arabissa dicitur, & ex ea filius generatus, cui nomen Emmō. An verò eadem hæc fuerit, quæ modò Iobo audaciū insultat incertū est.

Probabilis est, fuisse Arabissam.

Adhuc tu permanes in simplicitate tua. Multū iam temporis exactum fuerat antequā hæc adueniret ab vxore tentatio. Sic sanē indicāt Græci patres, qui Diabolum desperantem inducūt de victoria, & quasi defessū pugnando, ad acerrimū tandem telū confugere, id est, ad vxorē, de cuius appetitione, & vulnere sanguis plerumque sequitur, & nonnunquā mors: illud adhuc pertinaciā indicat quæ morā insinuat, in qua quis in suo cōsilio obstinatō ac pertinaciter hæsit. Quā expressere Septuaginta dum mulieris orationi præponunt: *Tempore multo transacto dixit ei vxor eius. Simplicitas* hoc loco stuporem eius, & stoliditatē indicat, qui neque præterita cōsideret, neque ex præteritis futura coniectat: neque quid rerū fiat, expēdit, neque præsentibus malis medicinā adhibet, neque futuris, & iā iā impēditibus occurrit: stupor autem in eo spectatur, atque obiicitur ab vxore maledicā, aut potius à Dæmone, à quo illa aut instimulabatur acriter, aut obsidebatur miserabiliter: quia cum dura, ac lōga vexatione, & opes, & familiā, imò & corpus ferme totū amisisset, neque quicquā haberet reliquū præter miserā animā, eamque diris afflictā modis, tamen spē non abieciisset melioris fortunæ, neque tot arūnis remediū vel à ferro, aut laqueo petiisset, aut certē blasphema, atque maledicā lingua diuinā stimulare iram, quæ fulmē vibraret ē cælo, aut aliquo alio modo de medio tolleret, & tādē breui, atque leniori morte longam redimeret, & duram. ita penē Patres Græci iuxta LXX. translationem; quæ in hanc sententiā vehementer propendet.

57.

Simplicitatis vox.

Benedic Deo, & morere. Quid sit benedicere supra à nobis explicatū est: vbi diximus minus nobis probari, quod visū est plerisque, maximē Græcis, hīc per euphemismū significari cōtrarium; positū autē esse benedicere, ne aliquid, quod Hebræi horrent, cum Deo coniungeretur quod minus tanti nominis maiestātē deceret, vt enim minimē decet in Deum maledictum iactari, sic etiā nefas esse putant maledictionē cum diuino nomine, vtcūque cōiungi. Atque ideo obseruat Origēnes, à dæmone prius, & nūc à muliere, seu

58. Benedicēdi verbum.

Moyseus creditur verbū, maledicō, quo vsus est dæmon, per benedicō expressisse.

56.

Iobi vxor à nonnullis creditur fuisse filia Iacob, sed falsō.

Quæ fuerit hæc vxor, supra à nobis explicatum est. Hebræi Dinā Iacobi filiam esse putant: quibus subscripsit Chaldaeus Paraphrastes ad hunc locum; Philo, seu potius pseudo Philo in antiquitatibus biblicis, vbi docet Iobum ex Dina filios suscepisse septē, & tres filias an-

E 3 potius

potius à demone iterū, qui per obsessam mulierem loquebatur, non esse positum verbum *benedicere*, sed illud postea suppositum à Moysse cum historiam scriberet, vt rem indecoram figurata locutionis lenitate, & suauitate leniret.

59.

Vxor Iob ex pietate cre-
ditur locuta.

Reliqui hinc vxoris pietatem agnoscunt non quidem in Deum; Quid enim pietatis in maledictis, sed in coniugem. ita Chrysostomus homil. 6. in Iob. quæ cum doleret Iobum tam durè excruciarī, & totū insanie fœdè dissolui, cupiebat illū tandē cum vita illo quoque certamine horribili defungi. Hic autem Iobi palestram, & plagam describit, vt nihil videatur significari posse horribilius, talia dicit pati viuens adhuc corpus, qualia destitutum ab anima cadauer iam putre, iam quatruiduanum. *Si quisquam nunciaret homines viuos sic putrescere vermibus, quomodo mortui putruerunt, quid esset grauius: Mitius in carne humana ferrum saniret, quam vermis: tolerabilius de vulneribus sanguis erumperet, quam de putredine sanguis distillaret: cadauer corrumpi respicis, & horrescis: sed ideo minor pœna, imo ideo nulla pœna, quod absens est anima; at vero in Iob presens erat anima, quæ sentiret, ligata ne fugeret, subiecta et doleret, coniuncta, vt blasphemaret; sustinuit tamen, &c. vt coniugem ab ea molestia liberaret, vxor laborasse indicat Chrysost. & subiicit, videte fratres charissimi quæ admodum illi mors beneficiū fuit, & tale beneficiū nemo illi dabit.*

60.

Vxor Iobi à nonnullis ab impietate defensa.

Iulianus in catena aliter hanc fœminam ab aliis vindicari ab impietate asserit, licet eorum cogitationem ipse non probet. dicunt enim religiosam illam fœminam, & quæ olim à coniuge pietatem didicerat, eo consilio suasisse viro, vt precibus ad se mortem accerferet: ne forte aliqui illius calamitatem contemplati, qui virum sanctum esse putauerant, de illo, ac Deo improbè, atque impiè loquerentur: atque eam ob causam vxorem stultam appellatam, non impiam. Neque ratio deest cur hæc fœmina à tam graui impietatis crimine, imò ab illius suspicione vindicari debeat. Quis enim credat fœminam, quæ tam diu cum Iobo commorata est, quæque haurire potuit pietatis, & religionis documenta præclara, eò peruenisse impietatis, & amentię, vt religiosam linguam viri sui ad blasphemiam verba impudenter acueret? Sed hæc ratio leuis est, si statnamus hæc verba non tam esse mulieris, quam Dæmonis, qui illam obederat, quique in illius ore impia verba formauerat. Aut certè sic inuaserat violenter, vt præceps, & impos sui talia demens proferret, qualia fortasse nunquā in mentē venerant.

61.

Com. humilior est illorum sententia, qui in benedictione per antiphrasim maledictionem intelligunt, licet non eodem omnes modo explicent. Græci Patres secuti Septuaginta translationem, qui ita conuertunt: *dicito aliquod verbum in Dominum, & morere*. Maledicendo probeandū esse Deum ab vxore iuberi putant, vt offensus Deus, vel fulmine, vel alio modo Iobum ad mortem adigat, & tam graui eximat molestia. Alij vt Deum tot laborum authorem lingua prociadat maledicta, & eo modo suæ indignationi ac dolori satisfaciat, licet eam ob rem statim ab offenso Deo subeundum sit capitale supplicium, vt lætus moriatur, suum qua ratione potuit dolorem vltus. Alij vt talia verba proferat, qualibus à lege indicitur capitalis pœna: vt vel ea ratione ab iis, qui legis sunt, ac religionis vindices, mortem subeat,

quæ ab alia morte liberet, quæ longior est.

Ego *benedico* hic, sicut aliis locis, de quibus supra, impropria significatione sumo, quod itè fecere alij, ita sanè videtur accepisse S. Thom. tenet apertè Caietanus, & Eugubinus, & Vatablus. Sed hi variè accipiunt. quidam in benedictione, & laude preces intelligunt, quod ab Scripturæ sacræ vsu alienū non est, qui *laudare* pro orare, & *laudem* pro oratione frequenter vsurpat, vt diximus ad illud Ierem. 7. *Tu verò noli orare pro populo hoc, neque laudem sumas*. Quare iuxta hoc id videtur voluisse, ac monuisse hæc mulier, vt oret Deū Iobus, vt tandē ipsum à tot angoribus, & molestiis exoluat, cum multò sit optabilius breui & semel, quàm singulis propè momentis duram mortem subire. ita Vatablus.

B

Sed placet magis quod authores proximè citati censent hinc aliquid ab vxore sub amara ironia obiectum esse marito quasi illum stuporis accuset. Quod cum videat, nihil sibi benedicendi Deo assiduitatem profuisse, benedicat tamen in ipso dolorum, atque angorū estu: cum videat, quantuncumque sit in illam laudandi contentionem intentus; adhuc se scatere vermibus: adhuc insanie omnia membra liquefcere. Est autem huic ironica dicendi formæ accommodatus imperandi modus: sic Thren. 4. versic. 21. *Gaude, & latare filia Edom*, &c. à die quo perueniet calix: *inebriaberis, atque nudaberis*. & Ecclesiast. 11. 9. *Latere ergo iuuenis in adolescentia tua, &c. & adducet te Deus in iudiciū*. idem esset sensus, si dixisset; *Gaude, & latare, & inebriare, & nudare: & latare iuuenis, & veni in iudicium*. Id Latini sæpe exprimere solent præposito imperatiuo, i. quo subamara quædam significatur irrisio. Sic Virgilius lib. 9. *Æneid. de Numano, qui dum aliis insultat spiculo traiectus occubuit*,

I, verbis virtutem illude superbis.

& idem libr. 4. cum *Æneæ Dido naufragium minaretur, dicit,*

I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas.

Hoc dicendi, atque imperandi modo non infrequenter vtimur, cum aliter nobis euenit quàm sperabamus; idque cum aliqua aut offensione, aut reprehensione, vt si quis postquàm alicui Principi minus grato longam nauauit, & fidelè operam, deinde ab illo malè acceptus fame pereat, quasi se ipsum stuporis inculcat, secum ipse loquens dicat: *serui infideli Domino, & fame peri*; & qui plantauit vineam, & ab iniquo possessore ab illa depulsus est, audire posset ab insultante, vel monente, *planta & fuge*, & qui post nutritionem, aut maternam indulgentiam pro gratia contumeliam, aut iniuriam extorqueat, audire solet tritum illud, *ale luporum catulos*. Sic sanè posset ille dicere qui ad Hebr. 6. v. 8. *feminauit agros, rigauit, & tandè tribulos colligit, & spinas, quæ nõ alunt, sed pungunt. Semina, & pungere*; & posset etiam maledictionem addere: *quia terra sæpè bibens imbrem, proferens autem spinas, & tribulos, reproba est, & maledicto proxima*. Neque opinor inuitatum esse, vt cum quis obliuionis, aut ingratitude arguitur, maledictionem, aut execrationē audiat, vt indicat locus iste, qui videtur ab hominum ingenio, ac consuetudine desumptus. Est ergo sensus huius reprehensionis, atque conuitij, quo vxor à Dæmone siue instincta, siue exagitata violenter, & callidè maritum suū exulcerat, & pungit. I nunc, & in laudando Deo

62.

63.

Ironia in
scriptura u-
sata.

64.

Quando lo-
cus aptus
ironia.

Deo perseuera stulte (vt tute ipse, nisi mēs ablit reipla experiri poteris, quando illum expertus es in inferendo tam diro vulnere crudelem, & in renouando, atque augendo magis quotidie, ac magis inclementem) quando nihil iam tibi reliquum est, nisi vt miserum hunc spiritum, quem agrē ducis, tandem exhales.

Lenis moderata reprehensio.

Verf. 10. *Quasi vna de stultis mulieribus locuta es.* Acerba est ista, modesta tamen Iobi reprehensio, qua ita impiam illam, sermonis libertatem carpit, vt tamen religiosos mores, & superioris vitæ honestatem, & modestiam cōmendet. licet enim illa locuta fuerit stultē atque impiē, dum negat prudētis esse, cūm Deus sic vexet acerbē immerentem hominem: in illius tamen laudibus studium non remitti; non tamen illam stultam vocat, sed in eo sermone stultarum mulierum mores imitatam, quasi à seipsa defecerit, & quasi in alienos mores, & ingenium abierit. ita indicat in catena Chrysostomus: *Nihil, inquit, te, nihil institutione, disciplinaque mea dignum attulisti.* Quæ porrò sunt stultæ ille mulieres, quarum tunc orationem Iobi vxor imitata est, non est coniectare difficile. Chrysostomus in catena Euam putat hęc stultitiæ notatam, qua decepta, atque instincta ab antiquo serpente virum aggressa est: illūque à paradiso, & à vita fortunata deiecit. Ego non puto ad vnam Euam contractam esse similitudinem; sed ad omnes potius fœminas esse extensam; in quibus parum est mentis, parum pietatis, & pudoris: qua facile à suo vel amore, vel odio, aut etiam fastidio, atque dolore rapiuntur, & illa aut loquuntur, aut faciūt, quæ quàm longissimè abeunt à sana mente.

65. Sed præcipuè arbitror Iobum ad Idumæas fœminas spectasse, quarum ingenium norat, & mores in omne facinus, & audaciã proiectos. Quibus cum aliis gentibus commune fuit, vt Deos suos non secus acciperent, atque homines, in quibus nihil spectarent sublimius, aut colerent excellentius. Gentiles enim in suos Deos si parum illos propitios habuerint, non solum conuitiis, quod frequenter accidit, sed etiam manu, & talis inuehunt: Vide Homërum Iliade, & mille in Deos audies eaque turpissima conuitia. Ad eius imitationem, & ex hominum obseruata consuetudine Virgilius inducit homines, etiam pios in Deos suos animatos hostiliter, & intemperantiùs inuectos, Virgil. Eclog. 5.

Gentiliū in Deos suos vfrata conuitia.

Cum complexa sui corpus miserabile nati. Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater. Et lib. 2. *Æneid.* de Ænea, quem religiosum, & pium inducit.

66. *Quem nō incusauit amens hominūmq; Deūmq;.* Mille huiusmodi inueniet exēpla studiosus, & attentus lector; illud nō omitram quod prodit Plutarchus de primo frigido in Perſis, & Strabō lib. 15. vbi primūm docent, Perſis ignē esse Deū, à quo cōminationibus, & iniuriis, aut malediū deprecantur, aut beneficiū extorquent; vnde apud illos ea superstitio nata, vt his nihil negādū crederet, qui ignē deponerent in fluuiū, & nisi optata obtinerent ignem se mersuros in aquā, & extincturos minarentur. Hęc opinor, aut similia faciebant Idumææ fœminæ, quibus nihilo maior erat in suos Deos obseruantia, quarū ingenium tunc imitata videbatur Iobi vxor, cū Deo vero significat nullā deberi lau-

Perſarum in Deum suum mīna ac ceremoniā re-dicula.

A dem, cūm plagam illam tam diram intulerit, neque vlla ex parte leuarit ægrotantem; aut spē offerre videatur sanitatis, aut melioris fortunæ. Ait igitur Iobus vxori nimis in ipsum crudeliter insultanti, illam exuisse religiosos, & pios; & barbaros, atque alienos induisse mores: neque cogitasse qualis fuerit disciplina domestica, qua se, & suos per tot iam annos sapienter excoluit; sed expectasse quod Idumææ fœminæ in suo vel dolore, vel studio facere cōfueissent; atque ideo deposita religiosę fœminæ persona, Idumææ, id est, impiæ, atque stultæ speciem assumpsisse.

Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare nō suscipiamus? Vt grauissima fuit omnium hęc ab vxore oblata tentatio, sic etiam opinor, maiorē Iobo dolorē attulit, quàm reliquæ plagæ, quas siue in bonorum naufragio, siue in filiorū strage, & in suo etiam corpore ad extremum pertulit, vt docet Basilius orat. 11. de patientia. Est enim viro sancto dolor ille acerbissimus, qui ex offenso Deo, violata religione, collapsa domestica disciplina, concipitur. Quare sui doloris, & angoris immemor, vxoris studet mederi morbo, quo tunc laborabat vehementer. Cuius hic breuis summa ab historia sacra proponitur, quod in Scriptura sacra sæpe fit, vt obseruauimus in nostris cōmentariis super Acta c. 2. v. 40. Quàm latè Basilius, & Chrysostomus

67.

Vir sanctus omnium maximè dolet Dei offēsam.

C prosequitur, de qua mox, quia morbi vis acris talem exigebat medicinam. Cuius summam paucissima hæc verba complectuntur. In qua licet aliquid fuerit acerbitatis, quia vxoris verba à religioso coniuge nō aliter accipi debere, temperauit tamen reprehensionem, dum nō illam stultā, & impiam vocat, sed locutā dicit, non vt antea solitā, sed quemadmodum stultæ fœminæ, quales sūt Idumææ, loqui cōfueuerūt. In quo oratoris maximi, & viri sanctissimi zelum, & prudentiã intueor. Qui neq; exulcerare voluit verborū aspēritate vxoris animū, ne parū haberet beneuolū, atq; idoneū ad excipiendā disciplinā, quam illi statim obducere parabat. (quod præceptū maximè commendatū est) neque tamen ideo à reprehensione abstinuit, ne vxor sibi persuaderet ab eius sermonibus abfuisse culpā. Accedebat, quod, vt antea diximus, verba illa impia nō tā erant vxoris, quàm Diaboli, qui in vxoris ore, & ex illius halitu verba formabat, sicut facit cum his, quos intus ex-cruciat, obsidet, & exagitat. Aut certè si verba

Qualis Iobi in vxorē reprehensio.

D sunt vxoris, aliqua ratione illi ignoscendū fuit, cūm grauis esset dolor, ingens inopia, & supra quàm ferre posset muliebris infirmitas, turpis ignominia. Maximè cūm vrgeret Dæmon, & nō minus in vxorem, quàm in eius virū eo rerum articulo sæuiret; quo grauior esset ab hoc telo intenta petitiō. Atque ideo vt vxorē in virum callidus armauerat, sic etiā illi verba suggestit, quæ spiculorū instar in cōiugis sui viscera vibraret. Hęc autē omnia, vt ait Chrysostomus tom. 2. homil. 14. in c. 4. Matth. videbat Iobus. *Vidit (inquit) dolosam Dæmonis escam vir ille mirabilis, & loquentem ex Diabolo coniugem maxima repenti prudentia insilentium coarctauit. Quod nos quoq; facere cōuenit. Nā etsi fratris, etsi amici Christi, etsi cōiugis, etsi necessariorum, & cuiuslibet alterius personā indutus, aliquid nobis eorū, quæ solet, loquatur, non illum, per quem loquitur, sed illum, qui loquitur, auersari, atque horere debemus.*

68.

Dæmon aduersus Iobū vxorem armauit.

Dæmō in eo loquitur, quō turpia suadet, aut loquitur.

69.
Oratio Iobi
ad uxorem
si adentem
impia.

Apta mis-
erorum con-
solatione in be-
norum in-
firmitate.

70.

Patientia
Iobi commē-
datio et
exemplum.

Porrò verba hæc Iobi ad tranquillandū ani-
mū, quæ dura vexatio, aut fortunarū, honorisq;
iactura conturbat, potentissima sunt. Quæ sic
explicat Basil. amplificatq; orat. 1.1. de patiētia.
*Veniāt, inquit, tibi in mentem illa bona quibus pri-
mum cumulata eras: perpende meliora cum deterio-
ribus: & reperies nullius hominis vitam omni ex
parte beatam esse. Semper enim fortunatum esse so-
lius Dei est. Sed tu si ex rebus presentibus dolorem
percipis, ex præteritis consolationem pete. Nunc lac-
rymas profundis; & tunc risum edebas. Nunc ino-
pem vitam agis; & prius deliciis affuebas. Clarum
vita laticem bibisti; nunc turbidum bibens bono ani-
mo esto. Nam neque fluminum cursus perpetuo clari
apparent; vita autem nostra, ut scis, veluti flumen
quoddam est perpetuo fluens, & vndis vicissim succe-
demibus refertum: cuius una pars iam præterfluxit,
altera vero in cursu est: alia iam de fontibus manauit;
alia vero post fluit, & vniuersi ad cōmune mortis
mare festinamus. Si bona suscepimus à Domino; mala
num non sustinebimus? Num cogemus iudicem eius-
dem generis res nobis perpetuo suppeditare? Nū cre-
dimus Dominum quomodo nostram vitam gubernā-
re debeat? Ipse suarum sententiarum potestatem ha-
bet. Quomodo vult res nostras regit: sapiens autem
est: & quod ex usu est seruis suis suppeditat. Hæc
eadem in catena tribuuntur Chrys. apud quem
tamen ego non inuenio. Est tamen utroque
Doctore explicatio non indigna.*

In his omnibus non peccauit Iob labiis suis.] Ex-
hausta iam videbatur Diaboli pharetra, neque
vllum apparebat telum quod in sui furoris, at-
que inuidiæ scopum præterea vibraret, extre-
mam adhiberet manum ab vxoris fastidiosa
querimonia, quæ nihilo magis rem promouit,
quàm antea cum toto belli pondere in virum
inermem, abiectum, & afflictum incubuisse vi-
debatur. Exciderunt itaque inanes Satanæ co-
natus, & insidiæ, neque verbum vllum extorse-
runt, quod vel minimum impietatis, aut impa-
tientia redoleret. Quæ verba intelligenda sunt
ad hoc vsque tempus; nam post hūc articulum
in labiis illius aliquid hæsisse culpæ, verisimi-
le est, imò meo iudicio certū, vt pluribus ostē-
dimus suprâ Prolegomen. 5. quæ tu vide. Est
planè mirabile in hac tribulationum fornace,
in hoc bellorum æstu, in hoc tot rerum aduer-
fantium concursu, neque vnum excidisse ver-
bum, quod generosum athletam impietatis, in-
constantia, aut infirmitatis argueret. *O vas, in-
quit Chrysost. tom. 1. homil. 1. in Iob, summi
pretij vno in Arabia loco reconditum per totum or-
bem suavis vnguenti odorem trāsmittens! O vas la-
pidibus, & plagis, & telis à Diaboli ictu vnguen-
tum non effundens! plurimum itaque laboris Diabolo
accidit, quo vas illud contereret, vnguentumque bo-
ni odoris perderet, qui statuit per vlcera fetorem,
vnguenti odorem denigrare. Nam & huius corpus
sanie vulnerum effervescente fecit. Sed & mansit vas
vulneratum, & non amissum vnguentum. Perit vn-
guenti suavis odor si in illo moriantur muscæ.
Ecclesiast. c. 10. Muscæ cogitationes sūt leuitu-
læ, quæ circumuolitant, & quocūq; spectes op-
portunè occurrant. Quæ nusquā non obuiant,
nunquā non infestāt. Sed hæc cogitationes licet
essent frequētes, cum necesse erat, cum tot Iobi
constantia, & fides oppugnaretur modis, nulla
ramen in hoc pretioso vase mortua fuit: nulla
cœlestis huius vnguenti perdidit suauitatē. Nō
verbū inconsideratū, ac præceptum, nō motus im-*

A moderatus, ac deuus. Sāctitatē Iobus aspirabat
vbiq; & bonū Christi odorē, cuius erat typus.

Verf. 11. *Igitur audientes tres amici Iob omne
malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco
suo.]* Hos Iobi amicos fuisse Reges habemus ex
lib. Tobie c. 2. Quales verò Reges, diximus Pro-
legomeno 4. Neque est quid præterea addamus.
Hi autē, opinor, fuerunt Idumæi vicini omnes,
qui cū Iobo vicino suo videntur consuetudinē
habuisse, & familiarē vsū: sanè Themā, vnde
Eliphaz Themanites vocatur, esse in Idumæa,
vbi scholæ fuerūt, & sapientiæ domus, habemus
Ierem. c. 49. v. 7. Ad quā partem Idumææ perti-
neant regiones illæ, siue oppida, vbi suum qua-
lecumque regnū hi Iobi familiares habuerunt,
incertū mihi est. Neq; admodū refert explorare
diligentius. Tantū obseruandū, loca vbi tres
hi Principes dominati sūt, paulo aliter in Sep-
tuaginta trāslatione nominari. vbi enim vulgatus
reddidit, *Eliphaz Themanites, Baldad Suites,
& Sophar Naamathes, illi legunt, Eliphaz Tema-
norum Rex, Baldad Saucheorū Tyrannus, Sophar
Minaorum Rex.* vbi expressè Reges nominātur.
Quòd autem vicini fuerint, ex eo fit satis veri-
simile, quia vicissim sibi condixerunt, vt simul
amicum laborantem inuiserent; idque certo
die. Quæ non videbantur fieri potuisse com-
modè, si illorum sedes longo essent interuallo
disiunctæ.

C Quo tempore obierint hi tres Reges amici
istud humanitatis officium, incertum est; est ta-
men satis verisimile non paucos præterisse
dies. Nam ante horum aduentum, iam præcef-
serat vxoris illiberale conuitium, vt paulo ante
dicebamus; vxoris autem oratio, siue subamara
reprehensio post dies accidit nō paucos, ex quo
Iobus in sordibus, atque stercore iacuit. Sic au-
tem de vxore apud Septuaginta: *tempore autem
multo transacto dixit ei vxor eius, &c.* Quare non
est improbabile menses aliquot iacuisse in sor-
dibus Iobum antequam amici officij, atque cō-
solationis gratia conuenerunt. Adde quòd tunc
videtur finita Iobi dura vexatio, quando finita
quoque fuit disputatio ab amicis Iobi impor-
tunè suscepta, vt indicat non obscurè caput
vltimū: in quo orasse dicitur Iobus pro amicis,
& in priorē fortunā restitutus. Quare eo tēpo-
re iā dura Iobus certamina subierat, iā corpus
erat resolutū in sanie: iā pellis cōsuptis carnib⁹
offibus adhæserat: iā tandē rebus illis perfun-
ctus fuerat magn⁹ hic athleta, quos ipse nō se-
mel in hac cū amicis altercatione cōmemorat.

Verf. 12. *Cumque eleuassent procul oculos suos,
non cognouerunt eum.]* Cū multi iā exacti fo-
rent dies, sic erat Iobus à morbo consumptus,
sic exesus à vermibus, sic denique à regia nati-
uæque specie deformatus, vt alius videretur à se
ipso, imò speciem exuisse humanam, & spiran-
tis cadaueris assumplisse. Quare ab attentis a-
micis agnitus non est. Qui, vbi aliorū, opinor,
relatione Iobum esse norunt, aut Iobi deforme
simulacrum, fecerunt, quod homines solent in
amicorum luctu: sciderunt videlicet vestimē-
ta sua, & regium caput insperfo puluere fœda-
runt. Quomodo in dolore, ac luctu vestimenta
scindatur diximus sup. c. 1. Caput porrò cinere,
aut puluere cōspergi, probauimus multis in no-
stris cōmētariis super Ezechielem ad illud cap.
27. de Tyro euerfa: *Superiaciem puluerem capiti-
bus suis, & cinere conspergentur.* Et Ierem. 2. verf.
10. *Sede*

71.
Amici Iobi
Idumæi, &
Reges.

72.
Amici Iobi
quo tempore
venerunt.

73.

10. *Sederunt in terra, conticuerunt senes filia Sion, consperferunt cinere capita sua.* Qui secus ostendit hoc, quod fecisse dicuntur hi Iobi amici fuisse in luctu cognatorum, & familiarium, aut omnino aut pene legitimum, quando sparsisse dicuntur puluerem super caput, & in terra lugentes confedisse. Hoc puto certius. Neque illud displicet, voluisse homines non omnino inurbanos, & incios eo habitu significare sibi cum Iobo dolorem illum, & calamitatē fuisse communem. Atque ideo sicut nudus Iobus iacebat humi fordidatus; sic etiam ipsi ad illius imitationem fordidati esse voluerunt, & nudi.

74. Puluis in caelum iactari solitus in magno dolore.

Sparserunt puluerem super caput suum in caelum. Credo in dolore solitum esse puluerem versus caelum in sublime iactari, ut non solum homines, sed etiam caelum ipsum dolere, & obscurari videatur, quasi nubibus obscuratur, & habitum sumat funebrem, & squallidum. Puluerem autem significare nebulam, & nubem caliginosam, & turbidam, diximus cap. sequenti ad illud, *Dies ille vertatur in tenebras.* Quod verò in dolore, ac perturbatione puluis iactetur in aëre, docet illud Actuum cap. 2. vers. 23. vbi sic de Iudæis contra Paulum indignatis: *Vociferantibus autem eis & proiciantibus vestimenta sua, & puluerem iactantibus in aërem.* Vide quæ nos hac de re pluribus ad locum proximè citatū ex c. 3.

75. Septem dies funebri honori impendi soliti.

Vers. 13. *Et sederunt cum eo in terra septem diebus, & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum.* Assumpserunt, ut diximus, mœrētium habitum: aut quàm fieri commodissimè potuit, lugentis amici præ se tulerunt speciem: neque minus temporis laboranti amico lugentes impenderunt, quàm impendi solet his, qui vita functi parentalibus ornantur honoribus: Eccli. 22. vers. 13. *luctus mortui septem dies.* Quo dierum spatio Iacobo Gen. 50. vers. 10 parentatum est. Neque puto cōtinuum illud tempus impensum dolori, ac luctui: esset enim valde molestum, tum amicis, qui ferre non possent tādū grauem illum anhelitum, quem corpus resolutum in saniam, & tot perforatum vlcibus emittebat: tum etiam fortasse multò magis ipsi Iobo, qui suum lugendo consolari dolorem in amicorum oculis sine pudore non poterat. Deinde, quia credibile non est, totum illud tempus translegisse ieiunos. Nam in dolo loco foetenti, ac fordido in Iobi conspectu, quis posset vel in extrema fame cibos sumere, nauicente stomacho? Septem igitur dies, & totidem noctes dicuntur amico suo lugentes assedisse, quia illud tempus siue diurnum, siue nocturnum impenderunt, quod ab illis solet impendi legitime qui alios in suo dolore consolentur. Quomodo toto anno dicitur magister docere, quod de illo tantum tempore intelligitur, quo haberi scholæ solent; & nunquam aliquis amicis defuisse, eo nimirum tempore, in quo illis nostra opera necessaria est. Et de Christi discipulis dicitur Luca cap. ult. vers. 3. *& erant semper in templo laudantes, & benedicentes Deum;* illis nempe horis, in quibus vacari orationi solet; aliis enim etiam si maximè cuperent, non permetteretur. Denique vniuersalia signa, aut quæ illorum videntur habere vim, non semper vniuersaliter sumuntur, sed ad rei naturam accommodatè. Cum enim Luca cap. 2. vers. 5. totus orbis à Casare descriptur, de illa tantum orbis parte intelligitur, quæ

76. REGVLA. Totum tempus dicitur positum in aliquo opere ac loquendo tunc ponitur cum legitime solet.

A Romano parebat imperio, & Actor. cap. 2. v. 5. conuenisse dicuntur Iudæi ab omni natione, quæ sub cælo est, in qua nimirum habitabant Iudæi: Sic ergo amici Iobi assedisse dicuntur septem diebus, ac noctibus: illo videlicet tēpore, quod ad illud humanitatis officium è diebus, & noctibus assumi solet. ita puto. Quod verò nō totis continenter diebus, ac noctibus, sed eo spatio certis temporibus assederint, docet S. Thomas, Caietanus, & Lyra, & Olympiodorus in catena: vbi ea de re optimè.

Et nemo loquebatur ei verbum. Vsitatum est in omni, ut reor, idiomate, & in Scriptura sacra frequentissimum, ut quæ leuia sunt, aut rarè fiunt, negentur fuisse: & quæ parum absunt ab aliqua forma, seu habitu, quicumque ille sit, ab illa forma nominentur. Sic vulgo cæcus vocatur ille, cui hebes est, & infirma oculorum acies; mutus, qui aut rarè, aut impeditè loquitur; ieiunus qui parcè cibos, & modicè gustauit. Quomodo Actor. 27. qui simul cum Paulo nauigabant, ieiuni fuisse dicuntur quatuordecim dies: quia videlicet toto illo tempore pertenui cibo famem sustentarunt. Sic nudus ciuitatem obiisse traditur Isaias cap. 20. & nudus prophetae Saul: nudus item saltasse Dauid in maximo populorum concursu. At quis putet viros tantos omnia prorsus deposuisse tegumenta. Dixit hoc sumptum ex vulgari loquendi modo Seneca lib. 5. de beneficiis cap. 13. *Quadam, inquit, etiam si vera non sint propter similitudinem (addo, & propter vicinitatem) eodem vocabulo comprehensa sunt. Sic illiteratum non ex toto rudem, sed ad litteras altiores non perductum: sic qui male vestitum, & pannosum videt, nudum se vidisse dicit.* Sic ego existimo Iobi amicos non propriè illa septemdiuina mora siluisse; sed quia ad horribile illud spectaculum exanimati, ac stupidi perquam modicè cum Iobo, & inter se fortasse locuti sunt; ideo dici, longum tenuisse silentium, neque vllum cum Iobo habuisse sermonem.

77. Quæ leuia sunt, aut rarè fiunt, negantur fuisse.

Nudus, qui male vestitus.

Quo sensu amici Iobi septem diebus siluisse dicantur.

D Hæc mihi difficilia non sunt, vel eo maxime, quòd silentium doloris argumentum est. Qui enim dolent in Scriptura sæpè silentes inducuntur: quia dolor stuporem nonnunquam inducit, eripitque persæpe loquendi facultatem.

E Ego aliter putabam extremam hanc partem explicari posse, & fortasse commodius ita ut non simpliciter negentur amici familiarem cū Iobo sermonem habuisse. Cur enim illi silent cum maxime illorum verbis consolatoriis tam grauis, & eo iam tempore diurnus labor leuari potuerit? Neque dolor, aut stupor ex amici calamitate conceptus, sermonis facultatem abstulerit. Neque enim negantur inter sese conseruisse colloquia, sed tantum cum Iobo fuisse locuti. Et nemo, inquit, loquebatur ei verbum. Puto igitur sæpè, & diu egisse cum Iobo, & illius doluisse vicem, & dolori tanto, quàm potuerunt humanissimè, adhibuisse medicinam. Eo enim consilio venerant, ut illius dolorem consolando leuarent. Cum verò dicuntur verbum nullum cum Iobo contulisse, de illis verbis accipio, quæ exactis hisce septem diebus habuerunt, in quibus plurimum fuit acerbitatis, & fellis. Cum illi exprobrarint insolètes spiritus, impietatem in Deum, & illa omnia, quæ multis, longisque disputationibus continentur.

78.

Cur

79.
Quid aspici
sibi de Iobo
persuaserit.

Cur autem nullum verbum eorumque dixerint obiurgatorium, ratio redditur satis idonea: videbant enim dolorem esse vehementem. Quare inhumanum putabant illum aspero exulcerare sermone, quem tam videbant excruciarī vehementer. Persuaserant sibi, opinor, propter sua peccata vulneratum à Deo, & talia passum, qualia ante illum nemo: idque inter se in via familiari sermone contulerant. Et quod fecerunt die à suo aduentus septimo, id facere cum primum illum conuenissent, constituerunt: quo suum peccatum cognosceret, dolerētque, & à Deo per penitentiam placato veniam obtineret: & mitiorem deinde experiretur manum, quam seueram suorum peccatorum vlticem agnouerat. Hæc illi secum in via meditati fuerant; cum tamen illius dolorem vehementem esse ex ipso corporis habitu, atque specie cognoscerent, abstinuerunt ab admonitione illa, quæ licet pia, non poterat non esse grauis, cum admixtam haberet reprehensionem; donec post Iobi verba (de quibus statim) in illam obiur-

gationem eruperunt, quam eo vsque in animo compresserant. Quam habuisse ante siue in via, siue eo septendiali spatio meditatam, ostendit Eliphaz capit. 4. versic. 2. qui sic ad Iobum: *Si ceperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies; Sed conceptum sermonem tenere quis poterit.*

Hic porro obseruandum, persuasum esse tribus hisce Principibus, impios suorum in hac vita scelerum penas luere. Quæ barbarorum hominum cogitatio fuit. Quod item sibi persuaserant Melitenenses insulani, qui cum viderunt Actor. cap. 28. viperam Pauli inuasisse manum, suspicati sunt, illum aliquid admisisse, quod Deus viperino morsu punire vellet. Atque ideo dixerunt: *Vtique homicida est homo hic, qui cum euaserit de mari, litio non finit eum vivere.* Vide Plutarchum de fera numinis vindicta. Et ex communi Gentium sensu dixit Valerius lib. 1. c. 1. *Lento gradu ad vindictam sui diuina procedit ira; tarditatemque supplicij grauitate compensat.*

80.

A&or.c.28

Qua fuerit
Gentilium
de hominum
aduersitate
cogitatio.

ARGUMENTVM CAP. III.

Um diu Iobus silentium tenuisset, tamen septimo ab amicorum aduentu die illud tandem rupit, doloremque suum, ærumnosamque vitam, eo dicendi modo significauit, qui Israelitis, & Idumæis videtur fuisse familiaris, qui cum execrationis præ se ferat speciem, ab execratorio tamen spiritu quàm longissime abest; videtur enim illa imprecari diei suo natali, & nocti in qua conceptus fuit, quæ ab offenso, & inimico animo iactari solent; quia in illo lucem, in hac qualemcumque vitam, & spiritum accepit. Et beatos appellat, qui aut in maternis visceribus extincti sunt, aut qui cum primum emerferunt in lucem, periire. Deinde quot sint in morte commoda, quàmque illa desiderari soleat, & debeat, eleganti oratione describit. Ad extremum videtur queri quòd cum vitam eo vsque egerit continentem, & piam, non tamen obtinuerit, quo minus sædo, atque crudeli vulnere percussus intereat.

CAPVT III.

A PARAPHRASIS.

1. **P**ost hæc aperuit Iob os suum, & inaledixit diei suo, & locutus est.

2. Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est:

3. Conceptus est homo.

4. Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine.

1. Postquam diu Iobus vocem continuit, septimo tandem die ab amicorum aduentu, oratione figurata, quæ execrationis præ se ferebat speciem, suum dolorem testatus est.

2. 3. Deleatur dies, quæ me nascentem primum aspexit; & nox, in qua mea mater in utero concepit, è fastorum censu. Neque ullo celebretur festino cantico, aut geniali conuiuio, ut non tam mihi de more Genethliacum nascenti, quàm epicedium mortuo cantari videatur.

4. Obscurent diem meum natalem nocturnæ tenebræ, & illam habeat speciem, quàm ante duo luminaria creata habuit vniuersum. Neque illius Deus ullam rationem habeat, neque ei de illis ornamentis, aut commodis provideat, quæ ad humanos vsus necessaria sunt.

5. Absint

5. Obscurent eum tenebræ, & umbra mortis, occupet eum caligo, & inuoluetur amaritudine.

6 Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

7. Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

8. Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan:

9. Obtenebrentur stellæ caligine eius: expectet lucem & non videat, nec ortum surgentis auroræ:

10. Quia non conclusit ostia ventris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis.

11. Quare non in vulua mortuus sum? egressus ex utero non statim periij?

12. Quare exceptus genibus? cur latrat us vberibus?

A 5. Absint ab illo die solares radij, neque à cælo aliquid habeat præter sempiternam noctem, neque eo die plus habeant homines lucis, quàm qui vita iam defuncti in sepulcris morantur; neque illi aliquid adueniat nisi tætrum, durum, & amarum.

6. Neque solum nox illa tenebris, in quibus perpetua sit mortis imago, sed etiam tempestatibus, & procelloso turbine inhorrescat, indigna denique magno suo merito iudicetur, quæ diebus anni, mensiumque annumeretur, & illorum augeat, aut impleat legitimum numerum.

B 7. Sit nox illa inauspicata, in qua homines horreant, aut letos, aut publicos obire conuentus. Neque in illa festiuo cantico aliquid præclare factum, aut beneficium à domino singulare celebretur, sicut in aliis faustis, atque auspiciatis noctibus fieri assolet.

C 8. Sicut quedam sunt carmina, quibus vtuntur, qui alicui homini, aut tempore fausta precantur, sic etiam sunt alia, quæ execrantur homines, aut aliquid diris deuuent, & furialibus monstris, quale est illud, quo suscitatur, & euocatur ad crudele aliorum exitium horribile monstrum Leviathan. Precor igitur, vt præ festiuo, & auspiciato carmine, inauspicatum, & lugubre assumant cantores, & inuocato Leviathan, nocti, quæ me concepit, serio maledicant, & infausta precentur.

D 9. Astra quæ cælum admirabili varietate distinguunt, & illuminant, crassa illius noctis caligine obscurentur, & lateant; sitque nox illa inauspicata, aut eterna, aut eterna similis: quam nunquam illustrent pleni solis, & communes radij, licet illos expectet, & optet; neque ambigua lucis splendor nascentis auroræ.

10. Ideo solitudinem, caliginem, & maledictionem precor illi nocti, quia non occlusit uteri claustra cum coniugali concubitu conceptus sum; quia si nox illa dira vitæ mihi primordia non dedisset, non ego vitam traherem ignominiosam, & ægram, & verè non vitalem.

E 11. Quod si reserato materni uteri claustro conceptus sum, cur non iterum resignata uteri munimenta conclusit, ne ex illo naturali carcere viuus emergerem. Quod si recusari non potuit, quin ex materna vulua solutus aspicerem lucem, cur non quæ prima fuit, eadem etiam postrema mihi contigit vitæ dies.

12. Cur cum natus in terram cecidi, fuit qui inde tolleret, & exciperet in gremio, foueret sinu, admoueret vberibus; ac tandem tenellæ ætati indulgeret infantile subsidium.

13. Profecto

13. Nunc enim dormiens filerem, & A
somnia meo requiescerem.

14. Cum regibus & consulibus terræ,
qui ædificant sibi solitudines.

15. Aut cum principibus, qui possident
aurum, & replent domos suas argento.

16. Aut sicut abortiuum abscondi-
tura non subsisterem, vel qui concepti
non viderunt lucem.

17. Ibi impij cessauerunt à tumultu, &
ibi requieverunt fessi robore.

18. Et quondam vincti pariter sine mo-
lestia, non audierunt vocem exactoris.

19. Paruus & magnus ibi sunt, & ser-
uus liber à domino suo.

20. Quare misero data est lux, & vita
his, qui in amaritudine animæ sunt.

21. Qui expectant mortem, & non ve-
nit, quasi effodientes thesaurum.

22. Gaudētque vehementer cum in-
uenerint sepulchrum.

23. Viro cuius abscondita est via, &
circumdedit eum Deus tenebris.

24. Antequam comedam suspiro: &

13. Profecto si numquam vidissem lu-
cem, aut cum luce prima extinguerer, una
morte opportuna, & leni, multas, easque acer-
bissimas mortes redemisse, quiescens enim
iam à tantis laboribus ab eo tempore, neque
vllus vniquam clamantem audiret.

14. 15. En quid mihi ab illa immatura
morte accidere posset aduersi? an tanti est æ-
rumnosa vita, aut humana, ac Regia maie-
statis iacturam pati, quam mors deinde esset
ablatura? nonne hoc ipsum passi principes,
& terrarum Domini, qui ad ipsas vsque so-
litudines, & suarum voluptatum diuerticu-
la, & sui nominis monumenta produxerunt.
Qui vim auri ingentem vndecumque corra-
dunt, & argenti magnos cumulant acervos,
eosque in domos suas ambitiosè comportant?

16. Effet mecum actum multò benignius,
si numquam in meipso subsisterem, sed quo-
dammodo existerem in alio, maternæ vide-
licet alligatus vuluæ; sicut fructus arbori, si-
cut abortiuus, qui non tam videtur ortus,
quàm abscissus ab utero. Aut si conceptus es-
sem, ipse me uteri opprimeret angustia, neque
in vitalem auram lucemque susciperer.

17. Magna secum apportat commoda quo-
cumque aduenerit tempore benigna mors, li-
berat enim à malis, quæ extrinsecus adue-
niunt ab impiorum fraude, tumultu, & præ-
da; ab illis item malis, quæ ipsa secum affert
natura necessitas, à quibus, nos cum aduene-
rit, mors reddit immunes.

18. Qui vincti ob as alienam vitam tra-
hebant agram, & angustam, dum viuerent,
cum ex hac ærumnosa vita decesserunt, ab illa
molestia liberantur: quia nihil iam à credito-
re, aut exactore metuunt, qui dum vita ma-
neret, soluendo non erant.

19. Cum mors aduenerit, ut cessat Regū, ac
potentiorum dominatio, & ex ea natū crude-
le, & insotens ingenium, sic seruulorum, &
pauperum exilis, & misera fortuna. Quare
ibi communis est omnium, & æqua conditio.

20. Quare ergo lucis vsura datur illi, cui
durus contingit & planè miserabilis viuendi
modus? cur vita producitur ei, qui agrum tra-
bit, & amarum spiritum?

21. 22. 23. Quare vita conseruatur illi,
qui non laborat minus, ut mortem inueniat
fugiētē, quàm qui scrutatur thesauros, quos
natura, aut hominū calliditas terre visceribus
includit. Neque minus gaudent cum mortis
sefe ostētat necessitas, quàm cum quæsitus diu
thesaurus occurrit. Quid enim durius quàm
vita longa, quàm vndiq; mala multa cir-
cumstant, cum interim ex duris, & afsidiuis
incommodis nullus se ad libertatem & pacem
aditus aperiat.

24. Cum hæc considerarem, accidere mihi
posse

tanquam inundantes aquæ, sic rugitus A meus.

25. Quia timor, quem timebam, euenit mihi, & quod verebar accidit.

26. Nónne dissimulaui? nónne filii? nónne quieui? & venit super me indignatio.

posse, quæ alij in eodem temporis articulo patiebantur, cum essem in florenti, integræque fortuna, nunquam tamen ex commodis, quibus tum existimabar affluere, voluptatem capiebam solidâ ac purâ. Nam ante cibû præcedebat creber ex animo singultus, & ex animo similis aquarû murmuri rugitus audiebatur.

25. Neque vana fuit hæc mea cogitatio, ac otiosus timor, cum nullum malum in aliis spectarem, aut ipse cogitatione fingerem, aut etiâ mihi meditando proponerem, quod non postea fuerim expertus.

26. Ea moderatione Regnum administravi, ut non facile qui me antè non nosset Regem esse crederet. Si quid enim ab aliquo contra meam dignitatem, & animum esset admissum, silentio, quiete, atque modestia ita dissimulabam, ut nihil ea de re aut vidisse, aut cognouisse crederet. Cumque hoc perpetuo vitæ tenore sperarem mihi Deum futurum esse beneuolum, expertus sum infensum, & durum, non quasi muneratorem rectè factorum, sed quasi scelerum censorem & vindicem.

1.

Dæmon quæ ad nocendum promptus, & acer.

INTEQVAM caput tertium aggrediar, in quo Iobus grauius de sua fortuna, & cõditione queritur, & nónnullorum opinione minus moderatè, quâ ipsius sanctitatem, & modestiam deceret: præmittamus oportet breuiter causas, quæ illum ad eos acriores motus permouerunt. Et primum statuamus, quidquid ad torquendum, & concitandum Iobum audimus, id totum comparatum, & instructum fuisse à dæmone, qui & Iobum vehementer oderat, neque ad illum exagitandum ingenium, aut facultas deceret. Cui inerant illa, quæ de furiarum maxima cecinit Maro Æneid. 7.

--- Cui tristia bella,

traque, insidiæque, & crimina noxia cordi.

De quo verius dicas, quam de Alecto idem statim cecinit vates.

Tu potes vnanimes armare in prælia fratres,

Atque odiis versare domos, tu verbera tectis,

Funereaque inferre faces: tibi nomina mille,

Mille nocendi artes: Fœcundum concute pectus:

Disiice compositam pacem.

2.

Quam ardens in Iobum Dæmonis furor.

Hic ergo acerbissimus bonorum hostis nihil non tentauit, quo Iobi patientiam prosterneret, & in verba blasphemiæ religiosam illatenus linguam acueret. Quare omnia bona Iobi diripuit: & calliditate mira, aut alios immisit Dæmones, qui seruorum assumpserunt speciem, aut seruorum sic attemperauit aduentum: sic tristè legationem instruxit, ut ferreos animos emollire posse viderentur. Accessit dolor ex vlcerebus, & vermium scatebris grauisimus, sterquilini fœtor, & ignominia, vxoris oratio, aut potius Dæmonis in ore vxoris artificiosè formata. Adde subfannationes illorum.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob,

rum, qui seruilem antè, aut mercenariam operam Iobo locauerant: qui & insultabant procciter, & libero lacerabant conuitio: ut ipse queritur cap. 30. & explicatiùs cap. 19. Neque parum ex eo doloris accessit, quod illi, quibus cum erat aut vitæ, aut sanguinis, generisque cõmunio, ab illo recesserunt, reliqueruntque quasi alienum: neque sapiùs implorati aliquid attulerunt, aut lóguoris solatiû, aut morbi medicinam. Latè hæc Iobus ipse capitul. 19. *Seruum meum vocaui, & non respondit: ore proprio deprecabar illum.* Persuaserat fortasse Diabolus domesticos, & seruos, peccatorem esse Iobum & hypocritam, sicut etiam amicos, qui nunc consolationis gratia conuenerunt, & sanctitatem, quam præ se ferebat exterius, insidiosam esse, & omnino fucatam. Quare non solum deseruerunt, prodideruntque querulû, & supplicem; sed etiam libero profciderunt conuitio. Vocabat item vxorem: sed illa eadem persuasionem delusa: & quia grauem habitum, quem vlcerosum, & penè iam emortuum corpus aspirabat, ferre non poterat, non audiebat clamantem. Vocabat filios, qui ex cæde superfuerant, sed illi ad paternas voces obsurduerunt. Hi autem filij suscepti fuerant ex concubinis, ut putat Chrysofostomus tom. 5. orat. 5. contra Iudæos. *Famuli (inquit ex persona Iob, mei, & concubinarum meorum filij) insurrexerunt aduersum me.* Quod item Iobus ipse docet c. 19. v. 17. *Et orabam filios vteri mei.* Hi autem oppressi non fuerunt ruente tecto, quia utpote minus nobiles inuitati non fuerant, Hæc grauisissima fuerunt, quæque vehementer tentare, & expugnare poterat pectus adamantinum. Sed fuerunt alia grauiora, quæ religiosum virum cruciabant magis. Nam eum, qui verè Deum amat, non tam læsum corpus, quam diuinæ maiestatis læsæ non solum crimen, sed etiam leuissima criminis suspicio discruciat.

A

B

C

rum, qui seruilem antè, aut mercenariam operam Iobo locauerant: qui & insultabant procciter, & libero lacerabant conuitio: ut ipse queritur cap. 30. & explicatiùs cap. 19. Neque parum ex eo doloris accessit, quod illi, quibus cum erat aut vitæ, aut sanguinis, generisque cõmunio, ab illo recesserunt, reliqueruntque quasi alienum: neque sapiùs implorati aliquid attulerunt, aut lóguoris solatiû, aut morbi medicinam. Latè hæc Iobus ipse capitul. 19. *Seruum meum vocaui, & non respondit: ore proprio deprecabar illum.* Persuaserat fortasse Diabolus domesticos, & seruos, peccatorem esse Iobum & hypocritam, sicut etiam amicos, qui nunc consolationis gratia conuenerunt, & sanctitatem, quam præ se ferebat exterius, insidiosam esse, & omnino fucatam. Quare non solum deseruerunt, prodideruntque querulû, & supplicem; sed etiam libero profciderunt conuitio. Vocabat item vxorem: sed illa eadem persuasionem delusa: & quia grauem habitum, quem vlcerosum, & penè iam emortuum corpus aspirabat, ferre non poterat, non audiebat clamantem. Vocabat filios, qui ex cæde superfuerant, sed illi ad paternas voces obsurduerunt. Hi autem filij suscepti fuerant ex concubinis, ut putat Chrysofostomus tom. 5. orat. 5. contra Iudæos. *Famuli (inquit ex persona Iob, mei, & concubinarum meorum filij) insurrexerunt aduersum me.* Quod item Iobus ipse docet c. 19. v. 17. *Et orabam filios vteri mei.* Hi autem oppressi non fuerunt ruente tecto, quia utpote minus nobiles inuitati non fuerant, Hæc grauisissima fuerunt, quæque vehementer tentare, & expugnare poterat pectus adamantinum. Sed fuerunt alia grauiora, quæ religiosum virum cruciabant magis. Nam eum, qui verè Deum amat, non tam læsum corpus, quam diuinæ maiestatis læsæ non solum crimen, sed etiam leuissima criminis suspicio discruciat.

Iobi patientiam tentarunt, probaueruntque.

3.

Iobus a suis desertus, & illusus.

Iobi filij ex concubinis, non oppressi ruina domus

4.

F Hæc

Varia causa

Nihil tam cruciat virum sicutum quam peccati conscientia aut suspicio.

Hæc autem suspicari de se poterat Iobus, quia tam illi externi, quam domestici, & amici, atque adeo cognati, & vxor obiciebant peccata: propter quæ a Deo hostiliter vexari suspicabantur. Neque ab hac machina Diabolus abstinuit, qui cum vigilem non posset, dormientem variis oppugnabat modis. Sic Chrysostomus nuper *in somnis terrores, & cogitationum perpetua quadam fluctuatio*. Quapropter non in somno lenius, quam in vigilia torquebatur. Atque ideo frustra quærebat noctis, somnique quietem, cum cruciarent magis oblata rerum imagines, quam vermes, & vlcera, & quidquid vigilans pati, atque audire poterat. Quod ipse non tacuit, capitul. 7. vers. 12. *Si dixerō, consolabitur me lectulus meus: & releuabor loquens mecum in strato meo: terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.*

Varia porrò sunt, quæ Dæmon obicere solet dormientibus, quæ cruciant vehementer, & in peccandi periculum trahunt incautos. Primum immittit somnos vsque adeo molestos, & graues, vt homini videatur, aut spiritum præcludere, aut illos suo pondere subiectos opprimere. Qui à Latinis incubi, à Græcis dicuntur Ephialtæ, quia in dormientes infiliunt hostili more. Alij *πνεύματα* vocant, id est, suffocantem. Hispani appellant *pesadilla*. Vide Rhodiginum libr. 27. capit. 14. Hæc autem insomnia vsque adeo molesta sunt, vt qui his infestantur, non minus horreant noctem, atque quietem, quam hostile certamen. Talia patiebatur quidam ex profanis miser, & exul, qui de seipso cecinit libr. 1. de Ponto eleg. 2.

*At puto cum requies, medicinæque publica cura,
Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia casus,
Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
Aut dare captiuas in fera vincla manus.*

Quare neque diem habuit, neque noctem à dolore vacuam: talem namque noctem duxit, vt expectaret lucem, & cum hæc affulisset, rursus expectaret tenebras. Audi ipsum capitul. 7. versicul. 4. *Si dormiera, dicam quando consurgam, & rursus expectabo vesperam, & replebor doloribus vsque ad tenebras.*

Hæc quæ corpus vexant, & spiritum conturbant, & terrent, leuia sunt illis, qui religionem amant, & peccatum aduersantur, & horrent: grauiora multo sunt, & ipsa morte multo horribilia magis, quæ nos à Deo separant; à quo habemus omnia, & quæ desunt, speramus. Facile est opes, quantuncunque maximas, perire, ab illustri loco, & nomine cadere, tabescere corpus, & omnino defluere; & quidquid natura horret mortalium tolerare; at Deum habere contrarium, id verò vir religiosus, & sapiens, qualis erat Iobus, non putat esse tolerabile. Id opinor, Iobum passum à Dæmone non solum soporatum, sed etiam à somno solutum, & liberum, cui Dæmon obscenas obiciebat rerum imagines, & quæ nunquam viderat, cogitarat, non cogitationi solum, quod facit sæpe, sed sensibus etiã externis representabat. Quæ sic erant acres, &

viuidæ, vt dubitare posset, an fecisset vltro vigilans, & videns, quod dormiens, & inuitus patiebatur. Neque tantum oblata illa species molliores erant, & quæ voluptuarios sensus oblectant, & capiunt; sed etiam aliæ horribiles, & diræ, qualis est desperatio, & iamiam absorbens gehennalis vorago, & mortis ineluctabilis, festinaque necessitas, ita vt mortem optarit, & (vt nonnulli putant) spiritu desperationis adductus, de voluntaria morte cogitarit. Quod ipse videri potest indicasse capitul. 7. versicul. 13. *Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties. Quamobrem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea. Desperavi, nequaquam vltiã iam viuam.* Sed de horum explicatione suo loco nonnihil ex Hieronymo.

Quid in hoc certamine ab astuto antagonista fortissimus hic Athleta pertulerit, quales siue dormiens, siue vigilans exceperit petitiones, explicuit B. Angela de Tulingo, dum refert capitul. 19. vitæ suæ, quid ipsa passa fuerit à Dæmone: vbi videre videor quoddam exemplar eorum, quibus Iobi patientia tentata, atque explorata est. Sic autem de se Beata Angela, quæ verba repetit Martinus del Rio libr. secundo Magiæ quæst. 24. quæ parum Latine reddidit interpres: *Tormenta (inquit) & anima passiones, quas sine comparatione acerbiores, & plures esse dico, quam corporis, patior quasi assidue ab ipsis Dæmonibus. Nec scio aliam assignare similitudinem, quam de homine suspensio in pergula, qui ligatis manibus post tergum, & velatis oculis suspensus remansisset in patibulo, & viueret: cui nullum auxilium, nullum remedium, vel fulcimentum superesset. Dico quod adhuc desperatius, & crudelius à Dæmonibus torqueor. Video enim quod Dæmones ita animam meam suspendunt, quod sicut suspensus non habet aliquid sustentamenti; ita anima nullum videtur remanere sustentamentum; & omnes virtutes anima subuertuntur sciente, ac aspiciente anima mea. Et quando anima videt subuerti omnes virtutes, & discedere, & quod non potest se ibi opponere, est tantus dolor anima; quod vix aliquando possum plorare, propter desperatum dolorem, & iram; aliquando verò ploro irremediabiliter. Aliquando verò tanta ira venit in me, quod vix possum me tenere cum me totam dilaniem: aliquando non possum me tenere quin me horribiliter percutiam: & percutiendo meipsam tumefacio aliquando caput meum, & alia membra.*

Item aliud tormentum patior, quia omnia vitia in me reuixerunt, & aliquando reuiuiscunt, non quod in vita durabilirationem meam subiicientes, sed præbent mihi, & asserunt magnam pœnalitatem. Et etiam vitia, quæ nunquam fuerunt in meo corpore, veniunt in me, & incenduntur, & asserunt mihi magnam pœnalitatem, &c. Et quandoque sum in tenebra horribilissima Dæmonum, vbi videtur omnino deesse omnis spes bona: & est illa tenebra horribilis, & suscitantur vitia in corpore, quæ cognosco intus in anima esse mortua. Sed extra animam suscitant ea Dæmones, & etiam illa vitia, quæ non fuerunt, suscitantur: & in corpore ad minimum patior in tribus locis. Nam in locis verecundis est tantus ignis, quod consueui opponere ignem materiale ad extinguendum ignem concupiscentiæ; donec confessor meus mihi prohibuit.

Dæmon variis modis terret, & cruciat in somnis.

Hispani pesadilla quid.

Peccati conscientia grauis dolor.

7.
Quibus modis Virgo quadam à Dæmone vexata.

8.
Dæmon quæ acriter castigatatem oppugnet.

Cum sum in illa tenebra, credo, quod citius eligerem affari, quam prædicta tunc pati: imò tunc clamo, & adiuoco mortem, ut per quemcunque modum mihi Deus concederet eam euenire. Et tunc Deo dico: Domine, si me debes mittere in infernum, cito facias, & ne differas, & ex quo me reliquisti, compelle, & submerge me in profundum. Plura de se suaque probatione refert sancta hæc fœmina, quæ prudens omitto, qualia ab eodem aduersario passum esse Iobum non est improbabile. Id verò familiare esse demoni in tentationum æstu, docuit Laurentius Iustinianus de disciplina monastica capite duodecimo. Quandoque, inquit, demones horribiliter humana menti se offendunt per tetras imagines, & insolitos aspectus, atque per terribiles comminationes insuetosque terrores tremorem conantur ingerere vehementem: quatenus relicta confidentia anchora in pusillanimitatis pelagus ipsam demergant. Vnde quibus coniectare non difficile non poterit quid in suo stadio, ac puluere passus fuerit magnus hic Athleta; & quàm assidua, & grauis, quàm denique multiplex fuerit plorandi materies; cum nulla pars corporis à doloribus, nulla pars animæ ab angore, vexationeque vacauerit.

9.
Quandis
Iobus vexa-
tus.

Accedit quod ad exaggerandam vexationem plurimum facit illius diuturnitas. De qua licet nihil certum ex Scriptura constet, & autores non parum inter se dissentiant; tamen ex ipso loquendi modo colligimus non fuisse paucorum dierum. Origenes libro secundo in Iob quorundam refert sententiam, qui affirmant tres annos cum dimidio in sterquilinio iacuisse, quam tamen ipse non probat; sed potius aliquot menses attribuit patienti Iobo, neque tamen illos numerat. Chrysostomus homil. 25, ad populum multos menses: Olympiodorus longum tempus: Suidas annos septem. Nihil certum, illud videtur dicendum, probationem illam fuisse longam, alioqui non satis constaret Diabolo quanta esset Iobi constantia, & sanctitas; neque mundus haberet tam illustre exemplar, quod intueretur, imitareturque, si breuis esset illa vexatio: cum interdum, idque non raro, contingat afflictiones hominum esse diuturnas. At vt habes Tobie capite secundo versicul. 12. hanc Iobi vexationem posteris Deus exemplum voluit esse patientiæ. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iobi.

10.

Illud mihi certum horum trium Principum aduentum, & hanc Iobi de sua afflictione querimoniam accidisse sub finem agonis illius, & ultimo fortasse die. Quod ideo mihi persuadeo, quia, vt antè diximus, vxoris verba longo tempore post vulneratum corpus acciderunt: vt habent aperte Septuaginta. Deinde talia passus est, qualia ipse commemorat Iobus, dum ad amicorum objecta disputando respondet. Quæ videntur in dura illa probatione fuisse postrema. Tandem quia, vt ex 42. capite satis liquet, antequam tres illi amici in suas sedes remigrarent, perfunctus est illa tentatione Iobus, & suo loco, atque ordini

Amici ad finem
agonis
Iobum inuiserunt.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A restitutus. Nam, iubente Deo, pro suo peccato sacrificium obtulerunt amici, quibus Iobus oratione sua placauit Deum. Deinde nihil audimus, nisi victoris gloriam, cumulatam domum opibus multo quàm antea maioribus, auctam familiam seruis, & præclara sobole; nihil denique defuisse, quod regie domui necessarium videretur, vel ad vitæ delicias, vel ad dignitatis ornamenta.

Hæc à me pluribus dicta sunt, ne quis miretur tam fuisse Iobum questum amare, cum graua pateretur in corpore, grauiora in animo, idque postquam longum tempus derelictus ab omnibus, laceffit ab externis pariter ac suis in sterquilinio posuisset.

B
Vers. 1. Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo.] Sicut ad finem capitis secundi diximus locutos fuisse tres amicos Iobi & salutationis atque consolationis obiisse officium, cuius causa venerant, & ideo diù non esse locutos Iobo; quia sermonem compresserunt obiurgatorium; quem iam inde ex quo illam rerum vicissitudinem agnouerunt, secum meditabantur: sic etiam cum septemdiuali spatio amicos resalutasset Iobus, & pro illo humanitatis officio gratias egisset; non tamen ad hunc vsque articulum dicitur os aperuisse, quia nihil dixit, quod disputationi longæ, seu veriùs obiurgationi aperuisset aditum. Aperuit autem cum maledixit diei suo natalitio, quo verbo sic affecti amicos alioqui beneuolos, vt longa illum oratione pupugerint. Aperuit itaque Iobus contra se os suum; quia amicorum etiam aperuit ora, & linguam præcudit iam antea ad increpationem incitatam, & facilem.

C
D
E
An his verbis peccarit Iobus diximus in principio Prolegomeno 3, vbi varias sententias, & explicationes adduximus, quas hic iterare neque libet, neque necesse est. Et nonnulla infra capit. 10. ad illud versiculo octano. Quare de vulua eduxisti me. Tantùm addam, confirmaboque magis, quàm ibi dicebam existimari posse non improbabilem, nimirum nullam hic execrationem videri, aut orationem ortam ex immoderato, atque impatienti pectore; sed tantùm eo dicendi genere explicari vim doloris maximam; sicut per interiectionem dolentium explicari solet: & idem valere prorsus, quod heu, hei mihi, miserum me, & similia. Quæ de re egimus latè eo Prolegomeno, & libro secundo Regum capite secundo vbi Dauid montibus Gelboe imprecatus est sterilitatè, & sitim, quia in illis ceciderunt fortes Israel. & copiosius in nostris commentariis ad capit. 20. Ieremiæ vbi in suo dolore Propheta iisdem propè vsus est verbis, quibus hoc loco Iobus. Cum enim dixit Dauid, Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniat super vos, Nihil mali montibus imprecatur, aut optat: sed tantùm dolet de casu fortium, & strage publica in montibus Gelboe. Quasi dicat, vae Israeli, vae misero mihi: O quanta Israelicæ domus ruina facta est. O montes Gelboe, quis mihi nunc daret, ne vnquam in vobis commissum foret tam luctuosum, tam indecorum Israelitico nomini certamen. Eodem sensu explicari posset illud Ieremiæ capite vigesimo. Maledicta dies, in qua natus sum, id est, vae misero mihi,

11.

12.
Nulla execratio vel peccatum in verbis Iobi, qua videtur esse execratoria.

F 3 cur

13.

Sape in mor-
tis voto, aut
vita radio
dolor expri-
mitur ingēs.

cur conceptus, cur natus sum, cum me tam misera maneret, & acerba conditio? Neque aliud hac execratoria figura significari à Ieremia putat Theodoretus quam ingentem dolorem. Dolor enim, desperatio, ac metus, & si qui alij affectus sunt eiusmodi; aut angusta, & ærumnosa conditio nullo possunt modo explicari commodius, quam vitæ fastidio; aut mortis desiderio. Sic Mathathias lib. 1. Machab. capit. 2. hac figura significavit quam doleret grauius patriæ suæ, gentisque fortunam, cum dixit: *Vae mihi: ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis sanctæ? Quod perinde est ac si diceret: Vtinam natus non essem, aut periisset vtinam dies natiuitatis meæ: ne ego vnquam in lucem prodixissem.* Sic cum Elias Iezabelem fugeret, & de sua salute desperaret tertio Reg. decimonono: *Petiuit anima sua, vt moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam.* Sic Paulus ad Romanos capitul. septimo. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: Quo etiam dicendi modo in magno suo dolore, seu desperatione vtuntur externi. Virgilius pauca pro multis suppeditauit exempla libr. primo Æneid.*

—O tæterque quaterque beati,

Queis ante ora patrum Troia sub mœnibus altis

Contigit oppetere: O Danaum fortissime gen-
tis

Tidide, me ne Iliacis occumbere campis

Non potuisse; tuâque animam hanc effundere
dextra.

Et apud eundem Andromache lib. 3. sic suam deplorat fortunam.

O felix vna ante alias Priameia virgo

Hosilem ad tumulum Troia sub mœnibus altis

Iussa mori.

14.

Hoc puto solum voluisse Iobum. Vt quid enim malum precaretur illi diei, qui iam non erat: neque fieri poterat, vt rediret? Neque aliquid significasse aliud, quam quod dixit statim: *Quare misero data est lux?* Hæc videntur sentire, certè non improbare Theodoretus in locum Ieremiæ supra citatum, Chrysostomus in catena ad illud: *Quare non in vulua mortuus sum: egressus ex utero non statim perij.* Quemadmodum dixit Christus, *melius erat ei, si natus non fuisset.* id tantum significavit difficilia illum, & acerba manere: ita cum hoc loco Iobus ait, vtinam natus non essem, aut natus continuò periissem; non Dei succenset opificio, sed magnitudinem tantum calamitatis ostendit. idem penè ad eadem verba Olympiodorus. Quæ autem hoc loco ab illis dicuntur ad alia omnia, quæ præcesserunt, optimè conueniunt.

15.
Horret caro
quod spiritus
appetit.

Quod si cui hæc explicatio minus placet, amplectatur, me iudice, illam, quæ Prolegomeno 3, pluribus à nobis explicata est. Quæ putat hanc vocem esse naturæ sentientis, non eius, quæ ratione, atque consilio efferuescentes animi motus moderatur. Horret enim natura, idque non obscura significatione demonstrat, quod amarum est, & aliquid minatur acerbioris, & doloris; quod tamen appetit ratio, & impensio interdum comparat pretio.

A Quod in ægroto quotidie videmus, qui horret cauterium, & chirurgi manum, & potionem amaram: quam cum præsentem habet, fastidiente, aut nauseante stomacho, haurit tamen non illibenter, & agit gratias illi; à quo propinari, atque curari contigit.

Verf. 2. *Pereat dies, in qua natus sum; & nox, in qua dictum est, conceptus est homo.* Ex dictis facile constat, quæ sit horum verborum, & totius fermè capituli nostra sententia. Nempe significatio doloris acerbissimi: quem optimè prodit, & exaggerat, fastidium lucis, & vitæ; & mortis desiderium. Quo constituto cætera difficilia explicatu non sunt: cum tantum describant, quæ in hominum partu plerumque contingunt; & quæ diem aliquem ornare, ac commendare solent; quæ ab illo die procul esse vult, quem habuit natalem: & grata videri solent, & illustria nocturno tempore; illa quæ longissimè ardet ab illa nocte, in qua virilis opera ipsum maternis visceribus inclusit.

Quid porò sit perire diem, explicemus oportet. Hinc enim constabit magis, quid hoc loco Iobus aut optet, aut indicet, illud in Scriptura sacra dicitur non esse, quod non cognoscitur: & esse desisse cum excedit ex hominum memoria. Sine patre, & matre, & sine genealogia dicitur ab Apostolo Melchisedec ad Hebr. 7. quia illius genus, & origo nescitur. Sic Matth. capitul. 11. à diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum dicitur vim pati: quia tunc id mundus ex Ioannis prædicatione cognouit, cum tamen ante illud tempus vim quoque pateretur. Et Horatius libr. secundo Satyræ 5. hominem ignobilem, cuius ignotum genus, sine gente vocat. Et quibus incerti sunt parentes, quia ex illegitimo concubitu nati sunt, sine patre dicuntur, & ex his norantur litteris, S. P. vnde spurij vulgo nominati. Quare cum Iob optat, vt pereat dies in qua natus est, id optat, aut indicat, vt deleatur è fastis, & hominum memoria, neque anniuersariis festis renouetur: Et eo habeatur loco, quasi nullo vnquam tempore illuxisset.

Quod vt magis constet obseruo, natalitios dies in festis à quibusdam censeris, qui celebrantur, aut publicè, quales sunt Regum, in quibus aut publicum præbetur epulum: aut alia eduntur spectacula, quæ dies illos geniales esse docent: aut certè priuatum, quales sunt illorum quibus est priuata vita, & quæ nondum ad regni nomen, & dignitatem attollitur. Quare quia dies ille notus est, & anniuersario circulo renouatus, viuere existimatur; & contra ille periisse, qui aut nunquam in fastos relatus est, aut propter indignum aliquod facinus è fastis expunctus. Sic sanè Plato in Alcibiade primo de Perlis. *Postquam natus est primogenitus, qui succedit in regno, primò quidem eum diem omnes, qui sub regno sunt, celebrant; atque ita in posterum quotannis natalem Regis diem sacris ac festis omnis Asia colit.* Suum quoque diem natalitium celebrauit Pharaon Genes. 40. & Herodes Matthæi capitul. 14. & Antiochus 2. Machab. 6. verf. 7.

Sed fuerunt etiam vulgarij, & priuatorum hominum

16.

17.

REGVLA.
Id dicitur
non esse quod
non cognoscitur;
& esse
desisse quod
excedit ex
hominum
memoria.

Vnde filij
noti spurij
vocantur.

18.

Natalitij
dies celebri
& festi.

19.

hominum sui quoque celebrati natales, ut tradit Herodotus de Persis libr. 1. *Ex omnibus diebus precipue colendum censent suum quique natalem: nimirum hoc die plus aliis equum censent ciborum apponere. Et ditiores integros boves eis in mensam apponunt: pauperes natalem minoribus pecoribus celebrant, cibis utuntur perpaucis, bellariis multis.* Id quoque usitatum esse Romanis multa docent, quæ prudens omitto, vno, aut altero testimonio contentus. Tibullus ad Cherinthum de die illius natali,

Est qui te Cherinthe dies dedit; hic mihi sanctus,

Atque inter festos semper habendus erit.

Et Ovidius libr. tertio de Tristibus eleg. decima tertia. Quid in suo natali die fecisset antea, multis exponit, cuius statim adducuntur verba. Et Augustinus, natalem diem conuiuio à se celebratum docet in lib. de ordine, ubi dicit in suo natalitio die disputationem quandam cum suis habuisse conuiuii. Cum igitur Iobus natalem suum perire vult, id videtur optare, ut deleatur è fastis, si in fastos est relatus (quod est verisimile, cum regiam obtineret dignitatem: & honore publico celebratus) ne illius in posterum memoria viuat. Nam, ut paulo ante diximus, quod ignoratur, perinde censetur, ac si non esset: & tunc mori, ac sepeliri incipit, cum primum in obliuionem venerit. Vnde sæpè audimus, mori, aut perire memoriam, & alicuius nomen, aut res gestas obliuione sepeliri.

Alio etiam modo perire dici potest natalitius dies: quem prius quam propono, obseruo, vitam illam communi hominum sensu appellari vitalem, quæ commodis abundat, quæ deliciis affluit, cui omnia suppetunt, & succedunt ex voto; illam verò non censerì vitalem, imo instar obtinere mortis, aut potius esse mortem, quam diri circumdant casus, infortunia premunt, & nunquam deest, quod timeas, aut doleas. Sanè apud externos, imò etiam apud sacros Scriptores non raro paræmialis est species illum mori potius quam viuere, cui ad vitam necessaria defuissent, aut tristis contigisset, ærumnosaque conditio. Vnde apud illos frequens *mori pro morere*, aut *anguste viuere*. & contra *viuere*, pro esse in deliciis, & cum nulla aduersantis fortunæ necessitate conflictari; sic certè Seneca:

Morris habet vices

Cum lentis trahitur vita gemitibus.

Et Sophocles in Antigone,

Nam nulla cui mentem voluptas recreat,

Non viuere illum Heracle existimo, sed mortuum.

Viuentis illum ferre pro se imaginem.

Idem Martialis lib. 6. Epigram. 69.

Et quantum tetricæ tulere febres,

Aut languor grauis aut mali dolores,

A vita meliore separentur,

Non est viuere, sed valere vita.

Et homines, qui è suo gradu deiectioni sunt, & graue aliquod patiuntur, aut timent, tam in scena quam in sermone familiari, periisse se clamant. Quod in homine videmus, experimurque quotidie, id etiam in temporibus multo etiam frequentius expectamus: nam quæ solemnè aliqua celebritate, ac plausu

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A honestari solent; si ludi intermittantur, & festiua sacra, tempora illa periisse dicuntur: & multo magis si choris, & canticis, ser-tis, & vnguentis, genialique mensæ lacrymæ succedunt; & eiulatus, ieiunium, sordes: Tunc multò magis periisse existimantur dies ante illud tempus festiui, & lati. Quales fuerunt illi, de quibus libr. primo Machab. capitul. primo versicul. quadragesimo primo. *Dies festi eius conuersi sunt in luctum, Sabbatha eius in opprobrium: honores eius in nihilum.*

B Multis modis olim tam viri Principes, quam reliqui, qui non in mediocri solùm, sed etiam infima, & angusta fortuna fuerunt, dies suos, & sacra natalitia, pro sua quique facultate, peregerunt. Neque minore, ut reor, studio, ac cura natalem diem Iobus obierat, quo tempore dies illi florere, & viuere existimari poterant. Quia nihil erat, quod non exhilararet, atque reficeret vitam, cuius tunc homines primum liberam vsuram habuerunt. Quæ autem tunc adhiberentur animorum oblectamenta, habemus ex Herodis, Alluerique conuiuiis ad honorem natalitium instructis. Sed hæc minutius explicant profani. Primum quoad ornamentum, albis utebantur vestibus, bonis omnis gratia. Ouidius lib. 3. Tristium eleg. 13. sic ad diem suum natalem.

Scilicet expectas solitum tibi moris honorem?

Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?

Hoc ipsum docet lib. 5 de Tristibus eleg. 6. ubi vxoris celebrat natalem diem. Horatius lib. 2. Satyr. 2.

Ille repotia, natales, alioſve dierum

Festos albatuſ celebrat.

Erant vnguenta, & rosa, quæ ornare atque exhilarare solent geniale conuiuium: Tibul. lib. 2. eleg. 2.

Ipsè suos adsit genius visurus honores,

Cui decorant sanctas florea ferta comas.

D *Illius è puro destillent tempora nardo,*

Atque satur libo sit, madeatque mero.

Genium pro natali die sumi, aut in natali die coli, notius est, quam ut à me probari debeat. Ouidius cum in suo exilio vitam magis horret, quam amaret, sic ad natalem diem, qui ipsi inuisus, & molestus illuxit, supra.

Fumida cingatur florentibus ara coronis?

Micæque solemnè thuris in igne sonet?

Libæque dem pro te genitale notantia tempus?

Concipiamque bonas ore fauente preces?

Deinde bona conuiuæ dicebant verba, precabanturque, ut dies ille sæpè, & latus rediret, ut dixit proximè Ouidius. Tibullus,

Dicamus bona verba, venit natalis ad aras,

E *Quisquis adest lingua vir, mulierque faue.*

Quòd verò longos conuiuæ, aut qui festis adererent natalitiis, annos precarentur, docet Martialis lib. octauo epigram. 24. qui dum diem celebrat natalitium, augeri sibi optat, & precatur annos: & clariùs lib. 4. epigram. 1. de natali Domitiani.

Cæsaris alma dies, & luce sacratioſ illa

Conscia Dictæum quæ tulit Iſda Iouem.

Longa precor Pyliòque veni numerosior æuo,

Semper & hoc vultu, vel meliore nite.

Vtrunque coniunxit Tibullus libr. 1. ubi dies precatur hilares, & multos.

Natalis dies
quomodo à
Persis cele-
bratus.

Quomodo à
Romanis.

20.
Vita misera,
mors existi-
mata.

Dies quomo-
do dicantur
periisse.

21.
Quomodo
sacra nata-
litia cele-
brata.

*At tu natalis multos celebrando per annos
Candidior semper, candidiorque veni.*

Sic ab antiquis hæc dies celebratur, neque vt dixi hoc officium omisum ante fuerat à Iobo, cum abundaret opibus & filiis, & super ipsius caput splenderet lucerna, & suos butyro pedes ablueret. At cum eodem deductus est, vt eum iam tæderet vitæ, cui decedere mallet dies, quam accedere; non vota facit, vt sapius redeat natalis; sed potius optat, vt postremus venerit. Et prorsus optat, vt omnia omnino adueniant contraria; & tam absit, vt dies ille splendeat, & quoad eius fieri possit, viuat, vt potius illum obscurari velit, & perire.

22. Vt autem fortunati diei suo natali omnia secunda optant; sic Iobus omnia illa desiderat, quæ diei festiuo ac læto iudicantur futura contraria. Optant fortunati, ac læti, vt candidus sit dies, optat Iobus, vt obscuretur caligine. Aduocant bonâ verba ab his, qui adsunt, at Iobus id postulat, vt maledictis diem profequatur. In reddenda autem causa sic est faciendus, vt illorum nemo, qui diem natalem, aut laudat, aut illi precatur secunda omnia; cum Iobi lugubri, & malè ominanti oratione conferri debeat.

23. Quod autem optat hoc loco Iobus propter dolores, atque ignominiam tam longam, & grauem, quo sensu à nobis explicatum est: nempe, vt dies esset luctuosus, & tristis, aut de dierum numero, aut festorum censu deleteretur; id datum est aliis tam Hebræis, quam externis, quibus dies illi, in quibus duram aliquam accepere plagam, quotannis redeunt funesti, ac lugubres. Affligunt se Iudæi, & ieiunio macerant illis diebus, in quibus capta est Hierosolyma, & exustum templum, excecatus Sedecias, occisus Godolias. Neque Dauid voluit, vt numeratio populi, quæ grauem Israelitidi genti vastitatem induxit, referretur in censum, vt si fieri posset consilium illud perniciosum, & audax obliuio deleteret. De quo libr. 1. Paralipomen. capit.

27. *Ioab filius Seruia ceperat numerare, nec compleuit: quia super hoc ira irruerat in Israel: & idcirco numerus eorum, qui fuerunt recensiti, non est relatus in fastis Regis Dauid.*

24. Et diem illum, quo capta est à Romanis Hierosolyma, sic Iudæi recolunt squallidi, gemebundi, & miseri, vt parentare videantur non solum extinctæ patriæ, sed etiam sibiipsis; quod obseruauit Hieronymus sæpe: & quod vidit descripsit eleganter in suis commentariis in Sophoniam, ad illud capit. 1. *Vox diei domini amara. Videas, inquit, in die quo capta est à Romanis, & diruta Ierusalem, venire populum lugubrem, confuere mulierculus decrepitas, & senes pannis, annisque obritos, in corporibus, & in habitu suo iram domini demonstrantes, plangere ruinam templi sui, populum miserum, & tamen non esse miserabilem.* Talia videtur optare Iobus, vt exhibeantur ab amicis cum redeat quotannis natalis dies, vt potius morientis, aut mortui funera, quam nascentis genethlia celebrentur.

25. Duo ad extremum afferam loca, quæ cum Iobi sensu mirè colludunt, in quorum altero

A vir dolens, & miser malè accepit diem suum natalem, quod toties aduenerit, & vitam quam dedit faciat esse diuturnam, in altero talem dicit, fuisse natalem diem, qualem Iobus optat fuisse suum. Alterum dixit Ouidius libr. 3. Tristium eleg. 13. vnde nuper nonnulla sumpimus. Alterum idem in Ibin, vbi odiosi, atque infelicis hominis natalitia describit. De priori sic ad natalen diem:

Ecce superuacuus (quid enim fuit utile nasci?)

Ad sua natalis tempora nosster adest.

Dure quid ad miseros veniebas exulis annos?

Debueras illis imposuisse modum.

Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,

Non ultra patriam me sequerere meam.

B *Quoque loco primum malè sum tibi cognitus infans,*

Illo tentasses ultimus esse mihi.

Deinde ostendit, quomodo illius diei sacra à fortunatis celebrentur; & quomodo à miseris obiri debeant. De inauspicatis natalitiis in epistola ad Ibin non procul à principio.

Natus es infelix (ita Di) voluere) nec vlla

Commoda nascenti stella, leuisque fuit.

Lux quoque natalis ne quid miseris videres,

Turpis, & inductis nubibus atra fuit.

Sedit in aduerso nocturnus culmine bubo,

Funerisque graues edidit ore sonos.

C Hæc pauca nos carpsimus ex illa epistola: tu si vacet, & placet, plura leges. Quod verò in natalitio die bonis ac felicibus ab amicis reuocarentur præclarè gesta festiuo cantico; & contra infortunatis, atque improbis scelera refricarentur, & indecorè gesta, docet eodem loco Ouidius non minus obscure, vbi sic ad Ibin vulgato sine dubio more, cum diras occineret imprecationes.

Hæc tibi natali facito Ianique calendis

Non mentituro quilibet ore legat.

D *Pereat dies in qua natus sum.*] Id est, iuxta ea, quæ supra diximus, deleatur è fastis: ne quod hucusque fecere mei familiares, ac domestici: & illi etiam, quos ego pro mea regia dignitate moderabar, illum genethliaco conuiuio, & plausu celebrent; perantque vt quàm sæpissimè anniuersario circulo recurrant. Aut certè mutata specie, luctus tunc & lamenta personent, & obscuretur nebula; vt non tam mihi de more Genethliacum nascenti, quam epicedium mortuo cantari videatur. Quæ non hoc loco die natali suo precatur Iobus, magis ad squallorem funeris faciunt, quàm ad natiuitatis lætitiâ.

Et nox in qua dictum est; conceptus est homo.] 26.

E Hic multi multa dicunt: mihi simplicissimus hic videtur sensus, qui offertur magis, quàm extorquetur à textu: ita vt non solum natali diei preceretur Iobus, quod diurnæ luci contrarium est (de quo mox) sed etiam nocti, in qua primum mater experimento didicit, & coniectura non dubia, se concepisse, aut didicisse potuit. Norunt enim femine, quando conceperunt, vt Berhsabee secundo Reg. vndecimo, & Agar Genes. 16. Quis scit an Iobi mater in nocte dixerit se concepisse, & lætam illam vocem exceptam à domesticis, ingens toti populo attulisse gaudium: & illam tandem noctem fuisse festiuam, cum ex eo conceptu natus esset homo, quem omnes amabant propter suauissimos mores, & quia ab illo quotidianis

Funesti dies
quomodo ab
Hebræis obli-
uifolii.

Iudæi quomodo
quotannis lugubres
excisam
Hierosoly-
mam.

dianis excipiebantur officiis: & quasi parentem obseruabant. Quod si ita esset, non foret explicatio difficilis, vt enim à die natali suo Iobus plausum remouet, & alia signa grati, ac exultantis animi; sic etiam ab illa nocte anniuersaria, in qua dicebatur esse conceptus, nocturnas remouet faces, & si quid est aliud, quod noctem illustret, & exhilaret.

28. Verum non puto neque à matre, neque ab alio quodam dictum esse illa nocte hominem, id est, Iobum fuisse conceptum, neque id spectasse Iobum, aut aliud voluisse, quam inauspicatam fuisse noctem illam, in qua ipse conceptus est. Nam sicut nomen in Scriptura pro eo sumitur, qui nominatur: Vnde nomen Petri, idem est quod Petrus; nomen moum idem quod ego: sic etiam vocor, dicor, & similia idem valent quod sum. Isai. cap. 62. *transgressorem ab utero vocauit te*, id est, transgressor fuisti. & cap. 9. *vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius*, &c. id est, erit admirabilis, Isaias cap. 62. *Non vocaberis ultra derelicta, &c. sed vocaberis voluntas mea in ea*. id est, non eris derelicta, sed erit in te voluntas mea, nempe, vt te bonis omnibus augeat. Et Ezech. c. vltim. *& nomen ciuitatis ex illa die dominus ibidem*. id est, erit in ea dominus. sic etiam nunc cum dicitur, *in qua dictum est, conceptus est homo*, nihil est aliud, quam in qua conceptus est homo.

Dicor, vocor, & similia idem quod sum.

29. Sed erit fortasse magis soluta horum verborum explicatio si illud dictum est, exponas, dici potuit, quod neque in Scriptura sacra, neque apud scriptores profanos infrequens, qui participium passiuum præteriti temporis pro verbali nomine in bilis nonnunquam vsurpant: sic inuisum vocant odiosum, quodque propter molestiam videri non potest, inuisum pro inuincibili, illaudatum, pro illaudabili, id est, pro eo quod laudari neque debet, neque potest. Sic etiam cum dicit Iobus, *& nox, in qua dictum est, conceptus est homo*, explicari sic potuit: & nox quæcumque illa sit (de qua constare difficile potuit) in qua primum dici potuit, conceptus est Iobus. Et in hunc modum explicat Sanctus Thomas.

30. Veri. 4. *Dies illa vertatur in tenebras.*] Dici hæc existimatur prima, & maxima commendatio, si candidus sit, & lucidus: & hoc nomine commendatur fortunatus, & auspiciatus dies, quem feclicem vocamus, cum magis splendet, neque obscuratur nubibus. Quare diem tristem nubilum dicimus, & obscurum. Verti illum in tenebras optat Iobus, ita vt pars sit noctis, illique continua, aut certe nocti quam simillimus: obscurus nempe, reter, frigidus, in quo nihil, quod ames, videas; plurima, quæ oderis, & horreas.

31. Hic mihi aliquid subit nouum, an ad rem apte, lector ipse videat, & emendet. Diximus supra videri non improbabile contraria, optare Iobum diei natali suo; quam antea in meliori fortuna eidem à domesticis, & subditis solita fuissent impendi. Quare vt hi diem illum genialem luce, cantu, conuiuio, & verbis bene precantibus hilarem reddebant, & splendidum, sic etiam optabat, vt modo, quam possent maxime tristem redderent, & obscurum; id autem nullo alio modo videbatur fieri posse commodius, quam si puluerem in cælum ipargerent, ex quo nubes fieret obscura, quæ

lucem eriperet; & si non omnino, aliquo tamen modo tenebras obduceret. Puluerem autem eo modo excitatum vocari nubem: & quod valde ad nostram cogitationem facit, caliginosam, fumosam, & nigram, satis est notum. Virgil. lib. 8. puluerem appellat nubem. & Silius li. 3. Lucretius lib. 5. pulueris nebulam. Virgilius sic de puluere ab equitum turmis excitato loquitur, vt noctem putes ab illo caliginosam describi, lib. 9.

Puluis dictus nubes.

Hic subito nigro glomerari puluere nubem, Prospiciunt Troes, ac tenebras insurgere campis, Primus ab aduersa conclamat mole Caius, Quis globus à ciues caligine voluitur atra? Hostis adest.

B Et libr. 11. cum fumo comparat excitatum puluerem.

At simul Æneas fumantes puluere campos Prospexit.

Hæc certa sunt; illud non item quod probatum oportuit ab his, qui lugent, aut ab illis, qui aliorum seruiunt dolori, & dolorem suum aliquo signo testari volunt solitum esse puluerem in cælum, aëremve dispergi, quo pulueris ofundatur siue nubes siue nebula; quæ cælum obscurat, reddatque turbidum, & triste. Sed neque huius rei nobis coniecturæ desunt. Nam, vt vidimus nuper cap. 2. amici Iobi puluerem in cælum iactauerunt cum videret amicum tam fœdè, ac grauius vulneratum: *Exclamantes plorauerunt, scissisque vestibus sparserunt puluerem super caput suum in cælum.* Quod item in dolore, atque ira fecerunt Iudæi Actor. cap. 22. ve. 25. *Vociferantibus autem eis, & proicientibus vestimenta sua, & puluerem iactantibus in aërem, iussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cadi.* Neque fortasse erraret, qui suspicaretur hoc esse Idumæis in dolore, ac suorum funere legitimus, de quibus admodum pauca è sacris, & profanis scriptoribus accepimus. Sed, vt dixi, hac in re nihil affirmo, sed meam coniecturam diuinando propono.

32. In dolore puluis in cæli iactatus.

Non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine.] Requirit iudicis est, qui causarum explorat merita, & pro eorum, aut præmium aut supplicium decernit. Quomodo Zacharias iam moriturus dixit 2. Paralip. 24. ver. 20. videat Deus, & requirat. & iuxta hæc sensus erit: pereat hic dies, neque vnquam sit in rerum natura; quod explicatur per effectum. Nam cum Deus omnia requirat, expendat, & iudicet, quæ singulis diebus fiunt: neque fieri possit, vt aliquis sit dies, in quo ab hominibus nihil sit factum, vel omisum, si hunc diem Deus non requirat, & scrutetur, efficitur planè, non fuisse talem diem. Huc inclinat Caietanus. Sic per effectum cum sterilitatem David Gelboe montibus imprecatus est primitiarum meminit, quæ agrorum proventus consequuntur: *Neque sint*, inquit, *agri primitiarum.*

33. Acquirendi verbum.

E S. Thomas requirat aliter explicat, scilicet ne Deus illum sibi diem vendicet, propriumque sibi, atque solemnem faciat; quæ diei magna, & singularis commendatio est. Esse autem dies sanctos, quos suo sibi honori Deus assignauit, & præcipua quadam religione obseruari voluit, nemo nescit. Quem honorem abesse vult Iobus ab illo die inauspicato, & tristi; qui primum illum nascentem vidit, mille videlicet deuotum infortuniis. Mihi placet quod visum

34.

est Pineda; hæc esse referenda ad Dei benevolentiam, quæ rebus omnibus ad splendorem, & usum necessaria suppeditat. Gerit se Dominus in vniuersi administratione ad diligentis, & prouidi patris familias similitudinem: cuius eò incumbunt curæ, ne quid desit domesticis, quæ eorum status, & natura desiderat. Sic Deus, qui creauit omnia, & rebus omnibus suam indidit inclinationem, & usus attribuit constantes, & ratos: vt humano concipiam, & loquar modo, inuigilat, ne quid cuiquam desit, & quid cuiusque postulet natura, & necessitas, sedulo requirit. Quare diei indulget lucem, ne homines in suis operationibus errent, aut illas minori saltem cum molestia peragant: neque vltus est dies, quo diuinam prouidentiam non agnoscat, & prædicet. Optat igitur Iobus, ne Deus illam requirat diem, sed ita relinquat illud spacium, quale futurum esset antequam Deus duo cælo affixisset luminaria; & tenebræ essent super faciem abyssi. Quare, vt magis explicaret quid haberet in votis, addidit, & non illustretur lumine. Quam deinde multis iterat modis, quæ repetitio auiditatem indicat, & studium ardens: nam quæ optamus maximè, illa frequenter ad os, & sermonem redeunt.

Dei in vis à se creatas prouidentia paterna.

35. *Verf. 5. Obscurent eum tenebræ.* Sententia est eadem per cōtrarium iterata. Quod enim prius per illustrationem, & lumen explicuerat, id nunc explicat per obscuritatem & tenebras; qui amplificandi modus in Scriptura frequens: quale est illud, *cōfessus est, & nō negauit; & illud, morieris, & non viues, & eris infra, & non supra.*

36. *Vmbra mortis quid.*

Et vmbra mortis. Vmbra mortis non quælibet est vmbra, sed maxima, in qua esse existimantur mortui, qui in sepulcris iacent, quæ solares radij non illustrent, aut in absconditis profundisque terræ finibus, vbi tunc seruabantur inclusæ mortuorum animæ. Aut certè vmbra dicitur mortis, quia vt nox pro morte sumitur, sic etiam pro nocte mors vicissim adhiberi solet. Quare vmbra mortis, idem erit quod vmbra noctis. Quare sensus erit, optare Iobum vt inter diem natalem, quem oriri candidum prius in votis habuit, & nocte nulla sit omnino differentia. Quod autem nox pro morte sumatur, mille docent exempla. Horatius libr. 1. Ode 4.

Nox pro morte.

Iam te premet nox,
Et Ode 28.

Sed omnes vna manet nox,
Et calcanda semel via lethi.

Virg. lib. 10. & iterum lib. 12.

Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

Lux pro vita.

Neque id mirū, cum etiam à non poëtis vita dicatur lux, vnde homo dicitur indignus luce, priuatus luce. Mors præterea pro nocte sumitur, quia cum nox aduenit, moritur dies. Sic Tert. in Apol. *Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebra pari vice decedendo succedunt: Sydera defuncta viuiscunt.* idem de resurrectione carnis, dies moritur in noctem, & vsquequaque sepelitur. Et statim eadem (nempe dies) tota vniuerso orbi renouiscit, interficiens mortem suam noctem, rescindens sepulturam suam tenebras. iuxta hanc metaphoram locutus est Maro lib. 1. *Æneid.*

Cōponēdi verbum.

Ante diem clauso componet vesper Olympo.
Compono, enim verbum est quod ad mortuos, & sepulturam pertinet, quod Lybitinæ impor-

tat opus, & officium. Quare vmbra mortis nihil videtur aliud quàm vmbra noctis, quæ Solis eripit lucem, & rerum species. Et cum Iobus diem suum natalem obscurari vult ab vmbra mortis, nihil videtur velle aliud, quàm vt nocturnis tenebris obscuretur, & horreat. De vmbra mortis diximus plura in nostris commentariis in Ieremiam, ad illud cap. 13. *Expectabam lucem, & ponet eam in vmbra mortis.* Vbi putabamus illum dici esse in regione vmbrae mortis, cuius vsqueadè est ærumnosa vitæ conditio, vt in ea sæpius occurreret, aut moriendi necessitas, aut mortis desiderium. Hæc porro ærumnosa conditio mortis appellatur vmbra, aut simulacrum: nam vmbra interdum imaginem significat. Porro miseros appellari mortuos, docuit Ezechiel cap. 37. vbi eos qui captiui tenebantur Babylone, mortuos vocat, & exilium sepulchrum.

Vmbra pro imagine.

Neque omnino displicet, quod non nemo putabat vmbra mortis illam appellari, quæ grauis est, & pestilens: notum est enim arborum quarundam vmbrae esse graues, & capiti dolores inferre his, qui ad illas in æstu confugerunt: tum deinde noxias vsqueadè, vt subiectas herbas vrant, & quo minus crescant impedimento sint. Tales verò sunt, quæ à syluestribus lignis funduntur, vt à iunipero, picea, pinu, abiete; vide Plinium lib. 17. cap. 12. Huiusmodi vmbra obscurari vult Iobus natalem suum, quæ non solum molesta sit hominibus, & inuisa, sed etiam noxia.

37. *Quarundam arborum vmbra noxia.*

Occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine. Prior pars explicatio est eius, quæ proxime antecessit, quæ natalitium diem solaribus radiis illustrari non vult. Posterior aliquid aliud addit, quod secum circumfert noctis silentium, & obscuritas: & alia præterea precatur quæ licet non semper, sæpè tamen nocturnis tenebris inesse solent. In nocte, vt ait Tertullianus nuper in libr. de resurrectione carnis; *funestatur mundi honor: omnis substantia denigratur, sordent, silent, stupent cuncta: vbiq; iustitiam est, quies rerum: ita lux amissa lugetur.* Hæc rarò absunt à nocturna caligine. Sed sunt alia, quæ in nocturno silentio miseros conturbant, & premunt, qualia sunt illa, quibus vexari Iobum, non multo antea putabamus: vt molesti somni, quos ephialtas, aut incubos appellant, ægritudo animi, quæ silentio, & solitudine grauior fit; & dolores tam corporis, quàm animi, quos aggruari tenebris, & sole oriente releuari quotidiana docemur experientia. Inuolui porò amaritudine magnum aliquid sonat: nempe malis vndique circumfundi, neque apparere aliquod tribulationis effugiū. Sic Maro de nocte, quæ totum obsidet, & operit mundum lib. 2. *Æneid.*

38. *Noctis incommoda.*

Vertitur interea cælum & ruit Oceano nox,
Inuoluens vmbra magna terramque polūque.
Et deinde lib. 3.

Inuoluerè diem nimbi, & nox humida cælum
Abstulit.

Verf. 6. Noctem illam tenebrosus turbo possideat. Egred hactenus de die, in qua natus est; nunc autem de nocte, in qua conceptus est: Quam non solum obscuram esse precatur, & illunè, sed etiam infestatam à turbine procelloso, quem comitantur fulgura, fulmina, & horribiles tonitruorum fremitus. Talem noctem nobis descripsit in Agamemnone Seneca: cuius

39. *Noctis procellosa descriptio.*

cus hinc verba libuit afferre: neque recusare possum, quin ex poetis aliquid interdum adducā: quod facio non illibenter; quia cum Poëtam agit hoc loco, aut Iobus, aut is qui Iobi scripsit historiam, ad eius explicationem Poëta non importunè veniunt. Sic ergo ibi Seneca.

Nox prima caelura sparserat stellis, &c.
Cum subito luna conditur, stelle cadunt:
In astra pontus tollitur, & coelum petit.
Nec una nox est, densa tenebras obruit
Caligo, & omni luce subducta fretum,
Caelumque miscet. Undique incumbunt simul,
Rapiuntque pelagus infimo eversum solo
Adversus Euro Zephyrus, & Borea Notus.
Mundum reuelli sedibus rotum suis,
Ipsosque rupto credere caelo Deos
Decidere, & atrum rebus induci chaos.
Premunt tenebra lumina, & dira stygis
Inferna nox est; excidunt ignes tamen,
Et nube dirum fulmen elusa micat.

40. Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. Non solùm diem illum natalem perire vult, quo sensu diximus, sed illius etiam & nomen ex hominum memoria omnino deleri. Computabatur prius dies ille in diebus anni, quia relatus erat in Idumæorum fastis, ut illum agerent genialem, & festum, qui Iobi ante huc rerum articulum imperio suberant. Nunc petit, ut expungatur ex fastis: neque de illo celebrando deinceps publica sit, ac domestica cura. Chaldaeus sic exponit: *Non computetur in diebus solemnibus anni, in numerum Calendarum mensium non veniat.* Hæc explicatio mihi difficilis non est, quæ non vult diem illum esse festiuium, & genialem: Cui fauet, quod in secundo dicitur hemistichio: *nec numeretur in mensibus.* Nam primi dies mensium, quæ Kalendæ, aut neomeniæ dicuntur, solemnes sunt. Quare sensus esse posset, non numeretur inter neomenias: quod videtur voluisse Chaldaeus. Quia nullus est dies, qui in annis, ac mensibus inclusus non sit. Qui optat, ne dies sit in annis, ac mensibus ille omnino desiderat, ne sit ille dies: & ideo his verbis nihil aliud videri posset voluisse Iobus, quam quod dixerat prius, *pereat dies, &c.* ita Origenes lib. 3. in Iobum. Sed placet magis quod proximè diximus.

41. Sed alij aliter explicant, neque improbabili-ter, ita ut si fieri posset hunc Deus diem de dierum numero omnino deleat, neque esse velit in rerum natura, ita ut mensis ille, in quem dies Iobi natalitius incurrerit, vno die sit minor, quam alij menses. Neque an id fieri posset laborandum est, nam qui in dolore sunt, aut grauiori aliquo concitati affectu, multa dicunt, aut cogitant, quæ rerum natura non patitur: ut sæpe in tragædijs, quæ hominum mores, & affectus exprimunt, obseruamus. At in dolore summo hæc dixisse Iobum certum est. Neque minus esset contra id, quod natura postulat, si modò id esset verum; quod nonnulli volunt, petere, ut dies ille, in quo natus est Iobus, pereat, cum fieri non possit, quin perierit. At hoc aliqua ratione fieri potuit, si ille qui dies esse debuit, ut optabat Iobus, inuolueretur caligine. & sic interiecta nocte, & cum priori, ac posteriori continuata, non interlucente die, dies ille absorberetur à tenebris, & omnino periret: quomodo fabulantur Poëta, ut conciperetur Hercules ex vno die ac nocte vnâ noctem ef-

A se compositam. Quod exemplum, si modò verum, satis esset accommodatum. Sed quomodo idcunq; fuerit, non laboro: cum multa ab his, quos dolor, aut sollicitudo exagitat, aut minus consideratè, aut hyperbolicè dicantur. Optabat Iobus de illo die, quem inauspicatum putabat, id decerni, quod de filiis, qui morum intemperantia genus obscurant, alioqui clarum & illustrè parentes, aut cognati, atque ad eò reipublicæ patres decreuerunt. Nam si horum imagines inter maiorum stemmata esse contigerit, illas ex eo honesto loco, ac gètilitio numero deturbant; ne quid sit, ex quo maiorum nobilitas sordes, ac ignominiam trahat. Qualia passus est, quicumque ille fuit, de quo Iuuenalis Sat. 8. qui fumosis maiorum imaginibus gloriabatur.

B *Squalentes tradit auos, emptorque veneni
Frangenda miseram funestat imagine gentem.*

Sed dices hoc loco non esse sermonem de die, cum nox antecessisset proximè, & statim succedat, cum dicatur, sit nox illa solitaria; quare quid mirum si non computetur in diebus anni, cum in dierum numero cèseri non debeat. Respondedo de utroque hinc esse sermonem: vtrumque enim tam natiuitatis diem, quam conceptionis noctem ex hominum memoria perire vult. Cum autem ex die ac nocte vnus componatur viginti quatuor horarum naturalis dies (ut audimus sæpe cap. 1. Genesis, *factumque est vespere, & mane dies vnus.* ea figura qua pars pro toto ponitur) in nocte etiam dies, & in die nox etiam contineri potuit, nisi mauius diem his locis vocari noctem, quia sic dicitur esse caliginosus, ut instar obtineat noctis. quasi dicat, dies ille qui ad eò est obscurus, & teter, ut nox censeri debeat, non computetur in diebus anni.

C *Ve. 7. Sit nox illa solitaria, nec laude digna.* Noctes quædã olim, hodièque celeberrimæ fuerunt: quales illæ, in quibus noui coniuges de more in suam domum traducebantur à comitante, atque plaudente turba. Quæ nox laudabatur ab omnibus, quasi bonum auspiciu nuptialibus sacris attulisset. Neque erat solitaria, quia illa sponsos hominum multitudo stipabat, ut cum numerofo militum exercitu comparari potuerit. Vnde in Canticis legimus cap. 6. de sponsa. *Terribilis quasi castrorum acies ordinata;* quia sponsa nuptialem incessum vis hominum maxima sequebatur. Eadem etiam noctes laude dignæ, quia illa anniuersario circulo laudabantur, quæ in illis gloriosè contigerunt, ut quæ Israelitis aperuit aditum in terram promissionis siccato mari Rubro: aut emergere fecit ex Ægypto occisis primogenitis. Aut certè, quia in illis aliqua fiunt, quæ non sine choris, & plausu peragi consueuerunt. Hæc omnia Iobus arcer à natali suo, nempe, ut nullus sit, qui illum laudet, quodd hominem extulisset ad publicam lucem, & vitalem auram. Nullus qui in illa nocte inauspicata, & fatali quicquam facere audeat, quia infelices iure optimo timere possunt exitus: neque domo prodire, quia eo infelici tempore magna vnde cunq; occurrent incommoda. Fortasse eo sensu hinc dicitur *nox solitaria*, quo dicta est à Marone *sola*. lib. 6. Æneid,

*Ibant obscuro sola sub nocte per umbras,
Pérque domos Ditis vacuas, & inania regna.*

Talis enim solitudo mærorem indicat, & horrorem.

Chaldaeus vbi vulgatus *solitaria*, habet צערה *saarah*,

Degeneres filij è nobiliu numero expulsi & eorum imagines sublata.

42.

43.

Qua nox solitaria.

44.

Noctis inauspicata descriptio.

Saarah, id est, tribulatio, seu angustia. Et idem penè LXX. qui reddiderunt *ἄσπρον*, quæ vox dolorem significat vehementem, qualem in partu patiuntur puerperæ; & ubi vulgatus nec laude digna: utrique, neque *veniat cantus, aut latitatio in eam*. Sed est significatio aut eadem, aut parum diuersa. In noctibus enim inauspicatis, & tristibus non solent fieri hominum conuentus, nisi fortè ad publicum aliquem planctum: & in diebus iisdem, in quibus actum est nihil lætum, atque laudabile, non resonant cantus ad voluptatem artificiosè compositi, sed threni, funebreque lamentum, quod contrahit animos, & lacrymas ciet. In Chaldaica paraphrasi, quæ manu scripta seruat in Complutensi Bibliotheca, habemus: *non veniat in eam canticum galli syluestris*. Qui dicendi modus miram indicat inauspicatæ noctis solitudinem, & silentium: ita ut neque galli cantus audiatur, quo nocturna distinguuntur spatia. Hispanis antiquissima est canilena, quæ infortunati hominis natalitium describit tempus, quæ ab illa nocte gallorum remouet cantum, & canum latratum. Poëtæ in eo infausto articulo vlulatum se audire dicunt feralium volucrum, qualis est bubo, vultur, striges. Sanè in hominis infortunati, atque improbi natali cecinisse dicitur non gallus, qui nuncius est lucis, sed bubo, qui lugubre aliquid, & obscenum occinit. ita Ouidius in Ibin.

*Qui simul impura matris prolapsus ab aluo est
Cyniphiam fædo corpore pressit humum.
Sedit in aduerso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graues edidit ore sonos.*

Et Stadius lib. 3.

*Monstra volant, diua strident in nocte volucres,
Nocturnaque gemunt striges, & feralia bubo
Dænna canens,*

45. *Verf. 8. Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan.*] Locus hic diu, multumque torsit, ac distraxit interpretes: quorum referre, ac informare sententias longum esset. Ego ab hoc longo, atque molesto labore prudens abstineo: & illa referam, quæ minus videntur impedita: ac tandem, quid mihi aut placeat magis, aut displiceat, minus significabo. Et primùm videndum, quinam hi sint, qui maledicunt diei. Quidam eos esse putant, qui Leuiathan, grandem videlicet piscem, de quo infra cap. 40. piscari persequuntur, qui tantum nocte capitur, quem cum elabi sentiunt, affulgente die illum execrantur. Et ut hoc piscatorum genus minus de religione, atque modestia curat, nimium se in omne maledictionis genus effundit. Sed hæc sententia multa incerta; imò, ut puto, falsa, pro veris, & certis assumit.

46. Alij hos piscatores esse dicunt, qui, cum turbatur mare, neque spes est vlla piscatorij compendij, sed potius vitæ periculum, suum institutum, atque consilium damnant, & illum execrantur diem; in quo ingressi sunt mare, & sibi ad portum, & vitam reditum præcluserunt.

47. Alij aliter. Ego antequam ad meam explicationem accedo, obseruo, hæc à Iob dicta fuisse accommodatè ad patrios mores, & ad id quod in regione sua frequenter viderat. Cum

A autem de Idumæorum institutis nihil, aut certe parum, idque valde obscurum habeamus; necesse est cæcis ingrediamur vestigiis, & coniecturis vtamur obscuris, & incertis. Hoc primum mihi certum est, his verbis designari certum hominum, aut etiam fœminarum genus, quorum illud erat institutum, ut oratione, aut cantico festiuo, ac læto, precaretur alicui fœlices exitus, aut bene gesta commendaret, & caneret: quale est Epinicium, Genethliacum, Epithalamium; aut plangeret mortuum, & rem infœliciter gestam, aut durum aliquem casum lamentaretur, aut malediceret his, à quibus alienos haberent animos. Hi autem omnes lacrymas habere venales, & hymeneas, aut feræles voces. Illud verò maledicunt, non tam actum, quam habitudinem, facultatem, aut consuetudinem importat; quod in omnium litteratura frequens est. Sic enim de magistro, cantore, medico, agricola, dicimus: *ille docet, canit, medetur, arat*. Erant igitur quidam docti plangere, laudare, maledicere: qui ad hæc omnia suam vocem, & linguam aliis mercede locare consueverunt. De Idumæis nihil habemus, quod ego viderim in sacris, ac profanis monumentis: facit tamen verisimile Hebræorum vicinitas, à quibus sicut alia, sic etiam hoc hominum institutum & genus acciperunt. Ierem. capit. 9. *Vocate lamentatrices, ut veniant, & ad eas, quæ sapientes sunt, mittite*. Et infra: *Audite mulieres verbum domini, docete filias vestras lamentum, & vnaqueque proximam suam planctum, quia ascendit mors per fenestras*.

C Neque tantum fuere lamentatrices fœminæ, quæ lacrymas venderent, & gemitus, sed etiam viri lamentatores, qui venale habebant illud artificium simulatè lugendi. Quod non obscurè habemus ex lib. 2. Paralipomenon capit. 35. ubi viri, ac fœminæ legitimo planctu prosequi dicuntur Iosifæ funus: *Omnes, inquit, cantores, atque cantatrices usque in presentem diem lamentationem supra Iosifam replicant.* & ex Amos capit. 5. *verf. 16. Vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos, qui sciunt plangere*. Vbi vocantur ad planctum non solum agricolæ, qui ex animo lugent, cum lachrymas, & planctum simulare nesciant, sed etiam qui sciunt plangere, id est, qui plangendi, ac lacrymandi simulatoriam artem didicerunt.

D Quod autem alij etiam fuerint, qui ad maledicendum mercede conducantur, quales sunt harioli, & diuini, & superstitiosi viri, qui suis verbis execratoriis, vim inesse noxiam, & pestilentem prædicant: quique verba habuerint ad hoc turpe ministerium venalia, habemus ex capit. 22. Numeror. ubi Balac Rex Moabitarum Balaam hariolum mercede conduxit, ut Dei populo malediceret, à qua maledictione putabat illius populi vires infirmatum iri. Quis autem dubitet eandem consuetudinem Idumæis esse, qui & loco vicini, & ingenio, ac religione forent non dissimiles.

E Isti ergo maledicunt diei, aut quia in diebus, in quibus aliquid accidit funestum, & lugubre, lamentantur, quod faciebant in Iosifæ anniuersario funere, 2. Paralipomenon capit.

A quibusdā ex instituto lata; aut tristia cantari solita.

48. Viri, ac fœminæ ad lamentum conducti.

49. Quidam ad maledicendum conducti.

50. pitul. 35. & virgines Galaaditides quotannis filiam plangebant Iephtæ: aut, quod ego potius arbitror, aliorum precibus, aut pretio maledicebant diebus, in quibus inimici aliquid moliebantur, ne quid eo die ex votis succederet: & quod quidam putant astrotum facere in inferioribus varium concorsum; id putabant accidere ex infensa hominum istorum imprecatione. Seu etiam maledicebant rerum exordiis, vt ex inauspicato principio, cætera omnia infelices haberent, & miserandos exitus. Et vt alij, qui animati melius nascenti puero omnia optant, precanturque secunda: qualia Salonino puero Virgilius eclog. 4. sic etiam isti certo aliquo carminum, seu incantationum genere nascentes deuouent, & iniquæ fortunæ stimulis addicunt.

51. *Suscitare Leuiathan quid.*

Qui parati sunt suscitare Leuiathan.] Hic maior interpretum dissensio. Quidam piscem esse putant, de quo infra capit. 40. quem dum piscatores captant, aut quia effugit retia, aut quia aduentante die, non sperant tantæ prædæ se futuros esse compotes, se ipsos maledictis onerant. Si piscem statuamus esse, alia fortasse ratio est: quia patria superstitione Idumæi carminibus magicis è suis latibulis euocant, id est, suscitant ad retia, in quibus sunt diræ execrationes, & obmurmurationes horribiles, quales audiri solent à Magis. Aut illud piscationis genus tunc existimatur futurum esse lucrosum & vber, si crebra toto piscationis tempore admisceatur maledictio. Sanè ea fuit inter homines minus, quàm Idumæi, barbaros opinio, tunc quarundam plantarum vberiores esse fructus, quando cum maledictis, & execrationibus sererentur. Sic Plinius docuit libr. decimono nono capitul. septimo. *Ocimum, inquit, cum maledictis, & probris serendum est, vt latius proueniat. Cuminum, qui serunt, precantur, ne exeat.* Idem de ruta Palladius capitulo nono.

Planta quædam in maledictis seri solita.

52. *In execrationibus horribilia assuuntur.*

Ego hîc neque de piscatione puto, neque de pisce Leuiathan esse sermonem; sed tantum in execrationibus admisceri solitum nomen Leuiathan, quod quidem accommodatum est, siue in propria sumatur, siue in figurata locutione. In execrationibus illa communiter adhibentur, quæ horribilia sunt, quæque hominibus metum, ac stuporem incutiant: in aquatilibus nihil audimus horribilius Leuiathan, id est, balæna, quæ sua mole nauigium magnum, imò & insula procul spectantibus apparet. Cuius ea vis est, vt oneratam nauem simul cum vectoribus demergat. Quocirca, qui alicui balænae precaretur occursum, mortem optaret. Quod si in Leuiathan Diabolum intelligas, aut Dæmonum Principem, vt multi putant, ad illud Isai. capitul. vigesimo septimo. *Super Leuiathan serpentem veſtem.* hoc sapius venit in execrationem, quia non existimatur exiguum futurum esse malum, quod à Dæmone, imò à dæmonum Principe denunciatur.

53. Si ergo hæc intelligas de his, qui lamentantur euentum aliquem infaustum, qualis est alicuius ignominiosa, ac immatura mors, aut diræ cædes, aut familiæ, aut generis fœ-

A da labe, aut grauis ruina; tunc quæ est hominum, præcipuè barbarorum, vafania, excitatur Leuiathan, id est, Diabolus, qui diem illum turbet, & polluat, in quo homo, aut familia tantum accepit dedecus, & plagam. Et quidem satis est frequens, vt in tragediis audimus sæpè, & ipsa docet hominum infania, maximè vbi ad angorem animi accedit furor, vt in eius affectu immoderatiùs concitato suscitetur Leuiathan, id est, inuocetur Diabolus, cui se, suæque omnia liberè permittit: aut aliquid, quod ad inferos pertinet, qualis est orcus, furia, inferni manes, à quibus extingui cupere se dicunt, & in æternum torqueri: Sic apud Maronem lib. 9. *Æneid.* Euriali mater vbi filium cecidisse nouit.

B

-- In me omnia tela

Coniicite ò Rutuli: me primam absumite ferro.

Aut tu magne Pater diuim miserere, tuoque

Inuisum hoc detruide caput sub tartara telo.

Et apud eundem Dido libr. 4. vt à se omnes intemperantiæ suspiciones depellat, hac se execratione defigit.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,

Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad

umbras

Pallentes, umbras Erebi, noctemque profundam,

Ante, pudor, quàm te violem.

C

Quod verò ad maledictionem alterius pertinet, est optimum exemplum Ouidij in Ibin, vbi in illius caput pareas, & furias, & inferorum flumina, & alia monstra aduocat.

Noxque tenebrarum specie reuerenda tuarum,

Quæque ratum triplici pollice netis opus,

Quæque per infernas horrendo murmure valles

Imperiurata laboris annis aqua:

Quasque ferunt toto vuitatis angue capillis,

Carceris obscuras ante sedere fores, &c.

D

Vt autem hîc ab aliis aduocantur inferna monstra, sic ab Idumæis in maledictis aduocabatur Leuiathan, vtpote maximum monstrum, aut aliorum princeps.

Illi porrò dicuntur suscitare Leuiathan, quia ille inter alia inferna monstra censebatur maximum, aut quia in illo magico seu execratorio carmine illius nomen sapius audiebatur. Aut certè, quia prima illius execrationis verba erant, *suscitare, & hinc ades ò Leuiathan*, aut similia. Sicut nos cum significare volumus aliquem Pontificiis diris, & execrationibus obnoxium, dicimus in illius caput cantatum esse: *Domine laudem meam ne tacueris*, quia illud est execratorij carminis initium. In Scriptura porrò Sacra tale habet nomen opera, & libri, quale eorum est principium. Vnde liber Genes. vocatur *Bereſub*, id est, *in principio*, & liber Exodi *veel le ſemoth*, id est, *hæc sunt nomina*. Aut certè carmen illud dicebatur Leuiathan; quomodo

E

54.

modo multa carmina ab illis sumpserunt nomina, de quibus instituta sunt. Hoc nostro Marianæ non displicet: & adducit quoddam prouerbiū acceptum ab Hebræo quodam, quo mulier prohibetur in diebus festis suscitare Leviathan, id est, canticum illud execratorium assumere, cuius initium esset Leviathan, aut in quo Leviathan ad magicum opus, aut noxium sapius inuocaretur. Hæc mihi in re difficili, & in tanta autorum varietate visa sunt non improbabilia. Meliora ab alijs libenter suscipiam.

55.

Verf. 9. *Obtenebrentur stella caligine eius.*] Quædam sunt noctis ornamenta propria, quædam aliena, & foris tantum ascita. Aliena dico, ut si in nocte aliquid illustre contingat, qualia sunt nuptialia sacra, faustus Principis, atque optatus ortus, & si quid aliud festum siue à fortuna, siue ab hominum consilio, atque virtute proueniat. Hoc Iobus à die suo natali remouerat. Nunc illa abesse precatur, quæ propria noctis ornamenta sunt, ut stellæ, quæ speciem illustrem obijciunt in nocte, quæ mira varietate, & ordine, & tenent oculos, & animum oblectant. Deinde magnum hominibus usum præbent dum nauigantium dirigunt marinos cursus, & viatoribus ostendunt viam ea luce, quam licet exiguam, non tamen habent otiosam, & vacuam. Hanc lucem, & speciem obscurari vult ab illius inauspicatæ noctis densa caligine. Quod in Ibin quoque precabatur Nalo quasi magnum aliquod malum.

*Nec tibi sol clarus, nec sit tibi lucida Phæbe,
Destituant oculos sidera clara tuos.*

Inferni descriptio.

Expectet lucem, & non videat, neque ortum surgentis aurora.] Æternam optat esse noctem illam, cui nulla succedat dies, cuius splendore depulsis tenebris aliquid æger animus habeat mœroris leuamentum, neque tantum plenam facessere iubet lucem, qualis est à sole iam exorto, sed etiam imperfectam, & inchoatam, qualis est ab aurora: quam nos diluculum appellamus. Hic porro status eius est, qui iam excessit è viuis, aut qui iam æternis, & gehennalibus tenebris damnatus est, qui nullam expectat lucem, nec vllum à cælo beneficium. Quem statum optimè in glaciali regione descripsit Solinus capite vigesimo: *Damnata, inquit, pars mundi & à rerum natura iz nubem æterna caliginis mersa. Sola terrarum non nouit vices temporum, nec de cælo aliud accipit, quàm hyemem sempiternam.* Hæc mortis Poëtica descriptio est. Virgilius libro 10. *Æneid.* de quodam agente iam animam.

In æternam clauduntur lumina noctem.

56. Ostia ventris que.

Verf. 10. *Quia non conclusit ostia ventris, qui portauit me.*] Ostia ventris illa sunt, quæ Prouerbiior. capite trigesimo versicul. quinto appellantur os vuluæ, cui natura claustra quædam obdidit, quæ signa sunt, & munimenta virginittatis, quæ conceptus primū, deinde magis partus animalis laxat, & resignat.

A Dolet primū Iobus, quod quo tempore gi-guendæ soboli dabant parentes conjugalem operam, ostia vuluæ clausa non sunt, ita ut virili opera non potuerit referari. Et ideo supra maledixit nocti, in qua conceptus est. Neque enim ille vitam inde hauisset tot deuotam malis, nisi ad illam materna vulua primū aperuisset aditum: neque conclusus, atque conceptus in vtero emerisset in lucem, si nascituro infanti sic se obstruxisset arctè, ut ex illo naturali carcere exolui non posset. Et ideo subditur, *quare non in vulua mortuus sum?* Quod si recusari non posset, quin nascetur, illud ad extremum in votis habuit, ut eadem esset postrema, quæ prima fuisset vitæ dies: *egressus ex vtero non statim peri.* Hæc iterat capite decimo versiculo decimo octauo. Quod multis post annis ad hæc opinor, Iobi verba respectans dixit Ieremias capite vigesimo. *Quare de vulua egressus sum,* &c. Ex quo suspicor hæc verba quasi legitima à miseris vsurpari solita dum suas sibi calamitates lugent.

B
C
D
E
Verf. 12. *Quare exceptus genibus? cur lactatus vberibus?*] Nollet Iobus esse conceptus, & quando hoc euitare non potuit, nollet esse natus: sed antequam susceptus esset in lucem in tenebris vteri materni adhuc immaturus & informis obiisse diem. Sed quia nimirum fuit viuax, neque innumeris prope incommodis, quæ foetum in maternis vrgent visceribus, exanimari potuit, agrè videtur ferre, quod eleuatus è terra fuerit, cum primū editus est, & exceptus à nutrice in gremio, aut super genua, & ibi inuolutus pannis, curatus, & lotus, ac tandem nactus languentis aratulae commune subsidium, lactatus à nutricis vberibus, & contra naturæ imbecillitatem & temporum iniurias munitus. Hæc obscura non sunt. Sed cur Iobus infortunatum se ipsum vocat, quod receptus fuerit in nutricis gremium, & illius lacte opportunè nutritus, quasi vllus fuerit aut reiectus à gremio, aut à lacte depulsus.

Sed non sine aliqua causa hoc sibi beneficium negatum fuisse queritur Iobus. Cum hoc in regione Chanaatitide fieret non infrequenter, ut recens natus infans non modò non sugeret lac maternum, sed etiam non leuaretur è terra in quam ex materno cecidisset vtero, & ibi relinqueretur in sanguine puerpuræ, vel lacerandus à feris, vel ab ipsa temporum iniuria perimendus, quibus resistere non posset tener, & nudus. Quod autem in ea regione Chanaatitide nudi relinquerentur recens nati infantes morituri, docet illa puella, de qua pluribus Ezechiel capite decimosexto, quæ & proiecta dicitur in terram, neque vllum accepisse beneficium eorum, quibus mundari solet, & confirmari infantile corpusculum, de qua Deus per Ezechielem: *Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Zetbaa. Et quando nata est in die ortus tui non est precisus umbilicus tuus: & aqua non est lota in salutem, nec sale solita, nec inuoluta pannis. Non pepercit super te oculus, ut faceret tibi vnum de his, miserus tui, sed proiecta est super faciem*

57.

58.

Infantes nati à gentibus à terra leuari soliti.

faciem terræ in abiectioe anima tua, in die, qua nata es. Hæc quæ de Chananaea femina dicta sunt, seu potius de Ierusalem sub specie Chananaea iuencula, crebrò videntur configisse. Neque enim parabolæ, qualis hæc videtur esse, sumuntur, nisi ab his, quæ crebrò, & de more fiunt. Hæc autem ab Idumæis gente inculta, & barbara fieri sæpe solita incredibile non est, tum quia gentilis erat, tum etiam, quia insolens habuit, & ferinum ingenium.

Gentilibus
vitatū filios
perituros ab-
iicere.

Quam ad rem obseruo vtitatum esse gentibus, vt filios, aut quos alere non possent, aut quorum forma, ac species minus placerent, in agris exponerent, aut alio quouis modo statim opprimerent, maximè si è sexu essent fœmineo, qui molestus potius in posterum, quàm utilis fore videbatur.

Leuana Dea
pro leuandis
à terra in-
fantibus.
Tollere natos
quid.

Quare pro his, quos patres seruatos esse vellent, Deam constituerunt, quæ à leuandis infantibus, vbi primùm à materna prodiissent vulua, Leuanam appellarunt. De qua vide Augustinum de ciuitate libr. 4. cap. 11. Vnde ortum apud Gentiles familiare illud natos tollere, seu leuare, quod idem valet, atque eleuare è terra, & in sinum excipere, quos aut dignos putarent esse vita, aut incolumes vellent. Terentius in Andria actu 1. scena 4. *Quicquid peperisset, decreuerunt tollere.* & in Heautont. actu 1. scena 1. *si filiam pareres, nolle tolli.* Quod ita apud nonnullas nationes vtitatum fuit, vt legitimum penè fuerit, filios recens natos, si illorum species nihil bonum promitteret, statim extinguere. Quod ita fuit olim gentibus in vsu, vt Thebani leuerissimè cauerint, autore Æliano de var. histor. libr. 11. ne cui Thebano impunita foret infantium cædes, aut in syluis, aut in agris expositio. *Lex hæc, inquit, Thebanorum rectissimè, atque humanissimè posita est, ne cui Thebano liceat infantem exponere, neque in solitudine abiicere capitis supplicio deuincta. Verùm si in extrema mendicitate pater sit constitutus, si mas sit, siue femina infans, cogitur cum statim à materno partu ad magistratum cum ipsis fasciis asferre, qui acceptum alicui tradit leui pretio, cum quo pactum, & conditiones intercedunt, vt per suam fidem infantem alat, & adultum serui, vel serua loco habeat; sic vt alimentum, & educatio seruitute compensetur.* Sanè Plutarchus in Lycurgo refert, ex ipsius instituto Lycurgi nutrièdi liberos facultatem penes parentem non esse. Iubebat enim, vt pater simul atque nati forent liberi, ad locum deportarent, qui *Lesche* dicebatur, vbi qui nati essent maximi de forma, atque habitu quasi arbitri iudicaturi confederant. Si quis esset pulcher, aliquidque in posterum promitteret boni, alebatur à patribus; qui ignauus apparebat, & inutilis patriæ, aut ignominiosus futurus, præceptis mittebatur è prærupto loco. Quod nostra etiam ætate apud gentiles vtitatum: Iaponiis enim, vt ex nostrorum literis accepimus, si minus habent ad alendos liberos facultatis, vtitatum est fœtus elidere, maximè si fœmineos esse cernerent. At apud Iudæos sic erat inusitatum, vt in perdita etiam, ac profligata disciplina nullo vnquam tempore contigerit. Quod docet Clemens Romanus libr. 9. recognit. non longè à fine: *Nunquam, inquit, apud eos (Iudæos) infans natus exponitur.* Quod item tanquam aliquid inusitatum, & nouum de Iudæis prædicat Cornelius Tacitus libr. 2.

Thebanorum
lex de non
occidendis
infantibus.

Barbara lex
apud Lacedæ-
monios.

Iudæorum in
alendis infan-
tibus studiū

Verf. 13. *Nunc enim dormiens slerem, & somno meo requiescerem.* Somnus imago quædã mortis est. Atque ideo propter similitudinem translatione non difficili pro morte sumitur non à profanis solùm, sed etiam à scriptoribus sacris. Sic passim in Calendario dormisse dicuntur viri sancti, quo die ex hac vita decessere, & polyandrium, id est, commune sepulchrum, aut locus sepulturis frequens cæmeterium dicitur, quod Græcè valet *dormitorium*. Sic planè Actor. 7. sic alios frequenter audimus dormisse cū patribus suis. Somnium pro morte posuit Maro libr. 10. à pluribus exemplis abstineo, quia passim occurrunt attento lectori. Silere deinde mortui dicuntur ab effectu maximè noto: neque enim mortuus quantumcumque vexatus queritur, aut loquitur, nisi fortè alieno inflatus spiritu; sicut buccina, aut tibia tubicinis inflatu resonat, id est, alieno spiritu, non suo: & animæ mortuorum *silentes*, & locus vbi mortui iacent, *silentium*, aut *tacitus*, seu *silens*. Virgil. libr. 6. *Æneid.*

59.
Somnus pro
morte, dor-
mio pro
mortor.

Cæmeterium
idè quod lo-
cus dormien-
tium.

Dij, quibus imperium est animarum, vmbraque silentes,

Et Chaos, & Phlegeton, loca nocte silentia latè. Ouidius libr. 5. *Factorum,*

Mos etiam lemures animas dixere silentum.

requiescere verò dicitur mortuus, quia iam labore, molestiisque defungitur, quibus addita est, atque damnata vita mortaliū, cui perpetua quædã militia subeunda est. de quo Iobus c. 7.

Verf. 14. *Cum Regibus, & Consulibus terra, qui edificant sibi solitudines.* Ostendit Iobus cur talis vitæ, seu mortis conditio sibi expetenda fuerit; quia nihil est in hac mortali vita, quod expeti magnopere debeat, cum illa breuis sit, laboris, atque sollicitudinis plenà, & cui semper ante oculos obuersetur vmbra quædam mortis, aut eius votum. Neque melior est Regum, Consulūque conditio, quos eadem manet sors, qui non minus in marmoreo tumulo, quàm pauperes in suo puluere, aut etiam insepulti putrescunt. An ipse effugere posset, quod euitare non potuerunt viri Heroes, quorum ambitiosæ potentia terrarum amplitudo non sufficit? An miser haberetur si talem tandem esset conditionem nactus, qualem nunc habent, qui suo sibi imperio, quantus quantus est, vniuersum orbem subiugarunt?

In Regibus, & Consulibus illi intelliguntur, qui suo vel imperio, vel consilio communes publicasque rationes moderantur. hi porrò ædificare dicuntur solitudines, quia vel pro condendo, seruadòque cadauere vastas excitant moles, easque vario ornant emblemate, quasi eo artificio habituri futuri essent in hominū memoria immortale nomen. Quales fuerunt Ægyptiorū pyramides, Romanorū obelisci, & illud Mausolæum, quod Cares laudibus ad astra efferunt. Hæc porrò sepulcra in solitudine fuerunt, quia incestari antiqui ciuitates putabāt, si intra illarum ambitū exanimata corpora cõderentur. Aut certè, quia ad suam dignitatem pertinere putabant viri ambitiosi, & diuites si in agris hortos haberent, & in illis domus, quæ prætoria à Latinis appellantur, ad quæ secederent voluptatis gratia. Qualia habuit Salomon in saltu Libani: & alij hoc nostro æuo, in quibus immanes fiunt, & barbari sumptus, vbi multa ponuntur horæ, neque vtiliter sepe, & honestè.

Sed credo hîc notari potentiorum studia, qui

61.
In agris ædi-
ficata sepul-
cra, & domus
splendida.

G honori

62.

honoris sibi ducunt domos ita laxas ædificare, ut non satis habeant quicquid spatij est intra ciuitatū mœnia insanis occupare molibus, sed etiā in deserta se explicant loca, ad quæ ædificiorū superbiam extendunt. Sic sanè Nero, qui ut stomachosius in suo amphitheatro Martialis, sic Regiam laxauit domum, ut nihil apud publicos, nihil ad priuatos hominum usus ex vrbe tota reliquille videretur, de quo est illud tritum in Nerone conuictum, quod in illius vita Suetonius attulit.

*Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupet vna domus.*

Suo etiam tempore queritur Horatius non solum agros, sed etiam maria immanibus subtractionibus occupari: sic autē ille l. 2. Ode 15,

*Iam pauca aratro iugera regia
Moles relinquunt.*

Et lib. 3. Ode 1.

*Contracta pisces aquora sentiunt
Iactis in altum molibus. Huc frequens
Cementa demittit redemptor
Cum famulis dominusque terra
Fastidiosus.*

63.
Abortiuum
quid.

Verf. 16. *Aut sicut abortiuum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non videntur lucem.* Duo hic, ut opinor, imperfectorum foetuum proponuntur genera. Alterum eorum, qui adhuc immaturi, non tam à matribus sunt in lucem editi, ut viuant, quam reiecti, & expulsi, & quia ante suum tempus, nunquam vitales. Hi porro ex Isidoro in Etym. lib. 10. abortiuum dicuntur, quia non orti videntur quàm excisi: aliqua nimirum vi, externa plerunque, quæ excutit ex utero inutilem foetum, sicut ventus incitatus, & vehemens arborum fructus adhuc acerbos, qui neque esui sunt, neque humanis commodis usum aliquem afferunt. Hic autem dicitur absconditus, quia neque aliquid fecit, quod in hominum potuerit hæere memoria, neque nomē habuit, à quo ille notus esse posset: aut si quod habuit vitale tempus, illud fuit absconditum in angustiis materni uteri claustris. Nam qui inde excidit, excidit etiam è vita: neque subsistit, id est, per se, aut in se sterit, quia modicum illud tempus, in quo extra vuluam fuit, perinde censei potuit, ac si non fuisset. Quod Ecclesiast. cap. 6. verf. 4. his verbis expressit: *Frustra enim venit, & pergit ad tenebras.* Frustra venit ad mundum, & lucem, qua non fruatur, sed potius videtur à tenebris translatus ad tenebras, ab umbra uteri ad umbram mortis. & ut dixit Iobus cap. 10. verf. 19. *Fuit quasi non esset de utero translatus ad tumulum.* Dicitur præterea non subsistisse, id est, fuisse in seipso, quod substantiæ est proximum, sed fuisse in alio admodum nimirum accidentis, in matris nempe visceribus, quomodo esse existimatur fructus in arbore: qui non tam existere in se, quàm in ramo accidentali quodammodo inexistere videtur.

Vel qui concepti non videntur lucem. Vidit abortiuus lucem, sed per exiguo tempore: at qui hoc posteriori hemistichio describitur, lucem nunquam vidit, quia in utero aut vitam, aut vitæ spem amisit.

64.
Mortis quæ
commisit.

Verf. 17. *Ibi impij cessauerunt à tumultu, & ibi requieverunt fessi robore.* Ostendit Iobus quænam homini sequatur ex morte communitas: ut mors vitam finit, sic etiam vitæ in-

numeras præcedit molestias, natas siue ab aliorum violenta tyrannide, siue ab iniuriis, quas inferunt impudenter, & liberè viri, quos non tam ratio, atque æquitas regit; quàm rapit præceps furor, & aliorum affectuum intemperantia. Tunc enim impij cessabunt à tumultu, id est, quantuncunque tumultuentur, & vim, ac fraudes moliantur, & intentent: nihil tamen erit, quod sibi ab illorum scelerato consilio metuant, qui in viuis esse desierunt: quos mors adueniens ex illorum insidiis, & fraudibus exemit. Cessabunt itaque à tumultu impij mortuorum comparatione: quia illorum tumultus & cauilli nullo modo ad mortuorum statum pertinebunt,

Et ibi requieverunt fessi robore. Quædam mala ab aliis, quædam à sua quisque natura, aut necessitate patitur: à quibus liberari quocumque id modo contingat, magnum putatur beneficium; ab altero, ut proximè diximus, id est, ab impiorum tumultu, liberat mors; ab altero, quod leuius non est, nos quocumque tempore mors aduenerit, reddit immunes. Mirum est, quàm se homo durè exerceat dum humana quærit commoda, quibus seipsum, ac familiam sustentet. Ut militiam subeat, quam esse vitam hominum super terram Iobus ipse affirmat, dum terram subigit, & cum sudore vultus sui vescitur pane, dum negociatur terra, marique, neque diem habet vllum à labore vacuum: dum mille denique iactatur incommodis, dum honori seruit, dum captat sua suorumque vitæ necessaria subsidia. Exhausto iâ, & lassò corpore, & robore debilitato, ac perditò, quiescit tandè ab opere molesto, & duro mortis beneficio.

Verf. 18. *Et quondam vinciti pariter sine molestia non audierunt vocem exactoris.* Quos alienum æs in vincula coniecit, ibi ægrum traxerunt, & angustum spiritum, at mortui sine molestia illa sunt, quam ab iniquo, & duro creditore subierunt; quia ex eo tempore ab are contracto liberi sunt cui dum viuerent soluendo non fuerant. Neque timent, aut audiunt vocem exactoris, qui debitum petit, & obtorto collo in carcerè trahit. Quia neque iugulum habet, quod exactor obtorqueat; neque corpus, quod tetro in carcere vincula cōstringant.

Exactoris porro nomen odiosum est, siue eius, qui usuras exigit, quod plerunque fit Calendis, siue eius qui regium curat fiscum, & à subdito populo annum colligit vectigal, aut alia tributa, maximè si eiusmodi sunt, ut non nisi à tyrannis imponi potuisse videantur. Quare hoc nomen, ut odiosum, & turpe, in sacris litteris sæpius audimus. Isai. decimoquarto versicul. quarto, contra regem Babylonis. *Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? contriuit Dominus baculum impiorum, virgam nominantium & Zacharias. 9. v. 8. Non transibit super eos ultra exactor.* Neque minus apud profanos molestum, & execrabile. Plutarchus in libr. de non scenerando: *Neque* (qui se à scenerando abstinet) *Kalendarum memoriam refricat: quæ cum sit omnium dierum sacerrima, & sanctissima, nefastam tamen, & horribilem, ac tristem faciunt sceneratores.* Quem diem sic horrent, qui scenebrem pecuniam ex pacto dependent, ut in prouerbiū abierit, & comparationem eorum, quæ maximè detestamur. Horatius libr. 1. Satyr. 3.

65.
Hominum in
hac vita
quantus la-
bor.

66.

67.

Exactoris
odiosum nomen.

Odisti,

*Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor eris,
Qui nisi cum tristes misera venere Kalenda,
Mercedem, aut nummos vnde vnde extrivet.*

68. *Aors omnia
agunt.* Vers. 19. *Paruus, & magnus ibi sunt, & seruus
liber à Domino.] Dum spiritu hoc vitali frui-*
mur, necessq̄ est, vt qui fortuna sunt tenui, gra-
uia à potentioribus incommoda subeant. Et
qui aliis seruilem operam, & libertatem suam
addixerunt, reculare non possunt, quin cum
duris semper conflitentur ingeniis, & gra-
uiora subeant, quàm ferre honestè possit in-
genius pudor, & tolerare facile mortalis in-
firmitas. At vbi omnes ex hoc mortali statu de-
cesserint, æqualem habent conditionem, quo-
ad humanam attinet œconomiam. Cum enim
mors aduenerit, vt cessat Regum, & poten-
tiorum dominatus, & insolens ambitio, sic
infirmorum, & pauperum seruilis, & misera
conditio. Dixit hoc optimè Seneca in consola-
tione ad Martiam cap. 20. *Mors, inquit, serui-*
tutem, inuito Domino, remittit: hæc captiuorum
catenas laxat, hæc è carcere educit, quos exire im-
perium impotens vetuerat. Hæc est, in quo nemo
humilitatem suam sensit. Hæc quæ nulli pepercit: hæc
quæ nihil quidquam alieno fecit arburio. Hæc vbi
res fortunamale diuisit, & æquo iure genitas alium
alij donauit, exæquat omnia.

69. *Vita quando
cum morte
commutabi-*
li. Vers. 20. *Quare misero data est lux, & vita
his, qui in amaritudine anima sunt.] Hæc sen-*
tentia communis est, & ab his, qui in dolore
sunt millies repetita: qui si vitam ducant non
vitalem, cum morte affirmant commutari
posse non insipienter. Quod quotidie legi-
mus in externorum fabulis, quæ mores expri-
munt vulgares: & ad naturæ sensus accom-
modatæ sunt, vbi multi sunt, qui quo se ab
his vitæ calamitatibus expediant, mortem
optant. Satis nos exemplorum adduximus ad
capit. 20. Ieremiæ, vbi idem propè est argu-
mentum, cum eo, quod nunc commentatio-
ne versamus. Eandem habemus sententiam
Ecclesiastic. capit. 30. versicul. 17. *Melior est*
mors quàm vita amara, & requies æterna, quàm
languor perseverans. Et iterum capit. 47. ver-
siculo tertio. *Q mors bonum est iudicium tuum ho-*
mini indigenti, & qui minoratur viribus defessa
ætatè, & cui de omnibus cura est, & incredibili,
qui perdit patientiam. Incredibilis autem eo lo-
co dicitur, qui diffidit de meliori futuro, &
humano subsidio. De hac re nos plura in no-
stris commentariis in lib. 3. Reg. c. 19. ad illud
de Elia, *petiuit anima sua vt moreretur.*

70. Vers. 21. *Qui expectant mortem & non venit,
quasi effodientes thesaurum.] Non maiori studio*
ad opes auarus inhiat, quàm is, qui amaro
est animo, ad mortem. Neque laborat minus
vt mortem inueniat fugientem, quàm qui
scrutatur terræ viscera, vt thesauros inueniat,
quos natura in terræ visceribus inclusit: aut
hominum calliditas, & metus abdidit in ter-
ram, vt latronum laterent oculos, & solertiam
eluderent. Porro quanto studio hominum aua-
ritia scrutetur omnia, & ad ipsa vsque terræ
viscera descendat, vt prodat in lucem, & in hu-
manos vsus, quæ natura tanto artificio, ac pro-
uidentia celarat, satis ostendit labor etiam
longus, & durus eorum, qui æarias scrutantur
venas, ac secturas, aut qui in manifesta se peri-
cula coniciunt dum suæ cupiditati seruiunt,
Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A & eo se præcipites agunt, vnde spes aliqua se
ostentat lucri.

Vers. 22. *Gaudētque vehementer cum inue-*
nerint sepulchrum.] Quidam hunc locum ad
illos referunt, qui thesauros inquirunt, di-
cuntque illos gaudere vehementer cum sepul-
crum inueniunt, quia in illo de more defossæ
sunt diuitiæ, & ornamenta maxima, quæ co-
mitantur illos in morte, quia illas dum vixe-
rant, aut sua congregarunt industria, aut alio-
rum beneficio, aut naturali iure consecuti sunt.
Et quidem si externos consulas inuenies apud
illos magnam partem funebris honoris in his
diuitiis positam esse, quæ simul cum dominis
in eorum sepulturam illatæ sunt. Et, vt de aliis
B fileam hoc etiam videtur apud Hebræos vstita-
tum, vt enim refert Iosephus lib. 13. c. 15. Antiq.
& Egesippus lib. 1. Hircanus quo Antiochum
ab obsidione summoueret, & ciuitatis pericu-
lum precio redimeret, referauit Davidis Mau-
solæum vbi Salomon filius eius cum paterno
cadauere millia talentorum multa condiderat.
Et Sozomenus lib. 9. c. vltimo in Zachariæ pro-
pheta tumulo inuentum dicit regium puerum
cum aurea corona, aureis calceamentis, &
preciosa veste. Neque aliam ob causam putat
Hieronymus in Ieremiam cap. 8. effossa fuisse
Regum sepulchra, & disturbata, nisi vt inde
extraherentur diuitiæ, quas filiorum pietas in
paternum sepulchrum quondam intulerat. Vi-
de quæ nos in nostris commentariis ad illum
C Ieremiæ locum. Id porro gentilibus quoque in
vsu fuisse docet Donatus ad illud Virgilij 6. de
funere Miseni:

--- *Decorantque super fulgentibus armis.*

Sed est sine dubio illa expositio expedita ma-
gis, quæ ad viros hæc refert miseros, qui mor-
tem optant, quique non minus gaudent cum
sepulchrum inuenierint, quàm qui in thesaurum
incurrunt, ad quem toto aspirabant corporis, &
animi conatu. Hæc communis expositio est
Hieronymi, Sancti Thomæ, Bedæ, Dionysij,
Hugonis, Lyræ, & aliorum ferè omnium.

Vers. 23. *Viro cuius abscondita est via.] 71.*
D Hæc coniunge cum eo quod nuper antecesser-
at: *Quare misero data est lux? Quasi dicat il-*
lum virum miserum puto, cuius abscondita
est via. Qui locus variè à variis exponitur:
communiter interpretes in hunc accipiunt
sensum: verè illum existimari posse miserum,
cui odiosa esse possit, ac debeat vita, qui viam
suam ignorat, quique nescit, quis illum post tot
naturæ, ac fortunæ vexationes exitus maneat:
qui an odio sit, vel amore dignus. Et quidem
vir, qui nouit boni, malique distantiam, quan-
tùmque interfit inter damnatorum beatorum-
que sortem, nihil accidere potest molestius
(peccatum excipio,) quàm nescire ad quam
partem ferat, quam ingressus est, via, quàm den-
sæ vndecumque circumfundunt tenebræ: neque
E dubitat in ea regione, per quam ambulet, diffi-
ciles esse salebras, & occultos hiatus, obuia præ-
cipitia, quæ si euitari cōtingat etiã lucente die,
prodigij existimatur simile. Quod autè sequitur
per epexegetim, quæ in Scriptura sacra frequēs
est; eandem sententiã iterat, atque exponit, &
circumdedit eum Deus tenebris; vbi ignoratio pro-
ponitur occultæ viæ, & vndecumque circumstāt
tenebræ, quæ lucem eripiunt, neque locū osten-
dunt vllum, in quo tutò possint poni vestigia.

G 2 Explicata

In Davidis
sepulchro mul-
ta dicuntur
diuitia à Sa-
lomone re-
condita.

Ille miser est,
& anxius
cui viæ exitus
est, & post
mortem con-
ditio incerta.

73.

Explicatio hæc facilis est, & ad mores grauis: sed nescio quàm aptè in hunc locum, ac temporis articulum accommodes. Sanè si hæc dixisset Iobus, postquam ab amicis impietatis accusatus est: cum tamen hoc ille in seipso non agnosceret crimen; dicere quàm apertissime potuit illum esse miserum, qui viam, per quam ambulat, ignorat: quæ cum ad mortem, & tumultum deducat, existimatur tamen ab ignaro ad vitam ducere, & securam rerum abundantiam. Et se longè miserissimum, qui cum pius esse desideret, sic tamen vitam insipienter instituit, ut à viris non insipientibus iudicetur impius. Sed ante hoc tempus nihil ab amicis audierat tale, neque ex ipsis verbis colligimus ante hoc tēpus hæc illum cogitatione torqueri.

Tenebra, vel absconditum, pro misera conditione.

Quare nihil existimo à Iobo aliud hinc significari, quàm esse omnino miserum, neque cum illo humaniter agi, quem cum vndique circumstent, & vrgeant mala, vitæ tamen vsura diuturna contingat: cum interim ex duris, & assiduis malis, nullus se ad libertatem, & pacem aditus aperiatur. Quod autem *tenebra*, aut, quod idem esse arbitror, *absconditum*, pro misera conditione sumatur, notum est. De corporeis, humanisque incommodis accipiunt S. Thom. Dionysius, Vatablus, Eugubinus, Stunica. Aliæ sunt explicationes, quas consultò prætereō, quia minus videntur solatæ.

74.

Iobus cur ante cibos gomeret.

Verf. 24. *Antequam comedam, suspiro, & tangam inmundantes aqua, sic rugitus meus.* Hæc ad præsens atque præteritum tempus referri possunt: si ad præsens referas, hic videtur sensus non alienus, quem indicauimus supra cap. 2. num. 42. vbi ex sententia Origenis dicebamus, diro, atq; fœrenti vlcere percussas esse manus, & os, ac linguam, ita ut si vellet cibum sumere, ut naturam sustentaret deficientem, maiorem ex illo dolorem caperet, quàm ex fame, & morte. Quare cum illum cruciaret fames, & ad gemitus, & lacrymas adigeret, ad eò tamen ipsos horrebat cibos, qui dum reficiebant corpus, os, & linguam exulcerabant acerbè, ut doleret magis, & lacrymaretur affluentiùs, quàm dum præ fame mortis immineret extrema necessitas. Hæc mihi non leuis videtur gemitus, ac lacrymarum causa. Aliam ipse adducit cap. 6. verf. 7. *Quæ priùs volebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.* Sed cur Iobi anima illos horrebat cibos? fortasse quia male conditi, neque aspersi sale, aut quia in suo genere insuaues, & fatui: neque enim sine causa proxime præcellerat: *Aut poterit comedi insulsū, quod nō est sale conditum, aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?* id est, cuius gustatio instar est mortis. Chrysoströmus tom. 1. homil. 5. de Iobo alias assignat causas. *Quis dixerit, famem illam nouam, & interpretatu difficilem, voluntariam an inuitam nescio. Quomodo enim appelleremus: voluntariam? sed volebat apposita degustare. inuitam? sed ad eam cibi, nemoque impediens erat; apposita sedebat mensa, visusque non tangebatur cibos. Nam is, qui circa corpus ab ulceribus erat, fœtor deceptioni accedens desiderium resoluebat; ipsamque mensam arumna quadam replebat; putores, inquit, meos cibos esse video: & famis quidem necessitas apposita tangere cogebat: fœtoris vero magnitudo è carne proueniens vim famis superabat.* Hoc porro capite 6. versiculo 7. dixit ipse Iobus iuxta lectionem Septuaginta,

75.
Cur Iobus insuaues cibi.

76.
Ciborū suauitas luctu temperanda.

A quam hoc loco secutus est Chrysoströmus, *fœtorem enim video escas meas, sicut est odor leonis.* Quam grauius oleant carnes à leonis halitu, docet Plinius libr. octauo capite decimosexto, & Alianus libro de historia animalium capite trigesimo nono. vide hæc de re plura capite sexto ad illud, *quæ priùs volebat tangere anima mea.*

Sed posset hoc ad tempus præteritum referri, ita ut dicat Iobus nunquam se ita elatum affluentibus, & arridentibus bonis, ut exultauerit immoderatè: aut lætitiã, quæ est à ciborum suauitate, atque munditia, qualiter in regia mensa reperitur, nunquam se puram habuisse, sed admixtam doloribus. Et iocos, aut plausus geniales sic temperasse lacrymis, crebrisque singultibus, ut potius ad domum fletus, & ad plangendum mortuum; quàm ad epulas, & animi laxamenta venisse videatur. Quia, ut magnus erat Philosophus, noueratque res humanas subesse mutationibus: & momento temporis sic interdum conuerti, ut vix antiqui status vestigia relinquunt. Sic suam intuebatur regiam fortunam, ut deficere posse meditaretur, sic mensam instructu regio instratam, & frequentibus oneratam ferculis videbat, ut tamen non ignoraret in aureis poculis hauriri venenum, & extremo gaudio luctum succedere. Quare neque se in ridenti fortuna efferebat magnificè, neque præ se alios contemnebat, quos norat iacere in fœdibus, & angustæ fortunæ incommodis vrgeri. Erat enim in die honorum, malorum memor: neque cum homo esset, humanum à se quicquam alienum putabat. Neque hæc cogitatio sinebat solidum esse gaudium, ex qua excipiebat plurimum prudens timor; ut enim qui splendida affidet mensa vbi mille sunt omnium sensuum oblectamenta maxima: si scelerum conscientia illum exagitet, & vindicem virgam imminere sentiat, non tam præsentis opulentia delectatur fructu, quàm instantis supplicij turbatur metu. Sic Iobus cum in se naturæ infirmitatem agnoscat,

D cui mors est affinis: & fortunæ instabilitatem, quæ nullam promittit in statu meliori constantiam, gemit quod timet malum, neque ex bono solidam voluptatem capit. Neque aliter, opinor, afficiebatur Iobus cum ad Regias epulas accumberet, quàm Damocles ille Dionysij assiduus adulator, de quo Cicero lib. Tusculanarum 5. cuius verba hinc libet referre, quia valde explicant, quem Iobus inter Regias delicias haberet affectum: *Cum quidam ex Dionysij assentatoribus Damocles commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem, dominatum, rerum abundantiam, magnificentiam adium regiarum: negaretque vnquam beatiorum quemquam fuisse. Vis ne igitur, inquit, ô Damocle, quoniam hæc te vitæ delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam? Cùmque se ille cupere dixisset, collocari iussit hominem in aureo leeto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto, abacòsque plures ornauit argento, auroque celato: tum ad mensam eximia forma pueros delectos iussit consistere, eosque ad nutus illius intuentes diligenter ministrare: aderant unguenta, corona: incendebantur odores, mensa conquiritissimis epulis extruebantur, fortunatus sibi Damocles videbatur, in hoc*

E medio

76.
Ciborū suauitas luctu temperanda.

77.
Timor non sine solidum esse gaudium.

medio apparatu fulgentem gladium è lacunari seta equina appensum demitti iussit, ut impenderet illius beati cervicibus: itaque nec pulchros illos administratores aspiciebat, nec plenum artis argentum: nec manum porrigebat in mensam: iam ipsa desuebant corona. Denique exorauit Tyrannum, ut abire liceret, quòd iam beatus nollet esse. Satis ne videtur declarasse Dionysius nihil esse ei beatum; cui semper aliquis terror impendeat: Hæc Cicero.

78.
Vir sapiens non sine dolore voluptate fruatur.

In hoc Damocle videri mihi videor viuam quandam Iobi ad mensam accumbentis imaginem: qui sic præsentis voluptate fruitur, ut futurum metuat, idque iam proximè impendens malum. Quod in Damocle excogitauit Dionysius, id facit in sapientis animo occurrans sæpe, & humanæ naturæ multis modis explorata infirmitas, & ex innumeris propè causis mortis necessitas. Pendebat ex equina seta Damoclis vita, quod faciebat ne ex regniis deliciis vlla capi posset, vel exigua voluptas. At hominum vita ex tenui pendet filo, neque aliud habet fundamentum humana felicitas. Quod dixit quidam:

Omnia sunt homini tenui pendentia filo,

Et subito casu que valere ruunt.

Hæc spectabat Iobus, atque ideo antequam cibos sumeret, suspirabat, quia norat quæ runc habebat ante oculos, quæque curiosi admirantur, aut etiam laudant, illa facili momento posse defluere, sicut bulla, quæ qua facilitate tumet, eadem facilitate vanescit. Vide prouerbium, *homo bulla*. In hanc explicationem inclinat Sanctus Thomas, & aperte Chrysofomus tom. 5. homil. 14. de auaritia, de qua statim adducemus nonnulla.

79.
Gemitus cum aqua strepenti, aut funebri rugitu comparatus.

Comparat autem Iobus rugitum suum, id est, singultum, occultum nimirum gemitum, qui sic intus premebat, ut tamen licet modicè foras erumperet, (quod faciunt in dolore viri, quibus turpis existimatur esse gemitus: nam femina suum plerumque dolorem eiulatu restantur) comparat, inquam, gemitum suum cum aquarum inundantium murmure: qui sane acutus non est, sed raucus, & quasi clausus esset, obscurum aliquid, & occultum sonat. Talis gemitus fuit Ieremiæ super Moab capite quadragesimo octauo versiculo trigesimo sexto, & Iaiæ capite decimosexto versiculo undecimo, vbi dicunt lugendum sibi esse Moabitidis terræ calamitatem, non tam vlulatu externò, quàm interiori rugitu. Super hoc; ait Iaias, & eodem prope modo Ieremias: *Venter meus ad Moab, quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum cocti lateris*. De quo nos plura ad illa duorum Prophetarum loca. Illud hic non omittam, instrumentum fuisse olim musicum, quo mortui efferebantur ad tumulum, quod viscerum rugitum imitaretur, cum vacua sunt, qui obscurus est, & internum aliquid, & raucum sonant. De quo sic Galenus libro 3. de Symptom. causis. Porro, inquit, sunt alij, nempe viscerum rugitus, latissimarum tiliarum non absimiles, quales habere solent hi, qui timbale, id est, situcines nominantur. Harum autem tiliarum sonitus similes videntur illi murmuri, quod edunt aquæ, dum vel per occultos meatus cum strepitu labuntur, vel dum exundantes excedunt aluam, & per circumfusos campos late distillant.

Instrumenta musica in funebribus qualia.

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

Quidam suspitria, atque rugitus Iobi non sine vberè lacrymarum fluxu significari putant: tunc autem lacrymas cum ingenti aquarum inundatione conferti arbitrantur, & fortasse verè.

Verf. 25. *Quia timor, quem timebam, euenit mihi, & quod verebar, accidit.* Hic varias hominum cogitationes inuenio. Quidam ex eo putant Iobum durum illud diuturnumque certamen subiisse constanter: neque tot succubiisse machinis, quas diabolus studio pertinacitè compegerat, quia illa nunquam timuerat, & se vsu contra illas, & exercitatione munierat. Quod tribus modis facere potuit: Vel sicuti Chrysofomus docuit tomò secundo homil. vigesima quarta in cap. decimum Matth. vbi sic de Iobo: *Perpende quomodo corporis dolorem, & membrorum abscissionem antequam putaretur, cura & cogitatione ferebat. Nam quoniam nihil tale unquam pertulit, sed in diuitiarum vivebat deliciis, alienas calamitates præ oculis in dies sibi proponebat. Id enim significat dicens, timor, quem formidabam, peruenit ad me: & quem trepidabam, offendit me. Et rursus: ego verò super omni imbecillo ploravi, & ingemui in necessitate hominem videns. His igitur de causis nulla rerum acerbitas, nullus calamitatum impetus eum perturbauit. Et iuxta hæc sensus videtur esse satis ad mores grauis; plorasse Iobum, & rugiisse antequam comederet: quia secum ipse dolenter cogitabat, quàm dura tum pauperes, cum abundaret ipse, paterentur incommoda. Et deinde addit, quod timebat ipse, & dolebat in aliis, id iam re ipsa experimento didicisse, cum talia tunc pateretur, qualia in aliis miserando pertulerat.*

Quòd autem Iobus miserando calamitates alienas fecerit suas, ipse docet capitul. trigesimo primo, vbi affirmat versic. decimo octauo: *Ab infantia mea creuit mecum miseratione*. Quòd autem, qui miseretur, & compatitur alterius ad se calamitatem, & angorem transferat, docuit Gregorius libr. vigesimo Moral. capitul. vigesimo sexto ad illud Iobi capitul. trigesimo: *Compatiebatur anima mea pauperi. Ille, inquit, perfecte tribuit, qui cum eo quod afflicto porrigit, afflicti quoque in se animum sumit, ut prius in se dolentis passionem transferat, & tunc contra dolorem illius per ministerium concurrat. In pauperum ergo miseriis ad se per miserationem traductis, quia compati solitus pati etiam suas didicit constanter, & strenuè. Quare cum nudo nudus esse, cum leproso leprosus, cum saucio saucius esse didicerat; sordidum illum reddiderant alienæ sordes; aliena illum fames excruciarat; alienum dedecus in decorem fecerat. Nihil denique in suo naufragio passus est, quòd non prius in aliorum ærumnis pertulisset.*

Alij ad hæc incommoda alacrius, atque facilius perferenda hoc consilium Iobum suscepisse putant. Cum enim sciret grauius esse vulnus, quod non expectatur: & illa ægrius tolerari, quibus non se prius aliquis assuefecisset; Hæc Iobus voluntariè subiit, cum res adhuc domestica integra esset, quæ postea illi, conuersa fortuna, necessariò fuerunt toleranda; ita Cyprianus Cisterciensis: Quod Seneca præceptum dedit his, qui minori cum molestia voluerint, quæ acciderint à

80.

Quomodo se homo ad labores munire possit.

81.

Patientium compassio tolerabilem facit dolorem nostrum.

Compassionis natura.

82.

Meditanda nobis sunt aduersa, & exercenda dura in prosperitate, ut facilius ferantur.

fortuna incommoda subire: nempe, vt prius sese exerceant in duris ministeriis, aut infortuniis, quæ timent, & contra illa longo obdurefcant viuane ca us illos securos, & incautos opprimant. Sic autem Seneca lib. 2. Epistol. 18. ad Lucilium: *interpone, inquit, aliquot dies, quibus contentus minimo, atque vilissimo cibo, dura, atque horrida veste dicas tibi: Hoc est, quod timebatur. Tum ipsa securitate animus ad difficultia se preparat, & contra iniurias fortuna, contra beneficia firmetur. Miles in media pace decurrit sine ullo hoste: vallum iacit, & sine ullo labore lassatur, ut sufficere necessarium possit. Quæ in re ipsa trepidare nolueris, ante rem exerceas. Hoc secuti sunt, qui omnibus mensibus paupertatem imitati prope ad inopiam accesserant, ne unquam expanescerent, quod sapè didicissent.*

el oborauit
al B. omni
Timenda ve
rum vicissi
tudo.

Ego contentaneè ad illud, quod in superioru virtute censebam verisimile, existimo timuisse Iobum rerum vicissitudinem, & in rerum omnium affluentia aduersa omnia, quasi iam à fortuna, seu à Deo parata formidare, & quasi iam proxime ex insidiis exceptura. Id sibi velle dicebamus illud, *antequam comedam suspiro.* Nunc verò cum dicit, *quia timor, quem timebam, euenit mihi*, nihil aliud significat, quam timorem suum non fuisse vanum: cum nihil ante prauiderit, gemueritque, quod non deinceps expertus fuerit cumulate. Videbat circumfulam magnam filiorum sylvam, sicut oliuarum nouellas in mensæ circuitu, & timebat, quod tandem accidit, ne illos subita ruina domus, aut repentinus aliquis casus opprimeret. Videbat seruos alactes, & sedulos in ministrando: timebat, ne quando conuersa fortuna conuersis ipsi animis insultarent iacenti, qui tam prompto studio stanti seruièrant. Ac denique ne ipse odiosus omnibus, vlcerosus, & squallidus, omnium egenus extra domum, & urbem in sterquilinio tabesceret, cum domus esset tunc splendida, ac lauta, neque quicquam deesset, quod à fortuna, atque hominum beneuolentia, & gratia expectare posset. Hæc multis, & eleganter docuit Chrysostomus tom. 5. homil. 14. de auaritia, ubi ostendit quomodo in rerum affluentia, & fortuna secundo afflatu non extrulerit inflatum, & gestientem animum: sed se in angustiis animi moderati spatii continerit. Et cum dixisset illum strenuum sese in perferendis laboribus præbuisse: rationem illius iniuste constantiæ reddidit: *Incausa, inquit, fuit, quid cum diues esset, expectabat egestatē, cum sanus esset, expectabat agrotationem: cum tot liberorum esset pater, expectabat, vt subito fieret orbis. Atque hunc timorem semper apud se suscepit, & hanc anxietatem semper apud se aluit, intelligens rerum humanarum naturam, momentaneamque volubilitatem negotiorum considerans. Eoque dixit, timor, quem timebam, euenit mihi, & periculum, quod metuebam, occurrit mihi.*

84.

exoritur
autem

85.

al B. omni
Timenda ve
rum vicissi
tudo.

Sed huic cogitationi non nihil incommodat illa particula, *quia*: quæ si causam reddit, hanc videtur habere sententiam, quam ex multis probauere non pauci, quasi ideo in suo naufragio ante cibum pleret, & præ dolore rugiat, quia illa patitur, quæ timuerat ante: quasi cognitio, quæ præcessit, dolorem augeat. Quæ explicatio ideo non placet, quia præmissum, aut anticipatum cogitatione ma-

lum, minus ferit, & cruciat. Alij luctum, & rugitum Iobi ad illud tempus coarctant, in quo ille à suis derelictus, & proditus iacebat in fordibus, & variis vndique modis cruciabatur, quasi diceret: ideo ante cibum lugeo, quia illa patior, quæ metuebam antea. Quæ expositio nec difficilis est, neque vim vllam videtur afferre litteræ. Sed licet hanc non improbem, illam tamen non possum non probare magis, quam Chrysostomus probat, quæque magis aperit, expeditque adiuuam ad reliqua: vt constabit magis ex sequenti versu.

B

Pro qua sententia obseruandum est, particulam *quia* non semper esse rationalem sicut Hebraicam *כי*, sed omnino expletiuam, & otiosam apud Latinos. Nam apud Hebræos propter illorum idioma aliquid orationi addit, magis tamen ad ornatum, quam ad sensum. Hoc Euthymius docuit ad illud Psalm. 9. *Quoniam laudatur peccator*; exempla inuenies nō pauca apud Salmeronem Proleg. 16. Quod multis alibi probauimus exemplis, nunc pauca accipe. Ioan. 4. *Bene dixisti, quia non habeo virum*, Matth. 17. *Tunc confitebor illis, quia nunquam noui eos.* & cap. 21. *Dicite, quia Dominus his opus habet.* Psalm. 17. quater ponitur particula *כי* Hebraicè, & Latine *quoniam*, otiosè, & prorsus expletiuam: versic. 28. 29. 30. 32. & Osee cap. 10. bis vers. 3. vers. 5. Quare si quis diceret, *bene dixisti te non habere virum*, idem diceret, quod, *quia non habeo virum*. Sic ergo modò cum dixisset Iobus prius, ante quam comedam suspiro, &c. quia timor omnem mihi, aut certè magna ex parte voluptatis sensum eripuerat: addit: *quia timor, quem timebam, euenit mihi*, id est, neque vanus timor fuit, nam quæ timebam omnia euenierunt mihi.

C

Quod si *quia* otiosum esse non admittas, & aliquem habere usum in Latina translatione contendas, habebit tunc non rationalis vim, sed aduersatiuæ particulae, qualis est *attamen*, *veruntamen*, at *verò*, *nihilominus*. Quod quia alicui duriusculum videri potuit, exemplis confirmabo. Isai. cap. 66. cum dixisset, *Nunquid parturiet terra in die vna, addidit, quia parturuit, & peperit Sion filios suos*, id est, non potuit terra; attamen potuit Sion. Et Psalm. 36. cum dixisset David de iustis, *Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.* De peccatoribus subdit, *quia peccatores peribunt*, id est, verum tamen peccatores peribunt; & Psalm. 13. cum de peccatoribus item dixisset, *trepidauerunt timore ubi non erat timor*; de iustis ex aduerso addit, *quoniam Dominus in generatione iusta est*, id est, at *verò*. Et Ierem. capit. 48. versiculo 45. *In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes, quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Sion, & deuorauit*, &c. id est, *veruntamen*. Accommodatè magis ad locum, quem versamus Psalm. 43. versic. 19. *Iniquè non egimus in testamento tuo, & non recessit retrò cor nostrum, &c. quoniam humiliasti nos in loco afflictionis*, id est, cum iusti essemus, verum tamen, aut *nihilominus*, afflixisti nos.

D

E

Ad hunc modum locum istum explico, meo iudicio, neque violenter, neque ineptè. Suspirabam, & rugiebam ante cibum, quia fames me egenorum torquebat, & metus omnium ferum, quas mihi aduersarias fore, non sine causa suspicabar, faciebat, vt nunquam efferer in

86.

Quia in
Scriptura
ex Hebræo
idiomate a-
liquando
otiosum.

87.

Quia interdum particula aduersatiua.

88.

rer insolentiùs, aut ab eo declinarem, quod recta ratio, aut modestiæ, moderationisque censura præscriberet. Veruntamen nihilominus, quod diligenti legum custodia declinare me posse credebam, non effugi: nam in ea, quæ timebam, incurri, & maiora nunc patior infortunia, quam homini mortali inferri posse suspicabar. Hoc probat Chrysostomus, cuius verba statim. Et hæc postrema explicatio mihi magis soluta, atque germana videtur.

89. *Verf. 26. Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quieui? & venit super me indignatio?*] Hæc ad totum vitæ tempus spectant, in quo Iobus suâ potentiam ita temperavit, ut nunquam suo furori, vel voluptati obsecutus fuerit; sed ad aliorum commoditatem, & usum quidquid habebat autoritatis, & imperij contulerit. Id autem explicatiùs proponit infra c. 31. obi ostendit, quam se in rebus omnibus continenter gesserit, ut opprimeret neminem, ut nunquam se, sibi ipsi assentatus, insolenter extulerit. Porro, quod quæ eo loco de se prædicat, non ad extremum illud tempus, sed ad totius vitæ curriculum spectent, nemo dubitat; & docet manifestè Chrysostomus tom. 5. homil. 14. nuper citata. *Neque silui, inquit, neque quieui, sed mihi venit ira. Non dixit, non silebo, neque quiescam presenti tempore, sed non quieui præterito tempore. Neque enim rerum prosperitas attulit arrogantiam, sed spectatio tristium non sinebat me quiescere. Quamquam affluentia vehementer hortabatur ad delicias, sed asperitas eorum, quæ expectabantur, prosligabat securitatem. Et licet præsens felicitas cogeret frui rebus, tamen futurorum sollicitudo voluptatem interrumpit. Et paulò post inducit Iobum docentem cur ex diuitiarum usu solidam non ceperit voluptatem. Quoniam inquit, videbam illarum instabilitatem, fluxamque naturam, videbam possessionem hæud durabilem.*

Meditatio instabilitatis rerum non sinebat Iobum esse securam.

90. *Hæc autem verba, non dissimulavi, &c. non vulgarem indicat religiosi, ac continentis animi modestiâ. Dissimulare est tegere quod scis, aut scias; sicut simulare est fingere, quod non scis, aut scire te, quod nescias. Quidam hæc sine interrogatione legunt, ita ut dicat Iobus, se optimi Principis expleuisse partes, cum non dissimulet se scire aliorum peccata, neque ad illa conuieat, & impune abire patiat, neque siluerit cum reprehensione, seueroque edicto coerceri deberet impudens sceleratorum hominum improbitas: neque tandem quieuit, donec exterminaret, aut peccatum, aut peccato-*

Dissimulandi & simulandi verba

A res de terra. Sed melior est, atque significantior illa sententia, quam indicat appõsita interrogationis nota. Dissimulabat nulla Iobus, non quidem peccata, quæ quia rempublicam conturbant, & scdant, & interdum si adolescere, ac serpere permittantur, vehementer nocet, sed iniurias, quas in ipsum iactabat irritata, & petulans hominum turba, quorum ipse peccata supplicio compresserat, de quibus ipse dixerat cap. 29. versiculo 17. *Conterebam molas iniqui: & de dentibus illius aufereram prædam.* Dissimulare autem se scire, quod contra se dictum, tentatimque fuerit, moderati est, atque prudentis Principis. Quod fecit Saul lib. 1. Regum cap. 10. versiculo 17. dum dissimulauit audire se voces eorum, qui ipsius & deridebant potentiam, & contemnebant genus. Vide, quæ nos in nostris commentariis ad illum locum. Hoc indicauit satis Iobus dum capit. 31. versiculo 29. dixit, *Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat.*

D Dissimulare etiam potuit nomen, quod in ea republica obtinebat summum. Quis enim illum putaret Regem, qui ea humanitate, atque modestia complectebatur alios, quasi nullo modo se extulisset à turba; An non videbatur vnus è multis, qui cap. 31. versiculo 13. dicebat, *Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea cum disceptarent aduersum me.* siluit autem iniurias, quas audire, aut videre potuit ab his, in quos pro potestate summa animaduerrere potuit. De quo ipse ibidem versiculo 34. *Si expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui, nec egressus sum ostium. Quieuit item à tumultu, & ira, neque quod faciunt multi, qui in potestate nimium suis obsequuntur affectibus, concitauit turbas, sed potius sedauit. Quis hinc Regios agnosceret spiritus, cum illos Iobus tanta humanitate celauerit.*

- Et venit super me indignatio.] Cum hoc perpetuo vitæ tenore sperarem mihi Deum futurum esse propitium, atq; beneuolum; expertus sum durum, non quasi muneratorem rectè factorum, sed quasi scelerum censorem, & vindicem. Hæc extrema verba materiam præbuerunt amicis Iobi, ut cum illo longam instituerent, & amaram disputationem: in qua impietatis illum, & animi insolentis arguerent, cum se prædicaret innocentem: & Deum ab omni iniquitatis specie vindicarent.

Iobi modestia in imperio.

91.

92.

ARGUMENTVM CAP. IV.

NCITATVS verbis Iobi posterioribus Eliphaz silentium rumpit, quod eo vsque tenuerat, nisi quid quod iam ante constituerat, loqueretur durius, afflicto dolorem, & molestiam adderet. Et primum docet, quod longæ disputationis fundamentum est, iustorum perisse neminem, & impiorum in hac vita nullum suorum scelerum poenas effugisse: Unde efficit fucata esse, & omnino vanam Iobi sanctitatem, cum tam diu, tamque crudeliter à Domino vexetur. Deinde quo maiorem orationi suæ auctoritatem conciliet, oblatum sibi dicit diuinitus oraculum, ex quo didicit ab homine prorsus abesse iustitiam, si compareretur cum Deo. Ad extremum vilitatem hominum, & humanæ vitæ breuitatem ostendit, docetque ex huius rei ignoratione sempiternam insipientes homines mortem obire.

CAPVT IV.

A

PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Si cœperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies, sed conceptum sermonem tenere quis poterit?

3. Ecce docuisti multos, & manus lasas roborasti:

4. Vacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua tremantia confortasti:

5. Nunc autem venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es.

6. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?

7. Recordare obsecro te, quis vnquam innocens perit? aut quando recti deleti sunt?

1. 2. Cum accepisset Eliphaz trium Iobi amicorum sapientia, atque auctoritate princeps, extrema Iobi verba, quæ illi visa fuerunt impietatis aliquid præ se ferre, subindignans ait: Continuumus nos, quia dolorem tuum vehementem esse videbamus ne pro eius meritis, aliquod à nobis verbum audires, in quo aliquid esset acerbitalis, & fellis, quod tibi dolorem, & molestiam auget. Sed quis seipsum continere poterit, quin tandem euomat, quem iam antè meditatione longa sermonem concepit.

3. 4. Ecce quomodo iam apparet, quemadmodum fucata in te fuerit, & vana non vera & solida sanctitatis species. Norunt omnes quemadmodum multos saepe, diuque docueris, quid ratio, quid natura & pietas ab homine exigant prudente, & officioso. Quemadmodum pauperum subleuaueris inopiam, egrotos, & debiles consilio, atque auxilio iuueris, & nutantes denique vacillantesque gressus paternæ pietatis, & largæ humanitatis officio confirmaueris.

5. Cum sanus esses recta consilia egrotis dabas, quibus illos ad veram animi sanitatem reduceres. At cum eadem te vexatio tentauit, & afflixit, sic turbauit animum, ut omnem illam sapientiam expectorasse videatur.

6. Laudabaris, ô Iobe, vulgari præconio, quod timeres, obseruareque Deum religioso cultu, quod patientissimè tuleris aliorum iniurias, quod denique nihil esses aggressus, in quo posses iure à quoquam reprehendi. Nunc autem horum omnium nec minimam in verbis, rebusque tuis umbram intueor.

7. Quod autem illa vana fuerit commendatio, & larnata religio, illud mihi facile persuadet, quod nullus vnquam, qui sanctitatem,

8. Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos,

9. Flante Deo perisse, & spiritu iræ eius esse consumptos:

10. Rugitus leonis, & vox leonæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.

11. Tigris periit, eo quod non haberet prædam, & catuli leonis dissipati sunt.

12. Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtivè suscepit auris mea venas fufurri eius.

13. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines,

14. Pauor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt:

15. Et cum spiritus me præfente transfret, inhorruerunt pili carnis meæ.

16. Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quasi auræ lenis audiui.

17. Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo prior erit vir.

A tatem, & officium coluit, & vitam egit innocentem, & piam, tale à Domino supplicium tulit, quali tu miserandum in modum tandiu conficeris: neque vidimus ullum qui bene vixerit, malè perisse.

8. 9. At contra sæpe vidimus eos omnes quis iniquis se studiis tradiderunt, malè à Deo fuisse mulctatos, neque alios ex suo labore cepisse prouentus, quam qui factæ scelerum sementi respondent: dolores nempe, arumnas, & omnium Gentium odium commune. Cum enim ex copiosa semente, copiosam etiam sperarent, & plenam messem, B Deus tamen, qui neque illorum labores, & studia probat, neque illorum votis libenter annuit, ventum immittit vrentem, & noxium, qui & illorum perdit laborem, & industriam, & eos fame, & egestate consumit.

10. 11. Cum te, ô Iobe, crudelem, violentum, tyrannum, quique pauperum spoliis tuam domum, atque familiam, alebas, & ornabas, iacere video, & filios tuos inopinato casu perisse, audire videor leonis leonæque rugitum, & catulis hucusque voracibus excussos esse dentes, & ablata præda, C sublatam tigridem, & illius catulos variè dispersos, aut omnino contritos.

12. 13. Audi, ô Iobe, quid dicam, neque humanam esse vocem putes, aut vanum somnium, aut inane figmentum; oraculum etenim est certum inspiratum mihi è cælo diuinitus. Audiui enim arcanum quiddam, & absconditum, quod ad me pertulit furtivus, & exilis sonus, qualis esse solet subterlabentis, & surdum aliquid murmurantis aque, eo tempore in quo somnia turbare magis solent dormientes, prima videlicet vigilia, in qua arctior homines complectitur somnus.

14. 15. Tunc species mihi oblata diuinitus animum pulsavit vehementer, ad quam ego toto corpore repente cohorrui; & ipsi etiam capilli, quod fieri in metu solet, erecti riguerunt eo maximè tempore, cum spiritus, qui ad aurem aliquid insusurrabat, obscurius ante me transfret.

16. Stetit ante me, aut stare visus est quidam, cuius ego neque imaginem vidi, neque cuius esset natura, planè cognoui. A quo E vocem accepi exilem, & obscuram, qualis audiui ab aura solet leniter sibilante.

17. Hoc autem fuit oraculū, quod diuinitus acceptū ad te defero, quod tecum assidue mediteris oportet. Numquid (dixit vox illa lenis, & abscondita) homo vilis, & quasi singulari opera ex argilla formatus comparatus cum Deo formatore suo iudicabitur iustus? & prior erit eo, à quo habet ut respiret & viuat?

18. Ecce qui seruiunt ei, non sunt stables, & in Angelis suis reperit prauitatem:

19. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tineas?

20. De mane vsque ad vesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

21. Qui autem reliqui fuerint, aufertur ex eis: morientur, & non in sapientia.

A 18. 19. Quam autem verum fuerit hoc acceptum è cælo testimonium hinc, ô Iobe, discas manifestè. Nam si in Angelis, quibus plus est ingenij, plus ad resistendum virium, quique Deo propius, & assiduè ministrant, prauitatem tamen reperit, cuius pœnas dabunt sempiternas, quid ab illis sperari poterit, qui domos habitant è materia fictili, quarum item luteum est, & fictile fundamentum; quod multis potest machinis euerti: imò etsi extrinsecus adueniat nihil; à sua ipsa infirmitate deficient, sicut vestis à tineas, quam gignit, & in seipsa continet & nutrit.

B 20. Qui ex illa vili futillique materia formati sunt, vitam agunt incertam, & verè momentaneam, & quem lux matutina viuum, & florentem ostendit, eundem opprimet vesper adueniens. Huius rei vel ignorantia, vel obliuio in sempiternum homines interitum adduxit.

C 21. Qui autem ab hoc se insipientium numero sapienter exemerint aliam habebunt, & meliorem sortem; non commu-
nem cum aliis: morientur enim (quis namque mortalium mortem effugit) non tamen insipienter: quia temporariam mortem sic obibunt, vt æternam effugiant.

Verf. 1. Respondens autem Eliphaz Themanites dixit.]

1. **H**ic ex tribus amicis maximæ videtur esse authoritatis cum omnium primus locutus fuerit, & sapientiæ non vulgaris, vt nomen indicat patriæ. Theman enim sedem esse bonarum litterarum, aut cerè bonorum ingeniorum altricem, paulò antè diximus. Ad hunc autem articulum continuit se ne quid diceret, quod Iobi exulceraret animum, donec postremum audiuit verbum, quo Iobus suam videbatur innocentiam prodere, & Deum ostendere in sua vexatione nimium fuisse seuerum. Conceperant autem hi tres amici aliquid de Iobi sanctitate, ac meritis minus religiosum, ac purum: fucatam esse illius religionem eo sibi persuaferant argumento, quia ingentem illum plagam accepisse viderant; neque credebant quemquam nisi sceleratum à Domino in hac vita puniri: Cum autem extrema Iobus addidit verba, in quibus inculpatæ vitæ sibi laudem attribuit, in concepta priùs suspitione confirmatus, quod tacitus secum versabat animo, confestim effudit.

2. Verf. 2. Si ceperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies, sed conceptum sermonem tenere quis poterit?] Huc reuocare oportet, quod paulo antea dicebamus ad finem capitis secundi aduenisse hos viros consolandi, atque hortandi causa: cum iam diu Iobus ornamentis, opibusque nudatus, & saucijs toto corpore in

A stercore iaceret, imò extremo illius tam longæ vexationis tempore. Quare satis habuerunt spatij, vt talia meditari potuerint, qualia nunc euomunt in lobum siue hortamenta, siue conuitia, &c. id probat non difficile, quod hic additur, *conceptum sermonem*, &c. quasi concepissent iam diu, quod modò parturiunt. Quasi dicat, sicut fœtus qui diu latuit in utero vbi iam maturus est partui, teneri non potest, quin erumpat, vel etiam disrupto genitricis aluo, sic etiam sermo, qui fœtus quidam mentis est, quique iam pridem, ex quo te primùm ô Iobe, tentatio cœpit in mente quasi in utero formatur, cum nunc se idonea maturitas, id est, opportunitas obtulerit, contineri non potest.

B Deinde hoc etiam obseruandum, quod mihi semper persuasum fuit: neque aliis, credo, videtur improbabile, hos tres amicos consolationis specie, & humanitatis, quam inter se amici colere consueuerunt, aut inductos à Dæmone, aut si ipsi sua sponte officium illud obire statuisent, instructos fuisse quomodo verbis aut exciperent, aut aggrederentur lobum: vt per illos id tandem consequeretur, quod aliis machinis, atque tormentis extorquere non potuit: nempe, vt impia lingua verba in Deum maledicæ proferret, vt enim suo loco diximus ex Chrysostomi Origenisque sententia, nuntij, qui de

3.
Tres Iobi ser-
uati à diabolo
instructi con-
solantur lobum.

de armentorum furto, ac cæde, de domus ruina, de filiorum repentina strage Iobum docuerunt, aut fuere Dæmones, aut instincti à Dæmone, & docti, vt magis exagitant, & vrerent patientis animum. Quod item fecit cum vxore, per quam ipse aut locutus est, vsus alieno habitu: aut lingua pro sua, aut certè præscribens quid illa diceret, quod plus esset apud religiosum Principem ponderis habiturum. Neque est incredibile effecisse Dæmonem, cum plenam in bona corpûsque Iobi potestatem accepit, vt serui à malo instincti spiritu malè de Iobi religione sentirent; & illum, quem amabant antea propter morum suauitatem, & quotidiana paternæ humanitatis officia, tunc propter cogitationes alias longè dissimiles odio prosequerentur hostili. Ex quo ortum est, vt scribit Chrysostomus tom. quinto. homil. decimaquarta, vt famuli in domini sui faciem conspuerint, & irruentes in eum ex tota domo in sterquilinum expulerint. Idem ergo Dæmon aut euocauit amicos, vt dum consolari student; potius affligerent, aut in profectionem accinctos, aut in eam mentem induxit, vt de illius vita iudicaret iniquius: & illa inspirauit, quæ illum pungerent, & exulcerarent vehementius. Sic Chrysostomus tom. quinto, homil. nona, cum dixisset eo consilio Diabolum spoliassè Iobum omnibus bonis, orbatum filiis, & exulceratum corpus tradidisse vermibus, vt malè aliquid de diuinitate sentiret; *Ob hoc, inquit, etiam amici, qui ad consolandum venerant, instigantur (à Diabolo) ad exacerbandum. Auunt enim, nondum digna secundum ea, qua peccasti, flagellaris. Et multa alia huiusmodi, incusantes eum, loquuntur.*

Hæc porro extrema amicorum tentatio grauissima fuit omnium. Quod ex eo liquet, quia cum alia audiuit charissimarum rerum detrimenta, siluit tamen, quia illa humana erant, & aliquando peritura. At cum de Dei honore, atque animæ salute disceptatio est: quia hæc præcipua est cura, & si quid in ea peccatum est, ingens dolor, filere non potuit. Atque ideo cum impiam vxoris, imò veriùs Diaboli, vocem accepit, in vocem contra seueræ obiurgationis erupit. Neque siluit cum impietatis argueretur ab amicis, sed illam accusationem longa à se disputatione submouit. Cum numerasset Chrysostomus, quæ ante Iobum pertulerat, & quæ tunc in sterquilinio pateretur incommoda, addit, *grauiora alia erant, qua turbare magis animum hominis poterant, quam ea, qua dicta sunt: quoniam audiebat amicos tanquam perditum hominem vituperantes. Non enim condigna dicebant: neque vt peccata tua flagitant percussus es.*

Multa Iobo obiiciunt amici, quæ si vera forent, non iudicarentur leuia, & quæ non illud mererentur supplicium, quod tunc patiebatur. præcipua tamen hæc fuerunt: capitul. quarto, leo vocatur, & tigris, hypocrita, & arrogans capit. decimoquinto. furiosus capit. decimo octauo, tyrannus, & qui pauperes oppresserit, capit. vigesimosecundo, impius, & vaniloquus cap. 18.

Illud porro obseruandum, propositiones, quas logici maiores appellant, omnes esse,

A aut certè plerâsq; veras, quæ aliis Scripturæ locis comprobantur. vnde habent canonicæ veritatis pondus, potius quàm à dicentium autoritate, cum neque Prophetæ fuerint, neque à Spiritu sancto afflati, vt dicemus statim versicul. duodecimo. Neque enim est verisimile si à Spiritu sancto proximè illas accepissent, statim in illarum applicatione peccaturos. Neque Scriptura sacra illorum verba tam probat dicta, quàm dicta fuisse refert, quomodo retulit Achior verba Iudithæ capitul. quinto, & verba Amalecitarum pueri, qui Saulem Regem à se occisum falso narrauit, secundo Reg. capitul. primo. cum in his reperiantur non pauca, quæ minus cum veritate consentiunt. Docet hoc ipsum de Eliphaze Bellarminus tom. primo libr. primo. de Beatitudine sanctorum capitul. 9. vbi cum ad probandam inuocationem sanctorum, quædam attulisset verba, addidit: *Quamuis autem hæc verba non videantur conuincere, quia non sunt ipsius scriptoris libri, sed Eliphaz amici Iob, tamen ideo conuincunt, quia indicant tunc fuisse consuetudinem inuocandi patrocinium Sanctorum.* vide quæ diximus Prolegomen. decimo. Quæ verò in his amicorum verbis, quæ minus probari debeant, suis dicemus locis.

Verf. 3, *Ecce docuisti multos, & manus lasas robarasti vacillantes, &c.*] Commemorat nunc Eliphaz, quæ tota Idumæa vulgo de Iobi sanctitate cum admiratione, & laude iactabantur, quæ de se Iobus ipse prædicat capitul. trigessimoprmo. Quæ omnia ostendit fucatâ tantum habuisse, & externam speciem; non tamen vim solidam, & pondus sanctitatis. Quod ex præsentis supplicio facit verisimile, cum neget à Deo non nisi peccatores, & nocentes puniri. In quo, vt multis confutat Iobus, vehementer errat Eliphaz. Docuit Iobus multis, quomodo nimirum legitime, ac sanctè colerent, optimi ciuis, seduli patrisfamilias, & religiosi viri, denique timentis, & obseruantis officium. Quomodo inculpatam ducerent vitam; & quod ab illis natura, & sanctitas exigerent, explerent. Quod Iobus ipse dixit, capit. 19. versic. vigesimo primo: *Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum; verbis meis addere nihil audebant.* Et iterum dum dicit versicul. decimoquinto: *Oculus sui cæcus, & pes claudus.* illa verò quæ doctrinæ adduntur descriptionem continent hominis infirmi, qui præ languore, & macie exercere non potest, aut arte, seu labore quarere, quod ab illo requirit aut officij ratio, aut naturæ necessitas. Hic autem languor in lassis manibus, in vacillanti ingressu, & trementibus genibus exprimitur.

Hæc non sunt signa hominis, quem vires ætate iam effœta, & languida, aut naturæ labente destituunt. Quæ sæpè à sacris, neque rarò à profanis scriptoribus adducuntur. Sic sanè Isaias capite trigesimo quinto versiculo tertio: *Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.* & Nahum capite secundo versic. decimo, pro languore, & imbecillitate; *dissolutionem genuum posuit.* & Paulus ad Hebræos duodecimo versicul. decimotertio. *Remissas manus, & soluta genua erigite.* Virgilius libr. 5. *Æneid.*

4. Vxor, & serui Iobi à Dæmone instincti.

5. Grauiissima amicorum tentatio.

6. Grauius torquebat Iobum Dei offensus, aut peccati suspicio quæ corporis plangebat.

7. Verba amici.

corum Iob
pro ut ipso-
rum, canoni-
ca non sunt.

Scriptura sacra quorundam verba non tam probat quàm refert.

8. Iobi quæ in suos misericordia.

5. *Aeneid.* de Antello iam defesso, ac A sene.

---Sed tarda trementi

Genua labant: vastos quatit ager anhelitus artus.

Quod merui attribuit Seneca Epistol. 11. *quibus tam*, inquit, *tremunt genua dicturus*, & libro secundo de ira capite tertio: *signo pugna dato ferocissimo militi paululum genua tremuerunt.* Si ad sensum spiritualementem hæc traducas, hoc etiam officium præstitit Iobus, neque minus frequenter, neque cum usu, aut voluptate minore: nam titubantem confirmavit in virtute, quem aut metus, aut difficultas abducebat ab officio, errantem reuocavit ad viam, & quod pastor in grege, & pater in moderanda familia, id Iobus præstitit in tractando regni gubernaculo.

10. *Labor, & officio virtutis probatio.*

Verf. 5. *Nunc autem venit super te plaga, & defecisti, tetigit te, & conturbatus es.* Hæc verba duo indicant, aut enim probant sanctitatem Iobi non fuisse veram, & solidam, sed tantum artificio quodam simulatam; quando eo tempore, in quo probari debuit tanquam aurum in fornace, omnino defecit. Quid autem mirum, si cum valemus recta consilia ægrotis demus: quod integra fortuna, ac corpore faciebat Iobus. Illa esset magis explorata, atque probata virtus, quæ id faceret tentata, quæ aliis in tentatione præcepisset. Hortabatur Iobus alios, ut ingenti dolore non succumberent, ut obdurarent contra fortunæ aduersantis iniurias, & se melioris status consolatione solarentur. Sic tamen ille fractus est, ut neque se illa admonitione confirmet, neque recorderetur eorum, quibus ipse prius sustinebat cadentes, & iam doloris magnitudine prostratos excitabat; aut certè monet, ut qui aliis tanquam medicus medicinam adhibuit, seipsum ægrotantem curet. Et sicut peccantes alios ad pœnitentiam hortabatur, melioremque frugem; sic ipse pœnitentia, vitæque mutatione, aut declinaret, aut obtunderet diuini furoris sapientis aculeos; id quod sæpe ab his amicis audit Iobus libro toto. illud, *defecisti*, hoc videtur sibi velle, ut Iobus videatur defecisse à seipso, cum alium se ostendisset æger; alium cum esset potens, & incolumis. Esse autem dicitur conturbatus, quia statum animi sedatum, & pacificum deposuit, & turbatum assumpsit, vel turbatum à conuersa fortuna sedare non potuit.

11.

Verf. 6. *Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?* Documentum aliquod, & testimonium à Iobo exigit Eliphaz earum virtutum, quas de illo iam pridem fama celebrabat: cum nullum in eo statu vestigium videret occupatus prius à demone ea opinione, qua virtutis laruam, & inanem vimbram ad decipiendos homines putaret Iobum, non veram ad excolendum animum sincere sibi quaesivisse. Laudabatur quod timuisset Deum, id est, coluisset, obseruassétque. Nam timorem pro religione sumi, nemo nescit. Quod patientissime tulisset iniurias, & quæ censebantur damna fortunæ, siue illudentis, siue aduersantis. Quod denique nihil aggressus, in quo posset iure à quoquam reprehendi, id enim est *perfectio via-*

Timor pro religione.

rum. Nunc autem contraria omnia in Iobo sibi deprehendisse videtur, cum Deum censeret posse accusasse, cum innocentem accipiat tam inclementer, & durè: quare si timorem habere visus est, & obseruantiam in Deum, illam eo verbo prodidisse. Impatientis porro animi est maledixisse diei suo natali, & talia dixisse, qualia toto capite tertio legimus. Quæ duo magna videntur continere insignium documenta vitiorum. Hæc Eliphaz magno fuerunt argumento, ut crederet in Iobo simulatam esse, & vanam, non veram, & solidam sanctitatis speciem.

Verf. 7. *Recordare obsecro te, quis unquam innocens periit.* Hæc olim opinio gentilium maxime barbarorum animos occupavit, ut diximus supra capitulo secundo in fine. Et hanc, opinor, Diabolus tribus amicis Iobi persuaferat: unde antequam ex patriis finibus excederent, illud hauserant acerbiteris virus, quod modò in amicum, quem ad sanam mentem reuocare student, euomuerunt. Iubet autem Eliphaz Iobum superiorum temporum repetere memoriam; & querere an aliquis innoxius perierit, quasi id acciderit nunquam. ita, credo, à Diabolo didicerat. Quod tamen fuisse falsum in ipso mundi, ac sæculorum exordio in Abelis morte illustri documento didicimus. Sed iste, quia Idumæus sacræ illius temporis ignorabat historiam, & Diabolus, qui illam optimè nouerat, occultauit. Neque videtur in Idumæa aliquod fuisse innocentia damnatæ, aut afflictæ celebratum exemplum. Cum non eò se Iobus contra amicorum calumnias excuset, fortasse ideo nusquam accidit, ut damnaretur innocens, quia in illa regione scelerata, & barbara, nullus fuit innocens, & iustus. Prodigij etenim instar existimatur, & dicitur in huius libri principio, in terra Hus virum fuisse iustum, & rectum, & quem Dei timor contineret à malo. Ad Iobi sæculum cum viri multi vexati fuerint, quorum fuerat inculpata vitæ explorata ratio: at non omnes ad finem perierunt, quia tandem ex illis emerferunt angustiis, in quas fuerant ab aliorum violentia coniecti. Sic David Psal. 36. *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum.* Ex hac experientia Diabolus in talem cogitationem sapientes illos Idumæos induxit.

Verf. 8. *Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos.* Sicut prius negarat in fontem nullum periisse; sic contra affirmat, eos omnes, qui iniquis se studiis tradiderunt, malè à Deo fuisse mulctatos. Hic nobis obseruanda duo, alterum est, in Scriptura sacra frequentissimè seminandi, metendique metaphora significari laborem nostrum, & fructum, qui eiusmodi labori, atque operi respondet, quasi digna, & labori accommodata merces, quod dixit Cicero, *ut sementem feceris, ita & metes.* Præclare Paulus, & huic loco affine ad Galat. 6. versic. 8. *Quæ seminauerit homo hæc & metet; quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Alterum est, quia non propriè locutus est Eliphaz cum dicit, *seminant dolores.* Neque enim dolores, ut apparet, seminantur, sed illa quæ seminanti non amara, amarè dolendi materiam præbuerunt. Sed huic

12.

13.

Seminare, & metere pro labore, & fructu, qui ex eo sumitur.

14. REGULA. Id velle dicimur licet illud horreamus, quod ex eo sequitur, quod optamus. Vnde eos dicimus captare dedecus, qui cum potentiore concreditur; & mortem optare, qui nauem conscendit, aut bellum ingreditur, aut gladiatoriam artem, & quæstum intituic: quia ab illis raro abesse solet familiare naufragium, & interitus. Sic quia is, qui iniquus est, ratio aliorum declinat odium, & habet plerunque quod diu lugeat, seminare dicitur dolores, & lacrymas.

15. REGULA. Res interdum non ab eo, quod habet, sed ab eo quod habitura est, nomen assumit. Quæ regula aliter à nobis proposita, atque explicata est in nostris commentariis super Oseam, ad illud capitul. 2. *Ne forte spoliem eam nudam.* Vbi diximus res interdum non ab eo quod habent nominari, sed ab eo quod habitura sunt, aut ab eo quod actio aliqua spectat, & sequitur. Quomodo dicitur aliquis natus Rex, quia aliquando regnum obtinebit. Sic loco nuper ex Osea citato, Deus dicitur spoliaturus nudam feminam, quam spoliando, cum vestita esset, nudam reliquit. Sic Iobus capitul. 22. *Nudos spoliasti vestibus.* & Isaias 45. *Tolle molam, & mole farinam;* cum tamen farina non molatur, sed granum ex quo farina fiat. Sic ergo, qui rebus vacat iniquis, aut ex quibus voluptatem capiat, dolorem seminat, quia ex ea semete dolorum tantum erit, & lacrymarum messis.

16. Vers. 9. *Flante Deo periisse, & spiritu oris eius fuisse consumptos.* Cum peccatoris consilia, & eorum fructus, leminantis, metentisque metaphora explicuisset Eliphaz: nunc allegoriam persequi videtur, & illorum vanum laborem, & inutilem operam significare. Contingit persepe, ut cum seges plena sit, eoque adducta, ut magnam agricolæ vbertatem promittat, aduenire subito inimicum, & vrentem ventum, qui perdat fruges hiantemque relinquat, & moerentem agricolam, cum spes pereat, quæ illius laborem, & quotidianam solitudinem acuebat, sustentabatque. Ut autem ventus omnibus solet modis agriculturalum labores dissipare, ac perdere; sic domini flatus peccatorum expectationem, & opera.

17. Ventus quomodo perdit messes. Perit agriculturalum labor primam cum ventus noxius, & vrens perflat, qui in vagina, aut euandidum reddit granum; quod quia medulla caret, non facit farinam: ex qua subactus panis agricolæ familiam solatur, & alit. De quo Oseas capitul. 8. *Cubus stans non est in eo, germen non faciens farinam,* aut granum adhuc lactescens, & tenerum in fauillaceam quandam substantiam, & fumum conuertit, quod segetum vitium vredinem vocamus. Alio modo flatus prouentus priuat expectationem agricolæ, qui eo grauior, quod non è terra immaturas fruges, sed è manibus, & ex ipsis propè horreis maturas extorquet. Solet enim cum messis est in fasces colligata, aut in area in æceruos adducta, à turbine dispergi, & ita iactari, ut nullus deinde possit sperari fructus. Vtrumque valet exufflare. Quo verbo Deus in argumento non dissimili vsus est Aggæi capitul. primo, versicul. nono: *Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus, & intulistis in domum, & exufflauit illud.* exufflare enim idem in hac materia valet, quod Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A dissipare, atque dispergere congregatas messes, aut vrere grana, seu facere euanida: vtrumque enim solet à vento fieri.

Eodem modo à flante Deo, id est, à Deo indignato spes perit peccatoris, qui non tam semina spargit frugifera, & plena, quam euanida, & sine vlla seminali virtute, à quibus spinas metit, & dolores: quia aut nihil ex eo labore capiet vtile, aut vbi congregauit, ac condidit, dissipatum est, siue quia domestici, aut externi furantur, seu quia situ putrescunt, seu quia variæ illudunt pestes, quæ grana corrodunt: qualia Virgilius recenset lib. 1. Georgicorum:

B --- *Quæ plurima terra
Monstra ferunt, populantque ingentem farris
aceruum
Curculio, atque inopi metuens formica fenestras.*

Porrò spiritum, seu ventum, aut flatum profurore sumi, res est illis explorata satis, qui in Scriptura mediocriter versati sunt: & nos ostendimus ad illud Zachar. cap. 5. versic. 9. *Et spiritus in alis earum.* Psalm. 138. *Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua effugiam?* Isaias 30. *Spiritus eius, quasi torrens inundans.* Iudic. 8. *Et requieuit spiritus eorum, quia tumebant contra eum.*

Vbi vulgatus spiritum ira eius, Hebr. est מַרְוֵי מַרְוֵי מַרְוֵי Meruach apo. ad verbum de spiritu nasi eius; quia tamen maxime in naribus indicatur furor, non incommodè pro furore nasus vsurpatur, ut pluribus ostendimus in nostris commentariis super Isaiam ad illud capitul. 2. *Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius.* Vbi id vsitatum diximus profanis: attulimusque illud Martialis lib. 6. epigram. 64.

D --- *Rabido nec perditus ore
Fumantem nasum vini tentaueris vrsi.
Quod item dixit Persius satyr. 5.
Disce, sed ira cadat naso, rugosaque sanna.*

Hoc autem accidit Iobo, ab eo qui videri potuit diuinus furor, cum omnia repente humana commoda perdidit: neque quicquam extenta, & tam lauta rerum abundantia reliquum fecerit, vnde vsus aliquem, vel voluptatem caperet. In quem optimè conuenit, quod sub eadem metaphora dictum est Isai. capit. 40. *Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus domini sufflauit in eo.*

Vers. 10. *Rugitus leonis, & vox leana: & dentes catulorum leonum contriti sunt.* Explicat quantum habeat roboris spiritus diuini furoris, cum nihil illius violentiæ repugnare queat, quantuncunque habeat virium, & audaciæ. Adducit autem in exemplum ea, in quibus vim admiramur, & sauitiam horremus, quales sunt tigrides, & leones. Quibus contriti dentes assueti lacerationi, & prædæ: & sublato pabulo ex præda, furtoque comparato delecti. In leone autem, leana, & eorum catulis (ut est communis, & meo iudicio, vera sententia) Iobum, & illius familiam aut delecta, aut iam ad paucos redactam intelligit Eliphaz. Iobus leo est, vxor leana, leonum catuli eorum filij; quos intentos epulis geniale cubiculum

18. Quomodo nostri laboris fructus perit.

Spiritus pro ira.

19. Nasus pro ira.

20.

Leoni enim Iobus comparatur.

Exufflandi verbum.

H

culum oppressit. Dicitur autem non oppressus leo, atque leana, sed illorum cessasse vox, & rugitus. Quia adhuc vivebant, ita tamen prostrati, ac perdit, ut rugire, ac fremere neque audeant, neque possint, cum aliorum ipsi magis timeant minas, quam intentent aliis. Quomodo enim vocem Iobus inflare posset, aut cum imperio tollere, qui sic iacebat abiectus, & miser, ut aliena egeret misericordiam aut quomodo rugiret leana, vxor nimirum Iobi, quæ, ut habemus in translatione LXX. deposito regio fastu, stipem colligebat emendicatio, & pro tenui mercede suam aliis operam locabat. At filiis in leunculis significatis, non dicuntur erepri rugitus, sed contriti dentes, ita ut neque prædam capere, neque cibis vesci possint: vtrumque enim opus est dentium, & vitalis status, at qui iam mortuus est, illorum nihil exercere potest.

21.
Myrmico-
leonis præ-
dandi modus.

Vbi vulgatus habet, *tigris perit*, Septuaginta legunt, *Myrmicoleon perit*. Est autem Myrmicoleon bestiola quædam exigua, de araneorum genere, cui nomen illud ideo datum est, quia formicis insidias parat, & illarum sustentatur præda. Quæ si absit, intereat necesse est. Parat autem Myrmicoleon, & formicis insidias, & sibi sepulcrum. Fodit enim sibi foueam turbinato opere, cuius minutissimo puluere instruit latera, per quæ eripere non potest, si qua in illam incidit formica, neque ipse Myrmicoleon, quia puluis ille solutus est, & tenuis sustinere non potest ascendentes. Quare nisi vltro eò se demittat incauta formica; necesse est fame pereat illa bestiola, quæ in foueæ centro prædam expectat: neque enim exire inde potest venationis gratia, neque alio modo sibi de victu prouidere.

22.

Cum autem cum leone, & tigris conferratur Iobus ab homine à Diabolo decepto, non obscura ratio est: quia Diabolus persuaserat homini plus satis credulo, avarum fuisse Iobum, & vsque ad eum cupiditate captum, ut quo rem augeter suam, nullam haberet rationem humanitatis, & officij: sed subiectum sibi populum degluberet, lacera- ret, neque tractaret mitius quam leo, & tigris prædam, quam offendunt. Perire autem dicitur tigris, quia non habet in quem suos exacuat unguis, & quo rabidam famem expleat, aut obrundat.

Verf. 12. Porro ad me dictum est verbum absconditum.] Qui suis verbis conciliare volunt fidem, & pondus, eo solent artificio uti, ut aliis persuadeant orationi suæ aliquid inesse diuinum. Cum enim homines non raro fallantur, aut etiam consulto in magni momenti rebus aliquando fallant, nisi aliquid existimetur ex diuino spiritu, atque autoritate hausisse, non multum illi à vicis prudentibus adhibetur fidem. Quo consilio vsi sunt multi ex illis, qui olim in ea re publica, quam optime instituire studebant, leges condidere. Exemplorum abunde est. Numa Pompilius, ut suas leges, & sacra populo Romano commendaret magis, illa omnia dicebat ab Ageria Nympha se per nocturnum congressum accepisse. ita Valerius Maximus, & Linius, & Quidius libro 3.

Qui suis legibus, a quo verbis conciliant volunt fidem, alii qui illis tribuunt diuinum.

A Fastorum. Sertorius, ut autor est in eius vita Plurarchus, à cerua alba, quam ferebat secum, doceri se dicebat, ea quæcumque facere statuisset. Minos Cretensis, ut tradit in Minoe Plato, in specus aliquas secedere solebat, vbi dicebat se à Ioue accepisse leges, quas ferre desiderabat. Leges item suas à Minerua se didicisse affirmabat Pisistratus. Eundem suarum legum authorem dicebat Zaleucus, sicut suas ab Apolline assererat Lycurgus, ut asserit Valerius libr. primo, & Herodotus libr. primo. Hoc porro artificium vsitatum esse dicit Suidas in voce *Διονέτες*, ut qui simulacris religionem conciliare vellent, de cælo lapsa simularent. Hoc consilio fortasse finxit Eliphaz, se ab spiritu, id est, ab altiori quadam substantia illa didicisse, quæ Iob tradidit, ut illum ad meliorem traduceret mentem, & Deum magis quam antea veneretur, & colat. Quod autem tam Eliphaz, quam duo alij amici mentiti fuerint aliquando, ipse docet Iobus cap. 13. versicul. 4. vbi illos fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatum appellat. Vide quod nos ibi.

Qui à deo se leges accepisse simularunt.

A quo spiritu per somnium doctus Eliphaz.

24.

Sed ego potius arbitror aliquid Eliphazem per quietem accepisse à spiritu. Quis tamen ille fuerit spiritus, bonus ne, an malus, questio est, eaque explicatu difficilis. Quidam bonum putant, quia à patre mendacij veritas, quæ tantopere Deum commendat, & ad illius cultum, & obseruantiam inclinat, expectanda non fuit. In hanc inclinant Gregor. Magnus, Sanct. Thom. dubius est, sed in hanc pronior, item Cyprianus Cisterciensis. Plerique veram putant esse visionem, & à bono spiritu. Lyra ab Eliphaz visionem confictam esse putat. Vtrumque sentire etiam videtur Isidorus Clarius, & replicator. Ego primum à communi sententia non recedo, cui autorum consensus plurimum conciliat autoritatis, & fidei. Sed neque mihi omnino illa displicet cogitatio, quæ nihil in hac reuelatione, si forte reuelatio est, & non merum hominis ambitiosi commentum, censet fuisse à diuino spiritu; sed totum inspiratum à Diabolo, à quo cum sociis instigatus est, ut putat Chrysostomus tom. quinto, homil. nona, aut fortasse ex suis regionibus euocatus, ut consolationis specie vehementius, quam alij omnes Iobum affligerent, quam aliquibus è recentioribus placuisse video. Neque in eam sententiam desunt coniecturæ. Prima, quia capitul. 42. ideo reprehenditur Eliphaz à Deo quod non fuerit sicut Iobus recte locutus: neque videbatur à Deo docendus illa, quibus ad Dæmonis votum, & Iobi vexationem iniustam abuteretur. Secunda, quia non nouum fuit Prophetas falsos ad conciliandam sermonibus suis autoritatem, oracula quædam finxisse, & diuina responsa. quos constat aut egregie fuisse mentitos, aut delusos à Diabolo, ut probant Sedecias, & Colias, Ierem. capitul. 29. qui reuelationem sibi factam commenti sunt, & alij pseudo-propheta, libr. tertio Reg. capitul. vigesimo secundo, quos spiritus afflauit mendax. Et quidem Satanas in Angelum se lucis transfiguratur, ita ut non nisi ab illis, quibus diuina lux affulsit, cognoscatur. Adde, quod non minus acute, & ad institutum accomodatè locuti sunt duo alij socij Baldad Suites, & So

& Sophar Naamethites, quàm Eliphaz: & tamen hi nullam à Deo se dicunt illustrationem accepisse. Quod, opinor, illi non tacuissent. Deinde quia modus ille, quem Eliphaz adducit reuelationis illius, aliquid olet pythonicum in obscuro murmure: vt statim latius explicabimus, ad versum 16. ad illud, *vo- cem aura tenuis*. Et sanè boni spiritus non aded loquuntur obscure, maxime cum de rebus, quæ ad mores, & institutionem pertinent, erudiuntur ignari. Deinde, quia cum horrore consternantur vt aliquando contingit, à bono spiritu iubentur timorem abicere, & ab illo eriguntur, & recreantur. Sic ab Angelo Zachariæ dictum Lucæ primo. *Ne timeas Zacharia;* & cum corruisset Daniel ab Angelorum aspectu, ab illis recreatus est, Danielis capit. octauo versiculo decimo octauo, & capite 10. versiculo 10. At hic nihil huiusmodi audimus in horrore Eliphaz. Quare non videtur valde à scopo aberrasse; qui diceret, aut hoc Eliphaz esse commentum, aut illum à Diabolo potius illusum quàm à diuino illustratum spiritu. Et in hanc ego cogitationem totus abirem, nisi me ab hac, quæ videri posset audacia, conspirans doctorum autoritas retardasset. Neque ratio quæ sententiam communem confirmabat, eiusmodi est, vt nobis illam persuadere debeat: quis nescit doctrinam sapè sanam à Dæmone doceri: cui nulla possit erroris labe aspergi: Sed ille aut tradit tempore non suo, ita vt non tam proficit vt vera, quàm vt importuna noceat; aut facit vt inde deceptus homo id deducat, quod illi nullo modo salutare est. Dixit sanè prudenter, & verè qui dixit quærendam in rebus opportunitatem: Quæ si absit, quod preciosum est, & ad magnos effectus potentissimum, aut facit, quod sit futurum vsui, aut, quod accidit non rarò, vehementer nocet. Sic autem Ouidius li. 1. de remedio Amor.

*Temporibus medicina valet, data tempore profunt,
Et data non apto tempore vana nocent.*

Et idem alibi docet, nihil esse tam vtile, quod hominum malitia, aut incuria non noceat.

*Nil proffit, quod non ladere possit idem:
Igne quid vtilius: si quis tamen vrere tecta
Comparet, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem.
Quæque inuat monstrat; quæque sit herba nocens.*

Est quidem optimum nosse Deum esse leuerum iudicem, & nihil ab illo habiturum impune. Quæ si audaci homini, & in omnium vitiorum genus proiecto, proponas, salutaris est medicina, & illo tempore nulla fortasse opportuna magis. At si hæc homini timido, & de sua salute desperanti, ante oculos ponas, perdes hominem, & ab animi inbecillitate pronum in desperationis barathrum conicias. Hoc Dæmon facit dum vera producit dogmata: quæ tam longe sunt, vt hominem in eo iuuent statu, vt potius officiant vehementer.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

Instruebat hoc loco Dæmon Eliphaz, docebatque quod esset Iob in ærumnosa illa conditione dicturus, cum doleret animo, & corpore, & indigeret consolatione magis, quàm reprehensione, vt haberet, quo recrearet iacentem, & inærentem animum, non quo illum desponderet, & abiiceret. Quare cum importunam tradiderit medicinam; alioquin in alio rerum articulo non malam, non credendum videtur illam à Deo fuisse, sed potius à malo spiritu porrectam. Quod effectus ipse demonstrauit, cum ante illud tempus dicitur Iobus, cum maxime arderet vexationis æstus, non peccasse labiis suis, post verò locutus aliquid fuerit, propter quod à Deo reprehensus.

Ut autem refert plurimum à quo, aut quali tempore, adhibeatur medicina: sic etiam refert plurimum, an aliqua sana, atque catholica veritas à Deo nobis, aut Dæmone proponatur. Proponit Deus primis parentibus arborem scientiæ boni, & mali, à quo dicitur, quod maxime illis notum oportuit, quacunque hora ex illa comederent, ipsis fore moriendum: ostendit item Diabolus, & vitam promittit diuinæ similem. Ostendit Deus breuem esse vitam hominis, & incertam: Vnde efficit homo humana omnia breui peritura, omnino esse contemnenda. Ostendit contra Diabolus, & stultus infert Sap. vigesimo secundo: *Venite ergo & fruamur bonis, quæ sunt, & utamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, coronemus nos rosis, antequam marcescant.* Ostendit Deus, quid passus fuerit, quid nobis contulerit Christus: ex illius bonitatis contemplatione infert prius amandum esse illum, qui beneuolè, & liberaliter de nobis meritis est; Ostendit Diabolus, & infert hæreticus: non esse cur nos aliquid patiamur durum, & crucem subeamus, quando iam Christus passus est pro nobis, & ipsius meritum nostrum esse voluit.

Porro verbum absconditum idem est, quod obscurum. Nam quæ obscura sunt, aut, quod idem est, in obscuro, aut non videntur, aut certè sic imperfectè, atque confusè, quasi non forent oculis obiecta: quæ videntur quasi in ænigmate, quod statim explicatur magis cum dicitur, & quasi furtiuè suscepit auris mea. vt enim occulta furta sunt, sic etiam furtiua dicuntur, quæ occultè fiunt, cuiuscunque illa generis sint. Sic furta Veneris nocturni congressus: sic furtiua locutiones, quas aliis celatas esse volumus. Sic nunc cum quasi furtiuè audisse se dicit Eliphaz venas susurri; nihil videtur significare aliud, quàm vocem tenuem, & exilem, quam significat *vena*, & illam confusam, & obscuram, vt indicat *susurrus*. In quo nihil exprimitur clarè, sed opprimitur confusè, ita vt sonum percipias: sed quia ille non satis formatus est, illum non intelligas. Est autem vena susurri, seu vena susurrans pertenuis riuiulus, qui cæco decurrit meatu, qui tacito deuoluitur murmure, neque aliquid auribus obicit præter informem sonum: id enim valet *susurrus*. De quo sic Gregorius libro. quinto moral. capitul. 20. *Qui susurrat, occultè loquitur, & vocem non exprimit, sed imitatur.*

H 2 Vers. 13.

Pro veritate
opportunitate
re res vtilis,
aut noxia.

27.
Dæmon eo
tempore obicit
vera dogmata, ut
noceat magis,
quàm vt
proficiat.

28.

29.

Aliter bonus
spiritus, aliter
malus
veritates
proponit.

30.

Absconditum, & furtiuum quid.

31. Vers. 13. *In horrore visionis nocturna, &c.*] In tribus versibus, qui proximè succedunt, tempus describitur furtivæ illius locutionis, & quam illa grauitè audientem concusserit. Fuit autem tempus nocturnum, & illud, in quo homines arctior complectitur somnus: prima nimirum vigilia; hoc enim indicat illud, *quando sopor solet occupare homines.* Ad nocturnam autem, & subitam visionem cohorrui, & gelidus per ossa cucurrit tremor, ita vt totum tremaret corpus, & capilli rigerent, eo maximè tempore, cum spiritus transiret, qui loquebatur. Hæc omnia obscura non sunt, & quæ à profanis in graui terrore describendo adhiberi solent. Vnum adducam Senecam in Hercule Ætheo, vbi Deianiræ timor à choro describitur.

*Vagos per artus errat excussos tremor
Erectus horret crinis impulsis, ad hoc
Stat terror animis, & cor ætonisum salit,
Pavidumque trepidis palpitat venis iecur.*

Vnde sæpe audimus, in metu sterisse, aut riguisse comas: cur id accidat, vide Aristotelem in Problem. sect. 8. q. 8. & 11.

32. Vers. 16. *Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum; imago coram oculis meis.*] Nihil habemus de hoc spectro, si tamen aliquod fuit ab Eliphaz, quia ipse dicit, non agnouisse se vultum, sed obscuram quandam, & ignotam imaginem: an verò imago illa fuerit rationalis naturæ, neque id quidem explicat. Solere autem apparere varias animalium formas, habemus ex Ezechiele, & Apocalypsi. Quibus tamen aliquando datus est sermo. Quæcunque tamen fuerit species illa, significare voluit Eliphaz, aliquid esse non humanum: neque enim aliter suis verbis diuinam, aut diuinæ proximam conciliaret auctoritatem.

33. *Et vocem quasi auræ lenis audui.*] Quam nuper venam susurri, nunc vocem appellat, quasi lenis auræ: vtriusque idem est sensus. significatur enim vox exilis, & obscura, aut informis, aut male formata, qualis est in perstreptentis, ac murmurante aqua, aut in aurâ leniter sibilante. Quam in re hic aliquid mihi videre videor, aut pythonicum, aut pythonico simile. Nam cum Pytho loquitur, id est, Diabolus, aut manes, id est, defunctorum animæ, obscuro loquitur, & exili sono. Quod tam ex sacris, quam ex profanis discimus, qui attemperatè ad ea, quæ passim vulgus hominum loquebatur, experientia haud dubiè docti obscuram vocem, & spumofum aliquid audire se dicunt; cum non ab homine, sed à Diabolo, & mortuorum manibus aliquid audiunt. De sacris est illud Isai. o. 29. v. 4. *Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum: & erit quasi Pythonis de terra vox tua: & de humo eloquium tuum mussitauit.* Explicatio ex hominis victi extrema passio, aut saltem extrema metuentis, qui ante victoris pedes prostratus est, quique os de miserorum, ac supplicum more terræ apprimit, & puluerem osculatur, & linget. Qui autem in eo rerum articulo sunt, neque audent, neque possunt hiscere de missio ad terram vsque vultu atque ore. Quod si aliquando faciunt, sic loquuntur tremula, exili, exanimataque voce, vt mussitare illos, aut mutire potius quam loqui putes. Hæc au-

*Pythos: aut
animarum
qualis vox.*

A tem vox esse dicitur quasi Pythonis, quia illa exilis, & obscura est: qualis audiri videatur à somniantibus, aut ab vmbribus, seu infernis manibus.

Per hæc verba, vt inquit Hieronymus, significatur Magorum *versouarum*, per quam animas euocare dicuntur; & tenues vmbrearum, imò demonum audire voces. Hæc porro Arnobius non tam appellat verba, quam verborum fremorem.

Apud profanos occurrunt plurima, quæ hanc vocem exilem, confusam, & imperfectam esse docent. Sic Sanè Virgilius libr. 6. de Græcorum manibus, atque vmbribus.

34.
*Animarum
voces exiles.*

B --Pars tollere vocem

Exiguam, inceptus clamor frustratur hiantes.

Vbi non solum exiles dicuntur esse voces, sed etiam imperfectæ, ac mutilæ. Quasi si quis hiet, vt voces formet, & deficiat halitus. Ouidius in Epistol. Didonis cum ageret de vmbra Sichæi.

*--Hic ego me sensi noto quater ore citari,
Ipse sono tenui dixit, Elisa veni.*

Idem lib. 5. Factorum de vmbra Remi,

*--Vmbra cruenta Remi visa est assistere lecto,
Atque hac exiguo murmure verba loqui.*

35. Vers. 17. *Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur? aut factore suo purior erit vir?*] Hæc verba sunt, quæ per quietem Eliphaz audire sibi visus est: grauia quidem, & verissima, & millies à Prophetis repetita, non tamen hoc tempore Iobi conditioni satis accommodata. Qui non tam compungi stimulis debuit, quam fomentis leniri. Verum est, Deum esse iustissimum, neque vllam illi posse labem adherescere. Et hominum iustitiam quantuncunque probetur aliis, si cum diuina comparetur puritate, ac iustitia, tam esse infirmam, neque nomen iustitiæ, ac puritatis mereatur. Et quemadmodum figulum suum, & formatorem iniustitiæ non potest arguere vas, & licet ad inhonestos vsus fuerit formatum: quia argilla; id est, ignobile lutum à figulari rota, & artificis industria accepit, quod aliquem habeat vsus humanis rationibus opportunum: neque alicuius esset precij, si lutum esset informe ac rude. Neque queri possit de suo formatore, si conformatum, & perditum ad illam rursus redeat informem massam, vnde fuerat assumptum. Sic neque homo queri de Deo potest quæcumque ab illo plagam acceperit: quia quod amisit, id totum à Deo prius acceperat. Quare quidquid de homine Deus statuerit, nunquam homo Deo purior, ac iustior iudicare debet. Dixit hoc idem sub eadem metaphora Isaias capit. vigesimo nono versiculo decimoquinto: *Peruersa est hæc vestra cogitatio, quasi lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo: Non fecisti me; & figmentum fictori suo: Non intelligis.* idem repetit capit. 45. & Ieremias capite decimo octauo. Paulus ad Romanos 9. Quare neque piè, neque prudenter Iobus quantuncunque à Deo acerbè concisus queri posset: quia vir factori suo purior esse non potest.

35.
*Homo quoque
cunque à
Deo tractetur
modo, de
illo queri
non potest.*

E De priori hemistichio optimè Gregorius ad hunc locum: *Humana, inquit, iustitia diuina iustitia comparata, iniustitia est, quia & lucerna in tenebris*

36.

in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. De posteriori ibidem. Quisquis de persecutione murmurat, quid aliud quam iustitiam ferientis accusat: puriorem ergo se vir factore suo existimat, si contra flagellum querelam parat: eumque sibi procul dubio postponit, cuius iudicium de sua afflictione redarguit. Ut ergo homo reprehendere non audeat iudicem culpæ, hunc humiliter cogitet autorem: quia qui mire hominem ex nihilo fecit, Sanctum impie non affligit.

37.

Verf. 18. *Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.*] Hæc non puto oblata fuisse per quietem Eliphaz, licet contra sentiat Caietanus: sed illa tantum, quæ præcedenti versiculo explicata sunt. Hæc autem de suo producit Eliphaz ex illo deducta principio, ut & Iobum ad sanitatem adducat, à qua illum excidisse credidit, & ut magis illud quod tanquam diuinum vendicat oraculum, amplificet. argumentatur autem à minore comparatione, ab eo nimirum quod posse fieri, minus est probabile. Minus est probabile, eos, qui Deo assidue, & familiariter seruiunt, instabiles futuros, id est, caluros ab eo, quod exigit ab illis & officij ratio, & beneuolentia assiduitate, & meritis augetur magis, magisque quotidie: quanto magis erunt instabiles, qui raro Deum, illumque non proximè, sed furtiue, & longè contemplantur. Denique si in Angelis, qui plus habent potentia, plus ingenij, quique pauciores habent, & infirmiores hostes, à quibus oppugnantur, prauitatem tamen reperit, cuius in æternum pœnas dabunt; quid sperari, aut quid potius non timeri ab illis poterit, qui in terris agunt, quique suæ fortitudinis terrenum habent fundamentum, quod multis labefactari potest, & eueriti machinis: quodque, etiam si nihil imminet extrinsecus, propria ramentum moli, & grauitati succumbit, & sic à sua infirmitate deficit, sicut vestis à tinea, quam gignit, & sustentat.

38.

Ex illa superiori sententia, quam sibi à Deo oblatam esse dicit Eliphaz (quam verè ipse viderit) duo infert omnino falsa, quibus animum Iobi vehementer excruciat. Alterum est, omnes homines iniustos esse, & peccatores, & habere in illis Deum, quod supplicij acerbitate castiget, vnde etiam affirmat suorum peccatorum Iobum pœnas lueri, & eo consilio inflicta à Domino. Quod falsum est, ut constat. Id enim agebat Deus, cum Iobum Diaboli potestati cruciandum permisit, ut illius magis inter flammam emicaret virtus, & Diabolus cognosceret verum esse quod de fidei suo seruo dominus prædicarat. Neque visio illa, si vera fuit, dicebat, hominem esse iniustum, sed Dei comparatione hominum iustitiam pro non iustitia reputari. Quod dixit Iaias capitul. sexagesimo quarto. verf. sexto. *Quasi pannus menstrua vniuersæ iustitiæ nostræ.* Neque ex Angelorum natura, aut eorum qui assiduam Deo præstant & familiarem operam, recte efficere poterat Eliphaz peccasse homines, aut eos, qui minus Deo forent familiares, sed illos magis esse ad ruinam pronos, cum minus haberent ad resistendum virium, & minus haberent Deum ad fauendum paratum. Quemad-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A modum si quis ex Sacerdotis, aut viri religiosi casu sæcularem hominem lapsum esse colligeret, cum colligere tantum posset, hunc propiorem esse ruinæ.

Angelorum prauitas illorum fuit, qui ceciderunt è cælo, cuius rei notitiam accipere potuerunt Idumæorum sapientes ab Elau parente, qui hoc discere potuit ab Isaac, & Abrahamo, quibus Deus sine dubio hanc lucem impertitus est. Et sicut gentiles alij ex variis effectibus bonos esse Angelos, & malos deprehenderunt, quos illi bonos, & malos genios appellabant, cum experimento didicissent quotidiano modò ad malum vehementer impelli; modò contra à malo ad bonum reuocari non minus vehementer. Sic illi ex eodem experimento coniectare non difficile poterant.

Habitare autem dicuntur homines in domibus luteis, quod dixit Paulus secundo Corinth. quinto. *Terrestri domus nostræ huius habitationis, quæ dissoluitur,* quia illorum animæ corporeis vinculis illigatæ sunt. A quibus aliquid adhæret, & inolefcit quasi terrenum, & carneum, iuxta illud Sap. nono versicul. decimoquinto: *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.* Qua de re vide Augustinum lib. decimo. confes. capitul. 40. vbi sic ad finem 4. capituli. *Aliquando introritur me in affectum multum inuisitatum introrsus, ad nescio quam dulcedinem; quæ si perficiatur in me, nescio quid erit, quod vita ista non erit. Sed recido in hæc arummosos ponderibus, & resorbere solitis, &c.* Vide Cassianum collat. 23.

Verf. 20. *De mane vsque ad vespèram succidentur.*] Hi filij hominum, qui domus habitant luteas, quas venti subruunt, & copiosi imbres, & amnes exundantes diluunt, & euerunt, neque illo magis sunt stabiles, quam lutum ipsum, ex quo domus sibi construxerunt. Quare momento temporis tota illa structura dissoluitur. Hic porrò dicendi modus proverbialis est, quo significamus tempus breuissimum, quale est illud, quod inter matutinum, ac vespertinum tempus interceptum est. Sic Ezechias apud Iaiam cap. 38. v. 12. *de mane vsque ad vespèram finies me.* Psalm. 89. *Mane floreat, & transeat; vespere decidat, induret, & arefeat.* Quam etiam phrasim vsurpat Hispanus dum temporis breuitatem explicare vult, *de la noche a la mañana.*

Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt.] Cum autem hæc cogitatio hominem continere possit à peccando; quis enim se temerè ad peccandum proiiceret, qui statim moriturum esse sibi persuaderet? Quare hæc insipientia plurimos ad mortem traxit sempiternam.

Verf. 21. *Qui autem reliqui fuerint auferentur ex eis.*] Illi autem, qui se ab hoc exemerint insipientium numero; quos mortis memoria in officio, & sanctitate continuit, aliam habebunt, & meliorem sortem non communem cum aliis. Morientur enim, neque enim vsus est mortalium, qui moriendi necessitatem effugiat, non tamen insipienter, id est, suæ fortis, & imbecillitatis ignari. Quare temporariam subibunt, quod necesse est, non æternam mortem.

H 3

Hic

39.

40.

41.
De mane
ad vespèram
breue indicat
tempus.

42.

43.

44.

Hic sensus videtur esse non difficilis, & magis ad communem sensum. Neque tamen durus erit, & extortus, si per Zeugma suppleas relatiuum, *qui*; & ita legas à verbi. 19. Quanto magis hi erunt instabiles, & in illis reperietur prauitas, qui domos sibi finxerunt è luto, & animam habent in luteis inclusam habitaculis, qui non aliter quotidie à naturali infirmitate, & viriosa qualitate deficiunt, cōsumunturque, quam à tinea, id est, domesticis, & quasi naturalibus hostibus vestimenta: qui momento temporis quantum videlicet inter vtrumque crepusculum interiectum est, senescunt, & deficiunt. Hæc porò incommoda euitare potest nemo, qui mortali conditione natus est. Sed vir prudens eo fortunatior quòd ea cogitatione munitus semel moritur, mortem videlicet temporariam, quæ animam à corpore dissociat; insipiens verò, qui hanc procul cogitationem à sua mente relegauit, ad temporarium æternum quoque interitum adiungit.

45.

Quod si ita accipias, quod mihi, vt dixi, difficile non est, videtur Eliphaz prudenter viam ad reprehensionem, quam multo antè meditatius fuerat, munisse. Nam primum docet, non

A esse mirandum, quod homo cadat, cum tot luteum figmentum aduersarij circumstant. Quòd hæc humana, qualia sunt peritura bona, domus, ac filij de mane ad vespèram vanescant, & pereant. Quòd homo ab innata infirmitate, & humore noxio corrumpatur, sicut lignum, aut vestimentum à tinea. Quæ omnia Iobo ad vnũ contigisse videntur. Nam vno die omnia ferme bona perierunt, & oppressis filiis, qui ex nobili stirpe germinarant, arbor ipsa videri poterat excisa radicitus. Neque tinea defuit, quæ hoc preciosum lignum, & animæ vestimentum arroderet: corpus dico, quod vermes lacerarunt, B terebraruntque multo magis quam teredo lignum, aut tinea vestimentum. Deinde quia instituerat Iobum, quem peccatorem esse insignem arbitrabatur, ad pœnitentiam adducere; æternæ mortis meminit, quam illi declinare possunt, qui memores mortis, & humanæ fragilitatis, de meliori potius, & æterna, quam de mortali cogitant. Hæc verò fundamenta sunt eorum omnium, quæ longa hac disputatione disceptantur. Quæ capite sequenti explicantur latius.

ARGUMENTVM CAP. V.

STENDIT Eliphaz quid stultus, & qui pusillo est animo, patiatur incommodi. In quo Iobum intuetur præcipuè, quem acri quadam obiurgatione perstringit. Deinde cum dixisset hominem deuotum esse laboribus, qui non sine causa infliguntur à domino, à quo sicut iusto bona, sic etiam malis infortunia contingunt, hortatur Iobum, si studet à duris incommodis liberari, quæ deinde connumerat, id à Deo supplici oratione precetur, qui vt percussit solus, sic etiam solus idem sanare potest. Et tandem à placato Deo bonorum omnium abundantiam promittit, quod se longo vsu, & meditatione didicisse affirmat.

CAPVT V.

A PARAPHRASIS.

VOca ergo, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.

2. Verè stultum interficit iræundia, & paruulum occidit inuidia.

1. Hoc mihi, inquit Eliphaz, diuinitus inspiratum est, quòd si indignum me esse putas, cui Deus hæc vsque adeo familiariter indulgeat, atque ideo de illorum dubitas veritate, ac fide, tu ipse Deum inuoca, vt ab illo quid verum sit, factumque dignum, doceare. Quòd si hoc à Deo, sine adiutore, atque arbitro obtinere desperas: aliquem tibi patronum aduoca, qui hanc tibi à Domino lucem obtineat.

2. Sanè verum est, stultum hominem impatientem esse, sibi que ipsi, dum minus res attentè considerat, doloris, imò & mortis aculeos admonere: Et eum qui pusilli est, & illiberalis animi, ab inuidia infirmorum, & ignobilium morbo turpiter extinguere? Cuius rei in te o Iobe, documentum video, qui præ stultitia gemis, atque consumeris; & quia dum iaces à priore maiestate deiectus, nosque florentes auctoritate, & opibus intueris, inuidia discruciaris, & rumperis.

3. Quare

3. Ego vidi stultum firma radice, & A
maledixi pulchritudini eius statim.

4. Longè fient filij eius à salute, & con-
terentur in porta, & non erit qui eruat.

5. Cuius messem famelicus comedet,
& ipsum rapiet armatus, & bibent si- B
tientes diuitias eius:

6. Nihil in terra sine causa fit, & de
humo non oritur dolor.

7. Homo nascitur ad laborem, & auis
ad volatum.

8. Quam ob rem ego deprecabor Do-
minum, & ad Deum ponam eloquium
meum:

9. Qui facit magna & inscrutabilia & E
mirabilia absque numero:

3. Quare dum hominem stultum & insi-
pientem intueor, quantumuis videam firmis
radicibus, quique nullo modo videatur à sua
felicitate posse conuelli, nihil ab illius mihi
firmitate polliceor, quia illam ruina reor, aut
securi deuotam.

4. Longè erunt illius filij, ut cum grauis
inciderit vite salutisve conditio, salui sint,
& incolumes; condemnabuntur etenim in iu-
dicio, & quod damnatos sequitur, colaphis
conterentur, & pugnis; neque vllus erit, qui
suppetias ferat laborantibus.

5. Cum autem copiosam fecerit semen-
tem, & ad maturitatem & messem vsque
perduxerit, & magnas undecumque con-
gesserit diuitias, venient famelici, & siti-
entes, qui cupiant, & potentes viribus, & ar-
mati, qui possint ea, quæ magno fuerant la-
bore comparata, diripere, & spectante atque
dolente domino deuorare.

6. Non temerè, ac sine causa fiunt quæ in
terra hominibus accidere videmus: neque
quemadmodum sine cultore in terra multa
nascuntur, quæ vltro fundit inaratus ager;
sic dolor sponte, & sine causa germinat, quasi
vernaculus terræ prouentus. Nam ut pere-
grinæ planta hominum industria seruntur,
& crescunt, quæ alioquin agrum illum num-
quam occuparent; sic dolor qui à Deo immit-
titur, ab homine quodammodo peccatore se-
ratur, qui radicem in suo animo peccati plan-
tauit, ex qua quotidie colligit, quibus pun-
gatur, spinas, & quod ad faeces vsque bibat,
absinthium.

7. Illa præterea ratio consolari te, ô Iobe,
debuisset, quòd laborem hominum nemo de-
clinare potuit, quem Deus omnibus voluit
esse communem. Neque enim magis instru-
cta pennis volucris nata est ad volandum,
quàm homo egenus & nudus nascitur dolori,
laborique deuotus.

8. Quare cum hæc mala Deus peccatorum
spectator, & vindex infligat hominibus, ne-
que quisquam sanare possit, quem ille percus-
serit, hoc tibi, ô Iobe, consilium do, quod om-
nium primum, & maximum mihi ipsi assu-
mo; ut Deum, à quo vno sperari potest salus,
supplex depreceris, ut aut pœnam omnino le-
uet, aut aliquid saltem remittat de seueritate
supplicij.

9. Et primum non est quod cum Deo,
de tuarum rerum vniuersali naufragio, &
aliis corporis vexationibus exostules, cum
ipse innumera, eaque admirabilia perfi-
ciat opera, quæ nullo modo humana pos-
sit assequi intelligentia; quæ homo suspice-
re, ac venerari, scrutari verò nullo modo
debet, quorum nonnulla tibi in presentia
numerabo.

10. Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis vniuersa:

11. Qui ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit sospitate:

12. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant:

13. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.

14. Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie.

15. Porrò saluum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.

16. Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum.

17. Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne reprobet:

18. Quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt.

19. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.

20. In fame eruet te de morte, & bello de manu gladij.

A 10. Hic ex nubibus, quæ ex terra concreuere vaporibus, vim aquatum demittit maximam, quibus terram irrigat, & fecundat.

11. Hic abiectos extollit, & iacentes excitat: & eos, qui animo sunt mœrenti, ac languido, quia ex florenti cecidere fortuna, ad eum statum, atque speciem restituit, ut cecidisse ac iacuisse numquam existimari possint.

B 12. Hic callidorum hominum astuta consilia momento temporis ita disturbat, ut nihil eorum assequantur, quæ habuerunt in votis; aut eo fruantur, quod fraudulenter, & callidè consecuti sunt.

13. Hic eorum, qui sibi, aut etiam aliis videntur esse sapientes, non solum reddit cogitationes inutiles, sed etiam noxias vehementer, quas ita conturbat, & dissipat, ut cum ad honorem, & humanam aliquam commoditatem sint susceptæ, ignominiam interdum afferant, & interitum.

C 14. Hic facit, ut qui perspicaces habere videntur mentis oculos, sic in meridiana luce, id est, rebus clarissimis cœcutiant, quasi qui in tenebris agunt, neque aliquid habent consilij, ac lucis, quod sequantur.

15. Neque minus pauperes à potentiorum fraudulenta lingua, siue violentia tueri, quàm potentes ipsos intentos præda hiantes relinquit, & delusos.

D 16. Hic stabit in iudicio pro paupere, illumque confirmabit de sua cause felici successu desperantem, obstruet tandem impiorum ora, efficietque ne mutire audeant, qui à facunda, & calumniis assueta lingua innocenti, atque elingui pauperi minas intentabant.

E 17. 18. Tam longè est, ut queri de nimia Dei seueritate debeas, ut ideo te potius iudicare possis fortunatum, quod tam te increpet durè, & diuexet acerbè. Neque enim percutit hostili, sed medica potius, atque paterna manu: eo enim animo, aut secat, aut vrit, ut diro, & pestilenti morbo medeatur: ideo distorquet, & cruciat, ut agrum corpus sanitati restituat.

19. Liberabit te Dominus ex sex tribulationibus, quæ sunt in hac mortali vita familiares, quas statim referam. Et si qua alia fuerit, quæ à me speciatim non nominatur, longè erit, ut ad te ullo modo pertineat.

20. Duæ hominibus tribulationes adueniunt, à fame videlicet, & bello: cum ille ingruerint, non sic te afficiet fames, ut conficiat; neque sic bellum premet, ut opprimat, aut lethale sit vulnus, quod gladius infliget.

21. A flagello linguæ absconderis, & non timebis calamitatem cum venerit.

22. In vastitate & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis.

23. Sed cum lapidibus regionum partum tuum, & bestia terræ pacificæ erunt tibi.

24. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum, & visitans speciem tuam, non peccabis.

25. Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ.

26. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acceruus tritici in tempore suo.

27. Ecce hoc, ut inuestigauimus, ita est: quod auditum, mente pertracta.

A 21. Alia tribulatio est à procaci, & venenata lingua, cuius est graue, & intolerabile flagellum: à quo Deus, ne tu percutiaris, murum opponet. Neque cum aliorum segetes à procella, & grandine sternantur, & pereant, tibi à ventis, & temporum iniuriis vlla erit metuenda calamitas.

22. 23. Cum famem alij timeant, quia ab æreo cælo imber non speratur, & tempestatem agris horribilis minatur, & atra tempestas, tu tamen non timebis. Neque terra bestia, quarum est Idumaa regio feracissima, timori tibi erunt. Erit enim tibi sociale pactum cum feris, quæ in saxorum cauernis sibi parauere cubilia, ne umquam pacem, & otium turbent, sed quantumuis in alios saniant, à tuis tamen commodis absteineant.

B 24. Si hæc feceris, ô Iobe, quæ amicè moneo, habebis in tabernaculo tuo secunda omnia, ita ut in illo nihil habeas quod excruciet animum, aut oculos offendat. Nec decrit tibi vxor speciosa, & grata, cui si, ut lex exigit coniugalis, assuescas, non peccabis.

25. Et re ipsa experieris illicò numerosam, & honestam sobolem, ab honesta, & pulchra coninge susceptam, quæ cum herba terræ specie, ac numero comparari possit.

26. Hæc porò felicitas non erit sicut prior, quæ in medio vitæ cursu defecit, sed te ad ipsum vsque sepulchrum comitabitur, ita ut honestè, & abundanter viuas, & cum honore funebri sepultura manderis, non secus, ac triticum maturum, & plenum conditur horreo.

C 27. Neque hæc, ô Iobe, quæ nunc audis, temerè à me, aut inconsideratè dicuntur, sed post meditationem attentam, & experientiam accuratam, & longam. Quare hæc diu tecum, multumque considera, si vis tuis rebus melius esse consultum, & quod superest vitæ sine vlla offensione peragere.

Vers. I. *Voca ergo si est, qui tibi respondeat.*]

1. **I**N varias explicationes patet hic locus, & aded explicatur variè, ut nemo ferme sit ex recentioribus, qui cum alio sentiat. Hebræorum quidam hæc ab Eliphazis ambizioso spiritu profecta putant, idque variè, quasi non alio quàm Angelico spiritu confutari possit. Vide Eugubinum in hunc locum. Nos aliquot expositiones ab illo desumptas adducemus. Munierat se Eliphaz auctoritate diuina, quam sine simulatò, ac falsò, seu verè, siue sine vlla simulatione sua prætexerat, ut Iobum oppugnaret, & tandem ad penitentiam adduceret. Quare cum & diuina, quam obtendebat, reuelatione, & suo ingenio fideret, non putabat tantum ingenij, atque sapientiæ fore in Iobo, ut posset ad interrogata respondere, & ab ipso quæsitis satisfacere. Quare iubet, ut patronum aduocet, qui

A pro ipso respondeat, aliquem nimirum Sanctorum, cui suæ causæ tutelam commendet. Hæc explicatio, Eugubino teste, videtur ex Hebræorum sententia sumi posse. Alij item ex Hebræis in hunc modum, aut in hunc ferme modum explicant. Si tam tibi videris iustus, puta que sine vllò tuo merito tam inclementer à Domino vexari, clama quantum potes, & ex supernis spiritibus, aut ex viris sanctis, qui in terris agunt, aliquem aduoca, à quo quid verum, rectumque sit accipies, & an quæ à me proposita sunt, aut falsa sint, aut parum rebus contentanea, cognosces. Quasi dicat; Ego à diuina illustratione accepi, quæ tibi trado: tu vide an aliquid habeas è cælo, aut à sanctorum aliquo; quod non tam meis, quàm diuinis rationibus obtendas. Hæc fermè Beda: neque longè abit Stanica,

Sape Deus
preces non
audire illo-
rum in tri-
bulatione
qui ipsius in
tribulatione
sunt
summones

Gregorius hic aliquid agnoscit ironicum, A
quasi Iobus propter peccata, quæ, cum esset
incolumis, admisit, indignus sit, quem audiat
Deus, aut cui sanctorum aliquis imploratus
suppetias ferat: *Omnipotens, inquit, Deus sape
eius preces in perturbatione deserit, qui præcepta
illius in tranquillitate contemnit. Unde scriptum
est: Qui auertit aurem suam, ne audiat legem, ora-
tio eius erit execrabilis. Aut ergo, voca, si est, qui ti-
bi respondeat, ac si aperte dicat: quantumlibet affli-
ctus clames, Deum tibi respondentem non habes: quia
vox in tribulatione cum non inuenit, quem mens in
tranquillitate contempsit. Sanctos quoque inuenire
in afflictione adiutores non uales, quos habere socios
in hilaritate noluisti.* Non longè à Gregorij sen-
tentia abit Olympiodorus, nisi quod ad LXX. B
translationem accommodatè loquitur.

Alij reprehensionem esse putant, eamque
non leuem, imò fortasse omnium grauissimam,
quasi nullus fuerit tam imbecillo animo, tam
abiecto spiritu, tam uacors, & ignarus, qui ta-
lia in dolore dixerit, qualia tunc à Iobo in sua
palatia audierat Eliphaz. Quasi dicat, repete ô
Iob, superiorum temporum memoriam, & vide
an aliquis fuerit e Sanctorum numero, quorum
vnum te esse profiteris, qui in dolore, & affli-
ctione tam fuerit locutus impatienter, tam pa-
rum in Deum reuerenter, & piè. Quod si hanc
explicationem probes, improbabilè non est ad-
duxisse multorum exempla, quos nulla fregit C
dolorum acerbitas, neque gemitum expressit
vllum dura, atque diuturna vexatio. Qualia
fuerunt fortasse in ea barbara Idumæorum re-
publica, vbi multi contra naturæ imbecillita-
tem, & fortunæ casus obduruere constanter.
Neque ignorabant illi multa, quæ in Hebræo-
rum genere contigerunt illustria: quia neque
longè aberant, & genus suum ex eadem trahe-
bant stirpe, quam Deus & probauit semper, &
exercuit diu.

Illi porrò ab Idumæis, qui non eodem, quo
nos examine, sanctitatem explorant, sancti di-
cuntur. Sicut apud gentes illi dicuntur sancti,
qui licet in aliis peccarint grauiter, aliquid ta-
men subierunt pro patria, reque communi: aut
exemplum aliquod ediderunt præclarum, quod
exceptit, seruauitque diu cum laude, & venera-
tione posteritas. Quomodo à Romanis Sancti
vocantur, qui honestè vixerunt, neque publica
ediderunt vitiorum exempla, quantumcumque
illi domesticis sordibus forent, & occultis sce-
leribus inquinati.

Placet tamen magis illorum sententia, qui
hic orationem esse putant, & sanctorum inter-
cessionem. Orationem in illis verbis esse vident,
Voca ergo si est, qui tibi respondeat; intercessio-
nem in illis, & ad aliquem Sanctorum conuertere.
ita S. Thomas, Cyprianus, Cysteriensis, Pine-
da. Sed est in orationis materia inter Doctores E
nonnulla diuersitas. Sic S. Thomas explicat:
*Si mihi hoc esse reuelatum non credis, tu ipse inuoca
Deum, si forte ipse ad hanc dubitationem respondere
tibi voluerit: & si per uocata propria hoc à Deo ob-
tinere non putas, ad aliquem sanctorum conuertere,
ut eo mediante huius rei veritatem à Deo cognosce-
re possis.* Est qui putet Eliphazem hic agere cum
Iobo, quasi se iam agnoscat peccatorem, & de
suorum scelerum indulgentia laboret. Quare
hortatur, ut eius rei gratia clamet ad Deum, si
forte illi ad pium illud votum respondeat, &

optata concedat. Quod si indignum se venia
iudicet, & pudor faciem occupat, ne audeat, &
os oppilat iniquitas, ne possit ad Deum offen-
sum, & indignatum loqui, ab aliquo sanctorum
impleret auxilium, qui suam apud Deum cau-
sam suscipiat, & eius intercessione optata con-
sequatur. Quæ explicatio non omnino displicet,
quæ non videtur extorta, & ad reliquum
capitis aditum aperit expeditum. Hanc senten-
tiam aut tenet, aut indicat Dionysius.

Quam ego sententiam magis probem con-
stitutum non habeo, hoc mihi certum ex his
posterioribus improbare nullam. Admonet S.
Thomas, ideo ad aliquem Sanctorum esse confu-
gendum, quia non licet per immundos spiritus quo-
cumque modo vel arte occulta perquirere, sed solum
per Deum, vel sanctos Dei, secundum illud Isai. 8.
*Cum dixerint ad vos: Querite à Pythonibus, & à
diuinis, &c. Qui porrò sint hi sancti, quorum à
Iobo implorandum auxilium, obscurum est.
Angelos indicat LXX. translatio, Inuoca si quis
tibi respondeat, vel si quem Angelorum, Sanctorum-
ve aspicias.* Apparuisse autem Angelos sub ea
tempora hominibus, & quæ futura essent vsui,
docuisse, scire facile potuerunt Idumæi ab Esau
progenitore suo: cum parentibus suis, & fratri
Iacobo, & aliis ante hoc tempus sape, neque
obscurè contigerit.

Ex hoc loco duo mihi colligere videor, al-
terum est non raras esse hoc tempore Angelo-
rum apparitiones, aut nocturnas visiones, qui-
bus Deus ignaros, & sui damni secutos illumina-
t. Quod paternæ humanitatis officium non
solum cum populo suo, sed etiam cum alienis
præstat. Id primum colligo, quia si hæc Elipha-
zis vera fuit, & facta diuinitus apparitio, cum
constet ex cap. 42. Deum, seu potius Angelum
Dei nomine eidem iterum apparuisse, neque
hic omnium in Idumæo populo sanctissimus
fuerit, non videor ex hac frequentia malè con-
iectare, cum aliis Deum non semel per Ange-
los apertius, & per quietem, & somnium occul-
tius locutum esse non raro. Sanè hoc ipso tem-
pore locutus est cum Laban, cui præcepit ne
cum Iacobo genero durius loqueretur. Locu-
tus item cum Esau cuius furentem in fratrem
animum, & inueteratum odium ita tempera-
uit, ut quem prius hostiliter oderat; fraternam
humanitate complecteretur, ut putabamus ve-
rissimè in nostris commentariis in Oseam ad
illud cap. 1. *Eò quod persecutus sit in gladio fra-
trem suum.* Et non multo ante hoc tempus oc-
currit Angelus ancillæ Agar Genes. 16. vers. 8.
Quod si falsò Eliphaz hanc sibi reuelationem
factam esse dicit; grauior, meò iudicio, ex hoc
loco coniectura sumitur. Nam quæ ab homi-
nibus, qui non stolidi fuerint, simulantur, tunc
veri aliquam habent similitudinem; cum fre-
quentia sunt, & vsitata, alioqui fidem neque
consequuntur, plerunque nec merentur. Quare
frequenter videntur apparitiones, seu reuela-
tiones, seu veræ ad illos illuminandos; seu
falsæ à Dæmone ad obcecandos, & seducen-
dos animos. Hoc testimonium aduocant con-
tra huius temporis hæreticos Catholici, qui
negant sanctorum inuocationem. Vide Bellar-
minum tom. 1. l. 1. de sanctorum beatitudine c.
19. vbi dicit magnū ex hoc loco firmamentum
sumere orthodoxorum sententiam: non quidè
ab autore Eliphaze, qui scriptor canonicus non
est,

Qui à genti-
bus vocati
Sancti.

5.

6.
Non licet à
malo spiritu
quicquam
interrogare.

7.
Gentibus sa-
pe à Deo re-
uelationes.

Angeli etiā
malis appa-
rere soliti.

REGULA.
Simulantur
illa, qua fieri
solent non
infrequenter.

Sanctorum
inuocatio.

est, sed à canonico scriptore illius verba recitantur. Sed quia hæc verba indicant consuetudinem inuocandi sanctorum patrocinia.

Verf. 2. *Verè stultum interfecit iracundia.* Certis animorum immoderatis affectibus, certa correspondent vitia, quasi quædam illorum naturalis infirmitas: sicut etiam singulas ætatis partes suæ quoque pestes infectantur. Iuuentutem temeritas rapit, & inflamat libido: virilem ætatem occupat ambitio, senectutem retardat inertia, & sordes auaritiæ contaminant. Sic etiam, vt dicit Augustinus, singulis terræ fructibus suis est familiaris vermis, & labe, à quibus arroduntur, & putent: *Omne*, inquit, *pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet vermem suum; & alius vermis mali, alius pyri, alius fabæ, alius tritici, vermis diuitiarum superbia.* Nunc Eliphaz ait stulti vermem, & tabem esse iracundiam, inuidiam paruuli. Quid his verbis sibi proponat Eliphaz, tunc dicemus, cum statuerimus, qui sit qui hoc loco dicatur stultus, & paruulus. Stultus ille est, qui aut nullam habet prudentiam, aut nullum adhibet in deliberando consilium.

Qui cum non consideret quòdnam singularum rerum natura secum ferat necessarium, & naturale, facile indignatur, si quid minus ad suum votum, & voluptatem accidat: neque considerat an id necessariò, aut hominum iniuria, & iniquitate contingat. Sic cõtra solè, si paulò sit feruentior, contra ventùs, si perflet cõcitaciùs; contra frigus, & æstum si magis videantur acuta, quàm ipsius mollities, aut ratio postulabat, indignantur, atque etiam, si possent, ab illis fumerent pœnas, quas, si ratione vterentur, pendere debuissent. De his August. *Non hominibus tantum, sed calamo irascimur in scribendo, eumque collidimus, atque frangimus: & ablatores tesseriis, & pictores penicillo, & cuiuscunque instrumento quilibet, ex quo difficultatem se pati arbitrat.* Hic, credo, stultus est, quem occidit iracundia. Dicitur porrò ab iracundia occisus, quia vel ea ratione immoderatè ab iracundia præceptus peccat, aut qui ab illa sic vexatur, & furit, vt vitam agat non vitalem, sed mortis instar.

Hæc ira immoderata, & præceptus stulti hominis est, quem non tam ducit ratio, quàm abducit temeritas, & furor. Hic autem est præcipue diues, qui plerunque superbus. Vermis enim, vt dicebat nuper Augustinus, superbia est. Quod si hæc duo in vno spiritu, aut potius contra vnum spiritum conspirent, penè necesse est, vt non solùm aliis, sed sibi etiam, idque non rarò insipienter irascatur. Quia omnia sibi deberi putat, neque patienter fert illa sibi negari, qui dum suo sibi studio, atque vafaniæ seruit, mirum est quàm se aliis vilem, atque ridendum præbet. Vnum accipe exemplum hominis superbi, & diuitis, quem potentia, & opes stultum reddiderunt, & furorem audies, qualem nemo sanus neque mente videtur cogitare potuisse. Is fuit Xerxes Persarum Rex, qui cum videret classem, quam adornarat in Græciam, tempestate fuisse disiectam, sic in mare, ac ventos impatienter insanit, vt non aliter tractarit quàm Domini ferocientes solent in fugitiua, vilissimæque mancipia. De quo sic Herodotus libr. 7. *Cum audisset Xerxes (disiectam classem) indignè ferens, iussit trecenta*

A *Helleponto verbera infligi, & in eius pelagus parcompedum dimitti. iam audiui misisse quoque cum his etiam, qui stigmata Helleponto inirent; certo mandauit, vt colaphos Helleponto incuterent, dicentes barbara verba, ac vafana: O aqua amara! Dominus hanc tibi irrogat pœnam, quod cum lesisti.* Idem refert Satyra 10. Iuuenalis, & Valerius libr. 3. capitul. 2. & addit ad hæc minatum esse cœlo tenebras, quòd sibi inimicus esset, & iniurius. Et quid magis barbarum, ac stolidum? quasi peccasset mare, aut venti, aut ille à colaphis, & vinclis ignominia aliquid, aut doloris acciperet. Dixit optimè Chrylostomus homil. 39. ad populum, fieri non posse, quin superbus sit fatuus, & fatuitatem esse radicem superbiæ: *Magnum est, inquit, elationis malum: stultum esse melius est, quam insolentem: illic enim stultitia tantum est, mentisque tarditas: hic autem stultitia peior est, & fatuitas cum furore: ex amentia hoc vitium nascitur, non potest esse superbus, qui fatuus non sit.*

Sanct. Thomas hic in stulto superbum intelligit, quanto aliquis est magis elati animi, tanto ex leuiori causa se putat offensum, & ideo facilius pronocatur ad iram. & hoc est quod dicitur, *Virum stultum vna interfecit iracundia.* Vocat autem eum, qui est superbi, & elati animi, stultum; quia per superbiam homo præcipue metas rationis excedit. Deinde dicit humilitatis cognatam esse sapientiam, iuxta illud Prouerb. vndecimo, *ubi humilitas, ibi sapientia.* Sicut humilis, qui & sapiens, iracundiam non admittit, certè diuturnum hospitium non parat; quia non patitur, vt super iracundiam suam occidat Sol, sic à superbi, id est, à stulti, sinu tanquam à domicilio stabili non recedit. Iuxta illud Ecclis. septimo: *Ira in sinu stulti requiescit.* Et ideo suprâ affirmavit Chrylostomus in superbo esse fatuitatem cum furore, id est, nunquam ab illo abesse stultam iracundiam.

D *Et paruulum occidit inuidia.* Superbus, quia alios præ se contemnit omnes, facile indignatur, & dum furori suo intemperanter obsequitur, vltus, quam inferri sibi credit iniuriam, suæ satisfacit iracundiæ, multo quàm expediret, & liceret audacior. Contrà qui exiguo est animo, & abiecto spiritu, cum animo de aliorum prosperitate doleat, neque contra illos quicquam tentare aut possit, aut audeat, suæ pusillitatis, & inopiæ conscius, tabescit totus, & interiùs ab inuidia distrumpitur.

E Hæc duo ex omnibus vitia proponit Eliphaz, quia ex superbia stulta, & ex inuidia, quæ pusilli animi morbus est, putabat ortas esse querelas, quas in capite tertio audierat. Ab inuidia quidem, quia cum ad illud vsque tempus siluisset, tunc tamen in querimonias illas graues erupit. Quando amicos vidit in fortuna florente, atque integra, quos paulo antè inferiores habuit, aut æquales. A superbia verò, quia se iustum prædicabat, neque spoliatus opibus, & ad infimam conditionem abiectus, spiritus tamen deposuerat regios, cum dicebat, *sibi quiescendum cum regibus, & consilibus terræ, qui adificant sibi solitudines, aut cum principibus, qui possident aurum.* Ab hoc spiritu superbiæ

Sua quibus
cunque rebus
contraria, &
pestes.

Ira stultitia
pames,

9.
Superbus
stultus est, &
inacundus.

10.
Xerxes in-
credibilis
super.

Fatuitatis
radix super-
bia.

11.

Humilitatis
comes sa-
pientia.

12.

13.

superbiæ stultum aut vocat, aut indicat cum in illa inuēhi videatur, in quibus neque culpa vlla esse potuit, neque ex maledictione dolorem capere, aut ignominiam potuere. Quid enim peccauit natalitius dies, cui precatur interitum, aut conceptionis nox, cui caliginem optat sempiternam? Sanè qui non attentè de rebus statueret, ac prudenter: eodem modo de superbo stupore damnaret Iobum, quo alij Xerxem damnauerunt, qui in mare, & ventos stultissimè sanxit.

14. Vers. 3. *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulcritudini eius statim.*] Ab exemplo, & experientia probat, quod proximè dixerat stultum, id est, superbum, & inuidum perire. An alium quemquam viderit non docet: sed est verisimile non semel id Eliphazem obseruasse; frequens est enim, & penè quotidianum, vt qui paulo antè sublimi cœlum vertice tangebant, allidantur terræ, & subito casu iaceant aliorum subditi dominatui; qui modò alios superbo premebant imperio. Quod ita frequenter accidit, vt nullus sit dies, in quo fortuna suam in eò genere inconstantiam non ostendat. Quod mille modis explicant externi; sacri scriptores non minus sæpè, & sub plantæ metaphora plerunque. Sic Psalm. 36. versiculo trigésimo quinto: *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani, & transiit, & ecce non erat.* & Psalm. 89. *Manè sicut herba transeat: manè floreat, & transeat; vespere decidat, induret, & areseat.* Isaias capite quagragesimo, humani splendoris air momento temporis florem marcescere.

Comparat stultum, id est, superbum cum arbore patulis diffusa ramis, onerata baccarum pondere; & frondium amœnitate conspicua: quæ cum altis videretur firmata radicibus, neque ab vllò ventorum turbine posse diuelli, ipsa tamèn aut ruina est, aut securi deuota. Quare illi maledixit Eliphaz, id est, speciem illam, & tantam foliorum ambitionem execratus est, quasi aliquid haberet diuinæ indignationi propositum. Seu certè prædixit id, quod illi à diuina maledictione euenturum putabat. A qua id haberet, quod ficus, de qua Math. vigésimo primo, versiculo vigésimo, quæ vbi primum à diuina maledictione quasi à fulmine percussa est, confestim aruit. Neque est in Scriptura rarum, vt id fieri dicatur ab aliquo, quod ab illo faciendum denuncietur. Sic Leuit. capite decimotertio, vbi de lepræ iudicio sermo est, de sacerdote dicitur, *contaminaui eum sacerdos*, id est, pronunciauit hominem, de quo dubia disputatio est, esse contaminatum, & leprosum: & Isaiæ capite sexto dicit Dominus, *Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua*: id est, prædic excæcandos oculos, & aures aggrauandas, & Ierem. capite primo dicitur à Deo, *vt euellas, & destruas*, &c. id est, dicas euellendum esse, ac destruendum. Sic ergo nunc Eliphaz dicit se stulto illi maledixisse, id est, prædixisse, quod longa experientia didicerat, cœlestem illi maledictionem imminere.

16. Ita de stulto homine locutus videtur Eliphaz, vt quamuis vniuersim agere videatur, vnum tamen spectet Iobum, in quem iam pridem arcum intenderat, & sagittas exprom-

A pferat. Vt enim nuper dicebamus, in eo, quem inflabat ambitio, & occidebat iracundia, & in eo, quem rumpebat inuidia, intelligebat Iobum, sic nunc in illo, quem prius florentem agnouerat, & fœlicem vocarat, quemque modò diuina maledictione percussum esse aut videt, aut prædicit, Iobum intelligit. Et quæ statim addit, ad vnum, præsentem rerum statum significant: & omnia illa rerum incommoda non obscure proponunt, quæ in hoc libro Iobus pluribus amplificat.

B Vers. 4. *Longè fiant filij eius à salute.*] Hic aperte docet quomodo filij Iobi, adolescentes, vt verisimile est, in ætate florenti, & ipsi propter egregiam formam, & mores honestos, & ingenuos conspicui, subita oppressi ruina perierunt. Nisi fortè dicas, communem aliquam esse, & quasi legitimam maledicendi formam, quam fuisse variam oportet pro illarum rerum natura, in quas intorquebatur maledictio. Sic supra dicebamus certam esse dierum maledictionem, & esse qui ex instituto diebus maledicerent. Quam fortasse maledictionem vsurpauit Iobus, cum dixit: *Perreat dies, vertatur in tenebras: non requirat eum Deus*, &c. Sic etiam pro maledictione hominum certa erant, atque concepta verba: qualia habemus Psalm. 108. *Deus laudem meam ne tacueris.* vbi in maledictione filiorum, ac posteriorum, aut optantur, aut commemorantur infortunia. *Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius.* Sed quocunque modo sit, sic ab Eliphaze prædicuntur mala, vt tamen ad illa respectasse videantur infortunia, quæ sub hæc tempora sustinuit Iobus tam in grégibus, atque opibus, quam in splendida, ac numerosa familia.

C *Et conterentur in porta, & non erit, qui eruat.*] In portis ciuitatum exerceri iudicia, satis est notum, & à nobis variis exemplis ostensum. Et vsitatum quoque apud Idumæos, docuit Iobus ipse capite vigésimo nono, versiculo septimo: *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi.* & capite trigésimo primo, versiculo vigésimo primo: *Si leuauit super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem.* Quare hinc ego duo video, primum in diris illis imprecationibus, quæ in inimicorum, aut improborum caput intorquentur, illam esse quasi legitimam, vt in portis, si qua disceptetur à iudice causa, ab illa cadant ignominiosè, ac turpiter. Quod etiam Psalm. illo 108. in Hebræorum diris numeratur versicul. septimo: *Cum indicatur exeat condemnatus.*

D Alterum est in illum, quem sceleris reum faciebant legitima iudicia, subesse non solum pœnæ à lege, siue iudice impositæ, sed etiam patere hominum iniuriis, quales sunt alapæ, colaphi, & aliæ contumeliæ, quæ à verbis, aut manibus irrogari solent. Hoc de Hebræis mihi penè certum est, quod sumo ex Isaiæ capite tertio, versiculo decimo quarto: *Dominus ad iudicium venit cum senibus populi sui, & principibus eius. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis.* & capite 58. versiculo quarto: *Ad lites, & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.* Vide quæ nos ad hunc locum. Quod autem in damnatos à potestate legitima,

Stultorum instabilis fœlicitas.

REGULA. Id dicitur fieri ab illo, qui faciendum denunciat. Leuit. 13.

17. Certæ maledictiones pro varia rerum natura.

18.

19. In iudiciis, qui condemnatur, aliorum patet iniuriis.

gitima, ignobili etiam turbæ ignominiosè barchari liceret, indicat Christi causa: qui cum iam haberetur pro damnato, & à Concilio Pontificum proclamatum, Matth. cap. vigesimosexto versicul. 62. *reus est mortis; tunc, inquit, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt; alij autem palmas in faciem eius dederunt.* Quod fuisse etiam in vsu docet, meo iudicio, manifestè Iobus, cap. trigesimaloprimum, versicul. vigesimaloprimum, *Si leuauit super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem.* Vbi ostendit moris esse damnatum in iudicio reum malè vexari, & tractari inclementer. Quod tamen ipse fecit nunquam, neque, vt illius benignitas pene fateri cogit, à quoquam fieri permisit. Iuxta hæc hanc ego sententiam informo. Filij hominis stulti, de quo nuper, condemnabantur in iudicio, & quod damnatum illicò consequitur, conterentur colaphis, & pugnis, & obtorto collo compingentur in vincula, neque vllus erit, qui suppetias ferat laborantibus. Hoc idem habes Psalm. 108. vers. 12. *Nec sit qui miseretur pupillis eius.*

20.

Verf. 5. *Cuius messem famelicus comedat, & ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes diuitias eius.*] Hoc ipsum habes Psalm. centesimo octauo, versicul. vndecimo, *Scrutetur foenerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius.* Vt aliquid successus habeat, & ex voto fiat, duo omnino necessaria sunt, alterum est vt aliquis velit rem suscipere, alterum, vt perficere possit, quod tentauit: illud opus inchoat, hoc absoluit. Vtrumque sit ardenti studio, & exitu scelici. Ostendit Eliphaz aliud stulto, id est, superbo, atque inuido aut debitum, aut paratum infortunium, in bonis videlicet, ex quibus spe vberes sibi conceperat prouentus. In quos tamen irrumperet homines audissimi, quorum nulla rerum abundantia explere posset cupiditatem: & præstanti præterea robore, ne quid non audeant, & quod ausi fuere consequantur. Cupiditas significatur in fame, & siti, vulgari omnium gentium phrasi. Comedet enim famelicus messem, & sitiens bibet diuitias: quasi vterque diuturnam famem explere cupiat: vnde fit, vt omnia vorent, & hauriant vsque ad faces: Illius præterea sitientis, & avari prædatoris potentia illo verbo significatur, & *ipsum rapiet armatus*: quasi dicat, ad vires, & audaciam, quam habebit, qui alienas populabitur messes, & optimas ex stulti fortunis prædas aget: accedunt externa subsidia, & armati corporis munita.

21.

Græue est no-
stra, quæ ad
maturitatem
peruenire, ab
hoste eripi.

Hic porrò nobis obseruanda duo: Alterum est, durum esse, & ad angorem graue, si illa, in quibus à nobis diu, multumque sudatum est, alieni rapiant, vbi iam ad incrementum peruenerunt, & ad illud tempus, vt falcem expectent. Quare hæc in grauiissimis numerantur malis. Hæc Deus minatur populo, si quando à data sibi lege deficeret. Deuteronomij vigesimo octauo, versicul. trigesimalosecundo: *Fructus terra tua, & omnes labores tuos comedet populus, quem ignoras.* Et Leuitic. vigesimosexto, versicul. decimosexto: *Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur.* Isai. primo, versicul. septi-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A mo: *Regionem vestram coram vobis alieni deuorant.* Micheæ sexto, versicul. decimoquinto: *Tu seminabis, & non metes; tu calcabis oliuam, & non ungeris oleo; mustum, & non bibes vinum.* Et hoc sibi malum quasi grauiissimum imprecatur Iobus capit. trigesimaloprimum, versicul. octauo: *Si in manibus meis adhaesit macula, seram, & alius comedat.* Quod etiam quasi extremum malum profani queruntur, & dolent: sic sanè Maronianus Melibæus Eclog. 1.

Impius hæc tam culta noualia miles habebit?

Barbarus has segetes? en queis consequimus agros?

B

Alterum est in eo, ipsum rapiet armatus, intelligendas esse omnes opes, quas acquisierat stultus: & quas ad suos vsus armatus traduxerat. Etenim vsuratum in omnium lingua, vt possessor, & Dominus pro re possessa interdum vsurpetur. Quomodo libr. secundo Æneid. ardere dicitur Vcalegon, cum eius ardet domus, & apud Terentium gustasse de fene, qui de senis opibus aliquid furatus est. Neque alio sensu dixit apud eundem parasitus Gnatho, *hunc tibi deuorandum propino*, id est, vt ex huius opibus quantum vales, exhaurias. Sic etiam nunc, ipsum rapiet armatus, id est, ipse bona. Nisi mauis, quod mihi non displicet, non solum stulti bona ab armato prædatore, sed etiam stultum ipsum ab actum iri.

C

D

Deinde obseruandum, vbi Vulgatus, ipsum rapiet armatus, Hebræum habere, *de medijs spinis rapiet*, & ita legunt Pagninus, & Tigurina: quod si ita legas, sensus erit, nullam custodiam, aut septum ex spinis contextum impedimento futurum esse armato prædatore, quominus in messem irrumperat, aut in vineam conculcato septo. Notum est Hebræorum hortos, & vineas, imò & segetes circunvallari solere plerunque maceria, quod illis difficile non fuit, cum regio esset saxosa. Quò autem fructus, aut fruges magis essent à latronibus tuta, terror in super addebatur spinarum. Hoc indicat Isaias capit. septimo in fine: *Et omnes montes, qui sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum, & veprium.* Vbi docet sic Solymitanos agros populatum iri ab hostili ferro: vt agri quondam in magno habiti pretio, & spinarum vallo circumsepti, iam tamen pateant, neque furrem arceant à prædando. Erant autem hæc sepes aut ex abscissis, & aridis vepribus, aut è viua, atque spinosa planta. De qua Marcus Varro libro primo de re rustica, capit. decimoquarto: *Primum, inquit, naturale sepimentum, quod obseri solet virgultis, aut spinis: quod habet radicem vna sepis; ac viatoris prætereuntis lasciuia non metuet falcem ardentem.* Has igitur spinas, siue viuas, siue iam aridas, perumpet ille, qui stulti opes ad suam commoditatem conuertet.

E

3

Verf. 6. *Nihil in terra sine causa fit, & de humo non oritur dolor.*] Quia de diuina prouidentia longam secum disputationem meditatus fuerat; & iam iam aderat illius articulus, quoddam verum, & graue fundamentum præmittit. Et ait nihil in natura

22.

REGVLA.
Possessor pro
re possessa.

23.

Hortorum,
vinearumque
sepes ex spi-
nosa planta.

24.

rerum fieri sine causa, ac temerè, quod Deus non prævideat, atque dispenfet: aut saltem non permittat, cum tamen facile possit providere. Ac tandem adducit proverbialem quandam formam, qua aliquid negamus temere, ac sine providentia fieri. Hominem, cuius ignoti sunt parentes, qui ideo sine patre existimatur, filium dicimus terræ, quasi illum terra sponte produceret. Et terra nata dicuntur illa, quibus nulla ab agricolis impensa est opera, ut sunt herbæ, quas vitro fundit terra, in pratis, ac locis incultis, ubi nullus apparet hominum labor, & industria, & sylvestres plantæ, in altissimis scopulis, quod nullus humanis vestigiis patet accessus. At si herba cultior est, & ad naturæ vim aliquod accedit artis lenocinium, non dicimus speciem illam totam exitisse de humo. Sicut de planta aliquis capitur fructus seu amarus, & noxius, siue salutaris, & dulcis: Sic ex virtute, aut vitio, aut dolor capitur, aut voluptas. Hic porro fructus non oritur de terra, id est, sine causa, & temerè; sed ex hominum studiis variis, & opera multiplici. Natæ sunt in terra spinæ, & tribuli, non tamen in principio, neque ex suo sinu, & à sua natura grauida terra produxit; sed illorum semina sparsit peccatum. Ita de spina, quæ cum rosa nascitur, putant Basilius, & Ambrosius uterque in exæmeron, ille homil. decimatertia, hic libr. quinto capit. vndecimo, de spinis omnibus Beda, Rupertus, Rabanus, Alcuinus: Quod aut docet, aut innuit illud Genes. tertio, versicul. decimosextimo: *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vite tue: spinas, & tribulos germinabit tibi.* Quare si quis Adamum è paradiso exclusum interrogaret, unde illa spinarum seges, unde labor, & dolor, quem spinarum aculeis compunctus patiebatur: responderet omnino nihil in terra sine causa fit, & de humo non oritur dolor. Sed dolorem non antea peperit, quam fuit à pestilenti peccati semine grauidata. Radix amaritudinis vocatur peccatum. Quam si quis in suo plantauerit animo, recusare non potest, quin felle potetur, & absynthio. Dixit hoc optimè Gregorius libr. 20. Moral. capit. 12. ad illud Iob capit. 30. *Radix iniquitatum erat cibus eorum.* Vbi peccatores dicit pasci iuniperi radicibus, quorum fructus est spinosus, quia totus est aculeatus frutex: *Arbor, inquit, iuniperi pro falsis punctiones habet. Sic quippe sunt hirsuta, quæ profert, ut spinis similia contrectantes pungere valeant. Spina verò est omne peccatum, quia dum trahit ad delectationem, quasi pungendo lacerat mentem.* Hac proverbialem formam studet Eliphaz persuadere Iob quicquid in incoerenti animo, aut in corpore lacerato patitur, id ortum ex peccato, quod Deus ea vexatione, aut punire, aut emendare vult. Vide quæ diximus supra capitulo quarto, versiculo octavo ad illud, *Qui operantur iniquitatem, & seminant dolores.*

Terra nata
qua.

25.

Dolor, & labor sine causa.

Quis peccati fructus.

26.

Versic. 7. *Homo nascitur ad laborem, & auis ad volatum.* Alia ratio, qua Iobi dolorem lenire, & consolari studet Eliphaz, ne dum suam calamitatem considerat, in-

telligat se vnum ex omnibus esse, quem excruciet dolor, & aduersa infestet fortuna: cum nemo ferme sit, qui vitam suam habuerit ab eiusmodi casibus immunem. Neque magis volucris instructa pennis nata est ad volandum, quam homo, qui nudus prodiit in vitalem lucem, multis iidemque necessariis naturæ subsidiis destitutus natus est ad laborem. Ita Chrysostomus, & Olympiodorus in catena, & alij plures. Alij hic reprehendi putant Iobum ab Eliphaze, quod cum homo natus sit ad laborem, & nisi velit perire fame, laborare debeat; ille tamen sine vilo labore, opes acquisierit ingentes tyrannico more, violentia, & fraude: cum auis alarum utatur remigio, ut sibi ac pullis alimentum paret. Ita penè Pineda. Comparationem autem volantis auis alij aliter accipiunt. Acute illi quidem, neque fortasse abs re. Primò, ut illa non tam sit similitudo, quam differentia, ac dissimilitudo: quasi dicat Eliphaz ad Iobum: Non tibi ita viuendum est sicut volucris, quæ sine vilo suo labore vescitur dum alieno fruitur. Nam quod sibi homo magno, atque assiduo labore colligere studet ad suam, suorumque sustentationem, id volucris sine vilo labore hilari, facilisque volatu sibi vendicat. Quod dixit Christus Matthæi 6. versic. vigesimosexto: *Respicite volatilia cæli quomodo non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater vester cælestis pascit illa.* Aut cum volucris alta petat, & alarum subsidio sursum attollatur, & inferiora ista cum fastidio videatur despectare; homo vero, qui ad laborandum natus est: non se supra terram sursum attollat, sed cum illa perpetuò colluctetur. Iobus tamen suæ conditionis, & officij immemor sursum euolat, & in aère ludibundus inertem agit, & otiosam vitam. Inde contemplatur escas aliorum sudore comparatas, in quas celeri se volatu demittit, & eas pro sua potestate, seu libidine deligit, quæ magis sunt ad palatum. Quæ explicatio accommodatior est, si pro aut cum Septuaginta legas *pullos aquilarum*. Hi enim in sublimi ponunt nidum suum, & inde spectant prædam, ad quam se, cum libuerit, per iocum, & ludum ex alto deiiciunt. De quibus Iob capit. trigessimono, versic. vigesimooctavo: *In arduis ponit nidum suum: in petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus. Inde contemplatur escam, & de longè oculi eius prospiciunt. Pulli eius lambunt sanguinem.* Aquilæ præterea alæ sanguine referæ sunt, refert enim ex præda pennas rubentes sanguine. Ut quilibet cognoscat facile, illam ex tenuiorum volucrum, aut leporum, aut similibum laniatu reuerti. Id nos ita explicuimus in nostris commentariis in Isaiam ad illud capit. secundo: *In alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, & innocentium.* Vbi violenti hominis feritas, & inclementia describitur ex aquilarum proprietatibus.

Vbi Vulgatus auis, Hebr. est *qwp* *resph*, quod communiter putant Hebræi, esse prunas, aut scintillas, quæ sursum è prunis eleuantur. Quomodo interdum transtulit Vulgatus, ut Cant. octavo,

27.

Homo ad laborem natus.

28.

29.

Octavo versiculo sexto ubi nos de hac voce pluribus: in vtraque significatione satis idoneè tyranni inclementia, atque natura describitur, qui licere sibi quidvis arbitratur, & nihil non subesse ipsius potestati. Ut enim flamma obuium quodque populatur, & perdit, & quo magis vrit, maius ex aliorum interitu capit inclementum: Sic etiam quacunque tyrannus ingreditur, incendium videtur peruasisse; & illa, quæ speciosa fuerant, quæque nullo modo ab aliqua iniuria violanda videbantur, sic sternit, & violat, ut nihil reliquum videas præter sordes, & cineres. Vtrumque coniunxit Abacuc capite primo, cum exercitum Chaldæorum, in quo violenti, atque tyranni imaginem intueor, aquilæ, atque ignis similitudine expressit: *Volabunt, inquit, quasi aquila festinans ad comedendum, omnes ad prædam venient, facies eorum ventus vrens.* Non displicet prorsus hæc posterior, sed placet magis explicatio prior.

30. Vers. 8. *Quamobrem ego deprecabor Dominum: & ad Deum ponam eloquium meum.* Hic quidam Eliphazis insolentes spiritus agnoscunt, qui primùm accusat Iobum, quod non agnoscat culpam, neque pro illa velit deprecari Deum; deinde dicat id se facere multo consultius. Olympiodorus in catena sic accepit Eliphazis verba: *Illud ego dictum est arroganter, ut se ipse à Iobo secernat, tanquam si diceret: Ego ipse precabor, quando quidam tu precationem aspernaris.* Eodem penè modo Caietanus: *Tu, inquit, Iob esto cum presumptione innocentia tua; ego verò agnoscens me, sicut & omnes homines sub peccato, recurram ad Deum fortem.* Sed mitior esse posset & loci interpretatio, & de Eliphazis sensu, atque oratione iudicium. Aut enim quod vult S. Thom. ex diuina prouidentia (quam proximè ostenderat, dum dicit nihil in terra fieri sine causa, quod in reliquo deinde capite magis probat) infert ad Deum esse confugiendum, & ab illo orandum, id, quod nobis futurum est vsui, quando illo inuito nihil expectari potest humanis commodis opportunum. Aut certè suo exemplo Iobum inuitat, ut à Deo malum illud inflictum agnoscat, & ab illo, qui intulit per orationem medicinam imploret. Neque enim à communi humanæ naturæ necessitate, saltem infirmitate, atque labore se putat immunem: atque ideo non minus sibi, quàm aliis placatum Dei, atque beneuolum animum esse necessarium. Ut autem quid à Deo sperare possit intelligat, illius omnipotentiam, & benignitatem ostendit, quæ & potest, & vult omnibus benefacere: Idque multis docet. Quod consolationis genus optimum est, eum aliis, & nobis ipsis commune dicimus infortunium; neque aliud nos remedium sumere in nostris malis, quàm quod illis damus, quorum dolorem leuare volumus.

31. Vers. 9. *Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absque numero.* Incipit iam enumerare Dei omnipotentis opera, quæ & magna sunt, & eius generis, ut à mortali, imò & à creato ingenio inuestigari neque debeant, neque possint. Quo id significare voluisse videtur Eliphaz, non esse cur de rerum suarum vniuersali naufragio queratur Iobus, quasi facta si-

Gass. Sanctij Comment. in Iob.

A bi à Deo videatur iniuria, cum comprehendere non possit, quid Deus punire, purgare, aut explorare in illa vexatione velit: aut denique an ex animo hostili, atque offenso, an ex beneuolo, atque paterno profecta fuerit illa probatio.

32. Vers. 10. *Qui dat pluuiam super faciem terræ, & irrigat aquis vniuersa.* Hoc signum est omnipotentis virtutis, quæ facit ex terræ vaporibus nubes in sublimi concrefcere, & deinde solutas terram ipsam, vnde humorem collegerant, augere imbribus, & grauidare ad mirificos, & multiplices factus, ubi omnipotentiam vides. Quæ enim mortalium vis hoc opus admirabile tam frequens, tamque vtile perficeret? & benevolentiam, quæ homines hoc artificio sustentat admirabili, quod præter vsus mortali naturæ necessarios, delicias quoque parit innumerabiles. Neque hoc beneficio iustos tantùm prosequitur homines, & sibi amicos, sed etiam iniustos. Quod Christus expressit Matthæi quinti versiculo quinquagesimo quinto: *Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos.*

33. Vbi vulgatus, & irrigat aquis vniuersa. Hebr. est, *Superficies platearum.* Quasi dicat non solum agris, qui frumenta ferunt, & ab agricola ad fatus subiguntur, irrigantur à Deo cœlesti pluuiâ, sed etiam montes saxosi, atque aridi: ex quibus nullus expectatur fructus. Quis enim ex plateis vnquam segetes demessuit. Hoc idem habes infra capit. 38. versiculo vigesimo quinto; ubi Deus ipse dicit pluuiam de cœlo cadere in ea loca, vnde ad homines nulla peruenire potest vtilitas. *Quis dedit vehementissimo imbri cursum, ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur.* Hæc autem omnia noster interpret vno verbo complexus est, dum dicit vniuersa, nempe frugifera, & humanis vsibus opportuna, & quæ nullam hominibus ex imbre commoditatem afferent. Porro ex hoc cœlestis pluuiæ beneficio millies in Scriptura declaratur Dei potentia, singularisque benignitas. Mitto alia. Hoc Deus ipse docuit loco proximè citato. Et Eliu capite trigesimo sexto versiculo vigesimo sexto: *Qui aufert stillas pluuiæ & effundit imbres ad instar gurgitum, qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.* Hoc beneficio Deus suam hominibus potentiam testatam esse voluit. De quo Paulus Act. cap. 13. *Non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & letitia corda vestra.*

34. Vers. 11. *Qui ponit humiles in sublimi, & mœrentes erigit sospitate.* Hoc summæ potestatis argumentum est, posse excitare iacentes, & ruentes sustinere: hi ne cadant; illi ne in sordibus, ac puluere tabescant. Et eos, qui animo sunt mœrenti, ac languido, quia ex florenti ceciderunt fortuna, sospitate erigit, id est, ad eum statum, atque speciem reuocat, ut nunquam cecidisse existimari possint.

35. Vers. 12. *Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant.* Alterum omnipotentis dexteræ argumentum est, posse superbos deprimere,

mere, & consilia callidorum ita disturbare, vt nihil assequantur eorum, quæ sibi proposuerunt. Hoc enim est, *ne manus impleant*, id est, absoluant, quod exorsi sunt. Cuius rei in historia sacra documenta sunt obuia: vbi Deus astutorum hominum cogitationes elusit, & cum maximè essent ad prædam, aut humanam aliquam commoditatem intenti, hiantes reliquit.

36.

Verf. 13. *Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilia prauorum dissipat.*] Huius loci optimam habemus interpretem Paulum 1. Corinth. 3. verf. 19. vbi apertè docet vana esse, ac stulta hominum consilia. Quod, vt probet, hoc Eliphazis adducit testimonium:

Qui sapientes videntur suo interdū consilio & artificio peccant.

Nemo, inquit, se seducat, si quis videtur inter vos sapiens in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus nouit cogitationes sapientum, quoniam vana sunt. Sed hoc loco aliquid amplius voluisse videtur Eliphaz, nempe non solum stultorum inutiles esse cogitationes, sed etiam valde noxias, quæ cum ad honorem, & humanam aliquam commoditatem essent susceptæ, ignominiam, & mortem attulerunt. Qualis fuit Achitophelis cogitatio, quæ illum eò adduxit desperationis, vt elisis laqueo faucibus spiritum sibi præcluserit, & mortem inueniret. Tale fuit consilium Aman, qui ex eo ligno suspensus fuit, quod Mardocheo paulo ante parauerat. De hac stultorum cogitatione, seu vafania sunt apud profanos, & sacros Scriptores non pauca prouerbia. Sic dicitur aliquis *suo iugulatus gladio, suo captus laqueo, & portare compedes, quas ipse fecit.* Et alia huiusmodi quàm plurima. Tale est illud Davidis Psalm. 7. versicul. 16. *Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit.* Et paulo post, *& in verticem ipsius iniquitas eius descendat.* Cur autem Paulus verba citet Eliphazis, cum eius verba canonice fidei pondus non habeant, diximus supra Prolegom. 10. vbi obseruauimus, Paulum à Gentilium libris sumpsisse testimonia, vt ex Arato, & Epimenide. Cum autem Eliphaz non sit scriptor libri à Spiritu sancto instinctus: vt obseruauit Bellarminus tom. 1. libr. 1: de beatitudine Sanctorum capit. 19. & nos notauimus ad illud capit. 4. *Si cæperimus loqui.* Ab illo non habet hoc testimonium canonicam fidem, licet canonice sit fidei, hæc ab Eliphaze fuisse prolata. Non disputo modò quantum hæc sententia à Pauli citatione autoritatis habeat. Illud videtur posse dici à tempore Pauli hoc testimonium pondus habere canonice fidei: quia sententiam illam Paulus probat, & inter alias adducit, quasi eiusdem momenti, atque ordinis, de quorum autoritate nemo dubitat.

37.

Paulus testimonia sumpsit à profanis, & quam illa autoritatem habeant.

38.

Consilium prauorum dissipat.] Hæc verba non adducuntur à Paulo supra, sed est sententia de fide, quia aliis scripturæ locis usurpata, vt Ierem. capitul. decimonono, versicul. septimo: *Dissipabo consilium Iuda, & Ierusalem in loco isto, & subuertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum.* Et Psalm. trigessimosecundo, versicul. vndecimo: *Dominus dissipat consilia*

gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia Principum. Et Achitophelis consilium dissipatum à Domino habemus lib. 2. Reg. capitul. 17. versicul. 14. *Dominus autem nutu dissipatum est consilium Achitophel.*

Deus dissipat peccatorum consilia.

39.

Verf. 14. *Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie.*] Hæc de se non semel in Scriptura sacra audierunt stulti, & qui plus satis in sua sibi sapientia confidunt. Amos capitul. octauo, verf. nono. *Occidet sol in meridie, & tenebrascere faciet terram in die luminis.* idem Ieremias versicul. nono. Quare hi, qui sapientissimi sibi videbantur, sic in pomeridiana luce, id est, in rebus clarissimis cæcutiunt, & errant, quasi, qui in tenebris agunt, neque aliquid lucis habent, aut consilij, quod sequantur. Hoc ipsum experti sunt Ægyptij Isai. 19. versicul. 11. *Nam cum dixisset Deus, vbinam sunt sapientes tui, addidit, Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo: Sicut errat ebrius, & vomens.* Hoc item illi qui apud Isai. capitul. decimonono dixerunt: *Impugnabimus meridie, quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.* Palpare proprium est cæcorum, quibus pro oculis manus sunt, quæ gressus antecedunt, & viarum explorant offendicula.

Peccatorum cæcitas.

C

Verf. 15. *Porrò saluum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.*] Vt Deus improborum consilia conturbat, & dissipat, & cum ad prædam aspirent, relinquit hiantes, & elusos; sic pauperem ab illorum siue calumnia, siue violentia defendit. Quæ sententia in Scriptura sacra frequens est; Psalm. 9. *Tibi derelictus est pauper: Orphano tu eris adiutor.* Isai. 25. versicul. 4. *Factus est fortitudo pauperi: fortitudo egeno in tribulatione sua: spes à turbine, umbraculum ab astu.* Gladius oris est calumnia, & detractio: verbum denique quodcunque aut dolorem incutit, aut confusionem, aut in bonorum, aut capitis periculum inducit. Sanè linguæ impudens, aut fraudulenta libertas, his fermè nominibus explicatur: Vocatur *ignis ardens*, &c. Prouerb. capit. 16. *plaga comminuens ossa,* Ezech. 28. *sagitta vulnerans,* Ierem. 9. *gladius acutus,* Psalm. 56. & 63. & statim versicul. 21. *flagellum.* Talis fuit lingua testium, qui blasphemiam damnauerant Naboth, 3. Reg. capit. 21. & duorum senum qui Susannam fecerunt adulterij ream, Dan. capit. 13, & alia linguæ, quæ pacatas ciuitates, ac domos miscuerunt incendiis. Ab his linguis Dominus eripit, quibus, seipsos vt ab illa peste tueantur, facultas non est, vt patet in Susanna causa, cui nocuit nihil senilis testimonij fallax impudentia.

40.

Dei pauperum patronus, & custos. A lingua graue vulnus.

E

Verf. 16. *Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum.*] Hæc pertinent, opinor, ad gladium oris. Ad crimè falsò pauperibus obiectū, propter quod ad iudicium vocati periculum subeunt aut fortunarum, aut capitis. Qui difficile euitant calumniam, & fraudem, maximè si contrà oppugnet auaritia, quæ humanitatis, & æquitatis leges perrumpit. Et quidem tunc maximè laborat egenorum causa cum corrupti sunt largitionibus iudices, aut vis proponitur armata infirmæ pauperum innocentia. Sed stabit in iudicio pro paupere Deus, efficietque, vt nullam

41.

nullam habeat aut irritam petitionem gladius oris impiorum: neque mutire audeant, qui ab ore fecundo, & assueto calumniis, minas intentabant. Ipsa etenim iniquitas, & scelerum conscientia contrahet os plenum mendaciis, & illa in paupertatem inermem vibrare paratum. Hoc porro opus est Dei qui facit, vt obmutescat insidiosa eloquentia, & os suum alioqui garrulum, oppilet iniquitas.

42. *Verf. 17. Beatus homo, qui corripitur à Deo, increpationem ergo Domini ne reprobet.*] Hæc omnia, vt ipsa præ se non obscure ferunt, Iobum petunt: cui illa ab Eliphaz tribuuntur, quæ in stultos huc vsque superbos, & egenorum oppressores dicta sunt. Quæ iubetur, aut monetur Iobus recognoscere, & libenter ferre illam, quam vocat, increpationem, vt ipsius causam iam placatus magis suscipiat Deus, & ad illum reducat ordinem, & gradum, ex quo videtur esse depulsus. Nam Deus, qui superbos deiicit, & confundit, quod fecisse videtur cum Iobo, vt putat Eliphaz (qui Iobum superbum esse putat, & talem, quales esse eos dixit, qui Deo sunt odiosi, & quibuscum Deus hostiles gerit inimicitias) ille Iobum suorum scelerum conscius, & iam contritum, atque humiliatum amplexabitur, quia pauperum patronus est, & quem seuerum iudicem expertus est, patrem deinceps, & vindicem agnoscat. Quare monet, ne queratur, quod à Deo tam crucietur, aut increpetur vehementer: sed potius gratias agat, & se verè fortunatum iudicet, quod Deus in hac tribulationis fornace voluerit opportuno tempore excoquere rubiginem, & mundare argentum.

43. *Verf. 18. Quia ipse vulnerat, & medetur.*] Aliter hostis percutit, & fauciat, aliter Medicus; ille, vt occidat, & perdat sanum, & robustum; hic, vt sanet, & seruet alioqui periturum. Deus medicus est, qui fecit, & vrit corpus, vt animam à morte liberet, sanguinem emittit aperta vena, & ab humore purgat redundante, ac noxio: ereptis opibus, & his, quæ humano seruiunt blandimento, & vsui; & ille etiam medetur. Quare illi neque dolendum, neque desperandum est, qui durius à Domino tentatur. Quando ab illo fomentum accipiet, quo leniatur dolor, & obducatur vulnus; & sperare possit, & vitam longiorem, & valetudinem magis firmam. Vbi vulgatus medetur, Hebraicè est *וַיִּשְׁכַּח* *vafschach*, id est, alligat, vel fasciat, quod opus est Chirurghi, qui statim atque vulnus inflixit, & humorem expressit, vulnus alligat, & totum se ad vulnerati sanitatem accingit.

44. *Verf. 19. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.*] Vtitatus est hic loquendi modus tum Hebræis sapè, tum etiam Idumæis, vt indicat hic locus. Significat autem Eliphaz hac verborum forma, nihil esse timendum illi, qui Deum omnipotentem, & iustum agnouerit, qui se illi totum, & omnino subiecerit: & suæ vitæ tutelam, rationesque omnes sine vlla exceptione tradiderit. Hic porro, vt dixi, loquendi modus frequens est, in quo numerus aliquis ita proponitur, vt tamen extremus seorsum addatur. Qui complet numerum, & in eo aut expressè, aut ob-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A seure aliquid continetur eximium, & aliquid indicatur rerum incrementum. Exemplorum nos satis adduximus ad illud Amos cap. 1. *Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non conuertam eum;* quo genere orationis vtitur ibidem vers. 6. contra Gazam, & 9. contra Tyrum, & 11. contra Idumæos, & 13. contra Ammonitas, & rursus capite secundo versiculo primo contra Moabitas, & quarto contra iudam, & sexto contra Israel. Hanc dicendi formam etiam habes Eccl. vigesimo secundo vers. 5. *A tribus timuit cor meum: & in quarto facies mea metuit.* Prouerb. 30. *Tria sunt insaturabilia, & quartum quod nunquam dicit, sufficit.* Et magis accommodatè ad locum, quem versamus Prouerb. 6. *Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius.* Hæc quoad loquendi formam.

B Quoad sententiam attinet, puto hoc orationis genere multitudinem, & vniuersitatem significari. Numerus enim septenarius aliquid ex vsu Scripturæ vniuersale indicat. Cum ergo numerasset sex mala, quæ natura horret mortalium, quæ statim singulatim commemorat: deinde addit tribulationem septimam, in qua reliquas comprehendit: quasi quoddam tribulationum omnium complementum. Ac si diceret, liberabit te Dominus ex sex tribulationibus, quæ sunt in hac mortali vita familiares, & si qua est alia, quæ à me speciatim non numeratur, longè erit vt tibi aliquid afferat molestiæ, imò vt ad te pertinere videatur.

C *Verf. 20. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij.*] Non sic te afficiet fames, vt conficiat, non sic premet, vt opprimat, neque si bellum ingruat, ferro cades. Quod expertus est Iacob, Elias, Elisæus, quos Deus à fame, & gladio, & hostilibus minis præstitit incolumes.

D *Verf. 21. A flagello linguæ absconderis.*] Tunc aliquis abscondi dicitur cum aliquid opponit, quod vim arcet aduersariam; vt si post murum, aut vallum consistat, quæ telum excipiant hostile, neque ad eum, qui illud obiecit tegumentum, peruenire permittitur. Sic Isaias capit. 30. versiculo 2. ille dicitur absconditus à vento, seu potestate, qui à vento sibi aliquid opposuit, quod auram vehementius incitatam exciperet, aut portum, seu rupem, vbi se marini frangerent fluctus: neque quicquam officerent nauiganti. Et erit, inquit, vir sicut, qui absconditur à vento, & celat se à tempestate. Flagellum autem linguæ durum est, neque à prudentibus timetur minus, quàm quod à taureis, siue scorpionibus incutitur; de quo Ecclesiast. cap. vigesimo octauo: *Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem linguæ comminuit ossa.* Hoc autem flagellum multiplex est: aut enim est detractatio, quæ bonum alicuius nomen obscurat: Aut accusatio, quæ graue alicui crimen obtendit, & nomen illius ad publicum iudicium deducit: Aut contumelia, quæ licet nullum aliud afferat incommodum; illud censetur non exiguum, quod pudorem adducit, & in cœrore contrahit ingenium internum, & innocentè animum. Sed licet neque detractor absit, neque petulans, fraudulenta, atque cõtumeliosa lingua, (quid enim speremus defuturos, qui latent, & euulgent illa, quæ hominum ve-

45. *Septenarius numerus multitudinem indicat.*

46. *Deus fidelis iustorum custos.*

47.

Lingua flagellum multiplex.

48.

recundia aut coniecit in tenebras, aut condidit terræ, arrodantque canino dente; cum canes sint venatici, quasi mercede ad id conducti, vt aliena facta omnibus indagent vestigiis, & ex ipsis, in quibus latuerunt, tumulis effodiant) licet enim tales canes, seu detractores defuturi non sint, non tamen efficient, vt ex eorum rabido latratu, hi, qui se diuinæ tutelæ crediderunt, aliquid detrimenti capiant. Quor verò plagarum genera linguæ morbus, seu furor impingat, docuit Ecclesiasticus cap. 51. versicul. 3. & 7. à quibus se liberatum esse diuinæ benignitati acceptum esse refert: *Libervassi, inquit, corpus meum à perditione, & à laqueo lingua iniqua, & à labiis operantium mendacium. A lingua coinquinata, & à verbo mendacij, à Rege iniquo, & à lingua iniusta.*

49. *Et non timebis calamitatem cum venerit.*] Calamitas per synedochem quodcumque significat infortunium, siue casu, siue consilio, siue à natura, siue ab aliqua externa causa proueniat. Propriè tamen significat stragem illam, quam procellosus imber segetibus inuenit cum fregit calamos, aut vento violentius incitato, aut grandine, vnde traxit nomen, & à calamis est nominata calamitas. Potest etiam sumi pro damno huic proximo, quod ab alia causa segetibus infertur: vt si locusta, & bruchus, aut aurigo, & vredo corrumpant, & populentur messes, aut equorum vngulæ ab hostili exercitu, aut præceps à culmine torrens sternat fata læta, boumque labores. Pro his incommodis calamitatem sumo, quæ extrinsecus aduenit: quæ cum aliorum inundat, & disperdat agros, aut vineas, nihil tamen ab illa vir iustus, & Dei amans, ac timens periculi subibit. Pro calamitate Hebr. est *וַשׁוֹד*, quod vastitatem indicat, qualis solet à prædone contingere. In illis porrò regionibus sæpe grassantur prædonum, seu latrunculorum turmæ: qui conculcant segetes, sternunt arbores, incédunt domos, abigunt armenta, & talia audent, faciuntque, vt quacunq; transierint, transisse videatur horribilis, ac dira tempestas. Quam tempestatem Cicero calamitatem vocauit, illam videlicet, quæ est à grandine. Sic enim ille cum ageret de Verre: *Non tam Prætor, quam prædone Sicilia quacunq; iter faceret, sic se gerebat, vt non legatus populi Romani, sed calamitas peruasisse videretur.* Huius autem calamitatis meminit Eliphaz, quia illara Iobus à Chaldæis, & Sabæis paulo antè pertulerat.

50. Vers. 22. *In vastitate, & fame ridebis.*] Cum fames timeatur ab omnibus quia à cælo æreo imber non speratur, & vastitatem agrorum minatur atra, & horribilis tempestas, aut inopinatus prædonum appulsus, non timebis: Quia pro te stat potestas maior, quæ humanos casus moderatur, & frangit. Illud porrò *ridebis* indicat animum ita securum, vt tempestas aliis formidanda neque turbet pacem, neque impedimento sit: quominus aliquis solida fruatur voluptate, aut aliquid mutet de mentis statu. Sic ventos ridet, & imbres, qui receptum habet ad domum, quam propter firmitatem ventus deiicere, & propter bene compactam solidamque materiam imbres penetrare non possunt. Sic scopuli ridet illis flu-

A ctus, à quibus quantumcunque sæuiant, & tument, parietur nihil. Sic qui egregiè munitus est ridet stipulas, & calamos, quos pufio pro telis ei aculatur. Sanè Martialis cum agit de Endromide, quæ hominem egregiè à cæli, & temporum iniuriis tueretur, ridere illum dicit, quicquid alij ab eo munimento nudi timere solent, si tamen eo se tegumento munierit.

Ridebis ventos hoc munere tectus, & imbres.

Et bestias terra non formidabis.] Idumæa regio est scopulosa, & aspera, vt constat ex Abdia, & Ieremia capit. 49. Quare verisimile est in saxorum latebris latuisse feras, quæ regionem illam redderent minus gratam: quales sunt leones, vrsi, serpentes, quorum sæpe in Scriptura nomen audimus. Neque enim sine causa bestiarum terræ inter Idumæorum mala numerantur. Sicut Ezech. cap. 24. vers. 21. hæc fermè numerantur omnia quibus Deus populum suum mulctare voluit quæ Deus iudicia appellat pessima, quia amara, & dura: *Quod si quatuor, ait, Deus iudicia mea pessima, gladium, & famem, ac bestias malas & pestilentiam immisero in Ierusalem, vt interficiam de ea hominem, & pecus.* Hæc eadem minatus est Deus Deut. 32. ve. 24. *Consumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium, foris vastabit eos gladius, &c.*

51. *Verf. 23. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum.*] Pactum societatem indicat, quæ hominum animos, & studia coniungit, quæ seditiones comprimit, quæ fidem conciliat, facitque vt nemo noceat alteri: imò quodammodo cogit, vt quàm possit officiosissime commodet; quare sociale fœdus cum lapidibus iniisse nihil aliud esse puto, quàm in saxorum latebris ali, aut latere nihil, quod fœderato, ac socio afferre aliquid possit incommodi. Quales sunt regulus, & aspis, qui venena diffundunt: leones, & vrsi, qui discerpunt, & deuorant. Hæc itaque in suis cauernis prohibebunt saxa, ne quid à suis domesticis, & alumniis patiantur, qui Deum agnoscunt Dominum & à suis mandatis nunquam recedunt. Sed etiam hæc saxa tametsi natura sua dura multiplices præbebunt, & stauissimos vsus; fluent enim lacte, & melle, fundent riuos olei. Quemadmodum ante hoc ærumosum tempus de sua felicitate prædicabat Iobus ipse capitul. 29. versicul. 6. *Petra fundebat mihi riuos olei.* Talia item Deus populo suo largitus est Deuter. 32. versicul. 13. *Vt sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.* Sed puto hoc loco per metonymiam sumi continens, pro contento, loca videlicet confragosa, & multis perforata latebris, pro bestiis, quæ in saxorum cauernis sua parauere cubilia. Quare pactum initum puto non cum saxis, sed cum feris, vt miti sint ingenio, ac docili cum viro iusto, Deique timenti, licet in alios, qui à Dei lege defecerunt, ad mortem vsque sæuiant.

52. Hoc mihi persuadent verba, quæ proximè sequuntur, quæ meo iudicio, eorum, quæ præcesserunt, explicatio sunt per figuram epexegetisim, quæ in Scriptura sacra sæpius vsurpatur: *Bestia terra pacifica erunt tibi.* Neque improbare si

Calamitas
quid, & unde
dicitur.

51.
Idumæa fe-
rarum abun-
dant.

52.

Iustus nihil
à feris acci-
piet mali.

53.

si quis diceret, illud & particulam esse expostiuam, & hanc horum verborum esse sententiam: Facies pactum cum lapidibus, id est, cum bestiis, quæ in lapidum speluncis sua habent latibula. Neque magis tibi nocebunt, aut turbabunt quietem, & pacem, quam illi quibus cum sociale fœdus iniisti. Quod modò Iobò promittit Eliphaz, hoc idem eadem orationis figura promittit Deus Osee cap. 2. vers. 8. adulteræ ad antiquam fidem, & conjugalem eorum restitutæ: *Et percutiam cum eis fœdus in die illa cum bestia agri, & cum volucre caeli, & cum reptili terra.* Quodnam autem sit illud pactum statim explicat: *Et arcum, & gladium, & bellum cõteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter.* Quod sanè nihil est aliud, quam bestias terræ esse pacificas. Vide quid nos ad illum locum Osee: quæ in hunc non minus aptè conueniunt.

54. *Vers. 20. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum.* Pax iuxta Hebræorum idioma abundantiam significat, earum maximè rerum, quæ hominibus sunt in votis, & quæ in se habeant, quod amari possit. Quare cum Hebræi in salutando pacem aliis precantur, illis omnia desiderant quæ homines optare debent, aut solent. Promittit ergo Eliphaz Iobò, si modò se monitis obsequentem præbeat, omnia secunda in tabernaculo suo, ita vt nihil habeat, quod excruciet animum, quod offendat oculos. Nihil absit, quod expetunt, & impenso comparant pretio, qui videri volunt, aut esse fortunati.

55. *Et visitans speciem tuam non peccabis.* Incipit enumerare illa, quæ domum faciunt fortunatam, & splendidam. Et primo loco numerat vxorem: in qua duo sunt, quæ hominum iudicia magis probant, & amant. Alterum est species honesta, & pulchra, in qua vir sine fastidio vllò, atque peccato suæ amatoris sibi satisfaciat, id opinor, valet, *visitans speciem tuam.* Speciem autem domi vxorem esse multi docent ad illud Psalm. 67. *Speciei domus diuidere spolia.* vxorem porrò dici desiderabilem, seu desiderium viri sui, quod idem fermè est, quod species viri, in cuius aspectu se vir oblectat, diximus ad illud Ezechiel. cap. 24. vers. 16. *Ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum.* Alij aliter explicant. Mihi quod dixi maximè probatur. Neque homines exiguam statuunt felicitatis partem, si vxorem nanciscantur fœcundam, & pulchram. Et Eliphaz, qui ex hominum sensu magis videtur, quàm ex diuino afflatu locutus, hoc posuit in extremo loco, quasi cumulū honestæ, & fortunatæ domus. Et statim alterum ornamentum posuit amabilis vxoris, quod mihi argumento est priori etiam loco de alia vxoris commendatione locutum Eliphazem.

56. *Vers. 25. Et progenies tua quasi herba terra.* Hæc est altera vxoris commendatio à fœcunditate. Nam ab vxore honesta, & pulchra, pulchra etiam oritur, & numerosa soboles, quæ pars est, eaque non exigua felicitatis. Hæc etiam Dauid promittit viro, qui timet Deum: quem etiam beatum appellat Psalm. 127. in quo fœcunditatem laudat in vxore adiunctam pul-

A chritudini; vtrumque enim habet vitis, cui similis esse dicitur: *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tue: filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ.* Hoc idem licet paulo obscurius significatum est Cant. c. 7. vbi venter sponsæ dicitur, *sicut aceruus tritici vallatus liliis.* Comparantur porrò filij cum herba terræ non solū propter multitudinem, sed etiam propter speciem: herba enim viridis est, & semper accedit aliquid quod illam exhilaret, & ornet. Neque parenti optanda esset magna filiorum soboles, si illos distorto, ac deformi corpore, aut ingenio stolido esse contigisset.

Vers. 26. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut inferitur aceruus tritici in tempore suo. In abundantia hîc ego duo intelligo: tum annorum numerum; promittitur enim Iobò vitæ diuturnitas, quasi non sit venturus in sepulchrum nisi iam longæuus, & dierum plenus. Deinde in omnium rerum abundantia, non vt tunc moriturus videbatur omnium egenus, miser sine filiis, in medio ætatis cursu. Quasi illa rerum copia, quæ illum expectabat vbi meliorem, quàm illatenus mentem assumpsisset, futura esset perpetua. Quare non infortunatus, & miser, sine vllò parentali honore sed longa iam defunctus ætate cum celebri pompa, & communi planctu descendet in sepulchrum. Suo nimirum tempore non demessus in herba, aut conculcatus ante spicam, & granum, vt inauspicata, aut damnata seges; sed vt triticum iam maturum, & plenum, cum tempore suo cõditur in horreum. Hæc homini, qui suo atque vulgari sensu rationes metitur humanas grauissima videntur, qui non putat quemquam esse felicem si fortunæ illum etiam in funere non comitentur, & publicus honor. Longè aliter existimat lobus meliori sine dubio spiritu, cum dicebat ca. 21. hæc quæ nunc promittit Eliphaz esse signa non tam eius, qui sanctè, & accommodatè ad diuinam voluntatem, quàm eius, qui vitam egit intemperanter, & suo potiùs studio, atque libidini, quàm diuinis legibus obsecutus est: vbi enumerat talia qualia nunc audiuit ab Eliphaze: illamque fortunam ad finem vsque vitæ durasse dicit, quando honorem illi funebrem peperere. Hæc fermè eadem Dauid Psalm. 143.

Vers. 27. Ecce hoc, ut inuestigauimus, ita est: quod auditum mente pertracta. Docet hîc Eliphaz hæc neque temerè, neque inconsideratè fuisse dicta; sed post longam siue experientiam, siue meditationem. Quare monet lobum vt conseruet in animo, neque sinat effluere: sed secum diu multumque meditetur, si vult suis rebus melius esse consultum: & quod superest vitæ sine vllò errore, atque offensione peragere. LXX. sic legunt: *Tu verò scito tibi ipsi, si quid egeris.* Aug. in libr. Annot. in Iob paulo aliter: *Tu verò scito te ipsum.* Quasi dicat Eliphaz, vt Olympiodorus, & Polychronius interpretantur, illud tibi cogitandum est, quorūnam peccatorum pœnas laas, ratioque ineunda quemadmodum omni adhibita diligentia, diuinum numen placatum efficias.

57.

Vulgo hominum ille fortunatus creditur, qui diues moritur.

58.

ARGVMENTVM CAP. VI.

RATIONEM reddit Iobus cur tantopere doleat, affirmatque multo leuiorem esse gemitum, quam doloris postulabat acerbitas. Quæ ad eum est grauis, ut singulare putet beneficium, si mori contingat, ut unâ morte, eâque perbreui, multas redimat, eâsque molestissimas. Quid autem mirum si mortem optet, cum sibi ipsi in tanto dolore subuenire non possit, neque ab aliis, qui officium prodiderunt, & fidem, leuamentum expectet, quibus propterea aliquid minatur acerbius. Deinde in amicis qui aderant consolandi gratia, & fidem desiderat, & inclementiam reprehendit. Hortatur tamen ut si quid in ipso minus æquum, & prudens deprehenderit, illud sua auctoritate, atque sapientia coërceant, & corrigant; dummodo & illi vicissim audiant, & omnis absit ab ea disputatione pertinax, & tumultuosa contentio.

CAPVT VI.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:
2. Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior in statera.
3. Quasi arena maris hæc grauior appareret: vnde & verba mea dolore sunt plena:
4. Quia sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores Domini militant contra me.
5. Numquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos cum ante præsepe plenum steterit?
6. Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?
7. Quæ prius nolebar tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.

1. 2. 3. Ad hæc Iobus: Utinam ille meus gemitus, & interni doloris significatio, quod vos peccatum dicitis, & diuini furoris irritamentum, cum dolore quem patior, in statera poneretur, & fideli penderetur examine. Planè cognosceret, qui rectè de utroque iudicaret, longè dolore meo minorem esse gemitum: cum dolor sit omnium acerbissimus: neque expressus ab eo gemitus minimam illius partem assequatur. Quare mirum nemini videri potest, si quid oratio mea querulum resonet, & amarum.
4. Quid enim non doleam, aut gemam, cum magna me Dominus spiculorum segete confixerit? cum spiritus, si quos ante habui constantes, & viriles, vis diuine indignationis ebiberit, absorbueritque. Et cum hæc grania sint, adhuc tamen Deus minetur plura, & nouo quotidie proposito terrore concutiat.
5. Cur autem neque ego quondam, neque vos modo, cum omnia suppetunt ad usum, dignitatèque subsidia, gemueritis, nil sanè mirandum; quia neque onager rugit, cum in pascuis moratur abundantibus, neque mugit bos, cum fæni satis habet in præsepio. Tolle ab utroque pabulum, neque ille à rugitu, neque à mugitu iste querulo cessabit.
6. An quisquam in summa etiam fame comedat insulsos cibos, quos salis exigua saltem mica non condiat, aut extremis gustare labiis audeat, quod mortifero veneno delibutum, præsentem affert, & acerbum interitum?
7. Nauseabam prius in florente fortuna ad eos cibos, qui insuaues essent, & malè conditi. Nunc verò in eas angustias, & inopiam redactus sum, ut hæc ipsa iam appetam, neque respuat stomachus lautioribus cibis iam pridem assuetus.

8. Quis det vt veniat petitio mea: & quod expecto tribuat mihi Deus?

9. Et qui cœpit, ipse me conterat: soluat manum suam, & succidat me?

10. Et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore non pareat, nec contradicam sermonibus Sancti.

11. Quæ est enim fortitudo mea, vt sustineam? aut quis finis meus, vt patienter agam?

12. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.

13. Ecce, non est auxilium mihi in me, & necessarij quoque mei recesserunt à me.

14. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.

15. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transiit in conuallibus.

16. Qui timent pruina, irruet super eos nix.

17. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt: & vt incaluerit, soluentur de loco suo.

18. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum; ambulabunt in vacuum, & peribunt.

19. Considerate semitas Thema, itinera Saba, & expectate paulisper.

A 8. 9. 10. *Vtinam iam tandem adueniat, quod iam dudum opto, precorque, nempe vt ex hoc mortali statu decedam, ne dolori succumbam, & de Deo aliquid aut dicam, aut cogitem religiosè parum. Malo enim à vita, quàm à pietate depelli. Opto igitur vt Deus omninò soluat, quam alligauit Diaboli manū, vt qui cruciari cœpit, tandem extinguat.*

B 11. 12. *Quid enim non timeam, vilis, & fragilis homuncio, cum tantum doloris pondus, fragilitas tanta sustinere non possit: neque præterea exploratum habeam, ad quod tempus vsque duratura sit ista vexatio. Neque enim saxorum mihi robur inest, quod magnam inconcussam sustineat molem: neque caro naturâ mollis, & infirma, æream nata est habere duritiem, quæ non se ad vastum, & intolerabile pondus inflectat.*

C 13. *In eo sum statu, quo nihil reor excogitari posse miserandum magis: nam omnibus penè membris impeditus, & captus mihi ipsi subuenire non possum. Alij verò qui suas mihi manus, & operam præbere debuerunt, defecerunt à me. Quare neque à meipso mihi, neque ab aliis opportunum aliquod subsidium expecto.*

D 14. *Hi porro qui amicum, cum illius dolorem, aut iuando, aut consolando leuare debuissent, in afflictione deserunt: non tam erga amicum fidem, quàm Dei timorem dereliquisse, ac prodidisse existimari possunt.*

E 15. *Fratres mei tam à me discessere festinata fuga, quàm per conualles labitur torrens precipiti cursu, qui à sublimi montium vertice delabatur. Qui cum magnam videatur utilitatem allaturus agris, necessitatis tamen articulo repente siccat, & vanescit.*

F 16. *Fugerunt illi procul à me, ne quid à meis vlcibus, & pestilenti morbo dira contagione contraherent; sed accidet illis multo aliter, nam dum à contactu fugiunt laborantis amici, in Dei iram in amicitia, & fidei proditores inflammata incurrunt; quod perinde est, atque si pruina declinantes, in niuem incidere, quæ multo nocentior est, & ab illa minus expedita fuga.*

G 17. *Vt nix, & matutinus humor in pruina concretus, vbi sol incaluerit, liquecunt, & pereunt, neque in locis, in quibus candidarunt antea, amplius inueniuntur, sic illis accidet, qui quàm potuerunt opem amico extrema patienti non tulerunt.*

H 18. *Horum prorsus infideles sunt, & flexuose via, qui alia simulant fallaci vultu, alia cogitant, & tacitè moliantur. Hi autem eo viuendi modo promouebunt nihil, & tandem exitu inauspicato deficient.*

I 19. *Horum omnium, quæ dixi promptum in meipso, o vos qui adestis, habetis documentum.*

20. Confusi sunt, quia speravi: venerunt quoque vsque ad me: & pudore cooperiti sunt.

21. Nunc venistis, & modò videntes plagam meam timetis.

22. Numquid dixi: afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi?

23. Vel, liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?

24. Docete me, & ego tacebo: & si quid fortè ignoravi, instruite me.

25. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum è vobis nullus sit qui possit arguere me?

26. Ad increpandum tantùm eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis.

A *20.* Amicos, dum florem, plurimos habui, in Themanitarum, & Sabæorum finibus, ex quibus qui se meos venditabant amicos, adfuerunt aut nulli, aut pauci, qui officij, aut amicitie gratia amicum laborantem inuiserent. Quæ illos ab hoc officio retardauerint, expediam paucis, expectate paulisper.

20. Quia in eo erant necessitatis articulo, in quo ab illis amicitie iure sperare poteram, & exigere aliquod afflictæ fortune leuamentum, quod illi apud se statuerunt non esse concedendum, ideo continuerunt se domi, ne suarum rerum leuem aliquam facerent iacturam. Et si qui ad me ex illo tanto numero venerunt, erubuerunt, ut apparet, quia ab illis exigebat extrema necessitas, quod illis largiri non poterat esse non molestum.

B *21.* Quid mirum si alij aut quia sumptus in mea salute procuranda facere recusant, aut quia aliquid à pestilentis morbi contagione metuunt, non accedant, cum vos, ô amici, ac viri principes, quos inter omnes sapientie nomen maximè commendat, à mea plaga aliquid timeatis lethale contagium, aut vestrarum facultatum in amico fouendo liberale dispendium.

C *22. 23.* Sanè neque illi absentes, neque modò vos timere debuistis, ne morbus hic meus, diraque necessitas quicquam de vestris facultatibus exhauriret, cum numquam à vobis neque prius in florente, neque nunc in afflictæ fortuna aliquid exegerim, neque ut de vestris rebus aliquid præberetis indigenti, neque ut tunc mihi ferretis auxilium, cum viderem à robustorum armata manu, vel etiam ab hostili acie impendere periculum.

D *24.* Hæc ita se habent, uti à me dicta sunt: nunc iam docete, si quid est à me unquam admissum, quod damnet religio, aut quod nox probent honesti, atque urbani mores. Et me tandem instruite, quid à me exigat pietas, & officium, neque me discipulum indocilem, & honestæ disciplinæ repugnantem habebitis.

E *25. 26.* Expecto à vobis verba doctrinæ, quæ eliment, corrigantque quod in meis moribus deprauatum est. Sed quia me nemo in eo, quod modestè postulo, reprehendit, ac docet, dicam ego vobis, quod in vestra hac disceptatione non probem. Primum non video, cur tanto cum stomacho, quæ à me verè, & sine furo dicuntur, ac fiunt, quasi artificiosè simulata reprehendatis: cum tamè nullus sit, qui de horum aliquo meritò me possit arguere. Et cum consolatorum assumatis speciem, & nomen, vestra tamen oratio eò videtur destinata, ut me omnino compungat, & laceret. Sed est prorsus irrita, & in ventum prolata, quia sibi ipsi scopum fingit, quia verum non habet, in quem increpationis iaculetur spicula.

27. Sic

27. Super pupillum irruitis, & subuertere nitimini amicum vestrum.

28. Veruntamen quod cœpistis explete: præbete aurem, & videte an mētiar.

29. Respondete obsecro absque contentione: & loquentes id quod iustum est, iudicate.

30. Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

A 27. Sic in me omnes hostiliter irruitis, quasi in pupillum natura debilem, & ab omni destitutum auxilio, in id prorsus intenti, ut amicum vestrum opprimatis: quem oppressum rescire, & eleuare deberetis.

28. Veruntamen quocumque id animo tentetis, non recusò durum, & censorium examē. Quare incepta ad finem vsque perducite, ita tamen ut mihi quod disceptationis lex, & consuetudo præscribit, non negetur respondendi facultas. quare aures diligenter aduertite, & videte an in verbis meis aliquid resonet affine mendacio.

B 29. Quod si ego aliquid interdum obiiciam, aut interrogem respondete obsecro sedatè, & amicè, non tam contradicendi studio, quam veritatis cognoscendæ desiderio; ita ut omnis absit à nostra disputatione tumultuosa contentio.

30. Spero autem fore, ut in lingua mea nihil appareat iniquum, quòd vestra reprehendat oratio; neque in sermone stultum, quòd vestra corrigat, modereturque prudentia.

1. **I**NSTRUXERAT, ut antè suspicabamur, Diabolus Eliphazem, & duos eius socios, quomodo sic cum Iobo agerent, ut illum ad blasphemiam adducerent, aut ad indignationem, & impatientis animi aliquod signum prouocarent. Quare illis persuasit in Iobo non esse veram solidamque virtutem, sed quandam virtutis larvam, & merum fucum: cuius rei aliquod videbatur sumptisse testimonium ex illis verbis cap. 3. ubi Iobus videri potuit doloris impatiens maledixisse diei natali suo, & Deum appellasse minus iustum, cum grauiori damnasset supplicio, quam perpetuæ vitæ ratio commeruisset. Deinde admonuerat, ut Deum placaret, à quo ingentem illam plagam acceperat. Sic enim fieri posse, ut res aut amissas, aut malè iactatas instauraret, & suis in posterum rationibus meliùs consuleret. His ergo Iobus respondet duobus capitibus, & docet, mirandum non esse, si homo carneus doleat, cum dolor sit eiusmodi, ut gemitum possit vel à faxis exprimere. Deinde quid de Deo sentiat edocet; vnde à se genus omne impietatis depellit.

2. *Peccata Iobis quo sese durius quam pro meritis puniata dicantur.*
Vers. 1. *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior instatera: quasi arena maris hæc grauior appareret.* Hic locus variè est impeditus, & obscurus, neque vno modo ab autoribus expositus: ex quo quæ in reliquo capite supersunt lucem accipient, quæ & ipsa difficiles habent explicatus. Quare hîc plusculum à nobis operæ ponendum est. Communis est interpretum sententia dixisse hoc loco Iobum, peccata sua, (quæ agnoscit non fuisse grauiora) durius esse à Domino puniata, quam illorum exigeret turpitudine, & grauitas; ita S. Thom. Hieronymus, Greg. Beda, Caietanus, Dionysius, Hugo, Lyra, Cyprianus Cisterciensis. Sed quia hæc ver-

A ba non tam videntur patientis, quam insolentis animi, variis illam explicant modis. Nos duas adducemus, quæ magis videntur solutæ, & minus offiunt bonæ Iobi existimationi, & nomini. Ex suppliciorum grauitate pensari vulgo solet peccatorum grauitas: quia aliter vulgare iudicium peccatorum momenta non explorat. Quod si, ut putabat Eliphaz, innocentes, & recti, ut sunt à culpa liberi; sic etiam à pœnarum inflictu sunt exortes: consequens erat, ut qui grauiora patitur, grauioribus existimeretur sceleribus obstrictus. Iuxta hanc cogitationem hic verborum Iobi videtur esse sensus: Vtinam spectantibus vobis delicta mea, quæ diuinum in me furorem prouocarunt, in æqua statera pensarentur. Spero enim fore, ut, vobis iudicibus, iuxta legem, quam de sententiarum pœnis statuistis, tantum grauitatis hoc supplicium, quod patior, habere iudicetur, ut cum arena maris, cuius infinitus est numerus, & pondus, comparari possit. Quia illud supplicium, quod est omnium maximum, quæ vlla hominum memoria audita sunt, maximam peccatorum summam, & grauitatem decebat. Nullum autem dolorem maiorem fuisse illo, quem sustinuit Iobus, docent Dionysius, & Chryostomus vterque in catena ad illud cap. 2. *Si bona suscepimus de manu Domini.*

C Aliter alij, qui supplicium non cum peccatorum meritis commetiuntur, sed cum eo quod vel à lege, vel à consuetudine subeunt peccatores; licet enim peccatorum grauitatem supplicij seueritas non adæquet; tamen si leges quæ peccatorum supplicia decernunt, aut Dei consuetudinem, quam in hac vita in peccatis castigandis plerumque seruat, intueamur, supplicium alioqui leuius, quam quod peccati fœditas exigebat, multo possit iudicari grauius,

3.

uius, quàm lex, aut consuetudo postulabat. A Exemplis hoc humanis facile declarat. Damnant humanæ leges vnum peccatum infamia, aliud pecunia, aliud exilio, aliud vulgari morte, quæ non multum habet acerbitatis, quale est suspendium, detroncatio capitis: aliud cum acerbitate, qualis est crux, equuleus, rota, molesta tunica. Nullum est mortale peccatum, cuius turpitudinem cuiusvis horum satis puniat atrocitas. Imò neque hæc omnia mortaliu peccatorum leuissimo satis possunt asferre supplicij. Nihilominus si iudex ebrietatis, aut fornicationis reum in crucem ageret, aut luxaret in equuleo, diceretur illum supra peccatorum merita punire, quia lex, aut consuetudo longè minus eiusmodi peccatis supplicium decreuisset. Sic etiam, quia in hac vita Deus non solet peccata leuia, qualia in se Iobus hæere non negaret, tam diro mulctare supplicio, ideo dicit, si quis æqua penset trutina, & peccati merita, & supplicij pondus, non leuius iudicatum iri supplicium, quàm est arena maris. Consuetudinem autem Dei in exigenda pœna, quasi legem quandam Iobus seu iudicium legitimum considerat.

4. Hæc ego, quia plurimi probant, improbare non audeo. Verumtamen neque improbabilem esse puto illorum sententiam, qui hoc loco diuinam iram, seu supplicium conferri putant non cum Iobi peccatis, sed Iobi querelam, ac gemitum cum dolore, quem ex dura illa excarnificina capiebat. Quali non tantum ipse quereretur, ac gemeret, quantum exigeret, prouocarètque calamitatis, atque doleris magnitudo. Ita sentiunt quotquot LXX. translationem sequuntur. Ab hac sententia non longè abeunt ex Græcis Chrysostomus, & Polychronius citatus ab Eugubino, & in Sixtiani scholiis ad translationem LXX. in hunc locum. Ex Latinis Eugubinus, Vatablus, Pineda & inclinans Mariana, & Ludouicus Legionensis in scriptis: & omnino Codices Græci, qui ita legunt: *Si verò quis appendens appenderet iram meam, & dolores meos tolleret in statera pariter*, &c. item Hebraici, qui sic ad verbum habent: *Vtinam appendendo appenderetur iracundia mea, & quicquid mali cõtingit in bilancibus eleuaretur simul*. Eodè propè modo Chaldaus: *Vtinam appenderetur ira mea, & conturbatio mea in statera*. Quare iuxta has translationes, *ira*, non est Dei, qua de Iobi peccatis pœnas excgit, sed Iobi ipsius, qua suum dolorem significauit verbis, quæ affectum indicabant commotum, & indignatum, aut indignato similem. Porro, vt docuit Chrysostomus ad hunc locum in catena,

Ira, idè quod iracundia, aut accendit animi.

5. In hanc ego cogitationem libentiùs feror: quia aliter multa occurrunt in hoc capite, quæ valdè sunt impedita, neque difficiles habent explicatus in ea sententia, quæ mihi videtur informari posse non difficile; quod magis in ipsa capitis commentatione constabit. Quæ mihi ratio grauissima est. Neque enim credendum est, virum tantum, maximè si hoc

A loco à diuino afflabatur Spiritu, (quod, meo iudicio, aliis in locis negari non potest) sine consilio, ac rerum consecutione, eo articulo, cum de re grauissima esset disputatio, locutum esse. Adde quòd nescio quomodo ab eo, qui fuerat a Deo, idque quàm verissimè, commendatus, longè abhorret, & iudicare sua peccata tam esse leuia, & supplicium de illis sumptum tam esse durum, & exorbitans, vt non videretur graue minus, quàm arenarum pondus, quæ sunt in mari.

Neque peccati nomè, quod Vulgatus posuit, huic cogitationi plurimum incommodat. Peccatum enim non tam peccatum videri debet, quod in Iobi hæuisset animo, quàm quod inesse suspicabatur Eliphaz, adductus illis Iobi verbis, quibus diei natali suo dira, atque inauspicata precatus videbatur: propter quòd diuinam existimabatur iram meruisse, & ipsi Iobi amici suam in illum iram, & offensionem ostenderant. Ac si diceret: *Vtinam ille meus gemitus, & interni doloris significatio, quod vos peccatu dicitis, & diuini furoris irritamentum, cum dolore, quem patior, in statera poneretur, & fideli penderetur examine: planè cognosceret, qui rectè de vtroque iudicaret, longè minorem esse gemitum dolore, cum dolor sit omnium acerbissimus, neque minimam illius partem assequatur gemitus.*

C Quanta fuerit doloris magnitudo, iam ante à nobis explicatum est, & ipse satis explicat Iobus hoc, & sequenti capite: & nos aliquid etiam ea de re mox. Quòd autem illa, quæ videtur execratio, tantum fuerit quasi dolentis interiectio, & gemitus quidam, iam antè diximus; & docet Origenes lib. 3. in Iob: *Cum ista, inquit, qua non sunt, maledixerit Iob, & ea, qua non sunt, perire voluerit, irreprehensibilis omnino in omnibus permanebat: vehementem enim dolorem desiebat absque illius molestia*. Et ipse Iobus ostendit statim; licet obscure, dum dicit, *unde & verba mea dolore sunt plena*. Non dicit plena indignationis, execrationis, aut turbidioris alicuius affectus, sed doloris: significabat enim quid pateretur; non quid aliis precaretur malè, aut quid iniustum accepisset à Deo.

D Aliam explicationem adduximus infrà cap. 19. versic. 6. ad illud, *quia Deus non æquo iudicio affluerit me*. Vbi diximus neque hîc, neque illic Deum agere iudicem: quia neque merita appendit in statera, neque pro meritis pœnas imponit, sed spectare aliquid aliud: & dum durius affligit, de illis, quos vexat, mereri benigniùs. Et hæc fortasse expositio commodissima est. Vide, quæ in eo loco in hanc sententiam adduximus: vbi ostendimus Deum non agere æquo iudicio, quo merita præmiis, aut supplicijis adæquat, quia non agit iudicem, neque iudicium exercet: Sed agit patrem, qui ab illis, quos amat, non remouet virgam, quia studiosius excolere, & priùs meritis, deinde amplioribus præmiis cumulare vult; ita putat S. Thom. infrà c. 34. ad illud, *Deus subuertit iudicium meum*. Cuius verba nos ad illum locum subiecimus, quæ omnino vide.

E Vers. 4. *Quia sagitta Domini in me sunt.* Causam reddit, eamque satis idoneam cur mœrere, ac lamentari debeat, cum diuinæ sagittæ infixæ sint cordi. Et adhuc arcus sit intentus ad vltiorem plagam. Sagittæ porro pro

6.

7. Quæ grauis passus Iobus.

8. Deus in Iobi vexatione non agit iudicem, sed examinatorem, aut patrem.

9.

sagitta, pro pro dira vexatione prouerbiali specie in Scri-
diua vexa- ptura vsurpantur, cuius rei exempla sunt
uione. obuia.

Quæ portò sint illæ sagittæ, quibus tunc confixus Iobus iacebat in stercore, explicat Chrysofomus in catena, ad illud cap. 2. *Si bona suscepimus, ubi cum dixisset: Licet in Iobum undique mitterentur sagittæ, tutior ac firmior nihilominus consistebat: cumque iacula innumerabilia excepisset, nihil de animi virtute remisit: imò verò Diaboli thecam refertam iaculis, omnem exhaustit.* Paulo post ait: *Nulla humana miseria fuit erumna, quæ non sit in illius corpore exhausta. Principio enim, qui cuncta hæc mala uno sit, eodémque tempore expertus, ex omni hominum genere nondum est quisquam repertus. Etenim si quisquam cum paupertate contendat, commoda nihilominus utetur valetudine: Si egestate, & morbo confossus sit, sæpe numero pro solatio, & portu ei relinquitur conuix. Si huiusmodi careat uxore, caret etiam muliere perniciosi consiliis eum perdere conanti. Si nec huiusmodi quidem mulierem vitare potuerit, saltem cunctotum filiorum subitam extinctionem non videt. Quòd si subitam, certè non ex eo genere. Quòd si ex eo genere, amicos tamen habebit consolationem sibi adhibentes. Sin autem qui consolentur, haud præsto sint amici, profectò non habebit insultantes. Quòd si nec insultantes quidem vitare potuerit, seruorum saltem exprobrantium conuicia non audiet. Quòd si petulantia seruorum iurgia sint illi ferenda, nimirum os fœdare verebuntur. Quòd si ne id quidem veriti fuerint, haud tanta erit morbi calamitate perfossus. Quòd si tam graui morbo fuerit exulceratus, domicilium forsitan aliquod, retinendumque illi non deerit, ne sedem in stercore cogatur deligere. Quòd si illi in stercoribus sessio fuerit, erit fortasse manus incolumis, ne ab ea abhorreant ceteri. Quòd si à manu etiam abhorruerint, non item insultabunt.* Hæc Chrysofomus.

10. *Iobi qualis morbus.* Qualis portò morbus fuerit, idem docuit alibi sæpe. Sed tom. 1. homil. 5. de Iob paucis, ubi dicit erupisse vermium fontes, & non solum corruptam esse pellem, atque dilapsam, sed exeram carnem sanie putoribus plenam. Deinde excruciatum à Diaboli manu, quæ multo erat immanior omni truculenta fera: multo acerbior sartaginis, atque fornacis flamma. Addo ego, quod extremæ miseriæ loco ponitur, in ea dolorum officina, aut excarnificina, non illi permitti lugendi facultatem; quod extremum esse solet, & negatum non nisi paucissimis, miserorum solatium. Notum est illud, & tritum, illum esse planè miserum, qui in tormentis vocem non habet. Sanè apud Sophoclem Electra fœlicem vocat Niobem, cui lugere filiorum interitum permissum est, cum id sibi matris crudelitas negauerit. Idem dolet Octauia sibi ereptum apud Senecam in Octauia actu 1. Hoc autem neque Iobo per amicos licuit, à quibus, quia suam luget calamitatem, grauius, & prorsus inimicè reprehenditur.

11. *Quarum indignatio ebibit spiritum meum.* Mollitiem, & spiritus muliebres videntur importuni isti, atque molesti consolatores obiecisse Iobo, cum dixit Eliphaz, & in eo reliqui, cap. 4. vers. 6. *Ubi est fortitudo tua, patientia tua.* Hoc autem loco Iobus, & mollitiem à se, & culpam depellit, cum ea sit doloris magnitudinis.

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A do, vt nisi faxea sit, & non carnea, natura sustinere non possit: & omnino diuinæ indignationis vis ebiberit, & absorbuerit viriles spiritus, neque possit recusare quin gemat, & æstuans intus, atque efferuescens dolor foras despumet inærentis animi, & contribulati spiritus indicia. S. Th. sic explicat: *Indignatio me respirare non sinit, sed tota latet quidquid in me virium, aut consolationis esse poterat, sustulit.* Cui alij subscribunt. Sed quia hîc querela sua, ac gemitus causam reddit, & opinati sumus; id eo magis puto significasse cur ita sit locutus, quàm intercluso, aut interrupto spiritu non potuisse contexere sermonem.

B Vbi Vulgaris indignatio, Hebraicè est *חמא* *chamah*, quod ardorem valet, & genus quoddam veneni, quo inficiantur venatorum, aut inimicorum tela, cuius ea videtur esse vis, & natura, vt exugat sanguinem, & exiccat, aut exanguî corpore, mortem inducat. Septuaginta ita conuertunt: *Sagittæ Domini in corpore meo sunt, quarum furor bibit sanguinem meum: cum incepero loqui stimulant me.* Esse autem aliquod venenû quod sanguinem ebibat, id est, exhauriat, docent Medici, quale est in his serpentibus, quæ ideo hæmorrhoides dicuntur, quia eorum morsus omnem exhaurit sanguinem animalis. Fortasse hîc indicat Iobus, iuxta translationes alias à vulgata, sagittas illas, quas suo suscepit corpore, infectas esse veneno, quod sanguinem exhaurit, & sic Spiritum debilitat, & intercipit, vt formare non posset anhelata, & imperfecta verba. Aut certè sagittæ dicuntur sanguinem bibere, quia mortiferæ sunt, & sanguinem effundunt, in qua animalis vita continetur. Quo sensu dixit Maro libr. 11. *Æneid.* de Camilla faucia:

Hasta sub exertam donec perlata papillam

Hastæ: virginemque altè bibit acta cruorem.

Textum Hebraicum sic conuertit Pagninus: *Sagittæ fortes mecum sunt, quarum venenum bibit spiritus meus.* Tigurina, *quarum serior ebibit spiritum meum.* Chaldæus cum Pagnino contentit. Omnes allusum esse putant ad sagittariorum consuetudinem, qui sagittas illidunt veneno mortifero. Quæ metaphora sic indicat vulnus Iobum accepisse lethale, vt etiam ad vim mortiferam addat acerbatis, & angoris plurimum, quod secum adducunt venenata spicula. Quo consilio Scythæ tela sua venenis imbuunt, vt mortis genus multo sit acerbius. de quibus Ouidius lib. 1. de Ponto eleg. 2.

Qui mortis saxo geminent vt vulnere causas,

Omnia vipereis spicula felle linunt.

E *Et terrores Domini militant contra me.* Ad dicitur noua, eaque grauis dolendi, atque gemendi causa. Neque enim satis sibi videtur habuisse diuinus furor, vt sagittas delibutas viperino felle in ipsis defixerit præcordiis, & ita altè, vt nullo artificio, ac modo eximi posse videantur. Sed adhuc noua intentat vulnera, nouas videtur sagittas intorquere. Adhuc enim militat, adhuc scopum habet certum, quò tela destinet. Neque tela defunt armato forti, neque fax est exinanita; aut venenum, quo iterum, ac sæpius imbuat alia, atque alia spicula: seu

K fortasse

12.

Est veneni genus quod sanguinem exugit.

13.

14.

fortasse terrores Domini illi sunt, qui dormienti Iob obiciuntur, cui occurrunt molestissimarum rerum imagines, quæ non minus timidum, atque sollicitum animum excruciant, quam corpus vermes, & reliqua cruciamenta: de quibus paulò antè. Quæ in somnis Iob passus fuerit à Dæmone, qui nullum voluit esse tempus à labore vacuum, diximus supra cap. 3. in principio, quæ alio loco commemorat Iobus, & amplificat.

15. Vers. 5. *Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam; aut mugiet bos cum ante præsepe plenum steterit.* Hic locus mihi valde facit verisimile, quod paulò antè suspicabar, neque in principio cap. 3. Iobum diei suo natali maledixisse, neque hoc capite item in principio sermonem esse de peccatis Iobi, quibus longè grauius existimatur impositum fuisse supplicium, quam ipsorum merita postulabant. Sed utroque loco agi de gemitu, quo sui Iobus significauit animi dolorem. exemplo enim duorum animalium, quæ stolta, & minus quam aliorum pleraque habent intelligentiæ, docet, non esse mirandum, si bos, aut onager cum abundant pabulo, mugitum alter, alter rugitum contineat; quasi dicat tunc illos sonos edituros lugubres, & crebros, cum urgente fame nihil inueniant ad illam explendam, aut etiam leuandam opportunum. Quo genere sermonis fortasse apud Idumæos prouerbiali, significat nihil mirum videri, si tres amici sedato sint, & æquo animo; neque vllum verbum proferant, quod desperationem, aut iracundiam oleat, cum nihil illis desit siue ad vsum, & dignitatem, siue, ad voluptatem, & delicias. Quod sanè accidisset longè aliter, si premeret fames, & nulla pabuli suppeteret copia, neque vlla spes in posterum ostenderetur. Fortasse hæc Iobus ad diuersa refert tempora, & varios status, in quibus diuersum longè tenuit vitæ modum. Quasi dicat: Quid mirum, si olim cum status esset integer, & florens fortuna, docuerim multos, & manus roborauerim lassas, & genua tremantia; & iunc cum alta sit temporum conditio, & plaga excruciet, premit inopia, quam antea nunquam fueram expertus; animi mei ægritudinem, & corporis dolorem gemitu, & lamentatione significem. Quod idem docent onagri, de quibus modò, qui vbi necessaria desunt, siue ad potum, siue ad pabulum, clarissima sui doloris præbent documenta. Cum enim aquam non inueniant, rupes ascendunt, vt ventos, qui eo loco sunt magis ad refrigerandum opportuni, siccis attrahant faucibus. Quorum etiam oculi, deficiente pabulo, deficiunt, ita Ierem. cap. decimoquarto, versiculo sexto, vbi cum famem describeret, & sitim, sic de onagro: *Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones: defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* De onagro vide Plinium lib. 9. cap. 44. Hispanica translatio antiquissima, *cebrum* vertit.

17. Vers. 6. *Aut poterit comedi insulsam quod non est sale conditum: aut poterit aliquis gustare, quod gustatum affert mortem.* Quædam dolorem afferunt, quia negata, aut quia illorum spes nulla reliqua: vt si quis cibo careat, cum extrema urgeat fames: aut cum à spe obtinenda

A dignitatis exciderit, quam summo ambibat studio. Alia cum adsunt inuito, illa nimirum, quæ natura horret, quæque magno studio, atque contentione declinat. Quale est amarum pharmacum, quod ægroto porrigitur, aut venenum, quod mors acerba, & festina consequitur, quale datum est Socrati, Anaxagoræ, Therameni: quibus supplicij loco porrectum est, quo hausto statim perierunt. Quare si quis eò esset deductus, vt cum extremam pateretur famem, leuare illam non posset: aut si inuitus cogereretur bibere è felle, & absinthio amarum, aut è cicuta, aut toxico mortiferum poculum, non in eis exclamaret, aut gemeret? aut vbi vocem cohiberet à fletu, aut à molliori aliqua querimonia, ne videretur spiritus despondisse viriles, certè graui interius afficeretur dolore, quem proderet aut vox abiecta, & tremula, aut in vultu vario pallidus color. Vtrumque habuit Iobus in sua palæstra, caruit rebus ad vitam necessariis, cum interin doloribus cruciaretur ingentibus. Quod autem in illis angustiis porrigebatur extrema patienti, eiusmodi fuit, vt non possit sine nausea, atque fastidio sumi; cum esset insulsam, & non tam humana, atque domestica, quam Dæmonis manu, atque artificio conditum: quod quidem gustatum aut afferret mortem, aut morti atque, aut simile fastidium. Hæc Iobus statim pluribus exponit.

C Illud, *aut comedi potest insulsam, quod non est sale conditum.* L. X. X. sic reddunt: *Nunquid potest sine sale edi panis, aut est sapor in sermonibus vestris.* Quæ verba Olympiodorus ad orationem refert, quam habuit nuper Eliphaz: quam insulsam appellat, neque admitti posse sine fastidio, quia sale, id est, prudentia condita non est, vt potè proposita tempore non suo. ita hîc explicat Eugubinus. Monet autem Apostolus ad Coloss. capite quarto, versiculo sexto: *ne absit à sermone sal: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.*

D Chaldæus aliter, atque aliter, vt est in manuscriptis, quæ seruantur in bibliotheca Complutenfi: Primò: *Nunquid potest aliquis dicere verbum, in quo nulla est utilitas, eo quod non est, qui arguat ei? aut est gustus in re insipida.* Secundò: *Nunquid potest comedi pulmentum absque sale? aut est gustus in albugine oui?* Tertio: *Sicut non potest aliquis comedere panem cum pane, quia nimirum nihil habet, quod ad panem adhibeat; sic non est gustus in albugine vitelli oui.* Eodem fermè modo transferunt recentiores interpretes, vt Pagninus, Tigurina, Montanus in Bibliis Regiis: nisi quòd quidam pro albugine oui, legunt saliuam vitelli. Quæ idem propè valet. Hanc ego prouerbialem dicendi formam videre mihi videror, familiarem forsitan Idumæis, qua infelicitium hominum, & miserorum conditio describitur. Quorum aded est fortuna tenuis, vt neque illud habeat condimentum, quod vilissimum est, & vbi que obuium, maxime Idumæis, qui prope regiones illas habitant, quæ abundant sale: imò quas salis nimia copia insalubres reddit; & steriles. Ad mare mortuum salinæ sunt variæ, quod etiam appellatur mare salissimum. Quasi dicant Idumæi illa dicendi formam non esse tolerabilem miserorum vitam,

18.

Suo tempore
adhibenda
correctio.

19.

Ouum sine
sale insipidum.

20. tam, quam falis inopia describit. Neque enim defectus falis adeo reddit ingratos cibos, ut comedi non possint. Certè Hispanus cum vult aliquem significare pauperrimum, falis hoc ipsum defectu significat. *Es tan desuenterado, que con sal no alcanza.* Et dum vult ostendere miserum hominem assiduis, & penè continentibus incommodis vrgeri, infortunia omnia ad infœlicis, & pauperis domicilium amandat, quod in ovo sine sale comesto significare solet. Sic enim Hispanus: *Alla vayas mal, donde comen los huevos sin sal.* nempe quia salem non habent.

Defectus falis extrema significat inopiam.

21. Vers. 7. *Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.*] Accommodat sibi, quæ proximè dixerat, neque insulsam cibum posse comedi, & multo minus quod ita discruciat, & distorquet, ut imbutum videatur esse venenis. In priori fortuna Iobus laute viuebat, & splendide, erat in condiendis cibus ars, & industria: & tam in mensa, quam in tota domo, & aulicis ministris elegantia, & accurata mundicies. quare si quid adduceretur immundum, & insipidum, horrebat: & quasi aliquid odiosum nauseante stomacho auerfabatur. Nunc contrà se res habet. Nam insulsam vrgerente necessitate comedit, & quod possit existimari mortiferum, non fastidit. Quid ergo mirum si in tanta rerum diuersitate gemat.

22. Septuaginta hîc aliqua mutant, & aliquid præterea addunt. Legunt namque: *Non potest non cessare ira mea: fœtorem enim video escas meas, sicut est odor leonis.* Ex prioribus verbis colligo id, quod à me supra pluribus probatum est, tam in principio capituli tertij, quam huius capit. 6. Quæ videri potuerunt execrationes, & peccata, fuisse potius gemitus, & dolorum fastidia, id enim valet *ira*, ut supra explicuimus numero 4. In odore leonis aliquid tetrum suboleo quod adhæsit cibus non tam ab amica, & sedula manu accuratè conditis, quam in sterquilinum quasi aliquid vile, sordidumque proiectis: vel ab ipsa coquorum incuria, vel à loci spurcitiis, vel certè ab ipsis Iobi manibus, quæ stillabant sanie, & aliquid tetrum, & fœtulentum aspirabant. Quam porro grauis sit leonis anhelitus, quam carnibus grauem fœtorem inhalet, diximus supra cap. 3. ad illud, *Antequam comedam suspiro.* At autem Chrysostomus ad hunc locum in catena, reliquias ciborum huius bestia ab aliis animantibus omnino respui, ob grauem in eas inhalatum odorem. Neque mihi displicet, quod ad hunc locum sensit Iulianus in catena, hunc odorem à contactu Dæmonis provenire, aut ab intolerabili ipsius anhelitu. *Hic enim,* inquit, *Deo iniustus odoris sæpenumero dicitur afflare fœditatem.* Intolerabilem porro fœtorem Diabolum relinquere in eo loco, vbi aliquando stetit, & planè Auernalem, historiarum sacrarum docent.

Leonis halitus rater, & odiosus.

Dæmon fœtentes reddebat, & insulsos Iobi cibos à tactu suo, vel anhelitu.

23. Iobus cum male dixit vita sua, quid spectauerit.

23. Vers. 8. *Quis det ut veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus.*] Hic etiam locus satis indicat neque Iobum suo natali maledixisse, neque de Deo supra fuisse conquestum, quando ipse docet, quid suæ petitioni propositum fuerit: nempe, ut ex hac vita tandem excederet, in quam cogitationem ac votum non adduxit in eo dolorum, ac tenta-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A tionum æstu, aut impatiens animus, aut ex vexationis diuturnitate concepra desperatio. Sed quia se hominem meditabatur ex carne molli, fluxaque compositum, non ex ære, aut saxo, timeretque ne dolori tanto aliquando succumberet, & in Deum aliquid alienum à religione proferret, malebat à vita, quam à religione depelli. Quare illa Iobi verba, ex quibus coniectabant alij, suggerente sine dubio Diabolo, impatientem, aut impium esse Iobum; illius maximè constantiam, & sanctitatem commendant.

Vers. 9. *Et qui capit ipse me conterat, soluat manum suam, & succidat me.*] Hinc constat,

24.

B quænam fuerit illa petitio, quam legimus capitul. 3. quæ tantas in Iobum turbas mouit. Neque enim aliud optabat, quam finire vitam, quam & tunc trahebat ægrè, & violandæ religionis periculo expositam timebat. Considerabat vir hic prudens, & pius certamen sibi tunc esse cum Antagonista fortissimo; neque dum in eo cōgressu totas exercuisse vires; imò manus quodammodo habuissa colligatas, neque omnino ad inferendam plagam expeditas. Quod faciunt interdum, qui competitores suos longè superant, & viribus, & arte Agonistica. Quocirca optat, ut tandem soluat, atque expediat manus, ut cum vita finiat longum illud, & crudele certamen. Quis scit an Iobus odoratus sit, aut edoctus à Deo, illorum cruciatuum artificem esse Dæmonem, & illius à Deo ligatam esse manum, cui in omnia Iobi bona, & corpus facta est potestas; & tantum negatum, ne vitam eripiat. Sic enim ad Dæmonem Deus capitul. 2. versicul. sexto: *Ecce in manu tua est; verumtamen animam illius serua.* Cuius rei aliqualis coniectura sumitur ex versu sequenti, vbi inter vexatorem, & Deum aliquid videtur esse discriminis, ut affligens me dolore non parcat, ne contradicam sermonibus sancti, id est, Dei.

Iobus mortem optat, no tentationi succumbat.

Iobus videtur cognouisse se quam Dominus Diabolo potestatem dederit.

D Vers. 10. *Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me non parcat, ne contradicam sermonibus sancti.*] Usurpatum est sæpe, optabilem esse miseris mortem, quæ extrema existimatur malorum meta. Quam optant sæpè sancti, si modò aliter Deo visum non sit. Sic Paulus ad Romanos septimo, versicul. vigesimoquarto. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et ante hunc Tobias capitul. tertio, versicul. sexto: *Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis, quam viuere.* Non alia mihi videtur Iobi hoc loco, quam Tobiarum precatio. Vbi obseruandum maximè, quanti fecerit vir iste sanctissimus diuinam voluntatem, quando vltro vitam cum illius obseruatione commutat. imò ideo mortem optat, ne contingat sic dolum vi impotenter abripi, ut inapiè aliquid contra Deum loquatur, faciæve, quod ne quis audeat à diuina lege cautum est. Illud enim est contradicere sermonibus sancti. Qui sensus alienis etiam à sana, veraque religione communis fuit. Fuerunt enim, qui mori maluerunt, quam aliquo scelere maculare animam. Sic sanè ex communi honestarum institutione, atque ingenio dixit apud Maronem Dido lib. 4.

25.

Mors quamdo, & quomodo optabilis.

Mori optabile magis, quàm peccare.

*Sed mihi vel tellus optem prius ima debiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad
umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante, pudor, quam te violam, aut tua iura re-
soluam.*

Quod item de se confessus est vir non omnino sanctissimus lib. 5. de Tristibus.

*Maxima pœna mihi est, ipsum offendisse priusquam
Veniisset, malle, funeris hora mihi.*

26.

Hic LXX. multa addunt, vnde tamen sum-
pserint ex Hebraico textu non video, fortasse ex
glossemate aliquo, dum multorum tubeunt ma-
nus, & incuriam, in textum irreperunt. Sic autē
LXX. vt habemus in Sixtiano codice (neque
enim omnes eodem legunt modo *qui capis Do-
minus vulne, et me; in fine n autē nemo tollet sit au-
tem mea ciuitas sepulcrum, super cuius muros saltabam: non parcam: non mentitus sum verba sancta Dei mei.*

27.

Verf. 11. *Qua est enim fortitudo mea, vt sustineam
aut quis finis meus, vt patienter agam?* Rationem
reddit cur timeat, ne tentationi, dolorique suc-
cumbat, & sermonibus cōtradicat sancti, a qui-
bus recedere multo esset durius, quam a vita.
Qui vexatio illa durissima est, quę licet spiritu
puro, & inoffenso Deo sustineri possit aliquā-
diu; at si diuturna sit quis speret in ea malorum
conspiratione constantiam. Neque ipse nouit
quandiu cum morbo, cum seruatorum amicum-
que ludibriis, cum obscœna fame, cum summa
rerum omnium indigentia certādum sit. Cū-
que adhuc virum se in illa palæstra præstiterit,
timere tamen non immeritō posset, ne fractus,
aut defatigatus luctando, vel victus Diaboli
manu, & tandem cadat, inhonesto vulnere, &
quas ferendō consecutus fuerat palmas; abie-
cto virili spiritu, & proiecto clypeo, turpiter
amittat.

28.

Verf. 12. *Nec fortitudo lapidū fortitudo mea, nec
caro mea anea est.* In lapide, atque ere duo vide-
mus, quę & ferunt patienter, & repellunt con-
stanter externos impulsus. Alterum, quia sensu
carent, neque sanguinē habent, quem effundāt:
neque animam, quam tormentorū ictibus amit-
tant. Deinde, quia dura sunt, neque liquefcunt,
aut solvuntur tabe: neque absumuntur, aut cor-
raduntur a vermibus. At homo carnis cuius sē-
sus ad capiendū vndeunque dolorē acutissimi
sunt, atque mollissimi: quem leuissimus quisque
pulsus frangit, atque debilitat, quid non timeat
maximē cum grauissimi sunt, & continentes
ictus, neque de illorum cessatione constet. Quę
nunc Iobus adhibet loquendi modum ad signi-
ficandum indomitum robur, & pectus, quod
nullus tangit, aut turbat metus, aut dolor, valde
familiarem habuerunt profani. Apud quos ta-
les homines adamantini dicuntur, ferrei, saxei,
& e simili materia compositi, qui internarū af-
fectionum, & moruum expertes sunt: Græci
χαλκοντερες & *σιδηροτερες* vocant, id est, qui creta
habent præcordia, & ferreas mētes, & *εν τῷ λίθῳ
ιγασ* *εργασμενος*, id est, è lapide formatos. Latini
ad hanc explicandam duritiam, seu naturam
sensu, aut doloris expertem, iisdem pene verbis
vtuntur. Apud quos frequens est habere æreum
pectus aut in pectore silicem. Horatius lib. 1.
Ode 3.

*In saxo, ut
que ere con-
stantia et
vultu signi-
ficat?*

A *illi robur, & as triplex
Circæ pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem.*

Ouidius hominem durum, quique alienæ cala-
mitatis non miseretur, & scopulis dicit esse na-
tum, & pectus habere saxeam.

*Natus es è scopulis, nutritus lacte ferino,
Et dicam silices pectus habere tuum.
Tibullus vtrunque in homine molli coniunxit.
Flebis, non tua sunt duro præcordia ferro
Vineta, neque in tenero stat tibi corde flex.*

B Et dum se Persius negat eum se esse, qui non
tangatur aut glorię dulcedine, aut dedecoris
nora, ait sibi non esse viscera è cornea materia.
*Non ego cum scribo, si quid tamen aptius exit
Laudari meum: neque enim mihi cornea fibra
est.*

C Verf. 13. *Ecce non est auxilium mihi in me: &
necessarij, quoque mei recesserunt à me.* Infortuna-
tus appellatur, qui aliqua corporis parte captus,
aut truncatus est. Neque tamē cum eo actū vi-
detur profus infœliciter, si alij ad ipsius com-
moditatem vsus præstent, quos partes illæ, quę
desiderantur, præstare debuerunt. Erāt hac ipsa
ætate Iobi claudi, & cœci, & pauperes. Sed ideo
non omnino miseri; quia habuerūt qui errātes
ducerent, & vacillantes firmarent gressus, & re-
rum indigentiam sua liberalitate subleuarent.
Qualis erat Iobus, qui de se dixit cap. 29. verf.
15. *Oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pau-
perum.* Cum autem hæc omnia Iobus, & longē
plura, atque maiora pateretur incommoda,
nullius tamen habuit adiutrices manus. Non
habuit auxilium in se sibi, quia manus non ha-
buit, quibus aut pararet, aut ori admoueret
cibos; quia illas habuit, & fluentes à tabe &
perforatas à vermibus: Non pedes, quos ea-
dem plaga exederat, reddideratque ad incef-
sum inutiles. Et, vt diximus ex Origene cap. 2.
ad illud, *sedens in sterquilinio. Iacere non poterat,
sedere non valebat, requiem non habebat, resur-
ptionem non inueniebat.* Quare eodem, quo ia-
cuit modo, quasi truncus foret, immobilis
hæsit. Quam indigeret aliena opera, qui tam
hærebat egens, & truncus, facile coniectare
est. At qui manum porrigeret nullus erat ex
necessariis, & domesticis; quia sibi quisque ex
illius congressu aliquid metuebat, cum mor-
bus ex eo genere crederetur, cuius est facilis,
& perniciofa contagio. Hic ego imaginem
quandam intueor tormentorum, quę in infer-
no damnati patiuntur.

29.
*Iobus ab om-
nibus, & à
seipso desti-
tutus.*

D *Qui tollit ab amico suo misericordiam,
timorem Domini derelinquit.* Sensim se Iobus ad
amicorum reprehensionem insinuat. Atque i-
deo prius suorum illiberalitatem, & inclemen-
tiam exaggerat, quod ab illis eo prodatur, &
deferatur articulo, in quo magis illorum de-
siderare poterat officium, & fidem. Quare il-
lis eandem minatur rerum vicissitudinem,
cum pietatis, & benevolentię officium pro-
diderint; timorem autem obiicit à Domino,
qui similitum scelerum vltor est. Quem timo-
rem illi, imò neque Deum ipsum timeant, qui
legem hominibus gratitudinis indidit, & fi-
dei, & illius transgressores abire non sinit im-
punitos.

*In Iobus ima-
go quadam
tormentorum
inferni.*

E Verf. 14. *Qui tollit ab amico suo misericordiam,
timorem Domini derelinquit.* Sensim se Iobus ad
amicorum reprehensionem insinuat. Atque i-
deo prius suorum illiberalitatem, & inclemen-
tiam exaggerat, quod ab illis eo prodatur, &
deferatur articulo, in quo magis illorum de-
siderare poterat officium, & fidem. Quare il-
lis eandem minatur rerum vicissitudinem,
cum pietatis, & benevolentię officium pro-
diderint; timorem autem obiicit à Domino,
qui similitum scelerum vltor est. Quem timo-
rem illi, imò neque Deum ipsum timeant, qui
legem hominibus gratitudinis indidit, & fi-
dei, & illius transgressores abire non sinit im-
punitos.

30.

Verf. 15.

31.

Verf. 15. *Fratres mei praterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus.*] Prolixè, vt apparet, qui Iobi appellari potuerunt fratres, pollicebantur; sed quam fuerat larga, liberalisque promissio; tam citò necessitatis tempore confedit: Quod optima similitudine declarat. Magno aliquando impetu, ac strepitu è montium fastigijs decurrit torrens, qui in æternum fluuiorum more videtur duraturus: sed momento temporis siccatur alueus, neque vllum apparet illius abundantie vestigium. Est autem torrens non iugis, & viua aqua, quæ scatebras, & fontes habet, vnde perpetuò fluat; sed quæ ex imbre colligitur copioso, & ex niuibus tempore liquefactis, qui tunc fluere desinit, quando cessauit imber, aut defecerunt in montibus niues, aut aulter, qui illas suo tempore dissoluat. Porro in torrente duo consideramus, & rapidum illius, & præcipitem impetum, & breuitatem. Ab vtraq; proprietate similitudo trahitur; à celeritate puto similitudinem duci Psalm. 164. *Conuertere Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro*, id est, fac domine, vt ea celeritate populus ab exilio redeat, qua torrens, qui ad flatum Austri cum impetu decurrit: impetus ille, aut præcipitata celeritas nullum affert hominibus vsum, quia neque commodè agros irrigat, & domus euertit, & agricolarum sternit segetes, & expectationem illorum relinquit hiantem. De quo Maro lib. 2. *Æneid.*

--- *Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit fata lata, boumque labores,
Præcipitæque trahit sylvas.*

32.

À breuitate sumpsit similitudinem Seneca lib. de breuitate vitæ cap. 9. vbi docet primum quodque vitæ tempus esse arripiendum, capiendumque vsum, quem homini præstant: alioqui periturum, & adducit illud Maronis,

*Optima queque dies miseris mortalibus aui
Prima fugit.*

Quid cunctaris, inquit, quid cessas? Nisi occupas, fugit, cum occupaueris, tamen fugiet. Itaque cum velocitate temporis utendi celeritate certandum est, velut ex torrente rapido, nec semper casuro citò hauriendum est. Adde ego torrentes plerunque non esse necessarios, & interdum valde perniciosos. Sunt enim plerunque familiares hyemi, quando terra aquis abundat pluuiialibus: & si quando in æstate proueniant quando terra sitit; quia collecti decurrunt, & cum impetu nullum afferunt vsum, imò quicquid habent obuium populantur, & sternunt. Optimè ergo amicorum, & domesticorum proditum officium, & fides cum torrente confertur, qui neque perpetuus est, cum neque fontem habeat ex quo aqua decurrat perennis, & viua, & tempore siccitatis aut omnino deficiat, aut si aquas habeat ex imbribus, niuibusque collectis, illas aut perdat, & demittat in flumina, aut adeò non prosint, vt potius maxima frugibus afferant detrimenta. Sic etiam hi amici, qui quo tempore omnia abundabant aquis, & petrae Iobo fundebant riuos olei, cum nihil illi deesset à fortuna, promittebant omnia; & sicut torrens cum magno impetu magnos voluebat aquarum vortices: magnis videlicet inflati promissis. Sed illa promissa, atque amici statim euauerunt; quia aqua illa non erat vi-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

Torrens in-
constantia
symbolum.

Amici qui
inuites, &
in promissis
largi compa-
rati torrenti-
bus.

A ua: quia non à corde manabat, vbi suum sibi caput habere, atque originem debuit, sed à niuibus natura gelidis, & fluxis, à propria videlicet commoditate, quam illi mercenarij amici intuebantur. Transit autem torrens in conuallibus, in locis videlicet depressis, & angustis, vnde ad irrigandos agros etiam in summa siti detruari non potest. Quare quidquid habet aquarum, sibi habet, & seruat, neque ad aliorum necessarios vsus vnquam deducit.

S. Thom. aliter deducit similitudinem: eamque sumit tam à torrente, quam à viatoribus. *Loquitur, inquit, ad similitudinem simul in via incedentium, ac si vno cadente in foueam, alij nihilominus præcedant eo dimisso.* A torrente verò sumit inclementiam: quia sicut torrens velociter currit, neque suum intermittit præcipitem cursum, aut aliò detorquet; sic amici transferunt, neque cadentem amicum respexere, neque aliquid, quo illi fauerent, de rerum suarum studio, & cõtentione remiserunt. De his amicis est illud Eccl. cap. 6. *Est amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis.* Et Prouerb. 14. *etiam proximo suo pauper odiosus erit; amici vero diuitum multi.*

Verf. 16. *Qui timent pruinam, irruet super eos nix.*] Ista proculdubio comminatio est in eos, quibus propter inclementiam paratum est à domino malù; timebãt amici atq; domestici ne si propius accederet ad Iobum, fœda lepra, aut alia plaga inhonestæ, ac dira à Domino percussis, aliquid ipsi quoque tanti mali ex incauta contagione contraherent. Atque ideo illius non tantum consuetudinem, & attactum, sed etiam aspectum refugiebant. Sanè vxor illius halitum horrebat, aut quia grauis erat, aut quia timebat, ne si propius accederet, illam inhalaret pestem, qua ipse laborabat. Sed dum morbum timent, iram incurrunt diuinam, quæ multo magis homini sano, atque prudenti formidanda est. Has minas iterat cum iterum suorum inclementiam amplificat cap. 19. verf. 29. *Hoc porro prouerbium alijs modis à profanis, & facris scriptoribus affertur Amos 5. verf. 19. Quomodo fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vsus, & ingrediatur domum, & inmitantur manus eius super parietem, & mordeat eum coluber.* Profani his modis explicant; *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* Et, *dum fumum fugit in flammam incidit. Dum pluuiam metuit, labitur in foueam.* inter pruinam autem, & niuem, magnum est discrimen. Nix interdum vsque adeo est alta, vt domos operiat, atque obruat: quæ magnas etiam feras opprimit, & extinguit; pruina ros est, qui matutino frigore concrefcit: neque vllum viatori impedimentum affert, & nisi candidarent herbæ, vix intelligeres pruinam esse.

Verf. 17. *Tempore quo fuerunt dissipati, peribunt: & vt incaluerunt soluentur de loco suo.*] Nunc ostendit quale maneat supplicium eos, qui fidè, & misericordiã prodiderunt. Et videtur ex eisde rebus sumere similitudinè, vnde proximè sumpserat: ex torrentibus nepe qui vix dū nati seu collecti deficiunt. Vbi primum ille aquarum globus sese ex conuallibus euoluens in planiciè expandet, momento tēporis absorbetur, & deficit. Deinde à pruina, & niuibus, quæ tãdiu durat, quãdiu cœlū intepuit, & ortus est sol. In calore irã, & indignationè intelligo. Et sanè Hebraicè idè verbū *חמא* indignationè importat, & calorè.

K 3 Solui

33.

34.

Dum minus
vitatur, in-
terdum in
maius peri-
culum in-
curritur.

35.

35.

Solui autem de loco suo, idem est, quod perire. Perit enim nix à calore soluta, & cum primum suum deserit locum, nix esse desinit. Et eodem modo torrens à subito imbri, aut dissolutis niubus collectus cum de suo loco, id est, de conuallibus, angustisque alueis in planiciem euoluitur, facile absorbetur à terra.

37. Septuaginta aliter legunt, & longè alium indicant sensum: *Qui verebantur me, nunc irruerunt super me: sicut nix, aut gelu concretum. Quem admodum quod liquefactum est calore exortio, non cognitum est quod erat, ita ego derelictus sum ab omnibus.* Chrysostomus in catena hæc de Iobo verba interpretatur, quasi ipse suam doleat vicem, & subitam mutationem, qualem subit pruina, seu glacies, & nix. Quæ cum eximio candore splendeant, repente tamen ad Austri flatum, aut solis calore dissoluuntur: ita ut neque locum, ubi antè fuerant, omnino cognoscas. Sic ipse prius amicis, opibusque potens, domi forisque inclutus, & charus, omnia repente perdidit, familiam, amicos, bonum, & amabile nomen, speciem, & totum fermè corpus. Neque quicquam fermè relictum est præter miseram animam.

37. Hæc porrò omnia cum ad omnes amicos domesticosque pertineant, à quibus obseruatus antea; nunc autem derelictus, & illusus est. Præcipuè tamen spectare videntur ad hocce tres amicos, qui cum magno seruulorum strepitu à suis regnis essent egressi, quasi futuri essent amico suo Iobo in illa rerum aduersitate subsidio; nihil tamen opis attulerunt. Venerunt quidem quasi torrens in strepitu, & murmure, suo nomine, & magnarum rerum ostentatione inflati. Sed torrens ille, qui videbatur agrum illum sitientem oppleturus fecundaturusque, repente defecit, neque quicquam attulit præter terrores vanos, & inutiles sonitus. Et quidem cum hoc sensu non inuita faciunt quæ sequuntur. Sed placet magis quod principio dixi, vniuersè hæc agi de omnibus, qui officium, & fidem colere debuerunt, defecerunt tamen, & sensim ad tres amicos sermonem esse delapsum.

38. Verſ. 18 *Inuolutæ sunt semitæ gressus eorum, ambulabunt in vacuum, & peribunt.*] Mille expositionibus patet hic locus: nos illam adducemus, quæ magis videtur expedita. Neque placent illi qui continuari hæc putant torrentis similitudinem; quia & obscuræ sunt, & parum, meo iudicio, in litteram conueniunt. Hæc aptius de amicis, qui alia simulant, præseque ferunt fallaci vultu; alia cogitant, & tacite moliantur. Inuolutæ, meo iudicio, illæ dicuntur viæ, quæ rectæ non sunt, sed varios habent flexus, & anfractus: quæ cum aliò videantur ferre, aliò detorquent. Quales peccatorum dicuntur viæ, quæ rectis, atque simplicibus opponuntur. Prou. 28. verſ. 18. *Qui ambulat simpliciter, saluus erit; qui peruersis graditur viis, concidet semel.* & cap. 2. verſ. 16. *Va his, qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterunt in vias prauas.* Et quidem *laphat* declinare etiam, atque inclinare valet. Tales sunt hominum, quibus animus est infidelis, & varius, ingressus, & viæ; qui ut ingenio sunt serpentino, & callido, sic etiam serpentium in modum vario se incedendo volumine conuoluunt, & implicant. Et dum rectam videntur velle tenere viam mutato in-

Vie peccatoris flexuosa & praua.

A cessu in obliquam, alienamque deflectunt. Hi autem, quod proximè dixerant, neque promouebunt quicquam, & tandem miserè peribunt.

Verſ. 19. *Considerate semitas Theman, itinera Saba, & expectate paulisper.*] Hæc etiam variè à variis explicantur. Quidam hic etiam torrentem vident inflatum illuione subita. Cuius exemplum passim expectari putant apud Themanitas, & Sabæos, qui regionem incolunt confragosam, ubi conualles plurimæ, & in his torrentes quales nuper descripti. Ego hæc referri crederem posse commodius ad semitas, de quibus proximè, quas diximus esse inuolutas, id est, non rectas, sed sinuosas, id est, quæ varios habent flexus, & anfractus: quod necesse est, ubi inæqualis est, & salebris interrupta regio. Quasi dicat Iobus, in regione vestra symbolum quoddam intueor viarum, quas ingrediuntur, qui vafro sunt, atque infideli ingenio. Ut enim illæ anfractus habent, multiplicisque circuitus; sic etiam hæc, quæ neque in regione plana sunt, neque rectæ, sed tortuosæ, quæque alium habent finem, ab eo, quem primum expectare videbantur. Illud *expectate paulisper*, attentionem captat, quasi accommodare velit similitudinem, & clarius agere, ac propius cum tribus amicis.

C Sed forrasse hæc verba non ad tres amicos solum, sed ad omnes, qui tunc aderant, qui non videntur fuisse pauci, referenda sunt. Quos attentos esse iubet, & expectare, quod superiora pertineant. Iubet primum, ut viam, atque itinera Theman, & Saba considerent, unde tres hi amici profecti fuerant; in quibus viuum quoddam simulacrum inuenient eorum, quæ hæctenus dicta sunt. Nam qui magno apparatu ex ea regione venerant ea specie, ut viderentur leuare, & posse, & velle Iobi miseriam, & inopiam, præstitere nihil. Imò durius illum, & illiberalius acceperunt, quàm aliorum plerique. Itinera, & semitam propriè possunt, & figuratè sumi: si propriè sumas expectari, aut recordari iubentur, qui præsentis aderant vias Themanitarum, & Sabæorum, id est, illorum trium Principum, quos Iobi calamitas à suis sedibus euocauerat; quos ingens hominum multitudo è regio famulatu compleuerat. Qui videbantur, quæ incedebant gloria aureos polliceri montes. Sed quia rectæ non erant illorum, sed inuolutæ, & flexuosæ semitæ; præstitere nihil, ipsa tantum elementium hominum specie, ac simulatione contenti. Si figuratè accipias, semita, aut via modum significant, & institutum vitæ. Quare exemplo eorum, quæ dixerat, esse voluit Iobus Themanitarum, & Sabæorum ingenium, trium nimirum Principum, qui præsentis aderant.

E S. Thom. ad tres amicos refert, quibus suarum regionum exemplo ostendit, quàm infirma, atque infida sit hominum beneuolentia, quæ sua potius captat, quàm amicorum comoda. Habebat autem Iobus apud Themanitas, & Sabæos amicos plurimos, cum res esset integra, atque florens fortuna: qui nihil non promittebant; sed illi omnes cum audierunt à sua fœlicitate corruisse Iobum, continuerunt se domi: neque subire voluerunt aut viam laborem, aut suarum facultatum, si quid exiget

exigeret Iobi necessitas, vel leue dispendium. A
Iubet igitur tres amicos, vt longe, lateque
prospiciant omnes vias, quæ ad Themanitas
ducunt, & Sabæos, si quis per illas veniat officij
atque amicitia gratia: Quos videre non po-
tuerunt, quia nulli sunt. Quod si causam in-
quiras, illa esse videtur, quia confusi sunt, id
est, erubuerunt venire; cum illi saluo pudore
non possint aliquid de suo non largiri indi-
genti amico.

Verf. 2. *Quia speravi.* Id est, quia in eo eram
necessitatis articulo, in quo ab illis amicitia
iure sperare poteram aliquod subsidium; quod
tamen illi statuerant omnino non esse conce-
dendum. Est autem in Scriptura vsitatum, vt
illa fieri dicantur, quæ digna sunt, vt fiant, aut
quæ natura exigit, vt fiant. Quomodo filius di-
citur honorare patrem, quia illum honorare
debet. Sic etiam sperasse dicitur Iobus, quia in
illis rerum, valitudinisque angustiis sperare
poterat ab amicis, quod ipse illis laborantibus
non inuitus impenderet.

42. *Venerunt quoque usque ad me, & pudore cooper-
ti sunt.* Non defuerunt aliqui ex Themanitis,
& Sabæis, qui venerint salutatam, aut conso-
latam amicum: qui tamen erubuerunt, quia
ab illis & amicitia lex, & humanitatis ratio
aliquod exigebat morbi, vitæque subsidium;
quod illi tribuendum esse non putabant. In
hanc fermè sententiam S. Thom. Quæ mihi
valde videtur expedita, & facilis, & huic om-
nium maximè adhæreo.

43. *Verf. 21. Nunc venistis, & modo videntes pla-
gam meam timetis.* Accommodatè ad suam ex-
plicationem S. Thom. hæc verba ad tres ami-
cos Iobi referri dicit. Quasi dicat Iobus mi-
randum non esse si alij erubuerint cum ipso a-
gere familiaris, quia expendere de suo extre-
mè laboranti recusant: cum ipsi qui longè
existimantur aliis prudentiores, idem recusent,
& ad illum propius accedere reformident, ne
ipsis aliquid adhæreat de plaga, aut ne in cu-
randa plaga, & agroto fouendo aliquos faciant
sumptus.

44. *Verf. 22. Nunquid dixi: afferte mihi.* Qua-
si dicat, neque illi priores, neque modò vos ti-
mere debuistis, ne morbus hic meus, duraque
necessitas quicquam de vestris facultatibus ex-
hauriret. Quare hoc etiam nomine iniurij fue-
runt tam hi, quàm illi, cum putarent illum
velle precariò viuere, & oneri esse amicis suis
immoderata, atque importuna petitione. Cum
nunquam id, quod illiberalis existimatur inge-
nij, forent experti. Ne quod amicis minus in-
solens, & inurbanum, petiit, vt contra inimicos
magisque robustos suppetias ferrent, & à pro-
posito periculo liberarent.

45. *Verf. 24. Docete me, & ego tacebo: & si quid
forte ignoravi instruite me.* Ostenderat supra
quemadmodum in suo gemitu nihil fuerit, tam
acerba reprehensione dignum, neque dolorem
esse huiusmodi, vt celari vlla ratione potuerit.
Nunc obsecrat, vt si quid in ipso inueuerint,
quod mutatum velint, quod non admittat re-
ligio, aut non probent honesti, atque vrhani
mores, quàm primùm ostendant, doceantque

quid factum velint, quid ex vsu aut suo, aut
publico futurum esse censeant: neque se futu-
rum esse indocilem dicit, aut verbum vllum
contra imperata facturum, modò cum hone-
state, & religione non pugnent.

46. *Verf. 25. Quare detraxistis sermonibus veri-
tatis, cum è vobis nullus sit, qui possit arguere me.*
Audaciam Iobo, & robur præbet conscientia,
atque ideo liberè his etiam, qui malè de ipso
sentiunt, & loquuntur corrigendum se, & for-
mandum permittit. Imò & ipsos arguit aduer-
sarios, quasi nihil inuenire queant, à viro bo-
no, & officioso alienum, & audeant præterea
sermonibus detrabere, quasi fallaces essent, &
aliquo artificio fucati; cum tamen essent veri,
atque indigni, quibus aliqua aspergatur men-
dacijs labes.

47. *Verf. 26. Ad increpandum tantum eloquijs
conciinnatis: & in ventum verba profertis.* Eli-
phazis oratio eiusmodi fuit, vt tantum videretur
ad reprehensionem, & vituperationem fuisse
composita; cum tamen prius præ se tulisset
consolationis speciem. Illa tamen oratio tam
elegantè conciinnata, tam artificiosè ad insti-
tutum instructa, scopum non habuit, quem fe-
rere, quia vitium habuit nullum, quod iure re-
prehenderet. Quare in ventum verba profe-
runtur, quia irritæ sunt illæ petitiones; quem-
admodum irritò conatu aliquis aërem verberet,
ex quo nihil assequeretur, præter lassitudi-
nem, & vulgare ludibrium. Id enim valet
dictum illud prouerbiale; *in ventum verba ia-
ctare, seu proferre, aut aërem verberare.* Neque ma-
gis verberat innocentem maledicta lingua,
quàm stulti gladiatores feriunt aërem, qui ne-
que sanguinem habet, quem effundat, neque
spiritum vitæ, quem amittat; imò neque eius-
modi corpus, quod ictum sentiat, aut etiam
excipiat.

48. *Verf. 27. Super pupillum irruitis, & subuer-
tere nitimini amicum vestrum.* Hic nota subau-
ditur similitudinis. Quasi dicat, perinde ac si
essem pusillus, natura debilis, & ab auxilio nu-
dus, quique referre neque audeam, neque pos-
sim, sic in me omnes impotenter irruitis, in id
prorsus inrenti vt amicum vestrum, quem le-
uare potius deberetis, opprimatis. Illud *super
pupillum*, prouerbiū subolet quo significa-
mus illum ad mortem, seu ignominiam ap-
peti, qui vel ad ruinam pronus est, aut in quo
oppugnando nullum subest periculum. Hoc
idem alio prouerbio explicuit David Psalm.
61. verf. 4. *Quorsque irruitis in hominem, interfici-
tis vniuersi vos, tanquam parieti inclinato, & ma-
ceria depulsa.*

49. *Verf. 28. Veruntamen quod cepistis explere.*
Nihilominus non recusat Iobus censoriū illud
examen, neque timet linguas quantumuis acu-
tas, & liberatas. Atque ideo iubet, vt quod insti-
tuerunt persequantur. Veruntamen orat sibi
prius respondere vt liceat: deinde videant an
in verbis suis aliquid deprehendant, quod mē-
daciū suboleat. Quod sperat vel apud ini-
quos iudices consecuturum se facile. Quod ad
finem vsque capitis persequitur ad eò apertè, vt
nostra explicatione non egeat.

ARGUMENTUM CAP. VII.

DOCILEM se discipulum Iobus futurum esse promiserat Eliphaz, quare admittit, & repetit duo quæ cap. 5. docuerat Eliphaz: quæ præcipua suæ disputationis fundamenta locauerat; nempe hominem ad laborem esse natum, & à Deo solo sperandum esse doloris, aut vexationis leuamentum. Priorem partem admittit, & amplificat, dum hominis vitam cum militia comparat, quod in seipso expertum se esse dicit: & suos dolores eam ob causam profert, & exaggerat. Deinde precatur Deum iuxta datum ab Eliphaz e consilium, sui ut misereatur. Quod ut à Deo facilius exoret, suam tenuitatem, & vilitatem proponit: Ac tandem rogat, ut quando vita brevis est, non committat, ut in exiguo illo tempore quod est ad mortem reliquum, sic à doloribus angustiè, & continenter vrgeati: ut nullus relinquatur locus, aut facultas respirandi. Et quamprimum aut remoueat, aut remittat ma-
zum eousque grauem, ne quod orat, ac sperat beneficium mors anteuertat.

CAPVT VII.

A PARAPHRASIS.

1. **M**ilitia est vita hominis super terram: & sicut dies mercenarij, dies eius.

2. Sicut seruus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui:

3. Sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi.

4. Si dormiero, dicam: Quando con-
furgam? & rursum expectabo vesperam,
& replebor doloribus vsque ad tenebras.

5. Induta est caro mea putredine & sordibus pulueris, cutis mea aruit, & contracta est.

1. Promisi vobis, o amici, & tibi præsertim, o Eliphaz, me docilem futurum esse discipulum, quod iam facere aggredior; dixisti hominem natum ad laborem, & ab vno Deo sperari debere libertatem: hoc ipsum ego lubens confiteor, & quod ad priorem partem spectat, dico hominum vitam militari instituto videri quàm simillimam, aut illius labori, qui suam alteri locat operam mercenariam.

2. 3. Sicut is qui à duro, atque moroso Domino in ipso aestatis ardore intolerabili seruitute premitur, umbram desiderat quæ aestuantem refrigeret: & sicut qui ad diurnum laborem mercede conducitur, cui non permittitur pars vlla diei à labore vacua, finem desiderat diurni laboris, & pensi; sic ego diebus, ac noctibus, in quibus non mitius exercebar, quàm mercenarij, ac serui, quietem aliquam tanquam mercedem, & umbram desidero: quam quia non inuenio, dies me, ac noctes laboriosas, & à mercede vacuas habuisse puto.

4. Cum nox aduenerit, & somni tempus, in quo alij à mærore & morbo leuari solent, adeò non reficior à diurna molestia, ut rursum diem, lucemque desiderem, quæ sic mihi illucescit amara, ut rursus habeam noctem in votis. Denique lassæ menti nihil affert hæc temporum optata vicissitudo.

5. Induta est caro mea squammoso quodam tegumento, è sanie videlicet concreta, aut crustis, quæ ex humore putri inoleuere corpori, quæ tandem in obscenum puluerem denique soluntur. cum autem sanguis, & humores alij, imò & caro ipsa verteretur in saniem, necesse est, ut extensa prius contraheretur, & arefceret cutis.

6. Dies mei velocius transierunt quam à texente tela succiditur, & consumpti sunt absque vlla spe.

7. Memento quia ventus est vita mea, & non reuertetur oculus meus vt videat bona.

8. Nec aspiciet me visus hominis: oculi tui in me, & non subsistam.

9. Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

10. Nec reuertetur vltra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius.

11. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei: confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

12. Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?

13. Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in strato meo:

14. Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.

15. Quam ob rem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.

A 6. Eo reductus sum, vt iam actum esse putem de vita mea; cui vis nulla nature medicinam afferet salutarem. Quare de retinenda vita distinenda morte iam omnino despero, transisse itaque meditor vitam meam, & ea celeritate pracidendam; qua ab artifice temporis momento in ipso loco vbi contexta fuerat, tela succiditur.

7. Quare, ô Domine, memento vitam meam similem esse vento, qui & tenuis est, & ingenti velocitate mouetur: neque vt primum excefferit, ad illa reuertetur bona, qua semel amisit.

B 8. Iam propè est, vt inter viuos esse desinam, neque vllus hominum amplius me videat. Quòd si tuos oculos diu in me conuertere distuleris, non inuenies in quem tuam liberalitatem, & clementiã ostendas; iam enim, vt sese mihi dant tempora, è viuis abiero.

9. 10. Redeo iam ad interruptas; & sicut dixi vitam meam similem esse vento, sic nunc dico similem esse nubi: qua sicut breui ex humido terra vapore concrefcit, sic etiam breui dissipatur, & soluitur, & suam cursum, & vitam momento temporis absoluit: neque ad locum, quem reliquit, rursus ascendit. Sic etiam qui esse desit, & sepulcro mandatur, ad vitam qua iam est defunctus, non redibit amplius.

C 11. Quapropter cum spatium, quod superest vitæ, exiguum sit; & ad geminandas preces instimulent spiritus afflictio, ægritudo animi, vis doloris maxima, alloquar Deum, neque aliquam exigui temporis partem inertem esse sinam.

12. Iam tandem tecum loquar, ô Domine, & meam apud te causam disceptabo. Quid ita me Domine malis circundas, & quasi quibusdam vinculis constringis, & cohibes: vt extricare me, aut commouere non possim. An ego mare sum, cui ripæ obiiciantur, & claustra, ne effusum extra suos fines terras obruat, & inutiles reddat; aut bellua immanis, & ferox, qua ne aliis exitio sit, ferreis arcetur vinculis, aut caueis includitur?

13. 14. Sic in hac dolorum excarnificina afficior, vt nullum habeam tempus à dolore vacuum: si enim in meo qualicumque lectulo decumbere voluero, mihi ipsi pollicitus quietem, & otium, cum post longas vigilias somnus obrepit, occurrunt illicò horribiles tristissimarum rerum imagines, qua multo magis torquent somno captum, quam vermes, & ulcera solutum.

15. Quamobrem cum noui subinde succrescerent dolores, neque vlla ex parte sese ostenderet illorum leuamentum, remedium sese mihi offerebat à laqueo; aut ab alio mortis genere, qua nihil mihi magis videbatur optabile.

16. Abieci

16. Desperavi, nequaquam vltra iam viuam: parce mihi, nihil enim sunt dies mei.

17. Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

18. Visitas eum diluculo, & subito probas illum:

19. Usquequò non parcis mihi, nec dimittis me vt glutiam saliuam meam?

20. Peccaui, quid faciam tibi ò custos hominum? quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi grauis?

21. Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? ecce, nunc in puluere dormiam, & si manè me quæsieris non subsistam.

A 16. Abieci omnem viuendi spem, quia tanto malo non video adhiberi posse medicinam. Quare, ò Domine, quando recusari non potest, quin breui hac mortali vitâ defungar, parcius, obsecro, & clementius percutere; & stimulos tempera heu nimium hætenus acutos; vt pacificè moriar; quod extremum est in hoc mortali statu beneficium.

B 17. 18. Quid tantum est homo, ex vili materia, futilique compositus, vt animum tuum, siue ad magnificandum, & ornandum, siue ad spoliandum, & perdendum aduertat. An ideo matutino tempore extulisti, vt vespertino deiiceres! vix dum illum locupletasti, cum euertis; vix dum cumulasti bonis, & ornasti, cum spolias, & reddis indecorum.

C 19. Quandiu, ò Domine, durabit hæc continens, & perpetua probatio? nunquam ne in me cruciando parcam adhibebis, atque remissam manum? siccine vrgebis continenter, & angustè, vt nullum relinquant respirandi, aut saliuam transglutienda locum.

D 20. Si in hoc equuleo, durâque quæstione confessionem à me extorquere vis, habes confitentem reum. Peccaui, fateor. Sed, ò hominum explorator, & custos, qui cuncta vides, & humanis rebus tam prouidus, & sedulus inuigilas; quo te modo, ac victima placari vis? Quid vltra à me petis, quem vniuersis bonis exuisti, quemque tibi quasi scopum proposuisse videris, in quem omnia spicula destinato vibrare? En eò redactus sum saniosus, & putridus, vt non aliis solum molestus sim, & inuisus, sed & meipsius fatentem halitum, & horribilem speciem sustinere non possim.

21. Cur ergo non à me remoues, aut remis-tis modicè, aut paulisper suspendis vlticem, atque seueram manum! Instare mihi mediator extremum diem. Quare si protrahere pergis miserendi tempus, quem à labore recrees, aut alio clementie tue beneficio prosequare, non inuenies: quia opus illud mors anteuertet.

Verf. I. Militia est vita hominis super terram.]

Non est facile hoc caput aptè cum superiore contexere. In quo laborant multi, neque eodem omnes modo sentiunt. Chryf. in catena illud Iobi in hoc cap. institutum esse putat, vt seipsum ab Eliphazis calumnia, sine errore defèdat; quo putabat Iobum propter sua peccata à Deo tã vehementer affligi. Quod ea ratione refellit, quia id omnibus hominibus cõmune est, & ab ipsa haustum natura, vt assiduis conflitentur incommodis, neque quietem habeant vllam, aut cessationem

A à laboribus nisi in morte. S. Thomas aliam partem orationis Eliphazis confutari putat, qui cap. 5. à versu 20. in hac vita homini Deum timententi fœlicitatem promittit, & vaenitatem à labore. Quod confutat Iobus eã ratione: quia fœlicitas hæc, quæ ab Eliphaze commendatur, in hoc ærumnoso statu mortali homini contingere non potest. Cuius vita militia perpetuòque labori ad extremum vsque diem damnata est.

Sunt, qui velint in suo adhuc consilio perstare

stare Iobum; atque ostendere meritò se dolere, ac gemere cum grauiora sustineat quam exigit doloris acerbitas. Quam militiæ similitudine declarat; in qua nullum tempus à metu, seu periculo vacuum; & seruorum, quos durè exercet herus, & labore defungi desiderat, & mercedem accipere operæ locatæ.

Ego alium modum suspicabar inueniendi filium, de quo statuet lector. In primis videbam Iobum præbuisse se docilem amicorum doctrinæ, à qua informari voluit; & si quid peccasset, paratum se esse mutare sententiam. Hoc verò significauit proximè cap. 6. vers. 24. *docete me, & ego tacebo, & si quid fortè ignorauit, instruite me.* Vt verò animi doctrinæ veræ, ac sanæ auidi documentum aliquod præberet; repetit illa, quæ ab Eliphaze audierat cap. 5. in quo duo præsertim ostenderat, quæ negare Iobus nulla ratione poterat. Alterum est homini non minus esse laborem naturalem, quam volucris volatum. Alterum quietem, & otium impetrandum à Deo, qui vnus potest huic naturæ morbo, aut damnationi afferre medicinam. Sic enim ibi vers. 7. & 8. *Homo nascitur ad laborem, & auis ad volandum: quamobrem ego deprecabor Dominum.* Hæc duo negare non poterat Iobus. Atque ideo sicut bonus humilisque discipulus libenter accipit, tenetque doctrinam, Quam hoc loco repetit, & amplificat. Continet igitur hoc caput illa duo, quæ proximè à nobis proposita sunt, quod homo natus sit ad laborem, à principio capitis ad versum 7. ubi suam domino tenuitatem infirmitatemque proponit; & cum iterum suum dolorem, atque ærumnosum statum explicaret, iterum consurgit in preces, & à Deo suorum dolorum leuamentum, & peccatorum veniam precatur. Nihil aliud rectè precepisse videtur Eliphaz, Quod & nunc admittit Iobus, & re ipsa, atque opere sibi placuisse demonstrat.

Militia est vita hominis super terram.] Dixerat Eliphaz cap. 5. hominem ad laborem esse natum. Iobus aliquid addidit, nempe laborem illum, cui sua hominem alligauit fortuna, esse durissimum. Quod tribus explicat similitudinibus. Prima sumpta est à militia, in qua omnia sunt dura siue initium illius instituti, siue progressum: omne denique illius ministerium, vsumque consideres. Neque solum belli tempore, & in ipso congressu periculum, & labor; sed etiam pacis, atque quietis tempore; in quo cessare turpe est, neque à duce permissum. De quo tempore Claudianus ex veteri disciplina lib. 4. de Honorij Consulatu,

Si bella tonant, prius agmina duris

Exerce studiis, & sano præstruc Marti.

Non bruma requies, non hibernacula segnes

Eneruent torpore manus.

Qua de re autores de re militari multa. Vide Flauium Vegetium lib. 2. ca. 23. Quid in militari incessu subeant milites, quod sustineant onus, docuit Cicero li. 2. Tusculan. *Nostri exercitus vnde nomen habeant vides. Deinde qui labor, quantus agminis, ferre plus dimidij mensis cibaria, ferre si quid ad vsum velint, ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus, arma etiam membra milites esse ducunt.* Dum amantitum

A studia Ouidius describit à militum similitudine, qualis sit militum labor optimè declarat. Sic autem lib. 2. de arte.

Militia species amor est: discedite segnes,

Nec sunt hæc timidis signa tuenda viris.

Nox, & hyems, longaque via, sauique labores,

Mollibus his castris, & dolor omnis inest.

Sæpe feres imbrem caelesti nube solutum,

Frigidus in nuda sæpe iacebis humo.

Idem libr. 2.

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.

Attice crede mihi, militat omnis amans.

B *Quis nisi vel miles, vel amans, & frigora noctis,*

Et densò mixtas perferet imbres niues?

Quid potèd in ipso congressu patiantur milites, quis non videt? quid timeant, quomodo mors vbique oculis occurreret, quomodo interdum suorum conspergantur sanguine: quomodo, vt dixit ille,

--- *Crudelis vbique*

Luctus, vbique pavor, & plurima mortis imago.

Septuaginta pro militia, reddidere tentatio, quæ non minus significanter explicat humanæ vitæ casus, atque discrimina, quam militiæ nomen. Quasi diceret: habere hominem in hoc mortali statu, quo ipsius explotetur virtus, atque constantia: perinde atque aurum, quod nunquam extraheretur è fornace, ubi ipsius nitor probaretur, & pretium. Ille autem, qui cum laboribus conficitur, aut mala fortuna, militare dicitur. Sic Iobus ipse cap. 14. *Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.* Et cap. 4. *Terròres, inquit, domini militant contra me.*

Et sicut dies mercenarij dies eius, sicut seruus, &c.] Qui diurnam alteri locauit operam, non permittitur à conductore partem habere vllam à labore vacuum: quia omnes horas partesque diei ipse mercede compensat. Quare desiderat Solis occasum, & tenebras: quia tunc nouit cessandum sibi esse à laboribus; & impensæ operæ capiendam esse mercedem. Sic etiam seruus, qui in æstu operam dedit domino suo importunam, & longam, vmbra desiderat, quæ ab ardente sole laborantem spiritum reficiat. Siue illa vmbra sit arboris, quæ se opponat à sole, siue terræ, id est, nox, quæ est laborantis hominis commune leuamentum.

Septuaginta sic reddunt hunc locum: *tantumquam seruus metuens dominum suum, & consequutus est vmbra.* Quæ loca Græci Patres in catena sic exponunt, vt in vmbra noctem intelligant, quam seruus à Domino suo inclementer tractatus vehementer desiderat. Vt noctis beneficio se à Domini seruitute subducatur; vt declinet minas, si quas fortè intentauit dominæ morositas; aut certè seruitutem effugiat, quæ maximum existimatur malum, & libertatis aliquando intueatur lucem: quem etiam animantes rationis expertes studiose curant.

Sicut mercenarij, ac serui termini statuuntur, aut opportuna tempora, horum seruitutis, illorum mercedis, sic militia aliquis potuit desiniri tempus, quò qui nomen suum dedit, ab illorum molestis vacationem consequeretur.

Sunt

4. Militia laboris plena.

5.

6.

7.

8.

9.

Quando datur à militia vacatio.

Sunt autem duo tempora, quæ milites habent à bellando libera; alterum est hyemale, in quo in hybernis agunt licet non omnino otiosi, quia variis se exercent modis, iisque interdum duris, quo magis ad aciem veniant instructi, ac vegeti. Quod omnibus penè nationibus commune fuit (licet aliquando legamus, maxima fuisse commissa bella hyemali tempore, imò supra flumina hyberno frigore concreta) sanè tunc suscipi, aut continuare bella cum aperuit se tempus, & cælum intepuit, apud Hebræos habemus ex lib. 2. Reg. cap. 11. *Factum est autem, vertente anno (id est, redeunte vere) eo tempore, quo solent Reges ad bella procedere. Quam ob causam eo tempore aut indicantur, aut instaurantur* bella, diximus in nostris commentariis ad illum locum 2. Reg.

10. Alia est vacatio à bello, quæ accidit ex concessio à natura, & lege priuilegio: neque enim humanum est, vt quis in ætate senili, & ferendis belli molestiis minus idonea, cogatur arma sumere, & iuuenile pondus lassatis, atque attritis humeris sustinere. Quæ ætas militi immunitatem à bellando concederet, tradunt omnes fermè, qui de re militari præcepta tradiderunt. De Romanis vide Gellium libr. 10. cap. 18. Liuium libr. 25. Senecã cap. vltimo de breuitate vitæ. Ex his quidam à militia soluunt eum, qui annum quadragesimum sextum impleuit. Sed communiter autores annum constituunt quinquagesimum, qui militiæ pondus legitimo termino definiat. Et in his est Seneca supra: *lex, inquit, à quinquagesimo anno militem non cogit.* Censorinus de die natali cap. 14. ait, ad annos 45. *homines appellari iuuenes, eo quod Republicam in re militari possint iuuare.* Macrobius libr. 1. in somnium Scipionis tradit in quibusdam locis immunitatem à bello præstari anno ætatis 42. in aliis 49. *Nonnullarum, inquit, Rerumpublicarum mos est, vt post sextam ad militiam nemo cogatur: in pluribus datur remissio iuxta post septimam.* Per sextam, & septimam hebdomadas annorum intelligit, in quibus septem numerabantur anni. Vide quomodo apud profanos hebdomades numerentur annorum, sicut apud Danielem cap. 9.

11. Hic annorum numerus externos vindicat à bellorum molestia. Neque longè ab hoc numero abetint Hebræi: qui à vigesimo ætatis anno suos ad bella conscribunt; quinquagesimo quinto liberant. Vt autem Iobus suum laborem cum militia comparat, sic etiam velle ab illa sua metaphorica militia habere cessationem.

12. Vers. 3. *Sic & ego habui menses vacuos.* Vacuum appellamus laborem, quem nullus sequitur fructus. Vacuum tempus, quod nullam nobis vtilitatem peperit. Vacuus conatus, qui hominem hiantem relinquit, neque mercedis compotem, quam optabat. Loquitur autem Iobus de illa mercede, quam humani vident oculi, & capiunt sensus, qualis est otium, & requies à labore, & illa quæ ab hominibus, qui humana captant commoda, numerantur in bonis. Habuit itaque menses vacuos, quia nihil toto mense reperit eorum, quæ cupiebat, cum dolor nihil de sua acerbitate remitteret, sed magis, atque magis in singulos dies augetur. Habuit dies, & noctes laboriosas & vacuas, quia cum die premeretur, expectabat noctem, quasi in illa

A habiturus doloris laxamentum, sed frustra: agebatur nocte, & optabat lucem, quasi cum tenebris excessura esset cordis ægrotudo. Sed vtrumque tempus habuit omnino vacuum; quia vacua fuerunt ab euentu vota, & desideria affiduis incitata doloribus.

Noctes laboriosas enumeravi mihi. Solent, qui in dolore sunt, aut quos bonorum expectatio sollicitat, non solum menses, & dies, sed singulas etiam horas numerare. Sanè ita putabat, aut iuxta hominum exploratum morem loquebatur Tobias iunior de parentum suorum angore sollicitus. Tobias 10. vers. 9. *Ego noui, quia pater meus, & mater mea, modo dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis.* Hoc ipsum in amantibus ex illorum ingenio expressit Ouidius epistol. 2. Heroum.

Tempora si numeres, bene quæ numeramus amantes,

Non venit ante suum nostra querela diem.

Et experientia quotidiana didicimus ægrotos numerare horas, quæ nimium videntur esse lentæ; quæ noctes, quia laboriosæ sunt longissimæ videntur: sicut etiam, quæ optamus gressu videntur incedere tardissimo; quia nostram expectationem cum dolore suspendunt. Cum igitur aliquid haberet Iobus, quod horreret valdè, quia ab illo discruciabatur vehementer; aliquid item quod vehementer optaret, quietem nimirum à laboribus; numerabat horas, quasi in illorum fine suorum votorum summam statuisset.

Vers. 4. *Si dormiero, dicam quando consurgam, & rursus expectabo vesperam.* Explicatio est eorum quæ nuper dicebamus, & cur noctes, & dies habuerit laboriosos, & vacuos, optabat lucem Iobus cum esset in tenebris, quasi in pennis solis ventura foret salus. Et cum ventum tandem esset ad lucem, ad tenebras redire cupiebat. Sed laxamenti nihil ferebat hæc temporum vicissitudo. Hic loquendi modus continuatam indicat calamitatem. Quo vsi sunt etiam profani, cum nullum sibi tempus significare volunt à dolore vacuum. Sic Ouidius in Ibin.

Nec corpus querulo, nec mens vacet ægra dolore,

Noxque die grauior sit tibi, nocte dies,

Et Tibullus lib. 2. eleg.

Nunc & amara dies, & noctis amarior umbra, Omnia nam tristi tempora felle madent.

Vers. 5. *Inducta est caro mea putredine, & sordibus pulueris cutis mea aruit, & contracta est.* Proponitur, opinor, externa corporis species, & quasi proprium; & in eo statu naturale carnis integumentum. Illud verò putredo est, quasi squamosa cutis è cœcreta sanie, aut ex pustulis, quæ ex humore putri inoleuere corpori. Has verò pustulas, seu crustas sordes appellat pulueris, quia aut facile soluuntur in puluerem, aut quia speciem habet pulueris in lutu contracti prius, deinde arefacti calore. Pulueres autem illi ex squamis, aut pustulis surfures à Medicis appellantur. Illæ porò squamæ albæ sunt, vnde leprosi hominis membra candore probantur, Leuit. 13. Et cum Maria lepra percussa fuit, apparuit candens quasi nix, Numer. cap. 12. Cum autem sanguis, & humores alij verterentur in sanjem;

Qua ætas militia idonea.

Vacuus labor, & tempus quid.

13. Horas numerant, qui in labore, aut expectatione sunt.

14.

15. Leprosi species.

faniem; & carnes innati vermes corrodendo confumerent; necesse est vt extensa prius contraheretur cutis, & cum non esset à naturali irrigata succo, prorsus areferet, & simul pustulæ è sanie contractæ in furfuraceos pulveres ipsa quoque cutis verteretur.

16. *Mirum de Iobi sanie.* Septuaginta aliter legunt: *Conspersitur corpus meum in putredine vermium: in fundo autem glebas terræ à sanie radens.* Paulo aliter habet in catena LXX. translatio: *maceratur autem corpus meum in putredine vermium: liquefacio autem glebas terræ de sanie radens.* Priorem lectionem sic exponit Eugubinus, vt Iobus scalpendo lacerum, atque squamosum corpus glebas videatur è corpore detrahare. Quasi dicat crustas è sanie concretas, aut carnis frustra, quæ putria cadunt, seu eraduntur è corpore esse similes terræ glebis. Quæ explicatio aptè cum vulgata translatione consentit; quæ sordes appellat pulueris, & putredinem, quæ hîc saniosæ dicuntur glebæ.

17. Posteriori lectionem sic explicant Græci Patres in Catena. Chrysostomus ait, tanta Iobum inopia, atque ærumna laborare, vt non ampliùs testa, sed gleba abstergere sanie cogeretur. Olympiodorus: *Nunc, inquit, Iobus, sator, & procreator sum vermium, qui meum corpus absument. Quem autem tabificum profundo cruorem adeò vim habet immanem, vt si quando me fortè testa defecit, ad excipiendam sanie terræ glebas adhibere voluero, vel ipsas glebas liquefaciat.* Polychronius: *Corpus suum non solum à vermibus exedi cernebat, verum etiam illud ipse sumpta testa perfricabat, sibi que erat ipse carnifex; & glebas liquabat, neque poterat terra liquentem tabem sustinere. Verum tanta lues erat, & corporis vniuersi corruptio, vt multa sanie glebas molliret, atque dissolueret. Quæ quidem humore illo persusa cœnum imitabantur. Ita non egrotanti modo, sed expectantibus etiam erat morbus ipse intolerabilis.*

18. Veri. 6. *Dies mei velocius transferunt, quàm à texente tela succiditur.* Desperauerat iam, vt apparet, Iobus, de vita sua: neque enim putabat vim esse tantam in aliqua naturali medicina, vt corpus sanaret sic affectum, aut reficere posset quod illæ vermium scatebræ, & dira lues exhaustissent. Quare quasi iam actum esset de vita sua, ait suos dies iam esse transactos, idque ea festinatione, qua à texente tela perficitur. Est autem comparatio perquam apta. Vt enim tela additis aliis, atque aliis filis contextitur, & crescit, & cum ad extremum producta est, tandem succiditur, neque multum temporis ab exordio ad finem interiectum est: sic hominum vita, dum diebus dies identidem accedunt sine vlla intermissione, producit, & cum vltimus aduenit dies, & quasi extremum atexitur filum, tandem absoluitur. Succidi telam idem est quod est absolui. Nam statim atque opus finitum est ab ἐργαλείῳ ὑφαντικῷ; id est, ab instrumento textorio, tela succiditur. Vt ergo textor orditur telam, quam breui ad finem vsque deducit; sic homo ex quo vitam ordiri cœpit, breuiter absoluit. Eadem qua Iobus vsus est metaphora Rex Ezechias Isaia cap. trigessimooctauo, dum de suæ vitæ breuitate

Tela dum textitur huiusmodi vitæ symbolum.

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A te queritur: *Præcisâ est velut à texente vita mea, dum adhuc ordier succidit me.* Vbi Vulgatus, quàm à texente tela succiditur. Hebr. est *נני מני* mini ereg, id est, quàm radius textorius. Est autem radius lignum illud concauum, quod saepe transmeans filum deducit. Radius autem ille nunquam consistit, sed veloci, & facili traiectione tramam deducit, & opus absoluit. Radium cum cœlorum diurna circuitione confero; nam vt ille hominum dies efficit, & numerat; sic etiam radius fila transmittit, ac numerat: & denique mora non longa definitum vitæ terminum absoluit.

Et consumpti sunt absque vlla spe. Iam vitam suam, sicut se res tunc habebat, exactam putabat, neque sperabat fore, vt vires assumeret, aut corpus, quod perdiderat. Quo videtur respondere verbis Eliphazis, qui omnino promittebat secunda, & multis gradibus meliora, si peccatum agnosceret suum: & veniam precatus se totum ad Dominum ex animo conuerteret. Admittit alterum, nempe, vt oret Deum, suamque illi causam, & tutelam commendet. Quod fecerat tota vita diligenter, de aliis aut nihil, aut modicum laborat, quia iam se in viuis non putabat ampliùs numerandum.

Veri. 7. *Memento quia ventus est vita mea.* Iam docilis discipulus, quod à suo magistro Eliphaze didicerat, se admisisse declarat, & re ipsa confirmat. Orat enim Deum, suamque illi tenuitatem, & infirmitatem ostendit. Primùm docet suam vitam esse vento quàm simillimam, id est, tenuem, quæque citò fugit, neque vbi excessit semel, naturæ viribus reuocatur. Dum venti instar dicitur esse vita, fugax omnino dicitur, & quæ citò suam periodum, & cursum peragit. Notum est in vento tam apud profanos, quàm apud sacros Scriptores velocitatem indicari. De profanis est illud Horatij libro secundo carminum ode 16.

Ocyor vent is, & agente nimbo
Ocyor Euro.

D Virgil. lib. 5. *Æneid.*
Emicat & ventis, & fulminis ocyor alis.
Et iterum lib. 12.

Ne fuga subsidio subeat, fugit ocyor Euro.

Apud sacros saepe comparatio è ventis sumitur ad explicandam celeritatem, & ideo ventis attribuuntur pennæ, & Deus in illis insidete dicitur; quia omnia cursu quàm celerissimo lustrat. Psalm 17. *Ascendit super Cherubim: volauit super pennas ventorum.* Vide, quæ nos ea de re in nostris commentariis in libr. 2. Reg. capit. vigesimosecundo. velocitas prætereæ Angelorum in spiritu, id est, vento significatur. Psalm. 103. de quo proximè: quem Paulus citat ad Hebræos capit. 1. *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.* Vbi licet alij contra sentiant; Patres tamen Græci Spiritus, pro ventis, accipiunt: & Angelos putant à Psalmista, & Paulo cum ventis celeritate comparari, hoc sensu: *Facit Angelos suos veloces sicut venti, & sicut flamma ignis.* Ita Dionysius de cœlesti Hierarchia capit. decimoquinto, Damascenus libr. secundo de fide, capit. tertio, Theodoretus, & Euthymius in Psalmum illum, Ba-

L filius

19.

20. *Vita velocitas vento similis.*

21.

Spiritus, pro ventis.

filius, & Ribera in epist. ad Hebræos. Vide quæ nos in cap. 6. Zachariæ vers. 5. Præterea ventus, qui semel transit, nunquam reuertitur. Quæ etiam in re hominum vita mortalis quàm simillima est: neque enim vis est vlla in natura, quæ vitam reuocet, quæ semel excessit. Quod si etiam addas à vento, id est, respiratione pendere vitam mortalium, multum etiam addideris illi fragilitatis. Sanè diuturnum esse non potest, quod à tenui dependet aura. Quod si spiritum præcluseris, aut impedias ad tempus perquam modicum, confestim extinguetur.

23. Ex tribus ventorum proprietatibus, meo iudicio, verus elicitur huius loci sensus. Qui deinde sequentibus explicatur magis. Quasi dicat Iobus, vita mea præcipiti labitur cursu, quæ breui admodum absoluet. Neque reuertetur vbi primum abierit. Quare nisi statim mihi porrexeris manum, non erit tempus, in quo mecum possis agere clementer. Quare obsecro Domine, memineris breuitatis vitæ, & dolorum, quos patior, & fac, vt pauillum hoc spatij, quod superest, à dolore reficiat, & pacificè transigam.

24. *Et non reuertetur oculus meus, vt videat bona.]* Quædam sunt verba apud Hebræos, quæ per aduerbia explicantur: vt reuertor, addo, magnifico, & similia: vt non addet, aut adiiciet, vt resurgat: id est, non iterum resurget. Magnificauit facere, id est, facit magnificè: Psalm. 85. Tu conuersus viuificabis nos: iterum viuificabis; Psalm. 73. Conuersi sunt, & tentauerunt Deum, id est, iterum tentauerunt. Sic etiam nunc cum dicitur, non reuersurus oculus, vt videat bona, significatur non iterum visurus bona. Quare si modò non viderit, nunquam videbit.

25. Vers. 8. *Nec aspiciet me visus hominis.]* Descriptio est viuentis hominis, qui cum hominibus aliis vitam habet familiarem, & communem. Talem homines vident, cum inter viuos esse desierit, videre non possunt.

26. *Oculi tui in me, & non subsistam.]* Hic ego particulam si conditionalem subaudio. Quod in Scriptura sacra familiare est in hunc sensum. Si diutius medicinam, leuamentumque distuleris, non inuenies in quem tuam clementiam, & liberalitatem ostendas; iam enim ego, vt se dant mihi, & vrgent infortunia, è viuis abiero. Quod iterum repetit in fine capitis: *Si manè me quiesieris, non subsistam.* Loquitur autem cum Deo Iobus humano modo. Sic enim cum hominibus agere solemus, cum stimulos addimus, vt rem quàm primum aggrediantur: quam si differant cum voluerint, præstare non poterunt; quia occasio abiit, & agendi opportuna tempestas. Neque nouum est, vt homines etiam, qui diuino afflati sunt spiritu, aut de Deo loquantur, aut cum ipso agant humano modo. Sicut proximè cum dixit Iobus idem ad Deum: *Memoro, quia ventus est, &c. & millies: Exurge; quare obdormis Domine, quasi Deus obliuiscatur, & dormiat.*

27. Vers. 9. *Sicut consumitur nubes, & pertransit, sic qui descendit ad inferos non ascendet.]* Versus 7. & 8. includi debent parenthesi, & à filo orationis continenti discludi. Cum cepisset Iobus

A suas calamitates, & infortunia describere, respirauit paulisper, & conuersus ad Deum orauit, sui vt miseretur, & aliquantulum ab eo duro assiduoque conflictu releuari permetteret. Deinde se ad interrupta refert, & suarum miseriarum narrationem pertexit. Et iterat quod aliis modis vsurparat nuper, nempe virum vita functum non rediturum in hanc lucem, & vitalem auram ex inferis, id est, è sepulcro. Quod alia similitudine explicat, nempe nubis, quæ vbi resoluta euauit, ad antiquam molem, & locum reuocari nequit. Quod proximè etiam de vento dixerat. Eandem sententiam continet sequens versus, neque nostram desiderat operam. Ex hoc loco quidam è Græcis Patribus, qui sunt in catena, putant Iobum resurrectionem corporum non agnouisse. Quod sanè dici non potest, cum id Iobus non semel, aut obscure fateatur. Est autem verisimile cum hæc dixit resurrectionem corporum ignorasse; postea verò nouo illustratum lumine contra sensisse, vt diximus capitul. 19. aut certè non resurrecturum hominem vsque ad finem mundi, vt indicat infra capitul. 14. versicul. 12. aut certè naturæ viribus; aut eo in statu, vt recipere possit, quam modò precatur medicinam. Tunc enim talis erit suscitatio corporis conditio, vt illis, quæ nunc orat, prorsus non indigeat.

C Vers. 11. *Quapropter ego non parcam ori meo: loquar in tribulatione spiritus mei, &c.* Sensus difficilis non est. Ex breuitate temporis infert Iobus non esse cessandum à precibus, neque quicquam de illarum contentione remittendum. Quod etiam faciunt, quibus exigui temporis facta est facultas, qui nullam illius partem inertem esse sinunt. Acuent autem vocem, & impellent ad ingeminandas preces, conferendisque cum Domino sermones, spiritus afflictio, ægritudo animi, vis doloris maxima, quæ vel è saxo, & chalybe fontem lacrymarum educunt.

D Vers. 12. *Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?] Contra hostem strenuum, & potentem magna comparari solent armorum molimina, copiosi exercitus, magni denique bellorum apparatus. Quæ non exigua laus est hostis, quando eo ponitur loco, vt non videatur vulgari pugnantium modo debellari posse. Quod fortasse significare Iobus ipse voluit cum dixit statim versicul. 16. *Quid est homo, quia magnificas eum?* Magnorum item criminum rei arde tenentur, fortique custodia, ne inde emergant. Quales essent, qui spiritu sunt præferoci, & tyrannico, qui propter potentiam omnia possunt, & quæ possunt impotenter, atque impudenter audent. Huiusmodi hominis symbolum est mare, quod tumet, & furit, quod terret non nauigantes solum, sed etiam eos, qui procul tumentes fluctus de littore prospectant. Quod haurit quotidie immensa flumina, & tamen neque redundat, neque expletur, sed semper aliud, atque aliud sentit. Quod absorbet quotidie nauigantes, & naues, & in profundo sinu immensos continet thesauros; neque tamen illius furorem miserorum gemitus, aut placant, aut sedant; aut demersæ opes satiant auaritiam. Hoc igitur mare, aut proprium, aut metaphoricum*

continuit

24. RAGVLA. Verba quædam per aduerbia explicanda.

28.

Mare prore magna.

continuit Deus in angusto carcere, ne vincula, id est, definitos sibi terminos transiliat, & rumpat: neque terras, quas Deus ab illius effero dominatu seruatas esse vult, obliuet, & compleat. Qui verò sint compedes quibus Deus marinas cohibuit exundationes: quis carcer, in quo Deus illum arcè continuit, dicemus pluribus ca. 3. 8. interim vide Conimbricenses nostros in li. 2. de cœlo c. 14. q. 4. art. 1. & 2.

30. *Cetus quid.* Vbi *Vulgatus cetus*, Hebr. est *צמח tamin*. Quæ bellua existimatur esse ferox, & vasta, siue naret in mari, siue gradiatur, aut serpat in terra. Et quidem *Vulgatus* aliquando vertit *Draconem*, marinum quidem Psal. 103. & Ezech. cap. 32. terrestrem verò Exodi cap. 4. & 7. & Psalm. 90. Ierem. 10. Et aliquando *lamias*, Thren. 4. Vnde mihi fit probabile nullum hic certum poni genus animalis: sed belluam immanem, & vastam, formidabilem omnibus, siue, qui in mari nantiant, siue, qui terram incolunt. Hæ autem fera, si quando illas à venatoribus comprehendere cõtingerit, aut extractas adhuc pusillas elat ebris, domi nutrir, ac crescere, clauduntur ferreis clachris, & caneis, quas perempere nequeat ferinus furor, ne aliis possint esse noxiæ. De serpentibus, siue terrestribus, siue aquatilibus aliã consideratio est: quia hæc eiusmodi claustris arceri non possunt, neque domi seruari, aut nutrir solent. Si de aquatiliu, siue reptiliu genere *Draconem* intelligas, non displicet quod tradit paraphrasis Chaldaica, quæ manu scripta seruat in bibliotheca Complutensi. Comparat enim se Iobus cum *Leuiathã*, id est, cum balæna, quam vt capiant piscatores, illam dispositis hinc inde scaphis armati circumfundunt. Quod etiam alio modo faciunt venatores, qui à terrestri *Dracone* domos suas; aut pecora liberare student. Ait igitur Iobus se, neque esse mare, cui ripæ obiciantur, & claustra, ne se extra definitos sibi terminos effundat: neque belluam immanem, & ferocem, quæ ne aliis aut inhalet pestilentem spiritum, aut dentibus vnguibusque conficiat, ferreis arceretur vinculis. Ac si dicat, quod alij videntur obieciisse, se non fuisse tyrannum, neque aliorum exuisse sanguinem, & opes exhaustisse.

31. *Storbus, dolor, arumna, vincula quædam sunt.* Hæc porrò vincula, quibus constrictum se, atque circumdatum, dicit esse Iobus, dolores sunt, & membra sic affecta, atque consumpta, vt neque in alterum latus commouere se possit. Hæc sanè seuera custodia est, quæ totum corpus ligat. Adde ad extremum explicationem alteram, quam adducit Paraphrasis Chaldaica, non vt probem, sed vt quiuis intelligat, quo loco illa apud prudentes haberi debeat. Sic enim hunc locum reddit paraphrasticè: *Nunquid sicut Ægyptij, qui condemnati sunt, vt immergerentur in mari rubro, condemnatus sum ego: aut sicut Pharaon, qui suffocatus est in medio eius, quoniam constitutus super me custodiam?* Sanè Paraphastes hic quicumque fuit, non considerauit, quo tempore hæc à Iobo dicebantur, nondum in mari rubro demersum esse Pharaonem, cum historia hæc supra ducentos annos hoc Ægyptiorum, & Pharaonis exitum antecesserit, vt diximus supra Prolegomen. 2. & 3.

32. Carceris, & vinculorum nomine grauem aliquam afflictionem significari putò, idque *Gasp. Sanctij Comment. in Iob.*

A fortasse prouerbiali forma, quia siue illa animi sit, siue corporis ægritudo, continere solet hominem domi, & alligare lecto, quod proprium est vinculorum, & carceris. ita suam afflictionem Ieremias explicuit capit. 3. versic. 5. *Ædificauit in gyro meo: & circumdedit me felle, & labore: in tenebris collocauit me, quasi mortuos sempiternos. Circumædificauit aduersum me, vt non egrediar: aggrauauit compedem meum.*

33. Vers. 13. *Si dixero, consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in strato meo, terrebis me per somnia.* Hæc aperta sunt, & iam à nobis sæpius explicata cum diximus non solum Iobum torqueri vigilantem, sed etiam dormientem multo vehementius. Cum enim somnus post longas vigilias obrepisset, occurrebant illicò horribiles tristissimarum rerum imagines, quæ multò magis torquebant somno captum, quàm vermes, & vlcera solutum. Vide quæ diximus in introductione quadam ad capit. 3. de his infomniis. Sic Hieronymus ad hunc locum: *Hoc à Deo Iob se pati dicebat, quod à Damonibus patiebatur, qui ad ista facienda à Deo acceperant potestatem, qui ei toruis vultibus, ac minacibus sine dubio apparebant in somnis stridentes etiam dentibus, & ad deuorandum eum quasi ora aperientes, vt insolita visionis horrore excuteretur in lecto, ac expergestus somno aufereret, quo solent dolores nimis mitigari, & succederent inges vigilie; vt indefinens cruciatibus torqueretur.* His affinia dicit Chrysostomus ad hunc locum in catena. Et addit hæc omnia moliri Damonem, idque ignorare Iobum, sed existimare à Deo esse immissa.

34. Vers. 15. *Quamobrem elegit suspendium animæ meæ, & mortem ossa meæ.* Cum nullum haberet tempus Iobus à labore vacuum, & inde maior succresceret dolor, & labor, vnde sperari non poterat leuamentum, & quies, consilium sese offerebat desperationis plenum. Offerebat, inquam, non probabatur, aut placebat Iobo, quod suggererat dolor, neque improbat animalis natura: quia maiora neque meditabatur, neque norat incommoda: at refutabat ratio, horrebátque vehementer, quia & rationali naturæ, & diuinæ legi repugnare didicerat. Erat itaque pulsus quidam à natura sentienti, cui supra modum, & vires videbatur vltior dolor, vel potiùs à Diabolo, qui nusquam aberat. Sed longè aberat à consensu religiosus animus, & iam pridè & doctrina sana & honestis moribus institutus. Suspendium per synecdochem, posuit pro quouis mortis genere; quod in altero hemistichio explicuit magis in quo mortem posuit. Neque ratio defuit cur suspendium potius quàm aliud mortis genus expresseit; quia qui de salute desperant, & à magno aliquo dolore seu periculo liberari student, laqueum potius sumunt, quàm gladium: quia fortasse lenius esse putant, atque facilius mori intercluso spiritu à laqueo, quàm hausto veneno, aut adactò in viscera mucrone. Quidam non tam, opinor, ad literam, quàm piè, hanc Iobi cogitationem esse putant; vt malit suspendium, quàm in Deum verbum iactare contumeliosum: & in his est Hieronymus ad hunc locum.

35. Vers. 6. *Desperavi nequaquam vltra iam viuam.* Sic erat affectus Iobus, & exhaustus, sic quines videbat aditus ad spem de recuperandis

Desperantes cur suspendium magis eligant, quàm aliud mortis genus.

dis viribus concipiendam interclusos, ut animum omnino desponderit; neque crederet v-
suram futuram esse diurnam ærumnosæ vi-
tæ. Atque ideo cum iam sibi persuasisset insta-
re supremum diem, in dō & iam putaret actum
esse de vita, sese ad Dominum supplex conuer-
tit, oratque ut quando quod superest vitæ exi-
guum est, illud velit sic moderari, ut respiret
paulisper. Et quando recusare non potest quin
ipiritum agat, moriatur saltem pacificè, quod
extremum est in hac vita mortali benefi-
cium.

36. *Parce mihi, nihil enim sunt dies mei.*] Hæc à
nobis proximè penè explicata sunt. Orat enim
Iobus, ut pauillulum, quod reliquum est vitæ,
duci sinat, peragique clementius, & parcius fe-
riat, ac temperet stimulos, quos prius exacue-
rat. Hæc puto magis ad litteram, ut tenet com-
muniter interpretes, inter quos est S. Tho. Ca-
jetan. Eugubinus, Stunica, Pineda. Alij hæc de
venia peccatorum accipiunt. Sed certè, quæ se-
quuntur minus cum posteriori hac explicatio-
ne consentiunt. Quod alijs quoque locis Iobus
ipse precatus est; ut cap. 14. vers. 5. vbi de se in
tertia persona loquitur, *breues dies hominis sunt,*
&c. *Recede paululum ab eo, ut quiescat, donec optata*
veniat, & sicut mercenarij dies eius.

37. Vers. 17. *Quid est homo, quia magnificas eum?*
aut quid apponit erga eum cor tuum.] Extenuat
prius humanam conditionem; dum vento, ac
pubi similem esse dicit, quæ momento tempo-
ris vanescunt; & transeunt. Nunc miratur cur
Deus naturam hæc fragilem, tamque breui pe-
rituram tantopere magnificet, illique tam se-
dulò, atque accuratè provideat, & nunquam ab
eo cogitationem auertat. De hominis infirma,
fugacique natura plura nobis suis locis neces-
sariò dicenda, neque pauca sunt dicta. Quo
sensu Deus hominem magnificare dicatur,
obscurum est.

38. Quidam hanc Dei clementiam, & honorem,
quo hominem prosequitur, & ornat, in eo spe-
ctari dicitur, quòd donis illum supernaturali-
bus ornat, quòd ad finem sustulit altissimum,
quòd Angelum attribuit tutelarem, quòd ad
obtinendum propositum finem subsidijs iuuat
necessarijs. Hæc autem appellari visitatio ma-
tutina potuit; probatio autem, quæ deinde suc-
cedit, examen est eorum, quæ quis omisit in
suo munere exactè præstando, in quo homo re-
prehenditur, luitque pœnas aut officij proditi,
aut violatæ legis à creatore præscriptæ. Quo
examine purgatur animus ab inolita labe, & fit
cœlestis patriæ habitator idoneus. Hæc autem
magnificatio est, & singulare beneficium, quod
ex omnibus creaturis vnus homo recepit. In
hunc fermè modum S. Thomas, & Caietanus,
Hugo, Dionysius, Lyra.

Quomodo
homo à Deo
magnificat-
us.

39. Alij ideo magnificatum esse hominem exi-
stimant, quia Deus contra illum exercitum in-
struit, cuius ipse ducem se præbet. Magnæ vir-
tutis, & nominis ille existimari potest, contra
quem Deus exercituum arma mouet, & erga
quem apponit cor suum, id est, contra quem
(nam erga idem interdum valet, quod aduersus,
sicut aduersus idem quod erga, sanè vox Hebr.
hæc el vtrumque valet) tot expedit machinæ,
& tela. Magna fuit Davidis gloria, licet durè, ac
diu vexaretur, quòd in eum Rex Israel dele-
ctos quosque in illius interitum armauerit,

A Magno honori fuit apro Calidonio, ut est in
fabulis, quòd non potuerit nisi à iuuenum ar-
mata cohorte confici duce Meleagro. Ex com-
muni hominum sensu gloriosum Poëtæ iu-
dicant mortis genus quod illatum est à no-
bili hoste. Hac apud Maronem ratione libro
10. solabatur Æneas cadentem suo telo Lau-
sum.

Hoc tamen infelix miseram solabere mortem,

Ænea magni dextra cadis.

Valerius Flaccus l. 3. Argon. de illo, cui mors
iam impendebat ab Hercule:

Occumbens, i nunc ait, Herculis armis,

Donum ingens, semperque tuis memorabile factis.

B Ad hanc cogitationem perquam aptè facit
quod diximus proximè ad illud, *nunquid mare*
ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere? Hoc
itaque modo magnificatus à Deo videri Iobus
potuit, cui à potentissimo imperatore, bellum
illatum est, licet ab illius inuicta dextera stra-
tus humi iaceat iamiam acturus animam.

Hæ expositiones contemnendæ non sunt.
Sed placet magis, quam Pineda alijs præfert:
Tum quia ipsa grauis, tum quia magis adiuncta
coniungit. Considerabat, opinor, in seipso, Io-
bus duo tempora, seu duos status longè disti-
miles. Priorem cum omnia succedebant ex vo-
to, cum esset familia numerosa, & splendida,
res pecuaria, ac rustica copiosa ac pinguis; cum
omnes ipsum amarent, obseruarent, & colerent,
& Deus ipse, ut Satan antè dixerat cap. 1. illum
resque omnes, quæ ad ipsum pertinerent, tan-
quam patronus, & custos ita circumuallaret, ut
à nullo viderentur pati posse vel modicam in-
iuriam. In altero videtur Iobus magnificatus,
quia & auctus opibus, & ab omnibus habitus
in honore. In altero videtur Iobus apud illum
cor apposuisse, quia eum præcipuo quodam
studio, ac providentia tuebatur. Vtrumque latè
& optimè explicat Iobus cap. 29.

C Deinde retulit oculos ad præsentem statum,
in quo duo accuratè considerat; alterum est, ex
quo statu in quam fortunam repente ceciderit.
Alterum quàm sit infirma, ac misera natura
mortalium, cum sit velut nubes, ac ventus, &
tota, ut in se abunde fuerat expertus, solvatur
in sanem. Hinc duo admiratur cur rem vsque
adeo vilem, & abiectam tantopere Deus ama-
re, ac magnificare voluit. Alterum cur si tam
citò futura tanta rerum conuersio, Deus sic or-
nare, ac cumulare voluit, quod mox futurum
erat vsque adeò inornatum, & nudum. Hoc enim
valet illud quod proximè succedit: *Visitas eum*
diluculo, & subito probas illum. Vixdum extulisti,
cum deicis. Vixdum decorasti, cum spoliastis, &
reddis indecorum. Qua in re si hoc humana
pensamus trutina, non tam clementer Deus,
quàm inhumanè videtur de humana conditio-
ne meritis, neque tam illam complexus aman-
tem, quàm auersatus hostiliter.

E Sanè qui ex alto ceciderunt, grauiora sen-
tiunt incommoda, maiori colliduntur im-
petu. Quòd si post casum viuere contingat,
instar prodigij ponitur. At qui ex humili ce-
cidit loco, si tamen id aliquando contingat,
non conteritur, quia casus est leuis, & si quid
accidit aduersi, nullo, aut facili sumptu, & labo-
re reficitur. Quod optimè Ouidius docuit li. 3.
Tristium eleg. 4. vbi post alia in eam rem gra-
uia dixit

Magnus ap-
paratus bel-
licus magni
hostem pro-
bat.
Honestum
putatur
mortis ge-
nus, quod il-
larum est à
magno hoste.

40.

41.

Lapsus ex
nobilitate sta-
tu grauior
est.

42.

*Vires tibi quantumque potes praelustria vita,
Senum praelustri fulmen ab arce venit.
Qui cadit in plano, vix hoc tamen euenit ipsum,
Sic cadit, et tacta surgere possit humo.*

De illis Lucanus:

*Tolluntur in alium,
Ut lapsi grauiore ruant.*

43.

Quare qui ex loco cecidere sublimi, quasi illi verè vocari possent infortunati, de sua queruntur fortuna, aut de illa principum beneuolentia (sic enim ante ruinam appellabatur) qua subnixi fastidium illud sublime tenuerunt. Sic Seneca in Octauia act. 2.

*Quid me potens fortuna fallaci mihi
Blandita vultu sorte contentum mea
Alte extulisti grauis, et ruerem edita
Acceptus arce.*

44.

Hæc quæ in seipso expertus est Iobus, illa etiam aliis hominibus conuenire dixit. Licet non omnia omnibus eodem gradu: nam latis plerumque tristitia succedunt: neque omnibus contingit diu in sublimi, ac lauta statione consistere. Omnibus denique conuenit quod statim additur, *visitas eum diluculo*, id est, matutino tempore. Cum dies sese aperit, & nocturnæ fugantur tenebræ. *Et subito probas illum*, nempe cum occidente sole nox obrepit. Et sicut tenebræ luci, sic etiam aduersa fortuna prosperæ succedit. Quod sub eadem metaphora in scriptura sapius audimus: Psalm. 29. vers. 7. *Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum latitia.*

Verf. 18. *Vsq; quo non parcis mihi, nec dimittis me, et glutinam saliuam.* Ex quo Satan concessa sibi à Domino facultate, vexare cœpit Iobi corpus, & omnes in illum vires, & aculeos exerere: non videtur remisisse quicquam de contentione, qua in opus illud totus incubuit. Tēpus autem illud exiguum non fuit, vt antea probabamus. Quare non frustra, & sine causa queritur Iobus quod Deus ex quo durum illud examen, & probationem aggressus est, nunquā pepercerit, id est, nunquam parca, atque remissa manu in ipso discruciendo sit vsus. Illam autem contentionem, continuationemque plagarum, perquam optimè explicat prouerbiali, inue dubio, forma, qua homo significatur vsque adeò continenter & vehementer vrgeri, vt neque respirare liceat, neq; obire leuissimū quodque naturæ ministerium. Hic mihi videtur obuius, atque germanus sensus. Nā alij, quos alij quidam adducunt, neque expediti sunt, neque credo, vel ipsis etiam autoribus satisfaciunt. Quidam dicunt passum esse Iobum *συνδύχην*, siue anginam, quæ fauces obstruit, neque quicquam ex ore ad stomachum transglutiri sinit. Ita Hieronymus, & ex eo Beda. Sed cur hîc de angina râtum quereretur, cum alij essent morbi, atque dolores longè grauiores? Neque fortasse eo morbo laborabat Iobus. Certè illum ea laborasse non constat. Alij putant hoc esse familiare morituris, vt cum saliuam habeant in ore, illam tamen præ imbecillitate naturæ deglutire non possunt. Sed hoc neque perpetuum est, neque sic Iobus erat affectus, vt extremum ageret spiritum. Alij ad querelas Iobi, ac gemitus referunt; quasi à Deo forent assidui, ac perpetui; vt neque vllum relinquerent respirandi, ac saliuæ trahendæ locum. Vt enim simul for-

Cass. Sanctij Comment. in Iob.

A bere, & flare nemo potest; sic etiam neque loqui, aut gemere, & sorbere saliuam. Sed neque tam assidui erant gemitus, & querela; vt non sinerent glutire saliuam, cum etiam dormire aliquando potuerit, & cibum sumere. Quare figuratam esse oportet non propriam locutionem, eamque cum hyperbole, quam sibi sæpe solent adhibere prouerbialia.

Similes huic prouerbialia formas habet externi, qua continentes, neque vilo modo intermissos labores significant; tale est illud, neque ad scapendâs aures esse orium, neque respirandi etiam dari facultatem. Hispanus ad hoc ipsum ex saliuâ familiarem habet parœmiâ. Cum enim significare vult nullum sibi dari tempus à labore vacuum, sic ait: *non datur mihi facultas expuendi saliuam.*

B

Verf. 19. *Peccavi quid faciam tibi o custos hominum.* Aut peccasse se fatetur Iobus, dum vrgete dolore minus quàm fas esset, moderatè locutus est, aut quia cū in sermonibus illius nihil peccatum esset; tamen quia bonarum est mentium ibi timere, vbi nihil est quod timeas: in metu erat, ne in illo dolorum æstu fecisset, aut cogitasset aliquid quod religiosum hominem parum deceret. Atque ideo pro erratis, offenso Deo satisfactū esse cupit. Et satisfactionis modum ab ipso querit. Et hoc fortasse verius, ita sanè S. Tho. indicat in extremis verbis c. 7. cum tamen paulò ante in alteram videatur magis propendere sententiam. Tenet expressè Hieronymus, Gregorius, Beda, Lyra, Caietanus, Hugo recentiorum plerique particulam hîc conditionalem subaudiunt. *Quasi dicat si peccavi, aut esto peccauerim, vt importuni mihi consolatores obiciunt. Quæ tibi ratione satisfaciam?* ita S. Thom. ideo subdit, *peccavi*; quasi dicat, *Esto peccauerim, & propter hoc merear flagellari.* item tenent Eugubinus, & Stunica autor catena, Vatablus, & fauet plurimum LXX. translatio, quæ sic vertit: *si ego peccavi.* Et placet in manuscripto codice Ludouico Legionensi.

D

Sed licet posterior hæc sententia sit valde probabilis, placet tamè multo magis: tum quia hoc ipsum de se Iobus aliis locis affirmat, & nūc proximè innuere videtur nō obscure, cum dicit, *cur non tollis peccatum meum?* Deinde quia Eliphazi, vt supra diximus in principio capituli, docilem se discipulum præbuerat, quod re ipsa probat. nam vt suam imbecillitatem confessus est, & vitam hominis laboribus innumeris obxiat; & deinde orauit Deum, ad quod hortatus fuerat Iobum Eliphaz: sic etiam, quia peccatorè se ex eo probarat, quod grauius à Deo fuisset percussus, hoc etiam nunc videatur fateri voluisse, licet iuxta Dei familiarem, & quasi legitimum vsus grauiorem se sustinere plagam ostendat, quàm peccatorum exigeret mensura.

E

Quid faciam tibi. Satisfacere vult offeso Deo pro peccato: de modo sciscitatur. Aut fortasse suam tenuitatem, & impotentiam obtendit; ac si dicat: si dolendo, ac me ipsum affligendo vis tibi satisfaciam, quid à me durius exigis, aut quid ego à me acerbius pro satisfactione sumâ, quàm quod abs te pœnarum pondus in præsentia sustineo; dicere meliori iure posset Iobus Deo, si plures, ac duriores exigeret pœnas, quàm quidam ex profanis, qui cum pateretur dura, maledica tamen lingua ab inuido quodam vexabatur.

47. *Prouerbium saliuæ deglutiente negata facultas continentem laborem significat.*

48.

49.

50.

45. *Iobis continens, & perpetuus labor.*

*Ergo summorum patria proscindere liuor
Desine: neu cineres sparge cruenta meos.
Omnia perdidimus; tunc modo vita relicta est,
Prebeat ut sensum, materiamque malis.
Quid iuuat extinctos ferrum demittere in artus?
Non habet in nobis iam noua plaga locum.*

51.

Facio sacri-
male verbum.

Sic facio sacrificare significat. Suam inopiam proponit Iobus quasi de tot gregibus, neque vna superfuerit victima, quæ immolari possit pro peccato. Est autem facio sacrificale verbum ut pluribus ostendimus in nostris commentariis in Ezechielem ad illud cap. 43. vers. 25. *Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie, & vitulum de armento.* Quem usum habet in Scriptura sacra frequentem. *Leuitic. 15. & 23. Deuteronom. 16. 3. Reg. 3. 15. & 18. 23. & 26.* Et Christus *Corinth. 2. cap. 5. peccatum dicitur fecisse, id est, obtulisse sacrificium pro peccato.* Quod etiam profani faciunt non raro, quibus *δ'πρ*, & *πέγειν*, idem est, quod sacrificare. Et verbum facio in ea significatione sumptum Virgil. *eclog. 4.*

52.

Custos non
patronus so-
lidum, sed esse
explorator.

Cum faciam vitulam pro frugibus ipse venio.
O custos hominum] Hebr. est *גִּבּוֹר* noser. Quod nomen non solum protectionem, seu tutelam valet, sed speculationem, & excubias, ita ut non solum seruet, & tueatur, sed etiam obseruet, & exploret, quid rerum fiat. Ex duabus his significationibus hanc sententiam informo. Nosti o domine, qui occultissima quæque nostrarum mentium scrutaris, quique iustissima, atque exactissima trutina expendis vniuersa, quid ego peccatorum admiserim, & quæ pro illis debeam supplicia dependere: neque, sat scio, si quàm maximas potuero pœnas exoluero habebis pro peccatorum pondere pœnarum satis. Sedes etiam hominum patronus, & custos, quos perire non vis. Neque tantum exigis à peccatore, quantum pro suorum scele- rum magnitudine debet. Quare ostende mihi, qui nosti omnia, quique pœnarum pondus tua benignitate moderaris, quid faciam tibi, ut offensum placem, & infixos mihi pœnarum stimulos obtundam.

53.

Horribile est
habere Deum
inimicum.

Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi grauis.] Norat Iobus multos esse in terra, neque paucos viderat in sua regione peccatores: in quibus neque viri boni vllus apparebat pilus, neque tamen vnum ex omnibus illis viderat, in quem Deus tam diu, tam vehementerque sæuierit: ita ut videri potuerit vnus electus è cunctis, in quem tanquam in scopum omnia tela destinatò vibraret: id enim valet, *contrarium, seu aduersum*, id nimirum quod è regione positum est. Hoc graue censeretur infortunium, imò & malorum omnium acerbissimum, habere Deum offensum, & eo esse numero, ac loco ut in eo configendo ac puniendo plenam indignationis suæ pharetram exhauriat. Hoc idem de se querebatur Ieremias aliquot postea sæculis *Thren. 3. vers. 12. Tetendit arcum suum, & posuit me, quasi signum ad sagittam: misit in renibus meis filias pharetrae suae.* Idem propè de se Iobus capitul. 16. versic. 13. *Posuit me sibi quasi in signum, circumdedit me lanceis suis.* Hæc ratio satis videbatur grauis, ut Deum custodem hominum ad misericordiam inflecteret. Neque enim esset vllus, tametsi inculto, atque syluestri ingenio, cu-

A ius non tangeret, aut effoderet viscera homo alligatus stipiti, in quem vndique intenta essent, & destinata spicula, quæ illum ex aduerso configerent; sed aliam addit commiserationis causam.

Et factus sum mihimetipsi grauis.] Is erat dolor in vulnerato, atque fluente corpore, ea rerum inopia, in extrema necessitate, is ex vermium scatebris, & saniosa plaga fœtor, ut si cætera defuissent omnia; amicorum libera, & inurbana conuitia, seruulorum, ac domesticorum ludibria, sibi tamen ipsi esset grauis; id est, seipsum tolerare non posset. Hæc omnia non putabat Iobus accidisse fortuito: sed aut volente, aut permittente Deo: & quòd suum dolorem, & loci diram proluuiè, & tetrum corporis anhelitum sustinere non posset ex eo prouenire, quòd positus esset Deo contrarius; id est, positus è regione quasi sopus, in quem Deus illa destinaret tela, quæ illi tantum attulerunt doloris, & mortem, quam iam iam expectabat propediem. Quare nihil aliud his verbis videtur significasse Iobus, quàm eò se adductum à Deo, ut non alij solum, sed etiam ipsemet sibi grauis esset, & nullo modo tolerabilis.

Quare orat, ut laborantem, & supplicem respiciat, & stimulos suos obtundat clementia, quos furor acuerat.

Vers. 21. Cur non tollis peccatum meum?] Hic ego peccatum, & iniquitatem, pro peccati, aut iniquitatis supplicio sumo, aut pro eo quod peccatum eripiat. Quod in Scriptura sacra frequentius est quàm ut à me probari debeat. *Machab. 2. cap. 12. peccatorum pœnæ peccata dicuntur: Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, id est, à pœnis, quarum homo propter peccata reus est.* *Zachar. ca. 14. peccatum Ægypti appellat pœnam, quam Ægyptus pro peccatis perulit.* Vide quid nos in nostris commentariis ad illum locum. Et quidem peccatum sumi pro eo, quod peccatum expiat, quale est sacrificium, & oblatio, seu etiam quæcunque afflictio pro peccato suscepta; satis est compertum. Sic *Osee cap. 4. Sacerdotes dicuntur peccata populi comedere, quia oblationibus sustentantur populi.* Et Christus *2. Cor. ca. 5. pro nobis dicitur peccatum fecisse, id est, obtulisse sacrificium.* Facio enim ut paulo antè diximus, idem est quod *sacrifico*, aut *immolo*. Et *Ezech. c. 7. saepe scelus, iniquitas, abominatio*, pro illorum suppliciis vsurpantur.

Ecce nunc in puluere dormiam, & si manè me quasi eris non subsistam.] Instare sibi dicit Iobus extremum diem, ut quàm celerrimè ad se aduocet diuinam clementiam, quia si diutius protrahat Deus miserendi tempus, quo à labore recreet, aut aliquo alio beneficio Iobum profequatur, non inueniet, quia illud opus mors anteuertet: Quæ sic iam ingruit festinato cursu, ut si in matutinum tempus diei craftini postulata differat inuenturus sit non spirantem, & illius beneficii, seu clementiæ capacem, sed sublatum è viuus, & in puluere, id est, in miserorū, & pauperum modum dormientem, nempe vili conditum sepulcro, aut fortasse inhumatum, & tectum cælo, cum vnam non habuerit. Hæc eadem paulo ante dixerat *vers. 8. & iterat postea cap. 14. v. 7.*

A R G V

54.

55.

Peccatum
pro sacrificio

56.

ARGUMENTVM CAP. VIII.

AGGREDITVR Baldad disputationem, in qua id agit, quod nuper Eliphaz, nempe Iobum propter peccata graua non leuiter à Domino puniri. Neque aliam ob causam oppressos esse illius filios à ruente domo, nisi quia variis se sceleribus implicauerunt. Quare hortatur Iobum, ut meliora deinceps meditetur, & serio, atque ex animo Deum non simulata religione colat, si placatum iuum esse studet, & iacentis domus instaurari ruinas. Quam porrò vana sit, & instabilis hypocritæ domus, atque fortuna, scirpi, & araneorum telæ similitudine declarat. Ac tandem sicut iniquis, & hypocritis aduersa minatur; sic omnia simplicibus, & rectis secunda promittit.

CAPVT VIII.

A PARAPHRASIS.

Respondens autem Baldad Suhites, dixit:

1. Vsq̄uequò loqueris talia, & spiritus multiplex sermones oris tui?

3. Numquid Deus supplantat iudicium? aut Omnipotens subuertit quod iustum est?

4. Etiam si filij tui peccauerunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ.

5. Tu tamen si diluculo confurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus:

6. Si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ.

7. In tantum, ut si priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis.

8. Interroga enim generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam.

9. Hesterni quippe fumus, & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.

10. Et ipsi docebunt te: loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.

11. Nunquid virere potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aqua?

12. Cùm adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arefcit.

13. Sic viæ omnium qui obliuiscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit:

1. 2. Sub hæc Baldad, inflato, & inurbano admodum sermone: Vsq̄uequo verba hæc ventosa, & vana, & clamosas voces & sonitus multitudine innumeros, à sana tamen, & religiosa mente vacuos effuties?

3. Deus æquus est iudex, qui neque leges in iudicando violat, neque puniendo insonitè, & impium absoluendo iudicia peruertit. Quare cùm te tantopere discruciat, aliquid profectò deprehendit iniustū, quod puniendo coërceat.

B 4. Sicut filij tui propter peccatum ab ultrice Domini dextra sublati sunt, sic tu ab eadem manu cruciaris; & nisi maturè diuino furori occurras pœnitendo, tandem peribis.

5. 6. 7. Longè aliter accidet, ô Iobe, si offensum propter peccata tua Deum orando, ac pœnitendo placaueris: ut enim tu ad Deum diluculo placandum surrexeris, virtutemque colueris diligenter, sic ille diluculo, ut opem tibi quamprimum ferat, euigilabit. Qui domus tuæ instaurabit ruinas, & omnibus cumulabit bonis, multo quàm antea luculentius, si illam pro communi scelerum diuersorio iustitiæ domicilium, & pietatis reddideris.

8. 9. 10. Possẽm hoc, ô Iobe, exemplis confirmare, quibus plus satis abundat antiquitas. Sed ab exemplis abstineo, quæ tu facile inuenies, si antiqua secula, & parentū memoriam scrutari volueris; (nos enim qui non ita dudū nati sumus, neque ut se dant nostra tempora longam agemus vitam, ignoramus plurima.) Tu antiquam repete memoriam, & superiorum temporum annales consule; & ab illis, qui verè serioque loquuntur, veritatem disce.

11. 12. 13. Ab illis disces sine diuino fauore, qui hominibus est sicut aqua iugis, aut irrigatio plantis, nihil non solum crescere, sed neque in sua viriditate ac specie conseruari potuisse, sicut scirpus, aut carex, qui in locis orti aquosis, & palustribus, sic ab aquarum humore dependent, ut si ille absit temporis momento de-

L + ficiant,

14. Non ei placebit vacordia sua, & sicut tela araneorum fiducia eius.

15. Inniteretur super domum suam: & non stabit: fulciet eam, & non confurget.

16. Humectus videtur antequam veniat Sol, & in ortu suo germen eius egreditur.

17. Super acervum petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur.

18. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non novi te.

19. Hæc est enim lætitia viæ eius, ut rursum de terra alij germinentur.

20. Deus non proiciet simplicem, nec porriget manum in malignis:

21. Donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo.

22. Qui oderunt te, induentur confusione: & tabernaculum impiorum non subsistet.

A ficiant, etiamsi nemo refecet, cum virent maxime, & duraturi existimantur in ævum. Sic prorsus accidet illi, qui simulat potius quam colit sanctitatem, & procul à Domino recedit, qui fons est ingis, & purissima aqua, qui speciosas reddit, & vberes plantas, qua secus illius decursum sata sunt.

14. 15. Qui adeo vacors est, & stolidus, ut in fucata sibi sanctitate placeat, Deumque putet illudi posse, & capi falsa rerum imagine, atque ex ea cogitatione fiduciam concipit, similis est illi, qui vestigia sua ac domum in tenui araneorum tela fundari velit. Neque enim ille in eo opere simulato, & futili stare poterit securus, & firmus, & quantumcumque impendat artificij, & opera opus illud inane confurget.

16. 17. 18. Scirpus, cui comparatur splendor, aut simulata sanctitas hypocrita, principio in ortu suo viret, & germinat, sed cum aestivo sole locus palustris, & aquosus exaruit, non aliter scirpus marcidus est, quam si illum in saxoso, atque arido loco nasci contingeret, qui sic de loco suo iam siccato vanescet, ut si illi aliquid esset mentis, responderet rogatus, se neque habuisse apud se unquam scirpum, aut iuncum, neque quid rerum sit iuncus, & scirpus, agnouisse.

19. En quem habeat hypocrita ex adumbrata sanctitate fructum, & ex simulata religione lætitiã. Neque illum consolabitur translata ad filios magno labore quaesita possessio. Pro filiis enim in quibus suam sperabat conservatum iri memoriam, in illam irrumpant alieni, qui eodem loco virescant, & germinent, in quo ipsi florere, imo & esse omnino desierunt.

20. 21. Quare, o Iobe, si hæc simulatoris, & hypocrite fors est, & interitus, meliora cogita, & simplicem assume, atque syncerum animum: porriget enim tibi iam simplici liberalem manum, quam eidem hætenus negavit hypocrite. Qui sic te prosequetur liberaliter, ut materiam præbeat exultandi perpetuo, & iubilandi serio: non simulato risu, sicut ridet hypocrita, sed verè & ex animo.

22. Contra accidet his qui te insectari, atque euertere voluerint: quia ut maxime cupiant, assequentur nihil præter pudorem. Quod si principio eorum videatur florens, & copiosa domus, non tamen diu in eo splendore, & abundantia subsistet.

Verf. I. Respondens autem Baldad Suites, dixit.]

1.
Respondeo
idem quod
dico.

RESPONDEO in Scriptura sacra idem est quod simpliciter dicere, etiamsi nulla præcedat interrogatio. Neque Iobus aliquid hic dixit, cui in hoc capite Baldad iste Suites videatur reddidisse responsum. Nisi forte in illo, quare me posuisti

A contrarium tibi, aliquid subodoretur impium. Videntur autem hi tres amici, ut eorum satis indicant verba, compositi iisdem penè rationibus, quas inspirarat daemon, suam non tam consolationem, quam simulabant, quam reprehensionem instruxisse. Quæ eò incunbit tota, ut Iob

ut Iobum peccatorem esse doceat, neque aliam esse causam cur & filij Iobi prius extincti fuerint, & nunc pater tam diro multiplicique vulnere tabescat.

2. *Verf. 2. Usquequo loqueris talia? & spiritus multiplex, sermones oris tui.*] In illud vitium temerè incurrit Baldad, quod in innocente Iobo reprehendit. Aggreditur orationem interrupto, neque reprehensionem temperans ingressu ad benevolentiam temperato, neque præbēs vllum amicitie, aut vrbauitatis argumentū. Appellat enim in loquēdo audacem, & superbum, loquacem, & vaniloquum, qui immoderatè effutiat sonitus à sana, & religiosa mēte vacuos. Illud, *usquequo loqueris talia?* cum fastidio quodam, & nausea proferendum est. Quasi dicat tam impia, tam inuerecunda, tam absurda, & putida. *Spiritus multiplex.* Ex omnium sententia verba significant ventosa, sonantia, sine sensu, qualia proferri solent à clamorosis hominibus. Quos si leuiter tangas, vel vno verbo modicè perstringas, statim omnia clamoribus complent. Septuaginta, *Spiritus multiloquus*, siue, vt in catena, *Spiritus verbosus*, Chaldaeus, *sicut ventus magnus*. Pagninus, *Spiritus fortis*. Et eodē modo quidā è recētoribus. Tigurina, *verba oris tui sonabunt pertinaciam*. Hieronymus indicat significatum à Baldad non esse sobrium, aut sanamentis Iobum, sed abreptum à furioso, & vesano spiritu verba illa, aut vanos sine mente sonos fuisse locutum. *Notat*, inquit, *cum ipso Baldad, quod quasi non libera mente, & sobria loqueretur, sed nescio, quo spiritu potius ageretur*. Eodem propè modo S. Them. qui ex ignoratione Iobi sermonum putat hanc Baldad reprehensionem fuisse profectā. *Reputabat*, inquit, *quia Iob multa protulerat, quorum ordinem ipse non capiebat, quod essent verba dissuta, & quasi hominis sine ratione ex impetu spiritus varia loquentis absque ordine rationis*. Olympiodorus in catena verba Iobi existimari putat profluentia, quæ nullam habeant sedem, vel solum: & ab eo temerè prolata, quæ incitè nugetur.

3. *Verf. 3. Nunquid Deus supplantat iudicium, aut omnipotens subuertit quod iustum est.*] Aut fingit Baldad in verbis Iobi mēdacium, aut delirium, quod oppugnet, & in quo simulatum, & vmbatile tantum excitet trophæum: aut certè, quod ego potius arbitror, easdem quas proxime Eliphaz rationes insectatur, & carpit. Conceptum enim sermonem, quem cum duobus aliis sociis contulerat, retinere non potuit. Atque ita, licet extra rem, hos habuit sermones *de agros diuicias*, vt aiunt, quia, vt dicebat S. Thomas, quid dixisset Iobus non intellexit. Neque ad mendacium, aut errorem verè destinauit tela, sed ad erroris simulacrum, quod aut ipse sibi videre videbatur, aut quod quasi scopum excitaret, vt in illum, quæ meditatū fuerat, tela destinaret. Accusat autem Iobum impietatis: quia, vt dicit hīc Hieronymus, & ex eo Beda, *temerè locutus esset ad Deum. Deinde quod diceret, quod in regno fuisset ceteris Regibus præpollentior, & quod hanc plagam innocens pateretur*. An hæc postea dixerit, suis locis videro, certè ante hanc Baldad orationem hæc, aut horum aliqua non videntur fuisse dicta.

4. *Supplantare iudicium, aut iustum subuerrere, idem omnino valent, nempe iniquum esse iudicem, aut eum, qui existimatur lege in alte-*

A rum agere, cum legum æquitatem non seruat, sed peruertit iura, neque tam æquitatem in iudicando, quàm suam commoditatem, aut iudicium intuetur. Est autem in verbo *supplatio* perbella metaphora, qua fraudem, aut dolum significamus, denique conatum aliquem modo nō legitimo. Propriè est obiecto, vel supposito pede aliquem ad casum impellere. Quod neque Tullius in eo permittit, qui in stadio currit, de quo sic ex Chryippo: *Qui stadium currit, eniti, & contendere debet quàm maximè possit, vt vincat; supplantare eum, quicum certet, aut manu depellere nullo modo debet*. Certat iniquus iudex cum detorquere vult, aut peruerrere iudicium, cum lege, quæ agendi modum, rationemque præfinit. Quam cum superare non posset, si legitime pugnet, neque ad suam commoditatem, aut libidinem iudicium inflectere, *supplantatione* vitur, & callidè supponit pedem, quo eludit, & sternit legis robur, quod alioqui foret ineluctabile. Supponere autem pedem legi ille videri potest, qui tenebras offundit legi, ne veritas appareat; qui in alienas interpretationes illam detorquet, qui venalem habet vocem, & iudicium, qui cum seuerum se præferat, atque integrum æquitatis vindicem, atque custodem, honestum nomen improbo consilio, & captiosæ simulationi præterdit. Talem iudici æquissimo Deo nomen datum à Iobo cauillatur Baldad, qui & ipse supplantasse videtur veritatem, & calumniam orsus esse malignam, non verum obiecisse crimen.

Vsus est hoc loco Baldad epicheiremate, eo videlicet argumentandi genere, in quo ex tribus vna pars tantum adhibetur syllogismi, sicut in enthymemate duæ. id verò quod in epicheiremate desideratur ex sequenti versu non difficile sumitur. Esset autem syllogismus integer si ita ageres. *Deus non supplantat iudicium, neque subuertit, quod iustum est, atque ideo innocentem non castigat, alioqui iudicium supplantaret*. Hæc est maior propositio. *Sed te nunc gravi supplicio cruciat*: Hæc est minor. *Ergo tu innocens non es*. D Hæc omnia superior versu vna tantum propositione complexus est. Quæ omnia prodit licet obscurius versu, qui statim succedit.

6. *Verf. 4. Etiam si filij tui peccauerunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ.*] Illud etiam satis ostendit aliquid fuisse in Iobo simile filiis, peccatum videlicet, propter quod nunc cruciatur: sicut filij propter peccatum fuerunt extincti. Hoc autem argumentum sumptū est ab exemplo, quo maior probatur propositio, illo nempe: *Deus non supplantat iudicium puniens innocentem*. Nam filij, qui fuerunt rûna domus oppressi iam antè peccauerant. Neque ab alio dicuntur repentino illo caso sublatis, quàm à peccato suo; E Quod diuinum in illorum capita furorem prouocarunt. Quasi dicat Baldad: sicut filij tui propter peccatum ab vlrice Domini dextera sublatis sunt; sic tu ab eadem manu, & modo cruciaris, & nisi maturè diuino furori occurras pœnitendo tandem peribis.

Eodem principio, quo Eliphaz, deceptus Baldad, peccatores fuisse affirmat Iobi filios, & eā ob rem oppressos à ruente domo, neque quid admiserint sceleris ostendit. dimissi autem dicuntur in manu iniquitatis suæ, id est, traditi peccato: vt illud quasi diuinæ iustitiæ satellites, & carnifex illatas aut Deo, aut proximo vlcisceretur

Supplantare iudicium quid.

5.

6.

7.

REGULA.
Illi actio tri-
bitur, qui
causa fuit,
aut occasio
illius.

ceretur iniurias. Dicitur autem peccatum punire scelerum reos, quia in causa fuit, ut illi punirentur. Quomodo dicimus aliquem ab auaritia, seu ambitione extinctum, quia illum quo illi affectus in vitæ periculum coniecerunt. Qui dicendi modus non solum apud sacros, sed etiam apud profanos Scriptores usuratus est. Genes. 4. vers. 6. dictum est ad Cain, *Nonne si bene egeris recipies; sin autem male, stas in foribus peccatum aderit.* Quasi vltor, quod causam mortis vndeunque locorum accersat, & templum alieno vulnere conficiat. Cicero ad Atticum: *Vltor enim mares sui;* id est, prauis, atque difficiles mores irritabunt homines, qui pœnas exigant ingenij morosi, & intractabilis. Explicuit optimè Isaias cap. 64. vers. 7. huius loci sententiam iisdem pene verbis; *Allisisti, nos in manu iniquitatis nostræ.* Quod statim in altero hemistichio per epexegem exposuit; *& peccata nostræ abstulerunt nos.* Et totum humanum genus occisum dici potest à peccato, quia mille mortis causas in hominum exitium inuexit. Sa. 1. vers. 16. *Per peccatum mors, & impius manibus, & verbis accerserunt illam.* Alia multa ab aliis adducuntur, quæ prudens omitto, quia neque illa nimis placent, & longus esse nollem. Illud dicam non eodem modo ab omnibus hæc verba conuerti. LXX. *Misit in manu iniquitates eorum, Quod sic exponit autor catena: Si nati sui culpa lapsi sunt, an non instam pœnam tulerunt.* Vbi iniquitates, scelerum pœnas esse dicit; & in manu actionem intelligit, malam vtique, quæ supplicio dignum opus molita est. Chaldaeus, *dimisit eos in locum transgressionis suæ.* Tigurina, *permisit eis euenire, quod scelus eorum postulabat.* Pagninus, *Expulit eos è mundo propter preuentiones eorum.* Quod autem Iobi filij, contra quam hæc temere affirmat Baldad, non peccauerint, asserit Chrysostomus tom. 1. homil. 1. de Iob, vbi dicit obseruasse Diabolum conuiuij tempus, in quo laxari animi solent, & voluptatibus indulgere liberius; vt duplici nimirum morte illos redderet infortunatos. Sed negat illos vllatenus peccasse: *Illi, inquit, quidam amicitiam (nempe Iobi filij) hic verò (nempe Diabolus) gladium acuebat; illi charitatem edificabant, hic domum subuertit.* De religione, & pietate filiorum Iobi, vide quæ diximus cap. 1. num. 37. ad illud vers. 5. *ne forte peccauerint filij mei.*

8.
Iobi filij in-
sti.

9. Vers. 5. *Ta tamen si diluculo conforsereris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, &c. euigilabit ad te.* Argumentatur à dissimilitudine. Etiam si filij suorum scelerum pœnas dederint; non tamen sic accidet tibi o Iobe, si mature Deum propter peccata tua grauiter offensum pœnitendo placaueris; quod filij non fecerunt. Vt enim tu ad Deum vigilaueris consurgendo diluculo, sic Deus diluculo, vt opem tibi quam primùm ferat, & ruinas instauret, vigilabit.

10. Vers. 6. *Et peccatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ.* Quasi dicat hæcenus habitaculum tuum habitaculum erat impietatis, tyrannici imperij, auaritiæ non ferendæ, vulgare sceleratorum perfugium, & omnis libidinis, atque intemperantiæ commune diuersorium: atque ideo in domum tuam tot infortuniorum, atque plagarum multiplex incubuit cohors. At si in eadem domo, vbi diu inueterauit scelus, cæperit habitare iustitia, & vt facta fuerit morum, studiorumque, sic etiam fiet magna fortunæ con-

uersio. Erunt enim pacata omnia: & salus, & quies, quæ hisce diebus exularant, desertam domum postliminio reuisent, & quæ prius videbantur exigua, magnum deinceps accipient incrementum.

11. Vers. 8. *Interroga enim generationem pristinam, & diligenter inuestiga Patrum memoriam.* Possit Baldad exemplis confirmare non paucis sceleratos à Domino multatos esse grauiter, & conuersos per penitentiam ab eodem tam placato, & miti, susceptos fuisse clementer. Sed ab exemplis abstinet, quia nota esse Iobo arbitrabatur; neque opus esse antiquissimam sæculorum repetere memoriam. Est autem verisimile Idumæos, qui licet Israelitæ non essent, erant tamen ex Abrahami semine, vt pote ex Esau prognati, à quo didicerant, quæ postea monumentis tradidit Moyses de Cain propter fratrem eadem male multato, & inuitato à Deo ad pœnitentiam, promissa venia, de qua ille scelerum suorum conscius desperarat; de diluuiò, quod mundum deleuit, & de quinque ciuitatum incendio, iis tantum ex vtraque strage conseruatis, qui iustitiam in tanta morum corruptela seruarant. Iubet ergo Baldad, vt antiquam repetat memoriam, vel quod idem est, eos consulat, qui primis mundi sæculis vixerunt, à quibus propter longam æuam notata, atque obseruata sunt.

12. Vers. 9. *Hesterni quippe sumus, & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri.* Hæc à circumstantibus parenthesi separari debent. In quibus rationem reddit Baldad cur ipse exempla sui, id est, præsentis sæculi non adducat: sed ad antiquas historias, vel ad maiorum memoriam potius remittat. Ait enim se esse hesternos, id est, natos esse heri, atque ideo se non comparasse illarum rerum scientiam, quam parit temporum diuturnitas: quæ que tantum, aut certè, aut præcipue assequuntur longam. Neque præterea sperare se multarum rerum habiturum esse cognitionem cum futura sit breuis vita, quæ sic euanescit sicut umbra, quæ neque diu stare, neque diu sui similis esse potest. At priora tempora homines aluerunt longioris vitæ, qui tres, aut quatuor ætates impleuerunt eorum hominum, qui idem cum Iobo sæculum nati sunt. Lege cap. 11. Genes. & inuenies quàm longior antiquissimis hominibus, quàm Abrahamo, qui Iobum antecessit, & his qui Abrahamo successerunt, vita contigerit.

13. Vers. 11. *Nunquid vivere potest scirpus absque humore, aut caretum sine aqua.* Comparatio optima est, & fortasse eo tempore apud Idumæos prouerbialis. Qua significatur nihil sine Dei fauore non solum crescere, sed neque in sua viriditate, ac flore conseruari posse. Sunt, opinor, ista herba aquarum amantes, & palustres, quæ in locis oriuntur humentibus: quæque sic ab aquarum humore dependent, vt si ille absit, momento temporis deficient, etiam si nemo refecerit, cum virent maximè, & duraturæ viderentur in æuam. Cum autem multa herba in locis nascantur humidis, & cœnosis, quæque (vt fit in omnibus fermè plantis) in vna regione magis sint fortes, atque diuturnæ; in alia debiliores, & quæ minus ferunt ætatem; apud Idumæos, opinor, nasci scirpos, & carices ita natura sua debiles, & molles, vt si aqua detrahatur, aut siccentur paludes, temporis momento

Scirpo hu-
mana vita
breuitas
comparata.

mento languescant, & deficiant. Quod aliis plâ-
tis, aut herbis contingere non solet, quæ sitim
ferunt, neque cuiusque loci siccitati succum-
bunt. Huic igitur scirpo, seu carici comparat
Baldad humanam vitam, aut humanam felici-
tatem, quam adumbrat iunci, aut caricis viridi-
tas. Humor, quo huiusmodi scirpus augetur, &
viret, Deus est; qui cum à Iobi filiis, vt Baldad
argumentatur, abesset, statim aruerunt, defece-
runtque. Neque aliam causam esse putat cur
Iobus nunc propè sit, vt arescat, & deficiat, nisi
quod ab eo Deus procul abest, qui fucata o-
dit sanctitatem, qualem in Iobo fuisse crimina-
tur. Quare hortatur, vt ad Deum verè, atque ex
animo redeat: & ab eo irrigetur humore, à quo
solo potest accipere viriditatem, & robur. Alio-
qui, vt iam cœpit, omnino periturus. Porro trã-
B latione ex plantis sumpta, *rigo* robur in homi-
ne, & speciem indicat. Sic Iobus infra cap. 21.
v. 24. *Iste moritur robustus, & sanus, diues, & felix,*
viscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius
irrigantur. & Prou. 3. v. 8. *Sanitas erit umbilico tuo,*
& irrigatio ossum tuorum.

Rigo speciem
indicat, &
robur.

15.

Verf. 13. *Sic via omnium, qui obliuiscuntur Deum,*
& spes hypocrita peribit.] Accommodat similitu-
dinem: & docet idem prorsus accidere illi, qui
à Domino recesserit, qui fons est iugis, & puræ
aquæ: qui speciosas reddit, & vberes plantas,
quæ secus illius decursum depactæ sunt. Cuius
speciem exprimit lignum illud, de quo Psalm.
1. vbi sermo est de viro, qui die, ac nocte in le-
ge Domini meditatur. *Et erit tanquam lignum,*
quod plantatum est secus decursum aquarum, quod
fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius
non defluet, &c. At qui hoc humore, seu irriga-
tione caret, erit sicut puluis, quem proiicit vë-
tus, seu, vt habet Hebraicus textus, *sicut palea-*
rum minutæ glumæ. His autem arentes scirpi, de
quibus supra, quàm simillimi sunt. Cum autem
in omnes homines peccatores ista conueniant,
hypocritæ tamen præcipuè meminit, sicut et-
iam alibi in hoc libro sæpe nomen istud auditur.
Quia eo nomine Iobus ab amicis sæpius
accusatur, qui non tam in eo veram sanctita-
tem, quàm sanctitatis laruam videre se dicunt.
Laruatus autem, seu personatus homo hypocri-
ta est, qui non personæ suæ autor est, sed actor
alienæ. Sperare autem potest ab homine, qui
externa tantùm videt, eximium aliquid perso-
nata sanctitas, qualis est hypocritæ: at non à
Deo, qui corda, & renes hominum scrutatur, &
veram probat, & munerat, non simulatam, &
vacuam sanctitatis speciem. Atque ideo dicitur
species hypocritæ peritura apud Deum, qui nõ
specie solum rerum, sed solida veritate capitur.

Quam miser
illius, quem
Deus relin-
quit.

Hypocrita
quis.

16.

Verf. 14. *Non ei placebit vacordia sua, & sicut*
tela araneorum fiducia eius.] Vacors planè est, &
stuporis intolerabilis ille, qui placere se Deo
putat specie tantùm externa, atque fucata san-
ctitatis, quasi Deus illudi posset, & capi falsa
rerum imagine. Qui autem in eiusmodi sancti-
tate sibi placet, mentiturque quasi aliquo fun-
damento solido, similis est illi, qui vestigia
sua aut domum in tenui, ac fragili aranea-
rum tela fundare velit, aut illa tela suam in-
duere nuditatem. Qua in re & suum ostende-
ret stuporem, ac vacordiam; & aliis se irri-
dendum præberet. Araneorum tela prouer-
biali forma apud Hebræos sumitur pro re vi-
lissima, quæque facillè dissipari potest. Cum ta-

Hypocrita
stupor.

Prouerbi-um
araneorum
tela pro re
vilis.

A men magno araneorum labore ex earum visce-
ribus elaborata sit. Sæpe hoc prouerbi-um in
Scriptura legimus. Illius sensum explicuit I-
saïas cap. 59. verf. 5. qui cum dixisset de impiis,
Telas aranea texuerunt; addidit statim: tela eorum
non erunt in vestimentum, neque operientur operibus
suis: opera eorum opera trutina. Et Gregorius in
hunc locum: Araneorum, inquit, tela studiosè
textitur, sed subito venti flatu dissipatur; quia
quod hypocrita cum labore peragit, aura hu-
mani fauoris tollit: & dum in appetitu lau-
dis opus deficit, quasi in ventum labor eua-
nescit.

Hypocrita
inutilis la-
bor.

Verf. 15. *Innitetur super domum suam, & non*
stabit: fulciet eam, & non consurget.] Explicatur
vis, & vsus prouerbij, & quare hypocrita dica-
tur araneorum telas operatus: quia non plus
habebit firmamenti in domo, quam magnis
ædificauit impensis, quàm si telas è suis visce-
ribus araneorum in modum texuisset. Ostendit
autem quàm sit stultum, & futile hypocrita-
rum opus, quòd & nullum apud Deum pon-
dus habebit, & quod stolido homini hypocri-
fis imponit, onus non solum inutile, sed etiam
intolerabile est. Est enim durum simulare diu,
quod non est, alieno fuce: aut quod est perpe-
tuo quodam artificio, & immenso labore dissi-
mulare. Neque consilio, atque artificio funda-
ta, id est, opus ad quod aspiret, aut quodcun-
que molitur hypocrita, aut consurgit, aut sta-
bit diu: quia non innititur veritate, aut Domi-
no, qui columna fortitudinis est, & inconcul-
sum æternæ structuræ fundamentum.

17.

Verf. 16. *Humectus videtur antequam veniat*
sol, & in ortu suo germen eius egredietur.] Hic locus
difficilis est propter diuersas translationes, &
textum Hebraicum, à quo nonnihil nostra vi-
detur dissentire translatio. LXX. ita legunt in
Sixtiani: *Humidum enim est sub caelo, & de pu-*
treddine eius germen ascendet. Complutenses Co-
dices, *De sterquilinio suo ramus eius egredietur.* Ti-
gurina, *Planta in se humorem continentis, etiam*
cum in sole stat propago tener prædibit in horto. Va-
tablus, *Viridis est ante solem, & supra hortum ra-*
mi eius extendunt se. Eodem penè modo Pagni-
nus, & Hebræus apud Caieranum. Chaldaeus,
Tener est antequam egredietur sol, & in horto suo
germen eius egredietur. Hæc omnia componere
conabimur, in quibus plusculum operæ neces-
sariò ponendum est. Primùm sicut variè le-
gunt Hebræi, & qui cum Hebræis loquuntur,
& sentiunt; sic etiam, vt optimè Pineda, eorum
aliqui hunc locum accipiunt aliter, ac Latini;
in illo namque iustum intelligunt, qui planta-
tus est iuxta aquas iugiter manantes, qui sem-
per est viridis, semper germinans sicut arbor
in horto plantata, quæ suis irrigatur tempõ-
ribus, neque hortulani vnquam defuit indu-
stria, & continuus labor, quæ sua latè fundit
germina, & sic est altis nixa radicibus, vt in
aceruo etiam aridorum lapidum floreat; neque
videat, aut timeat securim, aut falcem, qua suc-
cidatur, aut nudetur ramis: & nouo semper a-
bundet germine, & vbera in dies singulos pro-
pagatione latetur.

18.

Alij communiter cum Hieronymo, Gre-
gor. & Sanct. Thom. continuati putant scirpi
metaphoram, qui cum impij, atque hypocri-
tæ symbolum sit, de hypocrita, atque impio
sermonem esse censent. Scirpus igitur antequam

Iusti felici-
tas.

19.

Impiorum
momenta-
nea felici-
tas.

quam oriatur sol nocturno rore madidus vi-
ret; at cum primum æstiuo sole dies incaluit,
marcescit, & perit. In ortu suo quasi natus
esset, & exultus in horto, loco videlicet ir-
rigo, & culto, viret, & germinat. Sed cum
æstiuo calore locus palustris, & aquosus ex-
aruit, non aliter scirpus marcidus est, quam si
illum in saxoso, atque arido loco nasci con-
tingeret. Si de loco suo vbi paulo antè virens,
florénsque videbatur, illum calor absorbeat,
sic vanescet totus, vt si loco illi quicquam in-
esset mentis, responderet rogatus se neque ha-
buisset apud se vnquam scirpum, aut iuncum,
neque quid sit rerum scirpus, aut iuncus agno-
uisset. Hæc videtur paraphrastica expositio, &
litteræ, & orationis filo consentanea. Nunc
quædam obseruanda, quæ parum cum hac ex-
plicatione consentire videntur.

20. Vbi Vulgatus *humectus*, Hebr. est **רַבֵּי** *ratob*,
quod alij *humidum*, alij *viride*, alij *tenerum* ver-
tunt. Quæ voce differunt sententia conue-
niunt. Nam quæ humido sunt loco, si modò
humorem ament, quales sunt palustres her-
bæ, virides sunt, & teneræ; & in eo loco sicubi
suam speciem, & luxuriam ostentant: quòd si
paludem, aut humentem locum siccare contingat,
quod sub æstate fieri solet, omnia pereunt.

21. *Antequam veniat sol.* Hebr. est **לפני שמש** *li-
phne sames*, quod alij *ante solè*, alij *sub sole*, aut *sub
caelo*. Noster omnium clarissimè, & accommoda-
tissimè vertit, antequam veniat sol. Vox enim
Hebraica idem valet, quod *ante faciem Solis*.
Sed est dubium, an de quotidiano, & matu-
tino Solis aduentu fermo sit, vel de Solis an-
nuo reditu, quando à tropico Capricorni ad
nostrum reuertitur, ad tropicum videlicet can-
cri, cum inducit æstatem, & regionem nostram
vrit, & siccat. Et hoc posterius magis mihi
probabile videtur. Neque enim vno Solis or-
tu exiccantur paludes, & arescunt scirpi, in qui-
bus aliquid est lentum, quod vni, aut alteri Solis
ortui resistat. Nisi in voce Hebraica **גומה** *gome*,
pro qua vulgatus scirpum reddidit, herbam in-
telligas, quæ vt citò nascitur, viret, & floret;
sic etiam facile marcescit, & quam breui con-
secuta est, ambitiosam speciem, deponit, qua-
lis est alga aquatilis herba, aut fœnum, de quo
Isai. capitul. 40. aut illa herba, de qua Psalm.
89. versicul. 6. *Manè sicut herba transeat: ma-
nè floreat, & transeat: vespere decidat, induret,
& arescat.* Sed ego hinc hyperbolem video, à
qua Scriptura sacra non abhorret, quæ pro-
uerbiis in omni idiomate familiaris est. Neque
ego longè sum, vt putem in his verbis Idumæo-
rum esse prouèrbium, quo significatur alicuius
momentanea gloria, quæ vnius diei tantulo
spatio nascitur, & perit.

22. *Et in ortu suo germen eius egredietur.* Vbi
Vulgatus *ortu*, Hebr. est **גנתו** *ganatho*, quæ
vox *hortum* sonat, & ita reddunt omnes pe-
nè recentiores: sed ego aliquid hinc in He-
braico textu minus syncerum esse suspicor: ne-
que huius lenis est coniectura, quod aliter trā-
stulere Septuaginta, quod non videntur fuisse
facturi, si vocè illam in suis codicibus habuif-
sent. Sic autem illi, **καὶ ἐν σαπρίας αὐτοῦ** quod
Codex Complutensis vertit, *de sterquilinio suo*.
Sixtianus, *de putredine eius*. Quæ omnia cōciliari
non difficile possent, si illud *in ortu suo*, non ad
solem referas, sed ad scirpum, & ad hypocritam,

A quem scirpus exprimit. Quasi dicas, in loco vbi
oritur, qui quasi quidam hortus est, vbi spe-
ciosæ oriuntur plantæ; ibi ramos suos diffun-
dit, & multiplici propagine luxuriat. Huc facit
LXX. translatio quæ sterquilinium reddit,
ac putredinem. Quæ duæ voces herbarij, aut
hortulani curam, & industriam significant. In
hortis enim quos fecundos, & egregiè cultos
esse volumus plurimum stercoreis spargimus:
quod rei hortensis, ac rusticæ periti fermentum
appellant terræ. Meminisse autem oportet
iuxta Hebraicum idioma similitudinis nota-
tam subaadiri solere. Quare in hanc sententiam
omnes istæ translationes conueniunt. Ante
solis aduentum scirpus in ortu suo, id est, in
loco vbi natus est, nempe cœnoso, & palustri;
qui locus, si primam illius scirpi intuearis spe-
ciem quasi quidam est hortus stercore fermen-
tatus putri; scirpus, inquam, germen diffun-
dit, & multò vallatus frutice syluescit. Quòd
autem siccato solo, calore nimirum æstiuo, aut
imbrium defectu, species illa pereat, ostendunt,
quæ proximè sequuntur.

B Verf. 17. *Super acernum petrarum radices eius
densabuntur, & inter lapides commorabitur.* De
viro hypocrita, atque impio hæc intelli-
go; & obseruo, quod proximè dixi, subau-
diri hinc similitudinis notam. Quo posito ne-
que difficilis est explicatio, neque à filo tex-
tūque distorta, in hanc sententiam; Scir-
pus, seu iuncus, aut carex, qui in humido, at-
que palustri loco plerumque proueniunt, sic
humore deficiente marcescent, vt non tam in
humenti, suæque naturæ accommodato so-
lo, quàm inter arida saxa, & in lapidum acer-
uo nati videantur, vbi neque virorem possunt
vllum habere, neque succum, quem per radi-
cum fibras ad vitam, atque incrementum tra-
hant. Literam sic ordino: Exit scirpus in sicca-
ta palude perinde atque si initio satus esset in
lapidum aceruo:

D Hic obseruo varias plantas variis gaudere
locis, & quæ in vno loco largè, felicitèrque
proueniunt, illa eadem alio & ortus habere in-
felices, & tardos, & interdum non nasci. Quod
notare maximè debent, qui rem curant arbora-
riam, & rusticam. Qua de re Maro 2. Georg.

*Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
Nascuntur, steriles saxosis montibus orni.
Littora myrtetis latissima: denique apertos
Bacchus amat colles.*

Alia planta
aliis locis fe-
liciter, & vbi-
res.

E Sed multo magis scirpus, seu iuncus, ille
præcipuè qui ab Hispanis dicitur *Iuncia*, cuius
caulis rotundus non est, neque ad extremum
acutus, sed latus, & mollior foliorum instar.
Porro iuncum in locis prouenire aquosis, &
stagnantibus, vt omittam alios, & experien-
tiam quotidianam, qui hæc nos ignorare non
sinunt, Scriptura sacra docet. Nam Isai. cap. 19.
vers. 6. ait, *deficiente aqua, defecturum quoque
calamum, & iuncum: & deficient flumina, attenua-
buntur, & siccabuntur riuus aggerum, calamus, &
iuncus marcescet.* Et idem cap. 35. vers. 7. terram
antea aridam sic dicit fore aquarum abundan-
tem, vt in ea calamus nascatur & iuncus, *scissæ
sunt in deserto aqua, & torrentes in solitudine: &
quæ erat arida, erit in stagnum, & siliens in fontes
aquarum: in cubilibus vbi prius dracones habita-
bant, orietur viror calami, & iunci.*

Verf. 18. *Si absorberit eum de loco suo, negabit
eum,*

25.

eum, & dicet, non noui te.] Si Sol humorem arefecerit qui scirpum in suo virore conseruabat, sic marcescet, & deficiet scirpus, & omnis pariter materia palustris, vt locus, qui prius earum plantarum vbertate amœnitatis videbatur eximia, sic relinquatur ab illis desertus, & nudas quasi nunquam in eo natus esset scirpus, aut scirpeæ materiæ nomen auditum. id enim valet, *negabit eum, & dicet, non noui te.* Quæ verba sunt loci antea calamo abundantis, & iunco, nunc propter siccitatem ab illis omnino destituti.

26. *Verf. 19. Hæc est enim lætitia via eius, vt rursum de terra alijs germinentur.]* Varij de huius loci interpretatione variè sentiunt. Quidam sic exponunt, vt dicant illud scirpo in arente stagno, seu palude defecturum esse solatium, quod morientibus solet esse extremum, atque vnicum, quia ex ea stirpe noua succrescit soboles, in qua censetur viuere planta iam emortua. Sanè de patre mortuo dicitur Eccles. c. 30. *verf. 4. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus; similem enim reliquit sibi post se.* Et in magnis beneficijs numeratur filiorum numerosa progenies. Sic Deus ad Abraham Genes. 26. *verf. 8. Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli.* Idem ad Isaac ibidem *verf. 24. Qua dicendi forma insultare, aut arguere videtur Iobum Baldad, quasi ad scirpi modum in arenti solo, nullam sit relicturus sobolem, quæ parentis mortem consoletur. Quod sanè ita cum magna viri similitudine iudicare poterat; cum omnem progeniem ingenuam, & nobilem (nam de liberis è concubinis susceptis suo loco videbimus) oppressisset ruina, neque Iobus in eo esset statu, vt vitæ vsuram videretur habiturus esse diuturnam.*

Sed licèt hæc sententia sic explicata non videatur esse difficilis; aliam tamen magis arbitrator expeditam, & facilem, ita vt prior pars aliquid contineat ironicum. Quasi dicat Baldad subsannans, aut hominem vniuersè hypocritam; aut Iobum, cuius fucatam putabat esse sanctitatem, qui lætitiâ, aut gloriam artificiosa simulatione captabat; en quem habuerit ex adumbrata pietate fructum, & ex ementita religione lætitiâ. Hæc voluptas sequitur huiusmodi vitæ institutum, & genus. Viam autem pro certa viuendi ratione sumi iam sæpius ostendimus.

28. *Vt rursum de terra alijs germinentur.]* Hæc est voluptas, quæ impietati, aut simulatæ religioni respondet, nempe, vt aliquis non solum suam sibi familiam non augeat, & amplifcet, sed quicquid habuit prius non hæredi suo, sed alieno possessori relinquat. Id quod Christus dixit Iudæis, qui minus quàm fas erat fideliter, datum sibi à Deo negotium obierunt. Matth. 21. *verf. 43. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Hoc perbellè exprimit scirpi iam emortui, & siccatae paludis inducta similitudo. Nam locus ille vbi carices adoleuerunt, & scirpi dum aquis abundaret, cum aquæ defecerunt, quas amant, & sequuntur palustres herbæ, ad aliarum plantarum, vi-

A nearum puta, aut segetum vsu, & satum conuertuntur. Quod sæpe vidimus, & hoc ipso loco, in quo hæc scribo, aratur nunc, & seritur palus, quæ scirpis olim abundabat, & piscibus, in qua vix apparet scirpeæ palustrisve materiæ vel tenne vestigium.

Verf. 20. Deus non prouiciet simplicem, neque porriget manum malignis.] Discrimen statuit ex parte Dei inter hominem malignum, & hypocritam, qui simulare, ac dissimulare didicit; & inter eum, qui simplici est, ac sincero pectore, huic enim Deus porrigit dexteram, & vbi mala ingruerint, præstò est: denique illius conatus iuuat, & promouet; illum autem tanquam alienum, & odiosum proiicit. Prouerb. 33. *verf. 32. Abominatio Domini est omnis illusor; & cum simplicibus sermocinatio eius.*

Verf. 21. Donec impleatur risu ostium, & labia tua iubilo.] Verbis, quæ præcessere proximè hortatur Iobum Baldad, vt simplex esse meditetur, & desinat esse malignus, & hypocrita, quia simplicem amplectitur Deus, neque ab illo ornando auferet manum, donec illum ita prosequatur, & cumulet, vt materiam præbeat exultandi perpetuò, & iubilandi ore pleno, non ficto, ac simulato risu, sicut ridet hypocrita, cum tamen in mœrore sit, sed verè & ex animo. Et si quis illius gaudium turbare vulerit, neque sui voti compos erit, quia vt maximè contendet assequetur nihil, neque illius conatus quicquam consequetur præter pudorem. Id enim valet, *qui oderunt te induentur confusione.*

Et tabernaculum impiorum non subsistet.] Occurrit Baldad cogitationi tacitæ Iobi, aut aliorum, qui in hac siue exhortatione, siue reprehensione aliquid deprehenderent, cuius contrarium ipsa rerum experientia docuisset. Dixisset Iob, si hypocrita sum, aut veterator, & malignus, vt tu mihi tam liberè, atque constanter obiicis, quomodo me Deus tam paternè fouit, tam prolixè, & largè profecutus est? & dicerent omnes, quod etiam Iobus de sceleratis dixit cap. 21. *Quare ergo impij viuunt, subleuati sunt, confortatique diuitiis.* Et Ierem. cap. 12. *Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus, qui prouaricantur, & iniquè agunt.* Hanc igitur obiectionem occupat Baldad dum ait nunquam futurum, vt subsistat, & in suo splendore perseueret impiorum domus, quæ licèt contra omnium temporum vicissitudines, & iniurias satis videatur habere firmamenti, non tamen subsistet diu, neque efficiet quantumcumque sibi aduocet subsidij, vt non experiat seuerum, & grauem Domini manum, quæ tandem impiorum scelera abire non patietur impunè. Id quod à seipso Iobus habere potest documentum. Nam cum prius abundaret omnibus, quibus indiget natura mortalium, non solum ad necessarios vsus, sed etiam ad Regium splendorem, atque delicias; tamen ex illa conditione sublimi sic cecidit in sordidum, & ignobilem statum, vt nihil excogitari posset infœlicius, & à priori fortuna magis alienum.

ARGUMENTVM CAP. IX.

ADMITTIT Iobus, quod de diuina potentia dixerat Baldad: neque hominem, quantumcumque iustus videatur, cum Deo comparatum iniustum videri. Et primum quàm sit Dei mirabilis potentia multis ostendit, & quàm sit periculosum cum Deo velle de iustitia, atque æquitate contendere; cum in illis, in quibus homo sibiipsi de seipso placet, multa Deus videat, quæ condemnet. Cur autem sibi neque honestum sit, neque tutum cum Deo exoptulare, aut iudicio disceptare legitimo, accuratè docet, & quædam adducit, quæ dicta à se audaciùs dolet, & accusat à versu 22. vsque ad 27. deinde post hoc longum hyperbatum ad interrupta reuertitur, & alia adducit, propter quæ homo cum Deo cõgredi nullo modo debeat, cum aliter instituendus sit agendi modus cum Deo, quàm cum homine, cui æqualis est alea; neque inæqualis à lege præscripta iudicandi ratio.

CAPVT IX.

A PARAPHRASIS.

1. **E**T respondens Iob ait:
 2. Verè scio quòd ita sit, & quòd non iustificetur homo compositus Deo:
 3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille.
 4. Sapiens corde est, & fortis robore; quis restitit ei, & pacem habuit?
 5. Qui transtulit montes, & nescierunt hi quos subuertit in furore suo.
 6. Qui commouet terram de loco suo, & columnæ eius concutiuntur.
 7. Qui præcipit Soli, & non oritur; & stellas claudit quasi sub signaculo.
 8. Qui extendit cælos solus, & graditur super fluctus maris.
1. 2. 3. *Ad hæc Iobus: Verè scio, totiùque ore, ac pectore confiteor, Deum æquum esse iudicem, neque hominem, quantumcumque iustitiam colat, illius comparatione videri iustum. Quòd si cum Deo exoptulet, & cum illo iudicio velit disceptare legitimo, sic erit in illa congressione homo inferior; ut si mille contra eum Deus obiecerit, non habeat quid illorum vni honestè respondeat.*
4. *Quis ergo vsque adeò temerarius, & audax, qui non horreat cum illo in palastram quoquo modo descendere. Nam cum sapiens sit nullo potest hominum artificio deludi: & quia fortis, obstare potest nihil, quominus ad vnum quæ iudicauit omnia, executioni mandet. Quis vnquam cum tam sapiente, ac strenuo concertatore congressus est, cui non infelicitè successerit tam inepta contentio!*
5. *Qui si voluerit, dum indignatur, & furit, potens est ex vno in alterum locum transferre montes, idque ea celeritate, atque impetu, ut qui in illis fuerint, & magna inde decreta capiant, corruisse non sentiant.*
6. *Neque illi magis est difficile, columnis terra brachio omnipotenti concussis, illam è suis conuulsam sedibus aliò traducere.*
7. *Qui si Soli præcipiat, ne oriatur, parebit statim illius imperio, continebitque circularem motum, neque suo mundum splendore lustrabit. Quòd si astra cæli obsignare voluerit, & includere, ita ut neque à Sole lucem accipiant, neque mundo communent; nullus erit qui imperata recuset, aut retardet.*
8. *Qui cælorum immensa spatia, quasi tabernaculum extendit, qui marinos fluctus suo moderatur arbitrato, quos suis calcat pedibus, & suo denique subigit, & premit imperio.*

9. Qui

9. Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora Aultri.

10. Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

11. Si venerit ad me, non videbo eum; si obierit, non intelligam.

12. Si repente interroget, quis respondebit ei: vel quis dicere potest, Cur ita facis?

13. Deus cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curvantur qui portant orbem.

14. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?

15. Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.

16. Et cum inuocantem exaudierit me, non credo quod audierit vocem meam.

17. In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.

18. Non concedit requiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.

9. Qui tempestates excitat, cum libet, & easdem sedat. Neque enim illæ iam excitantur ab Arcturo, Orione, & Hyadibus, & ab his ventis qui ab Australi regione aspirant, quam à Deo, qui illa creauit sydera, que putantur cedere tempestates, & ventos, qui marinos excitant fluctus, & mare conturbant.

10. Qui facit opera ita magna, ut neque comprehendere, aut satis admirari queat humana ratio, & ita multa, ut certo numero definiri non possint.

11. Quis ergo tam erit stolidus, qui pugnare cum eo velit, cuius est tantum robur, atque sapientia, ut hæc faciat, tanta in pugnando dexteritas, ut neque presentem videat, aut agnoscat, neque recedentem sentiat, neque denique nouerit quando certamen inceat, aut omittat.

12. Quare si repentinus adueniat, & me imparatum, & securum opprimat, quid respondebo illi, & cum rationem illi factorum omnium reddere debeam, ab illo tamen exigere non possum.

13. Talis est Deus, cui oblectari nemo, aut irato repugnare audebit, nisi stultus, & amens. Ante cuius faciem illi procumbunt, & supplices adorant, qui suis humeris totam mundi molem sustinere creduntur.

14. Si ergo hi supplices se ante diuinam maiestatem incuruant, quid ego audeam, tantulus homo illi respondere, aut quod audacioris est ingenij, repugnare? Quid tam de me magnifice, aut superbe cogitem, ut exili sermone loqui, aut mutire audeam?

15. Si causam haberem honestam, & iustam, qua obiectum depellerem crimen, aut probarem durius, quam pro meritis esse supplicium, non tamen ea uterer depulsione, que adhiberi solet cum causa cum antagonista disceptatur; sed quia res mihi cum iudice, ac Domino est, deprecabor illum potius, & ad misericordiam inflectam oratione supplici, quam defensione legitima æquitatem extorquere contendam.

16. Neque quieto ero animo si orantem exaudierit Dominus, & postulata concesserit, quia id mihi incertum est, atque ideo in metu sum, & sollicitudine, quantumcumque à iudice meo, ac Domino culpa remissa.

17. Adde quod etiam sine culpa aut vlla causa mihi cõperta, subito me casu eoque vehementi potest opprimere: quemadmodum si tempestatem subitam immittat, aut turbinem, qui præceps est, & quacumque permeat omnia latè conturbat.

18. Ex his que patior colligo, quid timere deinceps possim, & debeam, cum me graui vulnere repente contriuerit, neque concesserit respirare paulisper; & amaro me poculo ad ebrietatem usque potauerit.

19. Si fortitudo quaeritur, robustissimus est: si aequitas iudicij, nemo audeat pro me testimonium dicere.

20. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit.

21. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tenebit me vitæ meæ.

22. Vnum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit.

23. Si flagellat, occidat semel, & non de poenis innocentum rideat.

24. Terra data est in manus impij, vultum iudicum eius operit: quod si non ille est, quis ergo est?

25. Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, & non viderunt bonum.

A 19. Si in concertatore timenda est fortitudo, quis Deo fortior, qui montes transfert, qui terra concutit fundamenta; quare manus cum illo velle conserere, stultissimi est, & audacissimi consilij. Quod si iudicio velis cum illo certare legitimo, tabulis videlicet, & testibus: quæ tabula & leges pondus habebunt contra legis auctore: qui erunt testes, qui aequitatem summam suo audeat danare testimonio?

20. Quod si, cum nullum pro me stare videam testimonium, quod me à criminum suspicionem defendat, meam à me ipso & propria commendatione innocentiam probare studeam, probatio hæc, quia à propria persona nullum habet pondus, non solum causa non fauebit, sed etiã incommodabit plurimum. Quia præterquam quod tale testimonium admitti non debet, illius auctore impietatis, & blasphemia condemnat, cum Deo videatur impingere, quod ab illius nomine quàm longissimè abest.

21. Quod si innocens fuero non tamen de hac innocentia ferre possum licet infirmum, & iudiciali lege inualidum testimonium; Quia cum hoc ipsum ignorem, nihil de illo certum annuntiare possum. Quæ ratio facit, ut mihi ipsi in me ipso displiceam, tadeatque vitæ, quæ cum multis sit incommodis obnoxia, de sua tamen sanctitate nihil habet certi.

22. Hoc vnum locutus sum, propter quod, o amici, me durius accipitis, quod tamē non mutuo, neque dicti poenitet: nempe non solum in hoc mortali statu vexari à Domino sceleratos, & hostes, sed etiam insontes, & amicos.

23. Hoc item locutus sum, in quo vobis videor parum esse pij atque constantis animi. Si statuit per tot acerbitates vitam eripere, occidat me semel, neque tam diu agrum conseruet spiritum, & mortem cogat immortalem subire. Neque sic me in hoc duro stadio, atque carnificina verset, quasi ipsum nouus quotidie dolor, & gemitus oblectet.

24. Dixi item terra gubernationem impiorum potestati videri permissam qui cõturbant iura, neque fas apud illos, aut ratio valet; qui iudicum muneribus excæcant oculos, & ne veritatem, aut aequitatem spectent, obiecto oculis velamine, vultum operiunt: neque enim potest esse, nisi sceleratus, & impius, qui adeo iniuste humanarum rerum rationes moderatur; qui excæcat eorū oculos, qui aequitati ac publicis commodis inuigilare debent, qui nihil denique ab humana potestate metuit, quæ suæ subiectam, & obsequentem habet.

25. Hæc quæ à me dicta proximè contra diuinam prouidentiam, aut aequitatem videtur esse dicta; quæ modò iam dicam, in me nonnullam impatientis animi suspicionem mouere potuerunt. Dixi enim dies meos suum velocius cursum absoluisse, quàm suus à cursore velo

26. Pertransierunt quasi naues poma portantes, sicut aquila volans ad escam.

27. Cum dixerò: Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torqueor:

28. Verebar omnia opera mea sciens quòd non parceres delinquenti.

29. Si autem & sic impius sum, quare frustra laboraui?

30. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ:

31. Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea.

32. Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in iudicio & æquo possit audiri.

A *velocissimo conficitur; & in medio vita curriculo præreptam esse vitam, antequam oblati à natura bonis liceret frui.*

26. Ea celeritate suam meæ vitæ dies peregere curriculum, qua naues, quæ onerata pomis admirabili velocitate feruntur, ne poma, si tardus sit cursus, in medio mari putrescant, & pereant: cum marinus humor multo etiam duriora corrumpat, neque minori celeritate volarunt, quàm aquila solet cum urgente fame inuolat ad escam.

B 27. Dum hæc me dixisse meditor, mihi ipsi subindignor, quia liberius locutus videor, quàm Dei maiestatem, & meam modestiam decebat. Quare cum me ipsum propter illam in loquendo libertatem reprehenderem, statueremque mihi deinceps ab alia sermonis licentia temperandum, commutareremque faciem, & vultum ad serenitatem, & hilaritatem fingerem, sic tamen contra urget acerbus dolor, ut rursus oris grauitatem, & modestiam soluat, & ad gemitus adigat, tristis que querimonias.

C 28. Redeo ad illa, quorum nonnullis interpositis videri poteram oblitus: ubi causas ostendere ceperam, cur mihi non posset vita non molesta videri, nunc eius doloris, & sensus alias afferro causas. Quia non solum ea, in quibus mihi ipsi displiceo, vereor, sed omnia etiam opera mea: quia Deus intima quaque penetrat, & in illis aliquid deprehendit, quod damnat, in quo nihil homini apparebat iniustum: neque vllum hominum peccatum abire patietur impune.

D 29. Si autem, ô domine Deus, talem egi vitam, qualem à principio descripsi, si te timui, ac colui, neque in tuo conspectu me iustum esse credidi, si in omnibus operibus meis timui, ne quid tibi non probarem, & tamen impius iudicor; quia cum grauibus confictor incommodis; ostende mihi in quo peccauerim, ut ab eo mihi in posterum caueam, ne in meis operibus inanem videar laborem suscepisse.

30. 31. Si mundus mihi videar, & aquis ex liquefacta niue manantibus studiosè lotus, & in manibus meis magnorum operum administris, splendor appareat, puraque mundities, in tuo tamen conspectu, seueròque iudicio sordibus me intinctum, atque pollutum declarabis. Et ipsa vestimenta conscissa, sanieque delibuta abominabilem me esse omnibus ostendant.

E 32. Si cum viro mei simili certandum foret, & illi ad obiecta respondendum, neque omnino de cause victoria desperarem. At disceptandum est cum Deo, qui idem iudex est, accusator, & testis; qui que multa videt, quæ mihi comperta non sunt:

33. Non est qui vtrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.

34. Auferat à me virgam suam, & pa-
uor eius non me terreat.

35. Loquar, & non timebo eum: neque enim possum metuens respondere.

A multa improbat, in quibus, quod damnem, nihil inuenio, neque is est, cui ego aliquid, quod cum aliis iudicialis ratio permittit, possum obiicere.

33. Neque est superior aliquis iudex, aut arbiter, qui causam sua auctoritate componat, & controuersiam dirimat, qui pro sua potestate posset vtrumque concertatorem, aut laudare, si visum foret, aut arguere, & denique Idumaeorum more manibus super vtrumque positus de communi re non tam litigatorum, quam suo arbitratu decernant.

B 34. 35. Si ille virgam auferret, qua me percussit, & quam nunc habet ad plagam intentam, liceretque mihi à dolore, & metu paxillum respirare, loquerer cum minore perturbatione, ac motu; nunc autem paucior ex dolore, & diuina maiestate conceptus omnem mihi respondendi facultatem præcludit.

Verf. II Verè scis quòd ita sit, & quòd non iustificetur
homo compositus Deo.]

S V A M fidem, ac religionem Iobus ingenua, & publica professione testatur: & illa quæ paucis commendat Baldad de incorrupto Dei, integroque iudicio, cui allini à quoquam non potest iniustitiæ labes; multis probat, ac prædicat, ne quis in eo errore ipsum esse putet, quem Baldad proxime, & ante illum Eliphaz Themanites obiecerat. Indicarat autem Baldad cap. 8. verf. 3. audisse se in Iobo supplantari à Domino iudicium, & iustitiam subuerti, quasi ipse plecteretur innocens, & Deus ipse potius quam Iobus videretur iniustus. Quod admittit Iobus, & addit eam in Deo reperiri iustitiam, vt si homo quantumcumque iustus cum Deo comparètur, videri omnino possit iniustus. in quo directè respondet Eliphazi qui cap. 4. verf. 17. dixerat, *Nunquid homo Dei comparatione iustificabitur? aut factore suo purior erit vir?*

2. Verf. 3. *Si volueris contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille.*] Si vir à Deo quantumcumque vexatus cum eo expostulare voluerit, & iudicio disceptare legitimo, si mille, id est, infinita obiecerit, quæ damnare vult, ac seuerè punire, non habebit, quod illorum vni possit honestè respondere. Quo significat nihil se contra Dei iustitiam fuisse meditatam; sed tantum illa dicendi forma iuxta hominum familiarem vsu vim doloris sui maximam exprimere voluisse.

3. Verf. 4. *Sapiens corde est, & fortis robore, quis resistet ei, & pacem habuit.*] Rationes adducit cur tutum homini non sit iudicio, aut alia quavis ratione cum Domino contendere. Nam primum sapiens est, atque ideo cum illius intelligentiam nihil lateat, nulla potest hominum calliditate, aut tergiuersatione deludi. Quare apud illum ociosa sunt, & inania, quæ in humano iudicio intercedere solent artificia, & fraudes. Deinde quia fortis; potèstque facile

A cogitata, ac iudicata complere, cum sit nemo, qui possit illius infringere, aut certè modicè debilitare potentiam. Aliam addit postea verf. 19. nempe æquitatem in iudicando. Hæc in Deo sunt, quæ hominem ab eiusmodi disceptatione deterrere debent; alia ex parte hominis adducuntur v. 14. quæ illius causam Dei comparatione vehementer debilitant. Ait igitur neminem vnquam cum tam sapiente, ac forti concertatore habuisse congressum, qui pacem ex illo certamine retulerit, id est, cui non infeliciter successerit tam inepta contentio.

B Verf. 5. *Qui transtulit montes, & nescierunt hi, quos subuertit in furore suo.*] Incipit probare quod principio proposuit fortem esse Deum. Quod exemplis confirmat, & docet nihil esse in natura rerum, quod diuinæ voluntati, atque ordinationi non subsit. Quod inductione probat dum illa omnia in testimonium adducit, in quibus rerum continetur vniuersitas: terram videlicet, & cælum, & elementa omnia, quæ in illorum interiecto spatio conclusa sunt. An hæc, quæ à Iobo hoc loco memorantur, reuera contigerint, an verò figuratam debeant, & impropriam explicationem habere, incertum est. Qua de re nobis paulo accuratius disputandum.

C Quidam hanc montium translationem propriè accipiunt, & reliqua, quæ ad confirmandam diuinæ potentiae magnitudinem statim adducuntur. Et quidem fieri potuit, licet hoc Scriptura sacra non tradiderit, vt hæc contigerint recenti memoria in eo quo vixit Iobus æuo, aut certè ante illius ætatem: ita tamen vt ad illum per hominum manus peruenerit. Næ quæ dicuntur de monte Sinai, qui ad præsentiam domini totus intremuit, vt habes Exod. cap. 19. verf. 18. eratque *omnis mons terribilis*, Hebr. *vecharad*, quæ vox tremere significat cum aliquo corporis motu, & Numer. c. 21. scopuli

scopuli inclinati, & Iudic. 5. montes à facie Domini diffluxisse dicuntur. Hæc, inquam, & similia, quæ adduci possent ex Scriptura sacra, longè post Iobi tempora contigerunt: post egressum nimirum ex Ægypto, quem Iobi ætas longè præcessit. De montium translatione, aut conuulsione ante Iobi tempora intelligit Stunica, neque abnuit, licet obscurius, Eugubinus, & refert ad diluuij tempora, in quibus alios montes excitatos, alios deiectos, alios aliò translatos arbitratur. Quod ex eo putat verisimile, quia ex fluminum inundatione magnas in terra fieri videmus mutationes.

6. Montes arena ex uno loco in aliū translati.

Neque deest, qui putet, ideo à Deo montes dici è sua sede translatos, quia in Africa in arenosis, ac sitientibus locis Syrtes sunt marinis quàm simillimæ, id est, vastæ terræ moles, quæ ad montis instar, vbi ventus vehemens increbuit, ex vno loco in alium transferuntur. De quibus Solinus: *Arenarum cumuli vento exagitati locorum faciem mutant. Et quemadmodum in mari nunc aggere sublimia faciunt, quæ prius desidebant, nunc vallibus profunda, quæ prius excelsa erant: denique procellarum ritu arena exagitantur, Syrtimque faciunt terrestrem parem cum illis æquoris periculi.* Et fieri etiam potuit, vt in Idumæa, aut vicinis locis, vbi ingens est solitudo inaquosa, & inuia, eiusmodi tumuli fiant ex arenti puluere, quod sepe aut viderant, aut ab aliis audierant Idumæi. Porro in illa Syrtium translatione tam facili, cum tanta esset arenarum moles, valde sese prodit diuina potentia. Illi verò tumuli vocari possunt montes; quemadmodum tumentes maris fluctus montes appellantur, de quibus sic Maro libr. 1. *Æneid.*

---Tunc proram auertit, & vndis

Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ mons.

Et Ouidius libr. 1. Tristium eleg. 2.

*Me miserum quanti montes voluuntur aquarum!
Jam iam tacturos sydera summa putes.*

7. Eugubinus has mutationes, de quibus hîc agere Iobum arbitratur, in naturales causas retulit, quæ faciunt, vt quæ modò terra fuit arida, aquis obruatur marinis; & quæ marina, humida esse desinat, & habitetur ab hominibus, & subigatur vomere. Sic sanè Aristoteles libr. 2. Meteororum, qui in terræ mariumque situ, & circa partes variatione perpetuam esse putat vicissitudinem: vt quæ prius arentia nudaque fuerant, iam nunc aquis obruta delitescant. Rursum verò plerâsq; hodie terras exstare, quas vndæ oppressas quondam opleuerant. Hanc, inquit, elementa naturæ obseruant feriem, & has habent vicissitudinis periodos. In hanc sententiam ibi plura Aristoteles. Et ita variis locis accidisse prodit Plinius libr. 2. cap. 85. nec paucis in illius rei confirmationem vtitur exemplis. Et apud Ouidium libr. 15. Metam. sic loquitur Pythagoras.

*Vidi ego quod fuerat quondam solidissima terra,
Esse frictum: vidi factas ex aquore terras;
Et procul a pelago concha iacere marine,
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.*

8. Hæc fortasse vera, & alia, quæ ab aliis tum hoc in loco, tum in toto capite afferuntur, quæ prudens omitto, ne longus sim. Verùm magis crediderim figuratam esse locutionem. Quæ

tamen duplex est. Quidam in montibus Reges intelligunt, & magni nominis Principes, qui in Scriptura sacra non semel appellantur montes. Quos Dominus sæpe è fastigio deiicit in humilem, ac sordidum locum; & contrà tenues, ac sordidos homines è vallibus, id est, è fortuna angusta, & sordida ad montium fastigium, id est, ad splendentem, & lautam vitæ conditionem attollit. ita Hieronymus, & Beda, Philippus, & Chaldaus.

Ego hîc non tam quæ Deus fecerit, quàm quæ pro sua potentia facere possit, intelligo. Quod etiam ad alia multa, quæ hoc proponuntur capite, extendo. Quod in omni idiomate, ac gente vsitatum esse, neque id rarò norunt omnes, qui in eruditione tam profana, quàm sacra vel mediocriter versati sunt. Quibus occurrit passim actus secundus, vt loquuntur logici, pro primo; id est, pro habitu, seu facultate agendi, actio ipsa, aut facultatis exercitium. Sic docere dicitur Magister, mederi Medicus, dicere discipulus etiam dum aliquid aliud faciunt, aut etiam dormiunt, quia id ex instituto facere aut possunt, aut debent. Quæ de re vide, quæ nos pluribus in nostris commentariis in Oseam cap. 9. ad illud versic. 1. & mortuus est, vbi mortuus ponitur pro morte damnato; sicut etiam Adamo dictum est Gen. 2. *In quacumque die comederis, ex eo morte morieris.* Neque eodem die mortuus est: vitam enim post degustatum pomum produxit ad annos vsque nongentos, & triginta, Gen. 5. vers. 6. morituras tamen dicitur eo die, quia obeundæ aliquando mortis pœnam incurrit.

Secundò obseruo si conditionalem particulam interdum subaudiri, vt diximus ad illud Amos 9. vers. 5. de Deo: *Qui tangit terram, & tabescet.* Quod in hanc sententiam explicuimus: *Si terram tetigerit, tabescet.* Psalm. 4. *Irascimini, & nolite peccare,* id est, si irasci contingat, caute à peccato. & Psalm. 67. *Infirmata est, tu verò perfecisti eam;* id est, si infirmata fuerit hæreditas, tu perficies. & Abacuc capit. 3. extremi aliqui versus iuxta hanc regulam, adhibita si conditionali, explicandi sunt: *Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. Mentietur opus oliuæ, & arua non afferent cibum. Abscindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præsepibus. Ego autem in Domino gaudebo,* &c. id est, si ficus sit sterilis, & vinea non fructificet, si oliueta, & arua laborem, & sumptus non compensent, si armenta omnia, & pecudes intereant, non commouebor; dummodo seruator Deus mihi non desit, in quo grauis est, & solida exultandi causa. Innumera occurrent exempla attento lectori, quæ ego prudens omitto: quia exemplorum plus satis adduxisse videor.

9. Illud non omitto, id etiam profanis esse non infrequens, tale est illud Gnathonis apud Terentium: *Negat quis, nego; ait, aio.* id est, si negat, nego; si affirmat, affirmo. Simile item illud apud eundem: *vocat, veniendum est; eiicit, abeundum.* id est, si vocat non possum non recusare, quin veniam; si eiicit non possum non abire. Quod cum alibi occurrat non rarò, tum in comparatione frequenter. Isai. 51. *Cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur: salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia non deficiet.* id est, si illa, quæ putantur

9.

REGULA.
actus primi
mus pro secundo.

10.

Si conditionalis particula sepe subaudienda.

11.

æterna, defecerint, iustitia mea non deficiet, quia multo est, quam illa firmior. Eadem particula subaudienda in illo Psalm. 101. *Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem permanes.* & Matth. 24. *Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non peribunt.*

12.

Ex his duabus thesibus lucem accipient nonnulla, quæ alioqui maximè videbantur implicata. Et primùm locus, in quo versatur commentatio, in eo actus secundus *transulit* ponitur pro primo, id est, pro facultate transferendi. Ac si dicas, qui potens est transferre montes, Hanc explicationem non improbat Pineda. illud *in furore suo*, cõtendendum est cum illo, *transulit montes in furore*; & quod in medio est, diuersam aliam efficit orationem. De qua mox. integer autem sensus est; si Deus in hominem spiritum imbibat, & furorem hostilem, non habebit homo, vt illius indignationem effugiat. Nam si montium subeat cauernas (quod Idumæi, qui loca inhabitant confragrosa, & aspera, sæpe faciunt, vt indicat Ieremias cap. 49. vers. 16. *Qui habitas in cauernis petrae, & apprehendere niteris altitudinem collis.* Idem Abdias 24.) potens est subuertere, atque transferre montes, & nudare illa, quæ videbantur inaccessa, & nullo modo expugnanda superbiorum præsidia.

13.

REGULA.
Voces aliquando non cum proximis, sed cum remotioribus ligantur.

Quod autem voces aliquæ cum remotioribus interdum, idque non rarò, ligari debeant, docuit Pagninus lib. 4. Instit. cap. 16. vbi regulam hanc multis illustrat exemplis, vt Psalm. 138. vers. 14. *Mirabilia opera tua, & anima cognoscit nimis.* Illud, *nimis cum opera tua ligatur, non cum cognoscit.* Hoc modo, *mirabilia opera tua nimis.* & Psalm. 118. vers. 8. *Iustificaciones tuas custodiam, non me derelinquas vsquequaque;* vbi illud *vsquequaque cum custodiam* nequitur, cum non *derelinquas.* 3. Reg. cap. 6. versic. 1. *Anno quarto mense tertio, ipse est mensis secundus regni Salomonis.* Regni Salomonis cum anno quarto ligatur. Sic hoc modo, quæ nunc commentatione illustro, verba coniungo, *qui transulit montes in furore suo.*

14.

Celeritatis explicanda modus.

Et nesciuerunt hi, quos subuertit.] Hic dicendi modus celeritatem significat, aut rei gerendæ rationem occultam. Vtrumque homines ignorare solent, aut quia celeritas omne consilium, & attentionem anteuertit, aut quia locus siue ab arte, siue à natura munitus, reddit homines ab omni bellorum, aut ruinæ suspicione securos. Quare perierunt prius, quam se obsideri ab hoste potentiori, aut in periculum venire posse crederent, Hispanus cum maximam vult celeritatem explicare hac vitur prouerbiali dicendi forma, *No fue oydo, ni visto.*

15.

Centrũ terra columna dicitur.

Vers. 6. *Qui commouet terrã de loco suo, & columna eius concutiuntur.*] Eodem modo explicatur hic, quo superior versus: nempe Deo facile esse cum libuerit, commouere terram, eamque, vt de montibus proximè dictum, in aliud spatium totam transmutare. Terræ columnæ, & illius fundamentum, seu firmamentum centrũ est, à quo terra stabilitatem sumit, sicut à columna domus. ita fert Aristotelis, & aliorum ferme Philosophorum communis opinio, qui immobilitatis terræ causam illius naturam grauitatem esse putant. Hæc enim cum maxima sit, efficit, vt terra illam appetat sedem, quæ maximè à cælo distat, id est, medium mundi,

A quod centrum appellamus, quò suis conglobata nutibus magno impetu fertur. Hoc centrum stabilitas vocatur, & columna terræ, Psalm. 103. *Fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in saculum sæculi.* Quæ columna dicitur Psalm. 74. *Ego confirmaui columnas eius.* Quia verò centrum punctum est, quod instar habet nihili; à lobo infra cap. 26. nihilum dicitur; *Qui appendit terram super nihilum.* Hoc autem medium mundi, seu centrum columna vocatur ducta ab his ædificiis similitudine, quæ manu molimur & industria. Nam vt illa columnis fulciuntur, ne cadant; sic centrum, quo terræ nititur grauitas, conglobatam terram omni ex parte sustentat.

B

Vers. 7. *Qui præcipit soli, & non oritur.*] Hic particulam conditionalem subaudio; de qua paulo antea, vbi de illa, & hoc loquendi genere pluribus. Cuius hæc sine dubio sententia, Dei ea est potentia, vt sol, qui suos à mundi exordio ratos habet, & certos cursus, ad diuinum imperium contineat sese à suo circulari motu; neque mundo deinceps suam lucem ostendat. Quod hæctenus fecit nunquam, & tenebras mundo sempiternas inducat.

16.

C

Et stellas claudit quasi sub signaculo.] idem quod proximè de sole, de stellis affirmat: atque si Domino libeat neque illas daturas lucis aliquid, imò neque apparituras vnquam in cælo quasi claustris, seu signaculis æternis inclusas. Allusum credo ad consuetudinem, quam scimus posterioribus sæculis esse familiarem: quæ etiam sub æuum Iobi apud Idumæos, aliisque gentes increbuisse non est difficile creditu. Signabant etenim antiqui, quod clausum aliis, & intactum esse volebant, annulo signatorio, quod referare nemo poterat. Sic Darius suo annulo signauit valuas templi Bel, Dan. cap. 14. vbi signum impressum ab annulo dicitur signaculum: signatum item putei operculum, in quem demissus est Daniel, Darii sigillo, Dan. cap. 6. signatus quoque lapis, qui Christi sepulcro fuit impositus. Matth. 27. Neque solum hæc maiora, sed alia etiam leuissima signaculo muniri consueuerunt, vt lagenæ, salinum, & alia, quæ nemini præter Dominum attingere licebat impunè. Annulos autem non tam olim ornatus, quam custodiæ gratia inuentos esse prodit Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 3. Ait ergo Iobus, si Deus velit astra cæli suis claustris includere, & obserare, ita vt nunquam ipsa aut lucem præbeant mundo, aut illustrentur à sole, non deesse illi promptam, atque potentem facultatem. Neque posse quemquam in lucem hominumque conspectum extrahere, inuito Deo, quæ ipse in tenebris latere voluisset. Hoc expectare credo illud Apocal. capit. 1. vers. 18. de Christo: *Habet clauas mortis, & inferni,* quasi dicat, nemo eos, quos ego clausi vita functos in tumulo, euocabit ad vitam: neque quos ego in infernum detrusi, meoque sigillo obsignaui, educet ad salutem. Et clariùs Apoc. 3. v. 7. *Qui aperit, & nemo claudit, & claudit, & nemo aperit.* Hæc explicatio videtur mihi omnium maximè soluta, neque tamen alias improbo, quæ adducuntur ab aliis, quos gratia breuitatis omitto. Cui fauet non parum LXX. translatio, quæ sic habet: *Contra sydera signaculum ponit.*

17.

Signata olim annulo qua seruari iubentur.

D

Vers. 8. *Qui extendit cælos solus.*] Hanc sententiam

18.

Annulorum quis olim vnus præcipuus.

E

19.

sententiam

tetiam in Scriptura sacra millies audimus. Pſal. 103. *extendens cœlos sicut pellem.* Isai. 40. 22. *Qui extendit velut nihilum cœlos, & expandit eos sicut tabernaculum.* Neque fortasse aliud significat hoc loco Iobus, quam quod significant David, & Isaias locis citatis proxime; nempe Deum extendisse velut tabernaculum cœlos, eosque syderibus velut quibusdam gemmis illuminasse; atque ideo posse detracto sole, & stellis quasi signaculo conclusis, illos, qui modò splendent, obscurare subito. Porro *extendere*, aut *tendere* etiam apud Latinos significare tabernaculum excitare satis est notum, & hinc tentorium ab extensione tabernaculum dicitur. Virgil. lib. 2. *Æneid.*

Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achil-les.

Suetonius in Galba cap. 12. de Germanorum cohorte: *iuxta hortos tendebat.* Cornelius Tacitus lib. 13. *Annal. milites tendere omnes extra vallum iussit.*

20. *Et graditur super fluctus maris.*] Suprà Deus Dominus dicitur terræ, quique illam potest ex vno loco in alium transferre cum libuerit, & proxime dicitur cœlorum creator; seu extensor, qui adimere possit Soli, atque stellis splendorem, quem dederat, ac tandem facere, ne vnquam orientur, & fulgeant. Nunc maris dicit esse Dominum, qui excitat, & componit fluctus; id enim valet ingredi super fluctus maris, quos suo moderatur arbitrato, quos suis calcatur pedibus, neque ab illius tumore, ac fremitu quicquam metuit, cui certos definiuit terminos, quos transilire nunquam potuit, aut ausum est. Ab hoc in marinos fluctus dominatu, sæpe in Scriptura sacra diuina potentia comendatur. Ierem. cap. 5. vers. 22. *Me ergo non timebis, dicit Dominus, qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt, & intumescunt fluctus eius, & non transibunt illud.* Vide, quæ nos in nostris commentariis ad illum locum, & Pſalm. 88. vers. 10. *Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas.* In hanc sententiam plura inuenies, à quibus ego commemorandis abstineo.

21. *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora Austri.*] Horum, credo, inter alia sydera meminit Iobus, quia obseruarat, utpote magnus Philosophus, his orientibus, ingentes excitari tempestates. Videtur porro occurrere voluisse tacite alicuius cogitationi, qui dicere posset audacter, licet & insipienter, tempestates in mari non commoueri, aut sedari à Deo, sed à naturali causa: à stellis nimirum quibusdam, quæ ventos cient, & à ventis ipsis, qui mare conturbant. Quibus responderet Iobus tam stellas, quam ventos à Domino fuisse creatos, vniquæ ab illis accepisse naturalem, vt cum Deo placeret, cuius erant instrumenta, marinos excitarent fluctus, & talia præstarent, qualia nos in mari quotidie miramur, & horremus. Cum autem multa sint astra in eo genere hominibus, & fluctibus infensa, illorum præcipue meminit, quorum vis ad ciendas tempestates magis est hominibus explorata.

22. *Hebraicæ voces, quibus harum stellarum nomina respondent, obscuræ sunt, neque eodem ab omnibus modo conuersæ.* Imò Vulga-

23. *REGVLA. Multa nomina ex Poëtarum fabulis in scripturam inserta.*

atut interdum aliter transfert, quam modò. Sed quicquid sit de propria horum syderum significatione, noster interpres optimè conuertit, accommodatè ad materiam huic disputationi subiectam. Cum enim ageret de imperio summo, ac primo, quod Dominus habet in marinos fluctus, illarum stellarum opportunè meminit, quarum in mare aliquod agnoscitur imperium, cum ad illarum ortum non leue nauis periculum metuant. Hæc penè omnia habemus apud Amos cap. 5. vers. 8. vbi commodam huius loci explicationem habemus. Iubet enim Deus populo suo, vt ipsum solum obseruet, & timeat, à quo vno dari potest, & auferri vita; à quo creata sunt illa sydera, quæ tempestates inuehunt. *Querite, inquit, Dominum, &c. facientem Arcturum, & Orionem, & conuertentem in mane tenebras, & diem in noctem incitantem, qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ.* Vbi apud Iobum *Arcturus*, Hebr. est *WY as*, apud Amos verò *Kimabi* quam vocem Hieronymus hic vertit Hyadas. Neque id mirum, cum harum vocum incerta sit significatio. Quare in earum translatione varij sunt interpretes. Septuaginta sic reddunt: *qui facit Pleyadas, & Hesperum, & Arcturum.* Tigurina, *qui facit Arcturum, Cynosuram, & Pleiadas.* Alij aliter pro suo quisque sensu. De his Hieronymus ad locum Amos, de quo proxime: *Arcturus, inquit, qui Hebraicè Kimabi dicitur à Symmacho, & Theodotione in Pleiadas vertitur, quem vulgo Bootem vocant. Orionem autem, qui Hebraicè dicitur Kesil, Symmachus absolute stellas, Theodotio interpretatus est vespere. Hebraus autem, qui nos in Scripturis erudiuit, Kesil interpretari putat splendorem, & significare generaliter astra fulgentia.* In re ipsa non puto interesse magni hoc ne an illo modo interpretari, neque enim, vt dicebam, alius videtur esse sensus, quam à Deo illa sydera fuisse creata, quibus ciendæ tempestatis potestas inest.

Hic autem obseruare libet, quod ad locum nuper citatum ex Amos Hieronymus docuit, multa nomina in Scripturam sacram ex Poëtarum fabulis inserta. Qualia sunt hæc, quæ in suorum nominum notatione aliquid indicant fabulosum: vt filij Titan, Iudith cap. 16. v. 8. *Syrenos*, Isai. cap. 13. vers. 22. *onocentauri*, 34. vers. 14. *Cocytus*; Iob cap. 21. vers. 33. Et quæ hic legis, *Arcturum, Hyadas, Orionem.* Quando, inquit, *audimus Arcturum, & Oriona, non debemus sequi fabulas Poëtarum, ridicula, ac portentosa mendacia, quibus etiam cœlum infamare conantur, & mercedem stupri inter sydera collocare. Sed scire Hebraea nomina, quæ apud eos aliter appellantur, vocabulis fabularum gentiliū in linguam nostram esse translata. Qui non possumus intelligere quod dicitur, nisi per ea vocabula, quæ vsu didicimus, & errore combibimus.* Hæc ferme eadem affirmat Sanctus Doctor in cap. 24. Isaiæ: *Nec putare debemus apud Hebræos has stellas his appellari nominibus, quæ Græcus sermo resonat, & Latinus, sed propria habere vocabula. Sicut enim Deus vocauit lucem diem; & firmamentum cœlum, & aridam terram, & congregationes aquarum maria; sic etiam singulas stellas suis appellauit nominibus, quarum proprietatem nostra lingua non exprimit. Scriptum est de eo in alio loco: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Idem penè Greg. ad hunc locum.*

Quid

24.
Qua astra
tempestates
moueant.

Quid de his stellis dicant fabulosa Poëtarum commenta, quid subtilius Astronomi, non est nostrarum partium disputare, aut tractare accuratius. Tantum dicemus id, quod locus hic postulat, ab his astris commoueri fluctus, & æstuante pelago contingere naufragia. De Arcturo, qui etiam Bootes dicitur, & Arctophylax, sic Plautus in Rudente,

*Arcturus signum sum omnium quam acerrimè,
Vehemens sum oriens, occidens uehementior.*

Et Horatius lib. 3. carm. ode 1.

*Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec saeuus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Hædi.*

De Hyadibus idem lib. 1. carm. ode 3.

*Nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti.*

De his Tullius lib. 2. de natura Deorum: Tauri caput stellis conspersum est frequentibus. Has Græci stellas vocitare sueuerunt à pluendo, ver enim est pluere. Nostri imperitè fuculas, quasi à subus essent, non ab imbris nominata. De Orione plura, cuius non solum ortu, sed etiam occasu dira solet oriri tempestas. De ortu Virg.

*Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion,
In vada cæca tulit.*

De occasu Horatius in Epodo ode 10.

*Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit.*

Ut trumque coniunxit Aristoteles lib. 2. Meteor. ubi dicit dirum esse, & turbidum Orionis exitum, & occasum.

25.

Hæc de singulis, de omnibus simul, aut de eorum plerisque plura habemus testimonia. Plinius lib. 18. c. 28. ubi dicit tempestates, grandines, procellas excitari; *Ab horridis syderibus, veluti ab Arcturo, Orione, Hædis.* Hædi autem à nonnullis vocantur Hyades. Virgilius optimus astronomus, ex disciplina nautica inducit Palinurum obseruantem ea sydera, ex quorum siue exitu, siue occasu timeri potuit tempestas, lib. 3. Æneid.

*Sydera cuncta notat tacito tabentia cælo,
Arcturum, pluuiaque Hyadas, geminosque
Triones,*

Armatumque auro circumspicit Oriona.

Hæc eadem ab Nlysse obseruari, dum ad nauis sederet gubernaculum, dixit Homerus lib. 1. Odyss.

26.
A regione
Australi tempestates frequentes.

Et interiora Austri. Alij promptuaria, seu recessus, aut penethalia Austri. Hic ego Deum puto à Iobo ventorum appellari moderatorem, & dominum, vt omnino probetur ambulare super fluctus maris, id est, maris esse dominum; nam si astra creauit, quæ ventos excitant, & ventos, à quibus maris proueniunt tempestates, & æstus, nihil iam superest, quod alij ex eo elemento vendicare sibi possint. Ab Austro verò, id est, ab Australi plaga tempestates ingruere vehementes, multa Scripturæ sacræ testimonia docent. Qua de re nos aliqua ad illud cap. 1. *Ventus uehemens irruit à regione deserti;* Et ad illud Habacuc. 3. *Deus ab Austro ueniet, & sanctus de monte Pharam;* Pharam autem, & desertum in Australi regione sunt. Et ad illud Isai. cap. 21. *Sicut turbines ab Africo ueniunt, de deserto uenit, de terra horribili.* Ab his interioribus egressuram esse tempestatem dixit Iobus

cap. 37. v. 9. *Ab interioribus orieitur tempestas.*

In Austrum igitur, si Idumæam, regionemque Chanaanitidem intuearis, erant promptuaria, seu conceptacula ventorum, qui tam in illo mari, quam in terrestri illo spatio uehementes excitant procellas, in quibus Deus pro suo arbitratu & illos continet, ne turbent terram, & mare, & cum libet tanquam è carceribus, & claustris emittit, vt à peccatoribus exigant pœnas, aut alias ob causas, quibus Deus hominibus maiestatem suam ostentare uult. Simile aliquid de Æolo mendaci commento fabulatur antiquitas: quem ventorum constituit moderatorem, & Regem; ad cuius imperium aut emittuntur ex antris Æoliis, aut in sua claustra reuocantur: qui licet reluctentur, & fremant, imperium, quod accepere, detrectare non possunt. De quo Maro lib. 1. Æneid. ubi sic de Iunone,

Nimborum in patriam loca fœta furentibus Austriis

Æoliam uenit. Hic vasto Rex Æolus antro

Luctantes uentos, tempestatesque sonoras

Imperio premit, ac uinclis, ac carcere franat.

Illi indignantes magno cum murmure montis

Circa claustra fremunt: celsa sedet Æolus arce,

Sceptra tenens, mollitque animos & tēperat iras.

In hæc fabula mysticus continetur sensus quæ offert Iobus; eodem libro Maro explicuisse uidetur, quod Iobus antè significauit, cum Deum dixit ambulare super fluctus maris, id est, maris esse Dominum. Nam cum Neptunum Deum esse maris ostendit, illum facit per summos pelagi fluctus ambulantem.

---Et temperat æquor,

Atque rotis summas leuibus perlabitur undas.

Verf. 10. *Qui facit magna, & incomprehensibilia, &c.]* Multa de Dei potentia dixerat, sed adhuc multo plura dicenda supererant: quæ magna esse dicit, admirabilia, & sine numero. Quæ uelle enumerare, humanæ facultatis non est, eaque aliorum considerationi relinquit.

Verf. 11. *Si uenerit ad me non uidebo eum: si abierit non intelligam.]* Probat Iobus quod supra v. 3. dixerat, non esse tutum cum Deo contendere, quia, & sapiens est, & fortis, atque ideo multò esse consultius coram sapiente obmutescere, quod facit discipulus imperitus, & rudis coram sapientissimo magistro, & subiicere se, quod facit imbecillus puer coram robusto, ac strenuo bellatore. Nunc aliam adducit causam, cur parum sit tutum cum Domino contendere, quia humanis oculis cerni non potest, neque humana intelligentia cognosci illius aduentus, aut pugnandi tempus, & ratio. Quia cum inuisibilis sit, neque sciri potest cum pugnaturus ueniat, neque quado recedat à pugnando: quæ res in humano congressu, quicumque ille fuerit, multum habet momenti, imò hæc vna in re spectari solet summa victoria. Id enim agunt diligentissime duces, vt sua consilia sint occultissima, ita vt non aduersarij solum, sed etiam commilitones, & socij, quid fieri, aut quid tentari debeat, profus ignorent. Hoc argumento usus est Paulus ad Ephes. 6. v. 12. dum ad spiritualem pugnam Christianum armat militem: *Induite uos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli, quonia non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.* Hæc mihi potior explicatio, quam etiam noster adducit Pineda. Aliæ sunt plures ad mores;

27.
Deus uentorum dominus.

28.

Cum Deo contendere tutum non est.

29.

Cum Deo contendere tutum non est.

30.
Homo cur
semper esse
debeat in
malis.

mores quidem opportuna, parum tamen, ut opinor, ad litteram consentanea. De incertitudine gratiæ quidam accipiunt, & in his Gregorius, quæ res quieto, ac securo animo esse non finit, cum nemo sciat, an amore sit, vel odio dignus. Adde, quod quemadmodum, qui dubitat an hostem habeat hominem vicinum, potentem, & callidum, quique ipsum possit opprimere repentino congressu, si sciret, nunquam securos duceret somnos, sed perturbationis, & sollicitudinis plenos: neque ullam haberet noctem à timore vacuam, quia illa est magis insidiis opportuna: sic homo suæ conditionis ignarus, qui, quo in statu sit, nescit, & an Deum pro se ad auxiliandum amicum; vel contra se ad oppugnandum inimicum habeat, timere iure optimo potest, cum illum fortem esse sciat, neque de illius animo, aut de statione constar, cum sit inuisibilis, & ipse sæper sit in tenebris, neque aduersarium videre possit, cum tamen Deus semper sit in luce, neque quisquam possit illius oculos latere. Quæ consideratio pro die iudicij, aut mortis potentissima est: *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.*

31.
Ignorat homo an aliquid beneficii loco ponendum sit an secus.

S. Thomas aliter explicat, ait enim ignorare hominem, quando Deus veniat, id est, auxilium conferat ad salutem, vel abeat, id est, auxilia detrahat, aut protectionem; multa enim beneficia sunt, quæ homo putat esse detrimenta, qualia sunt, quæ modo patitur Iobus. Alia existimantur esse beneficia, quæ hominem perdunt, qualia sunt, quæ honori sunt homini, aut humanæ commoditati. Hæc autem homo ignorat, neque aduentum Domini, aut recessum videt.

32.

Verf. 12. *Si repente interroget, quis respondebit ei?* Alia causa, seu potius superioris appendix, proponitur, cur cum Deo sumi non debeat ab homine mortali contentio. Nam cum homo Deum videre non possit, fieri potest, ut tunc sit nobis propior, cum maximè illum à nobis procul esse credimus. Et quemadmodum homo, etiam si robustus, & strenuus sit, si tamen imparatum, & de periculo securum hostis aggreditur repentino assultu, facillè opprimitur: sic etiam homini alioqui sapienti, si repente ab insperato competitorè interrogetur, quid respondere possit opportunum non occurrit. Hæc itaque ratio Iobum à disceptando cum Domino deterret: quia eo fortasse tempore ad iudicium, disceptationemque vocabitur, cum minus de illa contentione cogitabit, aut cum magis erit ad seuerum illud examen imparatus: aut non dabitur respondendi facultas, quia non dabitur pœnitentiæ locus, quæ ad obiecta crimina respondere solet.

33.
A Deo non exigenda ratio cur aliquid faciat.

Vel quis dicere potest, quid ita facis? Durum est certamen, & si humana pensetur trutina, iniqua conditio, si rationem alteri reddere cogaris, neque ab illo rursus possis exigere. Sed quod inter homines in disceptanda causa videtur iniquum; id si cum Deo sit futura contentio, æquissimum est. Exigit Deus iure suo perquam optimo à creatura sua, qua acceptum quicquid habet, creatori suo referre debet, rationem omnium, quæ ipse præstitit, & quæ illa debet suæ obligationis non immemor præstare. At quid à creatore suo creatura exigat, aut cur cum illo expostulare debeat nihil habet. Hoc idem habes Isaj. cap. 4. verf. 9. Ierem. cap.

A 18. verf. 6. ex quibus sumpsit Paulus ad Romanos 9. verf. 20. *Voluntati eius quis resistit, o homo tu quis es, ut respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quid me fecisti sic: an non habet potestatem figulus lutu ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem; aliud vero in contumeliam.*

Verf. 13. *Deus, cuius ira nemo resistere potest. & sub quo curuantur, qui portant orbem.* Magni stuporis repugnare Deo, cui quantumcumque pro viribus oblueteris; assequeris nihil, illo contra nitente, præter pudorem, & interitum. Ante cuius faciem illi procumbunt, & inflexa ceruice supplices adorant, qui illa apud homines potentia pollent, ut suis humeris vastam mundi molem sustinere credantur. Quinam sint hi, qui portare dicuntur orbem, incertum est. Quidam Angelos esse putant, in quibus sunt S. Thom. Gregorius, & Lyra, cuius ministerio omnis corporalis creatura diuinitus procuratur, ut dicit Augustinus libr. 3. de Trinitate. Hi autem incuruantur, quia diuinæ voluntati semper obsequuntur, iuxta illud in Psalm. 102. *Benedicite Domino omnes Angeli eius, ministris eius, qui facitis voluntatem eius.* Alij dæmones esse credunt, ita Caietanus, & Didymus. Nam & hi rectores dicuntur tenebrarum. Alij viros sanctos, quorum precibus orbis sustentatur, ne pereat, & ruat, sicut prioribus sæculis mundus aquarum inundatione interiit, & quinque ciuitates cœlesti conflagnarunt incendio. Perit primus mundus Noëtico diluuiò, quia defecerunt iusti, qui suis illum humeris sustinerent, & portarent: *Omnis quippe caro corruerat viam suam.* Subuersæ sunt Sodomæi populi, quia in toto illo tractu neque decem viri inuenti sunt iusti, qui ruentem illam molem subiectis humeris sustinerent. Genes. cap. 19. verf. 32. *Non delebo,* ait Dominus ad Abraham, *propter decem.* Sanè Moyses columna fuit ruentis populi, qui absque illo corruisset. Psalm. 105. *Et dixit, ut disperderet eos, si non Moyses electus eius steteret in confectione.* Qua de re nos pluribus ad illud Isaiæ cap. 13. verf. 5. *Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel.* Est pulcher locus Ezech. 22. verf. 30. *Quasiui de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra.* Hi ergo, qui tanquam columnæ portare videntur orbem, incuruantur ante Deum, & supplices pugnant orando, non hostili modo repugnando: quod fecit Abraham, & Moyses, & quotquot à populo, pro quo stabant, diuinum furorem auerterunt. ita opinatur Hieronymus, & ex eo Beda, & Philippus. Sic autem Hieronymus: *Portantes orbem sancti rectè intelliguntur, qui gloria meritorum suorum magni, & potentes sunt apud Deum.*

Hi ergo cordis humilitate ad interueniendum pro peccatoribus in conspectu eius sunt incuruati. Ita sancti portant mundum, dum eum ne ruat ac pereat, orationum fortitudine sustinent. Quomodo sancti Deo restiterint, & quomodo Deus illis vires addiderit ad repugnandum, ita ut Deus ipse contra se pugnare videatur, dum robur aliis contra se sufficit, dixit optimè Gregorius, & exemplis illustrauit Moyses, Aaron, Phineis, Dauidis, Helia.

Communior tamen est, & meo iudicio, vera sententia, in his hominibus, qui portant orbem, illos intelligi, qui alios suo premunt, aut

34

35.
Iusti columna mundi.

36.

Reges quomodo dicantur portare orbem.

aut moderantur imperio, qui iura dicunt, qui sibi licere putant quodcumque libeat, neque cuiusquam timent potentiam, quia neminem superiorem agnoscunt, quales sunt Reges, Dynastæ, qui eos sibi interdum spiritus assumunt, ut diuinum sibi aliquid arrogent, & pro diis haberi velint, & coli à timido, & subiecto populo. Hi porrò dicuntur portare orbem, quia suis decretis, ac legibus res constituunt, & moderantur publicas, stabiliunt imperia, & audiunt ab assentatore populo eas acclamationes, quæ non longè absunt ab hac gloriosa compellatione. Appellatur enim Regni columna, aut columen, murus patriæ, & alios de se audiunt innumeros titulos, qui regni sonant, aut mundi firmamentum, quasi ipsis sublatis ruitura sit vniuersi moles Sic Propertius lib. 4. Eleg. vltim.

Tota domus cœpit nunc onus esse tuum.

Quia nimirum domum illam portare videbatur. Sic Maro de Turno lib. 12. Æneid.

---Decus imperiūque Latini

Te penes, in te omnis domus inclinata recumbit.

Sed præcipuè illi orbem, aut regnum portare existimantur, qui eximio sunt robore tam animi quàm corporis, quique patriæ sunt pro muro: qualis fuit Alexander Seuerus, cui, ut refert Lampridius in eius vita, acclamauit populus: *Salua est Roma si saluus Alexander.* Qualis etiam fuit Hector, quo cadente cecidit Troia; de quo apud Senecam in Troade captiuus cecinit chorus.

*Columen patria, mora fatorum,
Tu præsidium Phrygiis fessis,
Tu murus eras, humerisque tuis
Sterit illa decem fultra per annos:
Tecum cecidit, summisque dies
Hectoris idem patriæque fuit.*

Tales etiam appellari potuerunt, qui in fabulis suis humeris dicuntur sustinuisse cælum, ut Atlas, & Hercules, ille ingenio, hic robore. Hi ergo quantumcumque opibus, ingenio, & virtute valeant, suam tamen ante Deum gloriam, & potentiam incuruant.

37.

Omnes potentes curvantur ante Deum.

Incuruantur autem isti potentes ante Deum, quicumque illi sint siue Angeli, siue dæmones, siue viri in hoc sæculo potentes, quia in illo licet interdum inuiti experientia magistra cognouerunt maiorem esse potentiam, quàm ut ab humana manu debilitari possit. Atque ideo quantumcumque inflati rerum successibus, aut abundantia, & gloria eò adiguntur, ut fateantur se esse nihil, & vni Deo gloriam, & honorem deberi. Sic sanè Nabuchodonosor, qui cum sibi aurea excitata statua diuinum nomen communi plausu, atque acclamatione vendicaret, curauit tandem se coram Deo. Dan. cap. 3. vers. 96. & iterum cum dixit cap. 4. vers. 34. *Nunc igitur, inquit, ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cæli: quia omnia opera eius vera, & via eius iudicia, & gradientes in superbia potest humiliare.* Et Antiochus illustris, qui diuinum sibi nomen assumpserat, & Deus à Samaritanis salutatus fuerat, ut tradit Iosephus lib. 12. cap. 7. Sic tamen à Deo vexatus est, ut clamaret; *Iustum subditum esse Deo, & mortali non paria Deo sentire.*

38.

Aut certè tunc incuruati dicuntur viri isti

A potentes, cum à Deo, ut humano modo loquar, prosternuntur, & scabellum fiunt illius pedum, aut cum illius pedum vestigia lambunt. Quod dixit Isai. cap. 49. vers. 23. de Regibus, ac Reginis: *Vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent.* Aut etiam compellentur ceruices incuruare, & iugum subire in eo curru, vbi diuina triumphat maiestas; Quod fecere aliquando profani, qui ut se supra Reges, imò supra homines esse significarent, pro equis, ac mulis Reges ad iugum alligarunt, quo ipsi ambitiosè veherentur. Talia ausus fuit Ægyptiorum Rex barbarus Sesostris, qui Reges sorte ductos singulis annis adiungebat ad currus, quibus ipse populis suam non tam gloriam, quàm infamiam ostenderet. Cuius meminit Plinius libro trigesimalotertio, capite secundo. Diodorus Sicul. libro secundo, cap. primo, de quo etiam Lucanus lib. 10.

B

*Venit ad occasum, mundi que extrema Sesostris,
Qui Pharios currus Regum ceruicibus egit.*

Quorundam Regum barbara insolentia.

C

Hi porrò Reges, atque Dynastæ, qui ante Deum venerabundi, & supplices suas ceruices inclinarunt; significari videntur ab Habacuc cap. 3. illis verbis, *Incuruati sunt colles mundi.* Vide quid nos ad illum locum, vbi adumbrari Reges collibus, ac montibus ostendimus. Gregorius ad hunc locum ita putat, in his, qui portant orbem angelicas intelligi virtutes, ut magis inclinet in nostram sententiam: dicatque hic significari Reges, & Dynastas, qui portant orbem, & sub illius pondere curuantur. *Ipsi, inquit, orbem portant, qui curam presentis sæculi portant. Tantorum quippe pondera vnusquisque sustinere compellitur quantum in hoc mundo principatus.* Vnde terra princeps Græco eloquio βασιλεύς dicitur, id est, basis populi: quia videlicet ipse super se populum sustinet. *Qui motus illius potestatis pondere fixus regit.*

D

Vers. 14. *Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei?* Si alij abiiciunt sese ante Deum, cum pro sua magnitudine orbem portare posse existimentur, neque mutire audeant, aut possint in illius conspectu, cum ab eo reprehenduntur, aut in abiectum, & sordidum locum exturbantur. Quid ego faciam tantulus homo, aut quid querat à tanta maiestate deterritus.

39.

E

Vers. 15. *Quis etiam si habuero quidpiam iustum non respondebo; sed meum iudicem deprecabor.* Respondere verbum est forense, quo aliquis obiectum depellit crimen, aut iustam negat esse causam, cur hoc, aut illud patiat. At ergo Iobus se non commissurum, ut respondeat Deo, cum obiectat crimen, aut pœnam infligit pro peccato: etiam si depulsionem haberet honestam, & iustam siue obiecti criminis, siue supplicij impositi. Quia repugnare Deo neque tutum est, neque vilo modo honestum esse potest. Nulla verò cū Deo prudens est, utilisque contentio, nisi humilis à pœnitenti animo peccatorum confessio, quæ aculeos obtundit diuini furoris, & arma ad vltionem intenta extorquet è manibus: Aut oratio item humilis, quæ ab offenso Deo clementiam exorat, neque iustitiam implorat, sed misericordiã aduocat, atque sollicitat, in qua magis, quàm in suis meritis spem locat victoriæ: *Meum, inquit, iudicem deprecabor.* Si suam

40.

Oratio humilis viltiter cum Deo pugnat.

Si suam causam Iobus ab humano iudice defini-
niri vellet; non ageret precibus, sed rationibus,
& testibus, quibus suam confirmaret causam;
& infirmaret alienam: sed suarum rerum Deum
iudicem esse vult, quem in hominibus suis
actionibus intuetur: atque ideo dicit suum si-
bi orandum esse iudicem, à quo obtinebit
humilis oratio, quod audax meritorum offen-
tatio non possit. Optimè ad hunc locum Gre-
gorius Iobi interpretatur sensum: *Et si ad opus
virtutis excreuero ad vitam, non ex meritis, sed ad
veniam conualefco. Preci itaque inuitendum est, cum
recta agimus, vt omne quod iuste viuimus, humi-
litate condiamus.* Hoc modo causam apud Deum
iudicem egit Daniel cap. 9. *Non in iustificationi-
bus nostris prosterminimus preces ante faciem tuam, sed
in miserationibus tuis.*

41. *Verf. 16. Et cum inuocantem exaudierit me, non
credo quod audierit vocem meam.* Aliam causam
timoris, & obseruantiae ostendit. Si Deus oran-
tem exaudierit, id est, ad vota, & postulata re-
sponderit, bono esset animo, quia vehementer
animū reuocat, & exhilarat habere sibi Deum
placatū, & beneuolū; sed neq; id est satis homi-
ni de sua salute, & pace sollicito; nisi id sibi cō-
stet à Domino fuisse concessum. Quandiu enim
in dubio fuerit, nō potest, si sapiat, esse sine me-
tu. Quemadmodum is, quem sua culpa suppli-
cio addixit capitali, etiam si sibi ab eo, qui sum-
mam in eo genere potestatem habet, remissa sit
culpa, & supplicium illud capitale depulsum:
Timet tamen non minus quàm antea, nisi quis
illum faciat de remissione & Principis volun-
tate certum. Qui sanè affectus laudabilis, & qui
nos in metu semper continet, neque omnino
sinit animum habere sedatum. Pr. 28. v. 14. *Bea-
tus vir, qui semper est pavidus, qui verò mentis est
dura, corrueat in malum.* Facit huc illud Eccl. 5. v. 5.
De propitiato peccato noli esse sine metu. S. Thom.
& Caietanus aliter explicant, & dicunt, neque
Iobum, neque alios, qui Deum assiduè, atque
feruenter orant, intelligere, an à Deo obtine-
rint aut vota sua, aut quod ipsis futurum sit ex
vsu. Quia cum à morbo, aut hominum iniuriis
crucientur grauitè, orantque vt ab illis natu-
ræ, aut fortunarum incommodis liberari con-
cedat; etiam si exorent, quod vehementer
orant, dubitant tamen an ipsis ad salutem ex-
pediat magis sustinere aduersa, quàm optatis, &
secundis frui. *Contingit, inquit, S. Thom. quan-
doque quod hominem Deus exaudit non ad votum,
sed ad profectum. Sicut enim Medicus non exaudit
infirmum ad votum postulantem amoueri medici-
nam amarā, si Medicus eam non remoueat, eo
quod scit eam esse salutiferā: exaudit tamen ad
profectum, quia per hoc sanitatem inducit, quā
maximè infirmus desiderat. Ita Deus homini in tri-
bulationibus constituto tribulationes non subtrahit,
quanuis deprecanti, quia scit eas expedire ad fina-
lem eius salutem. Et sic licet Deus verè exaudiat,
tamen homo in miseris constitutus exaudiri se à Deo
non credit.* Hæc S. Thom. Iobus igitur cum li-
berari cuperet à diuturna illa, durāque carni-
ficina, idque iterum, atque iterum oraret ardē-
ter; neque tamen se labor ille remitteret, neque
præterea nosset sibi durum illud certamen fu-
turum ex vsu, immissumque magis à bene-
uolo, quàm ab infenso Deo, dubitare pote-
rat non sine causa, suas à Deo preces fuisse
repullas. Vtraque explicatio satis videtur gra-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A uis, & apta; prior tamen superiora cum sequen-
tibus magis aptè coniungit.

Verf. 17. *In turbine enim conteret me, & multi-
plicabit vulnera mea etiam sine causa.* Reddit
rationem cur timeat, & cur in eodem sit angore
post adhibitas preces, quia an ad salutem, &
pacem fuerit exauditus, ignorat. Est enim val-
de horribile dubitare quenquam, an sibi ha-
beat infensum Deum, à quo momento tem-
poris extingui possit, aut torqueri vehemen-
tius. Illud in turbine, celeritatem indicat, & ca-
liginem, sicut transtulerunt Septuaginta. Qua
duo maiorem ostendunt metus, aut sollicitudi-
nis causam. Est tamè timendum subitò aliquem
posse consumi: accedit tamen timoris mul-
tum, si id fieri possit, ac soleat ad eò occultè,
vt nemo se ad declinandum vulnus comparare
valeat. Vtrumque valet vox Hebraica *תורבין*
saarab, quam Vulgatus *turbinem*, Septuaginta
transtulere *caliginem*. Porro in turbine aliquid
suboleo prouerbiale in quo significari video
graue aliquam, & subitam ruinam. Est turbo
præceps, & vehemens; & quacunq; permeat
omnia latè conturbans. De quo nos pluribus
ad illud Nahum cap. 1. verf. 3. *Dominus in tempe-
state, ac turbine via eius.* Vbi prouerbialē ali-
quam speciem videri diximus. Quod probat il-
lius in Scriptura non infrequens vsus, Ierem.
cap. 28. verf. 19. *Ecce turbo dominica indignationis
egredietur, & tempestas erumpens super caput im-
piorum.* Hai. cap. 28. verf. 2. *Ecce validus, & fortis
Dominus, sicut impetus grandinis, turbo confrin-
gens.* vbi Vulgatus in turbine, Chaldaeus legit *vs-
que ad filū lineū imputat mihi.* Quod videtur esse
prouerbiū, quo iudicij seueritas ostēditur, in
quo rerū etiā minimarū exigitur ratio. Et qui-
dem vox Hebraica *תורבין* filum etiā significat.

Etiā sine causa. Locus hic variè accipitur,
& ad varias patet explicationes, sine causa, id est,
sine culpa, nēpe noua, aut Iobo comperta: Aut
certè sine causa, aut culpa, quam punire velit,
quia fortasse nulla est; sed vt se infontium pœ-
nis, & lacrymis oblectet, quia hoc Deo gratissi-
mū est spectaculū. Ita Iobus ipse indicat infra,
v. 23. *Occidat semel, & nō de pœnis innocētū rideat.*
Quod etiam Seneca gentilis homo cognouit l.
de prouidentia c. 2. *Spectaculum dignum, ad quod
respiciat intentus operi suo Deus. Ecce par Deo di-
gnum, vir fortis cum mala fortuna compositus.* Aut
fortasse sine causa, quia si experiri voluit Deus,
qua esset animi virtute Iobus, quanta in perfe-
rendis laboribus constantia; iam ipse norat,
quem latebat nihil, quique nouo rerum experi-
mento non egebat. In quacunq; harum ex-
plicatione nulla apparet impietas, cuius à quo-
quam accusari debeat; cum nihil Deo affingat
iniquum aut tantæ maiestati non decorum.
Cum sua creatura suo arbitratu vti possit, & ab
illa repetere, quod ante tradiderat; neque ab il-
lo, quod Iobus fuerat paulo ante confessus,
quisquam honestè possit dicere, *cur ita facis?* Sed
sanè, vt vidimus, non sine causa Deus exerceat
suos quantunuis innocentes; vult enim illos
beneficiis cumulare grandibus, atque ideo il-
los grandibus studet cumulare meritis: & in
Iobo peculiaris ratio fuit, cuius virtutes mun-
do toti, & ipsi etiā dæmoni, cuius eum potestati
permisit, voluit esse manifestas. Quod & Iobo
magno honori fuit, & ipsi Deo maxime glo-
riofum. Lege librum Senecæ de prouidentia,

N & discēs

43.
Deus aut i-
mandus.

In turbine
grauis, &
subita ruina
significatur.

Iudicium
Dei seue-
rum.

44.

Deus nō sine
causa homi-
nes exerceat.

Semper i-
mēdum pec-
catori, qui
nescit sibi re-
missum pec-
catum.

42.
Sape Deus
non exaudit
ad vota, sed
ad vtilitatē.

& discēs quā non sine causa à Deo variis ca-
sibus exercentur innocentes.

45. *Verf. 18. Non concedit requiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.*] Ab his, quæ patitur coniectat Iobus quid à Deo timere debeat, & quā sollicito esse debeat pectore, qui dubitat suam orationem exauditam, & Deum sibi iam esse placatum. Cū experientia longa iam didicerit duram esse Dei manum, quæ hominem amaro inebriat poculo, neque ad punctum temporis respirare sinit. Hieronymus hinc thoracis angustias, & eo morbo, qui à Medicis *αμαρυδν* dicitur, laborasse Iobum existimat. Qui sic à pulmonibus constringuntur, & concluduntur aditus, vt reddere, siue recipere spiritum pulmones coangustati non sufficiant. Ego hic, vt in simili antea dixi, figuratum, & prouerbialē sermonem esse puto, quasi malis mala continenter succedant, neque momentū sit vllum à labore vacuum. Quod aliter per ablatam deglutendæ saluæ facultatem significatum est. In Hebraico textu tā hinc, quā qui proximè antecessit versus, in futuro tēpore est. Et ita recentiores penè omnes reddiderunt, neque difficilis erit sensus, hic nimirum, etiam si nulla causa fuerit pro sua in me, & in omnem creaturam potestate, repente me conteret, & pluribus me vulneribus conficiet: neque me interspirare paululum concedet: & amaro me poculo ad ebrietatem vsque potabit.

47. *Verf. 19. Si fortitudo queritur, robustissimus est.*] Optimè hinc Caietanus aliquot cum Domino pugnandi formas numerat, neque vllam honestam esse dicit, aut vtilē; si cum tā acri antagonista certandum sit. Primus certandi, & proprius modus est, si arma cum armis, & cum lacertis lacerti conferantur. At quis cū eo huiusmodi certamē inire potest, qui mōtes trāsfert, qui terrē concutit colūnas, cuique instar est nihili omnis humana, atque creata potentia? De hac Dei potentia satis alibi in hoc libro multa, & in hoc ipso capite in principio non pauca.

48. *Si equitas iudicij, nemo audeat pro me testimonium dicere.*] Congrediuntur homines saepe non solum manu & ferro, sed etiam iure conferti, vbi non res lacertorum vi, sed iure, testibus, atque æquitate decernitur. Qua in re non minùs homo, qui iudicio cū Deo, quā qui armis certare voluerit, superabitur. Quia Deus iustissimus; homo verò ea parte maximè laborat, quia neq; illius iustitia sic est explorata, vt nihil in illa æquitas desideret, neq; arma illi suppetunt, & instrumenta, quibus suā tueatur, & diuinā equitatē oppugnet. Liberant, aut damnāt in iudicio reū testes, & tabulæ: nihil horū stare potest ab homine in hoc nouo, atque impari certamine: quæ enim tabulæ, quæ leges contra legū autorē? Qui testes tantū habebūt stuporis, aut audaciæ, qui suo testimonio æquitate summā damnare & à quo ipsi spiritum acceperūt, & vitam, quod ad ipsos attinet iugulare velint. Hebraicè *quis dabit mihi tempus?* Et ita vertit Pagninus. Tigurina, *Quis mihi patrocinabitur?* Septuaginta, *Quis iudicio eius contrariabitur?* *Quis conuere faciet me?* Ad hæc omnia patet verbi *W'iaad* significatio multiplex. Quæ omnia valde coangustant, & premunt hominum causam, atque iudicium: cū in disceptatione eiusmodi, neque patronus vllus, aut testis contra Deum esse aut velit, aut possit. Neque certum potest tempus vadimonio

*Deus iudex
æquus cui
contradicit
nemo.*

A constitui: neque vllus designari, qui conceitatorē vtrumque in ius vocet, & tandem cogat vadimonium obire.

Verf. 20. Si iustificare me voluero, os meū cōdemnabit me.] Alius est modus, quo quis à se criminis suspicionem depellat, cū testis, & omne forensē instrumentum absit, nempe si quis pro seipso testimonium ferat, suamque à seipso innocentiam probet. Hæc verò probatio infirma est, & nihilomagi causa iuuat, quā si ab omni foret testimonio deserta. Neque enim in iudicio legitimo testimoniū illud admitti solet, aut debet, quod aliquis de seipso perhibet. Quod Christus ex communi iudicandi modo docuit, Ioan. c. 5. v. 31. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.* Neque solum non fauebit causæ testimonium huiusmodi; sed etiam incommodabit plurimum; nō enim modesti est, aut vrbani ingenij negare crimen à pluribus obiectum, vel ab eo in quo firma est auroritas, & fides, de qua nemo dubitat, nisi cōtrā stet multorū fides, quibus allini nulla possit perfidiæ labes. Hoc itaque Iobi de sua ipsius innocentia testimonium, quo obiecta à Deo crimina depellit, ipsū condemnat impietatis, & blasphemie; cū Deo videatur impingere, quod ab ipsius nomine quā longissime abest.

Verf. 21. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.] Non attribuit sibi Iobus sanctitatem, & iustitiam, quam significat vox illa *simplex*, Hebr. *און* tam, id est, *perfectus*: sed ait, etiam si nullum in eo hæserit peccatum, non tamen id affirmare posse; cū de illo sibi ipsi gratulari, aut gaudere non possit; cū incertum sit, neque vllō modo explorari humano consilio queat, an liber sit animus à peccati labe. Quocirca in hoc etiā statu planè fœlici, si quisquam alius in mortali vita, neque affirmare potest se purum à labe, cū de illo sit omnino ignarus, neque securo esse animo, cū saltem dubitet, an suum sibi iudicem infensum habeat. Quare non potest habere, quod reliquum est vitæ ab angore liberum, aut à metu vacuum; ita vt iam ipsum vitæ, sui que tædeat propter quantamlibet peccati suspicionem. Hic mihi sensus minus videtur quā alij impeditus.

Verf. 22. Vnum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit.] Cū dixisset habere se nihil, quod ad obiecta à Deo crimina responderet, cū suo se gladio potius conficeret, quā causam tueretur; & nouo se crimine, & aliorum multorum suspicionē oneraret potius, quā exoneraret ab impositis, dicit hoc vnum se fuisse locutum, quod honestè dici posse arbitratur; neque modò id mutat, aut pœnitet dicti, nempe non solum in hoc mortali statu vexari à Domino sceleratos, & hostes, sed etiam infontes, & amicos. Quod negarunt duo Iobi amici, eoque nomine illum accusabant, & vexabant hostiliter, quasi ideo grauius affligeretur à Deo; quoniam magnus esset ipse peccator, & pro scelerum mensura esset à sapiente, ac iusto iudice impositus plagarum modus. Neque vnquam à Domino innocentem hominem acceptum esse durius. Hæc illi putabant, & obstinato consilio persuadere Iobo nitentur, persuasi ipsi prius, vt opinor, à Dæmone. Vnde orta longa hæc, & acris disceptatio; cuius hæc Iobi verba continent fundamentū. Sed vbi id ante locutus fuerit

49.

*Nemo testis
in sua causa.*

50.

*Nemo de sua
iustitia cer-
tus.*

51.

fuerit Iobus non constat: fieri facile potuit, ut in his colloquiis hæc dixerit Iobus, neque tamen fuerint scripturæ mandata, sicut alia multa, quæ suis locis scripta non sunt, neque illa nossemus, nisi alieno loco repetita forent. Sic hoc loco discimus à Iobo, qui repetit, quod antea dixerat, nempe à Deo in hac vita sine discrimine tam iustos, & innocentes, quam impios, & fontes exerceri, quod prius à scriptore sacro fuerat omissum. Item quæ sunt ad finem vsque versus 27. Quia verò id alicui nouum, atque difficile videri potest, pluribus rationibus ostendendum est.

52. Ignoraremus plurima, quæ dicta sunt à Christo, & ab Euangelistis ommissa, nisi illa à Paulo variis in locis commemorata fuissent, ut diximus in nostris commentariis super Acta cap. 1. num. 15. Quis nosset de Moyse corpore ortum esse certamen inter Michaelem, & Diabolum, nisi id Iudas in sua Canonica Epistola tradidisset? Quis Cananæos è patriis finibus immixtis crabronibus esse depulso: nisi id Iobus cap. ultimo iam iam moriturus commemorasset: aut nisi id aliquando futurum, esset prædictum, Deut. 7. vers. 20? Quis Ozia tempore graui terram motu fuisse concussam, nisi id ab Amos c. 1. & à Zacharia cap. 14. didicisset? Quis quo tempore Hebræi commorati sunt in Ægypto, admonitos fuisse à Deo, ne Ægyptiorum idola venerarentur, nisi id Ezechiel c. 20. v. 7. docuisset? Quis alienos Deos in Ægypto ab illis fuisse cultos, nisi postea eodem capite, & ante cap. 16. pluribus idem docuisset Ezechiel? Multa de viris illustribus commemorantur à c. 44. Ecclesiastici, quæ in propriis locis, ubi videri alicui posset commemorari posse commodius, prætermissa sunt. Multa in lib. Sapientia à c. 16. quæ contrigerunt in Ægypto, & in longa peregrinatione per desertum, quæ tamen in suis locis non audimus. Quid ergo mirum, si pleræque, quæ in his tribus versibus legimus, dicamus à Iobo fuisse dicta: neque tamen in eius verbis scripta reperiamus.

53. Vers. 23. *Si flagellat, occidat semel.* Hæc verba dicta videntur fuisse à Iobo cap. 6. vers. 9. *Qui cepit, ipse me conterat, soluat manum suam, & succidat me.* Quæ verba eandem videntur continere sententiam, licet magis expressa, seu, ut dicunt logici, magis formalia, alio loco dicta fuerint, quæ nunc à Iobo verba repetuntur. In his verbis aliquid videtur Iobus cognoscere minus piè dictum, quam diuinam deceret maiestatem, cum defessus ferendo tam acres, atque diurnos morsus, cum aliquo stomacho mortem optet, & inferri sibi à Domino postulet, ut defunctus vita, sit quoque tam acerba vexatione defunctus. Videtur autem ille toties mori, quoties votum habet mortis, aut moriendi causas, quales sine dubio plurimas habebat Iobus, cum horribiles plagæ, & animi angores voluntatem acuerent moriendi, & necessarias afferrent mortis causas, nisi aliter esset à Domino prouisum. Dixerat itaque Iobus aut cap. 6. vers. 9. aut alio tempore magis expressè, si Deus est, qui tam assidue, ac diu flagellat me, & in meis doloribus tam se oblectat effusè, si statuit mihi per tot acerbitates vitam eripere, occidat me semel; quando grauis est, & propè necessaria moriendi causa; neque me non tam vitam, quam

Gasp. Sanctij Corment. in Iob.

A immortalem mortem sustinere cogat.

Vox *semel* inter alia plurima idem interdum valet, quod omnino, ac funditus, tam apud sacros, quam apud profanos scriptores: apud quos illud tritum, *ut semel dicam*, id est, nescit opus amplius repetere. Virgil. lib. 11. *Æneid.*

--- *Quine quid tale timeret*

Procubuit moriens, & humum semel ore momordit.

Ouidius epist. 5. Heroad.

--- *Nulla reparabilis arde*

Lasa pudicitia est, deperit illa semel.

Similes occurrunt locutiones in Scriptura. 1. Reg. 26. Sic Abisai de Saul, *Perfodiam eum lancea in terra semel.* Psalm. 88. vers. 36. *Semel iuravi in sancto meo*, id est, irreuocabiliter. Plura occurrunt attento lectori. Optabat ergo iam tandem perire omnino, qui sæpe visus est mori. Qui ideo videri potuit non occisus omnino, ut sæpius videatur occidi potuisse. Quod de Tytjo fabulantur Poëtæ, qui ideo non perit semel, ut sæpius periret. Sic sanè de se ac de illo Ouidius lib. 2. de Ponto eleg. 2.

Viuimus, ut nunquam sensu careamus amaro,

Et grauior longa sit mea pœna moræ.

Sic inconsumptum Tyrij, semperque renascens

Non perit, ut possit sepe perire secur.

Et non de pœnis innocentum rideat. Qui alicuius

55. producit vitam, qui mortem optat, & tardantem inculcat, ille oblectari videtur miseri pœnis, quas lentas esse vult. Quocum actum esset longè clementius, si vno tantum vulnere, eoque insperato foret extinctus. Eo consilio Tyranni, qui se Sanctorum Martyrum pœnis oblectabant; non pyra, seu fornace vehementer accensa, quæ citò, sed igne remisso, ac languido, qui lentè consumit, illorū corpora cremari iubebant. Sic Deus ridere videtur, & oblectari innocentium pœnis, quando illas tam lentas, ac diurnas esse vult; cum improborum dolores velit esse breues, & mortis morā instar puncti, de quibus Iobus ipse c. 21. v. 13. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum,* (id est, ad sepulcrum) *descendunt.* Dicitur verò Deus ridere, quia sic iudicat hominum vulgus, quod nõ aliter de diuinis solet, quàm de humanis meditari; & de suo sensu qualis sit diuinus, nonnunquã verè, sed sæpius falsò, ac stultè coniectat. Sed reuera Deus ex virorum fortium cum mala fortuna cõflictu, cum dolores pro ipsius gloria patiēter tolerant, neque illis animo languente succumbunt, nõ leuem capit voluptatem. Quod paulo antè dicebamus ex Seneca lib. de prouidentia c. 2. ad illud vers. 17. *etiam sino causa.* Quo loco dixit etiam Seneca statim post illa verba: *Non video, quid habeat in terris Iupiter pulcrius, si conuertere animum velit, quàm ut spectet Catonem, iam partibus non semel fractis, stantem nihilominus inter ruinas publicas rectum.* Tolle nomen Iouis, & Christianam arbitrare sententiam. Idem penè Gregorius ad hunc locum, ubi Deum dicit gaudere vehementer iustorum lacrymis, ac dolotibus ex ipsius desiderio cõceptis: *Si risum,* inquit, *Dei eius latitiam appellat, de innocentium pœnis ridere dominus dicitur, quia quo à nobis ardentius queritur, eò de nobis suauius letatur.* Quas quoddam quippe ei ex pœna gaudium facimus, cum per sancta desideria potius nos amore castigamus. Sanctorum lacrymæ, ut ait Bernardus, vinum sunt Angelorum, quod suauiter oley

Semel idem interdum valet quod omnino.

Quo sensu dicatur ridere Deus de innocentium pœnis.

REGULA. Multa suis locis ommissa, quolibet occasione dicuntur.

Iobus cur morti optet.

& unguentum exquisitæ fragrantia. Et multo magis Dei, à quo illa expressa, & quibus æternam consolationem promisit. Vt autem arbutula, quæ myrrham stillat, incidi solet, & prope dixerim hostiliter distringi, atque nudari, ut plus fundat unguenti, quod lacryma etiam appellatur: Sic quia Dominus lacrymarum ficientissimus est, versat interdum animos, & vexat dure, & diu, quod se magis illis copiose manantibus oblectet, & expleat.

55.

Ridere dicitur Deus eam non miseretur.

Hæc mihi ita probantur, ut non minus probatur, & placeat, quod Gregorio placuit in explicatione priorum, in qua ridere idem esse putat, quod non misereri. Quasi Deum non miseretur, cum mortem differt illius, qui quotidie, si pœnarum acerbitates consideres, existimatur mori. Sic autem ibi Gregorius: *Ridere Dei est humane nolle afflictioni misereri. Unde per Salomonem Dominus reprobis in culpa durantibus dicit: Ego quoque in interitu vestro ridebo, id est, afflictioni vestra, nulla pietate compatior.*

56.

Verf. 14. *Terra data est in manus impij, vultum iudicium eius operit.*] Hoc etiam Iobus refert se dixisse: quasi quod aliquando questus fuerit de Deo, quod mundi gubernationem, & potestatem supremæ non dissimilem, impiorum voluntati permisisse videatur, qui conturbant iura, neque fas apud illos, aut ratio valet. Quæ sententia multos explicat nexus, & quos explicationes aliæ, aut impediunt, aut certè nõ videntur omnino dissoluisse. Non enim nimis aptè consentiunt, quæ ab aliis dicuntur, cum his quæ præcesserunt antea, aut consequuntur proximè. Hæc porro dixisse Iobum, aut cum adessent coram amici, aut certè ante illorum aduentum, persuadet, quod non valde dissimilia dixit idem capitul. 11. vbi de impiorum foelicitate multa, eaque, ut apparet, non sine stomacho: *Quare, inquit, impij viuunt subleuari sunt, confortatiq; diuitis: Domus eorum secreta sunt, & pacata; & non est virga Dei super illos.* vbi plura in hanc sententiam.

57.

Vultum iudicium eius operit.] Hic impius, qui summam in terris videtur habere facultatem, conculcat leges, peruerit iura, & quidquid libet, id sibi licere putat. Muneribus corrumpit iudices, & emit iudicia, quæ prostant venalia, quo artificio iudicium operit vultum, redditque cæcus: ne veritatem intueantur: & qui legum esse debuerunt custodes, & vindices, illi leges prodiderunt, & causas publicas, dum student priuatis: neque in illis tenuiorum oppressæ fortunæ habuere per fugium.

58.

Quod si non ille est, quis ergo est?] Si non est impius, qui sic humanarum rerum rationes moderatur, qui iudicium excæcat oculos, qui nihil sibi ab aliorum potestate metuit, quis ergo est? non quidem Deus, quia nihil ille facit non æquum, & potius iudicium aperit, & illuminat oculos, quàm cæcat, aut obnubilat. Ergo impius aliquis, qui tyrannicos alit spiritus, est; cui Deus permisit, ut pro suo arbitratu terram administrarent. Sed quis sit hic impius, querunt interpretes. Quidam Diabolum esse putant; alij homines impios; quos Diabolus ad omnem vim, fraudem, & iniuriam audaces reddit; cuique magis se, quàm diuinis legibus obsequentes præbent. Sed parum refert hoc ne an illo modo capias. Quid enim interest, si Dæmon per se, aut per impios

Dæmon quomodo princeps huius mundi.

homines humanas rationes administrat. Quæ admodum neque curamus an humanus Princeps per se curet commissum sibi regnum, an per suos ministros; quocumque enim id modo fiat, à Rege dicitur administrari respublica. Et quidè non semel dicitur terra Dæmonis potestati permessa, aut aliquid aliud, quod valde ab hac loquendi forma non recedit, Ioan. c. 12. v. 31. *Nunc Princeps huius mundi eicietur foras. idè c. 14. v. 30. Venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.* Et c. 16. v. 11. *Princeps huius mundi iam iudicatus est.* idem Paulus ad Ephes. 6. v. 12. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* Quare mirandum non est, si ex illis, quæ in mundo passim obseruabat, in honorum, impiorumque rebus, aut vehementer depressis, & supra modum subleuatis, in eam cogitationem veniret Iobus, ut terram existimauerit Diaboli potestati fuisse permissam. Neque longè abfuit ab ea cogitatione Dauid, cum dixit Psal. 72. v. 2. *Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei: quia zelauit super iniquos pacem peccatorum videns.* Quod item gratè videbatur Ieremiæ capit. 12. verf. 1. *Quare via impiorum prosperatur, &c.*

Quæ ratio Gentiles dubitare fecit, an in humanis rebus esset prouidentia; vel omnia temerè succederent, & casu. Est ea de re opinio cuiusdam Philosophi apud Plutarchum, lib. 1. De placitis Philosophorum. Et quando aliquid accidebat in terris, quod minùs æquum hominibus videretur, aut nulli putabantur esse Dij, aut iniusti, & ignari rerum. Extat Varronis epigramma, qui ex honesto tumulo hominis vilissimi, & duorum magnorum Principum, aut nullo, aut tenui radique sepulchro nullos esse Deos, suspicabatur, qui humana curarent, & hominum compensarent merita.

Marmoreo Licinus tumulo iacet: & Cato paruo, Pompeius nullo. Quis putet esse Deos?

Ouidius in morte Catulli.

Cum rapiant male fata bonos, ignoscite fasso; Sollicitor nullos esse putare Deos.

Verf. 5. *Dies mei velocius fuerunt cursore: fugerunt, & non viderunt bonum.*] Tres versus, qui proximè, sine dubio claudendi sunt parenthesi, quia non quid modò dicat; sed quid antè dixisset, commemorat Iobus; idem putò dicendum de tribus sequentibus, in quibus Iobus videtur de Domino conquestus, quod ante suum tempus velocissimo cursu vitæ suæ dies abierint, qui esse debuerunt longiores. Ex quo coniectare facile possumus, in medio vitæ curriculo, aut certè non procul ab eo, tot rerum Iobum subiisse naufragium. Quando & plures antè suscepit filios, quos oppressit domus subitus casus; & postea non pauciores, cum ad priorem statum restitutus est. in eo autem videtur Iobus minùs locutus esse patienter, cum dicat, ante suum tempus præcisam esse vitam, antequam videret quæ in terra in bonis numerari solent. In quo apparet dicendi modus hyperbolicus, quo significari solet vitæ mensura momentanea; quomodo Ezechias apud Isaiam capitul. 38. versicul. 12. Nam cum priùs dixisset, *in dimidio dierum suorum*, eadem fortasse ætate; in qua hæc à Iobo dicta sunt, se dixisse, quæ sequuntur, illud tempus statim suæ vitæ principium nominauit. *Præcisæ est,* inquit,

59.

Ex malorum felicitate, & bonorum miseria suspicanti antiqui non esse Deum.

60.

Qua ætate Iobus tentatus, & afflictus fuit.

inquit, *velut à sexentè vita mea, dum adhuc ordi-
rer succidit me: de mane usque ad vesperam fi-
nies me.*

61.
Vita breui-
tas tribus si-
militudinibus explica-
ta.

Hanc vitæ breuitatem, quam explicat Eze-
chias telæ metaphora, qua in ipso statim ex-
ordio præciditur, tribus aliis similitudinibus
expressit, quas ex tribus sumpsit elementis. Ex
terra sumpsit cursorem, qui quanta potest ma-
xima celeritate contendit, ut ad metam perue-
niat, aut ad alium finem sibi destinatum, quan-
do in ea celeritate magna rerum momenta
cernuntur. Neque si in via aliqua occurrant
oblectamenta, quæ in aliis temporibus ma-
gno emeret, in illa tamen celeritate contem-
nit omnia: quia vires animi, ac corporis ad
propositum sibi terminum intendit. Sic Iobus
nondum se oblati sibi deliciis oblectarat, cum
vitæ cursus finitus est.

62.

Verf. 26. *Pertransferunt quasi naues poma por-
tantes: sicut aquila volans ad escam.* Vbi Vulga-
tus *poma portantes*, Hebraicè est, *עֲבֵב* *ebeb*,
quod varij variè transferunt, & exponunt.
Quidam rapidissimum fluuium esse putant in
Arabia, qui naues præcipiti secum impetu rap-
it. Sic quidam ex Hebræis, & cum illis qui-
dam ex nostris, Caietanus, Isidorus Clarius,
Montanus in Bibliis regis. Alij vocem illam
reliquerunt, significantes esse, aut certum lo-
cum, atque prouinciam; aut marinum aliquem
tractum, in quo sunt naues maximè ad cursum;
& quasi volatu expeditæ. Alij piraticas naues
intelligunt, quarum præcipua commendatio in
celeritate ponitur; quales sunt, quæ dromo-
nes, aut celoces dicuntur. Accommodatè ad hæc
Symmachus in Catena *festinantes*, Vulgatus, *naues
poma portantes*, reddidit, Chaldaeus eodem pro-
pè modo, *naues fructus*. Quas leuissimas, & ve-
locissimas esse oportet, ne si tardior sit cursus,
in medio mari putrescant, & pereant poma.
Quorum integer viror, & succus non potest
esse diuturnus; maximè in mari, vbi noxius ille
humor etiam multo duriora corrumpit. Hæc
autem comparatio satis indicat, quam vana
sunt, quamque futilia bona, quæ homo in hac
mortali, & ad hanc mortalem vitam congerit.
Quæ corumpuntur, & putrescunt facile non
fecus ac poma, quæ per mare transmittuntur:
quæ nisi veloci ad transmarina loca cursu ve-
hantur, aut nulli sunt vsui; aut porcorum ciba-
riis relinquenda.

63.
Quæ aquila
velocitas.

Sicut volans ad escam. De celeritate, qua
ad prædam rapitur aquila, non nihil diximus in
nostris commentariis super Habacuc, ad illud
c. 1. *Volabunt sicut aquila festinans ad comedendum.*
Celeritas magna prouerbiali specie cum
aquilæ volatu comparatur, cum fertur ad præ-
dam. Sic Ierem. cap. 48. & 49. Ezechiel c. 17. De
velocitate aquilarum ad prædam, Isidorus lib.
10. c. 7. *Tanti, inquit, contutus esse dicitur, ut cum
super maria immobili penna feratur, nec humanis
pateat obtutibus, de tanta sublimitate pisciculos na-
tare videat; ut tormenti instar descendens raptam
prædam pennis ad litus pertrahat.* Illud tormenti
instar magnum habet ad celeritatis amplificati-
onem pondus. Perinde enim est ac si dicat,
aquilam ad prædam non minori celeritate ferri,
quàm ab arcu sagitta excutitur, aut à bom-
barda plumbeus excutitur globus.

64.
Felicitas hu-
mana gloria
memoria fu-
tilis.

Septuaginta illud de naui poma portanti
aliter transtulerunt: *Nunquid est nauibus vesti-*
Gasp. Sanctij Courent. in Iob.

gum via? Vnde ego aliquid subodoror specta-
tum etiam à Iobo, ita ut non solum suam, aut
hominum vitam ostendat celeri cursu fuisse
finitam, quod satis exprimit aut nauis onustæ
pomis in maris traiectus, aut aquilæ in predan-
do pernicitas, sed etiam nullum illius relictum
esse vestigium. Quod vidit etiam expressitque
autor Catenæ Græcæ: *Vi nauis, inquit, aquila-
ve nulla extant impressa vestigia, ita beatus floren-
tisque vita nulla relinquuntur argumenta. Ergo ut
nauis nulla in mari, & nulla aquila in aère vesti-
gia fecit: sic humane felicitatis certum nullum se-
gnum adfertur.* Quæ nullum sui cursus signum
relinquunt, non semel per auium volatum,
aut nauis transmissionem significantur. Pro-
uerb. 30. versic. 19. *Tria sunt difficilia mihi, & c.
viam aquilæ in cælo, viam nauis in medio mari.*
Sap. 5. versic. 8. 9. 10. ad aquilam, & nauem cursu-
ræ etiam adiungit, ut omnino cum Iobo locus
ille conueniat. Sic autem ibi de sua felicitate
impij: *transferunt omnia illa tanquam umbra, &
tanquam nuncius percurrens, & tanquam nauis, quæ
transuolat in aère, &c.*

Quod duo illa posteriora, nauis, & aquila,
vestigium relinquunt nullum sui volatus, aut
remigij, nemo dubitat. Sed id quoque de
cursore dicendum probare conabimur; non
quidem ex rei ipsius natura: nam cursor vesti-
gia suæ terræ impressa relinquit, per quæ in-
dagari, & deprehendi possit; sed ex hominum
vulgari loquendi vsu, qui hominis velocita-
tem modò significet, quasi neque terram in-
cedendo tangat, sed quasi per aërem volu-
cris instar gradiatur, vbi nullum ingressus sui
relinquat argumentum; quod non apud pro-
fanos modò scriptores, sed etiam apud sa-
cros vsitatum est. Virgil. libro 7. *Æneid. de
Camilla,*

*Illæ vel intacta segetis per semina volaret
Gramina, nec teneras cursu lassisset aristas.
Vel mare per medium fluctu suspensa iumentis
Ferret iter celeres, nec tingeret aquare plantas.*
Silius lib. 6.

*---Vix campus euntem
Sentit, & exilis plantis interuenit aër,
Raræque non fracto vestigia puluere pendunt.*
Claudianus de tertio consulatu Honorij.
*Vobis Ionia varidis Neptunus in algæ
Nutrit equos, qui summa freti per cæcula
possunt
Ferre viam, segetemque leui percurrere motu
Nesciat, ut spumas, nec proterat vngula culmos.*
Ouidius de Atalanta.

*Signa tubæ dederant, cum carcere pronus uterque
Emicat, & summam celeri pede libat arenam.*
Plura Latinorum adducere possem exempla,
neque Græcorum pauciora: neque à linguis
aliis vulgaribus alienum esse puro hunc dicen-
di modum. Sanè Hispanus cum hominem,
equum, aut aliud quoduis animal velocissimum
significare vult, hoc explicat modo: *No llega,
ono asienta el pie en el suelo.*

Quod autem hic loquendi modus vsitatus
fuerit Hebræis, probat illud Dan. c. 8. vers. 5. vbi
de hirco, in quo umbra quædam proponebatur
Alexandri, qui incredibili celeritate lustrauit, &
subiugauit terræ, dicitur: *Hircus caprarum veniebat
ab occidente super faciem terra, & non tangebat ter-
ram; id est, ea celeritate, ut per aërem videretur
potius, quàm terræ ingredi.* Et illud Hai. c. 41. v. 3.
quod

65.

Velocitatis
summa hys
perbolica de-
scriptio.

66.

quod quidam de Abrahamo capiunt, alij de Cyro, alij de Christo: *transibit in pace semita, in pedibus eius.* Sic à nonnullis exponitur; & in illo quandam agnoscunt Hebraeis familiarem hypallagem in hunc modum, pedes eius in semita non apparebunt, quia nimirum sic transibit velociter, ut videatur volasse per aërem, quam per terram ingressus, & in ea pedum impressisse vestigia; in his sunt Lyra, Adamus, Emanuël Sa.

67.

Verf. 27. *Cum dixero, nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, & dolore torqueor.*] Hunc quoque versum claudendum esse puto parenthesi, & spectare ad verba, quæ nuper Iobus dixerat à se stomachosius prius esse dicta: quasi illa aut modò non probet: aut olim non probauerit. Sed quasi voces illas meliori mente damnauisset, statuissetque non illo modo amplius esse loquendum, finxisse vultum ad hilaritatem, aut commutata facie dolorem simulasse, etiam si angore interius vreretur grauissimo. Hæc videtur non parum apta, & cum antecedentibus consentanea sententia. Et quidem difficile est vultu tegere quod intus excruciat, aut quod intus in qualemcunque motum efferuescit, & estuat. Est tamè prudentis, & constantis animi, neque exiguos interdum affert vsus dissimulare, aut certè non prodere vultu, aut externo aliquo signo, quod intus animo patiaris, aut verses, maximè si familiam alas, aut cum potestate sis, ne dolore tuo aliis dolori sis, aut ad aliorum animos, tuos sensus non sine damno, aut offensione transmittas. Hoc fecisse videtur, vel ut ostenderet inflictas sibi à Domino plagas se ferre non inuitum, aut ne suis, quos ut reipublicæ pater diligebat, dum ipse dolet, ac gemit, dolorem afferret. Sic tamen externis cruciabatur plagis, & doloribus vreretur internis, ut gemeret cogente dolore, imò, & cum stomacho videretur cum Deo expoſtulare, quòd secum ageret multò seuerius, quàm exigeret peccati mensura. De qua re iam antè egimus, & deinceps necessariò pluribus agendum.

68.

Prudentis est
dissimulare
ad tempus.

Est autem in his qui præſunt, hoc documentum maximè necessarium, ne quidquid sentiunt exterius prodant, aut vultu in diuersa mutato, aut verbis. Quæ animum indicant non bene constitutum, aut durius affectum. Vultus enim Principis subditorum imprimat, & informat animos, & quos habet sensus ad aliorum pectora transmittit. Quod docuit Maro in suo Anea, in quo imperatoris optimi formam expressit lib. 1. qui cum orationem habuisset spei bonæ plenam, qua mœrentes socios bono esse animo iussit, cum tamen non minus ipse, quàm alij animo mœreret, addidit;

Talia voce refert, curisque ingentibus ager

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorè.

69.

Verf. 28. *Verebar omnia opera mea sciens, quod non parceres delinquenti.*] Orationem ad Dominum conuertit, & docet studuisse se ne vnquam à Dei voluntate deficeret, neque tamen ideo in suis sibi operibus satisfecisse. Post longum hyperbaton, quod sex non minus versibus interpositum est, ad intermissa reuertitur: atque ideo hæc cum illis verbis verf. 22. coniungenda sunt; *Tadebat me vita mea.* Cum enim dixisset, non esse tutum cum Deo velle contendere, rationesque illius cogitationis tradidisset, dixit-

setque suis se verbis iugulatum iri, si excusare se, ac iustificare voluerit; & per parenthesis quædam interuisset verba, quæ, quia defensionis speciem habuissent, ipse damnauerat. Nunc alias rationes adducit, cur Dei congressum horrere debuerit; neque corâ illo mutire sit aut tutum, aut honestum: quia etiam si simplex esset, & à peccato liber, illud tamè ipsi non poterat esse compertum. His ergo, prætermisissis aliis, hæc verba connecto; quæ graua sunt ut etiam iustorum hominum linguam comprimant. Duo ergo dicit, primum ab omnibus operibus aliquid esse timendum etiam si ab omni labe pura videantur; quia Deus intima quæque penetrat, & in illis aliquid deprehendit puniendum, in quo nihil homini apparebat iniustum. Deinde quia nullum hominum delictum abire patiebatur impune. Quis cum hæc secum sollicitè meditetur, & attente, animo potest esse securo: cum de suorum operum iustitia dubitet, & sciat nihil esse quod non sit examen Domini subiturum seuerum, & supplicium delicto consentaneum.

Verf. 29. *Si autem, & sic impius sum, quare frustra laborauit?*] Hæc verba, meo iudicio, non obscure probant sex versus, qui antecessere proximè, submouenda esse ab orationis continenti filo, & includenda parenthesi. Non enim illa laudaret Iobus, neque videretur admirari, quod cum tale instituisset viuendi genus, impius nihilominus haberetur, videreturque frustra pium laborem suscepisse. Nam quæ parenthesis illa quasi aliena concluderat, aliquid videntur habuisse non omnino iustum, quod cogente nemine Iobus ipse damnauerat. His positis hunc ego sensum horum verborum esse puto: Si illud vitæ genus institui, quale à principio capitis ad hunc vsque versum descriptum est (seclusis sex versibus,) si Deum semper timui, neque me in eius conspectu iustum esse credidi: si denique considerans rerum etiam minimarum reddendam esse rationem, neque quicquam abiturum impune, & consentaneè ad hæc mores meos, & animi sensus informauit, si nihilominus violatæ pietatis accusor, scire ab te velim ô Domine, quod ego non allequor, quæ in re fuerit à me peccatum.

70.

Hæc postrema verba multis explicantur modis: & reuera eiusmodi sunt, ut ad varias sententias, aut accommodari, aut detorqueri possint. Quidam hæc verba non ad Deum relata, sed ad Baldad existimant, quare paulo antè dixerat Iobum esse peccatorem: quasi dicat se fructum bonorum operum aut non consecutum, aut perdidisse. Ita tenent aut indicant Eubginus, Varablus, Stunica. Sed quæ sequuntur, satis indicant hæc ad Deum conferri, sicut quæ statim eodem texuntur filo, quæ à Deo separari nullo modo possunt.

71.

S. Thomas, & cum illo alij non pauci, sic accipiunt, ut plagæ illæ existimantur impositæ pro peccatis, & Iobum, qui vsque ad eòdè punitur acerbè, esse peccatorem; atque ideo laborasse frustra, quia quanuis tam acrem pro iustitia subierit agonem, quò spectabat ardens illa contentio; non tamen quod optabat fuerit consecutus cum adhuc Deum sibi infensum, & suorum scelerum vindicem experiatur durum.

72.

Alij hanc vocem esse putant animalis partis

73.

quæ

quæ dolorem sentit, & causam non curat, aut ignorat. Qualis erit illa Davidis Psal. 72. v. 13. *Et dixi, ergo sine causa iustificavi cor meum, & laus inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.* Sed sanè cum illa quæ præcessere, à rationali parte processerint, item quæ proximè consequuntur, non est cur ab alia parte hanc etiam vocem profectam arbitremur.

74. Ego extremam hanc vocem, sic explicari posse arbitror, & piè, & faciliè, ita vt Iobus non neget in se fuisse culpam, iustamque causam cur à Deo vexari possit, sed ignorare quænam illa sit, & quid in suis rationibus, atque consiliis sit, quod minus Deo placeat, quòdque ab ipso in posterum emendari debeat: ne cum diu multumque laborauerit, laborasse videatur frustra; quia frustra putat laborem illū esse susceptum, in quo Deus aliquid quod reprehendat, inuenerit, sicut ille frustra certare dicitur, neque dignus existimatur corona, qui non iudicatur certasse legitimè. Eodem, opinor, sensu Iobus ipse cap. 7. dixit vers. 19. se peccasse, & cupere se à Deo audire quidnam admiserit, cur Deum aduersarium experiatur, & quomodo illum sibi placare possit: *Peccavi, quid faciam tibi o custos hominum: quare posuisti me contrarium tibi?*

75. Septuaginta aliter hæc transferunt: *& quia sum iniquus, quare non sum mortuus: Quod sic Augustinus lib. annot. in Iob, & quia sum impius, quare non sum mortuus, & laboro: iuxta quam lectionem ego hæc verba proximè præcedentibus adnecterem in hunc modum: Quia ego talia, & talia verba locutus sum, & ideo impius iudicor, & pœnarum reus; cur morti traditus non sum, sed laborare cogor, & spiritum trahere angustum, & ægum.* Chrysostomus in catena: *Ego impietatis exemplum sum cunctis propositus, cur igitur non perij: improbum enim oportebat tolli de medio, ne ceteris magister esset improbitatis.* Olympiodorus item in catena: *Si integrum de mea impietate factum est iudicium, an non mihi rectius futurum erat antequam ad impietatem delaberer interire.* Piè uterque. Sed quia à translatione vulgata non recedo, sic etiam neque ab expositione, quæ illam cõsequitur translationem.

76. Vers. 30. *Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissima manus mea; tamen sordibus intinges me.* Non adeo Iobus de sua sibi munditia placet, vt non sibi de aliqua manu, id est, operum suorum immunditia metuat: quia diuinos timet oculos, quos latere nihil potest impurū, etiam si homines in illis nihil esse putent non purissimum. Quantumuis, inquit, manus lotæ fuerint, neque niuis candor, atque mundities illarum superet puritatem, & splendorem; tamen oculi tui, o Domine, plusquam lyncei aliquid inuenient squalloris, & sordium, quibus me contaminatum deprehendas, & damnes.

77. Hic nobis aliqua sunt obseruanda necessaria: primum cur manus his aquis dicantur esse lotæ, quæ ex liquefacta niue profluxerunt. Neque enim maior esse viderur vis in niualibus aquis quàm in fontanis, aut marinis. Quidam maiorem esse putant vim abstergendi in illis aquis, quas niues eliquant, quàm in eis, quæ ex fonte hauriuntur, aut fluunt, neque rationem reddunt. Ita S. Thom. Dionysius, & alij. Ego

A duas causas suboleo, cur niualis aqua potius meminerit. Altera est, quia fortasse aqua, quæ in Idumæo oriuntur tractu, eiusmodi sunt, vt vestimenta, quæ tingunt, aut quæcunque alia, quæ mundare volumus, non tam emaculent, quàm corrumpant, & turpent, quemadmodum multæ reperiuntur aquæ fœtentes, & impuræ, quas non minus horremus, quàm cœnum, aut si quid est cœno, aut luto sordidius. Quod si qua regio eiusmodi abundet aquis, quæ neque ad potum, neque ad eluendas sordes adhiberi solent, pluuiiales, aut niuales aquas colligit, quæ puriores sunt, easque in cisternis seruat ad illos vsus, quos præstare non potest aqua quæ hauritur ex fonte, puteoque vernaculo. Quòd autem Idumæorum aqua parum ad potum, atque alios vsus fuerint opportunæ, illud facit verisimile: Quia non longè abest Idumæa à mari mortuo, quod etiam falsissimum appellatur: aquæ verò quæ propè sunt, pessimæ aliquibus locis appellantur, vt de fonte constat, quæ est apud Ierichuntem, quem sanauit Elifæus li. 4. Regum c. 2. & aquæ quædam regionis Moabitidis Isai. c. 15. Nemrim dicuntur, id est amaræ, & Ieremias c. 48. pessimas vocat.

B Sed alia minus mihi displicet ratio, cur manus niualibus aquis dicantur abluta. Vsitatum est enim in Scriptura sacra, vt talibus aliquis dicatur lotus, qualium referre videtur similitudinem: quomodo Cant. c. 5. v. 2. columbæ, quæ suo candore lac imitantur lacte dicuntur lotæ: sicut columbæ super riuulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ. Et Psal. 67. v. 15. *Quidam atra illuue fœdi niue dicuntur dealbandi: Niue dealbantur in Selmon,* quia lacti videntur, aut niui similes. Sic ergo manus lotæ dicuntur aquis niueis, quia candidæ sunt, sicut columbæ lacte dicuntur lotæ, & alij niue dealbati, quia candorem habent lacti, aut niui similem. Sic manus dicuntur aquis lotæ niualibus, quia & sicut nix candidæ, & sicut aquæ, quæ ex liquefacta niue manant splendentes, & puræ. Aliæ enim aquæ, quæ in illa regione, cœnosæ sunt, & turbidæ. Cur aquis niuis abluendæ sint manus, pro morali sensu dixit optimè Gregorius: quia illæ de cœlo sunt puræ, & illimes; quæ verò de terra, cœnosæ, & turbidæ: illæ veram adumbrant pœnitentiam; istæ non item, quia aliquid habent è terra non purum.

D *Manus* pro operibus sumuntur, quorum ipse administræ sunt, atque ideo si immunda sunt opera, manus quoque dicuntur immundæ: Isai. c. 1. *manus vestra sanguine plena sunt.* mundæ verò cum nullum in homine reperitur opus, quod censura notet, & lauacro, aut igne indigeat expiatorio. Porro, vt in Catena notarunt Olympiodorus & Chrysostomus, cum aliquis suam innocentiam probare volebat, manus coram lauabat, quasi nullam ex obiecto crimine contraxisset maculam. Quod dixit de seipso David Psal. 25. *Lauabo inter innocentes manus meas.* Quod item fecit Pilatus in causa Christi. Manus itaque lotæ, ac puræ totius hominis munditiam ostendunt.

E Vers. 31. *Sordibus intinges me.* Vsitatum est in Scriptura, vt id fecisse dicamur, quod factum esse declaramus, aut futurum prædicimus: quomodo Isaias c. 6. dicitur excecaturus populi oculos, & aggrauaturus aures, quia prædicturus est excecandum esse populum, & illius, ne

Qui candidæ sunt, cur dicantur lotæ aquis niuis.

78.

79.

80.

REGULA,
Id fecisse dicimur, quod factum declaramus.

diuinum audiant verbum, aures obturandas. Et iudex Isai. 5. 23. dicitur iustificare impios, quia iustos pronunciat, & absoluit. Et magis accommodatum ad nostrum propositum, Sacerdos Leuit. cap. 1. cum de leproso iudicium est, Sacerdos illum contaminare dicitur, quia contaminatum declarat. Et Deus à quo omnis abest impuritas; neque vllum vnquam contaminauit, contaminasse tamen dicitur Principes quosdam Israel, quia dàm illos supplicio punit capitali, contaminatos fuisse declarat. Isai. cap. 43. vers. 28. Hanc regulam latè persequitur Augustinus lib. 83. qq. q. 69. iuxta hæc Deus Iobum intincturus, aut contaminaturus dicitur sordibus, quia illum quantuncunq; ipse sibi integer videatur, & purus, in suo iudicio contaminatum ostendet.

Leprosi vesti-
mea equalia.

81. Hebraicè pro *sordibus intinges me*, habemus, *in foueam demerges me*, aut *balneabis me*. Neque alius videtur vulgari sensus. *Tingere* enim idem est, quod baptizare, ac mergere. *Sordes* verò pro sordido loco millies vsurpatur. In *fouea* ego lacum intelligo, aut cisternam aqua plenam cœnosa, & turbida, in quam si quis coniectus fuerit fœdatus egredietur limo, & graue ex se odorem exhalans: Ait ergo iuxta hanc lectionem Iobus, si aquis uiuis videar mihi lauisse manus & totum me, tu tamen ita me iudicabis impurum, & squallidum, ac si ex cœnoso lacu, aut obsceno porcorum volutabro inquinatus extraheretur.

82.
Vestimenta
pro operibus.

Et abominabuntur me vestimenta mea.] Quidam in *vestimentis* opera intelligunt, quibus nō aliter ornatur, atque induitur animus, quā vestimento corpus; iuxta illud Mat. 7. *Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium.* Et quidem cum monemur vt munda seruentur vestimenta nostra, nihil audimus aliud, quā vt opera nostra sancta sint. Sed credo hoc loco allusum esse ad leprosoꝝ leges, si quæ tamē apud Idumæos sicut in Hebræozum populo fuerunt. Vt enim leprosi certas in vestimentis habuere notas, quæ alios homines à cōiuctu arcerent, atque congressu, quia ab illis morbum illum turpem, & fœdum contrahi posse significabant, sic etiam opera, quæ instar vestimentorum sunt, quæ Deus in seuera iudicij trutina deprehendet, abominabilem, & ab omnibus declinandam Iobum prædicabunt: ne, vt dicebat paulo antè Chrysostomus, magister aliis esset improbitatis. Porro iuxta illa, quæ paulo ante dicebamus, *abominari*, idem est, atque abominabilem ostendere, & dignum esse aliquem, quem refugiamus, & auersemur, neque quicquam cum illo aut monstro, aut peste habeamus commune. Alij alias adhibent explanationes, à quibus enumerandis abstinco, quia duriusculæ sunt. Hanc Gregorius probat, & sequitur S. Thomas, qui in vestimentis opera intelligit, aut animi habitus, quæ vestimenta homo tunc fœdè, atque inuerecundè contaminat, quādo ad actiones diffluit sceleratas, & impias. De his Salomon Eccles. 9. *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* Isai. 9. *Vestimentum mixtum sanguine.* Apocalyp. 3. *Habes pauca nomina in sanctis, quæ non contaminauerunt vestimenta sua.* Hæc porro vestimenta nos abominantur, ait Gregorius, quia abominabiles reddunt.

83. Vers. 32. *Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo.*] Quasi dicat, si mihi vobiscum, è

A amici, aut cum homine mihi non dissimili futura res esset, sperarem fieri posse, vt depellerem, aut eleuarem, quæ mihi in humano iudicio intenderentur crimina: quia illi fortè non viderent acutiùs, aut oculis obseruarent magis infensis, quā egomet, si quid excidisset ab æquo, & bono, aut si qua esset peccati, aut species, aut odor, quæ piorum oculos offenderent. Sed aduocor ad iudicium illius, qui magis habet perspicaces oculos, cui nihil est clausum, nihil absconditum, in cuius oculis, quod alij probant, laudantque mirificè, inquinatum est, igneque dignum expiatorio. Hoc quod modò Iobus, dixit multis post sæculis Isaias cap. 64. facti sumus, vt immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatae vniuersæ iustitiæ nostræ.

B *Nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.*] Cum tibi cum æqualis conditionis antagonista certandum est, qui vt dicere contra potest non inutiliter, sic etiam contra se vicissim audire potest, quod illi ex vsu, aut voluptate futurum non sit; spes est aliqua victoriæ, & aliquod in pugnando solatium. Sed quis Deum, qui idem iudex est, arguentem redarguat: quod artificium, quæ solertia veritatem simulet, aut dissimulet vitium: quæ tergiuersatio iudicium eludat? quæ largitio corrumpat? quem ad horrendum Dei tribunal, quod in humano frequens est, accessum habebit, gratia, fauor, ambitio? Cur aliquid affingam veritati, & turpitudini speciè prætendam honestatis coram illo, cui si quid iustum habuero, respondere tamen non audeam, sed ad preces statuam confugiendum potius: Hæc supra dixerat, vers. 15.

84. Vers. 33. *Non est, qui vtrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.*] Cum duo eiusdem ordinis iudicio contendunt, iudicem aduocant eiusdem etiam conditionis, & ordinis, cui dirimendæ litis arbitrium permittunt. Qui vtrumque pro suo iure arguit: vtrumque quod res ipsa, & æquitas postulat, commendat, & denique quod superioris potestati est, vtriusq; capiti manus imponit, remque totam ex æquo liberè componit. Quænam esset Idumæozum forma in publicis, legitimisque iudiciis incertum est, & meo iudicio certum ad patriam consuetudinē respexisse Iobum. Sed est nō improbabile, iudices, siue illi arbitri essent, ac sequestri, siue publicis iudiciis à republica senatūque præpositi, consueuisse, quod modò indicabamus, manus imponere litigantium capiti, quasi significarent habere se potestatem, cuius sunt manus symbolum supra caput illorum, & posse de illis statuere, quod equum existimaret & bonum: Sanè quod ad Hebræos attinet, duos senes, qui Susânæ causam iudicarunt, super illius caput manus imposuerunt. Dan. c. 13. vers. 34. *Posuerunt manus super caput eius.* Sed isti fortasse non tam fecerunt, vt iudices, quā vt accusatores, & testes. Id enim lex præcipit Leuit. 24. v. 14. aut fortasse, vt vtrumque coercet à litibus, & in officio, & equitate cōtineat, quod S. Th. indicat: aut manus vtriusq; cōiungit, vt cōponat dissidētes animos. Notum est enim consertis manibus animos quoque antea diuersos sociari, & fœdera sanciri. An ob harum causarum aliquam manus ponat super alios, qui futurus est sequester, & iudex, an ob aliam, iuxta receptos Idumæozum mores, incertum est;

85.
Idumæozum
in iudicando
consuetudo.

est; quia de Idumæorum constituta republica nihil certum.

86.

Verf. 34. *Auferat à me virgam suam, & pavor eius non me terreat: loquar, & non timebo eum.*] Rationem adducit aliam cur respondere, neq; audeat, neque possit: quia duram in se Dei manum, & experitur modò, dum nouis quotidie modis exercetur ipsius & probatur patientia; neque Deus ex quo cœpit verberare, ferream ab vlceroso corpore virgam remouit; quam adhuc habet ad plagas intentam, neque videtur vnquam finem habitura. Quod si à præsentis carnificina, & à futuro metu respirare conceditur futurum se dicit meliori animo, & pro se vteunque responsurum. nunc autem vultus

minax, & vlcerum dolor, & plagarum metus vocem intereludit, & loquendi profus facultatem adimit.

Quid responsurus fuerit Iobus, nisi præfens virga, & futuræ metus obsisterent, non dicit: sed est verisimile nihil illum fuisse dicturum, in quo quisquam modestiam, aut pietatem requireret. qualia nimirum extra illud iudicij tempus dixit cap. sequenti verf. 2. *Indica mihi cur me ita iudices, & quæ sequuntur.* quòd cum res esset ad iudicium deducta, non auderet, sed potiùs suæ causæ, atque iustitiæ diffidens, ad preces, diuinamque clementiam confugeret, quæ miserorum est certum, & commune per-fugium.

87.

ARGUMENTVM CAP. X.

IOTVM hoc caput orationem continet plenam doloris, & pietatis, neque ab oratoris artificio nudam. Orat primùm vt ipsum à dolore tam assiduo, & graui respirare sinat quod sibi concedi debere ex eo probat: quia Dei figmentum est, neque res eximia perfecta attentione, atque opere à suo artifice dissoluenda sunt, sed potiùs conseruanda. Quòd si, quod humanus solet iudex, tormentis velit à reo veritatem exprimere, id ipsi non esse necessarium affirmat, cuius oculos latere nihil potest, & probè nouerit, an ipse impius, an secus fuerit. Deinde quàm sapienter humani corporis fabrica compacta fuerit, eleganter edocet. Rogat deinde ne diutius cruciando, hominibus, qui non semper æquissimè iudicant, occasionem præbeat, vt ipsum putent propter peccata torqueri tam acerbè. Quot enim sunt plage, quot diuinæ furoris argumenta, tot ad ipsum conuincendum peccati producuntur testes. Ad extremum orat, vt remissius agat, sibi que tribuat respirandi, atque plangendi tempus, priusquam in eam regionem descendere permittat, vbi plorandi causa numquam deerit, neque vlla erit in omni æternitate lacrymarum vtilitas.

CAPVT X.

A PARAPHRASIS.

1. **T**ædet animam meam vitæ meæ, dimittam aduersum me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ.

2. Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi cur me ita iudices.

3. Numquid bonum tibi videtur, si calumniaris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adiuues?

1. *Vita mea molesta mihi est, & minimè vitalis, quia in illa nihil video, quod amem; nihil, quod non horream. Quare loquar, non quidem contra Deum, vt illum inclementie, aut obliuionis accusem, sed contra meipsum: quia licet in quo peccauerim, quo sum mentis stupore, non cognoscam, peccasse me non dubito. Agam itaque animo marenti; & singultanti voce non quasi cum aduersario rationibus, sed precibus quasi cum offenso iudice:*

2. *Orabo itaque Deum, vt duo mihi in hac ærumnosa conditione concedat. Alterum ne irascatur, aut damnet, quòd coram eo contra seipsum audaciùs loquatur: alterum vt ostendat, in quo antea peccauerit, & cur ipsum tam acerbè, & diu puniendum putet.*

3. *Primùm fateor te iustum esse iudicem, & tuorum amantem. Neque illum esse, qui calumniis, & cauillis euertas, & opprimas, quem tuis ipse manibus formasti; neque illorum foueas fraudulenta consilia, & adiuues*

4. Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo, & tu videbis?

5. Numquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora:

6. Ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris?

7. Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit eruere.

8. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu: & sic repente præcipitas me?

9. Memento quæso quòd sic ut lutum feceris me, & in puluerem reduces me.

10. Nonne sicut lac mulisti me, & sicut caseum me coagulasti?

11. Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & neruis compegisti me.

A vota, qui innocentibus moliuntur insidias, aut malum meditantur. Quare si quid patior, aliquid à me peccatum est, quod tu hac tribulationis fornace expiari vis.

4. Quòd autem serues integram in iudicando iustitiam, licet aliter homines rerum ignari suspicentur, qui occulta non vident, illud mihi omnino persuadet, quia oculos non habes carneos, è terrena, crassaque materia, qui nihil vident nisi coloratum; atque ideo tibi manifesta sunt, quæ humani nequeunt assequi sensus. Quare in his quæ homines ab omni vendicant labe, multa tu, ò Domine, deprehendis quæ condemnes, & purges.

5. 6. Numquid, ò Domine, cum omnia videas, penitusque cognoscas, opus est tibi longa temporis mora, ut in causam inquiras? opusne testibus, vinculis, equuleo, ut veritatem explores, quod fieri solet in humano iudicio, ut iniquitatem meam longo hoc carcere, & carnisficina perscruteris?

7. Quare cum ipse manifestè noueris pius ne sim, an impius, humanum adhibes eruenda veritatis artificium? quid me contractis neruis, quasi constrictum vinculis in hoc fmetum quasi in obscurum, & tetrum carcerem coniecisti; quasi timeas ne à tua potestate fugitiuus elabar, cum scias esse neminem qui de manu tua possit ipse effugere, aut alium eximere.

8. Quòd autem à te veniam, & minus seueram manum oro, meo planè iure optare, atque exigere videor; manus enim tua formauit me, licet ex materia ignobili, nobile figmentum. Neque aliquid est in me à vertice ad calcem, quòd non præcipua quadam attentione tua finxerint manus. Cur igitur vas, quòd ex luto opere figulari formasti, in ipsa penè rota conuersione disperdis? cur me tanto ex loco in quem me cum tanta gloria prouexisti, tanta celeritate repente præcipitas?

9. Memento, obsecro, quòd ex luti me concretionem formaueris in eandem materiam breuiter rediturum, quòd ad commiserationem satis videtur habere momenti. cur hoc breue vita, atque arduosum tempus sine nouis laboribus, & angustiis peragi non sinis?

10. Nonne sicut ex coagulato, pressoque lacte formatur caseus, sic me tu ex vili obscenæque materia finxisti. Nam sicut ex uberibus lac mulgendo exprimitur, deinde cogitur, duraturque coagulo, ex quo formatur caseus; sic femininum sanguinem virile semen densat, atque coagulat, unde tandem fingitur & animatur fetus.

11. Ex hac tam molli homogenea, siue similari materia varias finxisti, diuersasque naturas, quibus humani corporis fabrica compacta est: pars enim quadam lente scit in ner-

12. Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodiuit spiritum meum.

13. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia vniuersorum memineris.

14. Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi: cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?

15. Et si impius fuero, vae mihi est: & si iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione & miseria.

16. Et propter superbiam quasi lænam capies me, reuersusque mirabiliter me crucias.

17. Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam aduersum me, & pœnæ militant in me.

18. Quare de vulua eduxisti me? & vtinam consumptus essem, ne oculus me videret.

19. Fuissem quasi non essem, de vtero translatus ad tumulum.

A uos, pars mollescit in carnem, pars duratur in ossa, pars in pellem extenditur, qua tota denique fabrica vestitur.

12. Huic moli exanimatae prius infuso spiritu vitam tribuisti; quam perpetua misericordia persecutus es. Vel cum adhuc materno clauderetur in vtero, ne ibi elideretur, & periret, vel cum in lucem, & vitalem auram emerfit; denique numquam à me absuit visitatio tua, fidelisque custodia.

B 13. Hanc autem singularem providentiam, & curam celare videris, aut tuarum manuum obliuisci figmenti, dum tandiu illud lacerari finis. Ego autem non dubito, quin nostra cures atque dispicias, neque te rerum nostrarum obliuio capiat.

14. Si quid à me in etate priori peccatum est, & tua tunc benignitate dimissum, cur non grauioris etiam etatis criminibus ignoscis? aut cur pateris, vt hac etate grandiori soluam, qua in iuuenili, & imperita commisi?

C 15. Quocumque in statu sim, recusare non possum, quominus aliquid patiar, quod minus amet, imò quod valde horreat natura mortaliū. Quid igitur faciam? quò me vertam, ò custos hominum Deus? si impius fuero. Vae mihi misero, quem sequetur maxima vexatio, si iustus non possum saltem hominum opinione non esse miser, quem pœnæ, licet temporaria, sic comprehendunt, saturabuntque, vt respirare non possim, aut leuare caput calamitatum oppressum pondere.

D 16. Dimiseras olim adolescentiæ peccata, nunc autem me quasi leonem superbientem insequeris. Et reuersus ad illa castiganda peccata, quorum oblitus videbare, sic me crucias, vt qui expectant non temerè admirentur, & quod cum tam sis clemens tuarum manuum opera tam crudeliter torqueas, & quod humanum corpus ex futili materia concretum sustinere possit, tam longum, & seuerum examen.

17. Quot in me plagas, quot conuitia, atque ludibria intorqueri permittis, tot producis testes, qua hominum opinione me scelertum esse conuincunt. Quot offensionis & in me cruciando documenta præbes: tot meam causam, & existimationem militari more spicula compungunt.

E 18. 19. Quare si neque nocens, neque innocens recusare possum, quin sim miser, cur me ex materni vteri claustris viuum eduxisti? & in hominum cœtum aggregasti, quorum vtinam oculos nunquam subissem. Patienter ferrem, si ita conceptus essem, & laterem in vtero, vt viderer non esse conceptus; sed statim ab vtero, tanquam à tumulo, & mortui domicilio in verum tumulum esse translatus.

20. Quando

20. Numquid non paucitas dierum meorum finietur breui? dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum:

21. Antequam vadam, & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine:

22. Terram miseræ & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

20. Quando perbreue est, quod reliquum mihi esse video viuendi tempus, oro vt laxari iubeas, atque remitti illa quæ totum mihi spiritum, & sensum absorbent. Vt plangam paululum, quod mihi maximè doleri est, & te mihi placem offensum: & quando ab aliis in funere pias lacrymas non spero, mihi ipsi aliquandiu plangendo impendam exequiarum officium.

21. Summum hoc, ô Domine, putabo beneficium, si mihi detur plangendi tempus, atque facultas. Illud enim multo potius erit, quàm eò descendere, vbi æterna horret caligo, neque deerit vnquam plorandi causa: neque vlla speratur vel minima lacrymarum utilitas, à qua non datur vnquam ad libertatem, & lucem remigratio.

22. Est autem infelix ille miserorum, & damnatorum career densissimis obsitus tenebris, & in eo instructa luculenter suppliciorum officina: vbi cum nulla sit mors, erit tamen triste, atque perpetua mortis æternum simulacrum. Neque ibi est ordo, aut ratio qualem habere solet vtrunque constituta respublica, sed sempiternus horror insectatur, & exagitat reos.

Verf. I. Tædet animam meam vita mea.]

1. **N**ON contedit Iobus cum Deo, neque se coram illo profitetur iustum. Sed tantum ostendit quàm crucietur vehementer, ita vt vitam ducat non vitalem, sed ad eò molestam, vt lucrum puret illam cum morte commutare. Illud *animam meam*, ex vsu Scripturæ idè valet quod *me*. Quare sensus est: *Tædet me vita mea*, quia nimirum in illa nihil video, quod meum mœrorem consoletur, aut dolorem moderetur, aut leuet. Quocirca loquar non quidem contra Deum, quem velle crudelitaris, aut obliuionis arguere, impij est, & omnino desipientis animi; sed contra meipsum. Nam qua sum mentis cœcitate, ac stupore, licet peccasse me non sentiam, & tale aliquid admisisse, quod tam horribili supplicio expiari debeat, tamen peccasse me non dubito; neque in Deo æquitatem, aut clementiam requiro: sed causam, cur Deum tam habeat infensum, discere ab illo studeo: vt illud defleam quod ipse in me dereftatur, & odit; ac deinceps ab eo diligenter caueam, quod ille nõ probat. Quare precibus vtitur, & rationibus, quibus magis in se diuinam misericordiam inflectat. Quod autem precibus agat apud iudicem, non rationibus iudiciali more quasi cum aduersario, modus ipse agendi non obscure probat. In quo magnum se oratorem Iobus ostendit.

Iobus de Deo non queritur, etiam si queri videatur.

2. *Necessitas magna errorum excusatio.*

Primum, vt reus iuxta rhëtorum leges obiectu sibi crimen depellat, aut eleuet, aut, quod eodem spectat, ne sibi detur vitio, quod aliquid videatur audacter, aut temerè molitus,

A necessariò dicit illud sibi susceptum, aut suscipiendum esse consilium. Est enim in omni actione magnu telum necessitas. Hoc agit primum Iobus, & eo sibi ad beneuolentiam aditum parat: dum tædium proponit vitam, & in eo dolorum astu significat non potuisse se erumpentem sæpe vocem comprimere, neque efficere, cum maximè cuperet, ne voces, & gemitus extorqueret dolorum acerbitas. Id enim indicat illud, dimittã aduersum me eloquium meum. Quod Sanctus Thomas indicat: Quasi dicat, erumpere sæpe gestiebat vox non aliter ab angore animi, quàm sagitta ab arcu sagittarij manu violenter excussa. Sed continui diu quasi carceribus obiectis, renitentem, nunc tandem dimittam, & non tam effundam, quàm exire patiar. Quod in dolore simili, & metu fecisse dicitur fœmina: quæ verba iam penè elapsa, & erumpentes lacrymas euocabat; de qua Ouidius epist. 11. Heroidum,

Continuò gemitus, elapsaque verba rependo,

Et cogor lacrymas combibere ipsa meas.

Neque parum ad beneuolentiam facit, quòd illa verba, quæ non tam emittuntur, quàm sinuntur erumpere, non sunt contra Deum, sed contra Iobum: *Dimittam*, inquit, *aduersum me*. Hæc mihi videntur soluta magis. Alij aliter exponunt, meliùs, opinor; verum non nihil est, in quo hæere potest attentus lector.

Verf. 2. *Noli me condemnare.*] Hoc quoque ad beneuolentiam pertinet. Orat enim Iobus, ne irascatur Deus, aut vitio vertat, quod tantum sibi libertatis assumat, vt ad Deum videri possit

possit locutus esse liberius: quasi dicat, ne mihi ad stultitiam imputes, aut stultitia me, aut sceleris arguas, atque condempnes, si coram te aduersum meipsum dimittam eloquiū meum. Eodem modo Genes. 18. vers. 30. Abraham, *Ne queso indigneris Domine, si loquar.* Et iterum vers. 32. *Obsecro ne irascaris Domine, si loquor ad huc semel.* Hoc idem nunc agit Iobus, orat enim sibi ut liceat, non inuito Deo, coram ipso loqui: quod nihil est aliud quam petere loquendi facultatem.

4. *Indica mihi cur me ita iudices.*] Non queritur de Deo Iobus licet doleat, nec causas querit illius seueri iudicij, quod nihil illi prater vitam reliquit, eamque sic affectam egrè, ut illam cum morte commutare non pigeat. Sed ut peccatum suum cognoscat, & ploret, ac tandem sciat, quod minus in suis actionibus probet Deus, quas cupit illi esse probatissimas, ne deinceps aliquid audiat à Deo non probabile. Aut etiam, ut huius tam seueri iudicij causa comperta, qui peccatis grauibus, suadente Diabolo, illum obligatum esse putant, & tale supplicium sceleribus non deberi vulgaribus, cognoscant tandem esse falsam, & vexare desinant, si non innocentem prorsus, minus tamen quam ipsi sibi persuaferant, nocentem.

5. *Vers. 3. Nunquid bonum tibi videtur, si calumniaris, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adiunas?*] Interrogatio sensum reddit omnino contrarium. *Qui* talis est: nequaquam probas aliorum iniquam vim, aut calumnias, neque impiorū vota, atque consilia foues, aut adiunas, licet successus interdū habere permittas. Et multo minus ipse calūniam struis, & opprimis, quē tuis ipsis manibus formasti. Quare si quid patior aliquid, à me peccatū est, quod tu punire velis, & tribulationis fornace purgare; quid enim credam futurum tibi voluptati, ut sine vllō suo merito tuarum manuum figmentū intereat. Ex duabus causis à iudice imponi potest, & frequēter solet innocētī supplicium, quod ab illius meritis procul abhorret. Vel quia Iudex iniquus est, & ad eiusmodi sumēdū supplicium aut odio, aut largitione corrūpitur, aut aliis de causis non magis honestis iudicia trāsuertit: aut quia innocētis neq; cognoscit, neq; explorat merita, aut quid cautū sit à legibus ignorat. De priori parte actum est hīc, de posteriori statim.

6. *Quinam* sint hi homines impij, quorū Deus adiunare dicitur cōsilia, obscurum est: quia sub hęc tēpora Iobus plurimos habuit hostes, quos, in suo quemque genere, acerrimos expertus est. Quidā Dæmones putāt, quorū instinctu homines in fensō in Iobū animo cōmoti sunt. Alij Sabaos & Chaldaos, quibus nisi Deus ad impios conatus adfuisset, non videbantur tā citō, tamq; ex votis tot acturi prædas, & sine vllō incōmodo incolumes in patriā reuersuri. Alij, meo iudicio, melius eos impios esse credūt, qui instigante Diabolo Iobum multis oneratū esse sceleribus sibi persuaferant, & eo nomine illi aut insultabant, aut iridebant, aut aliis huiusmodi cōtumeliis, atque ludibriis insectabātur. Hi verò fuerunt Iobi domestici; vxor, & serui: quotquot denique illius imperio suberant. Et ad extremū tres nō tā amici, quam molesti consolatores, qui cū ex cruciatibus Iobum peccatōrē esse coniectārēt: quo durius ille, & lērius torquebatur, eō magis illorū cōfirmabatur opinio.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A *Vers. 4. Nunquid oculi carnei tibi sunt; aut sicut videt homo, & tu videbis?*] Alterā adducit causam, cur Dei iudicium non possit esse nō iustū; quia & hominū merita, & eorum pondera ignorare non poterat, qui oculos non habet carneos; qui sæpe lippi sunt, & languidi, atque in rebus etiā clarissimis hallucinantur: & ut bene fuerint à natura cōstituti, certè interiora nō vident, aut coloris expertia. Deus autē oculos habet plusquā linceos, quibus neque obiecti parietes impedimento sunt, ne, quæ abscondita sunt, penitus inspiciat, neque opus est, obiectum, ut videri possit, esse coloratum.

B *Vers. 5. 6. Nunquid sicut dies hominis dies tui: & anni tui sicut humana sunt tempora: ut queras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris.*] Fac humanum iudicē integerrimū esse, neque apud illum valete quicquam prater æquum, & fas. Fac optimo esse ingenio, ad indagandum acris, atque sagaci, ad decernendum acuto, atque prudenti. Sed quia in hominum animis multē latebræ sunt, atque recessus, quæ sæpè magnorū iudicium conatus, & prudentiam eludunt: necesse est, ut antequā de causæ veritate, ac meritis sibi satisfaciant, aliquot trāsierint dies, neque pauca: quia multa sunt sic impedita, ut extricari nō possint post multum temporis, & olej; multa, quæ illam habent honestatis speciem, ut potius videantur ornāda muneribus, quā coercēda, aut atficienda supplicij. Hi porrō iudices, nam satis habent iudicij, & testibus indagare veritatē, & alijs modis in causam inquirere; sed ad omnem calliditatem, atque solertiam equuleū adhibēt, & trochleas, ut in quæstione, quam nō antea potuerūt, veritatē extorqueant. At Deus, qui æternus est, & cognoscit multo antequam fiant, neque tempore indiget aut aliquo instrumento forensi, tamen diu in mores inquirat Iobi examine teuero: & insuper quæstionē adhibet, quasi ipse aliter de Iobi causa statuere non posset. Id omnino his verbis significat ipse dum ait: *Nunquid sicut dies hominis dies tui, &c.*

D *Hic* ego in die iudicium, aut iudicandi modum significari suspicabar: & esse neq; Hebraicum, neque Græcis familiarem dicendi modū, sed vicinæ alicuius prouinciæ, qualis fortasse fuit Idumæa. Sanè *die* pro iudicio à ciuili vsurpari dixit Hieronymus epist. ad Algasiam q. 10. vbi docet multis, illos etiam, qui probè aliquā linguam calluerunt ex patrio idiomate peregrinas voces, aut phrasas adducere: & in his numerat Paulum, qui ex Cilicia, vbi natus erat, aliquot in suas epistolas cilicisimos induxit, quorum vnus est *dies* pro iudicio. Sic autem Paulus ad Corinth. 1. cap. 4. vers. 3. *Mihi autem pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die, id est, à quolibet alio humano iudicio.* Sic videtur hunc locum interpretatus Ambrosius, & indicat Chrysostomus; sanè illud Apostoli in eadem epistola c. 3. v. 13. *Dies Domini declarabit,* plerique iudiciū exponunt. Quod si ita est, & quod Cilicibus in vsu fuit, id etiam Idumæis fuit familiare, facilis est horū verborū interpretatio, quæ nihil aliud volūt quā diuersa esse Dei, atque hominū iudicia. Homines enim testimoniis, coniecturis, & quæstionibus agunt, quia aliter veritatem explorare non possunt; Deus his explorandæ veritatis instrumentis nō indiget, cū nihil illius oculos possit latere. Et tamen humanū in Iobi causa iudiciū imitatur,

7. *Longo aliter Deus quam homo iudicat.*

8.

Dies pro iudicio.

REGVLA. *Ex patrio idiomate sæpe scriptores voces adhibent, cū lingua loquuntur aliena.*

cum multū assumat tēporis, quod propter ingenij imbecillitatē, rerūque argumēta varia humanus iudex facit necessario. Multos enim dies, ut antē probauimus in præfatione ad ca. 3. Iobus in illa misera, sordidaque fortuna iacuit, tam à domesticis, quàm ab externis habitus ludibrio, quod durum fuit examen. Deinde adhibitum est non vnum, aut multiplex, sed acre multiplexque tormentum. Quod si carcere, & vinculis, & equuleo vitur humanus iudex ne impositam à lege pœnam reus effugiat; claustrum quoque Deus ad custodiā adhibuit dum sic illigauit suo fimeto Iobum, omnibus penè membris captum, ut neque in alterum latus se conuertere poterit.

10. Ver. 7. *Et scias, quia nihil impium fecerim, cum sit nemo, qui de manu tua possit eruere.*] Quasi dicat; Quid humanum adhibes eruendæ veritatis modum, cum ipse noris, quid ego fecerim; pius ne sim, an impius? Quid me contractis nervis, consumptis carnibus, exhausto denique, ac penè mortuo corpore quasi ferreis vinculis constrictum tenes? Quasi timeas ne à tua potestate fugitiuus abeā, cum scias esse neminē, qui de tua manu possit ipse effugere, aut aliū eximere. Hic mihi sensus difficilis non est, quia iudicij humani, cui se Deus in Iobi causa accommodare videtur, ritum, rationemque persequitur. Alij ab alijs afferuntur acuti quidem, & idonei, sed in illis, ut in rebus obscuris frequenter accidit, aliquid occurrit, in quo non facile acquiescat curiosi lectoris attentus animus, neque hic alicui videri posset ab omni difficultate solutus.

11. In toto hoc, ac præcedenti capite, ut vidimus, non se proficitur aut putat Iobus ab omni culpa liberum, neque id obscure significauit tum alijs locis, tum maxime c. 9. v. 20. *Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentē ostendero, prauum me comprobabit.* Sed his omnibus non nihil, immo plurimum incommodare videtur, quod hic innocentia suæ testem aduocat Deum: & eodem teste se nihil impie fecisse dicit. Hoc nobis discutendum est, & ab hac opinione Iobus, seu suspicione vindicandus. Dicit posset accommodatē ad illa quæ in c. 6. principio produximus, non simpliciter negasse Iobum se peccasse, sed illa admisisse propter quæ iuxta Dei consuetudinem tam senerē, ac tam diu cruciari debuerit: S. Aug. in annot. in librum Iob, *Scis, inquit, me nihil impie fecisse, quantum ad homines.* Scis me fecisse nihil propter quod hominum testimonio sceleris reus conuinci, aut damnari debeam: sed quis coram te, qui corda nostri hominum, à peccati labe se liberum poterit?

12. Ego aliter hunc locum exponendum putabam, neque videbar mihi vim vllam allaturus veritati ac textui. Neque parum meæ cogitationi fauebat Hebraicus extus, qui pro eo quod vulgatus habet *quia*, adhibuit *כי*, eodem textu ac filo cum præcedenti versu, vbi similiter legitur *כי*. Neque dubitandum videtur cum ista particula apud Hebræos multa significet, hic eandem habere significationē, & vsum, quē habuit in proximo præcedēti versu, ibi *כי* conuertitur, ut, ut *quæras iniquitatem meam.* Eodem modo hic, ut scias, *ut nihil impium fecerim;* Sic itaque dūos versus coniungo: *nunquid dies hominum dies tui, &c.* Erit itaque sensus, inquiris in vitam meam, ut in ea inuenias, aut iniquita-

A rem, aut iustitiam, & innocentiam. Quod si illud *כי* secundo loco particula sit dubitativa, ut *an, num, forsitan*, sic enim tunc legeremus, *ut quæras iniquitatem meam, & scias an ego nihil impium fecerim.* ita videtur sentire Pineda noster dum ait, *Facis ne hæc, ut scias an peccauerim nec no?*

Ver. 8. *Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu.*] Rationem adducit aliam Iobus cur à Deo impetrare debeat veniam, & ab eo labore, quem tunc patiebatur, aliquid laxamenti. Quia nimirum opus est Dei, & licet ex materia ignobili, nobile figmentum, Quæ ratio apud homines multum habet momenti: agrè enim adducuntur, ut opus sua industria, sumptibusque perfectum, demoliantur. Amat hortulanus, quam plantauit, arborem, neque illam succidit, nisi inuitus: neque opus suum dissoluit artifex sine doloris sensu. Quod si aliquid mentis, aut sensus haberet artificium mutum, & inanime, ad autorem suum sine dubio confugeret, ut quod deesset adderet ornamentum, & ab eo eximeret incommodum, à quo esset detrimentum, aut mortem accepturum. Idem nunc facit Iobus malis vrgentibus diris, & innumeris: orat enim, ut opus suum respiciat, & tueatur Deus: quando in eo nihil est quod non diuina manus singulari quadam attentione formauerit. Quam formationem sic describit eleganter, & viuide, ut nihil videatur dici posse commodius. Nuno singulas partes explicemus.

Plasmauerunt me totum in circuitu.] Quasi dicat, nihil esse à vertice ad calcem, quod non diuina finxerit manus. Illud *plasmare* singulare est verbum, ut eius indicat opus, qui rota, & eius, qui aliquo alio modo, & instrumento signa fingit è luto. Ad hunc locum respexit sine dubio Dauid Psal. 118. v. 73. *Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me: das mihi intellectum, ut discam mandata tua.* quo loco Dauid eodem vitur, quo Iobus, argumēto, ut Deum illius operis opificē inflectat, ut opus quod non videbatur absolutum, omnino perficiat. Cognouisse videtur Iobus quod deformato Adamo, multis post annis à Moyse proditum est, Gen. 1. vbi sumptus de terra dicitur Adamus, & accepto vitæ spiraculo terream illam, & exanimem molem fuisse animatam. Illud *in circuitu* totius hominis partes indicat, ita ut nihil in homine sit, quod diuini artificij solertiam non testetur, & prædicet, nihil quod omnipotentem Dei manum, & ineffabilem sapientiam non ostendat. De qua in homine formando multa Patres, multa meditantur Philosophi. Vide ex Patribus Basilium, & Ambrosium in hexaëmero, Clementem lib. 8. recognitionum. Ex Philosophis Galenum lib. de vsu partium, Tullium lib. 2. de natura Deorum, Lactantium de opificio Dei. Cūque in rebus omnibus appareat valde diuina solertia, in quibus omnino nemo nisi excors, & insanus aliquid aut reprehendat, aut requirat, in hominis tamen formatione, sic elucet, ut in hoc opus admirabile, quicquid est pulcrum, quicquid illustre, & magnum contulisse videatur, & verè hominem *μικρόκοσμον*, id est, mundum abbreviatum, & exiguum appelles. Cūque illud *in circuitu* vniuersa contineat, ita ut nuper dicebamus, quæ in hoc minore mundo continentur, ita ut nihil sit, quod in sui conditionem architectum Deum non

13.

Omnes opus
manuum
suarum di-
ligunt, &
conseruant.

14.

Specialis
Dei atten-
tio in homi-
ne formando

non

non agnoscat; tamen attentionem quoque, & sedulitatem indicat, quam in formando, ac poliando hoc opere Dominus adhibuit. Quod videtur sic expoliisse quemadmodum statuarius, aut sculptor, informe lignum, aut faxum informare studet in viuum aliquod, & illustre simulacrum. Quod semel, atque iterum oculis, atque animo lustrat, alio, atque alio modo versat, elimat, & retractat, donec eò ducit, vt spirare videatur, & nihilo, aut modicè à viuente distare.

15.

Cum dolore
quibus sum
euerit opus.

Et sic repente precipitas me.] Ægrè admodum fert quicumque artifex si aliquo modo dissolueret cogatur opus à se perfectum: & tunc multo ægrius cum in eo multum industriæ, ac temporis positum est. Amamus enim, quæ nostra elaborauimus arte, vel ingenio quasi fœtum quædam, & imaginè nostri, in qua nostra viuet gloria, sicut in sobole quodammodo parentis mortui durat memoria, & vita aliqua ex parte mortis necessitatem declinat. Sic faber domum cum dolore destruit, quam antè cum labore, sumptuque construxerat: cum gemitu agricola sua confitas manu arbores succidit, & licet confectum senio, & iam inutilem canem, vel equum, qui domi nati in illam ætatem adoleuerunt, ægrè tamen à nobis excedere permittimus. Docuit hoc Arist. lib. 9. Ethicor. ad Nicom. cap. 7. *Vnusquisque, inquit, opus propriū magis amat, quam ab opere amaretur, si animatum fieret. Maxime vero fortasse circa Poetas idem euenit, qui poemata propria perinde ac filios supra modum amant.* Quo etiā sensu atque dolore tangi Deū docet illud Gen. c. 6. v. 6. *Tactus dolore cordis intrinsecus, delebo,* inquit, *hominem, quem creauit.* Quare si quid haberet mentis imago, aut planta, quam delere, aut succidere parat, qui plantauit, aut finxit, dicerent, opinor, quid perdis, quod tāto tuo labore molitus es? Quid filios, qui abs te lucem, & vitam acceperunt, tam ineleuenter vexas, tam deformas, & elidis hostiliter? Hoc eodē Iobus vtitur argumento, vt infensum Deum, aut indignanti similem ad pietatem inflectat. Ac si dicat, cur manuum tuarum opus eueris? Cur vas, quod ex argilla opere figulari formasti in ipsa penè rotæ conuersione disperdis? Cur me tanto ex loco in quem huc vsque cum tanta gloria proexisti, tanta celeritate repente precipitas?

16.

Quid precipito,
& in quo differat
à descendendo.

Illud precipito perquā aptè adhibetur ad explicandum subitum casum, qui omnia secum abstulit, quæ ad usum: & dignitatem Iobi pertinebant. Aliud est descendere, aliud precipitari, ac reuera descendit aliquis per partes, & quosdam quasi gradus ad extremam fortunam, cadit ex opinione, atque honore primum; deinde ab opibus, post ab amicis; amittit vires, & speciem exhaustus, & deformatus à morbo, & tandem sensim, & per gradus, longa plerumque interposita mora, vitam amittit. At qui præceps ruit, subito cadit totus, neque is, qui præcessit ad illum qui consequitur casum, viam aut monstrat, aut parat. Sanè precipitauit Dominus Iobum dum temporis momento omnibus spoliavit ornamentis, ereptis pecorum, armentorumque gregibus, oppressis liberis à ruente domo; sublatis omnibus, quæ hominum vulgus à fortuna, vel industria putat esse concessa. Deinde subito alio, atque precipiti casu afflixit corpus, & doloribus cruciauit ingētib; alienauit amicos, atque domesticos, & illorum incredibili a-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A nimorum, studiorumque; mutatione, exacuit linguas, armauit manus, neque aliquid reliquit præter miseram animam, à qua, vt sese dabat doloris acerbitas, iamiam deserendus videbatur. Hoc autem extremam aleam, vniuersalèque naufragiū precipitari est, non descendere. Vbi Vulgatus precipitas, Heb. est *בלע* balaa quod vorare, seu absorbere valet. Neque minorem habet vim, quam precipito, licet sit aliunde sumpta trãlatio. Neque enim periculo, aut maiori mora aliquis in naufragio, cum vires omnino defecerunt absorbetur à fluctibus, quam è sublimi loco præceps ruit. Vterque enim vitam amittit, & cum vita omnia, & vitæ subsidia, & dignitatis ornamenta. Nisi maius similitudinè à fera sumi, quæ lacerat, & vorat subactam prædam. Hæc porrò deglutendi, ac deuorandi metaphora in Scriptura sacra frequentissima est.

Verf. 9. *Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me; & in puluerem reduces me.*] Minutius iam formationis persequitur modū, què vniuersè magis, atque cōfused proxime proposuit. Et primū docet ex qua materia finxit Deus protoplastum hominem, ex luto videlicet non aliter ac figulus ex humido, atque subactō puluere vas format fictile. Vnde vocatus est Adā, id est, terrenus. In quo omnes etiam homines, qui ab illa stirpe propagati sūt, formati existimari possunt ex luto, quod à suo capite, & fonte limoso, ac turbido traxerunt: atque ideo terreni, seu terrei à paterna origine vocati sunt. Sed cū respectaret ad Adamum, quem ex puluere formatum esse constat, non aliter, vt nō pauci ex patribus volunt, quàm statuam futilem ex argilla format plastis: tamen hīc non de primo parente, sed de seipso videtur locutus esse Iobus, & suam formationem descripsisse. Neque enim sine causa dicit se fuisse à Deo factum *sicut lutum*, quia de materia obscœna, atque olida formatus est, quæ nō valde distat à cœno, lutōque figulari. Si enim de Adamo loqueretur, non *sicut lutum* sed omnino *ex luto* videbatur fuisse dicturus. Adde quod quæ ipse de hominis formatione dicantur, minus in Adā, optimè verò in aliorum hominum conceptionem, formationemque, conueniunt, vt mox patebit magis. Addidit autē, & *in puluerē reduces me.* Quasi dicat: Quid ultra persequeris hoc vile, fluxumque; figmentum, nōne satis fuit stirpē suā, & genus exfordida, ac lutea duxisse materia; ac tandem in puluerem, ex quo formatum est, iri resolutum? Cur hoc breue vitæ, ac ærumnosum spatium sine nouis laboribus, & angustiis peragi non finis. Conditionis itaque meæ; & finis vitæ, quæ, si cætera absint valetudinis incommoda, non potest esse diuturna, recordare, neque doloribus dolores, neque ignominia aliam rursus, atque aliam ignominiam adde.

E Hæc porrò hominis formatio, & adiuncta carnis, lutique fragilitas mouere potuit Deum, vt si quid ab homine peccatū esset, veniam lubēs facilisque cōcederet. Secus est in Angelis, à quibus cum abesset carnis infirmitas, multo potuere magis tentationi resistere. Qua de re optimè ad hunc locū Greg. *Angelorum*, ait, *spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt, quia tanto robore stit stare poterant, quanto eos carnis commixtio non tenebat. Homo verò idcirco post culpā veniā meruit, quia per carnale corpus aliquid, quo semetipso minor*

17.

Homo ex vili
formatus
materia.

18.

Miseria nostra,
& vilitas
Deum ad
misericiordiā
inclinat.

esset, accepit. Unde & apud respectū iudicis argumen-
tū pietatis est hec eadē infirmitas carnis. Quo argu-
mento usus est David Ps. 77. multiplicauit, et auer-
teret iram suam ab eis, & non accendit omnem iram
suam, & commemoratus est, quia caro sunt. Et Psal.
102 eadem ferme repetit, quæ Iobus. Quomodo mi-
seretur pater filiorum, misertus est Dominus timen-
tibus se: quoniam ipse cognouit sumentum nostrum,
recordatus est, quoniam puluis sumus. Quare dum
dicit Iobus, Memento, queso, quod sicut lutum fe-
ceris me. Hoc dicit ut interpretatur Gregor. in-
firmitatem carnis considera, & reatum iniquitatis
laxa. Hanc orandi formam Thais, quæ magnis
se peccatis onerarat, accepit à magistro suo, ne-
que aliam per aliquot annos permisit, utpote
maximè suis moribus opportunam: Qui plas-
masti me, miserere mei.

19.
Quomodo fe-
minalis ma-
teria ad fœ-
tum dispo-
nitur.

Verf. 10. Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut
caseum me coagulasti.] In luto terrā videmus non
nudam, & iuxta naturam siccam, id est, non coa-
ctam, & contrinam (nam siccitas non tam con-
tinuat, & vnit, quæ separata sunt, & soluta; quæ
quæ coacta sunt, & concreta, soluit, atque dislo-
ciat.) Videmus autem terram, & puluerem, si
aliquid admisceas aquæ, sic subigi posse, & in
vnū corpus aptè concrecere, ut non plures esse
putes, minutasque terræ particulas, sed vnum
aliquid omnino continuum, quale vas est iam
coctum, & durum, quod ex viridi, ac molli luto
formauit figulus. Hoc fermè modo in materna
vulua fingitur fœtus, ex sanguine videlicet ma-
tris, qui si liquidus esset, qualem pruriēs in ma-
tre calor subministrat, non magis ad fingendum
animal esset idoneus, quàm pulueris dissociatæ
partes ad figulinū opus. Quare accessit à virili
conubitu feminalis humor, qui liquentem, &
solutam porrectam à fœmina materiā, spissat, &
coagulat, non secus atque succi quidam, aut her-
barum flores, aut aliud quoduis coaguli genus
lac cogit, ac coagulat, ex quo deinceps ea ratio-
ne tēperato caseus formatur, qui formato iam
fœtui in illo admirabili naturæ opere respon-
det. Primū itaque sicut ex vberibus lac mul-
gendo exprimitur, deinde cogitur, duraturque
coagulo, ex quo formatur caseus, sic è fœmineis
fontibus sanguis euocatur, quem virile semen
quasi coagulum densat, & stringit; vnde tādē
fingitur, & animatur fœtus. Hac eadē similitu-
dine vtitur Arist. lib. 1. de generat. animalium c.
20. Euenit, inquit, quod ex recta ratione est, ut cum
mas formæ, & principū motus præbeat fœmina cor-
pus, atque mater: quemadmodū in lactis cōcretionē
corpus lac ipsam est: succus, ac coagulum principium
spissandi, cogendiq; obtinet: sic quod à mare in fœmi-
na distinguitur, intelligi debeat. Plin. lib. 7. c. 15. vi-
rile semē formineū sanguinis coagulū appellat.

20.
Admirabili
hominis fa-
brica.

Verf. 11. Pelle, & carnis vestisti me: ossibus, &
nervis compegisti me.] Fœmineus ille sanguis, eo
quem diximus modo à virili semine dispositus
nihilò magis densus, ac durus est, quàm lac coa-
gulatum, quod vsque adeo molle est, ut parum
absit à liquido, à quo ad significandas res mol-
liculas, & in quibus nihil est firmitatis, cōpara-
tio ducitur. Ex eo admirabilis naturæ solertia,
seu potius diuina sapientia varias finxit diuer-
sasque naturas, quibus humani corporis fabrica
compacta est. Pars enim quædam lentescit in
nervos, pars mollescit in carnem, pars duratur
in ossa, pars in pellem extēditur. Denique ex re-
stantula, atque sibi simili organa finguntur plu-

A rima ad varia naturæ ministeria. Illa autē om-
nia carnis quasi interula veste, & pelle quasi
externo teguntur, & ornantur pallio; tota verò
humani corporis moles ab ossibus quasi à co-
lumnis, & tignis sustentatur, quæ nerui quasi
quædam vincula constringunt, & continent; Hæc
scitè atque eleganter optimus Philosophus Iobus
ita describit, ut nihil à quoquam desiderari
posse videatur. Quod item fecere plures alij, Ex
quibus vnū dabo Lactantiū lib. de opificio Dei
c. 7. Deus, inquit, solidamenta corporis, quæ ossa dicū-
tur, nodata, & adiuncta inuicè nervis alligauit, atq;
constrinxit. Hæc autē visceribus (viscerū nomine car-
nes intelligit) operuit, ut quemcūque locū decebat; ut
quod solida ossa conclusa tegerentur. Item visceribus
ipsis venas admiscuit, quasi riuos per corpus omne
diuisos. Per quos discurrens humor, & sanguis vni-
uersa mēbra succis vitalibus irrigaret. Et ea viscera
formata in eum modum, qui vnicuique generi ac lo-
co aptus fuit, supertecta pelle contexit: quæ vel sola
pulcritudine decorauit, vel setis adoperuit, vel squa-
mis muniuit, vel plumis insignibus adornauit.

Verf. 12. Vitam, & misericordiam tribuisti mihi.]
Non satis habuit Deus eo, quæ diximus, modo
disposuisse, ac conformasse corpus: sed infundit
animam, & tribuit vitam, sine qua exanimata
moles, nihilò esset melior, quàm rude saxū, aut
aridum lignū. Addidit insuper misericordiam,
de qua non eodē modo meditatur interpretes,
S. Thom. inclinationem putat insitam ad com-
miserationem; ait enim simul cum anima ratio-
nali infundī diuinitus hominibus quædam vir-
utum semina, quæ alij igniculos appellat: ali-
qua quidem communiter omnibus; aliqua verò
specialiter aliquibus. Hanc autē innatā Iobo ad
miserendū propensionem, ex eo sibi persuadet,
quia infrā dicit c. 31. Ab infātia creuit mecum mise-
ratio, & de utero egressa est mecum. Quæ sanè S. Tho.
sententia verissima est, quæ amplexus est Lyra:
sed nescio an huic loco satis accommodata.

Certè communiter alij de singulari Dei mi-
sericordia, ac prouidentia hæc interpretantur.
Sic Patres Græci, qui sunt in catena. Chryso-
stomus, Olympiodorus, Polycronius, Augustinus
in annotationibus in Iob, Beda, Gregorius,
& alij ferme omnes. Hæc autem misericordia
tunc apparuit cum animatum fœtum custodi-
uit in utero, vbi nunquam non præsens vita,
animæque periculum: donec tandem iam par-
turi lucique maturus in vitales auras, homi-
nūque conspectum emerferit. Quam etiam
benevolentiam ostendit postquam in lucem
susceptus est; quo tempore nunquam non oc-
cursant aut vitæ pericula, aut valetudinis in-
commoda. Deus autem nusquam abest ho-
mini, quem creauerat, ut quæ nocere possunt
arceat, & sua in hominem beneficia non solum
tueatur, sed etiam promoueat. Quod magis ex-
plicat, quod proximè sequitur.

Visitatio tua custodivit spiritum meum.] Vi-
sitatio ambiguae significationis est: modò enim
significat aliquid ab odio, & offensione, mo-
dò aliquid à beneuolentia, & paterna sedulitate
profectum. Sic dicimus visitari à Domino pec-
cata, cum illa imposito supplicio castigat; visi-
tari iustos, & amicos, cum illos ab iniuria, seu
vitæ arumosa conditione liberat. Quomodo
visitatus dicitur populus quando Deus illum
prius ab Ægyptia, deinde à Babylonica seruitute
liberauit. Visitata Elisabeth quando ignominia
à suo

21.

22.

Magna Dei
misericordia
conseruari
fœtū in utero.

23.
Visito cum
ambigua.

à suo nomine sterilitatis depulit. Sic autem vi-
sitauit dominus, & custodiuit spiritum Iobi,
quia illi semper adfuit, & moriendi necessita-
tem, aut grauem causam, quæ nunquam non
aderant, singulari prudentia summouit.

24. *Deus nostra respicit; etiam si ignorauit se similes.*
Vers. 13. *Licet hæc celes in corde tuo; tamen scio, quia vniuersorum memineras.*] Celare dicitur Deus in corde suo, aut immemor esse meritorum, cum suæ voluntatis, atque iudicij nullum hominibus præbet experimentum, nullum signum, cum tamen omnia Deo sint proposita, neque quicquam illius lateat intelligentiam. Sic viri iusti sæpe clamant, & cum Deo quodam modo exostulare videntur, cum à viris impiis opprimuntur: neque tamen impij suorum scelerum pœnas exoluant. Sic Dauid Psalm. 43. *Exurge, quare obdormis domine? obliuisceris inopia nostra.* Huiusmodi plurima occurrent in Scriptura sacra testimonia. Sic Deus cum affligi patitur Iobum, & innumeris vexationibus; atque angoribus confici, quodammodo videtur oblitus creaturam illam, quæ tot quotidie conficitur incommodis, suis ipsius manibus formatam, & ad ipsius non pertinere prouidentiam. Non tamen de illius prouidentia queritur, aut illum dicit suæ calamitatis ignarum, aut immemorem, quod in fortuna simili fecere plures alij; sed dicit cognitionis illius, quam in illo non negat, nullum in angusto illo rerum articulo præbuisse signum: Quod verbis declarat apertissimis, *licet hæc celes, &c.* Ac si diceret, suspicari posset aliquis, quem alienior de te imbuisset opinio, te non curare hæc humana, neque meminisse tuarum manuum, atque operæ nos esse figmentum, cum tam acerbè, atque inclementer iactari permittas, neq; tui aut amoris, aut curæ humanis oculis argumentū appareat. Ego tamen, cui clariùs abs te lumen affulsit, non dubito quantumcumq; in animo consilia celes, quin nostra cures, atque dispicias; neque vnquam te rerum nostrarum, tuique figmenti obliuio teneat.

25. Vers. 14. *Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris.*] Loquitur hic fortasse Iobus iuxta illorum opinionem, seu errorem, qui peccatoribus tantum infligi mala putant, & ex malorum inflictu hominem peccatorem esse coniectant. Quorum è numero fuerunt tres amici Iobi Diabolica calliditate decepti, quorum errorem, Iobus toto hoc opere accuratè confutat. Si superiori, inquit, ætate ad hoc vsque sæculum nihil à tua seueritate durius pertuli, imò multis abs te beneficiis cumulatus sum; quo, vt est imperitorum hominum sensus, dimissum esse peccatum meum significasti? cur nunc dum tandiu, & tam acerbè crucias, nondum peccatum esse dimissum ostendis. Sed quasi antiqua in me peccata hæreant, perinde ac si à tua clementia non essem veniam consecutus, superiorum scelerum pœnas expendo.

26. Hæc mihi iuxta vulgatam translationem sententia videtur esse non difficilis. Sed placet magis quod Lyra probat, cui subscribunt, aut sibi non omnino displicere indicant alij dum dicunt orate Iobum, vt quando superioris vitæ peccata, si forte peccauit, dimisit Deus, neque ab illis, quas iuste poterat, pœnas exegit; sic etiam aliis grauioris ætatis peccatis igno-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A scat; neque tam velit punire vehementer. Aut certè ne in senectute liceat iuuentutis errata, quibus antea, dum non punit, ignouisse videbatur. Id sanè suspicatum esse Iobum iudicat illud cap. 13. *Consumere me vis peccatis adolescentia mea.* Quod etiam timebat, & ne accideret orabat Dauid dum dicebat Psalm. 22. *Delicta iuuentutis mea, & ignorantias meas ne memineras.*

Septuaginta ita conuertunt: *Quod si & peccauero, custodis me, ab iniquitate autem non infontem me fecisti.* Quæ sic Olympiodorus exponit: *Tuam decet humanitatem, vt aliquam veniam tuo tribuas opificio, neque velis pro tua rerum omnium scientia cunctas actiones meas, & peccata acri studio obseruare.* Idem aliter: *Licet non subita in eum, qui peccauit, animaduersione utare, haud eum præterea dimittis infontem.* Augustinus in notationibus in Iob, *custodis, vel obseruas me, ne vsquam lateant peccata mea.*

C Hebr. paulo aliter: Quod sic vertit Pagninus: *Si peccaui, in custodiam penas me, & ab iniquitate mea non mundes me.* Tigurina, *Si quid peccaui, annotauisti mihi; neque sinisti meam iniquitatem abiire impune.* Hebræus apud Caietanum: *Si peccaui, & custodies me, & ab iniquitate mea non mundabis me.* Eodem modo Biblia Regia, nisi quod ad extremum habent, *non mundes me.* Quæ tam Hebræi, quàm hebraizantes quidam cum interrogatione legunt, in hunc sensum; *Nunquid si peccaui obseruabis me super, & infensis me oculis intueberis neque à peccato meo aliquando mundabis?* Ita legit, & exponit Eugubinus, & vt idem dicit, Hebræorum aliqui, neque hinc longè abiit Vatablus. Alij interrogationi non putant esse locum, & hunc in modum accipiunt: quasi nimis sit durum ea, quæ ab hominibus peccantur, obseruari omnia, neque concessa à domino venia laxari. Est qui putet hinc esse aliquam iurisiurandi, aut imprecationis formam; quasi neget Iobus se peccasse, preceturque si scelus vnquam admiserit, vt in aternam detur custodiam, neque villo tempore peccatorum vincula, aut supplicia laxentur.

D Vers. 15. *Et si impius fuero, vae mihi est: & si iustus, non leuabo caput saturatus afflictione, & miseria.*] Non potest homo non esse miser quocunque loco, ac conditione in hoc mortali statu. Quod Iobus ipse paulo antè dixerat, cap. 9. vers. 22. *Innocentem, & impium ipse consumit.* Nam si homo impius fuerit vltio illum, & infortunium sequitur: quòdque durius est, & horribilius, cruciatus illi, & dolor adhærebit aternus. Illud vae magnum aliquid & tremendum sonat, quale, licet aliæ non desint vexationes, abesse tamen solet à iustis. Neque iustus. Deoque familiaris, & amicus suis quoque doloribus, & angoribus caret. Deus enim iustos exercet, & probat, neque otiosas vult esse virtutes, quæ stadium amant, & militare, id est, acre, & forte iuxta suum nomen, institutum profitentur. Hi iuxta vulgarem, & pinguem hominum sensum, miseri vocantur: quia homines quid in labore, atque certamine honesto, atque legitimo lateat boni, non assequuntur. Ex quorum sensu Iobus locutus videtur. Nam beatos esse iustos, etiam dum pro iustitia,

& religione torquentur, sæpe Scriptura clamat, & Matth. cap. 5. & Luc. 6. qui esuriunt, lugent, persecutionem patiuntur, in beatis numerantur. Ait ergo Iobus siue colat, siue prodatur iustitiam, recusare non posse, quominus eo, quem diximus, sensu, miser sit, id est, patiatur opum, aut valetudinis incommoda.

30. *Homo nunquam debet esse sine metu.*
 Hanc iustorum siue vexationem, siue miseriam varij variè explicant. Beda: *Si iustus sum, idem est tanquam si impius sim, quia pondus pœnarum, quæ impio debentur, sustineo.* Sanctus Thomas hanc iusti miseriam, pœnitentiam, & confessionem esse dicit, quam videlicet deponere nunquam debet, qui admissi à se aliquando peccati conscius est. Et quidem id expressum habes Eccli. c. 5. vers. 8. *De propitiato peccato noli esse sine metu.* Augustinus in annot. in Iob. *Si iustus fuero, non possum respirare in conspectu hominum. Nam tu vides peccata, quæ homines latent.* Si quis est enim in homine sensus, aut pudor, licet alij in illo nihil videant, quod iure reprehendant, placere tamen sibi non potest, aut leuare caput: quia quid ille fecerit, cogitaueritve, Deus videt testis, & iudex. Glossa id eo iustum dicit non debere leuare caput, aut placere sibi quasi liber sit à vitæ, animæque periculo, quia nescit qualis se post mortem exitus maneat; iuxta illud Eccles. 1. *Nescit homo utrum amore, an odio dignus sit.*

31. *Leuare caput letitiam significat, aut felicem successum.*
 Non leuabo caput.] Sicut incuruare, aut demittere caput, aut despicere in terram, & similia, abiectum, atque demissum animum significat, aut illum quem admissi pudet, & pondus graue sustinet ignominia; sic eleuare, siue attollere caput animum indicat securum, & alacrem, qui que nihil habet, quod vereri, aut erubescere debeat. Quare eleuatio capitis exultantis, atque arrogantis animi argumentum est. Sic passim audimus illos efferre caput, qui ex hostibus obrinuerunt victoriam; aut qui in suis sibi rebus maximè placent. Vnde eadem formula ab Hebræis expressa dicit Hispanus, *no leuamta cabeza*, Psalm. 26. *Nunc exaltabo caput meum super inimicos meos.* Et Psalm. 109. *de torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.* Et de superbis, suæque pulchritudinis amanti-bus fœminis dicitur Isai. cap. 3. *eleuatas esse, & extento ambulasse collo: quod idem est, atque suum in incedendo caput extulisse.* Cur verò iustus etiam si nullius sibi culpæ conscius sit, caput extollere, aut superbire non debeat, proximè diximus.

32. *Saturatus afflictione, & miseria.*
 Saturatus est, qua iactabatur durè spoliatus bonis, exhibitatus, atque despectus etiam ab amicis, atque domesticis: graui præterea morbo, atque vlcere fœdatus. Deinde metus, atque suspicio, ne dignus sit odio. Et quia suarum rerum Deum habet iudicem, & testem, cuius vbique obseruabat, atque timebat oculos. Quare laborabat corpore, & spiritu; illud morbo, & vermibus cruciabat; hic angore, & metu æstibat vehementi. Saturari Hebraico idiomate abundantiam significat, sicut etiam ebrietas. Quomodo inebriata dicitur terra ab imbribus, qui largè defluerunt; gladius à sanguine, quem abundanter effudit, mœstus ab absynthio, qui multas habet dolendi causas. Sic aliquis his rebus saturatus dicitur, quarum vim maximam, & stimulos exper-

A tus est. Sic de illo, qui iugum portat domini, dicitur Thren. 3. vers. 30. *Dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobriis*, id est, tolerabit opprobriorum satis. Eodem dicendi modo vsus est Iobus cum dixit c. 16. *exprobrantes percusserunt maxillam meam: satiati sunt pœnis meis*, id est, lumpferunt de me, quantum illis opprobriorum collibuit.

33. *Verf. 16. Et propter superbiam quasi leonem capies me.*
 Locus hic difficilis est, neque vno modo explicatur, aut legitur. Septuaginta, *rapior sicut leo ad occisionem.* Neque longè aliter Latina aliquot translationes. Sic sanè habet Gothicus Codex, & alij, qui *leona* legunt in primo casu, quod etiam magna ex parte faciunt Hebræi, & translationes aliæ nouæ; sed cum aliquo discrimine, nam Hebræi, & quidam hebraizantes *leānam*, seu leonem non cum Iobo lacerato, sed cum Deo lacerante comparant, quasi Deus non aliter acceperit, laceraritque Iobum, quàm leo lacerat, quam venatus est prædam. Quod vt sentirent non leuibz adduci potuerunt argumentis. Neque enim rarè Deus, cum infensus significatur, cum leone confertur, qui lacerat, & deuorat feras, Osee cap. 5. vers. 14. *Ego quasi leona Ephraim, & quasi catulus leonis domui Iuda.* Idem iterum cap. 5. vers. 15. & c. 13. vers. 7. Isai. 36. vers. 13. *Quasi leo sic contriui omnia ossa mea.*

34. *Vbi Vulgatus propter superbiam, Hebr. est מַרְגָּלֵי veigeb, quod Hebræi vertunt, multiplicetur, augeatur, crescat; nempe afflictio, atque miseria, de qua proximè, & per optandi modum interpretantur in hunc sensum: Vt inam afflictio mea, & dolor sic augeatur, & inualescat, vt me quàm primùm conficiat, & extinguat nē tandiu meus protrahatur dolor, & interitus.*

35. *Ego omnes has translationes sic conciliari posse existimo, si dicamus sic Iobum à Deo acceptum fuisse crudeliter, & hostiliter, vt ex eius interitu militarem gloriam consequi voluisse videatur. Quemadmodum illum gloriosam dicimus obtinuisse victoriam, à quo hostis viribus, & vsu militari strenuus superatus est. Sic Hercules, si quid fidei merentur fabulæ ex occiso leone, hydra, tauro immortalē gloriam consecutus est. Sic Dauid ex occiso leone, & vrsu primùm, deinde ex interfecto Philistæo gloriosum inter suos nomen obtinuit. Sic Banaias inter fortes Israel numerari meruit, quia leonem in diebus niuis interfecit. Sic igitur Deus quasi leo, siue leona esset Iobus, quem confecisse venabulo egregia existimatur virtutis opus, illum infecutus est hostiliter, vexauit duriter, eoque deduxit, vt pro mortuo censerī posset.*

36. *Quare superbiam Dei esse suspicor, quæ hoc loco gloriam, & splendorem significat, sicut alibi millies, non immoderatum animi tumorem, quo sibi quis aliquid præter meritum arrogat, & sibi inani, ac stolidā assentatione blanditur. Erit igitur sensus: Quasi gloriam tibi captares ex illustri victoria, me vnum videris ex multis elegisse. In quo conficiendo præclarum ederes specimen constantis animi, & virtutis eximia, quasi ego leo essem, quem extinxisse diuinæ foret, non humanæ potentia. Hæc expositio ideo mihi non omnino displicet, quia translationes alias aptè cum vulgari conciliat,*

ciliat, neque in ea quicquam apparet aut difficile, aut à textu violenter extortum.

37.
Superbus non
semper valet
animi elati
vitium, sed
aliquando
celsitudinem,
& veram
gloriam.

Quòd verò *superbum* nihil significet aliquando vitiosum, natum ab eo spiritu, qui insolenter inflatus omnia sibi intuerè arrogat, sed excelsum, & verè splendidum, quod alij meritò admirentur, atque suspiciant, docent non solum facta, sed etiam profana monumenta, Prouerb. capit. 8. de diuina sapientia: *Mentium sunt diuitia, & gloria, opes superba.* Isai. cap. 61. vers. 6. *Fortitudinem gentium comedetis, & in gloria eorum superbietis;* id est, eritis gloriosi, & illustres, idem cap. 60. *Ponam te in superbiam seculorum.* Ex profanis vnus Virgilius multa nobis exempla suppeditat lib. 1. *Æneid.*

*Hinc populum late Regem, bellòque superbum
Venturum excidio Libya.*

Et lib. 3. *Æneid.*

Barbaricas vestes auro, spoliisque superbi.

38.

Hoc porro dicendi genere ostendit Iobus se non aded esse robustum, & strenuum: aut ita accedere ad leonis robur, & audaciam, vt ex illius victoria aliquid ipsi accedere posse gloriæ videatur. Imò potius videatur, si humana trutina ista pensentur, futurum ignominia, cum tantus imperator cum re vsque aded infirma, ac futili certamen suscipiat, maximè propter peccata superioris ætatis, quibus iam videbatur ignouisse. Quod dixit iterum cap. 13. vers. 25. *Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentie mea.*

39.

Si quis porro dicat superbiam esse Iobi, & hanc esse spiritum inflatum, & stulta ambitione tumentem, non me habebit difficilem: tum quia hæc est multorum, & penè vulgaris opinio: tum quia non multum habet difficultatis, nisi quia dissidentes translationes non satis aptè componit. Tunc autem hic erit sensus, dimiseras adolescentia peccata, à quibus pœnas, quas dependere debueram, non exegisti. Sed ad tempus pepercisti mihi, ad tempus, inquam, præsens: nunc autem propter superbiam meam, cuius ab amicis vehementer arguor, quasi leonem superbientem, & immanem insequeris: & ad iuuentutis peccata, quorum iam oblitus videbare, animum refers, & in ea non aliter inueheris, quam in leonem venator, aut armentarius; à quo magnis est affectus detrimentis. Cui expositioni bellè affonat, quod proximè sequitur: *reuersus mirabiliter me crucias.* Reuersus nimirum ad illa, quæ reliquisse dimissa videbare, propter illa in me mirabili seueritate baccharis.

40.

Hæ duæ explicationes minus mihi videntur esse difficiles; neque quam magis probem factis habeo constitutum. In priorem tamen magis propendo. Addam tamen alias, quia neque illæ sua carent probabilitate, & in re difficili, atque implexa facere soleo; neque vt reor sine aliquo opere pretio. Septuaginta, *Sicut leo capior ad occasionem, rursusque mutans me crucias.* Quasi dicat, cepisti me in fouea, aut reti, sicut leo à venatore solet: & quasi satis non habeas semel, atque iterum me vulnerasse, alio me, atque alio modo versas, vt magis me crucies, & nihil relinuas à plaga, atque dolore vacuum. Alij istud propter superbiam, sic accipiunt; *ita me tractas, vt soles superbos.* Quo

A verò affectu, ac studio Deus in superbos inuehatur, illòsque vertat, atque conuertat, & ex vna ignominia, atque cruciatu in alium, atque alium trahat, satis exemplorum habemus. Id sanè expertus est Pharaò, Saul, Nabuchodonosor, Aman, Antiochus, quos variè reuersauit Deus, donec ad interitum, aut ad inauditum ignominia genus adduxit. Beda aliter, assimilari se Iobus ferocissimæ bestia dicit, cum tamen humilis sit, & mansuetus; & tunc Deum reuerti, quando veteribus pœnis adicit nouas, idque mirabiliter: quia prodigij instar est posse mortalem hominem, & humanas vires ram dirum, ac longum pœnarum pondus sustinere. Auctor catena hunc putat esse sensum: *Robur, & potestatem leonis antè obtinebam; nunc præter omnium opinionem facta conuersione commutata est omnis illa felicitas, fortitudo, & gloria occidit.* Nam postquam breui spatio illam prioris status mei incunditatem circumscripsisti, in summam me arumnarum coniecisti.

B

Reuersus mirabiliter me crucias. Hic locus iam à nobis explicatus est. Aut enim Deus ad illa peccata castiganda rediit, quorum videbatur deposuisse memoriam: aut quia iterum, atque iterum variis modis reuersauit Iobum, vt nihil esset à labore vacuum, aut expertus à plaga. Quare cum pecorum, atque armentorum greges, aut latronum repentinus insultus, aut ignis cœlestis abstulisset, ruente domo, in coniuiali luxu oppressi sunt filij: deinde non vno vulnere, aut vno morbo percussus est, ac deformatum corpus. Tandem in illum non solum alieni, sed etiam amici, atque domestici, imò, & vxor ipsa aut linguâ excauerunt, aut armauere manus. Quare dici Deus non ineptè potuit reuersus esse sæpè, vt patientis hominis imaginem exactè perficeret: quemadmodum statuarius, qui exprimere ad viuum meditatur effigiem, illam millies reuersat, retractat, & inculcat, semperque habet alligatam runcinam, ac cœlo; neque absoluit ab officina, atque arte, donec ita perficiat; vt illam curiosi, atque intelligentes oculi non solum probent, sed etiam admirentur. Aut certè rediisse dicitur Deus, quia ad castigandas iuuentutis ignorantias rediit, quarum videri poterat oblitus. Hoc porro fecit mirabiliter, quia planè admirabile fuit, & Deum tam clementem, & suorum amantem innocentem hominem tam vexasse crudeliter, & humanum corpus ex futili materia concretum ferre potuisse tam longum, & acerbum examen.

C

Gregorius hunc Domini reditum optimè interpretatur ad mores, & docet, quòd signum esse familiare solet, & homo peccator non temerè coniectet rediisse ad se Dominum, à quo prius propter peccatum præcul à peccatore recesserat. Lege totum cap. 34. ex libr. 9. moralium, quod sanè præclarum est. Nos ex illo carptim nonnulla collegimus: *Cum ab autore, inquit, relinquimur, nec ipsa vllatenus destituitio nostra damna sentimus. Quò enim longè nos conditor deserit; eo mens nostra insensibilius obdurefcit: ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto peior. Cumque vnde sit lapsa non meminit, & supplicia secutura non metuit, quantum lugenda sit nescit. At si afflatu sancti Spiritus tangitur, ad considerationem protinus sua perditionis exigit, in cœlestium inquisitione se excutit, amoris summi estibus inardescit:*

D

E

Homo sicut
lignum, ex
quo fit imago,
multis vexationibus
fit imago
Dei.

42.
Tremor, &
dolor signum
est rediisse
Deum ad
peccatorem.

inardescit: quæ se circumprimunt, damna considerat, & plorat proficiens, quæ prius lata torpebat. Bene ergo conditori dicitur: reuersisq; mirabiliter me crucias. Quia omnipotens Deus vnde mentem nostram visitans ad amorem suum erigit: inde hanc per lacrymas grauius affligit. Ac si aperte dicat, relinquendo me nequaquam afficis, quia insensibilem reddis, sed cum reuerteris crucias: quia dum te insinuas mihi, me, quàm sem lugendus demonstras.

43.

Verf. 17. *Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam aduersum me.*] Accommodatè ad sensum, & cogitationem amicorum superbix suæ, aut scelerum testes vocat plagas; quas in corpore suo tanquam stigmata circumfert, quæ in illo aliquid supplicio dignum hæere testantur. Quo autem plures sunt plagæ, atque grauiores, plura etiam, atque grauiora fuisse scelera ostendunt his, qui eadem cum amicis Iobi sentiunt, & dicunt. In plagis etiam numero amicos Iob, qui tanquam testes, quos nulla nota, vel infamia à testificandi iure, aut fide depellit, & excipit, non obscurè illum arrogantia, & exploratæ tyrannidis inculant. Item domestici, & vxor ipsa, à quibus quotidie conuitia audit, & cum ludibrio, & sannis in singula momenta experitur iniurias. Quæ omnia viro innocenti, & nobili & graues inurunt ignominia notas, & dolores ingeminant acerbissimos. *Ira autem pro illis sumitur, quæ plerunque ab irato animo proueniunt; cuiusmodi sunt plagæ, conuitia, & quæcunque corpus scedant, aut cõpungunt, & honorem, & clarum antea nomen notant, & obscurant. Neque infrequens est, vt causa per antonomasiam sumatur, pro his, quæ oriuntur à causis, quomodo amor, & charitas pro beneficiis, quæ ex amore nascuntur; odium, & inuidia, metus, lætitia, luctus, & mæror pro his, quæ eiusmodi affectus plerunque pariunt, & eorum sunt certum, & familiare signum.*

*Peccator
quot scelerum
testes habeat.*

*Ira pro his,
quæ ab ira
nascuntur.*

44.

Et pœna militat aduersum me.] Quid sit militare, nemo dubitat; nempe hostilem in modum arma contra quenquam sumere, & illa in aliorum caput ex militari disciplina vibrare. Sed plerunque vox hæc multitudinem significat instructam armis qualis est in acie, quæ sociatis viribus hostem oppugnat. Qualis fuit illa metaphoricæ acies ex beneficiis constata, quam sponsus Cant. 2. in sponsam instruxit, vt illius beneficiorum pondere expugnaret animum, & vel tardantem ad amandum pertraheret: in hunc sensum explicuimus in nostris cõmentariis super Cantica illud, *ordinauit in me charitatem.* Vbi charitas pro beneficiis adhibetur, quæ ex amore prouenerunt, sicut proximè *ira* pro plagis, atque conuitiis, quæ ira in Iobum, quasi ex vibrato arcu tela contorsit.

45.

Verf. 18. 19. *Quare de vulua eduxisti me, &c.*] Hi duo versus satis à nobis explicati sunt ad eadem propè verba cap. 3. ad illud, *pereat dies, in qua natus sum.* vbi diximus hanc esse, aut certè videri interiectionem, qua dolorem suum, aut ærumnosum vitæ genus explicabant Hebræi, vt fecit etiam Ieremias cap. 2. & Matathias libr. 2. Machabæorum cap. 2. quod aliorum exemplis latè probauimus: qua item de re Prolegom. 3. Quod fortasse magis apud Idumæos vñtatum fuit, vbi natus Iobus. Sanè & si in hoc dicendi genere aliquod esset peccatum: aut si hoc non admitteret, probarètque Idumæorum consuetudo, non tacuissent amici Iobi, qui illius mo-

res, & ingenium tam infenso, atque pertinaci animo insectati sunt: neque abstinuerunt à procaci lingua, quam in illius dolorem, & iniuriam procuderunt. Sed ea de re, aut non egerunt, aut ad eò modicè, vt de his Iobi querelis non admodum curasse viderentur. Porrò horum duorum versuum sententia obscura non est: nempe sibi longè futurum fuisse commodiùs, si nunquam esset susceptus in lucem; sed in matris esset extinctus vtero, & inde statim ad tumulum translatus, quàm vitam sic ærumnosam trahere, vt neque nocēs, neque innocens effugere potuerit, afflictiones, & miseras, quarum tunc acerbissimos sentiebat aculeos.

Verf. 20. *Nunquid non paucitas dierum meorum finiatur breui? Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum.*] Hoc idem petierat c. 7. dum ait, *Parce mihi, nihil enim sunt dies mei.* Vide quid nos eo loco. Hic optare, ac petere videtur Iobus à Domino paucorum dierum inducias concedi, vt à continentibus, magisque in singulas horas crescentibus malis respirare liceat: quando, vt se res dant, & dolor intenditur, diu vitæ finis morari non potest. Quare orat, vt paulum sese remittat, & hostium acerbitas, & dolorum atrocitas, vt dolorem suum iuxta miserorum consuetudinem legitimo prosequatur planctu. Ne id sibi ab irato, atque offenso domino negetur, quod miserorum dolori negari non solet: vt sibi ipsi, quando funebre officium ab aliis sperare non potest, breui illo spatio, quod reliquum est vitæ, exequias impendat.

Hæc mihi sententia non displicet, maximè si statuas, quod dixit Hieronymus epist. 25. ad Paulam, in *planctu* non significari fletum, aut lacrymas, sed magnificentiam, & splendorem funeris. *Planctus*, inquit, *magnus non est in plangentium examinatione, vt tu putas, sed in pompa funeris, & exequiarum frequentia intelligendus est.* Sed puto hanc de vero planctu, ac lacrymis esse petitionem, quo ploret non dolorem, quem à morbo, & hominum ludibrio patitur, sed quem ex peccatorum suspitione, ac timore concepit, vt placet sibi offensum iudicem, & aditum sibi lacrymando, ac pœnitendo obstruat, quem ad æternas tenebras patere didicit peccatoribus. Ille enim maximus fuit Iobus, atque continuus dolor, vt diximus supra cap. 3. hunc leuare lacrymando, atque gemendo voluit tunc maximè quando appropinquare sensit extremum diem, & eripi pretiosum, & breuem pœnitentiæ locum.

At dices hoc ipsum inter dolores, & iniurias Iobum præstare potuisse, imò, vt hæc præstaret ab illis doloribus, ac vermibus, admone-ri tacitè, à quibus quàm celerrimo gressu rapietur ad mortem. Sed quicumque hæc cogitat, non satis meditatur, aut nouit quanta sit vis doloris, & iniuriæ, & humanæ naturæ quanta sit infirmitas. Noui ego viros non è media turba, qui cum pierati diu dedissent non leuem operam, & diebus singulis orationi studuissent non indiligenter, qui tamen in statu simili excitare se ipsos non possent ad orandum, & de Deo, animæque periculo cogitandum: quia metus, & dolor omnem abripiebat cogitationem: & sensum. Pleni sunt sacri, pleni profani annales exemplis eorum, qui cum maximè cuperent de suis peccatis eorumque dolore, ac

46.

47.
*Plautus in
funere idem
quod pompa
funeris.*

48.

*Vehemens
dolor, aut
metus ani-
mum ad
Deum, &
orationem
leuari non
sinit.*

venia

venia procuranda cogitare non possent. Quam difficultatem, opinor, in seipso Iobus experiebatur, dum remitti dolorem optat, precaturque, ut plangat dolorem suum, id est, peccatum, ne ipsius pondere in inferni tenebras præceps ruat. Ex quo quiuis, qui à sana mente profus non exciderit, coniectabit facile, stultum esse, temerariumque consilium eorum, qui negotiorum omnium maximum ad tempus omnium ineptissimum, & omnino pessimum differre voluerit. Ex omnibus duo habemus exempla ex Scriptura sacra. Alterum Davidis Psalm. 70. qui orat, ne cum vires defecerint, deferatur à Domino. Alterum Iobi, qui ut lugere possit, optat aliquid sibi de animi angore, & corporis dolore remitti.

49.
Temerario
consilio con-
uerso ad
moris arti-
culum dif-
fertur.

50.

Accedit quod interdum dum irgemur doloribus, neque ad suspiria, atque lamenta spiritus, neque ad plorandum lacrymas, natura ipsa mortalium attonita, vel lassata suppeditat. Quae de re optimè Gregorius lib. 9. Moral. ad hunc locum, *Sicut moderata*, inquit, *afflictio lacrymas exprimit, ita immoderata subducit, quia mœror ipse quasi sine mœrore fit, qui afflictæ mentem deuorans sensum doloris tollit.* Lege totum caput, quod maximè facit ad mores. Adde quod vehemens stupor, ac dolor vndeunque prouenerit, comprimere solet lacrymas, imò & ficcare, cum tamen illarum profusione laxari solet, & sedari dolor. Quod explicuere Poëtæ in fabulosa Niobe, quæ doloris acerbitate ex filiorum interitu concepti in lapidem dicitur conuersa. idem de se cecinit Ouidius lib. 1. de Ponto eleg. 2.

Vehemens
dolor, ac stu-
por lacry-
mas compri-
mit.

*Eine carent lacrymæ, nisi cum stupor obstitit illis,
Aut similis morti corpora languor habet.*

Vide plura in nostris commentariis ad illud cap. 30. lib. 1. Regum, *Donec deficerent lacrymæ.*

51.

Verf. 21. *Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.* Multi hæc de sepulcro accipiunt, in quod multa conueniunt eorum, quæ hîc Iobus commemorat, & horret. Neque defunt, qui omnia, quæ hoc loco dicuntur, aptari posse putent mortuorum claustris, à quibus neque horror abest, neque caligo. Vbi etiam nullus esse dicitur ordo: quia omnes summi, atque infimæ senes, ac iuuenes sine vlllo discrimine rapit

A mors, inferturque Sarcophago, iuxta illud Lyrici:
*Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turris.*

Et idem alibi,

*Æqua lege necessitas
Sortitur insignes, & imos,
Omne capax mouet vna nomen.*

Ego tamen eò propendeo magis, ut putem hîc agi de pœnis, quò maior inclinatur interpretum sententia. Ita sanè Hieronymus, *Quòd terram, inquit, inferorum descripsit, nulli dubium est. Nullus ordo ibi est vite. Tenebrosa est proculdubio velut carcer, in quem peccatores, & impij, qui lucem odio habuerunt: & tenebrarum filij contrudentur. Quæ terra caligine mortis operta est, ut clausi in nocte æterna nullam penitentia lucem aliquando aspiciant.* Cum Hieronymo sentit Gregorius lib. 9. Moral. à cap. 45. S. Thomas in expositione secunda. S. Aug. in annotationibus in Iob pœnas intelligit æternas, & indicat quod verum est illud, *antequam vadam*, idem esse atque *ne vadam*. *Vult, inquit, requiescere antequam eat in pœnas æternas, ad hoc utique, ut non eat: quemadmodum si dicamus alicui, corrige te antequam damneris; non enim cum se correxerit damnabitur.* Neque ratio deest, eaque grauis; nam à terra tenebrosa redeundum sibi esse negat, at non negat à sepultura reditum, qui carnis resurrectionem tam apertè fatetur. Neque in sepulcro est umbra mortis, sed vera, ac propria mors; in inferno mors non est, sed mortis imago; nam ea est damnatorum vita, ut debeat mors vocari in æternum producta, quia talia damnatus singulis patitur momentis, ut cum illis humana vita conseruari non possit. Quare perpetua est ibi umbra, & imago mortis, quæ admodum in eo, qui iam agit animam, & extremum trahit spiritum: qui cum viuus sit, quia mortis habet inuitabilem causam, in mortuis tamen eum numeramus, & in illo mortis effigiem spectare dicimur. Deinde quia in sepulcro sempiternus horror non est, imò neque horror omninò, quia ossa, quæ in eo latent, aut caro, quæ antea tumultata computruit, neque sensum habent, ut quicquam ibi patiantur aduersum, neque cogitationem, ut ad caliginem illam, & sepulcrales sordes, aut metu tigeant, aut horrore tangantur.

52.

Antequam
idem ali-
quando, ac
ne.

53.

In inferno
mortis ima-
go.

ARGUMENTVM CAP. XI.

SOPHAR tertio loco aggreditur Iobum, quem primùm impietatis, & in dicendo libertatis accusat: quia suos sibi non solum sermones, sed etiam mores ab omni iniquitate puros esse dicit. Quasi cum Deo expostulet, quòd innocentem tam excruciare voluerit vehementer. Quem ignorantie primùm accusat; qui cum Dei opera inscrutabilia assequi non possit, neque illius arcana explorare consilia, audacter tamen in illo æquitatem, & clementiam requirat. Deinde causas reddit, cur homo, quæ Dei sunt, perscrutari non debeat. Ac tandem orat, ut si liberari ab his, quæ patitur, & ad meliorem velit reuocari fortunam, deponat laruatam sanctitatis imaginem, & veram amplectatur, solidamque virtutem; quæ placat Deum, & ab illo quicquid in votis esse potest, abundè consequitur.

CAPVT XI.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Sophar Naamathites, dixit:

1. 2. *Ad hæc Sophar Naamathites subindignans: Numquid, ô Iobe, in oratione diffluente,*

2. Numquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verbosus iustificabitur?

3. Tibi soli tacebunt homines? & cum ceteros irriferis, à nullo confutaberis?

4. Dixisti enim: Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo.

5. Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.

6. Ut ostenderet tibi secreta sapientiae, & quod multiplex esset lex eius, & intelligeres quod multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua.

7. Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?

8. Excelsior caelo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognoscas?

9. Longior terram mensura eius, & latior mari.

10. Si subuerterit omnia, vel in unum coarctauerit, quis contradicet ei?

11. Ipse enim nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne considerat.

A *fluente, & longa, spectandam putas equitatem, & illum innocentem putari, qui prolixam se oratione defendit? est praeterea iustum, & urbanum, ut vicissim amici verba commutent, & qui locutus est, se quoque aliis audientem praebet.*

3. *Aequum putas, o hominum audacissime, ut tibi liberè, atque procaciter verba iactanti contumeliosa, & fatua obloquatur nemo? & cum aliis subamaris conuitiis intemperanter illuseris, nemo tuam in loquendo libertatem coërceat, aut dicta insipienter prolata confutet?*

B 4. *Ecquis ferat tantam in cogitando confidentiam, tantam in dicendo libertatem, ut in Dei conspectu predices in tuis neque verbis, neque moribus ullam reperiri peccati labem!*

5. 6. *Faceret utinam Deus, in cuius conspectu purum te esse dixisti, ut suis te verbis doceret, & ab illius magisterio cognosceres; illius sapientiae arcana consilia, quae iustissima sunt; quam multiplex esset, & iusta lex, & illius Deus quam custos vigil, quam integer vindex, & tunc omnino, ac manifestè cognosceres minores abs te exigi penas, quam propter peccata dependere iuberis.*

C 7. *Ut multum diuque labores, tamen Dei vestigia, id est, illius opera non comprehendes! neque ipsa probè comprehensa ad perfectam Dei cognitionem deducant; sicut neque ex imagine, artificis omnino natura cognoscitur.*

8. 9. *Neque solum propter inscrutabilem naturam Deus ab humana intelligentia cognosci non potest; sed etiam, quia sua immensitate creata omnia complet, & exuperat. Est enim caelo sublimior, quo attolli nequit mortalis infirmitas, & terrena mole, & ipso etiam inferno, id est, abdito terrae sinu profundior: cuius magnitudinem, & terra longitudinem, & maris latitudinem immensis superat interuallis.*

D 10. *Arrogantis est ingenij Dei velle comprehendere consilia: amentis verò ab illo exigere, cur hoc vel illud faciat, etiam si rerum mutet, & inuertat naturas; si diffusa coarctet, & compressa, & coarctata diffundat. Et multo maioris dementiae est in Dei consiliis, aut equitatem desiderare, aut aliquid quasi iniquum foret, reprehendere.*

E 11. *Iudicare res diuinas homo, cuius mens infirma, & intelligentia obscura, neque debet, neque potest. Secus Dominus, qui attentè considerat, & penitus cognoscit hominum opera vanissima, quae non tam premio, aut beneuola aliqua significatione probari sibi, quam imposito supplicio improbari significat.*

12. Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat.

13. Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.

14. Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia:

15. Tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis.

16. Miseriæ quoque obliuisceris, & quasi aquarum quæ præterierunt, recordaberis.

17. Et quasi meridianus fulgor confurget tibi ad vesperam: & cum te consumptum putaueris, orieris ut lucifer.

18. Et habebis fiduciam, proposita tibi spe, & defossus securus dormies.

19. Requiesces, & non erit qui te exterreant: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

20. Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio animæ.

A 12. Ille verò, cuius Deus vanitatem improbat, & punit, non dubia illius documenta prebet; qui magnificè de se loquitur, qui sua immoderatè iactat, qui in suis sibi operibus placet, qui denique immodicè, atque inuerecundè superbit. Hoc primum signum, aliud est huic maximè affine, si legibus parere recusat, si voluntatem & libidinem sibi pro legibus esse vult. Non secus, atque onager, qui, cum in syluis solitarius agat, mortaliū nemini parere didicit.

B 13. Hæctū, ô Iobe, vana, atque superba mentis documenta dedisti, dum tua tibi usque adeo placent, ut in illis obstinatò hæreas, obfirmato contra Deum spiritu, quem ex omnibus aut solum, aut maximè intuetur, & probat: & expandis ad illum inquinatas manus, quasi ille Deum placare, & ab illo benevolentiam demereri possint.

C 14. 15. Quòd si à manibus tuis, id est, ab operibus iniquis, & vanis, quibus honestatis simulatam speciem prætexuisti, iniquitatem abstuleris, & puras à puro corde manus ad Deum expanderis; relegata à tabernaculo tuo, quæ in eo diu inueterauit, iniustitia: Tunc mundam absque confusione leuabis ad Deum faciem tuam, quam à suo conspectu non repellet Deus: neque ex tuo amplius deiiceris loco: aut ullus te motus de imminente ruina, aut turbine concutiet.

D 16. Ea deinde accedet rerum abundantia, ea instaurata, & in meliorem statum renouata familia, valetudinis, & existimationis antiquæ vicissitudo, ut non magis superioris miseriæ recorderis, quàm aquæ quæ in flumine defluxit, in cuius locum longè maior aquarum abundantia successit.

E 17. Cum aduenisse tibi putes extremum diem, tunc experieris affulsiſſe vitæ tunc primum ineuntis iucunda primordia, & redire fortunam meliorem, de qua iam actum videbatur omnino, non aliter, atque si sub ipsum vespertinum crepusculum lucifer exoritur matutinus.

18. Quòd si Deo placere studeas, in eoque fiduciã collocaueris, quòd timeas deinceps, nihil erit in vita; neque erit post mortem qui sepulcrum incestet, & defossis in eo cineribus insultet.

E 19. Requiesces in sepulcro molliter, ita ut à sono potius videare, quàm à morte captus; neque erit, qui te dormientem excitet, aut à loco moueat. Illi porro qui te miserum, & inopem insectabantur hostiliter, fortuna longè in contrarium mutata, humiles ad te accedent, & supplices, ut erratorum veniam, & pacem precentur.

20. Non sic impij, non sic, quorum tabescent, atque deficient oculi, cum in aliis videant, quod ipsis maximè erat in votis, neque tamen

A *cum vehementer ambirent, consecuti sunt. Neque si grauibus iactentur incommodis, sic undique prementur malis, ut nullus se illis aperiat ad salutem aditus. Ac tandem eueniet illis, pro eo quod sperabant, cupiebantque vehementer, id quod ipsorum exercebatur animus, & horrebat magis.*

Verf. I. & II. Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Nunquid qui multa loquitur non audiet? aut vir verbosus iustificabitur?]

1. **E**REBAT, vt apparet, impatienter Sophar tam longam orationem Iobi, qua, & suam causam tuebatur, & amicorū obiecta sibi crimina, aut depellebat, aut eleuabat. Quia cum iam antè concepisset plurima, quæ eum amicis meditatus fuerat, vt illa omnia occasione captata in Iobum euomeret quasi parturiret, neque diu differre vellet molestum illum partū, quo illius viscera distendebantur, & disrūpebantur vehementer, veluti defessus expectādo cum stomacho dicit, non in sermonibus multis expectari iustitiā, neque illum ideo existimari innocētē, qui proluxa se oratione defendit. Et iustū esse præterea, rationique consentaneum, vt vicissim amici verba cōmutent, & qui locutus est, se quoque aliis audientem, & patientē præbeat. Hanc sententiā prouerbialē inter Idumæos esse puto, certè aliquid suboler prouerbiale. Quale est illud Terentianum; *si pergit dicere quæ volt, porro quæ non volt audiet.*

2. Verf. 3. *Tibi soli tacebunt homines: & cum ceteros irriseris, à nullo confutaberis.*] Intolerabile prorsus est superbiorum hominū ingenium, intolerabile fastidium, quo illa reprehendunt, & aduersantur, quæ minus ad illorū sensum, aut voluptatē dicuntur: irrideri se putant, si ad suā infantiā alij non cōnuent: imò si quæ dicta fuerint inscite, & temerè non laudant, & cum illis, si Deo placet, in publico, ac legitimo foro iniuriarum agunt. Nihil, vt vides, dixerat Iobus nō modestè, nulla in re amicorū nomē aut dignitatem violarat; & liberius, & contumeliosius acceptos ab illo amicos dicit fuisse Sophar; & tandem dignum, qti de se audiat non dissimilia; imò vt eo loco, ac tempore confutetur acerrimè ad pudorem vsque.

3. Vbi Vulgatus *confutaberis*, Heb. מַכְלִים *machlim*: id est, & non erit, qui te pudefaciat, atque confundat. Quasi dicat: tantū tibi assumis, vt quiduis tibi in alios licere putes: neque quicquam tibi ab aliorum reprehensione, siue offensione metuas. Tigurina, *vt te sanuionem agentem nemo suffundat pudore.* Quæ verba quantum habeant nō solum libertatis, sed etiam impudentiæ, atque inhumanitatis, quis non videt? Sannio hic vbcatur Iobus à Sophar, in qua voce vōce magna est cōtumelia, neque leuis iniuria; sannio enim vilissima est persona, profligatque pudoris: qui id habet sibi propriū, & maximū, vt vultu, orēque indecorè distorto, & gestu corporis ad vocem, & risum accōmodato aliorum exprimat mores, & seipsum interea ridiculum ostendat. De quo Cicero l. 2. de oratore:

A *Quid potest esse tam ridiculum, quàm sannio est, qui ore, vultu imitādis moribus, denique corpore ridetur ipso.* En qualem personam tribuit Sophar tanto tamque religioso viro, qualem nimirum in mimis comici morioni dant.

Verf. 4. *Dixisti enim, purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo.*] Postquam præfatus Sophar, quid de Iobo sentiret, effudisset audacius, disputationem aggreditur, & quæstionē proponit, quam tractat multis, illam nimirum, quam duo alij amici antè tractauerant, neque rationibus admodum diuersis. Et primū arrogantia illum, & libertatis accusat, quod nihil locutus se impurè dixerit, & in oculis Domini iustus apparuerit. Quæ accusatio grauis est, & quia ambitiosum prodit spiritum, aliorum offendit, & auertit animos, & accusatores potius acuit, quàm patronos aduocat. Sed non constat an verum fuerit hoc crimen, quod obiicitur Iobo, vel confictum à Sophar, vt haberet quod oppugnaret, quasi qui sibi scopum proponunt, quem sagittando appetant.

Chrysostomus in Catena putat hoc à Sophar confictum esse crimen, cum Iobus prius contrarium fuerit apertè professus. *Atqui, inquit, ille ipse dixit, in veritate scio, quia non est mortalis mundus coram Domino. Vide quemadmodum ei obiectent repugnantia.* Greg. ad hæc verba: *Qui beati Iob dictorum meminit, quàm falso hoc voci illius impingatur agnoscit. Quomodo enim hoc dicere potuit, qui ait, Si iustificare me voluero, os meum cōdemnabit me. Sed habet hoc prauorum malitia vt cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena.* idem ad hunc locum Beda, & indicat Hieronymus.

Sed videtur probabilius quod Hieronymus putat & innuit S. Thomas, & pluribus ostendit Pineda non omnino hæc commentum esse Sophar, sed ex quibusdam Iobi sermonibus hæc texuisse, & accusatorum more hæc amplificasse, interpretationēque parum beneuola, ac pia eò rem adduxisse, vt talia censeretur locutus Iobus, qualia nunc obijciuntur. Sic autem Hieronymus: *Non ita dixit, quod purus esset, & mundus, id est, quod cogitationibus, & verbis ante Deum immaculatus existeret: sed dixit: Nihil impium feci.* Addit Beda ad hæc omnino verba Hieronymi: *Ergo calumniatoris hæc verba sunt, non veritatem, & iustitiam prosequentis.* Potuit autem Sophar ex variis locis occasionem sumere, vt verba illa tribueret Iobo, quæ proximè accepimus ex cap. 6. verf. 2. *Vtinam appenderentur peccata mea, &c.* Et verf. 30. *Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem.* & cap. 9. verf. 2. *Indica mihi cur*

Sophar vnde de occasione sum. p. se. rit reprehendit Iobum.

me ita indices? Quod ad irrisionem pertinet, occasionem dedit manifestam illud cap. 6. vers. 26. *Ad increpandum tantum verba concinnatis, & in ventum verba profertis.* Sed quomodo hæc minus sint graua, quam videtur significasse, suis locis ostendimus. Alia dixit, quæ magis ad hanc obiurgationem illum adducere potuissent ex cap. 31. & cap. 16. Sed hæc nondum audita fuerant à Sophar: quæ non magis quam hæc superiora Iobum ambitionis, & vanitatis coarguunt.

7. Vers. 5. *Atque vinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.* Existimabat Sophar hæc Iobi verba ex eo prouenisse, quod & Dei ignorat legem, & ingenium, atque ideo suum ignorabat peccatum, quia legem à se violatam non putabat. Deum parum arbitrabatur æquum, & iustum, quia supplicij pondus supra meritorum mensuram imposuerat. Quare optare se dicit, vt à Deo audiret sua diuina, arcanaque consilia, quæ iustissima sunt, & hominibus aut nullo modo, aut certè non satis explorata, & quam esset illius sancta, & multiplex lex, quam homo seruare religiose debet. Cognouisset enim & Deum esse iustum legis à peccatore temeratae vindicem, & maiores se debere pœnas, quam Deus ab illius erratis exegisset. Hæc porro, quæ Sophar Iobo desiderat à Deo esse manifesta, non solum sunt, quæ ad Dei legem pertinent, & arcana consilia, sed etiam, quæ de se ipso Iobus ignorat. Multa latebant Iobum, quæ diuinis oculis erant aperta, quæ Iobus ipse si nosset, hand dubiè damnaret; multa, quæ non tam Deo acciderant grata, quam Iobus ipse rerum ignarus sibi persuaserat; quasi à Deo disceret, & quo essent apud Deum loco agnosceret, multo de se aliter; ac de Deo sentiret, loquereturque. Huc spectabat oratio Sophar. Et sanè ita accidit, vt ille cogitabat, si tamen hæc erat illius cogitatio. Nam cum Deus cum Iobo locutus est, multa eorum, quæ dixerat antea, damnauit, vt constat cap. 42.

8. *Quomodo ex suis vestigijs cognoscatur Deus.* Vers. 7. *Forssitan vestigia Dei comprehendes, &c.* Docet Deum ab humana intelligentia comprehendendi non posse: atque ideo stultum videri, qui de illis iudicare voluerit, quorum non nisi admodum obscure cognitionem assequitur. Vestigia autem Dei creaturæ sunt, & opera diuinæ manus, quæ artificis illic interuenisse testantur opera, non tam qualis sit artifex, cuius figuræ, ac magnitudinis. Qui vestigium videt leonis, leonem illac transisse cognoscit, non tamen è vestigio cognoscit alia, quæ sunt ornamenta, & horribilia leonis, non rugitus, vngues, dentes, toros, iubas, foetentem halitum, superbos spiritus, & alia plurima, quæ amabile, & horribile docent generosum animal. Vides vestigium hominis, nescis tamen an illud impresserit stultus, an sapiens, diues, an pauper; rex potens, & splendidus; an sumptus è fœce populi vilis homuncio. Vestigium pictoris est imago, ingenium in ea, & artis præstantiam artificis cognoscis; vultum ignoras, & alia omnia, quæ amabilem hominem, aut odiosum faciunt. Fieri enim & potest, & solet, vt formosam deformis, & deformem contra formosus fingat imaginem. E vestigijs denique exiguum est, idque obscurum admodum, quod de illius artifice, aut si-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A gnatore cognoscimus. Quæ hæc inferiora cognoscit, vestigia cognoscit Dei: sed nihilo Deum magis nouit, quam ex imagine, formam, aut naturam, aut signa varia, aut ornamenta pictoris. Hoc videtur ex his, quæ proxime succedunt significari.

Et vsque ad perfectum omnipotentem reperies. Quasi dicat non cognosces perfectè, quis sit Deus; atque ideo neque scrutari debes diuina consilia, aut de illius prouidentia, aut de æquitate queri.

9. Vers. 8. 9. *Excelsior cælo est, & quid facies? &c.* Alio probat argumento, aut eodem tamen magis explicato, non posse Deum à Iobo perfectè cognosci: quia non solum natura, quæ infinitis spatijs humanam excellit, sed etiam loco ab humana habitatione longissimè distat: ad quem homo in hoc mortali statu neque ascendere potest, vt maximè cupiat, neque descendere. Est enim cælo sublimior, quo attolli nequit mortalis infirmitas, & terrena moles; & ipso etiam inferno, id est, abdito terræ sinu profundior: ad quem locum homo quantumcumque se deprimat altè non perueniet. Cuius magnitudo, & terræ longitudo, & latitudinem maris immensis superat interuallis. Hæc facilis est, & vt reor, germana sententia. Sed addo explicationem aliam, neque alienam, vt puto, neque difficilem.

10. Exigua est, & obscura notitia, quam animalium, aut aliarum rerum vestigia suppeditant ei, qui ex vestigijs, id est, operibus naturas rerum scrutari desiderat, vt nuper explicuimus: quia notitiam ex vestigijs Dei de Deo multo minus certam scrutator naturæ Philosophus comparare potest. Aliarum namque rerum vestigia non ita sunt varia, aut illis impressa locis, vt non possint ab homine industria inueniri mediocri. At quis omnia possit, aut audeat domini scrutari vestigia, quæ tot sunt, quot in natura rerum formæ, quarum multæ in his formatae sunt locis, quod peruenire non possit humana moles, aut etiam humana cogitatio. Quot res à Deo in cælo; quot in abditis terræ visceribus! Quam altè, quam profundè impressit Deus sapientiæ suæ, atque omnipotentis vestigia! Quot in terra sunt concreti lapilli! Quot metalla! Quot in cælo nouæ etiam hominibus incognitæ rerum species! Sed neque quæ in summa terræ facie formatae sunt, aut in mari creata, assequi potest omnia mortalis industria. Quis enim immensa terrarum lustrauit spatia, aut latos Pelagi fines, aut inaccessos sinus scrutatus est? At scimus in alijs terris alia nasci, hominibus, qui sub alio viuunt cælo, prorsus ignota. Quanta ex transmarinis regionibus aduexerunt Hispani, quæ antiquus orbis neque de fama nouerat? quanta ex nostro orbe ad regiones illas transoceanitidas adducta, quæ nouus ille orbis admiratus est? Sanè verum est Maronianum illud Georg. 1. alijs regionibus alia esse vernacula, & propria: sub alio, atque alio cælo alia atque alia nasci, quæ regionibus alijs negata sunt.

*--- Nonne vides croceos in Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæ,
At Carybes nudi ferrum, virosque Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum
Continuò has leges aternaque fœdera certis
Imposuit natura locis.*

P Neque

Neque minus mirabilis Deus in his, quæ ultra Oceanum, quàm in illis quæ intra Oceanum in nostris finibus produxit. Quis ergo homo ex vestigiis cognoscet Deum, cum plurima illius vestigia videri non possint.

11. Vers. 10. *Si subuerterit omnia, vel in unum coarctauerit, quis contradicet ei?* Ostendit Sophar Deum ab humana, atque mortali mente cognosci non posse, neque illius tutò indagari consilia. Nunc docet stultarum esse mentium, rationem à Deo exigere cur hoc, vel illud faciat, etiam si rerum mutet, & inuertat naturas, si diffusa coarctet; & compressa, & coarctata dissoluat, & distrahat: & multo maioris esse stultitiæ in Dei consiliis aut æquitatem desiderare, aut iniquitatem reprehendere. Quod Sophar putabat factum à Iob, quando illius potentiam, & inscrutabile consilium tantopere commendat: quæ dum mortalis homo non agnoscit, & humano ducitur, aut abducitur sensu, in Domino videre se putat quod inuifet.

12. Vers. 11. *Ipsè enim nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem nonne considerat?* Ita homo sua meditatur, ut interdum sibi in illis vehementer placeat, quia oculos habet carneos, & quæ carnalium sunt nonnunquam ita probat, quasi nihil à spiritu distarent. Quæ tamen vanissima sunt, neque vllum apud Deum, qui oculatissima quæque nouit, pondus habent. Horum ergo Dominus merita, atque momenta se uero explorat examine, & cum ibi nõ vera deprehendatur, sed fucata species sanctitatis, supplicio potius imposito damnat, quàm præmio aliquo, vel beneuola significatione commendat. Hinc frequètes hominum querimoniae de Dei prouidentia, quæ nimis libera voce appellitant meritorum immemorem, cum illi fallaci blandimento delusi merita esse putant, quæ Dominus in peccatis numerat. Sic apud Isaiam cap. 58. v. 2. Deus ad quosdam, qui in suis sibi operibus placebant; cum tamen illa respueret, & improbaret Deus: *Rogant, inquit, me iudicia iustitiae, appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non aspexisti: humiliauimus animas nostras, & nesciisti: Esse in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.*

Deus aliter de meritis quàm homines iudicat.

13. Vers. 12. *Vir vanus in superbiam erigitur.* Egredere proxime de hominum vanitate, quæ nihil habet ponderis apud Deum, cuius signum edit sane perquam optimū. Ut enim quæ leuia sunt, & vana, ut lanugo, ut stipulæ, ut fumus, & si quæ sunt eiusmodi, quia pondus non habent, facile à vento aut dissipantur, aut sursum eriguntur: Sic qui vani sunt, magnificè de se cogitant, & sibi de suis rebus assentati pueriliter immoderatè se, ac sua iactant, & immodicè atq; inuerecundè superbiunt. Quare qui sua iactat, qui supra reliquos se ipsum temerarius attollit, & præ se alios nihil esse putat, ille vanitatis suæ non dubium præbet documentum.

14. Vbi Vulgatus, *vir vanus in superbiam erigitur*, Hebr. est *יש נבוב ילוב is nabob iy labob*. quod varij variè reddūt. Septuaginta; *homo verò aliter natat sermonibus*. In Sixtiani, & apud Didymū in catena, in Cōplotensibus: *homo autè in casum animatur verbis*. Aug. in annot. in Iob pro *natat* legit *mutat*. Sed est idè omnino sensus. Nā sicut qui natat, nihil habet firmitatis, qui in elemento est liquido, ac fluido, quod natatè, aut nauigatè

Superbus inconstans, & lubricus.

A huc illucque conuertit, & iactat, neque aliquid habet, in quo quasi in certa aliqua statione consistat: Sic etiā qui nutat, neque firmum figit, aut stabilem gradum, modò se huc incertus, modò se illuc agit, atque conuertit. Vnde sicut aliquis nutare, sic etiā fluctuare dicitur in aliqua sētētia; quia vox vtraque lubricum aliquid notat, & incertū. Homo autem ille, de quo hic Sophar, quia vanus est, neque quis sit, aut velit, aut etiā possit Deus, nouit, cū de Deo meditatur, & cogitat, quia certum nihil habet, in quo consistat, necesse est, ut aliā, atque aliā vagetur incertus; neque eodem semper modo de Deo loquatur. Sic Augustinus habet: *Homo verò aliter nutat sermonibus: modo illi placet Deus, modo illi displicet, cum apud Deum sit firmitas*. quasi diceret, homini, qua est stultitia atque ignorantia, id accidere in cogitatione, atque sermone de Deo, quod illi, qui in loco firmo, atque stabili nutat, ac titubat. Quod non prouenit ex lubricitate loci, si fortè nauigare contingat ex aqua affiduis agitata motibus, sed ex malè sano capite, ab ebrietate, atque vertigine. Sic etiam si homo dū de Deo loquitur, aut cogitat, si narat, aut fluctuat, aut nutat, nõ ideo accidit, quòd in Deo nõ sit firmitas; sed quia hominis imbecille cerebrum vertigine laborat, quæ in re morali, ac mystica multiplici ratione contingit.

Pagninus ex Hebr. *Homo verò vacuus efficitur cordatus*. Tigurina contrarium adhibet sensum; *Attamen vir inanis desipit*. Hebræus apud Caietanum; *Vir vacuus eleuabitur corde*: id est, ut exponit Caietanus, cordabitur, id est, desinet esse excors: eodem modo explicat Vatablus. Quòd autem quidam ex Hebræis, seu hebraizantibus legant *cordatum*, & *prudentem*; alij *vacordem*, *excordem*, aut *stultum*, in causa fuit verbum *ללוב labob*, de quo paulo antè; quod verbum actionem significat cordis, aut opus circa cor, obscurum tamen, & non ambiguum: cum enim cor dicatur, & verè sit prudens, sapiens, factum, tardum, pingue: sic etiam facit, ut homines prudentes sint, & acuti, vacordes, & facti: & stultè deinde, aut sapienter, & acutè loquantur. Multi ergo verbum *ללוב* quod à *לוב lob*, id est, à corde deducitur, in peiorem; alij in meliorem significationem accipiunt. Duo Latini à corde verba deducunt omnino contraria, alterum est *incordio*, quo vsus est in Cistellaria Plantus; alterū *excordio*, Græcè que vsi sūt LXX. Cant. 4. vbi enim Vulgatus, *excordia, vulnerasti cor meū*, illi transtulerūt *excordia, id est, excordiaasti me*, aut abstulisti mihi cor. Quidam igitur *excordiare*, id est, dementem reddere, aut vacordem; alij *incordiare*, id est, cor indere, quod aberat, aut sanare, quod malè sanum erat, interpretantur.

E Vtriusque autem interpretationis satis ad mores est, neque parum ad literam accommodata sententia. Si in peiorem accipias partem, id est, insipientem esse dicas, satis hoc conuenit in superbi, ac vani mores, & ingenium, à quo longè abest mens, & sapientia. Et talis à Sophar existimatur esse Iob, quasi præ mentis stupore de Deo malè loquatur, & sentiat: si verò cordatum hominem interpretare, id videtur agere Sophar, ut Iobum, quem insipientem putabat, prudentem redderet. Quòd tunc assecuturum esse Iobum arbitratur, cum arrogantes abiiceret spiritus, seque Deo summitteret.

15. A corde voces diuersarum significationum deducta.

Superbi sunt cordi.

teret supplicem, & de illo multo excellentius quam antea sentiret.

16.

Sed ut vidimus, multo aliter legit Vulgatus, & sensus, quem iuxta ipsius translationem adduximus, multo facilior. Explicuit autem optime vim Hebraici verbi **לָבֹב** *labob*, quod sicut nuper dicebamus à corde derivatur, & significat aliquid magni, quod pertinet ad cor, siue illud ad gloriam, & excellentiam, siue ad ignominiam, languorem, seu desperationem spectet. Magnam in corde suo mutationem, & affectum immoderatum accipit, qui magnifica de se cogitat, & quasi cor accipit, quod dum languet, aut desperat, despondisse, & deposuisse videri poterat. Sic audiuit de se Amathias, cum ex comparata de Idumæis victoria magnos assumpsisset spiritus: *Dixisti, percussisti Edom: & idcirco erigitur cor tuum in superbiam.* De filio item eius Ozia, cum ex noua rerum comparatione insolesceret, dictum est, 2. Paralip. 26. *Cum roboratus esset, eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum.* Plura eiusmodi occurrent exempla, vbi in erecto, seu eleuato corde superbi intelliguntur spiritus: qui cordis affectus cordis vanitatem luculenter prodit.

17. Superbus & vanus asino syluestri similis.

Et tanquam pullum onagri se liberum natum putat.] Ecce aliud hominis vani, & in quo nihil est solidi, documentum clarum, si legibus parere recusat, si iugum detrectat, & inpositum excutit, si voluntatem, seu libidinem sibi pro legibus esse vult: non aliter, atque onager, id est, syluester asinus, qui cum in syluis solitarius agat, mortalium nemini parere didicit. Onager Hispanè *zebra* dicitur, sic enim habet aliis in locis Hispanica translatio. Sunt, qui gloriæ sibi esse ducunt nullis subesse legibus, sed suæ sibi libidini pro suo arbitratu seruire: hos sanè merito cum onagris compares, quorum stupor maximus est, & in omnem libidinem intemperantia præceps. Cui dum plenè satis faciunt, nihil putant esse fortunatius, nihil honestius; cum reuera infortunatius nihil sit, nihil sordidum, aut indecorum magis.

18.

Hebræi paulo aliter legunt, *homo nascitur, ut pullus asini.* Quod si iuxta Hebræorum lectionem superioribus adiungas, sensus erit, quem adducit Vatablus, qui verbum **לָבֹב** *labob*, cordatum, ac sapientem interpretatur. *Quamuis homo nascatur excors, & experis omnium scientiarum, & omnis cognitionis ut pullus onagri, tamen per Dei gratiam redditur intelligens.* Si tamen in **לָבֹב** fatuum intelligas, & excordem, aut excordiatum, sensus erit, homo vanus, atque superbus perinde fatuus, atque stupidus est, atque si natus esset pullus onagri, id est, ex asinino genere, quo nihil stolidius esse creditur. Septuaginta, *Vir natus mulieris tanquam onager solitarius.* & quia superiora sic exposuerant, *Homo natus sermonibus*, id est, modò huc & modò illuc lubrico gradu nutando conuertitur, rationem huius inconstantia reddit; quia non magis est cordatus, & sapiens, quàm si natus foret ex asinino genere.

19. Onagri proprietates.

Cum autem in onagro multa videamus, quæ naturalis historiae scriptores tradiderunt, ut quòd sit stupidus, quòd asinino generi commune est, quòd sit immanis, quòd velox, *Gasp. Sanctij Comment. in Iob.*

A quòd robustis instructus ungulis, quòd solitarius, quòd nimis in libidinem effusus, & præceps: interpretes alij similitudinem duxerunt à stupore. Vulgatus verò ab aliis omnibus, dum illi libertatem attribuit, qua nullius hominis iugum, aut imperium subire vult, & impotenter rapitur eò quocumque illum rapit libido, aut furor. De illo sanè Ieremias capite secundo versiculo secundo, dum reprehendit Hierosolyman, quæ leges non curat; sed suis cupiditatibus intemperanter obsequitur, quasi nata esset omnino libera, ait, *Onager affuetus in solitudine, in desiderio animo suo attraxit ventum amoris sui.*

B Vers. 13. *Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.*] Hic quoque locus variè conuertitur. Septuaginta, *Si tu mundum posueris cor tuum.* Pagninus, *Si prosperaueris cor tuum.* Tigurina, *Si cor tuum rectè componas.* Vulgatus magis ad Hebraicam litteram accommodatè reddidit. Versiones aliæ habent non difficile sensum, à quo non admodum discrepat ille, quem offert non inuitum vulgata translatio. Conuenerant inter se tres isti viri instructi prius à Dæmone, ut Iobum, cuius putabant fucatum esse sanctitatem, eo nomine reprehenderent, & eam esse causam persuaderent, propter quam diuinam manum tam experiretur infensam, & duram. Deinde hortantur, ut alienam sanctitatis larvam deponeret; & veram & propriam speciem religionis assumeret, quod fecit prius Eliphaz capitulo quarto, & quinto. & Baldad capitulo octauo. Et idem nunc eodem penè modo facit Sophar. Est igitur hic Hebræorum, & hebræizantium sensus: *Si cor tuum, ô Iobe, verè ad Deum, & non simulatè conuerteris, & puras ad Deum supplex extenderis manus, omnia tibi succedent ex votis, &c.*

C Hæc Hebræi, & Hebræorum asseclæ. Vulgata autem translationem alij aliter explicant. Quidam neque illi vulgares, aut pauci, in peiorem partem accipiunt, quasi Iobus contra Deum cor obfirmauerit, ita ut illum in corde tacitè contemnat, aut certè non curet, & externis tantum colat ceremoniis, & victimis. ita Gregorius, Sanctus Thomas, Hieronymus, Beda, vtraque Glossa, Lyra, & plerique alij. Quare aliud indicat manus ad Deum extensa, aliud intus mens agit, quæ nihil minus, quàm de Deo cogitat. Neque sanè mirandum, si ij, quos eò adduxerat dæmon, & falsis suspicionibus imbuerat, talia sibi de Iobo persuaderent, eaque adeò liberè, & audacter obicerent.

D Est qui putet obici in hac accusatione Iobo, non quòd secum contra Deum obfirmaret animum, & contra illius legem obdurauerit, sed quòd suæ pertinaciter adhæserit sententiæ; contra quàm tres amici viri sapientes sentiebant, quasi illi in sua cogitatione non errauerint; neque Iobus bene de rebus suis sperare debuerit; si ab illorum monitis recederet: & nihilominus cum in illo esset errore, tamen suas ad Deum preces effuderit: & manus extenderit, ut ab illa se eximeret molestia, qua tunc à Domino premebatur hostiliter, quòd non videbatur consecuturus, nisi mutaret mentem, & alieno

alieno potius duceretur consilio, quam abduceretur suo. Sed eo libentius in eam explanationem, quam video placuisse pluribus, hisque magna apud omnes autoritatis, qui suam sententiam verbis expressere non dubiis. Pro omnibus accipe Hieronymum, à quo alij non longe abeunt: *Formasti, inquit, cor tuum, non ut satisfaceres Deo per poenitentiam, ut auferret plagam hanc pessimam in tuis carnibus scientem. Expandisti ad Deum manus tuas, id est, falsa operum merita ore vaniloquo dilatasti: quia multis locis non sine manuum opera designantur.* Eadem prope Beda, & addit: *Expandisti ad Deum manus tuas, ut insultantis animo, & furentis in expansione manuum tuarum ad Deum cordis tui blasphemiam demonstrares.*

23.

Verf. 14. *Si iniquitatem, quae est in manu tua, abstuleris à te, &c.*] Hæc eadem Iobus à duobus aliis amicis audierat. Vnde apparet illos vicissim hæc prius inter se contulisse; & ut hæc exprobrarent, & ad diuersam vitæ rationem hortarentur, venisse compositò. Monet igitur Sophar iste Iobum, ut iniquitatem à se procul abiciat, cui honestatis prætexerat speciem: neque patiatur eodè secum tabernaculo commorari iniustitiam, cuius tunc existimabat pœnas exigi ab ultore Deo. Quod cum verè, & ex animo præstiterit, mutatum in ærumnosam vitæ conditionem promittit.

24.

Leuare faciem ad aliquem quid.

Verf. 15. *Tunc leuare poteris faciem tuam absque macula.*] *Leuare faciem* ad aliquem, ex vsu Scripturæ est, intueri aliquem, aut alicuius subire conspectum, & cum illo loqui familiarius, quod sine pudore facere illi solent, qui nihil in vultu fœdum, & turpe, nihil habent distortum, & indecorum. Quod autem coram homine macula facit in ore, id facit coram Deo in animo peccati labes, quantumcumque abscondita, & virtutis specie artificiosè fucata, neque homines, qui virtutem colunt, facillè ad suum conspectum, & colloquium admittunt eos, quos morum contaminat improbitas. Si talis esset Iobus, qualem esse arbitrabatur Sophar, non posset, si sciret, leuare faciem ante Deum, à quo scire debuit exploratum esse sui animi statum. Ut autem, qui nullius sibi conscius est culpæ, faciem leuat, neque cuiusquam veretur siue curiosos, siue censores oculos; sic quem facti, aut prænitet, aut pudet, oculos deiecit. Vnde qui verecundatur, vulgari sermone dicitur, *vultum demittere: deiecere oculos: in terram intueri, & similia.* Sic sanè de fœmina in scelere deprehensa, ac pudibunda, dixit Ouidius 6. *Metam.*

Deiecere oculos eius est, qui culpam agnoscit.

---Sed non attollere contra

Sustinet hæc oculos.

Et de alia in eodem articulo.

Erubuit, gremioque pudor deiecit ocellos.

25.

Et in factis Abner lib. 2. Reg. cap. 2. negabat se posse leuare faciem ad Ioab, si illius fratrem occidisset: *Noli me sequi, ne compellar confodere te in terram: & leuare non poterò faciem meam ad Ioab fratrem tuum.*

Et eris stabilis, & non timebis.] Qui in metu est, non solum animos in varias cogitationes, & consilia versat, sed etiam eodem in loco

A stabili vestigio consistere non solet: quia & modos explorat varios, & varia quærit effugia, quo periculum declinet, quod imminere putat. Allusum videtur ad illud, de quo proximè versiculo vndecimo, *vir vanus in superbiam exigitur.* quod Septuaginta vertunt, *natat, & secundum Augustinum natat,* qui verò natat, aut nauigat, stabilis non est, quia nihil habet solidum, ac firmum, in quo nitatur. Quod optimè in suo *Anea,* & eadem metaphora expressit Maro lib. 8.

---Magno curarum fluctuat astu,

Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc:

B

In partésque rapit varias, pèrque omnia versat

Et magis ad hanc cogitationem accommodatè Valerius lib. 5. Argon.

Præcipuè Asonidem varios incerta per astus

Aiens rapit undantem curis, ac multa nouantem.

Hæc itaque instabilitas ex eo nascitur, quia extra Deum nihil est firmum, vnde etiam efficitur, ut extra illum nemo possit esse sine metu. Quare optimè monet Sophar, illum qui sine macula leuare faciem ad Dominum poterit, neque futurum instabilem, neque metu turbandum.

C

Verf. 16. *Miseria quoque obliuisceris.*] Verbum *obliuiscor,* aut *non recordor,* & similia, epitafrim habent, & significant magnam in vtraque fortuna rerum mutationem, cum enim ærumnis, atque inopiæ, fœlicitas eximia, & ingens succedit rerum abundantia, obliuisci dicimur eius miseriæ, qua perfuncti sumus. Multis in Scriptura sacra abundamus exemplis. Isai. c. 54.

v. 4. *Noli timere, quia non confunderis, &c.* *Quis confusionis adolescentia obliuisceris, & opprobrij viduatis tua non recordaberis amplius.* Genes. 41.

51. Cum eductus esset de carcere Ioseph, vbi vitam egerat infœlicem, & sordidam, & inde ad proximum regio gradum ascendisset, filium, quem in ea fortuna suscepit, vocauit *Manassem,* dicens, *obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum.* De mutatione fœlicis status, & lauti ad infœlicem, & squallidum, est illud eiusdem cap. v. 30. Cum enim præcessisset septem annorum incredibilis abundantia; deinde ea dicitur obuuisse sterilitas frumenti, *ut obliuioni traderetur cuncta retro abundantia.* Ecclis. 11.

vers. 29. *Malitia hora obliuionem facit letitia magna.* Quare his verbis magna Iobo promittitur fœlicitas, cum dicitur tot calamitatù, quas ante pertulerat, nulla deinceps futura memoria. Porro Hieronymus in hac obliuione bonorum successionem intelligit, ad locum Isaiæ ex cap. 54. *Obluiscetur, inquit, pristina mala non obliuione memoria, sed bonorum successionem.*

E

Quasi aquarum, quæ præterierunt, recordaberis.] Prouerbalem reor hunc loquendi modum quo significatur alicuius siue boni, siue mali, quod iam præterit, nihil esse reliquum, quod sui ipsius conseruet, aut excitet memoriam. Nam aliarum multarum rerum, quæ in nobis, aut in rebus nostris grassatæ sunt, vestigia quædam, aut documenta remanent, quæ nobis sui ipsarum reuocant memoriam.

Si domum

26. *Obluiscet mala, aut bona fortuna magna inducit mutatiorem.*

27. *Prouerb. aqua quæ præterit, pro re, cuius omnino perit memoria.*

Si domum, aut segetes populatus est ignis cineres ex incendio relictæ, peruagatam esse flammam testantur. Si sanatum vulnus, superest ex eo cicatrix, illius fidelis, & penè iuratus testis. At aqua, quæ in flumine est, quæque iam præterit, dum alia illius loco succedit, nullam relinquit notam, nullam vestigium, quod illius conferuet memoriam. Neque vllus est, qui illius recordetur, cum alia succedat, quæ præcedentis habeat vices, faciâtque ne illa prior sit necessaria. In hanc sententiam penè omnes conspirant, neque ego alienus ab ea sum.

28. Sed alia mihi videbatur non improbabilis, quam priusquam explicare aggredior, obseruo in Australi plaga, id est, in deserto, quod egressi ex Ægypto obierunt Hebræi, tempestates non rarè excitari grauissimas; vt docuimus in nostris commentariis super Abacuc ad illud cap. 3. *Deus ab Austro veniet*, & pluribus supra cap. 9. ad illud, *Qui facit Arcturum, & Orionem, & Hyadas, & interiora Austri*. In illa igitur regione omnino arenti subitæ interdum ingruunt, grauésque tempestates, & imbres, qui tamen præcipites transeunt, & breui torrentes, qui existimari poterant futuri perpetui, sic terram arentem relinquunt, vt nemo crederet illac vnquam transisse vim tantam aquarum. Sic mihi videbatur explicari posse illud Psal. 125.

Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro. Licet non ignorem aliis omnibus explicationem aliam placere, & fortasse veriùs. Putabam enim, captiuitatem populi, in qua grauissima Hebræi apud Babylonios per-tulerunt incommoda, cum vehementi aliqua tempestate conferri, quæ obuium quodque populatur, & vastat. Sanè Chaldæorum aduentum, qui vastata Hierosolyma, populum inde captiuum Babylonem abduxit, similem Australi procellæ, dixit Isai. cap. 21. *Sicut turbines ab Africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili.* Vt ergo torrens, & tempestas in Australi plaga, à qua omnia videntur diripienda, transit tamen; neque in ea regione arenti vllum relinquit vestigium, & quasi memoriale, quo quis intelligat torrétem illac, aut tempestatem per-uasisse. Orant ergo extorres illi, durè tunc apud Babylonios iactati, vt captiuitatem suam Australi torrenti similem faciat, qui minatur acerba, dum præceps labitur, breui tamen deficit: & regionem, quam latè priùs inundauerat, perinde relinquit, ac si illam attigisset nunquam.

29. Et planè ita accidit, nam cum torrens, atque tempestas captiuitatis excessit, redierunt exules in patriam, exultantes onusti manipulis, quos ex longa lacrymarum, & laborum semente terulerant, vt eo Psalmo satis ostendit Regius vates. Quod etiam prædixerant Isaias, & Baruc, ille cap. 66. vers. 20. *Adducet fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis.* Baruc autem cap. 5. vers. 6. *Exierunt (captiui) pedibus ducti ab inimicis; adducet autem illos Dominus ad te portatos in honorem, sicut filios regni.* Id autem ita contigisse sicuti prædictum antè fuerat, habemus ab Esdra lib. 1. cap. 2. v. 66. In ipsis (nempe Iudæis cum reuocarentur in patriam) *Cantores, & cantatrices ducenti, equorum sexcenti, triginta sex; Muli eorum ducenti, quadraginta quinque, camelis eorum quadringenti.* Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A *triginta quinque.* Clariùs idem libr. 3. cap. 5. versiculo 2. *Darius Rex misit vnâ cum eis equites mille, donec deduceret eos in Ierusalem cum pace, & cum musicis, & cum tympanis, & tibiis: & omnes fratres erant ludentes.* Vide Iosephum libro Antiquitat. 11. cap. quarto; vbi ea de re pluribus.

Sic ergo cum multiplex morbus, quo exhaustus fuit Iobus, & penè consumptus, bonorum spoliatio, non alienorum solùm, sed amicorum etiam, & domesticorum amara conuitia, torrens quidam videretur rapidus, promittit Sophar, si meliora Iobus meditetur, futurum, vt torrens ille breui transeat, & omnia relinquat ita pacata, & placida, vt & ipse doloris obliuiscatur antiqui: neque quispiam superioris vexationis vllum signum inueniat, quod superioris molestiæ reuocet memoriam. Et quidem non aliter accidit. Nam qui transacta tempestate Iobum intueretur, qualis in extremo capite describitur, cumulatam bonis, filiis auctum, & lauta, copiosaque familia, nihil putaret passum aduersi, sed ad superiorem fortunam nunquam non incolumem, incrementum potius nouum accepisse. Quare dicere potuit, quod ante Iosephus euocatus è carcere ad nomen, & ordinem regio proximum Genes. 41. vers. 51. *Obluisci me fecit Deus omnium laborum meorum.*

C Vers. 17. *Et quasi meridianus fulgor confurget tibi ad vespertam.* In vespera videbatur esse Iobus, quæ proxima est nocti, id est, morti vicinus, cuius in se causas experiebatur vehementissimas, & nuncios certos rarè certè fallaces, quod ipse non semel coniectarat, & dixerat, vt cap. septimo, versiculo sexto: *Dies mei velociùs transferunt, quam a texente tela succiditur, & consumpti sunt absque vlla spe.* & cap. decimo, versiculo vigesimo: *Nunquid non paucitas dierum meorum fuerit breui.* In hac vespera, quæ penè cum nocturna caligine confunditur, promittitur meridianus splendor, qui & clarissimus est, & à nocte quam longissimè distat. Hæc satis aperta. Hæc porrò dicendæ forma prouerbialis videtur, sicut & alia huic persimilis, licet in significatione omnino contraria: cum enim ex statu fortunato, in quo nulla videbatur timeri posse mutatio, aliquis repente cadit, occidisse illi dicitur Sol in meridie, vt Ierem. cap. decimoquinto, versiculo nono: *Occidit ei Sol, cum adhuc esset dies,* clariùs Amos cap. 8. vers. 9. *Occidet Sol in meridie, & tenebescere faciam terram in die luminis; & conuertam festiuitates vestras in luctum.* Vt Sol occidere dicitur, cum aliquis ex prospero deicitur statu; sic contra sol oriri dicitur in vespere, aut nocte, cum ex statu ærumnoso, ac sordido aliquis ad splendendam conditionem emergit. Notum est enim, sicut lux, & dies pro lætitia, atque statu fortunato sumitur; sic etiam tenebras, & noctem pro infelici, ac sordida conditione sumi. vide quid nos in nostris commentariis diximus ad duo loca relata proximè ex Ieremia, & Amos.

Et cum te consumptam putaueris, orieris vt lucifer. Eadem iteratur sententia, in qua satis explicatur, quomodo in priori hemistichio vespera sumatur pro articulo iam morti vicino, in quo actum esse putat de vita.

P 3 Vers. 18,

30.

31. *Prouerbiū oritur lux in vespere pro felicitate in sperata.*

Prouerb. occidit sol in meridie pro subito infortunio.

32.

33.

Verf. 18. *Et habebis fiduciam proposita tibi spe: & defossus securus dormies.*] Spes illa sola firmitatem habet, quæ Deum respicit, & Deo nititur. Nam qui in humano brachio, aut humano die, id est, humanis commodis, atque subsidiis firmamentum posuit, ille quid sperare possit, nihil habet solidi. Dixit hoc idem Ieremias cap. 17. verf. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum: & a Domino recedit cor eius, &c. Benedictus vir, qui confidit in Deo, & erit Dominus fiducia eius.* Quo loco respexisse videtur Propheta ad hæc verba, in quorum nunc commentatione versamur, ut indicare videntur, quæ sequuntur.

Spes sola firma, qua in Deo ponitur.

34.

Sepultura magnus honor, illa negata deditur.

Et defossus securus dormies.] Quidam *defessum* legunt, sed male. Quid *defessus* hic significet, obscurum est. Quidam hic pacificam, & honestam sepulturam intelligunt, in qua magnam antiqui foelicitatem statuebant. Qua priuabantur illi, qui cum vrna carerent, cælo tegebantur. Qui dormiebant, id est, iacebant exanimis non securi, quia lacerari poterant a canibus, ferisque carnivoris, aut certe in aperta terra inhonestè tabescere, aut tandem, quod aliis accidit non raro, exhumari ab inimicis poterant, & haberi ludibrio, quod planè docuit Ieremias cap. 8. verf. 1. ubi dicit, extrahenda esse de sepulcris suis ossa Regum Iuda, & aliorum Principum, & sacerdotum ac Prophetarum, & exponenda ad solem, & tandem in sterquilinio, ac terræ superficie dispersum, ac putrefactum iri. Et tandem ita tempore à Ieremia designato contigisse tradit Baruch c. 2. *Proiecta sunt in calore solis, & in gelu noctis.* Hoc idem contigisse Nabuchodonosori putant nonnulli, qua fide, ipsi viderint, vide quid nos in nostris commentariis in Ieremiam cap. vltim. num. 10. Sane hoc valde fuit apud Gentiles vsitatum; neque infrequens, opinor, apud Idumæos, quorum erat barbarum, & irreligiosum ingenium. Illud certum, nonnullos testamento cauisse, ut suum cadauer cremaretur potius, quam inferretur sepulturæ, ne hostium, quorum timebant offensionem, ludibrio paterent: Qua de re Plinius lib. 7. cap. 54. *Ipsam, inquit, cremari apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc institutum est. In familia Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur cremari, idque voluisse veritum rationem eruo C. Marij cadauere.* Quod etiam lib. 2. de legibus tradidit Cicero. Quod timuerunt postea Romani, ne sui ab hostibus maiores paterentur: de quibus in Epodo Horatius ode 16.

Cadauera ab hostibus exhumari solita.

*Barbarus heu cineres insisset victor, & urbem
Eques sonante verberabit vngula.
Quæque carent ventis, ut solibus ossa Quirini
Nefas videre, dissipauit insolens.*

Ab hoc ergo metu liberat Iobum Sophar, si Deum ex animo colat, & ab illo vno spes tota dependeat. Hanc sententiam aut tenent, aut indicant nonnulli: tenet apertè S. Thomas, Dionysius paulo obscurius.

35.

Alij securitatem illam promitti putant non ab hostili iniuria, quæ ossa condita effodiat, & dissipet; sed à procaci maledicorum lingua, quæ à mortuorum reprehensione non tempe-

ret, maximè Tyrannorum, quos dum viuerent, vel obscuro murmure violare non audeat: in inortuos verò æquè summi, atque infirmi libero conuitio bachantur. Ita Lyra. Alij hic resurrectionem carnis intelligunt, de qua securus erit Iobus, quam dum sperat, & beatam vitam, foelicem se post mortem arbitrabatur. ita Hieronymus, & Beda, & Titelmanus.

Hæc mihi difficilia non sunt, quibus bellè affonat, quod proximè succedit: *Et non erit, qui exterreat*, id est, à quo timeas, ne effossis ossibus per ludibrium insultet, ne quis nomen maledicus laceret, ne metus de futura ad meliorem vitam resurrectione conturbet. Sed ego hic arcanum aliquid magis videre videor, neque alienum à prouerbiali, & hyperbolica forma, qua cum aliquid magnopere amplificamus, ultra debitos, & à natura definitos terminos producimus. Vnde aliquid ultra æternitatem futurum esse dicimus: cum tamen ultra æternum nihil esse possit. Sic Exod. 15. verf. 18. *Dominus regnauit in æternum, & ultra.* Quod Hispanus in contractibus, quos perpetuos esse vult, familiari, & quasi legitima formula adhibere solet, dum dicit, *para siempre jamas*, quasi dicas *y aun mas que siempre*. Sic cum significant vitia, quæ inoleuerunt iuuentuti ad finem vsque vitæ duratura, in sepultura dicimus simul cum peccatore perpetuò mansura, cum tamen illa in corpore iam exanimato, & in cineres soluto non durent. Sic infra cap. 20. verf. 11. dixit idem Sophar de impio, *Ossa eius implebuntur vitis adolescentis sua, & cum ipso in puluere dormient.* Qui locus hanc sententiam satis reddit probabilem, cum vtriusque idem sit autor: & in vtroque perpetuitas significetur, aut diurnitas. Ex quo etiam fit probabile hunc dicendi modum Idumæis esse familiarem; certè huic Sophar non inusitatum. Cum ergo dicitur Iobus defossus, id est, sepultus, fore securus; significatur diu, id est, quandiu vita durauerit, futurus sine metu.

36.

Cum ali- quid ampli- ficamus, il- lud ultra definitos à natura ter- minos exten- dimus.

Addo explicationem aliam, ut habeat lector plura, quæ probet, aut reiiciat. Qui nimis censeantur foelices, etiam post mortem futuri dicuntur fortunati: quia illorum apud posteros erit non ingrata memoria: qualis Eccles. cap. 49. dicitur fuisse Iosæ, imò ossa ipsa, quasi vigerent, aut viuerent, in ipso clausa tumulo florere, & germinare dicuntur. Sic Eccles. 46. *Iusti etiam post mortem fortunati.* versic. 14. de iudicibus Israel: *Sit memoria eorum in benedictione, & ossa eorum pullulent.* & Isai, cap. 66. *Ossa vestra quasi herba germinabunt.* Hoc verò Hebraei dicunt accidisse Prophetæ, qui occisus fuit à leone 3. Reg. c. 13. Nam qua parte sepulcri, quod habuit cum alio Propeta fallaci commune, sepultus est, flores eruperunt speciosi, & suauiter olentes. Tam igitur aberunt, ut quo sensu diximus, tumultata corpora, & defossa putrescant, ut potius quasi artificis manu infossæ generosæ plantæ altioribus nixæ radicibus, magis, ac magis adolescant quotidie, & grandioribus onerata fructibus incuruentur. Quod cecinit Ierem. cap. 17. versic. 8. de illis, qui sperant in Domino, ubi videtur hunc, quem versamus locum, in suam Prophetiam transtulisse. *Benedictus, inquit, vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius, & erit quasi lignum, quod transplan-*

37.

tatur

tatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit, cum venerit aestus, & erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum. Quod de fortunatis eodem penè modo cecinere Gentiles. Sic sanè Persius satyra 1.

---Nunc non cinis ille Poeta

Felix nam leuior cippus nunc imprimit ossa
Laudant conuiuia. Nunc non è manibus illis,
Nunc non è tumulo, fortunataque fauilla
Nascentur viola?

38.

Verf. 19. *Requiesces, & non erit, qui te exterre-reat.*] Hic locus iam à nobis explicatus est nuper; consequenter enim post mortem, id quod illis, quibus bene cupimus, optare solemus. Quibus pacem precamur, & requiem, id est, quicquid in eo statu prudentibus esse solet in votis, scilicet, ne quis ossa moueat de loco suo, ne quis tumulo insultet, vt locus, in quo situm est corpus, religiosus sit, & in honore, ac precio; eodèmq; modo in sepulcro iaceat, vt dormire potius, ac quiescere videatur, quasi mox ad opera consueta rediturus, quàm in eo aut in faniem diffluere, aut à vermibus carpi. Denique ita mortali vita defunctus sit vt in posteriorum memoria gloriosè, atque iucundè viuat.

39.

Faciem alius cuius deprecari quid.

Deprecabuntur faciem tuam plurimi.] *Deprecari faciem*, idem est, quod deprecari aliquem, facies enim hominis hominem circumscribit. Hebraeorum etenim idiomate, idem est *facies Dei*, *facies Iobi*, quod *Deus*, & *Iobus*. Est autem deprecari aliquem, vel alicuius faciem, aliquem venerari, & in eo superiorem aliquam potestatem agnoscere, & supplicem ad illius genua procumbere, aut veniæ, aut opis obrinendæ gratia. Sic Psalm. 44. *Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.* Isai. 11. *Ipsam gentes deprecabuntur.* Ait igitur Sophar mutandam esse Iobi fortunam, & eò tandem attollendam dignitatis, vt qui illi priùs insultabant, aut petulanter, aut hostiliter, eundem obseruent, & supplices veniam, & pacem precentur. Quod sanè ita contigit, vt pudenter potius coniectabat, quàm propheticè prædicebat Sophar, vt satis constat ex postremo capite.

40.

Verf. 20. *Oculi autem impiorum deficient.*] Contrariam ostendit futuram esse fortunam eorù, qui contra fecerint, siue illi fuerint, qui suadente, & instigante Diabolo conuiuia, & somnis exagitabant Iobum, siue alij omnes, qui aliud viuendi genus instituerent, id est, qui neque Deum vere, & ex animo colant, neque ab illo sperent vitam, & auxilium. Oculi autem tunc deficere dicuntur, quando quod in suis

A consiliis spectabant, non assequuntur, aut cum id vident, quod illis molestia plurimum, & voluptatis nihil affert. Quo etiam sensu dolere dicuntur oculi. Deficiunt autem oculi, cum in aliis vident splendere id, quo ipsi carent, & impotèter ambiunt, maxime si illis bona cõtingat fortuna; quibus bene esse nullo modo velles. Vide quæ diximus in nostris commentariis ad illud cap. 2. lib. 1. Regum, quod à Propheta quodam accepit Heli verf. 33. *Vt deficiant oculi tui; & tabescat anima tua.*

Et effugium peribit ab eis.] Id est, quando à Deo recesserunt, quod vnum est certum, & fidele perffugium, nihil habebunt tutum, quò in rerum aduersitate confugiant. Perire autem ab aliquo aliquid quodcumque fuerit (nã hic dicèdi modus latè patet) nihil est aliud, quàm hominè id quod optabat non obtinere, aut ab eo excedere, quod iã obtinere videbatur, quodque iam spe certissima deuorarat. Amos cap. 2. verf. 14. *Peribit fuga à veloci*, id est, velox non effugiet. Psalm. 141. *Periit fuga à me.* Ierem. cap. 18. versic. 24. *Peribit sapientia à sapientibus*, id est, non inuenient sapientiam. Ezech. 7. verf. 26. *Lex peribit de sacerdote*: & alia plura eiusmodi in eundem vsu.

Et spes illorum abominatio animæ.] Non sperabant illi, qui à Domino recesserunt abominationem, aut afflictionem animæ, id est, id quod illorum anima execratur, & horret, sed quod oblectat, & exhilarat. Sed sperari dicitur abominatio animæ, quia id aduenit pro sperata, aut procurata requie: quod minus erat ex voto, imò quod erat odiosum magis. Est tamen in omni, vt reor, idiomate, certè in Hebraico frequentissimum, vt aliquis id dicatur curare, ac velle, quod opera natura sua spectare videntur, tamen aliò spectent operantis consilia. Sic dicitur exitium, aut mortem quarere, qui mare ingreditur, cum tempestas imminet; aut qui inermis, aut infirmus cum armato, & potentiori congregitur; & spoliari, qui viam ingreditur, quam latrones obsident. Sic etiam sperare dicitur, aut velle abominationem, & dolorem etiam si hæc maxime horreat, qui illa meditatur, & facit, quæ plerumque dolor, & abominatio consequitur. Porro spes pro re spectata ponitur; sicut timor pro re timenda, petitiõ pro re petita, laus pro laudabili, iuxta illam regulam, quæ docet actionem pro actionis subiecto, termino seu effectu sumi. Qui ergo ita viuunt, vt à Deo illorum fiducia omnino non dependeat, id videntur optare, sperare, & quarere, quod omnium maxime abominari debuissent.

41.

Perire aliquid ab alio quo quid.

42.

REGULA.
Id curare, aut velle dicimus, quod opera, quæ facimus, intra sua postulamus.

ARGUMENTVM CAP. XII.

GERANT cum Iobo tres amici parum officiosè, & urbanè, & nimis insolenter quasi ipsi altissimam tenerent abditarum rerum cognitionem, quam Iobus assecutus non esset. Quos ipse subamarè licèt modestè reprehendit, docètque quam ipsi tenere se putant scientiam, nemini esse ignotam, qui mediocri sit ingenio, & paulo attentius rerum naturas & obuias proprietates considerare voluerit. Cum nulla sit creatura, quantumcumque rationis, sensus, imò & vitæ expers, à qua homo illa doceri non possit, quæ tam illi de se superbe prædicant. Et hanc esse causam dicit, propter quam maior est in senibus sapientia, quia longiori rerum vsu plura fecerunt rerum experimenta. Quanta verò sit in Deo potentia, ab effectibus probat, quia momento temporis potest, & magna moliri, & eadem dissoluere, excelsa deicere, & quæ vilia putabantur, & abiecta in excelsum locum, & ordinem attollere. Quibus rebus ostendit fieri posse, vt tres amici, qui sibi videbantur fortunati, ex sua felicitàte cadant, & ipse qui tunc iacebat spoliatus, & nudus, ad ampliorem dignitatis gradum assurgeret.

CAPVT XII.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:
2. Ergo vos estis foli homines, & vobiscum morietur sapientia?
3. Et mihi est cor, sicut & vobis, nec inferior vestri sum: quis enim hæc, quæ nostis, ignorat?
4. Qui deridetur ab amico suo sicut ego, inuocabit Deum & exaudiet eum: deridetur enim iusti simplicitas.
5. Lampas contempta apud cogitationes diuitem, parata ad tempus statutum.
1. 2. Ad hæc Iobus stomachosius, quasi ferre non posset amicorum insolentiam, quasi sibiipsis præter ceteros sapientiam arrogarent: Ergo vos soli homines, & sapientes? ergo sic se in vobis sapientia conclusit, vt si vobis vita, sapientia pariter humano generi deficiat? egregiè sanè foret humanis rationibus consultum, si tam angustis se finibus sapientia coarctasset.
3. Excordem me putatis, & sapientia totius expertem, quasi vobis sapientiam omnem, & cordis maturitatem arrogetis: sed est mihi cor non ineruditum, sicut vobis, quibus mens contigit nihilo quàm mihi prudentior. Neque ea, quæ de vestra sapientia inflatius prædicatis, & in hac disceptatione producitis, eiusmodi sunt, vt quiuis de populo non intelligat.
4. Durum est ab aliis derideri, & grauius exagitari conuictis: quod si id ab amicis homini contingat à quibus solatium doloris, & inopiæ subsidium sperabat, multo durius. Quare inuocabit ultorem Deum, neque surdis orationem illam auribus accipiet; quia iniuste patitur simplicis innocentia, cuius ipse tutelam, & patrociniū sumpsit.
5. Despicitur quidem iustus ab his, qui in hoc mundo diuitiis, & auctoritate præstant, quasi lampas foret iam extincta, quæ nihil videtur habere aliud, nisi fumum, & ex eo parum gratum odorem: aderit tamen tempus cum accendatur rursus; & splendidissima appareat his, qui prius illam quasi obscurum aliquid, & vile contemnebant.

6. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.

7. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te; & volatilia cæli, & indicabunt tibi.

8. Loquere terræ, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris.

9. Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit?

10. In cuius manu anima omnis viuētis, & spiritus vniuersæ carnis hominis.

11. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis, saporem?

12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

13. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam.

14. Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.

15. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emiserit eas, subuertent terram.

16. Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur.

17. Adducit consiliarios in stultum finem, & iudicēs in stuporem.

A 6. Et primū non video cur à vobis, qui innumeris affligor incommodis, contemni, & tantopere irrideri debeam; quasi hæc mala non nisi homini peccatori contingant. Cum contra se res habeat, & quotidiana doceat experientia, cum enim prædones diuinum furorē in seipsos peccandi assiduitate prouocent, Deus tamen illis liberali manu multa largitur, quibus ipsorum splendent tabernacula & lauta suppellectili, & magna ad necessarios, & honestos usus rerum abundantia.

B 7. 8. Magnam vos, & solos existimatis scientiam assecutos, eamque quasi vobis tantum notam alios docere vultis: cum tamen hæc ab animantibus, quibus nullus inest rationis usus, ediscere possimus, qualia sunt iumenta, quorum notus stupor quæ gradiuntur in terra, & volucres cæli: imò & terra ipsa, quæ non rationis solum expers est, sed sensus, & vitæ. Ipsi etiam muti pisces prædicant, qui in maris profunditate sua sibi domicilia locarunt.

C 9. 10. Quis tam est stupidus, atque amens, qui ignoret, aut dubitet hæc omnia à Domino fuisse formata, & ipsius benigna prouidentia conseruari. Qui qua facilitate fecit omnia eadem posset vniuersa dissoluere, cum in ipsius manu posita sint, à qua ut vitam habent, sic etiam interitum timere debent.

D 11. 12. Ipsi nos sensus ad Dei cognitionem per obscura licet vestigia deducunt, quod sanè faciunt dū ea percipiunt quæ ipsis Deus, quasi propriam materiam, & naturale pabulum obiecit. Quomodo aures, quæ sonum capiunt, verba diiudicant: palatū saporem, quæ in cibis inuenit; & idem de reliquis sensibus est, in suo cuique ordine iudicium. Ex quo fit, ut in senibus maior sit sapientia, quia longo ætatis tempore adhibito etiam sensuum experimento maiori plura de rebus cognoscere, & magis earum naturas callere potuerunt.

E 13. 14. Antiqui illi senes longa rerum animaduersione cognouerunt sapientissimum esse, atque fortissimum Deum: sapientissimum quidē, ut sciret, fortissimum, ut posset, quæ complexus esset mente prius vniuersa perficere: contra quem nihil omnino valet humana potentia. Quod enim ipse construxerit, demolietur nullus: si quem vinculis alligauerit, id est, malis addixerit, nemo illū exoluet, neque valetudini, libertati que restituet.

15. Quid aqua mollius, quid infirmitus, sed illa sublata terram relinquit Deus arentem, & sterilem, & imbre affluentius, & immoderatus emisso, eandem obruit, & euertit.

16. 17. Fortis est & sapiens qui nouit, quis patitur, & qui infert iniuriam; qui fraudem intendit, & qui à callido, & fraudulento decipitur. Ac tandē efficiet, quæ est potētia, ut qui

- A* ut qui fortes existimantur, & sapientes, quales sunt consiliarii, & iudices, utique à successu cadant, ad quem suas cogitationes, & machinas intenderant; ita ut illi stulta meditati, hi cum aliorum stupore aliquid supra vires aggressi videantur.
18. Balteum Regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum.
19. Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat:
20. Commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens:
- B* omnes gloria, aut qui licet sacerdotia non obeant, alias tamen ob causas sacerdotali salutantur nomine, ab illa cadent gloria, quam videbantur habituri perpetuam. Optimates denique cum magis sibi de sua fortuna blandiuntur, è sublimi loco subito deturbat; eos denique sapientes amentes reddet fatuosque, quorum erant antea vera, sanaque consilia, qui commutatis labiis ante veridicis falsa plurima, aut à sano sensu vacua inutiliter fundent.
21. Effundit despectionem super principes, eos, qui oppressi fuerant, releuans.
- C* Sic rerum vices mutat, fortunamque conuertit, ut Principes, quibus alij prius fuere ludibrio, viles ipsi fiant, & ab aliis magnopere despecti: alij verò qui fuerunt aliorum tyrannide vehementer oppressi, ab hac iniuria releuati superiori sint, ac meliori loco.
22. Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.
- D* Qui sicut illa, quæ latebant in tenebris, terræque visceribus euocat in lucem ad hominum siue necessarios, siue voluptuarios usus, sic ex arumosa fortuna, quæ tenebrosi loci instar est, & mortis umbra, euocat è misero, & statuit in excelsis, ac splendens loco.
23. Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuerfas in integrum restituit.
- E* Quicùm ad miraculum usque gentes multiplicet, illas repente sic extinguit, & delet, ut nullum humani generis videatur relictum esse vestigium. Deinde sic extinctum illud genus instaurat, & reuocat, ut nullam videatur accepisse plagam.
24. Qui excæcari permittit, & à seipsis deficere Principes terræ, qui à recto deniant, & sine ulla utilitate per inuia, & salebrosa loca cæcis errant vestigiis.
25. Hi porrò quorum mutatum est cor, aut mens erepta atque turbata vehementer, quasi cæci palpabunt in tenebris; quibus pro oculis, manus sunt, quæ viam explorant: aut sicut ebrj, quibus vini immoderatus usus sic turbat mentem, & evertit, ut nihil sani aut videant, aut faciant.

Verf. L Ergo vos estis soli homines, & vobiscum
moriatur sapientia.]

1. **V**DIERAT Iobus tres amicos superbe contra se, & liberè loquentes, quasi ipse superbus esset, & tyrannus, & diuinæ legis, & consiliorum ignarus, aut contemptor; cum tamen nihil dicerent, quod ignoraret, qui mediocriter esset in diuinis, aut naturalibus instructus. Illos igitur nimium de sua prudentia confidentes, suoque indulgentes ingenio, plusquam bellos, & modestos deceret, modeste reprehendit, asperso tamen modico siue sale, siue felle sub ironica forma, & de Deo ipse multo quam amici sublimius disputationem instituit.

2. Quidam hinc interrogationem esse negant, & putant aperte tres hosce viros stultitiæ coargui; quasi quod ad ingenium, & prudentiam attinet, nihilo essent meliores quam qui de vulgo sunt, & media plebe. Ita omnes penè Hebræi, & ex hebraizantibus nonnulli. Quibus non parum suffragatur Hebraicus textus, qui sic communiter à recentioribus conuertitur; *Verè quod vos populus, & vobiscum morietur sapientia.* quasi dicat: nò plus sapitis, quam quilibet è populo, & si qua in vobis fuit sapientia, apparet nunc ex dictis in vobis defecisse, & esse iam mortuam. Caietanus hinc interrogationem expungit; sed aliter interpretatur; quasi illi ita loquantur vt non cum cordatis, ac sapientibus, sed cum vulgari, atque imperita turba sermonem habeant.

3. Sed optimè Vulgatus reddidit, neque alius videtur sensus ab Hebraico textu, si modò hinc ironiam esse statuas, in hunc modum: *Verè quod vos sentitis, ac dicitis, populus sequitur, & sentit, qui per os vestrum loquitur, ex quo arripit verba, quasi quoddam oraculum, cui nullum potest subesse mendacium, nullus error. Quare vobis sublati, tollitur sapientia, non solum vestra, sed communis omnium, non aliter quam sublato sole peribit illa lux, quæ totum collustrat, & irradiat mundum. Incepit ex abrupto ab illatiua particula ergo, cum tamen antecesserit nihil in oratione Iobi, ex quo inferri posset hæc amicorum insolens ignorantia. Habet autem hoc dicendj genus aliquam epitalim, quæ ostendit affectum aliquem animi efferuescentem: qualis est dolor, offensio, & reprehensio durior. Sic Ouidius lib. 3. de tristibus eleg. 2. dolorem suum, & offensionem in illos, à quibus in suis laboribus desertus fuit, ac proditus, ostendit, incipiendo ab eadè particula.*

*Ergo erat in fatis Scythiam quoq; visere nostris,
Quæque Lycaonio terra sub axe iacet?
Nec vos Pierides, nec stirps Latonia vestro
Læta faceret tibi turba tulistis opem.*

4. **V**ers. 3. *Et mihi est cor sicut & vobis, &c.* Ex cordem amici putabant esse Iobum, neque cum ipsis vllò modo comparandum; quod hæc verba non obscure indicant, & docuit Eliphaz aperte infra cap. 15. versic. 3. *Arguis, inquit, verbis eum, qui non est æqualis tibi.* Hanc hominum nimis immoderatam insolentiam coëret Iobus, & nihil esse docet, cur illi super reliquos efferri spiritu vano, atque ventoso de-

A beant, cum ipse illis nullo modo sit inferior, siue prudentiam spectes, siue alia, quæ homines, in quibus aliquid est mentis, admirantur, & probant. Quæ autem illi effuderunt inflatiùs quasi diuinæ cuiusdã sapientiæ plena, & in quibus videntur sibi placuisse magnopere: non eiusmodi sunt, vt propterea spiritus sibi debeant ingentes assumere; cum illa etiam, si mediocri sit ingenio, nullus ignoret. Hæc porro ideo videtur dixisse Iobus tum vt hominum comprimeret inflatos animos, tum vt se magis compararet ad institutam disputationem; ne in principio videretur magnificare aduersariorum potentiam, & dum de se alieno tempore demissius loquitur, cessisse hostibus, & illorum sapientiæ succubuisse videretur. Non audierat Iobus illud Prouer. 26. v. 5. *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.* Et tamen ab eodem spiritu, à quo illa dictata fuerunt, edoctus iuxta illorum stultitiam respodet, & illa retorquet in illos, aut certè nò admodum diuersa, quæ ab ipsis illiberaliter audierat.

B **V**ers. 4. *Qui deridetur ab amico suo sicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum.* Sicut tres amici Iobum impietatis, & tyrannicæ crudelitatis accusarant, sic vicissim Iobus amicos impiæ cuiusdam feritatis accusat, & diuinam præterea indignationem, & vitionem ostendit. Est autem iniuria non leuis ab aliis duris lacerari conuitiis; si autem id ab amicis contingat, grauis dolor, quia hi videntur non incerta iactare, cum actionum omnium, & consiliorum conscij existimentur. Deinde, quia violatæ fidei, & amiciticæ proditæ insperata mutatio agrè afficit animum laborantis, maxime cum ab illis irrogatur iniuria, & intorquetur cõtumelia, à quibus contra hæc omnia ad futurum putabatur fidele subsidium, tunc autem qui talia iniuste patitur ab amicis diuinum implorabit auxiliũ. Neq; Deus deerit, qui innocenti, & pauperi cum malè iactatur, deesse non solet, cum illorum sit patronus, & pater; neque cõtuitia, & sannas abire patietur impune. Non legerat Iobus, quæ de pauperum & miserorum afflictione Scriptura ait prodit, aut præcipit; quia illius ætas diuinarum Scripturarum monumenta præcessit. Sed norat, vt apparet, diuinũ ingenium, & ab illo interius afflatus, aut rerũ experientia edoctus; noverat quæte Deo curæ, atque studio fuerit pauperum, & miserorũ vexata conditio: quàmque facile in clamatus audiat, & intentos inimicorũ stimulos retundat, atque in aduersariorũ exitiũ destinatò conuertat. Id sanè dixit postea Deus Moyli Exod. 22. v. 21. *Aduenam non contristabis, neque affliges eũ, &c. Vidua, & pupillo (eadè est ratio de miseris aliis) non nocebitis: Si leseritis eos, vociferabunt ad me, & ego audia clamorem eorum.*

C **E**t David Psal. 9. v. 34. *Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor.* Quæ sententia in Scriptura sacra millies auditur: neq; Iobi amici siluerunt, quorum vnus Eliphaz dixit c. 5. v. 25. de Deo: *Porro saluum faciet egenum a gladio oris eorum, & à manu violenti pauperẽ, & erit egeno spes*

Vers. 5. *Lampas contempta apud cogitatione diuitum*

5. *Cui iniuria ab amicis irrogata grauior.*

6. *Deus pauperum, & miserorum patronus.*

7.

diuitum, parata ad tempus statutum.] Huius loci varia est translatio, & sententia multiplex. Septuaginta sic legunt: *In tempus autem statutum paratus fuerat, ut caderet ab aliis.* In qua lectione, ut vides, non auditur *lampas*. Horum autem verborum hic videtur sensus: non temere, atque fortuito contigisse illam fortunæ conuersionem, qua Iobus, id est, ille miser, cui amici tam insultabant inclementer, ex florenti cecidit fortuna, & ad extremam deiectus est. quæ tamen misera conditio non est ultra modum, & tempus duratura, quod Deus illius calamitatis extremum esse voluit. Quasi dicat, ad Domini præceptum ingruit illa tam acerba calamitas, & tempore ab illo constituto desinet. Hæc iuxta Septuaginta lectionem. Hebræi, aut ex Hebræo alij longè aliter. Pagninus, *Lampas contempta est cogitationi peccati, qui paratus est ad lapsus pedis.* Tigurina, *Lucernam contemptam iudicio hominis opulenti, qui idoneus est gressibus dirigendis.* Sensus huius ad mores opportunus. Contemnunt homines opulenti, & ideo superbi, iustos, & simplices, qui minus quam ipsi opibus abundant, qui tamen illis lucerna splendens esse debuissent, qui gressus dirigerent errantes, & deuos. Vatablus paulo aliter vertit; & hanc causam esse dicit, cur Deus viros innocentes, & integros interdum affligat: ut alij discant qualis ipsos exitus maneat, cum diuinam legem tam impudenter, & liberè conculcarint, cum innocentes tam acerbè fuerint vexati, si enim hæc lignum viride patitur, quid sibi timeat oportet, quod aridum est, & magis aptum incendio.

2. Hebræus apud Caietanum: *Titio despectus cogitat ionibus quieti directus nunc amibus pede.* Quæ verba odiosum aliquid, & despicabile indicant, cum neque lucem habeat, quæ oblectet, & dirigat, & fument inane aliquid, quod oculos offendat. Puto autem apud Hebræos prouerbiali forma, qui inutiles, & molesti sunt titionem vocari fumigantem, aut fumigans linum; de titione habes Isai. cap. 7. de lino Isai. 42. Hæc tamen contempta lampas, aut titio, qui in diuitum, superborumque conspectu nihil habere videtur aliud, quam molestum fumum, ad tantum aded splendorem paratus est, ut intuentium perstringantur oculi, & præ admiratione ebriosorum instar nutent, & vacillent incerti pedes.

3. Sed proculdubio vulgata translatio multo melior, cuius sensus ad mores grauissimus est, qui tamen non vnus apud omnes. Gregorius sic ad hunc locum, ut optimè Odo in compendium redegit: *Bonè iusti simplicitas, & lampas esse dicitur, & contempta. Lampas, quia interius lucet, contempta, quia exterius non lucet. Intus ardet flamma charitatis, foris nulla gloria resplendet decoris. Lampas ergo contempta iustus est: quia superbi quique dum pensare bona sequentia nequeunt, penè nihil estimant, quos non vident habere quod amant. Scilicet autem contempta lampadis tempus est, extremi iudicij prædestinatus dies; quo iustus quisque, qui nunc despicitur, quanta potestate fulgeat, demonstratur.* In hunc sensum accipiunt plures alij. Quidam in lampade contempta Christum intelligunt, quem olim contempserunt Iudæi; quibus fuit scandalum, & gentes, quibus visus fuit olim stultitia, ut dicit Apostolus. 1. Corinth. 1. 23. & tandem statuto tempore

A sic splenduit, ut iisdem visus fuerit gloriosus, & potens. Alij de Iobo intelligunt, qui se ipsum facit lucernam extinctam, & contemptam in trium amicorum conspectu: ita tamen ut sibi aliquando meliorem fortunam promittat, si non in hac mortali vita (nam sibi impendere iam extremum diem suspicabatur) certe in futura, in qua hominum compensantur labores, & quæ marcida videbantur, & mortua, cœlesti infusa rore reuiuiscunt, & germinant. ita Hieronymus, Beda, S. Thomas. Et quidem lucernam fuisse Iobum ipse indicat cap. 29. versic. 3. ubi describit fœlicitatem suam, quam videtur appellare splendètem lucernam: *Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me; quando splendebat lucerna eius super caput meum.* Sed dum conuersa fuit prior illa fortunata conditio, & ipse ad sterquiliniū, & vermes vsque deiectus, contempta fuit illa lucerna, & ita molesta, quasi nihil ex se daret præter fumum. Hæc mihi difficilia non sunt: sed addam ego aliam explicationem: de qua (ut volet, me non inuito) prudens lector statuet. Non solum se ipsum Iobus ab amicorum calumnia defendit, sed etiam illos docet, atque redarguit, quasi oblata diuinitus luce ad bene cogitandum, & sentiendum, uti nolint: sed illam contemnunt, & aliam sibi lucernam proponant, quam accendit cupiditas, vel ambitio, quæ non tam illuminat, quam perstringit, & obrundit oculos; non tam a fouea, & præcipitio liberat, quam in foueam, & præcipitium inducit incautos. At ergo, lucem illam, quam ab autore naturæ primum hauserunt, & quam deinde acceperunt diuinitus inspiratam, quam abiecerunt omnino, dum priuatis rationibus, & alienis consiliis obsequuntur, constituto tempore, quod tamen ipsis exploratum non est, accendendam rursus, ut tunc cognoscant, & licet inuiti fateantur à se grauius esse peccatum, & sanctam esse legem, quam ingrati putabant, & inutile. Id verò inuenient cum in viuis esse desierint, & illis spolièntur ornamentis, & bonis, quæ & prius immoderator spiritus, & tunc certum, & durum exitum attulerunt; dicantque licet serò, cum lucem intueantur, quam non viderant, aut cum vidissent, quasi somnia quædã, & figmenta neglexerunt, illud quod Sap. c. 5. v. 6. 8. impij dixerunt: *Ergo errauimus à via veritatis, & iustitia lumen non luxit nobis: & sol intelligentia non est ortus nobis. Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia quid conuulsi nobis?*

Verf. 6. *Abundant tabernacula prædonum, & audaciter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum.*] Multa sunt, quæ in hac cum Iobo dissertatione viri isti eximie sapientiæ opinione vehementer inflati, & audacissimi peccant. Primum, quia putant bonos tantum humanis commodis abundare; & contra sceleratos aut viuere angustè, aut duris vrgeri, atque attenuari laboribus. Ex qua opinione falsa sibi persuaserant in Iobo solidam non esse, atque synceram, sed tantum fucatam religionem. Hunc igitur errorem nunc argumento satis efficaci confutat, & iubet primum intreri prædonum domos, & superba tabernacula, in quibus est lauta, & pretiosa suppellex, qui cum assiduè peccando diuinum in se furorem instimulent, à Deo tamen humanis cumplan

Prouerb.
Titio pro re
molesta, &
futili.

*Lampas est
tempus cur
uocatus iu-
stus.*

*Lampas ex-
tinctus qui ex
glorioso statu
cecidit.*

10.

11.

cumulantur bonis, & nihil desiderant, quod necessarium videatur, siue ad vitæ subsidia, siue ad dignitatis ornamenta.

12. Hæc arbitror satis ad textum; sed opinor aliud etiam Iobum significare voluisse, se videlicet propter inopiam, & dolores ex multiplici morbo multiplices, contemni non debere. Cum nemo sceleratos, etiam si rebus omnibus affluant, commendandos putet; quales sunt prædones, quorum domus plenæ sunt rapinis, splendent aliena suppellectili: quæ data dicuntur à Domino, quia ille à suis dominis auferri permittit. Neque statim illam audaciam, & violentiam castigat, & comprimit; sed his prædonibus, qui alienis opibus impudenter exultant, ab ultore Deo exitium minatur, dum dicit: *prouocant Deum*: nempe vt stimulos acuat furoris sui, eosque in viscera prædatorum adigat. Hi autem prædones fuisse videntur Sabæi, Madianitæ, & alij vicini populi, qui Idumæorum attingunt fines, & ex rapto viuunt, qui utpote in agris agere soliti, & rei pecuariae impensè dediti, in tabernaculis habitant, quæ bellè instructa habent miserorum exuuiis.

13. *Deus bonis, & malis bona indulget humana.*
 Vers. 7. *Nimirum interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia cæli, & indicabunt tibi.* Duo hinc agere videtur Iobus, quæ amicorum verba, & cogitata confutant. Dixerant illorum aliqui, viros tantum sceleratos à Domino puniri; & bonos tantum bonis, & ornamentis cumulari; vnde Iobum sceleratum esse putabant, quem Dominus tam videretur insectatus hostiliter, vt spoliatum omnibus, quæ prius largitus fuerat liberaliter, & fædo consumptum vlcere, omnium ludibrio, & vexationi permiserit. Et tacitè se ipsos iustos profiteretur, & integros, cum in lauta viuant, & florenti fortuna, neque eorū aliquid patiantur, quæ in Iobo siue dolēt verè, siue dolere se simulant. Hanc autem cogitationem satis infirmant, quæ adducuntur à Iobo; cum enim in illis, quæ in exemplum adducit nulla sit sanctitas, nulla merita. Quæ enim sanctitas, vbi nulla malorum bonorumve cognitio? & tamen omnia illis cumulatè largitus est Dominus; etiam his, qui venenum alunt aliis animantibus noxium, & vnguibus, ac dentibus fauiunt, & innoxia lacerant & deuorant animalia, neque ab illis effusi sanguinis, aut illatæ mortis pœnas exigit; sed grassari liberè & impunè permittit. Hæc igitur Iobus animalia cõfusi ab amicis iubet, & ab illis discere, quibus Deus aut largiatur bona; aut inferat mala, cum præferoces belluæ, atque carnioræ exultent, & grassentur impunè; innoxia verò, mansuetæ, & dociles aliarum sint alimentum, & præda. Hanc sententiam indicat Caietanus.

14. Hæc huiusmodi exemplis voluisse videtur Iobus: sed sine dubio alteram amicorum cogitationem euertit. Superbè sibi altissimarum rerum scientiâ arrogabant hi viri; & quasi ignoraret Iobus, illum, quasi diuinorū consiliorum conscij forent. Docuerunt, ostenderuntque à Deo omnia fuisse fabricata, & alia, quæ diuinâ sapientiam, & facultatem prædicat. Quæ Iobus non tam dicit esse occulta, vt non ipsa se prodant omnibus, qui cum mediocri ingenio mediocrem attentionem adhibere voluerint, quotquot enim sunt rerum formæ, & quæcunque illarum in oculis incurrant, diuinæ sapientia, atque virtutis documenta sunt. Hoc docent ea

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A etiam animantia, quæ stupida sunt, quales sunt iumenta, & pisces; imò & terra, quæ non rationis solum expers est, sed etiam sensus, quorum admirabilis fabrica, & virtutes etiam admirabiles admirabilem authoris sui virtutem, & potentiam docent. Sed quis dubitet admiranda hæc opera à sapienti, & omnipotenti manu fuisse perfecta. Hæc porro per onomatopœiam loqui dicuntur, & interrogantibus respondere, quia non aliter suo aspectu; & constanti in tanta rerum diuersitate ordine spectatorem instruat, quàm auditorem alia, quæ ratione pollet, & vsum habent linguæ. Hoc argumento Paulus Actorum c. 17. vers. 24. cum ageret cum Atheniensibus, vsus est. Hoc vsus David Psalm. 18. vbi cælis, & firmamento, diei, ac nocti, id est, rebus, quas in die, ac nocte contemplamur, sermonem attribuit. Cum igitur hæc doceant illa etiam minuta, quæ nobiscum sunt, & quæ passim, & vltro nostris occurrant oculis, non erit opus, vt dicebat Sophar, vt ista inuestigemus, & sciamus, cælorum sublimitatem ascendere, aut terræ lustrare longitudinem, aut ad maris profunditatem descendere.

15. *Deus bonis, & malis bona indulget humana.*
 Vers. 10. *In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersa carnis hominis.* Non solum Deus formauit omnia, sed etiam sua potentia, & benignitate conseruat, qui qua facilitate fecit omnia, eadem posset vniuersa dissoluere, cū in ipsius manu posita sint, à qua, vt vitæ habent, sic etiam mortem timere debent. Loquitur de natura viuentium, & præcipuè de ea, quæ rationis est particeps. Sed dici eadem possent de quacunque alia creatura, quæ non minus quàm humana à Deo in suo statu, & conseruatione dependet.

16. S. Thomas hinc putat inferri à Iobo, neque bona hæc humana dari hominibus propter merita, vitæque sanctitatem; neque mala quæque humana existimatur incommoda, propter peccata: cum bonos interdum vexari, & malos ornari vehementer contingat. Atqui illa, quibus abundant, & ornantur mali, in quibus sunt armenta, & plantæ, in manu Dei sunt: quæ ille, si nollet esse in malorum potestate, extingueret vtique, & deleret, quia ab eius manu omnino dependent. Quod cum non faciat; sed potius integra in eorum potestate conseruet; & contra à bonis excedere, ac perire permittat: consequens fit, & bona, & mala in hoc mortali statu bonis, & malis esse communia: neque licere ex hominum, siue fœlici, siue aduersa fortuna, virtutem, ac impietatem cuiusquam coniectare.

17. *Deus bonis, & malis bona indulget humana.*
 Vers. 11. *Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis sapore.* Hic locus varias admittit explicationes, neque facile est statuere, quænam illorum sit germana, aut germanæ propior. Sanctus Thomas putat hinc agi de cognitione Dei, quam homo ex rerum sensibilibus cõtemplatione, & cognitione venatur. Nam inuisibilia Dei, per ea, quæ sensu capimus, intellecta conspiciuntur. Et quia antiqui multa audierunt, videruntque, & aliorum sensuum vsu perceperunt, maiorem quàm alij scientiam consecuti sunt, & ideo additur: *in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Quæ explicatio omnium mihi maximè placet: quia neque ipsa extorquetur à textu, & optimè cum Iobi sensu congruit, qui ex creaturis cognosci posse Deum proximè dixerat.

Graci

18. Græci Patres in Catena Chrysoſtomus, & Olympiodorus, quibus ex Latinis nonnulli ſubſcribunt, ita dicunt hominem ratione ſublimia, & ſpiritualia cognoſcere; ſicut corporata, & terrena exteriorum ſenſuum qualicūque iudicio. Alij hæc de diuina ſapientia interpretantur, quæ omnia, quæ vbiſcunq; loquuntur, cogitantur, ac fiunt, ita cognoſcit, quaſi illorū audiret voces, quod aurium; aut guſtaret, quod faucium opus eſt, & ad hæc explicationem accommodat, in Deo ſtatim fortitudinem, atque ſapientiam, conſilium, & intelligentiam agnoſcit.
19. Verum, vt dixi, explicatio S. Thomæ mihi potiſſima eſt, quæ homini, vt ſenſus tribuit externos, vt exteriora hæc, & corporata cognoſcat; ſic internos tribuit, & mentem, quibus ratiocinando altiori quadam cognitione hæc eadem, atque alia ſuperiora cognoſcat, ex quo fit, vt in antiquis, quia plura viderunt, audieruntq; maior inueniatur, & plurimum rerum intelligentia. Hæc porro omnia eò ſpectant, vt intelligant tres illi viri, qui magnam ſibi ſapientia laudem arrogabant, alios etiam attentione mediocri obtinere poſſe, quod ſibi aut ſolis, aut cum paucis conſeſſum eſſe arbitrabantur. Quid autem homines prudentes, dum creaturas interrogant; & quæ ſunt rationalis, imò, & animalis facultatis expertes, vt iumenta, piſces, terram, & quæ terra grauida germinat, didicerint, ſtatim explicat, dū ait, quid ex varia creaturarum natura, atque operatione, & rerum omnium admirabili, ratioque concentu, de illarum ſapientiſſimo, atque potentiſſimo architecto cognoſcerint; & ideo ſubdit.
20. Verſ. 13. *Apud ipſum eſt ſapientia, & fortitudo: ipſe habet conſilium, & intelligentiam.* Hoc de Deo ſentiunt, & prædicant, qui rerum naturas accuratè conſiderant. Quomodo enim ille rerum conſtans, & admirabilis ordo, tam grata venuſtas, tam neceſſarij, atque opportuni pro temporum varietate prouentus, atque vſus, niſi à ſumma ſapientia, atque conſilio, & ab omnipotente virtute oriri potuerūt? Agnoſcebant itaq; ſapientiam, atque intelligentiam in Deo, vt ſciret, & fortitudinem, vt poſſet, quæ cōplexus eſſet mēte prius, deſcripſiſſetque, vniuerſa perficere.
21. Verſ. 14. *Si deſtruxerit, nemo eſt, qui ædificet: ſi incluſerit hominem, nullus eſt, qui aperiat.* De ſapientia Dei hætenus; nunc de potentia, quam ſummam eſſe dicit, & ab effectu explicat. Qui ita aut ſua, aut aliena opera diſſoluerit, vt à nulla virtute inſtaurari poſſint; ille ſane docet ſupremam illi ineſſe poteſtatem, & vim, cui nulla poſſit obſtāre potentia. Quis mundum, quem diluuiſio deleuit tempore Noëtico, reſtituere poſſet, niſi qui antè condiderat? cur nemo potuit hætenus reædificare Pentapolim, niſi quia à Domino peccatorū vindice ſubuerſa eſt? cur Solymitanum templum reparari non potuit, licet humana potentia, quæ in terris purabatur maxima, ſæpe tentauerit, niſi quia authore Deo à Romanis exciſum fuit à fundamentis. Illud porro quod additur: *Si incluſerit hominem, nullus eſt, qui aperiat*: ſummam indicat potentiam, & vt reor, prouerbiali forma: nam vt diximus in noſtris commentariis ſuper Iſaiam ad illud c. 22. *Dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius: clavis inſigne Regum eſt, ſicut alibi ſcriptum. Ibi autem de clauis dicitur: Aperiet, & non erit, qui claudat; & claudet, & non erit, qui aperiat: quæ*
- A verba iterum audimus de Chriſto Apocal. c. 3. ver. 7. hoc idem de Deo prædicat Iobus eodem omnino, vt apparet, ſenſu. Quid porro ſit *aperire, & claudere, ſeu includere*, obſcurum non eſt. Aperire enim aliquid indicat lætum, fortunatum, optabile; ſicut etiam contrā clauſum miſerum ſignificat, ærumnoſum, quòdque ſplendore, luce, ac libertate caret. Sic cœlum, quod rigente hyeme clauſum videbatur, ſub vernum tempus cum gratior affulſit clementiorque tempeſtas, aperiri dicitur: vnde Aprilis vocatur ab aperto tempore, quia laxat, aperitque quæ gelu contraxerat, & vinculorum more conſtrinxerat. Si Deus cœlos clauſerit, neque imbres emiſerit, nemo illos aperiet, quantumcunq; clamet terra ſitiens, & arida; neque ſi velit ad hominum vota irrigare terram ſolatis imbribus, nemo erit, qui illius ſe conſiliis opponat aut vtiliter, aut impunè. Si vuluam clauſerit infœcundam, nemo concepta prole aperiet, & vendicabit à ſterilitatis ignominia; ſi aperire voluerit, & augere ſterilem prius numeroſa ſobole, nihil poterit illius reſiſtere voluntati. Si Deus tumulo concluſerit mortuum, nemo illum ſuſcitabit ad vitam, ſi aperire voluerit ſepulcrum, & excitare eos, qui in puluere concluſi dormiunt, impediet nemo. Denique ſi voluerit Iobum, quem alligauit ſterquilinio, & fortunæ miſeræ, ſoluere, & priori ſtatu, aut etiam meliori reſtituere, hoc illi perquam facile erit, neque illum quæcunq; vis creata, aut naturæ neceſſitas impediet; quod ſi ad finem vſque ſæculorum, aut etiam vltra in dira illa illuuiæ continere voluerit, nemo erit, qui conſtrictum ſoluat, aut aperto illo carcere eximat e vinculis.
- Verſ. 15. *Si conuenerit aquas, omnia ſiccabuntur; & ſi emiſerit eas, ſubuertent terram.* Potens eſt Deus aperire, & claudere, id eſt, ſanare, & perdere. Neque ad hos tam illuſtres, ac diuerſos effectus instrumentis indiget, quibus ſalutem hominibus, aut exitū aſſerat: ſed id ſine vllò rerū apparatu, ſed ſua tantum voluntate quæ citiſſimè perficit. Vt enim ad vniuerſi fabricā, & cœleſtium orbium molitionē neq; ferramentis, ac veſtibibus, neque vllis machinamētis indiguit; ſic etiā neq; ad demoliendum, ac diſſipandū, quod antè ſine vllò labore, atque adiutore cōſtruxerat. Nihilominus ſiue perdere omnia, ſiue conſeruare voluerit, arma habet ad vtrūque conſilium potentiſſima, quia manus illa tractat omnipotens, cui nihil eſſe poteſt infirmum. Sanè quæ frigore concreſcunt, atque congelant, arma dicuntur Dei infra cap. 38. verſ. 22. *Nunquid ingreſſus theſauros niuis, aut theſauros grandinis aſpexiſti, quæ preparauit (Deus) in tempus belli, in diem pugnae, & belli.* Nunc Iobus aquā instrumentum eſſe dicit diuinæ potentia, quæ vel compreſſa, & clauſa; vel affluentiùs, & immoderatiùs emiſſa ciuitates plurimæ perierunt. Deſiciente pluuiā, & multorum annorum ſiti arenibus agris deſertā eſſe terrā à cultoribus, & incolis nō ſemel accepimus. Neque id in ſacris Scripturis, & eccleſiaſticis annalibus inſrequēs. Nemo paulo doctior ignorat qualiter aſſiſta terra fuerit ſeptē annorū fame, quæ prædixit Ioseph Gen. 41. & iterum tēpore Elimelec Ruth c. 1. & ſub Achab 3. Reg. c. 17. & ſub Dauid 2. Reg. c. 21. Mitto ſiccitates alias; illa quæ totā inuaſit, & vaſtauit Hiſpaniā, ſaris probat à Deo non
- Clauſo in felicem, aperio felicem, indicat fortunam.
23. Creatura enim arma ſunt Dei.
24. Aqua ſue abundans, ſiue deſiciens instrumentum Dei ad vindictam.

non ciuitates solum, quod accidit sepe, sed prouincias totas potuisse subuerti. Prædunt namque antiquissima Hispanorum historia viginti sex annorum siccitate omnes fontes, & fluuios aruisse præter Iberum, & Betim, & terras in hiatus usque adeo vastos, atque profundos discessisse, ut qui aliò victus quærendi gratia commigrare vellent, quominus abirent obuia passim immensa voragine prohiberentur. Sic Hispania diuturna fame bestiis, hominibusque consumptis, in solitudinem redacta est.

25.
Aquam
inundatione
ciuitates e-
uersa.

Quod autem fecit inducta fame, & in æneo cælo pluuia compressa, idem fecit non semel aquis è cælo, aut è terra scatebris immoderate profusis. Oppleuit mari mortuo in valle amœnitatis eximias ciuitates, quas cæleste incendiū antè consumpserat; oppleuit, & subuertit mundum in illo Noëtico sæculo diluuiio: quod etiā Deucalionis tempore accidisse prodit antiquitas, fortasse fabulose. Quot ciuitates ab aquis siue fluuiialibus, siue marinis, siue etiam torrentibus, à copiosis imbribus haustæ fuerint, & euerstæ docet Plinius lib. 2. ca. 90. & 92. & nonnulla Seneca adducit exempla lib. 6. quæst. naturalium capit. 23. ex Callisthene. Et quidem nos hoc ipso loco, in quo hæc scribimus, ex ingenti alluuiōe corruisse, imò & corruere spectabamus non sine metu, ne domui nostræ accideret, quod aliorum domus ab aquarum inundatione patiebantur. Sanè illa rerum domina Roma, quæ satis erat contra similes casus munita, sæpe in metu fuit, ne ab aquarum exundatione periret. De quo Horatius l. 1. car. Ode 2.

*Vidimus flauum Tiberim retortis
Littore Etrusco violenter undis
Ire deiectum monumenta Regum,
Templaque Vesta.*

Hoc ipsū indicat Iobus infra ca. 14. v. 19. *Lapides excauat aqua, & alluuiōe paulatim terra consumitur.*

26.

Verf. 16. *Ipse nouit & decipientem, & eum, qui decipitur.* Sapiens est Deus, ut norit, & illū qui infert, & illum qui patitur iniuriam: nempe innocentem, qui ab iniquo, & callido fraudulenter traducitur, & qui illi fraudes, & insidias parat. Fortis item est Deus, qui innocentis tueatur causam, & vlciscatur iniurias, & qui crudellem, & impium, qui rerum successu impotenter inflatus iuueniliter exultat, è sublimi deiciat loco, & omnibus exuat ornamentis, & opibus; id quod statim exemplis amplificat, & illustrat.

27.

Verf. 17. *Adducit consiliarios in stultū finē, & iudices in stuporē.* In consiliariis, ac ducibus multū existimatur esse sapientiæ, & solers, acutumque iudicium: quoniam illi consilio aliorum rationes, & studia moderantur, & temperant. Hi de aliorum causis, rationibusque disputant, & statuunt: aut etiam res moderantur publicas, utpote patriæ parentes; legum vindices, vigilēsque custodes. Iudices non solum illi dicuntur, qui iudicaturi sedent, & suum cuique sanctè, atque legitime tribuunt; sed etiam, qui armis, atque consiliis rempublicam tuentur ab iniuriis, & ab hostili manu. Sanè, qui à tempore Iosue rempublicam susceperunt Israëliticam, & illam armata manu toties ab inimicorum iniuriis vindicarunt; iudices dicuntur, & qui illorum gesta commemorat, Liber vocatur iudicum. Hi igitur consiliarij, & iudices quantuncūque sint acuto, maturoque iudicio, quem sibi exitū destinarant animo, non assequuntur, imò ita rem tempera-

Iudices qui
olim.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

ant, quæ in deliberationem deducitur, & illum tandem successum fortietur, ut omnium sententia iudicentur stulti: & iudices sic se in rerum administratione gerent imprudenter, usque aded non erunt in euentu felices, ut alij, qui illorum antea prudentiā nouerāt, illorū stupeant inertiam, atque vacordiam; & ex illo tandem loco, atque opinione cadant, in quibus antea gloriose vixerāt. De iudicibus egimus pluribus in nostris commentariis super Oseam c. 7. ad illud v. 7. *Denouerunt iudices suos.* vbi docuimus Reges olim vocatos esse iudices: vide locum.

Septuaginta sic reddunt: *Qui ducis consultores captiuos; iudices autem terra in panorem misit.* quæ sic exponit Polychronius in catena: *Hæc fortasse non de his dicit, qui capiuntur bello, verum de his, qui ingenij solertiā vendunt. Ac si diceret: sapientes quoque decipit, & qui iudicio præstant, circumagit: & eos, qui agenda aliis ostendendo præcipiunt ad suam acerrimam normam insipientes pronunciat: eos denique ad summam consilij inopiam redigit.* Vbi hanc Symmachi translationē adducit: *adducens consiliarios ad consilij inopiā.*

Verf. 18. *Balteum Regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum.* In balteo, inquit Hieronymus regnantis intelligitur gloria, in fune verò è regno depositi ignominia. An balteus Regum sit insigne, mihi incertum est, & admodum creditu difficile, nisi in Regio balteo aliquid sit insigne, & eximium, quo careat alij; quo Reges ab aliis de vulgo, aut regni Principibus distinguantur. Sanè balteum signum esse militare, id est, eorum, qui sua militiæ nomina dederunt, satis constat, siue his, qui sacris, siue qui profanis monumentis mediocrem operam nauarunt. Sæpe enim legimus, his qui aliquod peccati genus admiserunt, supplicij, atque ignominia loco balteum esse detractum. Neque Rex erat Ionathas, aut Ioab, sed in exercitu duces, & tamen balteos habuisse traduntur: alter libr. 1. Reg. capit. 18. versic. 4. balteum suum Dauidi dono dedisse fertur; alter lib. 3. c. 2. sanguinem Abner in suo balteo posuisse dicitur. & idem balteum vnum daturum se fuisse dixit gregario cuidam militi, si Absalonem ex quercu pendente occidisset. Et 4. Reg. 3. v. 21. dum milites ad arma vocantur, conscripti dicuntur omnes, *qui accincti erant balteo desuper*, quare nullus fuisse videtur sine balteo miles. Ego potius arbitrator cum Pineda, balteum non tam Regum esse, quàm militum insigne, & illius ordinis præcipuum ornamentum: cumque Reges arma tractarent, utpote regni, suorumque custodes, commune cum militibus insigne, & ornamentum habuerūt, quia de militum, aut bellantium numero censeri poterant. Qui si balteo carerent, magno etiam carerēt decore, & militari gloria; quæ nõ nisi ignaris, aut parū fidelibus imperatorū authoritate detrahitur. Baltei verò loco fune præcingitur, qui tale subit dedecus ex dura vilique materia; ex sparto puta, aut iunco, aut alio quodā astrigmento palustri, aut certè vbi optimè cū illis ageretur, ex canabe. Tale supplicium Deus Isai. c. 3. v. 24. minatur filiabus Siõ, dū pro zona, quæ virginibus maximè indelicij numeratur, & est idem viris balteus, funiculū texit: *Et erit, inquit, pro suauis odore fætor: & pro zona funiculus.*

Balteum verò esse virorum ornamentum maximum, & in eo excolendo, atque illuminando preciosa quæque, & splendida includi,

Q. 4. diximus

28.

29
Balteus insigne militis.

39.

In balteo ornatus maximus, & splendor.

31. In armis quicquid erat pretiosum.

32.

33. Balteus ab humeris ad ilia immisus.

diimus ad illud l. 1. Reg. c. 12. de Ionatha v. 13. *Expoliansit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam David, & reliqua vestimenta sua usque ad gladium, & arcum suum, & usque ad balteum.* nam cum ibi quaeremus cur extremo loco poneretur balteus, quasi res esset pretiosa magis, arbitrabamur haberi balteum summi apud milites honoris, & precij: tum quia sine illo putabatur exauthoratus, & honesto illo nomine indignus: tum quia re vera ea erat materia, atque arte, ut nihil in militari instructu pretiosum, ac decorum magis. Fuit quidem apud antiquos de more; ut quicquid esset illustre, & pretiosum non in vasis, aut supellectili domestica poneretur, sed in armis, aut phaleris, in ornatu denique militari. Sic Iuvenalis satyr. 5. dum reprehendit nimiam illorum mollietatem, qui de ornandis poculis, & muliebris deliciis magis curant, quam de armorum splendore, & pretio.

--- Vno gemmas ad pocula transfert
A digitis, quas in vagina fronte solebat
Ponere & elotypo iuuenis praelatus Iarba.

Et idem satyra 11.

Argentum quod erat solis fulgebat in armis.
Et ibidem docet, quicquid erat olim gemmarum in poculis, ad equorum phaleras traduci.
Magnorum artificum frangebant pocula miles,
Ut phaleris gauderet equus.

Qua de re plura in nostris commentariis super Zachariam ad illud capitul. 14. *In die illa erit, quod super frantum equi est sanctum Domino.* Cumque in poliendis, atque illuminandis armis magnum esset studium, erat tamen maximum in nitore, & varietate baltei: Cuius erant bullae ornamentum eximium, & penè proprium; ab illis enim Varrone teste balteus nomen accepit, putat enim balteum dici quasi bullatum, id est, bullis instructum, atque distinctum. Hispanus, *Tachonado* vocat. Pro personarum tamen varietate varia erat bullarum materia, modò aurea, modò argentea, interdum verò ex pretioso lapide. Trebonius Pollio in Salonino, auro, gemmisque distinctos, & quasi stellatos esse dicit quorundam militum balteos. *Cum cingula,* inquit, *sua plerique militantium, qui ad conuiuium venerant, hora conuiuii Saloninus puer auratos, constellationisque balteos rapuisse perhibetur.* Clarius idè in Gallieno, cui gemmatum balteum attribuit. & Claudianus li. 2. de raptu, Parthicos balteos gemmis baccatos esse tradit. Accedebat ad materiam nobilitatem artis praestantia, & in argumento mira varietas, ut Homerus in balteo Herculis Odys. 11. in quo celati dicuntur vrsi, apri, leones, deinde pugnae, & caedes. Et Iliad. 4. Menelai balteus *αυατορος* dicitur, id est, *varie celatus.* Vtrunque Virgilius lib. 10. in Pallantis balteo coniunxit, ubi auream adhibuit materiam, & in ea argumentum illustre, nempe Danaidum infelices nuptias Eurytionis celo eleganter expressas.

--- Rapiens immania pondera baltei,
Impressumque nefas una sub nocte iugali
Casta manus iuuenem fœdè, talamisque cruenti,
Qua bonus Eurytio multo celauerat auro.

Illud ad postremum addo, balteum olim non medium corpus cingere ad ilia, ut nostra aetate urbanis hominibus mos est, sed ex humeris pendere, quem vulgus militum Punico vocabulo *tahali* appellant. Quintilianus lib. 11. ab

humero dextro in sinistram oblique duci balteum ostendit. Millies audimus gladium, aut balteum ex humeris pendere. Ita saepe Homerus, qui Iliad. 15. gladios dicit pugnantium cecidisse ex humeris, de Euandro Virg lib. 8.

Tum lateri, atque humeris Tegeam subligat ensera.

Et lib. 12. ad finem de Turno.

--- Infelix humero cum apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis.

Verf. 19. *Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat.* Sacerdotes magno apud omnes gentes fuisse in loco, res est magis nota, quam ut probari debeat. Certè fuisse apud Aegyptios probat illud Gen. 47. v. 22. nam cum Pharaeo profrumeto, quod in extrema fame populis traderat, eorum sibi possessiones vindicasset, sacerdotibus tamen terram suam, ut antè liberam, & immunem reliquit, & de victu in illis rerum angustiis largè prouidit. *Emir,* inquit, *Ioseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas, praeter terram sacerdotum, qua à Rege tradita fuerat eis, quibus statuta cibaria ex horreis publicis praebantur.* Sacerdotes autem inter Idumaeos, id est, in lobi patria, magno esse in honore, probat Iethro, qui & Ragucl, socer Moysis qui Exod. c. 2. v. 16. Sacerdos dicitur esse Madian, qui vir erat diues, & potens, & ut tradit Iosephus l. 2. Antiquitat. c. 5. magno inter Madianitas in honore erat. Iobus autem in terra Madianitide, aut non longè ab illa morabatur.

Deinde in Idumæa ubi natus esse creditur, & educatus Iobus; virorum principum primogeniti, qui & ipsi Principes, ut regionis illius ferebat consuetudo, Reges dicebantur, sacerdotes quoque videntur fuisse. nam Idumaeorum pater Esau, ex quo genus suum Iobus traxisse creditur, quia primogenitus erat Isaac, sacerdos fuisse cõmuni omnium cõsensu existimatur: & illius vestes suauis odore fragrantibus, de quibus Genes. c. 27. v. 27. sacerdotales esse existimantur. Et ideo à Paulo Hebraeorum ca. 12. v. 16. profanus appellatur, quia primogenitura vendita, sacerdotum quoque rem videlicet sacrã vendidisse iudicatus est. Et ipse quoque Iobus primogenitus, & Rex, videtur quoque fuisse sacerdos: quia primogenitus ex genere Esau sacerdotis olim, & quia ipse quoque sacrificasse videtur pro filiis peracto conuiuium, ut illos purificaret à peccatis, si qua inter pocula, & geniales epulas contraxissent. Sacerdotes verò eo erant apud omnes loco, ea gloria, ut sacerdotes vocarentur etiã si illis propriè non cõueniret sacerdotale nomen, qui magnã apud alios gratiã, & honorè haberent. Sic filij David sacerdotes vocantur. 2. Reg. c. 8. v. 18. cum tamè, quia nõ erant ex Leuitica tribu, sacerdotes esse prohiberentur. vide quã ibi diximus. At ergo Iobus, eos, qui gloriosi existimantur, aut quia sacerdotes, aut quia alias ob causas à populo honorem accipiunt sacerdotali proximum, depulsam iri à Deo ex illa gloria, quam obtinuerunt antea; & in vilem, ac sordidam conditionem iri deiectum. Cuius rei in Scriptura sacra omnia sunt exempla.

Et optimates supplantat. Duo sunt hominum genera, quã vulgares alij venerantur, & non inuiti deferunt obsequium: Sacerdotes, qui sacra curant, & religioni seruiunt, & Principes alij, & optimates, qui opibus, atque authoritate valent, qui praesunt aliis, remque publicam cõmuni

34. Sacerdotum utique magnus honor.

35. Esau cur di-
tus profanus.

Iobus sacerdos.

Sacerdotale nomen aliis propriè splendorem cõmunicatum.

36.

consensu

conſenſu moderantur: quique, ut ſunt vana, ac leuia mortalium ingenia, præ ſe ceteros contemnunt alios, ſibi que, ſi Deo placet, aliquid interdum cogitant in eſſe diuinum. Hos igitur ſupplantat Deus, id eſt, incautos inopinato præcipitat lapſu, qui tam ab illorum aberat cogitatione, quam cælum à terra diſtat. Porro ſupplanto luctatorum eſt, qui tunc ſupplantate dicuntur antagoniſtam, cum oppoſito, aut ſuppoſito pede inopinato, aut inſidioſè deiiciunt. Supplantat ergo Dominus optimates, quando nihil tale metuentes, aut cogitantes è ſublīmi loco ſubito deturbat. Septuaginta ſic reddunt: *Qui emittit ſacerdotes caprinos: Dynaſtas autem terræ euertit.* Diſcrimen eſt leue, & aliquid affert lucis translationi vulgata.

Supplanto
quid.

37.
Deus inſa-
nuat ſapient-
es vanos, &
delirare per-
mittit.

Verſ. 20. *Commuatans labium veracium, & doctrinam ſenium auferens.*] Magna vulgariū hominum opinione laus eſt, ſacerdotali aliquem aut regali dignitate fungi; prudentium tamen iudicio longè maior, habere doctrinam, vel labore, & induſtria comparatam, vel inſpiratam diuinitus, qua quis vera ſine errore cognoſcat, & veraci, atque fideli lingua ſine fraude loquatur. Ab hac etiam laude deiiciet Deus homines, qui ſibi de ingenij acumine, & ſcientiarum præſtantia blandiuntur, quos expectorata doctrina dementes faciet, & excordes; & commutatis labiis ante veridicis, atque fidelibus, falſa plurima, aut à ſano ſenſu vacua inutiliter fundent. Dixit hoc idem Deus Iſai. cap. 29. verſ. 19. *Miſcuit vobis Dominus ſpiritum ſaporis: claudet oculos veſtros, Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones perient.* Et ſtatim verſ. 3. *Admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & ſtupendo: peribit enim ſapientia à ſapientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur.* Hæc ſatis probauit in ſenectute Salomon, cuius ſcæminæ, quibus ipſe nimis erat addictus, ſubuerterunt cor, & eò uſque adegerunt inſaniæ, ut diuerſarum gentium ſupplicaret idolis, & ad illorum cultum, ſicut prius ad veri Dei templum, ſic etiam altaria, & delubra conſtruxerit. Hæc porro expectare videntur tres amicos, quos Iobus amicè, & religioſè admonet, ne multum ſibi tribuant, neve alios, qui minus aut poſſunt, aut ſapiunt, ſuperbè contemnât. Quia fieri poteſt, ut ab eo loco, atque ordine depulſi, ludibrio ſint illis, quos ipſi prius habuere ludibrio. Erant autem hi optimates, quia Reges: erant ſacerdotes ſuarum gentium more, quia primogeniti: erant ſapientes, ut ipſi non obſcurè de ſe prædicant, atque ideo timere poterant, ne ſupplantarentur, excœcarentur, ac tandem euertentur à Deo.

38.

Verſ. 21. *Effundit deſpectionem ſuper Principes, eos, qui oppreſſi fuerant, releuans.*] Hæc ſatis confirmant, quod modò de amicorum Iobi admonitione putabamus. Cum enim illi Iobum iacentem, miſerumque verborū acerbitate concitarent, fieri poſſe docet, ut illi qui rebus abundant omnibus; & ſatis in ſe ſibi contra omnes fortunæ caſus conſilij, atque ſubſidij eſſe meditantur, cadant ſubito ex eo gradu, quæ perpetuum ſibi fore videbant; & qui oppreſſi ſunt, & vndique à fortuna iactati vehemèter; eleuentur tamen: & aliis ſint terrori, à quibus aut paſſi fuerant antè, aut certè omnia metuebât aduerſa. Illud effundit, duo ſignificat, quæ diuinam potentiam, & liberalitatè ſignificant, aut indicant

Gaſpar. Sanctij Comment. in Iob.

A copiam videlicet eorum, quæ inferuntur, aut dantur, ſumpta metaphora ex aquis, aliſque liquoribus, qui ſi parca datur aut auara manu, inſtillari dicuntur; ſi verò copioſè, & nò inclinato modice, ſed inuerſo vaſe, effundi. Deinde quod ratione ea tribuitur, ſine mora datur, nò ſenſim, & guttatim, ſed quàm ocyſſimè ad fundum uſque euacuato vaſculo; quare hoc dicendi modo Iobus magnam ſubitamque deſpectionem ſupra Principum caput venturam eſſe denunciat.

Verſ. 22. *Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.*] Hæc quidam propriè accipiunt, quaſi Deus, quæ in terræ viſceribus latent, & umbra mortis, in locis nimirum denſiſſima obſitis caligine, in lucem euocat, & hominum conſpectum; quod fit

B quando è tenebris extrahit, aut ex occulto educit, quæ ab hominibus ſcleritatè teguntur humi deſoſſa; aut quando graui aliquo motu terra concutitur, atque dehieſcit, & quæ in occultis venis lapilli, metallaque latebant, apparent; aut cum excitantur mortui, aut mortuorum manes euocantur ab inferis, & quæ ignorabant homines, manifeſtant. Alij metaphoricè exponunt, dicuntque tunc Deum reuelare profunda de tenebris, cum aperit hominum conſilia, quæ latebant in homine verſuto, & callido ſimulationis tenebris inuoluta. Quod fecit olim ſapè, facitque quotidie, dum homines ſibi charos admonet per

C Prophetas, ut caueant inſidias, quæ amicitia ſimulatione tegit hominum infidelis improbitas, aut quæ eximia videbantur eſſe virtutes, in illis docet immania, atque horribilia latere flagitia. De quo Apoſtolus 1. Corinth. 4. v. 5. *Qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Contra hos ſic Dominus Iſai. c. 29. v. 15. *Va qui profundi eſtis corde, & à Domino abſcòdatis conſilium; quorum ſunt in tenebris opera, & dicunt, quis videt nos, & quis nouit nos?* Quæ explicatio mihi difficilis non eſt, & quæ optimè cadit in illorum amicorum mores, quos hoc loco Iobus admonet, ut omnem auferant ſimulationem, & fucum; quando Deum, cuius oculi carnei non ſunt, latere nihil poteſt; cui cogitationi non parum fauet, quod c. 13. v. 4. fabricatores appellantur mendacij. Et reuera ita accidit, nam Deus amicos illos reprehedit, cap. 42. v. 7. & in illorum animis aliquid deprehendit, quod non probaret, quod euocauit ex latebris in lucem. ſic enim ibi Dominus ad Eliphaz Themanitem: *Iraſus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſeruus meus Iob.*

D Sed fortasſe magis eſt accommodata illa explicatio, quæ locum iſtum ſic cum extrema parte connectit ſuperioris verſus, ut illius iteret, explicetque ſententiam, quod in Scriptura ſacra infrequens non eſt. Notum eſt autem tenebras, & umbram mortis, noctem, & caliginem iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem pro miſera, & ærumnoſa conditione ſumi; & contra lucem & diem pro lata, cædidaque fortuna; quare cum quis è tenebris euocari dicitur in lucem, idem ſignificatur reliquiſſe ignominiam, & ſordes, & ad fœlicem ſortem emerſiſſe. Quod igitur ſignificauerat cum dixit proximè, eos, qui oppreſſi fuerant, releuans, idem iterat cum ait, *qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.*

Effundo
magnumali-
quid ſonat.

39.

Tenebræ
aliquid ſo-
nant flagi-
tioſum, &
fallax.

40.
Tenebræ
pro fortuna
miſera.

Q 3

Verſ. 23.

41.

Verf. 23. *Qui multiplicat gentes, & perdit eas, & subuersas in integrum restituit.*] Nunc aliud argumentum producit diuinæ potentæ, cui nihil est factu, aut dissolutu difficile. Multiplicare enim potest gentes, & populos, & eosdem repente disperdere, & rursus excitare, & ad illum numerum ordinemque redigere, vt nihil videatur fuisse subuersum. Quod duobus modis explicari potest; aut quo sensu à nobis explicatum est modò, quòd Deus licet fecisset nunquam, potuisset tamen facere, iuxta illam regulam, quæ secundum adhibet actum pro primo, quomodo ambulare, docere, & mederi dicitur, ille qui ambulare potest, licet tunc sedeat; & institutum, & facultatem docendi, seu medendi habet, licet à docendo, seu medendo cessauerit: sic Deus multiplicare dicitur, & perdere gentes, & iterum in integrum restituere, quia id ille præstare perquam facile potest; sicut etiam supra cap. 9. verf. 7. diximus, cum explicaremus illud; *Qui præcipit Soli, & non oritur; & stellas claudit sub signaculo.* Alter explicandi modus est, si dicamus id à Iobò fuisse significatum, quod reuera factum à Deo fuerat, quod ignorare ipsum non est verisimile: cum audire potuerit à maioribus suis, qui genus traxerunt ab Abrahamo, creatum esse hominem à Deo, & ab illò quasi stirpe humanum genus ad infinitam multitudinem fuisse propagatum: Deinde extinctum inductò diluuiò. & iterum à Noë posteris sic esse restitutum; vt humanum genus nullam videatur accepisse plagam: & hoc fortasse verius.

42.

Principes
quomodo decipiat Deus.

Verf. 24. *Qui immutat cor Principum populi, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium.*] Hæc eodem explicò modo, quo proxima: nempe actum secundum vsurpari pro primo. Et licet hæc Deus ante hoc Iobì sæculum aliquando fecerit, at fuisse factum Scriptura non docet: post Iobì tamen ætatem accidit non rarò. Legimus enim Principes populi cæco, & præcipiti consilio, & sibi, & suis attulisse perniciem, & prorsus instituisse viam, quæ longè aberat à sana mente, & à salute communi ac propria. Testis fuit ex alienis Pharaò, Nabuchodonosor, Balthasar, ex gente Israelitide Saul, Salomon, Roboam, qui dum deuis abducuntur rationibus, & se, & suam pessunderere rempublicam. Dicitur autem Deus immutare cor Principum, vtique in malum, & illos decipere, vt errent, & in semitam abducantur inuiam; quia id, vt facerent, permittit. qua de re scholastici Doctores multa, à quibus ego prudens abstineo, hoc

tantum paucis admonuisse contentus; tu illos consule. Porro quod hic Iobus de Deo affirmat, id Deus ipse per Isaiam minatur cap. 29. verf. 9. *Obstupescite, & admiramini; fluctuate, & vacillate; inebriamini, & non à vino; mouemini, & non ab ebrietate: quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, &c.*

Verf. 25. *Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.*] Descriptio est hominis cuius mutatum est cor, & mens aut erepta, aut conturbata vehementer; qui enim talia patiuntur, quasi cæci errant in tenebris, & manu palpant, vt explorent si quid sese offerat periculi, quando oculis exploratoribus non possunt. Non longè à cæcis absunt temulenti, quibus vini immoderatus vsus mentem sic turbat, vt amentes credas, & furore bacchari lymphatico; Cæcitas porro, aut furor cum magnus est, translatione ab ebrietate sumpta in Scriptura sacra significari solet. Psalm. 106. *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est.* & Isaias hanc perturbationem, seu cæcitatem, aut æstum animi, spiritum vertiginis appellat, cap. 19. verf. 14. *Stulti sunt Principes Tancos, &c. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis, & errare fecerunt Egyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius, & vomens.* Illis, qui vertigine laborant, omnia videntur circumrotari, nutareque, neque quicquam esse stabile, ac firmum; quod optimè expressit Augustinus, tractatu de sobrietate, & castitate, si modò opus illud est Augustini: *Ebrietas, inquit, est turbatio capitis, subuersio sensus, tempestas lingue, procella corporis, naufragium castitatis, insania voluntaria.* Eadem vini ebrietatiq; metaphora vsus est dominus per Ieremiam, dum populis, quibus vinum propinari iubet, insaniam, & amentiam, suorum denique consiliorum miserabilem exitum denunciat: *Sume, inquit, calicem furoris huius de manu mea, ac propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te. Et bibent, & turbabuntur, & insanient à facie gladij, quem ego mittam inter eos.*

Illud porro *in tenebris, & non in luce*, epitasim habet Hebræis vsitatam, qui dum vim, & pondus volunt addere sententiæ affirmationi, addunt contrarij negationem. Sic Ezechia Regi ab Isaià dictum est cap. 38. verf. 11. *Morieris tu, & non viues.* Ezechiel. cap. 18. versicul. 21. *Vita viuet, & non morietur.* Ioan. cap. 1. de Baptista: *Confessus est, & non negauit.*

43.

Ebrietas pro
perturbatio-
ne maxima.

44.

REGVLA.
Epitasim est
in affirmati-
one, & negati-
one contrarij.

ARGUMENTVM CAP. XIII.

UM magnam esse sciret suorum amicorum ignorantiam, neque se illis inferiorem nosset Iobus, à Deo dicit se velle cognoscere, quod ab homine mortali non posset. Ante tamen quàm alloquatur Deum, & suam coram illo causam disceptet, ostendit quanto in errore versata fuerit amicorum oratio, & quantum displiceat Deo, dum illius honori consulere videtur; cum dolos hominum peritus agnoscat, & ab hypocritis detrahat religionis simulatae larvam inanem, & artificium mendax. Deinde dicit se ad eò non desperare de diuina clementia, ut impendente morte ab illo vitam, & sanctitatem speret. Deinde quia statuit sua peccata coram Deo confiteri simpliciter, ex illo iudicio se putat egressurum à peccato purum. Ad extremum exorato Deo, ut tantisper à dolore respirare sinat, & terrores tollat placato vultu, petit venerabundus, & supplex, ut ostendat, quid ipse scelerum admiserit, quod tam vehementer expiari velit, non ut illum acerbitatis accuset, aut inclementie, sed ut cautior sit in posterum, neque ad eundem lapidem sepiùs offendat.

CAPVT XIII.

A PARAPHRASIS.

1. **E**CCE omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula.

2. Secundum scientiam vestram & ego noui; nec inferior vestri sum.

3. Sed tamen ad omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio:

4. Prius vos ostendens fabricatores mendacij, & cultores peruerforum dogmatum.

5. Atque vtinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.

6. Audite ergo correptionem meam, & iudicium labiorum meorum attendite.

7. Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

8. Numquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini?

1. 2. Hæc omnia quæ de diuina potentia dixi, & quæ illam prudentibus abundè demonstrant, & vidi sæpe oculis meis, & attendita meditatione diligenter expendi, & audiui ab aliis ante hoc tempus, & ita intellexi, ut non pauciora cognouerim, quàm vos, neque in earum rerum cognitione cuiquam vestrum cedendum putem.

3. Quia à vobis doceri nihil possum, quod ignorem, cum sapientia mea inferior non sit. Ideo cum Deo, qui vera est sapientia, disputare cupio, ut ab illo audiam, quod mortalium nemo docere potest.

4. Prius autem quàm cum Domino disputationem aggrediar, non sine causa ab oratione, doctrinaque vestra cauere videor; & à maiori magistro velle doceri, ostendam quàm sit oratio vestra fallax, & quàm variis consilia mendacis, & prauorum dogmatum plena, quæque multa affingit Deo, à quibus longè abest illius singularis prouidentia.

5. 6. Consuleretis honori vestro multo prudentius, si labia vestra ob signata silentio non permetteretis in verba inania, & aliena diffluere: ut qui loquendo vestram pradiis ignorationem, silentio ostenderetis aliquid in vobis esse prudentie. Quare attentis auribus accipite, quod vestræ existimationi meditor optimum esse consilium.

7. 8. Numquid Dei causa, cuius vos in presentia vindices profiteremini, usque ad eò à defensione est, aut equitate nuda, ut mendacis propugnatoris indigeat, quasi verò non possit honestior adhiberi defensio. Hoc autem vestrum artificium eorum est, qui facies ho-

9. Aut placebit ei quem celare nihil potest aut decipietur ut homo vestris fraudulentis?

10. Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.

11. Statim ut se commouerit, turbabit vos, & terror eius irruet super vos.

12. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices vestrae.

13. Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens suggererit.

14. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis?

15. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: verumtamen vias meas in conspectu eius arguam.

16. Et ipse erit saluator meus: non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita.

A *minum, & personas accipiunt; qui ut ius alterius in iudicio defendant, quiduis audent, atque confingunt, neque tam de aequitate, quam de victoria laborant.*

9. Numquid haec Domino placebit fraudulenta defensio, quem latere non possunt quantumlibet occulta consilia. Aut sicut homo simulata specie decipi; sic vos decipi posse existimatis fallaci, aut simulata religionis specie.

10. Tantum autem abest, ut Deo hi doli, atque figmenta, & acceptio personarum placeant, ut potius ille vehementer oderit, & arguat; cum non ignoret quid tacite haec vestra fraudulentia moliantur.

11. 12. Tacet modo Deus, & dum iram, suppliciumque suspendit, quid vos occulte cogitetis, ignorare se simulat: cum autem sese commouerit, & sibi reipsa significauerit occultum esse nihil, obstupesciet vos, cum ad terrorem, & minas vim etiam addiderit ultriorem. Erit autem supplicium superbo spiritui accommodatum maxime: efficiet enim Deus ut horum memoria, quam immortalem esse student, non sit diuturna magis quam cinis ab incendio relictus; qui modico flatu sic dissipatur, ut momento temporis vaneat, neque aliquod combusti ligni, aut sui ipsius vestigium relinquat. Neque vita tempus erit gloriosum magis: nam qui modo erecto incedunt collo tanquam aliorum domini, iidem iam subiecti, ac domiti ceruices incuruabunt, quas alij sicut vile lutum contorqueant, & calcent.

13. Quando iam de vobis dixi, quod vere sentio: & ad audiendum animos vestros idonee comparavi, cohibete tantisper linguam interim dum sine vlla simulatione dixeris, quod mea mihi cogitatio suggererit.

14. Sincere loquar, atque simpliciter, & quo animam meam, a qua nullo modo dissentit oratio, inspicere possitis, lacrerem libenter carnes meas dentibus, ut aperta fenestra, si fieri posset, illam intueremini: sed existimate vos illam videre, perinde atque si illam spectandam omnibus gestarem in manibus.

15. 16. Hoc primum statuo, ne quis me putet agi desperatione precipitem, aut de diuina clementia minus aequè sentire. Hoc itaque primum velim cogitetis, etiamsi iugulo meo ferrum intet, & nihil sit propius, quam mors iam iam ab ipso comparata, non tamen abiiciendam esse spem, quam in ipsius clementia collocaui. Atque ideo spe venia confirmatus, & alacer coram ipso mea peccata confitebor, & arguam. Et quia nihil simulabo, sicut facit hypocrita, quem ille a conspectu suo tanquam odiosum aliquid repellit, ideo quem iudicem

17. Audite sermonem meum, & anigmata percipite auribus vestris.

18. Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniat.

19. Quis est, qui iudicetur mecum? veniat: quare tacens consumor?

20. Duo tantùm ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar:

21. Manum tuam longè fac à me, & formido tua non me terreat.

22. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certè loquar, & tu responde mihi.

23. Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi.

24. Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?

25. Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris.

26. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.

A dicem adeo, patronum, & seruatorem habebo.

17. Hinc iam, his vicumq; positus, audite sermones meos qui alicui fortasse vestrum enigmati videbuntur non dissimiles, quia multa coniungunt, quæ non videntur aptè posse cõponi.

18. Iam audite, quæ sermones mei inuoluerè videntur anigmata. Primum est, quia me coram Deo peccatorem esse fateor, & tamen me iustum declarandum esse prorsus affirmo: quia licet peccator ingrediar: quia tamen peccata non operiam, sicut facit peccator, sed potius nudabo, accusaboque simpliciter, iustus egrediar.

B 19. Cùm autem ex simplici, ac vera peccatorum meorum confessione salutem sperem, & marentis animi solatium; quid moror? cur non statim iudicem meum aduoco, qui statim de mea causa iudicet, qui Deus est? cur dum hoc differo iudicium, me ipsum angore inutili, & stulta sollicitudine discrucio.

20. 21. Sed ut vultum tuum, ô Domine, & iudicium tuum subire audeam, & omnia errata mea confiteri simpliciter, de duobus mihi prius cautum esse volo. Alterum ut respirare mihi tantisper liceat, ab eo dolore qui liberam eripit loquendi facultatem. Alterum dum me ad tuum sisto conspectum oblatiis minis ne me terreas, quarum iam pridem expertus sum pondus; vel tua maiestate, quæ eloquentes etiam homines reddit elingues.

22. Nunc ergo, Domine, quando ad te causam meam iudicandam defero, tu qui melius nosti quid factò opus sit, iudicandi modum, atque ordinem præscribe? Ille autem est, ut tu me prius interroges, aut ego contra lace situs tibi respondeam.

D 23. Studeo, ô Domine, abs te scire in quo ipse tantopere peccauerim, non ut te nimia seueritatis accusem, sed ut cautior sim in posterum, ne ad eundem lapidem iterum offendam. Et ut homines intelligant quam ob causam me tandiu, & tam vehementer exerceas. Quare mea mihi scelera, meas mihi, obsecro, iniquitates ostende.

E 24. 25. Cur quasi alienum me, & inimicum deputas? cur non amplius mihi benignam faciem, & oculos propitios, & hilares ostendis? An tuam potentiam, & amplitudinem decere putas folium quod ventus rapit, atque dispergit, tam longo ac duro certamine lacefere, & aridam stipulam vsque adeò pertinaci studio insectari crudeliter?

26. Videris, ô Domine, scripsisse contra me, id est, stabili, irreuocabilique decreto statuisse, ut perpetuò sim miser, & pro peccatis, quæ in iuuenili etate commisi, in etate grandiore consumar: neque alius mihi sit cibus nisi amarus, & qui vitam non tam confirmet, & aliat, quam extinguat.

27. Posuisti in neruo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti:

28. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tineâ.

A 27. Numerasti, Domine, & considerasti gressus meos: in quibus, quia aliquid inuenisti, quod supplicio accommodato expiare, pedes meos in neruo constringisti. Ne sicut ante ingressu uago & libero, quacumq; liberet, expeditus errarem.

28. In quo neruo alligatus ita constringor, ut multis perforatus ulceribus excrucier, & toto corpore ab interna tabe defluente putrescat, non secus atque lignum à carie, & à tineâ vestimentum corroditur.

Verf. I. Ecce omnia hæc vidit oculus meus.]

1. **I**MPERITVM Iobum putabant aduersarij, quique de diuina sapientia; atque virtute nõ æqua dignaque sentiret. Ille tamen quò illorum cogitationem, criminationemque refelleret, illustrem edidit confessionem, qua, quo esset in Deum animatus modo, & quid de Deo, diuinaque virtute sentiret, professus est. Illa porrò omnia, quæ capite præcedenti attulit illustrissima sunt, quæ se cognouisse dicit non solum ex aliorum narratione, sed etiam oculorum aspectu. In oculis autem mentem etiam & rationem intelligo, qua quæ cognouimus, vidisse dicimur, & oculus sæpe pro ratione, atque intellectu ponitur, Num. 24.3. Deut. 29.4. Luca cap. 24. vers. 31. vbi aperti dicuntur duorum discipulorum oculi, cum tamen corporei oculi non essent oclusi. & Paulus Actor. 26. vers. 18. missum se esse dicit à Deo, ut Gentium aperiat oculos, mentis videlicet, qua Deum agnoscerent. Puto nihilominus corporeis oculis vidisse Iobum eorum plurima, quæ proximè retulit, quod homini acuto, & attento difficile non fuit, lógam enim eo tempore ætatem egerat, multa viderat, audieratque, in quibus subesse omnia diuinæ potentia, ac voluntati didicerat. Annon & nos quotidie audimus, & nostris spectamus oculis non sine stupore quàm plurimos, qui iudicio prius atque consilio ita apud omnes excellere putabantur, ut eorum sententia, ac placita oraculorum pondus obtinerent, in rebus grauissimis interdum errasse turpissimè, & qui summo apud omnes erant in splendore, ac loco, indecoro lapsu eosdem habitos esse ludibrio: Arere campos, & perire pecudum, & armentorum greges aquarum inopia, & cõtra aquarum abundantia nimia corrumpi segetes, & totam spem agricolarum in herba vanaescere, inutilèmq; luxuriè. Hæc itaque omnia Iobus aut vidit ipse oculis, aut certè ex euentu mente ratiocinando consecutus est.

2. **V**ers. 2. *Secundum scientiam vestram & ego noui, nec inferior vestri sum.*] Ostenderant amici, quorum spiritus cogitatio vana insolenter inflauerat, multa se de Deo cognoscere, qualia nunc à Iobo commemorata sunt quorum nonnulla ipsi proximè retulerunt. hæc omnia Iobus sibi esse non ignota refert: neque ab illis audiuisset quicquam, quod auribus suis accidisset nouum, aut oculis non spectatum: quare in ea rerum cognitione illorum nemini cedere, neque si cum illis diu multumque disceptet, sperare se aliquam ad doctrinam, quam haberet, accessionem futuram.

3. **V**ers. 3. *Sed tamen ad omnipotentem loquar, &*

A *disputare cum Deo cupio.*] Cum nihilo tres amici essent sapietiores Iobo, sicut modò audiimus, & cum essent mēdaces, ut statim docet, nihil ab illis doceri poterat Iobus, quod ignoraret antè. Atque ideo statuit cum Deo disceptare, ac loqui, cuius intelligentiam nihil fugit, & ab illo doceri, quod opus esset scito, qui neq; falli posset, neque quemquam fallere, ita putant Caietanus, Vatablus, Isidorus, Clarius, Pineda. Neq; quicquam incommodi est ab illa particula *veruntamen*, quæ in Scriptura sacra non semper est aduersatiua, sed interdum causalis. & ita à nonnullis vertitur *ideo*, ut Matth. 11. v. 22. *Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere penitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, Tyro, & Sidoni remissus erit in die iudicij, quàm vobis.* Illud *veruntamen* ut patet hoc loco, valet *ideo*, vel *quapropter*. & idem dicendum esset de *sed tamen*, quia eadem vtriusque vis. Sanè recentiores quidam hoc loco reddunt *sanè*, vel *profectò*.

B *Indicauerat cap. 11. v. 13. Sophar audacis esse ingenij disceptare cum Deo, aut ab illo rationem petere, cur hoc, aut illud fecerit: Non tamè hac Sophar reprehensione retardatur Iobus, quominus cum Domino loquatur, & cum ipso disceptet, non tamen præfacto, & periuicaci ingenio, vincendi, aut cõcertandi studio, sed quasi discipulus, qui informari desiderat à magistro, qui modestè interrogat, & causas eorum quæ fiunt, aut docentur, exquirat: ut quæ dicuntur, melius intelligat, & erroris causas omnes amputet, ne quid in posterum faciat quod magister improbet, aut alij reprehendant. In his ego nihil inuenio quod modestum & ingenuum discipulum non deceat. Neque nouum est, aut inuisitatum, ut rationes adducamus in hac modesta ac religiosa disceptatione, cur debeat nobiscum agi clementius, dummodo id totum diuinæ clementia, ac voluntati permittatur. Sic sanè fecit vir sanctus Ezech. apud Isaiam c. 38. v. 3. *Obsecro Domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto.* Sic Moyses Nu. 14. v. 15. orat Deum, ut ignoscat populo, cui eadem in deserto minatus fuerat, ne audiant Aegyptij, & dicant: *Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in solitudine.* sic David sæpe suam infirmitatem, ac dolorem ostendit, ut clementem Deum ad misericordiam inflectat, ut Psal. 6. & 37. 101. 142. neque aliud facit in sua disceptatione Iobus, ut liquet ex c. 7. c. 10. neque diuersa est disceptatio, quam hic Iobus meditabatur, quæ incipit à versu 20. & caput 14. totum absoluit.*

Verf. 4.

Oculi sæpe pro mente sumpti.

Sed tamen, veruntamen, & similia non semper sunt aduersatiua particula.

5.

6. *Verf. 4. Prius vos ostendam fabricatores mendacij, & cultores peruerforum dogmatum.*] Prudenter Iobus eo, quem diximus, sensu cum domino disceptare non vult, priusquam amicos erroris & mendacij conuincat, ne ipsi plus satis sibi in sua sanctitate, atque sapientia assentati, superbè iterum insultent, & audaciæ innocentem, & impietatis accusent. *Fabricatores* autem appellat mendacij, quia ipsius sanctitatem fucatam dicebant, non synceram, & puram, cum contrà se res haberet, vt conscius erat animus, & quia crudelis appellabatur, & tyrannus, vt c. 4. significauit Eliphaz, deinde quia idem Eliphaz eodem loco dixerat v. 12. sibi in nocturna quiete apparuisse virum, à quo diuinam quandam philosophiam edoctus est, quod videtur commetum potius fuisse vigilantis, quàm à Deo somnium oblatum. Oblatum potius crediderim, si modò oblatum, à dæmone, vt haberet Eliphaz, quo maiorem Iobo molestiam afferret, & tristium cogitationum æstu ad desperationem adduceret, quod ad sequentem versum docuit Chryso. Peruerfa autem dogmata, quorum reos amicos accersit, illa fuisse videntur, quòd dominus peccatoribus tantum in hac vita dolores immittit, quasi aliter, aut nequeat, aut non soleat peccata punire, & vt putat S. Tho. quia credebant in hac tantum vita fieri meritorum retributionem, id est, flagellari peccatorem, & viri iusti præclare ac religiosè gesta compensari.

7. *Vbi Vulgatus, fabricatores mendacij, & cultores peruerforum dogmatum,* Septuaginta legunt; *Vos autem estis medici iniusti, & curatores malorum omnes.* Symmachus; *Additi estis mendacio, & medici concinnatores mei apparantes absurda.* Eadem penè sonat textus Hebraicus, vt recentiores reddiderunt interpretes. Quæ verba sic explicat Polychronius: *Superuacaneum est disceptare vobiscum, qui cum ad me sanandi accesseritis, vestris me nunc sermonibus, quasi iaculis sauciatis, ipsaque, quam patior, calamitate dolorem mihi affertis acerbiorum, medicosque imperitos imitamini, qui cum sanantia negligunt medicamenta, stultè agrotorum vulnera quasi morsu discerpunt.* Eodem penè modo Didymus vterque in catena. Et quidem satis se in causa Iobi gerebant stultè, nam cum lenire deberent & fouere vulnera oratione beneuola, & ad detergendum doloris sensum attemperata, verbis omnino duris, & ab illo rerum articulo alienissimis, quasi asperso sale, refricabant.

8. *Verf. 5. Atque vtiã taceretis, vt putaremini esse sapientes.*] Verba horum virorum parum ad leniendum dolorem attemperata, satis produnt, minus in illis esse sapientiæ, quàm ipsi sibi tribuebant, aut sibi ab aliis tribui desiderabant. Quare prudens illis præbet consilium si videri velint non insipientes, nempe vt suam inscitiam silentio tegant, nam qui silet, nihilo videtur sapiente inferior, quantumcumque ille crasso sit ingenio, & Abderitana (vt aiunt) mente. Quod Prou. 17. in fine scriptum est à Salomone postea; *Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens:* quæ sententia millies est ab externis vsurpata. Notum est illud Philosophi, qui cum rogaretur vt adolescentem videret, iussit illi vt loqueretur; quia aliter ille videri, atque cognosci nõ poterat, meliùs enim homo ex lingua, quàm ex facie cognoscitur: vt enim lingua patriam, sic etiam non minus ingenium prodit. Neque magis ex sermone co-

A gnoscis aliquem esse Græcum aut Scytham, quàm esse prudentem aut fatuum. Qua de re extat apud Alciatum emblemata, quo insipientem admonet, vt taceat.

Cum tacet haud quicquam differt sapientibus amens,

Stultitia est index linguæque, voxque tue.

Hæc Chryso. in catena, postquam communem hanc sententiã pluribus explicuit, cum putaret Iobum debuisse respondere modestiùs, ne tam grauem mendacij labem sociis, & amicis impingeret, culpam illam in Diabolũ reiecit, à quo verba illa, & mentem acceperant, vt exulceraret grauius afflicto, & de sua in tolerando constantia depellerent. Sic autem ibi Chryso. ad Iobum; *Tu, ò chare Deo, noli eo genere verborum permoueri: sanctos potius imitare, certumque habeto Satana hos esse impetus: à Diabolo enim tui exagitantur obtreclatores, ea re potissimum, vt te à fide abstrahat, atque vt à recto instituto abducatur.*

Verf. 6. Audite ergo correctionem meam.] Attentos reddit quasi aliquid audituros, quod ipsos scire magnopere expediat, quasi in magno sint errore à quo illos liberos esse maximè cupiat.

Verf. 7. Numquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolosi?] Videre studebãt amici Iobi causam Domini suscepisse, voluisseque à caluniam defendere, quæ obiici arbitrabantur à Iobo: quasi iniustus esset Deus cū innocentem, & quæ ornare debuisset potius, tã seuerè & inclementer acciperet. Dicebant autè iustissimè id fecisse Deũ, qui non nisi sceleratos excruciat, cū in illo non reperitur sanctitas, nisi simulata: & insuper esse crudelitatis, & impietatis scelera, quæ impunita abire non licebat; quare nõ esse cur in Deo æquitatè requireret, cū in scelerato animo non deesset materia, cui diuini furoris ignis adhæresceret. Sic egregij isti diuinæ huius criminationis defensores, Deũ ab omni iniuria vindicabant, quasi nõ essent plures aliæ causæ, quæ à diuino nomine omnè iniustitiæ suspitione auerterent. Cùm autem tantũ esse sceleris in Iobo non solùm suspicarentur, sed prædicarent apertè, quod planè falsum erat: eoque nomine dominũ ab iniuria defenderent, ait Iobus Deũ ad sui defensionem non indigere mendacio: cum multis aliis modis suam posset equitatè probare. Neque enim vna causa est, quæ Deũ & iustè, imò & clementer moueat, vt hominem quantumcumque innocentem & iustum, duris exerceat modis, & seuerò atq; expiatorio examine, & fornace ferrea excoquat ad purum. Quod si nullam humanã curiositas causam inueniat; illa satis grauis est, & iusta, quòd Deus est, à quo homo habet, quòd viuat, & sit: neque iniurius est, si quod dedit liberè, suo arbitratu auferat, aut truncet, quod suprà dixi c. 9. v. 12. *Quis dicere potest (nempe Deo) cur ita facis?*

Verf. 8. Numquid faciem eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini.] Iudices se tres isti viri, inter Deum & Iobum constituerant, quorum conatus eò videbatur incubuisse, vt quã iure, quã iniuria Iobum suo iudicio aut damnarent fontem, aut infontem opprimerent: quia iam illis erat constitutum pro Deo omnino beneuolam ferre sententiam. Quare, vt ille causa cadat, & dignus iudicetur, à quo Deus tã duras exigat pœnas actore, & suafore Diabolo, reum esse declarat emittit religionis, creptæ per violentã & tyrannicam iniuriam tenuiorũ pœdæ; atque

*Faciem aut
personam ali-
cuius accipe-
re quid.*

atque ideo in Deo, si in Iobi caput, atque for-
tunas durius animaduertat, neque æquitatem,
neque clementiam requiri. Quid sit *faciem ac-*
cipere in iudiciis, qui in sacris literis mediocri-
ter fuerit versatus, ignorat nemo; est enim idem
quod personam accipere: nam faciem alicuius,
pro eo cuius est facies, sumi in Scriptura ob-
uium. Ille autem in iudicio personam accipit,
qui non tam æquitatem in iudicando respicit,
quàm bonum illius exitum, cuius voto seruit
magis quam legi, qui non tam iudicem agit
æquam, & integrum, quàm patronum eius, cu-
ius personam, aut faciem accipit. Qui autem eo
accedit ad iudicandum animo, facile inuenit,
quid imponat innocenti malitiosè confectum,
& quo vendicat à culpa, quem saluum esse cu-
pit: neque enim deest aut aliqua honestatis spe-
cies, quæ prætendatur culpæ, aut aliquod effu-
gium, quo negetur reus illud admisisse, cuius
gratia cogitur subire iudicium. Hoc verò to-
tum satis explicat, quod statim subditur; *Pro*
Deo iudicare nitimini; quasi dicat Iobus, in id
esse intentos amicorum animos, ut Deum exi-
mant ab omni suspitione culpæ, ut ipsi religio-
nis sibi laudem concilient, quòque id assequan-
tur, non dubitare struere quoscumque dolos, &
in ipsius caput quiduis confingere.

23. *Verf. 9. Aut placebit ei, quem celare nihil potest,
aut decipietur, ut homo vestris fraudulentis?* Non
poterant hi viri cognoscere talem esse Iobum,
qualem antè descriperant, cum illius impie-
tatis, aut tyrannidis nullum in vita clementi
atque integra appareret documentum: quare
fraudentiam interpretatur illam, quæ laruam
sanctitatis, sanctitati veræ omnino contrariam
in Iobo criminantur. Fuit autem fraudulentia
vel dæmonis, qui in illam fraudem primùm il-
los induxit, ut nuper ex Chrysostomo diceba-
mus, & hoc certius; aut illorum, qui ut opinio-
nem religionis, & sapientiæ captarent, videri
cupiebant inuenisse causam, cur Iobus tam du-
rè plecteretur à domino, quem à crudelitatis,
& iniustitiæ labe vindicare studebant. Illæ verò
artificiose fraudes, licet occultæ essent homi-
nibus, qui internos animi sensus non assequun-
tur, Deum tamen latere non possunt, cui nihil
est absconditum, nihil clausum. Porro illud *ce-*
lare pro *latere* positum est, alioqui res gramma-
tica non constaret.

24. *Verf. 10. Ipse vos arguet, quoniam in abscondito
faciem eius accipitis.* In abscondito faciem Do-
mini accipiunt, quia externo sermone huma-
nis sensibus æquitatem obiciunt, dum simu-
lant se in iudicando nihil præter veritatem in-
quirere: neque abduci ab integritate beneuo-
lentiæ, aut transuerti odio, neque ita alteri par-
ri patrocinari, ut alteram prodant, & oppu-
gnent. Hoc illi se facere simulabant, cum inter-
im aliquid confingerent quod Iobi causam
vehementer premeret. Quod Deo non potuit
esse non ingratum, qui veritatem amat, neque
ad suam æquitatem tuendam commentis indi-
get hominum, aut mendacibus umbris. Tan-
tum autem abest, ut illi hi doli, atque figmen-
ta, & faciei acceptio placeant, ut potius vehe-
menter odetis, cum non ignoret, quid vestra
hæc calliditas, & fraudulenta solertia mo-
liatur.

25. *Verf. 11. Statim ut se commouerit turbabit vos.* Tacet modò Deus, & quid vos occultis confi-

A liis agitetis, aut non videre, aut ignorare se si-
mulat, cum autem qui modò quiescere videtur,
& tantisper vindicem dexteram à supplicio
suspendere, sese commouerit, & quasi suscita-
tus fuerit à somno, obstupefaciet vos, cum ad
terrorem & minas vim etiam addiderit vl-
tricem.

*Verf. 12. Memoria vestra comparabitur cineri:
& redigentur in lutum ceruices vestre.* Explicat
quale futurum sit illud supplicium, quod Do-
minus, ubi primùm se commouerit, sumet de
fraudentis hominibus, longèque superbis, &
inflatis, qui videbantur existimare non aliter
posse Deum ab iniustitia defendi, nisi illi in
causa laboranti confingendo mendacium sub-
sidio venirent. Minatur autem tale supplicium,
quale superbo spiritui nullū videtur accidere
potuisse molestius. Hi enim memoriam sui stu-
dent apud posteros conseruari diuturnam, ut
quòd vita non potuit, eò vitæ gloriosa memoria
perueniat. Sed hæc memoria nihilo erit fir-
mior atque constantior, quàm cinis ab incen-
dio relictus, qui consumpti ligni videri potuit
monumentum seu memoria, qui cinis à modi-
co vento huc illucque distractus, temporis mo-
mento ita vanescit totus, ut neque ignis, neque
ligni combusti vllum videamus superesse ve-
stigium. Hæc hominum obliuio sequetur fu-
nus. Neque vitæ tempus erit gloriosum magis,
nam ea viui patientur, quæ magis horrent, qui
excelsi inter homines videri student. In *cerui-*
cibus maximè ostenditur superborum hominum
ambitiosus spiritus: nam ut homines abiecti, &
sordidi, aut qui grauem fuerunt ignominiam
passi, demisso incedunt vultu, & inflexo collo:
sic contrà qui excelsi sunt apud omnes loco,
quique supra reliquos videri volunt, sibi que
valde in sua fortuna, & specie placent, ceruices
erigunt, quòd non solum supra alios, sed etiam
supra seipsos sublimes appareant. Sanè de filia-
bus Sion, quarum & elatio animi & pulcritu-
dinis cura magna fuit, dicitur Isai cap. 3. *verf.*
16. Pro eo quòd eleuatae sunt filie Sion, & ambula-
uerunt extento collo. Et cum iubeant parentes fi-
lias ad modestiam & honestatem componere,
id monentur præcipuè, ut erectas illarum cer-
uices, dum adhuc tenera est ætas, incuruent,
Eccl. cap. 3. *verfic. 12. Curua ceruicem eius in iu-*
uentute. Et qui de suo statu ceciderunt, sine vlla
spe ad priorem fortunam redeundi, dicuntur
non iam amplius leuaturi ceruices; id est, am-
bitioso ingressuri incellu. Sic Iudic. 8. *verf. 28.*
*Humiliatus est autem Madian coram filiis Israel,
nec potuerunt ultra ceruices eleuare.*

D

Deinde victores hostium suorum ceruices
calcare solent, quæ summa est calamitas, sum-
mum dedecus, quale subierunt quinque Reges
à Iosue subacti, de quibus Iosue cap. 10. *verf.*
24. cum enim extracti essent ex spelunca, in
quam eos mortis metus impulerat, vocauit, Iosue,
omnes viros Israel, & ait ad principes exer-
citus qui secum erant: Ite & ponite pedes super
colla Regum istorum, quod illi fecerunt eodem
temporis vestigio. Iisdem verbis victoriam
Deus suo populo promittit, qui tunc ab hoste
victore tyrannico premebatur imperio. Baruc
cap. 4. *verf. 15. Persecutus est, inquit, inimicus*
tuus, sed citò videbis perditionem ipsius, & super
ceruices ipsius ascendes. Est autem vsitatum in
Scriptura, ut qui nullo habetur, aut habendus
esse

16.

*Qualis im-
piorum post
mortem me-
moriam.*

17.

*In erecto col-
lo superbia,
& fortuna
facilis signifi-
cata.*

18.

*Superari ho-
stium ceruices
calcare signi-
ficat.*

esse dicitur loco, sed spernendus omnino, ille calcandus dicatur sicut lutum. Sic Isai. cap. 10. versicul. 6. *Diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum.* Michææ cap. 7. *Nunc erit in conculcationem quasi lutum platearum.* Cum igitur superbiorum ceruices redigendæ dicuntur in lutum, conculcandæ dicuntur, non secus atque calcatur lutum, quasi aliquid fordidum & vile.

19. Vers. 13. *Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens suggesserit.* Non facile ferunt viri superbi, notari se ac reprehendi ab aliis maxime de illis rebus quas ipsi magis, & maiori captant studio, ut si vir qui fortis & strenuus videri vult, ignavia & inertis timoris accusetur, si qui sapientiæ sibi laudem quærit, illiteratus dicatur, & ingeniosus parum. Quare difficile sibi imperare possunt, ut non statim ignominiam depellant, & loquentis ora obiectis aliis criminibus obstruant; imò ut non manus iniiciant violentas, quæ irrogatam sibi vlescantur iniuriã. Hoc timere videbatur Iobus cum verbis, à quibus non videbatur abesse cõuitium, amicorum aures verberasset grauitè, & animos nõ facile patientes iniuriæ exulcerasset vehementer. Atque ideo illos spectare iubet & tacere, quia licet eo tempore non videantur locuti, incitati tamen erant & parati ad respondendum, & repellendam iniuriam, quam sibi arbitrabantur illatam. Dum autem addit, *quodcumque mihi mens suggesserit.* indicat à suis verbis abfuturum esse mendacium, aut figmentum, neque dicturum aliquid in quo non lingua cum mente consentiat.

20. Vers. 14. *Quare lacero carnes meas dentibus meis; & animam porto in manibus meis.* Hic locus difficilis est, & varias habet translationes, neque pauciores interpretum sententias, quas si referre, & confutare velim, longus sim, neque credo negotium suscipere admodum necessarium. Adducam eas, quas puto magis ad veritatem accedere. Et primùm non probo quod nõnulli putant, Iobum verè ac propriè cum vrgeret desperatio & dolor, statuisse vitam suam quam ocysimè finire, cum nullus alius occurreret modus, quo tantam dolorum acerbitatem redimeret: à quibus ut se dissolueret, commodum existimauit, si se quoque dissolueret à vita. Hæc autem aliquam habuisse videntur verisimilitudinem, ex eo quod in summo dolore fecisse dicitur Iobus capitul. 2. versicul. 8. *qui testa saniem radebat sedens in sterquilinio.* hæc porrò testa videri potuit fuisse dentata, atque ideo appellari à Iobo dentes suos. Aliquid horum videri potuit intuitus, aut suspicatus Eliphaz cum dixit capitul. quinto, versicul. secundo; *Verè stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.* hanc sententiam aut tenent aut indicant Hieronymus, Beda, Philippus, & Dionysius, pro omnibus accipe Hieronymum; *Torquentibus illum nimis cruciatibus, manus vel labia sua dentibus lacerabat.*

21. Sunt qui putent Iobum, quod prius optare se dicebat, disputationem iam ingredi cum Deo, & rogare quid tantum in se sceleris admiserit, ut tam grauibus vrgeatur malis, quæ carnis laceratione prouerbiali figura significat, & in extremo sit vitæ periculo, quale iam adfuisse existimatur, qui animam suam

A in manibus portat: ita putant Hebraei, ut docet Eugubinus, & cum ipso è nostris nonnulli. Verum nescio quàm aptè subiiciatur: *etiam si occiderit me, in ipso sperabo:* & tam citò a secunda persona transeat ad tertiam.

Communior est & meo iudicio magis accommodata sententia illorum, qui respondere existimant Iobum amicorum criminationi, aut suspitioni, qui eò credebant adductum desperationis, ut consilium secum mortis inierit; eoque nomine aut ipsum accusauerant, aut quo erant ingenio, ac sensu, accusaturi videbantur; quasi neget à se etiam si grauiissima patiatur rerum ac corporis incommoda, consilium esse mortis temerè ac stultè susceptum: neque illa cogitasse, quæ mortem afferunt: qualia sunt lacerare suis dentibus carnes, quod faciunt, quos rabies exagitat atque vr̄it, aut qui dolori, aut ignominia succumbunt, cum illorum pondus sustinere non possint, aut qui propterea vilem habent vitam, quia illam multis vident angoribus confici, & intolerabilibus vndique infortuniis vr̄geri. Tam itaque longè est, ut propter hæc incommoda aut in seipsum hostiliter sæuiat, aut de Deo malè, aut contra Deum cogitet, ac sentiat, ut speret à Deo omnia secunda, etiam si eò sit adductus, ut suo iugulo strictum gladium impendere videat à diuina manu. Qui autem moriturus iam de vita ac diuina clementia non desperat, quomodo verisimile est in dolore voluisse sibi mortem inferre, aut de illo desperare, qui licet affligat & excruciet, nondum tamen aut intentat iugulo, aut adigit in viscera districtum ferrum, ita putant aut indicant Sanct. Thomas, Caietan. Lyra, Pineda, Cyprianus Cisterciensis, & mihi omnino placet.

Addam tamen aliam, quæ licet omnino mihi non probetur, habebit tamen in ea curiosus lector aliquid fortasse, quod nõ improbet: Duo dixerat hoc ipso capite Iobus, alterum de amicis, quos dixerat esse dolosos, & fabricatores mendacij; qui nimirum aliud haberent intus in animo, aliud in lingua: quales sunt illi quos bifrontes dicimus, qui non aliud præ se ferunt vultu, quod in pectore calant; se verò non aliter loqui, quàm sentiat: sic enim exponebamus illud, *loquar quodcumque mihi mens suggesserit.* quòd hîc de se promittit; & quod in duplici, & parum sincero amicorum animo reprehendit, id minus vsitato, & ut appareat, sermone prouerbiali significat? dum enim dicit lacerandas sibi carnes, ostendit aperiendam sibi lacerato pectore fenestram, per quam quuis possit omnes latebras, atque recessus explorare, ac omnino discernere quid lateret intus, & tandem animum cum externo vultu factioneque conferre, ut quid sincèrum, & ingenuum, quid insidiosum, & infidele esset in homine cognosceret. Tales autem homines futuros esse dicebat Momus: qui fenestratum haberent pectus, ne quis locus esset, vbi doli atque mendacia laterent. Quod etiam indicat anima palam in manibus portata: quod enim palam portamus, omnium vtique oculis subiicimus. Ab hac sententia nõ videtur abhorere Augustinus lib. Annot. in Iob. *Non, inquit,*

R mihi

mihî parcam, ut non solum vos arguam, sed etiam me. & illud; Et animam meam porto in manibus meis. sic exponit; Animam meam ponam in manu inspiciendam, ut nihil celem, siue ut computem peccata mea. Hæc ego meditabar, nescio an vera, certè non sine aliqua verisimilitudine.

24.
Lacerare
carnes, quid.

Superest nunc explicemus duas sine dubio figuratas dicendi formas, quibus suum dolorem ac sensum explicat Iobus; lacerare carnes magnam indicat doloris vim, siue hominem spectes, quem vrit ingens dolor, siue in quem hostili alii, atque ardenti aut impotenti furore rapiuntur. Qui enim ingenti dolore insanunt, impotes nimirum doloris, & ignominia, aut certè sui ipsorum, suas lacerant carnes, ut qui laborant rabie, aut aliquo alio furore lymphatico. Hinc factum est, ut qui se propter casum aliquem durum, aut ignominiosum excruciant, dicantur se ipsos lacerare. Sanè qui hostes suos durius accipiunt, aut in illos furiosè bacchantur, comedere dicuntur, aut esurire illorum carnes, aut sanguinem sitire. Sic Iobus infra ad illos, qui ipsum verbis infestabantur duris, dicebat c. 19. *Quare persequimini me sicut Deus, & de carnibus meis saturamini.* & c. 31. eodem fortasse sensu; *Quis det de carnibus eius, ut saturerur.* Sanè hoc ex offensione natum esse putant Hieronymus, Gregor. Philippus, Beda, Hugo, Eugubinus, Vatablus, & Psal. 16. *Appropriant super me nocentes, ut edant carnes meas.* Eodè sensu dicitur hostis, cum furore infamatur in aliquem, illius bibere, aut sitire sanguinem. Zach. 9. vbi de hostium strage sermo est, vtrūque coniunxit, & cibum ex hostilibus carnibus, & potum ex illorum sanguine: *Deuorabunt (nempe hostes suos Iudæi) & subiciant lapidibus funde, & bibentes inebriabuntur quasi à vino, & replebuntur ut phiale.* quod etiam externis vilitatum. Sic Ouidius libr. decimotertio. *Metamorph.*

---Licet exercere, meliusque
Denoucas sine fine caput cupiasque dolenti
Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem.

25.
Portare animam
in manibus
quid.

Portare animam in manibus, familiaris est Hebræorum forma, neque obscura illius significatio, vnde verò sumatur metaphora, non ita certum. Hieronymus epist. ad Sunnam docet hunc esse Hebraismum, eoque significari vitam expositam esse periculo. nam quod manu gestatur, facilè excidit, aut etiam facilè eripitur. Et hæc est communis omnium ferme interpretum sententia. Quare cum Ionathas libr. 1. Regum cap. 19. dixit, Dauidem posuisse animam suam in manibus suis, nihil aliud videtur significare voluisse, quam manifestum vitæ adiisse periculum. Quod etiam voluit pythionissa cum Sauli dixit eodem libro cap. 28. *Posui animam meam in manu mea.* Sed idem Hieronymus hoc loco, cui Beda subscribit, aliunde putat sumptam esse metaphoram, & sensum esse putat, eò iam miseriæ adductum esse Iobum, ut censeari possit pro mortuo. Quæ enim in manibus habemus, extra nos sunt, & ideo si animam in manibus esse dicamus, excessisse quoque è corpore fateamur, necesse est. Sic autem ibi Hieronymus:

A ronymus: *Ipsam vitam suam, qua solet anima vocabulo dici, portare se ait in manibus suis, hoc est, iam in tormentis deficiente anima & exeunte, velut efferendam porto in manibus.* Cum hæc eadem tradidisset Beda, adiecit eodem sensu explicandum esse illud Psalm. 18. *Animam meam in manibus meis semper.* Ad quam sententiam accommodatè dicit Hispanus de homine qui iam extremum ducit spiritum, & haberi potest pro mortuo, *Tiene el alma en los dientes.* id est, iam est extra corpus, aut in extrema, ut aiunt, linea.

Psal. 118.

Ego aliam etiam causam inueniebam, aut potius meditabar & à scrutariis, aut viliorum mercium cera toribus putabam illud dicendi genus esse translatum. Hi enim venales habent merces, quæ quia emptores quærunt, & rogant, & publico præconio, aut etiam instrumèto clariùs resonante euulgatur, neque diu, & multum de pretio contendunt, habentur vilissimæ: quia nemo ferme est, qui oblato pretio non referat secum. Quare sensus est, habui vitam ita pro republica, & communi vtilitate vilem, ut non dubitauerim quasi rem vilissimam illam profunderè, & quasi in lucro pono, si quis illam vel modico pretio, aut etiam gratis sibi velit impendi.

26.
Merces illa
que emptorem
quærunt,
viliores.

Verf. 15. *Etiam si occideris me, in ipso sperabo.* Quia cum Deo statim disceptaturus est, & modus ipse agendi arguere possit Iobum, quod in Deo clementiam, & iustitiam requirat, cum suam velit causam & innocentiam tueri, & tamen suum dolorem & duram vexationem amplificat, quæ videbantur in hominem innocentem cadere non posse. ideo huic suspitioni occurrit, & si qua inde nasceretur offensio, illam præcludit. Præmunit denique seipsum, & causam, ne quid amici plus æquo in iudicando præcipites, neque nimis tunc in Iobum beneuoli, ex ipsius verbis arriperent, propter quod illum impietatis aut desperationis arguerent. Hoc totum præmunit breuis hæc oratio; *Etiam si me occideris, in ipso sperabo.* quæ in Iobo negat spiritum in ea tribulatione contractum, & in Domino fatetur tantum esse clementiæ, ut cum maximè sæuire videatur, ob illius tamen singularem benignitatem de meliori exitu desperandum non sit.

27.
Spei singularis
exemplum.

Hæc verba satis meo iudicio confutant explicationem illam, quam cum Hieronymo alij sequuntur, qui dicunt Iobum reuera in seipsum sæuuisse, & carnes suas dentibus lacerasse, quæ enim consequens est, ut qui in Domino ita cõfidat, ut spem certam, mortis presentia non debilitet, seipsum ferino more laceret, ad quod solum solet adigere rabies, & furor, & extrema desperatio, à qua Iobus se alienum esse docet.

28.

E Hic porrò dicendi modus, maximè alicuius ingenium clemens & ingenuum commendat, quo vsus est ex profanis Ouidius libr. 2. tristium, vbi sperare se dicit vitam & priorem fortunam ab Augusto, qui & grauibus affecerat incommodis, & plura minabatur in posterum: vbi optima comparatione ostendit, quæ cecidisse aut periisse videbantur, ad felicem statuum rediisse.

29.
Clementia
maxima
commendatio.

*Sed solet interdum fieri placabile numen,
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus vlnum,
Quæ fuerat sauo fulmine tacta Iouis.*

Ipsè

*Ipse licet sperare vetes sperabimus: atque
Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, cum te mitissime prin-
ceps,
Spes mihi, respicio cum mea facta, cadit.*

Veruntamen vias meas in conspectu eius arguam.]

30.
Confessionis
vera condi-
tio.

Non recusat Iobus si quid ab ipso peccatum est, illud aperire, & omnibus fieri manifestum, quando, vt dixit nuper, animam suam extractam ex animi latebris quæ occultissimæ sunt, neque multiplices, in manibus coram portare se dicit, & multo minus dicit sua peccata occultanda aut excusanda esse coram Deo, apud quem occultum est nihil, & accusatio criminum defensio est. Quare dicit arguenda esse peccata, id est, accusanda, & vitæ modum, quem hucusque tenuit: quasi hæc sit optima ratio placandi Deum, & excusandæ culpæ, etiã si impendere ab illo videatur extrema calamitas. Quæ non vulgaris est sacramenti pœnitentiæ commendatio. Hæc auté sententia non difficilis est, si arguere hoc loco idem quod accusare valeat, & illud: *veruntamen*, idem quod *ideo*, quod aliquando in Scriptura contingere diximus supra v. 3. ad illud: *Sed tamen ad omnipotentem loquar*. Si tamen idem valeat, quod communiter sonat, & sit potius aduersatiua particula, sensus erit aliquantulum diuersus. Etiam si me occiderit, & gladium habeat meo intentum iugulo, propter peccatum meum, non tamen ideo celabo vias meas, id est, viuendi genus quantumcumque sceleratè peractum, sed potius accusabo, quia ea ratione quem iudicem timebam, & aduersarium, patronum & seruatorem habebam. In hunc propè modum Augustinus Annot. in Iob. Sanct. I. homas, Beda, Lyra, Dionysius & alij quidam è recentioribus. Pro omnibus accipe Augustinum, a quo alij parum distant, qui tam hæc verba, quam quæ illis adiuncta sunt, hoc modo contextit: *Licet occidat me ille qui potens est, qui & capit; quamuis occidat peccata mea; tamen loquar, & coram eo arguam me; non me iustificabo abscondens peccata mea. Ecce enim appropinquo iudicio meo, vt iudicem de me; quasi ipsa sit hominis iustitia in confessione sc̄i non parcere tunc à facie tua non abscondar, quemadmodum abscondantur peccatores.*

31.

Verf. 16. *Et ipse erit saluator meus.*] Sententia est millies à sanctis vsurpata, quæ magno peccatoribus debet esse solatio, & ad verã confessionem incitamento. Cassiodorus in Psalm. 31. *O ingeniosa simplicitas! ò mille tergiversationibus cauior puritas! manifestare delictum. Illis non iudex sed aduocatus est Christus, qui se propria confessione damnarunt.* Ambrosius libr. 1. de pœnit. capit. 7. cum adduxisset illud Isaiaë capit. 43. *Narra si quid habes, vt iustificeris. Quid vereris*, inquit, *apud dominum tuas iniquitates fateri. Adhuc reo culpa iustificationis premium proponitur: ille enim iustificabitur, qui proprium crimen sponte agnouerit.*

32.
Hypocrita
quis.

Non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita.] Hypocrita Græcis est quod Latinis histrio, laruatus nimirum homo, qui aliud ipse est, & aliud se esse simulat, qui que non tam est auctor suæ personæ, quam actor alienæ. Neque rarò accidit, vt vilissimus nebulosus imperatoris aut Pontificis summi personam sustineat, & qui vitæ est profligatæ, atque impuræ, sanctif-
Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A fini, ac castissimi viri laruam assumat, & aliena specie stultam hominum multitudinem decipiat. Quod tamen apud prudentes homines non assequetur, qui norunt sub honesta, ac simulata specie vitia interdum latere turpissima. Hi igitur in conspectum Domini non veniunt, formaliter nempe, vt logici loquantur, hypocritæ, quia Deus simulata specie non deluditur, & laruam detrahit, quæ vulgares oculos, quasi ibi religiosum aliquid lateret, ad venerationem, & admirationem alliciunt. Quare stultus est, ac dignus, qui à diuina clemetia simplex repellatur, qui plurimis delictis flagitiis in conspectu Domini, cui omnia sunt aperta, sanctus videri vult, & tam inuerecundo conspiceatur fuce, magnorum scelerum obtinere veniam.

Hæc explicatio mihi difficilis non est, & bel-
33.
lè cum toto textu facit, in quo Iobus ait, nihil in suis consiliis, atque rationibus fore simulatum. Verum communis est, neque difficilis sententia, quæ dicit hypocritam non venturum in diuinum conspectum, quia illud hominum genus Deus à se repellit, vtpote odiosum, & à quo Deus simplicitatis amator vehementer abhorret. Quod autem venire aut esse in Domini conspectu, eius sit, cuius Dominus consuetudine laetatur, quemque habet sibi familiarem, & gratum, multa probant. Sæpe enim audimus impios non futuros ante oculos Domini, & ea causa creditur, quia impios odit Dominus, & eos qui loquuntur mendaciū, quæ posteriora verba hypocritæ describunt, Pf. 5. *Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos, odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.*

Gregorius aliter explicat ad mores optimè, neque parum ad textum, ait enim iustos venire in Dei conspectum, cum coram Deo aspiciente, & iudice, sua peccata seuerè discutiunt, apud quem nihil simulatio valet, & hypocrisis. Tunc, inquit, *venimus in Dei conspectum, quando nostra peccata subdite perpendentes in eius nos conspectu punimus, & flendo diiudicamus. Nam quoties conditoris nostri potentiam ad sensum reducimus, toties in conspectu illius stamus.* De impiis autem & hypocritis ait; *Non veniet in conspectu eius omnis hypocrita: quia destructionem Dei ante oculos non ponit, dum placere humanis oculis concupiscit. Qui si mentem suam discutians semetipsum in conspectu Dei poneret, profectò iam hypocrita non esset.*

Verf. 17. *Audite sermones meos, & enigmata percipite auribus vestris.*] Hactenus Iobus præmisit ea, quæ minus molestam redderent disputationem cum Deo, & si quid oleret impietatis, illud elenaret, aut etiam detergeret. Eò enim spectat appellare Deum clementem, & iustum, à quo dum sciret, maximè impetrari posset misericordia. Quod etiam fecit multis postea sæculis Ieremias cap. 12. verf. 1. vbi similia verba præmisit, ne quid impietatis haberet disputatio, cum prius quam cum Deo expostulare videretur, iustū appelleret: *Iustus quidem*, ait, *tu es Domine, si disputem tecum; veruntamen iustum loquar ad te. Quare via impiorum prosperatur?* Enigma obscura quædam est allegoria quæ sententiam obscuris regit inuolucris, in qua explicanda laborant interdum diu, & torquentur ingenia. Vocat autem Iobus sermo-

34.

35.

Qua anigmata in libro Iob.

36.

nes suos ænigmata, quia multa in illis inuoluntur obscura, quæ non vulgares mentes assequuntur, quia quomodo, quæ diffidere inter se censerent possent, componentur, non vident. Quale est, quod Deus sit æquus & misericors, & tamen cum illo exoptulare videatur, quod tam acerbe vexet innocentem. Quod se iustum appellat, & tamen superbi labem non incurrat, quæ raro admodum à propriis laudibus abesse solet. Quod cum Deo carni oculi non sint, & penitus videant, quæ humani non vident oculi, dicat tamè in diuino se iustum inueniendum. Hæc sanè omnia ænigmata sunt, ad quæ Iobus attentos esse vult amicorum animos.

Verf. 18. *Si fuero iudicatus, scio quod iustus inueniar.* Hæc pars est ænigmatis, quam amici quantum acuto ad excogitandum ingenio, nonquam intellexerunt. Agit hic sine dubio de diuino iudicio, quod cupere se dicebat supra verf. 3. quod tamen si feuerum sit, & omnia quantumcumque leuia exploret, & puniat errata, de quo supra cap. 9. v. 18. *Verèbar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti*: tamen putat in eo iudicio nullum sibi impingendum iniustitiæ crimen. Quod an de illa virtute, quæ propriè iustitia dicitur, intelligendum sit, an de illa quæ virtutum omnium complexio est, à qua homo iustus appellatur, & sanctus esse dicitur, quæstio esse possit. Quod Iobus iustus fuerit ea iustitia, quæ cuique tradit quod suum est, neque cuiquam irrogat injuriam, multis probauit c. 31. Sed credo de illa iustitia loqui Iobum, quæ omnes amplectitur virtutes, quam se religiosè coluisse affirmat eodè capite vbi ab omni vitio abstinnisse se dicit studium, & manus.

37. Pœnitentia commendatio, & vis.

Sed quis hæc componat cum illo quod proximè dixerat v. 15. *Veruntamen vias meas in conspectu eius arguam.* Ænigma hoc soluisse mihi videtur ipse Iobus, dum rationem ostendit quomodo placari possit Deus, & peccatorum obliuisci, quæ in iudicium suum deducta fuerint; cum enim dixisset, *vias meas in conspectu eius arguam*; statim ostendit hoc ipsum apud Deum, qui pœnitentiam, & synceram nimirum confessionem commendat, & amat, maximum esse remedium, quo expientur peccata, & homo iudicetur iustus, & Deus patronus, atque seruator sit, non hostis, & iudex. Tantum valet syncera & simplex peccatorum confessio, quæ culpas accusat, non defendit; aperit, non tegit, alieno furo; & ideo subdit, *Et ipse erit saluator meus.* Quod nullo modo ait concedendum hypocritæ, qui vsque adeò peccata non nudat, vt illis honestâ speciè religionis obtendat, & mædaci tegat, & decoret ornatu; *Non veniet*, inquit, *in conspectu eius omnis hypocrita.* Ait ergo Iobus in eo iudicio se inueniendum, id est, declarandum esse iustum; quia licet peccator ingrediatur, quia tamen peccata non operiet, sed potius nudabit, accusabitque, iustus egredietur. Ita August. indicat ad hunc locum; *Coram eo*, ait Iobus, *arguam me, non me iustificabo abscondens peccata mea: Ecce enim appropinquo iudicio meo, vt iudicè de me quasi ipsa sit hominis iustitia in confessione sibi non parceret.* Eodem quo Iobus cõsilio vsus est Dauid Pf. 31. *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatis peccati mei.* Quanta porò sit hæc confessionis & pœnitentiæ vis, docuit Chryso. 80. ad populum: *Ne mihi dicas, nimium peccavi, & quomodo possum saluari: Tu non po-*

38.

tes, tuus potest Dominus, & ita delet peccata, vt neque eorum remaneat vestigiū. In corporibus quidem hoc non licet, quin etiam si nullies medicus labore, & imponat vulneri remedia, vulnus quidem tollit, cicatrix verò permanet, vulnus circumferens argumemum, & aspectu deformitatem. Et licet in infinitum medicus contendant, non tamen cicatricem delere potest; ipsa namque natura repugnat imbecillitas, & artis impotentia, vilitasque medicamentorum: Deus autem cū delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigiū sed cum sanitate pulcritudinem quoque restituit, cum liberatione à pœna dat & iustitiam, & prauaricatum non prauaricato similem reddit. Porò hic obseruandum, iustum inueniri in iudicio, nō qui culpis caret, cum illius nomen in iudicium defertur, sed qui iustus declaratur, aut non condemnatur à iudice. Sic Paulus duo ista coniunxit sibi vicissim opposita, *condemnare & iustificare.* Illud significat declarare aliquem peccati reum, & obnoxium pœnæ: hoc iustum, & qui supplicio affici non debeat, Rom. 8. v. 3. *Deus qui iustificat, quis est, qui condemnat*; & Iai. c. 3. v. 23. à peruersis iudicibus iustificari dicuntur impij pro muneribus. Quod autè munera faciunt apud improbū, & corruptū iudicem, id faciunt apud Deum pœnitentis lacrymæ, & nuda criminum & verecunda confessio.

S. i homas putat non affirmare hoc, aut sperare Iobum de iustitia vitæ, cum proximè dixerit, *vias meas in conspectu eius arguam*; sed de veritate doctrinæ, de qua in eo iudicio disceptabatur, & concludit quod nos proximè diximus; *Ille in iudicio inuenitur iustus, pro quo sententia fertur.* Idem sentit Lyra, & addit; *Vnde cum aliquis disputando verum dicere demonstratur, quasi in iudicio verus inuenitur.* videtur autem Iobus iudice Deo in hac disceptatione cum amicis fuisse superior, & ideo probatus iustus, quia c. 42. Iobi causa probatur, datur amicorū. Sed ideo minus mihi posterior hæc explicatio placet, quia hæc disputatio nō est cū amicis, neque de amicorū verbis instituitur, sed cum Deo, quo sensu à nobis supra explicatū est, vbi ratio adducitur, cur cum Iobo miriùs agi debeat. Quæ non tam disceptatio dici, quàm oratio debet simplex, & humilis; & eo modo cum Deo congregitur, quo Deus non inuitus superatur, & manus dat liberales, & mites, quas paulo antea habere videbatur armatas, & infensas.

Hebræus textus habet, vt vertit Pagninus; *Si disposuero iudicium, noui quod ego iustificabor.* Hebræus apud Caieranum; *Ecce nunc ordinavi iudicium.* Quibus verbis modus quidam peccatori præscribitur, quo in congressu iudiciali cum Deo superior euadat, sui voti ac desiderij compos. Illa verò ordinatio, seu dispositio ea est, vt conscientiam nudet ante Dominum, & syncerè confiteatur, & arguat culpas, à quibus expiari vult, & illarum declinare supplicium.

Aliqui in hoc iudicio superiorem futurum esse Iobum putant, etiam si cū Deo sit illa iudicialis disceptatio, quia Iobus non contendit se indignū esse illo quod patitur, aut etiã grauiori supplicio, sed pati se pœnas longè grauiores, quæ imponi in hac vita solèt hominibus, qui nō grauiora, quàm ipse peccauerint. Neq; enim ipse omnium grauissimè atque profligatissimè peccauit, & tamen illo nemo vexatus est acerbius. Quæ de re egimus pluribus supra c. 6. ad illud; *Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram*

39.

40. Quomodo ordinanda confessio.

41.

merui,

merui, & calamitas quam patior, in statera, quasi arena maris hac grauior appareret. Neque mihi hæc cogitatio difficilis est, sed sanè cum illa malè se conciliant nonnulla quæ deinde sequuntur.

42.

Verf. 19. *Quis est qui iudicetur mecum: veniat.*] Lacessit ex amicis, aut etiam ex aliis de populo ac vulgari turba quemcumque ad illud iudiciale certamen, cuius erit Deus arbiter & præses, qui litem dirimat, & de re tota pro sua auctoritate decernat. Illud *iudicetur mecum*, morem ostendit quem in controuersis dirimendis habuit antiquum illud sæculum, sicut etiam alicubi nostrum, vbi concertatores in iudiciis obiiciunt, audiuntque vicissim obiecta crimina. Quare qui alterum in iudicium vocat, non potest de suo nomine, & capite recusare iudicium; quod libens de se subiit Iobus ipse, etiam cum esset integra existimatio, atque fortuna, & summum inter suos teneret locum. Sic autem ipse de se capit. 31. versicul. 13. *Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me.* Sed Deus ipse hanc iudicij formam non detrectat; & audire vult, si quid vils homuncio obiicere audeat maiestati summa. Isai. capitul. 1. versicul. 18. cum graua populo obiecisset crimina, ipse etiam audire de se vult, si quid contra populum velit obiicere; *venite*, inquit, *& arguite me.* Eodem modo subire vult apud populum iudicium, Micheæ capitul. 6. versicul. 3. *Populus meus, quid feci tibi:* Clariùs Isaias capit. 43. versic. 26. *Keduo me in memoriam, & iudicemur simul: Narra si quid habes ut iustificeris.* Super quæ verba Gregorius libr. 25. Moral. capit. 6. *Debet enim vnusquisque mens, & causas suas apud Dominum, & causam Domini contra se sollicita inquisitione discutere. Debet cautè pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius peruersè viuendo responderint.* quod electi quidem quotidie facere non cessant, lege reliqua. Quod sanè pro moribus documentum præclarum est.

43. Deus non solum iudicare vult homines, sed etiam ab hominibus iudicari

Examen conscientia quale.

44.

Quare tacens consumor:] Locus iste ad plurimas patet sententias, & varias accipit à variis. Quidam putant hæc ad humanum familiarèque iudicium pertinere, quo amici disceptant inter se, adhibito interdum arbitro qui controuersiam dirimat, cum tamen Iobus nullum haberet prudentem aut incorruptum iudicem, cui suam causam permetteret; neque vllus etiam si foret lacessitus, ad certamen descenderet, illi necessariò silendum fuit; quod illi instar esset mortis, cum apud imperitam multitudinem, qui accusatus, aut reprehensus filet, reum se fateatur necesse sit, & sua se taciturnitate compungat. Quare cum loqui maximè cuperet Iobus, neque vlla concederetur legitima loquendi facultas, vrebatur & consumebatur intus, & ne omnino suam ipse causam videretur damnare, Deum eligit iudicem, & cum illo loquitur: sic attemperata actione, vt non solum cum iudice sed etiam cum concertatore disceptasse videatur. Hæc explicatio ex variis auctoribus conflata est.

45. Silentium de Deo aliquando datur.

Sanctus Thomas duas affert explanationes; altera est, nolle Iobum, qui iam extremum sibi diem impendere suspicabatur, tacere atque occultare arcana quædam, quæ à Deo accipere. *Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.*

A ceperat, aut vsu longo atque experientia didicerat, vt quando moriendi necessitatem euitare non poterat, in sua doctrina viueret, & mortuus etiam, quoad fieri posset, polteritati proficeret. Quare, inquit, tacens consumor, cum docendo possim finire vitam, neque fas sit extremum hunc spiritum, quem è cælo haurio, inutilem excedere. Hæc aut his affinia in priori explicatione Sancti Thomæ.

Posterior explicatio quæ cum aliis pluribus communis est, docet difficile esse continere sermonem, maximè cum existimatur non futurus inutilis, & alia ex parte pios animos charitas vrget; tunc enim loquendi studio discruciat homo; & verba concepta priùs, & nunc, compressa viscera dirumpunt. Hæc porò loquendi inflammata cupiditas optimè cum eo dolore comparatur, quem habet puerpera, & ea cupiditate & nixu, quo conceptum in vtero fœtum conatur excludere; qui sanè ita vehemens est, vt cum eo dolore, maximus quisque dolor in Scriptura sacra comparetur. Sanè dolorem parturientis patiebatur Ieremias capit. 20. versicul. 9. cum non posset, quod accepisset à Domino liberè loqui, cum tamen illud esse manifestum referret plurimi: *Neque loquar vltra in nomine Domini. Et factus est in corde meo, quasi ignis astuans, clausisque in ossibus meis, & defecti ferre non sustinens.* Quis non optaret partum illius fœtus, qui rumpebat viscera, & consumebat ossa. Hunc ego locum in commentariis super Isaiam aliter explicui. Sed viri sancti, maximè doctores charitatem hic agnoscunt, quæ non aliter quàm ignis animum inflamat. Gregorius libr. 13. Moral. capitul. 10. dicit illam astuantis animi vim non potuisse sustinere Ieremiam, etiam si priùs silere statuisset, quia vrgebat charitas, cum hominum peccata magis increbescerent. Idem Chrysostomus homil. prima de Lazaro tomo secundo, Theodoretus, Sancti Thomas, & omnium maximè Hieronymus, qui optimè docet diuini verbi efferuescentem æstum cohiberi non posse. Vide quæ nos ad illum Ieremiæ locum. Sic idem Ieremias capitul. 4. versicul. 19. magis ad parturientis metaphoram, ait, cum instigante spirita loqui meditaretur ad populum: *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. Sensus cordis mei turbati sunt in me. Non tacebo, quoniam vocem buccinae audiuit anima mea.* Et Isaias; cum loqui veller, neque tamen posset, consumi se dicebat, & tabescere, capitul. 24. versicul. 16. Vbi enim Vulgatus; *Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Ve mihi.* textus habet Hebraicus, vt Hebræi volunt, atque hebraizantes, *macies mihi, macies mihi, aut tabes.* quasi dicat; Contabesco dolore, atque animi angoribus totus extenuor, atque conficior, cum tacere eogor, & secretum seruare quod intueor, video enim pœnas peccatori propositas, & vix vnum, aut alterum video qui peccatum horreat.

Similem affectum explicabant, & sentiebant viri quoque impij, cum loqui non permetterentur, quæ cõcepissent animo, maximè cum in illis sibi placerent plurimum, & sapientiæ laudem in hominum opinione captarent, sumebantque non rarò, vt suum explicarent sensum, à

46.

Sermonem continere difficile.

47. Non loqui cum charitas vrget magnum dolor.

48. Stultus sermonem continere non potest.

R 3 puerpe

puerperæ nixu atque dolore metaphoram, Sic Eccl. 19. vers. 11. *A facie verbi parturit fatuus, tamquam gemitus partus infantis.* Neque enim aliter torquetur stultus dum verbum continet, quam mater dum in utero comprimit maturum fœtum. Et statim vers. 12. alia explicatur similitudine illa loquendi rabies, qua laborat fatuus; *Sagitta infixæ femori canis, sic verbum in corde stulti.* Hanc porrò auiditatem seu studium loquendi proprium esse Idumæorum, videtur indicasse Eliphaz cap. 4. dum ait esse difficile non proferre lingua, quem prius animo sermonem conceperis; *Conceptum, inquit, sermonem tenere quis poterit?* neque improbable est illum dicendi modum, qui sumit à parturiente metaphoram, fuisse apud Idumæos proverbialem. Quod probat Idumæus Eliu infra capit. 32. vers. 17. *Ostendam, inquit, scientiam meam, Plenus enim sum sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei. En venter meus quasi mustam absque spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit: loquar, & respirabo paululum.* Hoc modo affici, atque consumi Iobum putabat Sanctus Thomas, dum non loquitur, quæ maximè euulgari cupiebat: *Cum aliquis, inquit, dolorem quem in corde patitur, exterius exprimit, quodammodo illius animus mitigatur, sed tacendo interius magis à dolore angustiat, & quodammodo sua taciturnitate consumitur.*

49.

Hæ apud me explicationes graues sunt. Ad do tamen aliam, quæ plurimum facit ad mores, neque ut opinor abhorret à textu, quam aut tradit, aut saltem indicat Gregorius, qui ait, ideo à Iobo quemlibet ad iudicium ascisci, quia de exterioribus actionibus, de quibus humani iudicant sensus, nihil videt à se commissum, quod alij reprehendant, de internis autem quæ magis sunt occulta, neque interdum ipse, qui patrauit, intelligit, sollicitus est. Sicut etiam Dauid, qui ut ab occultis mundaretur, orabat à Domino Psal. 18. & hæc illum cogitatio conturbat & conficit. Sic autem ibi carptim Greg. *Viri iusti quantum agere possunt, ne exterius labantur in opere, tantum interius agere nequaquam possunt, ut nunquam labantur in cogitatione. Beatus ergo Iob tam voce electorum, quam voce sua loquens dicit; Quis est, qui iudicatur mecum? veniat. Quia enim in exterioribus actibus unde reprehendatur, non habet, liberè accusatorem querit. Quia verò etiã iustorum corda semetipsa nonnunquam de stulta cogitatione reprehendunt, propter hoc fortasse dicitur: Quare tacens consumor: tacens enim consumitur qui de stulta se cogitatione reprehendens apud semetipsum dente conscientia mordetur.*

50.

Confessionis
utilitas.

Ex his Gregorij verbis hæc ego explicationem informo: Coarctabatur Iobi spiritus, quia timebat ne quid esset admissum, quod diuinam à se benevolentiam auerteret; peccatorum autem illud nouerat esse remedium, si peccata nudaret, & ea in conspectu Domini dolenter argueret; quod dixit non obscure vers. 15. *Vias meas in conspectu eius arguam, & ipse erit saluator meus.* Nunc ergo seipsum reprehendit, quod cum tanti angoris, ac morbi promptum sit remedium, in voce nimirum, quæ peccata fateatur, & arguat, nihilominus ipse taceat, & seipsum stulta taciturnitate consumat, nempe cogitatione tristi, & quotidiano atque perpetuo metu. Hæc noxia, atque importuna taciturnitas penè consumpsit Dauidem, clamareque coegit; Quo-

niam tacui, inueterauerunt ossa mea. Hæc pro auriculari confessione graua sunt, quæ dum ab impiis contemnitur, aut ab stulta verecundia formidatur, cum tamen illam obire difficile non sit, occupat Diabolus animum, quem reperit occupatum pudore. Quæ de re frequentes sunt apud Patres, grauesque sententiæ, & exempla planè horribilia eorum, quibus pudor obstitit, quominus animum detegeret sincera confessio, qui ideo æternis flammis addicti dicuntur; & stulti silentij poenas se dare, & duros in æternum clamant, & quod Sacerdoti vtiliter reuelare noluerunt, id toti mundo sine vlla vtilitate, & cum summo dedecore reuelare coguntur.

Verf. 20. *Duo tantum ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar.* Cum statuisset Iobus tãdem non tacere, neque vllus licet prouocatus veniret, qui externa opera damnaret, aut reprehenderet in illo familiari iudicio, subire voluit diuinum vultum, & examẽ, quod ut facere queat commodius, certè minùs incommode, de duobus prius sibi cautum esse voluit. Alterum, ut respirare sibi tantisper liceat ab eo dolore, qui liberam eripit loquendi facultatem, imò & glutijendi saluam, ut maiori cum attentione possit & sua peccata cognoscere, eaque arguere, ut quicquid attentionis dolor aufert, id totum in peccatorum cognitionem & gemitum conuertat. Alterum, ne terreat vel oblatiis minis, quarum importabile pondus fuerat expertus: vel sua maiestate, quæ eloquẽtes homines reddit elingues, quæ si consecutus fuerit, facilius cum Deo & audaciùsaget; & tunc, inquit, à facie tua non abscondar; quasi diceret; absconderem me vtique, neque vultum tuum auerem subire, nisi hisce duobus signis, & tuæ clementiæ beneficiis coniectarem te mihi futurum esse beneuolum.

Verf. 22. *Voca me & ego respondebo tibi: aut certè loquar, & tu responde mihi.* Sicut in pugna inferri solet, & repelli vulnus: & ideo qui militari aut atletico cõgreditur more; gladium gestat; & clypeum, illo petit antagonistã, hoc petitionem excipit, & auertit: sic etiã in stadio literario, vbi nõ manus, & arma, sed ingenia, & rationes conferuntur, alius est qui laceffit, & vrget intorquens pro telis argumenta, alius qui obiecta dissoluit, & infirmat. Optione ergo dat Iobus Deo, vtrum malit, eligat, quod eius est qui suæ causæ fidit, neq; sibi conscius est vllius culpæ, siue roget & oppugnet, & ipse sibi partes respondentis eligat, siue respondeat, & obiecta dissoluat, à Iobo in ea disceptatione laceffit, Agit itaque Dei, suamque causam coram Deo, quæ & iudicem, & magistrum habere vult: quia illius arbitriũ sociis nõ permittit, quos in se iniquius animatos esse videt, & Dei causam agere, licet interposito mēdacio, ac dolo, ut antè illis liberius exprobraret, & Dei faciẽ in iudicando accipere, quod iudiciorum nõ permittit integritas.

Verf. 23. *Quantas habeo iniquitates, & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi.* Quod reliquum est capitis, facillimum est: cum enim Iobus quid passus fuerit, patiaturque, proponat homo vilis, & in quo nihil sit ad tantam vexationem roboris, cupit à Deo cognoscere quamã tanta sint scelera, quæ diuinum furorem ad illam suppliciorum acerbiter instimularint; & cur ab illo faciẽ, & beneuolentiam auertat quasi ab inimico, quæ omnibus modis extinctum esse vult. Hic aliqui

51.

52.

53.

pimum

nimiū curiosē discrimina statuūt inter peccata, iniquitates, delicta, & scelera quęcunque illa sint, ab hoc ego negotio superfedeo, quia alienum est: hoc tantū dico, exactam Iobum voluisse fieri suorū scelerum discussione, quod satis explicuit multarū vocum idē significantiū conglotatione. Scire autem cupit in quo ipse tantopere peccauerit, vt & ipse de peccatis doleat, & cautior sit in posterum, ne ad eundem lapidem iterum offendant; non vt Deum inclementiā, aut iniustitiā condemnet, vel certē ipsius peccatis in hominum conspectum productis, intelligant omnes non pēdere ipsum, dum tam punitur seuerē, peccatorum pēnas: sed alias ob causas, quę à culpa vacant, in examen illud durum fuisse deductum.

54.
Proverbium.
Folium &
stipula sicca
pro refutilli.

Verf. 24. *Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris.* Posset Deus tam acerbē hominem punire, vt suam potētiā, imperium & robur, manifestiūs ostenderet, quomodo Pentapolim cęlesti consumpsit incendio, copiosa inimicorum castra temporis momento subuertit; & quod capite precedenti legimus, balteum Regum dissoluit, optimates supplantat, multiplicat gētes, & perdit eas, & subuersas in integrum restituit. Sed hanc rationem infirmat Iobus dum ait, se non esse eiusmodi, vt in illo Deus suam possit commendare potentiam, cū nihilo fortior sit folio, quod à tenui aura excutitur ab arbore, & in omnem partem sine vllō pondere difflatur. Aut sicut arida stipula, quę abripitur à vento, aut sine vlla cunctatione ab igne comburitur, neque plus assequeretur Iobum persequendo, quā allequeretur si appeteret canem mortuum, aut pulicem vnum, quod lib. 1. Reg. c. 24. dixit Dauid insequenti Sauli. Istę verō duę comparationes prouerbiales esse vidētur, quibus res tenues ac futiles significamus, quibus nullę sunt aut non nisi debiles ad resistendum vires. Cuius rei plurima sunt in Scriptura sacra testimonia, sępe homo vocatur fœnum, quod parum differt à palea & stipula, folium etiam dicitur Eccl. c. 14. v. 19. stipula & palea infra c. 41. pro rebus maximē futilibus sumuntur.

Illud porrō hęc obseruandum, dum se Iobus folium, & stipulam appellat, pręparare sibi accessum ad diuinam misericordiam, quę eō se facilius inflectit, vbi maiore videt esse miseriam.

55.

Verf. 26. *Scribis enim contra me amaritudines.* Explicat, quomodo Deus contra folium, & arentem stipulam suam voluerit ostendere potentiam. Quia stabili decreto & obfirmato animo videtur illud aut studio sibi aut ludo habuisse, vt Iobum affligeret, omninoque contereret: quando iam diu multis illum doloribus excruciat, & adhuc brachium habet ad vltiorem plagam intentum. Agit autem cū Deo, quasi cum iudice, qui quod firmum & ratum esse vult, non satis habet voce coram edicere, sed etiam refert in tabulas, quo plus habeat firmamenti, & fidei, & hoc est commune magis, neque mihi displicet.

56.

Sunt tamen qui in amaritudinibus non intelligant pēnas, quę peccata aut expiant, aut puniunt, sed peccata ipsa, quę, vt humano modo loquar, Deus scribit, vt nunquam excidant ex memoria: sic enim homines faciunt, quibus imbecilla est memoria, quęque faciliē pręteritorum obliuiscuntur, nisi promptum sit hoc fa-

A miliare subsidium. Deus autem se ad hominum ingenium interdum accommodat, & quod hominum est, sibi ipsi nonnunquam attribuit, vt homines id humanis affueti melius intelligant. Quod autem Deus hoc quem diximus modo, peccata scribat, dicit idem Deus Isai. c. 56. v. 6. *Eccc scriptum est coram me.* vbi nos ea de re pluribus. Quod autem peccatum dicatur, amaritudo, fel, absynthium, notum est. ita sanē Osee cap. 12. v. 14. Deut. cap. 29. Actor. 8. hęc sententia mihi non displiceret, si peccata sumas pro peccatorum supplicio. Quod obuium est in Scriptura. Tunc autem amaritudines idem valent, quod peccatorum pēnæ, & nihilo hęc expositio à priori differt: huic autem explanationi belle alsonat quod statim additur.

B

Et consumere me vis peccatis adolescentiæ meę. Scripsisse videtur Deus iudex, vindexque peccatorum in tabulis aut peccatorum pēnas, aut etiam peccata, quę in iuuenilibus annis Iobus admiserat: quorū exigit ab illo pēnas in grandiori ætate: ita Iobus ipse meditat, quia cū recentium peccatorum non morderet, cruciaretque conscientia, luere se pēnas arbitratur eorum, quę adolescens peccauisset; quorum tamen illi nulla memoria suberat: suspicari tamen poterat se interno aliquo motu deliquisse, qui tam solet interdum esse occultus, vt ipsum quoque lateat auctorem.

57.

C

Vbi Vulgatus, *consumere me vis peccatis*, Hebraus habet, *hereditare aut possidere me facis peccata*, &c. qui pręclarus est ad mores sensus, & sententia in Scriptura sacra sapius iterata. Homines enim hęredes sunt eorum omnium, quę precedentes anni pepererunt, & eorum carpunt fructus in senectute, aut etiam æternos, cū ex hac vita primū excesserunt. Quod dixit Isaias cap. 3. verf. 10. *Dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedit. Væ impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei;* vt illorum quilibet sementem fecerit, ita & metet. Ex peccato fel & absynthium, quia est radix germinans amaritudinem, pudorem, & ignominiam: neque enim aliud germinat sterps illa maledicta: *Quem fructum,* inquit Apostolus, *accepistis eorum in quibus nunc erubescitis.* vulgo Hispanorum dicitur quemlibet suorum operum esse filium, neque vllam habere siue nobilitatem; siue sordes, nisi quas à suis parentibus, id est, operibus hauserunt, quia nimirum illorum hęredes sunt legitimi, neque vllus eis perit illius hęreditatis fructus. Eccl. 6. verf. 1. *Improperium, & contumeliam malus hereditabit.* & cap. 10. verf. 13. *Cum morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.* Quia ille fuit fructus, propriusque proventus naturę lapsę, qui ad eius filios hęreditario iure peruenit. Iuxta hęc Iobus luere se suspicabatur, quę adolescens admisit; & hęreditare fructus, quos iam pridem obliuioni traditi iuueniles anni seminarunt.

58.

Quis fructus peccato respondet.

E

Verf. 27. *Posuisti in nervo pedes meos, & obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti.* Explicat Iobus quomodo luat iuuentutis errata, aut hęreditarię legitimus hęres adolescentiæ fructus. Id ius tam diuinum, quā humanum pręscribit, vt in quo peccauit homo, in eo puniatur. Sap. 11. verf. 16. vbi sermo est de Ægyptiorum supplicio: *Quod quidam,* inquit, *errantes colabant multos serpentes,*

59.

In quo peccat homo, in eo puniatur.

& bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam, ut scient, quia per que peccat quis, per hac & torquetur.

Falsariorum poena. Lampridius falsariis Alexandri edicto incisos esse dicit digitorum nervos, & alterius Claudij edicto manus abscissas, teste Suetonio; ut pars illa præcipue pateretur, quæ alienam manum scripture fallaci mentiebatur, quod supplicium postea Cæsarium decreto stabilitum est. Quod item supplicium impactum est hæreticis, qui Scripturæ sacræ infideles asperserunt labes, aut hæreticorum libros scripserunt. Et Constantinus Ienoni, aut cuicumque turpium amorum conciliatori eam constituit poenâ, ut fauces, orisque meatus liquato plumbo claudantur, in quibus vox illa Ienonia formata est l. 1. C. 25. de rapt. virg. Et ex Nouella quadam Leonis & Constantini periuro lingua præcidi iubetur. Sed omnia penè collegit eleganter Galen. 7. de Platonis, atque Hippocratis placitis, vbi ait & olim, & suo tempore consueuisse dominos infidelibus seruis huiusmodi impingere aut inurere supplicia. Si enim aufugissent domo, vrebant, aut incidebant, aut verberabant, & tundeant crura: idem faciebant in manibus, si furaces essent: neque parcebant ventri, si immoderatiùs indulgerent abdomini; quod si nugaces essent, suo quoque supplicio plectebatur lingua. Denique illa torquebantur, aut fœdabantur membra aut plaga aut stigmatè, quæ improbè factorum instrumenta fuerunt.

Seruorum quomodo varia peccata plectuntur.

60. Sic puto Iobus meditabatur obseruatas esse à Domino semitas omnes, quæ ipse suo in iuuentute vestigio notauerat; neque prætermisum vel vnum passum, qui deuius esset à recta via, vel in quo aliquid foret quomodocumque peccatum. Cum autem pedes ad illud opus, aut locum adduxissent, quæ Dominus minùs probaret, ideo coniectabat pedes suos in neruo conclusos: ita ut qui vago, & libero quacumque luberet, ferebatur incessu, alligatus neruo in nullam partem commoueri possêt. Hæc mihi videtur facilis & germana sententia, in qua aliquid video non propriè sed figuratè dictum. Alterum est, per synecdochen speciem positam esse pro genere, & pedes positos pro quocumque membro, quod quia alicuius peccati instrumentum fuit, sic etiam suo quoque supplicio obnoxium esse debuit. Neque enim pedes tantùm alligati sunt neruo, & sublata huc, atque illuc discurrendi licentia; sed afflicta aut exulcerata lingua, aures assiduis verberatæ cõuitiis, palatum non tam recreatum quàm offensum insulso cibo: denique totum corpus sic affectum, ut nulla pars illius esset immunis à plaga. Quare suspicari possêt non vna tantùm corporis parte fuisse peccatum.

61. Hæc itaque suspicari potuit Iobus, & id à Deo nosse cupiebat.

Sed fuerunt etiam alia, quæ illi suadere poterant, in aliis etiam rebus esse admissum aliquid, quod expiari supplicio posset. nam amicorum seuera reprehensio, seruorum, vxorisque conuitia, & sterquilinium, in quo tamdiu iacuit, tantus denique fœtor, quantum & corporis pestilens morbus, & illuies exhalabat, argumento esse poterat viro non imprudenti, nimis illum studiosum esse munditiæ, atque elegantia, delectatum esse famulorum obsequiis,

A neque repudiasse odores, & vnguenta, aliàsque delicias, quibus abundare assolent principum aula. Quæ tamen omnia per synecdochen Scripturæ more significantur in neruo, in quo pedes quondam vagi ac liberi constricti sunt. nam sicut pedibus propriam supplicium assignatum est, sic etiam aliis membris propria debuerunt assignari supplicia. Exemplis abundamus quæ hanc scripturæ consuetudinem satis ostendunt. Duo tantùm accipe, alterum Zachariæ cap. 14. vers. 16. vbi festum tabernaculorum, alterum Ieremiæ ca. 17. vbi sabbatum pro omnibus Iudæorum festiuitatibus vsurpatur.

B Impropiè item figuratè ponitur *neruus* pro impedimento, quodcumque illud sit, quod hominem constringit, & ligat, neque vagari finit libero incessu, qualis est podagra, quæ iuxta suâ notationem vinculum sonat, aut captionem pedum. Augustinus *compedem* legit. Septuaginta *impedimentum*, ut autè podagra cum sit morbus, tamen pedica vocatur, aut venatio pedum: quia tam podagrico ad ingressum impedimento est, ac si esset vinculo constrictus. Sic quia morbus, qui Iobum ceperat, ac debilitarat, eripiebat omnem ingrediendi facultatem, quod facit *neruus*: nerui illi nomen à vulgato interprete datum est.

C Quid porro sit *neruus*, non est omnino certum, Hebraicè est *וֹסַד*, quod quidam cippu, alij cõpedem, alij, ut diximus, impedimentum exponunt. Ego crediderim neruum non solùm eum habere vsum, ut reum alligatum teneat, atque custodiat, sed etiam ut excruciet, quemadmodum Ieremias c. 38. demissus est in lacum cœnosum & frigidum, non tantùm ut ibi contineretur, ne fugeret, sed etiam ut ibi torqueretur à frigore, & cœno, & demum fame, pædorèque deficeret: *Mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame*. Porro missum esse Ieremiam in lacum illum nudum, ut torqueretur durius, & citiùs perirer, hoc ego colligebam in meis commentariis in hunc Ieremiæ locum, quia cum Abdemelec educturus eum esset à lacu, tulit veteres pannos, & antiqua, quæ computruerant, & summisit ea ad Ieremiam, nempe ut illa axillis brachiisque supponeret, aut certè funes quibus esset alligandus, obuolueret, ne distringeretur, lacerareturque Prophetae caro funium asperitate. Si autem Ieremias vel vestitus esset mediocriter, non fuisset necesse pannos illos veteres ac putres conquiri, cum ab illo incommodo tueri satis possent indumenta propria, si satis esset à vestibus instructus. Hoc idem ego de neruo cogito, qui sic constringit reos ne fugiant, ut etiam excrucient. Imò Hieronymus ad cap. 20. Ieremiæ, vbi Propheta dicitur coniectus in neruum tormentum esse dicit, & docet, quem ipse neruum transtulit, conuerti à Symmacho βαβαισθηριον seu σεβλαθηριον quod tormenti genus, aut instrumentum est.

D Sanè tormenti genus esse, ex eo coniectari licet, quia martyres quidam in neruo fuisse dicuntur, & ibi dura subiisse tormenta: sic martyrologium Romanum ad tertium Nonas Februarij de Sancto Celerino: *Custodiam carceris septus in neruo, & ferro, variisque poenis gloriosus fuit*. In quem locum sic Baronius: *Est, inquit, neruus ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quo etiã & ceruices implicarentur, ut Festus est auctor. sunt de his apud Plautum nonnulla exempla*

62.

63.
Neruus quid.

Ieremias eum missus in lacum.

64.

pla. Item Isidorus lib. 4. orig. Nervus est, inquit, vinculum ferreum, quo pedes vel ceruices impediuntur. Est de nervo apud Gellium libr. 11. cap. ultimo festina Catonis sententia, qua dicere solebat; priuatorum fures in nervo, & compedibus aetatem agunt, publici in auro, & purpura visuntur. Hæc Baronius. Porro illa loca Plauti; quæ ille indicat, neque tamen adducit, satis ostendunt nervum genus esse vinculi, quo fontes non coercerentur solum, sed etiam torquentur. Sic enim ille in Afinaria act. 3. scen. 2.

Qui aduersum stimulos, laminas, cruceſque compedeſque,

Nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias.

Vbi, vt vides, inter illa numerantur nerui, quæ vincunt, & torquent, sed de nerui forma, maior est difficultas.

65.

De forma nerui egimus in nostris commentariis in locum citatum Ieremiæ cap. 20. & in Act. Apost. ad illud cap. 16. vers. 24. & pedes eorum strinxit in ligno. docet autem Hieronymus super Ieremiam supra, idem esse in Actis lignum, quo Pauli pedes constricti sunt, & nervum quo vincunt Ieremias. Putat autem Vatablus in Ieremiam, & Mardochar ex Iosepho Kimhi nervum esse duo ligna ea ratione compacta, vt tamen altrinsecus coirent, tribus cauata foraminibus, quorum medio collum, extremis manus inferuntur. Sanè vinciri etiam collum nervo, vidimus nuper ex Festo, & indicat Plautus, cuius tamen locus non succurrit, vbi docet nervo probari & exerceri collum. Videtur negare Hieronymus supra, vbi idem indicat passum Apostolum in ligno, quod Ieremiam in nervo. Sed etiam si concedamus pro pedibus tantum compactum esse nervum, id est, ligneas compedes, nihilominus in eo siue nervo, siue ligno, non erat parum crudele tormentum. Nam pro scelerum meritis aut tyrannorum libidine, sic distinguebatur foraminum spatium, vt crura supra naturalem habitum disiuncta luxarentur. vnde sæpe in martyrum cruciatibus auditur, *extendi ad quartum vel ad quintum foramen*, &c. vide Eusebium lib. 5. cap. 1. & lib. 6. ca. 32. de Origene scribit, in ligneas compedes habuisse intrusos pedes, & ad quartum foramen diuarcata, atque distenta crura: & lib. 8. cap. 11. idem propè refert de martyribus, qui passi sunt Alexandria. Plura de hac re inueniunt apud Baronium in martyrologio ad diem 22. Ianuarij. Hoc porro tormenti genus Rufinus nervum vocat lib. 5. c. 2. Hic ad extremum observa, hunc locum vexari ab Eliu c. 23. vers. 10. vbi aliquid ab homine parum fidei falsò imponitur Iobo, vt cum eò ventum fuerit, clarius ostendemus.

66.

Vers. 28. *Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur à tineâ.*] E

A Hic est nervus in quo Iobi constricti sunt pedes, morbus quo lenta tæbe consumptus est, & sic debilitatus, vt nihilo se magis commouere possit, quàm si esset impeditus funibus, aut ferreis vinculis illigatus. Ostendit autem his verbis, nervum non esse externum aliquid & alienum à se, sed aliquid quod intra se habeat, & à se ipso natum; quod deinde sequenti capite multo magis exponit & amplificat. id verò optimè duabus similitudinibus explicat. Nam quemadmodum lignum in se aliquid habet, etiam si nulla vis accedat extrinsecus, quo putrescat, qualis est immoderatus & intempestiuus humor, & caries quæ arrodatur, & ipsa præterea naturæ innata debilitas, quæ non possit vetustati resistere. Similiter vestimentum ex seipso gignit, & alit tineam qua corrumpitur, neque vt extabescat & putreat, necesse est, vt aliquid sibi accersat extrinsecus: Sic homo in se habet corruptionis & tabis non infœcunda semina, quæ illum aut lentè, aut etiam quàm ocyssime dissoluant, & perimant.

Septuaginta, vbi Vulgatus, *qui quasi putredo consumendus sum*. legunt, *qui veterascit sicut vter*. aut sicut Augustinus legit, *veterasco*. Sed est sensus idem, licet ex re dissimili ducta metaphora. Est credo apud Hebræos prouerbialis species cum significare volunt extremum rei alicuius statum, & morti proximum, *uter veterascens*: aut *uter in pruina*. vt habes Psal. 118. 83. quia cum eò peruenit *uter*, inutilis est, & facile in eo futili statu putrescit, & soluitur. David similem se dicit vtri in pruina, id est, vtri vacuo & in rugas contracto, quæ similitudo mirè exprimit extremam alicuius conditionem. Versionem Septuaginta sic explicat Aug. *veterasco sicut vter, ita vt vinum nouum portare non possim*. Quasi dicat, *perreo totus, & hac & illac perfluo*; quasi *uter perforatus, & vetus*, id est, totus exinanior, & à se ipso deficio, quia totus dissoluor in saniem, & iam penè ad fundum & fœces ventum est. Dixit hoc idem, licet in alium sensum Comicus, *plenus rimarum sum; hac illac perfluo*. Sic Iobus quasi pertusum dolium, & vas confractum quacunque in parte, scatebat vermibus, & manabat sanie: atque ideo à seipso totus euacuabatur. Et ad hunc fortasse sensum statim dicitur, *vestimento similis à tineâ corroso ac perforato*. Corpus enim quod animæ tegumentum est, perforatum est plagis, quas fecerunt vermes, qui fuerunt quasi corporis tineæ. Aliter Chrysostomus: *Quid, inquit, causa fuit, vt utrem in medium adduceret. Ideo quia inanis est vter, spiritu dumtaxat oppletus. Itaque vulgari sermone contritum est, inflatum nos esse utrem. Noli igitur, inquit, spectare tumorem, noli distentum corium intueri, sed interiora introspecte, ac videbis quantum sit illic inane.*

67.

Prouerb. vter veterascens aut in pruina, pro re futili.

Nervi for-
gna, & vsus.

ARGVMENTVM CAP. XIV.

HUMANÆ naturæ infirmitatem explicare persequitur, ut magis Deum, à quo illam durius exerceri videt, ad clementiam inflectat. Et primum docet vnde hominis infirmitas prouenerit, & tabes à qua consumitur, sicut lignum à carie, aut vestimentum à tinea; quia videlicet in muliebri vulua conceptus: vnde miser nascitur, & dura fortuna, & immunditiæ reus. Quare ab illo mundari se postulat, qui à se solus habet veram, naturalemque munditiam, orátque ut quando incertum definitum est, idque perbreue vitæ tempus, illud tamen pacatius esse permittat. & adducta ab arbore similitudine probat, quàm sit arboris conditio melior, quæ excisa viret, quàm hominis, qui vbi semel diem suum obierit, ad mortalem statum non reuertitur. Optat denique cum morte, & sepulcro vitam, & sterquilinum commutare, quandiu in ipsum diuinus furor inflammatur, & seuit. Non tamen putat carere se culpis, quas Deus scriptas habet, & obsignatas: pro illis autem pacem, & veniam petit, neque sic concutiatur ab omnipotenti manu, sicut concutiuntur, & à suis fundamentis conuelluntur saxa. Ad extremum ait ea hominem natum conditione, ut quandiu vixerit neque à doloribus caro, neque animus ab angoribus vacet.

CAPVT XIV.

A PARAPHRASIS.

1. **H**OMO natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis.

2. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit veluti umbra, & numquam in eodem statu permanet.

3. Et dignum ducis super huiuscemodi apertire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?

4. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nõpne tu qui solus es?

5. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

1. Quid mirum, ò Domine, si quasi lignum à carie, tabeque putrescam, & sicut à tinea vestimentum, consumer: cum à sua stirpe nihil habeat homo præter angres, & miseras, quæ pullulent ex tam fragili infelicique radice, qualis est muliebris uterus, vnde tot ærumnis deuotum germen erupit.

2. Nascitur homo sicut flos, qui vix dum ex suo se folliculo prodidit, cum sole exoriente languescit, & perit. Neque magis est homo in sua viriditate, atque specie constans quàm umbra, quæ stare nescit, neque in eodem loco, aut statu perseuerat.

3. Cùmque tam sit hominis natura fragilis, & tot modis vilis, & impura, non tamen indignum tua maiestate iudicas illam intueri, & de rebus commodare necessariis. Et multo mirandum magis, quòd hominem eiusmodi in iudicium voces, & severo examines etiam leuissimas expendendas putes.

4. Quis, Domine, immunditiæ labem effugiat, qui ex patris satu matrisque conceptus originariam contraxit maculam? Quæ vis illum mundabit, à tam antiqua, & quasi naturali contagione, nisi tu solus, cui rerum paret vniuersa natura?

5. Breue homini definitum est viuendi tempus, neque de illo quicquam est homini exploratum, & certum, quod in tua, Domine, solius potestate esse voluisti. Quod homo quantumcumque adhibeat artis, atque solertiæ excedere non potest.

6. Quando

6. Recede paululum ab eo, vt quiescat, donec optata veniat, sicut mercenarij dies eius.

7. Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursus virescit, & rami eius pululant.

8. Si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius.

9. Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primùm plantatum est:

10. Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, vbi quæso est?

11. Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus arefcatur:

12. Sic homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum, non euigilabit, nec consurget de somno suo.

13. Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

14. Putasne mortuus homo rursus viuatur? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

15. Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.

16. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis.

17. Signasti quasi in sæculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.

A 6. Quando tam angusti fines humane vite præscripti sunt, fac, obsecro, ô Domine, vt tempus illud vite mitius sit, neque arumnarum plenum. Remoue ergo paululum, atque suspende vtricera manum, donec dies adueniat extrema, quam non minore studio desidero, quam peractò diurno penso mercedem laboris mercenarius expectat.

7. 8. 9. 10. Minus videtur hominis quàm ligni conditio fortunata. Nam ligno si præcidatur aliud ex eodem stipite succrescit: & ramus abscissus à trunco, si transplantetur alio, radices agit, pubescit frondibus, & oneratur pomis. Si hyemali tempore deficiente pluvia consenuisse videantur, & vires omnino, & vitam amisisse, quando sub vernum tempus cælum intepuit, aut si cælestem rorem, aut aliunde derivatam aquam imbiberunt, reuiuiscunt statim, & se suæ viriditati, ac nitore restituunt. At homo cum semel interierit, ad illud quod amisit ornamentum, & ad mortalem statum numquam redibit.

11. 12. Quemadmodum aquæ quæ à suo capite per decliua loca defluxere, eodem relabi non possunt siccato alueo, vnde primùm decursu prono recesserunt; sic etiam nec homo defunctus vita reuiuiscet, neque, dum cælum stabit, à suo excitabitur metaphorico somno.

13. Dolorum quibus excrucior, tanta est acerbitas, tantus ex aliorum illusione dolor, vt libenter statum in quo nunc miser viuo, cum morte commutarem; ita vt tandiu vita carerem, quandiu furor duraret tuus, quo me tam acerbè cruciari finis, dummodo cum mitior esset in me animus tuus mihi ipsi me, & meliori conditioni reduceres.

D 14. Sed quid me ipsum inani, & stulta petitione conficio? quasi mihi ad statum, & vitam, quam reliqui, remigrandum sit, quod mortalium nemini concessum est, sed quid mirum, si id optem, licet conatu prorsus irritò, cum ea sit dolorum acerbitas, ea vite conditio vt singulis diebus in votis mihi sit vita cum morte commutatio.

E 15. Si manum mihi porrecturus esses, & ab illa morte, quam optare me dixi rursus euocaturus ad vitam responderem tibi non inuitus, & sicut oblatam ad tempus definitum mortem lubens admisi, sic etiam reditum ad vitam gratus admitterem.

16. Sed quando omnia opera mea quantumcumque occulta, optimè nosti; quæ numerata habes, & in quasdam quasi ephemeridas relata, obsecro, vt pro tua in homines clementia singulari illis ignoscas.

17. Scio meorum scelerum numerum consignatum esse, sicut ea quæ diligenter seruari volumus

18. Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo.

19. Lapides excavaunt aqua, & alluvione paulatim terra consumitur: & hominem ergo similiter perdes.

20. Roborasti cum paululum ut in perpetuum transfiret: immutabis faciem eius, & emittes eum.

21. Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliges.

22. Attamen caro eius dum viuet, dolebit, & anima illius super semetipso lugebit.

A volumus, ne pereat, aut excidant obfirmamus. Sed illa resignavit apud clementiam tuam vera poenitentia, efficietque, ut pro eo, quod meruere supplicio, veniam indulgeas.

18. 19. Ita me Domine, aut vehementi impulsu, aut vulnerum assiduitate concutis, aut vexas, ut non cum mole carnea, & futili, sed cum montibus, ac saxis certamen sumpsisse videaris. Mons quidem è suis conuulsus sedibus graui motu concutitur, & defluit, & eodem modo saxa à sua sibi sede in aliam transferuntur. Quòd si non ita magnus à potenti brachio adhibeatur impetus, leuiorum tamen ictuum assidua verberatione conteruntur. Aqua enim dum saepe instillatur, durissima etiam saxa excavaunt, & perforat, & alluvionibus terra exeditur dum à fluctibus frequenter alluitur. Quare etiam si vulnera, qua patitur homo dura non essent; ipsa tamè assiduitate, etià si saxeus esset, omninò labesceret.

20. Sic hominem exaltas, & ornas diligenter, & laute, ut in perpetuum victurus, & ad aeternitatem transfurus videretur; sed breui hoc opus tuum ita dissoluis, atque profertis, ut in eo nihil appareat nisi horribile, fœdumque cadauer; aut cadaveris in viuo corpore informe simulacrum; ita ut neque umbra supersit dignitatis antiquæ.

21. Neque si filiis abundet (nam sine filiis magnus dolor) non magnum parentibus potest esse solatiū, quia quo futuri sint ingenio, quod studium amplexuri, nobile ne aut indecorū, & turpe exploratū nō habent. Quare nō tantum afferet numerosa soboles voluptatis, quā tum doloris de filiorum viuendi modo sollicitudo.

22. Denique homo non potest esse non miser, cum numquam à doloribus caro, neque animus ab angoribus vacet.

Verf. I. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseris.]

1.

Homo in se
habet corrup-
tionis causam.

A V S A M reddit cur homo instar vestimenti ac putridi ligni causas in se habeat, quæ illum etiam si nihil adueniat violentum foris, extinguant tamen, atque consumant. Quasi si quis quæreret, quomodo lanæum vestimentum quantumuis accurate seruatum, corrosum reperitur, ac perditum, & lignum putrescat, & illam firmitatem amittat, quam videbatur habiturum esse perpetuam; responderet vir prudens, quia lanæum indumentum tineas gignit & alit, à quibus perforatur; & lignum teredinem, & cariem, à quibus exeditur, redditurque putridum, & futile. Sic nunc Iobus rationem reddit, cur ipse, aut generatim homo, quasi putridum lignum consumatur, aut quasi vestimentum comedatur à rinea, dum ait, hominem natum de muliere, de infirmo scilicet stipite, & ab illa traxisse miseras multas, quibus repletus est, & habere in se secunda æumnarum semina, quæ quotidie

A pullulant, & hominis vitam breui spatio eoque laborioso definiunt. Quemadmodum si quis roget, cur tam facile defringantur arundinis rami, aut teneræ atque infœlices plantæ, & contra diu quercus, atque Cypressi durent, responderet homo prudens, quia arundo mollis est, & vacua, agitque radices nō profundas, neque gignere potest, aut sustinere, nisi quod vacuum est, & molle; atque ideò facile agitur à vento, & ictu etiam leuissimo defringitur. At quercus durat diu, & ventos ridet, & naturæ, & temporum iniurias, quia trunco est firmo, ac solido, & tam altè demittit radices, quàm se sublinem sursum attollit; de qua Virg. lib. 4. Æneid.

Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice ad tartara tendit.

De Cyparisso alia ratio est, nam ut docet Virg. lib. 2. c. 19. ideo hæc immortalis esse putatur, quia cariem non gignit, à qua, ut plaraque alia ligna, corrumpatur, cuius eam dicit esse

2.
Cypressus
cur non patitur cariem.

esse causam, quia illi sapor quidam inest amarum, qui à carie descendit, & vermiculos abigit, qui eam gignunt. Hæc non habet stirps illa, a qua producit vilis, & fragilis homuncio; quid enim in fœmina non molle & futile, quid in ea rigidum, & amarum, quod firmet & stabiliat corpus, & extinguat tineas, & vermes, & reliqua mortis instrumenta, & arma. Quare qui se vocat de muliere natum, aliquid se dicit infirmum, & luteum, quod aqua diluit, & quodcumque acciderit vel leuiter aduersum, soluit aut infirmat, utpote in muliebri coagulatus atque formatus vtero, id est, in illa officina, unde trahi nihil potest, nisi impurum, olidum, & adedò fragile, ut nihil sit, nisi temporis fortunæque ludibrium; adedò obscœnum, & sordidum, ut cœnũ exhalet, & nausœa moueat.

3. *Humana vita fragilis.*
 Vers. 2. *Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Multa antiqui de humanæ vitæ fragilitate & inconstantia, quæ tu vide apud Adagiographum, ad illud, *Homo bulla*: ubi plurima collegit ex humana antiquitate, eaque observatione nõ indigna, quæ si huc cõgerere vellẽ, nimis essent longus. Sed nemo Iobõ meliùs hæc vitæ breuitatem, & inconstantiam expressit. Hæc porro similitudines in Scriptura sacra occurrunt non rarò, in qua homo sæpe dicitur fœnum, & flos agri, ut *Ila. c. 40.* & proximè folium. Neque minùs frequenter umbra dicitur, aut umbræ nõ dissimilis. *Psal. 101. v. 12.* *Dies mei sicut umbra declinauerunt,* & aliis sæpe locis. *1. Par. 29. v. 15.* *dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora.* *Sap. 2. 5.* *umbra enim transitus est tempus nostrum.* Qua etiã similitudine vsus est *Baldad. sup. c. 8. v. 9.* *sicut umbra dies nostri sunt super terrã,* umbræ verò similis dicitur homo, quia illa nihil aliud est quàm luminis priuatio, & vsq; adedò instabilis, ut sit omnibus temporũ momentis sibi ipsi dissimilis, quia à solis splendore pendet, qui nunquã non mouetur. vide *Sap. cap. 2.* alia, quibus humanæ vitæ breuitas, atq; fragilitas cõparatur.

4. *Cur vita umbra similis.*
 Vers. 3. *Et dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium.* Duo hoc loco admiratur Iobus, & quod Deus non dedignetur intueri illum, qui tam sit vilis: & cuius vitam tam breuibus definierit spatiis, cum tantam maiestatem non putet ad tantam vilitatem, & momentaneam, atque instabilem umbram demitti oportere. Et quidem ita existimauere ex antiquis non pauci Philosophi, qui tanta maiestate arbitrabantur indignum, curare ea quæ in natura rerum exigua existimantur & sordida. Sic sanè Aristoteles 8. *metaph. c. 9.* Cicero libro 2. de natura Deorum. Sed multo miratur magis, quod hominem eiusmodi in iudicium vocet, & seuro examine actiones omnes etiam leuissimas expendat. Quid enim mirum si is, qui est in vtero coagulatus, formatusque muliebri, mulierum in modum debilis esset, & muliebria sapiat, atque sequatur. Neque enim mirum est, si arundinis ramus aut cicuta vacuus sit à medulla, & noxiũ aliquid habeat: aut si Æthiopiæ filius Æthiopicum ab ea colorem trahat, aut quod immundus sit, qui ex immundo concipitur semine. Quis enim petit à spinis vnas, aut à tribulis ficus? Quæ omnia eò spectant, ut si qua Deus in causa atque iudicio Iobi minùs probet, illa hæc excusatione leuora reddat.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A Vers. 4. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine. Nonne tu qui solus es?* Explicat magis quæ proximè adduxit, & docet, quid ex vtero matris nasciturus contraxerit, quam ex patris fatu, matrisque conceptu sortè hæreditariè, labem videlicet originariam, quæ ab vno tantum Deo deleri potuit, quod quia à parētibus hausit, antequam nasceretur cõcepta soboles, existimari quodammodo potuit naturale peccatum. Sanct. Thom. sic exponit: *Sicut de frigido facere calidum, est eius quod per se calidum est, ita de immundo facere mundum, est eius, qui per se mundus est. Nonne tu qui solus es. Scilicet verè & per te ipsum mundus.* Septuaginta paulo aliter vertunt: *Quis enim mundus erit à sorde? & nemo, etsi vnus dies sit vita eius super terram.* Hic locus in quæstione de originali peccato scholasticis Doctoribus familiaris est. Cur ista repetat Iobus, nempe ut Deum ad clementiam inflectat, & peccatum eleuet, si quod adducatur in iudicium, docet ad hunc locum in catena Chrysost. *Vides, inquit, quem admodum ad naturã se rursus recipiat, atque ad ærumna liberationem adnascitur: non solum quia contempta sit humana natura cõditio, non solum quia per exiguum vitæ spatium, non solum quia sit ægritudinibus, angoribusque vita conferta, verum etiam quia fieri non potest, ut homo sit integer à labe.* Eodẽ quo Iobus argumento multis post sæculis vsus est David *Psal. 50.* qui ut Deum auersum ad se conuerteret, & offensum placaret, in peccato se conceptum esse dixit. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, &c.*

C Vers. 5. *Breues dies hominis sunt, numerus mensurum eius apud te est.* Alia causa quæ Deum commouere possit, ut Iobi misereatur, quæque etiã ortũ habuit ex conceptu in vtero mulieris, ubi originariæ culpæ maculam contraxit, nam cum illa languores etiam hausit, & alia naturæ detrimenta, quæ accerserunt mortem; & vitam ad angustiora spatia contraxerunt. Est autem hoc hominis non leue detrimentum, quod vita sit futura breuis, & quod homini de hac breuitate nihil esse possit exploratum. Definiuit Deus viuendi spatium, & certos sibi & incertos homini vitæ dies, quorum numerum in sua esse voluit potestate, quem homo quatumcũque adhibeat artis, atque solertiæ præterite non potest. Ut enim ad staturam adicere nequit cubitũ vnũ, sic etiam neque ad spatium vitæ definitum temporis momentum. hæc magis videntur germana, atque obuia. Neque tamen displicet quod Cyprianus Cistertiensis putat, à Iobõ dici constitutum esse à Deo viuendi tempus, quia illud non in alia esse voluit quàm in diuina manu. Quare timeri nõ potest ne homo ante tempus excedat, & ideo prærepta puniendi facultate, ac tempore, impunè abeant hominis peccata, atque ideo mox aptè subiicitur.

E Vers. 6. *Recede paululum ab eo ut quiescat, donec optata veniat, & sicut mercenarij dies eius.* Si proxima placeat Cypriani sententia, sensus est non ineptus, quia tute scis Domine, quàm longa futura sit hominis vita, neque ille declinare vito potest modo, quod à te definitum est. Da illi paululum otij, ut liberè tantisper respiret, & fume ex descripto spatio ad hominis vindictam, quantum voles. Sed est sine dubio expedita magis expositio, quæ sumitur ex breuitate vitæ, quasi dicat Iobus, quando tam angusti finis humanæ vitæ præscripti sunt, fac obsecro

S Domine,

4. Homo in peccato conceptus.

6. Incertum homini vitæ suæ tempus.

7.

Domine, vt pauci illi dies mali non sint, & ærumnosi, sed suspende atque amoue vltimam manum, donec dies venerit extrema, quam non aliter expecto, quam peracto diurno penso mercedem expectat mercenarius.

8. Hæc omnia licet ad vniuersum hominum genus pertineant ad quod se, quæ ex muliebri conceptu, & originali labe promanarunt, latè diffundunt, tamen ad Iobum ipsum videntur potissimè referri, qui non aliter transacta vita, mortem optabat, quam qui suam alteri in diem operam locauit, noctem expectat, & cum ea impenso labori debitam mercedem. Quod autem tertia adhibeatur persona, cum dicitur *homo natus*, & modò *recede ab eo*, nouum non est. Est enim in Scriptura frequens, vt aliquis de seipso in tertia loquatur persona. Quomodo sæpe Christus cum de se loquitur, quasi de tertio aliquo videtur agere; *Quem dicunt homines esse filium hominis*. id est, *me*, & *videbitis filium hominis*, id est, *me*. Sic Iobus natum se dicit de muliere, & orat, vt à se paululum diuina recedat manus.

9. Vers. 7. *Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum virebit.* Alia ratio quæ Deum commouere debeat, vt in hac vita Iobum mitius amplectatur, quia nisi modò illum clementer accipiat, postea illius benignitatem in mortali statu non sperat. Qua in re infelicius ait actū esse cum homine, quam cum ligno, quod in syluis nascitur; nam lignum si præcidatur, aliud ex eodem stipite succrescit, & ramus abscissus à trunco, aliò trāspantatus radices agit, & pubescit frondibus, & oneratur pomis: at homo cum semel interierit, ad mortalem statum nunquam redibit, hac eadem ratione vsus est supra c. 7. versic. vltimo. Vide quid nos ibi,

10. Ex vita breuitate quam male inferat Gentiles.

Hæc ratio à Gentibus sæpe adducitur, licet in alium dissimillimum sentum, nempe vt effusè suo indulgeant abdomini, ac genio, quando vita breuis est, & vbi hæc defecerit, non datur ad lucis vsuram remigratio, vbi etiam similitudo ab arbore ducitur, quæ excisa reuiviscit, & ex se ipsa iteratò renascitur. Vide Lambinum & expositores alios ad Horatij li. 4. Ode 7.

*Diffugere nives, redeunt iam gramina campis,
Arboribusque coma.*

*Damna tamen celeres reparant cœlestia luna,
Nos vbi decidimus*

*Quo pius Aeneas, quò Tullus diues, & Ancus,
Puluis, & umbra sumus.*

Et Muretum ad illud Catulli lib. 1. Epigram. 5. *Soles occidere ac redire possunt,
Nobis cum semel occidit breuis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

Quæ arbores funerea & cur.

Quia homines ab antiquis putabantur nunquam ad vitam redituri, illas arbores mortis voluerunt esse symbolum, quæ excisæ non resurgunt, & ex quarum radicibus nulla succrescunt germina. quales sunt piceæ, & cupressus, quæ aut in sepulcris conferuntur, aut ad mortuorum domus in foribus locantur. De cupresso docuit Seruius ad illud Maronis lib. 4. *Et fronde coronat Funerea. Romani*, inquit, *moris fecit, vt potissimum cupressus, quæ excisæ renasci non solet, in vestibulo mortui poneretur.* Idem penè de cupresso Plinius libro 16. capit. 22. & de picea capit. 10.

Vers. 8. *Si senuerit in terra radix eius, &*

A puluere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aqua germinabit. Arbores illæ, quæ neque ferales sunt, neque ea ratione infelices, quam proxime dicebamus, excisæ pullulant, & omnes plantæ senescentes iam & marcidæ, vbi exacta hyeme sub vernale tempus affulsit candidior dies, & tempestate benigna magis cœlum intepuit, aut si emarcuerunt siti ad cœlestem rorem reuiuiscunt, & sese suæ viriditati ac nitore restitunt. Non sic homo, qui vbi talia passus fuerit, qualia syluestres hæc plantæ, aut inuitiles herbæ, sic euanescit, vt nusquam appareat, hac similitudine explicuit Isaias vitam nouam, quam accipiet suo tempore in extremo sæculo rediuius homo; aut qui ex ærumnoso statu, qui similis esse morti existimatur, aut aridæ plantæ, ad fortunam meliorem emergit. Sic autem ille cap. 26. v. 19. *Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent: Expergiscimini, & laudate, qui habitatis in puluere, quia ros lucis, ros tuus.*

Illud hîc obseruandum, odorem prouerbiali specie sumi pro re leui aut pro forma admodum remissa. Sic odor ignis pro eo quod est in igne quam leuissimum, vt Dan. c. 3. v. 94. de tribus pueris qui nihil ab igne passi sunt aduersi, *quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non esset adustus, &c. & odor ignis non transisset per eos.* Sic Iud. 15. vers. 15. & cap. 15. vers. 9. Odor iterum dicitur ignis. Odor itaque aquæ modica est aqua, ad cuius humorem emarcidæ plantæ illico reuiviscunt.

Vers. 11. *Quomodo si recedant aqua de mari, & fluuius vacuifactus arefcet, sic homo cum dormierit non resurget.* Maria dicuntur congregationes aquarum, quocumque in loco sint. Neque necesse est Oceanum hîc intelligamus, aut mediterraneum, aut illa quæ à profanis vulgari sermone maria dicuntur. Satis enim est aquas maiori aliqua mole, aut spatio congregari, vt hoc illi nomen tribuant Hebræi, & populi eodem, opinor, modo, qui Hebræorum fines attingunt propius. Sic locus ille vbi Iordanis se latius spatiat, quique alibi dicitur lacus Genesareth Ioannis c. 21. mare vocatur Tiberiadis; & qui lacus tantum est, in quam Iordanis influit, in quo situ olim visebatur Pentapolis, mare dicitur mortuum, aut salissimum. De his maribus, quæ fiunt ex Iordanis aquis latè stagnantibus, hæc opinor intelligenda, tū quia magis Idumæis nota, quibuscū Iobus loquebatur, tum quia si de Oceano accipias, aut mediterraneo, cōparatio decresceret, & incōmodè mari nomen fluuij succederet, qui infinitis propè spatiis minor est mari. Ac si de hoc mari intelligas, crescit omnino comparatio; nam difficilius est exhauriri & vacuifieri fluuium, quam stagna & lacus, quæ ex aqua fluuiali stagnante fiunt. Sed videamus quid sibi velit hæc comparatio.

Duas hîc explicationes præcipuas video. Altera est Græcorum Patrum, & eorum, qui Septuaginta translationem secuti sunt, *tempore enim rarefit mare, & fluuius desolatus exaruit.* Quæ aliis similitudinibus præcedentem sententiam magis explicuit, dixerat enim succisam arborem ex relicta stirpe fundere germina, in quibus viuat & splendeat, & abscissum ramum, si infodiatur terræ, germinare rursus,

11.

12. Proverbum odor pro re leui.

13.

14.

rufus, & in prægrandes truncos, & ramos excrefcere. Quod item in mari flumineque videmus; in mari autem stagnum intelligo, & lacum ex aqua collectitia, in fluuio etiam torrentem ex aqua pluuiali, & aliena, qui proprium non habet fontem, qui iugem aquam & perennem fuppeditet. Auctor catenæ in fluuio torrentem intelligit, & id dicit significare vocem Hebraicam. Sanè נַחַשׁ *nabar* non magis fluuium quàm torrentem significat. Hi igitur lacus seu stagna, si aquæ deficiant, quia rarus & parcus stillat imber, reparatur statim, & exundat adueniente rursus imbre de cælo. Ita Chryfostomus; *Mare*, inquit, *nunc minuitur, post autem rursus impletur: modo crescit, tum autem decrefcit, & fluuij modo siccantur, tum iterum fluunt, homo autem cum semel est mortuus, ad vitam laud amplius reuertitur.* Eodem fermè modo Augustinus in suis Annot. in Iob, nisi quod ibi de mari propriè, & fluuio hæc intelligit; *Tempore*, inquit, *minuetur mare, nam post impletur.* Dicit autem de his locis, vbi accessus & recessus fit, vel quod omnia littora latentè minuuntur, & augentur horis lunariibus, scilicet cum oritur luna, vel nobis, vel alijs, vsque ad medium mensem crescit, & inde minuitur. Hanc sententiam sequitur Cæteranus. Sed hæc explicatio parum est ad textum Hebraicum, & multo minus ad Latinum vulgatum, vbi non dissimilitudo inducitur, sed similitudo potiùs. Comparatur enim homo cum aquis, non ab illorum natura remouetur.

15. Quare communior est & magis expedita sententia, comparisonem fieri cum aquis, quæ iam per decliua loca defluerunt, reliqueruntque vel maria, seu stagna, vel fluuios aut torrentes arefactos. Hæc autem aqua quæ iam præterit, relabi per accliuem locum nullo modo potest, vt spatium illud impleat ex quo semel defluxit: sic etiam homo vbi excesserit ex hac vita, ad illam non amplius recurat. ita S. Thomas, Lyra, Dionysius & recentiores alij, licet inter se in explicationis modo non omnino consentiant.

16. Ego primùm hic argumentum sumi arbitrator ab impossibili, & hunc esse sensum, nihilo esse faciliùs hominem ad vitam reuersurum, quàm redit aqua ad eum locum, vnde per decliuem locum antea recesserat. Aut quod idem est, tunc hominem ad lucem, & vitalem auram, quam deseruit, rediturum, cum aqua sursum versus ad locum se referat, vnde profluxit, pura fluuium ad caput, aut riuum ad fontem vnde ortus est. Hoc enim modo externi hanc comparisonem seu argumentum ab impossibili enunciant, quæ apud profanos frequenissima est. Ouidius epistola ad Oenonem.

*Cum Paris Oenone poterit spirare relicta,
Ad fontem Xanthe versa recurret aqua.*

Horatius lib. 1. Ode 29. quasi de re impossibili ac prouerbiali dixit, cum factum audiret, quod non credebatur posse fieri.

*--- Quis neget arduis
Pronos relabi posse riuos
Montibus, & Tiberim reuerti.*

Propertius lib. 2. eleg. 15.

Fluminique ad caput incipient renocare liquores,

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A *Aridus & sicco gurgite piscis erit.*
Seneca in Thebaide.

--- Ipsa se in leges nouas

Natura vertet: Regeret in fontem citas

Reuolutus undas amnis.

Denique ferè nullus est poëtarum, qui hanc non adhibuerit comparisonem, dum rem explicare contendit, quæ vt fieri possit, natura non patitur.

Illud porrò, *donec atteratur cælum*, variè explicatur: quidam hîc putant mysterium resurrectionis à Iobo spiritu Prophetico prædici; Quasi dicat, non excitandum hominem à puluere, siue à metaphorico somno qui est mors, donec atteratur cælum, id est, donec extremi veniant sæculi dies; cum cæli dicuntur magno impetu transituri, & elementa calore soluenda, Petri epist. 2. cap. 3. Dicit autem atterendum cælum, quia vt nonnulli putant, deficiet, aut vt alij credunt, eius cessabit motus: hoc autem quodam modo est atteri. Quia iuxta vsum Scripturæ, quæ otiosa sunt, esse negantur, sic atteri dici possunt, cum variæ cessant operationes, ita vt otiosi post illum articulum quodammodo esse videantur: sicut nos otiosi dicimur, cum minus habemus occupationis, aut negotij, licet non omnino ab opere cessemus. Hæc mihi difficilia non sunt, sed est non improbabile, illud *donec atteratur cælum*, idem valere, quod *nunquam*: Est enim

C in Scriptura frequens, vt talia aliqua dicantur, qualia vulgus hominum putat, vt pluribus ostendimus in nostris commentarijs in Isaiam ad illud cap. 13. *De terra procul à summitate cæli*, vulgus autem hominum ita iudicat nunquam perituros cælos; aut cessaturum illorum motum, aut aliquid passura astra, quæ cælo sunt infixa. Atque ideo quando aliquid dicitur æternum futurum, duraturum etiam dicitur quandiu durabit cælum, vel donec cælestis machina dissoluatur, quod quia futurum nunquam existimatur, nunquam etiam futurum dicitur rei illius interitus. Sic Psalm. 71. vers. 8. regnum Christi permanurum esse canitur, *donec auferatur luna.* Neque obstat, quod adhuc stante, atque lucente luna, homo in fine sæculorum excitandus sit, quia vt supra non semel obseruauimus, non excitabitur in statu mortali, & in quo excipere possit, aut velit à Deo illa, quæ à Deo nunc Iobus concedi sibi cupit, & orat, nempe vt concedat tantisper respirandi locum; vt natum se ex feminæ conceptu consideret, neque longam sibi datam lucis vsuram. Hæc enim cur speret aut optet Iobus, cum excitatus fuerit à puluere; & ad lucem iterum, & spiritum vitalem adductus. Neque improbabile omnino puto, ignorasse hoc tempore mysterium resurrectionis, sed tunc illi à Deo fuisse reuelatum, quando dixit cap. 19. versiculo 13. *Quis mihi tribuat vt scribantur sermones mei.* Vide quæ nos ibi pluribus.

E Vers. 13. *Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus: & constituas mihi tempus in quo recorderis mei.* Hic locus difficillimus est, & variè ab interpretibus acceptus. Quidam infernum carcerem esse putant, in quo damnati à Deo æternos subeunt cruciatus, & dupliciter locum interpretantur: vno modo, vtinam à tua manu protegar, ne in infernū cōpingat in æternum

17.

REGVLA.
Scriptura
aliquando se
ad hominis
cogitationē
accomodat.

18.

num damnandus, etiam si abscondat in sepulcro, dummodo aliquando inde me extrahas, excitatum nimirum ad vitam; Quasi dicat, libens in sepulcrum descendam, si cum temporali morte & tenebrosa fouea, aeternam mortem, & carcerem commuto, ubi illud in inferno pro ab inferno sumo; Quasi dicat Iobus, utinam ab inferno protegas me. Hanc explicationem tenent aut indicant Gregorius, Beda, & Hugo. Titelmanus hunc locum refert ad extremi temporis vniuersale iudicium, quod vsque aded presentiebat horribile, ut dum furor in illo severo rerum articulo in iudicis ore scintillaret, eligeret potius cum damnatis in gehennali incendio cruciari, quam spectare fulminantem iudicem, & suae indignationis documenta maxima praebentem. Haec omnia ad plausum popularem, & ad animorum motum leuia non sunt, ad textum autem non satis opportuna.

19.

Alij in inferno finem intelligunt Abrahami, aut limbum, ubi animae detinentur iustorum, in quo mallet recondi Iobus, quam talia subire, qualia tunc à multiplici carnificina & morbo patiebatur, à populari conuitio, & ab amicorum, atque domesticorum iniuriis. Ita videtur Augustinus sentire, tenet Philippus, Lyra, Dionysius. Plerique alij sepulcrum esse putant, sicut alibi in Scriptura saepe, & meo iudicio verè: tamen hic quoque varia meditentur, & sentiant; Ego quid in hac quaestione magis probem, aut quid improbem minus, paucis expediam.

20.

Proximè dixerat non eandem esse humanae vitae conditionem atque plantarum, quae succisa reuiviscunt, & earum rami à trunco sublati & infossi terrae, radices agunt, & arbores fiunt procerae ac pulchrae. Homo tamen longè aliter, ubi enim semel functus est vita, virtutem habet nullam naturalem, qua in statum redeat, à quo deiectus est, sed humi putrescit, neque spem habet ullam resurgendi, nisi in fine saeculorum, idque ad statum longè dissimilem, atque habuit prius. Cum autem grauius Iobus pateretur incommoda, & iam penè tantorum dolorum mole succumberet, optabat mortem, quae huiusmodi malorum commune leuamentum est: quam libenter subiret, si modò speraret communem cum plantis sibi futurum esse interitum, à quo facilis est ad vitam, prioremque conditionem remigratio. Ait ergo Iobus, commutare libenter praesentem vitae statum cum morte, si modò ita me in sepulcro absconderes, & ibi proregeres, quemadmodum in terra latet stirps succisa arboris: aut ramus ex arbore sublatus absconditus in fouea radices agit, & crescit in arborem patulis diffusam ramis, & pubentem comis; ita ut tandiu vita carerem, qua nihil homini videtur esse charius, quandiu furor duraret tuus, quo me tam acerbè cruciari finis, & cum mitior esset in me, atque benignior animus, mihi ipsi me & meliori conditioni reduceres. Optat, opinor, Iobus, sibi ut contingat, quod plantis, quae tunc videntur mortuae, aut mortuis non abimiles, cum ingruit hyemalis rigor, atque tempestas, cum autem coelum intepuit, & mitior affluit aura sub vernale tempus, reuiuiscunt, cum germinare incipiunt, atque fron-

Iobus mor-
tē optat.

A descere. Sanè Iudas in sua Canonica versiculo 12, autumnales arbores mortuas vocat. Hoc ipsum Iobus videtur esse in votis, cum tempore furoris Domini, & quasi hyemalis inclementiae, mori desiderat, dummodo deferuescente furore ad vitam reuertatur.

Verf. 14. *Putasne mortuus homo rursus uiuat.*] Variæ à variis huius loci afferuntur explicationes, ego vnam ad postremam expositionem attempero, omissis aliis; quae in suis auctoribus videri possunt. Quasi Iobus sciscitetur à Domino, an concessurus sit, quod orat, nempe ut quandiu durat furor, & quasi hyemalis tempestas, ipse mortuus in sepulcro iaceat, ut ea sedata rediuius illico resurgat. Aut certè sui voti spem sibi praecidat, cum futurum non sit, ut functus homo vita, priuata & quasi singulari reanimatione ad priorem, naturalemque conditionem resurgat. Quasi seipsum reprehendat, quod talia oret, qualia non exorabit, dicatque: Quid me inani studio atque petitione conficio: an mihi ad statum & vitam, quam reliqui, remigrandum est, & concedendum à Domino, quod mortalium nemo consecutus est? Hinc constat hoc loco de generali resurrectione non esse sermonem, sed de priuata illa, quam modò explicabamus. Quid enim optaret, peteretque à Domino Iobus, & repulsam timeret, cum sciret resurrectionem ad extremum saeculorum articulum negandam esse nemini? aut cur de illa vsque aded manifestè dubitaret, de qua quid sentiret, non semel, aut obscure prodidisset.

21.

Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.] Militiam esse vitam hominis super terram, eorum praesertim quibus viuendi contingit vilis & arumosa conditio, dixit supra Iobus capite septimo versiculo primo. Et licet nullum sit tempus in quo non expectare potuerit immutationem illam, quae post resurrectionem adueniet, tamen hic de illo videtur articulo loqui, in quo seueram expertus est diuinam manum, & cum mors prudentibus etiam hominibus existimari posset optabilis. Illam Iobus suam vocat militiam, & reuera durissimam, ubi externos & cognatos, amicos, & domesticos, & ipsos etiam daemones in suum caput conspirasse constat. Ait igitur, ex quo vexari coepit, non horruisse mortem, imò potius optasse, cum ex illa magna futura esset rerum immutatio. Nam primùm cessaret dolor ex multiplici morbo, cessarent sordes, & ignominia, cessarent vilissimorum hominum affluera ludibria, amicorum conuitia, fieretque tanta rerum mutatio, ut in Iobo Iobi nihil agnoscas. Quanta futura sit in resurrectione animorum corporumque mutatio, non est huius loci aut mei muneris disputare longius, consule Doctores scholasticos, qui de hac re multa quaerunt, accuratèque disceptant.

22.

Verf. 15. *Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.*] Si de immutatione, quae fiet in resurrectione extrema, cui succedent cum immortalitate tam corporis, quam animae, gratissima dotes, sermo sit, sensus non est difficilis, certum est enim hominem esse de puluere vocandum, ut habes 1. Cor. 15. v. 51. ubi haec omnia, quae docuit Iobus,

23.

Iobus,

Iobus, Paulus confirmat, vbi audis resurrectionem, Dei vocem, & qualis sit immutatio futura, quam Iobus expectare se dicit; *Omnes, inquit, resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Qualis verò sit illa immutatio, statim declarat; *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Respondere autem nihil est aliud quàm obedire Domino vocanti. Quæ admodum Lazarus, & filia Archifynagogi & Tabitha tunc responderunt, illi Christo, hæc Petro euocantibus ad vitam, quando spiritum resumpserunt, quem prius efflauerant.

24. Si verò hæc de priuata ac singulari resurrectione capias, aut contrarius erit sensus, ita vt Dominus vocet ad mortem, quam optat, vt à vitæ liberetur incommodis: quam vocem Iobus libenter audiet, & illi obsequetur non inuitus, id est, morietur non grauatus; Vel si, quod se cupere paulo antè dicebat, euocaretur ad vitam, mortalem videlicet, qualem antè duxerat, responsurum se dicit, id est, indictum non recusaturum imperium. Quia verò ad suscitandum mortuum, nulla est in natura potestas, sed ab infinita solum sperari potest facultate, ideo dicit admoturum esse Dominum manum, quæ à morte vindicet, quem mors in suam sibi ditionem abstulerat.

25. Vers. 16. *Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis.* In vestigiis seu in gressibus vt notauimus supra cap. 13. versiculo 27. omnia opera intelliguntur: Sanè Hispanus cum aliquem reprehendit, aut laudat ab operibus, quibus studium suum, & laborem impendit, hoc explicat modo; *Anda en buenos o malos pasos.* Hunc arbitrò versum cum eo qui proxime succedit, interposuit Iobus, vt in Deo iustitiam, & seueritatem ita commemoraret, vt tamen etiam prædicaret misericordiam, quam videri poterat desiderare in Deo, dum labores suos, duramque militiam amplificat. Ait primum, Deum expendere ac numerare omnia, quæcumque homines operantur, aut cogitant: & timet in his quæ de Iobo in suas quasi ephemerides retulit, esse non pauca, quæ imposito supplicio, quasi expiatorio igne purgari debeant. Sed quia clementem esse cognoscit, etiam dum punit, & tribulationis fornacæ excoquit scoriæ, orat vt ipsius ignoscat peccatis, quod non faceret nisi plenè cognosceret habere se ad diuinam misericordiam facilem accessum. Hanc posteriorem partem alij aliter vertunt, & exponunt. Septuaginta, *non præteribit te villum peccatorum meorum*, quæ verba superiorum epexegis sunt, nam eadem sententiam continent, magis tamen aperte; nam quod prius *gressuum* nomine obscurius, hic *peccatorum* vocabulo clariùs explicatur. Hebr. *non custodias vel obserues peccatum meum*, quod idem videtur ac si diceret; obliuiscere peccatorum meorum, quod fit parcendo. Pagninus vertit, *ne differas punitionem meam?* id est, ne longius protrahas, aut fac vt hic solitam, quod pro peccatis debeo. Quod optabat Augustinus quando dicebat; *Hic vire, hic seca, vt in aereuum parcas.*

26. Hic breuiter obseruo hanc fuisse olim apud Gentes opinionem, aut veriùs superstitiosum *Casp. Sanctij Comment. in Iob.*

A metum, illa omnia esse fascinationi maximè subiecta, aut diro alicui infortunio, quæ numerata essent, aut de quorum numero liquidò constaret. Quare in nouellis plantis rustici potius numerare non audent, ne quid à fascinante oculo, vel ab alia vi sacra, siue execranda accidat incommodi. Sic obseruauit Muretus ad illud Catulli lib. 1. epigram. 7.

*Cum millia multa fecerimus
Conturbabimus illa, ne sciamus,
Aut ne quis malus inuidere possit.*

Ad quam cogitationem, si modò hæc opinio apud Idumæos increbuit, quæ prouerbum peperisse videtur, respexisse potuit Iobus, dum ait suos gressus à Deo fuisse numeratos, quasi illos velit infelices vocare, cum assiduis, ac grauibus mulctentur infortuniis, quasi semper fuerint doloribus obnoxij; sed aliquid spectasse aliud satis indicat, quod proximè subiicitur.

28. Vers. 17. *Signasti quasi in sacculo delicta mea: sed curasti iniquitatem meam.* Quod prius dixerat numeratos esse gressus, idem alia similitudine declarat, quæ maiorem quandam intentionem & studium indicat. Numerat quis pecunias, illas tamè cum vsus venerit, expendit liberaliter, neque de numero curat; longè tamen aliter cum signat in sacculo, aut in arca, ideo enim signat, quia seruare vult in longum tempus, non in quoslibet vsus, sed in grauiore alios, quos iam antea secum destinarat, impendere. Sic ergo Iobus secum meditatur Deum omnia delicta, quæ ipse à primis etiam annis admiserat, numerasse diligenter, seruasseque vigilanter in tempus, in quo de illis pœnas exigere decreuerat. Obsignari autem illa quæ maximè seruari cupimus, ne quid ab illis aliquo modo cuiusquam calliditate decedat, satis est notum. Sic agricolæ certos numeros imprimunt aceruis, vt notauit Maro Georg. lib. 1. eo fortasse consilio, vt seruent illos à furacibus seruulorum manibus. Sic lagænæ, sic salina signantur à matrefamilias, & omnia quæ quoquo modo ad vsus, commoditatésque domesticas seruantur, ne quid aut negligentia pereat, aut furto. Plautus in Casinaria Act. 1. scen. 2.

*Obsignate cellas, referte annulum ad me.
& idem alibi.*

Isti parcipromi, qui salinum seruis obsignant cum sale.

30. Plinius lib. 3. cap. 1. *Quæ fuit illa prisorum vitæ, qualis innocentia in qua nihil signabatur? At nunc tibi quoque ac potius annulo vindicant à rapina.* Clemens etiam in pædagogo lib. 3. sceminis annulum tribuit, non ad ornatum, sed ad signandum ea, quæ custodienda sunt propter curam domesticam, quæ illarum fidei credita est, sic à Deo peccata dicuntur signata, id est, seruata diligenter in thesauris, quod idem est atque in sacculis, Deuteron. trigesimo secundo versiculo trigesimo quarto. *Nonne hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis, nempe vt illa tempore constituto debitis afficiat suppliciiis. Atque ideo statim subdit, mea est vitio, & ego retribuam in tempore.* Sed quantumuis Deus obseruat, atque consignet peccata: id est, thesaurum iræ, quo demens homo, & futuri nescius, aut contemptor, diuinum peccatus oneravit (vt ait Paulus ad Rom. cap. 2. vers. 5.

S 3 Thesau

In ea qua numerata sunt videtur vim habere fascinatio.

Obsignatur quæ in longum tempus seruanda.

29. *Obsignata olim omnia, quæ ad mensam adhiberi solita. Cur annulus datus matrefamilias.*

Dei quanta seruatis.

Deus omnia hominum opera obseruat, & numerat.

Theſaurizans tibi iram in die iræ & reuelationis iusti- A
indicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera
eius) nihilominus patietur resignari sacculos
illos siue thesauros à pœnitentia & lacrymis,
& delicta suæ custodiæ eripi, ne ius in illa ha-
beat diuina seueritas. Id enim valet illud; Sed
curasti iniquitatem meam.

31. *Verf. 18. Mons cadens defluit, & saxum trans-*
fertur de loco suo.] Hic ego hyperbaton finio, &
 Dei quanta seueritas.

Verf. 18. *Mons cadens defluit, & saxum trans-*
fertur de loco suo.] Hic ego hyperbaton finio, &
 quæ dixi claudenda parætheli: & cum versu 15.
 coniungo. Hic Iobus quasi clementiæ immem-
 or, quam modò commendarat, iustitiam &
 seueritatem notat, quæ mitius agit cum plan-
 tis, quibus vim addidit, vt rursus viuerent ab-
 scissæ: & cum saxis ac montibus, quibus con-
 tigit conditio constantior: neque casu, aut rui-
 na, sic intereunt, quomodo mortalis homo, qui
 leui vulnere à quocumque prouenerit, esse ho-
 mo desinit, corpore omnino in alienam natu-
 ram resolutio. Aut certè quod initio dixit, hic
 quoque alia similitudine confirmat, quasi dicat,
 non esse mirandum si homo natus de mu-
 liere, & multis repletus miseriis, & de immundo
 conceptus semine, labascat aliquando, atque
 deficiat, quando illa, quæ natura firmissima
 sunt, vt saxa, aut latis ac duris innixa funda-
 mentis, vt montes, conuelluntur, & defluunt,
 & de vno loco transferuntur in alium. Quàm
 multæ ciuitates alluione terreque motu sub-
 uersæ fuerint, defluerint, & terra in vastos
 discesserit hiatus, docet multis Plinius lib. 2.
 cap. 85. per multa capita. Vtraque sententia sa-
 tis est probabilis: & ad Iobi præsens institutum
 non importuna, sed illa mihi videtur oppor-
 tuna magis, quæ Domini in tundendo, verberandoque
 constantiam explicat, & amplificat. Dixerat
 supra Iobus cap. 6. versicul. 11. neque æneam
 sibi carnem esse, neque saxorum sibi
 inesse fortitudinem, & cap. 7. vers. 12. se à Deo
 sic esse circumdatum, vexatumque crudeliter,
 sicut à piscatoribus exagitur cetus, ac tandè
 vnco ferroque conficitur. Nunc ergo docet, sic
 se Deum gessisse in Iobum obfirmato animo &
 studio pertinaci, quasi montes vellet commo-
 uere radicitus, & saxa millies reperito verbere
 conterere. Quæ vis tanta est, quæ possit mon-
 tes aut in altos diuidere hiatus, aut ab imis
 conuellere fundamentis? Sanè vehementissima
 sit oportet, qualis esse solet, cum terra vasto
 concutitur motu, aut cum ignem concipit, cuius
 vi magnæ dissiliunt moles, & ciuitates in-
 credibili fragore corruant. Neque saxa fran-
 guntur, aut excauantur, nisi magnus à potenti
 brachio adhibeatur impetus, aut si ille segnior
 fuerit assiduitate tamen perficiat, quod vi mi-
 nùs firma perficere non potuit. Quod probat,
 quia cum aqua sit mollis, illa tamen si sæpe ca-
 dat, dura excauat, & perforat saxa: & alluio-
 nibus terra exeditur, dum ab illis frequenter,
 alluitur, licet aqua mollis sit, neque appulsus
 atque impetus habeat vehementes. Eodem mo-
 do etiam, si vulnera, quæ Iobus patitur dura
 non fuissent, ipsa tamen assiduitate, etiam si
 saxeam haberet duritiem, fuisset consumptus,
 & aliò translatus, quomodo aut nixu aut ma-
 chinamento grandia voluuntur, & torquen-
 tur saxa. Illud porò de saxo ab aqua iugiter
 stillante perforato, tritum est, & penè prouer-
 biali forma vulgatum. Sic Ouidius.

Quid magis est durum saxo, quid mollius vnder

Dura tamen molli saxa cauantur aqua.

Verf. 20. *Roborasti cum paululum, vt in perpe-*
tuum transires.] In varios sensus patent hæc
 verba, ego duos adduco, qui mihi visi sunt
 expediti magis: alter est, hominem ideo videri
 exaltatum, vt grauior esset casus, & quod ad
 modicum tempus voluptatis hausit, illud spa-
 tium longissimo, imò perpetuò lueret: quod de
 huius sæculi fortunatis hominibus cecinit Lu-
 canus, dum ait;

---Tolluntur in altum,
 Vt lapsu grauiore ruant.

Alter est, hominem sic esse ornatum à Deo,
 sic roboratum, dum ætati teneræ prius & in-
 firmæ accedunt incrementum, & vires, vt in
 perpetuum victurus, aut ad æternitatem tran-
 siturus videretur. Quis enim putaret sic Deum
 ornaturum homines, si vellet illorum vitam
 non esse diuturnam, neque enim quisquam
 prudens multum operæ, artis, & sumptus po-
 nit in domo, quam breui esset euerſurus, aut
 quam non diu credebat esse permanſuram; ve-
 rum hanc domum egregiè ædificatam, & in-
 structam sic Deus immutabit, vt agnoscat ne-
 mo, cum horribili ruina prosternat, ita vt quem
 modò hominem robustum & elegantem vi-
 deras, stipatum amplo lautoque satellitio, tem-
 poris momento intueare informe foetidum-
 que cadauer; in quo neque umbra superſit di-
 gnitatis antiquæ; id enim valet quod proximè
 subditur.

Immutabis faciem eius, & emittes eum.] Qua-
 si dicas; detrahes laruam, id est, faciem exem-
 ptilem, & quam sub mendaci ac ludicra per-
 sona Regem putabam immutata repente fa-
 cie, neque mediastini atque abiecti seruuli per-
 sonæ sufficiat. Cum nihil ibi appareat nisi ver-
 mis, sanies, puluis, & prioris fortunæ tenuis,
 aut potiùs extincta memoria. Quàm homo
 vbi è viuus exceſſerit, alium à seipſo quotidie
 videamus, quàm in fortuna varia varios assu-
 mat vultus, & nouimus ipsi, & discimus ab
 Ecclesiastico cap. 13. versiculo 31. *Cor hominis*
immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala:
vestigium cordis boni, & faciem bonam difficile in-
uenies & cum labore. Quæ verba satis indicant
 humanæ vitæ conditionem ærumnis, & do-
 loribus obnoxiam. Illud *emittes eum*, idem est,
 atque dissolues, & extingues, emittes enim vt
 ad parentes vadat, & vniuersæ carnis ingredia-
 tur viam.

Verf. 21. *Siue nobiles fuerint filij eius, siue igno-*
biles, non intelliget.] Persequitur humanæ vitæ
 conditionem vnde quaque vexatam, & mise-
 ram. Si filij desint, magnus est parentibus do-
 lor, & ignominia, maximè apud Hebræos, qui
 in maledictis audiebant nullam suscepisse pro-
 lem, qui parentum referret effigiem, & me-
 moriam conseruaret in posterum. Eccl. 30.
 versiculo 4. *Mortuus est pater, & quasi non est*
mortuus: similem enim reliquit sibi post se. Si verò
 filiis abundat, neque hoc parentis mortem
 consolabitur, quia nescit an suscepti filij, in
 quorum vita ipse quoque quodam modo viuet,
 nobiles futuri sint vel ignobiles: an propagata
 soboles futura sit illustri virtutis & gloriæ, an
 execrabile dedecoris monumentum, quæ pa-
 renti egregio, turpes allinat ignominia labeſ.

Verf. 22.

32.

Humana
 felicitati nō
 fidendum.

33.

Humana
 felicitas fu-
 cata & rui-
 na obnoxia.

34.

Quod pari-
 sum à filiis
 solatium.

35.
Humana
vita plena
miserii.

Verf. 22. *Attamen caro eius dum viuet dalebit. & anima illius super semetipfo lugebit.*] Miserum est homini mori, & talem subire mutationem, qualem nuper expressimus: sed ipsa quoque vita tot est incommodis, tot difficultatibus impedita, vt nescias vtra sit candidior, atque optabilior dies, quæ te nascentem in lucem accepit, an quæ te animam agentem vidit, & ad parentes redactos iam in cineres aggregauit. Sanè multi experti humanæ conditionis incommoda, commutarent vltro ærumnosam vitam cum morte, quam miseriarum

A esse portum dicebant, quod dixit suprâ Iobus cap. 10. versic. 18. & toto ferme cap. 3. Quam miseram antiqui vitam existimarent, illamque non tam amarent, quàm horrerent, docuit Plinius in præfatione cap. 7. vbi optimè humanæ vitæ incommoda & inopiam persequitur. Plurima in hanc sententiam affert adagiographus Chiliad. 2. Cent. 3. ad illud, *optimum non nasci.* Ait igitur Iobus, hominem prorsus esse miserum, cum neque vnquam caro à doloribus, neque animus ab angoribus vacet.

ARGUMENTVM CAP. XV.

V M stomacho Iobum impietatis stolidæ accusat Eliphaz, quasi cum Deo disceptare voluerit, & suo sermone magna ex parte Dei timorem, & obseruantiam in hominum animis infregerit. Deinde ignorantissimum illum esse dicit, & nullo modo liberum à culpa: cum illam alij qui meliori, quàm ille, conditionem nacti sunt, non euitauerint. Deinde toto capite in dolore, & sollicitudine, quibus exagitantur impij, & alijs incommodis quibus illorum extenuantur opes, & familia deformatur, & periit, statum depingit Iobi, quem eo argumento hypocrisiam esse, ac sceleratum ostendit.

CAPVT XV.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, & implebit ardore stomachum suum?

3. Arguis verbis eum qui non est æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit.

4. Quantum in te est, euacuasti timorem, & tulisti preces coram Deo.

5. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blasphemantium.

6. Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi.

7. Numquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?

8. Numquid consilium Dei audisti, & inferior te erit eius sapientia?

1. 2. *Ad hec Eliphaz animo commotus, Qui sapiens est vacua à sacro sensu verba non loquitur, quæ ventus rapit, ac dissipat, quia sine pondere sunt. Neque aduersus illum indignatur, & furorem concipit, quem tandem euomat in illum, à quo salutaria traduntur documenta.*

3. 4. *Vnde tibi venit in mentem ô hominum audacissime, vt cum eo contendas, imò & eum accuses, qui te est longè potentior, & ea temerè loquaris, quæ nullo modo tibi futura sunt ex usu. Quo agendi modo id, si nescis, facis vt Dei timorem ex hominum animis euellas, & tandem ne ad Deum orationis, ac religionis gratia supplices accedant. Quomodo enim homines Deum venerentur, quem esse iniustum ostendis, dum tam acerbas sumit ab innocente pœnas? quomodo orabunt cum inclementem esse audiunt, & innocentium lacrymis, & pœnis oblectari?*

5. 6. *Qualis est animus, talis cuiusuis est oratio; neque enim aliud os loquitur, quàm quod interior suggerit, & imperat sensus. Quare os tuum docet iniquitatem tuam. Neque necesse est, vt ego te, aut externus aliquis sceleris arguat, aut blasphemia, cum tua te voce, & testimonio manifestè compungas.*

7. 8. *Inspientes nos esse dicis, quasi tu sapientia Adamum superares, & tantum ætate progressus esses, quæ sapientiam parit, vt ante Adamum, & ante colles mundi cum*

9. Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus?

10. Et senes & antiqui sunt in nobis, multo verustiores quàm patres tui.

11. Numquid grande est vt consoletur te Deus? sed verba tua praua hoc prohibent.

12. Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?

13. Quid tumet contra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiusmodi sermones?

14. Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere?

15. Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli non sunt mundi in conspectu eius.

16. Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitarem?

17. Ostendam tibi, audi me: quod vidi narrabo tibi.

18. Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.

19. Quibus solis data est terra, & non transiit alienus per eos.

A vita pariter sapientiam accepisses. Numquid te Deus in rerum formatione adiutore usus est, aut consiliario, quasi sapientior esses, & te socio ad vniuersi molitionem indigeret?

9. 10. Ecquid tu ingenio, aut studio consecutus es, quod ingenium nostrum, aut studium effugerit? Neque præterea nobis desunt magistri, & iudicio maturo, & atate graui, qui parentes tuos sapientia, & antiquitate precedunt.

B 11. Quereris, ô Iobe, quòd te Deus inclementer vexarit, & brachium adhuc habeat ad plagam intentum. Non erit, mihi crede, Deo difficile cohibere manum, saniosa curare vulnera, & temporis momento consolari, & releuare mœrentem. Quò tamen id minus faciat, impedimento est lingua plus satis libera, & blasphema procacitas.

C 12. 13. Cum hoc tempore auertisset oculos Iobus, & eleuasset in cœlum, offensus, & grauiter indignans inquit Eliphaz; Quis te, ô Iobe, furor inuasit? quæ arripuit amentia? quid hærent immoti oculi in vnum tantum locum coniectu pertinaci conuersi? Quid contra Deum meditatur spiritus tuus, vt talia contra Deum impudenter effutiat, qualia, si sciperes, contra tuæ conditionis, & ordinis hominem non auderes?

D 14. 15. 16. Quis est homo, vt tuis te verbis iugulem, ô Iobe, qui natus de muliere, & ab impuro semine conceptus, se tamen appellare audeat incontaminatum, & purum? An tu maior his, quos eximia sanctitatis, & olim celebravit, & nostro etiam æuo commendat opinio; aut his qui in cœlo aliquando fuerunt egregiis à Deo dotibus exculti? At illi neque steterunt semper immutati, quia aliquando recesserunt à recto, & hi suæ prauitatis supplicium expendunt sempiternum. Quanto minus erit à labe purus homo, quem natura pronitas trahit ad malum qui haustum putat aquæ frigide iniquitatem: vsque adeò illam impauide, & impudenter haurit.

E 17. 18. 19. Audi igitur quid dicam, & tandem discere incipe. Ostendam tibi non aliquid iocularè, & anile, aut fabulosum commentum; sed quod ipse oculis vidi meis, contractaui manu, ac longo tandem experimento cognoui. Sed ne tibi videar, mihi ipsi totam arrogare sapientiam, ostendam à quibus illam doctus acceperim. Est enim sapientium proprium ingenuè confiteri quos in arte aliqua vel scientia magistros habuerint. Hi porro sapientes videntur, & optimi magistri, quorum doctrinæ fides haberi debeat, quos Deus terra gubernanda præfecit, quam sic administrarunt vigilanter, & integrè, vt nihil ab alienis detrimenti subierit.

20. Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis eius.

21. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille semper insidias suspicatur.

22. Non credit quod reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspiciens vndique gladium.

23. Cum se mouerit ad querendum panem, nouit quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies.

24. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut Regem, qui preparatur ad praelium.

25. Terrendit enim aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est.

26. Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus est.

27. Operuit faciem eius crassitudo, & de lateribus eius aruina dependet.

28. Habitabit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quae in tumulos sunt redactae.

29. Non dirabitur, nec perseverabit substantia eius, nec mittet in terra radicem suam.

30. Non recedet de tenebris: ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spiritu oris sui.

20. Nunc audi quid ipse cognouerim, & ab antiquorum doctrina didicerim, nempe impij inflatos esse, & fastidiosos spiritus, quod insipientis animi argumentum est. Et eo maius quod quamdiu duraturus sit status ille sublimis, in quo sibiipsis immoderate placent, exploratum non habent.

21. 22. Audi aliud intestinum impiorum, & familiare supplicium. Nunquam illius animus est à metu, ac sollicitudine vacuus; semper audire se putat quod ipsi repentinum, & durum interitum annunciet; & cum à nullo infortunium immineat, ab omnibus tamen & ubique instrui sibi suspicatur insidias. Quare circumfert quoque versat vigilantes oculos, & undecumque putat impendere gladium. Quod si ceciderit, non sperat futurum, ut ad gradum, unde deiectus est, reduci possit, quare perpetuum fore de decus, & infortunium timet.

23. 24. Cum urgente fame cogatur miser, quem conscientia angor pungit, & instimulat, cibum quarere, occurrit undecumque gladij iam intenti ingulo formido; & ex ea parata mortis certa suspicio. Neque aliter illum tribulatio circumdat, & angustia, quam Regem cum praelium meditatur, & iamiam certamen pugnaturus ingreditur. Ille enim tunc maxime angustiat, & estuat, quia non de Regni solum, & gloria, sed etiam de capitulis periculo certandum est.

25. Est autem hoc supplicium illius audaciae, & impietati debitum, quia contra Deum armauit, & alienauit manus, & contra illum aliquid se posse arbitratus est.

26. 27. Exarsit in Deum, & irruit alacer, & audax erecta ceruice torosa, & crassa, & multa toto corpore disfluente pinguedine, sicut taurus, quasi certus de victoria: quia cum abundet omnibus, omnia sibi vel contra Deum ipsum secunda promittit.

28. Sed illi iidem, qui domos habitant materia nobiles, & arte praeclaras, & ex aliarum pradis luculenter instructas, eo redigentur inopia, ut deserta sibi deligant loca ex hominum cetero communi odio relegati; ubi non domus habitent, sed domuum ruinas, & saxorum acervos.

29. 30. Non congregabit opes, quibus fortunatus, & locuples videri possit, quod si congegesserit aliquando diuitias, non erunt illae diuturnae ac stabiles. Et filij, si quos susceperit, quasi ex infelici stirpe inauspicata germina, quae parum firmis sunt nix radicibus, diuturnam lucis usuram non habebunt. Nam nihil germinabunt infaustra illa planta, & in terra defossa, ac tenebris sine vlla successione putrescant, vel si germina pullulent, & rami, adueniet vel è caelo flamma, quae illos

exarat

31. Non credet frustra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus sit.

32. Antequam dies eius impleantur, peribit: & manus eius arescent.

33. Lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proiiciens florem suum.

34. Congregatio enim hypocritæ sterilis, & ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

35. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & vterus eius præparat dolos.

A exurat, aut ventus vrens, quo vaneſcant omnino, & inutiles fiant.

31. 32. 33. *Aliquod est ſolatij genus, ſi ea ſe aliquis cogitatione ſuſtentat, quo in-
dustria, aut pretio malum quo premitur de-
clinare poſſit. Quod impius aut errore de-
ceptus, aut quia reuera ita continget, ſuarum
calamitarum ſolatium non habebit. Non im-
plebit annos, quos qui fortunati exiſtiman-
tur implere ſolent; ſed in medio ætatis ſue
curriculo auferentur. Neque longior erit filio-
rum ætas, quos caſus aut mala fortuna ante*

B ſuum tempus extinguet, quemadmodum rami qui eruperunt è trunco, aut exuſti calore nimio, aut iniquo ſydere ſeneſcunt, & pereunt. Deficient enim filij, antequam ex illis aliquis ad parentis voluptatem, & uſum fructus ullus perueniat, quemadmodum è vinea botrus, aut flos ex oliua ante maturitatem exuruntur, & excidunt.

34. *Quicquid ad hypocritæ, atque impij familiam comparatum eſt, & quoquo modo pertinet, quales ſunt ſerui, filij, & quæ domum lautam illuſtrant, & inſtruunt, per-*

C inde erunt, atque ſi fuiſſent nunquam, aut domus ab initio fuiſſet ſterilis. Neque enim filij diu vitam producent, & ex ſeruis nullum cum maximè neceſſitas premat, uſum habebit. Nam illorum domum, quam aliorum extorta munera, aut erepta præda conſtruxerunt, tanquam ignis de cælo miſſus, funditus euertet repentina calamitas.

35. *Ille dum fraudes meditatatur, quibus alios bonis, & commoditatibus euertat, in ſuum ipſius caput dolorem grauem, & ignominiam parat; Et fetus quem conceperat animo, quo ſe putabat fore fortunatum, dirumpet uiscera, & pro voluptate, atque uſu, quem ſibi ex illo doſoſo partu promittebat, angorem capiet, & ſolitudinem.*

Verſ. I I. Numquid ſapiens reſpondebit, quaſi in ventum loquens: & implebit ardore ſtomachum ſuum?

N T I Q V O S ſpiritus retinet Eli-
phaz, neque quicquam, vt apparet,
de ſuo ardore, atque ſtudio remittit:
diſputatione premit, & multo quàm
antea vehementiùs. Putabat homo ſuperbus,
& impatiens, irrogatam ſibi iniuriam, cum
audiuit à Iobo cap. 6. verſ. 26. *Ad increpandum
verba concinnatus, & in ventum verba profertis.*
Quæ fanè grauià fuerunt, vt ad illum locum
explicuimus. Hærebat autem alta in mente
repoſtum illud quod ipſe interpretatur durum
eſſe conuiuium, quare eandem rependit iniu-
riam, & eadem propè numerat verba. Et pri-
mùm illum vt inſipientem vellicat, quaſi ſine
ſcopo iaculetur, & verba fundat ventofa, &
vacua, quæ nihil contineant præter inanès

A ſonitus, hæc autem verba quàm longiſſimè
abſunt à ſapientum ore. Tales ſcelerati homi-
nes, qui grauiter ferebant minaces propheta-
rum voces, dicebant eſſe illorum ſermones. &
occinebant cum irriſione & ſanna apud Iere-
miam cap. 5. verſic. 13. *Propheta fuerant in ven-
tum locuti, & reſponſum non fuit in eis nempe à
Deo.*

*In ventum porro loqui, prouerbialis eſt for-
ma, quæ ſignificat vanos ſine mente, & ſine
vlla vtilitate ſonitus, qua frequentèr vtuntur
Græci, quorum non parum exemplorum ad-
ducit Lambinus ad illud Horatij lib. 1. Ode 6.*

*Tradam proternis in mare Creticum
Portare ventis.*

Neque

2.
Prouerb.
In ventum
loqui.

Neque minùs frequenter Latini, Virgilius *A-* *A* stomacho furorem, sed etiam *animum* intel-
neid. 10. inane gaudium sic explicuit;

-Nec ferre videt sua gaudia ventos.

Et lib. 9. de mandatis irritis, quæ Alcanius ad parentem dabat;

*Multa patri portanda dabat mandata, sed
aura
Omnia discernunt.*

Apud sacros hoc non minùs vsitatum de Iere- mia & Iob. cap. 6. nuper diximus. Isai. cap. 57. de Gentium diis; *Omnes eos auferet ventus, tollet aura.* Eccles. 5. *Quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum.* Paulus 1. Corinth. 14. *Nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo sciatur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.* His ergo verbis insipientem appellat Iobum, cuius oratio nullum habet vsu, nisi vt aërem verberet, & ab illo in omnem partem dissipatus vanescat. Sanè ventosa vulgò dicuntur verba sonantia, atque immoderatus inflata, in quibus nihil est ponderis, nihil sensus, quæ strepitu torrent, non tamen feriunt; & ventosa lingua, quæ grandia prædicat, fallacibus tamen inflata verbis, & manifestis consuta mendaciis. Ventosam Drancis linguam appellauit Turnus, qui cum timido & imbelli animo, grandia tamen de bello resonabat. Sic de illo Maro lib. 11.

--- An tibi Mauors

*Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis
Semper eris?*

Eadem Augustinus tom. 1. lib. 3. cap. 7. contra Academicos, vbi ait, inania quædam & ventosa verba collegisse Tullium, quæ à Græculorum leuitate non abhorrent; qui sibi prima quæque, atque amplissima arrogat.

Et impleuit ardore stomachum suum. Aliud Iobo peccatum obiicit, quod in sapientem cadere non putat, quia excandescit, cum arguitur, & altercanti secum, aut admonenti beneuolè cum stomacho & indignatione respondet. Quæ sanè sententia verissima est, & Spiritus sancti oraculo confirmata. Ecclesiast. 9. versiculo 7. *Qui erudit derisorem ipse iniuriam sibi facit, & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, ne oderit te, argue sapientem, & diliget te.* Verissima, inquam, est hæc sententia, minùs tamen ad rem, quia in mores, & orationem Iobi nullo modo cadit. Cæterum *ardore stomachum implere* nihil est aliud, quàm furorem animo concipere, & æstuarè intus, & id agere, ac cupere, vt acerbatis virus in molestum hominem, aut in monitorem parum opportunum erumpat. Stomachus autem, sicut etiam venter, in Scriptura sacra pro corde aut etiam animo sumitur. Quare dum æstuarè, aut ardere dicitur stomachus, nihil dicitur aliud quàm animus furere, aut furorem in animo inflammari. Latini certe per Metonymiam, quæ rem continentem adhibet pro contenta, stomachum pro furore frequenter accipiunt: dicunt enim, mouere alicui stomachum, id est, excitare in aliquo furorem, ferre cum stomacho. Et verbum *stomachus* furorem indicat & fastidium. Neque tantùm Latini in

stomacho furorem, sed etiam *animum* intelligunt. Sic Cicero stomachum suum dicit ferre non posse superbiorum, hominum fastidium.

Vbi *Vulgatus ardore*, Hebr. est *ד'קפ cadim*, quod interdum à nostro interprete *ventus vrens* ventitur, & à recentioribus *subsolanus*, à Septuaginta modò *καβωω*, modò *ἀπὸ καύων*, qui ab ardore, & sole appellationem accepit. Plenum autem esse stomachum vel animum *ד'קפ*, id est, *subsolano*, seu *vrente vento* duo indicat, quæ in hoc versu diuim explicantur. Arguitur Iobus ab Eliphaz, quod in ventum verba protulerit, & quod admonenti, atque corripienti succenseat, quod insipientis hominis esse significauerat, vtrumque coniunxit in voce *ד'קפ* quæ ventum significat, in quo arguitur ventosa verba, & vana fuisse locutus, & ardorem qui furorem indicat, quo insipientis animus in eum à quo reprehenditur, & admonetur, inflammatur. Est autem insipientis hominis optima descriptio, qui stomachum, id est, animum habet ab vrente vento, id est, vehementi & noxio plenum & inflatum.

Vers. 3. *Arguis verbis eum, qui non est equalis tibi, & loqueris quod tibi non expedit.* Audacis est & insipientis animi, inire cum potentiore certamen, & gloriam captare inde, vnde manifesta paratur ignominia, & multo magis, si otiosum, & quiescentem lacessas. Quod si pugnare cum Deo velis, & cum eo iniuriarum agere, quasi minùs æquus fuerit, & pœnas ab infontibus exigat indebitas, id verò etiam impietatis est, & violata religionis execrandum facinus, quod nullo modo homini esse potest ex vsu. Quis sit iste quem Iobus inculat, cuique maior inest vis, & auctoritas, obscurum est. Quidam Eliphazem putant & duos alios amicos, quos supra Iobus non leuiter pupugerat, & est valde probabile, quia illi Iobum insipientem putabant, sibi verò non vulgarem sapientiam inesse non semel prædicant, vt constat, & docet hîc Eliphaz versiculo nono, & cap. trigesimo secundo Eliu, cuius ingenium videtur aliorum esse quàm simillimum: deinde quia sæpe queruntur hî amici quod à Iobo fuerint contempti, & sicut iumenta reputati, ita Baldad Suhites capite decimo octauo versiculo 3.

Sed est sine dubio certum, illum, quem Iobus dicitur arguisse esse Deum, vt totum caput non obscure probat, & est communis sententia. Et quidem Eliphazi data videtur nonnulla occasio, vt talia de Iobo suspicari potuerit: nam visus est de Deo queri, quod supra innocentium merita supplicium imponat; neque semel ostendit se cum Deo ea de re disceptare voluisse. Quod cum Iobi non assequeretur mentem, quæ longè ab impietate atque insolentia abesset, in eam partem accipiebat, vt nihil sanum, ac pium in Iobi cogitationibus, ac verbis agnosceret. Accedebat præterea Damonis in Iobum inflammata rabies, qua auidissimè in illius exitium ferebatur, quæ persuadebat nimium credulis tribus hisce viris, audacem esse Iobum, & impium, dignumque quem illorum verborum acerbitate compungeret.

Vers. 4.

Ventosa lingua & verba quæ.

Stomachus pro corde.

7.

Verf. 4. *Quantum in te est, euacuasti timorem, & tulisti preces coram Deo.*] Tam longè, ait Eliphaz, est, vt Iobus religiosus, & pius haberi debuerit, vt & ipse religionem omnem prodidisse videatur, & in aliis audaciam, & impietatem aluisse, vt neque Deum venerentur, & timeant, quem iniustum ex hac Iobi querimonia suspicari possunt: neque supplices accedant, orèntque vt ab his liberentur incommodis, quibus vrgentur anguste: cum crudelem esse audiant, quèmq; non misereat viri, quem audiunt fuisse misericordem & innocentem. Et tamen cum totus extabuèrit perforatus à vermibus, & iam penè extremum agat spiritum, illum tamen adhuc hostiliter vexat, neque quicquam remittit de studio torquendi. Quod si ea mortales cogitatio subeat, vt sublatam putent diuinam prouidentiam, quod ex ea à Iobo dictum coniectabat Eliphaz, quia audierat affligi bonos, abundare malos: & omnia illis succedere ex voto; timor videtur omnino non futurus, quia mali ornari videntur magis quàm affligi. Neque preces videntur aliquid habituræ momenri, cum Deus neque oratione flectatur, neque vota respiciat, & omnia sùsque deque fortuna moderetur, & casus.

8.

Verf. 5. *Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitatis linguam blasphemantium.*] Qualis vir, talis oratio; mens mala linguam mouet & voces fingit ad improbos sensus. Neque aliud os loquitur, quàm quod interior suggerit, atque imperat sensus. Cum autem vt malè cogitabat Eliphaz, Iobus de Deo impiè inscitèque sentiret, talia loquebatur, qualia sentiebat, non minus videlicet quàm viri blasphemii, qui Deo attribuunt, quæ ab illius natura quàm longissimè absunt, & illa negant, quæ tantam maiestatem, atque clementiam maximè decent. Hæc magis ad vulgatam translationem, & est sententia satis expedita, & lenis. Neque tamen displicet, cum in sensu sit nulla, aut saltem perexigua diuersitas, translatio alia, quam probant quidam recentioribus, vt Pagninus, & Vatablus, qui per hypallagen verba hoc modo commutant. Os tuum docet iniquitatem tuam, id est, oratio ipsa prodit intimos animi tui sensus: neque necesse est vt externis vramur argumentis, & signis, cum tua te voce, & testimonio compungas. His accommodatè subditur.

9.

Verf. 6. *Condemnabit te os tuum, & non ego, & labia tua respondebunt tibi.*] Idem ferme iterat quod proximo versu in explicatione posteriori, nam vt coniectabat, & interpretabatur Eliphaz ipsa Iobi verba auctorem suum impietatis & blasphemie condemnant, neque necesse est in Iobi causa aliena sciscitari labia, cum Iobi labia contra ipsius caput, vel aliis tacentibus tam apertè clament.

10.

Verf. 7. *Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus.*] Duo dixerat Iobus supra, quæ Eliphazis & sociorum animos grauiter affecerant. Primum, quod essent rerum ignari, & earum præsertim de quibus erat suscepta disputatio; capite enim decimo,

A tertio, versiculo quinto, apertè illos insipientes vocat, & suis se verbis rerum prorsus ignaros prodidisse; *Vtinam*, inquit, *taceretis vt putaremini esse sapientes.* Vnde verò prouenerit hæc rerum ignorantia, docuerat paulo antè capite duodecimo, versiculo duodecimo: *In antiquis*, inquit, *est sapientia, & in multo tempore prudentia.* In quibus verbis tria sibi irrogata conuitia interpretabatur Eliphaz: primum, quod suis verbis, ineptis videlicet, suam aperuisset ignorantiam, quam non cognouissent alij, nisi ipse tam esset in loquendo profusus, quam vt à se depelleret, seu potius vt vlcisceretur iniuriam, dixit proxime versiculo quinto, & sexto, ipsum quoque Iobum, dum nimis loquitur intemperanter, suam verbis ventosis, atque blasphemis, insipientiam, & impietatem prodidisse. Quod putat in annis esse prudentiam, quam ideo tres isti amici non essent adepti, quia adhuc in illis erat ætas iuuenili proxima, neque satis ad prudentiam matura, non admodum Iobo ipsi fauere, cum ipse non ad eò esset atate progressus, vt illam compararet rerum cognitionem, quam anni pariunt. Iobi porò non fuisse senilem, aut grauem siue iam ingrauescentem ætatem, illa verba satis indicant, quæ cum stomacho videntur esse prolata. Est autem vsitatum in omni, vt reor, lingua, vt qui in gradu aliquo ad quandam mediocritatem non peruenerunt, imò qui in infimo constiterè gradu; cum eo qui maximè excelluit comparentur, cum ironia tamen, vt si de homine timido atque imbelli dicas, non esse cum Achille, aut Hercule conferendum, si de pumilione & sesquipedali homunculo, cum Encelado, aut Goliath: si de homine stupido, & saxeo, cum Salomone, Aristotele, aut Augustino, sic de iuvene non esse parem Nestori, aut Adamo. Neque aliud Eliphazem voluisse arbitror, quàm eius ætatis esse Iobum, in qua non multum soleat esse sapientia.

D

Alij alias ob causas putant comparatum Iobum cum Adamo, aut certè Adamo vocatum esse dissimilem. Sanctus Thomas ait licere Adamo potuisse cum Deo disceptare, & humani generis causam tueri, quia vnus erat in mundo, & cui posteriorum omnium tutela, sicutj propagatio credita videbatur. Alij credunt significari, Iobum non esse sapientem, sicut fuit Adamus, quo ad illud vsque sæculum, nemo sapientior. Quæ porò fuerit in Adamo sapientia, explicuit Ecclesiastes capite decimosextimo, versiculo septimo, vbi cum sermo esset de primis parentibus, ait, *Disciplina intellectus repleuit eos, creauit illis scientiam spiritus: sensu impleuit cor eorum: & mala & bona ostendit illis.*

E

Ego hinc retorqueri ab Eliphaze conuitium arbitror, quod Iobus in Eliphazis & sociorum eius caput intorserat, in quo eadem penè numerat verba, quæ ab Iobo prius, vt ipse interpretatur, in maledictis acceperat. Audi Iobum supra capite vigesimosecundo versiculo 2. Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia; *Et mihi est cor sicut*

11.

12.

sciri & vobis, nec inferior vestri sum. Quis enim hac, quæ nostis, ignorat? Hæc eadem refert in Iobi caput Eliphaz. Si primus homo fuisset Iobus, fuisset sapientissimus, sicut Adam. & quia si solus esset, ipso sublato ipsa quoque omnino in terris sapientia periisset. Illis porro verbis; *Quis enim hæc quæ nostis ignorat?* respondent illa Eliphazis versicul. 9. *Quid nosti, quod ignoremus? quid intelligis, quod nesciamus?* hæc mihi sententia omnium probatur maximè, & quia superiori Iobi sermone respondet, & quia in Eliphazis ingenium aptissimè cadit.

13.

Montium & collium nomine mundi primordia significantur.

Et ante colles formatus.] Ac si dicat, neque tu primus homo es, ut tua tibi antiquitas spiritus afferat insolentes: neque generatio tua collium generationem antecessit. Vulgate est in Scriptura, ut antiquissima sæcula & mundi primordia, *montium & collium* significantur nomine; quæ dicendi vñtata forma aliquid olere videtur prouerbiale. Proverb. 8. versicul. 25. *Nec dum montes graui mole constiterant, ante colles ego parturiebar.* Psalm. 89. *Priusquam montes fierent.* Hi verò montes appellantur æterni, aut *montes sæculi*, aut *mundi*. Cuius nos rationem reddidimus in nostris commentariis in Habacuc, ad illud capit. 3. versicul. 6. *Constriti sunt montes sæculi, incuruati sunt colles mundi.* Montes sæculi aut colles, ad quos sine dubio respexit Eliphaz, sunt illi qui in mundi principio à Deo facti sunt, quorum præcipuè ideo videtur meminisse, cum alia quæ cum ipsis creata sunt simul, non minus quam illa fuerint antiqua, quia ex his quæ in terra aut ex terra fiunt, montes omnium apparuerunt primi, cum terras omnes opplerent, & operirent aquæ, & excitatis montibus, vbi paulo antea erat sub aquis terræ immensa planities, in profundos sinus, vallésque depressas, aqua recedente, illi primi ex toto illo terrarum tractu montes humanis se oculis obieciissent, si modò tunc essent oculi, in quos montes illi sublimes incurrerent.

14.

Cur vocati montes, aut colles mundi.

Dicuntur autem colles mundi, quia cum mundo creati, aut certè paulo post cum aquarum facta diuisione apparuit arida, & in ea primum montium fastigia. Nam fuerunt alij montes non à Deo creati in sæculorum exordio, sed ab hominibus postea facti, aut alluionibus, seu terræ grauibus motibus effecti. Sanè ut in nostris commentariis super Ieremian ad illud capit. 13. *Ad montes caliginosos,* Nabuchodonosor montes excitauit in Babylone eiusmodi, ut peregrinis, qui procul spectarent, nihil distare viderentur ab antiquis & veris. Vide Iosephum cap. 10. vers. 11. Plinius lib. 2. capit. 86. ait ex terræ hiatus, id est, è terra, quam terræ motus aut eluiones vacuam reliquerunt, nasci terram aliam sublimem, in quam effusa terra translata est. *Repetente*, inquit, *in aliquo mari terra emergunt velut paria secum faciente natura, quæque hausit hiatus, aliò reddente.* & capit. 87. multas numerat insulas, quæ natae sunt in mari, quæ antè nunquam visæ. Insulæ autem in mari idem omnino sunt, quod in terra montes. Ante hos colles mundi, rogat cum stomacho Eliphaz, an formatus Iobus fuerit, id est, ante primum parentem, prius enim diuisæ fuerunt aquæ, & formati colles, quam creatus homo.

Cassp. Sanctij Comment. in Iob.

A Vers. 8. *Nunquid consilium Dei audisti, & inferior te erit eius sapientia?*] Hæc eò spectant, ut audaciæ coarguatur Iobus, & arrogantia, qui congressum cum Deo, & disceptationem non exhorreat, quasi diuina consilia penitus exhauserit & sapientiam suam superiorem reputet diuina. Hæc simplicissima, & ut reor, germana sententia, maximè si quod nonnulli volunt, & indicat Septuaginta translatio, à domino Iobus in consilium adhibitus dicatur. Sic autem LXX. *Constitutionem domini audisti, & consiliario te usus est Deus? Qui autem ad consilium accersitur, & sententiam rogatur, ille maiori existimatur sapientia præditus, quàm is qui cum ipso ad causam vocato, de re quapiam deliberat.*

15.

B

Vers. 9. *Quid nosti, quod ignoremus?*] Hæc à nobis nuper explicata sunt, quæ respondent his, quæ capitul. 12. versiculo 12. à Iobo dicta sunt contra Eliphazem & illius socios.

16.

C

Vers. 10. *Et senes, & antiqui sunt in nobis, multo vetustiores quàm patres tui.*] Dixerat Iobus supra capit. 12. versic. 12. in antiquis esse sapientiam, & in multo tempore prudentiam, quàm ideo videbatur in Eliphaze, & sociis desiderare, qui non admodum ætate progressi fuerant. Ad hæc opinor, verba respectans Eliphaz, ostendit, etiam si senes in ipso, sociisque suis anni non fuerint; non tamen ideo in ætate non ad eò graui desiderati prudentiam, cum magistros habuerint iam longæuos, quos anni & multarum rerum longus vsus multa docuerunt, à quibus ipsi didicerunt, quod in ætate iunioris experientia non poterat. Neque referre multum, an ipse quæ dicis, præsens videris, manûque contrectaueris; aut ab illis hauseris accurato studio, qui illa probè & norunt experimento, & acri iudicio explorarunt attentè, & quod caput est, docuerunt assiduè eos, quibus neque ingenium deerat ad intelligendum, neque industria, & labor ad discenda, quæ doctorum sedulitas tradidisset. Cum autem Iobus si quos habuit magistros, minus essent antiqui ætate, ac perinde minus vel ipso teste Iobo, nacti forent sapientiæ, consequens est, ut ab illorum sapientiæ Iobus quàm longissimè distet. Huc reuocare est operæ pretium, magistros in omni ferme idiomate appellari, & salutaris parentes; Et apud Themanitas scholas esse antiquas, & in tractu, qui est ad mare mortuum celeberrimas, docet Ieremias capit. 49. versicul. 7. vbi Themanitas sapientiæ laude floruisse dicit; *Nunquid non ultra est sapientia in Theman? periit consilium?* Eadem penè habes apud Abdiam. Fortasse etiam apud Hussitas scholæ fuerunt, non tamen ad eò aut antiquæ & celebres, neque tam viris sapientiæ studiosis frequētata. Atque ideo Eliphaz Themanites dicit apud se multo antiquiores fuisse senes, seu patres, aut magistros.

17.

D

E

Vers. 11. *Nunquid grande est, ut consoletur te Deus? sed verba tua praua hæc prohibent.*] Conquestus fuerat, aut certè sibi graue fuisse significauerat Iobus quòd Deus se afflixisset vehementer, & diu, & quòd adhuc haberet brachium ad plagam intentum. Quod satis ostenderat luculenter & grauiter capit. 7. versiculo 13. *Terrebus me per somnia, & per visiones*

18.

19.

visiones horrore concuties. Quamobrem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea. Desperavi, nequaquam ultra iam vivam. Hanc vocem Eliphaz aut quia non intellexerat, aut quia se intellexisse dissimulabat, reprehendit: & docet non fuisse Deo difficile cohibere manum peccatorum vlttricem, curare saniosa vulnera, & temporis momento releuare & consolari iacentem. Quo tamen id minùs faciat, impedimento esse linguæ plus satis liberam, & blasphemiam procacitatem; quæ tam est longè, vt sedet iratum animum; vt potius illum acuat, & ad vindictam inflammet vehementius. Hunc locum difficilem explicatu reddunt translationes aliæ; quas cum vulgata componere longum esset opus, & lectori fortasse parum necessarium, & ideo ab hoc labore supersedeo.

20.
Stupidi, &
cogitabundi
habitus.

Verf. 12. *Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habes oculos.* Quo tempore hæc ab Eliphaze dicebantur, abripuit Iobum vehemens aliqua cogitatio, ita vt oculos, aut in cælo defigeret, aut aliò intentos cunctatione conuerteret, quod facere solent cogitabundi, & quibus grauis inest sollicitudo, ac mœror. Quem vultus atque oculorum habitum in peiorem partem arripuit Eliphaz; quasi ipsum aspectu non dignaretur Iobus, atque ita oculos aliò cum indignatione, despectuque conuerteret. Ferunt autem viri superbi perquam moleste ab aliis haberi ludibrio, quod facile ex ore toto, & ex vario oculorum habitu coniectant. Eliphaz igitur superbiæ tribuit, quòd oculos immobiles habeat Iobus, neque attendere videatur his quæ ipse non minùs superbe, & stomachosè iacit. Aut certè stupidum esse putat, & amentem, cum oculos habeat attonitos, inflexibiles, quasi qui ad horribile aliquod spectrum obstupuisset. vbi Vulgatus eleuat, Hebr. est *לָקַח* *lacah*, id est, accepit, aut arripuit, quasi dicat Eliphaz: Quis te o Iobe accepit furor, quæ te arripuit amentia? quid hærent immoti oculi; in vnum tantum locum coniectu pertinaci conuersi? Sed idem verbum, sicut & Latinum *accipio* vel *assumo* etiam eleuare & sursum attollere significant. Sic Christus assumptus dicitur in cælum: & homo acceptus in excelsum locum, & sublimem dignitatis gradum. Translatio LXX. oculos Iobi ideo reprehendi putat, quia contra Deum intenti aliquid in illum toruum aspiciunt; *Quid sustinuerunt oculi tui, quod in furorem erupisti ante Dominum? Quod sic Didymus exponit; Quid tantum es facinus ausus, vt in Deum aduersum torqueres obtutum?*

21. Verf. 13. *Quid timent contra Deum spiritus tuus, vt proferas, &c.* Etsi supra versicul. 2. dixerat ventosa verba Iobum esse locutum, & impleuisse stomachum, nunc illud miratur & indignabundus interrogat ecqua sit tanta vafania, tam præceps furor, & amentia, vt contra Deum ipsam spiritus assumpserit audaces, & superbos: & talia loquatur, qualia in sui generis & conditionis hominem, prudens non auderet. Hæc aperta sunt.

22. Verf. 14. *Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareas natus de muliere?* Iustum

A se appellauerat Iobus, & innocentem, quo sensu à nobis explicatum est id quod impudentis cuiusdam insolentiæ acculat Eliphaz, cum id mortalium nemini illatenus acciderit. Quis enim non immundus de immundo conceptus semine, & in mulieris immunda vulua coagulatus, id quod Iobus ipse paulo ante dixerat capit. 14. Quem suis ipsius verbis compungit Eliphaz, & tanquam immemorem, & insipientem arguit.

23. Verf. 15. *Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cæli non sunt mundi in conspectu eius.* Hoc idem aut paululum immutatum dixerat capit. 4. quod sibi in nocturna visione reuelatum affirmarat, atque ideo minùs nobis hoc loco laborandum, cum inde peti explicatio possit: qui illic vocati sunt *Angeli*, hic appellantur *sancti*, & hoc verisimilius. nam & hoc nomine in Scriptura sacra non semel vocantur Angeli, vt constat ex Daniele capit. 4. & 8. Quod si homines intelligas, qui horum virorum ætate, aut quo etiam superiori iudicati sunt sancti, quales fuerunt ex Hebræis Abraham, Loth, & Isaac, & si qui alij ex Idumæis fuerunt integritate morum, & opinione sanctitatis eximij: illi tamen non ita fuere in vitæ puritate constantes, & firmi, vt non aliquando in leuia saltem peccata defluerint. Cæli porro, quantumcumque puri & splendore conspicui, si cum Dei munditia, & claritate comparentur, immundi censerit possunt, & obscuri. Tanta est diuina claritas, tanta mundities. Sed fortasse per metonymiam cælum pro cœlitibus, id est, pro his, qui in cælo habitant, sumendum est, quod sæpe huic accidit nomini non solum in Scriptura sacra, sed etiam in profana. Vnum pro multis accipe Virgilium lib. 8.

Ceruleus Tibris cælo gratissimus amnis.

24. Verf. 16. *Quanto magis abominabilis, & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem.* Confert nunc hominem immundum de muliere natum, ac vitiorum omnium naturæ pronitate præcipitem, cum cælo & Angelis, quorum eximia est puritas, sine vlla terrena concretionè mundities. Homo autem ita immundus est, vsque ad eò externis, internisque sordibus delibutus, vt nemo illum qui internam amet externamque puritatem, spectare possit sine nausea; atque ideo non solum illius conuitium, atque congressum refugit, sed etiam aspectum. Hoc enim sonat vox *abominabilis*, dicitur præterea homo *inutilis*, aut quia iners est & tardus, longè Angelo dissimilis, de quo proximè, & rebus vtiliter agendis parum idoneus. Hebraica vox *alach* pro qua Vulgatus transtulit *inutilis*, putridum valet & fœtidum, vt conuerterunt omnes pœnè recentiores interpretes. Quod si ita est, qualem existimemus oportet hominem, quem natura & consuetudo praua effinxit, aut potius corripit. Ad hæc naturæ damna accedit incredibilis quædam ad peccandum siue propensio dira, siue ad resistendum infirmitas, vnde fit vt ea facilitate peccatum admittat, eoque se ad satietatem vsque inebriet, qua homo qui diuturnam sitim explere cupit, & dum acer feruet æstus, aquam haurit gelidam, qua rabiem vrentem, & æstium ardorem refrigerare vult, posuit autem aquam

25.
Homo abor-
minabilis &
inutilis.

aquam potius, quam vinum, aut liquorem alium, quo sedari solet, & expleri sitis, quia in vehementi ardore ac siti expeti magis asolet aqua frigida, quam vinum: deinde quia sine villo impendio paratur aqua, quam vltro fons & largiter offert, cum ab illius potu pretium non retardat, & præceps rapitur ad aquam, quæ sitientem inuitat, neque exhauritur quantumcumque haurias: neque præterea in bibendo illa sentitur molestia, aut mora, sicut alia quæ natura appetit vitæ subsidia, quæ atteruntur dentibus, aut non sine aliquo labore in ventrem illabuntur.

26. *Verf. 17. Ostendam tibi, audi me; quod vidi, narrabo tibi.*] Attentionem captat, & oculos à se auersos, & quasi attonitos ad seipsum conuertere studet Eliphaz, vbi sibi ipsi aliquid attribuit certum, siue acceptum diuinitus, quod accidit Prophetis, & ipse de se iterum docuit capit. 4. siue ita traditum à maioribus perspicue & verè: vt de illorum veritate non dubitet: ad hoc igitur audiendum attentum sibi parat auditorem.

27. *Verf. 18. Sapientes confitentur & non abscondunt patres suos.*] Ostendit vnde hauserit doctrinam illam, quam in Iobi aures largiter instillat, ne temerè existimetur attulisse, & Iobus eadem libentiùs audiat, neque loquentis sermonem interrumpat, & turbet. Ait primum, illa omnia se vidisse, & experientia edoctum in sermonem inducere. Ad quam cognitionem siue diuinitus inspiratam, siue experimento quæsitam, accedebat quoque patrum, id est, magistrorum auctoritas, quibus adhiberi fides à junioribus & solet, & debet. Est animi sapientis & ingenui fateri, à quibus aliquid didiceris, vt si quam habeas sapientia laudem, illam cum maioribus, magistrisque communices, à qua confessione non illiberali suam commendat modestiam, & interim beneuolum sibi facit Iobum, quem prius expertus fuerat non leuiter offensum. Qui autem hinc dicuntur patres, illi, vt paulo antè diximus, magistri sunt.

28. *Verf. 19. Quibus solis data est terra, & non transibit alienus per eos.*] Hic virorum sapientium, quibusque fides haberi debeat, forma proponitur, & quæ illorum prudentiam, & integritatem consequatur publica commoditas. Quibus verbis, seipsum depingere & commendare videtur Eliphaz, quasi ipse sapiens sit & probus, & cuius fides non leuis esse debeat apud omnes momenti. Erat autem ipse & illius socij in Regia dignitate, neque in ditionem sibi creditam irruerant alieni, nempe vicini hostes, qui subditorum conculcarent agros, & bona disperderent, neque pacem turbarent publicam, & regionem redderent sterilem, & inuisam. Quod non habuit Hussitarum regio, quo tempore illi præfuit Iobus: nam illam Sabæi, atque Chaldæi populati sunt, & in familia Iobj maximam ediderunt stragem. Et quasi non satis habuisset virium humana manus ad Iobi Hussitarumque sternendas, atque perdendas opes: accessit diuina, quæ durum cœlitus demisit incendium, quo absumpsit numerosos greges, & vehementi turbine subuertit domum, & securos, & epulantes filios graui oppressit ruina. Hæc credo secum meditabatur Eliphaz, & suam integram, florentemque fortunam cum afflictâ,
Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A atque ærumnosa Iobi componebat, vt inde ipse appareret sapientior & iustior, cum eorum nihil passus esset ab hoste vicino; neque durum in se diuinam manum esset expertus. Hinc constat, opinor, huius loci non difficilis sensus; illi enim dicuntur patres seu magistri, à quibus alij veram & solidam hauriunt disciplinam. Quos dominus terræ gubernandæ præfecit; quam sic administrarunt vigilanter, & integrè, vt nihil ab alienis detrimenti subierit.

Alienus hoc loco idem est, qui *hostis*. fieri enim solet, vt qui alieni sunt, non solum religione, & legibus, sed etiam loco, hostiles inter se gerant inimicitias, & in alienis finibus populabundi grassentur. Sanè qui nunc hospites, quorum nomen nihil hostile sonat, olim vocati fuerunt hostes, id est, alieni, qui aliunde profecti hospitium sibi in aliena ciuitate quæsierunt; quod faciunt quotidie peregrini, quique regiones varias obeunt, siue religionis, seu negotiandi causa. Cum autem hospites beneficij, & oblatae humanitatis immemores pro gratia, quam ab hospitante acceperant, referrent iniuriam, & domum spoliarent ornamentis, quam ingressi fuerant, factum est vt illud nomen, quondam amicum, & honestum, haberi cœperit odiosum, & infidum; & hostes posterioribus sæculis idem omnino sonent, quod inimici: Ita sanè Cicero libr. 1. Offic. non longè à principio; *Hostis*, inquit, *apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Indicant enim duodecim Tabulae. Aut status dies cum hoste.* (verba sūt legis) *Itémque, aduersus hostem æterna auctoritas. Quid ad hanc mansuetudinem addi potest, eum quicum bella geras, tam molli nomine appellari? Quamquam id nomen durius iam effecit vetustas: à peregrino enim iam recessit, & proprie in eo, qui ferret arma, remansit.* Hæc Cicero.

29. *Verf. 20. Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis eius.*] Hæc sunt verba, quibus supra significarat Eliphaz multum inesse ponderis: quæque vidisse se dixerat, & à sapientibus, iisdemque reipublicæ moderatoribus accepisse. Nempe impiis inflatos esse & fastidiosos spiritus, quod insipientis animi argumentum est, & eo maius, quod quoad duraturum sit imperium, & dignitas, in qua sibi tantopere blandiuntur, & placent, exploratum non habent. An hæc spiritu afflante diuino acceperit Eliphaz, audieritve à senibus, siue ipse experimento compererit, incertum est. Mihi non videtur improbabile, aut accepisse delusum à Diabolo: à quo alia quoque acceperat plurima, vt maiorem Iobo molestiam afferret, quod diabolus cupiebat maxime, vt ad impatientiam Iobum vel desperationem adigeret: Vel ipsum somnium aliquod, aut inspirationem commentum esse, vt sibi conciliaret auctoritatem, & fidem, & Iobum affligeret, & premeret magis, quam superbium cogitabat & impium, & eius tyrannidem, & dominatum repente concidisse intuebatur. De tyranno ac tyrannide alio loco à nobis actum est pluribus. Vide commentarios in Daniele ad illud c. 1. *de femine regio, & tyrannorum.* Vbi diximus hoc nomen olim honestum esse, & plenum dignitatis, & regium, aut regio proximum, successu verò temporis ex tyrannorum,
T 2 id est,

29.
Alienus, & hospes, idem interdum qui hostis.

30.

31.
Tyranni nomen olim honestum.

id est, Regum, ac principum scuitia male caput audire Tyranni nomen: sicut Regis post Tarquinij dirum atque superbum dominatum, & hostis vt nuper dicebamus. Sane Seneca libro primo de clementia capitul. 12. tyrannum dicit a Rege distare factis, non nomine. Est enim tyrannus, sicut posteriora acceperunt sacula, qui ita suum obit & moderatur imperium, vt suæ potius libidini seruiat, quam subditorum commodis, qui neque legibus se vllis teneri putet: qui ita contra æquitatem, & pudorem obduruit, vt nihil non audeat quantumuis à ratione vel pudore alienum, qui quidquid lubet, licere putat, neque abesse à religione, quod ipsi futurum sit ex usu. Talem autem fuisse Iobum, videtur his verbis significasse Eliphaz, cui alia non dissimilia in longa hac disceptatione obijciuntur ab amicis, quibus, vt dixi, sæpius diabolus huiusmodi cogitationes iniecerat. Sane cap. 4. tyrannus videtur vocari ab Eliphaze v. 10. & 11. cum tygris appellatur & leo.

32. Formido, & angor perpetui improborum conspectus.

Vbi Vulgatus *superbit*, Hebr. est מִיִּתְחֹלֵל quod multa significat, quæ tamen omnia dolorem, metum, angorem, & turbationem indicant, quæ abesse non solent ab his, qui tyrannorum in morem superbe viuunt, & cum alijs inclementer agunt: quibus deesse non possunt, nisi cum pudore humanitatem etiam exuerunt, angotes, sollicitudines, quas affert secum de aliorum offensione perpetua formido, & conscientia ipsa, quæ ab auctore scelerum perpetuas exigit, & intolerabiles pœnas. Quas antiqui in furiarum, seu Eumenidum fabulis intellexerunt, quarum vindices manus, & horribiles plagas variis explicant & amplificat modis. De his Cicero in Pisonem; *Furia agitant, & insectantur impios, non ardentibus tædis, sicut in fabulis, sed angore conscientia.* & multo melius Sap. cap. 17. *Cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis: semper enim præsumit sua perturbata conscientia.* Hanc porro explicationem non parum iuuat ea, quæ proximè succedunt.

33. Vers. 21. *Sonus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, semper ille insidias suspicatur.* Hæc vera sunt, & satis probat testimonium, quod ex libro Sapientia nuper adduximus, quæ satis explicant, quàm seuerum, quamque perpetuum exigat conscientia à scelerum auctore supplicium. Quæ sententia grauis est, & ab auctoribus tam sacris quàm profanis, variis modis expressa, quorum si proferre velim testimonia, longus sum. Adducam tamen aliqua, ne rei tam grauis tamque frequenter à bonis scriptoribus iteratæ, ieiuna sit, & sterilis commentatio. Ex Scriptura Sacra est illud Sap. capitul. 17. testimonium, de quo nuper, & infra à versu 14. elegantissime Ægyptiorum describitur metus, atque turbatio, quæ ex mala proueniebant & instimulante conscientia; *Sive spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos, aut sonus suavis, aut vis aque decurrentis nimium, aut sonus validus præcipitarum petrarum, aut ludentium animalium cursus inuisus, &c. deficientes illos faciebant præ timore, quæ ex mala conscientia orta supra vers. 10. significarat.* Ex profanis Cicero sæpe & grauitè. Testimonium bonum nuper adduximus ex oratione in Pisonem, & in lib. 2.

Conscientia impiorum carnifex.

34.

A de Finibus, ait animi conscientia improbos excruciat, tum etiam pœnæ timore, qua aut afficiuntur, aut semper sunt in metu, ne afficiantur aliquando. Quod optimè ipso Cicerone teste libr. 5. Tuscul. probauit Dionysius tyrannus in Damocle, qui impendente ex equina seta gladio, nullam ex regiis deliciis capere voluptatem poterat. Iuuenalis Satyr. 13. ait non posse euadere cruciatus & stimulos illos;

--- Quos diu conscia æsti

Mens habet attonitos, & surdo verberè cedit Occultum quatiente animum tortore flagellum.

Pœna autem vehemens, ac multo seuior illis

Quas & Caditius grauis inuenit, & Rhadamanthus;

B Nocte dièque suum gestare in pectore testem.

Multa hæc de re patres; pro omnibus vnum accipe Chrysostomum To. 2. hom. 1. de Lazaro, vbi cum alia plurima dixisset eleganter, & grauitè, de peccatorum æterno supplicio dicit; *Quin & alioqui antequam illic (id est, in inferno) puniantur, iam nunc, qui improbe agunt, atque in peccatis viuunt, puniuntur. Neque enim mihi dixeris illum mensa sumptuosa frui, vestibus circumdari fericis, mancipiorum greges circumferre, alios summouere in foro: Sed explica mihi istius conscientiam, & videbis intus grauem peccatorum tumultum, ingem metum, tempestatem, turbationem: videbis velut in curia mentem ad thronum conscientia conscendisse regalem, & tanquam iudicem quempiam sedentem; & cogitationes loco carnificum adhibentem, in equuleo suspendentem lateraque conscientia rodentem unguis, pro commissis vehemèter inclamantem, cum nemo sciat, nisi quod solus Deus hæc videre nouerit.*

Verf. 23. *Et cum pax sit, semper insidias suspicatur.* Quemadmodum qui à iudice damnatus est, & nouit se à ministerio forensi ad crucem, seu ad grauem aliquam ignominiam requiri, vbique timet, quia multas scit esse latebras, vbi abscondi possint, qui capiti suo moliantur insidias, & illos scit vigiles agere, & continentes excubias. Et licet ab hoc vel illo loco timere nihil possit, quia quàm longissimè absunt vigiles illi, & insidiatores emissarij; timet tamen quia faces admouet, & rem viget Iudex, cui nunquam in eo negotio aut languet studium, aut obrepit somnus. Talis omnino conscientia est, quæ cruciat nocentes, & grauiam in singulas horas minatur infortunia. Sane Seneca, licet in aliam sententiam, dicit l. 5. ep. 43. in potentiorum domibus, qui tueri volunt & augere dignitatem, & superbum numen; plures à conscientia, quàm à superbia ianitores, atque custodes adhiberi, quia plus timoris affert conscius peccati animus, quàm voluptatis, & honoris possessio & magni nominis ambitio.

35. Impius numquam sine metu.

In potentiorum domibus magnum à conscientia tormentum.

Hæc omnia instructa esse arbitror contra Iobum, quem tyrannum esse supra docuerat Eliphaz c. 4. & id ipsum multo magis liberè & impudenter ostendit cap. 22. à v. 5. vbi talia obijcit Iobo, qualia de se nemo tyrannorum audiuit; *Propter malitiam, inquit, tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas. Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus. A quam lasso non dedisti, & esurienti non dedisti panem.* Lege reliqua.

36.

Verf. 22. *Non credit quod reuerti possit de tenebris ad lucem, &c.* Dū splendet domus plena diuitiis, & omnibus præterea ornamentis, quæ ad dignitatem

37. Tyrannus semper in metu.

gnitatē atque delicias congeffit aut benignior fortuna, aut improba fedulitas, timet ruinam, & ex illa paratū à populo ludibrium. Quod si ceciderit, non sperat futurum, vt ad gradum vnde deiectus est, redire queat. quare perpetuum fore dedecus, & infortunium credit. Neque id mirum, vt dixit hoc loco S. Thom. quia tyrannus commune est populorum odium, neque cum ab externis premitur, sperare potest auxilium à domesticis, quorum animos non tam sibi beneficiis demeruit, quam auertit iniuriis. Quòd *tenebra* pro arumosa ac sordida vitæ conditione, *lux* autem pro meliori fortuna sumatur, res est nota. Hæc porro ad Iobum referri ab Eliphaze putat S. Thomas, cuius animi desperatio subiit non modò fortunæ melioris, sed etiam vitæ. Sic enim interpretatur illud cap. 13. vers. 28. *Quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur a vinea.* & clarius cap. 7. vers. 15. *Desperavi, nequaquam ultra vitam viuam.* Quòd autem vir impius, & quem scelerum conscientia vrget, & vexat, spem omnem salutis abiiciat, ea causa est: quia quocumque conuertit oculos, intentum in se gladium, aut videt aut metuit.

38. Vers. 23. *Cum se mouerit ad quaerendum panem, nouit quòd paratus sit in manu eius tenebrarum dies.* Quia vndecumque capiti suo impendentem circumspicit gladium, latebras quarit impius, in quas illum adigit peccatorum stimulis agitata conscientia: sed quia ibi fame, & siti contabescat necesse est, nisi cibum querat, quem teter ille, atque obscurus locus non supeditat, foras exire ipsa necessitate instimulante compellitur. Sed tunc grauior occurat metus, moriendi necessitate propòsita, quam vndecumque imminere sibi suspicatur. Quare in ea de suæ vitæ familiari formidine dicere potuit famelicus ille, strictum gladium, aut spectans, aut metuens, quod Thren. capit. 5. cum singultu ac lacrymis dicebant captiui Babylonij: *In animabus nostris afferabamus panem nobis à facie gladij in deserto.*

39. Vers. 24. *Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut Regem, qui preparatur ad prælium.* Hunc locum variè reddunt, & explicant interpretes. Quidam in primo casu legunt non *Regem*, sed *Rex*, & hanc opinantur esse sententiam: Sicut Rex strenuus vndecumque militibus stipatus, quocumque est totum belli robur, quemque quocumque incumbat, si minus fortuna sequitur, quia hæc non semper regio nomini fauet, sequitur tamen illum id quod est in acie maxime delectum, atque robustum: quare nunquam est de Rege sine cæde, & sanguine victoria, inuadet itaque & circundabit impium tribulatio, & angor, non aliter quam Rex inuadit aduersarium, in quem cum Rege totum belli pariter pondus incumbit. Sic Eugubinus & Hebræorum aliqui cum hebraizantibus.

40. Alij *Regem* legunt cum Vulgato, sed non omnes eodem interpretantur modo, Caietanus sic exponit, sicut Regem cum se ad conferendas cum hoste manus præparat, multi illum comitantur, qui Regios confirmant spiritus, & illius corpus ab omni plaga, atque iniuria custodiant, quo ille in hostiles acies audacius irrupit: sic etiam Iobus ex tribulationibus, & angustijs vires assumit, & audaciam contr Deu m.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A quem non lacesseret, aut iniuriatum cum illo ageret, nisi se putaret innocentem, & nullo suo merito his affici plagis, quas Dominus plus satis in sensus intulisset. Et fauet huic cogitationi quod statim subiicitur; *Tendit enim aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est.* In hunc ferme modum Caietanus.

41. Septuaginta *Regem* etiam ponunt in primo casu, alio tamen sensu, accipiunt enim illum iam prostratum ab hoste, & circumdatum ab inimicorum agmine, non à suis stipatum, erectum, & alacrem. Sed est sensus, aut nihil aut non nisi parum diuersus ab eo, quem affert vulgata translatio. Sic autem Septuaginta; *Angustia autem, & tribulatio ipsum comprimet: sicut dux in prima acie decidens.* Quem locum sic ex Græcis Olympiodorus exponit; *Sicut dux, qui suis fretus viribus, & potestate primus in hostes irruens luculenta plaga accepta, nihil reliquis habet ad salutem: sic impius, qui manus aduersus Deum tollit.* Comparatur autem impius, maximè tyrannus, & qui non horret inire cum Domino congressum, cum Rege, aut duce qui in aciem pugnaturus ingreditur: in illum enim totum belli pondus incumbit quod expertus est Saul lib. 1. Regum cap. 31. & libr. 3. Reg. cap. 22. Rex Syriæ præcepit, vt omnes omissis alijs in vnum tantum Israelis Regem arma conuerterent. Quod si Regem, aut ducem cadere contingit, omnes eò certatim conuolant, & dedecori sibi esse ducunt, si non manus aut telum in regio corpore cruentent. Quod in Hectore ab Achille interfecto significauit Homerus lib. Iliad. 22. Circumsultunt etenim Græci Hectorem exanimem, insultantque mortuo, neque quisquam fuit ex eo numero, qui non illum appereret stricto ferro, & stratum cadauer nouo scædaret vulnere.

42. Hæc non improbabiler alij. Sed est magis obuia, & facilis expositio, quam affert statim vulgata translatio, non aliter videlicet stipari ac circumfundi tyrannum, atque impium tribulationibus & angustijs, quam circumdatur Rex prætoriano milite, & delecta ex toto agmine custodia; cum præparatur ad prælium, quem vt tantam personam decet, numerosa circumdat militum multitudo. Est tamen in eo discrimen non exiguum, quia milites circumstant Regem, vt illum defendant: & regis dignitati, & maiestati seruiant, tribulationes tamen, & angustia quæ sceleratos obsident, illos diuexant, vrunt atque conficiunt. ita tenet Lyra, Cyprianus Cisterciensis, Titelmanus, Stronica, Mariana, & in manuscriptis Legionensis.

43. S. Thomas aliter accipit, & putat impium, & maximè tyrannum in eo cum Rege posse componi, quia Rex cum præparatur ad prælium, timet, angustiat, & astuat, quia non de regno solùm & exultatione, sed etiam de vita, & sanguine certat? Quare cum omnes prælium iniri timere debeant, multo tamen Reges vehementius, qui maiore quam alij periculo certant. Hæc item expositio optima, quam tenent Dionysius, & Hugo, & indicat maximè Hieronymus, tenet aperte Gregorius, & Odon Cluniacensis, quorum auctoritas facit, vt in hanc sententiam magis inclinem.

T 3 Addo

44.

Adde ad extremum aliam quam probarunt aliqui, neque respuit omnino textus Hebraicus ubi Vulgatus ad *pralium*, Heb. est לַקְדֹר *lakdor* quod Hebr. aut hebraizantes reddunt ad *globum* seu ad *pilam*. Quid porro sit *pila*, explicuimus pluribus in nostris commentariis super Isaiam ad illud cap. 22. *Quasi pilam mittet te in terram latam*. ubi miseri hominis conditio describitur. Si *pila* aut *globus* (vtrumque existimatur significare גִּבּוֹר) sumatur pro exercitu, quod accidit saepe, non multum editio vulgata differt ab Hebraic. textu, quem nunc habemus: quia *lobus* pro conglobata militum multitudine, & ad militarem impetum instructa frequenter vsurpatur. Sic Maro libro 9. de militum agmine;

*Quis globus, o ciues, caligine voluitur atra?
Hostis adest.*

Et iterum eodem libro sic orat Nisus.

*Hunc sine me turbare globum, & rege tela per
auras.*

Et saepe, qui hinc vocatur *globus*, aliis locis *orbis* appellatur, & milites cum in orbem ordiantur, glomerari dicuntur, quod verbum ad *globum* pertinet. Tunc vero milites circum aliquem glomerari dicuntur, cum illum circumstant, vel ut oppugnent, vel ut quasi opposita moles tueantur. Sic sane eodem libro Regem suum Volscentem circundant glomerati milites, ut illum ab hostili ferro incolumem praestent, in quem Nisus gladium vibrabat.

Quem (Regem) circum glomerati hostes hinc communis atque hinc

Proturbant.

45.

Si ita capias, non multum differt vulgatus sensus ab Hebraeorum textu. Est enim idem *globus* quod *pralium*: sicut etiam idem *agmen* & *acies*. Minus placet explicatio Vatabli, tamen supplicium importet ad dolorem acerbum, ad ignominiam turpe. Sic autem ille de impio; *Tribulatio & angustia praeualebit illi, sicut rex futuro in globum: id est, homini redigendo in globum, ut demergatur. Quasi dicat, ut Rex praeualeat illi, cui ut demergatur caput cum pedibus ligatur in formam sphaerae, ita ab angustia vincetur, eritque intolerabilis.*

46.

Verf. 25. *Tendit enim aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est.* Quod impium undique obsideat, & vrgeat tribulatio, supplicium est illius audaciae, atque impietati debitum, qui Deo subicere collum detrectat, imò qui contra Deum manus eleuat armatas; neque aliud puro sibi velle locum istum. Beda tam huic loco, quam praecedenti aliam adhibuit expositionem: ait enim impium armatum esse contra Deum blasphemias, & omnium vitiorum genere: quibus armis instructus Deum quotidie laceffit, sicut Rex militari se instructum caute communit, cum bellum meditat, & aduersarium habet strenuum & potentem. Sed haec expositio multa conturbat, neque facile se ad vulgatam translationem attemperat.

Verf. 26. *Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus est.* In *erecto collo* impudens significatur audacia; & fatua omnino confidentia: qui enim erecto collo certamen aggreditur, strenuum se, & acrem vendicat, quique nihil faciat antagonistam suum. Longè tamen aliter, qui timide cum hoste congreditur potentiori; ille enim precibus rem agit, magis quam minis, & arrogantia abiecta, demisso

A collo supplex orat, non ventosis verbis aduersarium prouocat, & instigat. Talem in suo Daretete glorioso, & vano descripsit Maro libr. 5. *Aeneidos.*

*Talis prima Dares caput altum in praelia tollit,
Ostenditque humeros latos, alternaque iactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.*

In *erecto collo* superbus exprimitur, & indomitus spiritus, qualis est taurorum, qui nunquam subierunt iugum, sed liberi à labore & loro, nitenti & bene curato corpore in alios truculenti, & torui, ipsi in prato vbere ac pingui nimio lxxu immoderate lasciuiunt. At qui aratrum traxerunt, aut plaustrum, & aliorum potius loro, atque imperio condocefacti sunt, ceruicem habent demissam, & incuruant, neque lasciuite iuuat, cum satis sibi habeant, si tantisper liceat à rustico labore ac pondere laxare ceruices, & recreare vires. Sanè ceruicem erectam superbi spiritus, & eius, qui in suis sibi dotibus maxime placet, argumentum est, quod in Scriptura sacra de se non semel homines audiunt insolentes, & vani, Isa. 3. de filiabus Sion; quae nimium videri voluerunt elegantes & laetae, dicitur, *Elenatae sunt filiae Sion, & ambulauerunt extento collo, & cap. 30. de Senacherib, Super quem exaltasti vocem, & eleuasti altitudinem oculorum tuorum.*

Et pingui ceruice armatus est. In pinguedine, aruina, crassitudine, & in illis, quae corpus reddunt robustum, & crassum, illa omnia intelliguntur satis apta metaphora, quae homines reddunt potentes, quaeque vires alunt, & audaciam, quales sunt opes, amicitiae, gratia, dignitas, & vndecumque prouenerit laus, & auctoritas. Quae metaphora in Scriptura frequens est, & ut opinor, à tauris crassis sumitur, qui quo magis pingues, magis ferociunt. Deut. 32. v. 15. *Incrassatus est dilectus meus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguarus, dilatatus: dereliquit Deum.* Illud *recalcitrauit*, satis indicat à tauris ductam esse metaphoram, Pl. 21. verf. 13. *Circumdede runt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.* & Amos. 4. verf. 1. *Audite verbum hoc vacca pingues, quae estis in monte Samariae: quae calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes.*

Verf. 27. *Operuit faciem eius crassitudo, & de latebris eius aruina dependet.* Huius versus ex proximè dictis patet explicatio, neque est cur aliquid praeterea addamus. Recentiores quidam ex Hebraeo aliter conuertunt, neque omnes tamen eodem modo. Hoc admonuisse in praesentia sat fuerit. Neque enim satis est otij, ut scrutemur, & confutemus omnia.

Verf. 28. *Habitauit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quae in tumulos sunt redactae.* Tyrannus, & impius, qui domos sibi pararat, & materia nobiles, & arte praecelaras, ex aliorum praeda quos spoliarat bonis, & ad inopiam, solitudinemque redegerat; eò ipse ab ultore Deo redigeretur angustia, ut eiectus à suis adibus, declinandae mortis causa, ad solitudinem se recipiat, & latebras, quae ex euersis vrbibus relinquuntur solent, ubi Dracones habitant, & leones, aliaque syluestres & squallentes ferae: quas horrent illi etiam qui audaci sunt animo, & viribus praestant, quia tutius esse putant inter feras agere, & in speluncis, & tenebris habitare, quam inter homines, in quorum fortunas inuaserunt, & quos variis vexauerunt iniuriis, à quibus

Globus pro agmine.

47.

48.
Pinguedo & crassitudo pro potentia.

49.

50.

quibus expetuntur ad mortem. Hic germanus est sensus, & obuius. Variè alij interpretantur. Sed non video quomodo illorum expositiones aptè cum toto sermonis textu cohæreant. Hoc verò contigisse quàm plurimis, qui dum suis student commodis, & voluptati, ac luxui nimium intemperanter indulgent, aliorum animos sic in sui ipsius inuidiam inflammant vehementer, ut illarum oculos subire non audeant, malintque quamcūque temporum, atque locorum iniuriam sustinere, quàm commune odium, quod morum intemperies à tyrannica licentia conflauerat. Talia subierunt aliqui Hebræorum Reges, qui è solio deiecti, in alienum solum ablegati, priuatam egerunt vitam, laboris & sollicitudinis plenam. Pro omnibus qui huiusmodi supplicium experti sunt, vnū commemorare sufficiat Nabuchodonosorem, qui eiectus è regno, in solitudine vixit inter feras, cum quibus habuit commune pabulum, & vitam non dissimilem.

51. Porro quòd desertæ ciuitates, in suis ruinis latebras habuerint, vbi syluestres feræ sua sibi cubilia posuerunt indicat Isai. cap. 34. vers. 11. de Idumæorum ciuitatibus, vbi ait, habitandas esse ab onocrotalis, ericiis, onocentauris, lamiis, & vbi domus fuerunt opulentæ, & lautæ, nascituras esse spinas, paliuros, vrticas, & similia. His affinia dixit Isaias de Babylonia cap. 13. & Sophonias cap. 2. Ioannes Apocal. 18. & de Ierusalem Isai. cap. 7. Quod item experti sunt profani, qui de ciuitatibus olim amplissimis, iam verò vel à tempore, vel ab hominum iniuria subuersis, similia prodiderunt, de Troia dixere multi, & cecinit Horatius lib. 3. Ode 3. sub Iunonis persona quasi futura præfagientis.

--- Priami, Paradisque busto
Insultet armentum, & catulos fera
Celent inulta.

Et de Phocensibus idem in epodo Ode 16.

--- Habitandaque fana
Apris relinquat, & rapacibus lupis.

Qua de re egit optimè Sannazarus lib. 2. eleg. penultima, quæ est de Cumarum ruinis. Redactæ verò in tumulos dicuntur vrbes, quia lapides qui cæmētariorum arte dispositi domum construxerant, iidem euersa domo sine vlllo ordine dissipati tumulos efficiant, & acervos, quos non ars, & industria, sed casus & fortuna confundit.

52. Vers. 29. *Nec mittet in terram radicem suam.* Plantatur in terra infœlices quædam arbores, quæ quia radices non agunt, per quas è terra trahant alimenta, statim arescunt. His similes dicuntur qui filios nullos susceperunt, aut si illos vitalem spiritum haurire contigit non tamen datum est, ut diuturnam habeant lucis vsuram. Quod significare videtur septuaginta translatio, quæ ita habet, *non immittat super terram umbram*: id est, non ita crescat, ut producat ex se atque diffundat ramos, & efficiat umbram. Quod optimè quæ proximè succedunt, explicant, & amplificant.

53. Vers. 30. *Non recedit de tenebris, ramos eius aresciet flamma, & auferetur spiritus oris sui.* In tenebris ærumnosam, & sordidam conditionem significari non semel à nobis obseruatum est. Quod etiam suo modo conuenire infœlicibus plantis non est durum, cum ipsæ quoque suo

A modo tenebras subeant, & infœlicem sortem. qualia sunt non nasci, sed infossas, & conditas humi putrescere. Hæ propriè vocari possunt *tenebra*. Quod si exilibus innixæ fibræ foras eruperint, accedet vel è cœlo flamma, aut fulmen, quod diffringat, & exturat, aut ventus vrens, quo vanescant omnino, & inutiles fiant.

Non recedit de tenebris. Vsitatum est in Scriptura, ut relicta metaphora ad proprietatem reducat oratio, & inde se rursus ad metaphoram referat. Verùm metaphoram continuari arbitror, quæ, ut dixi, ad plantarum naturam trahitur non inuita. Ramos arescere, aut marcescere flamma, vsitata est in Scriptura sacra dicendi forma, quæ significat alicuius rei insperatum ac subitum perisse decorem: & specie mutata apparere squalidum, & horridum, quod prius splendoris videbatur eximij, Ioel. 1. 19. *Ignis comedit speciosa deserti: & flamma succendit omnia ligna regionis.* Zachar. cap. 11. vers. 1. *Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas.* Ezechiel cap. 19. vers. 14. de Ierusalem: sub metaphora vineæ: *Egressus est ignis de virga ramorum eius, qui fructum eius comedit, & non fuit in ea virga fortis.* Ierem. cap. 11. vers. 16. *Olinam vberem, pulcram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum: ad vocem loquela grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt omnia fruteta eius.* Porro in hac metaphorica locutione subaudienda est, sicut aliis sæpe locis similitudinis nota; ac si dicas, sic arescent, ac fœdabuntur omnia hæc, quasi peruafisset omnia, atque absumpisset ignis.

Et auferetur spiritu oris sui. Quidam hinc legendum esse contendunt oris eius, ita ut spiritus sit Dei, qui omnia opera tyranni, atque impij, imò & ipsum tyrannum subitò disperdet.

Quomodo 2. Thesal. 2. vers. 8. de Antichristo dicitur; *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Idem de impijs Isaias cap. 11. vers. 4. *Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium.*

D Ego probo, atque amplector, vulgatam translationem, neque tamen pronomen illud *sui* incommodare arbitror, quominus illud ad Deum referri possit. Satis est enim compertum iis, qui mediocriter Hebraicè sciunt, pronomen *van* interdum esse reciprocum, interdum vulgare, & non reciprocum, neque enim sunt tertiæ personæ voces aliqua certæ, quæ vnum pronomen ab altero secernant. Deinde illud quoque notum, nostrum interpretem aliquando adhibere solitum reciprocum pronomen, vbi Latinus poneret non reciprocum; & contra non reciprocum, cum reciproco proprius videbatur, & legitimus locus. Seruat enim nōnumquam Hebraicæ linguæ idiotismos, quæ

E vtrumque pronomen non distinguit. Duo ex multis accipe exempla. Gen. 2. *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi*, id est, ei; nam ad Adamum refertur. De non reciproco pro reciproco, est illud Zachar. cap. 12. vers. 10. *Et plangent eum plântu quasi super vniuersum.* Illud, *eum* positum est pro se, ut nos ad illum Zachariæ locum latè probauimus. Et patet, quia cum Ioannes Apocalyp. cap. 1. hoc Zachariæ testimonium adduceret, se posuit pro *eum*. *Et plangent se.* Itaque licet legas *eius*, non ideo non quadrabit in Deum, qui tam impium,

quàm impij bona funditus evertit.

56. Sed credo potius referendum esse ad tyrannum, & impium, quasi ille sibi ipsi fuerit mortis causa, dum contra Deum nimis loquitur impudenter, & libere. Spiritus itaque oris sui, id est, suis verbis, quæ spiritu, & halitu in ore formantur, prouocauit Deum, ut ignem illum metaphorice mitteret, qui ramos arefaceret, & spem omnem, aut rei augendæ, aut propagandæ sobolis abscinderet. Est autem in omni literatura frequens, ut causa moralis adhibeatur pro physica, & ille dicatur aliquid fecisse qui ut alter faceret, occasionem dedit. Quomodo si aliquem diuitiarum cupiditas, aut honoris ambitio in locum adduxit, ubi mortem inuenit, vel ab hoste vel à naufragio; dici optimè posset à sua cupiditate, vel ambitione extinctus. Si pater, quò filio diuitias pareret, mortem oppetuit, vel à laerionibus in via, vel à temporum, locorumque periculis, dici posset verè interfectus à filio, cuius dum commoditati seruit, neque labori suo, neque vitæ pepercit. Eodem modo, qui verbum in alium iecit contumeliosum, cuius pœnas postea capitales dedit, ille non immeritò diceret; lingua mihi vitam eripuit, quia illum commouit, quem conuictio laeserat, ut suo alterius morte dolori satisfaceret. Sic ergo nunc ille spiritu oris sui, id est, verbis suis seipsum interemit, & abstulit, qui Deum oratione arroganti, & impia ad illud supplicij genus lacessiuit. Hoc loquendi genere vsus est Isaias cap. 64. vers. 6. ubi quòd populus malè iactetur, peccatis tribuit, non hostili potentia; *Cecidimus quasi folium vniuersi; & iniquitates nostræ, quasi ventus abstulerunt nos.*

57. Vers. 31. *Non credit frustra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus sit.* Variæ huius loci translationes sunt, & variæ sententiæ. Ego alias omitto, vna tantum explicatione contentus, quam indicat S. Thomas, tenent Lyra, Dionysius, Titelmanus. Satis est miser qui talia patitur, qualia proximè audiuius; sed aliquo modo suam paupertatem, & vexationem consolatur, qui sperat fore, ut aliquando ex talibus emergat incommodis, & vitam redimat impenso quantoque siue labore siue sumptu. Quod si occlusum videat omnem ad vitam seu libertatem aditum, tum demum se miserum appellat: quia ad reliqua mala accedit, quod extremum est malum, desperatio. Cur hanc ex omnibus vnã maximè probeam, facit & textus ipse, qui id proximè sonat, & quòd, ut statim pluribus ostendemus, in hoc viri impij, atque tyranni ærumnoso statu, ad vnum omnes Iobi dolores, & calamitates exprimentur, quæ vel præsens vidit, vel ab aliis cognouit Eliphaz, vel certè à Iobo ipso coram audiuit. In his autem numerari etiam desperatio debuit, quam ex Iobi oratione querula coniectare potuit, nam aperte se dicit desperasse, & propediem expectare mortem, cuius non existimabat abesse procul iam maturum aduentum.

58. Vers. 32. *Antequam dies eius impleantur, peribit;* Dies hominis illi dicuntur, quos implere solet ætas, quæ censeretur non immatura, qualis esset annorum 70. Sanè in dimidio annorum suorum dicebat moribundus Ezechias, se esse sublatum, qui tamen tunc annum age-

A bat trigessimum nonum, ut probauimus in nostris commentariis in Isaiam ad illud Ezechia Regis verba cap. 38. *Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* hoc quod de impio dicit Eliphaz, dixit multis post sæculis Dauid Psal. 54. vers. 24. *Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos.* & Eccl. 7. vers. 18. *Ne impiè agas multum, & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.* Sanè cum hæc dicebantur, Iobus, qui non procul abesse credebatur à morte, non multum fuerat ætate progressus, cum à morbo liber, & pristina fortunæ restitutus, decem susceperit filios, & annos vixerit centum, & quadraginta.

Et manus eius arescent. Septuaginta legunt; *Ramus eius non condensabitur;* quæ translatio pertinet sumptam ab arbore metaphoram. A qua sicut stirps pro parentis sumitur aut generis origine, sic etiam rami, aut germina, quæ ex trunco, seu stirpe pullulant, pro filiis, aut posteris vsurpantur. Ut ergo proximè dicebatur impius pater, qui radix est, ante suum tempus periturus: sic etiam eadem filiis intenduntur minæ, quibus etiam breuis, aut immaturus exitus denunciatur, quod proximè dixerat vers. 30. *Ramos eius arefaciet flamma.* Hæc iuxta septuaginta translationem. Sed licet aliter Vulgatus legat, non tamen est sensus à priori diuersus. Notum est enim *brachium* & *manus* pro *ramis* sumi; quare sicut rami dicuntur brachia, aut etiam manus, quia non aliter erumpunt à trunco, quam brachia, & manus à corpore, quod etiam eadem metaphora truncus appellatur; sic etiam brachia & manus vocantur filij, sicut & rami. Sanè S. Thomas in *manibus* filios intelligit, & propinquos. Et Virgil. lib. 12. radicem arboris appellat matrem, & ramos, brachia. Vbi Rex Latinus de suo sceptro è ligno doctato ait;

Nunquam fronde leui fundet virgulta, nec umbras,

Cum semel in syluis imo de stirpe recisum

Matre caret, posuitque comas, & brachia ferro

Olim arbor.

D Sed licet hæc aut vera sint, aut certè non procul abesse videantur à vero: placet tamen magis, si *manus*, quæ multorum operum administræ sunt, pro *operibus* ipsis vsurpentur; quasi dicat Eliphaz, non solùm breues futuros esse dies hominis impij, qui communem hominum ætatem non implebit, sed etiam inuiles: cum aridas habeat manus, & rebus vtiliter gerendis, aut nullo modo, aut non nisi parum idoneas. Huc inclinant Hieronymus, & Beda, & è recentioribus plurimi, Lyra, Dionysius, Hugo, Titelmanus.

S. Thomas, ut nuper dicebamus, in *manibus* filios, & propinquos intelligit, quod mihi videtur non difficile. Adde ego seruos, atque domesticos, qui Dominis, maximè si ægro sint corpore, & digitorum articulis dissolutis, pro *manibus* esse solent: quia per illos præstant, quod ipsi per se cum vellent, & deberent, exercere non possunt. Cum autè Reges multis abundant famulis, quos ad regni negotia procuranda variè, longèque dimittant, manus habere dicuntur multas, & longas. Sic Regis absentis coniunx ab adultero prouocata respondit;

Sic meus hic vir abest, ut me custodiat absens.

An nescis longas Regibus esse manus?

Quod

REGULA.
Causa moralis propheticæ.

Iobus non multum ætate progressus, cum percussus est.

59.

Brachium & manus pro ramo.

60.

61.

Serui Dominorum suorum manus dicuntur.

62. Quod serui præstant, id etiam præstare solent, & debent filij, atque propinqui, qui etiam parentis atque cognati manus vocari possunt. Quorum manus tunc aruerunt, quando à Iobi obsequio defecerunt & fide. de quibus Iobus cap. 14. v. 13. *Fratres meos longè fecit a me, & non mei quasi alieni recesserunt a me.* Quod de filiis suis etiam conquestus est ibid. v. 17. *Et orabam filios uteri mei.* Hi autem filij alij erant ab illis, quos oppressit ruina; & è concubinis suscepti, vt suo postea loco dicemus. Hæc explicatio non displicet, placet tamen magis illa, quæ opera in manibus agnoscit.

63. Vers. 33. *Lædetur quasi in vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proiciens florem suum.* Sententia facilis est, quæ variis iteratur & explicatur modis; quæ immaturam significat filiorum mortem antequam parenti vsui esse possint illorū atas & industria; ostendent enim terris hos tantum fata, nec ultra esse sinunt. Quemadmodum flos in vineis aut oliuetis, cum multa promittat, si excussus à turbine, aut exustus à glacie ante tempus defluat, spem eludit agricolæ, & mœrorem affert.

64. Vers. 34. *Congregatio enim hypocrita sterilis.* Hypocrita ille dicitur qui alienam simulat personam, qualis est histrio; & qui cum sit tyrannus, pater videri vult patriæ, & legum custos, cum tamen euertat patriam & leges prodar, aut qui cum speciem præferat sanctitatis, nihil minus quam sanctitatem colat. Quicquid ergo ad istum, in quo impium etiam hominem accipio, pertinet, erit sterile, id est, fructum non faciet, quod futurum sit vsui seminanti. Nam quæ fructum ad tempestiuam maturitatem non adducunt, steriles dicuntur plantæ; sicut illa negantur fuisse, quæ nullum commodum vsum habuerunt. Quam regulam adduximus in nostris commentariis super Isaiam ad illud capit. 3. vers. 2. *Iudicem, & Prophetam.* Hoc modo dicitur non audiisse qui non obedit. Si ergo corpori nullam sanitatem attulit medicina, nullam medicinam fuisse dicimus: si nullum consilium utile, consiliarium defuisse. Et in iure l. Quoties ff. Qui satisd. cogant. *Nihil & inutile paria esse dicuntur.* Quare vineæ illæ atque oliueta, quorum exustus flos spem ademit vbertatis, vocari possunt infœcunda, quia protulerunt nihil, quod studium, & curam compensaret agricolæ. Congregatio hoc loco multa significat, illa videlicet omnia, quæ sollicita hypocritarum sedulitas acquisiuit quales sunt opes, agri, domus splendida, numerosaque familia. Ex quibus in hoc rerum articulo Iobus fructum cepit nullum, quia alia incendio deformata sunt, alia à prædonibus erepta, alia à turbine vehementi subruta, & qui ex hoc tanto naufragio reliqui fuerunt vt serui, atque cognati, quia fidem deseruerunt, atque officium, perinde fuerunt ac si nunquam domum agnouissent Iobi, aut illum generis communionem contingerent.

65. *Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.* In igne qui vehementissimus est, & quicquid habet obuium, quam breuiffi no tempore sic consumit ac perdit, vt nihil relinquat nisi bustum & cineres, explicatur subita strages, & omnimoda, quæ omnia populatur & dissipat. In tabernaculis porro illa continentur, quæ domi seruantur vel ad dignita-

A tem, & delicias honestæ familiæ, siue ad necessarios, & domesticos vsus. Vocauit autem potius tabernacula, quam domus: quia illa regio pecore abundat, atque ideo multus apud illos, qui vitam plurimum agunt pastoritiam, tabernaculorum vsus. Illi qui non grauati muneribus accipiunt aut indices sunt, & magistratus, qui venales leges habent, & corrupta iudicia: aut tyranni quorum conciliantur animi, aut iniuria redimitur munerum largitione: vulgò dicitur ad redimendam vexationem.

Vers. 35. *Concepit dolorem & peperit iniquitatem, & uterus eius preparat dolos.* Impius ille seu tyrannus, cuius hic Eliphaz insectatur duritiam, & exagitat mores, dolorem concipit, id est, meditatur: & statuit omnino apud animum suum, quò ex aliorum præda sibi compendium capter, alienis opibus insidias moliri, dolorem concipit, id est, versat animo, fouet, & facit, vt adolescant fraudes, quas, cum primum se dederit occasio, tempestiue parturiat. Quas hic appellat dolorem, siue actiuum, quia hinc miser habet spoliatus bonis, quid tacite doleat, nam aperte non audeat; aut certe passiuum, quia tyrannus ipse, dum miserum spoliat, vberem sibi sementem facit dolorum, sollicitudinum, & eorum omnium, quæ sæua conscientia secum apportat mala, de quibus actum est hoc ipso capite pluribus, & hoc mihi verisimilius, quod vt magis amplectar facit, quòd hæc verba totius capituli sunt extrema complexio. In quo de tyranni, atque impij suppliciiis longa est disceptatio: deinde quia ex hoc loco sumpsit Dauid Psal. 7. vers. 15. hæc eadem verba, & de dolore interpretatur passiuo, id est, de illo, qui cum instruat in alterum, in auctoris tandem sui caput, & exitium conuertitur; *Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendit.* Nulla, meo iudicio, adduci potuit melior præsentis loci commentatio. Neque minus in hanc explicationem consentit Isaias cap. 59. vers. 4. vbi de improbis eadem propè verba profert; *Conceperunt laborem, & peperunt iniquitatem, oua aspidum ruperunt, & telas aranearum texuerunt.* Sanè qui iniuriam alteri inferre meditatur, dolorem concipit, neque tam in illum cui molitur insidias, quam in seipsum, perinde atque echinus, qui foetum concipit spinosum, quem cum dolore postea, & nixu crudeli parturit. vide quid nos pluribus in nostris commentariis ad hunc Isaiæ locum.

Hæc porro verba prouerbiale aliquid olent in eum, qui cum aliis aliquid molitur aduersi, in seipsum ignarus fraudem, & infortunium accersit. Qualia multa sunt apud Latinos, vt, *faber quas facit compedes, ipse portat.* Cum verò statim impius iniquitatem peperisse dicitur, iniquitatem pro supplicio sumo iniquitati debito, quod Scripturæ sacræ non infrequens est. Et cum ad extremum additur; *Et uterus eius preparat dolos.* sic accipio, vt foetus ille futurus sit dolori illi, qui ex conceptu sibi voluptatem captabat, qualis accidit echino, qui cum dolore parit, quod cum voluptate conceperat. Illum autem appellamus dolum & fraudem, qui cum nobis foelicem exitum promittat, exitium affert: sicut illa medicina nobis dicitur fuisse fraudi,

66.

Peccator sibi malum parat.

67.

fraudi, quæ cum esset ad sanitatem, siue quærendam, siue confirmandam adhibita, illam vel debilitauit, vel eripuit. Honorem sibi & commoditates alias quærebat tyrannus ex alienarum opum direptione: illæ tamen opes dolo fuerunt, quia vindice Deo talia tyranno pepererunt incommoda, qualia supra fuerunt descripta luculenter. Quæ iterum, aut illis similia, repetit Sophar c. 20. v. 14. *Panis eius in utero illius, vertetur in fel aspidum intrinsecus; diuitias quas deuorauit enomet, & de ventre illius extrahet Deus.* Quis non videt panem illum esse dolum, & dum illum, & alienas diuitias deuorat impius, in illius utero præparari dolos.

68.

Si rectè, quæ in hoc capite commemorantur, impiorum supplicia consideres, inuenies eò esse ab Eliphaze comparata, vt Iobum esse

A probet tyrannum, & impium, nihil enim proponit, quod non subierit in illa dura vexatione inuictus athleta; v. 22. & 31. desperationis meminit quam in animo lobi videre se putauerat: viderat illum spoliatum esse bonis, & eiectum domo in locis habitasse desertis; illud commemorauit vers. 28. & 29. Sciebat obtritos fuisse filios ruina domus, neque vllum esse reliquum, qui parentis nomen conseruaret, & illud in arboris metaphora significauit v. 30. Mori illum videbat ante suum tempus, & hoc vers. 32. tyranni, atque impij dixit esse supplicium. In lobo itaque si attentè rem expendas, videtur Eliphaz impij hominis descripsisse mores, & ingenium, & veram tyranni, & barbari Principis effigiem. Quam verè, atque prudenter ipse viderit,

ARGUMENTVM CAP. XVI.

REPREHENDIT Iobus tres amicos quòd nimis multa effutiant, & non satis rerum articulo accommodata verba: cum potius augeant quàm leniant dolorem, cui se medicinam afferre velle profitentur. Negatque sibi illum agendi modum probari potuisse, & longè alium se adhibiturum fuisse, si eos in eodem stadio cum tot infortunis, & doloribus colluctari cerneret, deinde multis iisdemque grauissimis verbis suam erumnosam conditionem amplificat; quæ adeò non est occulta, vt ipsa apud intelligentes clamet, & doloris acerbitem manifestè prodatur. Sed quando homines aut non vident, aut certè non credunt, quid ipse patiat, Deum aduocat testem, & iudicem appellat, qui nouit omnia, oratque sibi vt ostendat in quo peccatum sit, vt illud in exiguo, quod superest, vitæ spatio, quod transacta vita reuocari non potest, lacrymando deleat, & Deo opportunè dolendo satisfaciat.

CAPVT XVI.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:
2. **A**udiui frequenter talia, consolatores onerosi omnes vos estis.

3. Nunquid habebunt finem verba ventosa? aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?

4. Poteram & ego similia vestri loqui: atque vtinam esset anima vestra pro anima mea.

5. Consolarem & ego vos sermonibus, & mouerem caput meum super vos:

6. Roborarem vos ore meo: & mouerem labia mea, quasi parcens vobis,

1. 2. *Ad hæc rursus Iobus; Millies hæc à vobis audiui, sanè ex vestra consolatione seu potius inani consolationis specie plus doloris, atque molestiæ capio, quàm mæroris solatij, aut dolorum leuamenti.*

3. *Expecto iam dudum donec hæc inflata, & inania prorsus verba finem habeant, quæ non tam sedant, quàm augent, & acuumt dolorem. Mihi graue est hæc toties audire, qui animo sunt contracto, & tristi; at tibi si loquaris molestiæ nihil accidit, cum abundes verbis, & illa silentio premere molestum putes.*

4. *Quæ vos quasi magnum aliquid superbe iactatis, mihi ipsi tacitè dicere potuissem: neque enim ignoro. Quòd si commutata fortuna mea vos indigeretis consolatione, ostenderem vobis qualis esse deberet in hac dolorum acerbitate consolatio.*

5. 6. *Si itaque vos eodem essetis loco, in quo ego nunc iaceo, vestrum conarer dolorem detergere consolando, moueremque caput non subsannando, & irridendo procaciter,*

7. Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet à me.

8. Nunc autem repressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

9. Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & fuscitatur falsiloquus aduersus faciem meam contradicens mihi.

10. Collegit furorem suum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.

11. Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis.

12. Conclufit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit.

13. Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum: tenuit cervicem meam, confregit me, & posuit me sibi, quasi in signum.

A ter, sed admonendo officiosè, & piè, & dolorem, quem ex vestra calamitate caperem significando beneuolè: Erigerem enim mœrentem animum, & ad perferendam inflictam à Domino plagam confirmarem. Quod ea moderatione facerem ad rerum articulum attemperato sermone, ut potius lenirem, quam acuerem animi dolorem.

7. Quod si moneas, ut in meo mihi dolore illa adhibeam medicamenta, quæ adhiberem aliis, qui simili laborarent animi languore, in promptu mihi responsio est. Nam siue taceam neque apud animum meum tacitè loquar; siue loquar mecum, quasi cum alio nihilo plus agam; quia nihil dolor de sua acerbitate, neque angor de sua contentione remittet, neque leuandi doloris ullum modum inuenio.

8. 9. Quid faciam cum omnes corporis vires dirus languor exhauferit, & sic me pondere oppresserit, ut omnes artus extabuisse videantur: Quantus porro sit dolor, morbi que magnitudo, vel me tacente ipsa corporis species manifestè clamat. Id enim testantur rugæ quas impresserunt iuuenili cuti, non seniles anni, sed morbus qui fecit ut non solum colorem, & sanguinem, sed carnem amiserim, & pellis antè distenta & plena contraheretur in rugas. Et tamen infideles quidam, atque falsiloqui, qui omnia mihi prolixè promittebant, quosque me a fortuna misereri debuit, faciei meæ, quæ pro me tam apertè clamat, aduersantur.

10. Falsiloquus iste, quicquid furoris habuit, & virium, in me totum effudit, & sicut fera à venatore lacepsita dentibus infrendens, & scintillantibus oculis omnia minatur; sic ille totus in me inflammatus ineffrenata bacchatur insania.

11. Infideles illi qui amicitiam, & fidem prodiderunt, oratione petulante ac libera conuitia in me iactauerunt innumera, neque minore me pudore suffuderunt, quàm si maxillam meam impacto mihi colapho fœdassent. Neque cessauerunt ab iniuriis donec opprobriis meis ardentem suam sitim expleverunt.

12. Sed quid mirer, aut querar cum Deus ipse me iniquorum manibus quasi constrictum tradiderit, in quem quicquid haberent offensionis, & acerbitalis euomerent, & pro sua me libidine vexarent.

13. Ille ego qui quondam rebus abundabam, & omnibus natura, fortunæque bonis omnium fortunatissimus habebam, momento temporis ita contritus sum, ut tot ornamentorum superesset nihil. Et sicut hostis, qui antagonistam suum à cervicibus apprehensum deiecit, de quo suo tandem statuit arbitratu,

sic

14. Circumdedit me lanceis suis, con-
vulneravit lumbos meos, non pepercit,
& effudit in terra viscera mea.

15. Concidit me vulnere super vul-
nus, irruit in me quasi gigas.

16. Saccum cōsui super cutem meam,
& operui cinere carnem meam.

17. Facies mea intumuit à fletu, & pal-
pebræ meæ caligauerunt.

18. Hæc passus sum absque iniquitate
manus meæ, cum haberem mundas ad
Deum preces.

19. Terra ne operias sanguinē meum,
neque inueniat in te locum latendi cla-
mor meus.

20. Ecce enim in cœlo testis meus, &
consciis meus in excelsis.

21. Verboſi amici mei, ad Deum stil-
lat oculus meus.

22. Atque vtinam sic iudicaretur vir
cum Deo, quomodo iudicatur filius ho-
minis cum collega suo.

A sic abiecit me Deus debilitatum, & fractum,
vt repugnare non audeam. Ac tandem qua-
si scopum me sibi proposuit; in quem sua in-
dignationis spicula vibraret.

14. 15. Horrebat corpus meum, totūque
ulceribus terebratum hiabat, ita vt telis in-
numeris videretur esse confixum. Neque par-
cè percussit, aut molli brachio Deus quando
ipſos quoque lumbos confodit vehementer,
& corporis vires penitus exhaustit, ac tandem
effecit vt carnes, & viscera in ſaniem reso-
luta in terram effluerent. Aliis me, atque
aliis vulneribus continenter afflixit: neque
B alio me, aut mitiori impetu aggressus est,
quàm vasto corpore, & præferoci ingenio gi-
gas in minorem hostem, quique repugnare non
audet, violentus inuehitur.

16. 17. Cum nulla pars corporis esset non
ulcerosa, & saucia; non tamen ea adhibui,
quæ lenire possent dolorem, & fouere vulnera,
indumenta mollia; sed sumpsi asperum, &
cilicinum saccum: & nequicquam ad veri
pœnitentis deesset effigiem, aspersi me cine-
re, qui à pœnitentia sacco dissociari non so-
let. Neque lacrymæ defuerunt, & gemitus
C assidui: illa oculis tenebras, hic genis tumo-
rem induxit.

18. Hæc autem passus sum cum nihil tunc
admisset iniquum; cum orationi impende-
rem, neque exiguum otium, neque inertem o-
peram & manus supplices eleuarem ad Deū,
quas neque rapina, aut luxuria, aut denique
sanguis, & cades inquinassent.

19. 20. 21. Quare o terra, quando nemo
est qui mei misereatur, neque me liberum esse
à culpa sibi persuadeat; quando mihi ab ho-
minibus non habetur fides, quantumcumque
D clamem, tu sanguinem meum, & carnes de-
fluentes, & tabidas non operias, vt illa pro-
prie ad Deum perpetuo clament; vt quod ho-
mines damnant ipse iudicet, & prodat ma-
nifestè. Hoc enim mihi solum superest sola-
tium, quod in cœlo est Deus, quem studio-
rum meorum pars nulla latet, qui penitus no-
uit mentis meæ abditissimos sensus. Hunc te-
stem voco, & iudicem appello, & causam
meam commendo: quam hominum siue er-
ror, siue inuidia condemnat, & exagitat.
E Quare cum amici verbis disfluant, magis ad
reficienda vulnera, & augendum dolorem,
quàm ad leuandum mœrorem opportunis, ne-
que vllam mihi spem afferat hominum offi-
cium, ad Deum leuo supplices manus, & la-
crymantes oculos, quem solum in tanto nau-
fragio perfugium, & anchoram intueor.

22. Atque vtinam Deus in hac causa dis-
ceptanda illum sequeretur ordinem, quem
homines in suis de more iudiciis exercendis
obseruant, qui rationes hinc inde conferunt,
easque

23. Ecce enim breues anni transeunt,
& semitam, per quam non reuertar, am-
bulo.

A eâsque iudicibus expēdēdas proponūt. qui siue
ad cōstituēda premia, siue ad imponēda suppli-
cia aliquā habent mensuram à legē constitutā.
Nō sic apud Deū. qui supra leges est, neq; sēper
punit, vt index, sed interdū exercet, & probat
vt pater, quīq; quos amat magis, seueri⁹ affligit.

23. Cū iam dies immineant extremi
vitæ meæ, neque reuocari possit tempus quod
præterit, iudicari nunc à Deo cupio, & ab illo
discere, quid in meâ vitæ curriculo condem-
net, vt dum vitâ durat, illud lacrymis deleam,
& quoad potero maximè dolēdo satisfaciam.

Verf. II. *Audiui frequenter talia, consolatores onerosi omnes vos estis.*]

1. **C**ONSPIRASSE videbantur tres hi viri, nō
tam vt amici leuarent, quàm vt exulcera-
rent animum, & dolorem acuerent, quorum idē
est animus, idē sermo. Quos audiebat Iobus nō
sine molestia, quia ex suspitione peccati, quod
amicis multū erat in ore, plus capiebat doloris,
quàm ex plaga multiplici, & vermināte corpore.
Quare molestū sibi esse dicit illæ adē inculcari
toties, cū nihil dicerēt quod ipsi esset occultū
& eos qui consolationis sibi assumpserunt spe-
ciem, officij, & humanitatis immemores refri-
cuisse vulnera, & addidisse nouas dolēdi causas.

2. **V**erf. 3. *Nūquid habebunt sinē verba ventosæ aut
aliquid tibi molestū est, si loquaris?*] Vētosa appel-
lat verba, quæ inania sūnt, & instituto parū cō-
sentanea, qualia vidētur ea, quæ Iobus audiuit,
quo tempore graues patiebatur vexationes in
corpore, & longē grauiōres in animo. Cui in eo
rerū articulo adhiberi debuerūt leuia fomenta,
quæ sedarēt, nō aspera, quæ auerent doloris a-
cerbitatē. Hæc itaq; hæc ob causā verba appel-
lari potuerunt vētosa, vel etiā, quia ab illo propo-
sita inflato spiritu, & ambitioso sonitu, qui in sua
sibi sapientiā vehemēter placebat, & tamquam
sapientissimus doctor rudē, & ignarū discipulū
docere videbatur. Orat igitur Iobus nō sine sto-
macho, vt ab illis verbis, quæ planē nullū habēt
vsū, abstinere Eliphaz, atque cōsideret nō eodē
sensu aliqua dici ab eo, qui sano est corpore, &
animo lato, & audiri ab illo, quē dolor excru-
ciat in affecto corpore, & mæror sollicitat, &
angit in animo cōtracto, & tristi. Mihi, inquit,
grauē est, à te, & ab aliis, hæc audire toties, quæ
anguste premit, & exagitat dolor, at tibi, si loqua-
ris, nihil molestē accidit; imò voluptatis affert
plurimū, cū abudes verbis, neq; quæquā posse
dixeris conceptū cohibere sermonē. Hæc facilia
sunt, neque puto in his aliquid latere mysterij.

3. **V**erf. 4. *Potēra & ego similia vestri loqui.*] Ostēdit
Iobus quæ dicta fuerūt, & modò iterū c. 4. ab E-
liphaze, & prius amicis potuisse silērio præteri-
ri, cū necessariū nō fuerit, cū ipse probē co-
gnouisset omnia, neque essēt opportuna dolēti-
bus. Quare dicit vsq; ad eodē illa quæ ab Eliphaze
audiuit, sibi esse cōperta, vt si vsus, aut necessitas
exigeret, eodē prorsus modo edisserere potue-
rit. Ac si dicat, nō esse cur ex illarū rerū cog-
nitione spiritus alāt insolētes, cū res sit eiūs-
modi, vt à mediocribus ingeniis ignorari nō possit.

4. *Atque vinā esset anima vestra pro anima mea.*]
Non desiderat Iobus his malis affici molestos
illos consolatores; quorum tunc auctos sentie-
bat aculeos: neque enim homo sanctus talia

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A imprecaretur aliis, licet illos expertus esset ad-
uersarios, qualia ipse, & horrebat vt fastidiosa,
& aspera; & illis sustinendis humanas vires im-
pares putabat: sed vt discerent, qualia ipse tunc
pateretur, & quemadmodum consolatione po-
tius indigeret beneuola, quàm reprehensione,
quæ tantum haberet acerbitatis, & consenta-
nea ad hoc desiderium, & spiritum addit.

5. **V**erf. 5. *Consolaretur & ego vos sermonibus, &
mouerem caput meum super vos.*] Si Deus in vos
plagas hæc meas & animi angores, & interna
alia vulnera transcriberet, cognosceretis, sat
scio, quid dolor meus ab aliorum misericordia
requireret. Et tunc ego neque amici deestem
officio, ac pietati, cū fomenta adhiberem do-
lori vestro, atque necessitati consentanea, &
meo exemplo doceremini, & quid esset in illis
rerum angustiis largiendum amicitia & fidei:
& quàm esset ab omni humanitate alienum, il-
lum oratione graui atque contumeliosa com-
pungere, quem dolores alij vexant acerbissimi,
& suo iure vel ab immanibus belluis clemen-
tiam extorqueret. Hic sensus facilis est, & in-
genio, atque humanitati Iobi consentaneus;
nam quod nonnulli putāt has esse Iobi minas,
quasi dicat, se sociis, si talia paterentur, parem
esse gratiam relaturum, & habiturum orationē
cū illi gemerent aculeatam, fellēq; conspersā,
incredibile est, cū maximè Iobus laudetur à
patientia, hæc autem verba illius sunt, qui bar-
baris est, & ferinis moribus, qui neq; ferre po-
test iniuriam, & aliorum infortunio delectatur.

6. **E**t mouerem caput super vos.] *Commouere caput*
vox est ambigua, qua varias animi affectiones
significamus. Quod ex vario capitis motu qui
variis etiam seruit animi motibus, profectum
est. Aliud enim significat si antrorsum incline-
tur, aliud si oculi sursum eleuentur supini, aliud
si modò in dextram, modò in sinistram partem
inflectatur. Alio motu annuimus, alio nega-
mus. Sic etiam alio motu despiciamus, subsāna-
mūque, in quos durius sumus animati, alio
consolamur, & dolorem alterius significamus
nobis esse dolori: despiciebant, subsānabantque
illi de quibus Psal. 43. *Posuisti nos in similitudinē*
Gentium, commotionem caput in populis. Th. 1. v. 15.
Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per
viam, sibilauerunt, & mouerunt caput. Quod iisdē
verbis prædixerat Ier. ca. 18. v. 16. & Mat. 27. de
Christo; *Prætereuntes autē blasphemabāt eū, mouen-*
tes capita sua. Consolationē verò indicat aperte
hic loquēdi modus, Nahum c. 2. v. 7. de Ninive;
Qui viderit te respiciet à te, & dicet, vastata est Ni-

nine. Quis commouebit super te caput? Et clarius hoc ipso libro cap. 42. v. 11. ubi iam Iobus priori, imò meliori fortunæ restitutus est, cum amici ad illum lani, & gratulabundi conuenissent; Mouerunt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat dominus super eum. In hunc sensum procul dubio accipitur hoc loco mouere caput, quod explicatio est eius uocis quæ proprie, & non ironice proxime antecesserat, consolaretur & ego uos.

7.
Optima consolationis forma.

Veri. 6. *Roborarem uos ore meo, & mouerem labia mea quasi parcens uobis.* Ostendit Iobus quid faceret in amicorum causa, si eo essent affecti modo, quo vexabatur ipse, & quem teneret in illorum consolatione modum. Roboraret primùm iacentem animum, & ad perferendam constanter inflictam à domino multiplicem plagam confirmaret. Quod ea moderatione faceret, ut leniret, & frangeret, non auerget, acueretve animi dolorem, id enim ualet illud; *Quasi parcens uobis.* In quo prudens proponitur, & opportuna consolandi ratio. Sæpe enim languentis, aut mœrentis animus doloris impatientis, in uerba prorumpit interdum indecora, nonnumquam indigna constanti, ac generoso pectore. Quæ non potest non improbare prudens consolator: imò cum debeat ad æquitatem, melioremque mentem traducere, necesse est illa reprehendat. Quod tamen ita fieri debet beneuolè, ac molliter, ut gratiam se languidus, & mœrens accepisse putet, non iniuriam. Quo id modo fieri commodè, atque utiliter possit, docet Iobus. Si id nimirum facias, quasi parcens ægroto, aut aliquo incommodo durius affecto: id est, ut erratum ostendas, & à culpa, quoad fieri potest, liberes errantem. Id enim est parcere alicui, cum ab eo ad aliquid aliud petitionem auertis, ut si adolescentem corripas, quòd aliquod ediderit leuitatis signum: vitium esse dices ætatis, quòd tamen possit, si modò adhibeatur diligentia, corrigi. Si nimium est querulus, quasi nullo suo merito aliquid patiat, commune esse dices naturæ, non personæ vitium, quæ execratur, & respuit, quod amarum est. Hoc est quasi parcere personæ, quia sic parcens, atque urbane reprehendis; ut videaris, quia à conuitiis abstinens, & sermone aspero, à reprehensione prorsus abstinuisse. Quod sanè non fecerunt onerosi isti consolatores, qui dum indulgere, & quasi parcere debuissent mœrenti, & saucio, illum magis affligunt, & grauiori uulnere conlauciant. Sic itaque mouenda dicit labia ab eo qui leuate, aut detergere dolorem uult, ut indulgere uideatur, & parcere, id est, à peccato excusare peccantem.

8. Veri. 7. *Sed quid agam? si locutus fuero, non quiescet dolor meus, & si tacuero, non recedet à me.* Postet aliquis admonitus ab his, quæ Iobus à prudente, ac beneuolo consolatore requirit, obicere eidem, ut illa sibi medicamēta admoueat quæ aliis præscribit, & eo se modo consoletur, quo solaretur alios, si in eandem calamitatem incidissent. Quod perinde est, ac si dicerent; *Medice cura te ipsum.* Horum tacitæ cogitationi responderet Iobus, quamcumq; se in partem uertat, quodcumq; capiat in ea tam dura iactatione consilium, nihilominus tamen sibi remittendū nihil esse de dolore: siue taceat, id est, nihil sibi loquatur ad leniendū dolorem, siue loquatur,

A & omnia adhibeat medicamenta, quæ contra aduersam fortunam meditatur Philosophi. Hæc mihi expositio expedita uidetur, & maxime ad textum. Si quis tamen sic accipiat ut secū Iobus ipse deliberet, quid in hoc cū amicis familiari congressu factum oporteat, ac tandem cōcludat, quocumq; utatur consilio, nullum tanti doloris futurum esse leuamentum, non me ad hæc cogitationē difficilē habebit. Quasi dicat Iobus; si respondero his, quæ mihi obijciuntur, & depellere studeam culpæ suspicionem, neq; assequar, quod aueo, neque ideo uehemens languefiet dolor. Nihil plus agam, si tacitus audiam maledicta, & silentio potius humili, quàm sermone contentioso meam causam defendam.

B Veri. 8. *Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.* Tandem statuit Iobus non esse contra loquaces homines utendum silentio, licet à sermone nihil putauerit futurum esse subsidij. Quare ostendit cur sibi in tanto calamitatum concursu cōcedi debeat lugēdi facultas, cum tantum fuerit doloris pondus, ut illi ferendo impares omnino uideantur humanæ vires, & corpus sic macie confectum, & exhaustum, ut non colorem tantum, & sanguinem, sed etiam carnes amisisse uideatur.

C Veri. 9. *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me.* Rugæ non solum ex senectute proueniunt, quamquam id frequentius, & ætati grandæuæ familiare, sed etiam ex morbo, maxime cum eiusmodi est, ut succum exhauriat, & humorem consumat, quibus homo succi plenus nitidam habet, atque distentam cutem. Ait ergo Iobus, etiam si ipse taceat, habere tamē se coram suæ ægritudinis, atque doloris testē, cui non possit nō habere fidē, qui oculos habuerit, id enim testatur in ætate non admodū prouecta frequentes rugæ, quas impressere non seniles anni, sed morbus, quo totū extabuit corpus: fecitque ut pellis antea distēta, & plena, è naturalibus euacuata succis, cōtraheretur in rugas. Illud contra me, idem ualet quod coram me; sicut illud Ps. 50. *Peccatum meum contra me est semper.* quasi dicat Iobus, præ se ferre in rugosa facie ægritudinis suæ illustre testimonium, quod ignorare posset nemo, cum omnium facile occurreret oculis.

D *Et suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam cōtradicens mihi.* Rugosa Iobi ante suum tempus, & lurida facies persuadere possent cuilibet si modò haberet oculos, non esse leuē causam, quæ tantā in florentē illā ætatē deformitatem, & senilem speciē induxisset; ut ad misericordiā potius, etiā eos qui alieno prius animo fuisset, quàm ad offensionē & iram excitarent. At illi qui familiariter cū illo cōuixissent antea, quique maledicis uerbis honestū amicitiae, & consolationis nomē prætexuissent, cōtra faciē illā senilibus sulcatā rugis consurrexere, & coram talia iactare cōuicia, qualia iā uidimus: neq; illū postea minore libertate cōcidēt. Dicuntur autē onerosi isti consolatores falsiloqui, quia licet uerè multa dixerint, illa nimirum, quæ in maioribus, ut dicunt logici, syllogismi propositionibus continentur: at quæ in minoribus assumuntur, & Iobi meritis accommodat, uehementer errant à uero, & scopo. Hæc porro nō solum in hos e tres amicos, sed in omnes etiam propinquos, & domesticos conferri possunt, qui, ut uidebimus c. 19. nō minus, quàm externi

9.

10.

11.

12.

externi insultarunt hostiliter. In quos optime cadit falsiloqui nomen, nam cum Iobo, dum felix videbatur, omnia promitterent, illum in aduersa fortuna deseruerunt.

12. *Verf. 10. Collegit furorem suum in me, & comminans mihi, infremuit contra me.*] Hic falsiloquus, qui longe aliter loquitur, quam res habet, quicquid habet furoris, & viriū, in me totū effudit: intēdit minas, nempe à Deo scelerum vindice, qui tyrannis, & impiis, qualem me esse existimat, tale imponit supplicium, quale præcedenti capite latē describitur. Et sicut fera à venatore laceffita, atque exagitata vehementer dentibus infrendens, scintillantibus oculis omnia minatur: sic ille totus in me inflammatus, beluina rabie ineffrænata bacchatur infania.

13. *Verf. 11. Exprobrantes percusserunt maxillam meam.*] Hucusque per synedochen, singularis positus est pro plurali numero; nunc iam aperte numerus adhibetur pluralis, & multi fuisse significantur, qui insultarunt Iobo, & variis illum conuiciis lacerarunt. *Percutere maxillam;* proverbialis est apud Hebræos dicendi modus, licet enim proprie sit colaphos impingere, aut faciem percutere, ac deformare palmarum inflictu, tamen hac metaphorica locutione contumelia significatur grauissima, quæcumque lædatur corporis pars, aut quocumque modo ingenuam faciem verecundia suffundat. Qua de re nos pluribus in nostris commentariis in Isaiam, ad illud cap. 3. *Et faciem pauperum commolitis,* Neque aliud hoc loco arbitror Isaiam voluisse, aut Paulum, cum dixit colaphizari se à Spiritu Satanæ, quam ea pati propter quæ vir castissimus erubesceret: & 1. Cor. 3. cum dixit, *colaphis cadimur,* quasi diceret, malè audimus, & contumeliam patimur. & cum ait 2. Cor. 11. Corinthios ferre patienter, si quis eos in faciem cæderet, de quacumque loquitur cōtumelia. Sic hoc loco Iobus non est proprie in maxilla percussus; quis enim auderet rugosā illā, & luridam faciem, adde etiā regiā, eo modo fœdare? quomodo verò maxilla percussa fuerit, ipse Iobus explicuit, cum dixit: *exprobrantes percusserūt maxillā,* id est, opprobriis & cōtumeliis. *Satiati sunt pœnis meis.*] Sumpserunt de me quas voluerunt pœnas, donec tandem sanguine meo, quem magnopere haurire studebant, ardentem sitim expleuerunt.

14. *Verf. 12. Conclusit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit.*] Hucusque de his, quos expertus est Iobus infideles, de quorum queritur inclemētia & temerata fide. Hæc quæ deinde ad finē vsque capitis profequitur, ad Deū pertinent, cuius in suis doloribus, & bonorum omniū diro naufragio manū agnoscit: primū dicit cōclusū se fuisse à Deo, aut quasi feram, quæ eò adducta est à venatico cane, vt à venatore capi possit, aut confici venabulo, aut quasi in carcere omniū ludibriis, ac vexationibus propositum, vbi cum omnes insultare tutò possint cōcluso, ipsi tamen, vt maximè cupiat, neq; vicē referre, imò neq; seipsū tutari audeat, aut si audeat, possit, perinde atq; si vir fortis hominē tradat alteri cōstrictū, ita vt neque pedes habeat expeditos ad fugā, neq; solutas manus, vt arcere possit, aut referre hostē. In eo autē statu vel à puero confici, si modò gladium habet, vel ab imbelli fœmina, non est difficile. Sic itaque fecisse videtur Deus, qui corpus totum multi-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A pliei plaga, & extrema macie, & articularū omniū paralyfi constrinxit, & iniquis tradidit irridēdū, & vexādū, vsque ad eò inuerecūdē, & impiē, vt ab illis maxillas suas dicat esse percussas.

Verf. 13. Ille ego quondam opulentus repente contritus sum.] Hæc Deo Iobus, non amicis, atque domesticis attribuit, quæ ipsi vires, auctoritatem, & opes, imò & sanguinem ac corpus ademerunt; idque repente, id est, breuissimo spacio: vno etenim die ab opibus omnibus, exterioque paratu, & filiorum numerosa sobole spoliatus est. Non multo verò postea fœdo percussus vlcere, tabefacto ac verminante corpore, odiosus omnibus eiectus est domo, & ad sterquilinij fordes tandem adactus. Hæc omnia indicat vox illa *cōtritus,* quæ nihil relinquit intactum, nihil immune à communi naufragio. Pro *opulento* Hebr. est *שָׁלֵן* *šālen,* quæ vox etiam pacificum, & quietum significat, & satis statum Iobi priorem ostendit.

Tenuit ceruicem meam, confregit me: & posuit me sibi quasi in signum.] Statum describit eius, qui sic alterius virtuti succubuit, vt repugnare non audeat, sed id patiatu necessariò, quod hosti potentiori collibuerit. Cum enim eò ventū est, vt hostis antagonista sui comam apprehendat, aut ceruicē teneat & collū obtorqueat, actum esse putatur de vita. Quod audimus non infrequenter à profanis, & in sacris exempla non desunt. Hoc Virgilius docuit de Priamò l. 2. *Æneidos* quem Pyrrhus occidit;

Implicuitque comam, lana dextraque coruscum Extulit, & lateri capulo tenuis abdidit ens.

Sic Appianus li. 4. de bello civili, dicit occisum esse Saluium. Quo modo noxios solere occidi tradit Suetonius in Vitellij morte c. 17. *accōmodatè ad hanc sententiā reddidere LXX. tenens me coma deuulsit.* Sed de ceruice ac capite apprehenso nō minus est exemplorū. Virg. l. 10.

Sic fatus galeam lana tenet, atque reflexa Ceruice orantis capulo tenuis abdidit ens.

Exemplum habemus illustre l. 2. Regum c. 2. v. 16. vbi virorum quorūdam robustorū pugna describitur, & eorum qui in eo cōgressu superati sunt, & occisi, apprehēsū dicitur esse caput; *Apprehēsōque vnusquisque capite cōparis sui, defixit gladiū in latus contrarij.* vide quæ nos pluribus in nostris cōmentariis ad illū locū. Auctor catenæ Græcæ eandē existimat esse metaphorā, sumptā nepe ab illis qui contentione aut iracundia inflammati luctantur, qui ceruicibus iniiciunt, & implicant manus: & deiectum aduersarium ad terram allidunt, & illum aut raptant, aut conculcant, aut denique ignominiosis acceptum modis pugione conficiunt.

Hæc mihi non improbabilia sunt, in quibus Deus cum antagonista Iobo videtur iniisse certamen, & illas infixisse plagas, quas illi solent, qui aduersarios strauerunt, & in illorū ceruices inuolantes, pro suo siue arbitratu, siue libidine, liberè confodiunt. Sed est, meo iudicio, alia explicatio expedita magis, quæ putat non ab athleticis, aut gladiatoribus similitudinem fumi; sed ab his qui iure certant, quique non ferro rem, sed iudicio repetunt. Qui autem in causis disceptandis meliori conditione sunt, aut quia ab illis stant leges; aut quia aliis modis gratiam sibi commeruerunt iudicium, in aduersarij ceruices inuolant, & obtorquent ignominiosa, & crudeli violentia; ac tandem

15.

16.

A coma videtur hostis apprehendi solitus.

17.

18.

Videtur in iudicio ignominiose in carcerem adducti.

Proverbium percutere maxillam pro contumelia.

Iobus à Deo quo modo traditus inimicis.

in vincula coniiciunt; vbi donec sibi omnino satisfaciant, illos arcte conclusos multiplici vexatione distorquent. Hoc sanè vñtatum apud Romanos docet hic dicendi modus, non rarus in re iudiciali: rapere damnatum obtorto collo, aut obtorta gula. Quod apud Hebræos fuisse etiam olim vñtatum, indicat illa parabola, de qua Matth. cap. 18. vers. 12. vbi creditor debitorem suum, apprehensis sine dubio ceruicibus, suffocasse dicitur, & in carcerem coniecisse: *Tenens, inquit, suffocabat eum, dicens; Redde quod debes. & statim; Misit eum in carcerem, donec redderet debitum.* Illa verò, vnde parabola sumitur, vulgarja esse solent, & vñtata plurimum. Iuxta hæc dixisse videtur Iobus, iniectas sibi à Deo tanquam à creditore manus, & obtorto collo missum in vincula, & ibi constrictum, nimirum à morbo, qui pro vinculis est; pœnas creditori suo Deo peracerbas dedisse.

19.
Prouerbiū
positus qua-
si signum.

Et posuit me sibi quasi signum.] Prouerbialis forma qua significamus aliquem esse omnibus telis, atque iniuriis propositum, & cuius dolor, atque infortunium adeò non commouet iaculantē, vt laudi sibi esset, & voluptati ducat scopū attigisse: Quare inter alia iuuētutis oblectamēta, illud erat non vltimo in loco, exercere se ad scopū iaculādo. Eodē propē modo suū dolorem expressit Ierem. Thren. 3. v. 12. *Tetendit arcū suū, & posuit me quasi signū ad sagittā: misit in renibus meis filias pharetra sua.* Quod itē Simeō de Christo cecinit Lu. 2. *positus est in signū cui cōtradicitur.* Ait ergo Iobus, id sibi Deum habuisse voluptati, & ioco, si se quasi scopum ex aduerso quasi constitutum iaculis suis destinatō configeret.

20.

Vers. 14. Circumdedit me lanceis suis, conuulnerunt lumbos meos.] Quidam in lanceis homines intelligunt lanceis, seu iaculis, aut sagittis instructos, atque ideo vertūt *iaculatores*, seu *sagittarios*, qui videlicet scopū, seu signū appetunt, quod Deus omnīū talis voluit esse propositum. Neque sensus erit longè diuersus, etiā si læceas legas, siue sagittas: nā interdum hastæ pro hastatis, sagittæ aut arcus, pro sagittariis vsurpātur. & ita putant Hebræorū aliqui, quos Eugubinus sequitur, & Caietanus. Sed placet translatio cōmunis quæ læceas habet, sicut etiam reddidere Septuaginta: neque displicet si in lanceis etiam sagittas intelligas, nam vox Hebraica aliquid indicat commune magis, quale est iaculum, vel spiculum, quod ad hastam, & sagittā extēditur. Sanè sagittas legunt ē recentioribus aliqui cū Chaldæo paraphraste, vt etiā habet Hispanica translatio. Siue autem hastam hīc siue sagittam intelligas, neq; enim magni interest, hōcne an illo modo capias, placet quod Pineda, & in manuscriptis Legionensis existimant, horrere totū Iobi corpus infinitis vlcēibus sanie manantibus, perinde atque si totidem lanceis aut sagittis foret confixum aut sicut echinus, aut histrix spinis hispida riger. Sanè histrici Mantuanus in fastis similem dixit fuisse Sebastianum, quem plurimæ in toto corpore sagittæ confixerant.

*Tōique tulit plagas, quot septem tela pharetra,
Quot potuere arcus emittere spicula septem.
Que stipata meat spinis bicoloribus histrix,
Non super-armato tot fert hastilia tergo.*

Aliquem præterea ita frequentibus confixū esse hastis, vt syluam quandā secum portare videatur, dicunt aliquādo profani. Sic Maro l. 10. de Aenea, cuius in clypeo Mezentij hastæ plu-

A rina hæserant;

*Ter secum Troius heros**Immanem arato circumfert tegmine sylvam.*

Et Stadius lib. 8. Thebaid. de Tydeo.

*Densis iam confusus hostis**Ferratam quatit umbra nemus.*

Conuulnerunt lumbos meos, non pepercit.] His verbis nihil aliud indicari arbitror, quàm debilitas esse vires, & ita fractas inexhausto corpore, vt efficere potuerit, aut conari nihil, quātūcumque leue, sed ad omnia egere ministerio, & cōmodata opera. In lumbis porrò fortitudinē esse, Scriptura sacra docet. Cū enim Roboā 3. Reg. ca. 12. iuuenes consulisset, an aliquid remitti deberet, de impostis à parente Salomone tributis, hoc illi imperiti iuuenes stulto Regi tribuere consilium; *Sic loqueris, inquit, ad eos, minimus digitus meus grossior est dorso patris mei.* Hebr. est pro dorso *דַּמְנַיִם motbnaim*, quod frequenter etiam à Vulgato conuertitur *lumbus*. & ita hūc locū reddidere alij; Quasi dicat Roboā, quod in me maximè iudicari debuit infirmū, & debile, id fortius est eo quod in parente potuit iudicari fortissimū, nēpe lūbis paternis fortior est digitorum minimus. Hoc expresserūt LXX.

dum ita reddūt: *paruitas mea crassior lumbō patris mei.* Clariùs Chaldæus, *debilitas mea fortior est robore patris mei.* Hinc hominem debilem, cuius ex morbo, aut senio, aut certè lassitudine exhaustæ sunt vires, elumbem vocamus, aut certè delumbatum. Porrò Deus dicitur non pepercisse sciare lumbos, quia non parcē, & molli, vt aiūt, brachio percussit, sed validè, & eo vulnere, quod robustum potuit brachium inferre.

Quidam, quia in lumbis est libidinis sedes, vt communiter tradidere Philosophi, ad quorum sententiā accōmodatè multa dicuntur in Scriptura, quæ hīc cōmemorare lōgū esset negotiū; in lūbis conuulneratis extinctas esse dicūt voluptates, & desideria, quæ nasci poterant ab ea intemperantia, quæ est à venere: quæ Eccl. ca. 12. languere dicūtur, & emorī in senibus. Id enim significari existimatur in illis verbis, *dissipabitur capparīs.* Sed sanè hæc leuia sūt incōmoda, si cū aliis cōparētur quæ numerat Iobus, neque eiusmodi sūt, vt à tāto viro cōnumerari debuerint.

Et effudit in terram viscera mea.] Hebr. vbi Latine viscera, est *מֵרֵרָתִי mererathi*, quam vocem Septuaginta *bilem meam*, alij *fel meum* conuertunt. Hæc autem quia interiora sunt, in visceribus numerantur. Fortasse hic dicendi modus prouerbialis apud Hebræos, seu Idumæos, quo magnus dolor significatur, aut vlnus. Sanè Hispanus cū eiusmodi affectū significare vult, sic fere loquitur, *ha echado la hiel.* Nisi dicamus, hoc loco aliquod indicari morborum genus, quo per secessum egeruntur viscera, qualis est qui à viscerum *κακοπαθεία* dysenteria vocatur; Quod accidit Ioram lib. 2. Paralip. c. 21. vbi dicitur longa consumptus tabe egressisse viscera sua. Vide Vallesium in sacra Philosophia c. 40. vbi docet partes corporis destitutas ab alimento tabescere, & in saniem solutas per secessum excerni.

Aut certè effundi dicuntur viscera, quia carnes in sanie dissolutæ per vlcera, quasi per corpus perforatum effluūt. [Et hoc fortasse potiùs, nam viscera non solum sunt intestina, & exta, licet hoc plerumque, sed etiam quicquid est carnis intra cutem, & quod apparet statim de-

tracta

21.

Lumbi pro
robore.22.
In lumbis
sedes libidi-
nis.

23.

24.
Viscera pro
carne, & pro
filiis.

tracta cute. Ita putat Seruius ad illud Virg. lib. A
1. Aeneidos.

Tergora diripiunt costis, & viscera nudant.
Et lib. 6. idem in eundem sensum.

Et solida imponit taurorum viscera flammis.

Et à Romanis *visceratio* dicebatur distribu-
tio crudæ carnis, quæ fiebat in feriis Latinis, &
in vitorum illustriū parentalibus. S. Thom. vis-
cera pro liberis sumit, qui vno die erepti sunt
Iobo, ruente triclinio; quod perinde fuit, atque
si disruptis ilibus Iobi in terra viscera diffue-
rent. Neque inusitatum est, vt *viscera* pro liberis
sumantur. sic Latini sepe. Vnum accipe exēplū
Canaces, cuius filius recens natus, expositus est
feris lacerandus, de quo illa ad Macareū fratrē.

Cum mea me coram montes inimicus in altis

Viscera montanis ferret edenda lupis.

Et Paulus ad Philemonem Onesimum, quem
à se genitum dicit in vinculis, viscera sua vo-
cat, id est, filiū suum. cū S. Th. sentit Dionysius.

Verf. 15. *Concidit me vulnere super vulnus.*]

25.
Vulnus su-
per vulnus
doloris am-
plificatio.

Vulnus propriè sumi, ac figuratè potest. dicitur
vulnus figuratè, quodcumque hominibus ad-
uenerit incommodum, siue à fortuna, siue ab
hominum iniuria, quo aut opibus, aut familiæ
damnum infertur, aut quo nostra apud homi-
nes existimatio laborat infamia; aut denique
quodcumque populari sensu numeratur in ma-
lis. Hoc sensu concisus est Iobus vulnere super
vulnus, nondum de sublatis gregibus duro per-
cussus est nuncio, quando aliud continenter
aduenit de cœlesti igne, qui magnam laborum
suorum partem absumpsit. quod aliud statim
durius excepit de ruina domus, & de liberis
momento temporis obtritis.

26. Sed credo hîc de vulneribus sermonem
esse præcipuum in propria significatione, li-
cèt aliquis fuerit ad superiora vulnera respec-
tus; primū, vt apparet mediocriter attento,
de vulnerato corpore tantū hîc agitur. neque
vbi nihil est impedimenti, aut absurdi, à pro-
pria significatione recedendū est. Erat Iobus sic
à domino sauciatus, vt nihil appareret in toto
corpore à vulnere, atque dolore vacuum; ita vt
dicere potuerit verè, quod aliud aut falsò, aut
hypetbolicè

Non habet in nobis iam noua plaga locum.

27. Quare necesse erat, vt vulnus vulnere adde-
retur, & locus idem bis esset vulneratus; quæ
summa infortunati hominis amplificatio. Cru-
delitatis esse dicim⁹ barbarè refricare vulnera,
quæ iā cicatrice tegebantur; sed vulnere adhuc
crudo, & stillanti sanie, nouum vulnus induce-
re, illud planè videtur esse, in quo aut nulla
est humanitas, aut vehemens offensio. Sed in
hoc Deus, vt diximus, magnum aliquid expe-
ctauit. Fecit enim quod sedulus facit agricola,
cū vineam, quam studet esse fructuosam, &
vberem assidue colit, nec vnquam cessat à la-
bore, & quo magis amat generosam plantam,
eò in illam sequere videtur vehemētius. Cū de
vitium cultu agit Theophrastus, ait *ovos & ai-
ovos*, id est, labor labori semper additur, aut cu-
ra, & labor labori, & curæ perpetuò succedit.
Id quod Maro docuit lib. 2. Georg. vbi in vite
curanda Dei curam in colendis & exercendis
iustis fatis expressit.

In vinea per-
petuus labor.

Est etiam ille labor curandis vitibus alter,

*Cui nunquam exhausti satis est. namque omne
quotannis*

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

*Tergue quaterque solum scindendum, glebaque
versans*

*Æternum frangenda bidentibus: omne leuādum
Fronde nemus: redit agricolis labor actus in or-
bem.*

Vt ergo labor labori additur, & vitori, &
viti, quia hæc acuta falce spoliatur ramis, qui
filij vitis sunt, vt supra pluribus obseruauimus;
& foliorum ambitiosa luxurie, & inutili palmi-
tum propagine; denique ea relinquitur species
sub hyemale tempus, vt mortuam credas. Sic
addidit Iobo vulnus Deus super vulnus, orba-
uit filiis, nudauit ornamentis, & eam in illo spe-
ciem reliquit, vt mortuum crederes, aut spiran-
tis mortui viuum simulacrum. Ille porrò dicen-
di modus, *vulnus super vulnus*, & similia epita-
sim habet, & prouerbialē speciem, qua vsus
est Ieremias c. 4. v. 20. *Contritio super contritionem
vocata est.* & c. 8. *Dolor meus super dolorem.* Ezech.
c. 7. *Conturbatio super conturbationem.* LXX. *va su-
per va.*

B

Irruit in me quasi gigas.] Gigas communiter
pro eo sumitur, cui vasta cōtigit corporis mo-
les, quique ideo vocatur gigas, id est, homo ter-
ra natus parente, quia nulla fœmina videtur
tantam molem concipere, & in vtero gestare
potuisse. De quo nos pluribus in nostris com-
mentariis ad c. 17. l. 1. Reg. vbi actum est de Go-
liath. Sed vox Hebr. גיבור *ghibor* virum significat
robustum, & strenuum, qui nihil non audeat,
quique aliis de vulgo hominibus terrori sit.
Hispanica translatio ferè semper conuertit *bar-
ragan*, quæ vox apud Hispanos idem valet, quod
vir ætate iuuenili, ac forma, quique viribus
præstat, & audacia.

C

Verf. 16. *Saccum consui super cutem meam, &
operui cinere carnem meam.*] Duas hîc ego ex-
plicationes inuenio, neque omnino statuo vtra
illarum præferenda sit. Altera est, subaudiri hîc
similitudinis formam, quod Hebræis est per-
quàm familiare, & in sacco crustas intelligo,
quæ concrescunt ex tabo, ac sanie, quibus non
aliter operitur cutis, quàm arbor cortice. In
hunc sensum opertus sum crustis, quæ ex sanie,
& carne corrupta, & putri inoleuerunt cuti, nō
aliter atque si me ipsū aspero induissem sacco.
hoc ideo mihi difficile non est, quia quosdam
videmus saniosis crustis ita obtectos, & inclu-
sos, sicut arbores includuntur cortice, aut indu-
mento corpora. Et idem etiam intelligo de ci-
nere, qui puluis quidam est, in quem putres il-
læ crustæ redactæ sunt; Quasi dicat Iobus, to-
tus operior, & includor vel crustis ex sanie aut
corrupta carne concretis, aut ex puluere in
quem redactæ crustæ. Hoc non obscurè Io-
bus ipse explicuit capitul. 30. versic. 18. vbi in-
dutum se esse dicit vermibus, quasi indumen-
to, & ea esse specie, vt videatur esse fauilla, &
cineri quàm simillimus: *Nacte, inquit, os meum
perforatur doloribus, & qui me comedunt (nempe
vermes) non dormiunt; in multitudine eorum con-
sumitur vestimentum meum, & quasi capitis tunice
succinxerunt me, comparatus sum luto, & assimila-
tus sum fauilla, & cineri.* Hanc sententiam tene-
auctor catenæ: *Nigrorem, inquit, nacta est cutis
mea propter cruciatuum acerbiteratem quasi saccus
quidam ex villis contextis effectus.*

D

E

Altera explicatio communis ferè om-
nium, & eo nomine non contemnenda, quæ
docet reuera Iobum pro Regiis ornamentis: &

V 3 leniori

28.
Gigas quis.

29.
Quo regu-
mento ope-
tus Iobus.

30.

leniori amictu, sumpſiſſe cilicinum ſaccum, quod lugentis eſt, & eius qui Deum placare ſtudet, quiſque peccatum ſuum fatetur documento publico: & ne quidquam ad veri poenitentis effigiem deeſſet, aſperſit ſe cinere, qui plerumque cum ſacco coniungi aſſolet. Auctorem huius ſententiæ nullum adduco, ne numerem omnes. Et facit hanc explicationem veriſimilem, quia vt lugentis aſſumeret habitum, veſtimenta diſcidit, & in pulvere iacuit. Quo ſigno, vti eo loco docuimus, oſtendit Iobus ſe inſiſſiam à Domino plagam ferre non grauatè. Poſuit itaque ſuper cutem non interpoſita leniori tunica ſaccum cilicinum, vt eo afflicta recrudereſcerent vulnera; ſicut in eundem uſum capit. 2. teſtam arripuit, quæ roderet ſaniem. Hæc mihi ſententia ideo placet magis, quia pluribus placet.

31.

Verſ. 17. *Facies mea intumuit à ſletu, & palpebra mea caligauerunt.* Variè locus iſte redditur, & ideo neceſſe eſt, vt explicetur variè. Septuaginta ſic vertunt; *Venter meus combuſtus eſt à planctu.* Auctor catenæ in ventre animam intelligit: quæ etiam ſæpius cor ſignificat, & ita explicat; *Anima mea ardet, nec lacrymæ quicquã remittunt.* fortalſe in ventre combuſto, id eſt, ſiccato, atque exauſto corde; ſignificat Iobus exſiccato lacrymarum fonte defeciſſe lacrymas: quas exſiccata vis illarum nimium profuſa, aut comprimit ſtupor, & immoderatus dolor. Qua de re nos plura in commentariis noſtris ad illud l. i. c. 30. *Et planxerunt donec deficerent lacrymæ.*

32.

Aliter Hebræi, & hebraizantes; *Facies mea fœdata eſt cen luto pro ſletu.* Explicatio facilis, nam ex lacrymis, & cinere, in quem exſiccata cruſta reſoluta ſunt, confectum eſt, & quaſi ſubactum lutum: quo facies deturpata eſt, & ita cooperta illo tectorij genere, vt laruam ſibi impoſuiſſe videri potuerit. Quod Hiſpanica tranſlatio indicat non obſcurè, ſic enim conuertit; *Mis faces ſe enlodaron con el lloro.* Quæ lectio non nihil fauet cogitationi noſtræ, quæ ſuſpicabatur, in ſacco ſupra Iobi cutim conſuto, intelligendum eſſe corticem illum qui ex carne putri, atque ſanioſa concreſcit. Nam ſi luto fœdata eſt, & quaſi laruata facies, quid mirum ſi totum corpus, quaſi inducto tectorio ex virulenta cruſta quaſi in tegumento quodam obuoluarur.

33.

Sed noſter interpres intumuiſſe dicit faciem aſſiduitate plorandi & lacrymarum abundantia. Quod quomodo id Phyſicè contingat, non facile dictu eſt, niſi per ſynedochem oculos pro facie, id eſt, totum pro parte ſummi pures. Oculos autem ſletu tumefcere, quotidie videmus, & faciem totam in ipſo ſletus conatu, ac tempore turgereſcere, ipſa docet experientia, maxime in pueris, qui ideo ab Hiſpanis dicuntur *embotizados.* Sanctus Thomas intumefcere plorantium faciem ideo putat, quia multa lacrymarum materia ad caput aſcendit. Eugubinus putat ex lacrymis, & ex aliquo alio humore accreuiſſe aliquid in facie. Et quidem hoc ex illuſie interdum membris inoleſcit, quod tegit faciem, quemadmodum fucus quidam, & quaſi naturalis larua.

34.

Oculi à lacrymis excocti.

Et palpebra mea caligauerunt. Amiſiſſe plurimos, aut obſcuralſſe oculoꝝ lumen, dum nimium ſe lacrymis ac mœrori tradunt, res eſt nota. Et de ſeipſo fatetur Dauid Pſal. 37. v. 11.

A *Et gemitus meus à te non eſt abſconditus: cor meum conturbatum eſt, dereliquit me virtus mea & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.* Et clariùs Ieremias Thren. 2. *defecerunt pro lacrymis oculi mei.* Patri noſtro Sancto Ignatio ſic erant aſſiduæ & familiares lacrymæ, vt penè plorâdo perdiderit oculos. Quare edictum eſt à medicis, vt abſtineret à lacrymis, in quas ipſi tantum datum eſt impetij vt penè habuerit in poteſtate. Vbi Vulgatus, *caligauerunt*, Septuaginta legunt, *ſuper palpebras meas umbra.* Addit Auguſt. *mortis.* Eſt autem *umbra mortis* caligo illa, quæ moribundis oculis oberrat, quæ facit vt omnia confuſa appareant, & incerta: vnde fit vt *caligo*, & *tenebræ* pro morte ſumantur iam vicina. B Exempli etiam non quaſita occurrent; vnum accipe ex Marone lib. 11. de Camilla.

Hæcenus Acca ſoror potius; nunc vulnus acerbum Conſicit, & tenebris nigreſcunt omnia circum.

Verſ. 18. *Hæc paſſus ſum abſque iniquitate manus mea, cum haberem mundas ad Deum preces.*

Quo ſenſu Iobus ab iniquitate ſe mundum appellet, cum tamen ſe aliquando obnoxii fuiſſe peccato fateatur, diximus ſuprà, nempe hominum iudicio, qui externa tantum opera conſiderant, aut comparatione poenarum, quibus dominus non niſi grauiffima peccata punire ſolet, qualia in ſe non inueniebat Iobus. In C *manibus* opera intelliguntur externa, quorum

manus artifices ſunt, aut certè inſtrumeta præcipua; *munda* autem *preces* illæ ſunt, quas non inſiciunt manus iniquæ, aut actiones impuræ, quæ faciunt ne ad diuinas aures grata accedat oratio. Quas Paulus 1. ad Timot. c. 2. puras eſſe commendauit his, qui à Deo quæ orauerint, exorare voluerint; *Volo*, inquit, *viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione.*

Puræ autem dicuntur *manus*, non quæ aqua ſunt lotæ, ſed quæ munda ſunt à rapina, cæde, luxuria, ſanguine. Tales enim manus cum eleuantur in oratione, non aſpicit Deus, niſi inſenſis oculis, vt minatur per Iſaiam cap. 1. verſic. 15. *Cum extendieritis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim veſtræ ſanguine plene ſunt.* Hæc autem verba ideo à Iobo propoſita videntur, vt reſponderet Sophar, qui ca. 11. v. 14. dixerat; *Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua, abſuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia, tunc leuare poteris faciem tuam.*

Hæc mihi potiora ſunt, & certa; ſed neque puto improbabile, imò eò magis inclino, vt credam etiam aqua Iobum lauifſe manus ſuas: quia id ferebat Idumæorum religioſa conſuetudo, quæ in oratione & religioſo cultu non ſolum animorum internam, ſed etiam corporum æternam munditiam commendat & requirit. Sane id Hebræorum quondam, & primis Eccleſiæ temporibus ferebat Chriſtianorum conſuetudo: quod item in ſuis precationibus ipſi quoque adhibere gẽtiles. De his multa apud profanos ſcriptores, qui eam munditiam, quæ eſt ab aqua, inituris templa, aut ſacrificale miſterium obituris, magnopere commendabat, De Ægyptiis & Græcis prodit Herodotus in Euterpe: de Romanis Perſius Sat. 2.

Hæc ſanctè vt poſcas, Tiberino in gurgite mergis Manè caput bis terque, & nobis ſumme purgas. Quod ex vulgari conſuetudine dixit Tibullus libr. 1. eleg. 2.

Moribundis oculi caligant.

35.

Manus pro operibus.

36.

Manus à gentilibus ante ſacrificium, & preces lauari ſolita.

*Casta placent superis, pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquas.*

Item ab Hebraeis.

De Hebraeis res est magis nota, quibus ideo labrum æneum statuebatur prius in tabernaculo, deinde in templo, vt accessuri sacerdotes ad altare, manus abluerent, & pedes, Exod. 30. qua de re habes apud Aristeam lib. de LXX. interpretibus illustre testimonium; Rege, inquit, saluatio ad consueta loca diuertunt (nempe illi LXX. seniores) atque, vt mos est Iudæis omnibus, manibus prius in mari lotis, Deo preces effundunt.

Et à Christianis olim.

Quod olim quoque fecere Christiani, eo, opinor, consilio, vt externa illa cæremonia admonerentur, quam deberent esse puræ manus, quibus pleraque exercentur opera, à sanguine, & rapina, iuxta illud quod nuper adduximus ex Paulo. Quare ante templorum fores alicubi propositam legimus aquam, vt oraturi manus ante preces abluerent. Vide Eusebium lib. 10. Hist. c. 4. de hac consuetudine, Clemetem lib. 8. Constit. cap. 8. vbi iubetur Christianus vt lotus oret. Cuius consuetudinis meminit Tertullianus de oratione cap. 11. & Chrysostr. hom. 72. in Ioannem ad finem, & alibi sæpe. Quare non est improbable id fecisse Iobum precaturum, quod aliis hominum nationibus pium, & familiare fuit.

37.

Verf. 19. *Terra ne operias sanguinem meum, neque inueniet in te locum latendi clamor meus.*] Varia hinc meditantur Hebræi, atque hebraizantes. Quidam iuramentum esse purant, aut execrationem, qua à se omnem iniquitatem abesse confirmat: & nisi hoc verum sit, orat vt sibi post mortem illud contingat, quod viui maximè in illo statu horrere solent; nempe insepulti putrescant, & coruos pascant, aut canes. Ita, vt refert Eugubinus, putabat Abenezra; & è nostris sequitur Caietanus, & addit execrationem aliam, ne scilicet ipsius audiatur clamor, cum ad Deum oret. Quæ explicatio durior, neque aptè duo hæc hemistichia coniungit.

Communior est & sine dubio verior sententia, orare hoc loco Iobum, vt suus dolor, & clamor vbicumque Gentium cognoscantur, norintque futura sæcula quamnam ipse, & quo suo merito incommoda pertulerit. Atque ideo cum terra, quali cum animata, rationalique natura loquitur (quod faciunt sæpe qui graui aliquo instimulantur affectu) & iubet ne corpus tegat, & sanguinem, aut saniem ex illo stillantem, vt illa clamet, & loquatur cum Deo, vt quod homines damnant; ipse iudicet, & sua auctoritate quod æquum est, & verum, manifestet; & hoc præcipuè arbitror in votis fuisse Iobo. Nam licet Iobus suum sanguinem abscondi, & innocentiam suam latere nolit quemquam; at id videtur optare maximè, vt Deus, cuius intelligentiam latere nihil potest, suam tueatur causam, & innocentiam tam acriter detractorum calumnia violatam ostendat, non vt suam mundus totus innocentiam agnoscat.

38. Sanguis Abelis proseribialis.

Quod vt expediam, obseruo notissimam omnibus gentibus, qui ad Iobi vsque ætatem vitam propagarunt, esse historiam Abelis, cuius effudit sanguinem sceleratus frater. Qui tamen clamauit de terra, & tanti sceleris vltor Deus vocem illam audiuit; dixitque ad fratricidam Genes. cap. 4. verf. 10. *Vox sanguinis fratris tui*

clamat ad me de terra. Hæc historia, quia omnium ferme prima, & succellu ipso nobilis, explorata omnibus fuisse videtur, & maximè accommodata prouerbio, vt diximus ad illud Ieremiae capit. 26. *Sanguinem innocentis tradetis contra vosmetipsos.* Cum igitur Iobus suam vellet causam esse iudicatam, & ab omni culpa immunem videri, optat sibi contingere quod Abeli, cuius terra excepit, non tamen abscondit sanguinem, qui clamauit, & illius clamor auditus est à Deo, qui innocentem probauit illum, cuius sanguinem exceperat terra: & ad hanc explicationem accommodatè subiicit.

Verf. 20. *Ecce enim in celo testis meus: & conscius meus in excelsis.*] Quasi dicat, in terra minus æquos habeo iudices, qui de mea causa incorruptè deliberant; quia quid ego patior ignorant, & vt aliena iudicant, aut errore, aut quouis alio affectu immoderatiùs abducuntur. At est in cœlis conscius & testis Deus, quem nullus ab æquo, & vero transuertit immoderatus affectus, qui vocem audiuit effusi sanguinis Abelis, & illius omnibus sæculis prodidit sanctitatem, qui mei quoque sanguinis clamorem accipiat, à cuius oculis terra quantacumque opposita mole, sanguinem meum, & tabefactum corpus non eripiet, neque efficiet, vt eorum tacitum clamorem non exaudiat. Deum itaque iudicem appellat qui cordis arcana probè nouit, & causam commendat suam, quam hominum sine errore siue inuidia exagitari videt.

39.

Deus testis solatur innocentes.

Verf. 21. *Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus.*] Consolutores isti onerosi abundabant verbis, & videri, vt aparet, voluere sapientes, & rhetores. Sed verba fuerunt eiusmodi, vt pote à Dæmone suggesta, vt illis recrudesceret magis quam sedaretur dolor. Quare cum nõ haberet ex omnibus, à quibus sperare poterat aut subsidium exhausti corporis, & afflictæ valetudinis, aut egri animi leuamentum, ad quem spiritum laborantem & anxium, & lacrymosos oculos conuerteret: ait vnum superesse Deum, ad quem confugiat, & quem obortis lacrymis patronum imploret, & iudicem appellet. *Stillare* dicuntur *oculi*, & *rorare*, ducta à nubibus similitudine, à quibus stillæ cadunt & rores; qui dicendi modus abundantes indicat lacrymas, & iugiter manantes.

40.

Verf. 22. *Atque vtinam sic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo.*] Iudicamur cum Deo, aut nostram cum illo causam disceptamus, cum precibus, & lacrymis, non ad morem forensis strepitus cum præmeditatis rationum, aut cauillorum argutiis: sic autem vir cum collega suo, & compare argumentari solet, vt ratio rationem, & vim vis opposita depellat, & veritas tandem ex argumentorum congressione se prodat. At cum Deo longè aliter. Neque Deus eodem semper modo veritatem pronunciat, quo homo absoluto iudicio, ita vt omnes intelligant, quid Deus maximè aut velit aut probet externo aliquo signo. Et hoc videtur voluisse Iobus, dum ea ratione iudicari cupit cum Deo, id est iudicium subire Dei, quo homo mortali iudici causam suam disceptandam permittit qui per precem, aut publicam aliquam, atque legitima forma, quid æquum sit, aut secus, pronunciare solet. Sperabat enim fore, vt Deus longè aliter,

41.

Dei iudiciū longè diuersum ab humano.

quàm amici illi verbosi, atque onerosi con-
solatores, de causa statueret, & ostenderet lon-
gam illam vexationem non esse scelerum sup-
plicium, sed fidei, atque patientiæ probatio-
nem; cum nullius sibi culpæ conscius esset. Ut
enim scelerum conscientia languidos reddit ro-
bustorum animos, sic ubi hæc abest, audaces
reddit innocentes, & ita constantes, vt cum
Deo ipso congregari non recuset. Quod hic Iobus
optare se dicit. Sanè verum est, quod Ho-
ratus cecinit lib. 1. epi. 1. bonam conscientiam
instar muri ærei esse, qui hominès securos esse
iubet quantumcumque hostis obstinatò pre-
mat.

Hic murus ahenus esto,

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

42

Hæc explicatio expedita est, & mihi omnium
placet maximè. Neque tamen illorum exposi-
tio displicet, qui Iobo id in votis esse putant,
vt causa hæc à Domino iudicetur eo tempore,
quo adhuc superest halitus, & potest utilis esse
disceptatio; neque ad illud differat tempus, in
quo non licet viam illam repetere, quam se-
mel confecit, neque gressus corrigere, quos
extra legem, & orbitam instituit. Cui explica-
tioni bellè assonant quæ proximè sequuntur.
Sed est fortasse magis expedita sententia, si di-
cas, Deum in vexando Iobo non egisse iudi-
cem, qui pro hominum meritis mercedem aut
supplicia decernit. Hæc autem siue supplicia,
siue præmia, aliquam apud humanum iudicem
habent constitutam mensuram. Non sic apud
Deum, qui supra leges est, Neque semper punit

A vt iudex, sed interdum exercet vt pater, &
quos magis diligit, seuerius affligit, vt dein-
ceps amplioribus cumulet bonis. vide quæ di-
ximus ad illud cap. 19. vers. 7. *Ecce clamabo vim
patiens.*

*Ecce enim breues anni transeunt, & semitam per
quam non reueriar ambulo.*] Si posteriorem ex-
plicationem amplectare præcedentis versus,
non est istius explicatio difficilis. Cupit enim
Iobus iudicari nunc à Deo, & ab illo discere,
in quo peccatum ab ipso fuerit, vt dum vita
durat, lacrymis delect, quas peccando contra-
xit scelerum labes. Nam si definitum sibi à Deo
curriculum absoluerit, ad vitam mortalem
nullus datur reditus, atque aded neque satis-
faciendi facultas, vbi peracta est via. Sed neque
displicet si iuxta priorem sententiam dicas, ac-
cusari hic amicos hosce verbosos, & molestos,
quorum oratio plus aloës, quàm mellis habet,
cum tamen plurimum deberet habere mellis,
quia fellis habebat plurimum mœrentis ani-
mus, cui instillari debuit suauitatis aliquid, hoc
autem magis amplificat amicorum illiberale
ingenium, quia dum diris excruciatum modis,
in eo est rerum articulo vt nihil sit propius,
quàm vt animam agat. Quæ consideratio com-
primere debuit aculeatas linguas, ne vulnerato
vulnus adderent, & flagello linguæ percuterent,
cuius ictus multum est interdum inele-
mentior, quàm ille qui est à flagello, & gla-
dio, iuxta illud Eccl. 28. versic. 21. *Flagelli pla-
ga liuorem facit; plaga autem lingua comminuet
ossa.*

43.
Optanda est
in hac vita
scelerum pu-
nitio.

ARGUMENTVM CAP. XVII.

*M instare sibi supremum diem suspicaretur Iobus, & eius rei non du-
biam coniecturam adduxisset per hyperbaton à versu 3. ad versum 11.
interponit quandam de amicis querimoniam qui suam in tot ærumnis
verborum aculeis innocentiam exagitant. Deinde ad interrupta reuertitur,
& sibi apertam iam videri foueam docet qui cum vermibus, & tabe communem fo-
re affirmat, quorum secum eandem esse dicit cognitionem, & genus.*

CAPVT XVII.

A

PARAPRASIS.

1. **S**piritus meus attenuabitur, dies
mei breuiabuntur, & solum mi-
hi superest sepulchrum.

2. Non peccaui, & in amaritudinibus
moratur oculus meus.

3. Libera me Domine, & pone me iux-
ta te, & cuiusuis manus pugnet contra
me.

1. *Instare iam mihi video extremum vi-
te tempus, & nihil iam esse reliquum nisi se-
pulchrum commune mortuorum domicilium;
idque ex eo mihi persuadeo, quia iam laborat
anguste attenuatus spiritus, & deficit liberè
respirandi facultas.*

2. *Nihil à me admissum propter quod vs-
que adeo vehementer cruciari debeam: & ta-
men oculi mei nihil experiuntur non ama-
rum, qui iam lacrymarum assiduitate tabe-
scunt, & nihil vident, quod exhilaret ani-
mum; imò quod non augeat dolorem.*

3. *Sed de hoc meo dolore, atque ærumnoso
statu pluribus: nunc paulisper querar de his,
qui prodito officio, & fide me hostilem in mo-
dum insectantur. A quibus vt liberer, obsecro
mihi vt semper assideas. Neque enim te ad-
iutore,*

4. Cor eorum longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur.

5. Prædam pollicetur fociis, & oculi filiorum eius deficient.

6. Posuit me quasi in proverbium vulgi, & exemplum sum coram eis.

7. Caligavit ab indignatione oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt.

8. Stupebunt iusti super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur.

9. Et tenebit iustus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem.

10. Igitur omnes vos conuertimini, & venite, & non inueniam in vobis vllum sapientem.

11. Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt torquentes cor meum.

12. Noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem.

13. Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum.

A iutore, ac præside quemquam timebo.

4. Congressi sunt mecum, diuque colluctati, neque tamen victoriam, quam spe, & cogitatione deuorauerant, re ipsa consequentur; neque illam apud homines consequentur gloriam, quam disputationi suæ proposuerunt, quia tu illos à veræ disciplina, atque intelligentiæ luce repulisti.

5. 6. Insectantur me omnes simulato pietatis officio: sed præcipuè eorum magister, & quasi pater Eliphaz, qui gloriam, & quasi prædam ex hoc stadio sibi pollicetur, & filius.

B Sed neque huic, neque illis quicquam ex hoc certamine succedet ex voto. Ille multa dixit de me audacter & falso, quæ propter sapientiæ opinionem, quam apud vulgus ignobile nactus est, pro oraculis habentur, proverbij apud omnes locum obtineo, & in exemplum fucatæ religionis, & hypocrisis à Domino puniæ proponor.

7. Mirum sanè est, quemquam vsque adeo progressum feritate, aut animi stupore, ut persequatur, & exagitet illum, cuius oculi iam penè morte præsentè deficiunt, & caligant, & membra omnia lentà tabe in saniem, aut veriùs in nihilum resoluta liquefcunt.

C 8. 9. Sed longè alius erit animus sapientis, & iusti, qui admirabitur magis stuporem, & feritatem hypocritæ, & simulatoris, qui innocenti crimen simulatoris obiicit & hypocritæ, quod in se cum maximè deberet, nò agnoscit. Qui innocētis vicem, & vexationem dolens in accusatorem inclementem, & fatuum exardescit: & ex innocenti vexato patientiam discit, & fortitudinem, cum eiusmodi se occasio obtulerit, & novos ex illius exemplo spiritus accipiet, & viam scopulosam, & arduam quam aggressus est, animosus absoluat.

D 10. Venite igitur ad me, & vestra sapientia in hac disputatione specimen præbet; certo autem scio neminem vestrùm, ut maximè contendat, apud eos, qui rectè iudicant, visum iri sapientem.

E 11. 12. Iam post longum hyperbaton redeo ad illas amaritudines, in quibus versari me antea significaræ. Hæ verò eiusmodi sūt, ut meas in me cogitationes variè distraxerint, quæ sic distorquent, & excruciant animū, ut ad extremum vsque habitum adduxerint.

Ille porrò cogitationes dissipatæ, & tristes adimebant mihi somnum commune naturæ leuamentum. Atque ideo cum insomnes ducerem noctes, dierum mihi instar esse videbantur, & ideo optabam rursus lucem, à qua nihilo plus habebam laxamenti. Quare nulla pars temporis quietem, aut otium afferebat.

13. Si sustinuero spe contra spem confirmatus, & alacer, ac tandem obtinuero, quicquid in hoc seculo putatur esse maximum, quid tantum

14. Putredini dixi: Pater meus es; mater mea, & soror mea, vermibus.

15. Vbi est ergo nunc præstolatio mea, & patientiam meam quis considerat?

16. In profundissimum infernum descendent omnia mea: putasne saltem ibi erit requies mihi?

A tantum hoc est, ut me in meo dolore consolari, & recreare possit. Non enim effugiam, quominus pro luculenta domo sepulcrum inueniam, vbi quiescat diu, & tandem dissolutum corpus redigatur in puluerem.

14. 15. Quare cum in eadem habitent domo, & in eodem dormiant cubili qui ex eadem cognatione sunt; cum ego cum putredine & vermibus in eodem tumultu concludar, quid obstat quominus putredinem, & vermes, patrem, & matrem, sororem appellem. En quid præstolatur tandem homo, qui postquam multas opes cogitatione complexus est, eisque congerendis studuit, tandem nihil nisi vermes, & putredinem capiat.

16. Quæ habui prius ornamenta, siue subsidia natura in eo sterquilinio, quasi in quadam fouea siue sepulcro extabuisse videntur. Sed eadem breui mecum in profundioram aliam sepulturam descendunt; & qualis erit mihi illa, quam iam pridem opto, miserarum requies?

Verf. I. Spiritus meus attenuabitur: dies mei breuiabuntur: & solum mihi superest sepulcrum.]

Vox signum
mortis im-
minentiæ.

Hæc expositio sunt eorum quæ proximè præcesserunt, nempe breuemeam esse vitæ moram, & à morte delibari corpus, & instare iam extremam metam, à qua ad carceres renocari non datur, cum laboret angustè attenuatus spiritus, & deficiat liberè respirandi facultas. Quod signum familiare ac certum est illorum, quibus solum superest sepulcrum, quod de illis dici solet, de quorum salute, & vita desperatur. Nisi in tenui, siue attenuato spiritu vocem intelligamus exilem, & emortuam, quam Latini vocant examinatam, quæ plerumque solet esse aut informis, aut malè formata: quia eo tempore instrumenta sermonis maximè laborant. Talis vox esse existimatur in Manibus, id est, in mortuorum animabus, qualem in somnis audire videmur, qua de re diximus cap. 4. ad illud; *Et vocem quasi auræ lenis audiui*. Vfus est autem Iobus futuro pro præterito, ut ostendat attenuatum & angustum spiritum attenuari quotidie magis: ac nihil superesse, nisi ut deficiente spiritu, ac voce, succedat mortuorum commune domicilium.

Verf. 2. *Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus.*] Quo modo aut quo sensu vocet Iobus sceleris expertem, explicuimus proximè præcedenti capite. Oculi morari in amaritudinibus ideo dicuntur, quia numquam non lugent, & lacrymarum assiduitate tabescunt: & quia nihil vident, quod exhilaret animum, imò quod non augeat dolorem. Quocunque enim sese conuertant, occurrant grauissimæ dolendi causæ. Hinc domesticorum impudens perfidia, alienorum conuitia, amicorum acerba, & indebita reprehensio; sterquilinum, sordes, vermes, & sui ipsius ne-

cessarius, & horribilis aspectus. Lectio Hebraica plurimum videtur à vulgata distare. Sed si rectè expendas, aut eadem est, aut certè non admodum diuersa sententia. Sic autem Hebraice; *Profecto irrisores aut mendaces mecum*. Hi porò mendaces appellantur, quia sceleratum dicunt esse Iobum, & propter sua peccata tam acerbè puniri. Quos dum mendaces dicit, atque illusores, non obscure docet, in se nullum esse peccatum: quod idem est, atque non peccavi. Neque alius est sensus, si in abstracto legas, *illusiones, aut mendacia*, quod non respuit vox Hebraica, & ita conuerterunt recentiores nonnulli, ut Hebræus apud Caietanum, & Hispanica translatio, quæ ita conuertit; *Burlerias commigo*. viri autem prudentes & pij peccata, quia in illis boni nihil agnoscunt, nisi fucatum, quod stultorum mentibus illudat; mendacium, & illusionem vocant.

Verf. 3. *Libera me Domine, & pone me iuxta te; & cuiusuis manus pugnet contra me.*] Hinc credo longum interponitur hyperbaton vsque ad versum 11. exclusiue, in quo Iobus in suos amicos inuehitur, & illis in hac controuersia ignominiam denunciat, deinde intercepta contextit; & sui animi, & corporis angustias, quarum interciderat narrationem, decurso iam hyperbato continuat. Quod satis considerauit, & præscripsit Ecclesia, cum in lectione vltima 3. nocturni in officio defunctorum totum illud hyperbaton prætermisit. Hoc excepto versu, & post illud, *cuiusuis manus pugnet contra me*, subtexit, *dies mei transferunt*, &c.

Hæc verba quæ videntur concludenda parenthesi, existimari possunt dicta amicis absentibus, & non audientibus. Nam cum audiissent illud, *cuiusuis manus pugnet contra me*, verterunt

terga subirati. Quos deinde Iobus videtur ad institutam disceptationem reuocare, dum dicit verſ. 10. finitur hyperbaton. *Igitur omnes vos conuertimini & venite.*

4. Hæc porro verba à iudicio & foro videntur sumpta accommodatè ad statum illum, in quo tunc Iobus ab amicis iniqua calumnia, & oratione dura vexabatur, quasi conuictus foret magni sceleris reus. Et quidem suprâ capit. 16. ad finem non pauca adduxit, quæ accusati- nem sonant, & iudiciale forum. Illud *libera me*, non est in Hebræo codice, quem nunc habemus: an verò tunc fuerit, cum hæc à Hierony- mo translata fuerunt, incertum est. Quod autem statim subiicitur *pone me iuxta te*, Hebr. est *יבני ערבי* *orbeni*. cum autem verbum *ערי* multa si- gnificet, hic meo iudicio est fideiubere pro aliquo, seu aliquem in suam fidem recipere. Qui hoc nexu coniuncti sunt in forensi negotio, vnum atque idem esse censentur, quia eidem est obnoxius periculo, qui æs exempli gratia contraxit alienum, atque is, qui se pro illo vadem aut fideiussorem obtulit. Qui ideo di- citur esse cum illo, aut illi alligatus, quia etiam si velit, quandiu debitum dissolutum non est, ab illo distrahi, aut dissociari non potest. Habes hoc expressum perquam optime Prouerb. capit. sexto, versicul. primo. *Filii, si sponderis pro amico tuo, defixisti a- pud extraneum manum tuam, & illaqueatus es verbis oris tui.* Et clariùs Prouerb. vigesimose- cundo, v. 26. *Noli esse cum eis, qui defigunt manus suas, & vades se offerunt pro debitis. Si enim non habes, unde restituas, quid cause est, vt tollat operi- mentum de cubili tuo.*

Debitor & fideiussor eadem exci- simantur ef- se persona.

Fideiussoris periculum.

Ait igitur Iobus si cum Deo coniunga- tur, ita vt causa sibi cum Deo communis sit, vt sibi quasi fideiussorem alligatum habeat, non recusaturum quodcunque certamen, ac periculum. Nam quemadmodum fideiussor causam alterius suam esse ducit, & ideo pro illo quanto potest studio, & contentione pugnat: sic Deus pro illo cui se legitimo illo nexu colligauit, pugnat acri atque fideli studio; & se patronum præstat, cui se priùs fideiussorem obtulerat. Pro re morali. Il- le Deum fideiussorem habet, qui incolumem præstet, & effectum expediat, quem optat, qui ad illud se negotium serid, at- que constantè accinxerit, quod Dominus imposuerit. Quare verus obediens adiuto- rem habet, & patronum Deum, quo auspice nihil tam est aduersum, vt timere debeat, nihil tam arduum, quod exitu felici non ab- soluat.

Vir obediens Deum fidei- ussorem ha- bet.

5. Deus Iobz patronus.

Verſ. 4. *Cor eorum longè fecisti à discipli- na: propterea non exaltabuntur.*] Adhuc ver- satur in disceptatione, in qua ab amicis si- mulata religionis arguitur, & pœnas dicitur luere vitæ contaminata. In qua contro- uersia Iobus quid Deus, siue arbiter fuerit, siue fideiussor, dummodo sibi aſter, facturus sit ostendit. Primùm illos dicit longè in hoc congressu futuros esse inferiores; qui ta- men iam de conuicto, atque prostrato collu- clatore victoriam aut cecinerant, aut cer- tè, qua erant arrogantia, cantaturi videban- tur. Longè tamen errant, vt quam spe victo- riam, & cogitatione deuorant, re ipsa con- sequantur. Cum enim Deus illorum obscu-

A. rauerit intelligentiam, nihil illorum obci- nebunt, quæ sibi in da disceptatione pro- posuerant. Quam autem longè fuerint à ve- ra, & solida disciplina, & quam à Demone dolusi potius quam à bono spiritu illumi- nati, ipse docet disputationis cursus, in qua multa peccant viri isti ventosi, tametsi sua opinione doctissimi, & Deus ipse huius con- trouersia iudex extremo capite demonstrat, vbi laudato Iobo, amicorum illius alienos à recta mente sermones seuera censura repre- hendit. Sic autem ibi versicul. 7. *Dixit (Deus) ad Eliphaz Themanitem: iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos: quoniam non es- tis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob.*

B. Verſ. 5. *Prædam pollicetur sociis, & oculi fi- liorum eius deficient.*] Docet Iobus, quomo- do suis amicis disputatio ista non sit ex vo- to successura, & agit præcipuè cum Elipha- ze, quia hic princeps erat, & magister, at- que ideo dictus aliorum pater. Quod item facit Deus capit. 42. vbi hunc præ cæteris so- ciis tanquam illorum ducem, atque magi- strum reprehendit: Hic autem quasi strenuus robustissimi exercitus imperator, victoriam sibi & aliis prædam pollicebatur, id est, victo- riam gloriosam, quam de hoste prostrato ex- pectatione deuorarat, ex qua ad alios, qui tan- quam filij censebantur, non exiguam laudem deriuatum ita putabatur: quemadmodum ex parentis victoria, manubia, & commodita- tes aliæ non exiguæ ad filios peruenire solent. At eueniet longè aliter: nam filij qui ex- pectant prædam, & in eam intentos habent o- culos, deficient, à sua expectatione depulsi. Quod ita accidit, nam capit. 32. homo alie- nus, quique non numerabatur in illis ami- cis, qui consolationis gratia ad Iobum acce- serant, vocatus Eliu, cum vidisset ambitio- sos hosce viros rationabilem responsionem non inuenisse, graui in illos indignatione suc- censuit. Hi porro qui socij dicuntur Elipha- zis, iidem vocantur eiusdem filij, aut quia di- scipuli doctorem suum parentem salutant, aut quia principes ab inferiori, & subdita tur- ba honoris, & obsequij ergo patres compel- lantur.

6.

Discipuli ad subditi prin- cipis & ma- gistri filij vocati.

C. Verſ. 6. *Posuit me quasi in prouerbum vulgæ, & exemplum sum coram eis.*] Erat hic Themanites Eliphaz vir omnium opinione doctissimus, atque ideo pater ab omnibus communi, vt o- pinor, nomine vocabatur, atque ideo quodcun- que illius verbum diuini cuiusdâ oraculi apud vulgares homines pondus obtinebat. Hinc factum, vt quia grauibus verbis insectaba- tur Iobum: dum illum appellat hypocritam, & in eo laruam esse religionis, non veram sanctitatem; deinde propter sua ingentia cri- mina grauissimis à Domino puniri suppliciis, hæc duo vulgari sermone sic contrita sunt, vt pondus iam & vsum habuerint prouerbij. Ita vt, si quis significare sanctitatis inancem vmbra vellet, non solidam corpus, sancti- tatem Iobi, aut pietatem esse diceret. Si quis à vindice Deo punienda peccata, exemplum ad- duceret Iobi, quem ex Eliphazis sermone à Deo percussum arbitrabatur, & hoc exemplo à pec- cando deterreret. Sic Sodoma & Ægyptus po- sterioribus sæculis prouerbio fuerunt, quia variis

7.

riis

riis peccatis corruptæ, & supplicii diuinitus inflictis punitæ sunt. Et Iudæi non semel in maledictionem, & prouerbum futuri dicuntur. Ierem. capite 24, versiculo nono; *Et dabo eos in vexationem afflictionemque omnibus regnis terræ: in parabolam, in prouerbum, & maledictionem*, & Ezechiel capite 14, versiculo octauo, *faciam eum in exemplum, & in prouerbum*. Erat igitur Iobus in prouerbum, quia in amplificanda alicuius hypocrisi, aut tyrannide, vulgò dicebatur aliquis magis quam Iobus hypocrita, aut tyrannus, aut illi in tyrannide, aut simulatione quàm simillimus, aut certè illius non impune abitura peccata, sicut neque Iobi, quem Deus deiecitum è folio, ad sterquilinum abiecit. In maledictionem item datus est, nam hoc etiam ad prouerbum spectat; quomodo si quis dicat, contingat tibi quod Iobo: aut, si sciens fallo, talia mihi adueniant infortunia, qualia Iobo, &. Hæc vulgi de Iobo, propter Eliphazis & sociorum verba, quæ vulgus excepit vt oracula. At longè aliam de illo opinionem indidit maior Dei auctoritas, qui facta probauit Iobi, & illius mores & vitæ genus maiorem in modum commendauit. Quare alia fuerunt posteris nata de Iobi sanctitate prouerbia. Sanè Iobi patientia iam pridem vulgo prouerbialis est, quam adduxit Iacobus capite quinto, versiculo vndecimo, indicans illius laudem esse vulgarem, *Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt* (hoc vulgare aliquid insinuat) *sufferentiam Iob audistis*. Et illud, *Dominus dedit, Dominus abstulit*, prouerbij pondus obtinet, & Iobi sanctitas, vel Deo ipso docente prouerbiale aliquid olet; qui sic Ezechiel. capite decimoquarto, versiculo decimoquarto; *Si fuerint tres viri isti in medio eius, Noë, Daniel, & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas*.

9.

Verf. 7, *Caligauit ab indignatione oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt*.] Hæc fortasse fuerunt verba, quæ sapius, & acrius iterauit Eliphaz, quæque in circulis, & compitis prouerbialem in modum vsurpauit vulgus; quod scilicet præ indignatione, aut dolore, aut alienæ felicitatis inuidia oculi Iobi caligauerint, in oculis enim, qui animorum sunt indices, varij se produnt animorum morbi, & affectus interni. Dolere dicuntur oculi, cum aliquid vident, quod minus placet, vt si quispiam suum videat infortunium, aut si inuidus aliorum intueatur abundantiam, & felicitatem. Quo dicendi modo vsus est Terentianus Phormio, dum rem alteri molestam meditatur; *Vin' hodie facere, quod tuo viro oculi doleant*. Hispani certè indignationem, & inuidiam hoc explicant modo; *Saltan se los ojos*. Et fortasse ideo dixit proximè de Eliphaze; *Oculi filiorum eius deficiunt*; quia hoc de Iobo prouerbum in vulgus iactauerat. Quasi talia esset in filiorum oculis incommoda visurus, qualia de oculorum Iobi caligine vulgauerat. Idem dico de posteriori hemistichio, in quo ait omnia membra sic in sanie dissoluta, vt in nihilum abiisse videantur.

10.

Hæc explicatio censeretur potest non difficilis, sed minus videtur impedita, si proposito eo statu ærumnoso, & tristi, qui in caligan-

tibus oculis, & resoluto corpore significatur, maior ostendatur amicorum inclementia, qui vrgent tamen magis, & illius nomen antea bonum, aliorum conuitiis, atque ludibriis exagitantum proponunt. Quomodo inexhausto ac moribundo corpore oculi obscurentur, atque deficiant, diximus proximè capite 16. versic. 17.

Verf. 8. *Stupebunt iusti super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur*.] Vulgares homines, quique iustitiæ multo student minus quàm oporteret, admittunt facillè, quæ ab aliis acceperunt, præcipuè si ab ingenio iudicioque prudenti commendentur: & illis maximè rebus minus sunt difficiles, & increduli, quæ aliorum notant, & obscurant mores & ingenium. At iusti, qui in meliorem partem res interpretantur, quoad fieri potest, quæ de aliis audiunt, à culpa potius liberant, quàm cum populari, atque imperita multitudine condemnant; & ægè ferunt quemquam, maximè si illius vitam probam & integram esse nouerant, ab aliis superbè & contumeliosè iactari. Quare iusti viri in causa Iobi admirantur, quemquam tam esse audacem & iniquum, qui innocentem hominem in inuidiam trahat, & vulgi sermonibus irridendum, & lacerandum committat. Et ideo armabit zelum suum contra contumeliosum hominem, quem verè hypocritam existimabit: & innocens videri volet magis defendendo, quàm noxius, accusando cum imperito vulgo hominem innocentem.

Hæc explicatio non videtur aliena, quæ, vt multi sunt qui innocentiam, & sanctitatem oppugnant; ita etiam multos esse vult, qui eadem impiè ab aliis oppugnata defendunt. Verùm fortasse aptior est expositio illa, quæ docet ab hac historia; habituros esse iustos, quod admirentur, & obstupescant, cum videant hominem iustum tam acerbè vexari, cum admiserit nihil, quod tam dura fornace expiari debeat; & tam fortis athletæ incitatus exemplo, contra hypocritam, obrectatorem, & aduersarium obfirmabit animum, & contra omnes aut fortunæ casus, aut hominum iniurias obdurescet. Hæc porrò ideo dicta videntur à Iobo, vt opponat verbis, quæ in vulgus extulerat Eliphaz, dum dixit, exemplo Iobi abstinendum à tyrannide, & hypocrisi, quando hæc in illo Deus tam apertè damnauit, & puniuit seuerè. Id enim valet illud quod proximè legebamus; *Posuit me quasi in prouerbum vulgi, & exemplum sum coram eis*. Contra hoc exemplum aut prouerbum, quod à peccando deterreat, adducit Iobus exemplum aliud, quod ad virtutem, & malorum tolerantiam inuitet, & languentes confirmet animos, & alacres reddat, cum acrius incubuit dira necessitas. Quare statim additur ad hanc explicationem consentaneè.

Verf. 9. *Et tenebit iustus viam suam; & mundis manibus addet fortitudinem*.] Hoc Iobi confirmatus exemplo vir iustus, quantumcumque vrgeat aduersaria vis, perstabit tamen, neque viam deseret scopulosam, & arduam quam ingressus est; sed novos quotidie assumet spiritus,

1
8.
Iobus aliis in prouerbum.

Oculi animo
sunt indices.

11.

12.

13.

Iobus propo-
situs à Deo
siquam pa-
tientia exem-
plar.

ritus, qui ex tanti viri exemplo atque memoria incrementum accipient singulare. Id autem Deum voluisse, dum Iobum in hanc tribulationis fornacem inclusit, discimus ex libro Tobiae cap. 2. vers. 12. ubi cum oculorum lucem amississet, & non leuia à cognatis, & amicis audiret opprobria, non tamen est contristatus contra Deum, sed in Dei timore semper mansit immobilis; *Hanc ideo, inquit, tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiae eius, sicut & sancti Iob. Nam sicut beato Iob insultabant Reges, ita isti parentes, & cognati eius iridebant vitam eius, dicentes, ubi est spes tua, &c.*

14. Vers. 10. *Ignitur omnes vos conuertimini, & venite, & non inueniam in vobis vllum sapientem.*] Hæc est conclusio hyperbati quod cepit, ut diximus, à versiculo tertio, in quo illos, & ij, qui Iobi causam tam constanter oppugnant, longè dicuntur abesse à disciplina, qui Iobo insultant, & irident, & illum aliis iridendum proponunt. Huius hominum illorum insipientiæ facere vult periculum Iobus, & collatis manibus experimentum capere, quo alij omnes intelligant perspicuè, quemadmodum qui sapientes existimari student, ab omni disciplina vacui sint, & quam laborent causa, qui se partes tueri sanctitatis, & religionis profitentur. Atque ideo illos ad disputationem prouocat: dum dicit, *conuertimini, & venite*, nempe ad me, & vestra sapientia in hac disceptatione specimen præbet; certò autem scio neminem vestrum, ut maximè contendat apud eos, qui rectè iudicant, visum iri sapientem. Illud porò, *conuertimini, & venite*, iuxta Hebraici sermonis idioma, idem est quod iterum venite, & disputationem instaurate.

15. Vers. 11. *Dies mei transferunt, cogitationes meae dissipatae sunt torquentes cor meum.*] Absoluto hyperbato, quod nisi tam esset longum, parentesi includi debuisset, suam calamitatem Iobus continuat, & deplorat. Quare hæc quæ sequuntur, cum versu secundo coniungenda sunt, ubi commorari se dixerat in amaritudinibus, & quænam sint amaritudines illæ, explicatiùs ostendit, & primum ait, in eas angustias se esse redactum, ut iam existimare possit actum esse de vita; quod priùs vers. 1. dixerat.

16. *Cogitationes meae dissipatae sunt.*] Diximus pluribus cap. tertio, versiculo quarto, non minus molestas esse cogitationes, quas suggererat Diabolus animo, quam vermes, & vlcera corpori Iobi, quæ variæ cum essent, variè animam discruciant: quæ modò in vnam, modò in alteram partem subinde distrahebant.

Oratio malarum orationum medicina. Quare non sinebant multiplices illæ cogitationes dissipatum animum vni certæ atque utili considerationi vacare, quæ confortaret languentem, & desperantem animum, ubi enim externa subsidia, & leuamenta defunt, illorum vices facillè obeunt, & cumulatè suppleant considerationes de Deo, de laborum mercede, de illorum breuitate, & quomodo hominem ab his liberant vitiis, quæ circumfert secum aut ætatis viriditas, aut insidiosa naturæ blandimenta. Sanè orationem dolorum omnium esse medicinam, & solatium, docuit Chrysostomus tomo primo, *Gasp. Sanctij Comment. in Iob.*

A homil. vigesima nona in caput nonum Genes. *Est, inquit, qui insidias, & calumnias sustinens dolet, & insuauem putat vitam, nusquam humanum inuenire valens auxilium. Docetur à Davide Psalm. 108. versiculo secundo. In talibus angustis non ad humanum presidium confugiendum. Audi quid ipse dicat. Ipsi detrahebant mihi, ego autem orabam, vidisti vnde quarat auxilium? Alij, inquit, dolos plectebant & calumnias, & insidias; ego autem ad inexpugnabilem murum confugio, ad tutam anchoram, ad portum fluctuum expertem, preces, inquam, per quas omnia difficilia leuia, & facilia mihi fiunt.*

B Vers. 12. *Noctem verterunt in diem, & rursus post tenebras spero lucem.*] Tristes illæ & dissipatæ cogitationes non solum torquebant mœrentem animum, sed etiam adimebant naturæ commune leuamentum, nempe somnum, qui ideo à Latinis appellatur quies, quia obliuionem inducit eorum quæ ægrè afficiunt hominem, & laxat curas, quæ oneratum animum respirare non sinunt. Hoc extremum patiebatur Iobus, qui noctes ita ducebat insomnes, ut nihil differrent à die, à qua plerumque abesse solet somnus, & quies. Cum autem nocturnæ excessissent tenebræ, quæ ad somnum inuitare solent & allicere, & somnum oculis non vidisset suis, expectabat lucem quæ somnos abigit, & nouas solet curas secum inuehere. Quare neque die, neque nocte emergebat ab exundante dolorum æstu, & à tristium cogitationum molestiis soluebatur.

C Vers. 13. *Si sustinero, infernus domus mea est: & in tenebris stravi lectulum meum.*] Vir quidam non indoctus, & amicus meus, sic hunc locum explicandum putabat; Etiam si sustinero, quod vos o amici, tam suadetis constanter, ac diu, ut exhortatio vestra existimari conuitium possit: etsi obtinero quod mihi tam ferè à Dei humanitate, atque indulgentia promittitis, omnia bona, quæ amisi, & plura alia, quæ expectare non audeam, non tamen efficiant, ut non habitem in sepulcro, & tenebris, & ut auertam oculos à putredine, & vermibus, quibuscum agam aded familiariter, ut illorum nunquam obliuiscar; neque minus oculis occurrant frequentes, quam mater quæ concepit, & pater, qui genuit, & sorores, & fratres, qui ex eodem mecum vterò prodierunt. Denique in sepulcro quod iam apertum mihi videre videor, & in tenebris, quas iam oculis offundit meis vicina mors, potius sternam lectulum meum, quam in eburnea domo, quæ vestra sedulitas à Dei benignitate sperare me iubet. Hæc quidem ad mores optima, minus tamen ad sensum.

D Ego illud *sustinero*, aliter accipio. Significare enim opinor, sicut alibi in Scriptura milles, idem, quod expecto, aut spero, vnus Psalm. 24. tria nobis suppeditat exempla versiculo tertio; *Qui sustinent te non confundentur.* versiculo sexto; *Te sustinui tota die.* versiculo vigesimotertio; *Recti adhaeserunt mihi, quia sustinui te.* Ipse præterea Iobus statim docet, quid eo verbo significare voluerit, cum subdidit, *ubi est præstolatio mea.* Erit igitur sensus, quem Iobus optimus Philosophus, humanarumque rerum prudens æstimator, his

X verbis

17.

18.

19.

Sustineo idem quod spero.

Humana
commoda
quo loco ha-
benda.

verbis expressit. Si expectauiero, imò si obtinero quod in hoc mortali statu homines esse putant eximium, quid tantum erit, cum brevi futurum sit, ut deseratur peracta vita; aut sua etiam futilitate tabescat, & in nihilum abeat. Non enim quantumcumque expectauiero, consecutusque fuero, effugiam, quo minus pro domo mea sepulturam tandem habeam, in qua mihi multo diuturnior futura commoratio est. Et lectulum sternam, non in ebore, aut stragulo egregie elaborato, ubi molliter cubem, aut turpiter lasciuam; sed in tenebris, in caliginoso videlicet claustro, ubi corpus redigatur in puluerem, antiquae gloriae obscurum, & vile monumentum.

20.

Verf. 14. *Putredini dixi: pater meus es; mater mea, & soror mea vermibus.* In domo eadem degere solent parentes, & filij, & in eodem accubare lecto. Quare suam cognationem putredinem & vermes dicit esse Iobus; quia cum illis in eodem morabitur & cubabit sepulcro.

21.
Patientia
idem quod
expectatio.

Verf. 15. *Ubi est ergo nunc praestolatio mea? & patientiam meam quis considerat?* Eadem sed diuersis verbis iterata sententia; nam patientia pro expectatione sumitur non raro, ut Ierem. cap. 29. verf. 11. *Ut dem vobis finem & patientiam.* & Psalm. 9. verf. 20. *Patientia pauperum*

non peribit in finem. Neque aliud significat illud debitoris serui ad Dominum suum Matth. 18. *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Ac si dicat Iobus: En quid spectat, & quid praestolatur tandem homo, qui multa cogitatione, multa studio complexus, tandem nihil praeter vermes & putredinem captat.

22.

Verf. 16. *In profundissimum infernum descendunt omnia mea.* In profundum infernum descendunt cum Domino simul omnia quae illius fuerunt, pulchritudo, vires, & quae dicuntur corporis dotes, & ornamenta, cum aliis externis opibus, quae Domini iam vita defuncti comparatione perinde sunt, atque si nunquam fuissent in rebus. Profundus infernus fovea est, in quam infertur cadauer; dicitur autem profundus, comparatione sterquilini in quo iacebat viuus, quod cum vermibus abundaret, & sordibus, instar obtinebat sepulcri.

23.

Putasne saltem ibi requies mihi? Quasi dicat, illam requiem eiusmodi esse, ut non magnopere sit desideranda: quam neque homo sentiat, neque locij tumuli putredo, & vermes faciant admodum desiderabilem, & honestam. Hoc quod modo Iobus, dixit postea Dauid Psalm. 29. versicul. 10. *Qua utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem.*

ARGUMENTVM CAP. XVIII.

OTIUM hoc caput obscurum non est, in quo Baldad stomachosius primum reprehendit tam Iobi quam Eliphazis disputationem longam, quam ipse studio, auiditateque loquendi audire non poterat sine graui fastidio; deinde statum describit, & spem quam de suis rebus habere potest impius, in quo Iobus directo petitur, cuius ad viuam expressa proponitur effigies, cuius descriptionis summa est, nullo loco, ac tempore hominem impium censerì posse fortunatum, cum ubique aut metuat paratum malum, aut instructas sibi suspicetur insidias; neque in vita sua securum habeat otium, neque mortuus sperare possit gratiam, aut diuturnam in posterorum opatione memoriam.

CAPVT XVIII.

A

PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Baldad Suthites, dixit:
2. Usque ad quem finem verba iactabitis? intelligite prius, & sic loquamur.

1. 2. *Cum Baldad Suthites agere ferret disputationem longam Eliphazis, & Iobi, neque ipse posset sine animi astuantis angore conceptum sermonem tandiu comprimere, ad utrumque conuersus cum stomacho ait; Quandiu duratura tam longa, & inepta disputatio? quandiu iactabuntur in ventum verba tam à mente, & sano sensu vacua, quam multitudine innumerabilia? commentamini prius apud animos vestros quid loquamini, ne temere aliquid excidat intempestiuum, aut inane verbum.*

B

3. Quare reputati sumus ut iumenta, & surduimus coram vobis?

3. *Quare ego & Sophar, & qui hac praeterea adsumus viri non insipientes, à vobis eo, quo iumenta, loco habitati sumus? Quia tandiu expectare, & silere cogimur, interim dum*

4. Qui perdis animam tuam in furore tuo, numquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo?

5. Nonne lux impij extinguetur, nec splendet flamma ignis eius?

6. Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur.

7. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum.

8. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat.

9. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis.

10. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam.

11. Undique terrebunt eum formidines, & inuoluent pedes eius.

12. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius.

13. Deuoret pulchritudinem cutis eius, consumat brachia illius primogenita mors.

14. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum, quasi rex interitus.

15. Habitent in tabernaculo illius focij eius, qui non est, aspergatur in tabernaculo eius sulphur.

A dum vos pro vestra libidine disputationem longam instituitis. Neque digni a vobis existimamur, quibus permittatur questionis disceptanda negotium.

4. Sed iam te vnum, o Iobe, mea petit oratio, te alloquor, tu hæc iterum apud teipsum reputa. Nonne vides dum Deum suboffensus accusas, quod te inclementius, quam pro meritis urgeat; id agere te, ut dolorem augeas & lucis usuram ad breuiora tempora coarctes. Tam difficile est peccatorem in hoc statu mortali non puniri, quam terram non esse stabilem, & firmam. Quare si vis peccata tua impunitatem ferre perinde est, ac si velis terram è suis sedibus aliò traduci.

5. 6. Nonne, si quid habuit impius, quod in hominum oculis splenderet, obscurabitur à Deo, qui seuerus est peccatorum vindex. Et illa extinguetur lucerna, qua lautum prius & nitidum illorum tabernaculum illustrabat, aperiebátque viam, ne ad scopulos, & salebras offenderent.

7. 8. Quare impius ambulabit in tenebris; ex quo fiet ut implexam habeat, & impeditam viam, neque certum inueniat aut tutum consilium, quod sequatur. Gradietur quasi inter retium maculas, & continentos laqueos, incessu nimiorum lento, ac timido, ita ut si ex uno se exuere contingat, in alium non magis expeditum incurrat.

9. 10. 11. Sic laqueo impiorum constringentur pedes, sicut prædarum, quas in plagas compulit pertinax venatorum solertia. Ad quas sic conuolant venatores festinato, & ardentem, quasi qui diuturna laborant siti, & illam maximopere satiari student. Neque ef- fugere poterunt oppositas plagas, quia illa detecta non sunt, quæ videri, aut declinare queant, & passim in semitis paratæ latent. Quare illi undecumque se metus ostendet, ubicumque erunt impedimenta, & salebra, quæ veloces gressus esse non sinent.

12. 13. Qui prius erat robusto corpore, & abdomine pingui sic attenuabitur inedia, ut in macro, atque consumpto corpore, nuda prominant, & arentes costæ: & inducto pallore, & macie, nulla in succulenta, & renidenti cute maneat pulchritudo, aut in lacertis virtus. Hæc enim ante suum tempus auferret primogenita atque immatura mors.

14. 15. Sic denique subuertatur domus ut illius instaurandæ nulla supersit facultas, aut spes: denique illam mors inhabitet, illam conculcet, & in ea tempus in omne dominetur: Neque absint ab illa unquam, quæ mortem plerunque aut comitantur, aut sequuntur: Nempe famos, dolor, morbus, putredo, & vermis; quæ aut præcursores sunt, aut reliquæ mortis. Denique inauspicatum

16. Deorsum radices eius siccantur, sursum autem atteratur messis eius.

17. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis,

18. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.

19. Non erit semen eius, neque progenies in populo suo, nec vllæ reliquæ in regionibus eius.

20. In die eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror.

21. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius, qui ignorat Deum.

A illud solum tanquam impurum, & odiosum sale conspergatur, & sulphure.

16. 17. Quemadmodum si arborum radix arescat, reliqua quæ ex illa pullulant, & ab ea sustentantur intereunt. Sic interibit impius familia pater, & cum illo elidetur tota progenies. Neque illius, quod miseris solet esse solatio, memoria viuet in posteriorum sobole consignata; neque post funus illius nomen in plateis, hominumque conuentibus audietur amplius.

18. 19. Expelletur dum viuit, non solum de statu splendenti, & nobili, in tenebricosum, & sordidum, sed etiam de orbe, id est, de hominum conuictu, atque consortio, vbi nemo illum alloquatur, & videat, neque in suscepta sobole vllum in populo aut regione sua nominis sui monumentum relinquet.

20. Ea erit rerum vicissitudo, vt nemo sit, siue in primis dignitate, ac tempore, siue in postremis numeretur, qui non miretur, & stupeat, tam subitam, tantamque mutationem fieri potuisse.

21. Hic exitus manet impiorum familiam, & luculentam domum, hæc fors excipiet eum, qui Deum ignorat, & de illius legis obseruantia non curat.

Verf. II. *Vsq̄ue ad quem finem verba iactabitis? intelligite prius, & sic loquamur.*

NTIQVI patres & expositores in singulari numero legunt *iactabis*, & ad vnum Iobum conferri putant verba Baldad. Et ita etiam conuerterunt Septuaginta; *Quousque non cessabis? cohibete*, vt ipsi loquamur: Sed Hebraici codices, & alij Latini emendati magis, & in his Sixtiani in plurali legunt. Neque desunt qui putent, nihilominus hæc verba vnum Iobum petere, abstinere ab aliis, qui cum Iobo proximè verba contulerant; & in his est Pineda, qui hac de re copiosè & acutè. Ego ad illorum sententiam magis accedo, qui verba hæc prima spectare dicunt ad Iobum, qui præcedenti capite, & ad Eliphazem, qui cum illo proximè disceptat. Hoc enim simplicissime indicat modus ipse loquendi, qui cum multis verba fieri non obscure demonstrat. Neque causa deerat homini superbo grauis, vt stomachosius ageret cum Iobo, quem in suo errore hæere putabat pertinaciter; & cum Eliphaze, qui cum

A se sapientem esse profiteretur, erroris convincere Iobum non potuerit. Eandem ob causam infra capite 32. versiculo 3. indignatus est Eliu contra amicos Iobi, quia nullam attulissent grauem rationem, quæ probaret in Iobo hæsisse culpam illam, quam oratione amplificauerant, & graui & longa. Porro aduersum amicos eius (Iobi) indignatus est, eo quod non inuenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob.

B Accedit quod homo ambitiosus, qui que in sua se sapientia plurimum amat, indignè fert ab aliis se contemni, neque sustinere potest vanissimum illum spiritum, quo inflatus est, quo in verba stuporis interdum, audaciæ plerumque plena temerarius erumpit; eo arbitror modo, quo Eliu supra versiculo 18. quasi parturiens maturum iam fœtum retinere non potuit; *Plenus, inquit, sum sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei. En venter meus quasi multum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit. Loquar & respirabo paululum.* Idem penè sibi contigisse supra cap. 4. tradidit Eliphaz; *Conceptum sermonem retinere*

2.
Superbia
sermonem
continere
non
potest.

retinere quis poterit? Sanè in homine qui vanus est, & se magnum aliquid concepisse putat, dolor est illi quàm simillimus, quem in compresso fœtu patitur puerpera cum nixu laborat, neque pariendi datur vis, aut facultas. Quod similitudine non valde diuersa expressit Perlius Satyra 1. qui hoc studium, siue rabiè loquendi simile esse dicit caprisico, nam vt hæc, vt foras prodeat, saxa disrumpit, sic verba compressa disrumpunt viscera: neque torquere desinunt, quasi noxius humor, donec euomantur. Talia, opinor, patiebatur Baldad, qui cum effundere gestiret conceptum sermonem, ferebat ægrè eripi sibi longa Eliphazis oratione loquendi facultatem. Atque ideo sic in Iobum disputationem, & reprehensionem instruit, vt etiam in disputationis ingressu stomachosius Eliphazem compungat.

Reprehendit primùm disputationem longam & ultra modum, quæ nullum videbatur habitura finem, quam tamen non verbosam solum, sed etiam ventosam & vacuam esse dicit, dum ait, *vsque ad quem finem verba iactabitis?* Deinde quia à disputationis scopo videntur prorsus aberrasse; neque intellexisse in quo præsertim consistat disputatio, & ideo subdit, intelligite priùs, & sic loquamur.

3. *Verf. 3. Quare reputati sumus vt iumenta; & sorduimus coram vobis.* Hæc alij plurimi ad Iobum referunt: quasi amicorum sapientiam contemnat, neque illos pluris faciendos putet quàm iumenta: Quod tunc dictum à Iobo interpretari potuit Baldad cum dixit cap. 12. v. 7. *Interroga iumenta, & docebunt te.* Vbi videtur Iobus meliori loco posuisse iumenta: cum ab illis docuit sumendam esse disciplinam. Aut cum dixit c. 17. v. 4. *Cor eorum longe fecisti à disciplina.* & v. 10. *Non inueniam in vobis vllum sapientem.* Sed quid hæc tria loca sibi velint, supra à nobis explicatum est. Ego sicut secundum versum, sic etiam tertium puto ad Eliphazem quoque pertinere. Nam ab vtroque existimare potuit Baldad se, & socium Sophar reputatos esse sicut iumenta, quia silere coguntur, interim dum illi longam pro sua libidine disputationem instituunt: neque digni existimantur, quibus committatur quæstionis disceptandæ negotium. id Septuaginta intellexisse videntur, dum reddunt: *Cur tamquam quadrupedia tacuimus coram te?* Neque nouum est in omni, vt reor, idiomate, vt qui stolido sunt ingenio, appellentur asini. Aut certè iniuriam sibi fieri interpretatur, cum illa se præsentè dicantur, quibus nihil ipse pinguius arbitratur, nihil ab instituto magis alienum. Viri autem prudentes, & docti, iniuriæ loco ponunt, si quispiam coram ipsis nugetur, & aliqua persuadere studeat, quibus fidem habebit nemo, nisi qui bardum habet, aut stolidum cerebrum, & asinino simile.

4. *Verf. 4. Qui perdis animam tuam in furore tuo.* Hæc iam ad vnum Iobum spectant, quem hortatur Baldad vt succensere Deo desistat, & de illo queri, quasi contra ius, & æquum tot immiserit plagas. Neque enim ex his querelis, quæ plenæ sunt impietatis, consequatur aliud nisi vt animam perdat; quia Deus scelerum æquissimus vindex maioribus illum affliget incommotis, facièrque vt aliqui de vita

Peccata vira tempus abbreviant.

Cassp. Sænetij Comment. in Iob.

A detrahantur anni, quos impleret omnino, si non addidisset peccata noua, quorum cumulus de dierum cumulo aliquid deduceret. Quomodo peccator vitæ spatium malè viuendi coarctet, & abbreviet, dixit Eliphaz cap. 15. vers. 32. *Antequam dies eius impleantur, peribit:* vbi nos de hac re pluribus. Hoc puto sibi volunt hæc verba Baldad, quæ sumpsit ab Eliphaze, cui, vt diximus, in huius capituli exordio vehementer irascitur.

Numquid propter te derelinquetur terra; & transferentur rupes de loco suo? Multa hinc video à patribus, & interpretibus adduci, quæ recensere longum esset, à quorum cogitationibus abstineo, & illam adduco, quæ mihi videtur aut expedita magis, aut impedita minùs. Putabant hi amici Iobi illud esse Dei certum, stabileque consilium, vt peccatores in hoc mortali statu plecterentur, & iusti abundantè omnibus ad vitam, dignitatèque necessariis. Quod significarat supra Eliphaz, cap. 4. vers. 7. *Recordare obsecro te, quis vnquam innocens perit, aut recti deleti sunt?* Idem docuerat hic ipse Baldad cap. 8. vers. 20. *Deus non prouiciet simplicem, nec porriget manum malignis.* Hoc Dei consilium tam ratum, & firmum esse putat Baldad, quod item duo illius socij arbitrantur, quàm ratum est futuram esse terram immobilem, neque defecturam vnquam, aut rupes de suo loco in alium esse transferendas. De quibus est illud Eccles. 1. vers. 4. *Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum stat.* Quod an ita futurum sit, vt cogitat Baldad, non disputo. illud dico ita Baldad esse persuasum, neque in terra, neque in rupibus eam futuram esse mutationem, vt moueantur montes, & terra relinquatur. Atque ideo cum hac immobilitate atque constantia comparatam esse illius decreti firmitatem, quo statutum est, vt iustus in hoc mortali statu nihil patiatur aduersi, & impius iniquitatem suam non ferat impunitam. Quod credo acceperunt à Dæmone, qui ea persuasionem putabat Iobi constantiam oppugnatum iri vehementer; & ita retinuerunt obstinatè, vt ab eo errore tam longa disputatione deduci non potuerint. Est ergo hic sensus: Tam difficile est, ô Iobe, vt ab his doloribus, ac sordibus, & à morte, quæ iam iam imminet, emergas, nisi sese his opponat incommodis vitæ mutatio, quàm difficile est terram vanescere, aut montes è suis sedibus aliò migrare. Qui loquendi modus hyperbolicus vsitatus est in omni lingua, quæ argumentum passim sumit ab impossibili: sic vulgè, aut his similia passim vsurpat, *qui talia querit, in cælo querit pisces, in mari stellas, in Italia Tanaim, in Scythia Tyberim: vt occasus euocet, ortus abscondat diem,* & similia. Scio alias esse expositiones, quæ licèt acutè, non tamen omnino videntur expeditæ.

5. *Verf. 5. Nonne lux impij extinguetur, nec splendet flamma ignis eius.* Quæ ad finem vsque capituli restant obscura non sunt; tantum enim commemorantur à Baldad illa mala, quæ persequuntur impios. Neque ex illa commemoratione quicquam efficit contra Iobum, cum non probet esse ex illorum numero, quos Deus tam diris vrget & vexat infortunis. In luce bonam subintelligi fortunam, rerum abundanti-

5.

Terra quantafirmitas.

Terra firmitas prouerbialis.

6.

dantiam, & iucunditatem: & in tenebris angustam, & sordidam, mœrorem & sollicitudinem, & quicquid execratur, & horret natura mortalium, nemo nescit. Quare hac metaphora significat Baldad, si quid in domo fuit scelerati hominis, quod ornare potuit & illustrare familiam (illud enim est, lucem extinguere.) Quod si nouam conetur lucem accendere, & omnia comparet, quæ ignem concipiunt, & excitant flammam, efficiet tamen nihil: ignis enim ille excitabit fumum, & ex materia tota in cineres redacta nullus emicabit splendor, id est, neque antiquam conseruabit lucem, neque nouam acquirat. Hoc idem dixit de impiis Iobus cap. 21. vers. 17. *Quoties lucerna impiorum extinguetur.* & de se ipso cap. 29. vers. 3. *Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris.* Huius autem vocis tam frequens vsus ostendit fuisse prouerbialem apud Idumæos hunc loquendi modum.

*Prouerbiū
Lucernam
accēdi seu
splēdere pro
felicis fortu-
na.*

7.

Vers. 6. *Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur.* Explicatio est precedentis versus, atque ideo nihil est quod addamus. Tantum dico audiri hinc tabernaculi nomen, quia apud Idumæos, quorum erat res pecuaria quaestiuosa, & ampla, multas erat, & illi cura opportunus valde tabernaculorum vsus. Illud verò super eum, idem est atque iuxta eum. Super enim pro iuxta vsurpato, satis est in Scriptura frequens, & nos exempla aliqua attulimus in nostris commentariis super Zachar. capite 4. versiculo 4. ad illud; *Septem lucerna eius super illud.* Sane cum Filij Israel sedisse dicuntur super *flumina Babylonis*, Psalm. 136. & Num. 26. vers. 3. *super Iordanem contra Iericho.* non sedebant supra, sed iuxta aquas. neque Exod. capitulo 16. sedebant super ollas, sed iuxta ollas. Sic etiam lucerna, quæ iuxta impium erat, quæ viam demonstrabat, & dirigebat pedes, ne ad lapidem offenderet, extinguetur: quia videlicet aggredietur nihil, quod expeditum habeat, & felicem exitum. Hoc porro magis in sequentibus explicat; ubi omnia sic impio dicuntur occurrere impedita, vt nequeant se pedes extricare ex variis salebris, & dumeris, quæ sese singulis momentis obiciunt. Arque ideo aut hærent pedes tricis implicati molestis, aut certe gressus tubanter, & tardè moliuntur. Sunt etenim tenebræ quasi vincula quædam, quæ pedes constringunt. Neque enim cum illæ incubuere commouere se audet victor in ignota viâ, aut quiuis alius facere, quod ex vsu sibi futurum sit, aut si aliquid tentauerit, neque cum magno faciet opere pretio, neque sine periculo. Sane Aegyptij eo tempore quo tenebræ suam prouinciam occuparunt, neque se loco commouerunt, neque minus fuerunt conclusi à tenebris, quam si pedes forent à compede constricti. De quibus Sap. 17. versiculo 2. *Vinculis tenebrarum, & longa noctis impediti, inclusi sub rotis,* & versiculo 17. *Vna enim catena tenebrarum omnes erant colligati.* Hæc omnia habemus multo magis explicata versibus quæ proximè succedunt.

8.

*Prouerbiū
via lata
aut angu-*

Vers. 7. *Arctabuntur gressus virtutis eius.* Coarctantur gressus, cum angusta est, aut implexa veperis semita, aut interrupta salebris,

A ita vt non liceat incedere sine metu, aut ingredi velociter: vt autem infortunati est hominis per viam incedere implexam, & angustam, in qua passim occurrat, quod timeas, aut quod te à cursu festinato retardet, sic in magna felicitate ponitur, si via sit expedita, & lata, in qua vagari possis sine metu, & spatari sine periculo. Qualem se inuenisse gaudebat Dauid, cum dicebat Psalm. 17. vers. 37. *Dilatasti gressus meos subtus me: & non sunt infirmata vestigia mea.* & Psalm. 30. vers. 9. *Statuisti in loco spatiose pedes meos.* Vtramque viam sub eadem metaphora habes Prou. 4. vers. 12. *Ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui; & currens non habebis offendiculum.* Et statim vers. 18. *Iustorum semita quasi lux splendens: via impiorum tenebrosa, nesciunt, ubi corruant.*

B

Virtutis eius. Gressus virtutis sunt illi, qui incitati sunt, & quos nulla moratur difficultas, nulla debilitant, aut frangunt locorum spatia: quales fuerunt eius, de quo dicitur Psalm. 18. vers. 7. *Exultauit vt Gigas ad currendam viam.* Hi autem gressus, qui vocari possent Gigantæi, quique in statu, fortunaque meliori expeditam habuerunt, & decliuem viam, coarctabuntur, & in suo tardo, atque difficili ingressu hærebunt passim, & offendunt.

C

Et præcipitabit eum consilium suum. Perstat, opinor, in metaphora lucis, quæ si absit, id efficit in animo, quod tenebræ in via, quæ hominem retardant, quominus illam ingrediantur, & si ingredi audeant, sæpe miserabili ruina præcipitant. Peccatoris consilium, cæci planè est, quia illud etiam planum est, & certum peccatorem esse cæcum. Quocirca non magis in suis rationibus consilium inueniet opportunum, quam cæcus viam, quæ ad requiem, aut ad securum, & placidum hospitium deducat. Quare consilium, quod cæperit, dum animo caligat, neque à cœlesti illustratur lumine, præcipitabit illum, & conteret, neque maiorem ab hoste, quam à seipso, dum suo se regit arbitratu, plagam accipiet. Hoc est enim opus peccatricis animæ, quæ à cœlesti lumine, & protectione deseritur.

D

Vers. 8. *Immisit enim in rete pedes suos: & in manibus eius ambulat.* Arctantur gressus, quia in arcta mouentur, & implexa via, adde & in caliginosa, in qua quia omnia timet mouere se non audet peccator, aut certe gressus explicare liberè, sed incessu graditur lento, ac timido, &, vt aiunt, testudineo, id est, sensim, ac pedetentim. Nunc aliud addit impedimentum, quod peccatorem in incessu moratur. Sumitur autem à venatione metaphora, & à præda quam auceps, aut venator, captat, quæ si se in laqueos induere contingat, inde se extricare non potest, & quod eluctatur magis, vt inde se eximat, arctius constringitur. Et vt se huc, & illuc assidue verset, & ambulare incipiat, non tamen assequetur, vt extra maculas ambulet incessu libero. Hemistichium secundum explicatio est prioris. Sunt autem maculæ illæ plagulæ, seu foramina, quæ rete siue piscatorium, siue venatorum distinguunt; in quod si se minores prædæ, seu auiculæ induant, ita se ab vna exoluunt macula, vt in aliam incurant.

E

*ita pro via
arumosa,
aut lata.*

9.

10.
Peccator
qui.

11.
Peccator
in
ter
laqueos
constrictis
pedibus
ambulat.

Porro

Macula Porro maculae sunt foramina, siue in reti-
quid. bus, aut plagis, quae e lino, aut fimbis con-
 textuntur, siue e ferro, quales sunt, quae ex
 aere ductili in fila torquentur, & reticulato ope-
 re implicantur. quo etiam nomine dicuntur
 ferrei annuli, quibus hamatae contextuntur
 loricae, quae ab Hispanis appellantur *mallas*.
 In reticulis, quae ad muliebres molliores de-
 licias inferciuntur rosas, maculas, agnoscit
 Cicero Act. 7. in Verrem; *Reticulum ad na-
 res sibi admoebat tenuissimo lino minutis ma-
 culis plenum rosa*. M. Varro libro 3. de re rusti-
 ca capit. 11. maculas in reti posuit; *Septum*,
 inquit, *totum rete grandibus maculis integitur,
 ne eo inuolare aquila possit, neve ex ea euolare
 anas.*

12. *Sitis pro* Vers. 9. *Tenebitur planta illius laqueo: &*
magno stu- *exardescet contra eum sitis.*] Prior pars supe-
dio atque *rioriorem sententiam confirmat, & explicat:*
ardore. posterior aperte docet a venatione sumptam
 esse metaphoram; exardescit enim contra fe-
 ram, quae tenetur in laqueo, venatorum fu-
 ror, maxime si vlciisci volunt illatum a fera
 damnum. Quale aper intulit Calydonius;
 aut lupo, qui lacerauit pecus, cum in la-
 queos incidit a pastoribus intentos. Sumitur
 hoc loco *sitis* pro sitibundis, id est, pro his
 qui sanguinem sitiunt, qui eo auidius illa-
 queatam confauciant feram, quo maius in
 illam odium imbiberunt. Sanè abstractum
 pro concreto sumi nimis vulgare est tam
 apud profanos, quam apud sacros scripto-
 res; & alij omnes interpretes a Vulgato con-
 cretum reddiderunt, nempe *sitientes grassatores,
 praedones*. In quibus videntur significari Chal-
 daei, & Sabaei, & si qui fuerunt alij, qui in
 Iobi facultates, & bonum nomen irrupe-
 runt: nam quae hic de impiorum supplicio
 dicuntur a Baldad, ad Iobum praesertim in-
 torquentur, in quem hi tres amici, quasi in
 irretitam Orygem aut leonem bacchantur,
 ea inflammari siti seu potius rabie, vt non
 aliter sedari posse videatur, nisi Iobi sanguine
 ad satietatem hausto.

13. Vers. 10. *Abcondita est in terra pedica eius,
 & decipula illius super semitam.*] Sententia
 eadem iterata; vbi alia causa redditur coar-
 ctationum gressuum. Quia via non solum erit
 senticosa, & intercisa salebris, sed etiam a
 pedicis, & decipulis obsessa, quae quia ab-
 condita sunt, aut vbique latere existiman-
 tur, vbique timentur insidiae. Obiecta igitur
 periculi formidine tardius incedit, quia pu-
 tat si sibi ab occulto periculo non cauet ef-
 fugere se non posse feruitutem, aut mortem.
 Est autem in Scriptura huiusmodi laquei fre-
 quens mentio, & quasi prouerbialis. Psal-
 mo 139. versiculo 6. *Cogitarunt supplantare
 gressus meos, absconderunt superbi laqueum
 mihi: & funes extenderunt in laqueum, iuxta iter
 scandalum posuerunt mihi.*

14. *Peccator* Vers. 11. *Vndique terrebut eum formidines,
 & inuoluent eum pedes eius.*] Supra ex capite
numquam si- *decimoseptimo, Sapient. versiculo decimo,*
no moue. dictum est, habere peccatorem semper quod
 timeat: & vbi nihil impendat, quod ma-
 lum intenet, non tamen abesse horribiles
 species, quas interdum ipse fingit, & aduo-
 cat peccator, quae non minus cruciant, quam
 si vera forent, proximaeque pericula. Terre-

A tur itaque peccator, cum putat quauis in
 semita latere tendiculas, & haec anxia, &
 continua formido non sinit illum animo esse
 sedato, aut partem habere aliquam solidi gau-
 dij. Et tamen licet a qualibet sibi semita,
 aut loco caueat, tam n illaqueatis pedibus
 sic inuoluetur, vt nusquam moueat felicem
 gradum; & in quocumque negotio promo-
 ueat nihil. Quomodo impius numquam sit,
 aut certe esse non debeat a metu vacuus,
 diximus supra capite decimoquinto, versu-
 culo vigesimoprimo, ad illud, *Sonus terroris
 semper in auribus illius*. Quomodo illum vbi-
 que afflectentur mala, ostendimus in nostris
 commentariis in Amos capitulo quinto, ver-
 siculo decimonono, ad illud; *Dies Domini
 ista, tenebra & non lux: Quomodo si fugiat vir
 a facie leonis, & occurrat ei versus: & in-
 grediatur domum, & innitatur manu sua super
 parietem, & mordat eum coluber.*

B Vers. 12. *Attenuetur fame robur eius, & inedia
 inuadat costas illius.*] Hucusque Baldad de im-
 pedita via; & coarctato gressu peccatoris:
 nunc alia commemorat infortunia, quibus
 Deus impietatem, & tyrannidem punit. Hic
 imperatius pro futuro ponitur, quod in
 Scriptura obuium, vt diximus ad illud Osee
 capitulo decimoquarto; *Pereat Samaria*. Quod
 Hieronymus docuit ad illud Psalm. vndeci-
 cimi; *Disperdat Dominus vniuersa labia dolo-
 sa*. Et Augustinus ad illud Psalmi septua-
 gesimi octauj; *Effunde iram tuam in gentes, quae
 te non nouerunt*. & Gregorius hic. Ait igitur
 illud deberi homini tyranno, aut impio, qui
 in deliciis vixit, & abdomini suo alienas
 opes seruire fecit, vt robur illud quo alios
 oppressit, attenuetur, & languescat fame; &
 costae quae carne teguntur, & aruina pingui, a
 carnibus nudatae rigeant, & horreant. Haec
 allegoricè sumi possunt optimè pro poten-
 tia, & opibus utcumque quaesitis, quas sic
 consumet iusta Dei vindicta, vt illi deinceps
 quidlibet occurrat, & insultet impune.

D Sed quia haec Iobus pariebatur in corpore,
 & sic erat attenuatus fame, aut quia dereli-
 ctus a suis cibum paratum non habuit, aut
 quia exulcerato ore, & faucibus interclusis,
 & faucis saliuam suam glutire non poterat,
 vt vix haereat ossibus, & consumptis carni-
 bus os adhereret pelli: credo haec proprie
 accipienda de corpore iam exhausto, licet haec
 non tantum a fame, inediaque prouenerint,
 sed a sanie etiam, & tabe, in quam vlcerosum
 corpus diffluebat.

E Dicitur porro costas inuasura fames, & inedia,
 sed cur in hac macie costarum praecipue
 meminerit obscurum. Mihi duae sese offerunt
 causae, altera est vt significetur, qualis futu-
 ra sit fames illa quae impiorum, atque ty-
 rannorum abundantiae succedet: talis videli-
 cet, vt mortem inducat, quales multae in Scri-
 ptura sacra numerantur, quae confecerunt vi-
 ros abundantes, & lautos, & eò adegerunt, vt
 parentes filiorum, & filij parentum carnibus
 pascerentur, vt habet Ezech. capite 5. vers. 10.
*Ideo patres comedent filios in medio tui, & filij co-
 medent patres suos*. Et praefame interiisse alios
 docet ibidem Ezech. vers. 12. *Tertia pars tui
 peste morietur, & fame consumetur in medio tui*.
 Quod accidisse paruulis, deplorat saepe Ierem.

maximè Thren. capit. 2. vers. 11. & 19. Hæc itaque mors significare videtur in costis, ea opinor de causa, quia qui alterius meditabatur mortem, maximè ex infidiis, ille latus petebat, quod idem est ac si costas peteret. Sic sanè periire illi, de quibus 2. Reg. capit. 2. & Abner lib. item 2. cap. 3. & Amasa ibidem cap. 20. dicuntur a Ioab percussi ad quintam costam, vt textus habet Hebraicus. Quare *inuadere costas* nihil videtur aliud, quàm mortem alteri seu inferre, seu moliri. Quomodo dicimus petere iugulum alicuius, quod ad varios etiam vsus traducitur. Inuadit itaque costas fames, quia ita sc̄uit vt tandem extinguat.

18.

Altera explicatio est, quia licèt totum corpus fames attenuet, atque consumat, tamen in costis, & spina, magis se prodit macies, quia partes illæ ossæ extant è corpore, & consumptas esse carnes manifestiùs ostendunt, atque ideo quidam dum macilentum hominem describunt, costarum meminerunt. Sic Persius Satyra 6.

--- *Mibi trama figura*

Sit reliqua? Ast illi tremat omento popa venter.

Et clariùs Ouidius lib. 8. Met.

*Dura cutis, per quam spectari viscera possent,
Ossa sub incuruis extabant arida lumbis,
Ventre erat pro ventre locus; pendere putares
Pectus, & a spina tantummodo crate teneri.*

Hæc fortasse species erat Iobi, quo tempore talia audiebat ab amicis, cum variis de causis macrum esset corpus, & exhaustum, neque cibus opportunus reficeret, quod morbus, & fames adimebant.

19.

Vers. 13. *Deuoret pulcritudinem cutis eius, consumat illius brachia primogenita mors.*] De fame, eiusque potestate, atque effectu proximè, nunc de illa morte quæ vocatur primogenita, cuius ea vis est; vt cutem deformet macie, & colorem inducat pallidum, & consumat brachia, id est, adimat vires, quarum administrati sunt lacerti. Quod credo in Iobo tunc intuebatur Baldad. Certè *brachia* sumi pro robore, res est aded in Scriptura frequens, ac certa, vt ignotet nemo. Aut certè in *brachiis* intelliguntur filij, sicut suprâ pluribus ostendimus cap. 15. ad illud; *Et manus eius arescent.* Oppressos autem fuisse ruente domo Iobi filios, iam ante capit. 1. didicimus. Quid sit primogenita mors, obscurum est, & in hac explicanda varij sunt interpretes. S. Thomas illam putat dici *primogenitam*, quæ naturalis ætatis præuenit finem. Ego immaturam interpretor, quæ ante suum tempus hominem arripuit; qualem subiturus esset Iobus, si hoc tempore sublatus esset è viuus, & subierunt filij obruti à ruina domus. quod videretur spectasse Baldad, dum talem mortem brachiis, id est, filiis minatur. Caietanus in *primogenita morte*; mortis intelligit primogenitum, & hunc putat esse contracti animi mœrorem, quem mors præmittit, & qui morti præparat hospitium, quam tandem exiccatis ossibus introducit. *Spiritus enim tristis exiccatur ossa.* Prouerb. 17. vers.

Brachia
quid meta-
phoricè,

A 22. Alij *primogenitam mortem* appellant illam, quæ maximè est horribilis. Primogenitus enim fratrum plerumque fortissimus, imò robur appellatur fratris. Sic sanè Iacob filium suum Ruben, quem omnium suscepit primum à Lia, nominauit Genes. cap. 49. vers. 3. *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea.* Cum ergo mors filia sit peccati, quia per peccatum mors intrauit in mundum, ad Rom. cap. 5. versic. 12. illa dicitur primogenita, quæ maximè dura fuerit, atque horribilis. Omnes hæc explanationes satis ad textum, & mores opportuna sunt: neque satis mihi statutum est, quamnam illarum maximè probem: nullam certè illarum improbare audeo. Illud tantùm addo sententiæ Caietani, non solum mœrorem vocari primogenitam mortem, sed etiam morbum, qui mortem antecedit, & illam inducit. Et hoc potius, vt cum Hebræis sentit Euginus, & Vatablus, & in manuscriptis Legionensis. Et quidem morbus grauissimus, à quo mors abest proximè, ex vsu Scripturæ mors appellatur; quod enim parum differt à forma perfecta, illius sibi nomen vindicare solet. Sic vicisse dicitur ille, cum tamen adhuc hostis expugnet, si res in eo sit statu, vt effugere non possit inimicus; & actum esse dicimus de nobis, cum declinare non possumus infortunium: & in hac ipsa materia exempla sunt obuia; passim enim dicimus nos periisse; cum propè est vt pereamus. Et Christus Dominus de se ipso dixit, *consummatum est.* Ioan. capit. 19. versiculo 30. cum tamen adhuc esset viuus. Sic ergo morbus lethalis, quiue vehementer vrget, vocatur mors, & quia morbus à peccato proueniet, & quia dispositio est ad mortem, quam peccatum in orbem terrarum introduxit, primogenitus filius peccati dicitur, quia ortu suo naturalem corporis mortem antegreditur: sicut calor, qui ab igne nascitur, & ignem alium à priori igne generatum introducit, comparatione ignis primogenitus est. Hæc, vt dixi, mihi probabilia sunt; inclinatur tamen assensio magis in opinionem Sancti Thomæ, quam sequitur Dionysius, & Lyra, quæ in primogenita morte mortem agnoscit immaturam. Et quidem morbus est, qui cutis pulcritudinem deuorat, & brachia, id est, robur adimit, qualia tunc patiebatur Iobus, quem his argumentis Baldad peccatorem esse contendit.

20.

C

D

E

Vers. 14. *Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius: & calcet super eum quasi Rex interitus.*] *Tabernaculum* apud Idumæos pro domo sumitur, quia illi, cum rei pecuaria, ac rustica magna ex parte dent operam, in tabernaculis habitant, sicut Arabes, quæ facili negotio ex vno loco transferuntur in alium. *Fiducia* porrò dicitur, quidquid tueri potest, & ornare tabernaculum, vt est valetudo firma, familia numerosa, & fida, diuitiæ, & opes, quæ confirmant animum, & dies promittunt, & faciunt fortunatos. Hæc omnia auellentur de tabernaculo; & quasi reuulsa malo, & disruptis funibus tota corruet tabernaculi moles. In *tabernaculo* porrò per metonymiam peccator intelligitur, qui eiusmodi inhabitat tabernaculum. Loco verò eorum, quæ spem & fiduciam aluerunt impij, succedet interitus, qui non aliter ingrediatur

21.

ingredietur tabernaculum, quàm Rex, qui suo arbitrato cuncta mutat, atque disponit, & pro sua libidine conculcat, & dissipat fortasse illorum direptio, qui vitam sustentabant, & quibus impiorum nitebatur fiducia, quam consecutus est interitus & illa primogenita mors, quæ quasi maior natu posteriorem mortem aduocauit, quæ vocari vere potuit mors.

22. *Non esse idem quod mori.*
 Vers. 15. *Habitant in tabernaculo illius socij eius, qui non est.*] *Qui non sunt*, descriptio est illorum, qui excelserrunt è viuis. Qui dicendi modus in sacris literis infrequens non est. Ierem. cap. 11. *Vox in excelsis audita est, &c. Et nolui consolari, quia non sum.* id est, quia interierunt. Psalm. 36. vers. 39. *Transiui, & ecce non erat*, id est, perierat. Dan. capit. 9. vers. 26. *Occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est.* id est, peribit eius populus. Sic etiam hoc loco, *qui non est*, hominem sonat vita functum. De significatione valde inter se dissentiant interpretes. Quidam socios eius, qui non est, id est, Iobi, cum inter viuos esse desierit, illos esse putant, qui vicini sunt Iobo, aut qui cum illo, cum res esset integra, vixerunt familiariter, & nunc in angusta fortuna non solum deseruerunt infideliter, sed etiam insultarunt inuerecundè, & procacibus exagitarunt conuitiis. Hi ergo in hereditatem Iobi iam caducam irrumpent, quia bonorum eius legitimos heredes oppresit ruina; *Quod maximo dolori esse hominibus solet*, qui ægrè ferunt inimicos suos, quibus omnia potius precantur aduersa, in suorum bonorum possessionem venire.

23. *Esse aut esse aliquid, magnum aliquid importans.*
 Alij eo loquendi genere significari arbitrantur illos, quorum est vilissima conditio, qui dicuntur esse nihili, id est, non esse; quia qui in eo sunt loco, atque ordine, vt nullo habeantur in pretio, vel potius qui nullo sint ordine & loco, perinde censentur vulgi opinione, atque si non essent. Sanè esse, aut esse aliquid, magnum aliquid importat nomen: vnde etiam fit non esse aliquid importare sordidum, & vile, quòdque sit prorsus indignum nominari. Sanè Paulus vtrumque docuit, 1. Corint. 1. vers. 28. & quæ magna sunt, & splendida, dici esse, & illa non esse, quæ sordida sunt, & vilia. *Ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret.* Quòd verò esse aliquid, splendidum aliquid importet, multa docent. Iuuenalis Satyra 1.

Aude aliquid breuibus Gyaris, & carcere dignum,

Si vis esse aliquid.

Id est, illustris, & magnæ apud omnes æstimationis, & nominis. Persius Satyra item 1.

Sese aliquem credens, Italo quòd honore superius

Pregerit heminnas,

Quòd si nobilis, & præclari nominis homo aliquid, aut aliquis esse dicitur, consequens est, vt vilis homo, & sordidus, nullus dicatur, aut nihil. Iuxta hanc igitur explicationem, significare voluit Baldad, domum lautam & regiam, qualis erat Iobi, ab hominibus vilissimis fore habitandam, quòd viri nobiles mortis instar habere putant. Ille porro dicendi modus: *socius eius qui non est*, pro eo qui non est, aut qui vilis est, vsitatus est in Scriptura, quomodo socius latronum, latro est.

A His explicationibus, quas non improbo, sed potius amplector, & laudo, addo aliam, quam ita probo, vt tamen non pertinaciter defendam, aut alijs præferendam putem. Interitus proxime calcaturus esse dicitur, & pessundaturus impiorum tabernaculum. Nunc verò dicit habituros esse in illorum tabernaculo socios eius, qui non est, id est, interitus, de quo proximè, qui socios, quos quasi præcursores, & Parochos præmilit, sequitur, vt tabernaculum conculcet, & perdat. Socij autem interitus sunt fames, dolor, morbus, & luctus, putredo, vermes, & tabes, quæ mortem vel antecedunt, vel sequuntur, quæ domum, quam habitauerunt scelerati, & impij, sic implebunt, vt antiquæ felicitatis, & gloriæ nulla relinquunt, vel obscura vestigia. Tales mortis socij videntur illi quos moriente Troia adduxit Maro lib. 2. *Aneid.*

--- *Crudelis ubique*

Luctus, ubique clamor, & plurima mortis imago.

B *Aspergatur in tabernaculo eius sulfur.*] Aliud impiorum tabernaculo infortunium impendet, quòd intorqueri potuit à Deo scelerum ultore, vel ab hominibus, qui locum illum quasi impurum aliquid, & obsecnum execrantur. Ad eò quidem, si fulmine tangat, & euertat non tam domum quàm turpe lustrum, & libidinum, ac vitiorum omnium commune diuerticulum: quòd facere solet, cum pœnas sumit de his personis, siue locis, quæ libidini, aut damoni stultorum hominum superstitione sacrauit. Ignem autem quem secum circummagit fulmen, aut potius fulmen ipsum, quòd ignis est tortilis, sulfureus est. Certè sulfureos afflat odores, vt dixit Plinius lib. 35. cap. 15. *Fulmina*, inquit, & *fulgura sulfuris odorem habent, ac lux ipsa eorum sulfurea est.* Lucretius lib. 6.

Quòd superest, quali natura prædita constent Fulmina, declarant ictus, & inusta vapores Signa, notaque graues halantes sulphuris auras.

Et Silius Italicus lib. 10.

D --- *Proanis ab origine cognita quercus, Ceu sumat percussa Ioni, sacrosque per auium Æthereo ramos populantur sulfure flamma.*

Quòd ipsa Scriptura sacra non semel ostendit, dum sulfura cum igne coniungit, & vtrumque affirmat è cælo demitti. Psalm. 10. vers. 6. *Ignis & sulfur spiritus procellarum.* Ezech. cap. 38. vers. 22. de Gog, & Magog; *Ignem & sulfur pliam super eum, & super exercitum eius.*

E Alij dicunt allusum esse ad incendium Sodomæ; quòd Baldad ignorare non potuit, cum non procul habitaret à mari mortuo, & quotidie grauem experiretur anhelitum sulfureum, què locus pestilens aspirat. Et hoc mihi videtur magis viri simile: nam ille locus antequam Deus ignem, & sulfur è cælo demitteret, erat ad eò speciosus, vt Gen. cap. 13. vers. 10. paradiso Domini dicatur esse similis. At post ditam illud incendium, sic fuit deformatus, vt nihil videatur esse potuisse miserius, nihil magis execrabile, ac turpe, qui in priori statu adumbrabat optimè regiam fortunam, & domum abundantem, & lautam, qualem habuit Iobus antequam tactus esset de cælo. De illius vbertate ac specie mirifica satis habemus argumenti ex loco proximo ex Genesi; *Elenatis*

Lotk

24
Mortis socij qui.

25.

Fulmina sulfurum aliquid olet.

26.

Sodoma qualis post incendiari.

Sodomaque-
li post in-
cendium.

Lotb oculis vidit omnem circa regionem Jordanis, que uniuersa rigabatur antequam subuerteret Dominus Sodomam, & Gomorrham, sicut paradysus Domini. Huius porrò amœnitatis, argumento sunt ciuitates duæ proximæ Engaddi, & Iericho, vbi sunt palmeta, & rosarum plantaria, & vineæ seu horti, ex quibus magna vis exudat pretiosi balsami. At post ignem, & sulfur, quæ Dominus è cœlo iaculatus est; sic tota horruit, vt nihil spectes, vel ad aspectum tristius, vel ad vsus opportunum minus. Lege Iosephum lib. 5. de bello cap. 5. Quod etiam scriptores docuerunt externi. Cornelius Tacitus lib. 21. non longè à principio; *Haud procul (à lacu seu mari mortuo) inde campi, quos ferunt olim vberes, magnisque urbibus habitatas fulminum iactu arsisse, & manere vestigia, terramque specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herba tenuis, aut flore, seu solitam in speciem adoleuere, atra, & inania velut in cinerem vanescunt.* Deinde addit, halitu lacus infici terram, & superfluum spiritum corrumpi. Eadem propè Strabo lib. 16. Solinus cap. 38. *Longo à Hierosolymis recessu tristis sinus, quem de cœlo tactum testatur humus nigra, & in cinerem soluta. Duo ibi oppida, Sodomum nominatum alterum, alterum Gomorrhum: apud que pomum gignitur, quod abet speciem licet maturitatis, mandu tamen non potest. Nam fuliginem intrinsecus famillaceam ambitio tantum extima cuius cohibet, qua leni tactu pressa fumum exhalat, & fatiscit in vagum puluerem.*

87. Ex his satis, meo iudicio, sit verisimile, alulsum esse ad supplicium Sodomæ per ignem, & sulfur. In quo video vtrumque Iobi tempus, & fortunam proponi. Nam fortunam priorem splendidam, & Regiam satis adumbrat Sodomæ, & aliarum ciuitatum species prior: postetiorum verò perquam aptè exprimit earumdem status, & ruina posterior. Sulfur enim quod pro toto supplicio, atque incendio ponitur, grauem inprimis indicat anhelitum, quem emittit corpus vlcerosum, & tabidum, & quem ipsius Iobi vxor sustinere non poterat. Neque sterquilinum in quo iacebat Iobus, & domus tota, si in domo fuit, & non potius sub aperto cœlo, minus erat olidum, quam si in eo sulfurea materia cremaretur. Deinde si eodem modo sparso sulfure terra sterilis, quemadmodum si sale foret aspersa, optimè significatur extincta progenies, cum vno die, atque impetu oppressi essent omnes Iobi filij, & spes sublata propagandæ sobolis.

88. Vers. 16. *Deorsum radices eius siccantur, sursum autem atteratur messis eius.* Explicatur magis quod proximè de sulfure dicebamus, à quo terra redditur infœcunda; cum enim radices dicuntur exsiccandæ, spes omnis propaginis auertur, & nouorum germinum. Quæ metaphora sæpe occurrit in hoc libro, vbi rami dicuntur filij, & stirps seu radix pater, aut generis auctor, à quo progenies rota diffunditur, porrò in messe, quæ sursum dicitur atterenda, progenies intelligitur, quæ ex stirpe succrescit. *Sursum* autem dicuntur, quæ ex radice germinant, & extant è terra, vt rami, frondes, fructus, quæque arborem conuestiunt, & gnerant. Quod autem quicumque fructus, seu

A prouentus, quales sunt frondes, flores, rami, & poma, seu baccæ dicantur *messes*; res est certa. Collectio myrrhæ, quæ vnguentum est, & ex arboris gutta concrefcit, & aliorum aromatum messis, aut quod idem est, messio vocatur. Cantic. 5. versiculo 1. *Messui myrrham meam cum aromatibus meis.* Virgilius libro 4. Georg. cum ageret de mellificio, hanc vocem adhibuit, pro ea, quam Columella lib. 9. c. 15. castrationem vocauit.

Messis pro
quacumque
fructuum
collectione.

Bis gravidos cogunt fetus, duo tempora messis. Quam etiam pro vindemia vsurpauit secundo Georg.

B *Sarmenta, & vallos primus sub tecta referto, Postremu smetito.*

De floribus idem libro 4. Georg. vbi sic de apibus,

Illæ continuo sylvas, saltusque peragant, Purpureosque metunt flores.

Hoc itaque figurato dicendi genere significat Baldad extinguendam omnino Iobi familiam, cum extincto Iobo, cui iam proximè videbatur imminere mors, & sepultis omnibus ad vnum filiis, nulla spes videretur reliqua propagandæ sobolis, pater enim in siccata stirpe, filij in arboris messe; id est, in illis, quæ funduntur ex stirpe, intelliguntur.

90. Vers. 17. *Memoria illius pereat de terra: & non celebretur nomen eius in plateis.* Eodem spectant hæc, quo superiora: extincta enim funditus sobole perire solet parentum nomen, atque memoria, quem sera posteritas tuetur, & conseruat, filiis enim viuus, viuere etiam existimatur pater, iuxta illud Eccles. 30. versiculo 4. *Mortuus est pater, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se.* Et in simili metaphora de radice, & stirpe laudatur pater, & in benedictionis parte ponitur, quod illius ossa pullulent: id est, nascantur filij, qui parentum exprimant mores, & sustentent memoriam regentem, & gratam, quæque alioqui fortasse esset peritura. Eccl. e. 46. vers. 14. *Vt sit memoria eorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo: & nomen eorum permaneat in æternum.* Et verò quod monumenta faciunt ex ære, & marmore hoc faciunt posteri, qui paterni nominis spirantia sunt, & propria monumenta. Quare cum Absalon nõ suscepisset filios, qui poterat nominis esse conseruatores, & hæredes, monumentum reliquit è saxo, quod filiorum sustineret partes, 2. Reg. 18. vers. 18. *Porrò Absalon exierat sibi, cum adhuc viueret titulum, qui est in valle Regis: dixerat enim, non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei, vocauitque titulum nomine suo.*

E

Vtrumque monumentum habuerat Iobus, suscepit enim nobilem, & numerosam sobolem, quod tunc deturbatum est, & deietum, cum corruente domo oppressi sunt filij. Aliud etiam excitat monumentum, domum videlicet illam, in qua postremum filij obiit conuiuium, quæ iam, cum hæc diceret Baldad, erat à fundamentis euerfa. Neque alia quam tunc proximè reliquerat, cum in sterquilinum recessit, longè aberat,

29.
Filij paterni
nominis mo-
numentum.

30.

aberat, ut omnino periret: iam enim illam aut occupant alieni, aut occupaturi videbantur, quod tanti viri nomini obliuionem induceret.

Superborum
peris memo-
ria.

Neque præterea insanæ illæ moles, quas tyranni, & superbi homines æternitatis gratia moliantur, superborum nomen omnino ab obliuione vendicant: quia aut consumit vetustas, aut hominum vis, & iniuria: aut Deus ita de hac superborum statuit insaniam, ut integra mole cadat omnino, & obscuretur nomen illius, qui in saxo, & ære sui nominis æternitatem incidere voluit. Notum est illud Plinij lib. 36. cap. 12. de tribus Ægyptiorum Pyramidibus, quæ immenso pretio, & multis annis constructæ sunt, ut auctorum nomen in omnem æternitatem sustentarent: cum autem scriptores plurimi, de tribus illis molibus insanis multa prodiderint, *inter omnes illos*, inquit Plinius, *non constat a quibus factæ sint, iustissimo casu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.*

31. *Et non celebretur nomen eius in plateis.* In plateis, aut in publicis, atque frequentibus hominum conciliis, illorum usurpari solet eum dignitate nomen, qui aut constituere rempublicam datis legibus, aut ornarunt ædificiis, aut de illa quocumque modo meriti sunt. Qualis sine dubio fuit Iobus, cuius nomen in plateis audiebatur cum voluptate, & publico celebrabatur præconio, cum tempora fuerunt minus turbida, & illius apud omnes existimatio integra. Quod ipse docuit Iobus cap. 21. a versu 7. In plateis porrò concilia celebrantur, & nundinæ, ad quas multorum populorum conuentus fiunt; in quibus reprehenduntur, vel laudantur, quæ turpiter, aut honeste, & cum dignitate fiunt. Talia Baldad de impiis atque tyrannis pronunciat, quia talia Iobo contigisse videt, in quem tota istæ confertur disputatio.

32. *Verf. 18. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.* Eadem iteratur, amplificaturque sententia. In luce fuit Iobus, & in omnium oculis gloriosus: sed inde traductus est in tenebras; in statum nimirum, qui non longè existimatur abesse ab extremo spiritu: dum talia iactantur de tyranno, atque impio, illis Iobus, qui tyrannus putabatur, & impius malitiosè compungitur. *Transferri de orbe*, idem est quod amandari aliquem de hominum conuictu, atque consortio, vbi nemo illum alloquatur, & videat: quasi monstrum aliquod horribile, quod omnes execrantur, & fugitant. Quomodo illum qui publicam pestem, & commune dedecus esse ducimus, amandandum esse dicimus, & deportandum in vltimos terræ fines, aut ad mortuos, aut etiam infra mortuos ablegandum. Aut etiam *transferri hominem de terra*, idem est quod mori, qui enim vita functi sunt, illi de viuis, atque de terra sublati dicuntur, atque in aliam regionem orbemque translati.

33. *Verf. 19. Non erit semen eius, neque progenies in populo suo: neque ulla reliquia in regionibus eius.* Nihil hinc addit noui Baldad, sed iterat, quod dixerat ante de eradicanda funditus progenie, neque hinc apparet, quod interpretis operam desideret.

34. *Verf. 20. In die eius stupebunt nouissimi: & primos eius innuadet horror.* Ea erit fortunæ conuersio, ut nemo sit, siue in primis dignitate aut

A tempore, siue in postremis numeretur, qui non miretur tam subitam, & tantam durationem fieri potuisse. Sanè res est quæ maxime commouere homines solet, spectare iacentem illum in fordibus, quæ paulò antè erectum videras & florentem. Sic de Ierusalem cecinit Ieremias cap. 19. versic. 8. *Et ponam ciuitatem hanc in stuporem, & in sibilum, omnis qui præterierit per eam obstupescet.* Et quod hinc prædixit, re ipsa completum esse lamentabatur Thren. cap. 2. vers. 15. vbi de transeuntibus ait; *Mouerunt caput super filiam Ierusalem. Hæcine est urbs dicentes perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ.* & libr. 4. Reg. cap. 9. in fine, *obstupentes, qui præteribant, dicebant, hæcine est illa iezabel.* Illa

Subita mutatio stuporem inducit.

B autem admiratio & stupor, ex incredibili ruina nascebatur ciuitatis amplissimæ, longèque pulcherrimæ, cuius tantum reliquum fuit immane, atque deforme bustum: & eius scæminæ quæ paulò antea regium ostentabant splendorem, & pulchritudinem eximiam, & tunc ex ea admiranda specie, relicta sunt exiguæ, obsecræque reliquæ, quibus pepercerunt regio caduere saturati canes. Idem propè accidit Iobo, cuius domus, eam aut viderat, aut timebat ruinam, quam subiit Hierosolyma, & corpus euentum non dissimilem illi, qui derelictus esset, & contemptus ab omnibus, & quem horrerent etiam domestici, atque cognati: quique in sterquilinio iacebat moriturus, nisi ut à canibus laceraretur, proinde atque asinus, qui humi putrescit.

C *Verf. 21. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius, qui ignorat Deum.* Epiphonema est, & summa quædam complexio eorum, quæ toto hoc capite dicta sunt à Baldad, tum de tabernaculo tyranni, atque impij, de quo plurima; tum de loco, id est, statu, ad quem tandem superbus deuoluetur, atque impius. In tabernaculo porrò, id est, Idumæorum domo (nam Idumæis qui rei pecuariae vacant, frequens est tabernaculorum vsus) tota intelligitur familia, resque familiaris tam mobilis, quam soli. Sic sanè Hispani illi esse dicunt domum vberem, & amplam, cui familia est copiosa, & facultates amplæ; quibus ornatur, & splendescit domus. In Scriptura sacra milies occurrit *domus* pro familia; & cognatione. Sic domus dicitur Iacob, & David, pro his qui ab illis propagati, vel qui illis cognatione coniuncti. Et de illis qui ingressi sunt in Ægyptum, dicitur Exod. cap. 1. vers. 1. *Hæc sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Ægyptum cum Iacob: singuli cum domibus suis introierunt.* In domibus videtur Moyses complexus pecorum greges, & domesticum instructum: nam hæc omnia secum abduxisse dicuntur Iacob, & illius tota progenies. Genes. 46. vers. 1. *Profectusque est Israel cum omnibus, quæ habebat.* Idem clarius versiculo 6. Latinus item *domum* pro genere, & familia frequenter usurpat. Virg. lib. 1. Æneid.

35.

Domus pro familia & genere.

---Veniet lustris labemibus etas,
Cum domus Assaraci Phthiæ, claræque Mycenæ
Seruitio premet.

Illud porrò qui ignorat Deum, d scriptio est hominis impij, qualè esse Iobum indicabat Baldad. Ignorare autem non est nullam Dei habuisse notitiam,

36.

Quis dicatur ignorare Deum aut legem.

notitiam, aut de illius voluntate, ac lege nihil audiisse, sed de Dei voluntate, ac lege non curasse, & ita vivere, ac si Deum non cognosceret, cuius legi vivendi genus attemperaret. In Scriptura enim sacra illa ignorari censentur, quæ cognita nullum nobis usum attulerunt. Quomodo illa dicimus non audire, quibus non obediunt, illa nescire, quæ nostros mores, atque consilia non moderantur. Illi

denique Deum ignorant, de quibus Paulus 1. ad Timoth. 1. versiculo 17. *Qui confitentur se nosse Deum, factis negant.* Talis autem erat Pharaon, qui cum statuisset Deo non parere, dixit Exod. quinto, versiculo secundo; *Nescio Dominum, & Israel non dimittam.* Tales denique sunt tyranni, qui sua potius abducuntur libidine, quam diuinis legibus obsequantur.

ARGUMENTVM CAP. XIX.

VERITVR Iobus de amicorum inclementia, & animo minus officioso, quàm ingenuos deceret, à quibus illiberali, & aculeata reprehensione conciditur; cum tamen solari potius, aut alio quouis modo dolorem leuare debuissent: suam deinde ærumnosam conditionem amplificat, docetque quàm grauius patiatur incommoda? Quem admodum nemo ipsi neque è cognatis, neque è domesticis opem attulerit; imò neque respexerit, usque adeò ut grauem è sanioso corpore factorem auersata coniunx, ab ipsius conspectu procul abierit, cum tamen eorum qui presentes aderant, misericordiam imploraret, nouà quadam illustratione cœlitus eruditus futuram corporum resurrectionem ad sui redemptoris exemplar agnouit; Quam maximopere recreatus, & confirmatus est. Quam cupere se dicit in silicem, aut plumbi laminam incidi, ne illius vnquam deleatur memoria.

CAPVT XIX.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:
2. **V**squequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus.

3. En, decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me.

4. Nempe, etsi ignorauit, mecum erit ignorantia mea.

5. At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis.

6. Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit.

1. 2. *Ad hæc Iobus: Quousque tandem abutemini & mea patientia, & vestra in dicendo libertate. Quando vestris me sermonibus aculeatis, & frequentibus sic atteritis, sicut saxum à malleorum ictibus itentidem, & incessanter repetitis.*

3. *En iterum, atque iterum pudore faciem meam violatis, atque confunditis, neque pudor vos ingenuus, aut clementia retardat, quo minus me iacentem, ac miserum opprimatis.*

4. 5. *Ignorantem me legis accusatis, & illius omnino contemptorem, & immemorem. Huius autem cogitationis coniecturam sumitis ex his incommodis quibus me crudeliter exerceri cernitis, & ideo vester in me zelus acuitur, & vestris in me sermonibus, & opprobriis conciditis. Sed conscius mihi est animus meus, neque talem in me esse ignorantiam, qualem in me esse consingitis, neque animum tam alienum, & impium, qualem inesse mihi existimatis.*

6. *Dixi vobis sepe errore in magno versari vos, dum hanc dolorum carnificinam propter mea mihi peccata impositam putatis. Sed nunc saltem animos adhibete dociles, & intelligite aliter se rem habere. Nam si Deus me vehementer afflixerit, neque vllum habuit telum, quod non ad dolorem meum, & ignominiam, exprospiceret, neque vndecumque densa malorum*

7. Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet: vociferabor, & non est qui iudicet.

8. Semitam meam circumsepfit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit.

9. Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.

10. Destruxit me undique, & pereo, & quasi euulsa arbori abstulit spem meam.

11. Iratus est contra me furor eius, & sic me habuit quasi hostem suum.

12. Simul venerunt latrones eius, & fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum meum.

13. Fratres meos longè fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me.

14. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerant, oblitum sunt mei.

15. Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ sicut alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum.

16. Seruum meum vocaui, & non respondit, ore proprio deprecabar illum.

17. Halitum meum exhorruit vxor mea, & orabam filios vteri mei.

A malorum omnium agmine vallauerit, fecit hoc non vt index, qui peccata reorum æqua pensat suppliciorum trutina, sed vt pater qui filium exercet. & ad maiora quotidie subeunda comparat, & instruit.

7. Quod aduersum me Deus iudicem non agat, & legitimo foro causam meam non expendat, aut iudicet, vel hinc potest liquidò quibus agnoscere, quòd cum vim patiar, & iniquis ac multis criminationibus obruar, & innumeris concidar opprobriis, clamo quotidie, neque est qui audiat: iudicem appello, qui malè iactatam causam ab iniuria vendicet.

8. Sic me undique malorum carcere conclusit, vt nullum ad libertatem, præteritamque fortunam sese ostendat effugium. Si qua enim semita patere videbatur, illi Deus usque adeò densam caliginem offudit, vt mihi per illam ambulare non liceat.

9. 10. 11. Quicquid mihi in priori fortuna ornamento, atque splendori fuit, & ipsam coronam, Regium insigne, de capite meo detraxit. Eò denique me redegit, vt omnino peream, neque spes sit vlla rediuiuæ gloriæ; quemadmodum neque spem habet vllam vitæ arbor qua ab imis est auulsa radicibus. Eò denique modo accepit me, quo rex potentissimus in hostem, de cuius capite prorsus actum esse vult.

12. Immisit in me Deus instructum multipliciter suorum militum coniuratum agmen, à quibus quasi hostis domitus, & humi prostratus per summum dolorem, atque ignominiam conculcatus sum; qui me undecumque circumfusis copiis obsederunt.

13. 14. Neque in tam duro conflictu quisquam fuit, qui mihi ferret opem, & consilio me aut auxilio subleuaret. Non fratres, quorum studia quàm longissimè recesserunt à me; non amici, & noti, qui eo me habuerunt loco, quo peregrinum hominem, cum quo nihil vnquam habuere commune. Quod idem fecere propinqui, à quibus desertus sum, & alij plures, apud quos mei videtur excidisse memoria.

15. 16. Inquilini, quos apud me habui, & quibus de hospitio antea commodauit; & ancillæ, quarum ego quondam commoditati prouideram, sic me aspiciabant admirabundi, quasi peregrinus forem, & hospes, quique in eorum oculos nunquam incurrissem; vocabam seruum meum non aliena voce, sed mea, examinata, & flebili, qui tamen sic obduruerunt, vt neque responsione me dignati fuerint.

17. Ipsam quoque vxorem, quam mihi connubialis fides arctissimo nexu copularat, halitus, quem & locus teter, & saniosa vlcera aspirabant, auertebant à conspectu meo.

18. Stulti quoque despiciabant me, & cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.

19. Abominati sunt me quondam consiliarii mei: & quem maximè diligebam, auersatus est me.

20. Pelle meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.

21. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.

22. Quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini?

23. Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro.

24. Stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice?

25. Scio enim quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surreturus sum:

26. Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum.

A Neque humaniores fuere filij mei, quos adesse mihi non hortabar solum sed etiam orabam.

18. 19. Nullus denique fuit, cui ego ludibrio non fuero, eoque loco habitus, ut indignus censeri quæ alij alloquantur, aut videant, siue illi stulti fuerint, in quibus nihil est prudentiæ, siue eo iudicio præditi, ut mihi quondam fuerint à consilio. Neque ab hoc numero excipio illos, quos amore olim maximo, & beneficiis prosequeremur.

B Usque ad eum extabui totus, atque consumptus sum, ut colliquefactis, ut defluentibus carnibus, nudatis ossibus cutis adhaerit: neque præter linguam, dentes, & labia, quibus humana voces formari possint, quicquam ex toto corpore reliquum fecerit diræ lues.

21. Quando nemo in meo mihi dolore solatio est, neque manum quisquam iacenti porrigit, & diuinam manum tam in me duram, & insensam experior; obsecro vos, o amici; si quid apud vos valet fidei, atque amicitia nomen, ut mei tandem miserti aliquam opem, aut condolentis animi signum afferatis.

C Cur vos quoque hostiles in me proferatis aculeos: & eo quo Deus studio atque conatu laceratis, quasi vobis in me liceat, quod licuit Deo? cur me sic agitatis inclementer, ut carnibus meis ferinum in morem exaturari velle videamini?

23. 24. Sed iam quando humana defunt, hoc ipso articulo diuina mihi affulsere solatia, qualia o Deus bone, solatia! o utinam liceret mihi quas à Domino nunc accipi, quæque in meis auribus adhuc resonant, voces, monumentis tradere ad omnem eternitatem duraturis. Fælicem me putarem, si quæ nunc meditor exarare possem, non in charta, aut papyro, non in cera aut linteo, sed in ære, aut silice, aut in ea materia quæ consumere, aut soluere nulla posset eternitas.

D 25. 26. Hoc mihi nouas addit vires, & reficit animum, & vitam hanc, quam antè cum morte libens commutarem, facit esse vitalem, & incundam. Scio enim Redemptorem meum Christum, cuius ego patientis imaginem in præsentia refero, post similem statum suscitandum ad gloriosam vitam, ad cuius exemplar ego quoque resurgam in die seculorum nouissimo. Quo tempore resumam hanc carnem nitentem & integram quam nunc exulceratam, & penè mortuam video, & quæ deinde redigetur in puluerem, & ea pelle circumdabor, quam nunc vermes, & tabes dissoluunt, & perforant, in qua

27. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

28. Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, & radicem verbi inueniamus contra eum?

29. Fugite ergo à facie gladij, quoniam vltor iniquitarum gladius est: & scitote esse iudicium.

A qua gloriosus ego saluatorem meum gloriosus aspiciam.

27. Hunc ego ipse, & non alius à meipso in hoc ipso corpore visurus sum. Hanc spem in precordiis perpetuo conseruabo, quæ omnem mihi mærorem ex animo deterget.

B 28. Quare si hic est animi mei sensus, cur tantopere in meam salutem, & caput conspiratis, cur dicitis quærendam esse radicem, & causam, vnde orta fuerint voces, in quibus aliquid existimatis esse impietatis, atque blasphemie.

29. Ergo si resurrectio mortuorum est, & hominum mortem iudicium sequitur: neque deest superior potestas armata gladio, qua à sceleratis exigat pœnas; nolite esse securi, licet in hac vita omnia vobis succedere videantur ex votis: nam vltor scelerum gladius peccatores expectat.

Verf. II. *Vsquequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?*

NON ignorabat Iobus quæ Baldad, & socij vniuersæ dixisse videbantur, illa in vnius Iobi caput esse collata, atque ideo de sociorum illiberali crudelitate, & importuna reprehensione queritur, à quibus sic sermonibus atteritur aculeatis, & frequentibus, vt non aliter conteratur, quam saxum malleorum ictu identidem, & incessanter repetito. Est autem plaga linguæ nihilo melior, quam illa quam infert vibratus gladius à robusto brachio, aut excussa ab arcu sagitta venenata. Eccl. 28. verf. 21. *Flagelli plaga liuorem facit; plaga autem lingue comminuet ossa.* Et Psal. 119. verf. 3. *Quid apponetur tibi ad linguam dolosam? Sagitta potentis acuta, cum carbonibus desolatorijs.* Hebraei communiter linguam hinc vocari putant sagittas acutas, & carbones desolatorios.

Verf. 3. *En decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me.* Numerus denarius multitudinem indicat, quare nihil aliud hinc significat Iobus, quam sæpe amicos consolationis specie in ipsius caput mordacem exeruisse linguam, neque pudori sibi esse duxisse illum vrgere iacentem, & grandi sermonum mole inclementer opprimere: cuius vicem dolere, & consolando leuare debuissent. Quod denarius numerus multitudinem importet, non solum à sacris, sed etiam è profanis literis testimonia confirmât. De multitudine, atque perfectione denarij, vide Philonem in Decalogo q. 2. Sanè hoc numero indefinita significatur multitudo, Genes. 31. v. 7. cum sæpe mutatam fuisse mercedem significare voluit Iacob, denarium adhibuit numerum, *Pater, inquit, vester circumuenit me, & mutauit mercedem meam decem vicibus.* & Num. c. 14. v. 22. *Tentaerunt me iâ per decem vices, nec obedierunt voci meæ.* Plura inueniet exëpla attentus lector. Quod ad profanos attinet, *Gasp. Sauctij Comment. in Iob.*

A fatis constat decumanum sumi pro ingenti. vnde decumana dicitur porta, decumanum onium, fluctus decumani. Quod autem denarius in numerâdo magnum aliquid, perfectumque significet, illud argumento est, quod vbi ad decada ventum est, vltius non progreditur numerus, sed iterum resumitur vnitas, vsque ad alteram decada, donec compleatur decadam decas, & fiat hecatontas, id est, centenarius numerus, ex hecatontade decies repetita fit Chilias, inde eodem ascensu myriadas, quos terminos deces circumscribit. Quem ordinem paucis tradidit Ouidius in Fastis.

B *Semper ad vsque decem numero crescente venit,*

Principium spatij sumitur inde nouis.

Cum igitur hic numerus multitudinem, perfectionemque significet, eo Iobus ostendit, se non solum sæpè, sed etiam durè amicorum suorum lacerari conuitijs.

Verf. 4. *Nempe est ignorantia mea, &c.* Proximè dixerat Baldad in fine 18. capitij, illas plagas quas antè descriperat, impendere tabernaculo, & capiti illius, qui Deum ignorat, in quo dicebamus tyrannum notari, & illum, qui Deum ignorat, contemnitque mandata. Cui respondet Iobus conscium sibi esse animum suum, non esse in ipso talem ignorantiam, qualem cum Baldad alij quoque amici reprehendunt: neque ipsos aliter potuisse cognoscere, quam ex pœnis, quibus tandiu & tam acerbè torquetur. Id enim valet quod statim adiungitur; *At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobrijs meis.* Sua autem appellat opprobria, subfannationem tam alienorum, quam domesticorum, & paupertatem quam post tantam rerum abundantiam patiebatur extremam. Denique sterquilinum, & vermes, &

Decumanus pro ingenti.

3. Denarius numerus perfectus

4.

I.

Lingua plaga grauis.

2. Denarius numerus multitudinem significat.

alia quæ huc vsque à nobis sæpe numerata sũt. Ex his contectabant isti amici Iobi ignorare illum Deũ, & quid præciperet nihil habere pensi. Quibus edicit Iobus, ne tantopere de hac ignorantia inuestiganda, atque reprehendenda laborent. Neque ignorare se quid tentiat, aut quid etiam velit, aut quid in suo sinu secum de Deo cogitaret, & cogitet: neque propterea se à Deo tam durum subiisse supplicium.

5. Alij aliter hunc locum exponunt, quasi dicat Iobus, non esse cur tam amici se prabeant infensos, quod ipse eo, quem diximus, sensu Deum ignorauerit: cum non ideo illis aliquid accrescat mali. Sed si quid inde proueniat aduersi, ad se vnum non ad alium quempiam pertinere; quare hortatur vt sua ipsi curent, & omittant aliena. Sed planè hæc expositio minus decet modestiam, & patientiam Iobi: qui à seruis, & ancillis audiebat non grauare, si quidpiam contra ipsum minus æquum haberent. Id enim indicat illud capit. 31. versicul. 13. *Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me.* In hoc autem iudicio contra Iobum à seruis instituto, quis neget aliquid esse obiectum, quod Iobi neque dignitati, neque voluptati conueniret. Hæc itaque responsio est eius, qui neque pudoris vllam haberet, neque virtutis studium. Talem vocem dedit, sumptam ex hominum consuetudine Terentius in Adelphis lenoni cuidam (notum est quam hoc hominum genus pudorem, & modestiam abiecerit) *leno sum, fateor, perniciosus communis adolescentium, periturus, pestis. Tamen tibi a me nulla est orta iniuria.*

6. Modestius auctor Catena, qui hinc hypotheseim agnoscit, quasi dicat Iobus, do vobis o socij quod de me non semel à vobis audiui, sum iniustus, hypocrita, tyrannus, neque Deum cognoscens, neque quid habens pensi, an pessum eant leges, & rationes publicæ, tamen hoc non deberetis mihi nunc obicere, cum malis vndique opprimor; ne vultus adderetis vulnere, & iacentem vigeretis, calcaretisq; minuto pede; sed potius meo dolori concedendum putaretis, vt aliquando liceret, aut liberius loqui, aut minus aptè ad obiecta, seu interrogata respondere, cum dolor non semper tribuat liberam, & idoneam loquendi facultatem. Est quidem sententia Iobi modestiã non indigna, sed non satis ad literam, & textum opportuna.

7. Vers. 5. *At vos contra me erigimini, & c.* Hic versus proximè à nobis explicatus est, vbi diximus, quænam sint illa opprobria, quæ amicis persuaserant in Iobo ingentia quædam hæsisse peccata, propter quæ Deus immisisse putabatur illa tot infortunia, quæ labem illam, aut punirent, aut expiarent.

8. Vers. 6. *Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me.* Quo sensu Deus existimatur non æquo iudicio cum Iobo certasse, seu quod idem est, illum accepisse durius, quam illius merita postularent, diximus supra capit. 6. num. 2. & dicemus infra num. 11. neque quicquam est quod cum magno operæ pretio adiici possit. Tam autem longè est Iobus vt amicorum sermonibus acquiescat, vt magis confirmet illa, propter quæ illorum animi videbantur in ipsum ho-

A stilem in modum inflammati; & ideo pluribus, & apertius explicat quid à Deo, quid ab amicis, atque domesticis, quid à cognatis, & alienis, quid in facultatibus, quid in corpore, quid item in animo patiatur. In qua re, si vsquam alibi, eleganter, & dolenter de suo statu ærumnoso & sordido locutus est.

Et flagellus suis me cinxerit. Hæc summa est laborum Iobi miseriarumque complexio, quam toto capite singularim euoluit. *Flagellum* illud dicitur, quicquid alicui in quauis materia dolorem affert. His flagellis circumdatum se esse Iobus affirmat: quia nullum confiderat tormenti genus quod non subierit, neque vllam corporis partem à dolore vacuam. Illud enim valet *cinxerit*, quod totum ambit hominem, non secus atque exercitus copiosus ciuitatem obsidet, quam cuertere, & expugnare vult. Quo sensu Thren. capit. 3. versicul. 5. dixit Ieremias; *Adificauit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.*

10. Vers. 7. *Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet: vociferabor, & non est qui iudicet.* Hunc locum, & sequentes versus, videtur Ieremias in suos Threnos transcripsisse, vbi non minus quam Iobus, propheta sanctus priuatas, & publicas calamitates deplorat. Thren. capit. 3. à versicul. 4. Sic autem ibi Ieremias versicul. 8. *Sed & cum clamaueo, & rogauero, exclusit orationem meam.* Porro *vim pati*

C verbum est forense, quo significamus alicui iniuriam fieri, quia iniuste auferuntur bona, aut aliquo alio modo per calumniam opprimitur. Quo sensu Ezechias apud Itaiam ipsoforem aut patronum aduocat Deum, quia vim patitur. Sic autem capit. 38. versicul. 14. *Domine, vim patior, responde pro me.* Hic nemo dubitare potest verbum esse forense, quando reliqua verba de iudicio, ac foro sumpta sunt. Ostendit autem in quo Deus videri potest minus æquo benignoque iudicio de Iobi causa, & capite statuisse, cum clamat quotidie, & suam calamitatem, & inopiam proponat, & audiatur à nemine: appellet iudicem neque vllus occurrat, qui legitime iudicet, & causam oppressam vendicet ab iniuria. Hic omne videtur patrociniũ excludi, cum nemo possit Dei iudicium, atque consilia disturbare, vnde hæc omnia euenisse putat: Neque tamen ideo succenset Deo, aut iniquitatis arguit, cum non peccata puniat, tanquam iudex, sed alias ob causas, quæ honestissimæ sunt, & potius illustrent Iobum, quam obscurant, quas satis cognouit Iobus ipse, cum dicit, non peccatores solos à Deo, sed etiam viros iustos affligi, contra quam sibi illius amici persuaserant. Est autem discrimen non exiguum inter Deum iudicem, & eundem alio nomine ac titulo humana consilia, & merita moderantem. Cum iudicem agit, iustissima trutina expendit hominum merita, & pro illorum mensura aut absoluit, aut damnat, & ea aut afficit supplicio, aut compensat præmiis. Non agebat iudicem Deus, cum voluit vt beatæ virginis animam pertransiret gladius: quia nihil commuerat, cur longum illud, & grauissimum tormentum subiret, quale Luca cap. 2. prædixit Simeon. Sed aliam tunc agebat personam, & aliquid spectabat aliud, longè diuersum. Sicut etiam viros sanctis

Dei in affligendo Iobum non agit iudicem, qui pro criminum mensuram irrogat.

sanctissimos, & acerbissimis cruciatibus torquendos tradidit, & assiduis laboribus exercuit, in quos non seuerum se iudicem, sed parentem humanissimum præbuit. Non itaque Iobus negat æquum esse iudicium: quia neque iudicium, id est, proprium iudicis factum esse putat, sed se grauiora pati, quam suorum peccatorum merita postulabant. Esset autem iudicium, si Deus, quod optabat Iobus c. 6. appenderet peccata in statera, & illis rependeret pro illorum grauitate supplicium: tunc enim egisset humanius, neque poenam imposeret, quæ arena maris grauior appareret. Hac verò vexatione sic Iobus nitorem, & splendorem accepit, quomodo aurum ex fornace, quæ crassiores materiam, & scoriam excocit. Qualis autem fuerit fornax illa, quam dominus ad maiorem Iobi splendorem accendit, à qua mortalium nemo inploratus extrahere poterit patientem, pluribus ostendit.

12. Vers. 8. *Semitam meam circumsepsit, & transire non possum: & in calle meo tenebras posuit.*] Hoc idem videtur expressisse ex hoc ipso loco Ieremias cap. 3. vers. 7. & 9. *Circumadificauit aduersum me, ut non egrediar: aggrauauit compedem meam, conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subuertit.* Hoc malorum omnium maximum censetur, si ab illo nulla sese ostentat spes libertatis, aut laborum effugiam. Nam si quando homini lux salutis, aut optatæ libertatis affullerit, respirat aliquantum, & ipsa melioris fortunæ cogitatio libertatem quodammodo, & requiem representat. Sed Deus sic Iobum afficit sterquilinio, & fordidibus, sic constrinxit pedes contractis nervis, vt neque possit mouere seipsum, & per consuetam semitam ambulare; neque si posset, viam inueniret, quam Dominus obscuraret tenebris, eo modo, quem supra diximus cap. 18. à vers. 5. *Quare non se ostentabar vlla ratio, quæ illum ad priorem fortunam reuocaret; & illam quam quondam habuerat rei siue conseruandæ, siue augendæ multæ tricæ, atque impedimenta præcluserunt.*

13. Versic. 9. *Spoliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.*] Dixerat nuper se multis modis à Domino vexari, & obsideri vndique, neque partem esse vllam, quæ ad se pertineret, quæ non aliquo incommodo laboret. Exclisit primùm iudicem, qui suam causam æquo iudicio disceptaret, & suorum criminum poena expenderet; sed nemo qui causam iudicaret, occurrebat. Deum autem hinc iudicem non agere, proximè diximus, deinde neque apparebat vlla expedita via, quæ ad priorem reduceret statum, aut exitum, à tot infortuniis eriperet, cum omnis semita aut esset præclusa, aut circumfusa tenebris. Nunc se priuatum esse dicit bonis externis, quæ magni apud prudentes etiam homines habentur. Spoliatus est enim gloria, quam habuit inter suos maximam, cum Rex esset quem timebant, & venerabantur omnes; de qua gloria ipse Iobus pluribus cap. 29. Quam autem primùm appellat *gloriam*, statim per epexegetim *coronam* vocat. Quæ vox licet regiam indicet maiestatem, quam inter Idumæos antè Iobum obtinuit: tamen sæpe proverbiali specie pro maximo sumitur ornamento, quodcunque illud sit. Id

Gasp. Saneij Comment. in Iob.

A fortasse voluit Ierem. Thren. cap. 5. vers. 16. cum dixit; *Cecidit corona capitis nostri*; quod tamen nos aliter in nostris commentariis ad illum locum exposuimus.

Vxor bene morata, & diligens corona est virò suo. Prou. 2. v. 4. & filij parentum suorum, Prou. 17. v. 6. *corona senum filij filiorum.* Certè Paulus ad Philipp. 4. discipulos suos, quos fratres vocat, gaudium suum, & coronam appellat. Habuit antè Iobus diligentem, & honestam, vt decebat tanti viri coniugem, & tam splendida familia matrem: habuit optimos filios, qui magis ornabant, & coronabant ipsius caput, quam regia dignitas, & corona. Sed tunc sublata est de capite corona, quando ruente domo oppressi sunt filij, & vxoris suadente & instigante dæmone mutatum est ingenium. Sed placet explicatio prior, & puto coronam sumi pro splendore, quam obtinuit olim apud suos, & ex illo ad sterquilinium vque fuisse deiectum.

14. Vers. 10. *Destruxit me vndique, & pereo, & quasi auulsa arbori abstulit spem meam.*] Destructus est vndique Iobus, & periisse funditus videri potest, quia eorum quibus affluebat antea, nihil videri superesse reliqui. Neq; id illi consolari potest, quod spem affert plātæ rediuiuæ viriditatis: nam etiam si omnem arboris speciem decutias, si ramos amputes, & truncum abscondas, nondum tamen videtur actum esse de planta, quandiu stirps manet, & radices adhuc terram amplectuntur. Quod si arborem auellas, ita vt nullis sit affixa radicibus, per quas è terra succum, & alimentum trahat, perit omnino & arbor ipsa, quæ in grandes iam iam adoleuerat truncos, & spes omnis germinis, in quo planta prior rediuiua resurgat. Periisse se dixit omnino Iobus, quia & ipse resolutus in saniam, & lenta tabe consumitur, & quia sublatis filiis, qui paternum nomen excitare, & sustinere possent, omnis videtur auulsa radix, & sublata posteritas. Hoc porrò vulnus inferendum ab vltore Deo tyrannis atque impiis cap. 18. v. 16. dixerat Baldad.

16. Vers. 11. *Iratus est contra me furor eius: & sic me habuit quasi hostem suum.*] Eo modo accepit Deus, & persecutus est Iobum, vt non aliter in illum affectus videretur, quam Rex potentissimus in hostem, in quem hostiles imbibit spiritus, & de illius capite prorsus actum esse vult. Quomodo verò instar hostis se Deus in hoc congressu gesserit, explicat statim: nam & copias conscripsit, armauitque, quas in Iobum inuexerat, & ab illo eas omnes commoditates, & subsidia summouit, quibus arcere posset, aut sustinere imperum hostilem.

17. Vers. 12. *Simul venerunt latrones eius.*] Hæc Deus tanquam Imperator agmina coëgit, quæ in Iobum effunderet; vt illi nihil in illo rerum articulo eiusmodi metuentem, securum opprimeret. *Latrones* autem olim milites dicebantur, vt pluribus ostendimus in nostris commentariis super Ieremiam, ad illud cap. 18. v. 22. *Adduces enim super eos latronem repentem.* Et qui in Scriptura *latrunculi* dicuntur, milites sunt 4. Reg. c. 24. *Ascendit Nabuchodonosor Rex Babylonis, & factus est ei Ioacim seruuus tribus annis, rursusque rebellauit contra eum. Immisitque ei Dominus latrunculos Chaldaeorum & latrunculos Syria, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon,*

& immisit eos in Iudam ut disperderent eum. Latrunculos etiam esse apud Latinos, qui communiter vocantur milites, docent poetæ, qui in eo ludo, qui speciem quandam, & simulacrum belli representat, qui ludus vocatur latrunculorum, pro latrunculo sepe miles, & latro ponitur. Hi verò sunt qui in abaco discolore, tanquam milites in acie congregiuntur. Ovidius lib. 3. de arte.

*Cautaque non stulte latronum praelia ludat,
Vnus cum gemino calculus hoste perit.*

Martialis libro 14 epigram. 20.

*In sediosorum si ludis bella latronum,
Gemmeus iste tibi miles, & hostis erit.*

Latrones appellari milites, eosque maxime qui mercede conducuntur docet Festus, Pompeius, & Seruius ad illud Virgil. lib. 12.

Tum demum mouet arma leo, gaudetque conantes

*Excitans ceruice toros, fixumque latronis
Impavidus frangit telum.*

Apud Plautum saepe latro pro milite sumitur, in ea comœdia, cui nomē est Miles gloriosus bis repetitur act. 1. scen. 1. in fine. Milites ergo coegisse videtur Deus, quorum apparatu multiplici Iobum conficeret, quod iam penè fecisse videbatur. Milites autem erant Chaldaei, & Sabaei, squallor, tabes, vermes, & assidui dolores, tum etiam qui olim maxime cum illo familiariter agebant, quia illi mutato animo non minus in eum sauerunt hostiliter, quam qui maxime prius loco studioque discederant.

18. *Et fecerunt sibi viam per me.* Vilitatum, opinor, erat inter Idumæos, quod fecit olim Iosue cum Regibus à se domitis, in quorum ceruicibus iussit, ut poneret pedes exercitus victor, quæ summa erat miserorum ignominia, & acerbus dolor. Iosue cap. 10. vers. 24. *Cumque educti essent (nempe quinque Reges) ad eum vocauit omnes viros Israel, & ait ad principes exercitus, qui secum erant; Ite & ponite pedes super colla Regum istorum.* Aliquid durius fecit Dauid 2. Reg. capit. 12. & 1. Paral. cap. 20. vbi fecisse dicitur, ut super hostes victos transirent tribula, & trahe, & ferrata carpenta. Hoc verò nil aliud est, quam facere ex hostibus viam quam calcarent & hostium pedes, & plaustrorum rota. Neque aliud patiuntur viæ, quæ viatorum calcantur pedibus, & carpentorum rotis conteruntur. Hanc mihi explicationē persuadet illud Isai. 51. v. 23. vbi talē minatur propheta Idumæorum populo; qualem victus ab hoste potentiori subire cogitur ignominiam. Iuber enim victor. & barbarus inimicus Iudæis, ut seipfos sternant humi, ut quemadmodum per viam, sic ille per Iudæorum strata, atque incuruata corpora transiret. *Et dixerunt (nempe hostes) anima tue, incuruare, ut transeamus: & possuisti ut terram corpus tuum: & quasi viam transeuntibus.* Aliæ aliis placent expositiones: mihi hæc, quando allegoricus est sermo, & à re militari translatus, exp. dita videtur; neque aliud apparet, quod obiciat.

19. *Et obsederunt in gyro tabernaculum meum.* Hic quidam hysteron proteron esse putant: Nam prius est obsideri ciuitatem, aut tabernaculum, quam victum aut obsessum hominem ab hoste conculcari. Et ita fortasse est, verum non videtur admodum abs re si ita statuas, sic

A esse obsessum tabernaculum, & præclusas vias, ut nullus pateat ad libertatem seu fortunam meliorem aditus. Quod lamentabatur Ieremias Thren 3. versicul. 5. cum dixit; *Edificauit in gyro meo, & circumdedit me felle & labore;* quod item paulo antè significauit Iobus versicul. octauo. *semitam meam circumsepsi, &c.*

20. Vers. 13. *Fratres meos longè fecit à me: & notis mei, &c.* Hactenus exposuit Iobus quæ fuerint hostiles machinæ, & aduersariæ vires, quæ ipsius expugnauere patientiam: nunc illa remouet, quæ in hoc longo difficilique congressu subsidio illi esse potuerunt, fratres videlicet, amicos, domesticos, quosque aut generis communitio sociarat, aut de quibus ipse prius humanissime ac liberalissime meritis fuerat. In *fratribus* non solum illi intelliguntur, qui iisdem parentibus nati sunt, sed etiam qui ex eodem genere prognati: nam sicut Hebræi cognatos omnes fratres, & sorores salutant, sic etiam vicinis populis, quales erant Idumæi, hoc idem cum Hebræis arbitror fuisse commune. Habuisse autem cum hæc patiebatur, eos qui propriè fratres & sorores appellantur, verisimile sit ex cap. 42. vers. 11. vbi cum transacta tempestate è suo naufragio tandem enataisset, omnes fratres, & sorores illius ad eum gratulationis gratia conuenisse dicuntur. Quare mihi certius est, de his primo loco Iobum agere, qui propriè dicuntur fratres, neque si latiore significatione omnes intelligeret: quibus commune genus est, subdidisset v. 14. *Dereliquerunt me propinqui mei.* Quod nomen communi hominum vsu non tam significat eos, qui loco, aut ordine, quam eos, qui cognatione sunt, aut genere propinqui. Est quidem admiratione dignum in eo bonorum omnium naufragio tantum virum à fratribus fuisse derelictum, & ab his omnibus, quos statim enumerat, At qui nouerit traditum esse Dæmonis potestati, qui tam est ad persuadendum callidus, & ad subuertendas hominum mentes indefessus, & sagax, non mirabitur à fratribus Iobum in illis rerū angustiis esse desertum; cum illis captiosus argumentator Diabolus persuasisset tyrannum esse Iobum, & si quam haberet sanctitatis speciem, illam esse fucatam: & Deo fore non ingratum, si vexatione & solitudine ab insania & furore resipisceret, & meliora meditaretur in posterum. Hæc indicant ad hunc locum auctor catenæ, & in illa Chrysofostomus.

21. Vers. 15. *Inquilini domus mee, & ancilla mea sicut alienum habuerunt.* Hæc aperta sunt; tantum enim indicant, eo loco habitum esse Iobum ab his quibus cum diu familiariter egerat, ac si peregrinus esset, neque vnquam illorum subiisset oculos; vsque adeo illum sicut alienum, auersati sunt. Inquilini illi dicuntur, qui in alienis habitant ædibus, siue simul cum Domino, siue ab illo seorsum. Accipiebat Iobus, utpote liberalis & clemens, in domum suam peregrinos, illisque aliquandiu de rebus ad vitam necessariis commodabat. Quod ipse docuit capit. 31. versic. 32. *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori paruit.* Sed illi neque aspectu dignati sunt eum, quem habuerunt officiosum, & piuum.

Vers. 16.

22. *Verf. 16. Seruum meum vocavi, & non respon-*
dit, ore proprio deprecabar eum.] Cum solus esset
 in Ierquilinio, eoque, vt non videtur incredi-
 bile, subdiali, vocabat seruos, quos ipse prius
 paterna tractarat benignitate, & multis pro sua
 in omnes humanitate profecutus fuerat bene-
 ficiis. Neque vocabat per attrienses, aut seruos
 alios, quia iam illi, quasi nunquam eum cognou-
 issent dominum, aliò recesserant: Sed propria
 voce, eaque exanimata, & flebili: qui tamen cõ-
 tra omnem humanitatem & fidem obdura-
 runt, neque respexerunt, quem antè meliore
 fortuna suspexerant.

23. *Verf. 17. Halitum meum exhorruit vxor mea:*
& orabam filios uteri mei.] Halitus proprie est
 spiritus ille, quem per fauces efflamus. Tamen
 interdum etiam pro spiritu sumitur, quocum-
 que exhaletur aut loco, aut modo, siue è terra
 cœnosa, & putri, siue ex cadauere, sanioso, siue
 ex vlcere sanie tabeque fluentibus. Hunc
 halitum siue ex vlcere, siue ex spiritu, & pul-
 monibus reuocato, horrebat vxor, tum quia
 grauis est fœtor omnibus, tum maximè fœmi-
 nis, quæ manditiam amant, & sicut alios sensus
 delicatos habent, & elegantia ac suauitatis
 amantes, sic etiam odoratum sic habent mol-
 lem, vt nimis putidè auersentur illa, in quibus
 aliquid est inamœni, ac tetri. Hunc credo hali-
 tum totius corporis, ex quo grauis, ac teter as-
 pirabat anhelitus, horrebat vxor, nõ illum qui
 ex vitiat, putridisque visceribus expirabatur,
 ne quis cum halitum audit, suspicetur aliquid Iob
 de re cõiugali in mētē venisse. Longè enim
 aberat, vt talia cogitaret, qui norat se à diuina
 manu horribili vulnere fuisse percussam.

24. *Et orabam filios uteri mei.]* Hic multa multi de
 filiis, quorum in sua solitudine Iobus auxilium
 exorabat. Quærent enim quinam hi fuerint filij,
 cum audianus filios & filias omnes obtri-
 tos esse ruente domo. Quidam ex Hebræis orasse
 Iobum existimant ab vxore, per communes fi-
 lios, quos terræ non multo antè mandauerat,
 ne se in eo dolore, ac solitudine desereret. Alij
 superstites alios fuisse arbitrantur, quibus cum
 tenera esset, atque infantilis ætas, à fratribus
 ad illud fœrale conuiuium inuitati non sunt. Alij
 in filiis nepotes intelligunt, & ita indicat Sym-
 machi trãssatio, qui vertit, *inuocabam filios puero-*
rũ meorum. Ego quo minus hoc postremum mihi
 placeat, (nam prior Hebræorum sententia nul-
 lum apud me momentum habet) facit, quod
 sæpe Iobus omnem sibi posteritatis spem su-
 blaram esse dicit: quare filiorum filij relictæ non
 sunt. Neque si reliqui filij infantes forent, aut
 illa ætate in qua parenti suo non possent esse
 subsidio, illorum auxilium implorare. Placet
 magis ex concubinis esse filios illos, qui ad pa-
 ternam hereditatem non vocabantur, atque
 ideo nullus dicitur esse reliquus, qui genus pro-
 paget, aut paternum nomen tueatur. Sanè ex
 concubinis reliquos esse liberos docet LXX.
 trãssatio, quæ ita legit: *Inuocabam blanditiis fi-*
lios concubinarum mearũ. Quo modo legit Chry-
 sostomus 10. 5. orat. 2. aduersus Iudæos. *Nam fo-*
muli, inquit, mei, & concubinarum mearum filij in-
surrexerunt aduersum me. Illi autem concubina-
 rum filij non fuerunt à fratribus in conuiuium
 vocati; quia cum essent ex ignobili concubitu
 suscepti, ex concubinis videlicet, quæ aut an-
 cilla erant, sicut Agar, ex qua natus Ismael,

A aut Bala, & Zelpha, ex quibus orti sunt qui-
 dam filij Iacobi, aut certè non admodum di-
 stabant ab ancillarum nomine, contemneban-
 tur a fratribus, qui ex matre familias, quæ etiam
 appellatur Regina, suscepti fuerant: neque di-
 gni censebantur, qui ad nobile, & quodam-
 modo regale conuiuium accerferentur. Idem
 penè accidit filiis Iacob, qui nati fuerant ex
 Bala, & Zelpha, quos à suo conuictu atque con-
 gressu arcebat reliqui fratres, quia licet ab eod-
 em essent generati patre, quia tamen à matri-
 bus concepti minùs à generi nobilitate com-
 mendatis, quasi à communi familia censeban-
 tur alieni. His se adiungebat Iosephus, vt erat
 modestia ingenuus, & ab omni fastu, atque am-
 bitione alienus; quia contemptos videbat à reli-
 quis quos generis nobilitas inflabat, Gen. 36.
Ioseph cum sedecim esset annorum, pascibat gregem
cum fratribus suis adhuc puer, & erat cum filiis Ba-
la, & Zelpha vxorum patris sui. vide quomodo
 concubinarum filij ab aliis ad cõuictum non ad-
 mittebantur tanquam alieni. ita in hunc locum
 Rupertus; *illi inquit, cum essent de libera matre*
nati, grandiores spiritus gerebant, & filios ancilla-
rum despectui habebant, & pro seruis ducebant.
 Idem esse arbitror inter filios Iobi ex matrefa-
 milias, & illos qui nati sunt ex ancillarum con-
 cubitu diffidium.

C *Verf. 18. Stulti quoque despiciebant me, & cum*
ab eis recessissem detrahebant mihi.] In hoc sequen-
 ti versu, qui ita sunt aperti, vt interpretis ope-
 ram non requirant, ostendit Iobus ab omnibus
 se fuisse contemptum, à summis, atque infi-
 mis, à stultis, & quibus iudicij nihil atque
 consilij inest, & ab his quibus existimatur ma-
 gnum esse consilium, qui quoque ideo ad delibe-
 rationem de rebus magnis aduocantur; tam er-
 go ab his, quàm ab illis eo in loco habitus, in
 quo illi sunt, qui aliis sunt ludibrio, aut indi-
 gni censentur, quos aliquis aut alloquatur,
 aut æquis intueatur oculis; ac non potius exe-
 cretur, & oderit.

D *Verf. 20. Pelli mea consumptis carnibus adhasit*
os meum: & derelicta sunt tantummodo labia cir-
ca dentes meos.] Hactenus ostendit Iobus de-
 fuisse sibi omnia quæ contra vim morbi, ac
 solitudinem, aut aliorum conuitia, & sannas
 subsidio esse potuerunt; nunc vltèrius procedit
 querimonia, & docet se quoque sibi ipsi de-
 fuisse, cum consumptis carnibus corpus amife-
 serit, neque quicquam ex figura tota videatur
 præter tramam esse relictum, id est, præter ossa,
 quæ nuda, atque arida cõtegit pellis, exesis om-
 nino mediis carnibus, quæ extimam cutim ab
 ossium crate, & firmamento discludebant. Ait
 autem labia tantummodo circa dentes esse re-
 licta, nempe non aded ab vlcere, vermibusque
 corrola, sicut alia corporis partes, in quibus
 erat exela, & perforata cutis, & aded totum cõ-
 sumptum, deformatumque corpus, vt vix in illo
 hominem agnoscas, sed monogrammam effigie,
 aut mortui hominis deforme simulacrum. De
 hominum extrema macie seu exhausto corpore
 diximus nonnulla c. 18. v. 12. ad illud, *attenuetur*
fame robur eius. Adde nunc ex Silio Italico lib. 2.
 verba, quæ valde explicant, quæ nunc de sua te-
 nuitate ac macie Iobus affirmat;

--- Sedet acta medullis

Iadudũ, atque inopes penitus coquit intima pestis.

Est furtim lento miseris durantia rabo

Y 4 Viscera,

Concubina-
rum filij ab
aliis contem-
pti.

26.

27.

Iobi incredi-
bilis macies.

25.
Iobi supersti-
tes filij ex
concubinis.

*Viscera, & exurit siccitas sanguine venas.
Per longum celata fames : iam lumina retro
Exestis fugere genis : iam lurida sola
Tecla cute, & venis male iuncta tremantibus
ossa,
Exant consumptis visu deformia nervis.*

28.

Adhæsit itaque ossibus pellis consumptis toto in corpore carnibus, quæ extabuierunt in faniem, & colliquefactæ defluerunt, vt diximus supra cap. 16. ad illud; *Effudit in terra viscera mea*: vbi obseruauimus nonnunquam viscera à bonis auctoribus vsurpari pro carnibus: aliqui id ex alio quodam morbo peruenisse putant. Hieronymus illum esse suspicatur, qui à Græcis appellatur marasmus; *Ad tantam*, inquit, *ariditatem caro eius deuenerat, vt nihil in eo humoris remanserit, & ob hoc adglutinata quodammodo fuerit pellis eius ossibus suis. Hanc infirmitatem marasum dicunt medici.*

29.

Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.] Aliquid hîc esse lobus affirmat, quod in reliquo corpore non inueniebatur. Sic enim exhaustis carnibus erat à seipso spoliatus, & nudus, vt vix albicantia ossa tegeter cutis, eaque innumeris perfossa foraminibus, ex quo efficiebatur, vt omnes artus illi essent inutiles, quia exercere nihil poterant eorum, quorum causa fuerant homini dati. Quia licet viuerent, omnes tamen vnum, il udque horribile vulnus occuparat, ita vt de Iobo dici non merito posset, quod de Laurealo cecinit in suo amphitheatro epigrammatarius;

*Vnebant laceri membris stillantibus artus,
Inque omni nusquam corpore corpus erat.*

30.

*Lingua Iobo
cur ex omnibus
membris in
tacta relicta.*

Sed ab hac plaga, aut nullo modo, aut mitius tacta sunt labia, quæ non temerè integra, aut minus certè læsa diabolus seruare voluit, cum facta sibi à domino facultate consumere, & ad omnem vsum reddere potuisset ineptam. Rationem reddit hîc Hieronymus, & ex eo discipulus eius Philippus, & Beda, quia relinquere voluit instrumentum intactum, quo posset vidente dolore aut impatientiam ostendere, aut in Deum, quod illi maxime erat in votis, proferre blasphemiam. Audi Hieronymum, & in illo alios; *Ad hoc Diabolus consumptis carnibus sancti Iob, labia eius integra dereliquit, vt haberet positus in tormentis, quibus posset facile blasphemare. sed & linguam reseruauit, vt intelligere posset, si Iob ob cordis simplicitatem blasphemiam proferreret in labiis.*

*Lingua pro
sermone.*

31.

Hanc ego explicationem libenter amplector, venerorque, & quia magnis placuit auctoribus, & quia acuta est, & callido Dæmonis ingenio consentanea. Verùm alia mihi occurrebat, quæ non mihi admodum videbatur abs re. Commune est omnibus credo nationibus, cum significare volunt aliquem exhausto esse corpore, & ita attenuata macie, vt membrorum omnium vsum amiserit: qui tamen loquitur, queritur, gemit, & hoc vno, aut maxime se viuere ostendit, hoc vti genere sermonis; *Tantum huic vox reliqua est, cetera corporis membra, aut ministeria perat.* Hispanus sanè sic in extenuato corpore extremam significat maciem; *Solo le ha quedado el pico.* Quod optime in echus metamorphosi explicuit Ouidius lib. 3. vbi habes viam quandam lobi patientis imaginem, & horum verborum explicationem.

Extenuant vigiles corpus miserabile cura,

A *Adducitque cutem macies, & in aëra succus
Corporis omnis abit, vox tantum, atque ossa super-
sunt.*

Illud porro notum est, instrumentum sumi pro illius effectu, quomodo cælum seu penicillum, stylus, calamus, & manus, adhibentur pro his, quæ ab his instrumentis fiunt; sic dicimus agnosco cælum, aut penicillum Apellis, siue Protogenis, id est, si qua sunt ab Apellis cælo seu penicillo elaborata: manum seu calamum alicuius, id est, literas calamo formatas; & in hoc ipso nomine exempla sunt clara, *lingua enim, & labium*, sumuntur pro sermone, aut oratione; quia his instrumentis fingitur sermo. Quomodo dicimus *audio linguam Latinam*: id est, sermonem Latinum: *erat terra labij vnus*, id est, vnus erat sermo in terra. Sic ergo cum dicit lobus, tantummodo relicta labia circa dentes: nihil aliud reliquum esse dicit, quam sermonis facultatem, & vsum, cuius instrumenta sunt labia & dentes. Hæc mihi maxime videntur ad veritatem: tu accipe, vt libuerit.

B

C

D

E

Verf. 21. *Miseremini mei.*] Nullum habebat in suo dolore lobus, ad quem solatiij gratia oculos, animumque conuerteret, cum recessissent longè, quos longa necessitudo, & assiduus vsus familiares reddiderat: & pro quotidianis officiis iniuriam rependerent, refricarentque vulnera, quæ Deus, siue vt benignus pater, siue vt offensus hostis, intulisset. Quare cum alij omnes non solum non audissent, vt dolorem leni beneuoloque sermone solarentur, sed etiam aculeata oratione perfringerent, neque à Deo implorandum, aut obtinendum eo tempore putaret auxilium, cum ipsum agnosceret vulneris auctorem, orat amicos siue exclamando ad absentes, siue præsentem alloquendo, qui cum tribus, de quibus toto hoc opere multus sermo, fortasse aderant non pauci, qui peregrinos hosce honoris, & obseruantia gratia comitabantur, & tres præcipuè, qui illius animum instimulabant acerbius, vt tandem misereantur, & mœrentem animum, & abeuntem spiritum consolando, aut adiuuando reuocent. Tangi autem à Deo magnum aliquè indicat dolorem, aut vulnus: nam ex vsu Scripturæ quæ magna sunt, Dei esse dicuntur; vt *cedri Dei, montes Dei*, & similia, quæ talia esse dicuntur, qualia fieri ab humana solertia aut virtute nequeunt. Quantum ad pellendum angorem animi, mitiusque ferenda valetudinis incommoda amicorum oratio, & consuetudo valeat, docuit Seneca epist. 79. vbi inter alia sanè grauissima dicit; *Multum, inquit, mihi ad bonam contulerunt valetudinem amici, quorum adhortationibus, vigiliis, sermonibus alleuabar. Nihil æquè Lucili virorum optime, agrum reficit, atque adiuuat, quam amicorum affectus, nihil æquè expectationem mortis, ac metum surripit.*

Verf. 22. *Quare persequimini me sicut Deus.*] Quæ à Deo fiunt, & quæ Dei esse dicuntur, illa magna sint oportet, certè vti proximè dicebamus, magna existimantur. Quare non potest esse persecutio leuis, quæ diuinæ assimilatur persecutioni. Talis erat amicorum vexatio, quam supplicibus precibus lobus lenire vult, quæ nihilo mitius excruciebat Iobum, quam horribiles plagæ, & verminantia vlcera, quæ à Deo existimabantur immissa.

32.

33.

*REGULA.
Quia magna
sunt Dei esse
dicuntur.*

*Magnū ha-
bet pōdus ad
leniendū
dolorē ami-
corū oratio.*

34.

Et

35.

Ante dilu-
uiū magna
hominum
crudelitas.

Et carnibus meis saturamini] Ferino sunt ingenio qui alios lacerant, & multo magis si carnes deuorant, & sanguinem exugunt, quales sunt leones, vli, tygrides. Saturam alterius carnibus crudelitatem indicat barbaram, qualem exercuerunt ante diluuium illi, quibus vitam eripuit aquatum extendantia. Vt enim quoad intemperantiam, & libidinem atas illa corruerat viam suam, sic etiam non est improbabile in omnem crudelitatem, & feritatem fuisse proiectam. Certè Iosephus lib. Ant. 1. c. 4. talia commemorat patrata à Gigantibus, quos atas illa superior tulit, qualia à suis etiam Gigantibus esse suscepta fabulantur poëtae. Hi verò, vt de Polyphemo tradit Homerus Odys. 10. & de Lestrygonibus Plin. lib. 7. c. 21. humanis carnibus, indēmque crudis, atque stillantibus sanguine vescabantur. Et sicut fabulosa plurima à factis literis desumpta antiqui poëtae multis tamen modis mutata, atque corrupta in suas fabulas transfulerunt, sic fortasse hoc de viuus hominum carnibus in cibum adhibitis. Ex hac ferina consuetudine ortum est, vt quos odio prosequimur hostili, eorum carnes deuorare, aut esurire dicamur. Sic Psal. 26. *Appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas.* Isai. c. 49. *Cibabo hostes tuos carnibus suis, & quasi musto sanguine suo inebriabuntur.* Neque alio sensu, vt nonnulli sentiunt, dixit iterum Iobus cap. 31. *Quis det de carnibus eius vt saturemur.* Quod dicendi genus non fuit alienum ab externorum vsu. Ouidius lib. 13. Metam.

-- Licet execrare, melimque

Deuouas sine sine caput, cupiasque dolenti

Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem.

Plura hac de re diximus in nostris commentariis super Acta ad illud c. 15. *Ab immolatis simulacrorum, & sanguine.* Quare nihil aliud significat Iobus hoc dicendi modo, quàm hominum illorum barbarum ingenium, qui ferinum in modum iacentem hominem conculcant, & exanguem exanimant.

36.

Verf. 23. *Quis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei: Quis mihi det, vt exarentur in libro?*] Magnum aliquid sit oportet, quod mutato dicendi genere significatur, quod dignum censeretur, vt in omnem posteritatem sculpatur in silice. Quid porrò sit, quod Iobus oprat æternis mandari monumentis, incertum est. Quidam in votis esse Iobò putant, vt omnes intelligant ab illis se sceleribus alienū, quæ tres amici, & alij fortasse plurimi, quorum animos mutatos esse viderat, obiiciebant. Aut vt amici cognoscerent tam longè esse, vt se impiè aut insipièter locutum esse existimaret, vt sermones suos, quos durius acceperant, omnibus notos esse cuperet. Illi autem non libenter ferunt ea in publicam cognitionem venire, in quibus aliquid insipièter, aut impie factum esse putant: aut eius esse generis, in quo videatur requiri posse pudorè, aut prudentiam. Aut certè, quia in hac disputatione aliquid Iobus à se dictum esse credebat, quod aliis ad mores religiose formandos videbatur idoneum, cum disciplina cõmuni, aut publicæ consultum esse vellet, & in se propositum esse crederet, sincera & pura religionis exemplar; illud in plumbo, aut silice extari voluit, vt haberent in quod intuerentur posteri, si Deo, hominibusque placere meditarentur. Hæc aut similia nonnulli, quæ alij non probant; neque

A putant à Iobò tantum suis sermonibus esse tribuendum, vt incidi cuperet in silice, & in plumbea lamina describi. Neque præterea aptè contexti poterant, quæ proximè succedunt.

Multò sanè melius alij communiter, quæ scribenda sunt, non ad præterita referunt, sed ad illa quæ statim consequuntur. Quæ sanè dignissima sunt, quæ incidantur tabulis perpetuo duraturis, quia & fidei nostræ articulus sunt, & languentes reficiunt animos, & desperantes magnopere confirmant, de quibus statim plura commodius. Nunc prius quædam examinanda.

B C Cum circumspectaret omnia Iobus, neque vllò ex loco quicquam appareret, quod cadentem excitaret animum, aut dolorem detergeret, conuertit se ad Deum, cum certò sciret non ab alio quærendam esse medicinam, nisi ab illo, qui inflixit. Tunc autem miseratus Deus consolari voluit hominem, quem vndique premebant incommoda; ostendens illi corpus, quod tunc fædissimus deformatat morbus, & incredibilis cruciabat dolorum acerbitas, ad antiquam, imò & longè meliorem speciem excitatum iri. Quare obdurandum esse contra omnem, siue nature, siue hominum iniuriam, & de rediuiui corporis meliori statu expectatione concepta, non esse admodum curandum, quanta momentanei doloris sit magnitudo, cum illam excipiat splendor, & magnitudo gloriæ, quam nulla vnquam conficiet, aut obsecrabit aternitas. Nihil de tempore, in quo hanc à Deo illustrationem accepit Iobus, tradunt interpretes, quod ego viderim: quòd autem hoc tempore illuminatus fuerit, illud mihi coniecturæ est, quòd noua loquendi forma, & vt apparet subita, subitam & nouam cognitionem portendit.

Exaretur in libro.] Antiquum hîc se prodit scribendi genus. Notum est antiquis in vsu fuisse ceratas tabulas, quibus à ferreo stylo imprimebantur literæ, non aliter quàm à vomere imprimuntur in terra sulci. Vnde sicut arari, aut exarari dicitur terra à vomere sulcata, sic etiam tabulæ ab ærea cuspide diuisa.

Stylo ferreo.] Stylus olim instrumentum erat scriptorium, quod aliter ab illo ministerio vocabatur graphium. Erat autem stylus ab altera parte acutus, qua imprimebantur, aut exarabantur in cera characteres, ab altera planus, latúsque, qua si quando scripta minus placerent, delebantur. Vnde tritum illud, *stylum vertere*; quando conuerso stylo latiori parte ceram complanamus, & quæ acutiori impressimus parte, delemus, & expungimus, de hoc illud est Horatianum lib. 1. Satyr. 10.

Sape stylum vertes, iterum quæ digna legi sunt Scripturus.

E Et Cicero actione 2. in Verrem; *Vertit stylum in tabulis suis: quo facto causam omnem euertit suam.* Sanè Hieronymus to. 2. Epistola 51. ad Dominionem, dicit sibi meliorem videri partem illam obtusam styli, quæ deleteret, quàm acutam, quæ scriberet. Quod est scriptori maximum, & necessarium documentum, nisi velit in multorum reprehensionem incurrere. Quod supra etiam optimè admonuit Horatius. Et idem Hieronymus contra Rufinum; *illico vertis stylum, & omnia laudata prius vituperas, de eodem ore & dulce proferens, & amarum.* Fuit autem stylus primùm ferreus, deinde osseus, quia cautum

37.

38.
Spus resurre-
ctionis misero
ros consolatur.39.
Scribendi mos
antiquus.40.
Stylus quid.

cautum erat lege, ne quis è ferro graphium A haberet. Atta in Satyra.

Vertamus vomerem in ceram, mucronèque ar-
mus

Osseo.

41.
*In plumbeis
laminis olim
scribi solitum,
aut in cera
& lineo.*

Et plumbi lamina. In plumbeis laminis olim scribi solitum docet Plinius lib. 13. cap. 11. *Publica monumenta plumbeis voluminibus mox, & priusata lineis, confici cæpta, aut ceris.* Quare dum lobus desiderat laminas, sua verba publicis monumentis consignari vult: nam alia quibus scripta mandabantur, sua futilitate non poterant esse diuturna, qualia sunt lineæ, cortices, iunci, papyri. Quo porro instrumento illæ scriberentur, aut fulcarentur laminæ non inuenio. Est autem verisimile, aut cælo exarari solitas, aut stylo primùm ferreo, deinde osseo. Licet Hieronymus epi. 140. ad Principiam dicat, stylo inscribi ceram, calamo autem chartam, & membranam, & quamcumque aliam materiam, in qua scribi solet.

42.
Celte quid.

Vel celte sculpantur in silice. Quidam certè legunt; sed communiter iam habemus celte; quæ vox in hoc ferme loco tantùm reperitur. Sed nõ dubito olim fuisse magis communem, licet in scriptoribus non occurrat. Est autem scalprium, quo scalpuntur, & poliuntur marmora, & silices, dictum, opinor, à voce cælo, non admodum sono dissimili, & eiusdem omnino significationis: cælo enim his quæ dura sunt, siue ex ære, siue ex marmore, varia inciduntur emblemata, siue hieroglyphicæ formæ. Quod credo cæmentarij, ac latomi vocant *fin-cel*, aurifices verò, & ararij *buril*. Sanè epitaphium quoddam adducit Marianus Victor in scholijs super epistolam 61. Hieronymi ad Pammachium, quod celte dicitur lapidi incisum. *Nam neque hic atramentum, vel papyrus, aut membrana vlla adhuc, sed malleolo, & celte literatus silex.* Quod epitaphium esse dicit apud Salonam Dalmatiæ.

43.
*Quando re-
surrectionis
mysterium
Iob reuelatum.*

Verf. 25. *Scio enim quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Hoc optat Iobus æternis mandari monumentis, quia maximè omnibus notum esse oportet. Et hoc nuper verisimile putabamus in hoc ipso articulo reuelatum esse Iob; cum omnem sibi ad leuamentum doloris, & afflictæ animi solatium, videret aditum esse præclusum. Sed quicquid sit, neque enim quicquam hac de re mihi certum est, hac vna cogitatio magno Iobum dolore, ac sollicitudine leuat. Quæ fecit vt nouum institueret dicendi genus, quasi exhilaratus illustratione noua, & ad quamcumque subeundam aleam magis quam antea confirmatus. Adde quod ab hoc loco ad finem vsque libri aliter se habet Iobus, quam prius. Neque enim luget, aut queritur, quasi agrè ferat torqueri se vehementer, cum tamen non esset leuior extrema vexatio, sed tantùm est enumeratio malorum, quæ pertulerat, ita tamen, vt in athleta fortissimo nullus appareat languor, nulla desperatio, aut mortis desiderium. Confortauit enim, & exhilarauit patientis animum spes certa resurrectionis, quam eo oraculo, in quo ab amicis vrgebatur angustiùs, ex diuina reuelatione conceperat. Certè Lazarus mendicus magnum in suis doloribus solatium habuisset, si de resurrectione cognitionem, aut expectationem acciperet. De quo sic Chryso-

stomus to. 2. homil. 1. de Lazaro, vbi cum adhibuisset plurimas dolendi causas, remoueretque alia doloris leuamenta, ad extremum addidit; *Possim & aliud his omnibus addere, videlicet, quod ne de resurrectione quidem quicquam potuerit philosophari: sed huius vitæ res credebatur huius vitæ sine terminari.* Erat enim ex eorum numero, qui gratiam Euangelij præcesserunt. Hæc mihi videntur non nihil habere ponderis, vt credam de resurrectione carnis, non nihil hæcenus Iob reuelatum. Quia tamen video in aliam sententiam propendere magis frequentes alios, alia loca, quæ præcellere, iuxta illorum sensum interpretatus sum.

B Sed est hîc dubium, quem vocet Iobus redemptorem suum viuentem, Deumne, an incarnatum Verbum, id est, seruatorem Christum qui præcipua quadam ratione redemptor appellatur. Quod Deum agnoscat redemptorem, facit, quod illi nomen attribuit, quod Deum à Gentiliis non tam diis, quam mortuis simulacris, communi, & iterato millies à Prophetis titulo secernit. Dicitur enim Deus *viuus*, & ipse hoc nomen in iureiurando concipiendo sapiùs vsurpat: Sic enim ille dum iurat, *viuo ego*. Deinde, quia illum videtur redemptorem vocare: quem cap. 16. suum appellarat testem. *Ecce enim in cælo testis meus.* Et cum à Deo percussus esset, neque ab alio speraret medicinam: eundem redemptorem suum esse dicit, quem priùs habuisse videbatur infensum; & quem aliquando dixerat incruilem, & hostem esse mutatum.

C Sed est communis Patrum, & interpretum opinio, hunc redemptorem esse Christum, & in hoc vaticinio prædici duo, resurrectionem Christi, & illam causam futuram, & exemplar resurrectionis hominum, quæ in fine sæculorum eueniet. ita putat Hieronymus epi. 61. ad Pammachium, vbi cum istum Iobi locum adduxisset, dixit; *Quid hac prophetia manifestius nullus tam aperte post Christum, quam iste ante Christum de resurrectione loquitur. Vult verba sua in perpetuum durare, & vt nulla possint vetustate deleri, exarari ea vult in plumbeo lapide, & sculpi in silice. Sperat resurrectionem, imo nouit, & vidit quod viuit Christus redemptor eius, & in nouissimo die de terra surrecturus sit.* Gregorius ad hunc locum lib. 14. Moral. cap. 26. *Qui non ait conditor, sed redemptor aperte eum denunciat, qui postquam omnia creauit, vt nos de captiuitate redimeret, inter nos incarnatus apparuit, suæque passionis nos ab æterna morte liberauit.* Idem Beda, & clariùs S. Thomas hîc & 3. part. quæstione 53. artic. 1. in corpore. Vbi cum huius loci Iobi meminisset, ait; *Scio, inquit, per certitudinem fidei, quod redemptor meus, id est, Christus, viuit à mortuis resurgens, & ideo in nouissimo die de terra surrecturus sum.* Quomodo Christus causa sit nostræ resurrectionis, vide S. Thomam 3. part. q. 56. art. 1. & 2. & ibi Franciscum Suarez per multas sectiones. A qua ego disputatione abstineo, quia longa est, & Scholastici doctoris magis quam sacrarum literarum interpretis propria.

Et in nouissimo die de terra surrecturus sum. Quidam hîc non de resurrectione propria, sed de metaphorica sermonem esse censent. In quibus est Eugubinus, dicunt enim post illud arum-nosum statum, in quo tunc iacebat Iobus, fu-
turum

turum vt pristina restitueretur fortuna: cum- que status ille morti videretur non dissimilis, si ex illo emergeret, censeretur posse vitæ restitutus: id verò aliter fieri non posset, nisi per resurrectionem. Sed hæc aliis merito minimè probantur; vt quid enim Iobus optaret verba hæc exarari in plumbea lamina, aut incidi in sili- ce, si non longè post sciebat mutadam esse for- tunam, & faciendam esse resurrectionem meta- phoricam, id est, restitutionem illorum quæ fue- rant ablata, quæque illi ipsi, qui verbis aculea- ris, & duris, dura quædam supplicia comminati fuerant, spectare poterant, non enim in mar- more exarantur, aut ære, nisi illa quæ in æter- nitatem seruari volumus. Quare hæc cum aliis pluribus de resurrectione sumo, quæ proprie & verè resurrectio est: id est, remigatio animæ ad illud idem corpus, quod reliquit. Quod illud *de terra* non obscure indicat, id est, de sepulcris, vbi iam humata corpora in puluerem tenuissi- mum abierant.

47.

Verf. 26. *Et rursus circumdabor pelle mea.*] Cum adhuc in viuis ageret Iobus, penè à sua pelle- debatur exutus, quia illavehementer erat exesa à pestilente morbo, & à vermium scatebris in- numeris penè locis perforata. Quare licet suprâ dixerit, ossibus consumptis carnibus adhæsisse pellem, non tamè sic erat integra: vt nõ exutus ab illa iudicari potuerit. Quemadmodum si quæ vfu attrita, & lacerata tunica conspexeris vesti- tum, dubitas non immeritò, an illum nudum, aut indutum appellare debeas. Quare videri posset Iobus non circumdatus pelle, cum magna ex parte decorticatæ apparerent saniosa car- nes, aut ossa inter illas turpiter albicantia. Quo- circa cum respectu ad præsentem statum dicere posset in futurum intentus, licet nunc morbus, tabes, & vermes à natiuo me tegumento nuda- uerint, aderit tamen tempus, cum eodem resti- tuto atque integro honestè, atque decorè con- uestiar. Sed sine dubio ad aliud tempus atque statum respiciebat Iobus, quando pellis, & car- nes esse desierint, & in puluerem abierint, & propè dixerim, in nihilum. Tunc redeunte spi- ritu, & tenuem illum, & aridum puluerem animante, circumdabitur pelle quam amiserat, & rursus erit rediuius Iobus, qui iam prorsus euauuisse totus videbatur.

48.

Et in carne mea videbo Deum meum.] Multa hîc vident, & meditantur interpretes, quæ ego licet apertè videam parum esse ad literam, dicam tamen aliquid antequam, quid mihi, aut verum aut verisimile magis videatur, expediam. Aug. Tom. 10. serm. 2. de natiuitate, hanc prophetiam de Verbo incarnato esse putat; Quasi dicat Iobus, visurum se De filiū, sua, id est, humana car- ne vestitum. Iob, inquit, *predicat eximius prophe- tarum; in carne mea videbo Deum.* Quod de illo tẽ- pore prophetauit, quando Christi deitas habitu no- stræ carnis induta est.

49.

Ego non improbarem aliam explicationem, non valde huic proximæ dissimilem, quia valde ad moralem sensum opportunam, & quæ plu- rimùm Iobū in suo dolore, ac despectione con- solari potuit. Cum enim eximius esset prophe- tarū, quod proximè ab Augustino didicimus, vt nouit reuelante Deo, hoc ipso temporis articulo, quod putabamus non improbabile, Verbum Dei assumpturum esse humanitatem, sic etiam cognouisse existimari potest, se illius quandiu

A fuit in statu mortali, symbolū esse, & viuū quod- dam vaticinium, ita vt non verbis solum futu- ra prædixerit, sed etiam factis. Sicut Abel, qui cum esset innocens, & occisus à fratre, in quo occidendum Christum à cognato sibi populo adumbrabat, propheta vocatur à Christo Mat. c. 23. v. 35. & Ionas liber post tertium diē egres- sus è ventre ceti, in sua persona resurrectionem Christi figurauit. Cum ergo sciret talem se, cum durius premeretur; habuisse figurā, qualè esset habiturus redemptor suus Christus, bene puta- bat secum agi, si talem accepisset speciem, qua- lem Deus ipse non exhorruisset, & dolores fer- ret, quales saluatori suo videbat esse propositos.

B Quod autem Iobus Christi fuerit typus, dixi- mus in principio, Prolegomeno 1. Videbat igitur Iobus redemptorem suum in carne sua, id est, carne afflicta, & multis perforata vulne- ribus, de quo talia audimus ab Isaia c. 53. qualia de Iobo legimus. Audi Isaia de Christo, & in eo Iobum patiētem agnosce. Iobus se deforma- tum vocat, innumeris propemodum doloribus exhaustum. Idem de Christo Isaia; *Non est spes- cies ei neque decor: & vidimus eum, & non erat as- pectus: & desiderauimus eum despectum & nouissi- mum virorum, virum dolorum & scientem infirmi- tatem: & quasi absconditus vultus eius, & despectus, unde nec reputauimus eum.* Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et nos pu- tauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum.

C Cum autem nosset diuino afflatus spiritu, fore vt redemptor post tot dolores, & opprobria, mortemque doloris, & ignominia plenam, ad vitam & splendorem gloriæ rediui- uus excitaretur, futurum etiam sperabat, vt ipse quoque ad illius exēplar ex morte resurgeret, & illum in sua persona resurgentem exprime- ret: quem tam perfectè patientem expressisset. Sanè id post multa sæcula dixit Paulus ad Rom. 6. v. 5. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.* Qui- dam ex hoc loco probant Deum à corporeis oculis videri posse: quorum sententiam confu- tat Gabr. Valq. 1. Tom. in 1. p. S. Thomæ q. 12. art. 3. c. 3. illum vide.

D Vera expositio & communis est, non corpo- reis oculis videndum esse Deum, sed acie men- ris in suscitata carne, qualem habebant san- cti post vniuersale iudicium: quasi dicat, glo- rificandum esse corpus quod nunc deforme est, & grauibus attritum incommodis: & in eo corpore animato rursus atque glorioso visu- ram esse Deum animam, cui nullū corpus in eo statu erit impedimento. Explicuit hoc optimè Hieronymus ad illud; *Quem visurus sum ego ipse; vbi sic Iobum loquentem inducit; Ego ipse Iob, qui in stercore iaceo, & totus vulnerum sanie com- putresco; ego inquam Iob iam corruptus, atque vulneribus dissolutus, in hac carne mortali, in- corrupta resurrectione futura glorificatus videba Deum.* Et vt exprimeret ipsius corporis instaur- ationem, ait, *& oculi mei conspекturi sunt.* Vi- de Gregorium libro 14. moral. capitulo 24. vbi quid sibi cum Eutichio Constantinopolita- no Antistite contigerit, edocet.

Verf. 27. *Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspекturi sunt, & non alius.*] Aut hîc intel- ligit Christum hominem Deum, qui oculis vi- deri potest corporeis, quæ sanctis non exigua est beatitudinis accidētalis pars, vt cū S Thom. *senfere*

Christo in doloribus esse similemagna consolatio.

50. Videndus Deus ab anima gloriosa.

51.

fenfere non pauci: aut oculos intelligit metaphoricos, qui cum propriè sint corporis; ad animos tamen tranferuntur, qui videre familiari sermone dicuntur illa, quæ intelligunt; quomodo dicimus; vide quàm acutè hæc dicta sint; aut quàm parum consentanea, quod animorum est, non oculorum opus. Neque in vulgato codice à Sixto, & aliis pluribus, habemus *Deum Saluatorem meum*, sed *Deum meum*. Dum autem ait, *ego ipse*, ostendit ipsissimum Iobum in eadem carne, quam corrupit tabes, & quæ in puluerem redacta est, excitatum è mortuis, diuinæ visionis futurum esse participem, eundem omnino numero. Et ideo subditur, & non alius; nempe, vt exponit S. Thomas, à seipso. De hac re latissimè Franciscus Suarez tom. 2. in 3. p. S. Thomæ q. 53, sect. 2.

52.

Reposita est hæc spes mea in sinu meo.] In sinu seruari dicimus, quæ valde amamus, aut facimus plurimi: quia neque à nobis abesse volumus, neque tutior est locus, in quo illa à furcibus manibus defcèdi possint. Et sanè quæ nostræ fidei, atque custodiæ credita sunt, cum nostram diligentiam, & fidem prædicamus, in sinu nos habere dicimus. Sic Cicero ad Q. Fratrem; *Cæsar mihi crede in sinu est, neque ego distringar.* Est autem *sinus* vox quædam, quæ partem illam corporis significat, quæ brachiorum complexu continetur, nempe præcordia, pectus, vbera; item illam indumenti partem, quæ eadem corporis membra tegit, & ornat. Partem significat corporis, & ecli. 7. *Ira in sinu stulti requiescit.* illius tegumentum, Exod. 4. *Mitte manum tuam in sinum tuum: quam cum misisset in sinum, protulit leprosam.* In sinu dicit habere se repositam spem illam, id est, in intimis præcordiis, quæ nunquam excidat; quæ non minus reficiat & integret languentem animum, quàm præcordia corpus, & vitam fouent, atque conseruant. Et quidem experientia ipsa satis docet recreari animum, cum meminit fortis illius, quæ patientem expectat: & resurrectionis gloriæ, quæ morientem excipiet aliquando, cuius exemplar fuit Christi resurrectio, cuius passionem, & ignominiam honor, & immortalis gloria coronarunt.

Sinus quid.

53.

Verf. 18. *Quare ergo nunc dicitis, persequamur eum.*] Exposuit prophetiam inspiratam à Deo, in qua confessus est diuinam prouidentiam; quæ laborantes recreat, & morientes reuocat ad vitam: quod sperare se dicit ab eo, qui dolores inflixit. Quod si ita est, non est cur Iobum amici reprehendant, quod neget Deum curare hæc humana, atque inferiora, aut de meliori statu, & salute desperet, quo nomine malè ab amicis acceptus est. Non inuenio vbi hi tres amici apertè contra Iobum conspirarint, dixerintque seipfos mutuo cohortati; *Persequamur eum.* Sed credo hæc tunc dixisse, quando paulo antè dixit Iobus, *miseremini mei.* Quo tempore tam longè aberat, vt illos tam ærumnosi status miseresceret, vt potiùs se mutuo acuerent, vt illum vtgerent, & insectarentur vehementiùs. Est autem mihi verisimile, càm primum Iobus absoluit illa verba; *Miseremini mei saltem vos amici mei, quia manus domini tetigit me;* accepisse diuinam illam illustrationem, de corporum resurrectione, & constituisse paulisper, quod necesse erat, ne aliquod verbum ex illo illustrissimo vaticinio præteriret. Eo autem spatio, quod

A interpositum est, quòdque diuinum sibi vendicauit oraculum, dum Iobus sileret: videntur tres illi viri deliberasse, vt omni ratione illum persequerentur, quominus de Deo religiosè locutus videatur. Hoc verò indicat illud, *nunc dicitis*, quod præsens indicat tempus, & proximam illam coniurationem, quam modò Iobus in amicis accusat. Aut certè cum Iobus acceptum à Deo edidisset oraculum, quasi illum ex ipso dicendi modo iudicarent insanum, sicut alij quoque Prophetæ visi sunt, tunc autem persequi illum voluerunt ardentius, & discere, quo spiritu superiora illa verba protulisset. Id enim fortasse illud valet; *inueniamus radicem verbi*, id est, huius prophetiæ auctore, & causam.

54.

B *Et radicem verbi inueniamus contra eum.*] Radix illa est vnde pullulât noua germina, grâdes trunci, & in omnem partem patuli, atque diffusi rami. Quare qui radicem inuenit, ille quoque fundamentum inuenit, ex quo rami pullularêt, & frôdes, & propaginum ambitiosa luxuries; de huiusmodi ergo radice, siue stirpe deliberabant hi amici, interim, opinor, dum intentus luci, qua illustrabatur à Deo, non existimabatur arrêdere his, quæ illi inter se mussitando de conuincendo, aut opprimendo Iobo cogitabant. Radix autem *verborum* ea dicitur, quæ verba parit, id est, quæ latam præbet disputandi, aut accusandi materiam. Hæc verò duplex est, de qua sit sermo præsens, incertum. Aut enim radicem quæ-

C runt verborum, quæ ipsi loquantur, id est, nouum aliquod crimen, quod obiiciant Iobo, & illud longis verborum ambagibus amplificent. Quomodo impij homines sermonem captabant contra iustum, vt in illum cum aliqua religionis specie calumniam intenderent. Qui sanè eadem secum videntur meditari, quæ nunc isti in Iobum. Sic enim versu 18. *Tanquam nugaces astimati sumus ab illo, &c. Videamus ergo si sermones illius veri sint, &c. Contumelia, & tormento interrogemus eum, & sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius.* Quod fecerunt principes sacerdotum, & scribæ contra Christum, quem in sua persona, tanquam in typo Iobus adumbrabat, de quibus Lucas cap. 20. verf. 20. *Et obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, & caperent eum in sermone, vt traderent illum principatui, & potestati præsidis.*

D Aut certè radicem quærebant verborum, quæ à Iobo audierant, & quæ ipsi omnino non probabant, an videlicet aliquod verbum ex ignorance, aut impietate, aut etiam ex desperatione prouenerit. Quicquid illud sit, constat illos contra innocentem, & afflictum duriùs esse locutos, quàm aut Iobi calamitas, aut ipsorum humanitas postulare. In priorem sententiam abeunt plures cum Hieronymo, & Beda, & ab ea ego minùs abhorreo: in posteriorem inclinat Sanctus Thomas, vtrique, vt diximus, probabiliter.

E Verf. 29. *Fugite ergo à facie gladij, quoniam ultor iniquitatum gladius est: & scitote esse iudicium.*] Putabant tres amici Iobi illum esse peccatorem, & peccatorum maximum, quia omnium maximè videbant à Domino percussum, se verò iustos, quia nihil videbant suis votis contigisse contrarium. Quasi post hanc vitam, nihil debeat formidari mali, quod peccato respondeat, aut sperari boni, quod iustorum labores, & merita compenset. Illorum cogitationem

55.

tionem confutat, cum dicit resurrectionem esse carnis, & tempus post hanc vitam, in quo Deus muneret iustum, & puniat peccatorem. unde infert minus amicos suos facere prudenter; cum persequantur hominem de se non male meritum: & materiam quarant, in quam stimulos exacuant suos, cum sit ultor Deus, qui miserorum causam suam esse ducit, neque peccata abire patitur impunita.

56.

Et scitote esse iudicium.] Cum vniuersale iudicium carnis resurrectionem consequatur, sa-

tis est verisimile illud etiam Iobo reuelatum à Domino, cum ab eodem de vniuersali resurrectione oraculum accepit. Quod ipse docuisse Iobus videtur, dum amicos docet esse iudicium, nimirum extremum, & generale, vbi omnes intelligant, neque peccata sine poena, neque sine sua mercede virtutes abituras. Agere porro hic Iobum de vniuersali iudicio, dicunt Sanctus Gregorius hic, & Sanctus Thomas, cum quibus alij communiter sentiunt.

*Iobus resur-
rectionem, &
iudicium esse
nouit.*

ARGUMENTVM CAP. XX.

M Iobus horribilia quaedam prædixisset de futuro iudicio, & de ultore gladio, commotus est grauer Sophar, & curarum aestu in alias atque alias cogitationes impulsus, tandem auditurum se dicit, quod à Iobo dicatur, de rebus tamen se iudicaturum, non ex Iobi doctrina, sed ex eo quod sua sibi intelligentia suggesserit. Et tandem iterat commu-

nem sibi cum amicis sententiam; nempe impiorum in hac vita certissimam ruinam, neque illius felicitatem, & gaudium fore diuturna; deficient enim omnia siue ornamenta domus, siue vitæ subsidia: neque à filiorum fortuna vitæque probitate, sperari posse stabile paterni nominis monumentum. A rebus præterea sceleratè quasitis nil esse sperandum præter ignominiam, & durum exitium, quod tandem adducit illa quæ videbatur esse mirifica suauitas, cum nihilo sit melior quàm viperina rabies, aut aspidis venenum. Ad extremum dicit fraudulenta impij, & occulta consilia reuelatum iri, & eum ad infimum deiectum iri locum, qui olim in sublimi superbe triumpharat.

CAPVT XX.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Sophar Naamathites, dixit:

2. Idcirco cogitationes meæ variæ succedunt sibi, & mens in diuersa rapitur.

3. Doctrinam, qua me arguis, audiam, & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.

4. Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram.

5. Quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.

6. Si ascenderit vsque ad cælum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit:

7. Quasi sterquilinum in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent: Vbi est?

8. Velut somnium auolans non inuenietur, transiet sicut visio nocturna.

9. Oculus, qui eum viderat, non videbit,

Cass. Sanctij Comment. in Iob.

1. 2. Vbi Iobus verba habuit, à noua ut apparet illustratione profecta, adhibitis minis de futuro iudicio, atque ultore gladio animo commotus, atque perterritus dixit Sophar: Magnus me huc atque illuc trahit cogitationum aestus, & ex aliis in alias cogitationes abripior.

3. Audiam non inuitus doctrinam tuam, ô Iobe, dubiorum tamen, si qua inde nascentur, solutionem, & lucem ex tuis sermonibus non sumam, sed ab eo quod mea mihi mens, & intelligentia suggesserit.

4. 5. Hoc mihi certum est, & ab ipso seculorum exordio experimētis confirmatum assiduis, impiorum laudem, & hypocrita gaudium ex vana multitudinis opinione conceptum vsque adeo fore non diuturnum, ut instar obtineat puncti.

6. 7. Si eo se superbe extulerit, ut nubes transcendat, & ad cælum vsque verticem attollat, tandem ad sterquilinij sordes abiicietur: neque illum quisquam in priori gloria, aut in hominum cœtu deprehendet.

8. 9. Vanescit prorsus sicut spectrum obiectum dormienti; neque plus habebit firmitatis, quàm species nocturna, quæ vix dum ob-

Z lata

neque vltra intuebitur eum locus suus.

10. Filij eius atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum.

11. Ossa eius implebuntur vitiiis adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormient.

12. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondet illud sub lingua sua.

13. Parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo,

14. Panis eius in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.

15. Diuitias, quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus,

16. Caput aspidum fuget, & occidet eum lingua viperæ.

17. Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri.

18. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit.

19. Quoniam confringens nudauit pauperes: domum rapuit, & non ædificauit eam.

20. Nec est satiatus venter eius: & cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.

A lata nusquam apparet. Oculus enim qui potentem, & exultantem vidit non videbit vltra, neque in eo loco rursus inueniet, in quo paulo ante florentem reliquerat.

10. 11. Neque illum, cum è viuis excesserit, filiorum felicitas & gloria consolabitur. Illos enim perpetua insequetur egestas, & ipse eorum operum expendet pœnas, ad quæ impias, & sceleratas manus adiecerat. Hærebit enim illi peccatorum pœnasque ad eò tenaciter, vt ad sepulcrum vsque comitetur, & in illo cum ossibus perpetuò maneat.

B 12. 13. Quantum ex malo voluptatis cepit, tantum capiet ex supplicio doloris. Tanta autem auaritate ac studio ad turpes, ineptasque voluptates rapitur peccator, vt illarum partem nullam perire velit. Sed quemadmodum helluo in cibum gustatu non ingrati omnia intendit, & incitat captadi saporis instrumenta, versat enim cibum in ore, cõtinet sub lingua, celat in gutture: sic etiã peccator ad suas delicias omnes intendit voluptuarios sensus.

C 14. 15. Panis, quem impius, vt maiorem ex eo voluptatem caperet, celabat sub lingua, vt sæpius regustaret, cum in stomachum venerit, vertetur in amarum, pestilensque venenum, quale est illud, quod alit & vomit viperina rabies. Quòd si quas diuitias iniquè comparatas deuorauit, illas licet inuitas euomet cum dolore, de ipsius quippe visceribus extrahet vltor Deus.

D 16. 17. Qui peccatum bibit, & alienas deuorat facultates, similis est illi qui venenum haurit à viperino capite, quem tandem aspidis morsus extinguet. Et cum sibi torrentes polliceatur mellis, & lactis, & rerum omnium iugem abundantiam: nihil tamen ad illum eorum pertinebit, quæ sibi perpetua, ac propria futura crediderat, & quibus ad miraculum vsque prius abundabat.

E 18. Luet ad vnum omnia, quæ violenter, & flagitiosè fecit, neque illum dolorum consumet acerbitas, vt pœna sit diuturna magis, quia ea peccatorum multitudo, & grauitas exiguo tẽpore aut supplicio leui compensari non possunt: Neque temerè supplicium iudex æquus imponet, sed iuxta scelerum mensuram, cuius pondus impius recusare non poterit.

19. 20. Oppressit inclementer pauperem, cuius diripuit domum, & ad suos vsus violenter auertit, non tamen ex illa aliquid capiet voluptatis, & vsus, licet in ea ad suam commoditatem ædificanda magnos fecerit sumptus. Neque suæ cupiditati, ac ventri satisfaciet, quantumcumque auarè, atque tyrannicè congesserit. Quòd si quæ suis votis ac studiis proposuerat, obtinere contigerit, non tamen consequetur, vt illa tanquam sua quieto dominatu possideat.

21. Non remansit de cibo eius: & propterea nihil permanebit de bonis eius.

22. Cum satiatus fuerit, arctabitur, & astuabit, & omnis dolor irruet super eum.

23. Utinam impleatur venter eius, ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.

24. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum areum.

25. Eductus, & egrediens de vagina sua, & fulgurans in amaritudine sua: vadent & venient super eum horribiles.

26. Omnes tenebrae absconditae sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo.

27. Reuelabunt caeli iniquitatem eius, & terra confurget aduersus eum.

28. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.

29. Haec est pars hominis impij à Deo, & haereditas verborum eius à Domino.

A 21. 22. Quia bona suae iustae, seu secus comparata suae tantum libidini, atque ab domini seruire fecit, neque quid miseri patiantur aut videt, aut curat, propterea faciet Deus, ut facultates illae male pereant. Neque si se cibis expleuerit solidam ex illis voluptatem capiet; patietur enim angores, & astus, viscerum tormina & pœnas dabit intemperantiae non leues.

23. Utinam tyranno, & predatori sua vota contingant, & illius venter sumptis à rapina cibis impleatur. Quia cito scio habiturum illum intra viscera, quod pœnas exigat alienae praeda, quodque illi intestinum indicat bellum, & variis tandem doloribus excruciat.

24. 25. Qui ut famem euitet, & inopiam, praeda agit, & alienis opibus insidias parat, perinde facit, atque ille, qui dum leuiora fugit, in multo grauiora incurrit incommoda. Qualis est ille qui gladij petitionem declinat, & à sagittarj spiculo trāsfigitur. Eximet iratus Deus de vagina gladium, & de pharetra sua sagittas expromet, quas etiam, atque

C etiam in tyrannum, & impium vibret, quae horribilem in modum illius bona, & ipsum etiam peccatorem euertant.

26. Omnem locum ad quem declinandi periculi gratia confugerit impius, occupabunt tenebrae; & quae in tenebris significatur, angor, sollicitudo, & dolor: & consumet illum ignis non qui ab hominibus excutitur, & fouetur, sed qui à Domino vibratur è caelo. Et sedebit in tabernaculo ab omni hominum consortio, atque solatio derelictus.

D 27. 28. Sicut impius dum suae obsequitur libidini caelum, terramque offendit, & in suū caput quodammodo lacepsit; sic in illius exitiū vtrumque conspirat, & quae tacite moliebatur iniquè in lucem euocat, & in hominū oculos. Caelum igne, & spiritu procellarum; terra conuulsis, & immisis illis qui ipsum male partis opibus expoliet. Tunc autem apparebit, vnde nā luculenta domus ornata prouenerint, & qui prius sublimis videbatur, & exēptus à turba: ubi Deus illū seuerè percusserit, ab excelso gradu ad infimā vsque conditionē descendet.

29. Hoc expectare potest à Domino tyrannus, & impius: haec merces vitae crudeli, ac barbara respondet.

Verf. II. Idcirco cogitationes meae varia succedunt sibi, & mens in diuersa rapitur.

1.

PPARET ex his Iobi sermonibus non parum esse commotum animum Sophar, quia proditam dixerat ab amicis fidem, quam integram seruare debuerant, & illis ab ultore

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A gladio fuerat supplicium comminatus. Quare illi accidit, quod in seipsis experiuntur plurimi, dum graui aliquo commouentur affectu, qui modò in hanc, modò in illam cogitationem rapiuntur. Accedebat, quòd

Z 2

quòd hoc articulo aderant plurimæ perturbationum causæ : primùm indignatio, quòd Iobus in illos tam esset locutus liberè, & illorum exprobrasset captiosum animum, & inclementem; & qui sibi ambitioso spiritu consilium, & intelligentiam arrogarent. Deinde timor, ne verum esset quod in extremo capite dixerat; cùm iudicium esse prædiceret, & gladium ultorem, qui supplicium exigit à fontibus, quales ipsi, tametsi obscurius, iudicabantur à Iobo. Hic timor nonnihil conscium commouebat animum, & in tristes trahebat cogitationes, quia & sapientem antea cognouerat Iobum, neque propter morum innocentiam indignum quem Deus altioribus disciplinis imbueret, & ipse hominis habitus aut cùm sileret, paulo antequam verba loqueretur prophetica, & diuino illustraretur oraculo: aut ipso verborum sono, & noua forma dicendi aliquid portendebat illum accepisse diuinitus. Sed illud quoque cogitare potuit Sophar, hæc verba potius esse somniantis, aut delirantis hominis, quàm eius, quem spiritus afflauisset diuinus. Quare variæ illius mentem versabant cogitationes, quæ sibi vicissim succedebant, & aliæ ab alijs vicissim pellebantur. Dubitabat enim an fides esset habenda verbis hominis, in quo mens, & iudicium parum viderentur habere constantiæ: & huc inclinabat animus. Deinde succedebat alia cogitatio, quæ non indignum putabat Iobum, cui in re tam graui haberetur fides: Et ab hac aut pellebatur, aut nutabat superior cogitatio. Quid in hoc cogitationum æstu statuerit, ipse docet statim v. 3. vbi nos pluribus.

Hanc dubitationem, seu cogitationum diuersarum eodem tempore congressum, per æstum seu fluctus expresserunt Latini, quia fluctus pellit, atque dissoluit fluctum, & rursus hic ab alio in pelago feruente, & ventorum agitatione turbato. Sic Maro lib. 8. Æneid. sollicitum animum, & in vario rerum conspectu dubitantem expressit.

--- Quæ Laomedontius hevos

*Cuncta videns magno curarum fluctuat æstu,
Atque animi nunc huc celerè, nunc diuidit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia versat.*

Multa huius generis inuenies, quibus animi fluctuantis inconstantia describitur.

Verf. 3. *Doctrinam, qua me arguis, audiam, & spiritus intelligentia mea respondebit mihi.* Post dubitationem longam, & consultationem item longam secum, aut etiam fortasse cum alijs eiuſdem spiritus, atque consilij socijs, tandem statuit Sophar verborum, seu vaticinij Iobi nullam habendam esse rationem, neque deserendam intelligentiam quam domo secum attulerat, & adhuc retinebat animo. Atque ideo affirmat auditurum se, quid Iobus, aut dicat, aut velit: dubiorum tamen solutionem, & lucem sumendam esse non ab eo quod docuisset Iobus: sed ab eo quod sua sibi mens, & intelligentia suggereret; quasi illud quicquid esset, à meliori iudicio foret, & à maiori sapientia profectum. Quare disputationem orditur non ab ea doctrina, quam proximè acceperat à Iobo, sed ab illa quam in Idumæorum scholis ante didicerat; & quam à maioribus hauſtam confirmat dæmon, quia ea ad desperationem & blasphemiam facilius putabat adactum iri Iobum.

Verf. 4. *Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum brevis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.* Hinc Sophar nihilo melior quàm antea, neque vllò modo à seipſo mutatus, incipit iisdem, quibus alij stimulis Iobum compungere: & quasi hominum peccatorum maximum, omnium maximas vltori Deo pœnas dedisse. Dum enim hypocritæ, atque impij statum, atque exitum describit, quòd facit toto capite, sibi proposuisse videtur Iobi statum, quem ad hoc vsque tempus florentem habuit; & quæ rerum fortunæque conuersio consecuta sit. Hoc itaque statuit in principio tanquam omnium, quæ dicere meditabatur, fundamentum, impiorum laudem, & adulatorum commendationem, non fore diuturnam, quia nimirum ipsa, agente nemine, proderit improbitas, quæ hominem existimatum ab ignobili multitudine non omnino malum, abominabilem ostendet: & gaudium quòd ex rerum abundantia, hominum gratia, & filiorum numerosa sobole capiebat, vsque aded futurum esse momentaneum, vt instar obtineat puncti, quòd nihil aut parum distat à nihilo. Id verò dicit à sæculorum omnium exordio fuisse experimento comprobatum. Spectabat, opinor, Sophar prima tempora, & auctorum, atque parentum humani generis antiquissimam historiam, quæ ab Abrahamo; ex quo genus ducebat Esau Idumæorum pater per posteriorum manus ad eius vsque ætatem fuerat transmissa. Notum est quàm fuerit Adami mutata conditio, postquam impositum sibi mādaturum à Domino transgressus est; vt illius primogenitus Cain fratricidij reus factus, & profugus super terram, vitam ageret, & timoris plenam, & quotidianis periculis obnoxiam.

Verf. 6. *Si ascenderit vsque ad cælum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit.* Superbiam pro gloria, atque splendore sumi, res est nota, & nos multis ostendimus in nostris commentarijs super Isaiam ad illud cap. 60. ponam te in superbiam sæculorum, id est, faciam te esse inter omnes splendoris eximij. In hoc sensu Prou. c. 8. de sapientia legimus; *Mecum sunt diuitia, & gloria, opes superbae.* & Isai. cap. 61. v. 6. *Fortitudinem Gentium comedetis, & in gloria earum superbietis.* Apud profanos id multo frequentius. Virgil. lib. 1. Æneid.

Hinc populum latè regem, belloque superbum.

Et lib. 3.

Barbaricos vectes auro spoliisque superbi.

Quare hoc loco superbia, idem est, quòd amplitudo, & gloria. Quòd autem magnum est, ad cælum ascendere dicitur, seu cælum contingere, prouerbiali dicendi figura, non solum apud sacros, sed etiam apud profanos scriptores. Sic apud Isaiam Rex Babylonis, dum suam iactaret splendorem & potentiam c. 14. verf. 13. dicebat; *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum.* Et Christus Matth. 11. verf. 13. de Capharnaum; *Numquid vsque in cælum exaltaberis?* Apud profanos multo frequentius, & vtili sermone magis tritum. Vnde cùm quis suam fœlicitatē admiratur, & prædicat, dicere solet; *In cælo sum.* Sic Cicero de Bibulo, qui magnis à populo efferebatur laudibus, scripsit ad Atticum; *Bibulus in cælo est, ita laudatur, quasi vnus homo nobis cunctando restituit*

5.
Superbia
pro splendore
& gloria.

6.
Cælum prouerbiali specie magnum addit rebus incrementum.

restituit rem. & de se ipso ad eundem; Si que de me pacta sunt, ea non seruantur, in celo sum. Idem explicant alij cum dicunt, se cœlum attingere, aut digito, vt de quibuidam lautis dixit Cicero, aut lancea, vt quidam qui de se subactis prouinciis sibi ipsis gratulabantur. vide Adagiographum chiliadē 4. cent. 3. num. 68. de capite aut vertice, quod hîc habemus, exempla sunt plura. Senec. in Thyeste act. 5.

*Aequalis astris gradior, & cunctos super
Altum superbo vertice attingens polum.*

Horatius lib. 1. Ode 1.

*Quod si me Lyricis vatibus inseris,
Sublimi feriam sydera vertice.*

Ouidius.

Quo coniuge felix

Et Diis chara ferar, & sydera vertice tangam.

Hispanus cum hominem potentem, & diuitem, cuique pro votis succedunt omnia, significare vult, hoc ferme modo explicare solet; *esta en el cuerno de la Luna.*

7. Vers. 7. *Quasi sterquilinum in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent, vbi est.*] Priora verba priorem Iobi fortunam exprimebant: sic enim abundabat opibus, sic erat omnibus gratus, & amabilis, vt nihil ad summam felicitatem desiderare posse videretur: ita vt vulgus hominum siue adulando, siue iuxta familiaritatem illius regionis, ac sæculi dicendi modum, dicere potuerit, ad cœlum vsque illius ascendisse gloriam, & caput ad nubes vsque fuisse sublatum. At hæc posteriora præsentem proponunt, accuratèque describunt ærumnosum statum, ac sordidum, in quem deiecta est tam præclara dignitas, & cum tam eximio nomine tanta potentia. Neque enim sine causa meminit sterquilinij, quia in illo iacebat Iobus, quasi cadaver belluæ putridum, & laceratum à canibus: sic à seipso mutatus, vt nemo illum prius familiarem, & necessarium habuissent. Id enim valet illud; *Et qui eum viderant, dicent, vbi est?* Ac si dicat, qui illum ante optimè norant, si tamen illum requirant, habeantque præsentem, non agnoscent, quia in Iobo nullum Iobi vestigium inuenient, & in Iobo Iobum absentem requirant. Quomodo si flumen areseat, diceret non ineptè, vbi est fluuius? quia nullum fluminis apparet in flumine vestigium. Quomodo Manilius dixit lib. 5.

Illis in ponto iucundum est quarere pontum.

Et quod de Laureolo, aut vero, aut personato cecinit Martialis in Amphitheatro epigram. 7.

Inque omni nusquam corpore corpus erat.

In toto hoc capite ita impium hominem, & hypocritam describit Sophar, vt studeat veram Iobi effigiem suis depingere coloribus. Et licet non nominet, callidè tamen ita persequitur singula, quæ olim habuit in priori fortuna, & quæ nunc patitur in posteriori, vt dubitare nemo possit, intentam esse narrationem totam in Iobum, imò intentam digitum, qui illam manifestè designet.

Vers. 8. *Velut somnium auolans non inuenietur: transiet sicut visio nocturna.*] Somnium proverbialis forma, in omni, vt reor, gente pro re su-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A mitur profus inani, & quæ nihil habet, præter vanam effigiem, quæ cum eludat mentes, vaneſcet statim, neque quicquam relinquit, nisi de fallaci gaudio triste desiderium. Quare cum aliquid vanum significamus, & de quo sperari nihil possit, *somnium* dicimus. Sic Comicus in Adelphis, *de argento somnium*. Verè itaque diuitiæ, & opes, & quæ bona homines dicunt esse fortunæ, vocari possunt somnia, quia citò auolant, neque explent animam, & quantumcumque abundant, ieiunium relinquunt, & hiantem animum. Apud profanos sæpe res natura sua fugaces, quæque nihil habent solidi, somniis comparantur, neque id est in sacris literis infrequens. Psalm. 75. vers. 6. *Dormierunt somnium suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis.* Et Isaias cap. 29. vers. 7. cum ageret de victoria, quam de Hierosolyma retulere Chaldæi, de qua illis diu exultandum non fuit; *Et erit sicut somnium visionis nocturna multitudo omnium Gentium, quæ dimicauerunt contra Ariel, &c.* Et sicut somniat esuriens, & comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima eius: & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est, &c.

Hæc somnij natura, & ex eo ducta similitudo satis ostendunt, quo loco hæc quæ ab hominibus existimantur bona, haberi debeant. Audi Gregorium in hunc locum, qui cum dixisset horum visionem esse phantasma, quæ ostendit in imagine, quod non habet in veritate, addit; *Sæpe namque in nocturna visione nonnullos pauperes factos se diuites admirantur, deferri sibi honores aspiciunt, diuitiarum moles, obsequentium multitudinem, pulcritudinem vestium, abundantiam ciborum sibi met adesse considerant: gaudent se euasisse penuriam, quam cum gemitu tolerabant. Sed repente cum euigilant, inueniunt quam falsum fuerit, quod gaudebant, eosque euigilasse poenitet, quia vigilantes inopia vera tenet.* Deinde ad extremum addit, tunc hosce dormientes excitari ab hoc somno, & ablatas illas species illudentes abscedere, cum hora mortis aduenerit; *Cum mens, inquit, eius in mortis carne euigilat, cognoscit procul dubio, quia fauores circa se hominum dormiens videbat.* Idem penè Augustinus ad locum nuper citatum ex Pl. 75. *Amauerunt, inquit, presentia, & dormierunt in ipsis presentibus, & illis facta sunt ipsa presentia deliciosa, quomodo qui videt per somnium inuenisse se thesauros, tandem diues, quando non euigilet. Somnium illum diuitem fecit, euigilatio pauperem fecit. Tenuit illum somnus fortasse in terra dormientem, & in duro iacentem, pauperem & forte mendicum. In somnis vidit se iacere in lecto eburneo, vel aureo, & in plumis aureis altius extructis, &c.*

Addam hîc ego aliquid ex humana literatura, quæ docet non solum somniare, qui diuitias captant, & opes fugaces, & caducas, aut ineptas voluptates, sed etiam insanire, cum ipsi sibi somnia fingant, & voluptates caprent, aut videant, vbi tantum sunt voluptatum, aut opum inanes quædam, atque fallaces vmbra. Refert Aristoteles libr. de mirab. auscult. numer. 10. in Abydo, insanum quendam hominem ingressum in theatrum vacuum multosque dies illic diligenter, tanquam

9.
Bona humana
mera
sunt somnia.

10.
Rerum humanarum
futilitas in
morte cognoscitur.

10.
Humana
opes bona
sunt non vera
sed picta.

8.
Somnium
pro re leui
& vana.

in eo essent histriones, applausisse, & acclamasse admirandum. Ceterum mente recepta dixisse, nunquam se vixisse suauis. Refert etiam Athenæus lib. 12. cap. 32. ex Heraclide Pontico, fuisse virum quendam Thrasylam nomine, ea affectum insaniam, ut omnia nauigia, quæ in Pyraum ingrederentur (portus is est Athenis) sua esse existimaret, eaque in suis libris describeret, emitteret, gubernaret, aduentum cum gaudio exciperet tanto, quanto quispiam excipere posset, qui omnium earum rerum esset dominus. Vbi vero ab insaniam liberatus fuit, commemorabat nunquam se, dum viueret, tantum esse latatum. Habes viam imaginem eorum, qui humanas sectantur voluptates, & commoda: qui tantum sibi ex illis hauriunt suauitatis, aut commodi, quantum fingit delirans, & fatuus error; qui se tunc magis esse putant fortunatos, quando prudentibus & sanis magis videntur esse miserabiles; qui ita se sapere putant, cum ad hæc aspirant, & in his sese intemperanter oblectant, ut ægrè ferant se ab aliis admoneri, & eos qui sapiunt, quia alta curant, stultos esse iudicent & insanos.

11. *Verf. 9. Oculus, qui eum viderat, non videbit.]* Sicut species oblata dormienti, vbi homo euigilare cepit, non apparet, sed ita confestim euanescit, & auolat, ut neque ille qui se videre existimabit, & frui, in rerum natura, aut in sua cogitatione fuisse recorderetur. Sic qui hoc hominum genus è sua dignitate cecidisse viderint, licet ante fuerint cum illo familiariter versati, non amplius illi assuescent, ut antea, neque dignum putabunt, quo cum uiuant, imò neque suo dignabuntur aspectu.

12. *Neque ultra intuebitur eum locus suus.]* Hebraica phrasis pro eo ac si dicat, non apparebit amplius in loco suo, in loco, inquam, pleno dignitatis & gloriæ, in quo aliis se spectandum, & venerandum ostentabat. Sic suprâ cap. 8. verf. 18. vbi agitur de scirpo viridi prius, post autem arefacto, ita ut alius videatur ab eo qui eodem in loco paulo ante fuerat; *Si absorberit eum de loco suo negabit eum (nempe locus) & dicet, non no- ui te.* Sic etiam hic locus dicitur non visurus, aut negaturus hominem è suo statu miserabili ruina collapsum: quia in tali specie nunquam antea conspexerat. Eodem modo locutus est suprâ c. 7. v. 10. *Nec cognoscat eum amplius locus eius;* nisi mauiis hinc esse Hypallagem Hebraico idiomati familiarem, in hunc sensum: Non amplius intuebitur locum suum, nempe quem amisit. Aliquot huius exempla habes apud Pagninum in institution. lib. 4. cap. 11. vnum, aut alterum illorum adducam, 4. Reg. 9. verf. 30. vbi de Iezabel dicitur, *depinxit oculos suos sibi.* Hebraice est, *posuit oculos suos in sibi,* pro *posuit in oculis suis sibi.* Sicut vertit Hieronymus Pl. 18. verf. 6. *In sole posuit tabernaculum suum,* id est, in tabernaculo suo posuit solem. Huic dicendi modo similis alius, qui in Scriptura sacra frequenter occurrit, nempe, *non esse inuentum alicuius locum,* pro, non esse hominem inuentum in loco. Zachar. 10. verf. 31. *& non inueniatur eis locus,* pro, non inuenientur illi in loco. Psal. 36. *Quæsiuit eum, & non est inuentus locus eius.* Dan. ca. 2. *conuicta sunt pariter ferrum, testa, æs, &c. nullisque locus inuentus est eis.*

Hypallage in Scriptura frequens.

13. *Verf. 10. Filij eius atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum.]* Parentes ideo

A plerumque congerendis student pecuniis, ut auctos relinquunt filios suos opibus, in quorum ipsi splendore splendeant: & in vita amplissimis ornata, & illustrata luminibus, ipsi quoque vita functi naturali, gloriosi quodammodo perpetuo uiuant. Sed impij, atque hypocritæ non assequuntur, quod optabant, quia filios, quorum ipsi seruiebant abundantia, & gloria, arctabit, & opprimit egestas; & qui magnam putabantur habituri familiam, & splendidam domum, illi domo pulsi alienis impendiis ædificata, precario uiuent, quos ad alienam misericordiam adiget extrema necessitas. Hoc idem impijs Psalm. 108. non tam precatur, quam prædicit Dauid; *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent, & eiiciantur de habitationibus suis.* Est autem filiorum inopia siue dolor, maximo parentibus dolori, in quorum corpore non minus acerbè cruciantur, quam in suo. Hieronymus hoc loco filios in latiore significatione sumit; non solum enim filios intelligit carnales, sed etiam opera, quæ interdum filiorum appellantur nomine, aut qui illum obseruabant, ut patrem, aut imitabantur, ut magistrum. & deinde inducit Sophar his verbis cum Iobo colloquentem; *Quod iam in filiis tuis carnalibus, operibus quoque tuis vides esse completum.*

Et manus illius reddent ei dolorem suum.] Ac si dicat, comedet fructum laborum suorum: aut quod dixit quidam ex profanis, uiscerentur illum mores sui, quia talia patietur damna, qualia aliis infixit. Quod aliter dixit Isaias cap. 3. verf. 91. *Va impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.* Ita Hieronymus; *Id,* inquit, *operatus est, unde malum vindictæ operante Dei iustitia, recipere meretur, expendet enim pœnas eorum operum, ad quæ impias, & sceleratas manus adiecit.*

Verf. 11. Ossa eius implebuntur vitiiis adolescentia sua, & cum ipso in puluere dormient.] Hic locus grauis est pro moribus, neque vno ab omnibus accipitur modo. Quidam in vitiiis id intelligunt, quod propriè significat, & hanc existimant esse sententiam, hominem assuetum peccatis, ab ætate prima non recessurum ab illis, etiâ cum in senectute iuuenilis ætus defuerit: imò cum in sepulchrum illatum fuerit flagitiosum, & iuuenili incontinentia contaminatum cadauer, cum ipso quoque commoratur, quæ vitam non deseruere inolitâ flagitia. Quæ sententia vulgaris est, & prouerbialis, quæ experientia veram esse docuit, cum magno hominum dedecore, ac malo, qui oppugnari se vident hostili modo senes, ab illis vitiiis, quibus se in adolescentia immoderatè tradiderunt: licet negari non posset in his verbis, quocumque modo sumas, hyperbolicam esse locutionem, à qua Scriptura sacra non abhorret. Hoc multis modis explicuere profani. Sed omnium optimè Hieronymus in ep. ad Letam de institutione filiarum; *Difficiliter eraditur, quod rudes annis perbiberunt. lanarum conchyliis quis ad pristinum candorem reuocet. Recens testa diu & saporem retinet, & odorem quo primum imbuta est.* Alludit hic Hieronymus ad illud Horatianum, quod vim iam obtinet prouerbij;

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu.

Quod

15. Adolescentia vitia senectutem committuntur.

Quod etiam in sacris literis non semel audimus. Illud est tritum Prou. 22. *Adolescens iuxta viam suam, ita etiam cum scuerit non recedet ab ea.* Neque parum iuuat hanc explicationem, quod proxime sequitur de quo mox. Nam in eo ratio videtur ostendi, cur peccata, quæ in teneris annis placuerunt, ad vltimum vitæ tempus producantur. Sed non hæc satis aptè veniunt ad institutum Sophar, qui hoc loco non tam agit de peccatis, quæ inoleuerunt peccatoris ossibus, quàm de pœnis, quas peccator ipse commertur, quasque illi suo infliget tempore diuina seueritas.

16.

Peccatorum
diuersorum
supplicium
etiam post
mortem.

Quare plerique alij de peccatorum pœnis accipiunt, quas luet peccator, eo supplicij genere, quod hîc pluribus à Sophar otiose describitur. Quod enim peccatum, & quæ peccato affinia sunt, vt vitium, impietas, iniquitas, ac similia, pro illorum pœnis vsurpentur, satis est notum, neque à nobis semel variis in locis declaratum. Tunc autem hæc erit sententia, nullum erit peccatum, de quo Deus non exigat pœnas, tametsi, quia iam dudum admissum est, illius Deus alicui videri potuerit oblitus. Hærebit autem illi pœna vsque ad eò tenaciter, vt ad sepulchrum vsque comitetur: & in illo cum ossibus perpetuò maneat. An hîc Sophar de pœna loquatur æterna, quam subibit peccator in damnatorum carcere, de qua nonnulli putant nihil agnouisse tres hosce viros, an de alia pœna, quam scelerati homines post mortem subire & possunt, & solent, nihil est certum. Est tamen certum, aliquod esse supplicium, quod ab hominibus homines, postquam è viuis excessere, patiuntur. Quale est, quod relictis filij egestate premantur, & precariò, ac mendicatò viuât, quod illius sit apud posteros odiosum nomen, & execrabilis memoria: quod disturbentur, si qua in illius honorem excitata fuerunt monumenta: quod cadauer è ligno suspensum, aut humi insepultum, aut in sterquilinio putrescat: quod effodiatur è sepulcro, & ossa quæ reliqua fuerant è toto corpore, indecorè dispersa omnibus populis peccatoris tyrannidem, & impietatem euulgent. Hoc est peccatoris ossa vitiis impleri, id est, nunquam videri non execranda, & dormire in puluere; quia quantumcumque tegantur sepulchrali puluere, ibi tamen pessimi nominis fœtorem aspirabunt. Meminit autem ossium præcipuè, quia hæc multis durant sæculis, cum alia omnia quæ humani corporis molem componunt, & ædificat, mollia sint, & fluxa, & exanimato corpore temporis momento redigantur in puluerem. At ossa propter suam firmitatem, & duritiem, post multa annorum millia effossa quotidie videmus è sepulchris. Nihil igitur aliud hîc significari arbitror, quàm impiorum supplicium, & dedecus futurum esse diuturnum.

18.

Grata sententia
vitiis in quibus
assueuerunt.

Verf. 12. *Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondet illud sub lingua sua.*] Si priorem explicationem sequaris, dicatque, vitia quibus assueueris adolescens, non esse in senectute deferenda, videbitur explicatio non inepta, si dicas impium allectum peccati suauitate, non sibi facile persuadere, vt illud omnino, aut statim abiiciat. Atque ideo dum agrè fert ea suauitate priuari, qua ratione potest, gustum illius aut odorem protrahit, donec tandem senectus obrepit, aut interitus. Quod optima explicat si-

A militudine sumpta ab homine helluone, & qui ex ciborum suauitate voluptatem captat. Ille enim vbi in bolum incidit, qui maximè est ad palatum, & gustum, non audet illum statim vorare, sed versat in ore, & sub lingua continet: regustat sape, & ne breuis sit illa voluptas, parce de illo aliquid delibat, & dum in illo regustando, atque lambendo deliciatur morosius multum extrahitur temporis, & nox tandem aduenit, & somnus, quæ voluptatem illam interrumpunt.

Sed quia posteriorem explicationem magis probamus, aliter hanc similitudinem interpretemur necesse est. Ego nil aliud hîc significari puto, quàm quod de Babylone dixit Ioannes Apocalyp. capit. 18. verf. 7. *Quantum gloriificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum.* Quantum ex malo voluptatis cœpit, tantum capiat ex supplicio doloris. Et cibus ille, qui oblectauit palatum, ille idè postea viscera dirumpet; quod statim magis explicat, & amplificat. Est autem hæc sententia sapius à profanis repetita, & prouerbiali figura proposita. Qualis est illa, *μὲν δὲ ἐμοὶ μέλι μὲν δὲ μέλι τε*, quam ego sic expono, *nolo mellis suauitatem, ne mihi apis aculeum insigat.* Et illa, *ἀποτίσῃς χόρην τὰ γύγαρτα*, qua significamus voluptatem, quam in conceptu capiunt femina grauiissimo puerperij dolore compensari. Vt autem illum impensè deditum alicui studio, seu voluptati significamus, qui nihil ex eo genere perire vult, sed omnes voluptarios sensus excitat, vt ex re quam amat, quàm maximas potest, voluptates capiat. Quare oculos illius pacit, & retinet pulcritudine, odoratum, & gustum, illius odore, & suauitate satiat; sic nunc quanto quis affectu feratur in malum, eo significatur modo, quia in illud tãquam in suauissimum cibum, omnia intendit, & incitat gustatus instrumenta, versat in ore, continet sub lingua, celat in gutture, neque quicquam esse vult ab illius sapore, & suauitate vacuum.

19.

Pœna pro
mensura vo-
luptatis.

D Verf. 14. *Panis eius in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.*] Panis ille, in quo quilibet iuxta Hebræorum idioma, cibus intelligitur, quem impius, vt maiorem ex illo voluptatem caperet, versabat in ore, vbi delapsus in stomachum venerit, vertetur in amarum, pestilensque venenum, quod acerbissimum primum dolorem, deinde morbum, & exitium inducat, neque alius ab ea voluptate blandiente expectandus exitus. Talem descripsit nobis Salomon Prouerb. 23. verf. 31. *Ne intuearis vinum quando flauescit, cum splenduerit in vitro color eius, ingreditur blande, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffunder.* Fel pro veneno, nõ solum sacri, sed etiam profani scriptores vsurpant. De sacris est illud Deut. 32. verf. 32. *Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* In posteriori hemistichio explicatio est prioris. Neque aliud est fel draconum, quàm venenum aspidum. Apud profanos id multo frequentius, Plinius lib. 11. c. 37. fel esse dicit aspidum venenum. Ouidius libr. 1. de Ponto eleg. 2. de Getis qui venenatis utebantur sagittis ait;

20.

Voluptatis
amarus exitus.

*Qui mortis sauo geminent vt vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.*

Quare qui peccatum biberit, quod nihilo difficilius facit impius, quàm si poculum hau-

riat aqua frigide, is Circaum haurit poculum, quo mutatur in belluam, aut venenum haurit viperinum, & in eo presentissimam mortem.

21.
Male parta
male dilata.

Verf. 15. *Diuitias quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus.*] Eadem sententia aliter explicata, quæ dolorem indicit iniuste voluptati. Dulce est tyranno quocumque artificio, aut modo, diuitias congerere, & alienum sanguisugæ more sanguinem exugere, dum augeat suum. At durum est extrahere de ventre, imisque visceribus, quod cum suauitate vorauerat, & exanguem illum relinquere, qui infirmiore turbam spoliata bonis, vitæque subsidiis exanguem reliquerat. Hic simplicissimus est, & germanus sensus: Neque enim hic aliud agit Sophar, quam docere impiorum audaciam & vim iniustam non abituram impune. Sed patres hic aliquid vident, minus quidem ad literam, sed valde ad rem moralem opportunum. Gregorius magnus ad illos accommodat, qui doctrinæ magnas congregarunt diuitias, quibus cum rectam operationem non adiungunt, doctrinam perdunt; *Diuitias, inquit, sacrilegas, quas legendo deuorauit, obliuiscendo euomit, easque de ventre illius Deus extrahit, quia quod obseruare noluit, iusto iudicio de eius memoria euellit.* Nazianzenus orat. 9. ad Iulianum; *Ne ex aliorum egestate opes nostras comparare sustineamus, neque cum aliorum lacrymis misceamus, à quibus tanquam à rubigine, ac tinea consumuntur, aut, ut Scriptura verbo utar, euomentur.* Quam sententiam sic rursus scholiis explicat, & illustrat Nicetas; *Quemadmodum, inquit, qui noxium aliquem cibum sumpsit, vnà cum eo probos etiam euomit: sic qui iniuste congerendis opibus studet, non solum ipsas, sed etiam quas iure possidebat, plerumque amittit.*

22.
Aspidis venenum.

Verf. 16. *Caput aspidum suget, & occidet eum lingua vipera.*] Eadem sententiam alia similitudine vehementius vrget, & dicit illum, qui peccatum bibit, & alienas deuorat facultates, perinde facere, atque illum, qui venenum haurit à sua propinatum auaritia, seu barbara tyrannide, à quo statim, & cum summa dolorum acerbitate extinguitur. Esse autem in aspidis ac vipera capite venenum, rei naturalis docent historici. Plinius de vipera libr. 11. cap. 37. *Vipera, inquit, dentes gingiua conduntur. Hac eadem pragnans veneno impresso dentium repulsa virus fundit in morsus.* Idem penè ibidem de aspide, ubi dicit venenum aspidum esse in dentibus; *Duo, inquit, aspidi dentes sunt in supera parte, dextra leuaque longissimi tenni fistula perforati, ut scorpionum aculei venenum infundentes.* Non hoc aliud esse quam fel serpentinum diligentissimi auctores scribunt. Hoc idem docet Nicander in Theriacis.

Quatuor huic intra maxilla concava dentes Radices fixere suas, quas iuncta quibusdam Pelliculis tunica obducit, triste vnde venenum Effundit, si foris suo se approximet hosti.

23.

De quodam aspidis genere, quod ab expuendo ptyas appellatur, tradit Plinius libr. 28. cap. 6. venenum quod habet in ore, in hominum oculos expuere. Venenum autem esse dicit illius aspidis salinam. Ex his constat quid sit caput aspidis, seu vipera sugere. Quod nihil est aliud, quam venenum haurire, quod bibit auarus, & prædo in opibus alienis, quas aut dolo, aut alio quouis artificio congeffit. Et qui deliciis diffuit, & suæ tantum libidini, & voluptariis sen-

sibus intemperanter indulget, qui cum dulce aliquid, ac vitale poculum haussisse se putet, ad extremum agnoscit venenum se bibisse propinatum ab aspide.

Hic nobis nonnulla obseruanda, quæ ab huius loci explanatione aliena non sunt. Primum, licet hic aut nullum, aut exiguum videatur esse discrimen inter aspidem, & viperam: nam Scriptura suo more hic per epexegetin in posteriori hemistichio prioris sententiam complexa est, eamque manifestius explicuit. Tamen in aspide scriptores aliquid intelligunt à vipera diuersum: & hoc præcipue, quod vipera morsus cum cruciatu maximo, aspidis verò cum voluptate enecat: & nemo ferme est, qui non alteram ab altera secernat. Notam est illud Diogenis, quod iam in proverbiū abiit; qui cum duas fœminas malæ fortasse famæ, inter se colloquentes, dixit in eo sermone aspidem à vipera sumere venenum. Ex quo sumpsit Tertullianus libr. 3. contra Marcionem cap. 8. *Desinat nunc hæreticus à Iudæo, aspis, quod auunt, à vipera mutare venenum.*

Obseruandum secundo, licet vipera atque aspidis venenum presentissimam sit, & omnino incurabile, in eo tamen differre maxime, quod vipera sic enecat, vt etiam cruciet, aspis verò sic extinguit, vt aliquid interea voluptatis instillet. Quare vt auctor est Plutarchus in Antonio, Cleopatra ab Augusto victa, ne victoris oculos subiret, & captiua duceretur in triumpho, aspidem admouit lacertis, vt sine dolore exhalaret animam, & hostile ferrum, & turpem ignominiam anteuerteret. Ex his duo ego in morali interitu hominum genera confidero, quibus venenum vitam eripuit. Alij viperino felle, quod non solum vim habet veneni, sed etiam amarum est, & cruciat vehementer. Hi sunt, quos ambitio perimit, qua nullum hominibus tormentum maius excogitauit tyrannica crudelitas, quæ grauiter torqueatur ille, qui ad honores aspirat, quem multi exagitent curarum æstus, qui aliorum opinioni perpetuò seruit, qui aues sequitur altius volantes, quàm vt illas possit in laqueos inducere, quos tetederat, ipsi norut qui honores aucupantur, neq; obscure fatentur, cum iam insanire desierunt, & meliora quàm antea cogitare. In hoc numero pono auaros, & qui ad alienas inhiant pecunias, qui insomnes ducunt noctes, & dies agunt timoris ac sollicitudinis plenos; qui mari se dant temporibus etiam importunis; qui cum fluctibus, & ventis perpetuò conflantur. In hoc sunt inuidi, quos non minus, quàm equuleus, quàm catasta, & rota cruciat inuidia. De qua quàm verissimè cecinit Horatius lib. epist. 2. tyrannos Siculos, qui crudelissimi fuisse dicuntur, nullum excogitasse tormenti genus, quod cum inuidia conferri possit.

Inuidus alterius marcescit rebus optimis.

Inuidia Siculi non inuenere tyranni

Maius tormentum.

Quod serò agnouerunt illi, qui dixere ab eiusmodi vipera percussi Sapient. 5. versicul. 7. *Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia: aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis?*

Alij sunt qui caput aspidis sugunt: id est, blandas aucupantur voluptates, quales sunt, qui suo

24.
Aspis à vipera diuersa.

25.

Inuidi, ambitiosi & auari venenum hauriunt vipera.

26.

Qui genio
suo & libi-
dini vacant
venenum hau-
riont dulce
aspidis.

fuo feruiunt abdomini, qui cutem curant, qui libidini vacant, & his voluptatibus, quas religio damnat, & horret temperantia, illi suauitatem aliquam capiunt ex immoderatis naturæ blandimentis dum suo sibi genio intemperanter obsequuntur. Sed est omnino voluptas illa, qualis quæ sumitur ex aspidis veneno, quæ blandiendo lætat, & mulcendo perimit. Quod de viduis, quæ minus quod statum vitæ solitariae decet, amplectuntur, dixit Paulus 1. ad Timot. 5. vers. 6. *Vidua quæ in deliciis est, viuens mortua est*: In splendidis mensis & frequentibus poculis, in luxu immoderato, & in veneris voluptatibus venenum esse dulce indicat illud Prouerb. cap. 23. v. 31. *Ne intuearis vinum quando flauescit, cum splenduerit in vitro color eius. Ingressus blandus, sed in nouissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa.*

27.
Aspidum qua
somnia indu-
cunt ne-
gociario.

Aspidis genus esse quoddam dicitur, cuius venenum eam habet vim, vt somnum inducat, quæ ideo vocatur hypnale, quod sibi adhibuisse creditur Cleopatra, ne quid acerbatis in morte sentiret. Ita Solinus cap. 30. quod ideo tradit pretio emi, ab his nempe, quos vitæ tædet, & qui morte suavi redimere cupiant vitæ mollesias. Quod vsque adeo olim vsitarum, vt publica instituta fuerit, & lucrosa aspidum negotiatio: quæ ex Africa in regiones alias frigidæ a mercatoribus conuehantur. De quibus sic Lucanus libro 9.

*Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.*

*Sed quid erit nobis lucri pudori inde petuntur
Hinc Libyca mortes, & fecimus aspidum merces.*

Cui similes
qui in pecca-
to dormiunt
sine scrupulis.

De qua Rodiginus libr. 27. cap. 14. Quam vim pestilentissimi veneni in re morali experiuntur, pro dolor, nostra ætate quam plurimi, qui post haustum hoc exitiale venenum securè dormiunt, neque sentiunt angores conscientiæ & pungentes stimulos, & sicut somniculosi ignauam, & inertem egerunt vitam. Sic etiam somniculosi, & nihilo saniores mortem obeunt ignauam, & inertem.

28. Cùmque viperæ, & aspidæ vsque adeo sint pestilentibus belluæ, & humani generis inimicæ, non tamen defuerunt, qui vescerentur illis, & suauissimum putarent alimentum, vsque adeo ab humano in viperinum genus degenerarunt. Quique iam fortasse non minus venenum alunt, aut minus nocent cognato generi, quam ipsæ belluæ, a quibus hauerunt antea. Sanè noxia quædam animantia innoxia reddi, his, qui venenatis assuescunt carnibus, docuit Plinius libr. 11. cap. 3. Victitasse certè venenatis belluis, ac serpentinis carnibus Pyllos, & Marfos non pauci affirmant, & in his Galenus li. 2. ad Glauconem. vbi Marfos vocat ἀσπίδοφάγος, id est, qui aspidum carnibus aluntur.

29.
Ichneumon
quo modo se
armat con-
tra aspidem.

Illud ad extremum addo, quod ad rem moralem opportunum est, mirabile artificium, quo se Ichneumon contra aspidem armat insidiosum hostem, & cuius virus est immedicabile. Ille ergo, vt docet Aristoteles de historia animalium lib. 9. cap. 6. & Plinius lib. 8. c. 24. hoc se modo ad certamen cum aspidem communit. Audi Plinium, cui similia prorsus narrat Aristoteles; *Mergit se limo sapius, siccatque sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coris loricauit, in dimi-*

A *nationem pergit.* Hoc eodem modo Deus armauit Adamum, quem inermem, & imbecillum reddiderat ambitio, contra antiqui serpentis præcipuam machinam: quæ delectum ab statu felicissimo a paradisi delictis exturbauit. Conuestiuit enim, & loricauit luto, vnde prius illum eduxerat, formaueratque, ac tandem iussit vt cogitaret suam originem esse de terra, & in terram iterum esse reuersurum. Et quidem sicut vbi abest humilitas, & propriæ utilitatis perfecta cognitio, vix aspis aditum inuenit, per quem sese ad animum insinuet: sic qui magnifice de se cogitat, neque hoc se à propria cognitione armauit munimento, omni ex parte hostem callidum admittit, sicut vrbs patens, quæque nullum habet murorum ambitum.

B Quia verò *VR1 ros*, pro quo hic Vulgatus reddidit *caput*, cùm dixit, *caput aspidis suget*, etiam significat *venenum*, aut quod idem est *fel*, vt Deut. 29. vers. 17. & 31. vers. 33. Psalm. 68. vers. 22. vbi noster interpretes *fel* reddit, aut *amaritudinem*. ideo quidam legunt, *venenum aspidis suget*. cùmque sensus sit idem, modus tamen loquendi, quo Vulgatus vtitur, multo est significantior.

C Vers. 17. *Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri.* Abundabat lobus, vt in principio vidimus, his maximè rebus, quas curant agricolæ, cùm multos habuerit pecorum, armentorumque greges, multa iuga bouum, & copiosam seruulorum familiam, quibus illarum tot rerum curam, & administrationem commendauit; cùmque mellificium inter rusticas curas extrema non sit, vt docent quotquot de agrorum negotio præcepta tradidere, qui de apibus neque pauca dicunt, neque illarum studium segniter commendant: non est verisimile hanc abieciisse curam Iobum, cùm ex illa non exigua proueniant emolumenta, neque magni fiant in eius tractatione sumptus. Cùm autem id tam huic Sophar, quam illius amicis videatur esse propositum, vt ad diaboli votum Iobum exagitent, & illa esse putent impietatis argumenta, quæ Iobo post tantam rerum abundantiam contigisse vident bonorum, commoditatumque naufragia, defuturos esse dicunt impio atque tyranno mellis butyrique torrentes, quia illos iam Iobo exaruisse viderant.

D Hic obseruo, quod alibi à me sæpius dictum est, & in Scriptura obuium, notam similitudinis iuxta Hebræorum idioma interdum omitti, deinde in torrente, & riuulo rerum significati perennem abundantiam. Hoc posito, quod ignorare potest nemo, hanc ego huius loci sententiam informo; non videbit tyrannus, & impius torrentes mellis, & lactis, qui sic copiose ex alueariis, gregibusque fluunt, sicut è flumine decurrunt riuuli, quibus terra rigatur, & redditur fœcunda. Sunt autem riuuli fluminis, riuuli aquæ, qui perpetuò fluunt; quasi dicat, fuerunt olim torrentes lactis, sicut riuuli aquæ, sed deinceps non erunt. Eadem metaphora in Scriptura sacra sæpe legimus terram manare lacte, & melle, id est, in ea lactis, & mellis maximos esse prouentus. Neque mihi dubium est, tam hæc, quam quæ proximè antecessere, esse prouerbialem quamdam, & hyperbolicam dicendi formam, sumptam opinor ab Idumæis, quibus etiam

Humilitas
magnam con-
tra tentationes
munimentum.

30.

31.

32.

etiam prouerbialis erat dicendi forma, *caput aspidis sicut*. Est autem vltatum, vt in quacumque lingua ex primo quoque libro sumantur prouerbia, quæ vulgus hominum celebrat, & familiariter obseruat, quomodo adagiographus ex Homero multa somplit, qui Græcorum omnium existimatur esse primus, aut etiã cum primis numeratur. *Butyrum* porro sumi pro lacte probat illud cap. 29. vers. 6. *Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fumabat mihi riuos olei*. Neque enim coagulato aut presso lacte lauantur pedes, sed fluente ac liquido. Porro eo loco docet Iobus earum rerum fuisse sibi quondam abundantiam, quas Sophar illi defecisse indicat; vbi in *riuus olei* magnam olei abundantiam ostendit. Quod item significat ille loquendi modus, *lauare pedes butyro*, ex quo fortasse sumperunt alij scriptores, qui Iobo successere, vt Moyses Deut. 33. vers. 24. in benedictione Affer; *Tingat in oleo pedem suum*. Et David Psalm. 67. vers. 24. *Vt imingatur pes tuus in sanguine*. Illa enim quæ calcantur, aut quibus lauantur pedes, copiosa sint oportet, qualis est aqua. Quare dum riuorum meminit fluminis, illic, & hic pedum, qui lauantur, tantum significatur fuisse lactis, mellis, & olei, quantum est aqua, quæ pedes lauat, & per riuulos fluit.

33. Vers. 18. *Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur*.] Sententia est non obscura, sicut reliqua, quæ ad finem vsque capitis supersunt, dicitur enim tyrannus, atque impius ad vnum luiturus omnia, quæ violenter aut flagitiose fecit. Illud *nec tamen consumetur*, aut supplicium indicat æternum, quod peccatori à Deo miserorum vindice decretum: quod re vera non consumetur. Aut certè, si Sophar nihil cognoscebat, aut meditabatur æternum, significat ea esse peccatoris opera, in quo Iobum non obscure designat, vt quantūcunque pœnarum luet, non tamen possit satis dependere supplicij. Neque tamen temerè, & sine recta ratione supplicium index æquus imponet, sed iuxta scelerum mensuram erit plagarum pondus, & modus. *Adinuentio* pro opere sumitur, & frequenter ponitur, vt nomen ipsum importat, pro eo quod sit à nobis liberè, cuius homini subdito nulla est à superiori potestate præscripta forma. Hic, vt res ipsa præ se fert, peccatum sonat, quod à tyranno, atque impio non secundum legem à Domino præscriptam, sed pro sua libidine contra legem, & humanitatem susceptum est.

34. Vers. 19. *Quoniam confringens nudauit pauperes, domum rapuit, & non edificauit eam*.] Singulis peccatis singula designat supplicia illorum meritis attemperata. Attriuit tyrannus pauperem, & spoliavit eum, domo expulit, & eam sibi violenter applicuit: sed non assequetur, quod optabat, neque edificabit sibi, eo videlicet modo, qui personam decet opulentam, & lautam. Neque enim diues, & potens domum pauperis incolit, nisi illum ad regium usum, & splendorem accommodet: quod non faciet qui alienam per tyrannidem occupauit domum: cum antè à sua fortuna ab vltore Deo deturbetur, quam suo desiderio, & voto satisfaciatur.

35. Hic videtur sensus non alienus, sed addam alterum minus fortasse alienum. Notum est in Scriptura sacra, & in profana frequentius id dici non factum, aut non esse, ex quo nullus capitur, aut speratur usus. Sic dicimus non esse

Lauari lacte, vino est prouerbialis abundantia.

Adinuentio quid.

REGULA. Id aicitur non esse cuius nullus est aut speratur usus.

A medicinam, aut medicum, quando medicus est imperitus artis, quam profitetur, & medicina vim habet nullam contra morbum: neque esse ducem, aut Prophetam, cum illi non paret exercitus, & hunc non audit populus fatuus aut incredulus: quia perinde fuit, atque si nihil horum fuisset. Quia ergo tyrannus non habitabit pauperis domum, quam eripuit; aut eam, quæ in pauperis solo, aut pauperis impendiis ædificata est, non immeritò dicitur non ædificata. Quomodo Isai. cap. 23. vers. 4. Tyrus dicitur non peperisse, aut educasse filios, qui cum ab hoste premerentur, nullam attulerunt opem laboranti, cum tamen multos habuisset populos, atque colonias, quæ iuxta Hebræorum idioma nominantur filij; *Erubescite Sidon* (hæc erat Tyri colonia) *ait enim mare* (hoc est, Tyrus) *fortitudo maris dicens. Non parturui, & non peperui, non enutruui iuuenes, nec ad incrementum perduxui virginés*, vide quæ nos ad illum locum in nostris commentariis. Non igitur ædificauit tyrannus, quia nullum ex ædificata domo usum cepit.

S. Thomas, quem alij nonnulli sequuntur, putat non ædificatam domum à tyranno, qui pauperem, quem domo excedere iussit, vt illum ad suos vsus iniusta vi, & barbara crudelitate traduceret; & cum magno eundem affecisset detrimento, aut ablata aut disturbata domo, non tamen ædificauit eam, id est, refecit, quod diruerat, aut ablata restituit. Sed quo minus hæc expositio placeat, est quòd singulis peccatis siue iniuriis, singula opponit ex aduerso attemperata supplicia, quod dixerat proximè, iuxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit. Quod manifestè consequentia probant, nam in singulis versibus peccatum aliquod proponitur, & eidem continuo accommodata subiicitur pœna.

Alij domus qualemcumque ædificationem non ad tyrannum pertinere, sed ad pauperem putant, in hoc sensu; Euertit tyrannus pauperem suis fortunis: & eripuit domum, sibi que vendicauit iniusta, ac violenta manu, quam ipse non ædificauerat. Quæ explicatio non videtur dura. Sed illa ratio, quam adduximus proximè, non nihil incommodat. Neque enim direptioni, aut vendicationi alienæ domus aliquod subiici videtur proprium, & quasi naturale supplicium.

Magis mihi placet illa sententia, quam adduxi secundo loco, vbi dixi non ædificaturum domum tyrannum, qui alienam eripuit, quia nullum ex ea capiet fructum, licet in ea ædificanda magnos fecerit sumptus: Hoc meo iudicio optime explicuit Hispanica translatio, quæ vbi Vulgatus, *Et non edificauit eam: ipsa conuertit, Casa robo, y no la fraguara*. Id verò Hispanè dicitur *fraguara*, quando materia sic est temperata, vt partes sic inter se constringantur, & coeant, vt solidam contineant structuram, & quæ multa sunt, & genere diuersa, in vnū quasi corpus solidum, & firmum coalescant. Id verò non consequetur, qui alienis sumptibus, & pauperum labore domum ambitiosam, & splendidam molitur, cui nulla ab omni materia, siue creta fuerit, siue marmorea, accedet firmitudo. Id docuit sub eadem metaphora Ecclesiasticus ca. 21. vers. 9. *Qui edificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme*. Experientia didicere cæmentarij, hyemale tempus

36.

37.

38.

Quod ex suo constructione, durabile non est.

tempus ineptum esse fabricis : quia frigus non finit coherere, & solidari materiam; Quare qui eo tempore operam dederit construendæ domui, sumptus perdit, & operam demolitur potius, quàm molitur opus. Et ideo sub illud tempus intermitti solet inchoata fabrica, & ad vermale tempus differri.

39. His non nihil incommodare videtur tempus præteritum, quod se minus aptè cū hac nostra explicatione conciliat. Sed nihil opinor, hinc nobis oritur incōmodi: nā vsitatū est Hebræis, idque nō infrequēter, vt tēpus præteritū vices obeat futuri. Quod obseruarūt nō semel optimi quique diuinarū literarū interpretes. Hieronymus in c. 30. Ezech. & in c. 2. ad Ephes. Hanc regulā tradit Pagninus l. 3. inst. c. 12. Et quidē si textū consulas Hebraicū, sicut in singulis versibus, qui hunc vel antecedunt, vel cōsequuntur, minas que in fine statuūtur, in futuro legimus: sic etiam in hoc loco in futuro inuenimus hæc minas, vnde alij interpretes ferè omnes futurum adhibuerunt.

40. Vers. 20. *Nec est satiatus venter eius.*] Si hæc ad præcedentem versum referas, & futuri temporis esse statuas, quod ratio grammatica non respuit; non est difficilis sententia: nempe neque ædificaturum esse domum sibi, qui alienam rapuit, neque satiaturum iri illius ventrem, qui pauperem suis spoliavit ornamentis. Sed statuamus in præterito, quod fecit Vulgatus, & tunc sensus erit non difficilis, si dicamus hinc rationem reddi, cur tyrannus, & impius, de quo totus hic sermo, facultates alienas diripiat, & deuoret: quia nimirum explere cupiditatem nō potest diuitiarum, neque sedare sanguifugas illas, quæ nunquam dicunt, sufficit. Deinde peccatum aliud adiungit, aut quod posuerat proximè, magis amplificat: & de more adhibet, quasi legitimum pro sceleris natura supplicium.

41. *Et cum habuerit, quæ concupierat, possidere non poterit.*] Sitis illa diuitiarum, quæ exiguo lucro, aut præda satiari non poterat, impulit hominem, vt iniiceret ad illa manus, ad quæ prius oculos, & animum adiecerat. Sed cū illorum compos fuerit, & sibi de fortunato rerum exitu, prædæque fuerit gratulatus, efficiet Deus, ne fruatur rebus malè partis, aut quia vita, vel potestas aberit; aut quia quæ malè congesserat, malè dilabentur, neque præter dolorem, aut ignominiam quicquam relinquunt.

42. Vers. 21. *Non remansit de cibo eius; & propterea nihil permanebit de bonis eius.*] Communis est omnium ferme interpretum sententia, accusari hinc hominis auari inhumanitatem, & inclementiam, quem neque aliorum inopiæ miseret, neque ex suis bonis aliquid facit reliquum, quod ad subleuandam aliorum necessitatem impendat: Sed omnia quæ vel accepit à parentibus, vel ipse malis congregauit artibus, in suas contulit delicias: & dum lautis indulget epulis, poculisque frequentibus, quid alij patiantur, neque videt, neque si videat, quicquam habet doloris, aut pensū. Propterea Deus, ne tot opes vnus nebulonis abdomini, ac libidini seruiant, iustissimo iudicio faciet, vt illæ malè pereant, & ab auari, atque inclementis tyranni potestate, & sinu ad alienos vsus, & potestatem abeant. Quibus verbis, vt no-

A tavit Hieronymus, Iobum vellicat Sophar, quasi aliena per vim, & fraudem vendicari sibi, & totus contra miserorum, quos spoliavit omnibus vitæ subsidiis, necessitatem, & fletus obriguerit. De quo sic Hieronymus hinc; *Inhumanitatis Iobo notam inurit, eo quod de abundantia mensæ suæ nulli peregrino vel hosti refectio-*

B *nem præbuerit. Sed fallitur Sophar, quia sanctus Iob dicit, si comedi bucellam solus, &c.* Aliæ ab aliis explicationes adducuntur, quas prudens omitto; illa non omnino displicet, quæ illud de cibo eius refert ad pauperem, quem nudauit necessariis vitæ subsidiis tyrannus; in hunc sensum: *Quia nihil reliquit de cibo pauperis, id allequetur, vt de suis rebus nihil prorsus retineat quod videtur esse quoddam ἀντιπρόσωπον auaræ & inclementis rapinæ, vt qui nihil alteri reliquit, amittat omnia tam dignitatis ornamenta, quàm fugacis vitæ necessaria subsidia.*

C Vers. 22. *Cum satiatus fuerit, ardebitur, & stitabit, & omnis dolor irruet super eum.*] Hic ego aliquid allegoricum intueor; cū enim proximè egisset de tyranni deliciis, & quomodo in ea blandimenta, quæ sunt à vino, atque epulis, se totum effunderet, addit nunc dolores, & æstus, quos affert secum immoderatus venter à ciborum abundantia, quibus infercitur, crudelitates patitur, & angores, infomnes ducit, & molestas noctes. Neque aliquid sonat ab homine, qui se intemperanter poculis expleuit, nisi ructus, sudor, & gemitus, & continens quoddam, & amarum vā. in quo significantur bellè ea incommoda, quæ abesse non solent ab illis, qui aliena rapiunt, & domus suas ornatas esse student aliorum exuuiis, & cibus se & poculis totos ingurgitant. Quod expressum habes optimè Prouerb. capit. 23. versicul. 29. *Cui vā, cuius patri vā? cui rixa? cui fouea? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nōne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? & clariùs Eccl. capit. 31. versicul. 23. *Vigilia, cholera, & tortura viro infranito, somnus sanitatis in homine parco: Dormiet vsque mane, & anima illius cum ipso delectabitur.**

D *Porrò vinum seu bibere tam apud sacros, quàm apud profanos, pro toto sumitur conuiuio; atque ideo pro epulis etiam vsurpatur, vt multis probauimus ad illud Dan. cap. 5. vers. 1. *Vnusquisque secundum suam bibebat etatem.** Et Nahum cap. 1. v. 10. ad illud, *conuiuium eorum pariter potantium.* Quare quæ de vino in Scriptura dicuntur, illa eadem interdum de epulis intelligenda sunt. Quot tormenta afferat ciborum intemperantia, quot viscerum tormina, morbósque, & graues, & turpes, docent sæpe Patres, quorum verba repetere longum esset. Basilius homil. de laudibus ieiunij; *Vtrum ventri facilius est, tenui victu transmittere noctem, an copia ciborum grauatam iacere? imò ne iacere quidem, sed crebrò hinc, & hinc verti distentum, & gementem.* Hanc Basilius sententiam alij Patres pluribus amplificat. Ex profanis multi, nō minus copiosè, qui sphacelum, podagram, & mille alia valetudinis incommoda, ex ingluuie prouenire dicunt. Quare habet ciborum immoderatus luxus suum secum vltorem, neque necesse est extrinsecus asciri. Hac ergo allegoria ostendit Sophar, quid sperare pos-

43.

44. *Helluonis supplicium & angor.*

45.

Vinum, aut bibo, pro toto conuiuio.

Abstinencia laus.

ser,

fer, qui rabidam diuitiarum famem opibus A undecumque corrasis explere cupit: & cum tyranni describat ingenium, lobum, quem tyrannum esse putat, digito demonstrat, & quod nunc patitur infortunium, supplicium esse indicat auaritiæ crudelis, & mollioris indulgentiæ.

46. Vers. 23. *Vtinam impleatur venter eius, ut immittat in eum iram furoris sui.*] Commune est, & quasi naturale omnibus in tyrannum odiū: quare illi omnia precantur aduersa, neque magis sibi bonam optant, quam illi malam fortunam. Hoc quod plerisque aliis in votis est, id sibi futurum esse voluptati significat, dum optat, ut sumptis è rapinis cibis; venter impleatur hominis tyranni, atque impij: quia certò scit habiturum illum intra viscera, quod pœnas exigat alienæ prædæ, & iniustæ tyrannidis: sicut podagra, sphacelus, insomnia, & viscerum quotidiana tormina, immoderatam vlciscuntur ingluuiem. Quod perinde est, atque si optaret, ut caput aspidis fugeret, & si qua est in illius veneno suauitas, illam ad satietatem hauriret: cum necessarîo dolor, & mors, eaque acerbissima consecutura sit. Nonnulla apud antiquos numerantur, quæ putabantur bona, eaque non vulgaria, qualis fuit equus Seianus, & Tolosanum aurum, quibus tamen fatalis erat adiuncta perniciēs. quare is, ad quem equus ille, aut aurum peruenit, tametsi primum noua illa accessione, & lucro fortunatus haberetur, tandem miserandum in modum iactatus, & ad inopiam redactus extremam interiiit. Vnde prouerbiali specie equum dicitur habere Seianum, aut Tolosanum aurum, cui miserandum imminet exitium. De quibus Aulus Gellius libro tertio Noctium Attic. capite nono. Qui ergo alicui optaret equum illum, aut aurum, exitium optaret, & fatale malum. Sic qui auaro optat domum impleri aliorum spoliis, id omnino optat, ut horribilem subeat, & execrabilem interitum.

Ex male par-
tis successus
tristis.

47. Ille porrò qui bona sibi ascribit aliena, & illis suæ blanditur auaritiæ, hostilem intra seipsum habet aciem quasi in insidiis, quæ suo tempore occasione captata, in iniustum possessorem irruet sicut cibus immoderatus, & crudus morbos inuehit, & voracem, & lutconem sternit. Quare possessor iniustus timere debet ea quibus & suam familiam alit, & domum exornat, tanquam occultam, & domesticam inimicorum aciem: sicut qui immodicis se & intempestiuis oneravit epulis, ex auaritate morbum timet. Hoc enim indicat ipse dicendi modus, qui ex bello petitur; vbi de ventre pleno dicitur; *Ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.* Illud porrò pluere, bellum indicat cœlitus illatum à Deo, qui thesauros niuis, & grandinis præparauit in diem pugnæ. Infra 38. versicul. 22. *Numquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparauit in tempus hostis, in die pugnae, & belli.* Sed de his mox.

48. Vers. 24. *Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum.*] Prouerbiū est illi simile de quo supra capit. 6. versicul. 16. *Qui timent pruinam, irruet super eos nix.* quod nos ibi latius

explicuimus; & quæ ibi à nobis dicta, non minus in hunc locum faciunt. Quæ hic dicuntur arma ferrea, gladij sunt, & ea quæ hostem cominus feriunt: in arcu æreo illa intelliguntur quæ eminus vibrantur, neque leuiore habent petitiones. Qui præsentem declinant ne cessitatem, seu veram, seu quam ipsi sibi fingunt, illi arma fugiunt ferrea, id est, inopiam, ad aduersam fortunam propius imminentem: atque ideo vel apertè furantur, & spoliant infirmo-rem turbam, vel callidè insidiantur, & incautos suis commoditatibus euertunt, sed non effugiunt arcum æreum, qui ferit eminus: quem Deus habet, qui à peccatore abesse existimatur quam longissimè. Sed licet ali-
B
C
D
E
quandiu remissum arcum habeat, quia vltimam manum suspendit à plaga: intendit tandem illum, & vibrat, & exigit à tyranno pœnas, quas iam se declinasse cogitabat. Est enim Deus patiens redditor, qui licet expectet, reddit tamen peccatori, quod illius meretur impudens audacia. Ecclesiast. 5. versiculo quarto. *Ne dixeris, peccavi & quid mihi accidit triste? altissimus enim est patiens redditor.* Quod dixit Valerius libro primo capite primo, *Leuto*, inquit, *gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemque supplicij grauitate compensat.*

Non ideo
Deus dimittit
quia differt
supplicium.

Arcus porrò Dei, aut diuinæ iustitiæ instrumenta illa sunt, quibus à peccatore Deus pœnas exigit, quæcumque illa sint, de quibus Sapient. quinto versicul. 18. *Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum.* Verum communiter illa arma dicuntur Dei, quæ de cœlo videntur esse demissa, qualia sunt fulmina, & fulgura, & quæcumque in aërea regione concretescunt, quod docent quæ proximè sequuntur, nam cum de armis Domini præcessisset sermo, mox subditur; *ibunt directa emissiones fulgurum, & tamquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient, & à petrosa ira plena mittentur grandines.* Et hoc ipsum significauit proximè Sophar, cum dixit; *Et pluet super eum bellum suum.* Hæc autem arma vocari Dei, multi testantur loci, Psalm. 66. versiculo septimo. *Pluet super eos laqueos, ignis & sulfur, & spiritus procellarum.* Habac. cap. 3. versiculo quarto. *In luce sagittarum tuarum ibunt in splendore fulgurantis hasta tua.* vide quid nos ad illum locum. Ex his aliquid accipiet lucis versus qui proximè succedit, qui satis apparet impeditus.

50. Vers. 25. *Eductus & egrediens de vagina sua, & fulgurans in amaritudine sua.*] Hic multa necessarîo supplenda, quod alij etiam fatentur, qui dum explere student has rimas, in varias ipsi cogitationes abeunt, à quibus ipse prudens abstineo, ne longus sim. Illud dico, quod satis videtur verisimile, neque à textu distortum, hæc duo referri ad duo armorum genera, quæ antecessere proximè: ad arma ferrea, in quibus gladius intelligitur, aut quodlibet aliud telum, quod vulnerat cominus, & arcum æreum, qui eminus ferit: in quo illa videntur significari, quæ communiter Dei arma dicuntur, id est, ut puper dicebamus;

Arma Dei
illa dicuntur
quæ in aëre
concreſcunt.

tebamus : quæ in aëre concreta ex nubibus in hæc inferiora vibrantur ; vtraque sunt arma Dei , quæ effugere nemo poteſt , quia vtraque exprompta ſunt à Deo , & in peccatoris caput intenta. Quòd in priori parte gladius intelligitur , illud facile perſuadet , quòd de vagina dicitur exemptus : quod cadit in gladium aut ſolum , aut frequentius. Quod *fulgurans* ſumatur pro armis quæ conſtantur , & torquentur è nubibus tanquam à bene curuato arcu ipſum nomen oſtendit , & docet Habacuc in loco proxime citato. Quare peccator , quicumque ſe conuerterit , effugere non poterit diuinam iram.

51. Illud *eductus* , & *egrediens de vagina ſua* , Septuaginta ita conuertunt ; *Pertranſeat per corpus eius iaculum*. Sententia non eſt admodum diuerſa : neque difficilis eſt metaphora , quæ corpus adhibet pro vagina , vt enim corpus animam continet , quæ exire dicitur de corpore , cum illud deſerit exanime : ſic vagina vocari poteſt corpus quia gladium continet , aut pharetra ex qua extrahuntur à ſagittario iacula. Educet igitur Deus è vagina gladium , & è nubibus grandines , fulgura , & fulmina in amaritudine : vt videlicet peccatori amaritudinem inuehat , aut certe imbuta amaritudine , & felle , vt citius peccatorem , & cum maiore acerbitate conſiciant : nam quædam ſunt venena , quæ ſic exanimant , vt etiam faucioſos vehementer excrucient. Illud *fulgurans* quidam gladio attribuunt , quem milites tergere ſolent , vt ſplendeat , & fulgeat ; vt diximus in noſtris commentariis ſuper Ezechielem ad illud cap. 21. verſiculo 9. *Gladius , gladius exacutus eſt , & limatus*. Ideo autem limatum eſſe , vt ſplendeat , & fulguret , docuit idem Ezechiel ſtatim verſiculo 28. *Mucro , mucro euaginate ad occidendum , lima te vt interficias , & fulgeas*. Sed non latis textum implet iſta ſententia.

52. *Vadent & venient ſuper eum horribiles*.] De gladio , & arcu , id eſt , de armis ferreis , & meteoris hæc intelligenda ſunt : quibus Deus peccatorem infectatur , & punit. Hæc autem vadere & venire dicuntur , aut quia mutuo ſibi continentèrque ſuccedunt , neque vnquam ceſſat peccatoris interrupta vexatio : aut quia terror , & dolor perpetuo in peccatoris domo commorabitur , non quaſi inquitinus , & hospes , ſed quaſi Dominus , qui totam occupat & inhabitat domum , & neque inde à quoquam expellitur , & illo inuito domum ingreditur nemo. De ſupplicio , quod à peccatoris domo nunquam recedet , donec illam cum Domino funditus excindat , eſt illud Zachariæ capit. 5. verſiculo 4. de volumine , in quo erant inſcriptæ maledictiones , aut vt tranſulere Septuaginta , falce volante ; *Educam illud* (volumen) *dicit Dominus exercituum , & veniet ad domum furis , & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter : & commorabitur in medio domus eius , & conſumet eam , & ligna eius , & lapides eius*. Et ſane ille dicendi modus , *vadent & venient* , aſſiduitatem indicat eorum , qui à dominorum ſuorum conſpectu non recedunt , vt illorum mandata quamprimùm obeant. Sic Zachariæ cap. 9. verſiculo 8. vbi cum Hieroſolymæ , & in ea Eccleſiæ cuſtodes promitteret , qui nuſquam abeſſent , dixit , &

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A *circumdabo domum meam ex his qui militant mihi euntes , & reuertentes*. Sic Centurio de ſeruis ſuis ait Matth. cap. 8. *Dico huic vade , & vadit : & alij veni , & venit*.

B Aut fortallè melius his verbis explicatur imperium , quod gladius , & arcus habet in tyranni domo. Notum eſt vulgare eſſe in Scriptura ſacra , vt in *ingreſſu* , & *egreſſu* , & his ſimilibus poteſtas ſumma ſignificetur. Sic Moyſes cum ducem ſui loco poſtulareret à Domino Numer. capit. 17. ait ; *Prouideat Dominus , &c. hominem qui ſit ſuper multitudinem hanc , & poſſit exire , & intrare ante eos* : vnde clavis imperij ſymbolum eſt , quia qui clauem habet ingreditur , & egreditur quodcumque placet : & quos vult admittit , aut excludit , quod ſummæ poteſtatis eſt. Cum ergo arcus & gladius ſuper impium horribiles dicuntur venturi , & vaſuri , ſeu abituri , habitaturi etiam dicuntur domum illius tanquam Domini ingreſſuri , & in illam horribilem in modum exitium allaturi.

C Verſ. 26. *Omnes tenebra abſcondita ſunt in occultis eius*.] In *tenebris* , vt à nobis ſæpius obſeruatum , terror intelligitur , & quæcumque calamitas , quæ animum contrahit. Dum autem in abſconditis futuræ dicuntur eſſe tenebræ , nihil vt reor , ſignificatur aliud , quam nullum locum homini tyranno , qualem nunc exagitat Sophar , vacuum futurum à periculo , & metu : cum latebras omnes , atque regreſſus , ad quos dum calamitas ingruit , confugiet peccator , occupaturus ſit angor , ſollicitudo , & dolor , & ea tandem omnia , quæ in *tenebris* ſignificari diximus. Quare dum in abſconditis , quòd irrupturus non putabatur hoſtilis furor , ſalutem quærit , & quietem , ibi paratum inuenit gladium , & interitum.

D *Deurabit eum ignis , qui non ſuccenditur*.] Hic ignis cœleſtis eſt , fulmen videlicet , aut ſulfur , de quo proxime , quod Deus vltor eiacularur è nubibus ; hic autem ab homine non ſuccenditur quia neque excutitur ex ſilice , aut excipitur in arida materia , aut aliquo artificio fouetur ab homine , ſed mittitur è cœlo tanto potentior , & acrior ad inflammandum , quanto ad vin igneam incitatio accedet , & à diuina manu maior impreſſio. Quidam hunc ignem gehennalem putant eſſe , neque hi pauci ſunt , aut ignobiles : ſed ſuperior explicatio magis videtur aliis expedita , nec immeritò , vt probant ſequentia , quæ ſe cum illa explicatione non aptè conciliant. Neque fortallè toto hoc libro Sophar , & eius ſocij æterni ſupplicij meminerunt. Neque deſunt qui negent , illis de ſuppliciorum æternitate quicquam eſſe comperitum.

E *Affligetur relictus in tabernaculo ſuo*.] Solitudo hic à domesticis & familiaribus indicatur : nam illum quem cœleſte aſſlauit , & tetigit incendium , quaſi aliquid odioſum , & execrabile omnes euitant , ſolumque relinquunt , quantumcumque aſſictum , & humani ſubſidij atque conſolationis indigentem. Hæc idè tam expreſſè , ac latè dicta ſunt à Sophar , quia his omnibus Iobum perfunctum eſſe viderat , & illius his commemorandis patientiam prouocabat. Nam primùm greges ab igne , qui non ſuccenditur , conſumpti ſunt : & turbo vehemens inuaſit , & ſubuertit

A a domum,

53.
Ingreſſus , &
egreſſus ſum-
ma poteſtatis
ſignum.

54.

55.

56.

domum, vbi filij familiare atque legitimum obtere conuiuium: relictus est ab omnibus, ab illo denique abfuit nihil eorum, quæ impiis imminere à diuino iudicio cõtendebat Sophar.

57. Verſ. 27. *Reuelabunt cæli impietatem eius, & terra conſurget aduerſus eum.*] Sicut tyrannus, atque impius cœlum, & terram morum peruerſitate laceſſunt, & offendunt, ſic in illius exitium & ignominiam vtrumque conſpirat: cœlum igne & ſpiritu procellarum: terra conuiuiis & maledictis illum inceſſit, & immiſſis latrunculis ornamentis expoliat. Hoc autem iudicium quoddam eſt, quo peccatorem hominem cœlum, & terra manifeſtè condemnant, & illius impietatem quæ prius celabatur in tenebris; communi teſtimonio reuelant.

58. *Improbiorum tandem iniqua conſilia reuelantur.* Verſ. 28. *Apertum erit germen domus illius: detrahatur in die furoris Dei.*] Explicatio eſt ſuperioris verſus, & oſtendit qualis futura ſit illa reuelatio, quæ fiet à cœlo & terra, quando in hominem impium ad diuinum imperium ſuas exerant vires. Reuelabitur enim, vndenam luculentæ domus germen prouenerit, id eſt, lauta, atq; præcioſa ſupellex: & ornamenta alia, atque opes eximie, quæ tyrannos, & principes eximunt à turba, & in heroum ordinem, & ſplendorem euehunt. Tunc autem vbi cõſtiterit, quibus ſiue frandibus, ſiue iniuriis comparata fuerit illa rerum abundantia, & gloria, nemo erit qui in illum ſpiritus

A non concipiat hoſtiles, & quaſi naturæ monſtrum, & communem hoſtem non infectetur, & exagitet. Quod tunc accidet quando Deus qui ad illud vſque tempus diſſimularat, furorẽque compreſſerat, ſuos in peccatorem aculeos exeruerit, & ab excelfo ad infimum vſque gradum vana illius nomina, & furtiua ornamenta detraxerit.

Verſ. 29. *Hæc eſt pars hominis impij a Deo: ea hæreditas verborum eius à Domino.*] Hæc dictorum omnium ſumma complexio eſt, & epiſtonema, quod docet, hunc exitum, & tragicam caſtrophẽ homini tyranno, & barbaro deberi, qui alienis ſe pennis ornauit, & ambitioſo faſtu de pauperum rapinis, & miſerorum lacrymis triumphare voluit. Eſt autem in poſteriori hemiſtichio, ſententia eadem, quæ in priori: nempe talem exitum paratum eſſe tyrannis, qualis toto capite latè deſcribitur: *Partem* porrò idem eſſe, quod *ſors*, aut *hæreditas*, res eſt certa, & in Scriptura ſacra familiaris, vt nos pluribus oſtendimus ad illud Actor. 1. verſiculo 21. *Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto.* *Hæreditas* autem & *ſors*, commune nomen habent apud Græcos. Dicitur enim κλῆρος: *verba* deinde iuxta Hebræorum idioma, idem valet quod *res*. Quare *verborum hæreditas*, idem eſt quod rerum malè geſtarum merces. Niſi dicas, quia Iobus ab amicis blaſphemie accuſabatur, impij ſermonis nunc Domino pœnas dediſſe.

59.

Pars idem quod ſors, & hæreditas.

ARGUMENTVM CAP. XXI.

RAT Iobus, atque obſecrat amicos, vt ad verba ſua tantisper aures, atque animos aduertant, ſperatque futurum, vt ab errore in quo antea fuerant, liberati multo aliter ſentiant, & ſuam ipſi vltro cogitationem damnent. Et primùm illis à diuino iudicio terrorem indicit, qui hominum opinione fortunati cenſentur, quia opibus abundant, & nihil ab hominibus, ſeu à fortuna patiuntur aduerſi, qui feſtinos ducunt, & geniales dies, quid verò aut Deus iubeat, aut recta præſcribat ratio, non curant. Quos tamen ideo inſæciles putat, quia poſt mortem illis impendet ſeuerum, æternũque ſupplicium; neque quæ in hac vita poſſident propria ſunt, atque perpetua bona: neque alius exitus manet eos, qui in deliciis atque eos, qui in ærumnoſo ſtatu vitam egerunt inopem, & agram, cum vtrique & tabeſcant à vermibus, & ſoluantur in cineres. Quod ſi honeſtum poſt mortem conſequantur ſepultura locum, & in hominum memoria quàm diutiſſimè viuant, nihilo tamen ideo erunt fortunati magis, cum apud inferos in Cocyti glarea illos expectent aſſiduus gemitus, & ſempiterna domus.

CAPVT XXI.

A PARAPHRASIS.

1. **R**Espondens autem Iob, dixit:
2. **A**udite quaſo ſermones meos, & agite pœnitentiam.

3. **S**uſtinete me, & ego loquar: & poſt mea, ſi videbitur, verba ridetẽ.

1. 2. *Ad hæc Iobus: Adhibete, obſecro, tantisper aures, & ad ſermones meos animos aduertite. Spero enim fore, vt tandem edocti multo quàm hæctenus, aliter ſentiat, mutiſque ſententiam quam aliè infixam animo retinetis.*

3. *Deuorate, dum ego loquor, aliquid moleſtie: & ad obiecta respondentem tantisper audite. Neque reuſo ſi minus reſponſo ſatisfaciat,*

4. Numquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?

5. Attendite me, & obstupescite, & superponite digitum ori vestro.

6. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor.

7. Quare ergo impij viuunt, subleuati sunt, confortatique diuitiis?

8. Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum.

9. Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est virga Dei super illos.

10. Bos eorum concepit, & non abortiuit: vacca peperit, & non est priuata foetu suo.

11. Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus.

12. Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi.

13. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

14. Qui dixerunt Deo: Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.

15. Quis est omnipotens ut seruiamus ei? & quid nobis prodest si orauerimus illum?

16. Veruntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè fit à me.

A faciat, quin rideatis, aut etiam irideatis, quantum quisque voluerit.

4. Neque mirum cuiquam esse debet, si iam ego in hac causa laborem, aut vestram attentionem captare studeam, cum disputatio non sit de nihilo, sed de re grauissima; quæ ad Dei honorè, & meam apud Deum gratiã spectat.

B 5.6. Attendite ergo, & obstupescet, sicut scio, animus vester, neque lingua quæ tantum sibi ad loquendum iuris, & libertatis assumpsit, hiscere deinceps audebit; ut autem de vobis id sperem, ex meipso coniecturam facio: quia obstupesco, & tremo cum earum rerum subitæ recordatio, de quibus mihi vobiscum habendus sermo. Neque dum sum ab eo stupore, atque tremore liber.

7.8. Quare qui à se omne virtutum genus abdicarunt, & ex vitiorum colluione videntur fuisse concreti, incunde viuunt, diuitiis ac voluptatibus abundant, neque quicquam à quoquam molestiæ patiuntur. Quos circumstant filij, quibus longa datur lucis usura, & ex eis nepotum numerosa sylua, & cognatorum luculentus, & copiosus numerus.

C 9.10. Illorum domus nihil aduersum patitur, à qua diuina correctionis virga procul videtur recessisse; & suas diuitias vbertim effudisse fortuna melior. Bos illorū sterilis nō fuit, neque conceptus foetus in vulua periit, aut statim à partu exanimatus est; sed vitalis, & felix in florentem ætatem adoleuit.

11. Sicut tenera pecudum, atque armentorum soboles saltu, ac lusu in prato lasciuens dominorum suorum oculos oblectat, sic filiorū numerosa, atque festiua soboles, in plateis lusi-tat, & cū parētū mirifica voluptate lasciuat.

D 12.13. Letos semper ducunt, & geniales dies, musicis se numeris, & organis oblectant. Et cum omni diffluant voluptate, atque otio, neque mors illis videri molesta potuit; quia neque grauis afflixit morbus, neque lenta consumpsit tabes, cum prius vitā absoluāt, quæ se in vita discrimen incidisse cognoscant.

E 14.15. Hi autē sic à Deo abiere procul, ut nihil cū eo voluerint habere commercij; imò iusserunt illum à se facessere longissimè. Neque velle sibi ab eo viuendi legem, modumque prescribi, sed pro lege ea tantum habere, qua suo animo collibuisse. Sic autem illi securi ratiocinantur, Quis est Dominus, ut illius iugo liberas, atque ingenuas ceruices summitramus? Ecquid illum orabimus, quod exoratum alicui nobis vsui esse poterit?

16. Veruntamen absit à me, ut illorum mihi rationes, atque consilia placeant, cum ad eos eorum, quæ vera cēsantur bona, pars nulla pertineat: & quæ illi, aut tenent aut captant, neque in eorum potestate sint, neque possint esse diuturna.

17. Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superueniet eis inundatio, & dolores diuidet furoris sui.

18. Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut fauilla quam turbo dispergit.

19. Deus seruabit filiis illius dolorem patris: & cum reddiderit, tunc sciet.

20. Videbunt oculi eius interfectionem suam, & de furore omnipotentis bibet.

21. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? & si numerus mensium eius dimidietur.

22. Nunquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos iudicat?

23. Ille moritur robustus & sanus, diues & felix.

24. Viscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur.

25. Alius verò moritur in amaritudine animæ absque vllis opibus.

26. Et tamen simul in puluere dormient, & vermes operient eos.

27. Certè noui cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas.

28. Dicitis enim: Vbi est domus principis? & vbi tabernacula impiorum?

A 17. Facile, ac sæpe impiorum obscuratur, & deficit splendor: & illius loco immittet Dominus, quem ipsi contempserunt, exundantia calamitatum flumina, quæ dolores inuehant multitudine innumerabiles, acerbitate maximos. Quæ dum diuinus furor exomet, ab eo se aestu, ac pondere leuabit, quæ iam diu in impiorum capita conceperat.

18. Neque magis erit stabilis impiorum tam laudata felicitas, quàm stipula quæ à vento vehementi, aut fauilla, quæ ab incitatio turbine dispergitur.

B 19. 20. Neque grauius mulctato patre conuiescet prouocatus à peccatore diuinus furor, qui se etiam ad filiorum calamitatem & dolorem extendet. Quæ filiorum dura vexatio, & immatura mors magno etiam erit parentibus dolori. Tunc autem impius sublatis filiis suam funditus excindi familiam mærens intelliget, & calicem bibet indignationis plenum ab eo, quem antè contempserat, propinatum.

C 21. Vt grauior esset ex filiorum morte doloris accessio, suis illos oculis sceleratus pater extinctos videbit. Quid enim parenti doloris afferret filiorum strages, aut domus excidium, si post mortem accideret, cum iam ad illum de bonorum usu, aut filiorum suauitate pertineret nihil, etiamsi in medio vitæ cursu, neque dum absoluta domo defecisset, quando fruiturus erat, & patris bonis, & domo luculenter instructa.

D 22. Deum nemo quid factò opus sit, aut quid sanctè, atque ex usu fieri debeat, docere potest; aut quod ille factum esse velit, reprehendere, siue hos attollat, & illos deprimat; siue omnia contra hominum consilia conturbet. Cuius imperio, atque iudicio subsunt, qui excelsi sunt, siue acri ingenio valeant, siue humana potentiâ.

23. 24. Magna est hominum siue in vitæ modo, siue in mortis genere dissimilitudo. Hic robustus uiuit, neque vllò in tota vitæ morbo aut dolore tentatus, omento pinguis, medullatis ossibus, succi plenus, & bene curata cute nitidus.

E 25. 26. Alius verò ad mortem usque, quàm miseram obit, & infortunatam, vitam agit erumnosam, & agram, indigentem opibus, & ab humano subsidio destitutam. Et tamen licet dissimile fuerit & moris genus, & vitæ conditio, omnes tandem, & tabescunt à vermibus, & soluuntur in puluerem.

27. 28. Non me latet, ô amici, quò spectent vestra consilia: neque ignoro me vnum vestris verbis, & criminationibus appeti. Quis enim dubitet, ut est mearum rerum afflicta conditio, quin mea fortuna vobis obloquendi, ac conuitiandi materiam præbue-

29. Interrogate quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis.

30. Quia in diem perditionis seruat malus, & ad diem furoris ducetur.

31. Quis arguet coram eo viam eius? & quæ fecit, quis reddet illi?

32. Ipse ad sepulcra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit,

33. Dulcis fuit glareis Cocyti, & post se omnem hominem trahet, & ante se innumerabiles,

34. Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

A rit, scopumque proposuerit, in quem vestre increpationis tela torqueantur. Quid enim aliud suspicer, cum à vobis sæpe audiam excisam esse principis domum, & impiorum euerfa tabernacula.

29. 30. Hoc porro quod proximè dixeram, duros esse impios, qui in hoc seculo fortunati censentur, sua improbitatis pœnas, usque adeò certum est, ut ipsi etiam viatores, & alij, qui inculto sunt ingenio, ac rudi, non ignorent. Quare quod ego nunc vos docere aggredior, ipsi etiam rogati respondebunt, dicentque impios, licet nunc illis omnia ex voto contingant, vltori tandem gladio, & diuino furori esse deuotos.

B 31. In hac vita cum se nemini subditos esse putent, sed auctoritate, atque opibus omnibus sint terrori: nemo illis exprobrare audeat si quid crudeliter, aut iniuste tentauerint, neque iniuriam vlciisci, aut vicem reddere, si quid ab illis patiat iniquius.

32. 33. Neque solum illi dum viuere existimati sunt fortunati, & nobiles, sed etiam postquam ex viuorum consortio discessere: nam cum alij mortui lateant, & dormiant in communi, atque ignobili sepulcro, quorum memoriam iam pridem obscurauit obliuio; illi tamen marmoreis inclusi tumulis, & anniuersariis exequiis honestati, viuere adhuc, & vigilare sicut antea videntur: Sed licet operosam extruxerint sepulcri molem ad glaream littoris, ubi honestior putabatur tumulus, magisque religiosus, erit tamen illis sempiternus ad littus glareamque Cocyti, ubi neque dolor unquam, neque gemitus abierit. Quem tartareus ille sinus excipiet non grauatè, quia suo complexu non indignum. Tunc autem erit non in singulari aliquo Mansoleo, sed in confusa mortuorum congerie, qui precesserunt antè, & qui postea eiusdem loci, fortunaque consortes consequentur.

C 34. Quod si ita est, neque qui opibus abundant, & integra sunt existimatione, ac valetudine, omnino suo angore, cruciatuque perpetuo carent, frustra me consolamini, cum à vestra doctrina, quæ iustis humana omnino commoda promittit, absit quàm longissimè veritas.

Verf. II. Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam.]

I. **T**A locuti sunt amici Iobi, ut planè non videantur intellexisse, imò neque audiisse, quæ ab illo dicta fuerant; alioqui neque illa toties repererent, quæ iam ab aliis obiecta fuerant, & à Iobo confutata sapienter: neque tam se viro innocenti, & tot exulcerato plagis infensos præbuisissent. Orat igitur atque obsecrat Iobus,

Gaspar. Sanctij Comment. in Job.

A modestè quidem, licet iam eadem sapius audiendo defessus, ut adhibeant tantisper aures, & animum aduertant, sperat enim fore, ut tandem edocti, multo aliter, quàm hactenus sentiant, & sententiam mutent; quam hactenus à diabolo decepti mordicus imbibent. Hic porro duo necessariò obseruanda. Alterum est, Imperatiuum modum pro

Aa 3 tempo

REGULA.
Imperatiuus
modus pro
futuro.

2.

tempore futuro iuxta Hebraici sermonis proprietatem usurpari frequenter; atque ideo illud agite poenitentiam, idem valere quod agitis. Alterum est, poenitere idem esse quod damnare priorem, aut mutare sententiam. Quod ex eo provenit, quod illa quae nos fecisse poenitet, si verè poenitet, quamprimum possumus, mutamus, & solvimus: vnde etiam fit ut Deus, in quem cadere poenitentia non potest, dicatur tamen poenitentia tangi, cum facta dissolvit. Quare Genes. cap. 8. versiculo 6. de Deo dicitur; Poenituit eum, quod hominem fecisset in terra. & Deus ipse, 1. Reg. cap. 15. versiculo 11.

Deo quo sensu
tribuitur
poenitentia.

Poenitet me quod constituerim Saul Regem. Multa enim Deo tribuuntur accommodatè ad hominum sensum, & ingenium, secundum similitudinem, non proprietatem, nec secundum affectum animi, sed effectum operis, quia Deus talia facit, qualia facere solent homines; quos subit poenitentia. Quare hoc loco nihil aliud significat Iobus, nisi tres illos amicos, si modo patienter audiant, mutatuos esse sententiam.

3.

Verf. 3. Sustinete me, & ego loquar: & post mea, si videbitur, verba ridete. Nil aliud orat vir modestissimus, nisi ut parum molestiae deuoerent amici, & ad obiecta respondentem tantisper audiant: neque recusat, si minus responsa satisfaciant, aut placeant, quin rideant, aut irrideant, quantum volent, quasi sperent, si modo mediocrem adhibeant attentionem, & animos afferant minus quam haecenus offensos, nihil habituros amplius quod obiectent.

4.

Verf. 4. Numquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari? Implet Iobus partes omnes oratoris optimi, adhibetque illa quae ad captandam benevolentiam iudicantur grauiora; primum modeste obsecrat, ut audiant: est autem modestia animorum conciliatrix mirifica: deinde causam docet intercedere grauiissimam, quae illum penè cogat, ut petat hanc sibi gratiam debere concedi, cum disceptatio non sit de nihilo, sed de re grauiissima, in qua de sanguine ac vita concertatio est. Agitur enim Dei causa, quam dum tueri se putant hi Iobi consolatores molesti, verius oppugnant, dum dicunt affligi tantum in hac vita sceleratos, & improbos; quod de Deo minus decorè, ac verè dictum esse multis probat. Deinde quia non de sua apud homines gratia sermo est, sed apud Deum, à qua excidisse tam est execrabile malum, & horribile, ut excogitari maius nullum possit. Si de hominum gratia, aut de illorum de nostra sanctitate iudicio, sermo foret, non esset admodum laborandum: neque enim viri prudentes, ac pij tanti faciunt, plurimi se haberi ab hominibus, aut ab illis amari, & coli, ut si haec absint, admodum sibi dolendum esse putent: quid enim magnum dari, aut auferri potest ab hominibus? At satagere homo maxime debet, ne Deum sibi infensum habeat: quod si Dei graue de se iudicium fore suspicetur, tunc verò mœret animo, aestuat, & magno, atque assiduo timore concutitur. Cum ergo haec grauiissima sint, nil mirum si attentos sibi postulet, & patientes amicorum animos, cum hac in disputatione magna voluauerunt rerum momenta. Qui locus magnam etiam vim habet ad attentionem captandam: cum

De hominum
opinione est
gratia non
admodum
laborandum.
de Dei ma-
ximè.

tempore futuro iuxta Hebraici sermonis proprietatem usurpari frequenter; atque ideo illud agite poenitentiam, idem valere quod agitis. Alterum est, poenitere idem esse quod damnare priorem, aut mutare sententiam. Quod ex eo provenit, quod illa quae nos fecisse poenitet, si verè poenitet, quamprimum possumus, mutamus, & solvimus: vnde etiam fit ut Deus, in quem cadere poenitentia non potest, dicatur tamen poenitentia tangi, cum facta dissolvit. Quare Genes. cap. 8. versiculo 6. de Deo dicitur; Poenituit eum, quod hominem fecisset in terra. & Deus ipse, 1. Reg. cap. 15. versiculo 11.

A nemo putet è sua re fore, aures auertere, aut dormire segniter, cum de magno siue compendio, siue periculo certamen instituitur.

Verf. 5. Attendite me, & obstupescite: & superponite digitum ori vestro. Adhuc attentionem captat, cum talia dicat se facturum esse verba, ut nemo illa sine stupore audire queat. Quare monet, ut silentio atque patienter audiant, neque dicenti obloquantur, aut obstrepent, donec loquendi finem faciat. Haec, opinor, vera est, & genuina sententia, sed neque illa videtur durior, quae in Imperatiuo futurum agnoscit, quod est Hebraico idiomati familiare, in hunc sensum; Attendite me, & obstupescetis, sat scio, & comprimetis prurientem linguam, & immodicè loquentem; talia enim audietis, quae terrore concutiant animos, quos contraria haecenus imbuerat opinio: & silentium indicant nimium garrulae, ac maledicae linguae. Illud superponite digitum ori, prouerbiale aliquid olet, quo etiam vtuntur Latini, cum linguam procacem, & liberam, aut cum imperio seuerè, aut cum fastidio iracundè compescunt. Hoc eodem Principum in suo conspectu silentium indicauit cap. 29. versiculo 9. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo. Prouerb. 30. versiculo 32. Si enim (stultus) intellexisset, ori suo imposuisset manum. Hoc apud profanos saepius audimus. Iuuenal. satyra 1.

5.

Cum veniet contra digito compesce labellum. Harpocratis simulacrum, qui Deus putabatur silentij, sic exprimebatur ab Aegyptiis, ut digitum apprimeret labris, eaque ad silentium, quasi quibusdam claustris obsignaret.

Verf. 6. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concuio carnem meam tremor. Ex eo colligit Iobus fore ut tremant, & obstupescant socij, quia & ipse obstupuit, & tremit, cum earum rerum, de quibus acturus est, subiit recordatio: neque dum est ab eo tremore, atque stupore liber, sed erit hoc sociis Iobi multo molestius, qui se viros putarent fortunatos, & optimos, cum nihil illis accidisset aduersi, neque quicquam deinceps horribile metuerent, aut non ex voto. Hoc verò est quod sociis timori futurum esse dicit, & toto capite explicat luculentius: quia illos, quibus omnia succedunt ex votis, exitus manet inopinatus, durus, & aduersus. Id verò si sibi perluadeant homines, qui in hac vita exultantur felices, neque somnos poterunt ducere quietos, neque vitam agere sine sollicitudine, ac metu. Id verò sibi contigisse docuit Iobus, & modò obscurius, & cap. 3. versiculo 24. multò clarius; Antequam comedam, suspiro, & tanquam inundantes aquae sic rugitus meus: quia timor quem timebam, euenit mihi, & quod verebar, accidit. In hanc sententiam multa nos ad illum locum diximus, quae valde huc faciunt, illa tu vide.

6.

Verf. 7. Quare ergo impij viuunt, subleuati sunt, confortatique diuitiis? Haec grauis est obstuporis, atque tremoris causa, his praecipue qui vitam agunt otiosam, & laetam, & omnibus commodis, atque deliciis ad votum, & satietatem abundantem. Hanc porro abundantiam, & fortunam nunquam non arridentem, toto capite ita describit eleganter, ut videatur

7.

Proverbium
Digitum
ori impo-
nere.

deatur tota vita eloquentiæ dedisse operam, & non adeò lentis, atque acerbis doloribus in eo quo loquebatur, articulo torqueri. Porro vivere apud sacros, atque profanos idem interdum valet, quod vitam agere festiuam, abundantem, honestam, in qua nihil sit quod cruciet, nihil quod non oblectet. Ex profanis multi dum alios hortantur, vt se voluptati tradant, genio suo indulgeant, iubent vt uiuant, quia qui à se voluptates abdicauit, ille mortuus censetur. Sic sanè Dauid Psalm. 37. *Ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper, inimici autem mei uiuunt.* Ac si dicat, ego quia in dolore sum, ac metu, numerari possum inter mortuos, illi uiuere existimandi sunt, quibus omnia succedunt ex votis.

8. Verſ. 8. *Semen eorum permanet coram eis: propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum.* Commemorat ea quæ communiter numerantur in bonis, propter quæ homines fortunati censentur. Et primo loco numerantur filij, quæ optima existimatur parentum possessio, maximè apud Hebræos, quod idem etiam arbitrator apud eos, qui Hebræorum terminos attingunt, qui magnam esse putant infœlicitatem, & dedecus, nullam suscepisse sobolem, & quasi excisum, & aridum lignum existimari.

At qui vulgi opinione fortunati sunt, Iobi verò, & prudentium iudicio longè infœlices, filiis abundant, & nepotibus, & suæ cognationis numerosa turba, quos viuos, saluòsque vident, illorum aspectu quotidie fruuntur, & mirificam suauitatem, ex assidua consuetudine capiunt. Hos Dauid Psalm. 127. beatos dicit, & benedictos à Domino; *Uxor mea sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ: filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ.*

9. Verſ. 9. *Domus eorum secuta sunt, & pacata: & non est virga Dei super illos.* Sicut tres amici dum tyranni, atque impij mores, successusque describunt, Iobum intuentur, quem pungunt acriter, & insectantur hostiliter, sic etiam Iobus, dum stultorum opinione fortunatos depingit homines, quos exitus manet arumnosus, & durus, in tres hosce amicos videtur intentus: quorum describit fortunam aridentem, & illa proponit, quæ iidem in posterum, aut sperant, aut optant: domus Iobi neque secuta fuit, neque pacata, quam conculsit turbo, & inuasertur hostes, virga denique Domini sic percussit, vt nullæ videantur superesse reliquæ. Hæc tres amici testimonium quoddam esse putabant impietatis Iobi, & indignationis diuinæ. Nunc contraria omnia contigisse indicat Iobus amicis, in quibus aliquid inesse medicaretur, quod facit, vt illorum capiti hostile aliquid imminere præsentiat. Porro sicut in Hebraico idiomate *pax* omne bonum significat, sic *pacata domus* illam significat, quæ bonis omnibus, & ornamentis abundat.

10. Verſ. 10. *Bos eorum concepit, & non abortiuit.* Hæc aperta sunt. Summa censetur fœlicitas, maximè apud Idumæos, qui re pecuaria abundant, habere fœcundos greges, vbi fœmella nulla sterilis: & quæ concepit, fœlici nixu vitalem edit fœtum. Tales fuerunt greges Laban, quo tempore illos paut Iacob, de quibus Iacob ipse ad socrum Genes. c. 31.

A v. 38. *Oues tuæ, & capræ steriles non fuerunt.* Quidam in boue marem intelligunt, non fœminam: atque ideo ita legunt, & interpretantur, *Bos eius grauidat vaccas, & non perdit genitale semen.* Et hæc probant omnes Hebraizantes: sed multa sunt, quæ illorum sententiæ non fauent. Neque ratio quæ illos in eam cogitationem adduxit, nimis vrget. Non enim si vox Hebraica *ʔʔ* for generis est masculini: ideo necessariò efficitur, hic in masculino sexu significari taurum. Notum est enim à masculino genere fœmineum contineri, vnde fit vt pro fœmineo genus adhibeatur masculinum, vt Psalm. vigesimo octauo, *vox Domini preparantis cervos.* Vbi communiter Interpretes *cervas* intelligunt, & illud Isai. quinquagesimonono; *Rugiemus quasi vrsi.* Cyrillus, & alij de fœminis accipiunt. Quod etiam apud profanos vsitatum: Aristoteles libro sexto, de historia animalium capite 31. leones, & capite 33. lepores, & capite trigesimo quinto, lupos dicit vterum ferre, & parere, quod tamen de fœminis intelligendum. Adhibet autem ibi Aristoteles articulum masculinum.

Verſ. 11. *Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus.* Sicut fœcundæ vaccæ, oves, & capræ, quæ concipiunt, pariuntque sobolem robustam, quæ in aetatem grandem adolefcit, saltuque ac lusu in prato lasciuens, dominorum suorum oculos oblectat: Sic etiam vxores illorum fœcundæ filios conspiciunt, & enituntur ea multitudine, vt greges videantur hœdulorum, aut vitulorum: neque aliter in plateis iam grandiusculi ludunt, atque lasciuunt quam in prato vituli, atque hœdi. Hoc idem dixit Zacharias capite octauo, versiculo quinto, cum de meliori Hierosolymæ statu loqueretur; *Et plateæ ciuitatis complebuntur infantibus, & puellis ludentibus in plateis eius.* Et quidem parentum magna voluptas est, quæ capitur ex filiorum nugis, & puerilibus lusibus, qui interdum ad infantium nœnias suam grauitatem abiiciunt, viri scilicet nobiles, neque id esse putant indecorum, aut indignum Regio nomine, aut senili canicie. Quod fecisse dicitur Agesilaus, vt auctor est Plutarchus in apophthegmat. Laconicis, qui cum infantibus filiis in arundine puerilem in modum equitabat. Sanè Virgilius libro 1. *Æneidos*, imitatus parentum in filios charitatem, Didonem inducit cupientem filium ex *Ænea* concipere, quem in aula ludentem spectaret,

E *Si quis mihi paruulus aula
Luderet Æneas, qui te tantum ore referret,
Non equidem omnino capta, ac deserta viderer.*

Verſ. 12. *Tenent tympanum, & cytharam, & gaudent ad sonitum organi.* Hæc quidam ad infantes referunt, qui choris se in plateis, & numerosis saltibus exercent. Sed sanè infantilis ætas parum est apta, vt musica tractet instrumenta, aut orbem obeat saltatorium: si autem de his esset sermo, quorum ætati aliquid accessit roboris, non mihi hæc explicatio displiceret. Certè Ieremiæ Thr. c. 5. v. 15. geniales illi chori, & tympani, ac cytharæ numerosi concentus

REGVLA:
Masculinum
genus fœmi-
næ concipit.

11.

12.

iuuenibus tribuuntur; *Senes defecerunt de portis, iuuenes de choro psallentium.* Sed ego de impiis sermonem esse puto, quorum vita aut fruitur omni voluptatum genere, aut si absint, illos studiosè captant, neque aliquid occurrit, quod illorum gaudium magnopere conturbet. Et quod deinde sequitur, non obscurè suadet: quod aptè cum his contextitur, neque tamen cum infantibus æquè coniungitur. Quanam sint hæc instrumenta, non admodum refert explicare, quia iam à nostri ævi vsibus excidit, & illorum, ut opinor, vsus, & formæ à nostris ignorantur. Egi de his pluribus in commentariis super Daniele ad caput 2.

13.
Malorum
fœlicitas me-
ritenda.

Verf. 13. *Ducunt in bonis dies suos, & in pun-cto ad inferna descendunt.*] In vita existimantur fœlices, quia nihil illis accidit aduersi: quia dies exegerunt in bonis: in rerum videlicet abundantia, in deliciis, quas neque hostilis metus, neque morborum vis, neque aliorum odia, aut aduersi casus interruperunt. Neque mors videri potuit molesta, quia neque grauis oppressit dolor, neque lenta consumpsit tabes, neque aliquid aduenit vsque ad eò durum, ut gemitus expresserit. Obierunt enim dies suos momento temporis: neque exiguum illud tempus, in quo vis illa morbi, si fortè morbus antecessit, illos extinxit, plenum fuit angoribus, ac molestiis, cum prius vitam finierit, quam se in vitæ discrimen incidisse cognosceret. Quemadmodum illi, quibus saum venenum infudit aspis, qui subito sine vllò dolore, imò cum aliqua voluptate moriuntur, aut quia somno capti, aut quia aliqua suauitate delibuti. Sanè antiquis illud mortis genus putabatur optabile, quod citò conficeret homines; & prius se à morte opprimi sentirent, quam à morbo tentari, neque consistarentur cum doloribus, aut medicinis multo interdum morte ipsa grauioribus, neque diu mortis expectatione torquerentur. Hanc sanè mortem iucundissimam esse putabat Iulius Cæsar, cuius nulla præcessisset expectatio, aut metus; & Dionysius boui, quem momento temporis iugulari viderat, inuidebat, quod tam citò vitam amisisset. Vtrumque in Apophthegmatum libro tradit Plutarchus. Porrò infernum pro sepulchro aliquando sumi, ac morte, nemo ignorat; & hic sepulcrum est, ut fatentur omnes.

14.
Subita mors
existimata
fœlix.

15. Verf. 14. *Qui dixerunt Deo, recede à nobis: & scientiam tuarum tuarum nolumus.*] Ostendit Iobus quales fuerint illi, quorum modò suam fœlicitatem accuratè descripserat: ut intelligant, quam errent longè qui sibi persuaserant pios esse, qui in hac vita nihil patiuntur aduersi; & illos esse impios, quos vrgent mala, & varia quotidie attenuant infortunia. Ait ergo illos, qui iucundè viuunt, sic à Deo recessisse, ut nihil cum eo voluerint habere commune, & eò progressos impudentiæ, ut illum iusserint procul à se facessere. Neque velle ab eo legem accipere, aut viam nosse quam ipse monstrat, atque præscribit, sed laxare habenas voluntati suæ, atque libidini, & illa putare sibi esse concessa, quæcumque animo suo verè exlegi, & libero collibuisse.

16. Verf. 15. *Quis est omnipotens, ut seruiamus ei? & quid nobis prodest, si orauerimus illum.*] Qui suo sibi genio indulgere, & abdomini seruire

A meditabantur, voluntatem suam alligare diuinæ refugiebant dicebantque apud animum suum, neque Deum esse dignum, cuius imperio colla subiiciant. Quod dixit postea Pharaon Exod. 5. verf. 2. *Quis est Dominus, ut audiam vocem eius?* neque præterea esse cur orare illum putent prudentis esse consilij, à quo opportunum nihil exorare possint: ita illi secum ratiocinabantur; impiè quidem & stultè, non tamen suis rationibus stultis, atque impiis importunè. Quomodo enim illas captarent voluptates, & alienas opes ad suos vsus fraudulenter traducerent cum contrà staret diuina voluntas, & indicta pœna, quæ voluptatibus, & opibus eiusmodi indixissent bellum, & audaces, atque auaras manus continuissent. Cum autem hoc abesset frænum, facilè libidinem suam ad omnem intemperantiam, & auaritiã, ad vim, & fraudem, & furta laxabant. Hoc idem apud Malachiam cap. 3. versiculo 14. dicebant viri quidam impij; *Vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum, quia custodiimus præcepta eius.*

B
C
D
E
17. Verf. 16. *Veruntamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me.*] Hæc omnia bona quæ fugacia sunt, quæque non possunt hominem facere beatum, non credo magni faceret Iobus, eorum bonorum comparatione quæ animum exornant: quæque hominem reddunt iustum, & gratum Deo. Sed quia illa bona, licet omnino vacua, in hominum potestate non sunt, omnino illos infœlices existimat, quibuscum res, rationesque coniungere, & aliquid habere commune perhorrescit, cum vera careant fœlicitate, quæ in animorum venustate, & ornamento consistit: neque aliam fallacem stabilem habeant & propriam, cum multi illam casus, & varietates eripiant. Ille dicendi modus, *consilium impiorum longè sit à me*, magnam habet vim, quo significamus pessimum aliorum viuendi genus, atque consilium, neque ex illorum societate posse nobis quicquam accedere, præter ignominiam, & interitum. Quo modo vitamus eos, qui damnati sunt ab Ecclesia, & maledictis, atque anathemate percussi: quibuscum neque mensam, neque lectum communem nobis esse volumus, & à congressu, & familiaritate humanoque conuictu prorsus arcemus. Eo dicendi modo execratus est Iacob Simeonem, & Leui, quos magni sceleris auctores fuisse doluit Gen. 49. versiculo 5. *In consilium eorum nō veniat anima mea; & in cœtu eorum non sit gloria mea.* Et Dauid Psalm. 1. beatum appellat hominem, qui non abiit in consilium impiorum, id est, à quo impiorum consilium longè fuit, quia illud neque amplexus est, neque probauit: quod item facit hoc loco Iobus, qui impiorum fœlicitatem, atque consilium auersatur, & horret.

18. Verf. 17. *Quoties lucerna impiorum extinguitur.*] *Lucerna* pro fœlicitate ponitur, sicut lux & dies: atque ideo *extingui lucernam*, nihil est aliud, quam mutari fortunam fœlicem prius, & postea illius loco aduersam succedere. Extinguitur autem lucerna, cum obscuratur splendor, quo tota illuminabatur, & fulgebat domus: cum pereunt opes, gratia, & ornamenta, quibus nobilitata familia aliorum animos sui admiratione capiebat: sic Iobus accommodatè,

18.
Gloria im-
piorum bre-
uis & va-
na.

datè, opinor, ad hominum sensus, cum ipse rebus omnibus abundaret, dicebat cap. vigesimonono, versiculo tertio; *Quando splendebat lucerna eius super caput meum.* Lucerna quidem Dei, quæ homines illuminat, facitque ne offusis tenebris ad lapidem offendant, optari potest: at lucerna impiorum, quæ non accenditur à Deo, sed ab illorum calliditate, & fraude, quibus ad suum splendorem & usum alienos labores transfulerunt: & ab stultæ multitudinis opinione, assentatione, & metu, & ad exiguum statum confestim extinguitur, non tam est optanda, quam timenda; de vtraque lucerna in supradictam sententiam loquitur Salomon Prouerb. cap. 13, vers. 9. *Lux iustorum latificat, lucerna autem impiorum extinguitur.*

19. *Et superueniet eis inundatio: & dolores diuidet furoris sui.*] Dixerunt impij non esse cur diuino imperio parere debeant: neque cur ad Deum supplices accedere, cum ab illo sperari nihil possit; nunc docet quàm se res aliter habeat, quam impij taciti secum meditantur, cum ipsi ignari vnde inexpectatum infortunium proueniat, grauissimis afficiuntur incommodis. Ab illo enim lucerna, quæ non videbatur aduersis fortunæ flatibus lucem amissura, tenuissimo spiritu prorsus extinguitur. Et cum multis abundant bonis, quibus nullus casus videatur futurus esse superior, immittet Deus exundantia calamitatum, arque dolorum flumina, quæ illas tot opes obruant inopinata fluctuum inundatione, & dolores inuehant multitudine innumerabiles, acerbitate maximos, quibus qui beati putabantur, iudicentur omnium opinione miserrimi: hæc est sors impij, neque meliora sibi polliceri potest, qui à Deo recessit, & in suo brachio, industriaque confidit. *Flumina, inundationem, torrentes,* & similia abundantiam significare, & inopinatum impetum, qui obuium quodque sternit, & dissipat, multa docent exempla, & à nobis sæpius obseruatum est. Hæc Deus tanquam armatos milites in aciem producet, ut impiorum bona, facultatesque diripiant; & idem dolores, quos in diuino pectore thesaurizauit impius, pro peccatorum numero, ac pondere distribuat, ita ut pectus quod furoris æstu videbatur affligi, respiret effuso in impiorum capita furore. Et sicut stomachus dolens, & nauseans humore noxio, & ciborum cruditate, vomitione leuatur, sic Deus dum furorem euomit, suum pectus à dolore & offensione releuat. Ezechiel. capite quinto, versiculo decimotertio; *Complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolationem accipiam.*

20. Vers. 18, *Erunt sicut palea ante faciem venti: & sicut fauilla quam turbo dispergit.*] Ostendit quàm sit inutilis impiorum potentia, quàm inanis gloria, quæ ea facilitate dissipatur, qua palea à vento vehementi, aut fauilla arida, & sine pondere ab incitato turbine; vide quales sint homines, qui tantum de sua potentia sibi placent, ut nihil vel à Deo ipso timendum putent, aut sperandum. Quæ à viro propheta, & vsu, atque experientia edocto, cum minutissima

A palea, quæ glama vocatur, & nihil penè distet à puluere, & cum fauilla, quæ ipsa quoque palea leuior est, cui mirum pondus omne flamma consumptit, comparatur. Deus autem cum vento ac turbine, qui grauissimas, ac fortissimas moles conuellit, & rapit. Hæc porò comparatio, ut reor, pro- uerbialis est, quam sumpserunt à Iobo posterioris ætatis scriptores sacri. David sape Psalm. 1. *Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, quem proicit ventus à facie terra,* ubi in hoc Psalm. puluis, Hebr. est *ויד מוּרס*, & eadem vox adhibita est hic à Iobo, ubi à Vulgato ponitur *fauilla*. Eadem vsus est comparatione Psalm. 17. & Psalm. 34. Oseas cap. 13, versiculo 3. Isaias capite 41, versiculo 15.

B Vers. 19. *Deus seruabit filiis illius dolorem patris, & cum reddiderit, tunc sciet.*] Sape Iobus audierat ab amicis exiguum esse peccatoris gaudium, neque illius fœlicitatem futuram esse diuturnam, deinde aut negata, aut sublata sobole illius nomen extinguendum, quod à tribus amicis, diuersis in locis inculcatum est. Idem nunc Iobus magis quàm illi, significanter exponit, & amplificat, negat tamen illud incommodum subire solum sceleratum hominem, sed esse illi in hoc mortali statu cum iusto ac religioso commune; vtrique enim eadem patiuntur, diuerso tamen Dei consilio, & exitu dissimili; reliqua docuit proximè versiculo decimosextimo & decimo octauo. Nunc etiam fatetur uiuentibus adhuc parentibus tolli de medio filios, & totam spem posteritatis elidi, quod ipse quoque passus fuerat, & obiectum à fœciis, ut eo supplicio se impium, & Dominum sibi infensum esse cognosceret. Sed cum Deus aliis, atque aliis de causis, homines eiusmodi laboribus, aut puniat, aut probet, & exercent, Iobus tamen excidere à sua gloria impios, & talia pati, qualia nunc audimus detrimenta, eam inter alias dicit esse causam, ut discant experientia ipsa, quem prius non esse metuendum, neque orandum dicebant, horribilem esse Deum, cum ipsos & domesticis ornamentis expoliet, & publicis exauctoret, & sublatis filiis spem omnem posteritatis extirpet. Hæc de impiorum supplicio.

C Nunc illud obseruandum, grauem esse parentibus dolendi causam, si filios, id est, alteram sui partem, ante oculos suos trucidari videant. Quod nouit Nabuchodonosor, cum lib. 4. Reg. cap. 15. & Ierem. cap. 39. versiculo 6. non prius eruit Sedecia oculos, quàm vidisset filios in suo conspectu trucidari. Dolorem ergo patris seruauit filiis, id est, occidit filios, ut pater peccator doleret magis. *Deus seruauit filiis illius dolorem patris,* ut cum reddiderit filiis parentum dolorem, id est, mortem, quæ futura erat parentibus dolori, cognoscerent, quis esset Deus, cuius prius neque timebant iram, neque præcepta curabant. Hæc expositio videtur optimè cum antecedentibus consequentia contexere. Quomodo autem filij propter parentum errata puniantur, diximus in nostris commentariis ad illud Ezechielis capite decimo octauo, versiculo quarto; *Anima quæ peccauerit ipsa morietur.*

Verf. 20.

Prouerbiū
Palea aut
pulis ante
faciem.

21.

22.
Grauis pa-
rentibus do-
lor à filiorum
interitu.

23. *Verf. 20. Videbunt oculi eius interfectionem suam, & de furore omnipotentis bibet.*] Hæc pars est supplicij non exigua, quam ipse quoque Iobus subiisse videbatur: intueri sublatis filiis, ipsam quoque familiam, & parentum nomen funditus excindi, Hoc igitur impiis comminatur Iobus, interfectionem videlicet vniuersalem: quæ pars est calicis, quem in suo furore Dominus peccatori propinat. Cur *calix, vinum, ebrietas* pro magno supplicio, proverbiali figura sumatur, idque frequentissime, diximus in nostris commentariis in Isaiam, ad illud capit. 51. *Qua bibisti de manu Domini calicem iræ eius; vbi hæc de re latissime.*

24. *Verf. 21. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se?*] Rationem reddit, cur Deus his, quos vult punire, aut exercere seuerius, viuentibus filios eripiat, & familiam excindat. Quia quid homini doloris afferret filiorum strages, & domus sabuerisio, si post mortem accideret illa vastitas, quæ ex tanta familia, tamque florenti fortuna nil fecisset reliquum, cum iam ad illum de tot bonis perlineret nihil, neque de his, quæ in terra sunt, qui iam è vitis excesserunt, quicquam agnoscant, aut curent.

25. *Et si numerus mensuræ eius dimidietur.*] Qui longam vixit ætatem, & diu rem curauit suam, quam filiis auctam lautamque relinqueret, satisfecisse suo muneri videtur, quandoquidem operam dedit longam oranda domui, quam filij post se honestè habitarent, & commodè. Secus autem, qui in medio vitæ curriculo immatura morte sublati sunt, quia nondum planè rem constituit domesticam, neque satis filiorum rationibus in posterum prouidit. Quare post mortem non videbatur depositurus illam curam, & onus, quod parentibus ipsa natura imposuisset. Huic obiectioni respondet Iobus, quocumque tempore, atque ætate moriatur pater, etiam si res inchoatas imperfectaque relinquat, non tamen iam ad illum amplius de pristinis curis quidquam pertinere; atque ideo cum adhuc spirat & viuat, domum Deus aufert, & filios, vt doleat illa periisse, quorum ad illum cura pertineret, quod sanè non faceret, si post mortem accideret, quam immatura ætate subiisset.

26. Spectabat, opinor, hoc loco Iobus ætatem suam non admodum prouectam, in qua sibi breui moriendum putabat: aut certè amicis moriturus videbatur, in qua illi domus constituenda fuit. Erat autem Iobus in medio ætatis cursu, in ætate videlicet virili inter senem, virumque, sed propior viro, plus dimidio minor ætate illa, quam eo sæculo implebant viri robusti, quique dierum pleni decedebant è vita. Vixisse Iobus dicitur post plagam priori, imo meliori fortunæ restitutus, annos centum quadraginta, capite quadragesimosecundo, versiculo decimo sexto, videtur autem ante plagam vixisse pauciores. Sub illud enim tempus aut nullus aut pauci illum annorum numerum duplicabant. Abraham, qui obiit ætate non immatura, sed valde senex, annos tantum impleuit centum septuaginta quinque, Genes. vigesimoquinto, versiculo septimo. Isaac decem vixit annos

A supra ætatem parentis, Genes. trigesimoquinto, versiculo vigesimo octauo, & Iacob qui eadem, cum Iobo sæculo vixit, annos natus centum, & triginta interit, paulo nimirum postquam migravit in Ægyptum: nam cum primum Pharaonem adiit, illum annorum numerum impleuerat, Genes. quadragesimoseptimo, versiculo nono, iuxta hæc si Iobus post plagam annos vixit centum, & quadraginta, non videtur admodum ætate fuisse progressus, quando abiectus in sterquilinum credebatur statim moriturus. Septuaginta capite quadragesimosecundo in fine, dicunt Iobum post plagam annos egisse centum & septuaginta, & totam illius vitam annos impleuisse ducentos, & quadraginta; vnde id collegerint, non video.

B *Verf. 22. Numquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos iudicat.*] Causam Dei agit Iobus contra illos, qui de Deo malè cogitabant, quasi nihil posset, aut certè nesciret humanis consulere rationibus, atque ideo oriosas putabant esse preces, quæ ad illum funderentur, quasi nihil essent exoraturæ, docuit proximè Deum non esse infirmum, aut inertem, cum potentes abiiciat, & illorum nomen, atque familiam momento temporis aboleat: nunc docet illum esse sapientem, neque egere, vt aliquis quid facti opus sit illum admoneat. Quare licet homines quo sunt mentis stupore, atque dementia in diuinis consiliis aliquid minus probent, longè tamen abesse debent, vt facta illius & cogitata corrigant, cum ipse excelsos iudicat: neque vlla sit tanta sapientia, tam solers, acutumque iudicium, quod non illius sapientiæ atque consiliis subesse debeat. Illi porò excelsi, quos Deus iudicat, aut Reges sunt, & iudices, qui rebus præsentibus publicis, & tunc idem est ac si dicas, Deum esse Regem Regum, & iudicem iudicum, id est, illum optimè iudicare, ac regere. Aut certè Angeli sunt, tunc verò sensus erit, si Deus Angelos iudicat, qui tanto sapientiores hominibus, quanto magis homines? Quocirca necessarium non est, vt quisquam illum doceat, aut de hominum meritis, diuersoque, atque æquo suppliciorum pondere instruat.

D *Verf. 23. 24. Iste moritur robustus, & sanus, diues, & felix.*] Explicat exemplis quemadmodum Dei varia sint, eaque iustissima iudicia, cum vitam longè dissimilem, similis consequatur exitus. Primum describit hominem, qualem hominum vulgus fortunatum iudicat. Qui sanus vixit atque robustus, atque ita humanis commodis abundans, vt nihil illi ad felicitatem summam deesse videatur: succi videlicet plenus, benè curata, atque nitente cute, omento pinguis, medullatis ossibus; & sicut vitam nactus est fortunatam, & ab omni labore, atque dolore vacuum, sic etiam mortem inuenit tam optabili vitæ non absimilem: robustus enim, sanus, & diues moritur, quia puncto temporis in infernum, id est, in sepulcrum descendit, pleno, & succulento corpore, quod nulla tabes, aut morbi longitudo consumpsit, neque afflixit expectatio mortis, cum inopinata securum oppresserit, neque vllò vitæ articulo, etiam extremo sanus esse desit: neque quidquam in curando agro

27. Homo diuina consilia iudicare non debet.

28. Homines fortunatos describit.

ægro corpore, medicorumque sumptibus de diuitiarum cumulo decessit. Atque ideo sanus, diues, & fœlix e viuis excessit. Quomodo irrigatio ossium iobur significet, & vigorem, diximus cap. 8. ad illud; *Numquid vivere potest scirpus absque humore.*

29.
Infortunati
descriptio.

Verf. 25. *Alius verò moritur in amaritudine anima absque ullis opibus.*] Scipsum hac mortis descriptione designat, qui vitam ducit ægram, & amaram, rerum omnium indigentem, quam morbus attenuat, tabes consumit & exhaurit, opes destituunt, neque commodum habet in suo dolore diuerticulum, solatur nemo, exagitant, & persequuntur omnes, & cum alienis in eius calamitatem cognati, atque domestici conspirant. Sed licet suam intueatur conditionem, de omnibus tamen loquitur, quibus viuendi, atque moriendi fuit difficilis, & angusta conditio.

30.

Verf. 26. *Et tamen simul in puluere dormient, & vermes operient eos.*] Cum dissimilis vita fuerit, eadem tamen vtrumque iam vita functum manet sepultura, tabes, putredò, verminatio. Quod sanè Deus neque imprudenter fecit, neque iniuste, neque quemquam relinquit impunitum, si peccauit, aut si quicquam iustus sanctè fecit, non muneratum. Neque ideo peccator fœlix, etiam si viuenti ex votis omnia contingant. Quia suorum scelerum aliquando debitas pœnas dabit: neque iustus infortunatus, quia destinatum est tempus, in quo suorum meritorum præmium cumulatè recipiat. Quod autem illud tempus fuerit, satis ostendit manifestè versiculo trigesimo, nempe tempus quod hominum mortem consequatur, in futuro sæculo: de quo fortasse Iobi tres amici nullam cognitionem habuerant: tempus porrò quod morti succedit, in quo exanimatum corpus deformatur, fœtet, & in saniem liquefcit, incipit ostendere qualis sit futura impij extrema sors: Et quia id etiam quodammodo ad vitam pertinet, quia vitæ proximum, & hominum potest oculis patere, docet quomodo in hoc sæculo, & penè dixerim in hac vita, nullam suorum meritorum iustus mercedem expectare debeat, cum sciat in futuro sæculo paratam a Deo.

31.
Ex rerum
abundantiis
vel inopia
non licet
cuiuspiam
sitatem, aut
improbam
iudicare.

Hac porrò bona, & mala æquè in hoc mundo bonis, & malis eueniunt, quia Deus iustorum opera in hoc etiam sæculo munerare incipit, & si quid egere impij, quod aliquam habuit honestatis speciem, illud humano aliquo, & fugaci commodo compensat. Quare ex hac humana abundantia, & gloria, non licet cuiusquam sanctitatem, aut improbitatem expendere, quod dixit Eccles. cap. 9. versiculo 2. *Omnia in futurum seruantur incerta, eo quod vniuersa æquè eueniant iusto, & impio, bono, & malo, mundo, & immundo, immolanti victimas, & sacrificia commementi. Sicut bonus, sic & peccator, &c.* Sed quo cuique merito atque consilio eueniant, futuro meritorum examine constabit.

32.

Verf. 27. *Certe noui cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas.*] His verbis satis accommodatè, atque sapienrer Iobus ad amicorum cogitata respondet, qui ex pœnis quas

A in hoc mortali statu patiebatur homo, colligebant illum esse impium, & quasi nullum esset aliud tempus, in quo peccata lucret, in hoc præfenti tam acerbe cruciari censebant. Neque ignorabat Iobus, quod etiam amici præ se ferebant non occulte, hæc omnia contra se a locis esse comparata.

Verf. 28. *Vicinis enim, ubi est domus principis: & ubi tabernacula impiorum?*] Princeps erat Iobus, & Regum orientalium maximus, & idem ab amicis impius iudicabatur, & illis dignus infortunus, quæ tunc patiebatur, eiectus domo, & in subdiale sterquilinum expulsus, quare neque domum habuit suam, ad quam diuerteteret, neque tabernaculum, ubi commodum sibi pararet hospitium. Atque ideo cum tyrannidis illum, & impietatis arguerent, spectare iuebant euerfam domum, extinctam familiam, excisa, atque direpta tabernacula: quod maximum putabant impietatis argumentum.

B

Verf. 29. *Interrogate, quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis.*] Hæc omnia quæ Iobus proximè dixerat, nota erant etiam vulgaribus ingeniis, qualia sunt in viatoribus, in quibus homines significatur è confusa, atque ignobili multitudine: tum præterea ex omni populo, quia illi non ex vna ciuitate, ac gente, sed ex alijs, atque alijs quocumque, & vndequaque comeant. Quare illi, quid omnibus sit exploratum, & cognitum, docere possunt. Credo autem Idumæorum proverbio, cum aliquid nemini obscurum, significare volumus, id dici ipsis etiam viatoribus esse compertum. Quomodo dicunt Latini, cum aliquid ostendunt esse vulgatum & ignoratum nemini, lipis & tonsoribus esse notum; quod ita est cum ratione, atque æquitate summa coniunctum, vt docente nemine, ab ipso naturali lumine hominum animis videatur impressum. Iubet ergo Iobus, vt à quolibet ex turba, seu ex rure, quarant amici, quitam de his infortunis inique cogitant: an aliquando impij, qui modò censentur fortunati, scelerum suorum daturi sint pœnas; futurum enim putat, vt neget nemo.

C

D

Neque hoc, opinor, ignorabant tres hi viri, & domestici, atque cognati Iobi, qui modò aliter sentiunt, & contrariam partem aded tuentur mordicus, vt eo nomine Iobum insectentur, quia non putant eam plagam nisi in hominem sceleratissimum cadere potuisse. Hoc verò suasis Dæmon, cui se illis nimis præbuere credulos, qui hoc modo putabat deiectum iri Iobum de sua constantia. Quare mutata sententia mutauerunt animos, & qui prius fuerant beneuoli, mutati sunt in hostes.

E

Verf. 30. *Quia in diem perditionis seruetur malus, & ad diem furoris dugetur.*] Sicut vituli atriles tenentur in sagina, vt eum magis fuerint adipati, & pingues, trahantur ad macellum; sic impijs, quibus abundè omnia ad luxum, & delicias suppetunt, gladius paratus est ad extremum, & sempiterna rerum omnium inopia. Hoc idem Ieremias cap. duodecimo versiculo primo. *Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui prevaricantur, & inique*

33.

34.

Proverbium,
Viatoribus
notum.

35.

36.

Quis finis
maneat ma-
lorum dtui-
as.

Et inique agunt. Plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt, & faciunt fructum, &c. Sed statim, qui illos exitus maneat, docet, dū subdit; *Congrega eos quasi gregem ad victimam.* Eorum qui filij dicuntur alieni, qui nempe paternæ hereditatis, id est, cœlestium bonorum hæredes non erunt, statum eodem propè modo, quo Iobus descripsit David Psalm. 143. *Quorum filij sicut novellæ plantationes in iuventute sua, filia eorum composita, circumornata ut similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Ones eorum fetosa, abundantes in egressibus suis, boues eorum crassa.*

37.

Verf. 31. *Quis arguet coram eo viam eius? & quæ fecit, quis reddet illi?*] Cùm hic finis tam miser ambitiosos illos spiritus, & statum illum abundantem excipiat: neque de illo cogitent viri superbi, atque impij, à sua fortuna atque inani opinione, aut subditorum adulatione decepti, & quo sunt mentis stupore, maiorem in modum insolescunt: & nemo illis institutum viuendi genus exprobrare audeat: & multo minus si quid ab illis contra ius, & fas violentum acciderit, iniuriam vlceisci, & paria patibus vicissim reddere. Quidam hæc ad Deum referunt, non hominem superbum, & impium; quasi dicas, Dei summam esse de rebus humanis prouidentiam: & liberè illum de rebus omnibus suo arbitratu statuere posse. Quem arguere, quasi in rerum dispositione, & administratione errare potuerit, nemo debet, ac potest: quantumlibet ab eo aduersa patiatur. Sed huic explicationi multa incommodant, quæ expedire promptum non est.

38.
Quomodo
monumentis
& anniuersariis
exequiis
mortui
viuant.

Verf. 32. *Ipsè ad sepulcra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.*] Non solum ad mortem vsque impiorum fortuna producitur, si tamen illi fortunatum esse potest aliquid, ad quem nil iam pertinet, quod gloriæ esse, aut voluptati queat. Quia cum magno apparatu, ac pompa ad sepulcrum effertur, & anniuersaria celebritate, honorèque funereo, illius renouatur memoria: ita vt cùm magna aliorum, qui è viuis excesserunt congeries, ac multitudo penitus interiisse videatur, cùm non iam amplius in posterorum memoria viuant, illi tamen non videantur excessisse prorsus, cùm magna exeret, & splendeat sepulcri moles, & iteratæ ferale exequiæ ab obliuione vendicent eum quem mors nostris oculis eripuit. Id putò sibi volunt ea verba, & *in congerie mortuorum vigilabit*, id est, cùm alij, ad quorum exequias nullus adhibetur apparatus, neglecti iaceant, aut insepulti, aut communi inopum polyandrio, vbi mortuorum est confusa congeries: illi tamen viuere censentur aut vigilare, quia alijs viui homines, qui sepulcralibus sumptibus aluntur, obsequium aliquod præstant, sicut olim viuentibus. Porro quemadmodum mortui dormire dicuntur, sicut etiam mors somnus vocatur, sic etiam vigilare dicuntur viui, aut qui perinde ac si spiritum ducerent vitalem, suum nomen in posterorum memoriâ, aut sepulcrali marmore immortale conseruant. Quanto apparatu, & sumptu, quàm ambitiôsè viri Principes apud Hebræos sepeliuntur,

A diximus in nostris commentariis super Ieremiam ad illud capit. 16. *Ne ingrediaris domum conuiuij, neque vadas ad plangendum; vbi ea de re pluribus.*

Verf. 33. *Dulcis fuit glareis Cocyti, & post se omnem hominem trahet, & ante se innumerabiles.*] Hic locus difficillimus est, & in varias sententias trahitur ab interpretibus. Ego priusquam aliorum cogitationes adducam, quid glareæ sit, & Cocytus explicabo. De glareæ res est facilis, significat enim lapides minutos, quales in fluminum ripis, & sabulosis locis reperiri solent. Quare hic glareæ idem est quod arena, & quia hæc plerumque ripas sternit fluminum, pro littorali tractu frequenter vsurpatur. Cocytus inferorum fluuius est, qui nomen habet à fletu: siue quia circa ipsum damnati impij perpetuò lugent, siue quia ibi feralium volucrum funereus ingeminat gemitus, & inamœnus vlulatus. De quo Seneca in Hercule furente Act. 3. scen. 2.

B

*Palus inertis fœda Cocyti iacet;
Hic vultur, illic luctifer bubo gemit,
Oménque triste resonat infausta strigis.*

Siue Cocytus ex Stygia palude profluat, siue sit idem cum Acheronte hæc de re Mythologi non omnino consentiunt; glareosus tamen est, iuxta illud Virgilij 6. Æneid.

C

*Hinc via Tartarei qua fert Acherontis ad undas:
Turbidus hic cœno vastaque voragine gurges
Æstuat, atque omnem Cocyti eructat arenam.*

Cocytus porro pro inferno ponitur à poetis, vt notauit Hieronymus, qui consultò hoc adhibuit proprium nomen, cùm tamen in Hebraico textu sit commune נַחַל *nachal*, quod fluuium valet, seu torrentem, aut etiam profundam vallem, per quam torrentes aut labuntur, aut labi consueuerunt. De quo sic Hieronymus hîc; *Cocytum inferorum fluuium esse dicunt: nos autem in Scripturis diuinitus eundem fluuium torrentem, puteum, caminum, ignem æternum, lacum, stagnum legimus, & gehennam.*

D

Deinde obseruo moris esse antiquis, quod etiam putò Idumæos seruasse, vt maxime honestum existimarent pro sepultura littoralem locum, aut quia aliquid in iugi, atque viuente aqua credebant esse sacrum, & expiatorium; aut quia magis videbatur sepulcrum futurum esse mundum, & à syluestrium ferarum conculcatione liberum. Id multa probant antiquorum seu vera seu fabulosa exempla, quæ ad fluminum ripas virorum principum sepulcra constituunt. Quod nisi esset commune, & cum aliqua religionis specie coniunctum, neque verum proderent historiæ, neque ad veri similitudinem factum confingerent. Sepulcrum Hecubæ ad amnem Rhodium statuit Strabo libro 13. Artyadis Philostratus ad Orontem. Pausanias multorum sepulcra variis fluminum littoribus adiungit. Aristoteles in Pèplo ad Cephistum amnem tumulum statuit Penelei.

E

39.
Quid Cocytus & glareæ.

40.
Littoralis locus pro sepulcra vis excelsissimus hominibus.

Qui prope flumina sepulcra sunt.

A poetis

A pœtis multa sumuntur exempla, quæ ideo libentius adduco, quia illi à rerum natura, seu vulgari hominum consuetudine sua nobis commenta produciunt. Silius Italicus. Garamantes in arena, id est, in littorali tractu sepeliri tradit lib. 13.

*Quid qui reclusa nudos Garamantas arena
Infodiunt.*

Sepulcrum Aiæcis fuisse in maris littore, docet clypeus, quem vnda maris ad illud aduoluit quem iniuste Vlyses corrupto iudicio sibi vindicarat, cum de armis Achillis inter Vlysem & Aiæcem disceptatio foret. De qua re extat emblemata apud Alciarum cuius titulus est, *Tandem tandem iniustitia obtinet.* Apud Virgilium Æneas lib. 6. Deiphobo à se excitatum tumulum esse dicit in littore;

*Tunc egomet tumulum Rheteo in littore inanem
Constitui, & magna manes ter voce vocavi.*

& lib. 3. Andromache vxor Hectoris dicitur excitasse ad ripam fluminis sepulcrum.

*Ante urbem in luco falsi Simoentis ad vndam
Libabat cineri Andromache, manisque vocabat
Hectorum ad tumulum.*

Quod item Romanis vsitatum docet idem Virgilius lib. 6. vbi Marcellum ad ripas Tiberis tumulatum indicat, & eius funus, & publicum gemitum describit.

*Quantos ille virum magnam Mauortis ad urbem
Campus ager gemitus! vel qua Tiberine videbis
Funera, cum tumulum praterlabere recentem!*

Hæc tot adduxi exempla, vt magis appareat probabile, quod nonnulli putant, sermonem hic esse de potentum, ac superbiorum tumulis, qui tunc existimantur honestissimi, cum fluuiialibus alluuntur, aut humescunt vndis. Nunc iam ad textum.

Dulcis fuit glareis Cocyti.] Hebraicus textus habet, *Dulces illi fuerunt glareæ torrentis.* Vbi videtur Vulgatus interpres vsus esse hypallage Hebræis familiari. Iuxta hanc lectionem sensus est non difficilis. Optabat ille homo superbus, & alienis opibus inflatus, sepulcrum habere honestum in sabuloso loco, secus aquarum iugem alluionemque decursum: ne quid illi accideret non gloriosum. Sed si legas sine vlla vocum permutatione, sensus est quem Patrum plerique probant, nempe illum qui ad immortalitatem nominis excitare voluit monumentum stabile, habiturum apud inferos, vbi Cocytus esse fingitur, æternum domicilium. Ita Hieronymus, Beda, Gregorius Magnus, S. Thomas, & è recentioribus alij non pauci. Dicitur futurus esse dulcis glareoso Cocyto, quia illum Cocytus, id est, impiis destinatus carcer iam dudum expectat. Quem cū gaudio (si quid iucundum esse potest infernis manibus) excipient alij, quos scelerati mores æternis addixere suppliciis. Quod Isaia cap. 14. vers. 10. dixit de Rege Babylonis; *Infernus subter te con-*
Gasp. Sanctij Comment. in Job.

A *turbatus est in occursum aduentus tui, suscitabit tibi Gigantes. Omnes Principes terræ surrexerunt solis suis. Omnes Principes nationum vniuersi respondebunt, & dicent tibi, & tu vulneratus es, sicut & nos.*

Ego ex his duabus explicationibus vnã compono, & vulgatam translationem cum Hebraico textu concilio. Et primum agnosco hypallagen, & dico cum Septuaginta, & aliis plurimis, desiderasse hunc hominem superbium, & impium sepulturam in glareis torrentis alicuius, quia ille locus magis putabatur religiosus, & ad sepulcri dignitatem magis idoneus. Cūque commune adhibuisset torrentis nomen textus Hebraicus; Vulgatus tamen interpres specialia posuit, & loco *torrentis*, aut *fluuij*, *Cocytum* adhibuit. Quia rectè nouerat, vt ipse hoc loco obseruauit Hieronymus, *Cocytum* existimari torrentem inferni. Hanc igitur ex his verbis sententiam informo. Optabat impius ille glaream torrentis, vbi quietum habeat, æternumque sepulcrum. Neque successus votis illius decrit: sepelietur enim in glareis torrentis, non tamen illius, quem ipse amabat: sed Cocyti, vbi neque dolor vnquam, neque gemitus aberit. Quem Cocytus excipiet non grauatè, quia iam pridem se ad illius loci consuetudinem & incolarum ingenium comparauerat. Quomodo nomina quædam fabulosa sacris literis inserta fuerint, docuit Hieronymus ad illud Amos 5. *Facientem Arcturum, & Oriona*, qua de re nos plures supra cap. 9. ad eadem propè verba; *Qui facit Arcturum, & Oriona.*

Et post se omnem hominem trahet, & ante se innumerabiles.] Hic locus nõ vno modo ab omnibus exponitur, quidam de malo exemplo Principis accipiunt, qui dum impie viueret, multos ad eandem traxit impietatem, quam ipse coluerat, & posteris reliquit altè impressa vestigia, per quæ ad idem vitæ genus ingrederentur, vsque aded in omnem partem potentissima sunt Principum exempla. Alij de superbiorum hominum factu hæc interpretantur, quasi in vita copiosum habuerint satellitium, quod latus clauderet, & obuiam, condensatamque turbam submouerent, aliosque ministros, & clientes, qui tanti Principis ambitioni seruirent. Et deinde hic quoque curauit diligenter, vt ad sepulcrum cum maiestate non minori, ac pompa, quàm cum in viuis ageret, efferretur.

Sed displicet minùs expositio tertia, quæ si auctores haberet, placeret omnino, quia, & ipsa non inepta est; & est expositio, quæ in altero hemistichio displicebat minùs, magis consentanea. Faciunt homines plurimi, si in singulari aliquo, & egregio opere, & laborato Mausolæo condantur: & ideo multi in sabuloso loco propè torrentes sepulera sibi excitari iubent. Et si in commune sepulcrum, siue polyandrium inferri contingat, & cum aliis cadaveribus indiscretè confundi, magnum existimatur esse ludibrium. Quod Regi Babylonis minatur Isaia cap. 14. verticulo 18. *Omnes Reges gentium vniuersi dormierunt in gloria, vir in domo sua: tu autem proiecitur es de sepulcro tuo, quasi stirps inutilis, pollinus, & obolutus cum his, qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta lacu, quasi cadaver put-*

42

Quod impiis dignum monumentum.

43

44

Indecore, putantur qui in alienum, aut commune sepulcrum inferuntur.

Bb videtur

41.
Improbi in inferno sepulsi.

tridum. In commune autem sepulcrum, quod *Polyandrium* dicitur, seu commune Cœmeterium, ubi vulgaria omnis sexus, atque ordinis cadauera teguntur, qualia sunt quę Ierem. c. 26. versic. 23. dicuntur *sepulcra ignobilis vulgi*, & Matt. 27. versic. 7. *ager figuli*, qui pro peregrinorum sepultura comparatus est, aut quod apud Athenienses *Ceramicum* dicitur, quod idem sonat, atque *ager figuli*, de quo nobis pluribus in capit. 1. Actorum. Tale fuit hoc sepulcrum, quod superbus, & impius cum infinita sceleratorum & ignobilium turba commune habuit ad glaream Cocyti, id est, in inferno: ubi sunt innumerabiles, qui virum antecesserunt ambitiosum, & impium, & alij quàm plurimi, qui illum deinde consequantur. Qui sicut eorundem scelerum faerunt affines, sic in idem promiscuè coniciuntur barathrum, & æternum simul domicilium habebunt. Et post se omnem hominem trahet (nempe ad eius-

*Viri locuple-
tes, & super-
bi parentes
ad infernum
sequuntur, &
eodem secum
hæredes tra-
hant.*

dem tumuli societatem) & ante se innumera- biles (supple præmisit) quibuscum in æternum commoretur.

Verf. 34. *Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?* Ex his omnibus infert Iobus, futile esse, & vanum illud consolationis genus, quo vtuntur tres amici, cum dicunt vt mutet mores, tyrannidem exuat, & superbos spiritus abiiciat: & omnia illi fluent ex voto: neque quicquam erit, si meliora cogitet, quod ip- sius animum cruciet, aut exterreat. Quali soli humanis vrgeantur incommodis, qui sce- lerati sunt: aut illi rebus ad vitam, dignitatẽ- que necessariis abundant; quibus iustitię ac religionis amor, & studium. Illa igitur respon- sio, quę consolationis specie, innocentis ani- mum vrit, torquetque vehementer, frustra sus- cepta est, cum apud prudentes neque habeat pondus, neque fidem mereatur.

45.

ARGUMENTVM CAP. XXII.

TERAT Eliphaz eandem cantilenam, docetque Iobum ad eò integro, & sapiente iudice æquissimo iudicio torqueri. Quod vt probet grauissima confingit scelera, eaque innocentissimo viro, non minus falsò, quàm impu- denter impingit. Profligati autem pudoris religionisque contempta eam mentitur esse causam, quia in eo versabatur errore Iobus, vt crederet in- feriora hæc, & humana neque curare, imò neque videre Deum, cum longe à nobis habitet in cœlorum culmine, & magnum intercedat chaos, & densarum nubium intersusa ca- ligo. Ad extremum monet, si velit omnia sibi secunda contingere, vt de meliori fruge tan- dem cogitet, seque Dei vltro voluntati submittat, illumque supplex, atque humilis vene- retur, atque oret. Ex quo id consequetur boni vt domum habeat copiosam, & stabilem, & ornamentis, atque opibus instructam luculenter.

CAPVT XXII.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Eliphaz The- manites, dixit:
2. Nunquid Deo potest comparari ho- mo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ?
3. Quid prodest Deo si iustus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?
4. Numquid timens arguet te, & ve- niet tecum in iudicium.
5. Et non propter malitiam tuam plu- rimum, & infinitas iniquitates tuas?

1. 2. *Ad hæc sic Eliphaz; Impudens est, ò Iobe, & audacis ingenij velle, quod tute proximè dixisti, cum Deo contendere, & cum illo componi & ab eo factorum om- nium rationem exquirere, etiam si quis scien- tiarum omnium summum culmen attige- rit.*

3. 4. 5. *Qui legitimo iudicio præsumt, iura sæpe legesque contorquent, & calcant, quia aut sua captant in iudicando commo- da, aut detrimenta, atque odia declinare student. At Deus, cui ex probata causa ni- hil accedit commodi, neque ex damnata de- trimenti, non timide iudicium exercet, ne- que magnorum Principum potentiam re- ueretur. Atque ideo, quia te, ò Iobe, multis sceleribus oneratum videt, severo damnat, æquòque iudicio. Quod non auderet morta- lis iudex tua potentia, & auctoritate deter- ritus.*

6. 7. *Qua*

6. Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus.

7. Aquam lassio non dedisti, & esuriienti subtraxisti panem.

8. In fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.

9. Viduas dimifisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti.

10. Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita.

11. Et putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri?

12. An non cogitas quod Deus excelsior caelo sit, & super stellarum verticem sublimetur?

13. Et dicis: Quid enim nouit Deus? & quasi per caliginem iudicat?

14. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines caeli perambulat.

15. Numquid semitam saeculorum custodire cupis, quam calcauerunt viri iniqui?

Gaspar, Sanctij Comment. in Iob.

A 6. 7. *Quae porro in te Deus scelera punire voluerit, dum te tam duris exercet, iactaque vexationibus, ex me nunc primum audies, & disces, quam in te Deus aequus fuerit, & clemens. Audi igitur & quae a me commemorantur attentè recognosce. Primum à fratribus tuis pignus abstulisti sine causa, & ut tibi id licere aliis probares, falsam excogitasti. Denique ea crudelitate operatis tuis vestimenta detraxisti, ut reliqueris ab omni tegumento nudos. Neque famelicum cibo, neque sitientem potu recreasti.*

B 8. *Quia inferiorè turbam facile tua potentia superabas, aliorum bona tuam esse pradam existimasti. Quare quia nemo tuis viribus repugnare audebat, & propria aliorum, & communia reipublice bona, vniuersam denique terram ad tuum tibi usum, & dominatum vindicasti.*

9. 10. *Viduas quas solitudo ipsa, & misera conditio ab omni iniuria tutari debuit, omnibus vita subsidys spoliasti, & non minus inclementer, & barbarè, eos qui pupillorum causas, fortunâsque tuentur, quique illorum lacerti vocari possunt, terruisti ne contra tuam tyrannicam potentiam, quidquam auderent, aut obscure mutirent. Ideo te, & innumera circumdant mala, & dolores assidui, & conturbat subita, & inopinata formido: qualè tu pupillis antè ac viduis afferebas.*

C 11. 12. *Et cum talia auderes, existimabas impunè te laturum tot scelerum monstra? Neque futurum aliquando in eo statu tenebricoso, & duro, qualem nunc pateris? neque aliis, atque aliis succedentibus malis oppressum iri, non aliter atque finitima fluminibus regio aquarum inundationibus obruitur. Quae te mentis insania in tam deliram cogitationem induxit? an ò hominum stultissime, tibi persuasisti excelsum esse Deum, supraque caelorum culmina stellarumque sedes locasse solium, neque se ad terrenarum, humanarumque rerum administrationem demittere?*

D 13. 14. *Hinc tibi ortus error ille, & vesana cogitatio à Deo nihil esse metuendum, cuius oculi, quae in tanta locorum distantia sunt, intueri non possunt, aut certè non nisi obscure admodum & quasi per interpositam nebulam. Neque praeterea considerare, aut curare nostra, cum in densissimis nubibus suum sibi secessum constituerit: ubi vitam agat otiosam, & ab omni cura, atque sollicitudine vacuam: aut circa caelorum cardines, in summo videlicet eorum fastidio, quasi laxaturus animum otiosè perambulet, aut ut maiora tantum vniuersi momenta moderetur.*

E 15. 16. *Numquid eò, ò Iobe, progressus es stuporis, & sceleris, ut illorum hominum reponere velis mores & ingenium, quae in prima*

16. Qui sublatis sunt ante tempus suum & fluius subuertit fundamentum eorum.

17. Qui dicebant Deo: Recede à nobis: & quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabant eum.

18. Cùm ille impleisset domos eorum bonis: quorum sententia procul sit à me.

19. Videbunt iusti, & lætabuntur, & innocens subsannabit eos.

20. Nonne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum deuorauit ignis?

21. Acquiesce igitur ei, & habero pacem: & per hæc habebis fructus optimos.

22. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones eius in corde tuo.

23. Si reuersus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.

24. Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos.

25. Eruntque Omnipotens contra hostes tuos, & argētum coaceruabitur tibi.

26. Tunc super Omnipotentem delictis afflues, & eleuabis ad Deum faciem tuam.

27. Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes.

28. Decernes rem, & veniet tibi, & in viis tuis splendebit lumen.

29. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos, ipse saluabitur.

30. Saluabitur innocens, saluabitur

A *seculorum tempora nacti sunt; quorum est præter ceteros insignis improbitas, neque dum obliuione obscurata crudelitas, qui propter ferinum, & impurum viuendi genus ab ultore Deo ante suum tempus sublatis sunt, & inducto diluuiio funditus euersi.*

17. 18. *Qui cùm in Deo nihil putarent esse potentia, & ideo quasi otiosum aliquid, & inane contemnerent (cùm tamen ab illo omnium haberent bonorum affluentiam) dicebant impio, & vesano consilio, ut à se quàm longissimè faceretur, neque velle se cum eo quicquam habere negotii.*

19. 20. *Non dissimilis manet exitus illos, qui in suis moribus eorum expresserunt ferinum ingenium, quos tulit prima seculorum atas. Tunc autem viri innocentes, & iusti abiectos videbunt malèque mulctatos, quorum experti sunt tyrannicam insaniam, subsannabuntque illos, & in eorum lacrymis effusè triumphabunt, cùm antiquæ felicitatis & gloriæ nullas videant à cælesti incendio superesse reliquias.*

21. 22. *Ergo, ô Iobe, si vis omnia tibi secunda contingere, & quod superest vitæ agere pacificè, Dei te imperio, ac voluntati subiice: legem ab illo suscipe, atque viuendi modum, illumque in imo pectore religiosè, atque intimè reconde.*

23. 24. 25. *Si reuersus fueris ad vitæ peragere felicitatis auctorem, familiam habebis, & copiosam domum, eamque abundè & luculenter instructam. A qua omne aberit infortunium, & labe, ipsa denique commoditati tuæ rerum natura benignè subserviet. Pro terra enim, quod antiquæ domus fundamentum fuit, neque molem cui suberat, diu sustinere potuit, silicem firmitatem supponet; & in illam eo impetu, atque continuatione influet bonorum abundantia, ut aurei in illam torrentes illabi videantur. Quare firmam habebis domum contra hostilem impetum, & bonorum omnium commodis affluentem.*

26. 27. 28. *Tunc licebit tibi solidum, & verum haurire gaudium, placatò iam, & tuis votis annuente Domino: & ad Deum magis benignum leuare faciem, quam pudor suffuderat, fecerátque ne spectare auderes, quem insensum tibi suspicari poteras. Orabis ad illum, neque repellet supplicem, & quasi ereptus è naufragio vota solues declinati periculi illustre documentum. Denique eueniet tibi, quidquid tuis siue consiliis, siue votis proposueris, neque quicquam tibi continget aduersum.*

29. 30. *Hæc est tandem, ô Iobe, dicto-*

autem in munditia manuum suarum.

A rum meorum summa complexio, illum in omnibus, quæ tentauerit, gloriosum futurum, & incolumem, qui spiritus abiecerit arrogantes, & elatos oculos honesto pudore, & vera humilitate demiserit. Hic autem ille est, qui in moribus suis amat & seruat innocentiam; & manus puras à rapina, cede & ab omni denique continet iniuria.

Verf. II. Nunquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfecta fuerit scientie?]

1. **V**M nihil haberet nouum, quod Iobbo obiiceret, & exprobraret Eliphaz, ad antiquam se cantilenam refert, & docet hominibus propter peccata infortunia contingere: & Iobum peccatorem esse affirmat, & maiora confingit scelera, quam antea numquam, & grauioribus, quam disceptationibus aliis, conuitiis exagitat: Ait igitur impudentis esse ingenij, velle cum Deo contendere eum etiam hominem, qui scientiarum omnium summum culmen attigerit. Atque ideo nefas esse scrutari diuina consilia, & cur hos diuitiis cumulet, amplectaturque benignius, illos autem ornamentis omnibus, & vitæ subsidiis necessariis expoliet, & insuper obscuret & aliorum sannis, & ludibriis exponat; fœda tandem, ac dura vexatione conficiat. Hæc autem inquirere hominis est, qui neque ingenij sui imbecillitatem, neque sapientiae, & scientiæ Dei diuitias, & inscrutabilem altitudinem agnouit. Videtur autem Eliphaz in eam cogitationem venisse ex eo, quod Iobus dixit capit. 21. versicul. 4. cum Deo sibi, non cum homine certandum: quæ verba cum non satis intellexisset, seueræ huius & inuerecundæ accusationis occasionem sumpsit.

2. **Verf. 3. Quid prodest Deo si iustus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua?]** Verum est non indigere Deum nostra iustitia, aut sanctitate, cum ipse in se, & à se habeat, quod est in sanctitate, & iustitia, in omni denique fœlicitate summum. Quare cum nullum ab homine spectat suæ fœlicitatis incrementum, non facit quod humani Principes, ac iudices solent, qui dum suis obsequantur studiis, & commodis inferuiunt, subditorum causas, & illarum merita non admodum explorant, atque ideo sæpe innocentes damnant, & noxios absoluunt. Deus verò contrà, cum ad seueram trutinam humanas exigat actiones, & earum pondera diligenter exploret, peccata suppliciiis, & præmiis rectè facta æquo, atque legitimo iudicio compensat. Quare cum quis mali aliquid patitur, non est cur extra seipsum causam inquirat, & si bonis cumulari se viderit, optimum habet suæ virtutis de cælo testimonium. Quibus optimè affonat, quod mox subditur.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A **Verf. 4. Nunquid timens arguet te: & veniet tecum in iudicium.]** Qui iudicio præest, omni affectu, qui mentem abripit, & obscurat, vacare debet, qualis est timor, odium, cupiditas, & similia, quæ transfuertunt iudicia, debilitantque constantiam, faciuntque ne quæ homo iudicat legitime decernat, liberèque pronuntiet; si homo, vt indicat Eliphaz, Iobi viri potentis causam disceptaret, tanti principis metu, licet fontem cognosceret, in fontem pronuntiaret, & illius improbitatem abire sineret impune. At Deus qui nullum timet, peccata Iobi supplicio corripuit ita duro, vt scelerum immanitati pœnarum quoque immanitatem attemperaret: & quia multa ille, & graua peccauit, multa ab æquo atque constanti iudice, & graua passus est. Hæc est huius loci sententia, quam sequens versus confirmat, qui docet Iobum dum talia patitur, luerè malitiam plurimam, & iniquitates infinitas.

B **Verf. 6. Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa.]** Multa toto hoc capite mentitur Eliphaz, aut potius Dæmon, qui talem indidit mentem Eliphazi, vt hominem innocentem sic vrgeret, ac premeret angustè, vt ad impatientiam, quod cupiebat maximè, aut ad desperationem adduceret.

C **Et nudos spoliasti vestibus.]** Tam hæc quæ obiicit Eliphaz aperta sunt, quam apertum est egregiè illum esse mentitum. Quomodo enim hæc consentire possunt cum his quæ verissimè de se Iobus affirmat capite trigésimoprimo. vbi tam est in leuandis pauperum miseris nota misericordia, quam in tolerandis malis illustris patientia. Hæc porro verba dupliciter explicari possunt; Aut tantam esse Iobi animi duritiem, barbaramque tyrannidem, vt non solum ab illis, qui vestibus abundant, tegumenta detraxerit, sed etiam à nudis, id est, ab illis qui malè sunt vestiti, qui communi iam ferme vocabulo *nudi* nominantur. Ita sanè Seneca libr. 5. de Beneficiis capite 13. *Quadam, inquit, etiamst vera non sint, propter similitudinem eodem vocabulo comprehensa sunt. Sic illiteratum non ex toto nudum, sed ad literas altiores non productum: sic qui malè vestitum, & pannosum videt, nudum se vidisse dicit.* Fortasse nudum illum appellat, à quo pro pignore ab homine

Bb 3 indigena

indigenti vestimenta detraxit sine causa, quia nouum aliquod scelus, aut debitum excogitauit, propter quod licere sibi persuasit stultæ multitudini pignus accipere, quo sibi de debiti certa solutione caueret, aut certè quod fieri saepe solet à sceneratoribus, plus in librum rationum retulerunt datum, quam esset acceptum, & tunc pro are non impenso vsuras exigunt, & pignus afferunt, quo sibi caueant de vsura non debita. vide Plutarchum libr. de vitanda vsura.

6.

REGULA.
Res interdum
nomen accipi
non ab eo
quod habet
sed quod ha-
bitura est.

Altera explicatio est sumpta ex illa regula, quam nos adduximus in nostris commentariis super Oseam ad illud cap. 2. *Ne forte expoliam eam nudam.* vbi diximus rem perquam saepe non ab eo, quod habet, sed ab eo quod habitura est, seu certè à fine, quem actio aliqua spectat, & consequitur, denominationem accipere. Exempla sunt plurima, tu pauca hæc accipe, *Isai. 47. vers. 2. Tolle molam, & molo farinam.* cum tamen farina non molatur, sed granum ex quo farina fiat, & cap. 44. v. 15. *Succendit, & coxit panes.* non coquitur panis, sed cruda massa, ex qua fit panis, *Dan. 2. vers. 21. Dat sapientiam sapientibus.* id est, rudibus, qui sapientes ea ratione redduntur. Exemplum quod modò ex Osea produximus, huic nostro quam simillimum est; *Ne forte expoliam eam nudam.* id est, ne expoliando illam, nudam relinquam. Secundum hanc regulam explicui illud *Eccl. 14. v. 12. Utilitas eius prunas ardere facit:* neque enim ardere facit prunas, sed ligna, quæ in prunas conuertit. Iuxta hæc hanc ego explanationem informo; ea auaritate atque inclementia vestimenta detraxisti, vt nudos relinqueres.

7.

De pignori-
bus statim
reddendis
seuerè cauti.

Hic obserua, licet Idumæi de pignoribus sub hoc tempus nullum habuerint speciale mandatum, quia nondum Moyse ea de re quicquam fuerat à Domino præscriptum: neque si fuisset, Idumæorum gentem obligaret, quia ad Dei populum non pertinebant, Hebræi tamen seuerè prohibebantur, aut ne pro pignore à paupere integumentum detraherent, aut si id aliquando necessariò fieret, eodem redderent die, *Deut. 24. ve. 10. Cum repeteris à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum eius, vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet, quod habuerit. Si autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum, vt dormiens in vestimento suo benedicat tibi.*

8.

Vers. 7. Aquam lassò non dedisti, & esurienti subtraxisti panem. Inuidum genus & durum fuisse arbitror Idumæum, quod neque facile ad misericordiam inflecteret aliena necessitas, & de alienis commodis suæ sine necessitati, siue voluptati prouideret. Id colligo ex *Numer. capit. 20. versicul. 18.* vbi Rex Edom, neque per suos fines transire permisit Israël, neque aquam oblato pretio præbere voluit, cum tamen illorum laborem, ac necessitatem agnosceret. Neque cum Iudæi, qui rerum omnium egeni Chaldaeorum gladium effugerant, ad Idumæorum fines peruenissent, ab illis excepti sunt hospitio, aut aliquo humanitatis genere releuati. Ad quos *Isaias cap. 21. ve. 14. Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri cum panibus occurrente sitienti.* vbi, vt eo loco diximus, ostendit Propheta ab Idumæis, neque sitientibus aquam, neque esu-

rientibus panem esse porrectum. Quod autem tunc fecerunt Idumæi, non est improbable, id ab aliis ex eodem genere factum esse non infrequenter. Quare quod fecerunt alij, & ipsi etiam Iobi amici non raro, id Iobo exprobat Eliphaz; neque tam veritatem in dictis intuetur, quam ad maledicendum obuium quodque quantumuis alienum arripit conuitium.

Vers. 8. In fortitudine brachij tui possidebas terram. Tyranni & qui immiti sunt, & barbaro ingenio, eò suam potentiam, & virtutem conferunt, vt aliena rapiant, & tenuiorum opes, suam existiment esse prædam. Sicut leones non sunt admodum de suo alimento solliciti, quia quicquid habent obuium, suum esse putant, cum nullà ex inferioribus belluis, siue ex cicurum, siue ex ferarum genere leonis potentia repugnare audeat.

Vers. 9. Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisisti. Iactabat apud Ciceronem Verres, pupillos, & viduas prædam esse prætorum, illorum videlicet, qui cum potestate prouinciam aliquam obtinerent. Quod credo, commune tyrannorum est vitium, qui eò adiiciunt auaros, & inclementes oculos, vbi minus esse vident ad repugnandum virium. Et ideo Deus pupillorum, viduarumque causam, atque tutelam, iudicibus, principibusque commendat; & omnium manus seuerè arceat ab illorum iniuriis. Pupillorum porro lacerti, quos comminuisse Iobus arguitur, sunt ipsa pupillaris ætas infirma, & rudis, quæ nobilium virorum ad eorum misericordiam, & patrociniū inuitat; qui non audent se tyrannorum opponere potentia, neque illorum subire conspectum, cum euerti vident pupillorum fortunam, & illorum ætatulam haberi ludibrio. Lacerti item sunt leges, & iudices, qui legum custodes sunt & vindices, quique pupillorum dici possunt parentes. Sed hæc omnia conculcauit tyrannorum auaritia, & vis iniquè fregit. Denique regnante tyranno nullum pupillus habuit in sua calamitate perfugium.

Vers. 10. Propterea circumdatus es laqueis: & conturbat te formido subita. Has tot laborum causas esse dicit Eliphaz, quas ille omnino fingit, aut oblatas à Dæmone accipit, magis quam oporteret, excors, & credulus. *Laqueos* porro vocat dolores, & languidi corpusculi exhaustas vires; deinde conceptam ex ea torius corporis tabe, & horrida specie verecundiam, quæ quasi vincula constringunt homines, neque prodire foras sinunt, & hominum oculos subire. *Formido subita*, aut illa est quæ homines incautos inuadit, qui cum omnia teneant, quid tamen certum timere debeant, non habent exploratum; atque ideo contra illud se maturè communire non possunt. Sed credo hic formidinem pro illis incommodis vsurpari, quæ iam acciderunt Iobo: & à quibus etiam nunc acerbè iactabatur. Neque obstat quòd *formido* tempus importet futurum: nam actionem, seu passionem pro illarum termino, seu obiecto, aut materia sumi in omni idiomate familiare est. Sic *spes* pro re quæ speratur, *laus* pro re laudabili, *visio* pro re visa, & eiusmodi alia passim occurrunt.

9.

10.

Iudices pu-
pillorum &
viduarum
brachia.

11.

12.

REGULA.
Actio seu
passio pro di-
lino termino
seu materia.

Et

Et in hoc ipso nomine sunt exempla non pauca. *Timor* enim pro rebus timendis adhibetur, qualia sunt arma, mina, fames, & similia. Petri epist. 1. cap. 3. *Timorem autem eorum ne timueritis.* Et Isai. cap. 8. de Deo dicitur; *Ipsè sit pauor vester.* Item de Deo Gen. 31. ait Iacob; *Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac adfuisset.* & ibidem; *Iurauit ergo Iacob per timorem patris sui Isaac.* Sic ergo hoc loco *formido* pro rebus formidandis, atque horribilibus vsurpatur, quales fuerunt plagæ, rerum omnium direptiones, & incendia, filiorum strages. Quæ subito euenerunt omnia, conturbantque Iobum, sicut nunc etiã, vt putabat Eliphaz, vehementer conturbant.

13. Verf. 11. *Et putabas te tenebras non visurum.*] *Tenebras* pro vita angusta, & tristi sumi, nemo est qui dubitet: sicut contra *lucem & diem* pro vita iucunda, felicitique fortuna. Attribuit Eliphaz Iobo, quod viris potentibus, quos stultos facit rerum abundantia, frequenter accidit: qui sibi ita in sua felicitate blandiuntur, vt nullam metuant fortunæ conuersionem, sed sibi quod habent a fortuna, proprium esse putent, atque perpetuum. Neque aliter fortasse de se, suisque sociis censebat Eliphaz; qui se fortunatum videbat, & sanctum putabat, neque sanctis aliquid aduersum imminere à Deo non semel ostenderat.

14. *Et impetu aquarum inundantium non oppressum iri.*] Inundantes aquæ grauem significant, & subitam stragem: neque enim inundant aquæ, nisi quando flumina, aut torrentes magnum accipiunt incrementum. Quia verò subito ingruunt tempestates, quibus augentur flumina, subito etiam aquarum impetus obuium quodque inuadit, populaturque. Hæc comparatio in Scriptura frequentissima est, quæ, vt dixi, graue indicat & repentinum malum. De qua nos pluribus ad illud Isai. cap. 30. *velut tortens inundans.*

15. Verf. 12. *An non cogitas, quod Deus excelsior caelo sit: & supra stellarum verticem sublimatur.*] Hic Eliphaz egregie quoque mentitus est, aut certe dæmoni suadenti credidit, qui pater est mendacij, dum talia obiicit Iobo, qualia in illius mentem nunquam venterunt. Quasi Deus ex caelo, vbi magis illustre, ac notum domicilium habet, humana non videat, quia magnum quoddam intercedit chaos, & offusa caligo inferiora hæc diuinis oculis abscondit; *An, inquit, non cogitas, quod Deus excelsior caelo est,* &c. quasi dicat; Tu ex illorum numero esse videris, qui putant Deum sic altè supra nos, & supra caelos ipsos eleuasse solium, vt humana intueri non possit, aut non nisi obscure, & quasi per nebulam: & ideo additur.

16. Verf. 13. *Et dicis: Quid enim nouit Deus? & quasi per caliginem iudicat?* Quasi dicat: quid mihi laborandum est, ne quid in Deum agam, aut cogitem impie? quid ab illo mihi timendum est, cuius oculi, quæ in tanta lacorum distantia fiunt, assequi non possunt, aut certè distinctè plenèque cognoscere, cum interfusæ sint nebulæ, quæ vel omnino, vel saltem clarum rerum conspectum oculis eripiant.

17. Verf. 14. *Nubes latibulum eius, nec nostra considerat.*] Hæc eadem magis amplificat, dum dicit Eliphaz existimare impios, & in his Iobum latere Deum, quasi in suo secessu, atque conclaui in nubibus, & ibi agere vitam otiosam, &

A inertem: neque considerate, quid rerum in terris fiat: vt peccata supplicij, & recta facta præmijs pro meritorum modo prosequatur.

Et circa cardines caeli perambulat.] Eodem hæc spectant, neque laborandum est, an hic rectè ac scire secundum rationes astronomicas locutus fuerit Eliphaz: qui modò supra stellarum verticem sublimem dicit esse Deum, modò circa caelorum cardines ambulare: quasi his in caelestibus orbibus nihil foret excelsius. Nam neque magnus fuisse astrologus videtur, sicut neque Idumæorum gens his artibus non admodum exculta: & si foret, hæc tamen verba, non suo profert, sed alieno nomine. Repetit enim quòd homines impij, ac stolidi multum habent in ore, dum suæ volunt liberè, ac largiter indulgere libidini. Imò & puto hunc esse Idumæis prouerbialem dicendi modum, cum significare volunt aliquid longè esse remotum; aut aliquem ab aliqua cura sic abesse procul, vt in alia omnia quàm longissimè abierit. Quomodo Latini dicunt cum admixtione ironiæ; *Id populus curat scilicet.* id est, nihil minus curat. & de suis Dijs ex hominum consuetudine dixit Virgiliana Dido lib. 4. Æneid.

Scilicet is superis labor est, & cura quietos sollicitat.

Quod dixit apud Virgilium Dido, id dicunt Gentiles, & impij de Deo vero, de quo sic cogitant, atque loquuntur, quasi ad alias curas intentus, maioraque negotia, nihil habeat pensi, quid sub caelo fiat à mortali natura. Ita sanè senserunt inculti populi: imò & viri non indocti, qui apud alios magnam ingenij, atque sapientiæ laudem consecuti sunt. Sic Lucretius clarus suo tempore Philosophus.

Omnis enim per se diuina natura necesse est immortalis auro summa cum pace fruatur, semota à nostris rebus, seiunctaque longe.

Dixit hoc idem Plinius lib. 2. capit. 7. Cicero libro 2. de natura Deorum, imò idem videtur Aristoteles sensisse, vide Gabriel Vasquez in 1. parte S. Thomæ tom. 1. quæst. 22. artic. 1. disputat. 87. cap. 1. & Pinedam ad hunc locum hac de re copiosè, atque optimè.

Ex hoc errore multa hominibus acciderunt incommoda. Primum quia liberius homines, atque impudentius peccat, cum suorum scelerum nullum putant esse testem, qui interna peruideat consilia, & quæ in occultis fiunt, nihil habitura sint supplicij ab irato Deo: impunitatis etenim spes, incredibile est, quantam in voluptarijs animis alat audaciam. Hanc multorum scelerum esse causam docet Ezechiel cap. 8. verf. 12. *Certe vides, fili hominis, quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, vnusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim, non videt dominus nos.* Eandem causam reddit Isaias cap. 29. verf. 15. *Væ qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium: quorum sunt in tenebris opera, & dicunt, quis videt nos?* Qua de re nos ad illa loca non nihil. Est illud ad hanc cogitationem præclarum. Ecclesiast. 23. verf. 26. vbi stultum hominem sic loquentem inducit. *Quis me videt, tenebrae circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me. Quem vereor: delictorum meorum non memorabitur altissimus. Et non intelligit, quoniam omnia videt oculus illius.* Vide plura ad citatum Ezechielis locum.

21.
Idumai crudeliter & immisericordes.

22.
Iudai in alio nos ineludentes.

23.
Cardines caeli qui.

24.
Regiones quae sub polo sunt nebulosae & frigidae.

Circa hæc nonnulla obseruanda. Primum, Idumæos, quorum ingenium in lobo expressifse videtur Eliphaz, homines fuisse immisericordes, & barbaros, vt supra diximus: qui omnium crudelissimè aliquot post annos Israelitas tractauerunt. E quorum genere fuit Amalec, contra quem Dominus Saulis exercitum armavit, vt nos ostendimus in nostris commentariis ad illud lib. 1. Reg. c. 15. vers. 2. Neque mihi difficile est credere illos sic contra omnem humanitatem obriguissè, vt neque lasso, ac deficiente præ siti aquam porrexerint, aut etiam haurire permiserint è communi fonte. Id mihi verisimile facit, quia id quoque, cum ingenio essent minus crudeli, & barbaro, fecere Iudæi, qui minus erant truculenti, ac barbari: idque aded frequenter, vt ideo essent à Gentibus notati, & in magna apud omnes offensione, atque odio. Id verò tam erat Iudæis familiare, vt existimauerint Gentes à Moysè præceptum habuisse Iudæos ne alienos à suo genere ad fontem deducerent sitientes. De quibus Iuuenalis Satyra. 14.

*Romanas autem soliti contemnere leges,
Iudaicum ediscunt, ac seruant, & metunt ius,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moses,
Questum ad fontem solos deducere verpas.*

Quod Gentes vsque aded execrabantur, vt certum dirarum, atque execrationis genus inuenerint, quo deuouerent illos, qui tanta se inmanitate fœdauerint. ita de Atheniensibus Cicero l. 3. de officiis, & hoc de communi fonte non prohibendo l. 1. de officiis.

Qui sint illi cardines, supra quos Deus perambulare dicitur, non est difficile cognitu. Sūt enim duo illa puncta immobilia, ac fixa, circa quæ vniuersa mundi circumagitur machina. dicuntur autē cardines, quia sicut ianua in suo circunuoluitur cardine qui nunquam mouetur, cum tamen ianuam assidue circunuoluat, & verset, sic duæ stellæ, quæ à vertendo, poli nominantur, qui etiam ab astrologis vertices dicuntur, duas cœli portas (sic enim occasus, atque ortus appellantur) assiduo circumactu conuertunt. Quidam quatuor esse putant cœli cardines, qui quatuor cœli plagas æqualibus diuidunt spatii. Duo poli, Borealis, qui nobis semper patet, & Australis, qui ad nostros oculos nunquam emergit. Circa hos cardines putabāt homines fatuo quodam errore decepti perambulare dominum, qui superiora tantum curare existimabant, & ea quæ ad vniuersalem rerum administrationem pertinebant; quia ille commodissimus putabatur locus, vbi sederet, qui mundi moderatur machinam, & pro rerum commoditate, atque vsu cœlestem illam inolem, quæ lucem, caloremque dispensat, variè conuerteret.

Hæc porro tria, caligo, nubes, cardines, non male videntur ab Eliphaze coniuncta. Fortasse ex Idumæorum vulgari, ac prouerbiali dicendi modo. Optimè enim hæc tria in plagas mundi extremas, & glaciales conueniunt, vbi cardines sunt & nebulae, & penè sempiterna caligo. Sic sanè de altero cardine dixit eleganter Solinus in Polyhist. cap. 10. nempe Arctico, neque alia est ratio de Antartico; *Damnata, inquit, pars mundi, & a rerum natura in nybem æternæ caliginis versata, ipsisque prorsus Aquilonis conceptaculis rigetissima. Sola terrarum non nouit vices temporum,*

A nec de cœlo aliud accipit quam hyemem sempiternam. Videre porro per caliginem, & nebulam, idem est atque aliquid obscure cognoscere, cum nebula interposita, offusa caligo aut eripiant prorsus oculis, aut certè inuoluant, & obscurè obiectam imaginem. Quo dicendi genere vtuntur Latini satis significanter. Sic sanè Cicero in Antonium; *Videbam equidem, sed quasi per caliginem: perstrinxerat aciem animi Bruti salus.*

25.
Secula ante diluuium impia.

26.
Cain impia de Deo cogitatio.

27.
Secula ante diluuium crudelissima.

Verf. 15. *Numquid semitam seculorum custodire cupis, quam calauerunt viri iniqui?* Quid sit *semita seculorum*, diximus in nostris commentariis super Ieremiam, ad illud cap. 18. *Impingentes in vis suis; in semitis faculi.* Multi hinc multa dicunt. Mihi certum est, *semitas seculi* significare vias prauas, & sceleratum viuendi genus, quale fecuti sunt illi Gigantes; & viri famosi, qui diluuium in mundum, & cōmunem stragem inuenerunt. Illi autem & in Deū fuerunt impij, quia neq; illum timebant, neq; honore dignū arbitrabantur, vt ostēdunt Gigantes illi, qui bello tentasse dicuntur Deorum regnum, & illos de cœlo exturbare voluisse. Ex historia autē illa materiā fabulæ illius sumpsisse Poetas, nonnulli existimant, & sanè Philo libro de Gigantibus, hoc aliquibus visum esse indicat; dicit certe Eusebius libr. 5. de præpar. cap. 4. Illa porro prima sæcula fœdissimis fuisse contaminata flagitiis, illa præsertim quæ fuerunt proxima diluuiio, grauissima docent coniecturæ. Fuit in primis, aut Dei obliuio maxima, dummodo paucos aliquot excipias, & diuinæ providentiæ ignorantio ingens, vnde ortum est, vt omnis caro corruerit viam suam. Id indicat Cain, qui de Deo sic cogitabat abiectè, vt putauerit, quæ à nobis fierent, illius oculos latere posse, aut illum ab homine falli non esse difficile. Id indicat impudēs illa, & libera responsio, qua rogatus à Deo de fratre, quem occiderat, quasi Deus factum ignoraret, neque supra humanum caput cognitionem haberet, respondit Gen. 4. v. 9. *Nescio: num custos fratris mei sum ego?* Quod si magnam haberet fidem Targum Hierosolymitanum, res esset minus dubia: dicit enim, postquam fratrem in agrum euocauit Cain, sic ad illum fuisse locutum; *Non est iudicium, nec index, nec seculum aliud, nec merces bona pro iustis, nec pœna pro impijs; nec Dei misericordia regitur mundus: eo quod suscepta est oratio tua cum beneplacito, mea autem non est suscepta cum beneplacito.*

Quod verò illi crudelissimi fuerint, & ferino prorsus ingenio, ita vt carnes comederent humanas, stillantes sanguine, quas è viuis corporibus absunderent dentibus belluino more, diximus in nostris cōmētariis super Acta ad illud cap. 15. vers. 18. *Ab immolatis simulacrorum, & sanguine.* Hæc à nobis ibi disputata latè, inde hæc pauca sume. Iosephus lib. 1. Ant. capit. 4. talia dicit patrata à Gigantibus, quos ætas illa superior tulit, qualia suis etiam Gigantibus in fabulis tribuere Gentiles. Hi verò, vt de Polyphemo tradit Homerus, & ex eo Virgil. libr. 5. *Aneid.* de Lestrigonibus Plinius lib. 7. ca. 2. humanis carnibus vescabantur. Quod etiam aperte dicunt, qualicumque illi auctoritate sint, Berofus Ammianns, *vastitate corporis, ac robore cōfissi inuentis armis omnes opprimebant, & c. manducabant homines, & procurabant aborsus, & in edulium preparabant, & idem ferme de Lameç docet*

28. cet Philo, seu pseudophilo de antiquitatibus Biblicis. Exempla plura affert Annii in locum Berosi proxime citatum. Neque id mirum, cum nostra ætate in regionibus ab Hispanis apertis, id factum audiamus. Sanè suo tempore contigisse tradit Hieronymus l. 2. contra Iovinianum; *Quid loquar, inquit, de ceteris nationibus, cum ipse adolescentulus in Gallia viderim, Scotos gentem Britannicam humanis vesci carnibus: & cum per sylvas porcorum greges, & cum armentorum, pecorumque reperiant, pastorum nates, & feminarum papillas solere abscindere, & has solas ciborum delicias arbitrari.* Aliquid simile suo tempore fecisse Heliopolitas tradit Greg. Nazian. oratione 3. contra Iulianum. Quod in antiquissimis illis sæculis ante diluuium accidisse, illud argumento est, quod cum Deus permisisset Noe, cum iam euasisset mundi commune naufragium, ut carnibus vesceretur: addidit tamen Gen. 9. *excepto quod carnem cum sanguine non comedetis.* quasi dicat, ne comederent ferino more: quod fecerunt illi, quos paulo ante communis inundatio demerlerat. ita ad illum locum Abulens. Lyra, Cartusianus. Neque est improbabile huius feritatis belluinæ sub hoc Iobi tempus aliquod superesse vestigium. de Madianitis refert S. Methodius tom. 2. Bibliothecæ expresso ex viuis animantibus sanguine vitasse. Et quidam ex Hebræis dicunt crimē illud pessimū, de quo Iosephus accusauit fratres, fuisse quia è viuis arietibus detractis testiculis vesciebantur, ut refert Abulensis in cap. 37. Genesis. Quod licet verum non putet Abulensis, signum tamē est, similia antiquissimis illis temporibus contigisse. Ex his constat, cur toties in Scripturis sacris legamus vesci alicuius carnibus, quod hostes faciunt, cum suum odium exsaturare volunt; quo dicendi genere non semel vititur Iobus ut cap. 19. *De carnibus meis saturamini.* & ca. 31. *Quis det de carnibus eius, ut saturamur.* de his nos supra plura c. 19. v. 22.

29. Vt ergo ad interrupta redeam, semitæ sæculi illa dicuntur, quam tenuerunt viri illi feri, aut semiferi, qui ante diluuium suam egerant ætatem, qui neque religione vlla tangebantur in Deum, neque vlla in homines humanitate. Quæ, ut reor, *semita* dicitur, aut *via Cain*, quia Cain ad illa tempora pertinuit, vnde est illud Iudæ vers. 11. *Ve illis qui in viam Cain abierunt.* Quod probat id quod sequitur; *Quam calcauerunt viri iniqui.* id est, in qua viri impij impressa vestigia reliquerunt. His autem verbis Eliphaz iniquam indicat hactenus fuisse Iobi semitam. Quasi Dei omnino curam abiecerit, & illum cæcum aliquem stipitem esse censeat, qui nihil videat, neque ad illum spectet iudicium aut cura mortalium: & oppresferit pauperes, & illorum sanguine, & carnibus, id est, opibus, immensam cupiditatem expleuerit.

30. Vers. 16. *Qui sublati sunt ante tempus suum: & fluius subuertit fundamentum eorum.* Ostendit illorum exitum, qui semitam calcauerunt sæculorum, id est, plenam rapinis, & miserorum sanguine redundantem: quos fuisse homines tam vastos immani corporis mole, quam stupore mentis, & ferino ingenio, exitus ipse docet. Nam illi antequam extingueret suo tempore naturæ necessitas, extincti sunt à manu Dei scelerum vltice immisso fluiuo, id est,

A inundatione communi, quæ illos ad vnum, sola excepta Noë familia, funditus subuertit. sunt qui hos homines Ægyptios esse putent, quos Deus vexatos ante multis modis in mari tandem Rubro demersit. Sed hi quicumque sunt, non vident longè post hæc tempora illam Ægyptiorum stragem contigisse, atque ideo ab Eliphaze, qui nondum natus fuerat, non potuisse cognosci.

31. Vers. 17. *Qui dicebant Deo: Recede à nobis: & quasi nihil posset facere omnipotens, aestimabat eum.* Hæc aperta sunt, neque quicquam continent præter superiorum explicationem. Illi enim qui viam calcauerunt iniquam, Deum à se facessere iusserunt: quia diuinæ legis iugum, aut alienæ voluntatis imperium intolerabile putabant: & omnipotentem quasi non posset aut punire peccata, aut pensare merita, quasi hominem de turba contemnebant. Tales erant illi, qui cum è vitiorum volutabris emergere nolent, hac eadem suam impietatem ratione turbantur, de quibus ita Sophonias cap. 1. vers. 12. *Visitabo super viros defixos in facibus suis: qui dicunt in cordibus suis, non faciet bene Dominus, & non faciet malè.*

32. Vers. 18. *Cum ille impleisset domos illorum bonis.* Hi abundabant opibus, quas cum à diuina largitate recepissent, suæ tamen industriæ, atque fortunæ referebant acceptum: & quod sæpe post illa sæcula fecerunt viri insolentes, ac fatui, suas manus, aut arma coluere pro numine, quasi à seipsis haberent, quod essent fortunati, & omnes in eo felici rerum euentu exortos esse ducerent. Sic Nabuchodonosor Abac. 1. vers. 16. reti suo sacrificabat, id est, suæ industriæ, ac robori, cui adscribebat victoriam, quasi nihil aliud agnosceret Deum; *Propterea immolabit sagena sua, & sacrificabit reti suo.* Quod proprium est superbiorum spirituum, qui à se omnia sperant; neque Deum curant, neque laudem cum alio communicare volunt, qualis à Virgilio inducitur Mezentius, homo vanissimus, & ingenio non minùs stupido, quàm feroci. Sic autem Maro lib. 10.

D *Dextra mihi Deus, & telum, quod missile libro, Nunc adsint.*

Huius rei exempla adduximus plura in nostris commentariis in Habacuc ad illud cap. 1. vers. 11. *Hæc est fortitudo eius Dei sui.*

33. *Quorum sententia procul sit à me.* Hunc puto vulgarem esse dicendi modum, quo homines aliquid execrantur, & horrent, & à se arceri quàm longissimè iubent. Qualia sunt illa Latinorum; *Apage, auertat Deus,* & similia. His verbis vsus est Iobus cap. 21. vers. 16. *Consilium impiorum longè sit à me.* à quo expressit Eliphaz sicut alia plura. vide quid nos supra ad illa verba Iobi.

34. *Videbunt iusti, & letabuntur: & innocens subfannabit eos.* Iustos appellat, quos viri illi potentes oppresferunt, quos de suo sensu iudicat, & talia illis attribuit, qualia ipse in hostium suorum aduersitate sentiret. Qui enim iusti sunt, & innocentes, licet eripi sibi humana subsidia ægrè aliquando ferant, aliorum tamen calamitate latari non debent, & multo minùs insultare miseris, & quasi iacentes hostiliter vrgere. Qua de re est illud Prouerb. 24. vers. 17. *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas in ruina eius: ne exultet cor tuum.* Exultare quidem potest

Iuda episto-
la v. 11.

32.
Quidã suã
manum, aut
falciatis
instrumenta
pro Diis co-
luerunt.

33.
Execranda
peculiaris
forma.

34.
Quomodo,
& quando
de aliorum
ruina gau-
dere liceat,
potest

potest iustus, cum cadit, & deformatur impius, ut dixit David Psalm. 106. vers. 42. & Psalm. 57. vers. 11. *Letabitur iustus cum viderit vindictam; manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Sed non tam gaudet, quod vexatur impius, ac dolet, quam quod virtutis apparet splendor, & dignitas, & vitij se prodit turpitudine, & dedecus? Quod peccatores timere incipiunt, & animos demittere insolentes, & in vno Deo spem suam, & felicitatem collocare. Propter hæc lætari honestum est, neque procul à pietate, & iustitia. Sed quis scit, an hæc considerarit Eliphaz, & non potius humano loquatur sensu, ita ut ideo iusto lætandum esse dicat, quod is à quo malè fuerat acceptus, cum dura fortuna conflictetur.

35.
Impiorum
felicitas
suis.

Verf. 20. *Nonne succisa est erectio eorum: & reliquias eorum deuorauit ignis?* Iterum repetit, quod ante dixerat, nempe euertendum fundamentum impij, vel impium à fundamentis, ita ut antiquæ felicitatis, & gloriæ nullæ superfint reliquæ. Quicquid enim impijs subsidio esse, aut ornamento potuit, id totum ab ultore Deo ita vastabitur, ut cœleste quoddam, & durum incendium illac bacchatam esse videatur. Erectio passiuè sumi potest, & actiuè. si actiuè sumas, erit quod impiorum fortunam sustentat & erigit: quales sunt diuitiæ, & opes, gratia, & fauor, & quodcumque aliud est humanæ dignitatis, & commoditatis ornamentum: si passiuè, sublimitas ipsa quæ sustentatur, & erigitur. Sumitur, opinor, ab arbore metaphora, in qua radix est, quæ totam arboris luxuriam, ambitionemque sustentat, quæ si succidatur, necesse est marcescat, & pereat totius arboris venustas, & fructus. Quia verò quod ex stirpe pullulat, & sursum attollitur, splendet maximè, extatque sublimius, si illud excidatur, aliquid tantum manet inuenustum, horridum, sepultum in terra, & si speciem intueare, nihil ab arido differt, & mortuo. Hæc similitudo in hoc Iobi libro sapius occurrit, quæ nomine ligni, arboris, radicis, rami, variam hominum fortunam significat.

36.
Verf. 21. *Acquiesce igitur ei, & habeto pacem.* Quæ supersunt ad finem vsque capitis aperta sunt, neque interpretis operam admodum desiderant: facit enim Eliphaz, quod in principio fecerat, neque aliud addit, quod magni interfit. Tantum enim hortatur Iobum, ut Spiritus deprimat insolentes, & Deum agnoscat dominum, & ab illo accipiat legem, eamque caste, religiosèque custodiat. Quod si fecerit, secunda pollicetur omnia. Idem penè dixerat Eliphaz cap. 5. & Sophar cap. 11. Et cum illa eadem à nobis supra tractata fuerint: possemus ab vteriori expositione supersedere. Dicemus tamen aliquid, idque strictim, quantum res ipsa postulare videtur ab interprete.

37.
Edifico
multa signi-
ficat.

Verf. 23. *Edificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.* Quid sit edificare proprie, nemo ignorat: habet autem migrationes metaphoricæ ad alia plurima; apud Hebræos edificari domum idem valet, quod prolem suscipere, quæ parenti succedat, & familiam sustentet, atque propaget, & tam domus, quam homo edificari dicuntur. Sic Deuter. 35. pœna proponitur illi, qui non edificauerit domum fratris sui, id est, qui noluerit ducere uxorem defuncti fratris, & prolem ex ea suscipere, quæ

A fratris nomen perire non sinat. Et Deus Exod. 1. edificasse dicitur domos obstetricibus, id est, filiis, & diuitiis locupletasse. Edificari item dicuntur homines, cum augentur filiis. Sic Ieremias 12. *Edificabuntur in medio populi mei.* Vtrumque coniunxit Hieronymus in traditionibus Hebraicis exponens illud Genes. 16. vbi Sara cum Abrahamo loquitur; *Ecce conclusit me Dominus: ingredi ergo ad ancillam meam, ut habeam filios ex ea.* Textus Hebraicus habet, *ut edificer ex ea.* vbi sic Hieronymus: Diligenter nota, quod procreatio liberorum in Hebræo, edificatio scripta est. Dicitur enim hic in Hebræo textu, *ingredere ad ancillam meam, si modo edificer ex ea.*

B
Edificare præterea in Scriptura idem est quod reedificare, & instaurare collapsa. Sicut de Ierusalem ab hoste vastata dicitur Ierem. 31. *Adhuc edificabo te, & edificaberis virgo Israel.* Ex his constat quid sibi hac dicendi forma voluerit Eliphaz, nempe omnia quæ Iobus in suo miserabili naufragio perdidit, esse restituenda, edificandum esse noua prole, qui nunc dolebat priores filios esse sublato; & instauranda omnia, quæ repentinus turbo, & dira tempestas dissiparat, opes puta, valetudinem, amicos, & apud omnes gratiam, & auctoritatem. Erat autem Iobus eo tempore, quasi dissipata domus, multis locis à vermibus perforata, omnium ludibrijs, & iniurijs patens, cuius erant dispersi, imò contriti lapides, qui non videbantur in opus aliquod firmum coalescere posse: edificari ab vno Deo poterat qui fabricam illam subuertisse videbatur. Atque ideo sapienter monet Eliphaz, licet non ad illum rerum articulum accommodatè, ut Iobus abiiciat fastum, & ambitiosum spiritum, seque totum Deo, & omnino subiiciat, si velit ad priorem reuocari fortunam, & mutato statu talis esse, qualis antè fuerat.

38.
Et quidem nisi Dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui edificant eam. Quod docuit Christus Mat. 12. vers. 30. *Qui non congregat mecum dispergit.* Quia verò Eliphaz tyrannum existimabit Iobum, quique domum suam opibus instruxisset alienis, monet ut ita se gerat in posterum, ut idem, qui domum euerit euersam instauret. Neque enim diu stare potuit domus, quam construxit, & ornauit miserorum præda. Eccl. cap. 21. vers. 9. *Qui edificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.* Qua de re plura nos supra cap. 20. vers. 9. ad illud; *Quoniam confringens nudauit pauperes: domum rapuit, & non edificauit eam.*

40.
Et longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.] Iniquitas non solum in Scriptura sacra significat quod proprie sonat, sed etiã figuratè iniquitatis pœnam; sicut etiã impietas, & peccatum, & similia, ut pluribus docuimus in nostris commentarijs in Zachariam ad illud cap. 3. v. 3. *Ecce abstuli à te iniquitatem.* & cap. 14. ad illud; *Hoc erit peccatum Aegypti.* Si in significatione propria sumas sensus est optimus: si modò illud & non facias coniunctionem copulantiem, sed rationalem, quod apud Hebræos infrequens non est, in hunc sensum: edificaberis, quia procul à tuo tabernaculo aberit iniquitas, quæ domos euerit, neque opus vllum solidari, atque constare sinit. Sed placet magis, si dicas sumi figuratè, pro peccati pœna, in hunc sensum: lō-
gè

gè aberit à tabernaculo tuo indigentia, squalor, & plaga, quam induxit, & conseruat iniquitas.

41.

Forma domi quam Deus aedificat.

Verf. 24. *Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos.*] Hoc nescio quid olet pro- uerbiale: pro- uerbi- um fortasse erat apud Idu- maos, quod quia alibi non reperitur, obscuram habet significationem & originem. Ego puto continuari metaphoram aedificationis domus, quam ut meditabatur Eliphaz, Iobus in terra soluta, qualis est arena, & leui, qualis est cinis, aedificasse videbatur: atque ita repente tota corruit, quia fundamentum friabile, ac futile tantam molem sustinere non potuit; sicut domus illa, quam homo stultus aedificauit super arenam, de qua Matth. 7. verf. 27. *Et descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit: & fuit ruina illius magna.* Promittit ergo Iobo Eliphaz, si stultus esse desinat, & Deo se in omnibus audientem praebeat, futurum, ut non in terra, sed in silice & super firmam petram domum aedificet, quam non sicut priorem aliam, casus aliquis repentinus euertet. De qua eodem loco verf. 24. Christus; *Qui audit uerba mea, & facit ea, assimilabitur uiro sapienti, qui aedificauit domum suam supra petram; & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.* Quod orauit aliquando Dauid, & quia illud exorauit, gratias agit Psalm. 39. *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi. Exaudiuit preces meas, & reduxit me de lacu miseriae, & de luto fecit.* Firmitatem itaque domus, & diuturnitatem promittit, quam firmat, & sustinet suppositus silex. Sed quia non satis est non domum habere luculentam, & firmam, si necessaria desint uitae subsidia: haec etiam ipsa pollicetur, dum ait, silicem illum non esse futurum infelicem, & sterilem sed abundaturum pecore, & fructiferis plantis, ita ut lacte & oleo perpetuo manet; quae auri significantur uocabulo, quia ex eo prouentu ingens colligitur pecuniarum vis. Porro eodem dicendi modo abundantiam olei significauit Iobus cap. 29. verf. 6. *Petra fundebat mihi riuos olei.* Quid si hoc loco auram pro purissimo ponitur, & pretioso oleo, quia auri refertur color? Sane *וַיִּשְׁחַר* uox est communis oleo, atque auro, qua usus est Zacharias capit. 4. ubi de aureo agit candelabro.

42.

Verf. 25. *Eritque omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabitur tibi.*] Explicatio est proximi uersus. Domum promiserat Eliphaz in silice, id est, munitam, & riuos aureos, id est, vim pecuniarum maximam. Haec iam explicat magis, & in silice robur ostendit, & arcem con-

tra hostiles impetus, & machinas, & in aureis riuis coaceruaturum argentum ad domesticos sumptus, & dignitatis ornamentum.

Verf. 26. *Tunc super omnipotentem deliciis affluet: & eleuabis ad eum faciem tuam.*] Postquam aliter uitae modum institueris, uero frueris, & solido gaudio, quod a Deo indulgetur iam miti, iam placato; quodque uerum esse non potest, si contra stet obganniens, & lacerans inimica conscientia. Tunc poteris ad Deum iam magis benignum leuare faciem, quam pudor suffuderat: feceratque ne auderes spectare, quem offensum & indignatum noueras. Leuare autem faciem ad aliquem illius est, quem ab alicuius conspectu scelerum conscientia non deterret. Haec idem dixit Sophar supra cap. 11. verf. 14. *Si iniquitatem, quae est in manu tua, abstuleris a te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc leuare poteris faciem tuam.* Ibi nos plura hac de re, tu locum consule.

43.

Verf. 27. *Et uota tua reddes.*] Consequens pro antecedenti ponitur. Non reddit uota, nisi qui obnoxius uoto id consecutus fuerit, quod precatus fuerit. Quare uota reddere idem est quod exorare, quod oras, sic qui in mari turbido naufragium timent, uota faciunt, si salui enantent, aliquid se facturos, quo beneficium sibi a domino datum fateantur. Hic porro dicendi modus, & oblatus beneficii grata testificatio, ipsis etiam profanis familiaris est. Virg. l. 1. Georg.

44.

*Votaque seruati soluent in litore nauae
Glaucos, & Panopeas, & Inoo Melicerta.*
Et lib. 3. Aeneid.

*Quin ubi transmissa steterint trans aequora classes
Et positus aris iam uota in litore solues.*

Sanè uota soluta post euitata pericula, & exauditas preces multa docent profanorum testimonia. Cicero libr. 3. de natura Deorum; *Tu qui Deos putas humana negligere, nonne animaduertis ex tot tabellis pictis, quam multi uotis vim tempestatis effugerint, in portumque salui peruenierint.* de hac re nos late in commentariis Isaiæ ad capit. 38. in principio Cantici Ezechiae.

D

Verf. 28. *Decernes rem, & ueniet tibi: & in uis tuis splendebit lumen.*] Eliphaz Iobo in suis consiliis talem pollicetur euentum, qualem ipse sibi optaret, neque defuturum diuinum lumen, quod praeleceat in uis suis, id est, in instituto uiuendi genere, quod sibi proposuerit. Quod quidem peccatores sibi promittere, aut sperare non possunt, de quibus Psalm. 34. *Fiant uis illorum tenebrae, & lubricum.*

45.

Verf. 29. *Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria.*] Conclusio est totius capituli. Neque aliquid habet difficile, in quo harere debeat interpretis labor.

ARGUMENTVM CAP. XXIII.

*V*M adhuc amici in eodem errore obstinatò persisterēt; iterat Iobus, quod antè dixerat, doloris tantam esse magnitudinem; ut quantumcumque acutus ipsius gemitus, longè tamen dolore videretur inferior, & plagam illam diuturnam, & acrem non esse vitæ sceleratæ supplicium, sed ut medicæ manus medicamētum vile, aut benevolentia paternæ illustre documētum. Quare optare se dicit ea de re ad diuinum tribunal disceptare, ut quo consilio dominus illas innocenti plagas influxerit ipso domino iudicante, omnes sine errore, ac dubitatione cognoscant. Quod tamen ea conditione sibi licere cupit, si Deus aliquid interea de sua maiestate remittat: alioqui enim homini mortali non solùm loquendi facultatem eriperet, sed etiã mentem. Deinde se ipsum stultitiæ damnat, quòd id cupiat, quod cum inuisibili Deo non possit iudicium institui. Docetque cur post tot plagas vehementer animo conturbetur, & horreat.

CAPVT XXIII.

A

PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Iob ait:
2. Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum.

3. Quis mihi tribuat ut cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad folium eius?

4. Ponam coram eo iudicium, & os meum replebo increpationibus.

5. Ut sciam verba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi.

6. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.

7. Proponat æquiritatem contra me, & perueniat ad victoriam iudicium meum.

8. Si ad Orientem iero, non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum.

1. 2. *Ad* hac Iobus; *Vestra* admonitione huic rerum articulo prorsus importuna, magis augetur, & crudescit dolor, quare iterum atque iterum cogor ingemiscere; neque tamen ut multum ingemiscam, & querar, gemitus meus doloris, & plaga magnitudinem aequat. Minor est etenim doloris significatio, quàm postulat ipsa doloris acerbitas.

3. 4. *Studeo* vehementer, quando non ad eò eloquentia valeo, ut eam opinionem ex hominum animis euellam, qui peccatores tantum in hac vita cruciari putant, quid verum sit ad eò aquisitissimo, & sapientissimo iudice cognoscere. Quare vellem ad illius vsque solium ascendere, & meam apud ipsam causam disceptare, & concertantium more meas in eo iudicio querimonias obtinere.

5. 6. *Non* id agam eo iudicio, ut iniustitia Deum, aut crudelitatis arguam; sed ut ab illo discam, & alij hoc ipsum ab illius ore cognoscant, quid spectarit maximè, dum me tam longa, ac dura vexatione cruciarit. Quæ dum opto, ac molior, illud etiam desidero, precorque, ut dum defensionem meam in ipsius conspectu instituo, aliquid de sua fortitudine ac maiestate remittat: ne me magnitudine sua sic premat, & horrifacet, ut mentem adimat, aut me reddat elinguem.

7. *Ut* in eo iudicio Deus ostendat à sua potius benevolentia, quàm ab offensione, à parente potius, quàm ab hoste inflictam esse plagam: ut Deo iudice, vincam amicos supra modum infensos, efficiamque, ut mutata sententia discant in hoc seculo honestis de causis iustos à domino solitos esse vexari.

8. 9. *Sed* quid ego frustra mecum illa mediator, quæ fieri nullo modo possunt. Neque enim inuisibi

9. Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me vertam ad dexteram, non videbo illum.

10. Ipse verò scit viam in eam, & probavit me quasi aurum, quod per ignem transit:

11. Vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodiui, & non declinaui ex ea.

12. A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris eius.

13. Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius: & anima eius quodcumque voluit, hoc fecit.

14. Cum expleuerit in me voluntatem suam, & alia multa similia præstò sunt ei.

15. Et idcirco à facie eius turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor.

16. Deus molliuit cor meum, & Omnipotens conturbauit me.

17. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

A inuisibilem Deum videre possum, & cum illo legitimo certare iudicio. Si ad Orientem perrexero, & inde me ad Occasum mutata uelificatione conuertero, si ad leuam, id est, Aquilonarem, si ad dexteram, id est, australem plagam cursum mutauero, neque à mortali mea diligentia inueniri, neque ab humano oculo videri poterit.

B 10. Ipse verò videt me, & omnes vias meas, & sensus ubicumque locorum manifestè cognoscit. Et qua est benignitate, nisi me ipsum fallo, non me tam cruciare, quam purgare voluit: sicut aurifex in fornace probat, & emundat aurum, reddítque purius, quo durius est, & diuturnius examen.

C 11. 12. Quod ex eo coniecto, quia nihil in vita mea deprehendo, quod tam acerbo dolore, tantæque rerum iactura puniri debeat. Cum numquam à diuina lege declinauerim, neque quicquam magis habuerim in animo quam ut Deum obseruarem, & colerem non externa, atque fucata religione, & cultu, sed verè, ac serió, cum illius verba in corde meo penitus infixerim.

D 13. 14. Quod ut faciam multa me hortantur, seu potius cogunt; primùm, quia ipse solus Deus est, honorum omnium largitor, & auctor, cui omnes eo nomine amorem debent, & obseruantiam. Deinde quia repugnare illi nemo potest, aut à suscepto consilio voluntatem auertere; faciet enim quod ipsi collibuerit, etiam si contra steterit rerum vniuersitas. Quod si ex illius manu, quod fieri non potest, aliquod telum extorqueri contingat, quid homunculus inde commoditatis habebit; cum Deo, postquam in me puniendo, seu exercendo suam videatur exhausisse pharetram, præstò sint alia tela quamplurima que pro sua voluntate ad hominum siue punitionem, siue probationem intorqueat.

E 15. 16. Eam ob rem vehementer animo conturbor, & horreo, cum videam auerti non posse, & frangi diuinam potentiam: & multas esse causas, cur Deus institutum vellet protrahere tormentum. Hac consideratio, que diuinam meditatatur consuetudinem, atque potentiam, fregit animum meum, quem ad perferenda mala constanter obfirmaueram.

17. Neque sine causa tantopere conturbor, quia plura exspecto à diuina manu, grauioraque tormenta. Nam si post tot plagas adhuc vivo, que mihi afferre possent mortis caliginem, ideo factum esse coniecto, quia me Deus duriori examini, & acriori vexationi reseruat.

Verf. II. Nunc quoque in amaritudine est sermo meus.]

XISTIMABAT, opinor, Iobus, postquam talia dixerat, quæ frænare possent amicorum audaciam, & linguam coercere maledicam, nihil illos deinde dicturos, quod innocentem affligeret; & iam illis excusam esse opinionem illam, nullum videlicet in hac vita à Domino cruciari, nisi qui se peccatorum sordibus inquinasset. Sed tam longè fuerunt, ut mentem orationemque mutarent, ut maiora Iobo obiecerint crimina, & suam illam cogitationem oblatam, & quasi suppositam à Diabolo, fauerent studiosius, & vrgerent vehementius. Quare dicit Iobus, recusari non posse, quin sermo suus aliquid habiturus sit aloës, & fellis: cum ad dolorem suum; & gemitum, noua quædam accedat dolendi, atque gemendi causa. orta ex illo obstinato iudicio, quo ideo ipsum cruciari putant vehementer quia Deus in illo magnam videt peccatorum syluam, quam igne tribulationis, aut expiet, aut exurat.

Et manus plaga mea aggrauata est super gemitum meum.] Fortasse verus est sensus, quem modò adducebamus, nimirum ad alias dolendi causas illud etiam accedere, quòd adhuc socij, & consolatores molesti in priori sententia hærent obstinatò. Sed credo alium esse sensum, certè magis est communis, nunc etiam dolere se & gemere (id enim sermonis amaritudo significat) non tamen gemitu doloris & plaga æquari magnitudinem: minùs enim gemit, & queritur, quàm postulat doloris acerbitas, & plagarum modus. in quem sensum accepimus supra illud cap. 6. verf. 3. Quasi arena maris hac grauior apparet. Quem locum vide, quia huic lucis plurimum præfert.

3.
Iobus cur
suam causam
cum Deo
disceptare
vult?

Verf. 3. Quis mihi tribuat, ut cognoscam, & inueniam illum, & veniam usque ad solium eius.] Non dubitabat Iobus à Deo missam esse plagam, quam tunc in suo corpore patiebatur, & quam ante pertulerat, cum omnes sibi fortuna perierunt, & ruente domo obruti sunt filij, & extincta familia: sic enim ipse apertè manifestauit, cum dixit, Dominus dedit, Dominus abstulit. Neque ideo suam causam à Deo legitimo iudicio disceptari cupit, ut cum illo expostulet, & suam apud Deum causam tueatur, & iniquum probet esse iudicium, quasi maiora quàm pro meritis tormenta sustineat. Sed ut ab illo discat, cur ipsum tam diu cruciatibus exerceat; & alij cognoscant non solum in hoc sæculo peccatorem puniri, quòd ita socij censuere tenaciter, ut ab eo errore nullo modo abduci potuerint, sed etiam iustos. Cùm autem homines tam habeat suæ cogitationi, & veritari còtrarios, neque ipse tantùm habeat eloquæria, ac virium, ut ab eo liberet errore quo tã stolidè, ac perniciosè suadere diabolo laborat, optat ut illas sibi partes assumat Deus: & quid in re usque ad eò graui existimandum sit manifestè declaret. Sed ait ignotum sibi esse locum, vbi suum Deus solium constituerit, ut iudicium exerceret legitimum, quem tamen cognoscere, & illi se sistere vehementer desiderat.

4.
Verf. 4. Ponam coram eo iudicium, & os meum replebo increpationibus.] Ponere iudicium coram Deo nihil est aliud quàm sua Deo merita proponere. Sicut fecit Ezechias Rex Isai. cap. 38.

A verf. 3. Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfetto: & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et ipse statim facit Iobus à versu 11. & postea latius c. 29. Replere os increpationibus, nò est Deum increpare, quasi iniquum iudicè, sed còmemoratis suis meritis, & posito coram Domino iudicio, numerare quot sustineat malà; quibus excrucietur modis: quod non videtur optimè in vitam religiosam, & innocentem cadere.

Verf. 5. Vi sciam verba, quæ mihi respondeat.] Hoc tantùm optabat Iobus, scire quid à se diuinum illud, & durum examen exigeret, quo spectaret tam longa, neque vnquam intermissa seueritas, ut diuino ipse obsequeretur consilio, ne frustra videretur tanti artificis ac medici manus admota, & alios docere, quid Deus, dum innocentes exerceat, spectare soleat.

Verf. 6. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.] Accusarat in principio c. 22. Iobum Eliphaz, quòd cum Deo vellet iudicio contendere, quasi cum æquali, aut cum homine, qui argui potest violatæ legis, & obiecti criminis interdum reus esse conuincitur. Huic accusationi respondet Iobus docetq; qualis esse debeat illa disceptatio. Neque enim ille esse studet in disputando pertinax, neque vrgeri iudicè, què ab homine mortali superari nò posse certò scit: sed tantùm doceri, tanquam à magistro, quem obseruat, & colit. Longè etenim abest, ut cum fortiori, imò cum omnipotente velit disputando congredi, aut acriter premedo illius fortitudinem experiri, quam sustinere nullo modo posset, neque recusare, quo minus illius immensæ moli, & ponderi succumberet.

Verf. 7. Proponat æquitatem contra me, & perueniat ad victoriam iudicium meum.] Æquitatem proponit, qui ostendit aliquo facto, in quo accusari posset iniustitiæ, se non fuisse iniustum. Quomodo medicus qui vrit, & secat, & amarum poculum propinat ægroto, censeret posset crudelis ab eo, qui medicum esse ignoraret, & hominem videret esse dissectum, aut à candenti ferro notatum, & còbustum: ille tunc æquitatè proponeret, qui hominis egritudinem ostenderet, cui aliter occurri non posset vtiliter, & se esse medicum, qui probè nosset morbi naturam, qui hominem extingueret, nisi ipse se propugnatorè opponeret. Qui tã abesset longè, ut crudelis haberetur, quòd secaret, & vreret, etiã si in ea vexatione doleret, & ingemisceret ægrotus, ut potius beneuolus cèseretur, & clemès, quòd ea curatione malè affectum hominem vèdicaret à morte. Hoc petit Iobus, ut Deus ostendat, grauem illam plagam à beneuola prouenire, non ab hostili manu: à parète ut medico, qui sanare, non ab hoste, qui perdere, & abolere nititur. Ut perueniat ad victoriam iudicium, id est, ut iudicante Domino, & vexationis causam afferente, vincat Iobus amicos, qui ex hoc iudicio mutant animos, & discant etiã in hoc sæculo honestis de causis iustos homines à Dño vexari.

Verf. 8. Si ad orientem iero, nò apparet.] Dixerat supra Iobus v. 3. cupere se venire ad solium Dei, & ibi discere quid Deus in ipsius vexatione spectarit; nunc se ipsum videtur reprehendere, quòd ad illa spiret, quorum esse compos nullo modo potest;

cum

cum enim Deus inuisibilis sit, quamcumque in partem se dederit, neque a mortali diligentia inueniri, neque ab humano oculo videri poterit: deinde in occasu & ortu, in sinistra, & dextera omnes constituit locorum differentias, in quibus licet omnia compleat, videri tamen non potest inuisibilis Domini maiestas.

9. *Verf. 10. Ipse vero fecit viam meam.*] Nullo modo mihi erit ex usu cum Domino iudicio, aut alia quavis ratione contendere, cum ille a me videri non possit, ego vero illius oculis nunquam non praesens sim, qui vbicunque fuero recusare non possum, quin illius subeam examen, & aculeos; atque ita demum exercear, & prober, sicut in fornace probatur aurum, seu aliter, licet ego illum videre nequeam; ille tamen fat scio, videt me: qui nouit vias meas, & nisi me ipsum fallo non tam punire me voluit, quam purgare, & me ipso, dum angustiùs exercet, reddere meliorem: sicut aurifex in fornace probat, & purificat aurum, & dum acrior est, & diuturnus ignis purius reddit aurum, & de meliori nota commendat. Quod autem id in hoc duro examine spectet Deus, ex eo probat, quia nihil in sua vita deprehendit eiusmodi, vt tam acerbo dolore ac bonorum omnium tam subita iactura puniendum videatur. In hanc explicationem magis inclinatur animus.

10. *Verf. 11. Vestigia eius secutus est pes meus.*] Probat in se nihil esse, quod tam acri seueroque supplicio mulctari debuerit, cum a via, id est, a lege, & voluntate Domini nunquam recesserit, neque aliquid habuerit antiquius, quam vt Deum obseruaret, & coleret, non externo tantum cultu, quod faciunt interdum, qui suae magis student, quam diuinæ gloriæ, sed vere ac feridè; id enim valet, *in sinu meo abscondi verba oris eius.*

11. *Verf. 13. Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius.*] Duplex huius loci sese offert expositio. Altera est, vt tacite Iobus occurrat amicorum cogitationi, qui non probant innocentem hominem potuisse tam dure vexari, maxime a Deo, qui iustus est; & magis ad miserendum benignèque faciendum, quam ad nocendum pronus. Quibus responderet Iobus, in hominibus non esse permittendum, neque probandum, vt in alios sauiant, nisi priuata, aut publica spectetur utilitas, vt apparet in iudice, qui fontes punit capitali supplicio, quia id exigit publica ratio, & communis utilitas: & in medico, qui tunc secat, & distorquet ægrotum, quando aliter esset moriturus. At in Deo longe alia est ratio, qui solus nouit, quid nobis expediat, neque nobis apparet causa, quæ illum adduxit, vt nobis illud conferat beneficium; quod nos ignari diuini consilij interpretamur iniuriam.

12. Sed placet magis illa expositio, quæ reddi rationem dicit, cur Iobus sic Deo adhæserit, vt semper illius legem custodierit: neque quicquam habuerit prius, aut maius, quam animum suum diuinæ legis custodia consignare. Primum: quia ille solus est Deus, id est, creator omnium, & bonorum auctor, cui omnes homines vel hoc vno titulo amorem debent, & obseruantiam. Deinde, quia cum nemo possit illius cogitationem auertere, id est, illius resistere voluntati, stulti esset consilij, illi non obedire, cuius etiam si velis, non possis non subire iugum; aut illius

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A cogitationes eludere. Et ideo subditur.

Et anima eius quodcumque voluit hoc fecit.] Explicatio est superiorum; Ac si dicas, frustra niti diuinam cogitationem impedire, aut retardare, quicquid enim Deo libuerit faciet. *Animam alicuius pro eo sumi cuius est anima, res est nota: quare anima Dei Deus est.*

Verf. 14. Cum expleuerit in me voluntatem suam, & alia multa similia praesto sunt ei.] Cum Deus in me suam exhaussit pharetram videatur, neque habere reliqua tela, quibus me petat atque configat: praesto sunt ei alia quamplurima, quibus pro sua voluntate utatur in eos, quorum punire vult errata, aut probare virtutem, aut exercere patientiam.

B *Verf. 15. Et idcirco a facie eius turbatus sum, & considerans eum timore sollicitior.*] Ex hac Dei potentia, quam frangere nemo, aut infirmare potest: ex multitudine earum rerum, quas habet suorum consiliorum administras, & quia occulta sunt diuina consilia, propter quæ homines exerceri solent, aut puniri, turbabatur Iobus, & timebat, etiam si nulla pungeret scelerum conscientia, ne Deus vellet, quod iam ante infixerat, protrahere tormentum, aut ne occulta hæreret in animo peccati labes, quam Deus expiatam vellet tribulationis igne.

C *Verf. 16. Deus molliuit cor meum: & omnipotens conturbauit me.*] Nihil, opinor, addit noui, sed tantum versiculum precedentem exponit, & aliis verbis cor suum infirmatum esse dicit, & turbatum: quia videlicet, omnipotentem cognoscit esse Deum, & armis vndique innumeris instructum: neque præterea scit, an in se propositum habeat scopum, in quem aut furoris sui, aut medicæ solertiae iaculum intorqueat. Vbi Vulgatus molliuit. Hebr. est *ḥḥḥḥ* *berach* in hiphil, quæ vox significat, molle aliquid, & tenerum, quodque minus constanter, ætumnosæ conditioni & aduersanti fortunæ resistit. Ait igitur Iobus fecisse Deum, vt ipsius cor ad perferendam resstantis fortunæ inimicam auram adamantinum, & superioribus doloribus, quibus perfunctus est, & aliorum qui instare videntur, metu remollescat quodam modo, & de sua constantia aliquid remittat; quam quidem infirmitatem patiebatur natura mortalis, quæ ex toleratis laboribus, quales essent alij, qui iam iam instabant, coniectabat. Sed licet mollis esset, atque infirma caro, spiritus tamen strenuus, & acer nihil de sua constantia, ac firmitate remiserat.

D Alij expositiones alias afferunt non ineptas, quas attingam strictim, quia fortasse alicui non displicebunt. Prima est, Iobum qui ad perferenda vultura, & varia fortunæ ludibria ferreum pectus ostenderat, & omnino sese præbuerat inuictum; timuisse tamen, & grauiter fuisse commotum, ita vt alius a seipso videretur, cum consideraret, quid possit Deus, & quomodo etiam amicos, & innocentes versare soleat. Quasi diceret, quem non fregerunt labores, & aduersitatum omnium acies coniu-rata, fregit timor de Dei omnipotentia, & seueritate conceptus.

E Secunda est, commolitur esse cor a Deo, quia molle illud, & carneum formauit, quod ferre non possit tam graue, atque diuturnum pondus. Quod dixit clariùs idem Iobus capit. 6. versicul. 12. *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea,*

Cc 2 do mea,

do mea, nec caro mea aënea est. Tu ex his quas A
voles elige, mihi duæ priores minus displi-
cent.

18. *Vitam Do-
minus inter-
dum conce-
dit, ut homo
plura patia-
tur.*

Verſ. 17. *Non enim perij propter imminentes
tenebras, nec faciem meam operuit caligo.*] Hic
etiam locus in varias expositiones patet. Pri-
ma est accommodata responsio præcedentis
versus explicationi primæ, in hunc sensum;
Deus molliuit cor meū, & conturbauit me: quia
plura expecto, & grauiora vulnera ab omni-
potenti manu. Neque enim sine causa post tot
plagas, quæ faxeas etiam moles diffringere pos-
sent, adhuc viuo, nisi quia Deus duriori me
examine, & vexationi referuat. *Imminentes tene-
bras*, mortē imminētē interpretor, sicut etiam
caliginem, quæ faciem operit. Quod autem *nox*
& *tenebra* sumantur pro morte, tam apud sa-
cros, quàm apud profanos, certum est, & in
vtriusque literaturæ Scriptoribus obuium; in
Scriptura sacra millies audimus; *dormire pro
mori*, quod opus tenebras amat, & noctem. Vn-
de etiam somnus pro morte ponitur, vide quæ
diximus cap. 3, v. 13, ad illud; *Nunc dormiens sile-
rem.* Noctem pro morte posuit Horatius lib. 1.
Ode 4. *iā te premet nox*, id est, *mors*, & lib. 4,
Ode 8.

Somnus, &
nox pro
morte.

*Sed omnes via manet nox,
Et calcanda semel via leti,
Virgilius lib. 10.*

Olli dura quies oculis, & ferrēus urget
Somnus, in eternam clauduntur lumina noctem.
Nec faciem meam operuit caligo.] Aut idem
est sensus, si illud *operuit*, idem sit quod *oppressit*,
in hunc sensum: neque tenebræ corripue-
runt me, & abduxerunt de viuentium nume-
ro, neque caligo oppressit me: ita ut eadem ite-
retur sententia. Notum est, neque à nobis se-
mel vsurpatum, à facie hominem circumscri-
bi. quare *facies mea* idem est, quod *ego*, & *faciem
meam*, quod *me*. Quod si *operuit* idem quod *pro-
tego*, vel *defendo*, sensus est paulò diuersus, neque
caligo, id est, mors adueniens, quam tot labo-
res & plagæ in singulas horas aduocabant, li-
berauit me ab alijs plagis, quas multo grauior-
es venturas esse timeo.

Secunda explicatio confirmari potest, quod
paulo antè dictum est, Iobum non tam timuisse
dolores, & plagas, licet experientia compererit
esse grauissimas: quàm Deum, quem esse omni-
potentem nouerat, & cui creaturæ omnes præ-
stito essent, quæ exigent à peccatore pœnas,
aut quæ hominem iustum iuxta Dei inscruta-
bile consilium exercerent. Quod probat,
quia cum varijs plagis affectus esset, atque
adeò duris, ut in illarum qualibet mortis spe-
ctaret imaginem, perstiterit tamen, & spiret ad-
huc, cum in tot moriendi causis non videretur
spiritus locum habiturus.

ARGUMENTVM CAP. XXIV.

IOTVM hoc caput obscurum non est, in quo Iobus in Deo fatetur esse
providentiam, neque illius oculis quicquam esse clausum eorum, quæ ho-
mines in tenebris faciunt, aut secum apud animum suum taciti medi-
tantur. Est autem multus in commemorandis sceleribus, quæ impij, &
maxime tyranni in infirmum hominum genus susceperunt: Qui seuera
à Domino miserorum vindice deuoti sunt supplicio: quod tamen eo consilio Deus suspen-
dit aliquandiu, ut pœnitentiam agant, & de meliori fruge tandem cogitent. Qui tamen
Dei patientia, atque benignitate impudenter abusi peiores fiunt, atque ideo acriores da-
bunt pœnas obstinatae perfidiæ.

CAPVT XXIV.

A

PARAPHRASIS.

1. **A**B Omnipotente non sunt ab-
scondita tempora: qui autem
nouerunt eum ignorant dies illius.

2. Alij terminos transtulerunt, diri-
puerunt greges, & pauerunt eos.

3. A finum pupillorum abegerunt, &
abstulerunt pro pignore bouem viduæ.

4. Subuerterunt pauperum viam, &
oppresserunt pariter mansuetos terræ.

1. Conturbantur vehementer etiam iusti
dum cogitant nihil eorum, quæ in tempore
sunt, dominum latere; & illi vni notum esse,
quo tempore ac pondere plectenda sint pecca-
ta. Quorum nihil homo, cuius obscura est, &
debilis intelligentia, nosse potest.

2. 3. 4. Varia sunt hominum scelera,
quorum diuinos oculos latet nullum. Alij dum
habere student latifundia, & agrorum suo-
rum amplificare terminos, in alienas possessio-
nes irrumpunt, aliorum sibi abigunt, & vèdi-
cant greges, & alunt pro suis; neque alienis
pepercerunt iumentis, & acceptis pro pignore
viduæ bobus, domesticis illam commodis orba-
runt. Et sublatis à pauperibus, ac mansuetis, qui
repu

5. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum: vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.

6. Agrum non suum demetunt: & vineam eius, quem vi oppresserint, vindemiant.

7. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore:

8. Quos imbres montium rigant: & non habentes velamen, amplexantur lapides.

9. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt.

10. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas.

11. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.

12. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

13. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius, nec reuersi sunt per semitas eius.

14. Mane primo confurgit homicida, interficit egenum & pauperem: per noctem verò erit quasi fur.

15. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: Non me videbit oculus: &

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A repugnare nõ audent artis quæstuarie idoneis instrumentis, artem illorum, & victum euerunt; quod perinde est, atque illos longa fame, atque adeo lento morbo conficere.

5. 6. Alij non magis legi, atque pudori subditi, quàm onager, qui vagus, ac liber in deserto graditur, quasi nihil aliud habeant negotij quàm aliena rapere, ad illud opus quasi omnino suum studiosè se comparant, & accingunt, & eo artificio, & sibi, & liberis alimenta parant. Et licèt de facienda semente, aut vinea plantanda, atque excolenda non curent, tamen messis illis non deest, neque felix, ac copiosa vindemia: metunt enim agros quos alij seminarunt; & vinum exprimunt ex vineis, quas conseruerunt alij.

7. 8. Ad hæc aliud addunt crudelitatis genus. Neque enim satis habuerunt miserorum demessuisse segetes: sed ab illis, quo tempore magis est horrida tempestas, vestimenta detrahunt, nudosque relinquunt. Qui exclusi domo in montibus habitant, ubi imbribus madent, atque nocturno rore, & pro molli strato, & tegumento proprio nudos amplectuntur, & rigentes lapides, ubi miseri, cubant.

9. 10. Per vim pupillos, & vulgari cætu pauperes deprædati sunt, & his quibus autem necessaria detraxerant, cum esurirent, neque pauculas spicas reliquerunt, quas ut extremam famem sustentarent, laboriosè quæsierant.

11. 12. Quos usque adeo erepta à pauperibus præda non pudet, ut more illorum, qui sua metunt atque vindemiant inter alienos aceruos publicè, atque inuerecundè geniales ducant, atque festiuos dies: & solitum cantent peragantque celeuma, bene poti atque ebrij, cum tamen illi interea sitiunt, qui imperio tyrannico ereptam sibi vindemiam in torcularibus calcant. Neque vis hæc prædatoria in agris solum, ubi plerumque pauperes degunt, libera grassatur, sed etiam intra mœnia, ubi clamor auditur, & gemitus illorum, quos aut bonis exuunt, aut pugnis concidunt prædones illi insolentes, & barbari, sed Deus, qui vniuersa prospicit horum vim tyrannicam, barbaramque seuitiam impunitam abire non sinet.

13. Neque illi suis sceleribus possunt aliquam excusationis umbram obtendere, cum ignorare nequeant, ipso docente naturali lumine cui apertè resistunt, à suis conatibus non abesse scelus. Illum tamen vitæ tenere modum, quasi nullam à Deo legem accepissent, aut à ratione dictante expressissent naturale lumē.

14. 15. Nullum tempus impij vacuum habent à scelere: diurnum miserorum cade, & sanguine funestant, ad quod immane facinus adeo mane consurgunt, ut nihil huic curæ prauertendum putent nocturnum insidiis,

Co 3 furtō

operiet vultum suum.

16. Perfodit in tenebris domos sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem.

17. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.

18. Leuis est super faciem aquæ: maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per viam vinearum.

19. Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, & vsque ad inferos peccatum illius.

20. Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius vermibus: non fit in recordatione, sed coneratur quasi lignum infructuosum.

21. Paut enim sterilem, quæ non parit, & viduæ benè non fecit.

22. Detrahit fortes in fortitudine sua; & cum steterit, non credet vitæ suæ.

23. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam: oculi autem eius sunt in viis illius.

A furtoque contaminant. Qui suam sibi vult libidinem explere, & alieno toxo insidias moliri, tenebras amat, additque ne cui commune aut venereum furtum prodat, vultus suo velamen, aut larvam.

16. 17. Quod die deliberarant, constituerantque viri scelerati, id nocturno tempore perficiunt. Quare dum fauent tenebræ, neque lux impedit, quam vehementer execrantur, parietes perforant, & claustra confringunt, ut tutius irrumpant ad illa, quæ claudit, & continet dominorum custodia. Et assueti furtis, nocturnæque caligini non minus expeditè, & facilè in tenebris, quàm in diurno lumine discurrunt. Imò aduenire metuunt auroram, & illam cum incipit, instar mortis excipiunt, & diris execrantur, utpote suis consiliis parum idoneam.

18. 19. Quocirca dum fauent tenebræ, sic in suis furtis, atque flagitiis discursant, tamque leuiter in terra figunt pedem præ ardore, ac festinatione nimia, ut etiam super aquas videantur incedere potuisse. Qui sanè digni sunt qui grauius confecti doloribus extabescant, & quibus terra, quæ illis in possessionem obuenerit, aut quam ipsi sibi furto vendicarunt, nihil germinet vtile. Qui vitam agant in syluis solitariam, & horridam, neque ex vincarum, hortorumque fructu, & amœnitate ullam capiant voluptatem, aut usum; & qui aliis, atque aliis urgentibus, & continentibus malis à calore vrentem traducantur ad niuale frigus, neque unquam ab hac tormentorum assidua successione ad finem vsque vitæ recreentur.

20. Et cum miser sit, sic tamen omnibus sit odiosus, & vilis ut illius neminem miserefcatur. Pro suauitate, quam omnibus modis impensè captauit, succedant vermes, qui corpus exedant, & cum graui dolore, fetoreque conficiant; & contemnatur quasi syluestre & inutile lignum, cuius recordatur nemo, nisi cum instruendi foci necessitas adsuerit.

21. 22. Neque sanè id patietur immeritò, cum sterilem, quæ filium non habet, qui matris suæ vlciscatur iniurias, degluberit, comederitque; neque unquam de vidua fuerit officiosè meritis, neque solum in fœmineum sexum solitarium, & debilem fuit acer, & audax, sed tantum sibi iuris, & spiritus assumpsit, & viros etiam fortes aggressus fuerit, deieceritque, & cum in eo certamine superior extiterit, non tamen metu vacat qui perpetuò illum consecratur, & agit.

23. Timet suæ vitæ merito tyrannus; cum plurimos nouis quotidie lacefeat iniuriis. Deus tamen illius aliquandiu disulit mortem, ut pœnitentiæ, vitæque mutatione à se ipso desisceret. Quo tamen Dei in illum pœnitentiæ,

24. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur.

25. Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?

A *tientia maior, qua ipse temerarius abutitur, eo ipsius ferenda minus obstinata superbia, que impunitate alitur, & augetur magis. Neque ideo existimandum est non videre Deum, aut non curare, quid isti meditentur, & faciant.*

24. *Attollentur enim; uiuentque cum gloria per breui, coque incerto tempore, non tamen in eo splendore subsistent diu; sicut reliqua omnia, que postquam paulillum florere, tabescunt, & deficiunt. Neque magis erit constans ac firma illorum felicitas, quam arentes spicarum ariste, que cum summum occupent locum, leui tamen tactu in tenuem puluisculum rediguntur.*

B *25. Quod si impij non statim suorum scelerum penas luunt, neque illi soli in hac uita vexantur, quis me mendacem, aut ignarum esse dicet, cum illa affirmo, que ipsa me experientia quotidiana docuit; aut impietatis esse reum ostendet, quasi locutus uidear contra Deum, & illius prouidentie aliquid detraxisse.*

Verf. I. *Ab omnipotente non sunt abscondita tempora: Qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius.*]

1. **H**oc principium spectare uidetur ad finem præcedentis capitis. Certè cum illo satis aptè contextitur, ubi aliam reddit rationem Iobus, cur timeri dominus ab omnibus debeat, quia ille nouit omnia tempora, id est, quæcunque in quolibet tempore homo faciat. (Tempus enim pro his omnibus sumitur, quæ in tempore fiunt, ea figura, qua locus pro illis adhibetur, quæ in loco continentur) Deum igitur hominum tempora non latent, neque ille ignorat, quis rerum exitus hominem maneat, & quo tempore, quòve modo, ac pondere peccata sint plectenda. Et hoc totum ignorat homo, cuius obscura & debilis est intelligentia. Hinc fit, ut qui Deum non ignorat, & illum iustum, & scelerum vindicem esse cognoscit, neque illi deesse vires, ut decreta compleat, cum omnipotentem esse fateatur, illius timeat indignationem, & ultricem manum: & ita conturbetur, sicut proxime de seipso Iobus fatebatur, cum emollitum dixit sibi esse, & conturbatum animum. Hæc autem eo dixisse Iobus uidetur animo, ut causam suæ conturbationis ostendat, & refellat, quod ipsi c. 21. obiecerat Eliphaz, quasi negaret hæc inferiora nosse, aut curare Deum. Sic autem ibi verf. 13. *Et dicis, quid enim nouit Deus? & quasi per caliginem iudicat.* Ignorari potè à iustis dies Domini, nihil aliud est, quam nesciri quid, quòve tempore à Deo in hominum puniendis erratis, aut munerandis virtutibus faciendum sit.

2. *Verf. 2. Alij terminos transtulerunt.*] Continuit iustos, qui Deum nouerunt in pietate, & officio, timor, & obseruantia Dei, ne facerent,

A quod factum à Iobo exprobrabant amici animo non amico. At qui Deum non nouerunt, id est, qui illius voluntati, ac legibus obsecuti non sunt (tales enim Deum ignorare dicuntur, ut constat ex Ioanne epistol. 1. cap. 2. versic. 4. *Qui dicit se nosse eum (Deum) & mandata eius non custodit, mendax est.* qui, inquam, Deum non nouerunt, leges transgrediuntur, officium deserunt, & dum sibi compendium captent, aut voluntati indulgeant, quid alij aut vi, aut fraude patiantur, nihil habent penli. *Transferri terminos*, nihil est aliud, quam in alienos fundos, & possessiones irrumperere, qui plerumque terminali lapide, aut alio certo, & familiari signo distinguuntur. Quod cum astuti & auari homines sæpe faciunt, faciunt tamen tyranni multo frequentius, qui quicquid sibi vsui futurum esse putant, id ad se pertinere affirmant, & quæ iure, quæ iniuria, quod suum esse dicunt (sic peruertunt omnia) suum esse faciunt; neque quiescendum putant, donec aliorum dispendio suas augeant opes, & terminos amplificent. Hoc autem omnes gentes graue putabant esse scelus, neque solum iustitiam, sed etiam religionem ea terminorum translatione violari. Quæ de re grauissimas leges statuere Gentiles, quæ hos terminorum direptores non violatæ solum iustitiæ, sed religionis proditæ reos esse declarant: & quasi execrandos, atque sacrilegos ab omnibus impune mactari permittunt. De horum terminorū religione, & quibus cæremoniis, & sacris collocari soliti, multa dicunt profani, & quo supplicio tantum scelus expiari debeat. Tu uide Gyraldum de Diis Gentium Syntagmate 1. de termino,

Mutato terminos graue scelus. & sacrilegij generis existimati.

facrisque terminalibus. Sic Dionysius Halicar. lib. 1. *Iussit Numa unumquemque fines suos circumscribere, sacrosque sinibus lapides apponere. Lapidem ipsos sacrauit Ioui Terminali: statuitque eis sacra quotannis omnes die stata, ac constituta facere, super locum ipsum congregatos, &c. Quos lapides si quis oculisisset, vel transtulisset, sacrum (id est, execrandum) esse Dei lege statuit, ita ut volenti eum occidere tanquam sacrilegum, & securitas adesset, & pollutionis expiatio. Addit Festus; Numa Pompilius statuit, eum qui terminum exarasset, & ipsum, & bouem sacros esse: id est, ferro deuotos.*

4. In Scriptura sacra de terminorum custodia graues sunt constitutæ leges, ex quo intelligitur quàm sit execrabile illud furti, aut violentiæ genus. Prou. 23. vers. 11. *Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas.* Deut. 19. 14. *Non assumes, & transferas terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione sua.*

5. *Diripuerunt greges, & paucunt eos.*] Sicut sustulerunt terminales lapides, ut suos amplificarent terminos, sic etiam eadem impudentia aliorum greges prædati sunt, neque puduit illos coram aliis pascere, qui nouerant furto esse sublato. Fortasse illud *paucunt*, idem est quod *comederunt*: illud enim interdum significare *pasco*, diximus infra ad versum 21. Hæc ad versum 17. perspicua sunt, in quibus explicantur illa, in quæ grassata est illorum auaritia, qui neque nouerunt Deum, neque putarunt legem ullam, nisi suam libidinem, quæ non tam moderatur, & dirigit, quàm abducit, & præcipitat animos.

6. Vers. 3. *Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ.*] Hic duo inuenio inclementis animi argumenta maxima. Alterum est, genus illud hominum inuadere, quod infirmum est, & hominum misericordiæ commendatum, quod vel ipso nomine animos emollit incitatos, & appetentes vindictæ ad lenitatem clementiamque traducit. Alterum est, quia pro pignore abigunt asinum, & bouem, quorum usus pupillis, & viduis est valde necessarius; quia illorum fortasse opera suam tenuitatem sustentant. An apud Idumæos de hoc pignoris genere aliquid sit à legibus cautum, non constat: Est tamen verisimile ex hoc loco aliquid esse aut lege, aut consuetudine receptum. Sanè apud Hebræos de hac oppigneratione constituta sunt à lege non pauca. Lege cap. 24. Deuter. vbi lege cauetur, ne quædam à creditore sumantur pignoris loco. Et speciatim iubetur, ne creditor domum alterius ingrediatur, ut assumat pignus, quod voluerit, sed spectet foris, & illud accipiat, quod debitor obtulerit.

Quæ pignora
& debitoribus
accipi
debeant.

7. Vers. 4. *Subuerterunt pauperum viam.*] Quidam hunc locum sic exponunt, ut à viis etiam communibus, & publicis, pauperes, & miseros prohiberi putent. Non quidem vllò mandato, ac lege, sed quia viri potentes, & barbaro ingenio, sic pauperes quocumque in loco accipiunt inclementer, ut miseri illi domi se contineant, ne fortè in tyrannorum oculos incurrant, quorum vim, & auaritiam experti cognouerant. Ego in via viuendi aliquid genus, & institutum intueor. Pauperes enim artem aliquam quaestuariam exercent, quibus si accommodata instrumenta detraxeris, artem, & quaestum relinquunt, necesse est. In lege porro veteri

Pro pignore
res ad viam
necessarias
sunt non sumenda.

A Deut. cap. 24. cautum est, ne pro pignore abducatur mola superior, & inferior, quia qui affidet molæ, his sublatis, non habet, quomodo artem exercent suam, & ea vtcunque lucrum instituat laboriosum, & tenue. Et humanae leges artis instrumenta pignoratitiæ actioni subesse non permittunt. Tales autem ceteri possunt, imò reuera censent illæ leges, alini, & boues, si tamen hi ad obeundum ministerium aliquod necessarij sunt. Quomodo si quis lixa, id est, aquator sit, lignator, aut qui conuehendis farcinis, aut aratione, aut rei plaustrali, seu aratoriae operam dat: viam itaque pauperum subuertit tyrannus, cum illa detrahit, sine quibus ars cui vacabat pauper, exerceri non potest.

B *Et oppresserunt pariter mansuetos terra.*] vbi Vulgatus *mansuetos*, Hebr. est מַנְשׁוּתִים *animum*, quæ vox tam mansuetos, & pacificos, quàm humiles, & pauperes significat. Pauperes enim, quia vident iniquum tibi cum potentiori subeundum esse certamen, pacem optant, & quietem, quia pro repetenda re, & iniuria legitimo iudicio vindicanda, nouam, & multo fortasse grauiorem accipient. Quod si pauperes sunt, eadem iteratur sententia, quæ iteratio non vulgarem habet epitasim. Si verò id valet, quod apud Latinos propriè sonat *mansuetus*, aliqua sit ad barbaram crudelitatem accessio. Licet enim pauper sua se tenuitate, & inopia defendat, cum nulla sit tanta crudelitas, tamque inflammatus furor, quem non flectat, & molliat tenuis, & afflicta conditio; fieri tamen potest, ut qui pauper est, turbulentus sit, & seditiosus, quique meritò in se aliorum exacuat, & exerat aculeos. At cum qui mansuetus est, neque vnquam alicui, aut re, aut verbo molestus fuit, opprimere, barbaram indicat naturam, totius consilij, atque humanitatis expertem.

C Vers. 5. *Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum.*] Aliud proponit hominum genus æque aut fortasse perniciosum magis, qui nullis putant teneri se legibus, sed eo præcipites, & temerè feruntur, quò rapit libido, & quasi nullum aliud habeant negotium, quàm aliena rapere, ad illud se quàm ocysimè, & studiosissimè comparant, & accingunt. Comparantur hi perquam aptè cum onagris, quia hi in deserto, id est, antequam in hominum potestatem venerint, & eorum cura cicurentur, & iugum subeant, aut dorsuale pondus, liberi sunt, & ad explendam famem, seu sitim impotentes feruntur, & ad omnem libidinem vehementer pruriunt. Id totum ex Scriptura constat. Quòd difficilem famem ferant, & sitim, dixit Ieremias c. 6. *Numquid rugit onager, cum habuerit herbam.* vbi ostenditur aut indicatur non obscure, tunc rugire quando deficit pabulum. Vide quid in nostris commentariis ad illum locum. Et idem cap. 14. vers. 6. cum famem, & sitim vehementem describeret, ab onagro sumpsit similitudinem, & exemplum; *Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum, quasi dracones defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* Liberum esse onagram, & accommodatum symbolum, eorum qui suis impotenter studiis obsequuntur, docuit supra Sophar cap. 11. vers. 12. vbi superbum hominem, & tyrannum onagro similem esse affirmat; *Et quasi pullum onagri se liberum natum putat.* Cum verò libidinis inflammatus æstu, quòd impotenter feratur, ut illam exat u-

8,

9,

Onagri quæ
le ingenium,
& cur tyrannorum
sim-
bolum?

ret, dixit Ierem. c. 2. vers. 2. dum Hierosolymam A
 quæ suis cupiditatibus intemperanter obsequi-
 tur, reprehendit; *Onager*, inquit, *assuetus in soli-
 tudine: in desiderio anima sua attraxit ventum a-
 moris sui.* Onagri porro intemperantiam, & li-
 bertatem, vim habere prouerbij maxime apud
 Idumæos, argumento est, quod tam à lobo,
 quam ab illius amicis non semel vsurpatur. A
 quibus, vt opinor, in alias prouincias emanauit.
 Onagrum Hispanica translatio *cebram* vocat.
 Ad onagrorum igitur morem grassantur tyran-
 ni, neque vllis legum cohibentur repagulis, vt
 sibi ac suis de pauperum facultatibus abunde
 prouideant.

10. Vers. 6. *Agrum non suum demerunt.*] Licet
 illi de facienda semente non curent, neque de
 plantanda, ac putanda vinea sint solliciti, tam-
 en neque messis illis deest, neque foelix,
 atque copiosa vindemia; metunt enim agros,
 quos alij seminarunt, cum interim alij fame
 pereant, redundant vino torcularia, ne-
 que tamen eorum, qui plantauerunt, & co-
 luerunt vineas, latificantur animi. Hæc au-
 tem grauis est infœlicium hominum maledi-

ctio qua vsus est Iobus cap. 31. vers. 8. *Seram,
 & alius comedat.* & Michæ cap. 6. vers. 15. *Tu
 feminabis, & non metes: tu calcabis oliuam, &
 non ungeris oleo: mustum, & non bibes vinum.*
 Quod spectaculum esse miserabile significauit
 Iſaias c. 1. v. 7. *Regionem vestram coram vobis alie-
 ni deuorant.*

11. Vers. 7. *Nudos dimittunt homines.*] Non fa-
 tis sibi habent hi tyranni, si aliorum demer-
 tant agros, & aliorum fructibus impleant
 granaria, & pro sua libidine exulta ab alijs
 vinea vindemiant, sed addunt aliud crude-
 litatis genus: nam quos frumento, vino-
 que priuauerant, eisdem tegumentis spoliant,
 eo etiam tempore, in quo hyemali glacie,
 etiam bene vestitis intolerabilis videri solet
 horrida tempestat.

12. Vers. 8. *Quos imbres montium rigant.*] Mo-
 uet pathos, dum illorum calamitatem expo-
 nit, in quos tyrannorum grassatur auaritia.
 Dicantur autem irrigari pluuias aquis,
 quia dum agros ad latus subigunt, aut vi-
 neas colunt, quarum optima in montibus
 existimatur sedes, maxime apud Idumæos, qui
 regionem habitant confragolam, & asperam,
 in montibus degunt plerumque, & nudis, aut
 male vestitis corporibus nocturnum excipiunt
 rorem. Et dum exiguam percipiunt messem,
 aut tenuem vindemiam, nullam fugiunt lo-
 ci cluosi, aut hyberni temporis inclemen-
 tiam. Hunc autem quem tandiu æstus vrebat,
 & gelu, & à cuius oculis necessarius fugiebat
 somnus, spoliavit tyrannus vindemiola tenui,
 & frugibus, in quarum cultu duos posuit
 dies, & infœlices habuit, & insomnes noctes.
 Hæc fortasse vera; sed placet magis, si dicas
 pauperes spoliatos vestibus, & exclusos domo,
 quam per vim & fraudem abstulit tyrannus:
 habitasse in montibus, & quia rectum non
 erat, ad quod se in illa vexatione recipe-
 rent, commaduisset aut imbris, aut nocturno
 rore.

13. Vers. 9. *Et non habentes velamen amplexantur
 lapides.*] Variè hic locus à varijs exponitur;
 quidam ideo putant nudos pauperes amplexa-
 ri saxa, vt quando vestimento non possunt

corporis inhonesta, & verenda velare, quia
 illud tegumentum tyrannorum abstulit auari-
 tia crudelis, confugiunt ad petras: quibus ap-
 pliciti illam declinant ignominiam, quam su-
 bire morte ipsa putant horribilius. Ita Stu-
 nica, cuius sententiam alij aut probant, aut
 non omnino fastidiant. Alij melius existi-
 mant homines spoliatos vestibus, & ciectos
 domo confugisse ad montes, & in saxorum
 cauitatibus sua sibi domicilia parasse. Quod
 quidem Idumæis non erat insolens qui pluri-
 mum in rupium caernis habitabant, vt con-
 stat ex Abdia vers. 4. & Ierem, cap. 49. vers. 16.
Qui habitas in caernis petra. Mihi verisimilius
 est eò adductos dici pauperes necessitatis, vt
 detractis vestibus etiam stragulis, quibus in-
 sternebantur lectuli, cogerentur cubare hu-
 mi, super nudos lapides. Quo modo de
 Iudæis, qui abducti fuere captiui Babylonem,
 dicebat Ieremias Thren. 4. vers. 5. *Qui nutrie-
 bantur in croceis, amplexati sunt stercore,* quia, vt
 nonnulli volunt, post antiquam munditiam,
 patriasque delicias in sterquilinio, ac fimeto in-
 fœlices noctes cubando transegerunt. Quæ ita
 puto contigisse, vt tamen ab hac narratione
 hyperbolen abesse non putem, tamen hæc tam
 barbara crudelitas à duro Idumæorum inge-
 nio non admodum abhorreat.

14. Vers. 10. *Esurientibus tulerunt spicas.*] Multa
 hic interpretes, quia ad varios sensus patet
 sermonis textus. Quidam putant non solum
 tyrannos in aliorum messes irrupisse, sed etiam
 fecisse, vt qui spoliati fuerant, ipsi meterent,
 curarentque omnino rem frumentariam, do-
 nec tandem conderetur in horreis. Alij di-
 cunt necessitate coactos illos, quibus detra-
 cta est messis, ad alienas messes accessisse, vt
 remanentes inde legerent spicas, quæ festi-
 nanti messori excidissent è manibus; cumque
 manipulos retulissent domum, vt ex re tantu-
 la exiguum sibi victum pararent, in illos etiam
 inualisse tyrannos, vt ad extremum illud vi-
 tæ subsidium eriperent. Huic explicationi fa-
 uet textus Hebraicus, qui ita legit; *Et fame-
 licæ portant manipulum.* Neque est improba-
 bile, consuetudine fuisse receptum inter
 Idumæos, quod cautum fuit inter Hebræos
 lege, ne pauper prohiberetur spicas legere,
 quæ messorum effugerent manus. Deutero-
 nom. 24. vers. 19. *Quando messueris segetem
 in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris,
 non reuerteris, vt tollas illum, sed aduenam, &
 pupillum, & viduam auferre patieris, vt be-
 nedicat tibi Dominus.* Et idem ibidem præci-
 pit de oliuis, pomis, vuarumque racemis, quæ
 in vindemia, aut fructuum collectione re-
 manserunt. Idem habes Leuitic. 19. vers. 9. &
 23. vers. 22.

15. Alij magis adhuc premunt sordidissimam ty-
 rannorum auaritiam, & dicunt extorsisse de
 miserorum manibus pauculas spicas, quas
 urgente necessitate collegerunt, vt frica-
 rent manibus, & excussis granis extremam
 famem sustentarent. Erat autem constitu-
 tum à lege, ne quis ab hoc tenui miseroque
 subsidio pauperes arceret, quia & res erat
 exigua, neque leuis videbatur esse necessi-
 tas, quæ homines ad illud alimenti genus
 adgisset. Deut. 23. vers. 25. *Si intraueris in sege-
 tem amici tui (id est, proximi tui) franges spicas,*

Et manu conteres, falce autem non metes. Neque Scribæ & Pharifæi viti captiosi, neque amici in Christi discipulos animati, accusarunt illos, quod spicas manu fricuisent, sed quod illud fecissent in sabbato. Hæc explicatio non longè distat à proxima, & litera in vtraque non inuita venit, vtramlibet elige, aut vtramque coniunge, & hoc fortasse melius.

16. *Verf. 11. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.*] Hic etiã locus varias explicationes admittit. Et primùm videndum est, qui nam sint illi, qui dicuntur suas inter aceruos meridiationes habuisse. Quidam dicunt meridiatos esse tyrãnos inter aceruos miserorum, siue acerui sint frumenti iam purgati, siue vuarum, cum ad torcular calcandæ conueniuntur, atque ibi deliciari solitos antiquo, atque vulgari more, cum tamen neque qui messuerunt segetes, purgaruntque frumenta, de suis frugibus aliquid accipiant, neque spicas quidem, quas confricent manibus: cum illas, qua erant auaritia, de manibus, & quasi de faucibus extorqueant, & sitientes relinquunt, cum tamen suam ipsi pauperes vindemiam calcauerint, vnde tyranni largè ad ebrietatem vsque bibant. Huc Hieronymi, & Bedæ inclinatio expositio. Et sanè in vindemia, & messe dies esse geniales, & lætos inter Hebræos, satis ex Scriptura facta liquet. De messe est illud Isai. cap. 9. *Letabuntur coram te, sicut qui letantur in messe.* De vindemia Ieremias cap. 48. *verf. 33. Ablata est lætitia, & exultatio de Carmelo, &c. Nequaquam calcator vna solium celeuma cantabit.* Inter delicias igitur, & lætitiã tyrannorum plotabunt, sitient, & esurient pauperes.

17. Alij eos putant esse meridiatos, qui messuerunt fruges, & tyrannorum calcuere vindemiam, qui æstum pertulere, meridiano etiam tempore, quando calor est maximus, quod tempus posuerunt inter aceruos, inrenti videlicet metendis, alligandisque manipulis, ex quibus aceruus cogitur, & teritur in area. Hos autem tyrannus neque à labore laxat tam molesto, ac longo, neque de vino, quod suis ipsorum pedibus expresserunt, aliquid propinat, aut mercedem soluit impensæ laboris, sed sitientes relinquit, & hiantes.

18. Alij de his sermonem esse credunt, qui plantarunt vineas, ex quibus tyrannus vindemiam collegit, & sementem fecerunt, quam alius in suam sibi commoditatem conuertit. Qui sub meridie, quando in ætate intolerabilis calor esse solet, ad aceruos frugum ereptos sibi per fraudem, & violentiam se recipiunt, vt ad umbram illorum grauissimum illud tempus transigant. Sed neque è suis frugibus quicquam sumere, neque spicas quidem licet, neque ex vuis, quas calcuere, vinum, vel in modica quantitate libare. Ex tribus elige quam malueris; omnes non grauati textus admittit.

19. Illud ad extremum addo, longè aliter alios omnes interpretes hunc locum transtulisse. Septuaginta, *in angustiis insidiati sunt iniqui.* quasi se tyranni in locis angustiis occultauerint, vt inde minori negotio incautos pauperes opprimerent. Alij ferme omnes cum Chaldæo hoc modo, aut aliis huic affinis legunt; *Intra muros eorum exprimunt oleum, & qui in torcularibus calcant, sitiunt.* De horum expositione non laboro, quia vulgatæ editionis interpretem ago,

A non Hebraici textus, qui illum forsitan non tam habemus purum, quam habuit olim noster interpretes. Illud dico, si hi qui oleum in trapeitis, & vvas in torcularibus premunt, & calcant, tyranni sunt, ostendi illorum nimis inuerecundam auaritiã, qui coram omnibus non in agris, locisque desertis, sed in media ciuitate nõ verecundentur alienos calcare prouentus, & veros Dominos relinquere sitientes, & vacuos. Sin autem illi sint pauperes, quos suis bonis viri potentes & avari spoliarunt, ostenditur tam miseris illis tantum esse metum, vt si quid reliquum fecerit sceleratorum hominum inuerecunda cupiditas, illud non publicè in agris, vbi res magis sunt expositæ rapinis, sed intra muros priuatosque parietes curent: tam exiguum esse vindemiam, vt in ipsis torcularibus sitiant.

B *Verf. 12. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit.*] Non satis habuerunt grassari prædatorio more in agris, vbi plerumque agunt pauperes, & qui rustica obeunt ministeria, vbi leuius periculum, & maior prædandi facultas: sed etiam intra murorum ambitum, vbi non cum vno, aut altero, sicut in desertis locis, sed cum tota multitudine pugnandum, quia vel illorum manus timendæ sunt, qui opem ferent laboranti, atque gementi pauperi: vel certè pudoris frangenda repagula, quæ audaces homines, & indecorum aliquid molientes retardare solent. In media tamen ciuitate clamor auditur, & querelæ illorum, quos aut bonis exuunt, aut pugnis concidunt insolentes homines, & qui præter vim, fraudem, & prædam nihil moliantur.

C *Et Deus inultum abire non patitur.*] Duas hæc ego expositiones video: altera est, quæ diuinam prouidentiam agnoscit & affirmat, quod propriè vox ipsa sonat, horum hominum auaritiã crudelem, & audaciam non abituras impunitas, quia Deus quam neque tyrannorum iniuria, neque pauperum læta dura vexatio, patietur, vt hic pessundetur iniuste, & ille alienis opibus oneratus, in æternum exultet. Hæc explicatio communior est, & fortasse verior. Mihi alia non displicebat; quæ neque aliena est ab instituto Iobi, & multo melius hæc cum superioribus adaptat, ita vt ironice Iobus cum quadam irrisione verba repetat amicorum, qui sæpe dixerant in hac vita luere, quæ sceleratè ac perfidiosè gesserunt, cum constet esse plurimos, quales hoc capite à Iobo describuntur, qui ad extremam vsque senectutem incundè viuunt, & alienis opibus vsque ad satietatem abundant. Quasi dicat Iobus, cum hæc ita se habeant, o socij, dicitis tamen, idque mihi persuadere conamini, omnes impios in hac mortali vita suorum scelerum dare pœnas, quibus multum est in ore, *Deus inultum abire non patitur.* Quasi dicat, videtis tot impios grassari in agris impune, triumphare in vrbibus, & non solum in fortunas, sed etiam in corpora miserorum irrumperre. Quos nemo contristat exultantes, nemo audentes iniqua, atque indecora comprimit, & tamen dicitis, Deus inultum abire non patitur. Erratis vehementer, erratis, si in hac vita creditis in sceleratos omnes animaduerti, & nihil expiandum, aut sine vllò termino plectendum post mortem in futura sæcula reservari. ita accipit hunc locum Engubinus, & dicit: hunc esse

esse communem Hebræorum sensum. Sanè existimasse Iobi socios impiorum neminem in hac vita suorum scelerum pœnas effugere, dixit Eliphaz supra c. 4. & iterum c. 15. & Baldad c. 18. Sophar c. 20.

22.
Quis rebellis
lumini.

Verf. 13. *Ipsi fuerunt rebelles lumini.*] Neque illos à culpa liberare potest ignorantia : neque enim ignorum illis erat vel ipso naturali lumine docente, malum esse per vim, & fraudem suis commodis, & ornamentis spoliare pauperem, & pugnis, conuictisq; concidere infirmam turbam, quæ referre non auderet, neque se vilo modo à quotidianis tutari vexationibus. Lumen cui rebelles fuerunt viri illi truculenti, & barbari, est illa notitia, quam non à magistro, aut nostra industria, aut humana disciplina didicimus, sed ab ipsa natura arripimus, hausimus, expressimus. Quæ communi scholasticorum sensu synteresis dicitur, aut dictamen rationis de qua Theologi.

23.

Pineda hoc lumen proprio sumit, non figurato sensu, & de luce sumit diurna, quam inuehit solis ortus, & adimit terræ eiusdem occasus; quod probat, quia vt ex consequentibus liquet, hi tyranni, ac prædatores lucem fugitant; quasi suis consiliis parum opportunam; & tenebras amant, quæ furta tegunt, & ad insidias præbent comoda, & omni penè loco opportuna latibula. Hoc autem luminis odium illam offensionem esse putat, & contradictionem, quæ homines rebelles dicuntur esse lumini. Acute ille quidem, sed non video, quomodo rebellis ille dici debeat lumini diurno, qui contra illud nihil meditatatur, sed tantum illius commoditate non vitur: imò diurno, atque solari vitur lumine, quia in die prædam quærit, & locum ad illam capiendam magis idoneum, vt quod nocte aggreditur, successu non careat. Metaphorico autem lumini, id est, rationi dictanti, aut naturali siue externæ legi rebelles sunt illi qui contra faciunt, quàm illa præscribunt; Et quoad ipsi possunt, tacite condemnant, atque dissolunt. ita S. Thomas, Gregorius, & frequentes alij. Sunt qui in lumine Deum intelligant, qui lux est mundi, & sol iustitiæ, & quid fieri liceat mentibus inspirat, neque id displicet, quando tam naturali, quàm cœlesti lumini peccator aduersatur.

24.
Nescire dicimur id, quod reprobamus, nec amplectimur.

Nescierunt vias eius, nec reuerſi sunt per semitas eius.] Illud nescire dicimur, quod non probamus, aut cui obedire negligimus. quo modo Pharaos dixit, se Deum nescire: quia quid ab illo præceptum esset, non curabat. de quo dicendi modo diximus supra verf. 1. Hi itaque nescierunt aut mandata Dei inspirantis, aut vias, id est, vitæ genus, quod natura ipsa rationalis ostenderat, quia rectam illam viam nunquam suis calcare vestigiis: neque cum ab illa prorsus aberrassent, per semitas ad illam adducere gradum reuocarunt. Hic autem obseruandum inter viam, & semitam aliquod esse discrimen: Est enim vna plerumque via, multæ verò semitæ; & varia diuerticula, quæ à via deflectunt, & viatores ignaros aliò, atque aliò diuersos abducunt. Qui autem errasse se cognoscunt, repetitis vestigiis ad viam, à qua deflexerunt auj, per eandem semitam reuertuntur, quæ semita vocatur relicta viæ. Sed illi scelerati, qui viam deseruerunt, per auiam semitam obstinato consilio cursum extenden-

A tes, nunquam de reuocando gressu cogitant.

Verf. 14. *Mane primo consurgit homicida, interficit egenum, & pauperem.*] Nullum tempus tyrannus vacuum habet à scelere: diurnum enim miserorum cæde, & sanguine funestatur, nocturnum furtis. Ad cædes autem sic inhiat auidè, vt huic negotio nihil putet esse præuertendum, atque ideo vbi primum illuxit, surgit è lecto, vt quæ nocte meditatus fuerat homicidia, re ipsa peragat. Cum autem nox aduenit furtis magis idonea, aliorum opibus insidias parat: neque minus turpiter rapinis, & clandestinis latrocinis vacat, quàm quibus è face plebis, & ignobili vulgo. Faciunt harpiæ istæ rapaces, & nocturni prædones, quod vespertini lupi, qui nocte prodeunt è cubilibus, & abigunt, lacerantque prædam, sub luce verò, quam habent inimicam, in sua se rursus lustra recipiunt. Vide quid nos de lupis vespertinis ad illud Habac. 1. verf. 8. *Velociôres lupis vespertinis.* Quod autem mane, matutinum, diluculum magnam in re procuranda festinationem, studiumque significant, res est certa, & à nobis variis in locis obseruata.

Sunt qui putent homicidium, cædem, & similia sumi hoc loco à Iobo metaphoricè, neque sibi aliud velle, quàm calumniam, & furtum, quibus suis pauperes bonis spoliantur. Neque hic loquendi modus in Scriptura sacra infrequens est, quæ hanc vim, & calumniam cædem vocat, & letale vulnus: Ecclesiast. 34. verf. 25. *Panis egenum vita pauperum est; qui defraudat illum homo sanguinis est. Qui auferit in sudore panem quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt: ita hunc locum accipit Hieronymus, & de iniquis accipit iudicibus; Qui ad hoc, inquit, maturus surgunt, vt causam egeni, & pauperis muneribus corrupti præuaricentur. Notem verò ideo dictam puto, quia præuaricatores negotiorum secretum quoddam, quasi tempus nocturnum requirunt, quando minus pro causis præuaricatis accipiunt. Idem ad hunc locum Beda: & addit; Quos pauperes iniqui iudices non aperte quidem interficiunt gladio; sed dum spoliant eos, & totum ei auferunt, vnde vivebant, atrocius eos quodammodo, & grauius occidunt. Hanc explicationem Pineda non improbat.*

26.
Prædator, & bonorum pauperum euersor homicida similis.

Verf. 15. *Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: non me videbit oculus.*] Quemadmodum adulteri, qui alienis toris insidiantur, nocturnas captant tenebras, ne à quoquam deprehensi pœnas subeant à lege constitutas, quæ vbi que penè Gentium grauiissima sunt, sic etiam fures de quibus proximè, qui per noctem sua captant lucra, caliginem obseruant. Et sicut illi cubilibus insultant alienis, & pudorem flagitiosè furantur coniugati corporis, sic isti in alienas irrumpunt fortunas, & pauperum domus suis spoliant ornamentis qualiacunque fuerint; & necessaria auertunt vitæ subsidia. Hæc mihi explicatio expedita videtur, & facilis, quia non videtur de furibus omisus, aut interruptus sermo, quia continèti filo statim subiugitur; *perfodit in tenebris domus.* quod opus nõ est tã adulteri, qui plerumque solus, aut exiguo stipatus comitatu venereum illud furtum aggreditur, quàm latronis, qui socios secum affert, & eiusdem instituti manipulares, cõsortesque nõ paucos.

27.
Nox furtis, & adulteriiis opportunissima.

paucos. Sed quando eò incumbit frequens aliorum consensio, ut hic nouus de adulteris inducatur sermo, & non ab adultero sumatur comparatio, id quoque nos dicamus. Porro obseruare noctem ad Veneris furta, satis est notum, & à profanis millies repetitum.

48. *Et operiet vultum suum.*] Non satis habet adulter, aut qui in adultero adumbratus est, latro, ut putabamus verisimile, quòd nocturna incedat tectus caligine ne cui furtum siue Veneris, siue diuitiarum prodat, sed artificiali aliquo velamine faciem tegit. Quare aut pallio obuoluit faciem, aut laruatus ingreditur, quia non adeò cum humanitate, & religione pudorem abiecit, ut velit suam omnibus intemperantiam prodici: aut certè quia suis consiliis non arbitratur opportunum, si fur existimetur, aut alieni thalami temerator impurus. Et hunc puto viris, qui iam à se longè humanitatem, & pudorem profligarunt, grauiorem esse causam obnubendæ faciei, aut assumendæ laruæ, quàm honoris studium, aut religionis curam.

49. *Verf. 16. Perfodit in tenebris domus, sicut in die condixerant sibi: & ignorauerunt lucem.*] Hæc ego, ut dixi, libentius de latronibus quàm de adulteris caperem: quia hoc latrones sæpe faciunt, adulteri non nisi perquam rarò. Aliis enim machinis ad alienum torum aditum aperiunt, nempe donis, & pecuniis, quibus nihil est clausum, nihil tam firmum, quod non expugnetur. Hæc adulterorum sunt arma, multo illis potentiora, quibus perforantur muri, aut confringuntur portæ: latrones verò id faciunt commodius, quia multi simul ad illud nocturnum opus societatem cõiunt. Sanè illis hoc esse frequenter vsitatum Christus ipse docuit, Luca cap. 12, verf. 39, *Si sciret paterfamilias, quæ hora fur veniret, vigilaret vniuersus, & non sineret perfodi domum suam,* nempe à latronibus. Hi igitur latrones die speculantur, & vnde petenda sit præda diligenter inquirunt, quo artificio, ac tempore cogitata perficiant statuunt, & rem aggrediuntur nocte defensi tenebris, & dono noctis opaca. Si de adulteris intelligas, quod plerique faciunt, condicunt, nempe adulter & femina, quæ iam statuerat prodere coniugalem fidem, & thalamum, quem castum seruare voluit, adultero, & coniugi facere communem: aut adulter & socij, quos sui sceleris conscios esse atque adiutores voluit, quo tempore res esset tentanda: & expugnandus, aut opprimendus coniugata femina intra domestica claustra custoditus pudor.

50. *Et ignorauerunt lucem.*] Hic dicendi modus aliquid infautum, & odiosum significat, sic pater ignorare se dicit filium eum, à cuius studio habet alienum animum, & quem libenter expellit domo, nec habere vellet suorum bonorum legitimum hæredem: & nos illum, à quo nullum accepimus beneficium, licet contubernalem habuerimus & longo conuictu familiarum, nobis ignotum esse dicimus. Sic sanè viri religiosi, quia à carne, & sanguine nihil sperant boni, aut vnquã accepisse se meminere, ignorare se dicunt parentes suos; quorum typus fuit Leui, qui præcipua quadam religione se consecrauit Deo; De quo Moyse Deuter. 32, verf. 8. *Qui dixit patri suo, & matri suæ, nescio vos; & fratribus suis, ignoro vos: & nescierunt filios suos.* Sic puto hos siue latrones, siue adulteros

A ignorasse lucem, quia illam suis consiliis non aque ac tenebras, idoneam esse putant.

Verf. 17. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis.] Quia hi in nocte res suas agunt multo commodius, quæ ut indignæ sunt luce, sic etiam lucem habent minùs fauentem, cum abeunte nocte lucifer matutinus affullerit, illum execrantur, neque minus horrent, quàm mortis horribile simulacrum. Quare ut alij quæ luce non indigna faciunt, lucem amant, & in luce ambulant, quia quid hominum oculis subducere debeant, nihil habent: sic alij quia honestè nihil faciunt, neque placere possunt hominum oculis, in nocte dicuntur, & magnum esse putant beneficium, si longa fuerit, & obscura nox. Eodè sensu, quo vespertini lupi, qui ex longioribus, densioribusque tenebris maiora sibi captant compendia, hyemales noctes, quæ longæ sunt, & quæstuosæ, magis amant.

B *Verf. 18. Leuis est super faciem aqua.*] Hic locus varias admittit expolitiones, quarum adducam illas tantum, quæ minus à textu, rerumque natura abhorreere videntur. Quidam notari hic arbitrantur peccatoris ingenium, quod nunquam quiescit, sed ex alia in aliam cupiditatem abripitur, perinde atque aqua summa, quæ facies dicitur aquæ, à quocunque vento, siue ab Australi, siue ab Aquilonari plaga aspi-ret, incredibili æstu in alias, atque alias partes impellitur. Sic ergo cum impius, quique suis cupiditatibus impensè studet, quæ innumeræ sunt, in seipso habeat, ut de Æolia rupe fabulatur Poëta, ventorum conceptacula, fieri non potest quin turbetur assidue, & continuis agitetur fluctibus. Quod dixit Isaias cap. 57, verf. 20, *Impij autem quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant suctus eius in conculcationem, & lutum,* vide quid nos ad hunc locum.

C Neque rarò contingit, ut in sceleratorum animis varij excitentur, & sibi vicissim contrarij motus, qui conturbent, & exagitent miseros, in patresque rapiant varias. Quemadmodum eodem tempore perflare solent contrarij venti, qui dum in contrarias partes fluctus impellunt & incitato vortice, circum agunt, & rotant, horribiles excitant tempestates. Id verò accidere frequenter, docent typhones, seu marini turbines, & ex illis quotidiana naufragia, ut tradit Aristoteles lib. 2. Meteor. cap. 6. quod ex eo, quod erat notum omnibus sumpsit Maro lib. 1. Æneid. cum horribilem tempestatem describeret;

-- Venit velut agmine facto

Qua data porta ruunt, & terras turbine perflant.

Incubere mari, totisque à sedibus imis

Vna Eurisque, Nortisque ruunt, creberque procellis

Africus, & vastos voluunt ad littora fluctus.

D Magna sanè tempestat est quæ à ventis aduersa fronte pugnantibus commouetur in mari; sed longè maior, atque frequentior est illa, qua contrarij motus hominum animos assidue conturbant, discerpunt, & lacerant. Est sanè incredibile, quale subeat tormentum, qui ad gloriam aspirat, quémque variè versat ambitionis æstus, si alias etiam auaritiæ exagitatus æstro pecunias quærat, illis indormiat, atque incubet, & tanquam aliquid sacrum supplex adoret; neque habeat quicquam, quod magis veneretur,

31.

32.

In improbrum animis perpetuam & fluctus.

33.

34. In improbrum animis contrarij motus.

veniret, aut amet, quas largiter impendant necesse est; qui occupantur honores, & illos deinde conseruare student. Dixit hoc acutè Horatius, quod de auaro dicebamus, quem totum absorbet pecuniarum amor, & quædam quasi religio tenet adoratorem, & supplicem: sic autem ille lib. 1. Satyr.

--- Congestis undique succis

Indormis inbians, & tanquam parcere sacris

Cogeris, aut pietis tanquam gaudere tabellis.

Sed multo melius ac breuius Paulus ad Ephes. 5. v. 5. auarum appellauit idololatram. Quod si hic auarus etiã sit delicatus, & mollis, laborè horreat, & periculum timeat, neque tamen sine periculo, atque labore parare possit, aut conseruare pecuniam, cum huc trahat secura quies, & languida mollities, illuc distrahat pecuniarum violèta cupiditas, necesse est talia patiatur, qualia is, quem catastro contraria pondera distorquent. Hæc pro priori sententia, quæ sanè neque aliena videtur, neque leuis.

Alia explicatio est S. Thomæ, quæ docet sic ardere aut adulterum explendæ libidinis desiderio, aut auarum studio conquirendæ pecuniæ ut si modò speret obtineri posse quod optat, nihil putat esse difficile, etiam si per summam aquam sine nauigio, frementi, & omnia minanti vento marinus cursus instituendus sit.

Mitto expositiones alias, quæ non longè abeunt à præcedentibus, & illam magis probo, quæ in auaris, seu adulteris singularem in agendo velocitatem agnoscit, nam cum furtum illud siue veneris, siue diuitiarum commodè in luce fieri non possit, curant diligenter, ut prius quam excedant tenebræ totum absoluatur, atque ideo in opere faciundo discursant, volant, & tam leniter in terra figunt pedem, ut etiam super aquas videantur incedere potuisse. Hanc explicationem indicat Symmachi translatio, quæ sic habet, *ἐπιπέδων ὕδατι*, id est, *supernatans aquæ*. Explicant autem Latini velocitatem summam hoc aut simili dicendi modo, quo significent, quæ mollia sunt, aut veloci pede sine vlla offensione calcari, aut certe sic à currentibus attingi leuiter, ut nulla remaneant in puluere calcato vestigia. Sic nos explicabamus illud Danielis c. 8. v. 5. *Hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem totius terre, & non rangebat terram.* & illud Isaia cap. 41. vers. 3. *Semita in pedibus eius non apparebit.* Quod etiam sæpe dixerunt profani. Virgil. lib. 7. de Camilla.

Illæ vel intactæ segetis per summa volarant

Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas,

Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis

Ferret iter, celeres nec tingeret equore plantas.

Similia habet Claudianus in consulatu Honorij panegyri. 3.

Nobis Ionia virides Neptunus in alga

Pascit equos, qui summa freti per cœrula possent

Ferre viam segetemque leui percurrere motu,

Nesciat ut spumas, nec proterat ungula culmos.

Hic vides quomodo tam Camilla, quam equi dicantur ambulare posse super aquas, id est, leues esse super faciem aquæ, cum incitato feruntur cursu. Hispanus certè cum velocem hominem aut equum significare vult, hoc dicendi modo vtitur; *No ascient a el pie en el suelo.*

Maledicta sit pars eius in terra. Non precatur huiusmodi hominibus Iobus aliquid mali, sed prædicat quid illis euenturum sit; quod sæpe in Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

A hac dicendi forma, quæ speciem habet imprecationis, obseruamus. Imò quod mihi videtur expeditum magis, ostendit quæ digni sint pena, qui tam impurum, sordidum, atque crudele instituerunt viuendi genus. Quam quia homines scelerati in hoc mortali statu non subeunt, consequens est ut aliquid aut grauius, aut æquale in posteriori sæculo sustineant. Quæ in re Iobus diuinam fatetur prouidentiam, quæ hominum culpas impunitas abire non finit, & probat non solum in hac mortali vita puniri peccatores.

Maledicta terra dicitur, quæ nihil hominum vlibus parit opportunum, quæ sæpius subacta & complexa semen, spem tamen eludit agricolæ, & pro frumento tantum germinat aculeatas, aut fœtentes herbas. Quales protulit terra post Adæ peccatum à Domino maledicta, & quales sibi precatur Iobus c. 31. v. 40. *Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.*

Nec ambulet per viam vinearum. Vinearum via grata est, quia arboribus hinc inde septa, & floribus, aut herbis, siue ab arte, siue à natura vestita, quæ suauè aliquid exhalant, & gratam speciem oculis obiciunt. In vineis autem hortos etiam intelligo arboribus consitos omnium generum: *וְיָרֵם* verem enim, ut pluribus ostendimus ad caput 1. Canticorum latius patet, quam vineæ nomen apud Latinos.

Porro hæc vineæ seu horti non procul absunt à ciuitate, ad quos laxandi animi gratia diuertunt, quibus cõtigit fortuna felicior; dum autem hac amœnitate, atque commoditate indignos Iobus peccatores affirmat, illos procul abigit à ciuitate, ad syluas & deserta loca, quasi fugitios, & extorres, quibus non est tuta in ciuitatibus commoratio. Aut quia ferre non possunt suorum ciuium inuidiam: aut quia illos legitima censura publica luce iudicauit indignos. Aut certè, quia in terra maledicta senescunt plantæ, & arescunt herbæ, neque aliud est, quod exhilaret animos: aut cuius gratia velint per vinearum semitas ambulare. Hoc indicat Septuaginta trãslatio; *Appareant*, inquit, *plantæ eorum super terram aride.* Quæ sic exposuit auctor Catenæ; *Quandoquidem alienos agros demessuerunt, atque illorum vineas alij nulla accepta mercede excoluerunt, ne suis ipsi potiantur bonis: verum illorum segetes, ac plantæ priuata fructu penitus exarescunt.* Hæc porò maledictio est Deut. 28. *Vineam plantabis, & fodies, & vinum non bibes, neque colliges ex eo quicquam.* Hoc accidit Nabuchodonosorì Dan. cap. 4. qui excedens ab vrbe, hominumque congressu in montibus syluestrem egit vitam, eamque ferino victu, & cultu propagauit.

Verf. 19. *Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium.* Hinc multi existimant in inferno feruentissimum esse calorem, & frigus immane, & ex stagno ignis, ad stagnum niuis, & ab hoc rursus ad illud perpetua quadam vicissitudine transferri. Ita Hieronymus & Beda videntur sentire ad hunc locum Iobi, qui duas gehennas statuut in damnatorum carcere, alteram ignis, alteram frigoris. Sed dicit hoc apertè Hieronymus super Matthæum c. 10. ad illud; *Qui potest animam, & corpus perdere in gehennam: duplicem, inquit, esse gehennam nimij ignis, & frigoris, in Iob plenissime legimus.* Neque negat Augustinus lib. de triplici habitaculo, si tamen opus illud Augu-

E

D d

Gehenna à quibusdam estimata duplex.

Summa velocitatis explicatio.

35

36

37

38

39

40

stini est, & non potius ab alio Augustino sup-
positum. *Principalia*, inquit, *duo sunt tormenta in*
inferno, frigus intolerabile, ignis inextinguibilis.
Neque ab hac sententia alienus est S. Thomas
in hunc locum. Sed recentiorum plerique
contrariam sententiam tenent, negantque in
inferno frigus esse, quo damnatorum tor-
queantur, & nunc animæ, & post finale iudi-
cium excitata corpora.

41.
Ex libro Iobi
non colligi-
tur esse in
inferno fri-
gus.

Quid in hac controuersia dicendum sit, nihil
definitio, vtrumque magnum est ab auctoritate
pondus, & rationum momenta non leuia. Illud
tantum dico, ex hoc loco hanc caloris, & frigo-
ris vicissitudinem aperte non colligi. Quod vt
magis constet, repetendum est id, quod nuper
dicebamus, proponi in hoc capite supplicium,
quod accommodatè impiorum peccatis impo-
nendum fuit. Quare quia in alienas messes fal-
cem misere, & alienos agros per vim, & fraudè
sibi vendicarunt, digni videbantur, qui ex suis
agris nullum referrent fructum, sed terra à Do-
mino maledicta, pro frumèto & hordeo tribu-
los germinaret, & spinas. Cum ergo auari il-
li atque tyranni homines pauperes, quorum
nulla erat repugnandi facultas, expulissent domo
& in desertis locis subire cogerent sub aperto
cælo temporū indarias, quales sunt estus sub æ-
tatem, & sub hiemem frigus, atque nocturnum
rorem; sic enim explicabamus illud v. 8. *Nudos*
dimittunt homines indumenta tollentes, quibus nō est
operimentū in frigore. Quos imbres montium rigant,
& non habentes velamen amplexantur lapides. Sic
ergo isti magno suo merito, expelli possent do-
mo, & amandari in montes, vbi vitam agerent
ferinæ similem, & omnem subirent cælorum, ac
temporum inclementiam, æstum videlicet, &
frigus, à quibus grauiam patiuntur incommoda,
qui in syluis agunt, locisque desertis. Hoc de se
fatebatur Iacob Gen. 40. cum greges pascebat
foceri Laban; *Diu noctūque astu urebar, & gelu,*
quare à calore nimio traducebatur ad frigus, &
à frigore rursus redibat ad calorem.

42.
In frigore &
calore dolo-
rum perpe-
tua successio
significata.

Porrò hoc dicendi genere labor significatur,
& dolor nunquam intermissus, quia finis alte-
rius mali gradus est futuri, & labor labori per-
petua vicissitudine succedit: sicut calor frigori,
& frigus contra calori. Ducitur autem similitu-
do, vt putant hoc loco Hieronymus, Beda, &
Philippus, ab his qui febris laborant, qui modò
frigore rigent, modò calore vehemèter estuat,
neq; si grauior sit febris, vllus datur quieti, aut
cessationi locus. Audi Hieronymum, & in eo
alios; *Similitudinem quandam ex nostris corpori-*
bis possumus inuenire, in quibus rursus abundanti quod
est calidissimū in typicis motibus, intolerabilis rigor
precedit ignem febrium ardentissimum secuturum.
Et dicitur à medicis hæc dua, quæ sibi contraria di-
gnoscentur, ex vna fellis materia in homine procrea-
ri. Hæc opinor, Iobus præter alia vicissitudinis
incommoda in seipso tandiu expertus est, quã-
diu concessa est in ipsum Satanæ à Domino fa-
cultas, id est, donec sanatus est à Deo, & pri-
stinæ gloriæ, & dignitati restitutus.

43.
Et vsque ad inferos peccatum illius. Peccatū hinc,
sicut frequenter alibi, pro peccati supplicio su-
mit: & inferos pro sepultura, & morte; neq; alium
sensū esse puto, quam dignos esse illos qui su-
prà dicuntur amare tenebras, & aliorum bonis,
siue coniugali toro insidias moliri, qui exules
errēt, & vagi in syluis ferino more: vbi perpe-

tua successione subeant, ætatis, & hinc fami-
liare pondus, & hoc vsque ad mortem, quando
illi quoque miseros, & egenos ad mortē vsque
infectantur hostiliter. Tam longè tamen absūt,
vt illorum multi in hac vita talibus afficiantur
incommodis, vt potius abundant opibus, fruā-
tur deliciis, & illud ad extremum genus mortis
inueniant, quod viri etiam prudentes fortuna-
rum putant, & optabile; inopinatum videlicet,
& breue, in quo nulla præcedat mortis expe-
ctatio, neque doloris sensus, quale supra descri-
psit, c. 21. v. 13. *Ducit in bonis dies suos, & in pun-*
cto ad inferna descendunt. vbi inferna sepulturam
esse diximus. Vide quæ nos ad illum locum.

44.
Vers. 20. *Obliviscatur eius misericordia.* Dignus
hic est, cuius neminem misereat, qui tam immi-
sericorditer vexauit innocentes. Quod illi qui
agro est animo, & qui rebus ad vitam necessa-
riis indiget, grauissimū est. Quod docuit Chri-
stus, in cuius persona loquebatur David Psalm.
68. cum dicebat; *Sustinuit qui simul contristaretur,*
& non fuit consolantem me quasi, & non inueni.
In diris autem execrationibus in Iobin, non po-
stremo loco posuit Ouidius, aliquem esse misere-
rum, neque vlli tamen esse miserabilem.

Sisque miser semper, nec sis miserabilis vlli,

Gaudeat aduersis femina, virque tuus.

Accedat lacrymis odium, dignisque puteris,

Vt mala cum tuleris plurima, plura feras.

Hoc ipse quoq; expertus est Iobus, qui cōsola-
torē habuit neminē, vt multis indicat locis, &
qui cōsolationis specie, aut gratia venerat, qui-
buscum tandiu, tamque laboriosè disceptat, sic
sunt in diuersa mutati, vt illū non minus quàm
alij crudeliter exagitent. *Misericordia* pro *mise-*
ricorde ponitur hoc sensu, nullus eum miseri-
cors miseratione prosequatur.

45.
Dulcedo illius vermes. Pro ferculis, & poculis
quibus assidue, intemperanter, & impudenter
indulget, succedere debuerunt tabes, & vermes,
non qui alant ignauum delicatūmque corpu-
sculum, sed qui illud exedant, & attenuent, de-
nique cum graui dolore, fœtorēque consumāt.

46.
Non sit in recordatione, sed coneratur quasi li-
gnum infructuosum. Sicut nemo recordatur syl-
uestris, atque infructuosi ligni, vt illud excolat,
riget, addatque topiario more venustatē & spe-
ciem, sed sinit in montibus vasta mole, defor-
mique syluescere; neque recordatur illius, nisi
cum ad instruendum focum putat necessarium,
& tunc illud succidit, & conerit: sic illius ho-
minis, qui instar infrugiferæ arboris, aut sylue-
stris feræ in syluis agit, recordari debuisset ne-
mo, nisi vt illum stirpitis excideret, quasi a-
ptam igni materiam, aut vt alios pasceret quasi
feram venabulo conficeret.

47.
Vers. 21. *Pauit enim sterilem, & quæ non parit:*
& vidua non bene fecit. Variæ sunt hoc loco in-
terpretum sententiæ, quas enumerare non est
necessè. Quidam ab adultero, eodēque ty-
ranno sustentatam esse dicunt sterilem, id est
meretricem, quam sterilem reddunt multo-
rum amatorum permixti concubitus, & confu-
sum genitale semen. Plutarchus lib. 5. de pla-
citis Philosophorū c. 9. varias adducit causas,
cur adulteræ, ac meretrices steriles sint. Et ad-
do ego, ideo spoliatas esse viduas, & eò addu-
ctas esse necessitatis, vt neque in sumptus ha-
beant ad cibos, neque ad corporum integu-
menta: vt haberent scorta, quo vescerentur
tantè,

lauté, & ornarentur splendide. Ad hunc sensum accommodatè non nemo illud proximum *Dulcedo illius vermes*, interpretabatur, oblectatio illius cum scortis, quæ nihil sunt aliud quàm putredo, & vermes. S. Thomas de illo hæc accipit, qui bona sua in sumptus inutiles expendit, ad similitudinem eius, qui vxorem sterilem inutiliter nutrit.

48. Ego aliter hunc locum accipio, & quod alij quoque sentiunt, noua auarorum, adulterorumque peccata hic videre videor, non noua supplicia. Confregit enim hic, de quo quærebatur præses, non solum infirmorum vires, quibus nulla est, neque propria, neque à cognatis, & domesticis ad resistendum accommodata facultas; neque exhorruit potentes, in quos etiam suam armauit audaciam, & lacertos infregit. Priorem partem explicuit Iobus, cum, *pauit sterilem*, ubi *Vulgatus pauit*, Hebr. est. *וַיִּטְרַח רֹגְחָב*. Quæ vox tam significat pastoris opus, qui regit, & moderatur gregem, recreatque pabulo quàm gregis ipsius, qui herbam comedit; quod opus per *tondeo*, & *carpo* explicant Poëtæ. Sic sanè profani sæpe. Virgil. *Eclog. 3.*

Tityre pascentes a flumine reice capellas.

Et *Ecloga. 4.*

Sponse sua sandix pascentes vestiet agnos.

Et clariùs Ouidius lib. 2. *Fastorum.*

Pauit ouis pratum, verbenas improba carpsit.

Neque minus frequenter sacri Psalm. 48. *vers. 15. Mors depascet eos*, Marci. cap. 1. *vers. 11. Erat ibi circa montem grex porcorum magnus pascentium.* Luca 8. 32. *Erat ibi grex porcorum multorum pascentium in monte.* Quare cum impius dicitur pauisse sterilem illam, dicitur deglubisse, dilacerasse, comedisse. Hunc sensum indicat Septuaginta translatio, quæ sic reddit; *Sterilis non benefecit. & muliercula non est misertus.* Sterilem Augustinus Annot. in Iob ad hunc locum, illam esse dicit, quæ sine consolatione filiorum est; Auctor Catenæ; *Sterilis quidem, quia cum non susceperit liberos, omni est nudata auxilio: muliercula autem, quia ob naturæ imbecillitatem indiget opis. Nam femina infirma est, & despecta conditio.* Ego illam etiam sterilem appellari arbitror, quæ licet filios habeat, eiusmodi tamen sunt, vt nullam ex illis commoditatem capiat, velu i si filij pusilli fuerint, si infirmi, si ita in parentes animati, vt neque illos respiciant, ac curent, neque aliter accipiant, quàm alienos. Sic apud Isaiam Tyrus c. 23. v. 4. Cum multas genuisset filias, id est, colonias, quæ ex ipsa prodierant, tamen quia illæ nullam tulerunt opem, cum obsideretur à Chaldæis, negat se filios suscepisse. *Non parturui, inquit, & non peperui, & non enutriui iuuenes, nec ad incrementum perduxi virgines.*

49. *Et vidua bene non fecit.*] Liptote videtur, quæ mitiori vocabulo rem significat grauiorem. Vt enim eam quæ proximè appellatur sterilis, deuorat impius ille, de quo in præsentia sermo; sic etiam viduam, quæ neque plus habet ad repugnandum virium, neque minus est exposita tyrannorum prædæ. Quare non solum viduæ non est misertus, sed etiam illam spoliavit, & tractauit hostiliter.

50. *Verf. 22. Detraxit fortes in fortitudine sua.*] Non solum infirmum & solitarium fœminarum genus aggressus est, sed etiam qua erat audacia, atque potentia, potes, atque robustum; *Gasp. Sanctij Comment. in Iob.*

A neque à suo cessauit obstinato consilio, donec illum à suo statu & honesta conditione deiecit.

Et cum steterit, non credit vitæ suæ.] Qui tyrannus est, & multorum in se conflauit inuidiam, licet omnia illi succedant ex voto, non tamen metu vacat: qui nocentes perpetuò confectatur, & cum infensos sibi plurimos habeat, in quocunque loco paratas sibi suspicatur insidias. Atque ideo instimulante scelerum conscientia, suæ vitæ perpetuò timet, quam multorum telis magno suo merito videt esse propositam. Quomodo mala conscientia exagitet impios diximus supra c. 10. ad versum 20. inde huc aduoca. Porro *stare* significat ex Latinorum vsu, priores partes tenere, & in quocunque certamine esse superiorem. *Quemadmodum iacere*, aut fortunæ aduersæ, aut virtuti maiori succubuisse.

Verf. 23. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam.] Timidos facit tyrannos, & impios scelerum conscientia, vt pluribus diximus c. 10. proximè citato, & multo magis cum multi sunt offensi, quorum maximè interest tyrannum extingui. Atque ideo cum tyrannus quotidie mortem expectet, distulit illam Deus, vt pœnitentiã agar, & de meliori fruge cogitet: ille tamen Dei patientia temerarius abutitur, neque Spiritus abiicit inflatos, & crudeles, sed seipso quotidie fit superbus magis, & in aliorum caput inclementior. Quo verò Dei in illum patientia maior, & clementia benignior, eo ipsius ferenda minus obstinata durities, & maiori suppliciorum acerbitate plectenda.

Oculi autem eius sunt in vis illius.] Existimare posset infidelis aliquis, in Deo non esse prouidentiam, cum tandiu patiatur peccatorem viuere cum offensione publica, & instimulatum à conscientia, cuius Deus acuit, & insigit aculeos, nihil remittat de studio, atque ardore congregandæ pecuniæ: aut de libidine qua in alienum torum impotenter prurit, aut de crudelitate, qua innocentes exagitat. Hæc itaque cum nullo modo videantur esse toleranda, suspicari posset aliquis, à Deo talia, aut non videri cum fiunt, aut non curari. Et ideo affirmat diuinos oculos latere nihil, cõtrà quàm ipsi obieciatur ab amicis, quasi non obseruaret Deum cernentem omnia, & ideo auderet quiduis contra pietatem, & legum sanctitatem moliri. Sic autem Eliphaz c. 22. v. 13. ad Iobum; *Et dicis, quid enim nouit Deus? & quasi per caliginem indicat.* Significat ergo Iobus his verbis, ex impiorum in hoc mortali statu impunitate non continuò fieri, vt Deus res humanas ignoret, aut illarum prouidentiam abiecerit, & accommodatè ad hæc statim subiicit.

Verf. 24. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent.] Diuinis oculis omnia sic esse subiecta, vt nihil illorum aciem effugiat, professus fuerat modò verbis minimè obscuris, nunc diuinam prouidentiam agnoscit Iobus, quæ hominum culpas impunitas esse non sinit. Nam si modico tempore florere videantur, & dominari inter alios, quos, aut bonis exuunt, aut pro suo arbitratu bacchantur impune, & quodcumque libuerit, id sibi licere existiment, id tamen illis proprium esse non potest, atque perpetuum, mors enim cum aduenit, illam obscurauit maiestatem, & gloriam,

51.

52.

53.

54.

Momentanea superbiorum salicitas.

& sic mortalium vitam, sic etiam opes, & ornamenta, eodem temporis articulo consumet. Hæc est communis, & nota conditio eorum omnium, quæ e terra sunt, & terram spectant, ne ultra mortem aliquid intueantur. Et sicut equi velocitas, leonis fortitudo, arborum viriditas, & species eorum deficiente vita omnino deficient: sic ista omnia quibus se homines isti inclementes, & molles oblectant, & exornant, illorum deficiente spiritu deficient.

55. *Et sicut summitates spicarum conterentur.*] Summitates spicarum aristæ sunt, fragiles nempe, & quæ ubi aruerunt, leui tactu sic comminuantur, vt in tenuem puluisculum abeant: neque relinquunt vllum sui loci, figuræque vestigium. Sunt quidem illæ erectæ, quasi stent incolumes, & inuictæ, & sursum attollantur in cælum. Sunt in spicarum vertice quasi murorum pinna, quæ & ipsæ fortes sunt, & quedam non solum ornamenta, sed etiam propugnacula ciuitatum. Sanè Cicero spicam contra auium minorum morsum, aristarum vallo muniri dixit. Hæ autem tam erectæ, tanque sublimes, contra vim omnem minus habent firmitatis, quam res omnes, quas produci, atque sustentat spicarum culmus. Dixit hoc idem quod Iobus multis post sæculis David Psalm. 36. 20. *Inimici vero Domini morx, vt honorificati fuerint, & exaltati deficientes quemadmodum fumus deficient.*

56. Septuaginta aliter vertunt in eandem quidem sententiam, diuersa tamen similitudine. Pro eo enim quod Vulgatus posuit, *Auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur*, Lxx. legunt, *Marcuit autem sicut malua in ardore, & sicut spica à calamo sponte decidens.* Quæ similitudines momentaneam esse ostendunt superbiorum hominum gloriam. Malua autem pro quauis herba ponitur, & in aliquibus codicibus, vt dicit auctor Catenæ, herba reperitur, quæ manè viriditatem ostentat ridens, & gram, ubi autem incaluit dies, marcescit, & sibi ipsi dissimillima redditur. Hoc idem in feno, & flore significauit Isaias cap. 40. de spica e calamo demessa siue à falce, siue ab estu, aut vento, dicit auctor Catenæ; *Comahestit spica cum à ferente, & sustinente eam culmo fuerit excussa, neque ex eo humorem amplius, adipemque quibus mirribatur, haurire potuerit.*

57. Eandem hominum superbiorum inconstantiam expresserunt paulo autè idem Septuaginta alia similitudine. Nam ubi Vulgatus nuper legit v. 19. *Ad nimium calorem transeat ab aquis*

minium; ipsi reddiderunt; *Sicut nebula vris factus est non apparens.* Chaldaus autem; *Siccitas, & calor rapuerunt etiam aquas nris.* Quod communiter sic explicant interpretes tam facile consumendos impios, qui in sua sibi felicitate placent, quam citò nix soluitur ab aestu vehementi.

Explicatio illa quam adduxi, communis est, & vt arbitror, vera, quæ dicit impiorum felicitatem futuram non diuturnam. Sed fortasse hic aliquid admixtum est ironiæ, quasi dicat Iobus, tres illos viros errare vehementer, cum dixerint momento temporis impiorum vane scere felicitatem, & gloriam. Sic sanè dixit Eliphaz cap. 15. Sophar cap. 20. Baldad cap. 8. Cum ergo Iobus probasset hac capite, impios pro sua libidine grassari, neque ab illorum cupiditate quicquam esse liberum, qui tamen ad finem vsque vitæ nihil patiuntur aduersi: quod ipsum docet familiaris experientia: concludit tandem, dicitque ironicè, *elevati sunt ad modicum, & non subsistent.* Quasi dicat, *I nunc, & dicit illo rum felicitatem esse momentaneam.* Quod idem est ac si dicat: ergo erratis affirmando toties, momento temporis impiorum gloriam felicitatemque vane scere.

Verf. 25. *Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum?*] Dixerat supra Iobus à versu 18. dignum esse auarum, & adulterum, qui talia patiantur, qualia ibidè ipse latè persequitur quæ negare potest nemo, quia id docet ipsa rerum natura. Cum autem talia non patiantur omnes, quorum vita multis est sceleribus delibuta, constat planè, neque errasse Iobum, cum dixit non solum impios in hoc mortali statu, cum mala, seu dura fortuna conflictari, sed etiam bonos, & malos non semper affligi in hoc sæculo, quia illorum supplicium sic differtur in aliud tempus, vt tamen non auferatur omnino. Neque tres amicos verè fuisse locutos, qui omnino affirmare contraria. Ait igitur si ita est, si non impij statim suorum scelerum pœnas luunt, neque illi solum in hac vita vexantur, quis me ideo mendacem accusabit, qui illa affirmo, quæ nemini sunt ignota, aut ignarum ostendet, aut impietatis reum esse dicet, cum illa dico, quæ ipsa me experientia quotidiana docuit; qui neque res humanas diuinis oculis submotas esse dico, neque ab illis abesse diuinam prouidentiam. Illud porro ponere verba contra Deum, idem valet, atque statuere, aut iudicare illis verbis diuinæ fidei, aut cognitioni, aut etiam potentiæ aliquid esse detractum.

ARGUMENTVM CAP. XXV.

Nihil hic nouum adducit Baldad, sed tantum iterat, quæ ab alijs sepe, imò & à seipso prius fuerant obiecta; ait enim potentem esse Deum, atque terribilem & vsque adeo iustum, & ab omni scelere, & concretionne purum, vt quæ iusta sunt, & pura nihil habere iustitiæ, nihil puritatis iudicari possint. Vnde tandem efficit hominem à Deo toto cælo distare.

CAPVT XXV.

A PARAPHRASIS.

1. **R**espondens autem Baldad Suhu-tes, dixit;

1. 2. *Ad hæc Baldad Suites; Deus, de quo à Iobe, non satis videris religiosè ac piè fuisse*

2. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

3. Numquid est numerus militum eius? & super quem non surget lumen illius?

4. Numquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?

5. Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius?

6. Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis?

A fuisse locutus, terribilis est, atque à Deo potens, ut quæ in cælo acæreque plaga natura dissentiant, eadem ad admirabiles suorum consiliorum effectus componat, & faciat.

3. Innumerabiles sunt diuinorum consiliorum administri, quorum in sua militia, manibus, & industria ad maximarum rerum momenta, fontesque plectendos, utitur Deus. Neque quicquam est diuinis oculis clausum, aut occultum. Quare peccatum nullum impunitum dimittet.

4. Qui vsque adeo iustus est, ut homo cum ipso comparatus quantumcumque videatur iustitiæ studiosus, & cultor, videri possit iniustus; vsque adeo mundus, ut natus homo de muliere nulla ratione cum illo debeat comparari.

5. Illius tantus est splendor, tanta mundities, ut luna cum eo composita, iudicetur obscura, & cælestia sydera prorsus imunda.

6. Quanto magis homo, qui ab humano, id est, terreno semine traxit originem, qui nihil aliud est, quam putredo, & sanies, nihil est aliud, quam tabes, & vermis.

Verf. II. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.]

1. **I**N hoc capite quod extremum continet colloquium trium amicorum, id agit Baldad, ut in Deo summam esse potestatem ostendat, qui quæ omnibus terrori esse debeat, cum possit & soleat peccata punire, & quæ minus natura ipsa coherent conciliare, & in suo ordine continere pacificè. Videtur autem Baldad eo consilio adductus, ut de Dei potentia, ac maiestate disputaret, quia Iobus dixerat, sceleratos ad finem vsque vitæ impune bacchari, & non solum in hominum fortunas, sed etiam coniugalem thalamum violenter irrumperere. Quod ille sic interpretabatur, quasi Iobus sentiret in Deo non esse facultatem, ut posset, aut æquitatem, & providentiam, ut vellet impiorum audaciam comprimere, & ab illorum iniuriis miserorum fortunas, & pudorem tueri. Quare illum nititur ab errore reuocare, in quo illum esse malè suspicabatur, & interim in metum pertrahit, ne sibi infernum reddat Deum, qui terribilis est, & potest facile perdere quem suo nomini, ac maiestati aduersari viderit.

2. Potestatem porrò illi summam esse ex eo probat, quia facit concordiam in sublimibus suis. Quæ sint ista sublimia, obscurum est. Quidam cælos intelligunt, qui cum varios habent inter se, imò & contrarios motus, quorum alij tardissime, alij velocissime suos versant, atque efficiunt orbem, & cum vario se nutu in alias atque alias cæli plagas contorqueant, est tamen inter illos incredibilis concordia, atque concentus: quod sanè nisi ab omnipotenti ma-

Gasp. Sar. Etij. Comment. in Iob.

A nu fieri non posset. Alij angelos putant, inter quos, licet varij sint ordines, neque natura eadem, siue species, ita tamen studiis, moribusque consentiunt, ut idem sapiant, & velint, & illam summam sibi libertatem esse putent, si à diuina voluntate nunquam recedant. Alij denique meteoras impressiones intelligunt: id est, illa, quæ in acære regione concresecunt, & ex ea vibrantur, qualia sunt fulmina, venti, nubes, & alia, quæ cum fremere cœperunt, & aduersis inter se frontibus concurrere, omnia videntur esse turbanda. Quæ tamen omnia sedat Deus, & mira consensione concordat. Quod de suo Ioue prædicabat delusa Gentilitas, à quo dicebat frænari ventos, discuti nubes, & quæ motus terris, & exitium minabantur, momento temporis, leui tantum capitis inclinatione componi; De suo sanè Ioue cecinit Maro lib. 1. Æneid.

Vultu, quo cælum tempestatesque serenat.

B Et ante illum Homerus lib. 17. Iliad. Omnes istæ cogitationes optimæ sunt, & ad literam, institutumque consentaneæ. Tu elige quam velis, nisi malis omnes simul in eadem explanatione coniungere.

C Ego eò magis inclino in posteriorem hanc explicationem, quia hominibus maxime his, qui non sunt rerum cælestium admodum gnari, qualis erat Baldad, & Idumari reliqui, alia minus nota sunt. Hæc verò meteoras ignorare non possent, quæ quotidie vident, quibus se Deus hominibus potentem, & horribilem probat. Quemadmodum Deus

D d 3 meteoris

Dei potentia ostenditur in rerum diuersariis & contrariarum concordia.

meteoris his impressionibus peccatores ter-
ruerit, straueritque, exempla habemus plura.
Lege Psal. 17. & nostros in illum commenta-
rios. lib. 2. Reg. c. 22. Hæc porro arma dicuntur
Dei, & fortasse sunt illi milites, quorum non
est numerus, de quibus statim, & Iudicum c. 5.
v. 20. lib. 1. Reg. c. 7. & hoc ipsum docuit Deus
infra cap. 38. vers. 22. & v. 34. ubi se hoc iudi-
cio Deum esse probat. & idem docet David
Psal. 147. Et fortasse ante hoc tempus similia
contigerant, licet Scriptura non tradat, quæ
nota fuerunt Idumæis; unde Baldad vt probat
Deum esse potentem, ac terribilem argu-
mentum sumpsit.

4.
Dei contra
peccatores
arma quæ.

Vers. 3. *Numquid est numerus militum eius.*]
Hoc ad terrorem facit, quem Deo cum pote-
state inesse proximè dixerat Baldad; milites
porro Dei dicuntur illi, quibus Dominus uti-
tur ad illorum supplicium, quos suæ volunta-
ti nouit esse rebelles. In quorum numero sunt
Angeli, siue boni, siue Apollata, nam per utro-
que Deus, suas, suorumque vlciscitur iniurias.
Sunt præterea creaturæ omnes, tam illæ qui-
bus est motus, & ratio, quàm illæ, quæ exper-
tes sunt sensus, & animæ. Habes hoc Sap. c. 5.
vers. 18. *Armabit creaturam ad vltionem inimi-
corum.* & infra v. 21. *Pugnabit cum illo orbis ter-
rarum contra insensatos.*

5.
Per milites
quasi per
carnifices
inflictum ca-
pitale suppli-
cium.

Porro per milites, tanquam per carnifices,
sumi quondam à fontibus supplicium res est
certa, & nos pluribus ostendimus super Danie-
lem ad illud cap. 2. v. 24. *Daniel ingressus est ad
Arioch quem constituerat Rex, vt perderet sapien-
tas.* Sic Salomon 3. Reg. c. 2. præcepit Banaïæ,
vt damnatum iam morte occideret Ioab; &
eodem capite iterum Adoniam. Sic Saul emis-
sariis suis, nempe militibus præcepit, 1. Reg.
22. v. 27. vt sacerdotes, quos morti destinarat,
occiderent. Et Christum Dominum multa post
sæcula Romani milites in crucé egerunt. Quo-
circa si innumeri sunt milites qui astant Do-
mino, quibus capitalis supplicij executio man-
datur, quò modo liber esse potest à metu,
qui Deum, qui tot habet armatas manus,
& ad plagas intentas, inimicum habet & of-
fensum?

6. *Et super quem non surget lumen illius?*] Hunc lo-
cum non eodem omnès explicant modo. Qui-
dam ad Dei potestatem referunt, qui illuminat

A omnem hominem. Alij ad milites, in quibus
apparet diuinum aliquid, id est, à Deo commu-
nicatum ad vltionem inimicorum, siue Angeli
sint, siue meteoræ impressiones, siue creaturæ
aliæ quantumuis natura sua debiles, & exiguæ,
quæ assumptæ à Deo tanquam virtutis suæ in-
strumenta, aliquid faciunt supra suarum viriū
facultatem. Alij his verbis significari putant
nihil esse diuinis oculis occultum, & id mihi
magis apparet verisimile: quia neque à litera
aliquid apparet extortum, & facit plurimum
ad Baldad susceptum institutum. Nam si Deus
B potens est, & terribilis, & qui omnia, quæ ab
hominibus fiunt, penitus videt & expendit, fa-
tis sibi efficere videri potuit, quod agebat, ne-
pe peccatorem in hac vita puniri, & ideo errare
Iobum, quia proximè dixerat peccatorem,
auarum nimirum, & adulterum, vitam agere
iucundam, & pluribus commoditatibus re-
fertam.

Vers. 4. *Numquid iustificari potest homo com-
paratus Deo, aut apparere mundus natus de mulie-
re?*] Hæc nobis explicata sunt suprâ. Prior pars
C c. 4. v. 17. ad eadem fermè verbas, *Numquid ho-
mo Dei comparatione iustificabitur?* Posterior cap.
15. v. 14. ad illud; *Quid est homo, vt immaculatus
sit, & vt iustus appareat natus de muliere?* & c. 14.
vers. 4. *Quis potest facere mundum de immundo
conceptum semine?*

Vers. 5. *Ecce luna etiam non splendet, & stelle
non sunt munda in conspectu eius.*] Hæc suprâ ex-
posita sunt c. 4. v. 18. & cap. 15. v. 15. Ex quo ap-
paret nihil nouum adduxisse Baldad, sed tribus
versibus eadem repetisse, quæ dixit Eliphaz
c. 4. à versu 17. & iterum cap. 15. à versu 14. vbi
totidem versibus eadem explicatur sententia.
D Hanc autem sententiam ideo bis posuit Eli-
phaz, quia se à spiritu accepisse dixerat cap. 4.
& quasi aliquid haberet diuinum, illam nunc
repetit Baldad. Quare optimè ommittere potuis-
set, & quia minus opportuna contra Iobum, &
quia ab Eliphaz semel, atque iterum eodem
penè modo, atque ordine repetita.

Vers. 6. *Quanto magis homo putredo, & filij
hominis vermis.*] Hoc etiam expositum est c. 4.
vers. 19. & c. 15. v. 16. Hic finiuntur trium ami-
corum Iobi verba, quæ perquam optimè con-
futauit Iobus, & deinde Deus 42. capite reprehendit.

ARGUMENTVM . CAP. XXVI.

DVRIVS accepit Iobus orationem Baldad, cum potius exulceraret, &
affligeret, quàm recrearet, leuaretque agrum, atque mœrètem animum,
& illum de Dei natura & equitate ambizioso fastu docere voluerit,
qui ipsius neque doctrinæ, neque admonitionis indigeret. Quare vt
suam ipse de Deo intelligentiam ostendat, multo plura, eaque illustriora
de Deo predicat, quàm à Baldad proximè, & ab eodem prius & ab alijs etiam sodali-
bus audierat. Enumerat enim, quæ à Deo creata sunt, animata prius, & spirantia: dem-
de alia omnia, quæ spiritu carent, & vita; quæ rerum vniuersitatem admirabili disposi-
tione distinguunt, & ornant. In quorum commemoratione mirificus est: & tandem addit
ea omnia licet illustria, & plurima minimam esse partem illorum, quæ diuina solertia ope-
rata est.

1. **R**espondens autem Iob, dixit:
2. Cuius adiutor es? numquid imbecillis? & sustentas brachium eius, qui non est fortis?

3. Cui dedisti consilium? & forsitan illi, qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam.

4. Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum.

5. Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis?

6. Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni.

7. Qui extendit Aquilonem super vacuum & appendit terram super nihilum.

8. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.

9. Qui tenet vultum folij sui, & expandit super illud nebulam suam.

1. 2. Post hæc Iobus ad Baldad, qui cum eo venisset animo, ut solaretur afflictum, eum tamen sermonem habuit, ut potius exulceraret, & affligeret. Ecquem, inquit, adiunare aggredieris? numquid imbecillum, & agro animo, ac corpore laborantem. At hæc vis est patius, quam officiosum, & salutare levamentum. Sustentare ne paras, & corroborare brachium confractum, & debile? Sed illud potius hoc sustentationis genere debilitas.

3. Monuisti me, cum tamen non essem insipiens, neque mihi te monitore, aut consiliario opus esset: neque tantum esset in te sapientia, quam tu ipse de te predicabas ambizioso preconio.

4. Mene docere vis esse Deum iustum, potentem, terribilem? quasi id ego ignorem; de quo multo plura, quam tu, & longè maiora predicabo. Et primum dico quòd spiret, & viuat, habere ab illo quicquid spiritum habet, & vitam.

5. Neque tantum qui spirando viuunt, quales sunt, qui aut in aere volant, aut in terra gradiuntur, à Deo spiritum acceperunt, & vitam, sed etiam qui sub aquis viuunt, neque tamen spirant, quales vasti pisces, & marina monstra, qui marini gigantes appellari non immeritò possunt; & reliqua minorum piscium genera quæ cum illis in marina profunditate degunt.

6. Addo deinde, quod me ignorare putabas, o Baldad, Deo usque adeò nihil esse clausum, nihil occultum, ut infernum ipsum, id est, partem illam, quæ medium tenet, & centrum terre, sic credam esse nudum diuinis oculis, ac si vasta terre moles interiecta non esset, aut lacus damnatorum perditioni destinatus, nullum haberet tegumentum oppositum.

7. Neque Deus solum animantes creauit naturas, sed etiam quæ sensu carent, & motu, qualis est natura illa spirabilis, quæ ventus appellatur; quam sic diffudit, extenuauitque, ut quod occupat spatium, vacuum ab omni corpore existimari possit; & in eo, quod instar videtur obtinere nihili, ingentem terræ molem suspendit.

8. Qui vim aquarum ingentem illigatam nubibus ita attemperate dispensat, ut facundet terram, non euertat, & dissipet: Atque ideo stillare iubet nubes pluuialibus aquis, non vomere illas torrentis in modum, ut exhilarent sata, non obruant, hiantemque relinquunt agriculturalum spem.

9. Qui cum habitat in cælis homini mortali prorsus inuisibilis, folio suo densas offun-

10. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ.

11. Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.

12. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, & prudentia eius percussit superbum.

13. Spiritus eius ornauit cælos: & obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus.

14. Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum eius: & cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitrum magnitudinis illius intueri?

A dit nebulas, quæ solij sui aspectum humanis oculis eripiant.

10. Qui terminum marinis aquis definiuit; & claustra opposuit tantæ, tamque violente profundi gurgitis moli, quæ dum dierum, nocturnumque vicissitudo durabit, non transiliet.

11. Cæli ipsi, quantumcumque illorum solida sit, stabilisque natura, contremiscunt tamen, & pauebunt: sicut domus, aut moles, quæ columnis innititur, si illius columna concutiantur, & tremant.

12. Qui sua admirabili potentia temporis momento diuisit aquas, ut terra quæ operta fluctibus videbatur inutilis, humanis visibus aperta seruiret. Tunc autem mare latiori damnato superbum, multis locis diuisum, atque percussum est.

13. Qui sua sapientia ornauit cælos, illisque admirabili syderum varietate distinxit. Et sicut obstetricatrix ex utero latentem educit fetum; sic ex cælorum conceptaculo, atque utero Deus obstetricante manu quocauit astra, & in his illustre sydus, quod serpentem appellant Astrologi, & duplici flexu utramque Vrsam amplectitur.

14. Exprompsi pauca quadam diuinorum operum exili imperitioque sermone, quod si sonitum exiguæ stillæ, qualis oratio mea est, sustinere vix potest homo qui saperet, quomodo audire ac sustinere poterit torrentis fragorem, ac tonitruum aliorum, quæ diuina manus operata est; aut tantæ potentie magnitudinem.

Verf. II. Cuius adiutor es? numquid imbecillis? & sustentas brachium eius, qui non est fortis?

1. Ie laborant interpretes in quærenda ratione, cur Iobus non affirmet, adiuuari Deum à Baldad contra Iobum ipsum, ut illius deprimat insolentiã. Quod Deus hætenus non videbatur perficere potuisse, cum post tot plagas, durosque conflictus, adhuc tamen spiritus retineat antiquos, & cum de ipso conferere audeat, & tentet iudiciale certamen. Quasi velit Baldad proposita diuina virtute, cui obniti non possit hominum quantumcumque armata potentia, adiuuare Deum, & cum illo simul Iobum oppugnare, eoque adducere, ut tandem minus superbe sapiat, & Deo subesse, & eundem supplex venerari discat. Huc spectat, & incumbit omnium ferme interpretum consensus, à quorum ego sententia non recedo; maxime sic hic admixtum putes aliquid ironicum. Quasi Iobus subamarè sublaunet Baldad sapientiam, qui dum sapientissimus videri vult, suam omnibus prodit ignorantiam: Neque enim quicquam docet quod ignorant

A homines de media plebe, quodque non antea fuerit ab amicis, & ab ipso etiam Iobo, quem impietatis, & ignorantie coarguit, saepe, atque copiose repetitum. Quare neque causæ Dei, cuius videri vult patronus, aliquid addit firmamenti, neque aliquid affert noui, quo animum Iobi, si in errore esset, à sua obstinatione deliceret.

Hæc, ut dixi, mihi ideo placent magis, quia pluribus placent; veruntamen addam explicationem aliam, quam expendat lector, & si volet, me non repugnante, reiiciat. Putabam ego reprehendi à Iobo Baldad, quod minus officiosè, ac piè consolatoris obiisset munus, cuius causa reliquisset domum, & ad stationem illam squalentem & solam diuertisset, cum ea diceret, non quæ solarentur ægrum animum, & dolorem lenirent, sed quæ augerent potius, & abiectum opprimerent. Erant quidem vera, quæ Baldad de Dei potentia, & maiestate protulerat: sed parum ad illum rerum articulum opportuna, cum alia

alia de Deo potuisset asserere, quæ non minus diuinam naturam commendarent, & iacentem animum magis erigerent. Neque illa quæ tunc Baldad, & alij prius de Deo prædicauerant, ignorabat Iobus, quæ multo ante grauius, & luculentius expresserat. Quare optime ab harum rerum commemoratione abstinere potuisset. Ad hanc ego cogitationem priorem partem capituli explicandam sic instituo.

3. *Cuius adiutor es? nunquid imbecillus?*] Eo consilio venerat Baldad, vt adiuuaret imbecillum, & languentem, & penè exanimatum recrearet: ab hoc tamen scopo, quàm longissimè aberrauit consolatio, quæ eiusmodi fuit, vt potius præcipitantem impelleret, & iacentem opprimeret, quàm sustineret pronum ad ruinam, & prostratum excitarer à puluere. Ad quem sic Iobus paraphrasticè; *Eoquem adiuuare vis? nunquid imbecillum & languidum?* at hæc vis est potius hostilis, quàm amicam, & officiosum leuamentum. Sustentare ne paras, & corroborare brachium confractum, & debile? Sed illud potius hoc sustentationis genere debilitas.

4. *Verf. 3. Cui dedisti consilium? forsitan illi qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam.*] Multa dixit Baldad, & nunc, & capit. octauo & decimo octauo, quibus quasi ignorantem Iobum instruere voluit, qui illius non indigebat sapientia, atque doctrina, cum multo quam alij tam humana, quàm cœlesti sapientia foret instructor. Ad quem Iobus ait, se illius non egere consilio, cum sit omnino insipiens: neque tantum in Baldad esse sapientiæ, quantum ipse ambizioso præconio venditabat.

5. *Verf. 4. Quem docere voluisti.*] Illud quem Deum refert: non quem iuuare velit, vel instruere Baldad; sed de quo & illius maiestate Iobum velit instruere; ita vt Deus non accipiat instructionem, & scientiam à Baldad, sed Iobus de Dei maiestate. Quasi dicat Iobus: mène docere vis esse Deum potentem, terribilem, cui adsit perpetuò numerosus exercitus, &c. Quasi ego id ignorem, & non potius meditatione, atque ad eò experimento cognouerim. Hanc explicationem ex parte tenet Eugubinus, dum docet hunc Iobum doceri, & eidem præberi consilium à Baldad. Neque omnino Chrysostomus abhorret in catena; *Non, inquit, hoc tibi crimini do, quod Dei sint tibi partes susceptæ: sic enim fieri oportebat omnino; sed tamen cur me condemnaueris nihil erat.*

6. *Nonne eum, qui fecit spiramentum.*] Ostendit iam Iobus se de Deo & nosse plura, & sentire sublimiùs. Et vt alij intelligant, non temerè hanc sibi Deo arrogare sapientiam, multa commemorat diuinæ cognitionis, & potentia illustra documenta, quæ fortasse nunquam audierant, qui videri voluerent humanarum, diuinarumque rerum scientificissimi. Dum autem ipse tam multa, tamque minuta de Deo loquitur, satis ostendit sibi necessarium non esse vt ab alio de diuina natura, ac potestate doceatur. Et primum docet à Deo accipere animantes omnes, vt sint, & viuant. id enim valet *spiramentum*. Tandem enim viuunt animal, quan-

A diu spiritum haurit vitalem, quem auferre potest, cum ipsi libuerit, & cum eo vitam. Est autem allusum ad Adami creationem, quem, cum tantum esset terrena quædam moles, spiraculam vitæ animauit temporis momento, dedique illi sensum, motum, & intelligendi facultatem, & vitam: *spiraculum* autem, *spiritus*, *spiramentum*, & *anima* idem sunt. Valent enim idem quod ventus, à quo animalis pendet vita, quem si præclusis faucibus ademeris, intereat statim necesse est. Hoc eodem modo Dei potentiam expressit Isaias capit. 42. versicul. 5. *Hæc dicit Dominus, &c. Datis flatum populo, qui est super eam (terram) & spiritum calcantibus eam.* Hæc autem Iobum de Adami creatione, & vitæ spiramento ab Abramo, & Isaac accepisse credibile est. Qui verò hæc nouit, ignorasse alia de Deo, quæ in Iobo tres amici desiderare se dicebant, credibile non est.

7. *Verf. 5. Ecce Gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.*] Hic locus varie torsit, & distrahit interpretes: neque enim omnes in Gigantum significatione conueniunt; de nomine, imo de nominibus multa diximus in nostris commentariis super Isaiam, ad illud c. 26. *Morientes non uiuant, Gigantes non resurgant.* Cum alia sint apud Hebræos Gigantum nomina, hoc loco dicuntur *רפאים* *rephaim*, de quorum significatione, ac notatione ibi plus satis, quem tu locum consule, neque enim in re vulgata libet diutius immorari. Illud obseruo mihi nullo modo placere, quod tunc apud Isaiam, & post lib. 2. Reg. capit. 21. alterius secutas coniecturam non improbabam. Dixi enim videri verisimile *rephaim* appellari Gigantes, quasi essent Repha, sine Harapha filij. Hic enim pater fuit Góbate, vt habes lib. 2. Reg. capit. 21. & 1. Paralip. capit. 20. & aliorum trium, qui prodigioso fuerunt, & Gigantæ corpore. Sed illa mihi sententia nullo modo placet, quia Rapha, seu Arapha, id est, quatuor Gigantum pater, multis sæculis fuit post aratem Iobi, & Moyses, qui Hebraicè scripsit, quod Iobus ante Idumæorum idiomata prodiderat. Quare Moyses ad Rapha deducere non potuit Hebraicum nomen *Rephaim*.

8. *Qui porrò sint isti Gigantes, qui sub aquis gemunt, obscurum est. Quidam apostatas Angelos esse credunt, qui comparatione hominum, quorum est obscura, & infirma conditio, Gigantes sunt hi autem è cælo ad infima depulsi sub aquis gemunt, quia aquæ terram, & terræ centrū magna mole circumdant. Alij inanitata alia, quæ sub aquis nascuntur, & crescunt, Gigantum nomine significari credunt, quales sunt margaritæ, coralia, & frutices quidam, qui sylvarum in modum marinos sinus occupant, faciuntque, vt maris profunda late syluescant. Quæ de re Plinius libr. 19. capit. 25. Vide quid nos super Isaiam cap. 63. v. 13. Posterior hæc sententia leuis est, neque prior multum probabilitatis habet.*

9. *Duæ sunt aliæ, quæ minùs videntur difficiles. Altera omnium penè interpretum communis, quæ renouari putat Noëti diuini antiquam memoriam, quando Gigan-*

tes, qui eo sæculo vixisse, & immania admisisse flagitia memorantur, communi illa inundatione demersi perierunt. Tunc verò gemuisse videri possunt sub aquis, cum illis diu collectati sunt, & cum enatare in tutum aliquem locum desiderarent, illum inuenire non potuerunt. Hæc optimè textum implet; & Dei potentiam satis ostendit, qui famosos illos, & potentes à sæculo viros tam facilè deleuit. Neque est verisimile hanc totius mundi colluionem, & Gigantum mores insolentes, & barbaros Iobum ignorasse.

10.

Sed est mihi verisimilius sermonem hinc esse de animantibus illis, quæ gignuntur in aquis, quorum aliqua sunt ea vastitate, ac mole, ut inter pisces alios, illum locum obtineant, quem inter vulgares homines Gigantes; quales sunt balænæ, lamia, orca, phocæ, & grandes aliæ belluæ, quæ dominantur in mari. Alij autem pisces iis verbis explicantur, quæ subiiciuntur statim; *Et qui habitant cum eis.* Cur autem in hanc sententiam potius abeam, rationes sunt aliquot, neque meo iudicio leues. Prima est, quia cum de his animantibus egisset, quæ in aëre volant, & in terra gradiuntur, quibus Deus tribuisse dicitur spirandi, id est, viuendi facultatem, non videbatur magnus Philosophus Iobus omiffurus animantia, quæ magno numero natant in mari.

11.

Secunda, quia cum dixit *Spiramenta*, non videtur piscium meminisse: quia illi spiramenta non habent, id est, instrumenta quæ spirationi seruiunt, ut multis docuit Aristoteles de respiratione capit. 1. Quare quando de omnibus animantibus agit Iobus, seorsum hinc de piscibus actum oportuit, quando illi inter spirantia numerari non debent. Neque obstat quòd pisces in aquarum gurgite non gemunt, cum vocem non habeant, sine qua gemitus non est, ita Aristoteles libr. secundo, de anima capit. octauo. Quia gemere ille saepe figuratè dicitur, qui dolet, aut qui dolendi grauem habet causam, ut qui duro subest imperio, qui tenetur in vinculis. Quo sensu omnis creatura, etiam cui neque ratio est, neque sentiendi facultas, ingemiscere dicitur, dum peccatoris libidini seruire cogitur. De qua Paulus Rom. 8. *Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.* Cum ergo immanes illæ marina belluæ diuino premantur imperio, & sub aquarum gurgite clausæ littoribus, quasi quibusdam carceribus constrictæ videantur, si non gemunt, quia illis natura vocis negauit facultatem; & ea patiuntur, quæ ab illis si suam conditionem, & claustra cognoscerent, gemitum exprimerent.

12.

Sed est adhuc, quod eleuet hanc objectionem, & nostram cogitationem magis confirmet: nam ubi Vulgatus legit *gemunt*, Hebraicè est. יָחַל יָחַל, à radice, יָחַל חָל, quæ ita significat dolere, & gemere, ut etiam valeat parturire. Quo dicendi modo significatur, quanta sit aquatiliū fecunditas, de qua multa naturalis historiae scriptores. Porro vsitatum est, tam in Scri-

ptura sacra, quàm profana, ut rebus nomen imponatur ab eo quod plerumque contingit, etiam si aliquando id absit, cuius gratia nomen inditum est. Iuxta hæc cinis pro cadauere sumitur, & funus pro morte, licet aliquando cadauer combustum non sit, nec ex illo relictus cinis: neque mortem sequatur funeris, & sepulturæ honor. Et Deus cum descenderit in terram, dirupturus dicitur cœlos Isai. capit. 64. *Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes.* cum tamen spiritualis illa substantia apertis, seu diruptis cœlis non indigeat; quia communiter; qui per solidum egreditur corpus, illud dirumpit & diuidit. Sic ergo, quia à partu abesse non solet dolor, & gemitus, gemere dicuntur pisces, licet muti sint, & vocis instrumentis careant. Sanè dolere in partu pisces, docuit Plinius libr. 19. capit. 16. de balænibus, quæ hoc loco appellari potuere Gigantes; & foetas, & proximè leuatas partu languere. Sic autem ille de balænibus, quas orca inimicæ belluæ infectantur hostiliter, eo maximè tempore, quo grauidæ sunt, aut recentes à partu, quas multis modis aggrediuntur, & fodiunt; *Balæna, inquit, ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere suo onerata, tunc quidem ex utero graues, pariendæ poenis inualide, solum auxilium nouere in altum profugere, & se toto defendere Oceano.*

Spiramenta porro dicuntur instrumenta spirationis, quales sunt fauces, arteriæ, pulmones, & cor: denique quæcunque aut excipiunt spiritum, aut afflant. Sanè Virgilius pro pulmonibus, atque præcordiis posuit l. 9. *Æneid.*

Alis allata sagitta,

Et leno affixa est lateri manus, abditæque intus

Spiramenta anima letali vulnere rupit.

Verf. 6. *Nudus est infernus coram illo, & nudum est operimentum perditioni.*] Dixerat capit. præcedenti Baldad. versicul. 3. neminem esse in loco, qui coram Deo sit caliginosus, quia nihil est quod illius non illustretur lumine, & sic appareat in tenebris, quasi sit in aperta, & meridiana luce. Id ipsum fatetur hinc Iobus, & ut intelligant alij se huius veritatis ignarum non fuisse, illam adducto exemplo magis amplificat. Ait ergo ipsum quoque infernum, id est, terræ medium, & centrum nullis esse integumentis inuolutum, sed prorsus esse nudum à caligine, qua omni ex parte crasse circumfunditur, & à terræ vastissima mole, quæ non magis diuinos impedit, & tardat obtutus, quasi foret purissimus, & pellucidus aer. Est autem vtriusque hemistichij eadem sententia. Perditio etenim idem est quod infernus, quæ nullo dicitur operimento tecta coram Deo, sicut nudus vocatur infernus. vocatur autem perditio, quia ibi damnati, ac perditii cruciantur, qui loquendi modus in Scriptura sacra infrequens non est. Quomodo sanctorum, & beatorum locus dicitur gloria, & beatitudo, quia ibi viri gloriosi & fortunati felicissimum agunt æuum. Neque hoc loco tantum infernus cum perditione coniungitur. Prouerb. 15. verf. 11. eadem

REGVLA.
Rebus interdum nomen imponitur ab eo, quod plerumque contingit, etiam si id absit, cuius gratia nomen impostum est.

13.

Perditio idem interdum quod infernus.

cum hoc loco sententia, & ab eodem, ut opinor, expressa. *Infernus, & perditio coram Domino: quanto magis corda filiorum hominum: Et iterum 27. versicul. 20. Infernus, & perditio nunquam implentur.* Non nego perditionem sæpe pro morte, & sepultura sumi, quod ex eo videtur verisimile, quia perditio aliquoties cum morte, & sepultura iungitur, quod per epexegetum non rarò fit, in qua pars posterior versus, priorem, & continet, & explicat, ut infra capit. 28. versicul. 22.

14. *Verf. 7. Qui extendit Aquilonem super vacuum.*] Postquam creaturas omnes animatas, quæ spirando viuunt, aut in aquis degunt, à Deo formatas esse dixit: nunc ad inanimata sermonem traducit, & præcipuas vniuersi partes connumerat, quæ diuina solertia architectata est. & primùm agit de aëre, quem per synedochen in Aquilone totum concipit & intelligit; quem super vacuum extensum, ac diffusum esse dicit, id est, super spatium illud quod inter cælum, & terram interiectum est: illud enim vacuum appellatur, quia reuera antequam Deus illud spirabili natura completeret, vacuum erat. Aut certè, quia vulgari hominum iudicio, à quo in loquendo Scriptura sacra abhorrere non solet, vacuum existimatur, quod occupatur ab aëre, cuius ita est tenuis, fluidaque natura, ut neque visu capi, neque teneri ac contrectari manibus possit. Vocari autem vulgo hominum vacuum, quod aëre plenum est, quia non est corpus solidum, docuit Aristoteles capit. 6. de physica doctrina. Quare vulgo hominum prouerbiali specie aër idem esse existimatur, quod nihil.

15. Cur verò Aquilonis potius, quam aliorum ventorum meminerit, cum non magis in Aquilonem, quam in ventos alios ista conueniant, ea ratio videtur non inepta; quia Aquilo in ea regione, quam incoluerunt Idumæi, magis erat notus, quia magis infestus, & assiduus. Denique, quia hemisphærium nostrum Aquilonare est, quia Arcticum intuetur polum, à quo spirat Aquilo. Nam Antarcticus, id est, Australis polus ignotus est nobis, licet Auster, & reliqui venti, Aquilonare hoc hemisphærium aliquando permeent. Quidam illam cæli partem intelligunt, quæ est ad Aquilonem, id est, hemisphærium nostrum cæleste: alij terrestre cui magis est assiduus Aquilo. Quod ideo mihi probari non potuit, quia licet Aquilo pro regione Aquilonari sumatur, tamen ubi nullum, siue à litera, siue à veritate subest incommodum, non est cur à propria significatione recedamus. Deinde, quia cum de aliis elementis locutus fuerit Iobus, & de cælo, & terra manifestè; non est cur censeri debeat aëreæ regionis immemor, & bis memor cæli & terræ, omisit ignem, quia fortasse regionem igneam esse non putabat, sicut olim censuere non pauci, ut docet Augustinus libr. 2. de Genesi ad literam, & Aristoteles 2. libr. de cælo capit. 13. & nostro tempore non est omnino antiquatà sententia. Vel certè Iobus argumentum ab illis rebus sumpsit, ut diuinam probaret omnipotentiam, quæ magis hominibus erat experimento co-

A gnita. Quis enim aquam, quis cælos, aërem, & terram ignoraret, a quibus quotidie accipimus maximos, ac familiares vsus? At elementarem ignem nemo vidit, neque illius vim vllam expertus est: atque ideo non erat cur Iobus elementaris ignis meminisset: cum illius vim & naturam nouisset nemo, & ignorassent amici, qui vsque ad eò sapientes non erant, licet magni vellent haberi Philosophi.

Et appendit terram super nihilum.] Hunc locum satis, opinor, explicuimus supra cap. 9. ad illud; *Qui commouet terram de loco suo, & columna eius concutuntur.* Nihilum autem dicitur terræ centrum, quia ad eò exiguum est, ut nihil instar obtineat. dicitur tamen super illud nihilum terra suspendi, quia omnes illius partes ad illud nihilum nituntur æqualiter; & terra ipsa suis vndique librata ponderibus, & in se se nutibus suis conglobata stat prorsus immobilis: quia illam naturalis grauitas, & ad mundi medium natiua propensio à centro recedere non sinit. de hac re alij pluribus, nos pro nostro instituto plus fortasse satis. vide plura supra ad caput 9. versu 6.

Verf. 8. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.] Necessaria est ad terræ fecunditatem aqua, aliter enim fructus non produceret, ad hominum victum, & vitam necessarios. Quod si aqua tota se mole, atque impetu distunderet, obrueret agros, sterneretque sata læta, bouumque labores, neque plus faceret quam lapsus morano è vertice torrens, qui non tam rigat, & fecundat, quam populatur, & euertit terram. Quare Deus sic cælestem aquam sua prouidentia dispensauit, ut non ingentem aquarum vim discilla nube, & quasi apertis cataractis in terram effunderet, & ruptis aggeribus fluuium latè fluentem in agros cum impetu, & fragore laxaret, sed magnam illam aquarum molem ita contineret in nubibus, ut parè, ac modicè pluuiam largiretur hominibus, stillantè cælo pluuias guttas, non vomente torrentis in modum cum fragore ac sonitu præcipitem fluuium: non aliter ac si solutam in stillas aquarum molem per cribri foramina transmitteret.

Hoc idem cecinit Dauid dum diuinam prædicat potentiam, & singularem illius prouidentiam admiratur. Psalm. 17. nam ubi in psalterio LXX. legunt; *Tenebrosa aqua in nubibus aëris;* Hieronymus legit libr. 2. Reg. capit. 22. ubi idem ponitur Psalmus, *cribrans aquas de nubibus cælorum;* & Pagninus; *colligantia aquarum nubes cælorum;* vide quæ nos ad illum locum Psalmi in nostris commentariis in libros Regum.

18. Est autem hoc diuinæ potentæ non leue documentum, potuisse magnum aquarum pondus pertenui, & fragili natura, ex terræ vaporibus concreta cohibere, & ita percolare, ut molle sit stillicidium, quod fecundet, non rapidus torrens, qui sternat & populetur terram. Quemadmodum opus est omnipotentis dexteræ pertenui filo Leuiathan, extrahere quocumque velit: & marinas aquas intra definitos terminos continere. Hoc Iobus iterum capit. 12. versic. 15. argumentum esse voluit diuinæ potentæ; *Si continuerit aquas omnia siccabuntur, & si emiserit eas, sub-*
19. *uertent*

16.
Centrum
terra nihilum
dicitur.

17.
Dei prouidentia in
dispensanda
pluuia.

18.

19.

uertent terram. vide quid nos ad illum locum. Huc credo spectabat Salomon cum dixit Prouerb. 30. versicul. 4. *Quis colligauit aquas, quasi in vestimento? ut enim qui in lacinia, aut sinu aliquid portat, illudque ut libuerit, suo arbitratu dispensat, & diuidit, sic Deus aquas pluuias, quas in nubium complexu, non aliter, quam in sacco, ac vestimento conclusit. Qua similitudine exprimitur; quo modo è nubibus stillat imber, eo nimirum modo, quo è vestimento, seu colo stillatur aqua, guttatim nempe, non effusa tota, quasi ex capaci, atque inuerso vase.*

20.
Deus habitabat in caliginis.

Verf. 9. *Qui tenet vultum solij sui, & expandit super illud nebulam suam.* Adhuc Iobus in aërea versatur regione, neque ad superiores caelos, astriferos videlicet, assurgit. Millies audimas Deum habitare in nebula, in caliginis, illis denique locis, ac modis, quibus videri non possit ab hominibus, sicut pluribus ostendimus ad illud lib. 2. Reg. capit. 22. *Posuit tenebras in circuitu suo latibulum.* Quod in psalterio Psalm. 17. sic legunt LXX. *Posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius.* Et fusius ad illud lib. 3. Reg. capit. 8. versicul. 10. *Nebula impleuit domum Domini.* Hoc autem loco in solij vultu, caelum intelligo non aëreum, sed superius, vbi Deus saepe dicitur suum habere thronum, seu domicilium, ut diximus ad illud Isai. 66. *Caelum mihi sedes est.* Illas igitur nubes, de quibus proxime, ex quibus ad fecunditatem terræ, hominumque delicias cribantur aquæ, expandit in aërea regione Deus, offunditque caelo, tegitque solium suum, aut solij faciem, ne facies cæli, id est, externas species homines videant. Quod tunc accidit maxime, quando nigrae concresecunt nubes, & tempestates ingruunt vehementes. In quibus saepe legimus eripi caelum naufragantium oculis. Sic Maro lib. 1. *Æneid.*

*Eripiunt subito nubes, caelumque diemque
Tenebrarum ex oculis, ponto nox incubat atra.*

Quidius lib. 11. *Met.*

*Inducta piccis è nubibus umbra,
Omne latet caelum, duplicataque noctis imago est.*

21.
Qualis terminus, circumdatus mari.

Verf. 10. *Terminum circumdedit aquis, usque dum finiatur lux, & tenebrae.* A nubibus aëreoque caelo Iobus ad aquas, id est, proximum elementum descendit. In quo illud præcipue considerat, quod maxime mirantur homines, quod tantam illam tamque saeuientem molem, eo præsertim tempore cum à ventorum rabie hinc, atque inde turbatur, & tumescit, non excedat littora, id est, definitos à Domino terminos, intra quos diuinum præceptum illam ineluctabili firmitate coercuit, quod sanè maioris est admirationis, si mare, quod nonnulli putant, supra littora, quæ maris sunt claustra, sursum atollitur. Qua de re hoc loco mihi disceptandum non est, quia res est longior, & salua commentationis lege omitti potest, imò & debet ab interprete. Interim vide nostrum Pereiram lib. 1. commentariorum in Genesim, & Conimbricenses 2. libr. de caelo quæst. 4. Illud dico, sicut proxime mirabilem se Deus ostendit, cum in nubibus, ne impetu defluerent in terram, aquas ligauit: Sic etiam nunc cum littoribus

A clausit marinas aquas, ne ex suis se carceribus effunderent, & aridam terram fluctibus obruerent, sterilémque redderent, & hominum habitationi parum idoneam. Hæc maris claustra in Scriptura sacra ad explicandam diuinam potentiam saepe producuntur. infra capit. 38. versicul. 8. *Quis conclusit ostium mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens, circumdedit illud terminis meis, & posui vectem, & ostia dixi, usque huc venies, & non procedes amplius,* &c. Prouerb. 8. versicul. 27. *Certa lege, & gyro vallabat abyssos.* Et versicul. 29. *Legem ponebat aquis, & ne transirent fines suos.* Et in oratione Manasse legimus, cuiuscunque illa auctoritatis sit; *Domine omnipotens, qui ligasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abyssum, & signasti eam terribili, & laudabili nomine tuo.* Quod verò sequitur, *usque dum finiatur lux, & tenebrae,* nil aliud significat, ut opinor, quam in æternum præceptum illud duraturum. Sic sanè Ieremias explicuit capit. 5. versicul. 22. qui ad hunc Iobi locum videtur respexisse; *Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non prateribit.* Vide quid nos in commentariis ad illum locum. Et quidem eiusmodi locutiones aliquid in æternum duraturum significant. Quale est illud Psalm. 71. de regno Christi versicul. 6. *Permanebit cum Sole, & versicul. 8. Donec auferatur Luna.*

Verf. 11. *Columna cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius.* Nihil est tam solidum, & firmum, quod obniti possit diuinæ voluntati, & quod non contremiscat, & ruat, iubente, & innuente Domino. Quæ sint cæli columna, & vniuersi sustentacula obscurum est. Quidam neque hi pauci aut vulgaris notæ, Angelos esse putant, qui etiam virtutes cælorum à Matthæo cap. 24. versicul. 29. nominantur, quia hi ratos, atque constantes cælorum motus moderantur. Ita Hieronymus, Gregorius, Beda, Sanct. Thomas, & Latiorum plerique. Angeli autem dicuntur tremere ad Dei nutum, non quia ibi aliquid metuant, aut sibi cauendum putent ab irato Deo, sed quia ita reuerentur, & obseruant, quasi si contra faxint, aut impositum sibi mandatum negligenter obeant, supplicium essent subituri grauissimum; licet ardorem illum, & impetum à nobiliori causa capiant. Sumit autem Iobus similitudinem à seruis, quorum amicis exempla non poterant esse non assidua, cum seruili vterentur opera, & quotidiano experimento nossent seruiles spiritus supplicij metu ad promptum ministerium, & officium adigi. Hæc autem sententia probari potest, quia quemadmodum orbis terrarum tremunt, curuanturque columnæ coram Deo, id est, viri potentes, & Principes, quibus regnorum habenæ traditæ sunt, de quibus est illud cap. 9. v. 13. *Deus cuius ira nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem:* Sic etiam qui caelum portare ac sustinere existimantur tanquam columnæ, nempe Angeli, siue, ut Philosophi loquuntur, intelligentiæ, contremiscunt & pauent.

Sanè vsitatum est tam in sacra, quam in profana literatura, ut qui suo consilio, ac studio rem aliquam publicam, aut priuatam regunt, & quodammodo fulciunt, columnæ vocentur.

22.

Duratio perpetua quibus modis explicata.

23.

24.
Columna dicuntur quæ rem aliquam sustentant, & regunt.

Sic

Sic Apostoli columnæ à Paulo vocantur Ecclesiae ad Galat. 2. *Petrus & Iacobus, qui videbantur columnæ esse, dexteræ dederunt mihi.* Et Gregorius de Apostolis, Prædicatoribus, & Prophetis explicat illud Apocalyp. 3. *Qui viderit, faciat eum columnam in templo Dei mei.* In eundem sensum accipit Augustinus illud Psalm. 74. *Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea. Ego confirmavi columnas eius.* Plura occurrent mediocriter attento, neque pauciora apud profanas, de quibus postea non nihil.

25. Hic obseruandum existimasse Bedam, quod sumpsit ex Philippo seu Hieronymo, cœlestes spiritus dici columnas non tam quæ cœlos regant, atque sustentent, quàm quæ illutrent, & ornent. *Quia ad ornatum, inquit, solummodo adificiorum plerumque columnæ permagnificæ erigi solent, ut ades opere pulcherrimo adificata speciosis columnarum decorentur ordinibus; sicut & dicitur ille columna quas in templo Salomonis fuisse legimus.* Sed est sanè dura, & parum opportuna translatio; opus enim columnarum proprium, non est ornare, sed sustentare domum, aut aliam quamcunque molem. Neque ad alium usum, quod ego viderim, columnæ nomen ab aliquo siue sacro, siue profano scriptore traducitur; neque translationes fiunt nisi ab eo, quod rei alicuius proprium est, & maximè notum, ut constat.

26. *Quibus visum est cœlum non esse sphaericum.* Alij in columnis montes intelligunt, quorum opinio non tam in rerum natura, ac proprietate, quàm in vulgari hominum cogitatione suã habet firmitatem, & fundamentum. Quod licet leue sit, si rerum naturam, & veritatem spectes, est tamen in Scriptura sacra nonnunquam vsitatum, quæ se hominum cogitationibus frequenter accommodat: neque ab hominum abhorret vsu quotidiani sermonis. Existimat hominum vulgus, quod iudicium sequitur oculorum, cœlum sphaericum non esse, sed semisphaericum, & in extremis terræ finibus deficere, quibus inniti videtur cœlorum extremitas. Extreme verò terræ partes videntur esse montes, in quos etiam videtur cœlestium orbium tota moles incumbere. Neque solum homines è vulgo ita existimarunt, sed viri etiam antiqui cum sanctitatis, tum ingenij acumine, & iudicij maturitate præstâtes. Sic sanè Chrysostomus homil. 14. & 17. ad Hebræos, non bene accipit illos, qui cœlos sphaericos esse dicunt, cum Scriptura cœlum appellet fixum à Deo tabernaculum. Augustinus lib. 2. de Genesi ad literam cap. 2. dubitare se dicit an terra cœlo vndique circumfuso contineatur. Lactantius lib. 3. diuin. instit. cap. 24. deridet eos, qui cœlum rotundum, & in omnes partes deuexum esse crediderunt. Ad hanc cogitationem videtur spectasse Isaias cap. 13: cum dixit; *de terra procul à summitate cœli.* Quod clariùs expresse Septuaginta, dum ita reddunt; *In summitate fundamenti cœli*, id est, ab ea parte vbi cœlum videtur fundari, & Semisphaericus circulus inniti. Plura sunt in Scriptura, quæ cogitationem istam aut spectant apertè aut innuunt obscure. Eisdæ libro secundo capit. primo. *Etiam si abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos.* Deut. 30. versicul. 4. *Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet dominus.* & capit. 4. versicul. 32. *A summo cœlo, usque ad summum eius.* In hunc ego sensum accipio illud Mat. 24. con-

A *gregabunt electos à quatuor ventis, à summis cœlorum usque ad terminos eorum.* Ut autem extrema terra partes cardines dicuntur cœli, sic etiam dici possunt cœli columna, quæ ut est vulgarium hominum communis opinio, aut sensus, cœlestem machinam sic versant, ut cardines, ut etiam sicut illius firmamenta sustentent.

Adde his, quod in commouendis, aut transferendis montibus Dei in sacris literis ostenditur, amplificaturque potentia. Exempla sunt obuia, sufficiat vnum Iobi supra cap. 9. vers. 5. *Qui transfudit montes;* ad quem locum nos multa, quæ hic repetere necesse non est. Tu illa huc aduoca. Erit ergo sensus iuxta vulgi communem concipiendi modum: Concutiet Deus montes, quæ columnarum instar cœlorum machinam sustentant, & tunc cœli ipsi qui montium insedere fastigiis, contremiscent, & de sua firmitate pauebunt. Hæc explicatio mihi gravis, & ut reor, aut vera, aut veritati propior. Sed addam ego tertiam, de qua lector statuat, ut volet.

Ego hic de cœlorum columnis non laboro: quia hic similitudinem quandam esse puto, omittique iuxta Hebræorum idioma illius notam, & quasi formam. Quare hanc arbitror esse facilem, & proximam veritati sententiam. Cœli ipsi quantumcumque illorum sit solida, stabilisque natura, contremiscent tamen, & pauebunt, sicut domus, aut moles, quæ columnis innitur, si illius columnæ concutiantur, & tremant. Quemadmodum de terra dixit Iobus capit. nono versicul. sext. eodem sensu. *Qui commouet terram de loco suo, & columna eius concutiantur.* Quod nihil est aliud, quàm terram esse concussam. Ut enim necesse est concussis fundamentis, & fulcris, in qua tota domus, aut moles inclinatur, ipsa quoque moles concutiat, & nuret; sic etiam optima translatione, si fingas, aut cogites cœlo, aut terræ columnas fuisse suppositas, cum illas commotas esse dicis, aut graui concussu tremuisse, cœlum, & terram aut corruisse, aut contremuisse significas. Samson columnas, quæ Dagonis templum sustinebant, Iudic. capit. decimosexto. Et templum eodem temporis momento collapsum est. Vnde sæpe audimus, cum hac vtimur metaphora, aliquo cadente, qui similis columnæ dicitur, totam molem, aut gloriam cecidisse. Sic Seneca in Troade de Hectore chorum inducit sic plorantem.

E *Columna patria, mora factorum
Tecum cecidit, summisque dies
Hectoris idem, patriaque fuit.*

29. *Aquarum congregatio diuina virtutis opus.* Vers. 12. *In fortitudine illius repente maris congregata sunt.* Egerat paulo antea de superioribus aquis, de his videlicet, quæ crescunt in aère; nunc iam de marinis in quibus est magnum diuinæ virtutis argumentum. Et illud primum, quod cum in principio terram Deus vndique fluctibus operiret, quia illum situm, & ordinem rerum ipsarum natura postulabat, Deus tamen aquas perpetuo tractu continentes diuisit, & illis in destinatum sibi locum con-

E c fluenti

27. *Qui dicantur cœlorum columna.*

28.

fluentibus, apparuit terra iam arida, & hominum habitationibus idonea, quæ prius circumfusa fluctibus, neque habitari poterat ab hominibus, aliisque animantibus, qui in terra gradiuntur, & serpunt, neque plantas producere, quæ magno terræ atque adedò vniuerso ornamento sunt. In hac porrò aquarum diuisione plurima apparent diuinæ potestatis argumenta: nam primum formati sunt, & supra aquas exaggerati, atque sublatis montes, effossæ, atque depressæ valles, in quas defluentes aquæ terram desererent; aridamque mortalium vsui, atque habitationi relinquerent. Qua de re non plura, quia alij pro sui instituti ratione disputauere copiosius.

30. *Et prouidentia eius percussit superbum.*] Quis fuerit superbus iste, obscurum. Quidam diabolum putant, spiritum nempe Apostatam, quem Dominus deturbauit è cælo. Quod Iobus non videtur ignorasse, etiam si multo post hæc tempora prodita fuerit à Moyse historia, in qua aliquid de casu diaboli traditum videtur, licet obscure. Nam & ipse accepisse potuit reuelante domino, sicut alia plurima eodem inspirante cognouit, aut per manus ab Abrahamo, è cuius ipse genere propagatus est. Sed non videtur commodus hic locus, vt de diabolo importunus inducatur sermo, quando de rerum aspectabilium dispositione, atque ordine disseritur. Alij in superbo piscem intelligunt, qui vasto sit corpore; & inter aquatiliam greges dominatur, qualis est balæna. Hic autem, in quo alij etiam significari videntur, percussus est, quia diuisis aquis coangustatus est locus, in quo ille vagari liberè, & latè dominari videbatur, aut quia cum sese ad decliues sinus, depressasque valles aquæ reciperent; in arido loco magni ille pisces, atque superbi relictæ moriebantur. Sicut magnus ille piscis, à quo deuorandum se timebat Tobias capit. 6. qui extractus in aridum locum vitam amisit. Sane quotidie videmus in magnis fluuiorum inundationibus, cum aquæ in suum se referunt alueum, exanimari pisces, & palpitantes, aut mortuos in arena capi. Hoc modo cum diuisa sunt aquæ videntur pisces illi superbi, & magni fuisse percussi.

31. Alij meo iudicio aut verius, aut veritati propius dicunt, *superbum* esse mare, quem Deus tunc percussit, cum, aquis in certos quosdam sinus angustè contractis, terras amisit, quarum tunc videbatur imperium habuisse, cum illas operiebat fluctibus, neque caput sinebat sursum attollere. Quotquot autem apparent terræ, quotquot extant supra fluctus insulæ, tot sunt maris vulnera, quæ tunc inflixit Deus, cum diuisis aquis terras variis in locis apparere iussit. Vt autem mare inflari dicitur, & tumere, tumidum & turgidum, cum exaltantur fluctus, sic etiam eodem modo superbire dicitur, & superbum, cum securè tumet; neque habet obiectos scopulos, ac littus, ad quos allisi frangantur fluctus & feruor ille seu furor indomitus prior saxorum oppositu sedetur, & vanescat. Illæ verò nouæ plagæ sunt, quas non subiret mare, nisi extaret terra sublimior, aqua in de-

A pressiora loca defluente. Vocari autem mare, fluuiumque superbum, cum intumuit, neque nouum est, neque dura metaphora. Sane eâ ob causam Iordanis appellat superbiam Ieremias cap. 12. vers. 5. *Cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Iordanis?* vide quid nos ad hunc locum. Eandem vocem iterum cum Iordane coniungit cap. 49. vers. 19. & cap. 50. vers. 44.

32. Vers. 13. *Spiritus eius ornauit cælos.*] Aliud iam producit argumentum diuinæ virtutis, quæ maximè elucet in admirabili cælorum ornamento, de quo Gen. cap. 1. de hoc ornatu multa patres, & philosophi. Quæ si hic referre velim, longus sum. Vide Ciceronem libr. 2. de natura Deorum, vbi cælorum speciem, & ornamenta accuratè describit. *Spiritus* porrò *Dei*, pro Deo ponitur Hebræorum idioma, qui per faciem, & animam Dei, Deum circumscribunt. Sane spiritum Dei pro Deo posuit Isaias capit. 63. vers. 13. *Spiritus Dei ductor eius fuit.* Et quem hic spiritum dicit domini, aliis locis simpliciter Deus appellatur. Deut. 32. Dominus solus dux eius fuit. & Psal. 27. *Dux fuisti in misericordia populo, quem redemisti.*

33. *Et obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus.*] Hic miri sunt interpretes, & varij. Est qui ex meteoris aliquid hic significari putet, fulgur videlicet, aut fulmen, quæ sic emicant aut vibrantur è nubibus, vt flexus imitentur, & spiras, in quas se sinuant, conuoluuntque serpentes. Et quidem fulmen à Lucretio igneus dicitur vortex libr. 6.

*Cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.*

34. Alij Luciferum esse putant, qui in sacris literis coluber, ac serpens dicitur, tortuosus nempe, quia habitus ille colubro familiaris est: neque est verisimile ignotum esse Iob lapsum Angeli: & quomodo serpentis specie parentes primos ad peccandum induerit. Neque est improbable eo tempore diabolus ab Idunæis serpentem vocari tortuosum, tum quia serpens sinuat sese multiplici volumine, tum quia callidus est, & suas fraudes variis spiris, & flexibus occultat. Ita putant S. Thomas, & Gregorius, & cum his è recentioribus plurimi. Dicitur autem, vt ait S. Thomas, & ex eo alij, eductus ille coluber obstetricante diuina manu, quia sicut obstetrix mortuum fœtum sic ex maternis vberibus extrahit scienter, & cautè, ne quid ex illo infœlici partu, aliquid mater patiat incommodi: Sic Deus è cælo, cœtèque sanctorum, spiritus depulit Apostatas, vt tamen bonorum Angelorum maneret intemerata societas, neque ex cælorum ornamento, quod Angelos esse putabat S. Thomas, quicquam cadente colubro decideret. Hæc explicatio contemnenda non est, quia magnos habet patronos, neque ipsa videtur à textu violenter extorta, & docent non obscure LXX. dum vertunt; *Præcepto autem percutit draconem desertorem.*

35. Neque tamen est improbable illa, quæ in colubro illustre aliquid cælorum ornamentum agnoscit: quod per synedochem alia complectitur

plectitur ornamenta, quibus cœlorum varia-
tur, & illuminatur species. Quod tamen illud
sit obscurum est. Vatablus viam lacteam esse
meditatur, in qua stellarum multæ sunt, &
speciosa forma, & ipsa sua longitudine, &
flexu serpentis refert aliqualem imaginem.
Vallesius cap. quadragesimoseptimo, de sacra
Philosophia de Zodiaco sermonem esse putat,
qui obliquus est, & illustribus excolitur, ac
distinguitur signis. Sed alij communiter con-
stellationem illam esse credunt, quæ utram-
que diuidit, & duobus sinibus vtram ample-
ctitur. Quæ constellatio nota est valde, tum
quia nunquam absconditur, & nobis, & his
qui Syriam incolunt, id est, eam regionem,
quam colunt Idumæi; tum etiam, quia specio-
sa est, & in illa cœli plaga, quam homines
obseruant maximè, quia in ea duæ sunt vrsæ,
Cynosura, & Helice, quæ nocturno tempore
horarum discrimina distinguunt. Quare ratio
non defuit, cur huius constellationis Iobus
meminerit, qui Astrologia non erat ignarus,
vt est verisimile, & quotidianos, maximosque
ex Borealibus signis capiebat vsus. Sanè Astro-
logum fuisse Iobum, nemo putabit incredibili-
le, qui nouerit Astrologum magnum fuisse
Abrahamum, imò & Astronomicæ scientiæ
nobilem doctorem. De quo sic apud Eusebium
libr. 9. de præpar. cap. 4. Eupolemus auctor
antiquus; *Vixit Abraham in Heliopoli cum
sacerdotibus, à quo illi Astrologiam didicerunt:
quam tamen ille non se inuenisse, sed ab Henoc per
successionem traditam esse patebat.* Idem tradit
Iosephus libro 1. Antiquit. cap. 9. Quod si ex-
ternos à suo genere Astrologiam docuit Abra-
hamus, non est verisimile commissurum illum,
vt sui posteris illius scientiam, & vsum ignora-
rent. Quare ab illo didicit Isaac, & ab hoc Ia-
cobus, & Esau, qui fuit Idumæorum pater, &
ab hoc vsque ad hanc Iobi etatem per manus
acceperunt Idumæi. Sanè alia sydera notasse
Iobum, & illorum virtutem, & proprietatem
agnouisse, probat illud eiusdem Iobi cap. 9.
versiculo 9. *Qui facit Arcturum, & Orionem, &
Hyades, & interiora Austri.* Et quasi de re Iob-
bo non ignota dixit ad illum Deus cap. 38. 31.
*Numquid coniungere valebis micantes stellas Plei-
ades, aut gyrum Arcturi poteris dissipare.* Vt autem
hic per synecdochen pauca hæc pro omnibus
sumuntur, sic etiam per eandem figuram in
serpente tortuoso, qualis in Boreali cœli pla-
ga describitur, omnia sydera, & cœli species
tota describitur; deinde sicut alibi illustra, &
speciosa commemorantur signa, quæ sua con-
formatione, ac luce magis cœlum illuminant:
Sic modò serpentis Borealis, qui tortuosus est,
nomen auditur, quia pulcher, neque vnquam
sub horizonte demergitur. De quo audi quid
ex Arati Phenomenis Cicero libro 2. de natu-
ra Deorum, qui cum duas descripsisset vrsas,
subiecit.

*Has inter veluti rapido cum gurgite flumen
Toruum draco serpit subter supraque reuoluens*

A *Sese conficiensque sinus è corpore flexos.
Eius cum totius est præclara species, in primis su-
ficienda est figura capitis, atque ardor oculo-
rum.*

*Huius non vna modo caput ornans stella refulcet,
Verum tempora sunt duplici fulgore notata.*

*E truncibusque oculis duo feruida lumina fla-
grant,*

Atque vno mentum radianti sidere lucet.

Dicitur autem obstetricante diuina manu
eductus serpens, Idumæorum, opinor, fami-
liari, ac prouerbiali forma: quia cœlum quod
primùm a syderibus vacuum creatum est, de-
inde peperisse, ac produxisse videri potuit
stellas, quasi gemina quædam, aut filios quos
in suo contineret, & foueret amplexu. Quos
vt in lucem ederet, accessit Dei, quasi obstet-
ricis, aut vt poeta nugantur, Lucine ma-
nus, quæ euocauit in lucem, hominumque
conspectum, id quod tanquam in semine cœ-
lorum virtus, & tanquam vterus à principio
conceperat. Hic porrò loquendi modus Idu-
mæis in eadem materia inuitatus non est, qui
pariendi, gignendi, aut etiam parentum vocem,
in rebus etiam inanimatis vsurpat: vnum ca-
put 38. Iobi plura nobis exempla suppeditat,
in quo versic. 28. sic ad Iobum loquitur Deus;
*Quis est pluuie pater? vel quis genuit stillas roris?
de cuius vtero egressa est glacies? & gelu de cœlo
quis genuit?* Cum autem hic generationem & v-
terum spectemus, quid mirum si obstetricis no-
men, & manuum audiamus.

Verf. 14. *Eccc hæc ex parte dicta sunt viarum
eius.* Via in Scriptura idem est quod opus: qua-
re via Domini, opera Domini sunt. Cum mul-
ta Iobus diuinæ virtutis documenta prodide-
rit, quorum vim, ac speciem admirantur ho-
mines, comparatione tamen illorum, quæ si-
lentio premit, perinde se habere dicit, atque
stillam cum magno flumine, aut etiam ocea-
no, aut scintillam exiguam, cum ignea regio-
ne, aut cum toto cœlo tonante & fulgurante
cõparatam. *Stilla sermonis vox est exilis, & bre-
uis quam vix audire possunt aures proxima:
quæ metaphorica locutio est. Sicut enim stilla
interdum idem est quod loquor, vt constat ex
Ezech. cap. 20. & 21. Sic etiam stilla sermo est,
breuis tamen, vt dixi, & aliquid sonans obscu-
rum, & exile. Neque aliena est duraque transla-
tio, cum stilla non à sono, & tonitruo, sed à
materia liquida, & fluida sumatur. Quia toni-
truum plerumque nimbus comitatur, seu pro-
cellosus imber, & hunc respexit stilla potius,
quàm fragorem, & horribilem sonitum, qui
quasi Dei gemitus est, parturientis, & edentis,
atque vibrantis fulmen, suæ indignationis
monstruosum, & à Deo alienissimum partum.
Est enim à miti, liberalique natura alienum, ac
peregrinū opus in alios sauire, & acerbè mul-
tare, vt dixit Isaias cap. 29. vers. 21. *Domini
irascetur, vt faciat opus suum, alienum opus eius,
vt operetur opus suum, peregrinum est opus eius
ab eo.**

36.

Abraham
astrologus.

37.

38.

Deus quasi
inuidus vul-
nerat &
punit.

ARGUMENTVM CAP. XXVII.

DERSE QVITVR adhuc Iobus quem instituerat sermonem, & iurifurandi interposita religione confirmat, se nihil de priori sententia mutaturum: Quod videlicet tam iusti in hac vita, quàm scelerati dura patiantur à Domino, qui illos punire tanquam scelerum reos vult, aut duris probare, & exercere experimentis. Quod ut probet, à seipso sumit argumentum; qui cum nullius pungatur sceleris conscientia, duros tamen à diuina manu sentit aculeos. Deinde quàm graua in hac vita, quàmque insperata patiantur iniusti, & eorum posteri, & quid post mortem timere debeant, eleganter docet.

CAPVT XXVII.

A

PARAPHRASIS.

1. **A**ddidit quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit:

2. Viuit Deus, qui abstulit iudicium meum, & omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.

3. Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis.

4. Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.

5. Absit à me vt iustos vos esse iudicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.

6. Iustificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.

7. Sit vt impius, inimicus meus: & aduersarius meus quasi iniquus.

8. Quæ est enim spes hypocritæ si auarè rapiat, & non liberet Deus animam eius?

1. Cum amicorum responderet, aut obstreperet nemo, pertexuit Iobus, quem instituerat sermonem auctoritatis plenum, dignumque ne unquam ex posterorum excideret memoria, aut ex hominum familiari congressu.

2. 3. 4. Per Deum viuum, & importantem iuro, qui durius se gessit mecum, quàm cum aliis, quorum in hac vita temporali, pœna peccata castigat, quique me voluit vitam agere egram, & amaram, quia donec vitalem hausero spiritum, neque erepta fuerit respirandi facultas, quod neque quicquam loquar in materia, de qua nobis disceptatio, quod ab æquo iustoque deficiat, aut meditabor, quod à vero synceròque recedat.

5. 6. Non committam, vt vos recta sentire, aut iudicare dicam, dum obstinatio, & frequenter affirmatis à Deo non nisi sceleratos, & impios acerbè vexari. Quare, quia ex dolorum, quos patior, grauitate sceleratum me esse tam constanter asseritis, ad mortem vsque innocentia mee defensionem persequar, in qua iustorum omnium causam suscepisse videor, quos aliquando exercet, & vexat in hac vita fortuna seuerior. Probabo itaque quod facere institui omnem à me abfuisse malitiam, neque id insipienter dixisse videor, aut temerariè, cum nullius me sceleris conscientia reprehendat, aut pungat.

7. 8. Vos quidem, ô amici, illos putatis esse iustos, qui humanis commodis abundè circumfluunt, cum tamen constet illorum multos esse sceleratos. Quorum is tandem erit exitus, vt si optare velim, aut liceret inimicis magnum aliquod malum, non aliud precarer, quàm quod fortunatis hisce ad extremum impendet. Quid enim sperare potest, qui sub fucata religionis specie eò præceps

9. Numquid Deus audiet clamorem eius cum venerit super eum angustia?

10. Aut poterit in omnipotente delectari, & inuocare Deum omni tempore?

11. Docebo vos per manum Dei quæ omnipotens habeat, nec abscondam.

12. Ecce, vos omnes nostis, & quid sine causa vana loquimini?

13. Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient.

14. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane.

15. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt.

16. Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit vestimenta.

17. Præparabit quidem, sed iustus vestietur illis: & argentum innocens diuidet.

18. Ædificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.

A ceps rapitur, quò vocat auaritia. Qui cum Deum insensum habeat ab illo impendentis mali nullum obtinebit effugium.

9. 10. Numquid huiusmodi simulatorem Deus, cum calamitas ingruat, clamantem exaudiet, aut illum recreare poterit, aut consolari diuina benignitas? aut inuocare audebit patronum, & vindicem, cum nihil afferat quo deprecari sibi possit diuinam clementiam, aut inire gratiam ab offenso Deo?

B 11. 12. Quando loquendi mihi otium & facultatem datis, ne illa abusus esse videar, docebo vos quod à Domino aspirante didici: nec abscondam quod Dominus probet, & commendet. Et quidem vos optimè nostis, quæ de diuina prouidentia à me dicuntur, in eo tamen vehementer erratis quòd oratio vestra parum est opportuna, & prorsus inutilis.

13. Discite iam igitur à me quam sortem sperare possint impij à Deo. Et quis ab illo maneat exitus illos, qui per vim, & fraudem in pauperum iura, & possessiones irruerunt.

C 14. 15. Videte quàm sit illorum momentanea, incertaque felicitas, quàm tristis exitus, quàm dira, & execranda calamitas. Si abundauerint impij numerosa sobole, & rebus omnibus ad domesticos vsus, & domus ornamenta necessariis, his omnibus tandem spoliati contrariam experientur fortunam. Nam & filij gladio cadent hostili, & eo necessitatis adigentur nepotes, vt ad explendam famem panis deficiat. Si qui ex impiorum filijs reliqui fuerint ab hostili ferro, non tamen magis honestam consequentur sepulturam. Sic enim sepelientur, vt videri possint omnino periisse, cum non inferantur pretioso tumulto, qui illorum ad posteros memoriam transmittat, neque comitetur vxorum iam viduarum lugubris planctus; sed vt in bellica strage, aut pestilenti clade aceruatim cum alijs cadaueribus proiciantur in foueam, vbi sine vllò funeris honore putrescunt.

D 16. 17. Si eam vim ac pondus argenti congesserit, vt cum puluere comparari possit, & eum vestimentorum instructum, luculentamque suppellectilem, vt luti proluuias nihilo sit maior, ipse quidem in illis congerendis laborabit molestè, iustus tamen fruatur argento, quod alienus sudor comparauit, & illis induentur vestimentis quæ aliorum sumptibus contexta sunt.

E 18. Cuius domus non aliam habebit firmitatem, quàm domus tinea, quæ dum ædificatur, illius arroditur, perforaturque materia; aut umbraculum, quòd vineæ aut

19. Diues cùm dormierit, nihil secum auferet : aperiet oculos suos, & nihil inueniet.

20. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.

21. Tolle eum ventus vrens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco suo.

22. Et mittet super eum, & non parceret: de manu eius fugiens fugiet.

23. Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum eius.

A cucumerarij custos excitauit; quod peracta vindemia, aut collectis fructibus statim ab eo, qui construxit, custode dissoluitur.

19. 20. Diues cùm diem obierit extremum, & mortis somnus tandem obrepserit, ex tot opibus, haud dubiè, nihil auferet secum; Aperiet tunc oculos, quos ad illum vsque articulum stupor, & auaritia clauserant, & cùm euigilauerit ex illo profundissimo veterno, vacuum se ab omnium diuitiarum aceruo deprehendet. Et cùm se ab omni aduersitate securum esse putet, quasi subitus nimbus in nocturna caligine viatorem incautum, sic illum repentina compri- met egestas.

21. 22. Auferet eum de suo statu, ac loco ventus praeceps, & vrens, qualis est ille qui spirat à deserto, & turbinis in modum circumactum abripiet. Quae omnia in impiorum caput immittet Dominus infensa manu, qui si quàm potuerunt celerrimè fugiant ultorem Deum, non tamen effugient, insequetur enim illos, & assequetur diuina maledictio.

23. Tunc autem Deus videns quem in locum ceciderit superborum hominum arrogantia, manuum compassione & subsannante sibillo illorum lacrymis insultans, quàm illorum ruina deletetur, ostendet.

Verf. I. *Addidit quoque Iob assumens parabolam suam.*]

1.

ESSARAT, vt apparet, Iobus aliquandiu absoluto sermone, de quo proximè, expectabátque donec aliquis amicorum, sicut antea fecerant, aut noua obiiceret, aut ad ea quae modò dixerat, responderet. Sed nemo ausus est rursus ad stadium redire, & cum athleta strenuo toties debilitatos conferere lacertos, & explorare vires, quas iam saepe expertus fuerat superiores. Quare cùm modicè Iobus respirasset à contentione dicendi, neque vllus obstreperet, sermonem pertexit, & assumptis viribus nouam etiam parabolam assumit. Est autem parabola oratio grauitatis & auctoritatis plena: Hebraicè **משל** *masal*, quae vox dominari significat, & praecipuum aliquem locum inter alios tenere. Tales autem sunt quae parabolae dicuntur, quae etiam proueria vulgus appellat, quae quia graues sunt sententiae, & plerumque ad mores, & prudentem rerum usum accommodatae, frequentes sunt in hominum ore. Quales fuerunt Salomonis Proueria, quae praecipua sunt ad conformandos honestè mores opportuna. Licet autem parabolae similitudinem aliquam, & comparisonem importent, inuoluantque plerumque aliquid obscurum, & affine aenigmati, non tamen illud necesse est, dum modò grauis sit utilisque

Parabola quid.

A sententia. Quales multa sunt in Salomonis Prouerijs, & in hoc Iobi libro, ex quo multa videntur in vulgus emanasse prouerbiales formae; quia omnium librorum antiquissimus, certè crebrae ad illum in Scriptura allusiones sunt. Sicut ex Homero Poëtarum primo, aut saltem ex primis, multa in vulgus prodire proueria. Quare optimè Iobus dicitur assumpsisse, id est, sicut antea saepe continuasse parabolae, quibus liber totus resperfus est, id enim valet illud: *Addidit assumens*, id est, iterum assumpsit, de quo loquendi modo sapius à nobis dictum est.

B Verf. 2. *Vniuit Deus, qui abstulit iudicium meum.*] Hanc iurifurandi concipiendi formam videntur Idumaei à suis progenitoribus accepisse: certè cum Hebraeis habuisse communem, quibus tale iuramentum familiare fuit. Iurabant per Deum viuentem, quo iuramento significabant Deum solum, quem ipsi colebant, viuere: reliquos verò quibus diuinum nomen tribuit delusa Gentilitas mortuos esse, & tantum hominum ex ligno, & marmore ficta simulacra. Aut certè dum viuentem Deum testem aduocant; illud hoc interposito augusto, & sacrosancto nomine, confirmant, tam esse verum, quod ipsi asserunt, quàm est verum immortalem Deum in aeternum viuere.

2. Quis sit sensus huius iuramenti, vniuit Dominus.

viuere. Quod verò Iobus affirmat interposita iuramentum religionem, non est quod proximè sequitur, sed quod deinde versu tertio, & quarto continetur.

3. *Qui abstulit iudicium meum.*] Hic locus à nobis explicatus supra capit. 6. vbi diximus, Deum durius se gessisse cum Iobo, quàm cum aliis, quorum in hac vita temporali supplicio peccata castigat, eum alij multo peccarint frequentius, & turpius, & tamen illorum nemo tam diu fuerit, ac tam durè vexatus, aut certè Deum, in exercendo Iobo non iudicem egisse, qui peccata puniat, sed patrem, qui filiorum vtilitati prudens, atque beneuolus inuigilat. Quare iudicium, quod, si vulgarem sequeretur puniendi modum in hoc mortali statu, egisset multo mitius, abstulit; quia reuera iudex non est in hac carnificina, sed pater, qui filium exercet, vt instruat, & ornet: non vt reum confundat, obscuret, & excruciet. Vide plura ad citatum locum.

4. *Verf. 3. Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem.*] Vt hæc Iobus amicis persuadeat, iuramentum religionem obtendit. Affirmat autem se nunquam commissurum, quamdiu communi, atque vitali spiritu fruatur, vt aliter loquatur, ac sentiat: & sciens, ac prudens dicat, in quo deprehendi ab alijs possit iniquitas, & quod meretur, alij impietatis, aut iustitiæ violatæ coarguant. Ille porò dicendi modus quo vita significatur, vsitatus est tam sacris, quàm profanis; halitus enim, aut vitæ causa est, quæ spirando ducitur, aut vitæ in corpore latentis, & illud animantis iudicium. Quare sæpe audimus, dum spirare dabitur, id est, dum vitæ mihi dabitur vsura. Aeneas sic ad Didonem apud Virgil. lib. 4.

---Neque me meminisse pigebit Elissa
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget
artus.

Porò spiritus dicitur esse in naribus, quia licet per os frequentius, sæpe tamen per nares, idque plerumque manifestius efflatur.

5. *Verf. 4. Non loquentur labia mea iniquitatem: nec lingua mea meditabitur mendacium.*] Non de qualibet materia loquitur Iobus, vt apparet, sed de illa tantum, de qua cum amicis disputatio suscepta; dixerat autem confirmatæque multis, non solos impios in hoc mortali statu vexari duriter, aut solos iustos liberali manu à Deo cumulari bonis, sed etiam bonis mala, & impijs bona aliquando contingere. Quod vt affirmavit antè constanter, sic nunc se tenere mordicus affirmat quia oppositum iniquum esse putat; & falsum) vsque adeò vt nullam esse dicat tantam vim, quæ cogat, aut tantam eloquentiam, quæ suadeat se prius dixisse, aut sensisse falsum, aut ab ea sententia, quam amplexus fuerat, esse recedendum. Quod si manus daret his qui contra sentiunt, & dum Dei causam tueri se putant, aut simulant, illam oppugnant potius, & produnt, & cum illis in ea disceptatione sentiret, iniquus profus esset, & mendax, cum aliter de Deo iudicaret, quàm quotidiana docet experientia: vnde optimè sequitur.

A *Verf. 5. Absit à me, vt iustos vos esse iudicem, donec deficiam non recedam ab innocentia mea.*] Iusti non erant qui de Deo falsa, & de iustis iniqua cogitabant, cum dicebant à Deo non nisi sceleratos, & impios acerbè vexari, qua cogitatione iustis non leuem irrogabant iniuriam, quorum è numero non pauci vrgentur inopia, cum morbis, ac plagis conflictantur assidue, ab impijs denique nonnunquam tyrannicum in morem conculantur. Hi autem iam illorum iudicio graui inuruntur nota, qui à iustis remouent, quicquid hominum opinione iudicatur aduersum. Et contra illos iustos faciunt, Deoque non ingratos, qui quantumuis viuant sceleratè, ac barbarè, viribus tamen pollent, opibus abundant, fortunati denique hominum iudicio existimantur. Hi porò quomodo iusti iudicari debent à sano, incorruptoque iudicio? cum dicant bonum malum, & malum bonum, quod omni legi, atque æquitati repugnat. Cum autem ad iudicij huius iniqui confirmationem exemplo vterentur ipsius Iobi, qui non videbatur tam esse cruciandus vehementer, nisi talia admisisset scelera, qualia illi obiiciuntur ab amicis à Dæmonis suggestionem delusis. Quod argumentum, vt dissoluat Iobus, quàm potest constanter, & studiosè suam tuetur innocentiam, dicitque iniustis suæ virtutis oppugnantibus dandam esse prius vitam, quàm manus. Hoc enim valet, *donec deficiam non recedam ab innocentia mea*, scilicet defendenda, id est, donec extremum halitum efflauero. Quod statim explicuit magis cum dixit; *iustificationem meam, quam cœpi tenere non deseram.* In quo, vt opinor, Iobus non tam voluit suam, quàm iustorum innocentiam ab hac iniustissima calumnia tueri: quorum multi grauiam patiuntur incommoda ab illis, quorum vita turpissima, & magnis nihilominus lætioris fortunæ commodis abundant.

B *Verf. 6. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.*] Non negat Iobus se peccasse; sed nullase compungi peccatorum conscientia. Fieri enim potest, vt testem aliquis habeat Deum scelerum multorum; neque ipse tamen vllius conscius sit. Quod dixit Iobus ipse perspicuè capit. 9. versiculo 28. *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti, & capit. 10. versiculo 4. Numquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, & tu vides.* Neque semel petit à Deo sibi peccata dimitti. Quod multis post sæculis dixit Paulus 1. Corinth. 4. versiculo 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est.* Sed sanè magnum est aliquem, qui modò in profligata vita non obdurerit, & in belluinum furorem non degenerarit, nullam alicuius sceleris habuisse conscientiam; vnde colligere Iobus non temerè potuit, se non esse inter illos numerandum, quorum vita est ingentibus onerata flagitijs, quique summi censentur peccatores, atque ideo se grauius, quàm communis, & vsitata lex ferebat, à Domino torqueri.

C *Verf. 7. Sit vt impius inimicus meus.*] Multis explicationibus patet hic locus. Illa placet minus, imò omnino displicet, quæ putat

Iobum suis inimicis, illis nimirum qui in hac contentione contrarias tuentur partes, aut qui ipsum ludibrio habent, aut opprimunt iacentem, aliquid precari durius, nempe ut talia patiantur, qualia illi qui iniqui iudicantur, & impij, & magnorum criminum aguntur rei. Ita Græci patres in Catena, secuti LXX. translationem, qui sic legunt: *Veruntamen sint inimici mei, & qui super me insurgunt, sic ut perditio impij.* Quos ex Latinis aliqui, neque vulgaris notæ secuti sunt. Sed ut bene notavit Beda, non est credibile illum inimicis imprecaturum esse malum, qui illorum infortuniis potius condoluit, ut ipse docuit capit. 31. versiculo 29. *Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, & exultavi quod inuenisset eum malum; Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam eius.* Quare potius existimat, hoc à Iobo spiritu prophetico, quàm maledicentis voto dictum esse.

9. Alij contrà omnino sentiunt: & in *iniquo*, atque *impio* Iobum ipsum significari censent, cum aliqua tamen ironia; in hunc sensum: vos me iniquum appellatis, & impium, utinam huic impio, & iniquo, mihi videlicet, similes essent omnes inimici, atque aduersarij mei. Iuxta quem sensum non tam aduersarij precatur malum, quàm optat bonum, bonam nimirum mentem, & religiosum animum.

10. Alij retorqueri existimant in amicos illufores, & impugnatores acerrimos illud conuitium, quod de se Iobus ab illis non semel audierat. Ac si vos me iniquum appellatis, quia à Deo in hac vita ornari dico, item vexari durè iustos, & iniustos: Ego contrà in iniquorum, & iniustorum loco, numero illos, qui contrà sentiunt, nempe ornari tantùm bonos, malos puniri; vbi notanda Iobi prudens modestia: non enim absolutè hos impios, & iniquos vocat, sed cum adiunctione, quasi impios, quo modo capite secundo, uxorem non stultam appellauit, sed quasi stultam; *Quasi vna*, inquit, *de stultis mulieribus locuta es.*

11. Ego ad has explicationes, aliam adiungo, meo iudicio, non difficilem, si tamen hîc particulam conditionalem intelligas. Dixerat Iobus sapius impios in hac vita cumulari bonis, & à stulta multitudine haberi fortunatos, cum tamen illos ad extremum durus exitus maneat, & si ad extremum vsque halitum durer assantis fortunæ lenis, atque fecunda aura, quod non vsque ad eò perpetuum est, reflauit tamen posteris, & in familia tandem omnino deficiet. Hoc optimè, & latè sapit. 21. quod argumentum hoc etiam capite eodem propè modo persequitur. Significat ergo Iobus, se non inuidere impiorum fortunæ, quantumcumque illa leniter aspiret, & quicquid est in rerum natura speciosum, cumulatè circumferat: quia exitum habet, qualem qui rectè sapiunt, execrantur, & horrent: & quod de Moyse prodidit Paulus ad Hebr. capit. 11. versiculo 15. magis eligere affligi cum populo Dei, id est, cum bonis, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Dixit ergo Iobus: Vos, ô amici, illos putatis esse iustos, qui humanis commodis abundè

A circumfluunt, cum tamen constet illorum multos esse vitæ profligata, ac perditæ. Quorum is tandem erit exitus, ut si optare velim, aut liceret inimicis magnum aliquod infortunium, non aliud ego precarer, quàm quod fortunatis hîsce ad extremum impendet: de quorum moribus, ac vita non fortuna prior, sed supremus dies iudicare debet, qui longè differre solet à primis.

Verf. 8. *Quæ est enim spes hypocrite, si auarè rapiat, & non liberet Deus animam eius.* 12. Hypocrite vna spes. Hæc referri possunt ad Iobum, quasi significare velit, se vsque ad eò non esse stupidum, ut velit speciem nudam habere sanctitatis, non veram sanctitatem. Et dum alienam accipit imaginem, qua se humanis oculis religiosum venditat, diuinis talis apparet, qualis re vera est: Neque Dei meretur beneuolentiam, qui non externo capitur fuce, sed vera, & solida virtutis substantia, cuius animam non liberat à morte, videlicet æterna, quam non effugiet, dum externa sanctitatis imagine contentus auarè tamen furatur; & dum suam domum per vim ornat, & fraudem, alienas suis ornamentis, & commodis expoliat. Sed licet de æterna hypocritarum morte intelligi possit præsens hic locus, tamen de humanis incommodis potius capiendum arbitror, & temporaria morte, à quibus Deus non liberabit hypocritam, qui illudere se posse credit diuinis oculis, & in illam induci fraudem, in quam homines falsa rerum imagine trahuntur. Hoc probant omnia quæ deinde succedunt, quæ aliquid olent temporarium, & humanum, ut est illud quod proximè subiicitur; *Numquid Deus audiet clamorem eius, cum venerit super eum angustia?* Porro *animam eius*, idem est quod *ipsum*: ut enim à nobis dictum est sæpe, *anima hominis*, idem est, quod *homo*.

Sed credo hæc referenda esse ad impios illos, qui ab amicis Iobi putabantur esse fortunati, qui humanis commodis, & ornamentis abundabant, & inani religionis vmbra contenti, quocumque illos libido, aut auaritia vocaret, sine vllò rationis, aut pudoris fræno rapiebantur. Quibus tanta ab offenso Deo impendebat calamitas, tam acerbis exitus, ut nihil hostibus optari posset durius, nihil à Deo impetrari molestius. Horum autem infelicitatem ex eò probat esse maximam, quia Deum sibi infensum habent, neque cum durum aliquid patiantur, aut timeant, ab illo impendentis mali consequentur effugium. Sanè ille quantumcumque diuitiis, atque deliciis affluat, dicaturque ab imperito vulgo fortunatus, non potest à prudentibus rerum æstimatoribus non vocari miserimus. Quia dum fortuna ridet, conscientia pungit, & inter humanæ vitæ delicias mordet, & lacerat consciuum animum: & dum amicos habet plaudentes assentatione fallaci, ac blanda, Deum timet quem sibi propter malè corruptos mores, infensum suspicatur. Neque sperat in angustia ab illo patrocinium, quia Deum non aduocat, & allicit virtutis, & religionis vmbra, sed pondus. Ex hoc patet duorum versuum, qui succedunt proximè, sententia.

Verficulo 9. *Namquid Deus audiet clamorem eius, cum venerit super eum angustia?*] Hic versus à nobis explicatus est proxime, qui valde impij, atque hypocritæ miseriam amplificat, cum ad diuinam misericordiam accessum facilem non habeat, neque in rebus angustis omnipotentis sperat patrocini-um.

15. *Hypocrita molesta vita qui à Deo consolatione non habet.* Vers. 10. *Aut poterit in omnipotente delectari, & invocare Deum omni tempore?*] Viro hypocritæ, atque impio, non potest esse vita non molesta, cum quotidie occurrat durum aliquid quod quietem turbet, animum contrahat, & omnem ad benè sperandum aditum occludat. Quem oblectare benefactorum conscientia non potest, quæ, vbi absunt cætera, mœrentem animum consolatur, & hilarat, cum multorum scelerum reum se esse non ignoret. Quem spes non confirmat, & erigit, qui ad offensum Deum orare non audeat; aut si quando se dederit in preces, exorare, quod orat, non sperat. At iustum sic premit, vt non opprimat dolor, sic laborat, vt non deficiat: sic orat, dum rebus vrgetur angustis, vt non desperet suarum calamitatum leuamentum. Denique vbi cætera vel vitæ subsidia, vel mœroris solatia defuerint, adest rectè factorum præstè conscientia, quæ molestiam tergit, & benè in duro malorum conflictu sperare nos iubet, cum à nobis stare existimemus diuinum auxilium, quod iam diu vita nostra honestè, & religiose conformata sollicitat. Hoc sanè Ioannes epistol. 1. cap. 3. magnum in omni aduersitate solatium putabat; *Charissimi, inquit, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quia mandata eius custodimus.*

16. *Deus spectator & testis iusti in conscientia consolatur.* Sed habent præterea iusti suas in ipsa laborum tolerantia delicias, seque in Deo vehementer oblectant, vel hac vna consideratione, quod Deum spectatorem habent, qui probè nouit, quo quisque animo stadium sit ingressus, quam constanter, & legitime certet, quo præmio muneret strenuè certantes, denique quam gratum sit Deo spectaculum, intueri de cælo robustum, & alacrem athletam, cum mala fortuna compositum: neque tamen illius succumbentem oneri: quod de suo Ioue illustrati tantum naturali lumine docuerunt Gentiles. Sic sanè Seneca de prouidentia capite secundo. *Quam sententiam nos latè tractauimus supra cap. 9. ad illud, versiculo 23. Et non de pœnis innocentium rideat.* Certè Habacuc capit. 3. in illis rerum angustiis, in quibus nunc iacebat Iobus, aut certè non longè dissimilibus, gaudendum sibi, & exultandum canebat in Deo; *Ingredietur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, vbi subaudio conditionalem si, id est, si ingredietur putredo.* Quod tunc patiebatur Iobus in suo stadio, atque sterquilinio; *Si abscindatur de ouili pecus, quod itidem illi accidit à Chaldæis, &c. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo, id est, in hoc rerum aduersantium conflictu, Dei me conspectus, & memoria consolatur.* Quod item meditabatur Iobus, cum angetur maxime, ex quo mirum capiebat doloris lenamentum? Qui capit. 19. illustratus à

A Deo, & mysterium resurrectionis edoctus, dixit vers. 27. *Reposita est hæc spes mea in sinu meo.*

17. Vers. 11. *Docebo vos per manum Dei, quæ omnipotens habeat: nec abscondam.*] Hæc credo à Iobo fuisse dicta, vt amicos doceret, qui temporalia commoda magnum aliquid esse arbitrabantur; quam hæc longè absint, vt faciant homines fortunatos; cum & illa leuia sint, quantumcumque durent, & instar fumi tandem repente vaneant. Quare neque ex horum bonorum abundantia prudenter colligunt amici Iobi, homines esse sanctos, & ex illorum defectu, aut amissione peccatores, cum in illis nihil momenti sit, & interdum irati Dei potius quam beneuoli argumentum non leue. Quam igitur parum censeari fortunati isti possint, & quam alij parum infelices, docet toto hoc capite Iobus eleganter, & latè: & id se dicit accepisse à Deo speciali aliqua inspiratione, ac lumine, prophetico videlicet, aut eo, quod non longè distat à prophetico, id enim indicat illud *per manum Dei.* Qui loquendi modus afflatum, vim, & impetum significat diuinum; vnde sæpe audimus, factam esse Dei manum super aliquem. Quare hoc dicendi modo, ardor quidam significatur, & audacia, aut noua lux accepta, quibus Iobus verè, & constanter docuit, quod audire maxime expediebat illos, quos perniciosus ille error imbuerat.

18. Vers. 12. *Ecce vos omnes nostis.*] Nihil hic docet Iobus, quod tribus amicis fuerit occultum, cum hoc ipsum ab illis non semel audierit. De felicitate impij egerunt multis Eliphaz capit. 15. Baldad capit. 18. Sophar capit. 20. eodem penè modo quo Iobus, sed spiritu longè diuerso. Interest enim maxime veritatem eandem à Dæmone vel à Deo doceri. Nam veritas eadem, & lux à Deo tradita oculos illuminat: eadem à Dæmone oblata perstringit, & obscurat. Hac veritate tres amici Iobum in errorem inducere student, inducti ipsi prius à Dæmone: eadem Iobus amicis eripere conatur errorem, & in mentem meliorem adducere.

19. *Et quid sine causa vana loquimini?*] Vera dixerunt tres amici, importunè tamen, neque suo loco, ac tempore, in quo etiam dixisse videntur sine causa, & vanè, quia quæ antea dixerant, & quæ modò dicuntur à Iobo, non solum peccatoribus accidunt; sed etiam iustis: ex quo colligit Iobus hæc humana commoda, quæ homines admirantur, & captant, non esse tanti, vt censeari possint seruata religionis argumenta: quando promiscuè aut dantur, aut negantur iustis, & iniustis. Neque illi existimari debent fortunati, si habeant, aut infortunati si habuerint nunquam, aut si ab illorum bonorum possessione deciderint. Sine causa præterea de harum rerum inconstantia, & futilitate disputauerant, quia cum deberent mœrentis animi dolorem consolando leuare; sic ista commemorant, vt magis augeant, cum ex eo efficiant peccatorem esse Iobum, & illius fucatam sanctitatem, dixissent tamen non sine causa, & vanè, si quemadmodum facit hoc loco Iobus, affirmarent, de

his bonis, quæ Iobus amiserat, & de his plagis, quibus tunc erat cum ingenti dolore deformatus, non esse admodum laborandum, cum neque faciant hominem fortunatum humana commoda; neque illorum iactura violata religionis argumentum sit, neque illa esse admodum quærenda, & anxie conseruanda, quæ sua ipsorum natura defluunt, & vaneſcunt: neque quantumvis studio, atque solertia retineri possunt,

26.
Qualis impiorum seueritas, quam miseris conditio.

Verſ. 13. *Hæc est pars hominis impij apud Deum, &c.*] Incipit iam connumerare Iobus, quis impiorum fœlicitatem exitus excipiat: quod etiam fecerat cap. 21. Et describit elegantissime, qualis sit impiorum fors, & hereditas; instabilis nempe: quæque leui inclinatione, interdum sine vi extrinsecus illata deflorescit, & suapte natura nullo pulsante, aut impellente corrumpitur.

21.

Verſ. 14. *Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane.*] Abundant interdum impij numerosa sobole, abundant opibus, & rebus omnibus non solum ad necessarios vsus, sed etiam ad delicias, & dignitatem affluentibus. Sed deficiet tandem illa quæ videri poterat fœcunda fœlicitas. Nam primum filij hostili cadent gladio; & res prius copiosa, & lauta, sic attenuabitur, vt nepotes, id est, illorum nati qui ferro ceciderunt hostili, non habeant in bonis, quo extremam famem utcumque sustentent: Hæc est prima maledictio quam in locupletes, & fœcundos impios Iobus intorquet.

22.
REGULA.
Cum ex magno numero pauci excipiuntur, omnes dicuntur aliquid operari, vel passuri.

Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu.] Omnes impiorum filij gladio peribunt: neque incommodat, quod loquendi modus, filiorum neminem indicat futurum reliquum a gladio, quia iuxta Scripturæ sacræ consuetudinem, cum ex magno numero pauci excipiuntur, omnes dicuntur aliquid operari, vel passi. Exempla sunt obuia, vnum accipe huic quam simillimum. Ieremiæ 44. versiculo 27, *Consumentur omnes viri Iuda, qui sunt in terra Aegypti gladio, & fame, donec penitus consumantur.* Non poterat significari clarius neminem a gladio & fame e Iudaorū numero fuisse relictum: nihilominus statim ostendit nonnullos ex illa clade fuisse superstites; *Et qui fugerint, inquit, gladium, reuertentur de terra Aegypti in terram Iuda viri pauci.* Hi porro, quos hostile non attigerit ferrum, sepeliendi dicuntur in interitu. Quid porro hoc sit, obscurum est. Quidam

23.
Sicuti quomodo dicuntur omnino perire.

interitum esse dicunt, aut sepulturam nullam; ita vt cadauer inhumatum putrefcat: quæ ab Ieremia sepultura vocatur asini. Hæc autem, interitus vocari existimatur, quia qui eiusmodi sepulturam consequitur, totus perit, quia illius memoriam penitus obscurat obliuio. Nam qui nobilem nactus fuerit sepulturam; quæ defuncti memoriam ab obliuione vendicet, ille non videretur omnino periisse, quia quodammodo in saxo viuit, & in monumento, quod cineres claudit, & quotidie testatur illum aliquando vixisse; ita interpretum nonnulli, quod mihi non displicet. Ego putabam interitum idē esse quod cladem, aut pestem: aut denique illud mortis genus, quo multi pariter moriuntur, vt in bello, quo tempore ea solet esse multitudo cadauerum, vt acruatim proiciantur in foueam, aut eodem quo ceciderunt loco, in-

A humari tabescant. Tunc autem neque honos illis exhibetur sepulturæ: neque est qui vero, aut venali, & simulato planctu sacra peragat parentalia: quia nemo tam est à metu, aut periculo vacuus, vt funus curet alienum, & aliis impendat lacrymas, quas in proprio dolore deplorando consumpsit. Hic autem, vt aliis saepe locis obseruauit, in interitu subaudienda est similitudinis forma, in hunc sensum: Sepeliētur, sicut fieri in interitu solet, id est, in magna clade, aut in bello, vbi confusa cadauera proiciuntur in foueam, aut insepulta manent, vt coruos pascant, vultures & canes. Talia descripsit funera, aut tales sine funebri honore clades Ieremias cap. 16. v. 4. *Non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinum super faciem terræ erūt.* & iterum cap. 25. vers. 33. Non alius honor sequetur illorum interitum, qui parentibus impiis nati sunt.

B In viduarum planctu, lugubrique ploratu duo ego considero. Viduæ autem illæ sunt, quæ violentorum, atque impiorum nupsere filiis. Hæc verò non plorabunt, quæ licet cupiant coniugum funeri pias impendere lacrymas, non tamen audebunt, quia alij, quibus defuncti coniuges odiosi fuerant, plorare non sinent. Quod accidit Iudæis, qui captiui eo tempore tenebantur apud Babylonios, quo capta est, & excisa Hierosolyma. Tunc enim licet grauem ex patria vastitate cepissent dolorem, tamen C Chaldæorum metu, quos exultare eo tempore ac triumphare videbāt, nullam ausi sunt publice doloris significationem ostendere; sed potius vt à victoribus dominis gratiam inirent, dolentibus animis, coronati, & ficto ad hilaritatem vultu, Chaldæorum victoriam celebrabant. Quod Ezechiel actione quadam hieroglyphica prædixit cap. 24. vers. 16. cui præcepit dominus, ne in vxoris morte lugeret; sed potius coronatus nuptiali videlicet, aut triumphali more, triumphum potius celebraret alienum, quam domesticum plangeret interitum. vide quid nos in nostris commentariis ad illum locum. Iuxta hæc vxores viduæ in maritorum morte non plorabunt, quia timebunt, ne in se illorum concitent odium, quos exultare cernunt, sceleratis, ac violentis hominibus morte sublatis, ac ne tandem accidat, quod de Horatia Romana prodit historia, quæ dum sponsi luget cadem, ipsa quoque eam ob rem, eodem, quo sponsus, gladio confecta est.

D Hæc videntur mihi non improbabilia, sed probo magis, imò omnino in planctu non significari lacrymas, & gemitus: sed funebrem honorem, qui exhiberi solet in parentalibus sacris, in quibus Gentes magnos faciebant, & interdum supra facultatem immodicos sumptus. Planctum porro pro funerea pompa sumi, & eo honore quo familiares, & cognati defunctorum funus prosequuntur, docuit Hieronymus epist. 25. ad Paulam de obitu Blasillæ; *Planctus, inquit, non in plangentium exanimatione, sed in pompa funeris, & exequiarum frequentia intelligendus est.* Et talem dicit esse planctum, quo Aegyptij sub hoc ipsum tempus, quo hæc à Iobo dicebantur, Iacobi funus profecuti sunt Genes. 50. Neque enim Aegyptij, quorum magna frequentia interfuit sepulturæ, ita erant animo in Iacobum molli, vt illacrymari, ac plangere debuerint. Neque cum habitatores terræ Chanaan dixit

24.
Indplorata quorundam mors.

25.
Planctus pro funere honore.

dixerunt, *Plāctus magnus est iste Aegyptiis*, audiebant illorū vlulatus, aut videbant lacrymas; sed videbant currus & equites, & ex Aegyptia nobilitate aliquos pullatos, qui septēdiales exequias magno apparatu Iacobi cineribus impenderunt. Illi verò sumptus fiebant ab Hebraeis (quod etiā cum Idumæis habuisse commune verisimile est) in pompa funebrique epulo; vt multi ne huic officio defuisse viderentur, ad inopiam fuerint redacti, de quibus sic Iosephus lib. 2. de bello c. 1. in principio de Archelao; *Diebus, inquit, septē in lugendo patrē consumptis, epulisque feralibus prolixē populo exhibitis (hic autem mos apud Iudæos necessario multos ad inopiam redegit, nam qui eum neglexerat, impius estimabatur) candida veste indutus procedit ad templum.* His positis viduarum plorari, & planctū, pro feralibus sacris, & funeris impensis accipio: quas facere non poterunt vxores viduæ, quia pro illis non satis habebant facultatis, quia vt proximē dixerat, impiorum nepotes, quorum istæ viduæ vxores fuerant, eo erant necessitatis adducti vt neq; pane saturari possent. Quæ necessitas vrgebit quoq; viduas, quæ cum in necessariū victū sumptus non habeant, verisimile est neque in funeris honorem habituras,

In funebri honore magni Iudæorū sumptus.

27. *Verf. 16. 17. Si comportauerit quasi terram argentum: & sicut lutū preparauit vestimenta: preparabit quidē, sed iustus vestietur illis, &c.*] Hæc aperta sūt, quorum ea est sententia, non solū opes, quas magno numero, ac pondere congregabit violētus, & impius defecturas post mortē: neque venturas ad nepotes: sed etiam ante mortem ablatū iri, ita vt Irus fiat, aut Iro pauperior: qui modò Cræsus erat, & ideo ægtius ferat paupertatis incommoda, quo prius magis diuitiarū commodis abundabat. Porro terram, & lutum pro rerum abundantia sumi notum est, eorum enim neque numerus est, neque pōdus, neque aliud est quod occurset oculis aut vilius, aut copiosius. Vnde sumi posset similitudo. Quod si ita est, quid tātū habent momentū ea bona, quæ breui deficient, vt ideo pessimi vocari debeat fortunati, aut existimari sācti, quia illa acceperūt à Domino. Aut quid mali eorum iactura, vt ideo qui illorū cōmodis caruere, iudicari debeant infœlices, & impij maximē cum illorum opes, qui tyrannico, & fraudulento pararunt artificio, ad iustorum vsū, tandem transferantur. Quod licet non semper, sæpe tamen experimēto accidisse cognouimus.

28. Proverbium domus tineæ aut araneorum tela pro re vilis.

Verf. 18. Aedificabit sicut tinea domum suam.] Aptissimis cōparationibus explicat Iobus, quā parū habitura sit firmitatis domus, quā sibi ex alienis sūptibus, & rapinis molitur impius, quæ non erit diuturnior, quā domus quam sibi in ligno, aut in laneo vestimento construxit tinea. Est autē tineæ domus tenuis quidam folliculus, vbi conditur, quasi in suo sepulcro tinea, quæ paulo postquā aedificata est, à tinea moriēte deferitur. Aut certe ideo cōparatur impiorū dom⁹ cū tinearū domiciliis, quia sicut tinea, cum domus construit, illius fundamēta corrodendo debilitat, nā si in lignis habitat, ligna corrodit, & perforat, facitque vt labāte domo, nō possit esse diuturna commoratio. Sic impius nō tam aedificat, quā euertit domū, vt re vera dū benè acquisitis malè acquisitas facultates adiungit, tineas inducit, quæ si quid est solidi, corrumpit & euertit. Dixit idem penè Ecclesiast cap. 21. v. 9. *Qui aedificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.* Nā qui hys mali tempore collocantur in fabrica, non aptè

A conglutinātur lapides, aut firmitatis aliquid habere possunt, vt cemētariorū docuit experiētia. Septuaginta aliam addiderunt similitudinē, quæ satis indicat, quanta sit eorum futilitas, quæ impiorum comparat, & molitur solertia. Sic autem illi; *Euadet domus eius sicut tinea, & sicut aranea.* Quā sit futilis domus, quæ ex araneorum tela construitur, quāque soluat facillē, res ipsa loquitur, quæ etiam iam apud Heb. in prouerbiū abiit; Vide, quæ diximus suprā ad illud cap. 8. versic. 14. *sicut tela araneorum fiducia eius.*

Et sicut custos fecit umbraculum.] Umbraculū, seu ruguriū, quod excitat custos, verbi gratia cucumerarij, aut vineæ, tandiu durat, quādiu necessaria videtur cucumerarij, vinearumq; custodia, quorū gratia, à custode, leui manu, atq; opere excitatū fuerat, quādiu nimirū fructus sunt in suis plantis maturi, & elculenti, id est, exiguo tempore, & mēse plerumque non amplius vno: quia statim dissipatur; & si custos iste pecorū sit, multo soluitur, trāsferturque facilius, quia sicut pastores, sic etiam eorum tabernaculū sequitur gregem, qui alia subinde atque alia loca mutare solent, neque in vno commorari, nisi vnum, aut alterum diē. Sicut faciunt Cedareni, qui rei pecuariæ assiduam dāt operam, & quia pascua mutant, quotidie figūt, & refigūt tabernacula. Quare tabernaculum huiusmodi prouerbiali specie pro re fumitur momentanea, quæque ita dissoluitur, vt illius nullum superfit vestigium. Sic Isaias c. 1. v. 8. *Relinquetur filia Sion, vt umbraculum in vinea: & sicut ruguriū in cucumerario.* Hæc enim peracta vindemia, collectisque fructibus, sic dissipantur, vt neque speciem habeant vllam, neque vsum. idem c. 24. v. 20. *Agitatione agitabitur terra, sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnius noctis.* Hoc tabernaculum aut pastorū est, qui non eodē sæpe loco pernoctant, sed vt mutant pabula, sic etiā aliō, atq; aliō trāserunt umbracula, aut certē viatorum: nā viri delicati, atque potētes cum domo exeunt, tabernacula secum gestare solent: cum enim non rarō contingat, vt nox obrepat, antequam commodum inueniant hospitium, ne cogantur pernoctare sub dio, mobile secū testū circūferūt, quod statim, atque illuxit, dissoluit. Tabernaculorū certē pastorū meminit Ezechias apud Isai, c. 38. dū suæ vitæ curriculū cōfectū iā esse meditabatur; *Generatio mea ablata est, & conuoluta est à me, quasi tabernacula pastorū. Precisa est, velut à texete vita mea, dū adhuc ordire succidit me.*

29. Proverbium, Tabernaculū seu umbraculum pro remomentanea.

Verf. 19. Diues cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet.] Hic versus nihil habet obscurū, & ex parte iam à nobis explicatus est. Nihil enim aliud valet, quā cū morte finiri diuitū gloriam, & diuitiarum possessionē, transacta quippe vita, nisi aliquid accedat aliud superioris ordinis, nihilo melior est, aut fortunatior Cræsus, quā Irus: Rex, & monarcha, quā homo vilis, ac sordidus de fæce plebis, quæ sententia ab ipsis etiam Gētilibus frequenter vsurpatur, diuites autē dū in suis sibi diuitiis, & honoribus placent, letargo quodā vidētur oppressi, aut cæcos habere oculos, qui nō vidēt, quā sint fugacia ac leuia, tanto captāt studio, & tāta sollicitudine retinere volunt, cum dicantur sic aperire oculos ad illud vsque tempus cæcos, & clausos, in quo mors adueniēs illos aperiat. Dixit hoc idem Dauid Pl. 48. vers. 16. ad hunc, opinor, respectans Iobi locum; *Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cum interierit, non sumet omnia.*

30. Tabernacula pastorum sunt aut viatorum.

31. Qui in suis sibi diuitiis placet aut cæcus est, aut somnians.

nia: neque descendet cum eo gloria eius.

32. *Improbiorum* Verf. 20. *Apprehendet eum quasi aqua inopia: nocte opprimit eum tempestas.*] Dubiū est an comparatio sumatur à tempestate, quam excitat in mari vēti, quæ dum nauis secundū teneret curlum pretiosis onerata mercibus, repente cōturbat mare, & illam aut allidit scopulis, aut in profundū demergit; ita vt mercator, qui modò se diuitem putabat, & quòd vitalē ac liberum hauriret spiritum, suæ fortunæ gratulabatur, repente à marinis aquis cingeretur vndique; idque nocte, quando horribilis videri solet repētinus casus, & subita tempestas: neque cōtra illam adhiberi solēt opportuna remedia. Sed communiter omnes de nimbo intelligūt, qui excitari solet sereno cœlo, cum nihil eiusmodi timeret incautus viator, neque contra vim illam inopinata quicquam comparasset. Solet autem id frequenter accidere, vt cum serenum tempus sibi viator, & securum exitum promittat, obscuretur repente aēr, & tonante, ac fulgurante cœlo, talit ingruat tempestas, vt mortis vbique periculum intēter. Quæ si nocte accidat, multo est horribilior, cum nō appareat locus vllus tui us, in quo viator sibi à mortis necessitate caueat. Talis ergo inexpectata diuiti obrepet inopia tanto grauior, quāto à securo animo timebatur minus: præsertim si nocte accidat, id est, eo tempore quod obscurat tenebræ: quādo nihil est lucis. quod viam ostēdat, aut malorum effugium: Id est, quādo in perturbato animo nihil est consilij, sed ipsa repentina turbatio, sicut pacem, & quietem, sic etiam mentem perturbat, & eripit. An hæc intelligenda sint de mortis tempore, quod aquarum multarum potest appellari diluuium, quia tūc excitari solet à variis flatibus grauiissima tempestas, vel de alio rerū articulo, in quo à suis fortunis spoliatur diues, incertum est. De morte accipit S. Thomas, sed vt alij aut docent, aut indicāt, de alio etiam rerum articulo hæc exponi possunt, nam etiam impij viuentes adhuc, & incolumes spoliari solent, & ex magna rerum abundantia insperatō & subitō in magnam calamitatem, & inopiam adduci. Sanè Paulus, de morte, extremique iudicij tempore dixit in eandem sententiam 1. ad Thessal. 5. vers. 3. *Dies Domini sicut fur in nocte veniet: cum eum dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus.*

33. Verf. 21. *Tollat eum ventus vrens, & auferet.*] Hebraic. *וּנְתַחֲמֵם* cadim, Septuagita *καὶ ὄρνυ*. Hic porrò ventus vehementissimus est, & calidus, quia regiones perflat calidas, & siccas, quare à nostro interpretē vrens vocatur, qui sic afficit regiones, quas spirando permeat, vt illas non spiritus vitalis, sed peruasisse potius videatur incendiū. Hic porrò ventus qui ab oriētali plaga aspirat, & Subsolanus appellatur, & Euris, vehemens esse dicitur Exod. 14. v. 21. *Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus fiante vento vehemente, & vrenti tota nocte, & verit in siccum, diuisaque est aqua.* Hebr. est *וּנְתַחֲמֵם* cadim, pluribus aliis locis occurrit hoc nomen, vbi vrens vocatur, & vehemens: quia hic vētus calidus est, & vrens, & sine dubio hominū valitudini noxius. Existimāt nonnulli, hic de morte sermonem esse, quam pestilens ille ventus inducit. Sed mihi videtur longē probabilius, cōtinuari metaphoram, & adhuc sermonem esse de tempestate, quam ventus ille vehementem excitat; quæ à suo statu deiciet hominem violentum, & impium, & abripiet, vt antiquam gloriā;

A vt ablatas subitō diuitias intueri non possit. Ac tandem domum ornatam magnificē, & luculenter instructam à fundamentis euertet, sicut fecisse dicitur domum, in qua Iobi filij familiare obiere conuiuium quam diruit ventus, veniens à deserto. Quod magis explicat, quod proxime sequitur, in quo non tam spiratio pestilens, quā vehemens impetus significatur.

Et velut turbo rapiet eum de loco suo.] Turbo aliquid prouerbiali specie sonat vehemēs, & horribile: cuius admirabiles apparent effectus, & nisi oculis spectaremus incredibiles: nā in terrā arbores à radicibus euulsas, & saxa ingētia circumactu rotat, & eiaculatur procul, in mari non solum disiciit, disrumpitq; vela, sed ipsas etiam naues contorquet, & absorbet, & nonnunquam in altum abripiit, & secū refert vastum illud, & immensum pondus. Quare dum abripiendus dicitur diues, velut à turbine, & procul, & breui à suo loco, & statu dimouendus ostenditur. De vi atque impetu turbinis, plura diximus suprā cap. 9. v. 17. *In turbine enim conteret me. tu inde pete, quæ ad hunc etiam locum maximē faciunt.*

Verf. 22. *Et mittet super eum, & non parcat: de manu eius fugiens fugiet.*] Obscurum est, quis ille sit, qui missurus esse dicitur. nā verbi illius suppositū esse poterat turbo, qui proxime præcesserat, qui mittet, nempe seipsum & irrumperet in locupletem impium, neque quicquā relinquet, quod non conuellat, dissipet, & perdat. Ita indicat Septuaginta trāslatio: & nonnulli putant ex Hebraizantibus, vt Isidor. & Vatabl. Septuaginta hoc modo cōuertunt; *Astus tollet, & ventilabit, & proiciet super eum, & non parcat.* Alij Deum esse putant, & hoc verius. Est autem hic aut loquum hyperbaton à v. 13. vnde incipiunt commemorari infortunia, quæ expectāt impios, & quos tandem ad extremam comprehendent. dixerat autē ibi; *Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient.* Deinde cum alia cōnumerasset quamplurima impiorum incommoda, quæ Deus immisit in impiorum domum atque fortunas, addit; *Et mittet super eum, & non parcat.* Id nimirū quod statim obscure subiicitur. Aut certe quod mihi multo probatur magis, sine vllō hyperbato, illa, quæ à vers. 13. ad hunc vsque locum produciuntur, verbo mittet. subiicienda sunt, in hunc sensum. Mittet Deus, à quo talia dicuntur impij, atque violenti suscepturi, v. 13. Hæc quæ dicta sunt, & nō parcat. Tunc autem impius, in quem Deus scelerū vindex, illa tot immittet infortunia, effugere conabitur armatam, & fulminantem manum, sed etiam si fugiens fugiat, id est, quā potuerit celerrimē, nō tamen effugiet, insequetur enim illum, & assequetur diuina maledictio: hæc mihi videtur expositio facilis. Expositiones aliæ nonnihil habent impeditum, in quo hæret studiosi lectoris attentio.

Verf. 23. *Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intruens locum eius.*] Hic etiam obscure, ad quem spectet illud stringet, & sibilabit. Quidam nullā hic existimant definiti personā, sed esse illos, qui mutationem illā subitam admirati, tum præterea impiorum exaltantes ruina, voluptatem suam manuum complosione, & sibilante lingua, quæ irrisiois indicium est, significabunt. Quomodo Thr. 2. v. 15. De Ierusalem iam è suo gradu depulsa cecinit Ieremias. *Plausuerunt super te manibus omnes transcentes per vias, sibilauerunt, & mouerunt caput suum.* Et facit

34.

35.

36.

cit ad hanc explicationem, quod vox Hebr. **A** **פשו** seu **פסו** *saphac*, *plaudere* significat, seu manus manibus percutere. Alij hæc Deo tribuunt, qui exultare videtur in malorum ruina, & suæ lætitiæ illa præbere documenta, quæ homines solent, cum de inimicorum suorum strage, aut calamitate triumphant, qui manuum complosione, lætari se, & subsannante sibilo insultare illorum mœrori, ac mutationi significant. Deus autem, cui humani non semel tribuuntur affectus, aliquando triumphans inducitur, & exultans in peccatorum pœnis Eze. 5. v. 13. *Complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor, & scient, quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis.* Et Deut. 28. v. 63. *Sicut ante lætatus est Dominus super vos bene vobis faciens, vobisque multiplicans, sic lætabitur disperdens vos, atque subvertens.* Hæc est interpretû explicatio communior, quam ego non improbo; imò lubens amplector, quia non lubens soleo à communi discedere sententia. Nihilominus addo, quod mihi videtur non improbabile, sed tantùm addo, non persuadeo.

37. Notum est illis, qui Hebraicè mediocriter sciunt, idem pronomen relatiuum tertiæ personæ aliquando esse reciprocum, aliquando secus: quare *eum* aliquando idem valet, quod *se*; & contrà, quod in alijs numeris, & casibus obseruandum est. Ego pronomen *eum*, *illum*, & *eius* suspicabar exponi potuisse reciprocè, in hunc modum: *Stringet super se manus suas, & sibilabit super se intuens locum suum.* & illorum verborum suppositum arbitrabar impium hominem, qui de suo statu cecidisse dicitur, qui suam sortem dolet, & doloris impatiens collisione manuum, & frendente, atque exanimata voce, cum locum respectat, vnde cecidit, & in quem tandem collapsus est, dolet, & gemit, & tunc demum, licet ferò, se pueriliter deceptum

esse cognoscit. Hæc mea cogitatio est, quam etiam indicat Pineda. Neque à duobus verbis, quæ huic sententiæ parum videtur fauere, quicquam est incommodi. Stringere enim manus, signum est dolētis, quique suo iam edoctus periculo priorem mentem, atque consilia detestatur, & damnat. Siue enim cum Vulgato verbum **פשו** seu **פסו** *saphac*, *stringere* conuertas, stringunt dolentes, & in seipsos fruentes manus suas, concellant digitos, conserunt manus, infringunt articulos, quæ omnia aut indicat, aut significat manuum constriictio. Si verò sit manuum collisione, cum vna videlicet percutit aliã, hoc etiam signum est doloris, vt docuit Ezechiel c. 21. vbi v. 12. iubetur in dolore plaudere super femur. & v. 14. percutere manum ad manum, Isai. c. 25. v. 11. in allisione manuum Moab illius euerfionem ostendit; *Humiliabit, inquit, gloriam eius, (nempe Moab) cum allisione manuum eius. Sibilare* præterea vocem indicat exanimatam, & exilem, qualem habent, qui in metu, aut in humili conditione sunt; qui neque mutire audent, & si quid sonant, mugire potius, aut gannire putes, quàm humano more loqui. Hoc verò tunc impius non iam diues, sed omnium egenus faciet, & dicet, cum locum viderit suum, illum videlicet, quem reliquit, & illum quem in ea rerum vicissitudine nactus est. Porro hominem, cum in metu est, & à potentiore premittitur, non loqui liberè, sed exili, atque confusa voce opprimere potius, quàm exprimere verba; & stridorem videri potius, quàm humanam vocem, ostendit Isai. c. 29. v. 4. vbi cum ageret de illo statu, in quo hoc loco à Iobo impius homo describitur, ait; *Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum. Et erit quasi Pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum missitabit.* Plura nos ad illum locum in nostris commentarijs de hac exili, neque ram loquentè, quàm stridente, & sibilante voce diximus. Inde tu huc accerfe.

38.
Collisione manuum doloris signum est.

ARGUMENTVM CAP. XXVIII.

RÆCEDENTI capite docuerat Iobus stultos illos esse, qui toto animi corporisq; conatu eò incumbunt, vt illa acquirant, neque piè, neque iuste, quæ vana sunt, atque fugacia eorum omnino immemores, quæ fortunatos faciunt homines, & sapientiæ laude egregiè nobilet. Nunc ostendit cur homines illi impij sapientiã non inuenierint, aut etiam non quaesierint, quia vnde petenda sit turpiter ignorent, cum tamè loca, vnde pretiosa effodiuntur metalla, atque nitentes lapilli, studiosè didicerint, & optimè cognouerint. Recenset primùm plurima, quæ hominibus habentur in pretio, quæ licet in ipsis lateat terra visceribus, aut in profundissimo aquarum gurgite; illa tamè inuenit, atque eruit auarorum hominum indefessa solertia. Deinde quanta sit sapientiæ venustatis, & pretij pretiosissimarum rerum cõparatione significat. Qua in re mirificus est Iobus, & insigniter eloquens. Cumque neget veram sapientiæ aut venam aut locum ab homine mortali demonstrari posse, docet tãdem illius solum Deum esse magistrum, qui & omnia creauit, & iuxta suam naturam in suo quæq; loco, atque ordine disposuit, quiq; in ipso mundi nascentis initio, quomodo acquiri possit, ac conseruari vera sapientiã, primùm humani generis parentem edocuit.

CAPVT XXVIII.

1. **H**abet argentum venarum suarum principia: & auro locus est, in quo conflatur.

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

PARAPHRASIS.

1. Stultorum hominum conatus, & studia proximè vidistis, quæ quàm longissimè absunt à sapientiã. Quam ideo ignorant plurimi, neque illius capiuntur studio, quia

Ff vnde

2. Ferrum de terra tollitur: & lapis solutus calore, in æs vertitur.

3. Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse considerat, lapidem quoque caliginis, & umbram mortis.

4. Diuidit torrens à populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis, & inuios.

5. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est.

6. Locus sapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum.

7. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus vulturis.

8. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leæna.

9. Ad silicem extendit manum suam, subuertit à radicibus montes.

A vnde hauriri debeat, obscurum est. Habet argentum venas ubi confectur, & aurum certum, neque ignoratum locum, vnde illud effodiat hominum immensa cupiditas.

2. De terra sumitur ignibus antè diligenter excocta durior illa natura, quæ ferrum appellatur. Ex lapide item in fornace soluto æs eliquatur Cyprium.

B 3. Hæc dudum latuerunt in tenebris, ubi illa Deus ab humanis oculis abscondit. Fecit tandem desinito tempore, vt ea terra parturiret, forasque produceret, quæ in suo complexu antè conceperat. Idem dico de lapillis pretiosis quæ latuerunt in tenebris, & umbra mortis, qui altè defossi sunt in terræ visceribus, aut marinis conchis, quò penetrare nequit quantumcumque acuta oculorum acies.

C 4. Hæc autem metalla, lapidèsque nitentes, atque pretiosos diuidit interfusum mare; in eorum tamen conceptacula adducit auaros homines è natali sua terra peregrinantes immensa, atque vasa cupiditas. Ab illis autem pauperes diuisi sunt, quia ad regiones illas auriferas aspirare non audent, neque auios illos viros comitari, aut sequi, qui ad loca pergunt vsque ad eò disita, quæ illorum pedes numquam calcant.

5. Fecit autem ignis, qui metalla vel aperuit primùm, vel purgavit, conflauitque postea ne terra deinceps ferax esset frumenti, quæ illius antea magnos referebat agricolæ prouentus.

D 6. Pro lapidibus, qui minus erant rei frumentaria noxi, successere sapphiri, qui culturam, & vomerem ab illa regione submouerunt; & pro glebæ aurum, quæ terram pinguem, atque feracem reddiderunt sterilem, aut cerè rusticorum operæ minus idoneam.

7. Tam longè distat locus ille ubi pretiosa reconduntur metalla, nitentèsque lapilli, vt ipsis etiam auibus ignotus sit, quò penetrare non possunt: & ipsi etiam vulturi, cui inest maxima & in volando pernitas, & in labore tolerando constantia. Sed quò peruenire non potuerunt volucres, eò penetravit auari hominis inexplebilis diuitiarum, & immensa cupiditas.

E 8. Transmisit enim mare, fluidum nimirum, & liquidum elementum, quod hominum suspendere non potest, aut sustentare vestigia. Atque ideo numquam ab homine si negotiator esset, & institor, neque etiam à leæna calcatum est.

9. Cum ipsis quoque silicibus luctatur quæ sunt in ipsis montium fundamentis, terræque visceribus, vt venas aperiret, in quibus pretiosa durefcunt, condunturque metalla.

10. In petris riuos excidit, & omne A pretiosum vidit oculus eius.

11. Profunda quoque fluuiorum scrutatus est, & abscondita in lucem produxit.

12. Sapientia verò vbi inuenitur? & quis est locus intelligentiæ?

13. Nescit homo pretium eius, nec B inuenitur in terra suauiter viuentium.

14. Abyssus dicit: Non est in me: & mare loquitur: Non est mecum.

15. Non dabitur aurum obrizum pro C ea, nec appendetur argentum in commutatione eius.

16. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.

17. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea va- D sa auri.

18. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione eius: trahitur autem sapientia de occultis.

19. Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tincturæ mundissimæ E componetur.

20. Vnde ergo sapientia venit? & quis est locus intelligentiæ?

21. Abscondita est ab oculis omnium viuentium; volucres quoque cœli latet.

Gaspar. Sanctij Comment. in Iob.

10. Eo. vsque excuantur saxa, & tam aliè demittuntur metallorum secturæ, vt ad aquarum vsque profunditatem descendant, ne pretiosum illud, quod intus latet, auari hominis auidos oculos effugiat.

11. Abditissimos quoque fluuiorum sinus, & latebras solis piscibus notas scrutatur audacter: & quæ vastissimi celarant aquarum gurgites ad humanos vsus, atque delicias in lucem euocarunt.

12. 13. Cum hominum diuitiarum, & lucri inflammatum studium metallorum omnium, pretiosorumque lapidum locum inuenerit, sapientiæ tamen veræ atque intelligentiæ locum neque inuenit, neque verò scrutatus est. Quia neque illius pretium, & splendorem nouit, neque pro illa existimauit suscipiendum sibi esse laborem, cum tamen in eo loco aut hominum catu inueniri non possit, vbi homines se luxui, ac voluptati tradunt.

14. Mare iterum, atque iterum negat, in sua abyssu, vnde mercator pretiosas piscatur margaritas, esse sapientiam.

15. 16. Sapientia verò tantum est pretium, vt illius comparatione vilescant omnia, quæ admirantur homines, captantque cum immenso labore, vitæque periculo. Quæ cum auro summæ notæ, quale est obrizum, comparari non debet, neque cum argento, aliõve pretioso metallo permutteri, neque cum sardonycho vel sapphiro, aliisque lapidibus pretiosis, qui variis tinctis notatisque coloribus aduehuntur ex India.

17. 18. Longè erit vt aurum, vel alia quacumque pellucida materia, quale est vitrum; aut aurea vasa præclaro opere elaborata in contentionem de splendore, & pretio, cum sapientiæ veniant. Denique quæ excelsa putantur, & reliquis prælata deliciis, si sapientiæ cum illis comparatur, coerunt in numero, ac pretio, ac si omnino non essent. Denique quacumque de occultis terræ visceribus eruuntur, & in varias distrahuntur regiones, longè sunt inferiora sapientiæ.

19. Nulla esse potest topazio, nulla lapillis vario colore radicantibus, aut stragulis, quæ nitentibus infectæ coloribus, ex longinqua regione transportantur, cum sapientiæ de pretio, ac venustate contentio.

20. 21. Quando tantum est sapientiæ pretium, tam rara tamque digna omni inquisitione venustas, vnde illam accersere poterit illius studiosus, & amans? Res sanè

22. Perditio & mors dixerunt: Auribus nostris audiimus famam eius.

23. Deus intelligit viam eius, & ipse nouit locum illius.

24. Ipse enim fines mundi intuetur: & omnia, quæ sub cælo sunt, respicit.

25. Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in mensura.

26. Quando ponebat pluuiis legem, & viam procellis sonantibus.

27. Tunc vidit illam, & enarrauit, & præparauit, & inuestigauit.

28. Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia; & recedere à malo, intelligentia.

A difficilis, cum illam hominum oculi intueri nequeant, neque assequi si longa permeent spatia volucrum modo, quibus acutior est oculorum acies, & volatus incitatus, & liber.

22. 23. Ab oculis omnium, qui nunc in viuis agunt, sic est abscondita sapientia, ut nemo de illa quicquam audierit præter nomen, & famam. Quod idem etiam dico de illis qui iam dudum è viuis abierunt, licet magnam apud omnes sapientia laudem obtinuerint, qui aperte negabunt ignotum esse sibi, quoniam in loco suum sibi sapientia domicilium habeat. Vnus est Deus, qui viam nouit, & locum sapientia: neque alius potest illius esse magister, & ductor.

24. 25. Ille enim ad Altimos vsque fines quos cæli complexus circumdat, & cohibet, latè omnia dispicit; & quicquid in illis boni vel mali lateat, perfectè cognoscit. Qui enim credibile est, ut illa quis ignoret, quæ ingenio designauit, & arte perfecit: ille dimensus est ventorum spatia, illosque ita ponderauit, & iuxta suam quemque naturam ita dispensauit sapienter, ut nulla pars sit in vastissimo ventorum spatio, quam ille non viderit, atque firmauerit, & in suo loco, atque ordine digesserit. Eodem etiam modo, certa mensura, & pondere creauit aquas, suisque littoribus definitè conclusit.

26. 27. Cum Deus legem posuit mitioribus, salubribusque pluuiis, ne deessent & terra sitienti, & agricolarum votis; & procellosis ac turbidis, ne sauerent, & agros popularentur, & sternerent, quos fecundos fecerat pluuia benignior, (hoc est in ipsius mundo nascentis exordio) tum veram ostendit, docuitque sapientia viam, & quomodo essent inuestiganda præcepta tradidit homini, quem omnium primum de terra formatum euocauit in lucem.

28. Et dixit Adamo, quem vera, salutarique sapientia instructum esse voluit, timorem Dei, & religiosam ipsius obseruantiam veram esse sapientiam, & cum peccato nullum habere commercium, sed potius ab illo recessisse procul sanam intelligentiam.

Verf. I. *Habet argentum venarum suarum principium, & auro locus est, in quo conflatur.*]

DIFFICILE est statuere, quid sibi in hoc capite proposuerit Iobus, & quid hoc caput cum proximo cognationis ha-

A beat. Multi multa dicunt, quæ difficilia sunt, neque omnino studioso Lectori satisfaciunt. Ego paucis dicam, quid magis mihi

mhi videatur ad veritatem, & continens A
 filium. Et primum hoc caput à præcedenti
 argumento ac filo non dilloquio. Sed horum
 hominum supra studia, & exitus descripsit:
 tales enim sunt violenti, atque impij, qui eò
 toto animo, ac viribus incumbunt, vt diui-
 tias congerant, domos instruunt, demum illa
 vnde cumque conuerrant, quibus potentes
 sint, & ab imperito, & admirabundo popu-
 lo censerì possint fortunati: sed horum stu-
 diorum exitus planè docuit illos non esse eo
 censendos nomine, qui tantum adierunt la-
 boris, ac periculi, vt fugaces illas opes ac-
 quirerent, quæ tandem euanescerent, & pos-
 sessores suos hiantes relinquerent. Neque præ-
 terea hi sapientes fuerunt, quia aliam cura-
 runt magis, quam doctrinæ laudem & veræ
 sapientiæ ornamenta maxima.

2. Hæc ex proximo capite. Nunc ostendit
 cur homines illi impij, & prioribus annis lo-
 cupletes, & inclyti, sapientiam non inuene-
 rint, aut etiam non quæsierint: in quibus il-
 los etiam comprehendisse videtur, quibuscum
 longam, & acrem disputationem inierat.
 Nam sapientiæ locum ignorarunt, atque ideo
 neque illam quæsierunt ibi, vnde accersiri
 debuit, nempe à Deo, à quo solus indulgetur
 hominibus, vt ipse docet Iobus infra vers. 23.
 vbi nos postea ea de re pluribus, neque in ea
 inuestiganda admodum laborarunt, cum aliò
 tota corporis, animique contentio deflexisset,
 eaque immoderate conquirerent, quæ
 sese cum vera sapientia non optime conciliant.
 Nouerunt auri, atque argenti venas, & lo-
 cum vnde æs, & ferrum effoditur, vbi lapi-
 des pretiosi latent: atque hæc adeunt loca in-
 stimulante auaritia, neque illos aut obuia pe-
 ricula, aut interiectum mare, aut alia valeru-
 dinis incommoda retardant, quominus eò ad-
 uolent, vnde spes affulserit lucri.

3. Hunc sensum fortasse continet totum ca-
 put. Sed communiter interpretes dicunt hic
 doceri homines, quomodo Deus latentes opes
 & pretiosos terræ fatus, ex illius visceribus
 eruerit, viamque hominibus ostenderit, qua
 ad suos vsus, illas mundi delicias, & orna-
 menta sine errore inueniant, & arte perficiant.
 Prior sensus apparet non ineptus, neque à
 textu distortus posterior, quia communior,
 & quia illum offert non inuita litera, non im-
 probandus. Quare cum aliquid occurrerit
 obscurius, iuxta vtramque cogitationem ex-
 ponemus, vt studiosus lector illam eligat, quæ
 ipsi aut apta magis, aut minus videbitur
 inepta.

4. Totum autem caput in eo consumitur, vt
 ostendatur locum esse certum vbi humana
 continentur commoda, & illa cognita esse,
 atque lustrata ab hominibus, quas diuitiarum
 abripit immensa cupiditas; ac tandem vnde
 peti possit, atque doceri solida sinceraque
 sapientia. His principio positis expedita ad
 reliqua incumbit commentatio.

5. *Habet argentum venarum suarum principia.*]
 In textu Hebraico est particula *כי*, quam
 noster omisit interpres, neque id sine causa,
 quia tam illa apud Hebræos, quam *quia* vel
quoniam (nam id valet *כי*) apud Latinos, otio-
 se ponitur aliquando, & tantum adhibetur or-
 natus gratia. Quod docuimus, exemplisque

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

probauimus in nostris commentariis super
 Zachariam ad illud capit. 10. *Quia visitauit
 Dominus exercituum.* Si verò hic vox illa ra-
 tionalis particule vsus obtineat, hic erit
 sensus; Quia argentum venarum suarum prin-
 cipium habet & aurum certum, neque ignora-
 tum locum, vnde petatur; multi hæc inqui-
 runt, & inueniunt: sed quia incertus est locus
 sapientiæ, nullus est, qui ad illius se inquisiti-
 onem accingat.

Agit hic de argento prius, & auro, quia
 hæc magis amat, & querit humana cupidi-
 tas. Neque hic disputo cur argenti prius, quam
 auri meminerit, quia & incerta ratio, & parum
 ad institutum necessaria. Dicuntur autem ar-
 genti venæ; puto etiam & auri: quia licet
 separata inueniantur horum metallorum mi-
 cæ, & grana, imò & interdum glebæ, & qui-
 dam quasi ramusculi, vt produnt, qui de re
 metallica accuratiùs disputant; tamen plerum-
 que in lapidum venis, concresecunt hæc me-
 tallæ, & ex secturis arariis exciduntur saxa,
 ex quibus artificio quodam metallum educit-
 ur. Habeo ego apud me lapidem è Peruana
 regione, quem variæ metallorum venæ, & qua-
 si lineæ notant, atque distinguunt. Principia
 autem venarum sunt vapores quidam apti ad
 argenti, aurive generationem, qui dum certo
 cuidam terrarum generi miscentur, sunt ar-
 genti, vel auri vena, aut certe in pretiosi la-
 pidis duritiem concresecunt: ita hic Sanctus
 Thomas.

Vers. 2. *Ferrum de terra tollitur.*] Licet fer-
 rum magis sit humanis vsibus necessarium,
 quam aurum, & argentum, est tamen vilius,
 quia maior illius copia, & magis obuia
 materia. De terra tollitur, quæ purgatur
 ignibus, & in duram illam naturam concre-
 scit, & cogitur, quam ferrum appellamus.
 Quod terræ genus ex colore norunt, qui
 rem tractant metallicam, & aliis notis, quas
 hic sigillatim exponere necessarium non est.
 Vide Plinium lib. 34. cap. 14. & Hierony-
 mum Magium libro 2. cap. 8. & Georgium A-
 gricolam de re metallica.

Et lapis solutus calore in æs vertitur.] De
 ære Cyprio videtur esse sermo, licet nonnul-
 li de Chalybe, quæ ferri dicitur nucleus, hæc
 interpretentur, in quibus est Vatablus. Sed
 quicquid illud sit, lapides, aut terræ durio-
 res glebæ calore excoquantur, & ex illis eli-
 quatur illud æs, de quo hic sermo. plura de
 hoc ære excoquendo, aut purgando, non est
 mearum partium differere. Lege Georgium
 Agricolam libro 10. & 11. de re metallica,
 qui aliis sæpe locis de eadem re copiose di-
 sputat. De æris differentiis multa Plinius
 libro 34. capite 1. ait æs fieri ex lapide æro-
 so, quem vocant Cadmium, & igne perfici;
 & capite 2. ait ex alio quoque lapide fieri,
 quem Chalcitem vocant.

Vers. 3. *Tempus posuit tenebris & vniuerso-
 rum finem ipse considerat.*] Hæc vno aut al-
 tero excepto, communiter Deo tribuerunt
 interpretes. Quod ego etiam lubens am-
 plector. Sed quæ sint istæ tenebræ non
 eodem omnes modo definiunt. Quidam il-
 las esse statunt, quæ diem obscurant,
 & noctem efficiunt, quæque nocturnum
 tempus à diurno distinguunt. Quod sanè

Ff 3 verum

6.
*Aurum, &
 argenti vbi
 conflatum.*

7.

8.

9.
*Metallago-
 modo absi-
 dit Deus, &
 prouidit.*

verum est, sed instituto Iobi non satis accom-
modatum, cuius tota disputatio est de his, quæ
in terræ visceribus latent, & inde hominum in-
dustria in familiares vsus eruuntur. Placet ma-
gis illorum sententia qui hic genus quoddam
considerant metonymiæ, & in tenebris illa vi-
dent, quæ in illis latent, quæ nimirum ibi gene-
rantur, vt metalla, lapides, quæ latuerunt diu
hominibus occulta; donec Deus, qui vniuersa-
rum rerum finem statuit, tempus definiuit, in
quo hæc, quæ in suo complexu, & quasi in vte-
ro terra conceperat, tandem parturiret; & ra-
tionem hominibus ostenderet, qua quæ occul-
ta erant, inuestigarent, inuenirentque, & qua
rudia, & impolita, terra mater genuerat, poli-
rent arte, ingenio perficerent, ac illum tandem
addere splendorem, quo maximè commen-
dantur, & cuius gratia experuntur ab omnibus.
Hæc de metallis intelligo, quorum proximè
præcesserunt nomina: neque alia est confide-
ratio eorum, de quibus postea.

10. *Lapidem quoque caliginis, & umbram mor-
tis.* Hactenus de metallis, nunc de lapillis
pretiosis, quæ terræ cælat sinus, aut marinæ
conchæ. *Umbra mortis* ex Hebræorum idio-
mate densissima caligo est, & per metony-
miam ponitur, pro his, quæ ab hominum
oculis submoquent offusæ tenebræ, & terræ mo-
les interposita. Lapis caliginis ille est, quem
humanus oculus videre non potest, quia altè
defosus est, quò penetrare nequit tametsi Lyn-
cea oculorum acies.

11. *Verf. 4. Diuidit torrens à populo peregrinante eos,
quos oblitus est pes egentis hominis, & inuios.* Hæc
iuxta duos sensus nuper indicatos, duobus
etiam modis explicanda, & iuxta commu-
nem sententiam videndum, quomodo hic mo-
dus aliquis ostendarur, quo diuina prouiden-
tia abditas in terræ visceribus naturæ delicias
aperuerit. Et primùm non probo, quod non-
nulli senserunt, hic à Iobo afflatu diuino fuisse
prædictum, transmarinas regiones Hispano-
rum navigatione fore lustrandas, quas di-
uidebat interiectus Oceanus. Quæ sententia
satis indicat suorum auctorum in suam pa-
triam inflammatum studium; sed longè ab
hac cogitatione, vt apparet, aberat Iobus,
qui modos viderat tradidisse notos suis ami-
vis, quibus Deus hominibus occulta reuelat;
æque hæc exempla vim haberent, nisi illa ex-
perientia aut fama amici didicissent. Sed qui
illi de re, quam proxima sæcula visura non es-
sent, audire possent?

12. *Est igitur sensus iuxta priorem cogitatio-
nem, reconditas auri, argentique venas, me-
talla varia, pretiososque lapides efferi à tor-
rentibus, qui magna mole, atque impetu la-
buntur è montibus, & excauari tertam, nuda-
rique, & oculis ostendi, quæ ad illud vsque
tempus nunquam apparuerant. Sic explicat ad
hunc locum auctor Catenæ; Lapidos, inquit,
qui in profundo sunt conditi, & propemodum ra-
dicibus nixi, torrentis impetus in apertum protu-
lit, ubi sub certam materiam diuellit, & nullo fir-
mamento sultam terram abripuit. Neque infre-
quens est, cum ab aquarum torrentium impe-
ru terra exeditur, apparere pretiosa metalla, &
illa inuestigari alicubi audio in ipsis aquarum
elutionibus.*

13. Hæc obscura non sunt, sed illa quæ sequun-

tur iuxta hanc cogitationem sic sunt implexa,
vt nullus ex illis appareat opportunus exitus,
& incommoda sententia. Quid alij dicant legi,
quid tamen sibi velint, vt mei ingenij tardita-
tem fatear, omnino non assequor. Sanctus
Thomas, & alij plerique existimant sic à tor-
rente, qui medius interfluit, locum esse diui-
sum, vt ad eos qui in vteriori parte sunt,
egeni, & pauperes transmeare non possint, id-
que diu. Hoc enim valet illud; *Quos oblitus est
pes egentis hominis.* quia nimirum iam dudum
locum illum diuisum, & alienum, quem tor-
rens occupauit, calcare desit; sed quid hæc
explicatio ad argenti, atque auri venas, & la-
pillorum inuentionem conferat, non video.
B Hieronymus sic explicat, & eisdem omnino
verbis Beda; *Hoc dicit, inuios, id est, errantes,
& illos, quos oblitus est pes egentis hominis, supera-
bit tamen à populo peregrinante eò quòd oblitus sit
gressus.* Tu si potes, hæc, & alia his affinia ad
illam explicationem accommoda: mihi enim
id facere promptum non est.

Facilius hæc attempero, ad alteram co-
gitationem, quæ putat hic exponi à Iobo,
quanto studio ad illa aspirent viri locupletes,
& pessimi, quos stultos prius appellauerat,
quæ ab insipientibus numerantur in bonis, ne-
que de vera sapientia quicquam meditantur, &
curant. In *torrente* autem mare intelligo, sicut
etiam in manu scriptis putabat Legionensis,
quod ab Idumæis, & Syris diuidit regiones
varias pretiosi metalli, lapillorumque fera-
ces: ad quas auari homines conuolant intre-
pidi, seque ventis audacter, pelagique com-
mittunt, vt transmarinas conuehant delicias,
& lucrosa exoticarum mercium negotiatione
rem suam quam maximis incrementis auge-
rent. Porro pauperes ab illis diuisi sunt; quia
ad regiones illas auríferas aspirare non au-
dent, neque sequi, aut comitari viros illos in-
uios, id est, auios à suis, & in alienas regiones
peregrinantes, quas illorum pedes nunquam
calcarunt. Peregrinationes istæ, & navigatio-
nes maximè diuitiarum amorem & studium
amplificat, cum homines vitam suam com-
mittant dolato ligno, quatuor digitis crasso,
in quo ingruentes spectent procellarum mo-
tus. Quòd autem in transmarinis plagis nobi-
lissima gignantur metalla, & magni splendo-
ris, ac pretij lapilli, res est nota. Quòd au-
tem illas suo tempore adierint Idumæi, vel
vicinæ aliæ nationes, ipse docet Iobus hoc
capite verf. 16. cum Indicorum colorum me-
minit.

14. *Verf. 5. Terra de qua oriebatur panis, in
loco suo igne subuersa est.* Iuxta priorem ex-
plicationem ostendit hic Iobus alium mo-
dum, quo Deus aperit latentes in terræ vi-
sceribus thesauros. Vt enim aquis vitur tor-
rentibus, vt terram excauet & inde me-
talla pretiosa, nitentesque lapillos effodiat;
& ventis, vt terra grani concussa motu
suas humanis oculis diuitias ostendet: sic
etiam igne, qui vbi sylvas corripuit, suo ardo-
re liquefecit metalla, quæ ab illius calore so-
luta defluerunt, non secus atque aquarum
riui, vt de Pyrenæis montibus tradit Diodo-
rus lib. 6. vnde nouerunt homines ibi metallo-
rum latere venas. Quas deinde variis modis
scrutati sunt. Quare terra frumenti ferax, &
agricola

12.
Metalla
pretiosa quo-
modo inueni-
untur.

13.

14.

15.

agricolarum vomere antè subacta; ab igne sub-
uerfa non iam frugum exulit, sed auri argen-
tisque prouentus.

Si iuxta cogitationem alteram hæc inter-
pretere, dices terram antea agricolarum studio
cultam, excoquendis conflandisque metallis,
quo dum opus ab igne fit, exultam esse, & fru-
gum sementi prorsus inuilem, ut ipsa nos do-
cet experientia. Videmus enim terras agrico-
larum vsibus quondam opportunas, metallo-
rum purgamentis, & cineribus plenas, quas
neque vomer subigit, neque carpunt armenta,

16. *Verf. 6. Locus Sapphiri lapides eius: & gleba
illius aurum.*] Rationem reddit, cur terra illa
ferax olim frumenti, ab igne serendis frugibus
dicatur inutilis, quia pro lapidibus, qui minùs
erāt frugibus noxij, succedere Sapphiri, & pro-
pingui gleba, aurum sterile, neque hominum
ardens auaritia finit agros illos agricolarum
operi seruire, cum à Sapphiro, atque auro ma-
ior, quàm ab alia quacumque semente possit
sperari protentus. De Sapphiro multa Marbo-
dæus in libro de lapillis, in quo anilia videbis,
& fabulosa non pauca; illum vide, & Picto-
rium eius scholiastem; item Plinium libr. 9.
cap. 19.

17. *Verf. 7. Semitam ignorauit auis: nec intuitus
est eam oculus vulturis.*] Iuxta priorem cogita-
tionem, aperuit Deus illas terræ, marisque de-
licias, quæ in illis locis latere reconditæ, quæ
omnino fuerant hominum oculis occulte: quar-
um viam ignorauit auis, quia ad illam non
peruenit, quantumcunque pernici, & infatiga-
bili volatu: ignorauit item vultur, cuius per-
spicacissimi sunt oculi, & odorandi sensus acu-
tissimus. Quia hæc aut in terræ visceribus la-
tent, ad quæ nullus hominibus patet accessus,
aut in aquarum profunditate, quæ neque hu-
manis oculis videri, neque vlla artificum soler-
tia captari potuissent. Aut certe, quia trans ma-
re sunt in alio orbe, quem qui adire velit, ne-
cesse ut interpositum mare volando transmit-
tat; quod quia latissimum est, etiam si sit medi-
terraneum, neque vultur quidem, cui inest ma-
xima, & in volando pernicitas, & in labore to-
lerando constantia, ad illum locum aspirare
potuit.

18. Sed iuxta posteriorem cogitationem, tanta
auari atque impij hominis significat auri cu-
piditas, tam inflammatus ardor, ut quod perue-
nire non potuerunt volucres; eò ille profici-
scatur, & penetret. Quod studij ardorisque
vehementis mira amplificatio est.

19. *Verf. 8. Non calcauerunt eam filij institorum:
nec pertransiit per eam leæna.*] Institores mer-
catores sunt, quos lucri cupiditas ad quidiuis
audendum præcipites agit. Illi tamen non in-
gressi sunt semitam, per quam ad thesauros
illos absconditus aditus aperitur. Nihilomi-
nus Deus illos aperuit, tradiditque modum,
quo illis homo fruereetur. Sed iuxta aliam cog-
itationem dicendum est, auarum hominem
tentare omnia, & nihil, si se spes ostendet lucri,
inaccessum videri: cum viam quam non cog-
nouit auis, aut propter altitudinem, aut as-
peritatem: neque vultur vidit, qui in arduis ha-
bitat, neque leæna calcavit, quæ in cauernis,
& latebris sua parat cubilia, vbi catulos alat,
ipse tamen adire audeat, & scrutari latebras,
& absconditos penitus thesauros eruere. Hæc

Nihil auari-
tia non per-
nitent.

A facili sunt, & expedita, neque sine hyperbole,
à qua Scriptura sacra non abhorret.

Sed ego eò magis inclinabam, vt illa semi-
ta quam ignorat auis, & vultur non videt, ne-
que institor calcat, aut leæna, esse marinum
tractum, id est, torrentem, de quo versu 4. qui à
peregrinis & inuis pauperes diuidit, & ege-
nos. Peregrini enim, & egeni illi sunt, qui vt
aurum, argentum, pretiososque lapides, & exo-
ticas merces in suam referant regionem, ma-
ria nauigant, quæ neque calcare potest insti-
tor, seu mercator, aut leæna, neque auis vo-
lando transmittere, quia nec hominum potest
elementum illud fluidum suspendere vesti-
gia, neque auis audent immensum illud spa-
tium aggredi, cuius neque terminum vident,
neque vbi in medio cursu defessæ conque-
scant.

Porro Gentiles sæpe mirantur hominum
auaritiam, quæ tantum hominibus attulit
audaciæ, vt lucri desiderio mari se commit-
tant, & manifestum adeant vitæ periculum.
Et quæ natura interiecto pelago dissociauit, il-
la homines nauigatione coniungant, de qui-
bus sic Horatius lib. 1. Ode 3.

Nequicquam Deus abscondit

Prudens Oceano dissociabili

Terras, si tamen impia

Non tangenda rates transliunt vada.

C Et idem libr. 1. epist. 2.

Impiger extremos currit mercator ad Indos

Per mare, diuitias quærens, per saxa, per ignes.

Vbi *Vulgatus filij institorum*] Hebr. est. **בנ**
יטו bene scias. quod Septuaginta reddunt *filij*
superborum, alij *filij superbia*. Hos verò superbo-
rum, siue superbia filios, auctor Catenæ imma-
nes, & vastas bestias esse putat. Translationes
aliæ recentiores, *belluas rapaces, & feras*. Quod
maximè exprimit vim auaritiæ omnino tyran-
nicam, quæ homines habitare facit illis in lo-
cis, vbi neque belluæ commodè possunt, atque
ideo illa horrent, & fugiunt.

22. *Verf. 9. Ad silicem extendit manum suam, sub-
uertit a radicibus montes.*] Iuxta priorem explica-
tionem, Deus sicut ex silice percussio aquarum
scatebras expressit, sic etiam produxit pretiosa
metalla, & lapillos splendentes, dum terræ mo-
tibus diffingit saxa, & ab imis interdum fun-
damentis conuellit. Tunc autem apparent illæ
hominum deliciae, quæ ad illud vsque tempus
inuisæ latuerant. Sed iuxta posteriorem osten-
ditur, quo peruenerit lucri cupiditas, quæ ade-
git mercatorem auarum, vt cum saxis luctaretur,
vt venas aperiret, quæ continerent, quod
in hominum oculis splenderet, & oblectaret
animos. Quemadmodum in saxis durissimis
concresecant nobile metallum, & pretiosi lapi-
des, audimus quotidie; & ego apud me habeo
saxum, in quo venæ sunt, quas implent metalla
probatissima notæ, quod in duritie silici non
cedat, & tamen in eo cadendo, & conterendo
multorum hominum exercentur vires, & mem-
bra lassantur.

23. *Verf. 10. In petris riuos excidit, & omne pre-
tiosum vidit oculus eius.*] Si de Deo sit sermo,
diuisis faxeis montibus, tremente terra, aquæ
eruperunt, quæ aut ibi conclusæ tenebantur,
& cum cæcos aliorum haberent, subterra-
neosque meatus, mutato ea montium conuul-
sione cursu, in alias terrarū plagas deflexerunt.

Sed si de hominum studio in eruendis metallis sermo sit, ostendit Iobus eovsque excuari saxa, & tam altè demitti metallorum secturas, vt ad aquarum profunditatem descendant, quæ ea copia interdum manare solent, vt studia operarum retardent, & opus illud licet inuitos, omittete compellant. Quàm alta demittantur terræ voragine, docuit Plinius in proœmio lib. 33. *Persequimur, inquit, omnes terræ fibras, viuimusque super terram excavatam, mirantes debescere aliquando, aut intremiscere illam. Imus in viscera eius, & in sede manium opes quarimus.* Idem Ouidius libr. 1. *Metam.* ex quo sumptisse videtur Plinius;

Imus est in viscera terræ,

Quasque recondiderat, Stygusque admouerat umbris,

Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

25.
Qua metalla, aut lapilli pretiosi eruuntur ex aquis

Verf. 11. *Profunda quoque fluuiorum scrutatus est, & abscondita in lucem produxit.*] Aut de Deo hic sermo est, à quo quicquid pretiosum latebat in aquarum gurgite, ostendit hominibus, deditque solertiam vt illud inuestigaret, & ad serua ornamenta, atque vsus foras produceret. Seu veriùs de homine, qui nihil non audet, & tentat, vt expiscetur, quæ aquæ gignunt, & celant; quod auaritiæ summæ, & incredibilis audaciæ argumentum est. Quid aquæ in suo sinu gignant, quotidieque parturiant, docent Scriptores de natura rerum. Margaritas, & vniones è mari sumunt mercatores: atque ideo margaritarum piscatio dicitur. Sicut etiam coralliorum, quæ cum fructices sint, cum in mari, id est, cum in sua sede manent, extracta inde in lapides durefcunt, & magno habentur in pretio, de quibus ita Marbodæus.

Corallus lapis est: dum viuunt in aquore vimen,

Retibus auulsus, vel casus acumine ferri.

Gagates, vt docet Plinius lib. 36. cap. 19. fluuij Gagis Lyciæ partus est, quem expelli etiam à mari in Leucola idem docet eodem loco. Saphirum præterea à mari Libyco ciectari circa Syrtis, & inde appellari Syritem, docet Marbodæus cap. 53.

Hic & Syrtis lapis à plerisque vocatur,

Quod circa Syrtis Libycis permixtus arenis

Fluctibus expulsus feruente freto reperitur.

Aurum præterea in fluuiorum alueis inueniri, & in fluminum ripis inuestigari quotidie videmus: in nostro Tago, neque aliter existimo de Pactolo, aliisque fluminibus, quæ ab aureis arenis commendantur.

26.

Verf. 12. *Sapientia verò ubi inuenitur, & quis est locus intelligentiæ.*] Dixerat priùs quanto homines studio, atque ardore ad diuitias inhient, & ad illa quæ insipientes, & cœci numerant in bonis: & cum sapientes videri studeant, toto tamen cœlo aberrant à sapientia, cuius ignorant locum, & pretium, atque ideo neque illam quærunt, quia non tanti faciunt, quanti oportet: neque si suo arbitratu, atque consilio quærant, inuenient; quia neque illius cognouerunt venam, neque, dum in suo sibi iudicio placent, digni sunt, quibus illam Deus aperiat, & indulgeat.

27.
Humana sapientia quaeritur

Verf. 13. *Nescit homo pretium eius; nec inuenitur in terra suauiter viuentium.*] Eò spectant superborum consilia, qui que suo indulgent genio, ne quid aut honori suo, ac voluptati aduersum patiantur, atque ideo in bonis tan-

tum computant, quæ dignitatem augent apud homines, vt vigenti, & sentienti naturæ blandiantur. Cum hoc autem studio benè se illa sapientia conciliat, quæ terrena est, qua filij huius sæculi, id est, filij tenebrarum sapientiores esse dicuntur, quàm filij lucis, de quibus Christus Luca 16. verf. 8. *Quia filij huius sæculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt.* Sed qualis sit hæc humana sapientia, quæ appellari potius insipientia potest, docuit Iacobus in epi. c. 3. v. 15. vbi humanam sapientiam, & terrenam, quæ desursum non est, *animalem* vocat, & *Diabolicam*. Animalem quidem, quia voluptates caprat, & sensuum affectionibus intemperanter obsequitur. Diabolicam verò, quia gloriæ studet, & superbè de se sapit, & magnificè loquitur. Hic autem suauiter viuunt; non quia non patitur inuitus, quæ auersatur, & horret natura mortalium; sed quia id agit, curatque præcipue, ne quid vel à rerum inopia, vel ab aliorum de se iudicio molestum patitur. Hæc est terrena, diabolicæque sapientia. Quæ verò desursum est, quàmque hoc loco Iobus tantopere commendat, eodem Iacobo teste verf. 17. *Primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, &c.* dixit hoc idem Baruch cap. 3. v. 15. quia videtur in suam prophetiam transfuisse, quæ nunc ex Iobo verba commentamur. nam cum dixisset: *Quis inueni locum (nempe sapientiæ) & quis intrauit in thesauros eius?* Negat in illis inueniri, *qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum. Qui argentum fabricant, & solliciti sunt, nec est inuentio operum illorum.* Et verf. 21. verba penè repetit Iobi, *neque intellexerunt sententiam eius.* Et tandem expressè negat hæc sapientiam tenuisse Themanitas, eos nimirum, quibuscum hæc Iobus disceptando conferebat; *Non est, inquit, audita in Chanaan, neque visa in Theman.* Hæc porrò de quibus Baruch, eisdem esse cum his, de quibus Iobus, id est, suauiter viuentes, qui nempe voluptates captant, ex eo constat, quia hi dicuntur dominari super bestias, & in auibus cœli ludere, quod nihil est aliud, quàm aucupio, & venatione delectari, & vitam traducere suauiter.

28.
Qua uera sapientia.

Verf. 14. *Abyssus dicit, non est in me: & mare loquitur, non est mecum.*] A partium distributione probat sapientiam veram non esse ex terra, neque in his locis inueniri, vnde homines expiscantur, & eruunt illa, quibus omnia inesse ornamenta existimantur. Et primum dicit, non esse in mari, vnde, vt nuper dicebamus, pretiosas mercator piscatur margaritas. Porro eadem sententia cum epitali geminatur, quasi dicat, mare iterum, atque iterum dicit, & constanter asserit, in suo abyfso, ac finibus non esse sapientiam, & homines admonet, ne in ea quærenda stulto se labore conficiant, cum tam à mari distet, quantum à cœlo secernitur abyfso.

29.

Verf. 15. *Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius.*] Nunc agit de sapientiæ veræ inestimabili pretio, quod tantum est, vt illius comparatione vilescant omnia, quæ omnes homines admirantur, & quærunt cum immenso labore vitaque periculo. Quod item aliis multis post sæculis, ad hæc, opinor, loca respectans dixit Salomon Proverb. cap. 8. verf. 19. *Accipite, inquit, disciplinam*

30.
Vera sapientia incomparabile pretium.

nam

Aurum obrizum quid.
Aurum obrizum quid.
 nam meam, & non pecuniam, & doctrinam magis, quam aurum eligite; melior est enim sapientia cunctis opibus, & omne desiderabile non potest ei comparari. Aurum obrizum, nobilissimum est, aut natura sua (nam aurum aliud alio generosius, & purius, quale est illud quod aduehitur ex Ophir, unde nonnulli putant obrizum appellari, quasi ophiurizum) aut certè aliquo artificio, & examine, quo multipliciter excoquitur, & ab omni scoria, & aliena concretionem purgatur. Quod examen extremum & perfectissimum obrusa vocatur: & ab eo fortasse aurum appellatur obrizum: quia obrusa subiit seuerum examen. De hoc auro ita Plinius lib. 33. c. 3. *Aurum quo magis arsit, eo magis proficit ad bonitatem, aurique experimentum ignis est, et simili colore rubeat, ut ignis, atque ipsum obrizum vocatur.* Appendi argentum, idem est quod dari olim enim, & ut opinor, Iobi tempore æs aurum & argentum, nullo caractere signabantur; sed erat rude quoddam, informèque metallum, quod appendebatur, non numerabatur, cum nõ à signo, sed à pondere valorem acciperet.

In. & tincti colores qui.
 31.
 Verſ. 16. *Non conferetur tinctis India coloribus.* Hæc obscura non sunt, adducuntur enim illa, quæ maximo apud homines habentur in pretio, quibus multo est nobilior pretiosiorque sapientia. Tincta illa dicuntur, quæ alienis imbuta sunt coloribus: quare vestimenta dicuntur tincta, aut absolute, & solitariè tincta, quæ alieno infecta sunt colore, ac succo, quales sunt omnes ab albo, & nigro. Colores autem dicuntur tincti, aut quia inde aduehuntur ad lanarum, aut imaginum, vasorumque tincturam, qualis esset, verbi gratia, vermiculus, coccus, purpurissimum, minium, sandix, & hoc fortasse verum: Aut quia inde vestimenta, & stragula nitèti, ac viuicò colore comportantur infecta: Ego potius hæc acciperem de lapillis, quæ variis notata coloribus ex Indica regione mercatores conuehunt, alios virides, ut smaragdos; alios sereno cælo similes, ut sapphiros; alios pallètes, & fuluos, ut topazios; alios violaceos, ut amethystos. Hi lapilli pretiosi sunt, & pulchri, sed nihil ad pretium, pulchritudinemque sapientiæ. Textus Hebraicus habet cum auro Ophir. Fortasse alios codices habuit noster interpretes, emendatos magis. Noster Pineda diligenter, & acutè Vulgatam translationem cum Hebraico textu, hac ratione conciliat: Quia aurum Ophir optimum habet colorè, qui cum auro Ophir sapientiæ comparat, illam comparat cum tinctis, id est, rubentibus Indiæ coloribus, quia Ophir ad Indiam spectat.

32.
Nec lapidi Sardonycho pretiosissimo, vel Sapphiro. Hi lapides olim magno habebantur in pretio, quia fortasse alij, qui nostro ævo pluris estimantur, erant ignoti. Sardonychè tradit Plinius l. 42. c. 6. apud Indos à torrentibus detegi. Sanè multa à torrentibus nudari, quæ terra celauerat, suprà à nobis dictum est; de Sardonyche ita Solinus cap. 36. & Plinius loco citato, de illius colore satis accuratè: paucis complexus est Marbodæus cap. 56.

Sardonychen faciunt duo nomina, sardus onyxque,

Tres capit ex binis unus lapis iste colores,

Albus, & hinc niger est, rubens supereminet albo.

De Sapphiro diximus aliquid suprà ad versum

A 6. & versum 11, vide item Marbodæum cap. 53. vbi sicut de Sardonyche suprà, sic etiam ibi de Sapphiro multa tradit; quæ anilem oleant superstitionem.

Verſ. 17. *Non adequabitur ei aurum, vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri.* Hæc obscura non sunt. Illud explorandum cur cum vitrum res sit vilis, quia fragilis, inter illa numeretur à Iobo, quæ vilia non sunt, sed potius omnium communi hominum estimatione pretiosissima. De vitro multa Plinius lib. 36. cap. 26. qui multa adducit vitri genera, & in illis aliqua, quæ inter ornamenta pretiosa, ac maxima numerari poterant. In quibus refert Tiberij tempore inuentum fuisse talem vitri temperandi modum, ut lentum esset, atque flexibile: cumque Imperator ille consideraret, si genus illud increbresceret vitri, plurimum de argenti atque auri pretio detractum iri, iussisse artificis illius officinam everti. Et idem ibidem docet, Nerone regnante artem esse repertam, quæ sic conflaret ex vitro vasa, ut impenso venirent pretio nõ minori, quàm si ex pretiosissimis gemis essent elaborata. Ego hinc duo moditor; Alterum est, atate Iobi vitrum inter pretiosos lapides ceuseri solitum, quia rarum tunc esset, & recens inuentum. Deinde, nondum esse lapillos alios cognitos, qui postea vitri splendorem obscurarunt, reddideruntque vilius, quod prius inter Regias delicias statuebat antiquitas, Hebr. pro vitro est *רַבִּיבִית* *zechochit*, quod varij variè vertunt; alij *Crystallum*, alij *beryllum*, alij *adamantem*. Chaldaeus *speculum*; & quidem nomina hæc lapidum obscura sunt, neque quid proprie significant, ipsi etiam norunt Hebræorum magistri.

Verſ. 18. *Excelsa, & eminentia non memorabuntur comparatione eius.* Quæcumque excelsa sunt, & supremo in loco hominum iudicio collocata, neque nomen habent, aut illud saltem obscurum, & ignobile, si cum sapientia comparentur, quæ nomen meretur habere sapientiæ; de qua statim Hebræi, & qui Hebræis plus satis sunt addicti, in excelsis, & eminentibus, non commune aliquid, sed gemmarum proprium nomen agnoscunt, licet in illo non omnino conueniant. Sicut neque in lapidibus aliis, de quibus sæpenumero diuinant, quia res est omnino incerta. Vbi Vulgatus *excelsa*, Hebr. est *רַמֹּת* *ramoth*, quod recentiorum plerique vertunt, *corallium*: alij *carbunculum*: alij *rubinum*: alij *smaragdum*. vbi *eminentia* Hebr. *גַּבִּיבִית* *gabib*, in quo proprium nomen aliquod lapidis agnoscunt, non commune, neque in eo genere lapidis omnes conueniunt. Quidam vnionem esse dicunt, alij *Crystallum*. Noster interpretes cum de hæc propria lapidum significatione nihil esset exploratum & certum, communem adhibuit. Quod etiam ex parte fecerunt Septuaginta, dum ita vertunt: *Sublimia, & gabib non erunt in memoria.* Hæc tantum admonuisse sat fuerit: nam de re tota certum aliquid definiti longi esset laboris, & ut opinor, irriti.

Trahitur autem sapientia de occultis. Locus apparet primum difficilis. Sed si singula verba accuratius expendas, minus videtur habiturus esse negotij. Quæ occulta dicuntur, illa sunt, quæ aut in terræ visceribus, aut saxorum venis clauderentur, aut in aquarum profundo gurgite latebant: nempe aurum, argentum, pretiosi lapides,

33.

Vitrum olim eo artificio temperatum ut pretiosum esset & flexibile.

34.

35.

pides, & ita omnes penè interpretes exponunt. Chaldaus, *Attractio sapientia melior est margaritis.* Pagninus, *pretiosior est sapientia margaritis.* Eodem modo Isidorus Clarius, Tigurina, *Sapientia quoque margaritis præponderat.* Vatablus, *Margaritis multo præstantior.* Hebræus apud Caietanum, *tractus sapientia, plus quàm margaritarum.*

A, ab, de, ex, præ, comparationem aliquando significant.

Vbi Vulgatus de occultis, Hebr. מִפְּנִימִי *minipenim*, vbi obseruandum, particulam מִ vel אִ apud Hebræos significare plerumque idem quod *de*, & adhiberi loco comparatiuorum nominum, quibus carent Hebræi: & valere idè quod *præ* apud Latinos, in his dicendi modis, *doctus præ aliis: præ his omnia sordent.* Obseruandum item Vulgatum interpretem seruare aliquando Hebræorum idiotismos, quod ignorat nemo, cum occurrant passim. Cum ergo particula מִ *min*, significet *a, ab, de, ex, præ*, seu *magis*: solet interpres alias significationes pro aliis usurpare. Quod item faciunt optimi quique interpretes, qui in vertendo ex peregrino idiomate in Latina lingua alienas retinent dicendi formas. Quare vbi in Hebraico textu occurrit מִ quod sæpe comparationi seruit, & idem valet quod *præ*, interdum reddit *de*, interdum *a*, vel *ab*, aut *ex*, quæ voces sicut מִ idem omnino in illis locis valent, quod *præ*, vel *magis*. Exempla sunt plurima, ex his pauca dabimus. De *a*, seu *ab*, est illud Eccl. 24. vers. 39. *A mari abundabit cogitatio eius, & consilium illius ab abyssu magna*, id est, plus quàm mare, & abyssus. Ezech. 16. 52. *Vicisti sorores tuas peccatis tuis sceleratius agens ab eis*, id est, præ eis. Lucæ 18. versicul. 14. *Descendit hic iustificatus ab illo*, id est, magis quàm ille. Plura nos adduximus in commentariis super Oseam, ad illud cap. 10. *Ex diebus Gabaa peccauit Israel.*

37. Hoc ipsum probant translationes omnes, quas nuper adduximus, vbi apparet manifestè comparatio. Quibus adde translationem LXX. *Attrahere sapientiam super intima.* & Aquilæ, *dulcis est sapientia præ his rebus, quæ conspicua sunt.* Sed est locus non tam similis, quàm idem, Prouerb. 3. vers. 15. vbi de sapientia dicitur, *pretiosior est cunctis sapientia.* Hebr. מִפְּנִימִי *minipenim*. Septuaginta, *pretiosior est lapidibus.*

38. Vbi Vulgatus *trahitur*, Hebr. est תִּרְוַח quod nomen est, quare alij *tractionem* reddunt: sed est sententia aut eadem, aut non longè diuersa, quæ significat *comportationem*, aut *acquisitionem* sapientiæ pretiosorem esse cunctis opibus, & gemmis. Et operam multo melius in illius inquisitione poni, quàm in illorum comparatione, quæ admirantur homines, & quorum gratia difficultates subeunt ingentes, & vitæ adeant manifesta pericula.

39. Topazius quid.

Vers. 19. *Non adæquabitur ei topazius.* Quidam *smaragdum* vertunt, sed in his lapidibus, vt diximus, pleraque sunt incerta. Quare de his non admodum laboro, quia non magnum esse video operæ pretium. Mihi satis est, quicquid alij sentiant, aut dicant, topazium reddidisse Vulgatum interpretem. de topazio multa Plinius libr. 37. cap. 8. Epiphanius de inuent. topazij. Strabo libr. 10. in descriptione Arabia. Albertus libr. 2. cap. 18. Marbodæus cap. 59. plurima hi de topazio, quæ ad lapidarios spectant, potius quàm ad Scripturæ interpretes. Hic portò in Æthiopia nascitur, Orientali videlicet,

A quæ non longè abest ab Idumæa, & ideo non ignota Iob: neque illa pretiosa, de quibus hæctenus, quæ ex regione vicina, Arabia videlicet Fælice, videntur comportari potuisse.

Nec tinctura mundissima componetur.] De tinctis Indiæ coloribus diximus supra versicul. 16. idem puto dicendum de tinctura; siue sit de coloribus, quibus splendent infectæ vestes, & pretiosa stragula; siue vestes ipsæ exoticis infectæ coloribus, aut lapilli, qui variis coloribus radiant. Hæc autem omnia venire cum sapientia non possunt in contentionem, de venustate, & pretio.

Vers. 20. *Vnde ergo sapientia venit, & quis est locus intelligentiæ?*] Hic locus expositus est à nobis supra v. 12.

B Vers. 21. *Abcondita est ab oculis omnium, volucres quoque cali later.*] Significat Iobus sapientiam, quæ hoc nomine digna est, quàmque tantopere commendat, non esse partum, aut opus terrenæ substantiæ, neque in terræ visceribus aut aquarum sinibus, aut saxorum venis occultè concrefcere; sicut lapilli solent lucentes, & nitidi, & metalla, quæ magno inter homines habentur in pretio. Quare non est cur homines visuros se in terra sperent, aut inuenturos sapientiam, licet se quærendo conficiant, & frangant, & assumptis pennis sicut volucres omnia terrarum lustrent, & peruolent spatia.

C Vers. 22. *Perditio & mors dixerunt, auribus nostris audiuimus famam eius.*] Ab oculis omnium qui tunc erant in viuis, sic erat abscondita sapientia, vt nemo de illa quicquam audierit præter nomen, & famam. Quod idem etiam dicendum esse ait de illis, qui iam dudum sunt vita defuncti, licet magnam apud omnes sapientiæ laudem obtinuerint. Quod sicut affirmat Iobus de illis, qui ætatem suam præcesserunt, quorum non pauci, egregij fuerunt Philosophi & Astrologiæ peritissimi: sic etiam affirmare posset de aliis, qui ad nostrum vsque sæculum vixerunt perditii, & nunc etiam, quantumcunque sibi de suo ingenio atque sapientia placent, nisi id larga Dei liberalitas indulgeat, qui fons est sapientiæ, à quo quod est syncerum & purum ab errore, haurimus. Nam qui suis viribus, & ingenij acumine, atque præstantia, obtinere se sperat sapientiam, de qua nobis hîc sermo, ille profectò neque modum nouit, quomodo oporteat cum scire. Habebit quidem vacuum nomen, & inane sapientiæ simulacrum, sapientiæ tamen animam & pondus non habebit.

Perditio & mors.] S. Thomas his verbis significari putat eos, qui iam excesserunt è viuis, quos humana superstitio tanquam rerum occultarum conscios consulit, & illorum responsa sic accipit, quasi diuina forent oracula, vnde dicta est necromantia; quia mortuos consulit. Sed postea in *perditione & morte* Angelos intelligit malos, siue Dæmones, qui & ipsi perierunt, & aliis perditionis atque ruinæ causa sunt. Qui audierunt, audiuntque quotidie sapientiæ famam, non tamen illius vniquam fuere compotes, quia longè fuerunt à timore Dei, à qua sapientiæ ducitur initium: & quæ infra vers. 28. *timor dicitur Dei.* Idem putant Hieronymus, Beda, & Gregorius, & è recentioribus non pauci. Ego Dæmones intelligo, & homines, qui æternis sunt alligati tormentis,

40.

41.

42.
Sapientia
raro cognita.

43.

mentis, qui serò cognouerunt se fuisse stultos, neque veræ lucis splendorem aut tenuissimum radium accepisse. De quibus Sap. 5. *Ergo errauimus a via veritatis, & iustitia lumen non luxit nobis, & sol intelligentia non est ortus nobis. Lassati sumus in via impietatis, & perditionis & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus.* Porro vñtarum est in Scriptura, vt abstracta ponantur pro concretis; vnde *perditio* pro *perditis*, & *mors* pro *mortuis* adhibetur. Quales fuerunt Socrates, Aristoteles, & alij eiusdem farinae, qui cum magnam sibi atrogarent sapientiae laudem, veræ tamen sapientiae neque nouerunt vñbram.

44.
Sapientia
verã à Deo
est.

Verf. 23. *Deus intelligit viam eius, & ipse nouit locum illius.* Ignorat homo vbi sit sapientia, licet non ignoret vbi conseruetur argentum, & aurum, & vnde sint petendi pretiosi lapides, & vsque ad eò est in eius acquisitione cæcus, vt neque semitam norit, quæ ad veræ sapientiae scholam deducit. Vnus est Deus qui viam nouit, & locum, neque alius potest illius esse ductor, & magister. Quare qui illius doctrinae seipsum informandos tradiderunt, sapientiam veram consecuti sunt: qui autem ingenij sui, atque laboris opus esse putarunt, neque adhibuerunt aliud præter ingenij vires, & laborem assiduum, non magis ex eo expressere sapientiam, quam ex aqua ignem, aut aquarum venam ex arida spongia. Quocirca sæpe audimus in Scriptura, à Deo postulandam esse sapientiam, Prou. 4. verf. 11. *Viam sapientiae monstrabo tibi: & ducam te per semitas aquiratis;* & Iacob. cap. 11. verf. 5. *Si quis vestrum indiget sapientia postulet à Deo.*

45.

Verf. 24. *Ipsè enim fines mundi intuetur, & omnia quæ sub cælo sunt respicit.* Nemo melius docere potest cæcos, atque errantes homines, quam qui perspicaces habet oculos, quique omnia videt, & quid in illis boni, vel mali lateat, perfectè cognoscit. Hic autem Deus est, cuius oculos nihil latere potest eorum, quæ cæli complexus circumdat, & cohibet. Qui videt quid in quolibet loco abundet, aut desit. Qui nouit in terræ visceribus metalla, pretiososque lapides gigni, & eorum splendorem, & pretium expendit, sapientiæ verò locum nusquam intuetur, neque in terræ sinu, neque in aquarum gurgite. Atque ideo veræ sapientiae amatores à terra auocat, vbi sapientiae locus non est, & ad cælum attollit, cælestemque magistrum, à quo itaquam à suo fonte stillat verè immortalisque sapientiae suauissimus, atque perennis riuus.

46.

Quod venturū pondus

Verf. 25. *Qui fecit ventis pondus.* Probat, quod modò dixerat, nempe Deo nihil in terræ sinu, cælorumque complexu occultum esse, aut quod non ipse penitus, & omnino cognoscat. Quod hoc modo probat, quia ipse omnia fecit, atque disposuit: quæ cælorum continet ambitus, & totus quam latè patet vniuersi circuitus: qui autè fieri potest, vt opifex ignoret, quod ipse suo descripsit ingenio, & manu formauit? Incipit autem à ventis, qui maximam partem occupant vniuersi, & dicit exactè illos ad eò fuisse ponderatos, atque dimensos, ita vt pars nulla quatuorcuq; exigua sit in latissimo ventorum spatio, quã ille nõ viderit, firmauerit, & in suo loco atque ordine digesserit. Hoc ego puto ventorum esse pondus, id est, ponderationem, & quasi metationem. Aut certè vt putauit S. Tho.

A *dedit Deus ventis inclinationem motus, vt scilicet aliquando moueantur ad hanc partem, aliqua ad illam.* Sicut terra inclinationem dedit, & igni, vt in suo locu suo se nutu moueat, illa ad mundi mediũ, hic ad ætheream regionem, id est, ad cæli cœcauũ. Est autè vñtatu, vt reru omniu siue leuiũ siue grauiũ inclinatio ad naturalè sitũ vocetur pondus: vnde amor qui voluntatem trahit, & inclinatur communitè a Philosophis eo significatur nomine. Ita sanè Augustinus l. ii. de ciuit. c. 28. *Velut amores corporum momenta sunt ponderũ siue deorsum grauiate, siue sursum leuitate nituntur, ita etiam corpus pondere, sicut animus amore fertur, quocumque fertur.* Vbi notandũ illud, siue sursum leuitate nitatur, ex quo disce ignis, qui sursum nititur, inclinationem: & aeris, quamecumque se in partem moueat, pondus appellari, licet in illis nõ tam grauitatè, quàm leuitatem inuenias. Certè Ouidius igni atque aeri pondus attribuit. libr. 1. *Metam.* nam cum de quatuor elementis ageret adhuc in vno corpore confusis, ait;

Corpore in vno

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Hæc mihi improbabilia non sunt: sed placet magis prior illa sententia, quæ non inclinationem in ventis, sed spatia considerat. Tum quia docere vult Iobus, nullo loco sublunari reperiri sapientiam, & Deum solum illius nosse locũ, & semitam, qui vniuersi intuetur fines, & quæcũque in illis sub cælo cõtinetur. Hæc autè probat, dũ omnia sigillatim cõnumerat, quæ vniuersi spatia latissimè cõplent. Quã ad rẽ faciunt valde magnitudo, & quantitas, & nihil inclinatio: deinde, quia cum statim agit de aquis, marinis videlicet, aut fluuiialibus, mensuram ponit, in qua nulla significatur inclinatio. Pondus autè nõ tam significat grauitatè aliquã, aut naturalè nutũ, quo ad certũ sitũ corpora mouentur, quàm mensuratã, & definitã molè: & ad certũ aliquod spatium coarctatã. Tã autè *pondero* quã *pondus* examè significat, quocumque in genere: quod licet trutinã, & staterã præcipuè respiciat, ad alia tamè omnia, quæ examè sonant, & exactũ iudiciũ, extèduntur. Sic dicimus *ponderare* verba, iniuriã, honorè, promissã, & per catachresin propter viciniam *mensurare*. Quomodo statim aqua appèsa, id est, pòderata dicitur in mèsura.

Et aquas appendit in mensurã. Sicut ad seuerã trutinã pòderauit vètos, qui vacuã inter cælũ, & terram regionem occuparent (nam de igne fortasse non cogitabat Iobus, què vt plerique alij in ætherea plaga, cælóque vicina esse non putabat) sic etiam aquã certa mensura, & pòdere creauit, suisque litoribus definitè conclusit: ita vt assignatos sibi nõ trãsiliret fines, & in illis tumentes frangeret, & furentes fluctus, de quibus c. 38. v. 11. vbi ea de re pluribus. Hactenus de tribus elementis, in quibus inueniuntur, quæ hominibus speciosa videntur, & illustria: & in quibus negatur esse sapientia, quam illi non nouerunt, qui hæc humana tanquã diuinũ aliquid admirantur, & à suo vel ingenio, vel industria petunt, nõ à Dei benigna, & liberali manu.

Verf. 26. *Quando ponebat pluuiis legem, & viam procellis sonantibus.* Communis est in Scriptura, & profana etiam eruditione, regula: tunc Deũ dici scire, recordari, cognoscere, cum scientiæ, memoriæ, & cognitionis aliquod edidit documentum. Sic Deus à sanctis dicitur nõ recordari, seu

47.
Amor cur
didus pon-
du.

48.

Pondus pro
mensura, &
naturali lo-
co.

49.

50.
REGULA.
Eorum Deus
dicitur scire
recordari ve
quorum ali-
quod reddidit
documentum.
seu

seu obliuisci miserorum, cum nō illorum leuat inopiā: & recordari, cum illorū necessitati subuenit, quia dedit recordationis argumentū aliquod, quod antē non dederat. Sic ergo Deus dicitur tunc vidisse, & preparasse sapientiā, quando naturā ordinem ita disposuit, vt humanis cōmodis optimē seruiret, & seipsa meliūs, atque diutiūs conseruaret, quia suā sapientiē illustra dedit documenta. Sunt autem duo pluuiarum genera, de quibus nos pluribus ad illud Zachariæ c. 10. *Dominus faciet nives, & pluuias.* Alterum procellosum, cum tonitru ac fulgure, quod *nimbi* significatur vocabulo, & est plerumque copiosa pluuiē familiare prognosticum. Alterū mitius, à quo benignior stillat imber, & terram suo tempore disponit ad satus, & fruges ad spicas maturitatēque perducit. Vtrique Deus legem posuit procellæ, ne sciret vltra præscriptum modum: & agros redderet steriles, & ab illis fructibus vacuos, quos mitior pluuiā, & agricolarum industria protulerat, pluuiis verò, ne deessent his temporibus, in quibus illas desiderabāt agricolarum vota, & terræ necessitas. Videtur autem Iobus hīc spectasse, quod terræ promissionis erat familiare, & penē legitimū, vt neque deesset temporaneus imber, qui seminat, & ferotinus, qui auget, atque maturat fegetes. Quod autem terræ promissionis accidebat plerumque illud idem Idumēis, qui non procul aberant, videtur fuisse commune, & ideo Iobus multorum dierum vsu satis exploratum.

51. *Deus pluuiis legem posuit*

52. *Verf. 27. Tunc vidit illam, & enarrauit, & preparauit, & inuestigauit.* Vniuersi creatione & rerum ordine vidit Deus sapientiam suam, cum videlicet vidit, examinauitque cūcta, quæ fecerat, & erant valde bona: & docuit qualis esset hæc sapientia, cum ipsi cœli narrarent gloriā, & docerent quanti esset faciendus, quā obseruāndus, qui præclarum illud opus tam aspectu pulcrum, tam ad omnes vsus opportunum sine feramentis, ac vectibus, & sine vlla machina, sed leuissima suā voluntatis significatione produxisset. Vidit, inquam, illā, quia illam in præclara rāti operis molitione, vt humano modo loquar, sociam, & auxiliatricem habuit. Sic sanē Prou. c. 8. loquitur sapientia, præter alia plurima, quæ videtur ad hunc Iobi locū spectare. *Quando circumdabat mari terminū suum, & legē ponebat aquis, ne transirent fines suos. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo erā cūcta componens.* Similia habes Eccl. c. 24. Hæc fuit Dei sapientia, quam Deus ipse narrauit tunc, cum admirabiles rerū species humanis oculis proposuit, quæ Deū sapientē esse prædicarēt qui sciret, & potētē qui posset egregium illud opus è nihilo producere. Seu fortasse verius, cum principio de sapientia, quæ est in Deo, priora dixisset Iobus, statim de vera sapientia loquitur, quā cōparare potest natura mortalium: quā sicut vnus Deus nouit, & indulgere potuit, sic etiam ille solus docere potest. Quare præcepta dedit, & semitā aperuit, quæ hominem ad illius sapientiē possessionem deduceret. Hæc satis videntur expedita, & aliorum cogitationibus valde consentanea. Addam tamen quod mihi ne alienum videtur à textu, filoque sermonis, & rem totam, nisi me ipsum fallo, clariūs elucidat.

53. *Quam sapientiam à nobis exigit Deus.*

Putabā ego hīc non agi de sapientia, quæ est in Deo, quæque ab ea sola cogitatione differt; sed de illa, quam Deus homini commēdauit, &

A tradidit, docuitque in ipso sæculorum exordio, quādo vniuersum creauit ex nihilo, & hominē è terræ puluere formauit. Vidit tunc Deus sapientiā, id est, ostendit se vidisse, cum illius homini præcepta, & documēta dedit, iuxta ea quæ nuper dicebamus. Nā Deus scire, aut recordari tunc dicitur, cum sciētia suā, aut memoriā argumentum præbet. Præbuit autē maximū, cum ad veram sapientiam semitam ostēdit, & aditū aperuit. Enarrauit autē, cum præcepit Adamo, ne ex ligno scientiæ boni, & mali comederet, metu mortis proposito si contra faceret. In quo obseruare docuit, & timere Deum: quæ statim vera dicitur esse sapientia.

B *Et preparauit.* Id est, confirmauit, & stabilizauit; & stabile voluit esse præceptum illud comparandæ sapientiæ: ita vt nullo alio modo posterī sapientiam acquirerent, quā illo, quem Adamo parenti statim ab ipsius formatione Deus tradidisset. Vbi *Vulgatus preparauit*, Heb. est *הכין* *hakinah* à radice *כין* *kun*, quæ fundare, stabilire, & confirmare valet. Quod non semel *Vulgatus* interpres per *preparare* reddidit: ita tamē vt ilis locis idem valeat, quod *stabilio* & *fundo*. Prou. 8. *Quando preparabat cœlos aderam. Quando certa lege, & gyro vallabat abyssos: quādo æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarū.* vbi sine dubio eadē iteratur sentētia, sicut de aquis ibidem constat: & ideo eodem sensu dixit fundatum æthera, & præparatos cœlos. Et Psalm. 23. per eandem figuram dictum est; *Quia ipse super maria fundauit eam, & super flumina preparauit eam.* vbi liquet, *preparare* idem esse quod *fundare*. In eandem sententiam explicabam illud Isaia cap. 2. *Præparatus mons domus Domini in vertice montium.* id est, fundatus. Præparauit itaque Deus sapientiam, id est, stabile illius fundamentum posuit.

C *Et inuestigauit.* Sanct. Thomas duas huic verbo actiones attribuit, quales habere solent apud Hebræos verba in coniugatione hiphil, in hunc sensum: *homines eam inuestigare fecit.* id est, ostendit modum, quo illam compararent. D Quomodo Spiritus sanctus postulare dicitur pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia postulare facit, & gemere. Huic tamen cogitationi parum fauet verbum *חקרה* *chacarah*, quod non est in coniugatione hiphil. Ego hæc sicut superiora ad Dominum refero, qui cum præcepta tradidisset, & legem Adamo, inuestigauit, & inquisiuit an illa seruasset, & obseruantiam, & timorem habuisset, in quo, vt statim legimus, commendata à Domino sapientia consistit. Sed inuenit, neque seruasse datum sibi præceptum, neque habuisse veram sapientiam, quæ à Dei timore, & obseruantia hauritur, & ab iisdem conseruatur. Quare quia Dei timorem, & obseruantiam prodidit, tam longē fuisse dicitur à sapientia, vt comparatus fuerit iumentis, & illis factus non absimilis. de Adamo enim accipiunt multi illud Ps. 48. *Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* cum ab hac regula defecerunt homines, à sapientiæ via longē declinarunt, & veram amiserunt intelligentiam. de quibus Baruch c. 3. v. 9. *Audi Israel mādāta vitæ, auribus percipe, vt sciatis prudentiam, dereliquisti fontem sapientiæ: Nā si in via Dei ambulasses, habitasses vtiq; in pace super terram.* Et Moyles sic ad populum Deut.

54. *Preparatio id est quod stabilio & fundo.*

55

Vera sapientia in obseruantia & timore Dei.

4. v. 5. *Scitis quod docuerim vos præcepta, atque iustitias, sicut mandauit mihi Dominus Deus meus. Sic faciatis ea in terra, quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus.*

56. *Verf. 28. Et dixit homini: ecce timor Domini ipsa est sapientia: & recedere a malo intelligentia.]* Horum sensus facile constat ex his, quæ proxime diximus. Quæ sic erant nota, & vt reor, proverbialè in modum cum allusione ad hunc locum usurpata: vt millies audiamus, aut sapientiam esse timorè Dei, aut à Dei timore initium ducere sapientiam. Pl. 110. *Initium sapientie timor Domini: intellectus bonus omnibus facietibus eius.* In Eceles. sapius c. 1. v. 16. hæc eadè omnino verba, & v. 22. *corona sapientie timor Domini.* & v. 25. *Radix sapientie est timere Deum.* & v. 20. *plenitudo sapientie est timere Deum.* c. 22. v. 13. *consummatio timoris Dei sapientia.*

57. *Timere autem Deum ex vsu Scripturæ aliquid est amplius, quam quod apud Latinos sonat.* Significat enim religionem, & obseruantiam, & cultum omnem, quo prosequimur Deum; vnde viri religiosi *timorati* dicuntur Lucæ 2. v. 25. Act. 8. 2. & 22. 12. Neque id alienum est à Latinorum vsu, qui in timore, aut horrore religionem, & venerationem intelligunt. Lucanus.

Arboribus suis horror inest.

Quod obseruauit Seruius ad illud Virg. l. 1. Æn. *Horrentique atrum nemus imminet umbra.*

Neq; alio sensu supersit Apost. ad Ephes. c. 5. v. 33. eum dixit; *Vnusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum, id est, obseruet.* Plura diximus ad illud c. 1. & *timens Deum*, quæ tu vide.

58. Sed nunc explorandum, quando hæc verba homini, id est, Adamo dicta fuerint à Deo. Ego expressum locum non inuenio, nisi dicamus tunc hominem hoc à Deo præceptum accepisse: quando iustus est proposito mortis periculo, ne de ligno gustaret scientiæ boni, & mali, ab illo enim timor, & religio deterrere debuit. Sed opinor, hæc verba in Genesi non haberi, nisi admodum obscure; & fieri potuisse, vt quæ à Moyse literis

A prodita non sunt, illa per traditionem ad Iob usque etate accepta peruenerint. Et quidem satis est verisimile plura dixisse Deum Adamo, quam nos in Genesi de illius gestis, & Domini sermonibus audimus: quorum nonnulla ex occasione postea prodita sunt ab aliis vt docuimus c. 1. Act. v. 5. Et quidem ignorarem multa, nisi ex aliis locis vel citata, aut obiter notata legeremus. Quis nosset per crabrones exactos è suis finibus Chananeos, nisi iam morti proximus Iosue in Hebræorum memoriâ reuocasset? ignoraremus plurima quæ tunc acciderunt, quando ex Ægyptia seruitute Hebræorum populus emerfit, nisi illa in lib. Sapientie à c. 16. ad finem vsque libri Historicus sacer esset profecutus. Quis sciret sub Rege Osea fuisse terram motum, nisi illud accepisset ab Amos c. 1. & multis annis postea à Zacharia c. 14. Neque in hac historia Adamo defunt exempla: vnde enim inter Deum, & Adamum intercessisse pactum cognosceremus, nisi illud Oseas c. 6. v. 7. docuisset; *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prauericati sunt in me.* Quem locum de primo parente cum Hieronymo capiunt frequentes alij, vide quid nos ad illum locum.

Quando hæc verba dicta fuerint Adamo, incertum est. Mihi non videtur improbabile, dicta fuisse post violatum præceptum, postquam pariter primi audierunt ex diabolo si gustaret ex ligno, à quo illos diuinum præceptum arcebat, futurum, vt sciret bonum, & malum; neq; Deo foret inferiores scientia. Tunc autem sumpta occasione ex hominum lapsu, & peccato grauissimo, quod admisserunt, dum sapientes esse voluit, docuit Deus non ex arbore illa captandam esse scientiam, sed ex Dei timore, atq; obseruantia; & ex peccati attenta, & vigilanti fuga. Hanc verò scientiam, quæ in mali fuga, & boni studio, atq; prosecutione consistit, tenuisse se Iobus affirmat, timorè nepe & obseruantiam Dei, quæ facit quod Deo gratum esse cognoscit. c. 29. & fugam à malo, dum illa horret, quæ à Deo non probari putat. c. 31. In utroque verò capite suos mores, & vitam accuratè describit.

59.

REGVLA.
Multa in
suis docis non
tradita, quæ
ex aliis locis
discimus.

60.

ARGVMENTVM CAP. XXIX.

MULTA Iobus ab amicis audierat conuicia, eaque grauissima qua eo tempore admisisse accusabatur, in quo cum potestate fuit. Quo tempore vexasse dicitur, & spoliasse suos, non auarè solum, sed etiã crudeliter, & non tam regium tenuisse, quam tyrannicum imperium aguisse. Quod vt Iobus refellat sua vitæ integritatem, atque innocentiam multis commendat, ostenditque quam longè abfuerit à tyrannide, quam omnes liberaliter, quam humaniter fuerit amplexus. Quam prolixè omnium leuarit inopiã, quam ab iniquo iudice, & violento concertatore defenderit: quam omnibus ideo charus, quanta in veneratione fuerit. Quare optare se dicit tunc innocentem, piã atque modestam sibi esse vitam in eo posteriori statu ærumnoso, ac tristi, quam habuit in priori cum omnia sibi succederent ex voto. Quem statum latè, atque optime describit, vt ex ea rerum conuersione magis appareat dolendi, ac miserendi causa.

CAPVT XXIX.

A PARAPHRASIS.

1. **A**ddidit quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit:
2. Quis mihi tribuat, vt sim iuxta mentes pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me?

1. 2. *Cum se amicorum nullus interponeret, suam parabolam Iobus aut pertexuit priorè, aut aggressus est nouam, dixitque: tyrannicum mihi ingenium, o amici, auaritiam fœdã, & inexplebilem, & barbaram crudelitatem obiicitis: quã tunc nimirum in subditorum corpora, & fortunas exercui, cum florere ipse opibus, auctoritate publica, & regio nomine: neque enim cum cecidi, quicquam horum tentare, necdum suscipere, atque efficere potui. A quibus eo tempore tam studiosè manum oculosque continui, vt non alium animum continentiam, & modestiam optem in hoc fortuna misera, & conditione sordida, quã tunc habui,*

3. Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris:

4. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secretò Deus erat in tabernaculo meo?

5. Quando erat omnipotens mecum: & in circuitu meo pueri mei?

6. Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei?

7. Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi?

8. Videbant me iuuenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant.

9. Principes cessabant loqui, & dignum superponebant ori suo.

10. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.

11. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi.

12. Eo quòd liberafsem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiutor.

13. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum.

14. Iustitia indutus sum: & vestiui me, sicut vestimento & diademate, iudicio meo.

15. Oculus fui cæco, & pes claudò.

16. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam.

A cum mihi omnia succedebat ex votis, & Deus mihi populari iudicio benignior esse videbatur, & mearum rerum vigilantissimus custos.

3. Quando nusquam ab oculis meis lux aberat, id est fortuna letior. Quòd si aliquando aliquid incideret impeditum, aut dubium, statim aderat manus diuina, aut lux, qua mihi expeditam ostenderet viam, & ex illis difficultatibus prestaret incolumem.

4. 5. Qualis erā in etate iuuenili, & vegeta, quādo Deus adeò mihi videbatur familiaris, & assiduus, ut à meo tabernaculo nunquā recederet, & in penitiori domus secessu nō aliter habitaret, quā vnus è domesticis. Cum numerosa filiorum atque clientum turba circumdabat me, ex qua solebam voluptates captare mirificas, & vsus necessarios.

6. Tunc autē sic abundabam re pecuaria, ac rustica, ut agere perpetuò posse geniales dies, & pedes oleo, ac lacte in deliciis abluere.

7. 8. Quando incessu regio progrediebar ad portas, vbi legitima exercebantur iudicia, & in medio foro, locòq; sublimi tāquam senatoriū Principi, statuebatur cathedra, qua regiū ostentaret nomē, & summā in eo confessu maiestatem. Quo tempore ab omni Gentium ordine sic obseruabar, ut omnes publicū mihi deferrent honorē. Iuuenes cedebat de via, & ne illorum mores seuerè corripere, abscondebantur; senes assurgebant aduenienti, stabant que, cum ego interea sublimis pro regia cōsuetudine sederē.

9. 10. Ipsi quoq; Principes me presente hiscere non audebant, & labiis digito cōpressis, quō inchoarant, imperfectū relinquebant sermonē: & duces, quibus militare studium audaciā alit, & loquendi licentiam, cohibebant tamen vocē suam, quasi lingua eorū faucibus adhæsisset, & sermonis facultas prorsus esset ablata.

D 11. 12. Quā autē integrè, ac purè egerim, illos habeo testes, qui mea verba audire, aut facta videre potuerunt. Qui tā longè fuerunt, ut aliquid in factis, dictisq; damnauerint, ut potius laudaret, benèq; mihi precaretur, quòd tantā in dictis, factisque moderationem adhibuerim, & ita miserorū suscipere causam, ut si quādo pauperis à potentiori vexati clamorē audirem aduolare statim, & ad pupillum quāprimū accurrerē qui patronum non haberet, quē ad auertendam iniuriā aduocaret.

E 13. 14. Audiebam vocem mihi benè precantis, quē ab iniuria, & morte vindicauerā. Et tā legē fui, ut aliis vestimēta detraxerim, ut nō alio vestimēto maluerim indui, quā eo, quod est à Iustitia; & rectū, legitimūque iudiciū multo pluris fecerim, quā regiū insigne.

15. 16. Viam illi demonstraui, & suam causam disceptandi modum, quicquid facto opus esset, aut quo se modo, ac sua tueretur ignorabat. Et eadem erām auxilio, si obfistente

A obsistente maiori virtute ac gratia, ius suum in iudicio obtinere non posset; quod perinde fuit, atque si cæco meos largirer oculos, & claudo pedes, quibus uteretur pro suis, & eò perueniret, quo potentiorum non sinebat improbitas. Et cum pauperum me publicè profiterer patronum, & vindicem, non tamen illius patrocinium prius suscipiebam, quàm inuestigata diligenter causa de illius equitate constaret. Tunc autem iniuriam illi ab iniquo iudice, aut à concertatore violento fieri non sinebam.

17. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius aufereram prædam.

B 17. Confringebam mea auctoritate iniquorum potentiam, & quam prius per summam vim, ac fraudem prædam abstulerant contritis dentibus extrahebam è faucibus, quod non videbatur minoris esse negotij, quàm si è famelici leonis ore semesos cibos extorquerem.

18. Dicebamque: in nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.

19. Radix mea aperta est fecus aquas, & ros morabitur in messione mea.

C 18. 19. Cum autem nossem vitam illorum esse diurnam, qui pauperum suscepissent causam, & illorum necessitati subuenissent, sic mecum ratiocinabar: Postquam longævam egero vitam, qualis est palma, pacificè moriar non extorris, aut profugus, sed in domo mea, quam in niduli modum mihi construxi, fortunatus, & hilaris: & similis planta, quæ iuxta decurrentes aquas depacta est in feraci gleba. Nihil præterea putabam, aut arboretis meis, aut segetibus defuturum, cum arboribus ad radices iugem, & copiosam aquam; & frugibus cælestem rorem à misericordiâ paratum arbitrarer.

20. Gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.

D 20. Neque obscurandam gloriam quam habebam eximiam, imò magis, ac magis auctum iri quotidie, neque frangendum arcum, bellicamque virtutem, quibus aut debellarem hostes meos, aut si quod ab illis malum impenderet, auerterem.

21. Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum.

22. Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum.

E 21. 22. Ea porrò eram apud omnes opinione sapientiæ, atque iudicij, ut quicquid ex ore meo caderet putaretur oraculum. Neque dum meam sententiam dicerem, quisquam aut auertebat aures, aut loquebatur, aut existimabat his, quæ à me dicta forent, aliquid addi oportere. Neque minus gratus erat sermo meus, quàm sedatus imber qui ad agrorum fecunditatem è cælo delabatur.

23. Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem ferotinum.

24. Si quando ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terram.

O 23. 24. Expectabant alij, si quando incideret de rebus dubiis deliberatio, sermonem meum ea auiditate, qua sitientes agri, & morientes segetes ferotinam pluuiam. Qui usque adeo ingenium meum seuerum esse existimabant, ut non crederent auctoritatem meam posse laxari. Quare si quando aut riderem cum illis, aut illis arriderem, alienam putabant esse personam. Neque enim sibi persua-

25. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cumque federem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

A debant in animum meum aliquid incidere posse ioculari. Neque illa vultus hilaritas prorsus erat otiosa, cum auditorum animos ad amplectenda salutaria documenta disponeret.

25. In hominum confesso, ut regiam decebat amplitudinem, primum occupabam locum, quem quasi Imperatorem in acie copiosum militum agmen circumstabat. Neque illo honore sic efferebatur spiritus, ut alios contemnerem, sed potius si agro essent animo, consolabar, & illis liberali manu subleuabam inopiam.

Verf. I. Addidit quoque Iob assumens parabolam:]

1. **I**c locus expositus est in principio c. 27. vbi eadem omnino præfiguntur verba.

Verf. 2. *Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos: secundum dies, quibus Deus custodiebat me.*] Antequam hoc caput explicare aggredior, nonnulla nobis præmittenda sunt, quæ plurimum afferant lucis tribus capitibus, quibus completur vniuersa Iobi disputatio. Neque enim deinceps locutus est, nisi admodum pauca verba; neque ea stylo dicendi contentioso, qualis esse disputantium assolet: in fine præcedentis capituli ostenderat Iobus, quænam esset vera sapientia, quam dixerat à terra non esse petendam, quia partus terræ non est, sicut aurum, & gemmæ, & quæ hominum iudicio splendorem habent eximium, existimanturque digna, in quorum inquisitione humana deludet industria. Illam autem sapientiam esse dicit, quam Dominus docet, & indulget, quæ in Dei ipsius timore, atque obseruantia consistit, id est, in studio, atque prosecutione boni; & in fuga, ac declinatione mali. Hanc sapientiam se tenuisse dicit, & coluisse diligenter hoc capite 29. dum à se benignè, & religiosè facta commemorat: & dum cap. 31. ostendit quantopere impietatem, & omnem improbitatem horruerit.

2. Ut autem cap. 29. rationem, & ordinem teneamus, reuocanda est illorum memoria, quæ de se Iobus ab amicis audierat cap. 20. à Sophar, & cap. 22. ab Eliphaz, à quibus tyrannus appellatur, & impius, qui ereptis à debiliore turba diuitiis suam domum luculenter ornauerat, neque solum in illorum facultates prædator intrerat, sed etiam sæuierat in illorum corpora crudeliter, eo nimirum tempore, quo potens erat, & cum regia potestate, & fortunatus cenferi poterat: tunc enim abusus potestate, & opibus licere sibi existimabat, quicquid animo suo collibnisset. Hæc, & similia audiebat Iobus ab amicis, quibus Diabolus eam cogitationem immiserat, ut non solum in corpore multiplici morbo, sed etiam in animo angoribus variis, & indignis regio nomine conuitiis vexaretur.

3. Horum conuitiis respondet Iobus, & prius illud tempus rebus omnibus ad usus, regiasque delicias abundans, in quo maior vide-

ri poterat viuendi licentia, ab omni intemperantia, tyrannide, & crudelitate vendicatur (nam de tempore, in quo omnibus spoliatus ornamentis, & commodis, vitam egit infœlicem, & ægram, alia ratio est de quo pluribus capit. 30.) Tam autem illum ab eo priori tempore, & statu fœlici, nihil pungit, aut sollicitat, aut crudelitatis, tyrannidis, & impietatis conscientia non vexat, ut talem nunc in dolore continentiam, mansuetudinem, & modestiam habere velit, qualia tunc habuit cum floreret opibus, quando admisisse scelerata illa ab amicis arguitur. Hoc spiritu sua nunc Iobus benefacta commemorat: neque opes illas, aut regium locum, quem antea tenuerat, desiderat, sed talem modestiam, temperantiam, & sanctitatem, qualem tunc habuit, cum maior proponebatur ab aliorum exemplis, qui in eadem fortuna vixerant, viuendi libertas.

Simile aliquid dixit de se Hieronymus tom. 1. epist. 22. de custodia virginittatis ad Eustochium, qui cum non minus à carnalibus vrgeretur stimulis, quàm à maiestate, atque opibus ad superbiam, & tyrannicas iniurias, impellitur regia, aut fortunata conditio: optare tamen se dicit iam à carnali tentatione liber, castitatem illam, & constantiam, quam integram, indomitamque seruauit, cum durum tentationum pondus sustineret; *Pallebant, inquit, ora ieiunij, & mens desiderij astuabat in frigido corpore, & ante hominem sua iam carne præmortuum sola libidinum incendia bulliebant. Non erubescio confiteri infelicitatis meæ miseriam; quin potius plango me non esse quod fuerim.* His positis, facilius opinor, commentatio procedet.

Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos.] Communis est omnium ferme sententia, optare Iobum ad priorem redire fortunam, & conuerso statu, quem nunc subibat longè miserrimum, & valetudini pristinae, & regie conditioni restitui. Sic S. Thomas, Hieronymus, Beda, Chrysostomus in Catena, & cum his recentiores ferme omnes. Pro omnibus accipe Hieronymum: *Optat sanctus Iob, atque desiderat, ut iam de illo squallore, ac cruciatibus liberetur, reuertaturque ad illam gloriam pristinae fœlicitatis, in qua aliquando*

Domino

fortuna sed esse nunc tale, quali in illa fuerat.

4.

5.

Non optat Iobus priorem

Domino prosperante degerat. Sanctus Thomas illius antiquæ felicitatis in Iobo desiderium agnoscit, votum tamen, & preces non admittit. Ego, vt fatear, aut meam ignorantiam, aut meum de Iobi sanctitate iudicium, nihil horum vnquam probare potui. Quæ enim illa tanta est patientia, quæ dolores, & alia naturæ incommoda perfert inuita? Quæ tanta sanctitas, quæ ad opes, & delicias, & si Deo placet, ad regiam dignitatem aspirat? Quare placet quod maximè probaui, non optare Iobum humanam amplitudinem, & commoda, ex quibus cecidit, sed sanctitatem, quam eo tempore coluit, cum regiam habuit maiestatem, & nomen: vt erroris arguat eos, qui eo tempore dicebant fuisse in Iobo, & sitim diuitiarum ardentem, & tyrannicam crudelitatem, & barbaram insaniam.

6. *Secundum dies, quibus Deus custodiebat me.]* Loquitur Iobus iuxta stulti populi vulgare iudicium, qui tunc iudicat Deum alicuius esse custodem & patronum, cum nihil accidit aduersi, sed integra manet res, & fama. Neque aliud erat Diaboli iudicium cum dixit, Deum esse Iobi custodem, cum neque à temporum, aut hominum iniuria quicquam illius facultates, & nomen paterentur incommodi. Sic enim ille ad Deum de Iobo capit. 1. versiculo 10. *Nonne tu vallaſti eum, & domum eius, vniuersamque substantiam per circuitum.* Hoc itaque dicendi modo significat Iobus, tempus illud, in quo fortunatus vixit, his abundantibus rebus, quibus homo vulgari iudicio beatus existimatur.

7. *Verſ. 3. Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris.]* Lux, & dies iuxta Hebræorum idioma pro fortuna ponuntur felici; sicut contra caligo, nox, & tenebra pro conditione ærumnosa, & lugubri. Quare his verbis Iobus nihil significat aliud, quam se omni tempore fuisse fortunatum; neque vnquam illi lucem, ac diem à Deo defuisse, & si quando aliquid tenebrarum occurreret, quod in hoc mortali statu recusari non potest: non tamen illud durasse diu, sed oriente subito noua luce, euaniisse: neque sic caliginem fuisse densam, vt non in illa sine errore, atque offensione ambulare potuerit. Quod perinde est, ac si ex domo sua aut oculis, cœlestis splendor nunquam abierit. Lux præterea siue lucerna super caput, aut significat vtilem, & proximam lucem, quæ quamcunque in partem sese homo conuertat, exiguas efficiat umbras, vt apparet in æstiuo solstitio, quando sol est supra caput in meridie. Tunc enim umbræ sunt exiguæ, quas calcamus sub pedibus, quia modicè se à corpore proiciunt. Sic porrò Poëtæ describere solent meridiem ab exigua luce. Ouidius lib. 3. *Metam.*

Fecerat exiguas iam Sol altissimus umbras.

Et idem de arte.

Iamque dies medius tenues contraxerat umbras.

Et clarius lib. 3. *Metam.*

Sol erat, & minimas a vertice fecerat umbras.

Et adhuc clariùs Lucanus lib. 9.

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

Nihil obstat Phœbo, cum cardine summo
Stat librata dies; truncum vix protegit arbor,
Tam breuis in medium radius compellitur umbra.

Aut igitur *lucerna super caput* significat tenuem umbram, qualis est à corpore, supra quod directè sol, aut aliud quoduis lumen impendet: aut significat clarissimam lucem, qualis est meridiana, quæ, vt iam abuit in prouerbium, sic etiam *lucerna super caput* prouerbiali specie pro fulgentissima sumitur. Hæc mihi explicatio difficilis non est, sed addo aliam, de qua lector, vt volet, statuatur.

Notum est per *caput* hominum non apud Hebræos solum, sed etiam apud alios, illud, cuius est caput solere describi: vt pluribus docuimus in nostris commentariis in Isaiam ad illud capit. trigesimoquinto. *Lætitia sempiterna super caput eorum.* Sic Prouerb. 10. *Benedictio Domini super caput iusti,* id est, super iustum. Psalm. 65. *Imposuisti homines super capita nostra,* id est, super nos. Sic legimus Ecclesiast. capit. 25. *caput calubri,* & lib. 2. Regum cap. 3. *caput canis* pro cane, & colubro. Vbi in hunc sensum interpretabamur hunc Iobi locum, dicebamùsque *super caput meum*, valere idem quod super me: quod mihi etiam nunc probatur. Esse autem lucem super aliquem, idem valet, quod aliquem à luce non destitui. Quod autem dicitur: *ad lumen eius ambulabam in tenebris*, idem est, atque, si quando aliquid incidere impeditum, aut dubium, aut certè, quod mihi minus videretur ex vsu, statim aderat aut diuina manus, quæ me ex illis difficultatibus extraheret, aut lux à Deo, quæ illas à me dubitationis tenebras expelleret. Tam autem ærumnæ, quam perplexa, & dubia *tenebrarum* significantur vocabulo.

8. *Verſ. 4. Sicut fui in diebus adolescentie meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.]* Quo tempore hæc à Iobo dicebantur, iam ab annis, vt apparet, exceſſerat, in quibus florens ætas erat, & vegeta. Nisi dicamus ante suum tempus à doloribus, & morbis aduocatam senectutem aduenisse. Quod ipse videtur significasse Iobus cum dixit capit. 16. versiculo 9. *Ruga mea testimonium dicunt contra me.* Porrò Deum esse in secreto tabernaculi, nihil videtur aliud, quam Deum sic fuisse Iobo familiarem, & assiduam, vt ab eius domo nunquam recederet, sed in secreto, id est, in penitiori domus secessu sic habitaret, quasi vnus esset è domesticis, aut ibi haberet templum, id est, familiare domicilium. Quomodo (liceat exempli gratia paruis componere magna, & quæ sancta sunt, & vera cum nugis, fabulisque gentilium) dij tutelares, & penates in ciuitatibus, priuatisque domibus ad illarum custodiam alligati dicuntur. Penates verò dicuntur, qui tam sunt domestici, familiares, & assidui; quasi cum illis essent nati, & cum illis educati, quorum domibus præſunt, & inuigilant.

9. *Verſ. 5. Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei.]* Explicatio est proximi versus. Neque enim videtur aliud esse,

G g 3 secreto

Lucis meridiæ descripio.

Per caput alicuius, id est, cuius est caput describitur.

10.

secreto esse Deum in Iobi tabernaculo, quam esse cum Iobo, & illius inuigilare commodis. Eo autem tempore nihil Iobo defuit, quod ad illius faceret luculentos usus & Regiæ dignitatis ornamenta. Habebat filios, qui tantam exhilarabant, ornabantque familiam, copiosum famulitium, & nobile, quo ad domesticam, & publicam munera utebatur. Vtrumque enim significant illi pueri, qui in Iobi circuitu constituisse dicuntur. Vox enim *puer* ex Hebræorum idiomate, non minus seruatorum, quam filiorum conditionem importat. Hæc de domus splendore, atque custodia.

11. Pedes vnguentis lauari solitis in deliciis.

Verf. 6. *Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei.* Abundantia significatur Iobus re tam rustica, quam pecuaria, quas capit. 1. sigillatim accepimus: vbi proditum, quot araret iugis, & quot pecudum aleret, & armentorum greges. An butyro Iobus lauerit pedes, non omnino conuincit loquendi modus. Solere homines assidue lauare pedes vnguento, aut aqua suauiter olenti, res satis nota, vt nos pluribus ostendimus in nostris commentariis in Cantica ad illud capit. 5. *Laui pedes meos*, & in libr. 2. Reg. ad illud capit. 19. de Miphibosech; *Descendit in occursum Regis illotis pedibus.* Lauare autem solebant maximè in genialibus, lautisque conuiujs, idque nonnunquam vnguento, exempla sunt plura apud Athenæum libr. 12. capit. 3. & libr. 15. capit. 15. vbi cum alia vnguenta alijs corporis partibus destinata dicantur, Ægyptium tamen vnguentum idoneum esse traditur pedibus abluendis. Persæ, atque Indi, vt tradit Hieronymus in capit. 10. Danielis, statim in principio, vnguentis utebantur balneorum loco. Inter Romanos videtur fuisse vsitatum minus: Nam Plinius 13. capit. 3. id tanquam rarum admiratur in Othone. Quod etiam apud Hebræos fuisse in vsu indicat illud Magdalene factum Lucæ capit. 7. versiculo 38. *Osculabatur pedes eius, & vnguento ungebat.* Quæ nihil videtur alienum à conuiuiorum consuetudine tentasse. Hoc fortasse faciebat aliquando Iobus in meliori fortuna.

12.

Sed occurrunt duæ aliæ expositiones minus difficiles, altera est, hic signum pro re significata sumi, pedes nimirum lotos pro læticia, hilarique fortuna. Nam in conuiujs nuptialibus lauare pedes, aut quando alias ob causas hilares sumuntur dies, probat illud Cant. 5. v. 3. vbi sponsa cum iam instaret nuptiale tempus, dixit: *Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Quod item officium exhibere voluit Abraham Genes. c. 38. tribus Angelis, quos ad hospitium, & mensam inuitabat: & Loth ibidem c. 19. & fratres Ioseph ibidem c. 43. lotis pedibus in mensa conuinali discumbunt. Et qui lugent, aut aliqua doloris signa exhibere volunt, id illotis, & sordidis pedibus significant. Sic Miphibosech vt ostenderet ex Dauidis casu magnam se cepisse dolorem, occurrit Dauidi *illotis pedibus, & in tonsa barba.* 2. Reg. c. 19. & de Ierusalem captiua cecinit Ieremias Thren. c. 1. *Sordes eius in pedibus eius.* Quare sensus erit, fuisse aliquando tempus, in quo Iobus splendida obiret conuiuia, & dies ageret geniales, & lætos.

13.

Alteram expositionem est, quam ego magis probo, *Pedes lauare* hoc dicendi genere magnam significat illarum

rerum abundantiam, quæ sumuntur è rure, aut è pecorum, armentorumque gregibus, in butyro greges, in oleo varios agrorum prouentus intelligo. Lauare autem, aut tingere pedes oleo, vino, lacte, seu butyro, aut sanguine, iuxta

vnguento, oleo, sanguine abundantia earum rerum indicat.

Hebræorum idioma rerum illarum abundantiam significat, quasi ea sit copia, vt etiam pedes illis lauare possint. De sanguine est illud Psalm. 67. *Vt iningatui pes tuus in sanguine.* de oleo Deut. 33. v. 24. *Tinget in oleo pedem suum.* Simile est illud Genes. 49. *Lauit in vino stolam suam.* Quod autem in hanc explicationem magis propendeat animus, facit, quod butyro, aut lacte pedes lauare non solent: & quod statim de oleo dicitur, abundantiam sine dubio significat. In quo tamen aliquid est hyperbolicum, dum riuus dicitur è saxo disfluere. E saxo porro oleum effluit, quia oliueta in locis confragosis, saxosisque nascuntur, maximè in Iudæa solo, quod petrosum est. Sanè Deut. 32. è saxo dicitur manare oleum, id est, exprimi ab oliuis, quæ in saxeto nascuntur, *et sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.* Quare Iobus superiori ætate affluisse se dicit olei, butyrique prouentu, id est, vim se habuisse maximam pecuariam, & rusticam.

Verf. 7. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi.* Hactenus de rebus ad vitam, instructumque familia necessarijs, iam agit de autoritate, quam habuit apud omnes, & dignitate regia, quam cum omnium approbatione sustinuit. In portis fieri hominum conuentus, & ibi dilceptari, atque agitari causas legitimo iudicio, res est nota, & in Scriptura sacra milies repetita. Prouerb. vltim. versiculo 23. de coniuge mulieris fortis; *Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terra.* & Thren. capit. 5. versiculo 14. *Senes defecerunt de portis: iuuenes de choro psallentium.* Huic autem ordini, ac senatui, quali Princeps, & Antistes præerat Iobus; atque ideo illi in honesto illo, ac legitimo loco statuebatur cathedra, vbi supremam, & regiam maiestatem ostenderet. De porta, & cathedra iterum meminit Iobus cap. 51. verf. 21. Vt autem in portis publica exercebantur iudicia, sic etiam præcipua erant ciuitatum propugnacula. Neque id solum apud Hebræos, vt frequenter in Scriptura sacra legimus, sed etiam apud alias gentes. De Medis constat ex libr. Iudith cap. 1. vbi Arphaxad Rex Medorum in turrium altitudinem traditur excitasse portas.

14.

Verf. 8. *Videbant me iuuenes, & abscondebantur, & senes assurgentes stabant.* In iuuenes, quorum ignorantia maior, & ætas præceps, atque audax, cui libet dabatur olim potestas, vt coerceret ineffrænatum impetum, & corrigeret errantem, & deuium ad viam, ordinemque reduceret. Quos senes non modò admonere, & carpere, sed etiam si expedire iudicarent, verberare poterant. Neque honestum erat parentibus de plagis, aut ignominia conqueri, quæ filiis suis à senioribus essent illata: quia illi patres erant patriæ communes, ad quos pertinebat, & morum honestas, & disciplina publica. Sic sanè Plutarchus de Lacedæmoniorum institutis; *Moris*, inquit, *erat iuniores à senioribus interrogari, quò vadant, & ad quid, & qui non responderet, aut accusationes neciteret, abiregari.*

15.

Sanum in iuuenes corrigendos magna potestas.

oblurgari. Qui vero se presente peccatorem iuniorum non reprehendisset, perinde ac si peccasset, ipse plebatur. Mos quoque erat, ut iuvenes non solum proprios parentes venerarentur, sed omnes quoque seniores venerarentur, illis, & in viis cedentes, & a sedibus assurgentes, & transeuntibus quiescentes. Hac de Laconibus Plutarchus. Quæ etiam fortasse in usu fuerunt Idumæis: apud quos tantum, aut consuetudine, & lege senibus licebat in iuniores, ut illos pro suo iure possent non corripere solum, sed in illorum errata etiam animaduertere. Quod si hoc licebat aliis, multo magis Iobo, cuius senilis erat ætas, aut senili proxima, & ad Regium nomen accedebat sanctitatis opinio, quæ ipsum apud omnes faciebat omnino venerabilem. Quare cum iuvenes viderent illum venientem, scirentque si quid ipsi liberius peccauissent, non abiturum impune, subducebant se ut poenam, aut reprehensionem effugerent. Senes porro honorem quoque deferrebant, ut seni, observabant, ut Principem, colebant, ut sanctum, assurgebantque quasi maiori, & astabant, ut illius mandata sine vlla cunctatione peragerent.

16. Vers. 9. *Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.*] Iam in eo conuentu, qui cogebatur ad portas, vel plateam, vbi sua Iobo locabatur cathedra, quam in concursu seniorum, & Principum, quos habebat obuios, sic excipiebatur ab omnibus, ut nemo in illius conspectu loqueretur, ac hisceret, sed inchoata verba imperfecta relinqueret. Quod obseruantia summa, ac venerationis argumentum est. Quid sit *digitum ori superponere*, explicuimus supra capit. 21. versiculo quinto, ad illud: *superponite digitum ori vestro.*

17. Versic. 10. *Vocem suam cohibebant duces.*] Idem quod proximè de senioribus, & Principibus dixerat, de ducibus quoque, quorum alius est labor, & negotium, affirmat. Et est non leue autoritatis Iobi documentum, duces, præfectosque militares, quorum verba sunt inflata, & plurima: quique non solum facta, sed etiam infecta gloriose deblaterant, continere linguam, & sua aut facta, aut commenta premere silentio, cum sint ex illorum numero, in quorum ventosa lingua semper sonat Mauors, & bellici casus, quæque non minori difficultate, quam hostilis impetus cohibetur.

18. Vers. 11. *Auris audiens beatificabat me: & oculus videns testimonium reddebat mihi.*] Quo tempore his naturæ fortunæque muneribus, hoc seniorum, ducum, Principumque iudicio fruebatur Iobus, quando lucem intuebatur claram, qualis esse solet in meridie, quando lucerna, id est, sol super hominum caput magis splendet: tunc admisisse arguebatur illa flagitia tyrannica, ac barbara, quæ Eliphaz capit. 22. à versu 5. connumerat, vbi primum dicit illius malitiam esse plurimam, & iniquitates infinitas. Quare Iobus tempus illud ab omni vindicat iniquitate, & tam innocenter, & sanctè dicit esse transactum, ut iure optimo desiderari possit tam puram, & sanctam vitam, quam ducit in tanta dolorum carnificina, vbi nullus est tyrannidi, atque inclementia locus, quam fuit eo tem-

A pore cum afflicto opibus, & tyrannus, ac barbarus existimari potuit. Et quemadmodum vniuersè dixit Eliphaz infinitas fuisse Iobi iniquitates; sic ipse vniuersè respondet, nihil se eo tempore fecisse, dixisse, quod non fuerit cum pietate, rationeque coniunctum. Ideo omnium allegat aures, quæ audierunt verba, & oculos, qui facta spectare poterunt. Quæ tam longè fuerunt, ut aliquid in factis, dictisque damnauerint: ut potius laudarent, benèque illi precarentur, quod illam in factis, dictisque moderationem adhibuerit, ut id vnum spectasse videretur, ut placeret Deo, & suis meritis omnium sibi conciliaret animos, id enim valet, *auris beatificabat me, & oculus testimonium reddebat*, nempe bonum, & quale desiderare de sua fide, atque clementia poterat, qui cum potestate est. Aut certè tam absentes, qui illum de fama nouerant, quam præsentis, qui viderant, beatum illum dicebant, & talem esse testabantur, qualem optaret bene constituta respublica.

19. Vers. 11. *Eo quod liberafsem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiutor.*] Dixerat Eliphaz capit. 22. versiculo 9. *Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comministi.* Huic Iobus ut apparet, respondet, vsque ad se ab hac cogitatione alienum fuisse, ut si pauperis a potentiori vexati clamorem audisset, statim aduolaret, & ad pupillum quamprimum accurreret, qui in suo dolore, ac vexatione adiutorem haberet nullum, quem ad auertendam iniuriam aduocaret.

20. Versic. 13. *Benedictio perituri super me veniebat, & cor vidua consolatus sum.*] Qui periturum, vel damnatum ab iniquo iudice, vel à violento tyranno, aut hoste oppressum ab interitu vindicat, longè abest ut illi vim afferat hostilem, aut mortem moliat. Et qui viduæ mœrorem, & solitudinem solabatur, non illam suis spoliaret ornamentis, & nudaret à necessariis vitæ subsidiis. Contraria Iobo obiecerat Eliphaz supra versiculo 8. *In fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam, viduas dimisisti vacuas.*

21. Vers. 14. *Iustitia inductus sum, & vestiui me sicut vestimento, & diademate iudicio meo.*] Capit. vigesimo secundo versiculo sexto, in criminibus, gubernationeque tyrannica obiecerat Eliphaz: quod nudasset vestimentis alios, ut se ipsum, haud dubiè illorum ornamentis indueret; *Abstulisti*, inquit, *pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus.* Huic autem respondet Iobus, se nullum aliud vestimentum quæsisse, quam quod est à iustitia, & morum sanctitate, seu ab illa iustitia, quæ propriè sibi nomen illud usurpat, & quod cuique debetur, exactè largitur. Neque ad Regij nominis insigne, & tantæ dignitatis ornamentum aliud sibi parasse, quam æquum in subditorum causis, syncerumque iudicium: quod habet pro diademate, ac zydari, neque minùs se conspicuum existimat, si iudicij recti existimetur custos, & tenax, quam si regia purpura, & stellato diademate resplendat. Hoc idem ornamentum attribuit Deo cap. 5. versiculo 19. vbi vestimentum corporis iustitia dicitur, & capitis

tegumentum iudicium; *Induet pro thorace iustitiam, & adducet pro galea iudicium certam.* Gregorius in *institia* optimum totius hominis indumentum agnoscit; *Vestimento*, inquit, *cum vestimur ex omni parte circumdamur.* Ille ergo iustitia sicut vestimento vestitur, qui se undique bono opere protegit; & nullam partem actionis suae peccato nudam relinquit. Nam qui in aliis actionibus iustus est, in aliis iniustus, quasi hoc latus cooperuit, illud nudavit: nec iam bona sunt opera, quae subortis pravis operibus inquinantur. Hinc enim per Salomonem dicit Eccles. 9. *Qui in uno offenderit multa bona perdet.* Hinc Iacobus dicit cap. 2. *Quicumque totam legem servauerit, offendat autem in uno factus est omnium reus.*

22.
Quis sit oculus cæco.

Vericulo 15. *Oculus sui cæco, & pes claudo.* Cæcus ille est, qui quò pergat, non videt; claudus, qui licet locum videat, ad illum tamen accedere non potest. Hoc proprie, figuratè tamen ille dicitur cæcus, qui ignorat, quid facto opus sit, aut quo se modo ac sua tueri, aut moderari debeat: atque ideo alieno indiget consilio, quasi duce via. Huic cæco oculus fuit Iobus, quia illum consilio inuit errantemque, & auium ad viam deduxit, quam ignorabat, aut ad illam, à qua digressus fuerat, benignè reduxit. Cæcus in Scriptura peccator appellatur, quem ipsi etiam Philosophi ignorantem vocant. Quare, qui illum docet, & ad meliorem frugem hortatur, & ducit, qui virtutis commoda, & vitiorum semitæ scopulosæ, & lubricæ pericula proponit, & suo ipse præit exemplo tanquam dux, & magister: ille verè oculus est cæco, quia qui captus est oculis, si sapit, ille alienos oculos habet pro suis: neque aliud videt, aut aliò tendit, nisi quò videt, aut quò deducit, quem habet pro magistro. Cùmque optimus Princeps cæco ubique lucem, & oculos præstare debeat, præcipuè tamen cùm in iudicio aliorum calumniis cæcorum causam laborare videt; cùm ille qui se patronum profiteretur, venalem habet, atque corruptam fidem, neque magis pro clientis, quàm pro aduersarij causa in iudicio certat; cæcùmque clientem, & de illius præuaricatione securum in perniciem trahit. Tunc optimus Princeps, & integer iudex stare debet pro cæco; aut decepto paupere: & detegere, aut eludere insidias, lucem tandem ostendere, vt videat, caueatque, quò imminet à præuaricatore periculum.

23.
Quis pes claudo.

Et pes claudo. Claudus ille dicitur metaphoricò sensu, qui peruenire non potest eò quò illum leges, & iura, aut recepta hominum consuetudo vocat, aut quia impedimenta occurrunt, & offendicula, ad quæ impingit, & affligitur pes lapsus, & debilis: aut quia ardua est via, & interrupta salebris. Id est, quia multi sese opponunt aduersarij, qui retardant gressus, aut quia res est eiusmodi, quæ non nisi à maiori potentia superari potest. Tunc verò pedes huic claudo, aut mutuo dantur, aut seruiunt vt proprij, quando opem præstat vir, aut opibus, aut autoritate Princeps: quò adiuuante eò admittitur metaphoricus ille claudus, vnde hominum ante repellebatur iniuria.

24.
Vers. 16. *Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam.* Explicatio est superioris versus, vbi ostendi-

A tur quomodo Iobus oculos cæco, & claudo pedes gressusque præstiterit. Hoc indicat, cùm se pauperibus asserit fuisse pro patre: illud cùm dicit expendisse diligenter pauperum causam, & sedulò illius explorasse momenta. Hoc oculorum est, qui vident, & iudicant: illud pedum, qui infirmos, & debiles ducunt, & sustentant. Pater in sinu gestat filium debilem, & infirmum, cui à suis viribus vires, & à suis pedibus pedes accommodat. Hoc verè est præstare pedes infanti imbecillo, & tenero: neque minus habet celeres, ac firmos pedes infantulus, quàm habet pater, quia non aliis mouetur, aut sustentatur pedibus, quàm pater: in Patre ergo amor significatur, & sedulitas, quæ in causa filij explorat, & videt, quæ filialis cæcitas, & ignorantia non potest, & eò ducit, quò nequeunt pedes ab incessu infirmi. Fortasse in altero hemistichio nihil de causa pauperis: sed communiter de iudicis, aut præfidis officio, in quo egit nihil segniter, neque statuit quicquam nisi causa prius ad amissim explorata.

25.
Vers. 17. *Conterebam molas iniqui: & de dentibus illius auferebam prædam.* Facile est cæcis illudere, & claudos comprehendere, qui quantumcumque contendunt, insequentem à tergo familiam feram effugere non possunt. Neque difficilius est eos, qui simplici sunt ingenio, & fraudis, & cauillorum ignari, per fraudem, & cauillos spoliare bonis: quò perinde est, atque haurire sanguinem, & lacerare carnes, quò leones faciunt, & lupi, dum prædam assequuntur, cuius se carnibus explere cupiunt & sedare famem, quam iam dudum rabidi sustentant. Hos autem homines iam penè exanimatos, & semesos, eripuit è violentorum faucibus, quorum confregit molas, & erepta præda reliquit hiantes. Auferebat itaque prædam, id est, bona à pauperibus, & debitoribus ablata, pro ea potestate, quam habebat summam, & suis Dominis detecta, atque dissoluta fraude referebat. Quibus verbis confutat ea, quæ de se audierat ab Eliphaz c. 22. v. 18. *In fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtrinebas eam.*

26.
Vers. 18. *Dicebamque, in nidulo meo moriar.* Erat, credo, etiam Idumæis vsu longo exploratum, & fortasse prouerbiali sermone vulgare, illum, qui iuuandis miseriis, & defendendis ab aliorum iniuriis, assiduam, & hilarem operam dedisset, esse in Dei tuta, atque fideli custodia, neque passurum suo nomini quidquam indecorum, aut suæ familiæ, aut fortunis aduersum. Quare hoc sæpe apud animum suum tacitè meditabatur Iobus, dicebatque ad futurum sibi in omnibus Deum, seruaturumque, & amplificaturum illa omnia, quæ in bonis numerantur: & quæ quicumque nacti fuerint, fortunati censentur. Illa porrò bona in suas partes commoda partitione distribuit; quæ nos suis locis, vt se occasio dederit, explicabimus. *Mori autem in suo nidulo* nihil aliud puto, quàm mori non in exilio, non alieno in solo, sed domi suæ in pace circumdatum à suis, qui claudant oculos, & excipiant spiritum morientis. *Nidulum* autem vocat domum suam modestè, licet operosa lautæque basilicæ splendorem habuerit, quia neque admodum curat ædificiorum insaniam, neque ex illorum amplitudine spiritus assumit arrogantes.

atrogantes. Appellat dominum suam *nidum*, quia sicut avis cum pullis in eodem commoratur nido, sic ipse cum filiis: qui ut dixit supra vers. 5. in circuitu ipsius confederant, vitam agebant gratam, & iucundam.

27.

Et sicut palma multiplicabo dies.] Egit de familia, & domo, in quo circumfusum filiis feruorumque turba numerosa, putabat se in ea, quam obtinuerat fortuna, & in pace, & gloria moriturum. Nunc addit sperasse diurnam sibi futuram esse vitam. Quod significauit sumpta à palma similitudine, cuius est ætas, & duratio adeo longa, ut existimari possit æterna. Hebr. *חמ חבל*. Quod multis aliis locis Vulgatus interpres reddidit *arenam*. A qua voce in rerum multiplicatione, & copia sumi solet similitudo, Deut. 33. versiculo 19. & Psal. 138. *Super arenam multiplicabuntur*. Vulgatus hoc loco palmam reddidit, quæ diu durat, licet tardè crescat. Refert Plinius libr. 13. cap. 4. genus quoddam esse palmæ, quod cum emortuum fuerit, ex se ipso renascitur. Vnde putat datum esse nomen phœnici aui, quæ ex suis cineribus renasci creditur, & vitam sæpius rediuuiam agere immortalem. Est autem apud Græcos, palmæ & Phœnici volucris commune nomen. Vtraque enim phœnix appellatur. Et ideo nonnulli comparisonem fieri putant non cum palma, sed cum volucris: neque pauci sunt, qui ita meditantur, in quibus sunt ex Hebræis nonnulli, quos Tertullianus sequitur lib. de resurrectione cap. 13. Sed est sine dubio illustrior à palma ducta similitudo: maximè quia Idumæa, & regiones mari mortuo vicinæ palmis abundant: & ideo Idumæis palmarum proprietates non ignotæ. In palma verò multa sunt, quæ vitam expriment fortunatam, & longam. De longitudine nuper, fœlicitas ex eo apparet, quod palmæ nunquam decidunt folia, aut marcescit viror. Plinius libr. 16. cap. 20. atque ideo vitam significat, cui nihil accidit deforme, ac triste, quæcumque in aliis accidat rerum vicissitudo; quemadmodum neque æstiuus calor, neque hyemalis rigor à palma viriditatem, & speciem detrahit, aut exurit.

28.

Vers. 19. *Radix mea aperta est secus aquas.*] *Radix*, & *stirps* tam apud sacros, quam apud profanos non solùm significat id, quod sub terra latet, & quod communiter appellatur radix, aut stirps, sed etiam quod ex radice, aut stirpe sursum attollitur: quales sunt rami. Vtroque modo sumi potest hoc loco radix, aut pro plantarum fundamento, arborum videlicet, de illis enim videtur exponendus locus, cum de messione statim, id est, de frugibus seorsum agatur; in hunc sensum: dicebam radices arborum, quas plantauerant esse iuxta aquas, atque ideo suo tempore daturas esse prouentus vberes, neque illis defuturam speciem quæ est à foliorum venustate. Sicut de iusto cecinit David Psal. cum illum simile esse dixit ligno, quod plantatum est secus decursum aquarum quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet. Et quidem qui ad misericordiæ flucta sementem fecit, sperare potest sui laboris non vacuos successus.

29.

Radix, & stirps ali-

Sed fortasse meliùs in radice enatas plantas, & extantia de terra germina intelligas: quibus neque prouentus deerit opportunus, & vber,

A neque species, & decor: quia neque aqua deerit copiosa, & iugis à qua vim habeat fecunditatis. Quod autem radix pro his sumatur, quæ ex radice funduntur, ostendimus in nostris commentariis super Isaiam ad illud cap. 11. in die illa radix Iesse. Vbi satis exemplorum adduximus Isai. 53. *Ascendet sicut virgultum coram eo: & sicut radix, de terra sitienti: vbi virgultum ascendens satis docet, quo sensu radix, quæ statim sequitur, accipi debeat. Et quidem radix nunquam ascendit, sed quod ex radice pullulat. Osee cap. 14. Germinabit sicut lilium, & erumpet radix eius.* Et Christus Isaiæ 11. *radix dicitur Iesse: & Apocalyp. cap. 5. & capit. 22. radix dicitur David: cum tamen ramus dici, aut germen potius debuerit Davidis, aut Iesse, quia ab illis secundum humanitatem prognatus. Iuxta hæc radix pro planta sumitur, quæ iam se supra terram extulit, non pro subterraneo plantæ fundamento: Quasi dicat Iobus, arbores suas non futuras steriles, perinde atque si essent iuxta aquas; quia affluentis misericordiæ vim haberent maximam fecunditatis. Et facit plurimum ad hanc sententiam, quod radix aperta dicitur; at radix, ut est fundamentum, qui potest aperta dici; cum sub terra lateat, à qua pro tota planta haurit alimentum.*

C

Et vos morabitur in messione mea.] Sicut plantis non putabat esse timendum, quia ab aqua proxima non putabatur ab futura fecunditas: sic etiam neque messioni, id est, segeti, quia misericordia, cui à Deo promissa sunt certa vitæ subsidia, rorem vocat è cælo, & opportunam pluuiam, quæ sitientes agros fecundet, & compleat. Rorem autem commoraturum dicit in messione, quia misericordis hominis agris sic erit familiaris, & assidua, ut nunquam absit. Porro *messio* pro frugibus sumitur, licet nondum falci maturis: sed quæ aliquando ad maturitatem, & messem venient. Qui loquendi modus inusitatus non est. Sic enim vindemiam appellamus fructus vinearum adhuc immaturos, ex quibus suo tempore est futura vindemia. Sic putatio dicuntur, quæ amputantur, & colliguntur ex arbore, ut rami; & ea, quæ arbori alioqui futura sunt impedimento, aut nobis vsui. Plinius libr. 12. capit. 25. cum ageret de arbuscula, quæ stillat balsamo, ramos illius *amputationem* vocat. Qui dicendi modus vulgaris est Hispanis, qui fruges, & racemos *collectionem* vocant: & quæ, quia inutilia sunt, & noxia, amputari debent, *amputationem*, seu *purgationem* arborum. Illam dicunt *cofebam*, hanc *escarda*: est igitur *messio*, idem quod seges, licet sit non matura, sed quæ rorem desiderat, ut crescat, & ad spicam maturitatemque perueniat.

E

In messione præterea, & idem est de messe, & mero, non tantum frumenta intelligo, quæ hoc nomine præcipue gaudent; ut sunt hordeum, triticum, zea, siligo, & similia: sed quæcumque ex anniuersaria semente colliguntur ex agris. Et illa etiam, quæ ex arboribus legimus, imò quæ vltro nobis offert animalium labor, & naturæ benignitas, licet illa neque in herbis, neque in arboribus nominentur. De vindemia sumpsit Virg. l. 2. Georg. vbi sic instruit vinitores;

Primus

quando pro ramis.

30.

Messio, putatio, vindemia pro fructibus segetis frugibus arborum.

31.

Messis nomen patet laide

Primus humum fodito; primus deuocēta cremato

Sarmenta; & primus vallos sub tecta referto, Postremus merito.

De cardamo dixit Plinius lib. 12. capit. 13. de mellificio Virgil. 4. Georg.

Bis grauidos cogunt fetus, duo tempora messis.

32. De ballamo, & myrrha, quæ stillant, & colliguntur ex inciso quarundam arborum truncis, est illud Cant. 5. versiculo 2. *Messui myrrham meam cum aromatibus meis.* Quare dicebat Iobus, cum ille miserorum studeret commodis, impetrasse se à Deo, qui pauperum causas impensè fouet, ne vnquam ros deesset his rebus, ex quibus in agris maximus sperabatur proventus, vt ex arboribus aromatum, ex alucaribus mellis copiosus exprimeretur fructus.

33. Vers. 20. *Gloria mea semper innouabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.* Hoc etiam secum meditabatur Iobus, cum sui in pauperes studij, & rectè factorum meminisset, nunquam videret obscurandam gloriam, quam habebat eo tempore non vulgarem; neque frangendas vires, quibus aut debellare posset hostes suos, aut si quod ab illis impenderet malum, constanter auertere. Imò & gloriam suam magis ac magis auctum iri quotidie; & vires in dies singulos magis ac magis esse confirmandas. Qualis gloria fuerit superiori tempore, quam non putabat vnquam minuendam, statim explicat, cuius publicum ab omni hominum ordine testimonium adducit. Virtutem autem militarem ad inferendum, aut auertendum bellum ab hostibus illatum in *arcu* significat, qui in antiquissimis temporibus in vsu fuit, hoc præsertim æuo, in quo Iobus floruit. Nam Iacobus qui illi σύγχρονος, id est, contemporaneus fuit, arcu se pugnasse dicit, siue proprio, siue metaphorico congressu. Sic enim ipse ad Iosephum Genes. cap. 48. vers. 22. *Do tibi partem vnā extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.* & idem Iacobus ibidem cap. 49. de Ioseph, *Sedit in forti arcu eius.* Millies occurrit sub hac tempora nomen arcus, quo non solum gregarij milites, sed ipsi etiam duces, & Reges utebantur.

34. Vers. 21. *Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum.* Hoc ad illam gloriam spectabat, quam innouatum iri expectat Iobus. Illud enim erat omnibus de Iobi prudentia, ac ingenij maturitate iudicium, vt quidquid ex illius ore caderet, oraculum putarent, neque vterius iudicarent esse deliberandum. Neque dum ille suam diceret sententiam quisquam, aut auertebat animum, aut aperiebat os suum. Quare ille solus in sapientum, ac seniorum cœtu loquebatur; neque vllus eius orationi quicquam addebat: qui causam totam disceptabat luculenter, neque occurrebat aliquid obscurum, quod non redderet clarum; aut impeditum, aut implexum, quod non extricaret, & exolueret. Id valet quod proxime sequitur: *verbis meis adde-re nihil audebant.*

35. Vers. 22. *Super illos stillabat eloquium meum.* Stillo iuxta Hebraicæ vocis proprietatem, idem est quod loquor. Sonat autem interdum aliquid latum, & molle; interdum aliquid minax, durum, & horribile. De priori significatione est

A illud Amos cap. 9. vers. 13. *Stillabant montes dulcedinem.* idē Ioel 3. v. 18. De posteriori est illud Dan. cap. 9. *Stillabit super nos maledictio; & de-estatio, quæ scripta est in libro Moysi.* 2. Paralip. 12. *Non stillabit furor meus super Ierusalem.* & ibidem cap. 34. *Idcirco stillabit furor meus super locum istum; & non extinguetur.* Hoc autem loco *stillo* aliquid significat gratum, & molle, quale irrorare solet vas vnguentarium, aut cum ex nubibus cadit pluuia sedata, & mollis, quæ fecundat, & exhilarat agros, quam homines mille expetunt votis, cum agri sitiunt, & segetes siccitate marcescunt. Quod ipse Iobus statim significat magis cum dicit.

B Vers. 23. *Expectabant me sicut pluuiam, & quasi ad imbrem ferotinum.* Cum stillabat ad alios eloquium Iobi, ea auiditate accipiebant stillas, id est, sermonem gratum, & vtilem, quæ agricolæ, aut agri pluuiam expectant ferotinam, quæ si suo tempore non descendat, perit ager squallidus, pereunt fata læta, bouumque labores. Cumque duæ sint pluuiæ, altera temporanea, quæ agros ad saturationem disponit: altera ferotina, quæ natas segetes calamo erigit geniculato, & ad spicas adducit, imbris potius meminit ferotini. Quia multo tristius est videre marcentes herbas, & defectu ferotinæ pluuiæ morientes, quam videre non natas, sicut durus est sepelire filios, quam non suscepisse. Ad hunc locum videtur respexisse Moyses Deut. 32. vers. 2. cum dixit: *Concresecat in pluuiam doctrina mea: fluat, vt ros eloquium meum: quasi imber super herbam, & quasi stilla super gramina.* Vbi talem orationis suæ exitum desiderat, qualem Iobus suorum verborum fuisse dicit.

C Vers. 24. *Si quando ridebam ad eos, non credebant.* Non aliter Princeps cum ciuibus, quam cum liberis pater, se gerat, oportet, vt Plinius in Panegyrico ad Traianum. Vt enim pater sic apud filios auctoritatem tueretur suam, vt venerationi sit, non timori, sic se præbet hilarem, vt auctoritatem nihilominus retineat. Sic etiam Princeps beneuolum se subditis ostendit, cum illis ridet, laxatque animum seuerioribus curis fatigatum, ita tamen vt amorem conciliet, neque vilis aliis, aut æqualis appareat, neque de illius auctoritate ideo quicquam decedat. Quod faciebat Iobus, qui vt in aliis omnibus, sic etiam in humanitate regia Principibus aliis exemplar esse voluit. Qui norant quantum inesseret Iobi verbis auctoritatis, & ponderis, non credebant illum sic seueritatem suam posse laxare, vt solueretur in risum, & aliquid meditaretur ioculari. Quare aut se putabant præstigiis quibusdam esse delusos, aut illum verum non esse, sed simulatum risum: atque ideo non minus ridentem, atque hilarem venerabantur, quam cum de rebus ageret seriis, vt de referendis è republica vitis, aut confirmandis ad pietatem moribus: quasi in vultu hilari neque regias curas, neque antiquum animum deposuisset.

D Et lux vultus mei non cadebat in terram. Hic locus ad multos sensus patet, & variè à variis exponitur. Ego duas ex omnibus explicationes conflo, neque vtram illarum magis probem, constitutum habeo. *Lux vultus* hilaritatem significare potest; quæ intuentes recreat, & quiduis ab hominis libertate sperare

36.

37.

38.

Hilaritas in principe maxime curanda.

rare iubet; hæc interdum aditum ad exhortationem, ac reprehensionem aperit, quam accipit libenter ille, qui alterum expertus est benignum, & sibi arridentem, aut corridentem secum. Quem si superciliosum videret, & grauem, neque ad amicitiam admitteret, neque vlllo modo loquentem sustineret. Quare viri prudentes maximopere commendant, vt reprehensionis acerbitas aliqua suauitate temperetur, aut genere orationis non seuro, aut vultu ridenti, atque hilari, aut aliquo beneuolentiæ signo, quod familiaritatem, & officium oleat. Aliter, quos emendare cupimus, dum minus videmur agere beneuolè, deteriores reddimus. Quare optimè Greg. lib. 13. Moral. cap. 3. monet, vt artificiosè correctionis temperetur acerbitas; *Magna, inquit, prædicationis arte agendum est, vt qui ex aperta correctione deteriores sunt, quodam temperamento correctionis ad salutem redeant.* Quod ipsi etiam ante Gregorij sæcula docuere Gentiles. Eo enim spectant beneuolentiæ captandæ præcepta quæ in benedicendi arte tradidere Rhetores. Sic sanè Lucretius optimè explicat libr. 4. similitudine sumpta à medicorum prudentia, qui medicinam amaram, à qua sola sperari poterat languentis pueri valetudo, illitis poculi labris melle potabilem facit.

*Nam veluti pueris absynthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flauoque liquore,
Vt puerorum atas improvida ludificetur
Laborum tenuis, interea perpotet amarum
Absynthi laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali tactu recreata valescat.*

40. Quod dixit multo melius Basilius homil. in Psalmum primum, seu verius proemio in totum psalterium; vbi eo consilio ait in metricos numeros, & psalmos, in quibus stylus iucundatur, & ridet, coactas esse grauißimas, seuerissimásque sententias, vt ea suauitate captus animus audiret iucundè, quod alioqui vehementer horreret. *Quando Spiritus sanctus nos vidit agrè persuaderi ad complexum virtutis; ac proinde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, quod toti ad consuetandam voluptatem propenderemus, quid fecit? Nimirum Scriptura sua dogmatis mixta insperat concinnam istam numerorum modulationem, vt auribus permulctis, ac delinitis melico vocum concentu, clam, ac velut aliud agentes, sineremus in animos nostros irrepere eloquiorum utilitatem, idque pro more sapientis medici. Is enim pharmacum oblaturus austeriusculum quidem auersanti cibos, nec probè concoquens, subinde oras calicis pralinis melle.* Hæc Basilius. Quæ Horatius accommodatiùs ad nostram cogitationem per risum expressit libr. 1. Satyr. 1.

*Ridentem dicere verum
Quid vetat? vt pueris olim dant crustula
blandi*

Doctores, elementa velint vt discere prima.

Vt ergo mel illud, quo calicis illinuntur labra, in quo medicamentum continetur, otiosum non est, tametsi contra morbi vim facultatis nihil habeat, quia pharmacum inducit amarum, quod ab ægritudine liberat corpus: neque doctorum crustula data pueris, quia faciliorem reddunt doctrinæ viam. Sic etiam neque otiosa erat hilaritas Iobi, quia dociles reddebat, & faciles aliorum animos, vt reprehensionem admitterent non illibenter, & ex ea vtilitatem illam caperent, quam in suo risu Iobus intuebatur. Quare optimè subditur: *lux vultus mei non cadebat in terram*, id est, vultus hilaritas & risus ille seu iocus otiosus nõ erat, quia aliquid spectabat serium. Id enim valet illud: *non cadebat in terram*, in terram enim dicitur cadere, quod successu caret, & est prorsus inutile. Sic lib. 1. Reg. capit. 3. versiculo 19. de Samuele dicitur; *Et non cecidit ex omnibus verbis eius in terram.* Vide quid nos in nostris commentariis ad illum locum. Sic Cicero in eandem fortasse sententiam dixit libr. 9. epist. vltim. se loqui, *quod in solum cadat.* Quæ explicatio contemnenda non est. Et probant illi, qui non credebant tunc ridere Iobum: quia in illo risu aliquid meditabantur serium, quod tacitè secū Iobus, & artificiosè captaret.

Altera explicatio in luce vultus maiestatem agnoscit, quam præ se ferebat, quamque alij venerabantur; quam sic risu, & hilaritate temperabat, vt molestus esset nemini: neque tamen idco lux illa seu maiestas cadebat in terram, id est, vilis fiebat, & abiecta, quemadmodum illa, quæ humi reptant, neque se vquam à terræ sordibus sursum attollunt. Hæc quoque cogitatio non displicet. Sed in priorem magis propendet assensio.

Verl. 25. *Si voluissem ire ad eos, sedebam primus.*] Hæc postrema perspicua sunt, neque lucem desiderant ab interprete. Tantum enim indicant, primam Iobo datam esse ca hedram, vt regiam decebat amplitudinem, & circumstare alios, non aliter, atque duces exercitus circundant. Neque tamen sic ab impenso honore immoderatè insolefcere, vt contemneret, ac respueret alios, sed potius solaretur, si agro essent animo, & eorum liberali manu subleuaret inopiam.

Cumque sederem quasi Rex.] Illud quasi non indicat similitudinem sed explicat, quid quæmque deceat, aut alicuius officium. Quomodo dicimus ille fecit quasi pater, vt decebat patrem, quasi Christianus, id est, Christiani satisfecit officio. Quomodo de Christo dixit Ioan. cap. 1. *Gloria quasi unigeniti à Patre.* Plura nos hac de re Prolegomeno 4.

41.

Cadere in terram quid.

ARGUMENTVM CAP. XXX.

VM docuisset lobus proximè se in fortuna florente atque integra admisisse nihil eorum, quæ ipsi in criminibus obiecta fuerant: nunc ostendit in conditione erummosa, & tristi, nihil eorum potuisse tentare, cum ad illorum conatum deesset facultas, immo & ipse talia ab hominum sordido, atque vilissimo genere pateretur, qualia fecisse impiè, & violenter arguitur. Quod latè, & luculenter probat dum illorum illiberale, & stolidum ingenium, & natalium sordes, & inopiam, & quæ ab illis ad ignominiam fœda, ad dolorem acerba pertulerit, ostendit, & amplificat. Describit tandem vim morbi multiplicem, angores varios, à quibus sic afficitur animus, & corpus attenuatur, & soluitur, ut possit iam haberi pro mortuo, & vita usque adeò misera cum morte non immeritò commutari. Et cum de Deo ingenuam, & supplicem querelam habuisset, addit ad extremum se miserorum doluisse vicem, & illorum subleuasse miseriam, in suo tamen dolore habuisse neminem qui consolatione foueret, vel subsidio, & ad durum illum casum mitiùs tolerandum confirmaret.

CAPVT XXX.

A

PARAPHRASIS.

1. **N**unc autem deridēt me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.

2. Quorum virtus manu um mihi erat pro nihil o, & vita ipsa putabantur indigni.

3. Egestate & fame steriles, qui rodebant in solitudine, squalientes calamitate & miseria.

4. Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cibus eorum.

5. Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.

6. In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ, vel super glaream.

7. Qui inter huiuscemodi latabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.

1. Nunc autem (tanta est rerum vicissitudo) cum eo essem apud omnes honore, & loco, à viliori adolescentum turba derideor: quibus usque adeò genis erat ignobile ac sordidum, ut non dignarer illorum parentes eo habere numero, ac pretio, quo pastoritios canes, atque domesticos, quibus domus, ac gregum custodiam commisi.

2. Quorum usque eò manus erant inertes, & inutiles, ut nulli unquam mihi, aut aliis usui esse potuerint. Quare indigni censebantur, qui lucem viderent, aut vitalem hunc, & communem spiritum haurirent.

3. 4. 5. Qui cum manus haberent inertes, & languidas, steriles erant ab omnibus commodis, quibus indiget natura mortalium: atque ideo fame, & egestate premebantur. Cogebantur enim urgente fame arrodere sylvestres, atque ferinas cibos in solitudine, cum ciuium oculos subire non audent. Ex quo fiebat, ut ex agresti vita, longaque illuue squalidi essent & planè horridi. Quis enim color esset oris, quis succus, & nitor, cum herbis vescerentur, & arborum cortice, cum iuniperorum radicibus austeris simul, & duris alerentur? Que tamen sic erant in ea solitudine rara, ut si quando se famelicis offerrent, omnes ad illa certatim aduolarent.

6. 7. 8. Hic erat vilissimorum horum hominum cibus, neque commoratio melior. Habitabant enim prope torrentes in saxorum cauernis, & ferarum lustris, ut inde sicut pecora ad sua pabula prodi

8. Filij stultorum, & ignobilium, & A
in terra penitus non parentes.

9. Nunc in eorum canticum versus
sum, & factus sum eis in prouerbium.

10. Abominantur me, & longè fu- B
giunt à me, & faciem meam conspuere
non verentur.

11. Pharetram enim suam aperuit, &
afflixit me, & frēnum posuit in os meum:

12. Ad dextram orientis calamitates
meæ illicò surrexerunt: pedes meos sub-
uerterunt, & oppresserunt quā flucti-
bus semitis suis.

13. Dissipauerunt itinera mea, infi-
diati sunt mihi, & præualuerunt, & non
fuit qui ferret auxilium.

14. Quasi rupto muro, & aperta ia-
nuā, irruerunt super me, & ad meas mi-
ferias deuoluti sunt.

15. Redactus sum in nihilum: abstu-
listi quasi ventus desiderium meum: &
velut nubes pertransiit salus mea.

16. Nunc autem in me metipso mar-
cescit anima mea, & possident me dies
afflictionis.

prodirent. Quòd si cauernarum non sup-
peteret copia, sub caelo in nuda, & sa-
bulosa humo pernoctabant. Quorum sic
erat misera, erumnosaque conditio, ut hæc
illis viuendi ratio videretur non iniucun-
da, & in vepretis viuere magnas iudica-
rent esse delicias. Erant verè stulti, & igno-
biles, quique propter vitæ familiare dede-
ritus, & domesticas sordes cum hominibus
agere, & inter illos apparere non pote-
rant.

9. 10. Nunc autem cum cecidisse me vi-
dent tantum sibi sumpserunt iuris, & au-
dacia, ut grauisimis me conuictis exagitent;
& ex me sumant familiarem irridendi ma-
teriam. Execrantur me quasi monstrum odio-
sum, & horribile, & quod summa putatur
ignominia, faciem meam impudentissime
constutant.

11. Hæc porro ab hominibus indecorè
patior, quia illorum manus, Deus, ut me
exerceret, atque probaret, eiusmodi spiculis
armauit. Continuerat hætenus sagittas suas
in pharetra; cum me custodiuit paterno stu-
dio, & quotidianis ornauit beneficiis: nunc
autem inclusas ad hoc usque tempus sagittas
exprompsit, quibus confixus sum; & sui ti-
more, atque obseruantia, ne quid insultan-
tibus responderem acerbius quasi quodam fra-
no linguam meam seuerè constrinxit.

12. Illi autem viri infortunati, ac sor-
didi, cum primùm oriri cæpit grandis illa ca-
lamitas, quæ me honestiori loco deturbauit,
quasi cum ea calamitate coniurarent, insur-
rexerunt contra me, & cum ab illis metuen-
dum nihil existimarem, quasi ex insidiis a-
dorti supplantauerunt me. Neque aliter op-
presserunt dum talibus onerant peccatis, qua-
lia admiserunt ipsi, quam excitati fluctus
pereuntem, & naufragum iactant, & ab-
sorbent.

13. 14. Quæcumque honestè, ac reli-
giosè feci, obscurarunt maledictis, neque in
inuidiam, atque odiū trahere curarunt; quod
cum nemo mihi esset auxilio, non difficile
consecuti sunt. Et eo impetu irruerunt in me
quo dissecto muro, aut perfractis foribus ini-
mici, aut quo lapides è montium fastigio ad
subiecta loca precipiti rotarum descendunt.

15. 16. Ille ego tantus vir eò redactus
sum, ut dignitatis antiquæ aut meipsum in
meipso vestigium nullum appareat. Prior
etenim fortuna, & gloria, quæque ego ama-
re, aut desiderare poteram, sic euanuerunt
repentè, sicut à vento vehementi dissipata,
aut à solari radio liquefacta nubes.
Eò denique deductus sum exhausto iam,
marcidòque corpusculo, ut de vita mea
actum esse credam: usqueadèd me dolores

17. Nocte os meum perforatur doloribus, & qui me comedunt, non dormiunt.

18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitio tunicae succinxerunt me.

19. Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillae & cineri.

20. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me.

21. Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuae aduersaris mihi.

22. Eleuasti me, & quasi super ventura ponens elifisti me validè.

23. Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viuenti.

24. Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: & si corruerint, ipse saluabis.

25. Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiabatur anima mea pauperi.

26. Expectabam bona, & venerunt mihi mala: praestolabar lucem, & eruperunt tenebrae.

27. Interiora mea efferbuerunt absque vlla requie, praenauerunt me dies afflictionis.

28. Mœrens incedebam, sine furore; confurgens, in turba clamabam.

29. Frater fui draconum, & socius struthionum.

A vehementer cruciant, & possidet afflictio.

17. 18. In nocte, qua hominibus ad quietem data est, sic doloribus premor, ut ossa etiã ipsa confringi, ac perforari putem; neque mirum cum illi qui me conficiunt, & rodunt, neque somno succumbant, neque diuexando corpore lassescant. Illi ergo ea me multitudine circundant & tegunt, ut corpus meum, quod anima tegumentum est, omnino conficiant: & saniosis crustis sic operiant, sicut à vertice ad imos vsque pedes solet operire capitium.

B 19. 20. Sic stillat toto corpore sanies, quae totum madefacit cubile meum, & terram humectat perenni profluvio, ut cum luto non immerito videar comparari posse, sic exanguis, ac sine succo aridus sum, ut fauillam, aut torrem ab incendio raptum me non hominem putem. Cumque ita sim affectus, ut omnium in me misericordiam conlectere posse videar, clamo tamen ad te, o Deus, neque clamores mei ad tuas aures peruenisse videntur. Sto coram te animo intento & supplice, neque diuinos videor attraxisse oculos, aut inclinasse animum.

C 21. 22. Exuisse videris benignum, atque paternum animum, quem ostendebas quondam, & in me omnino assumpsisse crudelem, vsque adeo duram in me manum exercuisti. Quod si ornasti me prius, & supra communem aliorum fortunam sustulisti, eo videris fecisse consilio, ut ex sublimi loco grauior esset ruina.

D 23. 24. Non dubito mihi cum aliis sortem futuram esse communem; cur enim humanum à me quicquam alienum putem? veruntamen illud non potest esse non molestum, quod interdum o Domine non mittas ad mortem, & tumultum manum, sed ad dolores, & vulnera; quae diu cruciant, neque tamen extinguunt, etiamsi in suo angore, & contritione clament, & mortem desiderent.

E 25. 26. Si quando afflictus meam fidem, aut opem imploraret, occurrebam illi, & illi stipem impendebam, & lacrymas. Qua in re illam, o Deus, videbar apud te gratiam promeritus, ut vicem mihi pro paupere rependeres, & dolorem meum, & inopiam leuares. Sed contra mihi accidisse video, nam in tenebris iaceo, & malis undecumque circumfluo.

27. 28. 29. Vrebant, lacerabantque praecordia dolores interni, neque tempus erat vllum in quo se dura illa vexatio laxaret, aut astus intermitteret. Et ante mortem dolores me mortis anticipato aduentu praenauerunt, idque ita inopinatio, ut ad illorum sustinendum impetum idonee

A idoneè me comparare non potuerim. Cùmque spoliatus bonis, & orbatu filii vgeri me viderem à diuina manu, incedebam demisso vultu, clamabámque non minaci, aut inflata, sed abiecta, & ad miserationem inflexa voce, qualis est draconum, & struthionum, cùm in dolore, aut mœrore gemunt.

30. Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate.

31. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.

30. 31. Cutis mea atrorem ex diro vulnere contraxit; & vehementi caumate interiorius aruerunt. Denique nil iam mihi reliquum est quod exhilarare possit mœrentem animum; numerosi etenim, & festiui cantus, & organorum symphoniaci numeri in ululatus, planctusque funereos conuersi sunt.

Verf. I. Nunc autem derident me iuniores tempore.]

EXPLORANDVM nobis primùm est, cur post commemoratam foelicitatē superioris temporis, & quemadmodū illa durauit, nihil egerit, quod vi. um principem, mansuetum, piū, & religiosum non deceret; nunc ea connumeret sigillatim, & maiorem in modum amplificet incommoda tam valetudinis, quàm honoris, quæ post illa tot merita passus est. Quidam ideo putant connumerari hæc, & amplificari maxime à Iobo vt ostendat, quod antè sapè fecerat, illa quæ videbantur infortunia, non esse peccatorum supplicia à iudice seuro, sed exercitamenta, quibus homines sapè sine vlla ipsorum culpa probantur. Quæ ab animo interdum paterno, atque beneuolo proueniunt; quo filiorum appareat virtus, atque constantia: aut ex illorum tolerantia augeantur merita, & ipse præterea contra aduersos fortunæ casus obdurescat. Hæc, & alia spectare potest pater beneuolus, dum filium sibi charissimum variis exercet, & excruciat modis cùm tamen in illo deprehendat nihil, quod eo igne expiari oporteat. Alij connumerari hic censent hæc incommoda, quorum non pauca prius retulerat, vt ex priori foelicitate maior eorum acerbitas appareat. Duriores enim sunt fortunæ aduersantis apulsus, quo maiores præcesserant eiusdem secundæ, atque ridentis afflatus. Hæc mihi displicere non possunt, quia pluribus placent, & quia ipse satis cum toto textu, & cum tota ad hunc vsque locum disputatione contexuntur.

Dicam tamen quid mihi dici posse videatur cum aliqua verisimilitudine. Duo proposuerat Iobus in fine c. 28. quæ ad veram sapientiã pertinerent, de qua toto illo capite copiosè disputarat: timorem nempe, & obseruantiam Dei, & fugam à malo: Priorem partem ostenderat expleuisse se diligenter, contra quam cap. 22. dixerat Eliphaz, quæ grauiã illi obiecerat criminari: quæ tamen ipse abfuisse procul affirmauit, quo tempore fortunatus censebatur, & potens, quando illa admittere potuisset videbatur, vt capite præcedenti vidimus. Nunc autem in eo tempore, quod proximè successit, nihil se eiusmodi tentare potuisse ex eo probat; quia sic

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A fuit à multiplici morbo, & hominum intemperie, & vexatione iactatus, vt neque si vellet, potestas esset vlla talia faciendi, qualia supra criminabatur Eliphaz. Quòd ad alteram sapientiæ partem pertinet de fuga mali, disputat multis cap. 31. vbi ostendit, quàm sibi à peccato diligenter cauerit, ac perinde quàm omnes sapientiæ partes cumulatè compleuerit.

Nunc autem derident me iuniores tempore.] Docet, opinor, vt modò suspicabar, quàm longè fuerit, vt alios opprimeret, cùm ipse ab omnibus vilissimis opprimeretur, quorum conditionem vilem copiosè describit, quod non videbatur facturus vsque adeò latè, nisi suam eo tempore imbecillitatem ostentare voluisset, quæ tam aberat longè, vt aliis inferret violentè iniuriam, vt ab omnibus ipse multis modis iniuriam pateretur, eamque grauissimam. Hoc verò Iobus opponit reuerentiæ, quia prius sibi exhibitam esse dixerat à senibus, & iuuenibus, ab omni denique hominum ordine. Et cùm alia per suos gradus recenseat, & amplificet, incipit à iuuenibus, qui eo ipso nomine non solum Principes obseruare, & colere, sed etiam maiores natu venerari debuerant. Deinde, vt hanc iniuriam magis exaggeret, addit atati iuuenili, genus ignobile, quod homines abiicit, & quasi natura reddit obsequentes: Hi porò illi esse videntur, de quibus dixerat cap. 19. v. 18. *Stulti quoque dispiciebant me.*

Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.] Hoc puto Idumæorum esse prouerbiū, quo significabant genus alicuius esse obscurum, & vile, & vitæ modum vsque adeo sordidum, vt videretur indignus, quem alij ad amicitiam, imò & ad vilissimum aliquod ministerium accerferent, quale esset aut canes alere, aut cum canibus ali, eodem videlicet alimento quo canes nutriuntur. Qui si domestici sunt, ossa rodunt, & mensarum reliquias: & si quid est etiam his sordidius: si verò pastoritij sunt, illorum cibus est ordaceus, ac fufuraceus panis. De his canibus agit hic Iobus, & loquitur, opinor, Idumæorum prouerbiū. Hi verò non putabantur digni, qui cum canibus pecuariis Iobi ponerentur: nempe, vt

Hh 2 eisdem

3.

4. Ponere cū canibus prouerbium.

eisdem cum Iobi canibus cibi essent consortes, id est, vescerentur furfure, & ordeo. Cibus porro canum ex disciplina pastoritia est, farina ordeacea cum lactis sero subacta, aut eo aspersa. ita Columel. lib. 7. cap. 12. Varro lib. 2. de re rustica cap. 9. vel canum præficeretur custodia. Prior cogitatio mihi videtur magis verisimilis, & suadet, quod in ea parabola de filio prodigo, de qua Lucas cap. 15. perditus ille filius, sui que patrimonij decoctor non admittebatur ad siliquas, quibus porci, quos ipse pascebat, vescerentur, qui illo etiam cibo censebatur indignus. Quare dominus illorum porcorum dicere potuisset, se non fuisse dignatum decoctorem illum adolescentem ponere cum gregibus porcorum suorum, quando illum à porcorum cibatu repellebat. Sane de homine misero, ac vili cecinit Horatius lib. 2. epist. 1. *Vixit siliquis, & pane secundo.* ita ferè autor Catenæ; *Quibus non perinde ac canibus meis rerum copia suppeditebat.* Neque posterior cogitatio displicet, vt aperte in Catenæ Chrysofomus: nam qui vilissimi sunt, neque digni censentur, qui porcos alant eorum, quorum est familia lauta, aut nomen non ignobile. Sic Martial. ad quendam vilissimum, qui tamen magnorum virorum amicus videri volebat, scripsit;

*Dispeream si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es, aut porcos pascere Pyrihoi.*

Hanc autem vilitatem, & sordes cum comparatione ad aliorum gloriam, sic explicant Latini: *indignus es, qui huius, vel illius porcos pascas, qui illius calceamentorum corrigiam soluas, qui illi matellam porrigas, & similia.* Quare si illorum iuuenum, qui Iobo insultabant, patres consideres, indigni sunt, qui Iobi pascant canes, aut porcos, aut qui in illius domo sordidum quodque ministerium obeant.

5. Vers. 2. *Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo: & vita ipsa putabantur indigni.* Difficile est statuere, an hæc intelligenda sint de illis adolescentibus, de quorum iniuriis queritur Iobus, vel de illorum parentibus, quorum abiectam conditionem proximè ostenderat. Sed aut nihil interest, aut certè parum, quod ad rem spectat, siue ad hos, siue ad illos ista referantur: nam hoc communiter vsu euenire solet, vt non alia sit filiorum, quàm parentum conditio. Hæc tamen libentiùs ad filios refero, quia id videtur expeditum magis, in quibus parentum etiam conditio, atque ingenium exprimitur, vt dicemus infra ad versum 8. Horum igitur, quicumque fuerint, virtus manuum, instar obtinebat nihili apud Iobum; quia in illis aut nihil erat roboris, quod timeret, aut quo in rebus peragendis, vbi strenua aduocatur virtus, vteretur: neque ars humanis vsibus necessaria, neque denique præstare aliud poterant, quàm vt augetur hominum numerus, quasi inutile terræ, & molestum pondus. Quare optandum esse, ne illi communem hunc haurirent spiritum, tanquam humanà vita prorsus indigni. Septuaginta; *Et quidem virtus manuum eorum, et quid mihi?* Quasi diceret, illos perinde habebam ac si non essent. Cui enim vsui esse mihi poterant, quibus neque ars erat, aut industria, neque fides, cui minima crederem ministeria, & à quorum manibus sperari nihil poterat meis rationibus opportunum. Obseruat au-

A tem hoc loco Hieronymus, & ex illo Beda, non hoc dixisse Iobum vel elatum superbiæ typho, inflatum diuitiarum abundantia; sed vt eorum vilitatem ostenderet; & vt addit Beda, infirmorum confirmaret animos. Quia non rarò accidunt viris ingenuis Deoque gratis ab eiusmodi nebulonum genere ludibria. Idem dicit autor Catenæ ad illud; *qui heri fugiebant.*

6. Vers. 3. *Egestate, & fame steriles.* Hebraic. *in defectu, & fame solitarii.* Est, qui hunc locum sic exponat, vt nebulones isti, & irrisores, sic fame, atque egestate premantur, vt vxores, ex qua filios suscipiant, nõ inuenerint, vsque adeò illi videbantur ridiculi, atque indigni, quibuscum vulgares etiam fœminæ dignarentur nuptiali fœdere coniungi. Alij non putant sterilitatem hanc esse à filiis; sed ab illis commodis, quibus natura humana sustentatur, & viget: quia cum nulla sit in illis virtus manuum, id est, cum ad omne sint ministerium inutiles, pereunt fame, & eò rediguntur inopiæ, vt non plus ab illis sperari fructus possit, quàm à sterili, atque syluestri planta, aut ab arido ligno. Sic penè S. Thomas. Confirmat translatio Symmachi, qui ita transtulit: *perierat illis quidquid ad vitam facit.* August. in annot. ad hunc locum: *in eis peribat omnis vita.* Dicit aperte autor Catenæ; *Quisque, inquit, illorum sterilis erat, id est, inops, nihilque frugis, fructusve habens.* Et statim aliter: *Nec reperire, nec parere rationem quampiam vitæ sustinendæ poterat.* Et quidem communi loquendi vsu, illud sterile vocatur, ex quo nulla capitur, aut speratur vtilitas: sic ager, sic pecunia, sic dos sterilis dicitur, quæ nullum parit commodum, nullam vsuram. Sic ergo nebulones isti, irrisores, & sanniones steriles sunt, quia ad omnia prorsus inutiles: in quos magno suo merito iacias Horatianum illud;

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.
Vbi Vulgatus *steriles*, Hebr. est גַּלְמוּד *galmud*, quod Hebræi, & qui cum illis sentiunt, reddunt *solitarios*. Sicut etiam fecit Vulgatus supra cap. 3. vers. 7. *fit nox illa solitaria.* Quare sic vertit Pagninus: *propter penuriam, & propter esuriam solitarij errant.* Eodem penè modo Tigurina, Vatablus, Eugubinus. Omnes penè in hunc sensum: cum fame premerentur, & inopia, in solitudinem secedebant, vt vescerentur herbis, & arborum cortice, vbi ferino more agrestem vitam propagarent.

8. *Qui rodebant in solitudine squallentes calamitate, & miseria.* Septuaginta, *qui fugiebant in inagnosum.* Quod etiam valet verbum Hebraicum. Sed est idem sensus, magis tamen explicatus à Vulgato. Neque enim alio consilio secedebant in solitudinem, & terram arentem, nisi vt herbas quærerent, & agrestem cibum. In solitudine putabant se viuere posse commodiùs, quia suppedebat illos, qua erant illuue, atque miseria, in hominum cœtu commorari; & ideo non omnem sibi solitudinem elegerunt, sed aridam, vbi maior ab omnibus solitudo, licet minor esset ciborum commoditas. Vitam verò austerram, & planè miseram indicat, verbum *rodo*: quod non nisi de rebus duris dici solet, quales sunt radices herbarum, arborum cortices, in quibus comedendis plus interdum laboris, & doloris assumitur, quàm voluptatis, & alimenti. Qui autem in syluis agunt, & macie

macie viuunt, & fame confecti, horrida sunt, & illota facie; quia in solitudine neque munditiæ cura, neque nitoris conciliandi facultas. Quare squallentes dicuntur, quales illi plerunque sunt, quos fames attenuat, seu fœdat illuuias. Talem nobis descripsit Maro libr. 3. Æneid. vbi de quodam Achæmenide cum dixisset;

*Cum subito è syluis macie confecta suprema
Ignoti noua forma viri, miserandaque cultus
Procedit.*

Deinde illuuiæ, quam illi diram adscribit, causam reddit, qualem nunc lobus illis, quos squallere dicit calamitate: quia rodebant herbas, & fructus quosdam arborum, qui duritiæ non longè differebant à lapide.

*Vitium infelicem baccas, lapidosaque corna
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herba.*

9. *Verf. 4. Et mandebant herbas, & arborum cortices.] Illud rodebant, de quo proxime, ad radices iuniperorum refero, & arborum cortices. Cùmque in his multæ appareant adagiales formæ, sed illud de rodendis arborum corticibus, & agrestium arborum radicibus; quæ duritiem habent, neque admodum ad palatum sunt; magis olet prouerbialem dicendi formam, qua extrema significatur fortuna; in qua homines famem in suauis, & duro alimento sustentant. Quæ verba, vt arbitror, illis accommodari solent, qui vitam agunt rusticam, & pastoritiam: qui cùm inter frutices plerunque morentur, arboreſque syluestres, illarum siue fructibus, siue corticibus victitare dicuntur. In quem sensum non malè accipi posse videtur illud Amos cap. 7. verf. 14. *Armentarius ego sum vellicans sycamoros.* Vellicare autem idem esse videtur, quod decorticare: Quasi dicat Propheta: ego ruti viuo, & ex illorum numero sum, quibus ab irridenti turba obiicitur in conuitiis, quòd rodant arborum, seu vellitent cortices. Neque parum huic cogitationi fauet Symmachi translatio, quæ hoc modo reddit, *ἀποκρίτες φλοιός, φύλων, id est, vellitantes plantarum cortices.* Neque longè hinc abit August. dum ait, *qui rodebant cortices arborum.**

10. Vbi Vulgatus *herbas*, Hebr. est מלח *maluach*, quæ à variis variè redditur. Quidam maluam esse putant, quia idem penè sonat vox Hebraica: sed hæc literarum similitudo, in idiomate diuerso vim habet ad persuadendum nullam, aut exiguam. Alij vriticam esse putant, Septuaginta conuerterunt ἀλιμα, quæ aliquid significat salsum: quid tamen illud sit, incertum est. Autor Catenæ herbam esse dicit, quæ celeriter explet comedentem, gignitque satietatem. Vulgatus commune nomen adhibuit; quia de proprio non constabat. Vox tamen Hebraica *maluach*, sicut Græca ἀλιμα, aliquid significat esse salsum, aut quod in saluginosis nascitur locis. Qua de re statim plura.

11. *Radix iuniperorum erat cibus eorum.]* Non magis suauis, aut tenera est iuniperi stirps, aut radix, quàm arborum cortex. Quare hic dicendi modus non minùs videtur; quàm prior prouerbialis. Sed est maxima inter autores controuersia; quid sit propriè מלח *retamim*, pro quo Vulgatus supposuit *iuniperos*, Septuaginta *Gasp. Sanctij Comment. in Job.*

A ginta huic voci communem aliam supposuerunt, reddideruntque ἀλιμα, sicut proxime, vbi Vulgatus herbas transtulit, quæ vox falsum aliquid sonat à voce Græca ἀλς, quæ *falem* significat. Autor Catenæ ἀπὸ τοῦ ἀλίου videtur dixisse quasi ἀλιμα ea sint, quæ famem depellunt, aut famem obrepere prohibent. Sed vox Hebraica docet à sale potius esse deriuata, מלח *melach* enim sal est. Hæc tamen herba מלח *maluach* quæ nasci tantùm existimatur in saluginoso solo. Salsum porro interdum gratum aliquid palato significat: quia sale cibi condiuntur, alioqui fatui essent, & ingrati saporis; aliquando austerum, & insipidum, quod palatum horret, neque plurimum confert valetudini. Vt enim marinæ aquæ, quia salis, poculentæ non sunt: sic etiam neque cibi, si plusculum habeant salis, esculenti censentur; atque ideo salamenta priusquam inferantur mensis, ex disciplina culinaria in aqua probè macerantur. An istæ herbæ salis, quæ à Græcis dicuntur ἀλιμα, grati fuerint, an ingrati saporis, dubium est. Ego grati esse puto, & ideo à famelicis illis exquiri. Vt quid enim illi tanta auiditate quærerent, quanta statim significatur, insipidas herbas, & noxias valetudini: nisi fortè omnes illæ herbæ, quæ in solitudine, locisque desertis Idumææ nascuntur, salis fuerint, quod non videtur incredibile, cùm non longè absint à mari mortuo, quod falsissimum appellatur, & in illa regione plurimæ inueniuntur salinæ. Sanè erat in Idumæa vallis, quæ salinarum appellatur; in qua Idumæi non semel superati dicuntur. Primum à Dauid lib. 11. Paralipomen. capit. 18. 12. deinde ab Amasia 4. Reg. 14. 7. Hæc de Septuaginta translatione Augustinus in Anno. nomen etiam adhibuit commune magis, radicem nimirum *herbarum*.

Alij certum aliquod genus expressere, sed variè. Symmachus, *radix frumentorum agrestium*. Rab. Dauid, *radix genistarum*. adductus vocis similitudine, cùm homo Hispanus apud Hispanos sciret genistam appellari, *retama*, quæ vox non valde recedit à מלח *retamim*, quod idem probat Rab. Mardochai. Vterque in radice מלח *ratam*. Sed plerique alij *iuniperum* legunt. An verò iuniperorum radices esculentæ sint, sicut agrestium palmarum stirpes, obscurum est. Fortasse dum tenera est iuniperus, illius esui est non inepta radix: & tunc maximè, cùm necessitas vrget, & extrema fames: & fortasse in Idumæa aliquod est iuniperorum genus, cuius radix sicut agrestium palmarum, esculenta est, sed vt cunq̄e sumas eiusmodi homines, qui tali pascuntur cibo; miserimi sunt, quales vocat Cicero actione in Verrem illos, qui agrestium palmarum radicibus urgente fame pascebantur. Hunc locum Gregorius optimè trahit ad moralem sensum: & in radice iuniperorum auaritiam agnoscit, quæ spinas generat, quæ pungunt animum, neque quiescere sinunt; *Quid, inquit, per radicem iuniperi, nisi auaritia designatur, ex qua peccatorum omnium spina producuntur. De qua per Paulum dicitur: Radix omnium malorum est cupiditas. Ipsa quidem latenter oritur in mente; sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere.* Lege reliqua. Ego in radice iuniperi, quoduis peccatum intelligo, cuius fructus

H h 3 est

12. Terra salu-
ginosa iuxta
mare mor-
tuum.

13.

14.

est dolor, confusio, tremor, & acuti stimuli, qui A
semper consciuum animum pungant, & excru-
cient. Vt enim ibidem Gregorius: *Arbor iunipe-
ri pro foliis punctiones habet: sic quippe sunt hirsu-
ta, quæ profert ut similia contrectantem pungere
valeant.* Quocirca, qui peccatum admisit, radi-
cem in corde iuniperi plantauit, quæ spinas
parturiat, & stimulorum iuge seminarium.
Illius autem is est stupor, vt quod statim
subditur v. 7. esse sub sentibus, putet esse de-
licias.

25. Vers. 5. *Qui de conuallibus ista rapientes, cum
singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.*]
Miserorum cibus sunt herbæ, & agrestium
arborum stirpes. Sed illud planè miserabile,
quod harum rerum vbique facultas non erat;
neque expleri semper fames poterat illo ali-
mento. Quare descendebant ad conualles, &
ex ascensu illarum confragosæ, & asperæ, cum
magno labore, neque leui periculo carpebant
herbas, & plantarum agrestium radices in-
suaues, & duras. Quas ea auaritate captabant,
vt certatim, si quid occurreret esculentum,
conuolarent omnes tanquam ad luculentam
prædam, & alter alteri præripere contenderet
cum eo clamore, atque ululatu, quo venatores
solent cum prædam insequuntur, ex qua splen-
didum putant instrui posse conuiuium. Quod
non faciunt nisi illi, quibus ad ingenium abie-
ctum, & sordidum, accedit extrema fames, &
misera conditio.

16. Septuaginta longè aliter legunt: *insurrexe-
runt super me fures: qui parum videntur, si sin-
gula verba consideres, ad textum Hebraicum
transulisse.* Fortasse ad sensum magis, qui pau-
cis verbis, illisque aliquantum obscuris viden-
tur longam sententiam fuisse complexi. Quasi
dicat lobus: illi insurrexerunt in me, quasi
hostes, qui quasi fures expulsi fuerunt è ciui-
tatibus, hominumque conuentibus, & in de-
sertis locis habitare compulsi, vbi ferinum in
morem vitam agerent agrestem, & barbaram.
In hunc ferme sensum ab Hebræis hic locus
exponitur. Sic Tigurina; *Qui pulsi fuerunt è
medio clamantibus aduersus eos hominibus, tanquam
aduersus furem.* Eodem propè modo Chaldæus, D
Pagninus, Isidorus, translatio Hispanica, He-
bræus apud Caietanum.

17. Vers. 6. *In desertis habitabant torrentium, &
in cauernis terra, vel super glaream.*] Septuaginta;
quorum domus erant cauernæ petrarum: inter me-
dium benè sonantium clamabunt. Descripsit cibo-
rum genera; nunc domus, seu potius lustra, ac
sordida cubilia descripsit, quæ illorum homi-
num alimentis nihilo sunt meliora. Aut enim
habitabant in saxorum cauernis, seu latebris, quæ
propè torrentem sunt, vt inde sicut pecora ad
sua prodeant pabula, ad arborum nimirum
cortices, & iuniperorum stirpes, herbæque sal-
sas, quarum in torrentium scopulis maior repe-
ritur abundantia. Porro in conuallium lateri-
bus, quorum radices alluunt torrentes aquæ,
cauernas esse, ipsa docet rerum natura, & docet
experientia. Vt enim in ipso scopulorum de-
scensu scissuræ non sint, aut petrarum forami-
na, quod raro contingit, ipsi tamen torrentes,
& pluuiarum alluiones, quæ subluunt scopu-
lorum fundamenta, deterrunt saxa; & assidui-
tate exequant, efficiuntque sinus, vbi diuer-
sari possunt, & à pluuiâ, ventisque defendi, non

modò vnus, aut alter homo, sed non exigui
interdum armentorum greges. Significauit hoc
Isaias capit. 57. vers. 5. vbi in torrentibus sub
petris speluncas esse dicit, vbi sua gentiles ha-
buere delubra, vbi stata sacrificia peragerent;
*Qui consolamini in Diis subter omne lignum fron-
dosum; immolantes paruulos in torrentibus subter
einentes petras.*

In his igitur cauernis, aut specubus habita-
bat vile illud & sordidum hominum genus;
quod si cauernarum copia non esset, sub dio in
nuda humo, ac sabulosa pernoctabant iuxta
torrentes. Id enim valet glareæ, vt diximus su-
prà cap. 21. vers. 23. ad illud: *dulcis fuit glareis
Cocytis.* quem locum tu vide.

B Vers. 7. *Qui inter huiusmodi latabantur, &
esse sub sentibus delicias computabant.*] Hi ho-
mines squalentes, & miseri, sic erant ab om-
nibus naturæ necessariis destituti, vt si cortices
haberent arborum, quos roderent, quod fa-
ciunt capræ, aut boues, aut iuniperorum stir-
pes, & locū in saxorum latebris, aut in torrent-
tium glareis, sic latabantur, quasi magna ali-
qua inuenissent blandimenta naturæ. Quod si
è cespite, aut stipulis, aut aliquo quouis strami-
ne etiam aculeato, atque spinoso ruguriolum
construere contingat, id iam in deliciis nume-
rant, & se vocant omnino fortunatos. Septua-
ginta pro sentibus agrestia posuere sarmenta.
Quod si esse sub sentibus, idem sit quod esse
sub iuniperis (nam iuniperus tota est sentico-
sa, ipsa quippe folia sentes sunt, vt docuit Pli-
nius lib. 16. cap. 24. *iunipero spina pro folio est.*
planè valdè significatur horum virorum ex-
trema necessitas. Nam iuniperus, quia frondes
non habet, sed spinas, exiguam habet umbram,
quæque parum ab æstu pluuiisque defendit.
Habet præterea illud incommodi, quod illius
umbra, qualis qualis est, grauis est capiti, &
vehementer noxia, quod etiam nouerunt pa-
stores, & rustici, qui cum aduersus omnes
temporum iniurias obdurerint, cauent sibi
tamen ab umbra iuniperi. Eorum vnum indu-
cit Maro Ecloga 10.

*Surgamus, solet esse grauis cunctantibus umbra,
Iuniperi grauis umbra.*

Quod vitium iuniperus habet cum aliis ar-
boribus commune, de quibus Lucretius li-
bro 6.

*Arboribus primum certis grauis umbra tribu-
ta est*

*Vsq̄ adeo, capitis faciant vt sæpè dolores,
Si quis eas subter iacuit prostratus in herbis.*

E Vers. 8. *Filij stultorum, & ignobilium, & in
terra penitus non parentes.*] Hic locus maximè
suadet, quod suprà v. 2. putabamus, hæc supe-
riora ad iuuenes subsanatores pertinere, nõ ad
illorum parentes. Faciunt autem hæc pluri-
mum ad illorum siue stuporem mentis, siue
E morum improbitatem explicandam. *Filij* di-
cuntur *stultorum, & ignobilium*, quia fortasse ta-
les fuere illorum parentes, quibus filij fuere
non dissimiles, sed credo hæc quoque ad filios
esse referenda. Neque dicendi modus quic-
quam incommodat. Ex vsu enim Scripturæ per
filios, aut filias, addito superiori genere, descri-
buntur illi, quibus aliqua proprietates attribui-
tur sic; *Filij hominum dicuntur homines: filij tau-
rorum, filij arietum, filij latronum: filia Sion, filia
Egypti, filia Babylonis: pro tauris, arietibus,
latronibus,*

18.

19.
Iuniperi na-
tura & um-
bra grauis.

20.

latronibus, Sion, Ægypto, Babylone. Sic ergo filij stultorum, & ignobilium, iidem sunt, qui stulti, & ignobiles. Hi porro dicuntur in terra non parere, id est, non apparere, aut quia procul aberant ab hominum conuentibus: quia sic erant deformati, vt subire non auderent aliorum oculos, cum non possent otiosorum hominum recusare ludibria: & ideo in sylvas desertaque loca suam abdiderunt ignominiam: aut quia reuera non apparebant, aut extabant è terra: quia latebras subierant, & subterraneas foueas. Sed cur isti hoc tempore redierunt ad hominum cœtus, & tantum sibi assumpserunt licentiæ, vt in Iobum vsque ad eò bacchantur liberè, & tam procaciter, & impudenter incesserent. Ego hinc suspicor, hosce homines, quorum Iobus patiebatur, & querebatur iniurias ab eodem fuisse tanquam reipublicæ pestem ab hominum conuentibus relegatos. id enim pro suo officio facere debuit, cum esset à Deo, & gentium iure commissum, vt caueret sedulò, ne quid respublica detrimenti caperet: caperet autem plurimum, si in illa versarentur homines, ex quorum malè constituta vita, alij discerent, auderentque quod rem priuatam, & publicam perniciosè corrumpere. Nam si molas conterebat iniqui, & omnibus erat timori, atque venerationi, cur non auderet illos è subiectis sibi populis eiicere, quorum erant perniciosi mores, & vis ad resistendum nulla. Hi verò vbi audierunt è suo loco cecidisse Iobum, & eò fuisse redactum, vt exclusus domo in sterquilinio decumberet, neque ab illo quicquam timendum esse ducerent, redierunt eò, vnde extorres abierant, & apparere cœperunt, qui eò vsque latuerant, & in illum conceptum prius acerbis virus euomerent, quod diu in stomacho nauseante compresserant. Neque enim videntur talia in Iobum fuisse facturi, qualia statim commemorantur, nisi in illum essent hostiliter animati, & suas iniurias vlcisci vellent. Nam si viri tabernaculi eius, cupere se dicebant de illius saturari carnibus, quod ex offensione maxima ortum esse credunt interpretum nonnulli, eò quòd in illos errantes animaduertisset seuerius, quid non auderent illi, quos neque mitius Iobus accepisset, & quibus magis esset profligata vita, & inciuile, ac barbarum ingenium. Sic ego cogitabam. Tu vt voles accipe.

22.

Verf. 9. *Nunc in eorum canticum versus sum, & factus sum eis in prouerbium.*] Postquam multis horum nebulonum sordes explicuit, eorum singularem audaciam, & intolerabilem impudentiam ostendit, qui suorum scommatum, atque sannarum voluerunt ipsum esse materiam. Cuius ita ignominiosè in illorum circulis, atque conuentibus exagitur nomen, vt in canticum ioculare, & familiare prouerbium abierit. Vide, quæ diximus supra cap. 17. verf. 6. ad illud: *Posuit me quasi in prouerbium vulgi, & exemplum sum coram eis.* Septuaginta: *Nunc autem cithara eorum ego sum.* Quod idem valet, atque ad citharæ sonitum, musicosque numeros à lasciuis, otiosisque iuuenibus cantillari Iobi mutationem subitam, & illius calamitatibus celebrandis illorum tempus, & laborem falli, qui forum obeunt, & in compitis otium nequicquam perdunt.

B.

Verf. 10. *Abominantur me, & longè fugiunt à*

me: & faciem meam conspuere non verentur.] Illi iidem, qui vt illudant mihi, insultentque procaciter, propius accedunt, onerantque conuitiis, à mea tamen consuetudinè beneuolique congressu quàm longissime fugiunt. Meum enim halitum horrent, aut abominantur me, aut quasi naturæ monstrum, in quo vident discerptum hominem, imo non tam hominem quàm viuentis hominis informe simulacrum: aut quia timent, ne à talibus membris tabem ipsi contrahant, & à liuente, ac diffluente cadauere, seu cadaueroso corpore, ipsi quoque distillant, & horribili squallore liueant.

B

Et faciem meam conspuere non verentur.] Proverbialis videtur hic dicendi modus, sicut alius huic similis, quo Iobus suam maxillam dixit esse percussam, cap. 16. verf. 10. Vide quid nos ad illum locum. Metaphorico enim sensu sicut facies dicitur colapho percussa, quando graui aliqua afficitur ignominia, & pudore ex ea ingenuo suffunditur: sic etiam cospui dicitur facies, cum homo de se indecora audit, & opprobriis maledictisque conciditur. ita Greg. *Faciem conspuere est, non tantum in absentia bonis detrakere: sed unumquemque iustum in presentia confutare. Quos tunc prauis dum aperte illudendo despicunt: in eorum contumeliis fluxa verba quasi defluentes salinas emittunt.* Idem videtur August. sensisse in annot. ad hunc locum vbi sic exponit; *Malè me innotescere fecerunt. illud verò Nem. 12. si pater eius spuisset in faciem illius, Chaldaica paraphrasis sic vertit: si pater eius increpando increpasset.*

C

Communiter alij veram putant & propriam fuisse saliuam: verè consputatam Iobi faciem. Neque id cuiquam mirum videri debet, qui nouerit Iobum traditum esse Diaboli potestati: neque illi quicquam esse negatum præter vitam. Talia porro de Iobo non modò alienis, & barbaris, sed etiam domesticis, & amicis persuadere potuit, tale in illo monstrum, & execrabile portentum describere, vt non videantur hominum excessisse consuetudinem, & modum, si in illum turpia oris eiectiona despuerent. Sanè qui Christo capto illuserunt, conspueruntque faciem omni ratione venerabilem, id fecerunt audacter, quia tenebrarum, id est, Dæmonis vrgebat potestas, quæ omnem illis humanitatem, & pudorem excussit. Talis erat hoc tempore Diaboli potestas, quæ hosce homines non solum ad sannas, & opprobria, sed etiam ad sputamenta stimulabat. Adde, quòd hoc conuitiij, atque ignominie genus in Hebræo populo inusitatum non erat. Solere enim in furore parentes in filiorum, & vt reor, Dominos in seruorum faciem inspuere, satis colligitur ex libr. Num. capit. 12. versicul. 14.

D

Si pater eius spuisset in faciem illius, nonne deberet saltem septem diebus pudore suffundi? Et Deuteron. cap. 15. verf. 9. cum sermo esset de illo qui fratris sui semen excitare nollet, scribitur: *Accedet mulier ad eum, & tollet calceamentum de pede eius, spuuetque in faciem illius.* Quod etiam apud profanos ignominiosè non semel contigisse legitur. Neque hoc defuisse in Christi typo debuit, qualis erat Iobus, quod Christus in suo dolore, atque ignominia passus est. ita S. Thomas, Chrysostronus homil. 5. de Iob tom. 1. & alij communiter.

E

24.

25.

Conspuere in furore aliorum faciem olim vsitatum.

26. *Spuere solent qui aliquid dicunt aut audiunt execrabile.*

Caietanus spuere fatetur barbaros illos, & sordidos homines, non tamen in faciem: sed versus eum quasi in faciem, ita ut consputatae faciei ferret ignominiam, non saluas exciperet in facie. Est quidem nostro tempore vitatum, ut spuendo contemptum alicuius, abominationem, & nauseam significemus, quod faciunt nonnulli, cum Diaboli nomen pronuntiant, aut audiunt. Sanè id vitatum apud gentiles docet Plinius lib. 28. ca. 14. vbi dicit, auerti morbos, à quibus timeri contagio potest, spuendo: idque remedium putari non inefficax, cum aliquid occurrit execrandum, & horribile. Vnde ortum est prouerbum, *despuere malum*. De quo adagiographus chiliad. 5. cent. 1. vbi ait, manere hodie in vulgi moribus, ut si quid excidat execrandum, quod sibi nolint euenire, despuant, ut abominantes. Quod ortum esse ait ex veterum superstitione qui sibi persuaserant, sputationem esse remedium aduersus imminetia mala. Qua de re obuia sunt exempla quae docent homines ad arcendum fascino, vim magicam, Dæmonem, & morbos, despuisse. Quod ipsi etiam Medici ad auertenda nonnulla valetudinis incommoda vulgare putant esse remedium. Sic sanè Marcellus lib. de Medicaminibus, *Varulis*, inquit, *remedium tale facies, ter despues, &c.* Et Psellus contra Dæmones: *Dæmones facile cicurantur excrementis, puta saluis, & vnguibus*. Has igitur obres fortasse inspuerunt nebulones illi non in Iobi faciem. Sed verisimilius est, & mihi penè certum, Iobi vultum sputis esse foedatum, propter rationes illas, quas adduximus supra: & quia huc omnium penè scriptorum incumbit assensio,

27.

Verf. 11. *Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me, & frenum posuit in os meum.*] Hæc verba ad Deum referunt cum Hieronymo, Beda, & S. Thoma, interpretum plerique. Sed obiiciet aliquis, nō videri ista ad Deum posse referri, cum Dei nomen in toto hoc capite huc vsque non sit auditum. Sed est solutio non difficilis: ut enim Gregorius docuit in principio commentariorum in Ezechielem, & Augustinus in Pf. 4. interdum voces aliquae referuntur non ad id, quod expressum fuerit scriptura, aut voce: sed ad id, quod quis aut in animo versat, aut sensu aliquo capit. Quod esse in Scriptura sacra frequens ostendimus ad illud Cant. 1. *Osculetur me osculo oris sui*. Vbi illud *sui* ad sponsum refertur, quem nondum nominarat sponsa, in eius tamen cogitatione tota erat defixa. Vbi non pauca adduximus exempla. Plura cap. 1. ad illud, *& nudus reuertar illuc*. tu illa huc aduoca. Sic nunc, opinor, de Deo cogitabat Iobus, & ad suam cogitationem tetulit hæc, in quibus nostra versatur commeteratio, quasi omnia illa tela, quibus confixus, & vulneratus est, à diuina fuerint vibrata, non à mortali manu. Quod cum homo religiosus, & pius cogitaret, quasi fræno linguam haberet impeditam, non respondit illis, à quibus assiduas contumelias audiebat.

28.

Cum autem ad illud vsque tēpus Deus suas haberet sagittas in pharetra conclusas, quandiu res Iobi tam domestica, quam rustica, nihil accepisset detrimenti, & adhuc esset existimatio integra, aperuit tandem pharetram sagittis grauidam, exprompsitque tela, quae latè per-

A diderunt omnia, quae ad Iobi dignitatem, & vltim pertinerent, hæseruntque tandem penitus in illius præcordis: Sagittæ porro fuerunt, ignis, ventus, Chaldaei, Sabæi, qui Iobi armenta, domum, & filios auerterunt: domestici, & cognati, nobiles æquè, atque ignobiles, vxor, & filij, Diabolus tandem ipse, qui malorum instat hostium inuasit Iobum, vexauitque vehementer. Ita ferme Hieronymus, S. Thomas, & Beda. Eadem metaphora vsus est Dauid Psal. 37. verf. 3. *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi*. Deut. 32. versic. 23. tales refert Deus sagittas, quales hoc ipso loco de se Iobus. Et addit: *congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis*, id est, exhauriam pharetram, neque vllum erit spiculorum genus, quod non expromam in illorum caput. Threnor. 3. verf. 12. *Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misit in renibus filias pharetræ suæ.*

In Hebr. est, *Funem meum soluit*; quod variè exponunt interpretes. Sed omnes penè conueniunt egisse Deum, ut quæ ad illum vsque articulum intacta fuerant, & à Deo vndecunque vallata, custoditæque diligenter, paterent aliorum iniuriis, vastationi, ludibriis, ita ut nihil esset tutum à Diabolo, ab incendio, ab hostibus, & irrisoribus, quasi ager patens, & apertus, quem diripit prædo, conculcat bellua, & suam ex illo quisque cupiditatem explet: neque est, qui liberè grassantem exterreat, & abigat! Aut certè Deus funem soluit, aut disrupit Iobi, quo videlicet ligarat suos, quos sub suo sibi continebat imperio, & constrictos loro iugum subire seruitutis fecerat. Qui tamen soluto fune, siue loro excusserunt iugum, & contra Dominum, quorum imperio prius non inuiti suberant, insultarunt.

Et frenum posuit in os meum.] Hunc locum varij variè conuertunt, & exponunt. Recentiores omnes, & cum illis Septuaginta pluralem adhibent numerum, & vbi Vulgatus *posuit*, illi reddunt, *proiecerunt, excusserunt, posuerunt, miserunt*. Cum autem hi in plurali numero consentiant, in fræno tamen subiecto, & significatione dissentiunt. Tigurina frænum esse dicit illorum, qui excusso pudore, & iugo in Iobum procaci lingua inuehebantur. Quorum prior in illum obseruantia non constrinxit, aut retardauit linguam, ne quicquid liberet, audacter effutiret. Habuerant quidem frænum iniectum à Iobi maiestate, quando quod legimus cap. 29. verf. 9. nemo eo presente loquebatur impedita lingua obseruantia fræno; *Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adharebat*. Hoc frænum erat inditum ab opinione sanctitatis, & maiestate Iobi, quod excusserunt serui cum Dominum suum excidisse vident à priori fortuna, & callida Dæmonis persuasionem decepti, illius sanctitatem non veram, sed fucam, & vanam esse crediderunt. Sic autem Tigurina; *Effrænes in me feruntur*. Quæ sic explicat Vatablus, ut fræno cohibetur equi, ita etiam homines timore continentur in officio. Caietanus infrænatos dicit fuisse Dæmones timorè Dei; quia illorum Deus potentiam cohibuerat; ne quicquam auderent, aut possent contra Iobum illiusve fortunas: vbi laxatis habentis facta est nocendi facultas; tanquam infrænatus equus ad illum lacerandum, & conculcandum

29.

30. *Principes molles & miseræ cōditi.*

culcandum præcipiti insiluerunt impetu: neque quicquam suarum virium reliquum fecerunt, quod in illius exitium non effunderent. Alij iniectum dicunt esse frænum Iobo ab his, qui tunc iuueniliter, atque inuerecundè insultabant iacenti, & saucio. Quorum studium sic explicat in annot. ad hunc locum August. *Frænum in faciem meam miserunt, ut eis inuictus confentirem: portans eos ducentes, quò vellent, ad ima sua.* Quæ sanè explicatio pro re morali grauißima est, vt quæ valde Principum ingenium molle, atque ignauium ostendit, qui se tãquam inertem equum infrænari sinunt ab inferiori, atque indocili turba, & eò rapiuntur, quò fert alienus imperus, subiectumque populum, dum se illi nimis obsequentes præbent, ad ima ducunt, ad æternum videlicet damnatorum carcerem, à quo illum potius pro suo imperio debuissent abducere seuera manu, & virga ferrea, quæ aliorum metu, aut blandimento non flectitur.

31. Vulgatus numerum adhibuit singularem, quem etiam habent nonnulli Græci codices, Complutensis videlicet, & quem habet Catena. Tunc autem dicendum id, quod priori hemistichio obseruatum est, impositum à Deo frænum, à quo apertam esse pharetram dicebamus. Frænum autem est sublata respondendi facultas, atque libertas, quæ in tenui, ac misera fortuna esse non solet. Qui enim miseri sunt, neque vocem habent in tormentis, neque conuitiis laceßiti respondere audent, & multo minus in procaces homines retorquere conuitia. Beda inditum esse dicit Iobo frænum, quia exanimatam, & semimortuam vocem in semimortuo corpore thoracis præcludebant angustia: aut quia Deus Iobi conclusit ora, ne in blasphemiam erumperet, quam magno studio Dæmon ab illo extorquere nitebatur. Ego illud esse puto frænum, id est, silentij causam, quam proximè Iobus indicarat, cum dixit de Deo; *Pharetram suam aperuit, & affixit me.* Quomodo enim Iobus clamaret, aut in maledicos homines maledicta regeret, cū sui doloris, & opprobrij conscius sciret esse Deum, & autorem. Hæc vna ratio in statu simili reddidit Dauidem mutum, qui Psalm. 38. vers. 9. cecinit; *Opprobrium insipienti dedisti me: obmutui, & non aperui os meum; quoniam tu fecisti.* Quod etiam paulo aliter in principio Psalm. dixisse videtur; vbi custodiam oris vocat, quam hoc loco Iobus frænum appellat; *Posui ori meo custodiam cum confisteret peccator aduersum me: obmutui, & humiliatus sum, & silui ab bonis.* id est, excusare nolui, quæ obiciebantur mihi in maledictis, aut meas virtutes, & animi bona manifestare.

32. Sed dicit hic aliquis, non debuisse Iobum eo loco filere, cum corrigere posset errantes, & linguam maledicam, & procacem comprimere. Cui obiectioni Gregorius ad hunc locum respondet; *Si ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisorum odia formidamus, non iam lucra Dei, sed nostra querimus.* Quæ in re sciendum est, quod nonnunquam cum redarguuntur prauis, & deteriores existunt, ipsis ergo, & non nobis parcimus, si ab eorū redargutione pro eorū amore cessamus. Vnde necesse est, vt aliquando toleremus tacendo quod sunt, quatenus in nobis discant videndo quod non sunt. Est itaque ex sententia Gre-

Agorij taliū virorum admonitio seuera, & grauis reprehensio, silētium nostrum, cum ipsi maledicè atque immoderatè loquantur, & patientia nostra, cum vehementius vrgent dolendi causæ. Eo autem tempore, quo talia Iobus ab stolido illo, atque inuerecundo hominum genere patiebatur, sic stimulabat Dæmon irrisores illos, & petulantes nebulones, vt sperari nulla correctio posset. Quare ex illorum vsu magis putabat Iobus fore in præsentia, seruare silentiū, quàm irritam esse correctionem.

Verf. 12. *Ad dexteram orientis calamitates meo illico surrexerunt.*] Hic locus impeditus est, in quo varij sunt interpretes. Septuaginta sic reddunt: *Super dextra germinis surrexerunt.* Quod Scholiastes in additione Sixtiana sic interpretatur, quod homines illi sordidi, atque irrisores Iobo quondam rebus dexteris, & secundis florenti vel operibus ipsis bonis insultarunt, omnia dexterem in partem interpretantes, quasi non purè pietatem coleret. Sed alius fortasse, & proprior Hebræo potest esse sensus, vt intelligatur eos, qui in flore ætatis sunt, in Iob consurrexisse. Sic Scholiastes, si legas ad dexteram orientis calamitatis, quod non nemo legendum putat, & habent editiones vulgatæ non pauca, sensus est non difficilis. Nempe cum primum orta est calamitas, quæ Iobum ex suo statu, atque fortuna deiecit, statim surrexisse illos, qui antea iacuerunt in obliuione, & sordibus, & cum calamitatum, atque ærumnarum cohorte aduersus Iobum coniurasse. Hi porro dicuntur esse ad dexteram calamitatis orientis, siue germinantis, quia locus ille magis est auxiliantibus opportunus. Cuius rationem ostendimus in nostris commentariis super Acta ad illud cap. 2. vers. 25. *Quia à dextris est mihi ne commouear.* Vbi diximus in quiete, & otio honestiorem esse manum dexteram. In periculis verò, vbi aduersum aliquid timeri ab hoste potest, honestiorem esse sinistram. Quòd ille, cui maior haberetur honor, ad alterius dexteram incedat, aut sedeat, cum tranquilla sunt omnia, satis ex diuina, atque humana eruditione constat. Math. 25. ad dexteram iudicis oues, ad sinistram hædi collocantur, & Gen. 48. Ioseph primogenitum Manasse ad dexteram statuit Iacobi, Ephraim ad sinistram, & Bethsabæe ad dexteram Salomonis filij sedisse traditur 3. Reg. cap. 2. Quòd si res sit turbata, & intentatum ab hoste periculum, vt in militari congressu, qui à sinistris alterius est, id est, qui à dextris suis habet alium, is honestiorem tunc occupat locum quia magis tutum, quia ibi commodius ab alterius dextera defenditur; vt consideranti patet. Nam si ille, cui ab altero præstatur auxilium, ad illius dexteram confisteret, exclusus videri posset à dextræ patrocínio, & non tectus, aut interior, & quasi in alterius sinu; sed exterior, & nudus. Quare qui sinistram latus alterius occupat, interior dicitur; quia illum dextera, & gladius naturali suo motu ad sinistram vibrati tegunt, & quasi intra se cohibent. Quare, qui à dextris alicuius est exterior, qui à sinistris interior appellatur, liquet ex illo Virgilij lib. 5.

Radit iter lauum interior.

Et postea cum cautes lauas esse dixisset, addit -- *Dum prora ad saxa suburgit Interior.*

Quod

33. Aliquando honestior est locus ad dexteram, aliquando ad sinistram.

34. Quæ interior aut exterior dicitur.

Silere facit homines inflicta à Deo plaga confideratio.

32. Silentium interdum est grauis & dura reprehensio.

35.

Quod Seruius interpretatur, *sinisterior*, ex quo intelligitur quomodo Christus Psal. 109. prius dicatur sedere à dextris Dei; *Dixit Dominus Domino meo; sede à dextris meis*. Postea verò versic. 5. à *sinistris*, quia Deus à dextris est Christi; *Dominus à dextris tuis, confregit in die ira sua Reges*. Quia prius victor inducitur, & in quiete regnans; posteriùs verò quasi in conflictu sub Patris umbra, atque tutela. Et Psal. 108. vers. 31. vt liberaret pauperem ad illius dexteram constitisse dicitur: *Quia astutu à dextris pauperis, vt saluam faceret à persequentibus animam meam*. Ex his iuxta mentem illorum, qui legendum putant: *ad dexteram orientis calamitatis illico surrexerunt*, sensus erit: vbi primum orta est calamitas, quæ me durè vexare, & atterere cœpit, statim irrisores isti, vt calamitatem adiuuarent, & omnino me perderent, surrexerunt, & ad illius constituerunt dexteram: quod facere solent in conflictu, qui aliis auxilio esse volunt.

36.

Sed mihi placet magis, si legas *calamitates*, quia ita legunt correcti magis Sixtiani Codices. Tunc autem alius est sensus, & si non longè à priori diuersus, diuersus tamen. Et primum obseruò, orientis nihil hoc loco habere commune cum sole ac die. Est enim in Hebraico textu *ירבב* *pirchab*, quod germen significat, aut erumpentem florem, seu herbam. Quid tamen hoc loco significet obscurum est. Si prosperum aliquid significare credas, quod magis conuenit cum Hebraica radice, sensus erit, cum bono prosperoque successu, fortunæque ridenti, statim consurrexisse, qui inuiderent, & germinantem gloriam opprimerent; quorum è numero fuerunt nebulones isti, qui vt nunc iacentem premunt, sic etiam stantem, si quo modo possent, ad ruinam impellerent. Tunc verò homines irrisores, & maleuoli ad dexteram dicuntur constitisse, vt illum deturbarent, & frangerent, ne quid faceret, quod futurum esset ex dignitate, aut vsu, promoueretque fortunam illam, quam secundam Iobus experiebatur, & ridentem. Stant enim homines ad aliorum dexteram non solum, vt tueantur, vt nuper dicebamus, sed etiam, vt impediant, ac turbent, quominus dextrum aliquid, id est, rectum faciant. Hoc sensu Diabolus stare dicitur à dextris peccatoris, Psal. 108. v. 6. *Et Diabolus stet à dextris eius*. Hi porò homines, qui aliorum deprimere student, aut obscurare nomen, aut opes disperdere, aut quouis alio modo inferre nocumentum, *calamitates* dicuntur: Licet enim sœpiùs calamitas dannum significet, quod grando fractis calamis, & stratis segetibus induxit, tamen non rarò sumitur pro calamitatis causa, qualis est grando, alluio, ventus vrens, & similia. Sic sanè Donatus ad illud Terentij in Eunuchò act. 1. scena 1.

Sed ipse egreditur nostri fundi calamitas,

Nam quod nos capere oportet hac intercipit.

Vbi sic Donatus, propriè *calamitatem* rustici *grandinem* dicunt, quòd comminuat calamum, hoc est, culmum, ac segetem. Sic Plaurus in Casina, olera dicit non fuisse tacta à calamitate, id est, à grandine aut vi alia noxia. Sic Cicero in Verrem, agrum obnoxium esse dicit calamitatibus, id est, temporum, aut prædonum iniuriis. Hæc mihi explicatio difficilis non est, quia aptè cum superioribus contextitur, & hõ-

mines perdit calamitatis nomen iure sibi vendicant.

Sumi etiam potest *ירבב* *pirchab* pro re aliqua fœda, quæ nascitur, & germinat in humano corpore, quæ illud deformat, & exulcerat, qualis est lepra, & si quid aliud indecorè, aut liuet, aut rubescit in facie. Quod Hispani eadem metaphora *uacidos* vocant. Sic rosæ, aut flores dicuntur in facie tumores quidam, aut rubentes maculæ, quæ faciem inflamant, atque deformat. Leuit. c. 13. vers. 12. lepra efflorescere dicitur; *Si efflouerit lepra in cute*. Flos præterea vocari potest cicatrix alba, aut rufa ex lepra, de qua ibi statim vers. 19. si hoc in oriente, aut *germine* intelligas; sensus erit ille, qui nobis priori loco productus est. Quia hi viri, qui Iobo instar procellæ, & grandinis fuerunt, quòsque *calamitatis* vocari posse diximus, ad illius germinis, seu lepræ dexteram se applicuerunt, vt cum illa facerent, & Iobum coitione facta omnino prosternerent.

B

Pedes meos subuerterunt. Subuertere pedes, idem esse arbitror, quod supplantare, quod proprium luctatorum est, & aliquid dolosum, & callidum in luctando significat, vt diximus supra cap. 12. vers. 19. ad illud, *Optimates supplantat*. Subuerterant autem pedes illi, de quorum audacia, atque perfidia queritur, quia cum nihil eorum ausuri viderentur, neque ab illis sibi Iobus quicquam timeret, inopinatò tamen, & quasi ex insidiis adorti sunt; feceruntque quod luctatores callidi, qui antagonistam incautum supplantando deiiciunt. Hic porro similitudinis notam subaudio, quod in Scriptura fieri sæpe necesse est: In hunc sensum; Fecerunt isti contra me, quod luctatores fraudulentæ, qui colluctatorem suum inopinata supplantatione prosternunt. Hæc impedita non sunt. Sed fortasse in subuersis pedibus diuersa significatur via, id est, vitæ status, aut viuendi modus. Vt enim via, aut semita vitæ indicat rationem, aut institutum; sic subuersi pedes, id est, abducti ab instituta via, diuersam indicant fortunam, & dissimile viuendi genus. & facit ad hoc, quòd hac metaphora non semel in consequentibus vtitur. Quare in hanc posteriorem explicationem magis propendet animus.

D

Et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis. Fluctus multitudinem indicat, quia excitari non solent, nisi vbi vasti sunt gurgites, & aquarum altitudo profunda. Vbi autem labores vrgent conglobari, & graues, qui hominem vndecumque circundant, neque respirare sinunt, fluctu similitudine significantur, quibus obruitur homo, neque apparet vlla emergendi facultas. Apud prophanos exèpla sūt obuia. In Scriptura occurrunt non pauca, in qua illud est vulgare, *aquas* pro tribulationibus vsurpari, Psal. 87. v. 8. *Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me*. Psal. 41. vers. 8. *Fluctus tui super me transierunt*. Psal. 68. *Saluum me fac Deus quoniam intrauerunt aque usque ad animam meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in multitudinem maris, & tempestas demersit me*. Et Iobus hoc ipsum significauit iterum cap. 31. vers. 23. *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui*. Hæc obscura non sunt, illud verò quod sequitur, non item. Quidam oppressum esse Iobum perditorum, & squallentium hominum

37.

38.

39.

Fluctus
aquarum
pro
laboribus.

hominum semitis sic exponunt, quasi illorum pedibus conculcatus fuerit, idque assidue, non aliter quam semite viatorum vestigium. Ut enim semita publica, ac regia praterentium pedibus continenter teruntur: & quia alij aliis viatoribus sine vlla intermissione succedunt, fit, ut nunquam non aliquid ab iterato vestigio patiantur: Sic conuitiis assidue conuitia succedunt, & prateriti mali finis gradus est futuri, neque vllus datur ab insultantium siue impudentia, siue immanitate respirandi locus.

40. Ego hunc locum aliter accipio, & in semitis vitæ modum, institutumque considero. Fuerunt autem Iobi, & illorum hominum, qui Iobi plagas irridendo refricant, & dolores augent, semitæ diuersæ. Erat Iobus autoritate Princeps, religione, ac morum sanctitate venerabilis, opibus abundans; & ipso vitæ, atque familiaris instructu nobilis, ac lautus. Alij autem omnino miseri, ac squallidi, qui belluino more degebant in syluis, victitabant herbis, & arborum corticibus: odiosi omnibus, quique aliorum oculos subire non audent. Nunc autem Iobi pedes, id est, semitæ subuersæ sunt, quod ipse satis copiose, & eleganter expressit cap. 29. dum foelicem amplificauit fortunam, & cap. hoc 30. vbi non minori artificio, atque vbertate aduersam, & squallentem amplificat. Ait ergo se à suis semitis declinasse, & omnibus vitæ subsidiis, & dignitatis ornamentis esse spoliatum; & obrutum quasi fluctibus, aliorum semitis, id est, squallore, pudore, ignominia, illis denique incommodis, atque infortuniis, quibus illud hominum genus ignobile in solitudine, ferarumque cubilibus premebatur. Hoc satis videtur ad veritatem, & ad textum. Sed occurrit explicatio altera facilis, & forsitan expedita magis, ita ut obrui se dicat Iobus quasi fluctibus, aliorum semitis, id est, aliorum sordibus, & peccatis: Quia irrisores illi talia in conuitiis, & maledictis obiiciebant Iobo, qualia ipsi patrauerant, & à se ipsis sumerent sordes, & vitia, quibus Iobi obscurarent nomen, & animum affligerent. Erant illi prædones, helluones, impudici, sordidj, quique præter hæc, & alia non minus flagitiosa, atque impia, relegati fuerant ab hominum cætu; hæc eadem falso, & impudenter in Iobum, dum tyrannum dicunt, voracem, violentum, & quod ipsi ab ignobili turba ludibrium subierant consputata facie, illud idem inferunt ignominia genus, dum faciem illius impuro ore, atque inuerecundo conspuitant. Quare dum suis coloribus, id est, à suo ingenio, & moribus expressis Iobum depingunt, suis illum opprimunt semitis, & se ipsos magis eo conuitiandi genere describunt.

41. Vers. 13. *Dissipauerunt itinera mea, insidiati sunt mihi, & præualuerunt, & non fuit, qui ferret auxilium.*] Hæc aperta sunt, & eadem, quæ hæcenus viarum seruata metaphora. *Itinera* Iobi aut fuerant illa, quæ à foelici, & honesta fortuna proueniunt. Hæc dissipata sunt, quia euerse sunt opes, obscurata dignitas, & omnia regij nominis ornamenta sublata. Aut certe fuerunt honestæ vitæ opera religiosa, & pura, quæ neque roderent, aut reprehenderent inuidi, neque ipsi etiam inimici damnarent. Hæc autem itinera, id

A est, opera sancta (de quibus capite sequenti pluribus) dissipata sunt, quia illis inesse dicitur a maledicis non vera, & solida, sed fucata sanctitas, neque illis laudem, & gloriam; sed odium, & contèptum deberi. Addit statim Iobus, consecutos esse aduersarios, & maledicos, id quod paratis insidiis, sibi proposuerunt, neque ad hanc depellendam inuidiam, & suum nomen ab eiusmodi iniuriis, & sordibus vendicandum, auxilio sibi quemquam fuisse; vsque aded omnes in suum caput, & ignominiam conspirarunt.

B Quidam ideo putant à Iobo dici, dissipatas esse vias ab aduersariis, quia omnes ipsi aditus obstruxerunt, per quos ad priorem fortunam reuocari posset. Sed hæc explicatio idonea non est, neque cum aliis, quæ hæcenus audiuias à Iobo, idoneè consentiens. Non enim bonorum iacturam, immillas plagas, & reliqua fortunæ incommoda ab hominibus accepta, queritur Iobus; sed à Deo illata confitetur. Quare non potuit dicere, si modò constare sibi vellet, ab hominibus dissipatas esse vias, & melioris fortunæ spem esse sublatam; de hominibus tantum affirmat, aut linguam habere magis, quam deceret solutam, & liberam, aut ad iudicandum præceptis, & temerarium ingenium, ac tandem eò progressos impudètia barbæ, ut maxillam percusserint, aut faciem conspuitarint. Id verò non est ad priorem foelicitatem, & ordinem editum præcludere.

C Vers. 14. *Quasi rupto muro, & aperta ianua irruerunt super me.*] Sumi potest similitudo ab illis, qui ciuitatem obsidènt, & ad illius direptionem, & excidium vehementer anhelant. Qui vbi tormento murali aditum sibi disiecto muro, aut reuullis foribus aperuerunt, irrumpunt certatim intra mœnia, & obuium quodque sine illa commiseratione pessundant, atque deripiunt. Aut certe similitudo sumitur ab horto, aut vinea, quam à belluis, famelicisque viatoribus tventur septa obsita spinis, quæ arcent longè aut furaces manus, aut anhelantes belluas: quæ statim atque aperta ianua est, aut sublata ipsa, ingrediuntur auidè, & omnia prosternuntur. Erant in Iobo multa, quæ illum tanquam muri, & sepes ab omni iniuria, & ignominia tuebantur: morum honestas, sanctitatis opinio, regium nomen, & quotidianis beneficiis beneuolentia comparata: deinde opes, liberi, amici, clientela. Dum hæc erant integra, nemo audebat illum vllò modo lacessere, nemo obloqui, nemo vel tacitis violare conuitiis. At vbi hic cecidit murus, & periit custodia; omnes existimarunt licere sibi omnia: & ideo alij sannis, alij conuitiis, alij spuitis, alij aliter certatim insultarunt.

E *Et ad meas miseras deuoluti sunt.*] Hæc quoque ad irrisores refero, qui ad Iobi arumnas, & ignominiam coniurati videntur. Qui cum primum oblatam occasionem, & apertam ianuam conspicati sunt, eo impetu in illius miseras corripuere se, quo lapides è montium fastigio in subiecta loca præcipiti volubilitate descendunt; id enim propriè est *deuolui*, nempe deorsum è superiori culmine deferri.

Vers. 5. *Redactus sum in nihilum, & abstulit quasi ventus desiderium meum.*] Ille ego tantus vir tã aliis antè suspiciendus, eò redactus sum, ut aut nihil sim, aut certè instar nihili, & omnia, quæ ab ho

41.

43.

44.

ab hominibus amari, aut optari poterat sic sunt momento quodam temporis ablata, ut à procella subita, & repentino turbine dissipata euauisse videantur.

45.
Salus pro
facili foru-
na,

Et velut nubes pertransit salus mea.] In salute illa intelliguntur, quæ fortunatum faciunt, & lætium hominem. Quod indicat litterarum quasi legitima, & vulgaris inscriptio, qua alicui salutem dicimus, aut precamur, & quem saluere in amico salutationis officio iubemus, scilicet illi fortunam optamus. Salus igitur Iobi, id est, quæ secunda videbatur fortuna, pertransit ea facilitate, qua nubes à sole liquèfacta dissoluitur: Cuius breui, cum ampla videatur, & grauidata pluuiis, aut nullum relinquitur, aut certè pertenuè, obscurumque vestigium. Quare à nubibus ad significandam momentaneam gloriam similitudo trahitur. Exempla sunt varia: vnum accipe ex Osea capit. 13. versicul. 3. *Erunt quasi nubes matutina, & quasi ros matutinus prateriens.* Quod idem reperit capit. 6. versicul. 4. *Isai. capit. 44. versicul. 22. Delcui, ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua.* Nubes matutina pulcra videtur cum solis illuminatur, & quasi inardescit radiis; at postquam in illam solares radij propius incurrerunt, statim euanesceit.

46. Vers. 16. *Nunc autem in mometipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis.*] Hactenus explicuit Iobus quid passus fuerit ab hominibus, id est, ab externis causis; nunc ostendit, quid à seipso, id est, à morbo, & his quibus afficitur, corpus patiat. Dicit primum, animam marcescere, quod idem est atque vitam eò esse deductam, ut de illa iam actum esse existimari potuerit. Ut enim quod marcescit, non procul abest, ut arescat, & pereat, quia marcida, & pallentia folia imminentis iam mortis argumenta sunt, sic tales dolores, ac morbi, quales statim describuntur, debilitato iam, & consumpto corpore, mortis sunt certum, & naturale prognosticum. *Animam* porrò pro vita sumi in Scriptura sacra satis est notum. *Possideri Iobum à diebus afflictionis*, nihil videtur aliud, quam instare mortem, cuius tempus dies vocatur afflictionis; quia tunc maximè laborat spiritus, & languet, atque cruciatur corpus.

47. Septuaginta sic reddunt: *effunditur anima mea*, eodem sensu, sed translatione diuersa. Ut enim è rimoso, ac perforato vasculo aqua, quæ in illo concludebatur, perfluit, & effunditur: sic vita mortalis in terreno corporis vasculo conclusa, eo perforato vlcerebus, & à vermibus, tanquam à tinea vndequaue corroso, expiratur, & effluit.

48. Vers. 17. *Nocte os meum perforatur doloribus, & qui me comedunt non dormiunt.*] Accommodata metaphora ad Septuaginta translationem. Ut enim ex rimoso, atque pertuso vase liquor effunditur, sic animæ vas, quod corpus esse diximus, perforatum esse dicitur, atque ideo non posse diu conceptum liquorem continere. Et sicut vehementem ictum esse oportet illum qui vas confringit æreum, marmoreum, aut eburneum, id est, ex elephantino confectum osse: sic ictus ille non potest non esse vehemens, qui non solum carnem, quæ mollis est, sed etiam ossa contundit, & perforat. *Ossa* igitur sua Iobus *doloribus perforari* dicit, non quia ita con-

A tigerit, licet ossa interdum tabescere, ac fluere videamus: sed quia ita putabat Iobus, qui nullam corporis partem vacuam esse credebat à dolore. Sane cum dolor grauissimus est; ad ossa vsque penetrare dicitur, quasi in sola cute non hæreat: quia ossa interiora sunt, & vsque ad eam dura, ut nulli morbo celsura videantur. Et nos cum vehementi dolore iactamur, dolere nobis ossa dicimus, cum tamen, ut est medicorum sententia communis, ossa non doleant. Sic in Scriptura ossa dicuntur *marcescere* infra cap. 33. vers. 19. *arescere* statim vers. 30. & *Pla. 101. vers. 4. putrescere* Habac. 3. vers. 16. cum dolor significatur maximus: Sic sanè Ezechias apud Isaiam cap. 38. à dolore, & morbo ossa sua dixit esse contrita; *Quasi leo sic contriuit ossa mea.* Nihilominus perforari ossa potuere, quia ea est interdum humoris noxij, atque acris malignitas, ut adurat ossa, illaque corrodat, & excæuet, & quodammodo perforat. Sicut in dentibus experimur quotidie, qui putrescunt, cum sint maximè solidi, & eas sui partes amittant, ut perundi dici, ac perforari possint.

Et qui me comedunt non dormiunt.] In nocte, quæ hominibus ad quietem data est, cum suo dolore, ac morbo conflictabatur Iobus, quo tempore dicit ossa sua terebrari solita, sicut etiam in die. Nam qui illum lacerant, eius naturæ sunt, ut illis nunquam obrepat somnus; atque ideo cum à lacerando non desistant, tantisper Iobi dolores intermitteri, aut laxari non sinunt. Hos porrò, qui noctu etiam comedunt, & lacerant Iobum, quidam illos esse putant, qui Iobum conuitiis onerant, maledictis incessunt, qui comedere dici possunt, aut rodere Theonino dente, & serpentina lingua, quæ gladio acuto dissimilis non est, assidue lacerare. Sed non videntur isti tam esse laboris insomniique patientes, ut etiam nocte adesse voluerint vigilanti Iobo. Quocirca verius puto, quod probant frequentes alij, hos esse vermes, quibus scatebat vlcerosum corpus, qui non diurnas solum, sed etiam nocturnas agebant excubias. Quos esse demones non nemo putabat (quod si verum esset, non mirum si ossa perforarentur doloribus) certè vrgeri illos à Demone non est improbabile. Et tenet Hieronymus ad illud capit. 6. versicul. 4. *Sagittæ Domini in me sunt.* Vbi has sagittas vermes esse putabat, instigatos à Diabolo. Clarius Beda, qui cum ibidem dixisset sagittas esse vermes, addit, quos *Diabolus instigabat ad comedendum eum, omnemque corporis sanguinem, humorumque sugendum, ut solito essent molestiores.* Potuit autem, ut medici tradunt, sanies, qua stillabat putridum corpus, sic esse acris, & maligna, ut ossa adureret, ut supra dicebamus, & illa quodammodo perforaret. Quod autem vermes hi fuerint, non homines, docet, qui proximè sequitur, versus, qui illa tradit à comedentibus comparata, quæ in homines nullo modo conueniunt. Hebræi, & Hebraizantes ira conuertunt; *Pulsus mei non quiescerunt*, quæ verba laborasse Iobum indicant febri. Vide quæ nos infra vers. 30. ad illud, *ossa mea aruerunt præ caumate.*

Vers. 18. *In multitudine eorum consumitur vestimentum meum.*] Hic loquendi modus planè indicat

49.
Vermes,
quam dicit,
& molesti
Iobo.

50.

dicat de vermibus esse superiorem sermonem, eosque cum tinea comparari, à quibus ossa, quæ admodum vestimentum à tinea, perforantur. De vestimento interpretes variè iudicant. Quidam reuera putant à vermibus vestimenta consumi, vt non solum corpus ad doloris acerbiterem, sed etiam tegumentum ad ignominiosam nuditatem corroderent. Aut certe, quia sic scatebant vestimenta vermiculis, vt illa Iobus sustinere non posset, & à se procul reicienda curaret. ex quo etiam fiebat, vt consumeretur vestimenta omnia: & quia iam non haberet, quo se vel ad fouendum corpus vlcerosum, & debile, vel ad pudicam honestatem indueret, iaceret nudus temporum iniuriis, & maledicorum, atque irrisorum ludibriis expositus. Quæ explicatio contemnenda non est. Cui suffragatur textus Hebraicus, quem sic reddunt recentiores, vt assidue indicent propter morbi naturam vestimentum mutari: siue quia iam delibutum sanie, siue quia à vermibus corrosum, aut illis scatens vsu vltimum præstare non posset. ita cum Hier. Beda, S. Th. sentiunt communiter alij etiam recentiores.

Dicam ego hîc aliquid non improbabile, neque tamen ita constanter vt aliis persuadeam. Sed non puto alienum à textu tam Hebraico, & Græco, quam Vulgato. Hebraicus sic habet; *præ multitudine roboris mutatum est vestimentum meum.* LXX. *in multa virtute apprehendit stolam meam.* Suspiciabar ego vestimentum Iobi esse corpus; quia reuera sic à multis appellatur, quia anima, quæ intus videtur esse conclusa, integumentum quoddam, & inuolucrum est. Nazianzenus oratione 19. *integumentum* appellat animam. Chrysostomus to. 2. homil. 33. in c. 10. Matt. *velamen circumpositum anima.* Basiliius ite hom. 3. in illud, *attende tibi ipsi.* Tertullianus de cultu foeminarum c. 2. corpus pulcrum *urbanam vestem anima* vocat. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 4. §. de corpore, *instrumentum anima*, & illius quasi *stolam & vestem.* Quod etiam senserunt Philosophorum aliqui, qui corpus inuolucrum aut thylacum, seu follem animæ esse dicebant. Vnum accipe Anaxarchum, qui, vt refert in eius vita Laërtius, cum à tyranno quodam icibus quateretur ingentibus, hanc emisit vocem, quam plurimum celebrauit antiquitas. Tunde, tunde Anaxarchi thylacum, seu saccum aut follem, Anaxarchum non teris. Hoc fortasse vulgare fuit apud Idumæos, vt ipse videtur docuisse Iobus c. 10. v. 12. vbi pelle, & carnibus dicit se fuisse vestitum, quod nihil est aliud, quam pellem, & carnem vestimentum vocari.

Dum ergo Iobus vestimentum suum dicit à vermibus fuisse consumptum, hoc videtur significare, corpus suum defluentibus carnibus extabuisse, & nihil iam esse reliquum præter ossa. Quod iam antè dixerat c. 19. v. 20. *Pelli mea consumptis carnibus adhasit os meum.* vbi nos plura in hanc sententiam, quæ tu videt, neque enim illa hîc rursus accersere necesse est. Quod verò textus Hebraicus indicat, saepe mutatum esse vestimentum, quod ad corpus minus accommodatè videtur potuisse conferri, non valde nostræ cogitationi incommodat. Sunt enim pestilentes quidam morbi, quæ totum corpus squamis quibusdam purulentis obtegunt, & quasi crustis vndecunque circundant, quæ aut sponte cadunt, aut artificio aliquo ita detra-

Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

hantur, quomodo detrahi tegumenta solent. Deinde aliæ renascuntur, aut florescunt cruste, quemadmodum è subere detrahuntur cortices, & deinde renascuntur alij; quibus item detrahitis alij, atque alij subinde succrescunt. Eodem modo arbitror decorticatum saepe fuisse Iobi corpus, & mutatum esse non semel metaphoricum illud indumentum: & quod necesse est, defluentibus carnibus, & assiduo saniosi sanguinis profluvio, corpus, quod animi vestimentum fuisse diximus, esse consumptum. Memini me sub annum abhinc trigessimum accepisse literas ab amico è Peruana Prouincia, vbi dicebat eo tempore morbum horribile fuisse grassatum, quo sic afficiebantur tantum indigenæ (nam Hispanorum eo tempore neminem attigerat) vt crustis obtegerentur squamosis, & grandibus, non aliter quam suis corticibus syluestres arbores, & horridæ: & eo modo tegumento illo purulento, & crasso corpora nudari, quo arbor è suo cortice nudatur, aut quo corpus è suis indumentis exuitur: nudarique faciem eo prorsus modo, quo larua deponitur, quæ totam velat faciem, & illum representat. Sic videri possunt vestimenta mutata in Iobo, quia succrescentibus subinde corticibus iidemque defluentibus, saepe speciem nouam, & deforme tectorium assumebat; è sanie, & tabo, putridaque materia concretum. Hanc portò cogitationem satis meo iudicio confirmat textus Hebraicus, qui sic habet: *sicut capitium cinxit me,* in singulari. Quod si propriè esset indumentum, satis esset impropria, & otiosa locutio, perinde enim esset ac si diceret, vestimentum cinxit me sicut vestimentum, aut tunica. Hoc tenet tamen obscurius Beda, Stunica apertè, & in manuscriptis Legionensis. Sed hoc constabit magis ex sequentibus.

Et quasi capitio tunica succinxerunt me. Non dubium quin hîc sermo sit de vermibus, qui totum Iobi corpus obsederant, illudque à summo vertice ad imos vsque pedes pascebantur, qui squamosas illas crustas, & quasi cortices euocabant è tabida, saniosaque materia, & sub illis aut latebant arrodentes carnes ad dolorem, aut in illis palam discurrebant ad horrorem, & dedecus: aut certè de crustis, quæ tegunt corpus, quod vlcerosi corporis indumentum dici putabamus, & hoc potius. De capitio varij sunt sensus. Hebr. est *כפי כחתי, kephi cutenti*, quod communiter recentiores vertunt: *quasi ora tunica mea cinxit me.* Eodem modo LXX. qui quod alij *ora*, ipsi reddiderunt, *περισφιουρ.* & iuxta hanc lectionem variè versant hunc locum interpretes. Quorum nonnulli putant, eam vermiculorum fuisse copiam, vt non solum vestimentum impleant, sed etiam per ora vestimenti, quæ collum ambitur, ebullirent. ita S. Thomas, Lyra, Dionysius, Titelmanus, & Hugo. Alij suffocari putant Iobum à vestimento, sanie, taboque corrugato, ac stricto, sicut ab ora capitis, quæ iugulum astringit, præcluditur spiritus, & respiratione prohibita strangulatur homo. Sic ex Latinis Beda, & ex parte Caietanus. Ex Græcis autor Cateng; *quia, inquit, me arctius complexus est, perinde me comprimit, & strangulat, sicut cum angusta ora vestis iugulum astringit.* Ab vtraque sententia Pineda non abhorret.

Ego hîc aliquid subodoror, non nihil ab his

I i cogi

53.

54.
Nulla pars Iobi à dolore, & vulnere vacua.

55.

51.

Corpus vestimentum anima.

52.

Horrenda eructa corporibus morbo affectis inducitur.

cogitationibus diuersum; quod priusquam ostendo, nonnulla mihi præmittenda sunt. Primum, nihil in Iobo fuisse vacuum à sanioso vulnere, neque summum verticem, neque pedum infima vestigia, quod ex tota historia non difficile sumitur, & docet ad hunc locum Hieronymus, qui cum egisset de vermium multitudine, quæ Iobum lacerabat, ait: *Quæ totum, atque ex omni parte circumdatum, & quasi in unum vulnus redactum, incessabili esu, haustu discruciat.* Idem Beda.

56. Deinde obseruo illud כִּפְיִי *kephi* pro quo quidam è recentioribus, & Septuaginta reddidere *sicut ora*, apud Hebræos significare *iuxta mensuram*. Quod enim כִּפְיִי *kephi*, mensuram, aut modum significet exempla sunt obuia. Pauca hæc accipe. 4. Reg. 2. vbi *Vulgatus fiat in me duplex spiritus tuus*. Hebr. est כִּפְיִי שְׁנַיִם *kephi sinim*, id est, *mensura duorum*. Eodem modo ponitur Deuter. 21. & Zachar. 13. v. 8. cui sæpe adiunguntur ה' & כ', quæ similitudinem, proportionem, aut commensurationem significant. Exod. 16. vers. 11. pro eo quod *Vulgatus habet, colligebant autem singuli quantum sufficere poterat ad vescendum*. Hebr. כִּפְיִי צֶרֶוֹ *kephi oelo*, id est, *iuxta mensuram, vel ad mensuram cibi, quam quis comedere posset*. Num. 6. 21. vbi *Vulgatus, iuxta quod mente deuouerat*. Hebr. כִּפְיִי נֶדְרֵי *kephi nidri*, id est, *iuxta votum, aut ad mensuram voti sui*. & c. 4. vers. 5. vbi *Vulgatus iuxta ordinem ministerij sui*. Hebr. est כִּפְיִי *kephi*. Cum igitur hæc eadem sit forma verborum, non male interpretaretur, qui diceret indumentum illud metaphoricum, id est, crustam, aut corticem è saniosa, ac tabida materia concrementum, fuisse ad capiti, seu tunica cucullata mensuram, & modum. Vt enim tunica seu capitium; sic etiam cortex ille totum obtegit corpus. Quod satis apertè *Vulgatus* expressit, dum reddidit; *quasi capiti tunica succinxerunt me*. in textu autem Hebraico in singulari numero est, *succinxit*. Neque alius est sensus, si dicas *succinxerunt*: nam vermes efflorescere fecerunt crustam illam saniosam, atque ideo amictus ille vermibus ascribitur, aut certè, quia crusta illa vermibus erat conspata, vermes corpus totum existimari possent obdiffe.

57. Vbi *Vulgatus, quasi capiti tunica* כִּפְיִי כַתְנֵי *kephi kutani*, id est, *mensuram, aut modum tunicae*. Est autem כַתְנֵי *kataneh*, vestimenti genus quod communiter redditur *tunica*, qua sacerdotes utebantur, quæ ad pedes vsque defluebat: atque ideo si illi capitium addas, id est, capitis tegumentum, totum corpus operiet. Quod vestimenti genus, & olim vsitatum, & nostro etiam æuo, vt ostendunt antiquæ imagines. Neque est incredibile Idumæis vsui fuisse vulgari. Quare, qui corticem, quo incrustabatur Iobus, cucullatæ tunicae similem appellatum diceret, aliquid diceret non improbabile, & his, quæ hæcenus dicta, omnino consentaneum.

58. *Iobi horribilis species.* Vers. 19. *Comparatus sum lupo, & assimilatus sum faullæ & cineri.*] Erat Iobus sic attenuatus macie, & humore, ac succo defluente torridus vt talis videri potuerit, quales illi, quibus à Deo dictum est Amos 4. vers. 11. *Facti estis velut torris raptus ab incendio.* & Zach. c. 3. de Iesu sacerdote: *Non iste torris est erutus ab igne.* Hic porrò dicendi modus prouerbialis est, quo ærumnosa significatur, extremaque conditio,

A quam habuerunt captiui Babylonij, de quibus Ierem. Thren. cap. 5. *Pellis nostra quasi clibanus exusta est.* & cap. 4. *Denigrata est super carbones facies eorum.* Plura hæc de re habes supra cap. 19. ad illud vers. 20. *pellis mea consumptis carnibus adhasit os meum.* Quare idem dixisse videtur Iobus, dum se faullæ, & cineri similem appellat; imò aliquid maius, cum enim alios, atque alios cortices exueret, illisque quod necesse est, in illo sterquilinio soluerentur, in puluerem, in cinerem, & faullam existimari potuit esse redactus.

Cadebant è Iobi corpore arentes pustula, quæ soluebantur in cineres, fluebat etiam saniosus humor, qui cœnosum reddebat, & olidum volutabrum, ab illis Iobus comparatur cineri: quia pars quædam redigebatur in puluerem, ab illo comparatur cœno, quia lutum, in quo iacebat, ex illius vlcerebus manabat. Hoc ipsum dixerat cap. 7. vers. 5. *Inducta est caro mea purredine, & sordibus pulueris cutis mea aruit.* Quem locum Septuaginta sic reddunt: *Maceratur autem nunc corpus in putredine vermium: liquefacio autem glebas terræ de sanie radens, fiebatque de sanie Iobi, id est, de ipso Iobo, & terra & lutum, vt optime ibi Polychronius.* Vid. quæ nos ad illum locum cap. 7. quæ valde huc faciunt.

60. Vers. 20. *Clamo ad te, & non exaudis me, sto, & non respicis me.*] Superiori capite, vt vidimus, felicitatem suam, & maiestatem luculenter expresserat: in hoc Iobus singula singulis opponit longè contraria. Dixerat vers. 4. & 5. Deum sibi in tabernaculo suo fuisse familiarem, & de ipso quotidie impensè mereri; nunc autem affirmat, Deum quoque à priori fauore, & studio fuisse mutatum; sicut etiam omnes homines, apud quos magno olim in honore fuit, mutati sunt. Videtur autem hoc loco Iobus paulisper continuisse se, quia impietatis aliquid olere suspicabatur, si quod de hominibus proximè conquestus fuerat, id in Deum quasi parum foret constans, & fidelis, obiceret. Quare cum aliquandiu secum cogitasset; neque ea in re videret aliquid esse periculi, conuertit se ad Deum, cum quo ita loquitur, vt tamen illum non nominet, ne sanctissimo illius nomini aliquid minus decorum, & pium allinisse videretur. Huc verò aduocemus oportet, relationalium pronomen referre interdum, non quod diximus, scripsimusve, sed quod cogitatione versabamur: vt diximus nuper vers. 11. ad illud: *Pharetram enim suam aperuit.* Vbi suppresso Dei nomine, Deum alloquitur: ait ergo clamare se assidue ad Deum, neque preces suas, & vota ad diuinas aures peruenisse. Sterisse animo videlicet intento, & supplice: (nam corpore non poterat) neque diuinos in se attraxisse oculos, aut inclinasse animam. Quod postremo loco posuit, quasi vulnus omnium grauissimum foret, & formidandum maximè. Hoc obseruandum, quod à nobis sæpe traditum est, Deum dici non aspicere, non audire, non recordari alicuius, quando nullum exterius signum ostendit, quo se vidisse, aut recordatum esse demonstrat, vt quando non concedit postulata, aut facit hominum iudicio contraria quam hominum merita postulare videntur.

De quo statim Iobus vers. 25. Hebraicus habet textus in secundo hemistichio, *sto, & respicis me*. Noster interpres negationem adhibuit ex vsu Scripturæ, quæ negationem antecedentem repetit, vt pluribus ostendimus super Isaiam ad illud cap. 53. *Non erat aspectus, & desiderauimus eum*. Satis exemplo- rum adducit Pagninus lib. 4. in tit. cap. 14.

61. Vers. 21. *Mutatus es mihi in crudelem.*] Sciebat Iobus hæc omnia mala accidisse sibi permittente Deo, neque id significauit obscure cum dixit: *Dominus dedit; Dominus abstulit.* & iterum: *Manus Domini tetigit me*. Et ideo dicit, illum exuisse benignum, & liberalem animum, iuxta humanum sensum, atque iudicium; & prorsus induisse crudelem.

62. Vers. 22. *Eleuasti me, & quasi super ventum ponens allisisti me valide.*] Non solum Deum iuxta humanum sensum inclementem fuisse dicit, dum spoliatum bonis atque familia ad sterquilinij vsque sordes abiicit: sed etiam cum ad illustre nomen, & rerum amplitudinem euexit: quemadmodum ille crudelis est, qui alterum in præaltam rupem, aut excelsæ turris fastigium attollit, vt securum inde in loca inferiora deiiciat. Quod etiam conquestus videtur esse Dauid Psalm. 101. vers. 10. *Quia cicerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum stetu miscebam. A facie indignationis tuæ, quia eleuans allisisti me.* Quam sit grauis, & magis ad doloris sensum casus è sublimi fortuna, explicuimus pluribus supra cap. 7. ad illud vers. 16. *Quid est homo quia magnificus eum?* Adde ad illa illud Iuuenal. Satyr. 10. de Seiano, qui cum diuitias ingentes, & amplissimos honores obtinuisset, graui tandem ruina collisus est.

--- Nam qui nimios optabat honores,
Et nimius poscebat opes, numerosa parabat
Excelsa turris tabulata, vnde altior esset
Casus, & impulse præceps immane ruina.

Porrò super ventum ponere, idem est quod D eleuare, vt ponere super nubes. Nisi malis, quod non omnino videtur ab re, significari terrenorum bonorum inconstantiam, quæ non maiorem habent firmitatem, quam si essent in vento, quo nihil est futilius.

63. Vers. 23. *Scio quod morti trades me, vbi constituta est domus omni vuenti.*] Non ignorabat Iobus sibi esse moriendum, neque ideo querebatur; sed quia quod naturæ deberet, neque vilo modo posset recusare, longius produceret, & pro vna morte multas subiret, easque molestissimas. Suspiciabatur præterea vt se quotidie magis ac magis aggrauabat infirmitas, vitam sibi non fore diuturnam. Dolebat tamen diuturnam esse mortem, quam iam pridem aut expectabat, aut patiebatur, cum plagas quotidie acciperet innumeras; quarum qualibet videbatur esse lethalis; quæ cum grauius afficeret, non tamen conficiebat attenuatum corpus, & exangue; & ideo addit.

64. Vers. 24. *Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: & si corruerint ipse saluabis.*] Hic versus obscurus est, explicatūque difficilis: in quo variè varij laborant interpretes. Tota difficultas est in explicando, quò sint referenda illa: *ad consumptionem illorum.* Qui- Gasp. Sanctij Comment. in Iob.

A dam hæc ad communem hominum conditionem referunt; sed non eodem omnes modo. S. Thomas hac ratione suum sibi dolorem consolari Iobum arbitratur, quòd homines etiam si duris exerceantur modis, ac tandem deducantur ad mortem, non tamen omnino consumuntur, quia si exanimati corruunt, statim tamen saluantur & vbi ab his humanis incommodis liberati fuerint, melior affulget vita, & post iactationem, & æstum secura tranquillitas. Alij dissimile consolationis genus hic agnoscunt; quia cognoscit Iobus, futuram aliquando per Christum peccatorum reconciliationem, ita Hieronymus, dum dicit, *Reconciliationem mundi prophetat in Christo futuram; dum dicit homines non in perpetuam consumptionem redigendos, sed aliquando ab inferis reuocandos.* Alij comparisonem factam esse dicunt à Iobo inter se, & alios. Alios enim non ad consumptionem vsque, & non insectatur diu, & virget pertinaciter, sed cum corruunt supplices & orant, audit illos Deus, & ab angore liberat: cum tamen ipse crucietur diu, neque tamen tantisper, licet oret & clamet, à dolore respiret, ita ferè Lyra.

B Est qui *consumptionem eorum*, dolorum interpretetur consummationem, & finem: quia dolorum paulò antè meminerat, quos pronomen *eorum* commode referret: neque aliud appareat cum quo pronomen illud conuenire possit. C Tunc autem hic erit non ineptus aut incommodus sensus. Emitteris, aut extendis manum tuam, vt me crucies, non vt dolores meos cruciando cõsumas. Cum enim dolores sic accuntur, vt consumendi videantur, quia propè videtur, & consumatur vita, tunc saluas me iam periturum, & dolores conseruas, vt me afficiant durè, vexentque vehementer, neque tamen conficiant.

Alias ego expositiones non improbo, sed in posteriorem hanc magis propendo, ita vt Iobus queratur, & doleat, quòd patiat diu; neque tamen mors dolores finiat. id quod constaret, si antiquam retineremus lectionem, quæ pro *consummatione eorum*, *consummationem meam* legit, & habent Latini codices nò pauci. Quod lectio LXX. confirmat quæ aperte indicat Iobo in votis esse mortem. Sic autem LXX. *Vtinam possem mihi ipse manus afferre: aut rogarem alium, vt faceret mihi hoc.* Neque fortasse aliud indicat Hebraicus textus, licet illud alij aliter reddant, & in alium sensum longè dissimilem accipiant. Pagninus sic reddit, *Verumtamen non in tumultum sepulcri Deus mittit manum: si in contritione eius qua veniet eis, erit clamor.* Vbi Iobus nò de se solo videtur esse locutus, sed de multis, qui, cum mortem desiderent velocem, lentè tamen, & durè consumuntur. Non immittit Dominus manum in tumultum, id est, in mortem hominum, sed in vulnera, quæ diu, & grauius cruciant, neque tamen extinguunt, etiam si in suo angore; & contritione clament, & mortem desiderent, quæ finem afferat dolori.

Optare autem mortem cum durus excruciat delor, aut res vrgens angusta, nimis est frequens inter gentes: ex quibus non pauci vt dolorem, aut ignominiam euicarent, cum gladius pepercisset hostilis, in sua ipsi viscera ferrum adegerunt. Et qui cum talibus cõflictantur incommodis, infelices se vocet

si in eo sint statu, in quo mori non liceat, cum mors eo articulo maximum existimetur beneficium. Qua de re nos multis ad cap. 3. v. 1. & 2. Et multis illa proditur data vitæ conditio, pro diro magnorum scelerum supplicio, ut cum dura patiantur non tamen vitam finiant odiosam, & agram, sed potius lentam mortem, & tormentum immortale sustineant. Quod in suis fabulis expresserunt Poëtæ. Notum est, quid de Tytio deliret antiquitas, cui id impositum dicitur supplicium, ut cum à vulture lacerata fuerint, & comesa viscera; renascantur, & integrentur iterum: ne desit vnquam dolendi sempiterna materia. Quod de Prometheo item fabulati sunt Poëtæ, cuius cum aquila carpsit præcordia, renascuntur iterum, ne vnquam desit aquilæ pabulum, & Prometheo dolor. Sic autem de Tytio in lib. 6. Maro.

--- *Rostraque immans vultur adunco
Immortale iecur tundens, fecundaque pennis
Viscera, rimaturque epulis, habitusque sub alto
Pectore, nec sibi requies datur vlla renatis.*

Cui se quidam, cui vita contigerat ægra, & ærumnosa conditio, similem dicit, qui cum mori cuperet, & graues essent moriendi causæ, vitam tamen retineret inuitus. Is est Ouidius lib. 1. de Ponto eleg. 2.

*Vivimus, ut numquam sensu careamus amaro,
Et grauior longa sit mea pœna mora.
Sic inconsumptum Tyti, semperque renascens
Non perit, ut possit saepe perire, iecur.*

Hoc idem aut dixit, aut dixisse videtur Iobus illis verbis de quibus proximè: & si corruerint, saluabis, id est, si dolores, aut artus, qui extrema patiuntur, ita debilitati fuerint, ut non videantur amplius duraturi, tu saluabis, reddesque fortes, atque fecundos ad pœnas.

Porro sicut crudelis ille existimatur, qui aliquem sublimem extulit, ut deinde grauiori affligeret casu: sic ille, qui aliquem perimere non vult, ut morrem sustineat longam. Neque enim vita dicenda est illa, quæ nihil habet, quod animum oblectet, sed plurima quotidie, quæ excrucient, & angant, quod putabat Seneca cum dixit.

--- *Mortis habet vices
Cum lentis trahitur vita doloribus.
Neque minùs odiosus, & crudelis censetur,
qui alium occidit, quàm qui perire cupientem,
inuitù ab interitu defedit. Sic Horatius in Arte.
Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.
Et clarius Seneca in Thebaide act. 2. Vterque ex communi hominum sensu.*

--- *Qui cogit mori
Notentem, in aquo est, quique properantem impedit.
Occidere est vetare cupientem mori.
Nec tamen in aquo est, alterum grauius reor.*

Hoc probè norunt tyranni, aut qui hostilem rabiem inimicorum dolore exaturare cupiunt. Hi enim non maturan aliorum mortem, quam lentam protrahunt. Vnde quos igne torquere, atque absumere cupiunt non in luculentam coniciunt pyram, sed lento igne comburunt, & membratim carpunt per singulos articulos, partesque minutas: non violato iugulo caput abscindunt. Sic ex tyrannorum ingenio Seneca in Agamemnone act. vltimo.

*Rudis est tyrannus, morte qui pœnam exigit:
Mortem aliquid ultra est, vita, si cupias mori.*

Verf. 25. *Flebam quondam super eum, qui afflictus erat.* Hæc ed spectant, ut probet Iobus id quod proximè dixerat v. 20. *sto, & non respicis me.* Ac si dicat: si meam fidem, aut opem imploraret afflictus, accurrebam illico, & illius dolebam vicem, & lacrymabar cum illo, & impensa stipe, aut alio subsidio doloris, aut inopia illius subleuabam necessitatem. Qua in re tuam, o Deus, videbar mihi gratiam promeritus, ut me iis oculis, animoque respiceres in dolore, atque paupertate meâ, quo ego aliorum intuebar, leuabamque miseras. Sed contra accidisse video; *Clamo enim, & non audis: sto, & non respicis me.*

Verf. 26. *Expectabam bona, & venerunt mihi mala: lucem, & eruperunt tenebra.* Locus apertus est. *Lux*, pro facili fortuna, & *tenebra* pro vita ærumnosa, & tristi; aut prouerbiu est, aut vulgaris forma vicina prouerbio.

Verf. 27. *Interiora mea offerbuerunt absque vlla requie.* Angorem animi, & dolorum acerbiter exprimere solet *ignis, ardor, flamma*, & similia, & quæ ab illis vsu, & plerunque proueniunt; quale est *feruere, astuare, flagrare, coqui, vri.* Vnde curarum æstus dicitur, & æstuarie sollicitudine, & angore. *Coqui* dicitur aliquis cum anxiis, atque molestis contabescit curis. Quo verbo ex vetere Poëta in illum vsu vsurpauit Cicero in Catone.

C *O Tite, si quid ego adiuto, curamve leuasso,
Quæ nunc te coquit, & versat sub pectore fixa.*

Vbi autem propriè coctio est, propriè etiam est feruor. Sic etiam vbi metaphoricè *coquo* dolorem, & cruciatum indicat, quale est ab igne; necesse est, ut etiam *ferueo*, quod à coctione abesse non solet, dolorem cruciatumque significet. Offerbuerunt itaque interiora, id est, præcordia, & viscera, quia aut cogitationibus tristicibus, aut ingente dolore coquebantur: idque absque vlla requie, quia nullum erat tempus à dolore, atque anxietate vacuû; quod idem dixerat Iobus cap. 7. v. 12. & alibi saepe.

Praueniunt me dies afflictionis. Duos ego sensus hic inuenio: alterum malis perpetuè, & continenter mala succedere, neque posse Iobum illis occurrere, quia priùs ab illis occupatur, & vritur, quàm idoneum posset adhibere remedium. Quod verum fuit cumprimùm à Deo vexari, atque exerceri cœpit. Cum enim audiisset, à Sabæis percussos esse feruos, & abacta ruris instrumenta, antequam se comparare posset ad secutura mala, oppressus est duro alio nuncio, à quo didicit magnos pecudum armentorumque greges igne de cœlo fuisse consumptos; & alio deinde atque alio infortunio præuentus est antequam se ipsum ad illius impetum communire posset. Quod in toto sui certaminis tempore euenisse arbitror, varias & multiplices accepit plagas; quas ipse, quia neque expectabat, neque norat, præuidere non potuit, & idonea ad illas remedia comparare.

Alter est S. Thomæ, qui *praueuisse* dicit *dies afflictionis*, quia cum illa mala, quibus vexatus est Iobus, aduenire soleant senectuti, quæ ætatem illam infirmam attenuant, & exhauriunt, ille tamen in iuuentute, aut saltem in ætate virili atque robusta, talia passus qualia in ætate iam grandi, ac frigida patiuntur senes,

68.
Crudelis exci-
stimatur, qui
occidere non
vult aliquem
ut crucietur
sibi.

69.

70.

71.

Feruere, vri,
coqui pro
magno doli-
re.

71.

73.